(2

APPARATUS
ERUDITIONIS
PRÆSERTIM
AD
JURISPRUDENTIAM,
In quo
Præter Juris Univerſalis Principia
JUS NATURÆ, GENTIUM, DIVINUM,
APOSTOLICUM, & PONTIFICIUM, JUS
SYNODALE OECUMENICUM, NATIONALE
AC PROVINCIALE,
Unacum
Provinciarum ac Regnorum Eccleſiaſtico & Politico
Statu, Diſciplina Eccleſiæ, Hæreſibus exortis &c. continua ſæculorum
ſerie ad præſens uſque tempus deductum, inſertiſque pro re
nata multis obſervationibus criticis, ac controverſiis
Juridicis, Publicis, ac Polemicis,
METHODO HISTORICO - DOGMATICA
colliguntur, & brevi ac clara idea delineantur,
In utilitatem eruditionis amantium, quibus vaſta Conciliorum, Decretorum,
Hiſtoriarum &c. volumina perlegendi aut occaſio aut tempus deficit,

AUTHORE
P. JOSEPHO BINER, S. J.
PARS X.

Complectens
STATUM ECCLESIASTICUM ET POLITICUM
SÆCULI XVIII.

CUM APPROBATIONE.

Auguſtæ Vindelicorum & Friburgi Brisgojæ
Sumptibus Fratrum Ignatii, & Antonii Wagner, Bibliop. MDCCLXV.

PRÆFATIO.

Pervenimus tandem ad ſæculum ultimum, cujus vel dimidium res tam varias, multas, grandesque protulit, ut geſta plurium ſæculorum complecti videatur. Turbulenti Janſeniſtarum & Appellantium motus, Queſnelli præſertim centum & una Propoſitiones erroneæ, Bulla *Vineam Domini*, Conſtitutio *Unigenitus*, Noallii aliorumque Epiſcoporum quorundam diuturna tergiverſatio, Lutheranorum, Calviniſtarum & Waldenſium machinationes in Gallia, Pedemontio, Helvetia, Sileſia, Hungaria, Tranſylvania, Superiore Auſtria, Salisburgenſi in Archidiœceſi, Curlandia, cauſa Religionis Palatina, Bipontina, Thorunenſis, Hohenlöenſis, Bärenthalenſis, Toggenburgenſis, Clauſula Riſvicenſis &c., quantas in Eccleſia procellas excitarunt!

Quid memorem cauſam Coddæanam, Alberoniam, Coſcianam, Bichianam, Aquilejenſem, Comaclenſem, aliasque, quæ Romanas curas intenderunt? quantum diſciplinæ Eccleſiaſticæ per Concilium Romanum aliaque plura reſtaurandæ ſtudium? quot ſaluberrimæ conſtitutiones Pontificiæ in rem hanc ſunt editæ? Erecti novi Archiepiſcopatus, Epiſcopatus, Patriarchatus. Geniti Sanctæ Matri Eccleſiæ filii, præter totam Domum Electoralem Saxonicam, ex Domo Saxo-Citica Mauritius Wilhelmus, Chriſtianus Auguſtus,

ſtus, Mauritius Adolphus: Ex Brandeburgica, Sophia Chriſtiana, & Wilhelmus Erneſtus: Ex Domo Brunſvico-Welferbytana Antonius Ulricus, ejusque filiæ Auguſta Dorothea, & Henrica, cum nepte Eliſabetha Chriſtina Imperatrice, & Maximiliano Wilhelmo, fratre Georgii I, Duce Hannoverano: Ex Domo Bipontina Guſtavus Samuel cum ſorore Maria: Ex Domo Birckenfeldenſi, nunc Bipontina, Chriſtianus & Fridericus. Domus Wirtembergica Stuttgardienſis cum Duce Alexandro Friderico fratre, & Ulrico Duce Oelſenſi: Ex Domo *Haſſo-Caſſellana* Fridericus, modernus Landgravius regnans: Ex *Darmſtadiana* 4 fratres cum tota Linea Philippina. Ex Domo *Holſata* Fridericus Wilhelmus, Carolus Ludovicus, Dorothea Hedwigis, Leopoldus cum ſuis liberis: Ex Domo *Naſſovia*, Wilhelmus Hyacinthus Siegenſis Princeps, cum fratribus & liberis, totaque Familia Naſſovio-Hadamarenſi, quæ Religionem orthodoxam priore ſæculo receptam, in hoc quoque continuavit.

Jam vero ſi Statum Politicum dimidii hujus ſæculi ſpectemus, quam varius ille, quam implexus, quot aſpectibus horridus! quantæ, quam aſſiduæ, quamque cruentæ populorum, provinciarum, regnorumque colliſiones, revolutiones, atque de gente in gentem translationes! Hiſpaniam, Angliam, Neapolim, Siciliam, Sardiniam, Mantuam, Parmam, Florentiam, Lotharingiam, Novocomum, Bremam, Friſiam, Sileſiam, Poloniam, Sleſvicum, Sueciam, Livoniam, Ingriam, Curlandiam, Ruſſiam, Serviam, Moream, Perſiam, Acadiam, Canadam &c. cogitate, ad alias manus ſunt delapſæ.

Quam ſanguinariam autem imaginem nobis exhibent tot bella, totius Europæ viribus geſta, atque ab extremis Gadibus hinc ad Tanain, ad Oceanum inde Hyperboreum uſque exporrecta! Aut quis Rex eſt in Europa, quod regnum, quæ natio, quæ bellum non fuerit paſſa, aut amaros ejus fructus non ſenſerit, atque

que

que pertulerit? ſed quid Europam nomino? quænam in orbe univerſo major Provincia, in quam turbo bellicus non incubuerit? quantis motibus impetita vel ſola ſucceſſio Auſtriaca in Hiſpania & Germania?

Quot conſerta ineunte jam ſæculo prælia ſanguinolenta, ad Fridlingam, Montem Nolanum, Höchſtadium in *Germania*: ad Clarium, Croſtollum, Luzzaram, Caſſanum, Taurinum, Bitontum, Parmam, Guaſtallam, Campum Sanctum, Placentiam, Rottofredum &c. in *Italia*: ad Exeram, Ramilliacum, Aldenardam, Malplaquetum, Denainum, Tornacum, Recoux, Laffeldam, in *Belgio*: ad Alamancam, Almenaram, Cæſarauguſtam, Villamvitioſam in *Hiſpania*: ad Molvicium, Zaslaviam, Strigoviam, Soram, Keſſeldorffium in *Sileſia* & *Saxonia*: ad Dettingam prope Mœnum: ad Cliftonum & Callodum in *Scotia*: ad Petrovaradinum, Belgradum, Kroskam in *Servia*. Quantas res geſſit *Eugenius* Princeps in Italia, Germania, Belgio, Hungaria? quantas *Marleburgus* in Germania & Belgio! quantas *Stahrenbergius* in Italia & Hiſpania, *Vendomius* in Italia, Belgio, Hiſpania! quantas *Bervicus*, *Mauritius* Saxo, *Löwendalius*!

Septentrio quoque quantis bellis concuſſus, quoties ſuis emotus cardinibus! *Carolum XII*, turbinem illum Borealem conſiderate; quanto impetu in Livoniam, Poloniam, Saxoniam incubuit! quantus bellator ad Narvam, Dunam, Cliſſonum, Mohiloam! ſed palmas incidit & lauros decuſſit Pultava. *Petrus* ille Magnus Victoris Victor heroem proſtravit.

De bello noviſſimo quid memorem? quodnam majori æſtu, majori virtute, majoribus artibus geſtum fuit unquam? quis enumeret victorias Magni Friderici? Magni Daunii, Magni Laudonis? Loquantur prælia ad Loboſicium, Pragam, Planian, Rosbacum,

Wratislaviam, Lissam, Hochkirchium, Lignicium, Torgaviam, Strehlam, Freybergam. Quam locuples Maxena præda! quanto ardore cum Russis concursum ad Jägersdorffium, Zorndorff, Kunnersdorff. Quoties sub armorum pondere Bohemia, Silesia, Lusatia, Saxonia, Thuringia, Marchia, Pomerania, Borussia, altum ingemuit!

Nec minor procella Rhenum & Visurgim pressit. Quantis viribus congressæ adversæ acies ad Hastenbecum, Crevelt, Sangershusium, Lutterbergam, Fillingshusium, Grebensteinium, Grümbergam, hinc sub Estræo, Subisio, Richelio, Claremontano, Contado, Broglio, inde sub Duce Cumbrio, & Ferdinando Duce Brunsvicensi, fortuna alternante, atque Hassia, Westphalia, Saxonia Inferiore, & Episcopatibus præsertim Catholicis belli molem sentientibus.

Prætereo minores velitares pugnas, quia sunt innumeræ, tranata flumina, sulcata maria, nautica certamina, expugnatas urbes. Vix in Europa celebre munimentum est, quod dimidio hoc sæculo ignibus, virtuti, aut astutiæ non cesserit. Landavia, Brisacum; Friburgum, Ulma, Kuffsteinium, Ehrenberga, Scharnicium, Taurinum, Casale, Verva, Mediolanum, Mirandola, Cajeta, Messina, Barcellona, Sarragossa, Valentia, Gibraltaria, Portus Magonis, Praga, Egra, Stetinum, Colberga, Stralsunda, Neussa, Schweidnicium, Gloggovia, Zittavia, Budissa, Dresda, Torgavia, Sonnensteinium, Wittenberga, Lipsia, Ingolstadium, Stada, Hammelia, Welferbytum, Montes, Namurcum, Insulæ, Athum, Tornacum, Menina, Ostenda, Bruxellæ, Antverpia, Berga ad Zomam, Trajectum ad Mosam, Temesvaria, Belgradum, Orsova &c. quanta nomina!

Bella finita sunt per Tractatus pacis. Exhibebitur igitur Pax Ultrajectensis, Badensis, Viennensis I cum Hispania, Viennensis

fis II cum Anglia, Præliminaria Parifienfia, Viennenfis III cum Gallia, Wratislavienfis cum Boruffo, Füffenfis cum Bavaro, Aquisgranenfis univerfalis, Drefdenfis cum Boruffo, Aravienfis, Paffarovicenfis, Belgradenfis, Ranftadienfis, Lublinenfis, Holmienfis, Finnica, Aboenfis, Travendalenfis, Stargardienfis, Parifienfis, Hubertsburgenfis: Tractatus Hannoveranus, Hifpalenfis, Gertrudenbergenfis, Hagenfis, Wormatienfis, Tractatus Repagulorum, Fœdus Triplum & Quadruplum, Sanctio Pragmatica.

Accedunt caufæ controverfæ, Juliacenfis, Matrimoniales, de proxima agnatorum tutela, de fubftitutionibus, de fubfeudis, de retrovenditione, de teftamentis, de Judicio Aulico & Camerali, de Vicariatu Imperii, de Reverfalibus, de voto Bohemico, de navigatione Oftendana, de Langharum Feudis. Caufæ item, Mantuana, Montferratenfis, Novocomenfis, Bullionica, Slefvicenfis, Meinungenfis, Vimarienfis, Pleinfteinia, Camachienfis, de Caftro & Ronciglione &c.

Denique novum in Europa Regnum, novus in Imperio Electoratus, complures novi Imperii Principes, illuftres Miniftrorum aliorumque ruinæ, Ordinationes Provinciarum, Regnorum competitores, Refervata Imperatoris, Poftarum Imperialium Regale, aularum ad invicem afpectus, res Monetaria, Divortia Matrimoniorum, turbæ Corficanæ, Fœdera, Commercia, Transactiones, Decreta commifforia, Comitiorum deliberationes, Conclufa, Receffus, Capitulationes Cæfareæ, Jura Principum, Proceffus Judiciales, fententiæ, executiones, proh quanta materiarum feges!

Hæc ego non pro rerum dignitate extendam (ad hoc enim plura volumina non fufficerent) fed pro inftituto meo breviter attingam, nihil tamen omiffurus eorum, quæ ad fubftantiam pertinere arbitrabor.

Scio

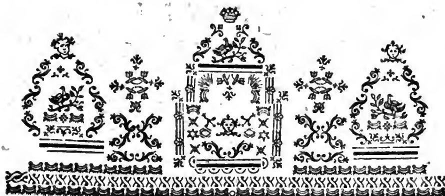
PRÆFATIO.

Scio equidem, quam delicatum ſit de viventibus ſcribere: ne adulationis aut offenſionis notam ſcriptor incurrat. Ego autem, qui me civem totius mundi exiſtimo, ſingulari in id ſtudio incubui, ut neminem uſquam offenderem; hinc etiam a criſibus, quæ alias ſal eſſe ſolent Hiſtoriæ, pennam coercui, veritatem tamen aſſequi conatus ſum, quam ſi alicubi, prout in defectu ſcriptorum de rebus adeo recentibus, contingere potuit, non inveni, Lector benevolus condonabit.

Diu apud me deliberabam, an ad ultima hæc tempora deſcendendum eſſet; ſed cum apparatum eruditionis profitear, turpe exiſtimavi, de Homeri Patria, aut de Baptiſmo & Donatione Conſtantini multum diſputare, & temporis ſui Hiſtoriam ſilentio præterire. Compilator ſum, excerptor ſum, relata refero, ut eruditioni qualicunque ſerviam; quod genus ſtudii litteralis innoxium eſſe confido, revocaturus publice, ſi quid falſum inſertum, aut vel minimam offenſionem datam intellexero.

PARS X.

PARS X.

CAPUT I.

De Statu Germaniæ SÆCULO XVIII.

Art. I.

Cæsaris Fœdus cum Anglo - Batavis. Neapolitana controversia. Germaniæ Dissidia.

Postquam anno 1700 Carolus II Rex Hispaniarum obierat, *Philippus* Andium Dux relictam testamento hæreditatem, post homines natos maximam, adiit, confisus armis atque potentia magni Avi, Ludovici XIV, Galliarum Regis, qui id effecit, ut omnes passim Hispanicæ Monarchiæ provinciæ nepotem reciperent. At vero *Leopoldus* Cæsar, tam pingue Domus Austriacæ patrimonium, in alienas, quas minime vellet, manus delabi non passus, cum inferiorem tanto competitori se cerneret, fœdera undique, necessarium adversus potentiorem præsidium, per omnem Europam circumspicit. I. Philippus occupat provincias Hisp.

Fœdus.

Et imprimis quidem ad Anglos & Batavos, qui partitionis ſuæ conſilio ſe deluſos ingemiſcebant, oculos convertit. Nec difficile erat, in fœdus eos pertrahere, quibus perſpicuum ſatis, quantum ſalutis ſuæ totiusque Europæ intereſſet, ne Borboniorum potentia, jam per ſe ipſam tanta, tam immenſis acceſſionibus augeatur.

Quapropter Cæſar, Angli, Batavique, quod Ludovicus Rex Hiſpaniarum Monarchiam univerſam, nominatim Inſubriam, beneficiariam Romani Imperii provinciam, Belgiumque, Batavicæ Reipublicæ aggerem, occuparit, Gadibus magnam claſſem habeat, aliam in Americam miſerit, atque adeo Anglorum Batavorumque commerciis Mediterraneum Indiasque intercludere paret, neque obſcure duobus e regnis unum, unumque in Europa Imperium fundare meditetur, in hæc capita fœdus ineunt.

Ejus Conditiones.

1. Apud Chriſtianiſſimum Regem mutuis officiis agunto, ut Cæſari de ſucceſſionis juribus, Anglis vero Batavisque de navigationum & commerciorum ſecuritate idoneo pignore caveatur.

2. Si poſt bimeſtre caſſa fuerint officia, Italicæ Belgicæque provinciæ armis Cæſari vindicantor.

3. Anglo-Batavis fas eſto, quot valuerint, Americæ regiones urbesque, ſed intacta religione, capere.

4. Pax ne ante fiat, quam & Cæſari ſatisfactum, cautumque ſit, nunquam eundem Franciæ & Hiſpaniæ Regem, vel Americam Gallicæ ditionis fore.

Pars utraque petit inveſtituram Neapol.

Uti autem Batavorum conſilia in Belgii recuperationem, ita Cæſaris in Italiam ferebantur: atque ut bellum graviſſimum evitaretur, Clemens XI Pontifex Maximus arbitrium obtulit. Non reſpuit Leopoldus, ea conditione, ut Mediolanum, & Neapolis ſequeſtro tradantur; non acceptavit conditionem Ludovicus, totam Monarchiam nepoti ſe aſſerturum, conteſtatus, ſimul clientelare Regni Neapolitani beneficium pro eodem petiit, Cæſar vero per Lambergium pro Archiduce. Negavit Pontifex, fas ſibi eſſe in alterutram partem decernere, donec cauſa graviſſima diligenti juris cognitione fuerit diſcuſſa.

Ne

Ne ad univerſum Patrum ſenatum referretur, interceſſit Lambergius. Dedit igitur Pontifex cauſæ cognitores e Cardinalibus quatuordecim, ex aliis Prælatis ſex, Divini humanique Juris peritiſſinos, qui a partium ſtudio maxime alieni cenſebantur.

Cæſarei Jureconſulti hoc præcipue argumento utebantur; hanc eſſe feudorum rationem, gentium uſu conſtitutam, ut præ fœminis mares, alterius etiam lineæ, ſuccedant, nec aliud unquam circa Regnum Neapolitanum obſervatum. Argumenta.

Gallicani vero Advocati ea maxime ratione uſi ſunt, quod, licet Regnum Neapolitanum clientelæ jure Romanæ Eccleſiæ ſit adſtrictum, eaque ſit feudorum indoles, ut extincta ſeniore linea maſcula, ad juniorem, ex primo acquirente deſcendentem, devolvatur, alia tamen ſit Neapolis conditio, quæ Regno Arragoniæ ſit innexa, ac proin ad legitimum iſtius hæredem pertineat.

Has aliasque rationes, ultro citroque ab Advocatis propoſitas, cognitores a Pontifice dati, accurato examine diſcuſſerunt: tenuitque cognitio ad belli usque initium. Ægre autem Pontifex tulit, cum in fœderis tabulis legeret, Anglos Batavosque, niſi Neapoli reſtituta Cæſari, bello non exceſſuros, velut ſi nationes iſtæ de Pontificio patrimonio arbitrandi jus ſibi arrogarent: neutram tamen in partem, quamvis moleſtiſſime prenſatus, ſe pertrahi eſt paſſus, paterno utramque amore complexus, idque vehementer dolens, chriſtianum orbem graviſſimo bello diſciſſum iri. Diſcutiuntur a Card.

Omnia namque bellum ſpectabant, per Italiam, Hiſpaniam, Belgium, Germaniamque diffundendum. Habebat Cæſar ſub ſignis octoginta millia veterani militis. Horum triginta millia in Italiam, viginti ad Rhenum, cæteri ad provinciarum præſidia, deſtinabantur. Ad levandam ærarii penuriam centeſima omnium proventuum provinciis & ordinibus imperata, ludorum & pomparum ſumptus conſtricti. Armantur exercitus.

Imperii ordines, quamvis alias haud multum ſua intereſſe putaverant, quid fieret Hiſpania, alias Auſtriæ, alias Germaniæ eſſe rationes exiſtimantes; nemo tamen erat, qui non perſpiceret, quid futurum eſſet, ſi Borbonia gens, quæ occupaverat, retineret, duoque Imperia a duobus quidem capitibus, uno tamen ſpi- 2.

ritu regerentur: rerum arbitrio & Europæ Monopolio in unam Domum abeunte. Ad hæc acerbe ferebant, Risvicensem pacem necdum a Ludovico Rege executioni datam: retineri adhuc Brisacum, Palatinum, & Mümpelgardensem necdum in integrum restitutos, captivos adhuc teneri, novum institutum ad Hunningam vectigal.

Germaniæ facies.

Sed dissidiis adeo horrebant omnia, ut facile Cæsar sentiret, difficulter ordines ad commune decernendum bellum permotum iri. Bavarus & Coloniensis neutras partes præseferebant, Guelferbyti Dux aperte alienum se ostendebat. Hasso-Cassellanus ob Rhenofelsam ægro erat animo: Danus cum Holsato bello collisus: Mechlenburgici de jure successionis litigabant. Palatinus, Wormatiensis, Campidunensis, Religionis & quarti articuli causa cum Protestantibus in Comitiis luctabantur. Nec parum negotii injecit novum Brandenburgi Regnum, novusque Hannoverani Electoratus.

Art. 2.

Novum Borussiæ Regnum. Novus Hannoveræ Electoratus.

1. Quippe *Fridericus*, Elector Brandenburgicus, excelsi Princeps animi, uti hactenus pro tuendis ampliandisque Electorum prærogativis omnium acerrime depugnaverat, multaque moverat, quibus non modo Regibus æquarentur, sed imperatoriæ quoque Dignitati detraheretur, ita post exsolutam clientelari Poloniæ nexu Borussiam, ad coronam & sceptrum aspirabat: nec dubitabat, se omnibus Protestantibus rem gratam facturum.

Fridericus sibi ipsi coronam imponit.

Igitur *Regiomonte*, principe Ducalis Borussiæ urbe, sibi ipsi coronam imponit, ascito Regis nomine. Legatos ea de re per Europam circummittit, qui facti rationes edoceant. Borussiam olim Reges habuisse: nihil proin novi assumptum, sed postliminii jure reductam Dignitatem. Cuivis summo imperanti integrum esse, ditionis formam nomenque pro arbitrio moderari. Rodulphum Burgundiæ comitem, Rogerium Neapolis & Siciliæ, Boleslaum Poloniæ Duces, a se ipsis Reges creatos: Henricum VIII. Angliæ Regem Hyberniæ Ducatum in regnum extulisse: & jam Aristobulum suamet auctoritate Regem appellatum. Provincias sibi esse opesque, tanto fastigio pares.

Causas affert.

Boru-

Borussiam omni ætate divisis a Germania finibus juribusque habitam. Nihil proin mutationis Imperium propterea subiturum; prout nihil accepit detrimenti, dum Oldenburgici Comites Daniæ, Bipontinus Sueciæ, Saxo Poloniæ regna sunt adepti: quin decus ingens accedere Germaniæ, tot Regibus fulgenti. Neque obscurari Regium splendorem pacto, cum Polonia inito, ut Electoris hac stirpe extincta, feudi nexu agnati hæredes rursus sint adstringendi: nam & Neapolis Regnum clientelari jure possideri. (1701.)

Visum nonnullis in Viennensis aulæ senatu, non committendum, ut Protestantium nomen tanto ornamento augeatur. Alii æmulationes, & orituras in Cæsarea electione turbas timebant; Cæsar tamen, ne potentem belli socium amitteret, misso Paario comite, Regem Borussiæ salutavit. Ille vero decem armatorum millia ad bellum obtulit Cæsaris exemplo, si Gallum & Hispanum demas, Reges & Respublicæ pleræque novam dignitatem gratulabantur. Ordo vero Teutonicus, cujus alias Borussia erat, publica protestatione juribus suis cavit. Cæsar Regem salutat.

Plus difficultatis habuit novus Hannoverani Ducis Electoratus. Ita habet. Introducto per Pacem Westph. octavo Electoratu, eminentiores quædam Principum Domus, Würtembergica, Hassiaca, Luneburgica, eandem diguitatem ambiebant: & quidem Ernestus Augustus, Dux Hannoveranus, in Comitiis Augustanis 1690 palam, haud multum reclamantibus, qui tunc aderant, legatis. 4. Hannoveranus fit Elector.

Biennio post suscitat causam, & Cæsarem, gravissimis bellis implicitum, haud paulo magis faventem invenit. Exquiruntur clam Electorum sententiæ. Moguntinus, Bavarus, Saxo, Brandeburgicus assentiuntur, certis tamen pactis: primi duo eam conditionem adjecerunt, ut, extincta Wilhelmina Bavariæ stirpe, alius ex agnatis Catholicis Elector subrogetur, (contra ac Westph. tabulis fuerat sancitum) semperque numero vincant Catholici. Igitur 22 Martii 1693 subscribitur, atque Ernestus Augustus *Imperii Elector, & Archivexillifer* salutatur.

Pacta autem hæc erant.

1. Calembergæ (seu Hannoveræ) Cellæ, Grubenhagæ Principatus uniuntor, & indivisi patrimonium Electoris sunto. Quibus pactis.

 2. Quæ

2. Quæ ad ſuffragandi ordinem, locum in Comitiis pertinent, cum Imperii ſtatibus expediuntor.

3. His compoſitis novus Elector in Collegium Electorale introducitor.

4. Novus Elector, præter quingenta Imperialium millia, ſex armatorum millia, ſuis ſumptibus & ſupplementis conſervanda, Cæſari ad bellum Hungaricum per biennium ſubmittito, deinceps vero, dum bellum tenuerit, duo millia: ſuam nihilominus ratam trium millium ad Rhenum teneto.

5. Domus Auſtriaca, & Luneburgica perpetuæ unionis fœdere conjunctæ ſunto. Adverſa fœdera ne ineunto: ſed junctis conſiliis agunto.

6. Jus primogenituræ Luneburgicorum, aliaque Archidux defendito.

7. Bello petitos quatuor millibus auxiliorum adjuvato.

8. Luneburgici Electores in electione Cæſarea pro Archiduce nunquam non ſuffragium ferunto.

9. Cum in Hungaria, vel Hiſpaniæ cauſa bellum fuerit, duo millia præſtanto, vel æquam argenti æſtimationem.

10. Operam danto, ut Bohemiæ Rex eadem cum cæteris Electoribus poteſtate augeatur: Archiducum Legati pari cum Electoralibus Legatis honore tractentur.

11. Denique Hannoveræ ac Cellæ Catholicorum uſibus Eccleſiam, Scholam, Cœmeterium conſtrui patiuntor.

Oppoſitiones. Quamvis autem negotium hoc arcanum ſit habitum, brevi tamen, ubi erupit, cum multa complurium Principum indignatione fuit acceptum. Ratisbona querimoniis impletur. Privatam gratiam publicam omnium injuriam interpretati, proteſtationes opponunt, tria maxime queſti, novitatem iſtam Bullæ Aureæ, Paci Weſtph. Principum Collegio, repugnare.

Wagn. Et primo quidem Bullam Auream de ſeptem duntaxat Electoribus ſtatuere: additum Oſnabrugis octavum, ſed, quod habent tabulæ, *ſumma neceſſitate urgente, & communi omnium Statuum conſenſu.* In præſenti nec neceſſitatem fuiſſe, nec ordines conſenſiſſe. Violatum

tum illud solenne Pacis scitum: *gaudeant* (status Imperii) *jure suffragii in omnibus deliberationibus super negotiis Imperii.* Quod autem negotium majus, quam quo ipsa Reipublicæ forma in re gravissima immutatur: imminui hoc pacto infirmarique magis magisque Principum senatum, alias ferme negligi solitum, Electoralem vero, ut inferioribus Collegiis dominetur, attolli augerique.

Responsum ad hæc: hanc esse Sacræ Cæsareæ Majestatis prærogativam, summamque potestatem, ut, quod Statibus pacto non fuit communicatum, id uni Imperatori competat Imperatoria jura tot hactenus capitulationum vinculis fuisse constricta, nunquam tamen jus illud Regium, Dignitates erigendi, fuisse circumscriptum. Collatum Electoratum Hannoverano cum consensu Electorum, quorum res agebatur in assumendo novo Collega Si vel hodie, extincta familia, vacaret Electoratus, solum Imperatorem Electorum consilio provisurum, nullius ex Principum Collegio rogata sententia. Si soli Electores Imperatorem designent, cur non Imperatori juncti Electorem possint eligere? Responsum.

Bullæ Aureæ vim nullam fieri. Septem Electores, qui tunc erant, recenseri, nusquam autem vetari plures adjungi. Suffragii jus haud dubie Principibus competere, quando de bello vel pace, ferendis, abrogandis, interpretandis Imperii legibus, aut similibus est consultatio: jura tamen plura Imperatori esse reservata, alia Electoribus propria, alia Imperatori & Electoribus communia, alia toti Imperio.

Osnabrugis adhibitum assensum Statuum, quia erant præsentes, compacifcentes, & alias ad pacem perveniri non poterat; reapse autem totum negotium de octavo Electoratu Cæsareos inter Legatos & Succos jam antea convenisse, postea autem ordinum consensum accessisse. A solo etiam Cæsare Ferdinando II, re cum Electoribus communicata, Maximilianum Bavarum renuntiatum Electorem. Prout autem ibi, sic etiam hic rogari ordines, ut creatum recognoscant.

Neque inde, sive uno plures, sive pauciores in Republica sint senatores, illius formam mutari. Ne autem quid inde Collegium Principum detrimenti patiatur, Cæsarem provisurum. Votum ejus curia-

curiatum tanti ponderis fore, quanti antea. Cæterum, si hæc totius Imperii sit deliberatio, ad universa comitia fuisse referendum, quin extra illa quidam Principum se opponant.

Quinam Opponentes?

Non acquierunt Principes (*Opponentium* nomine appellati) sed inita inter se unione, diu ac vehementer repugnarunt. Hos inter ex Præsulibus erant, Salisburgensis, Herbipolensis, Bambergensis, Monasteriensis, Paderbornensis, Eustadianus, quibus postea accesserunt, Constantiensis, Fuldensis, Ordinis Teutonici Magister: e Principibus sæcularibus, Saxo-Gothanus, Altenburgicus, Hasso-Cassellanus, Anhaltini, Badensis, Durlacensis, Gustrovio-Mechlenburgicus, Holsato-Glückstadianus, maxime vero Guelpherbytani fratres, Rudolphus Augustus, & Antonius Ulricus, id causati, ex ea provinciarum conjunctione in suum præjudicium pactiones familiæ vetustissimas convelli, erigi potentiam, metuendam cæteris. Contra eandem Hannoveræ Cellæque conjunctionem, introductumque jus Primogenituræ, ipsi etiam Georgii Ludovici Hannoverani fratres, Maximilianus & Christianus, solenniter sunt protestati.

Catholicorum querelæ,

Opponentes igitur Regem Sueciæ, Westphalicæ sponsorem alterum, vindicias pacis violatæ postulant, haud æquis auribus auditi. Catholici insuper summum Pontificem appellarunt, rem Cæsare indignam rati, Protestantes tantæ dignitatis ac potestatis accessione augeri. Timendum, ne veniat ætas, qua consilii perniciem sentiant orthodoxi. Ferdinandum III, quamvis difficillimis Reipublicæ temporibus, adduci nunquam potuisse, ut Protestanti Electoralem Dignitatem redderet, nisi & Catholico eandem stabiliret.

Anno 1695 Opponentes Francofordiæ conventum celebrarunt, de mediis consulturi, quibus Hannoveranus in ordinem redigeretur. Verum, cum Suecus non faveret, & Galli opem, bello adhuc fervente, implorare nimis odiosum esset, ad finem usque belli quiescendum esse statuerunt. Nec in subsecuta Risvicensi pacificatione quidquam moverunt.

& communes Principum.

Anno 1699, cum Cæsar, mortuo Ernesto, Georgium ejus filium Electoralibus insignibus investiisset, *Opponentes* magnopere questi sunt, nullo se loco haberi: atque ineunte anno 1700, novo Goslariæ conventu celebrato, renovarunt *unionem*, 1692 Ratisbonæ cœptam,

cœptam, Francofordiæ 1695 instauratam, sarta tectaque servanda Principum jura, statuunt: duosque Viennam legatos mittendos, qui proponant, nonum Electoratum noxium, contra leges Imperii a solis Electoribus, spreta Principum intercessione, decretum, non admittendum. Si cunctetur Cæsar, Legatis Principum a Comitiis Ratisbonensibus absistendum, proque irritis habenda, quæ nihilominus decernerentur. Si ne tum quidem satisfiat, implorandos Franciæ & Sueciæ Reges, Westphalicæ sponsores. Conventus instituunt, & unionem.

Ad universa Imperii comitia causam remittebat Cæsar, ubi suffragiorum numero facile vinceret. At illi negabant, in hac re, quæ Religionem formamque Imperii concernat, secundum majora pronuntiandum, aut saltem Electores, quibus multa in Collegio Principum suffragia, a Comitiis interim arcendos. Nolunt causam ad Comitia referri.

Quartum dein congressum Norimbergam indicunt. In hoc mutua sibi spondent auxilia, legatosque denuo ad Cæsarem mittunt; qui illo maxime argumento usi sunt: Electores non suo, sed communi statuum omnium nomine & auctoritate Cæsarem eligere, velut Legatos, Vicarios, & mandatarios totius Imperii: nisi igitur Principes & status mandent, non posse augeri numerum legatorum. Alia adjecta contra Electorum præpotentiam.

Cum nihil impetrarent, Galliæ Regem appellarunt: qui respondit, æquum videri, ut in tanto jurium suorum discrimine adjuventur, ut integra conservetur Westphalica. Jam Risvici eam labem se perspexisse, sed ipsis silentibus dissimulasse. Officiis se primum acturum apud Cæsarem, quæ si cassa fuerint, non defuturum vindicis muneri. Villario Legato responsum a Cæsare: pauculos interpretationem Westphalicæ sibi vendicare. Hannoveranum ab Electoribus, quorum intersit, Electorem receptum; eumque non ante in Electorale Collegium introductum iri, quam Principibus excipientibus fuerit satisfactum. Regem Galliæ interpellant.

Orto dein ob Hispaniam bello Opponentes quintum Francofordiæ conventum habuere; id tempus esse rati, quo Cæsarem, auxiliorum adversus Borbonios indigum, in vota flectant. Id ut efficiant, inter se statuunt, Comitiis abstinere, nec transitum, nec delectum militum in ditionibus suis concedere, pro viro uno, consiliis iisdem, fide summa standum omnibus, donec major Principum ratio habeatur.

Guelpherbytani

Nulli autem acrius repugnabant, quam *Guelpherbytani* fratres, qui communi consilio atque potestate, mira concordia, provincias regebant, unionem illam Cellensis & Calenbergensis Principatus, sub titulo primogenituræ introductam, familiæ suisque rationibus juribusque pugnare, causati. Et quidem *Antonius Ulricus* defensivum fœdus icit cum Gallia, quo Domus suæ Sociorumque jura adversus Hannoveranum tueretur, quin tamen, si bellum commune decerneretur, ratam suam Imperio præstare prohiberentur Socii. Atque eo nomine Rex certa subsidia *gratificationis* nomine largiebatur.

Armantur.

Vincuntur.

Ad duodecim armatorum millia Ulricus sub signis habebat, nec cessabat delectus facere. Quæ res cum periculosa videretur Germaniæ, Hannoveranus, consentiente Cæsare, per hyberna dispersos, suique securos, noctu opprimit, plerosque in potestatem redigit, Guelpherbytum obsidet. Ad Brandeburgicum & Hasso-Cassellanum defertur arbitrium: qui in hæc capita pronuntiant: Rudolphus abdicato fœdere Gallico ad magnum fœdus transeat: 2200 pedites, 800 equites Cæsari submittat: domi ne plus 4000 peditum, 50 equitum habeat. Ulricus, viribus jam destitutus, easdem conditiones ratas habere coactus est (1702.) singulari dein amicitia junctus Cæsari Domuique Austriacæ; quin Imperatricis avus fieri meritus, &, quæ summa felicitas, Orthodoxæ Religioni redditus.

Ulricus Cæsari & Deo jungitur.

Quamvis autem deinde, fervente jam bello, & Coloniensi provincia a Gallis occupata, publicum Reipublicæ periculum plerosque ex Opponentibus a domesticis istis controversiis, ad communem causam Cæsaremque pertraherent, aliqui nihilominus, cum *Ludovico Badensi*, Domus Austriacæ alioquin studiosissimo, perstabant in sententia; cum Cæsar erecti Electoratus tabulas salva dignitate abolere nequeat, suspendendum tamen Electorale Hannoverani officium, & inter Electores sessionem, atque suffragium, donec Wilhelmina Bavariæ stirps deficiat, novoque Electori locum faciat.

Ludovici Badensis sententia.

Denique vero potissima jam Germania ad Cæsarem traducta, & minitante Hannoverano, ni Gallos prensare Opponentes desinant, eodem se jure Anglos Batavosque in subsidium vocaturum, nihil ultra repugnandum rati, belli communis curis se dediderunt. Han-

Hannoverani introductio.

Hannoveranus vero postea anno 1708 ad sessionem & votum Electorale publicis in Comitiis Ratisbonæ est introductus, mitigato paulatim per externas formidines resistendi studio.

Art. III.

Associationis Fœdus. Decretum ab Imperio bellum.

Adversus Borboniorum potentiam tota prope Europa, ad commune velut restinguendum incendium, in auxilium est vocata. Cum Anglis Batavisque fœdus jam erat ictum. Palatinus, Brandeburgus, & Hannoveranus accesserant, Danus 12000 Hollandis; Cæsari 8000 grandibus stipendiis locavit. Saxo 8000 addidit, præter non modica Saxo-Gothani auxilia, magno deinceps usui futura. 5. Collectæ copiæ.

Ad Imperii Circulos missus *Löwensteinius;* qui periculi magnitudinem, abreptum Austriacis avitum Hispaniæ patrimonium, abstractam ab Imperio Longobardiam cum Burgundiæ Circulo, Germaniæ discrimina, ob oculos posuit. Opus esse præsenti consilio, neque rem tardas Comitiorum moras ferre. Socii.

Pro belli denuntiatione id nequaquam accipiendum; quemadmodum Gallus se hostem neget, etsi Hispanicorum auxiliorum nomine universam regni sui potentiam Nepoti impendat, & nuper auxiliorum Burgundicorum obtentu Coloniensem provinciam occuparit.

Quamvis autem Suevicus & Franconicus Circulus fidem dederant Electori Bavariæ, neutras se partes secuturos, ipsum Electorem etiam communis exercitus, ad defendendum trinum illum Circulum, Imperatorem designarint, nihilominus cum utroque Rhenano, & demum etiam Westphalico, *fœdus associationis*, prout vocabant, inierunt, ac magno fœderi subscripserunt. His tot Sociis auctus Cæsar, 15 Maji 1702 Franciæ bellum indixit. Idem eadem die Angli & Batavi fecere: sequentibus post sequestre Imperii Comitiis. Fœdus. Bellum Galliæ indicitur.

Remoram his injecere, quas meminimus, Opponentium de Electoratu Hannoverano contentiones, aliæque dimicationes intempestivæ.

Præfuit Comitiis pro Cæſare Joſephus *Lambergius* S. R. E. Cardinalis, idemque Epiſcopus Paſſavienſis. Movebant ei, quam jam antea Thunio Archiepiſcopo Salisburgenſi, itidem Cardinali moverant, Proteſtantes litem de nomine: negabant religioſi homines, *Sanctæ* Romanæ Eccleſiæ Cardinalem a ſe appellari poſſe; ſicut enim in Lutherana Eccleſia nihil ſanctum agnoſcant Catholici, ita neque ſe in Romana: ac proin neque Eccleſiæ, neque Pontifici *Sanctitatis* elogium poſſe tribui.

Contentio de nomine *ſanctæ* Rom. Eccleſ.

Reſponſum a Cardinale, non paſſuros Catholicos ab vetuſtis formulis, & mille amplius annorum poſſeſſione ſe dejici a Novatoribus. Publicis in monumentis paſſim Eccleſiæ *Sanctæ* nomen exſtare, & in Capitulationibus ſummum Pontificem *Sanctiſſimum* appellari. Proteſtationibus denique utrinque interpoſitis, lis in medio relicta eſt, & ad deliberationes itum.

LegatiRatisb. amandantur.

Ante omnia autem *Noveforgius*, Burgundici Circuli pro Carolo II legatus, atque ab Andegavenſi confirmatus, Ratisbona faceſſere jubetur a Cæſare. *Chamæo* quoque *Oratori Gallico* denuntiatum, cum Rex Colonienſem in provinciam copias induxerit, alias vero occuparit, diſſidiis Germaniam miſceat, nec Legatus ea, qua par eſt, modeſtia agat, intra triduum Ratisbona, deinceps Imperii ſolo excedat.

Gallici legati oratio.

Negavit, Legatum, ad Imperii comitia miſſum, a ſolo Cæſare abigi poſſe. Quin prenſans Legatos ſingulos ingerit, ſuſpicionibus & timoribus Europæ motum Regem, teſtamentum partitioni, qua Francia non modice augeri potuiſſet, prætuliſſe. Nihil eum ex tota hæreditate ſibi aut regno ſuo vendicatum cupere. Ne duo regna coaleſcant, periculum nullum fore. Cautum ea de re in ipſo teſtamento, caverique adhuc magis poſſe. Hiſpanos, moribus, lingua, veſtitu, regnique ac dignitatis ſuæ rationibus, a Francis penitus diſſidentes, nunquam commiſſuros, ut iisdem conſiliis auſpiciisque regnum utrumque gubernetur. Velle Regem copias ſuas illico e Germaniæ ſolo deducere, Andegavenſem vero Mediolanum, aliasque provincias beneficiario jure ab Imperio recipere, quin illius juribus quidquam detractum cupiat. Abſiſterent proin bello graviſſimo, Germaniæ forſan exitiali. Conſiſtere in Belgio 70000, in Alſatia 80000, in Italia 40000, in Hiſpania 28000, præter Hiſpanam claſſem, bellicas 90, triremes 50. Favere paci Pontificem, Sa-

Vires Borb.

Sabaudum dedisse fidem, Venetos, oblata Mantua, facile conciliatum iri: Hispaniam totam pro Andegavensi armatam stare. At minitante Lambergio, ni ocius Ratisbona abscedat, in vinculis eductum iri, Monachium abiit.

Minus probata est *Opponentibus* hæc ratio, arguebantque, non rite actum a Cæsare, quod jam 15 Maji, re in Comitiis necdum definita, bellum denuntiarit, suaque unius sententia Chamæum Ratisbona ejecerit. Ad quæ Lambergius, Cæsarem non Imperii, sed Austriæ & Sociorum nomine pro defensione bellum denuntiasse. Nunc autem comitiorum suffragia rogari. Quin per capitulationes, si copiæ alienæ ditionem Imperii invaserint, etiam inconsultis Comitiis depellendi jus esse.

Protestantes detrectabant ire in suffragia, nisi controversia de *quarto Risvicensi articulo* ante componeretur. Sed Lambergii dexteritate res odiosissima in opportunius tempus rejecta est. 4tus Artic. Risvic.

His superatis, pôstquam Bavarus jam Ulmam cepisset, 6 Oct. 1702 comitiorum sententia bellum in Regem Franciæ, ac Philippum Andegavensem decernitur. Fœdus cum Anglo-Batavis publice sancitur. Centum ac viginti millium exercitus designatur. Ludovicus Badensis ad Rhenum superiorem exercitus Imperator deligitur: cui ea ex parte defensio placuit: ac proin Suevi, quibus Francones deinde accesserunt, vallis, per longum ad Rheni oram tractum ducendis, aggeribusque struendis, occupantur. Comitia bellum decernunt.

Art. IV.

Belli Germanici initia. Motus Colonienses & Leodienses. Landavia capta, & Ulma. Pugna ad Fridlingam. 1702.

Cum suspecta esset fœderatis mens Coloniensis, in ejus provinciam militem induxerunt. Irritatus ea re Elector, cui alias cum Canonicorum Collegio, ipsaque urbe Colonia, non bene conveniebat, Gallica præsidia in munitiores suas urbes, Bonnam, Novesium, Rhenobergam, Zohnium, Leodium recepit; hunc autem militem *Burgundicorum auxiliorum* nomine Elector compellavit, nec Gallos, ad mitigandam invidiam, dici voluit; quia Gallicarum partium studium tectum adhuc cupiebat. Sed nemo erat, qui non suspicaretur, quo hæc tenderent, præsertim, ubi *Meanius*, 6. Coloniensis Gallica præsidia recipit.

Ecclesiæ Leodiensis Decanus, Namurum in custodiam fuit abstractus.

Batavorum motus.

Graviter perculit Cæsarem, & Fœderatos hoc nuntium, maxime Batavos, qui Gallos Inferioris Rheni potentes, seque a Germaniæ auxiliis interclusos dolebant. Quapropter, missis quindecim cohortibus, cum Brandeburgicis junctis, Coloniensem agrum ingressi, Cæsaris Verdam expugnarunt, soloque æquarunt. Accessere brevi Venlona, Ruremunda, ipsumque Leodium, Cohornii maxime, Batavos inter machinatores facile principis, artibus expugnatæ.

Objecta Coloniensi.

Elector Coloniensis Viennam fuit citatus, ut respondeat ad hæc accusationis capita. 1. Quod violaverit juramentum Cæsari & Imperio præstitum. 2. Quod fœdus inierit cum hostibus Imperatoris. 3. Quod receperit Gallica præsidia. 4. Quod egerit contra leges Imperii. 5. Quod curaverit Decanum Leodiensem captivum abduci a Gallis. 6. Quod se opposuerit executioni Cæsareæ.

Ejus Responsio.

Respondit Elector, si neutrius partis esse sinatur, discessuras illico copias Circuli Burgundici. Publicavit etiam *Manifestum*, in quo jurasse se ait Imperatori, non vero Archiduci Austriæ. Distinctionem istam contineri in præfatione Bullæ Aureæ, & in Capitulatione ipsius Leopoldi Cæsaris *Art. X.* Bellum hoc esse Domus Austriacæ cum Gallia, non vero totius Corporis Germanici. Ludovicum proin non posse proprie appellari hostem Imperii post Tractatum Risvicensem. Sicut Archiducem Austriæ, sic etiam alios Imperii Principes inire posse cum exteris fœdera. Si quid actum videatur contra conventionem Episcopi Leodiensis cum Capitulo, sciendum, illam ante P. W. turbatis illis temporibus fuisse extortam, ab Innoc XII. tanquam abusum improbatam, & Episcopum juramento solutum. Captivitatem Decani Leodiensis nihil ad se pertinere. Cæsarem non posse Electorem proscribere, executionem militarem contra eum præcipere; subditos a juramento fidelitatis absolvere sine consensu Imperii. Crimen suum unice in eo consistere, quod noluerit provincias suas sacrificare rationibus privatis Domus Austriacæ. (*Davringy Hist. Prof. ad anno* 1707.)

Ad superum Rhenum Badensis citerius littus egregio vallo munierat; sed quia Anglo-Batavi pacti fuerant, ut Germania non solum-

solummodo se defenderet, sed bellum etiam inferret, *Landaviam*, permunitam Alsatiæ urbem, ac præcipuum Vaubonii opus, oppugnare statuit. *Melacus*, invisum ab incendiis Germanis nomen, urbi præerat, instructus omnibus, ad repellendam aggressionem, paratibus. Fœderatis multa deerant, quæ ex Suevia & Franconia lentius sunt convecta, unde ipsam etiam oppugnationem lentam esse necesse fuit. **Landavia expugnata.**

Ubi autem Josephus, Romanorum Rex, in castra venit, tanta omnes alacritate, exemplo præeunte ipso, operi incumbebant, ut septima Septembris ad deditionem Landavia fuerit adacta.

Postridie ejus diei, octava videlicet Septembris, Elector *Maximilianus Emmanuel* inopinato *Ulmam* astu cepit. Quod sic contigit. Ejus filius Josephus Ferdinandus, ex Maria Antonia, Leopoldi Cæsaris & Margarethæ Hispanæ primogenita, susceptus, Hispanæ Monarchiæ hæres publice fuerat designatus; jamque iter in Hispaniam apparaverat Parens, cum filius fatali morbo sublatus, spes grandes Patris repente destituit. 7. **Bavariæ Electoris consilia.**

Privatus igitur & filio suavissimo & regno amplissimo, cujus Administrator ipse erat futurus, ad proximum sanguinem respexit, ad Philippum videlicet Andium Ducem, suum ex sorore nepotem, cui & testamentum favebat, & tota Franciæ potestia. Nec deerant magna hujus promissa; quibus allectus Belgium, quod pro Carolo II gubernaverat, Philippo Nepoti in manus consignavit. **Causæ Philippi Nepotis accedit.**

Adhæc urebat Magnanimi Principis animum, quod Leopoldus socer Saxonem, Brandeburgum, Luneburgicum, tot honorum ornamentis cumulasset, cognati vero sanguinis, generique sui, post tot merita, gloriosas expeditiones, exercitus, bello Hungarico pro Domo Austriaca impensos sumptus, nullam rationem habuerit. **Quare.**

Proximam secessionis causam allegabat, quod *Suevicus* & *Franconicus Circulus* secum convenissent, ut ex tribus circulis neutrarum partium exercitus collectus, pro defensione ab ipso duceretur. Jam vero duos hos populos fracto fœdere, se destitutum reliquisse. Providendum igitur de vicino munito loco, ut Bavariam suam ab irruptione tutam præstaret.

Quam,

Quamvis autem neutrarum partium adhuc studium præferret, Borboniorum tamen causam sequi certus, ineunte Septembri, positis ad arcem Lichtenbergensem castris, 20000 recensuit. Ex iis cohortes aliquot, *Becmanno*, Prætorianæ legionis Protribuno, Ductore, ad intercipiendam Ulmam expedit. Vario habitu per avia Ulmæ imminent; rusticos, puellas, anus induti, alii per urbem sparguntur: alii foris præstolari jubentur ad anserinam portam, qua minus custodita plebs rusticas suas merces importare solebat.

8. Ulma intercepta. Hæc porta ubi aperta fuit, Bavari milites rusticorum specie, olera aliasque res capite, aut dorso deferentes, aliis permisti intrant. Extimum excubitorem Becmannus ipse pugione interimit. Arreptis, quæ præ foribus pendebant, armis, vigilias cæteras intra stationariam casam concludunt. Junguntur, qui jam ante sparsi fuerant, Boii; occupatur porta, pyrobolarii cum dimachis irrumpunt.

Orto tumultu præsidiarii, ac cives, veteri more in 28 cohortes distributi, arma attoniti arripiunt: quosdam, eosque inter Becmannum (nisi errante pila a suis sit stratus) interimunt. Sed jam magis invaluerant Boii, quam ut illis possent resistere. Quare misso ad Ductores homine, quid ea vis sibi velit, quærunt. Responsum, Electori ad securitatem suam, & ne ad jungenda arma ab associatis cogatur, hoc Danubii claustro opus fuisse. De cætero urbi sua jura, leges, religionem, ditiones salvas fore. Post brevem inde consultationem se dediderunt, octava Sept. 1702.

Facti novitas Comitia, Germaniam, ipsamque Bavariam attonitam habuit. Würtembergicus cum Suevis & Franconibus a Landavia, pridie capta, ad suos penates trepide se refert. Cæsar adhortatur, cœptis absisteret: suam Ulmensibus civitatem redderet, Avocatoriis, ut vocant, pareret. At Elector eam, quam diximus, Franconiæ & Sueviæ a se defectionem, impensas, in Hungariam, Imperium, & Belgium causatus, a Sueviæ ordinibus pro copiis sustentandis contribui petiit, & 1 Oct. *Memmingam* expugnavit.

Et Memminga.

Etsi autem Badensis interea Rheni littus diligenter communierit, invenit tamen *Villarius* locum, quo Rhenum transiret. Intrepide cum octo duntaxat millibus obviam Badensis processit. Medio Octobri conferitur ad *Fridlingam* prælium. Anceps utrinque victoria. In fugam actus eques Germanus, pedes Gallicus. Signa cum machinis

Pugna Fridlingana.

chinis capta, amissaque. Parisiis tamen victoriæ lætitiæ celebratæ, ac Villarius Franciæ Mareschallus renuntiatus. Ex Germanis ceciderunt Carolus Fürstenbergius, Franciscus Hohenzolleranus, Stauffenbergius, Gemmingius. Badensis post pugnam, collecto ex fuga equitatu, Friburgum inter & Neoburgum castra locavit. Villarius vero trans Rhenum se retulit, frustrato cum Bavaro se conjungendi consilio.

Art. V.

Bellum Bavaricum anni 1703.

Nunquam res Austriaca in majus discrimen adducta videbatur, quam sæculi hujus anno tertio. Exercitus duo cæsi: Brisacum, & Landavia amissa. Hungaria tota perduellis. In Italia res angusta: argenti magna egestas. Provinciæ tributis fessæ. Cæsaris consilium discordiis confusum. Inde Hungarus, hinc Bavarus Gallusque Austriæ imminens. Tyrolis ruinæ proxima. 9. Status Austriacæ Domus.

Hoc rerum statu non deerant, qui suaderent, Hussarorum legiones Bavariæ, regioni patenti, immittendas, quæ populatione, incendiis, deportatis incolis, bellum civile restinguerent. Sed hoc a pietate Leopoldi longe erat alienum. Badensis aliique deserendam omnino Italiam censebant, copiasque in Bavariam traducendas, ut extincto intestino patriæ bello, liberius dein exterum geratur. Sed & hoc rejectum. Consilia.

Dum Viennæ deliberatur, Elector 30 Januarii *Neoburgo* admovet exercitum, & 3 Febr. expugnat. *Isselbachio* Præfecto liber abitus concessus, præsidio (2000) more militari capto. Sed cladis aliquid, a *Styrumbio*, *Gronsfeldio* & *Palfyo* accepit ad *Altmylam*, Dietfurtum inter & Neoforum, captis 800, totidem ferme Bojorum cæsis. *Neoforum* præmio fuit. Neoburgum occupatum. Clades ad Altmylam. Amissum Neoforum.

Schlickius comes primus cum Saxonibus & Hannoveranis in Bavariam irrupit, atque *Riedam*, elegans oppidum, cepit, sed mox rursus deseruit. Elector vero, veterana prudentia miles, cum octo millibus Schardinga erumpens, eundem aggreditur, *pugnaque* ad *Isembiram* conserta, gravi clade profligat. Cæsi aut capti mille, relictis omnibus impedimentis, & 16 equestribus signis. Pugna ad Isembiram; cæsus Schlickius.

Ad Lengenfeldam Styrumbius.

Dedito mox castro Neoburgensi ad Oenum sito, summa celeritate Elector in superum Palatinatum abiit, atque ad *Lengenfeldam Styrumbium* oppressit, cæsis 400, inter quos Marchio Onolsbacensis (28 Martii.)

Justitium Comitiorum.

Mox Elector ad Danubium rursus flectit iter, pontique ac portæ Ratisbonensi occupatæ præsidium imponit, ocius illud deducere pollicitus, si civitati Cæsaris venia neutri esse liceat. Noluit Leopoldus, ne exemplum in alias civitates eat. Quapropter neque Elector Legatis abitum concedere voluit, nisi suis etiam Legatis locus, & suffragium in Comitiis relinquatur. Ejus rei mentionem cum Cæsar non ferret, ad finem usque belli *Comitiorum justitium* intercessit.

Elector ad Villingam se jungit Villario.

Villarius interea, misso ad distinendum Badensem *Tallardo*, occupata Kehla, per Hercyniam & Kizingensem vallem penetrans, *Villingam* & *Dutlingam* pervenit. Ubi cum Electore se conjunxit.

Hujus postulata. Cessa illi Ulma.

Petiit *Villarius*, ut Elector Ulmam, Ingolstadium, Brunovium, Gallicum præsidium recipiat; summumque copiarum imperium sibi, ceu Regis Legato, cedat. Conventum denique, ut Ulmam Galli præsidio tenerent, & absente Electore Villarius exercitum duceret.

Ingens ab hac conjunctione per Sueviam, Franconiam, Bohemiam, ipsamque adeo Austriam sparsus terror. Sed Elector, præteritis apertis istis campis, consilio minus felici Tyrolensem expeditionem suscepit, ut, cum *Vendomio* etiam Italiaque se conjungeret: prout sequenti §. exponetur.

Villarii & Badensis castra inter Dilingam & Lavingam.

Inter hæc vero, dum Elector in Tyroli aberat, *Villarius* in munitis, *Dilingam* inter & *Lavingam* castris se detinuit; trans rivulum ad Haunshemium ex adverso Badensis metatus est, per Junium Juliique dimidium re nulla tentata; nominis etiam famam lacerari passus, quod, decem licet millibus hoste superior, Bavaria intacta, otiosus aspiceret. At sapiens Princeps, permunitis in castris Villarium aggredi temerarium ducens, nolebat Rempublicam unius prælii ancipiti aleæ committere; cum, si pugna vinceretur, bello victam eo rerum statu Germaniam crederet.

Laturus ad Munderkingam oppressus.

Ut autem pabulationes Gallorum impediat, *Laturium*, a Bavaricis signis ad Cæsarea nuper transgressum, cum tribus equitum millibus Ehingæ Danubium transire jubet. Ea re explorata, quinque Gal-

Gallorum millia Ulma emissa ad *Munderkingam* eundem oppressum in fugam agunt. Christianus, Hannoveranus Princeps, Electoris frater, Danubii vadum pertentans, in medio flumine glande ictus periit.

Mense Augusto Badensis 28 cohortes, 54 turmas *Styrumbio*, ex Mareschallis vetustissimo, attribuit. Is ex castris Haunshemiensibus egressus, imminente hinc Dilinga Ussonio, illinc Donaverda Electore & Villario, Höchstadium inter & Schwenningam in medio deprehensus, commissa pugna, quam alii Höchstadianam, *Schwenningensem* alii dixere, magna clade afficitur. Plus enim cædis quam pugnæ fuit; cum Styrumbiani, terrore perculsi, sub ipsum jam conflictus initium fugæ locum circumspicerent. Capta 4000, cum impedimentis & tormentis omnibus, prius, quam vel unam pilam in hostem evibrassent, dictitante Villario, ludibundo obvenisse victoriam, nec tam ad prælium se quam prædam venisse. Exercitus reliquiæ continenti fuga *Nördlingam* pervenere. **Styrumb ad Schwenningam.**

Badensis virium dimidio amisso, quamvis non amplius 16000 censeret, 6000, Bibra Gubernatore, Augustæ imposuit; *Fridbergam* deditione accepit; Mercyum vero cum Hussaris & levioris armaturæ equitibus, ad populandum Bavariæ agrum immittit. Castra vero haud procul Lyco figit, hoste prope eundem metante. **Badensis Fridbergam capit.**

Elector, misso ad Bavariæ tutelam *Arcoo*, ut Badensem ab Augusta detraheret, per Sueviam flectit iter, tanquam *Stolhofensem aggerem* invasurus, & hyberna in agro Würtembergico quæsiturus: captaque *Campidona*, Villarium in Galliam redeuntem comitatus, *Marsinium*, ejus loco præfuturum, cum pecunia excepit. Badensis vero, cum nihil ex sententia succederet, corpore & animo æger, suffecto sibi *Thüngenio*, domum concessit. At Elector ea præclari Ducis absentia usurus, cum Cæsareos a Vindelicia abstraxisset, ineunte Decembri Augustam oppugnare cœpit. 13 Decembris Bibra sub conditione, salvum educendi præsidium, urbem dedidit. **Elector Campidonam, Et ipsam Augustam.**

Meliori Cæsareorum fortuna res gesta in Palatinatu Bavarico. Nam imprimis *Rottenberga*, arx ad Norimbergensium fines permunita, Franconibus dudum invisa, devicto *Maffeio*, qui subsidio venerat, ab Aufsessio fuit expugnata, ac penitus diruta, contra, ac loci Præfecto promissum fuerat. Ambergensi dein Consilio, de **Rottenberga ab Austriacis diruta.**

violata publica fide expostulanti, respondit Auffessius: in tabulis exstare, *in quantum suæ potestatis sit.* Sed Franconum ordinibus aliter visum.

Chambium & Amberga capta.

Herbevillius, qui ad fines Bohemiæ excubabat, & solus sine hoste & clade fuit, *Chambium*, haud immunitam urbem, deditione capit, cum 200 præsidiariis: inde vero ipsam *Ambergam* cum reliquo Palatinatu. Zolleranus Comes urbi, provinciæ *Auffessius* Gubernator impositus.

Badensis criminationes diluit.

Badensis, cum laboraret invidia, quod, absente per trimestre Electore, Villarium non fuerit aggressus, nec aliud egerit, Styrumbium, quid facto opus, non caute docuerit, pugnandi occasionem neglexerit, Campidonam & Augustam prope sub oculis capi permiserit, Cæsari per litteras se purgavit, difficilem Ducis esse conditionem, Provincialem maxime militem, e tyronum supplementis collectum, & quidem diversarum adeo Nationum, regentis. Temeritatis labem, cum summo Reipublicæ discrimine conjunctam, non fuisse se effugiturum, si hostem, veteranis stipatum, & munitissimis castris se tuentem, invasisset: id autem suo otio effecisse, ne Galli Sueviam diriperent. Quod per Ductores res male sit gesta, illis tribuendum, qui largitionibus, commendatione, & gratiis potius, quam propriis meritis, bellique experientia ad prima militiæ munia attolluntur. Illa vero tot Principum, Ductorumque, in diversa tendentium, fastidia, exceptiones, imperii detrectationes, quam vel optimis consiliis sint noxia, centies deploratum. Vix esse oppidulum, quod sibi non leges dictet. Hollandicos nullam belli disciplinam pati, a rapinis, ingluvie, stationum desertione, & quidquid lubet, agendi libidine, coerceri non posse. Coactum se adeo Goorium, aciei structorem, in vincula conjicere. Sibi quidem, quoad militiam faciat, nullam expeditionem plus difficultatis ac tædii attulisse. Amicissimis litteris solatus est eum Cæsar, actaque ejus probavit.

Art. VI.

Bellum Tyrolense 1703.

10. Elector in Tyrolim

Bavariæ Elector, postquam Provinciarum suarum tutelam Gallis commendaverat, in Tyrolim, quæ ad Bojariam olim spectabat, expeditionem suscepit, acceptis secum 9000 Boiorum, 2500 Gallorum,

lorum, selecto milite. Diversis itineribus Wasserburgo, Rosenhemio, Tegernsea *Kuffsteinium*, arcem monti impositam, situque & opere munitissimam, feruntur. 400 præsidiariis Wolkensteinius Gubernator præerat: qui dum domibus hortisque, arci adsitis, ignem admovet, flamma, reflante vento, in arcem propulsa, penu bellica in auras evibrata, homines, arcem, oppidum, misere combussit. Wolkensteinius in arcem properans, cum scalas ligneas igne jam correptas videret, cum 200 militibus Ratenbergam se recipere coactus est. Kuffsteinium capit

Tutabatur tamen seipsam montis præcipitis natura, donec Boii alia via, minus custodita, in arcem sunt enisi, atque munimento, quod invincibile videbatur, simulque Tyrolis ea ex parte clavi facili manu potiti, interfectis aut captis, qui supererant, præsidiariis, 19 Junii.

Kuffsteinii fortunam mox subiit alterum Tyrolis propugnaculum *Ratenberga*, cujus arci, rupi ad Oenum impositæ, Janus centurio præerat, fortiter initio resistens, sed ea brevi conditione ad deditionem compulsus, ne contra Electorem & fœderatos duos Reges eo anno militarent. Ratenbergam,

Pubes agrestis, ignibus per montes pro more accensis, convocata, dubitabat, an in Nobiles primum, Magistratus suos, a quibus discordiis diffidebant, an vero in hostem bellum moveret. Sed sacerdotis hortatu patriæ prius consulendum rata, magno numero ex montibus & vallibus se conglomerat, atque Lodronium Comitem ductorem eligit. Adjungunt se Academici Oenipontani 400. Sed ubi, capta Ratenberga, imminentes armatos milites viderunt, via relecta ad sua redierunt.

Abeuntium vestigiis hærens Elector, Sebatum (*Schwazium*) oppidum argenti venis dives, *Halamque*, sale ex montibus derivato, urbem inclitam, cum exercitu ingressus est. Oenipontani vero, obviam progressi, cum urbem apertam defendere non possent, claves tradiderunt. Recepit eos Elector in fidem, ea conditione, ut simul *Scharnizium*, permunitum in Bavariam transitum, eumque, coeuntibus montibus, angustum, dederent. Dediderunt (quid enim facerent) ut urbem servarent? Schwazium, Halam, Oenipontum, Scharnizii fauces.

Elector 26 Junii Oenipontum ingressus, in æde principe solennes Deo grates persolvit, relictisque in pristino dignitatis gradu Proceribus, magna in omnes clementia est usus, severitate militari interdicens, nequa vis aut noxa fiat. Quamvis, Galli maxime, non ita potuerint coerceri, ut manus cohiberent. Invisit subinde arcem *Ambrasiam*, armis, signis militaribus, monetis, picturis, variisque thesauris & antiquitatis monumentis celebrem. Pretiosa magis jam ante in Carynthiam fuerant avecta: alia vero postea Monachium.

Cum Ehrenberga. Cum autem agrestes pontem ad *Schönbergam* montem demoliri niterentur, missus eo Taufkirchius illos dissipavit, intercepto Wolkensteinio. Luzelburgius vero *Arcem Ehrenbergensem*, natura invictam, extorsit Rostio Præfecto, quem circumsistentes rustici populationis metu, de rupe præcipitaturos minitantur, ni munimentum dederet.

Bojorum clades ad Fünftermünzam. Stitit hic Electoris in Tyroli felicitas; nam, ut Vendomio cum 25000 Gallorum ex Italia Tridento jam imminenti, se jungeret, per *Fünfterminzam*, angustum inter Tyrolim & Grisoniam transitum, viam aperire tentavit: incolarum in se fide confisus. Sed Martinus quidam *Sterzingerus*, Landeggensis, populares suos adhortatus, fistulatores in adverso utroque, quem Oenus interfluit, monte, disposuit arbores inter, saxa, & vepreta quam occultissime se tenere jussos, donec signum aggressionis ederetur.

Plebis sævities. *Tauffkirchius* & *Neuhausius* duo armatorum millia eo ducebant, qui Landeggio, Prutioque Gundlacum usque absque suspicione profecti, cum in insidiarum locum venissent, glandium repente imbre, devolutisque ex montibus saxis obruuntur. Nullus erat virtuti locus: sentiebant strata passim agmina, audiebantque cachinnantem hostem, sed non videbant. Neuhausius cum Tauffkirchio cum 40 equitibus fuga elapsi, ad *Stambsensem* pontem ab agricolis capti sunt. Portia Comes pecudis instar securi impacta mactatus: superstites vario tormentorum genere enecti. Multa præda ab immiti victore capta.

Clades ad Prennerum. Nec melius excepti Bavari, dum *Prennerum* montem, Steinachium inter & Sterzingam situm, superare contendunt. A latitan-

tantibus pariter inter arbusta & cavernas agrestibus magna clade affecti. Mille prope viri interfecti memorantur.

Perstitit nihilominus *Luegii* ad pedem Prenneri Elector, donec de Hala, Scharnizio, & Ratenberga a rusticis captis nunciaretur. *Halæ Veritas* Comes asperius, quam tempora, & gentis indoles ferebant, agrestes ad muniendam civitatem adigebat. Numerosus igitur globus irrumpit, obvios quosque Bavaros milites, istosque inter etiam Præfectum urbis Comitem *Veritatis*, crudeliter contrucidat. Verita Halæ cæsus.

Elector a Prennero redux Oenipontum agrestibus amnestiam offert, & gratiam. At illi tot prosperis eventibus feroces, Leopoldum Dominum suum inclamant. Severitatem igitur expromit in eos, qui ad montem prope *Zirlam*, *Martini parietem* appellant, (Maximiliani I periculosa venatione famosum) velut obsessum tenebant propinquum Oenipontum. Reditus Electoris Oenipontum.

Sub Heindlio 150 Legionarii cum 800 rusticis montem, quem dixi, occupaverant: 400 alii in transœnana ripa se obvallaverant. Hos, fortiter licet resistentes, Elector primum fudit. Vieti agrestes ad Zirlam,

Difficilior cum agmine altero, quod in monte inter fruteta stationem ceperat, erat conflictus. Peritissimi venaticæ sunt ex Tyrolensibus multi, atque ad scopum collimare apprime docti. Hos inter Schandlius Ferdinandum Arcoum, quem e vestium ornatu Electorem existimabat, ad latus Electoris obequitantem, pila prostravit, lateque per Europam fama Electorem enectum circumtulit. Superata nihilominus tandem loci ardui natura, hominumque pertinacia. Capti 60 Legionarii, totidemque fere, qui tardius se receperant, rustici, atque ad vindictam, aliosque absterrendos, variis suppliciis enecti: Zirlense autem oppidum subjecta flamma in cineres redactum. Et castigati Z.ria accensa

Accenderunt magis hi ignes agrestium animos. Quinquaginta Bavaros, *ponti Müblensi* præsidio impositos, ex edito irruentes concidunt Stubacenses revecta de Prennero Electoris impedimenta, interfectis custodibus, diripiunt. Tres cohortes, inde reduces, fistulatores abditi prope delent. Magis accensi.

Im-

Elector redit in Bavariam.

Imminebat cum suis agminibus *Guttensteinius*, *Solarius*, & expeditionis Dux *Heisterus*: Tyrolenses ubique in armis erant. Crescebat in dies periculum, ne intra insidas cautes nullus amplius ad receptum pateret exitus. Quare Elector exarmatis civibus Oenipontanis, simulataque Oenana nova expeditione, cum exercitu suo & impedimentis per *Zirlensem* montem *Seefeldam* evadit, cæsis, qui obsistere nitebantur, Tyrolensibus. *Scharnizium*, nupero incendio lacerum, facile superatum est, soloque æquatum.

Haydon ob deditam Ehrenbergam capite plexus.

Tyrolenses fugato, ut interpretabantur, Bavaro, lætitia triumphantes conjurant, non acquieturos ante, quam Kuffsteinium & Ehrenbergam e Boiorum manibus vindicaverint. *Copenbagius* igitur, Würtembergicæ legionis centurio, cum ingenti rusticorum multitudine *Ehrenbergam* aggressus est. Tormenta, Lyco nuper demersa, extrahunt, atque humeris in montem, atque Ehrenbergam deportant, iisque arcem verberant. Territus loci Præfectus *Haydonius* properatæ deditionis culpam capite luit: reliquis Ductoribus ignominia notatis. Heisterus vero e Tyroli per Scharnizensem vallem in Bavariam irrumpens, Mediam Sylvam, Paterkirchium, Murnaviam expilavit.

Vendom. Tridentum oppugnat.

Inter hæc autem, dum Elector Oenanam vallem subigere conabatur, Vendomius, quamvis serius, ex Italia in Athesinam infusus, captis compluribus arcibus oppidisque, Tridento copias admovit, in propinquo colle metatus, unde 500 pilas ex igniariis ollis urbi injecit. Sed cum audisset, Electorem e Tyroli recessisse, variosque Cæsareos Duces cum Legionariis & rusticis appropinquare, iter in Italiam reflexit.

Receptum tandem etiam Kuffsteinium.

Supererat Electori e Tyroli solum *Kuffsteinium*, hoc oppugnare aggressi, mixti cum Legionariis agrestes, cum tormenta metallina deficerent, e terebratis arboribus, vinculis ferreis firmatis, ignitas pilas evibrarunt, in oppidum maxime, arci subjectum. Tentatus in ipsum castrum assultus, sed *Seefeldii* Præfecti opera fortiter rejectus. *Heisterus* autem, supremus in Tyroli copiarum Ductor, in Hungariam accersitus, Guttensteinium oppugnationi præfecit, additis, qui Rattenbergæ, Scharnizii, & Ehrenbergæ munimenta reficerent, Zumjungenio, Wezelio, & *Heindlio*, qui ad ingenium agrestium se fingens, toto hoc bello Tyrolensi insignem operam contulit. Kuffsteinium vero primum anno 1704, postquam in Bavaria fuit debellatum, se dedidit.

Art.

Art. VII.

Bellum Rhenanum 1703.

Villario ad Dilingam metante, & Electore in Tyrolin digresso, Tallardus, Friburgi obsidione simulata, effecit, ut Brisaco haud modicæ copiæ cum bellico apparatu extraherentur, quo Friburgo succurratur. *Tallardus* igitur, quod volebat, assecutus, reflectit iter, militemque expugnando Brisaco admovet. Vixdum ad vallorum sepimentum promoverat, cum tanti operis munimentum, quod Vinariensi annuo olim oppugnationis labore constiterat, deditur. 11. Tallard. Brisacum expugnat.

Badensis caussam Thingenio committit. Comes Philippus *Arcous*, urbis Præfectus, & *Marsilius* in vincula conjecti, primum Philippoburgum, dein vero *Brigantium* abducti sunt; ubi causa cognite Arcous, quod citra necessitatem opera extima deseruerit, ac præpropera deditione, contra officii ac juramenti rationem egerit, e legum militarium formula ferali sententia, ut capite plectatur, condemnatur. Arcous capite plexus.

Causam suam Christo, cujus imaginem manu gestabat, commendans, mortem fortiter tulit. Marsilius, duo tribuni cum suis subtribunis, octo centuriones, procenturiones septem, totidemque signiferi, quod suo suffragio deditionem comprobarint, aut ignominia notati, aut exauctorati sunt. Alii præproperæ deditionis rei ignominia notati.

Hodiedum viget persuasio, cum tantæ dignitatis viro, præclare alias merito, durius actum, futurumque, ut mitius plecteretur, si Thingenius minus properasset, aut litteras, vitæ gratiam nuntiantes, resignasset.

Capto Brisaco, *Tallardus* Landaviam, anno superiore amissam, recuperatum ibat. Sed dum Hasso-Cassellanus, Nassovius, Vehlenus, cum fœderatis copiis se opponunt, ad Spiram, seu potius ad *Spirbachium* fluvium, ad prælium devenitur. Tallardus illustrem reportavit victoriam 6000 Fœderatorum cæsa scribuntur: impedimenta signaque grandi numero erepta. Pugna ad Spirbachium.

Friesenius nihilosecius Landaviam fortiter defendit, donec pulveris igniarii defectus ad deditionem coegit. Liberi, qui supererant, præsidiarii dimissi sunt. Landaviæ præmium.

Meliori fortuna usi sunt fœderati ad Rhenum Inferiorem; nam *Borussici* diuturna obsidione *Rhenobergam*, Batavi vero, Cohornio Sed fœderati Rhenobergam & Trar-

bachium capiunt. Conflictus ad Eckeram. nio machinatore, vi ignium *Trarbacum* cepere. Sed ad *Eckeram* cladis aliquid acceptum. Obdamus, Batavorum Ductor, fuga e conflictu elapsus, Hagam terrore complevit. Sed inferiores Duces, restituta acie, dubiam Boufflerio Gallisque victoriam fecere.

Art. VIII.

Bellum Bavaricum 1704.

12. Elector Passavium occupat. Ineunte Januario Elector *Passavio* exercitum admovit. Urbs est perampla, ad Danubii, Oeni & Ilzæ confluentes, arce prævalida munita. Sed quia Gronsfeldius duo tantum habebat præsidiariorum millia, & Cardinalis Lambergius S. R. I. Princeps & loci Episcopus urbem, ædificiis & præstanti Basilica illustrem, nolebat in cineres redigi, Bavaris fuit dedita: terrore non levi Viennam, Pragam, Salisburgum diffuso.

Cum Tallardo & Marsinio se conjungit. Mense Majo Elector ad *Hercyniam* profectus, cum *Tallardo & Marsinio* se junxit, atque Gallicis suppetiis auctus, ad fines Bavariæ iter remensus est.

Nec minus Angli Batavique Badensi venerunt auxilio, adductis ex Belgio in Germaniam, quadraginta armatorum millibus.

Marlebourg in Germaniam. Neque diu quietus hæsit, qui eos adduxerat, *Marlebourgus.* Nam decimo, postquam ad Danubium venerat, die, (2 Julii) pertracto in sententiam Badensi, duodecim Bavarorum millia, quæ in monte *Schellenbergensi* ad Donawerdam se communire occeperant, altera ante solis occasum hora aggressus est. Pugna in Monte Nolano. Incredibili ardore mortisque contemptu, pilarum inter procellas, Angli in jugum enituntur, alterumque in aggerem impressionem faciunt. Superveniens *Badensis*, cum suis pariter eluctatus, ea parte irrupit, qua agger necdum erat perfectus. Badensis supervenientis victoria. Cum Boji prælium huc maxime verterent, Angli occasionem nacti sunt, qua novo impetu irruerent, aggeremque superarent. Tum vero strages immanis edita: fugientium multi ad Donawerdæ portas a Mercyo & Cusano interfecti, alii Danubio hausti. Septem millium jactura fuisse fertur, fœderatorum vero 5000. Styrumb. occumbit. Hos inter *Styrumbius* Mareschallus, Beveranus Princeps, Goorius & Beinhemius, primi Batavorum Ductores. Altera die Donawerdam ingressus victor exercitus, incendium, a Gallis sparsum, extinxit.

Elector,

Elector, intellecta ea suorum clade, desertis Dilinganis castris, ad *Augustam* novis operibus se communiit, nova a Tallardo auxilia præstolaturus. Is, tentata frustra in transitu Villinga, 5 Aug. cum novis copiis in castra Augustana venit.

Eugenius Princeps, qui ex Italia accitus, ad Rhenum curabat, atque *Stolhofiensem aggerem*, Sueviæ & Franconiæ scutum, tutabatur, eodem ferme tempore cum Tallardo ad Danubium venit, atque cum Badensi & Marlebourgo se conjunxit. Eugenius in Germaniam.

Deliberatum hos magnos inter Duces, quæ belli ineunda ratio. Eugenio & Marlebourgo prælium quærendum placuit, non item Badensi, qui nunquam in eam adduci potuit sententiam, ut Rempublicam unius prælii decretorii fortunæ exponendam censeret. Decernitur pugna.

Prævalentibus reliquis statutum, omni ope & arte providendum, ut hostis ex munitis suis, quæ ad Augustam habebat, castris proliciatur. Decreta proin Ingolstadii oppugnatio, quam lubens Badensis suscepit, ut nullam partem habeat, si infelici pugna in exitium detur Germania. Badensis Ingolstad. obsidere jussus.

Cum necdum hostis se moveret, Eugenius cum parte exercitus a Marlebourgo recessit, atque ad Apershoffium prope Donawerdam castra fixit, Marlebourgo ad Rhainam, ubi Lycus cum Danubio confluit, metante: ut Elector, divisos aggrediendi cupiditate, prælii occasionem daret.

Obtentum, quod sperabatur; Elector, ut Eugenium opprimeret, relicta Augusta, præsidio firmata, ad castra Dilingam inter & Lauingam rediit (11 Aug.) re cognita Marlebourgus, Donawerdano ponte mox Danubium transgressus, ad Apershofium Eugenio se jungit (12 Aug.)

Cum autem exploratores referrent, Gallo - Bojos, Dilingam & Höchstadium transgressos, a Danubio & adsito *Plintbemio*, *Lauingam* proximamque sylvam usque, duarum ferme horarum intervallo aciem explicasse, certi Duces fœderati prælio decernere, milite corpora curare jusso, primo diluculo (13 Aug.) cum universo exercitu *Schweningam* profecti in hostium conspectum venerunt.

Structa confestim acies. Dextrum Eugenii cornu, Cæsareis, Danis, Borussis constans lævo Electoris & Marsinii opponebatur. Lævum vero Marleburgii, ad Danubium protensum, atque ex Anglis, Batavis, Luneburgicis, Hassis, Würtembergicis conflatum, dextero Tallardi cornui adversum stabat. Acies.

Ingens follicitaque exfpectatio fpe ac timore Europam fufpenfam tenuit, in quam partem dies illa decretorium certamen verteret. Duces erant ea ætate fummi, populi potentiffimi, lectiffimi exercitus: ut adeo totius Europæ hoc prælium, victoria, aut clades foret.

13. Pugna ad Höchftadium.

Eugenius ad fylvam deflexus, indeque eluctatus, prima a meridie hora Bavaros invadit, non admodum aufpicato; nam tres cataphractæ Cæfaris legiones, Bojorum vim non ferentes, in fylvam, unde prodierant, fuga fe recipiunt. Cohortes, equeftri auxilio nudatæ, eadem fortitudine labefactantur, & in eandem fylvam difpelluntur.

Equitatus Cæfar. ter fugatus.

Eugenii Ducumque folertia retractus & in ordinem redactus miles, conflictum refumit: fed non majori conftantia. Equitatus Cæfareus vehementi Bavarorum incurfione, & tormentorum e Luzingenfi colle detonantium vi adactus, fuga præcipiti rurfus terga vertit. Idemque poft dimidiæ horæ dimicationem tertio facit.

Bojus collem deferit.

Bojus, fitu & pugna fuperior, ut perculfis infiftat, e *colle tam opportuno fe demittit.* Quo comperto Eugenius omni vi in eum collem enititur, atque capta tormenta in Bavaros obvertit, redeuntibus ad certamen, qui fugerant, Cæfareis.

Perftiterunt nihilominus Bavari, incredibili fortitudine in hoftem invecti, donec Elector, qui fummi Ducis partes omnes impleverat, & victoriam jam ferme partam habuerat, de dextri Gallorum cornu fuga & Tallardi captivitate edoctus, ne univerfus hoftium exercitus adverfus fe unum colligeretur, lento & ordinato gradu fe retraxit.

Et tandem receptui canit,

Citius in dextro Tallardi cornu fuerat debellatum. Nam licet Anglici ægre amniculum, gemino exercitui interjectum, pontonibus & vimineis fafcibus trajecerint, & fecundo a Gallis fortiter repreffi fint, adeo quidem, ut equitatus trans amniculum fe fuga receperit, tertia tamen impreffione, perrupto Gallorum equitatu, decem cohortes interclufæ, a Caffellenfi Principe magna clade funduntur. Jamque ita laxati tenuatique erant ordines, ut Anglorum vim non ultra ferrent, fed, qua cuique via patebat, diffugerent; ponte Plinthemienfi ab Anglis victoribus intercepto, 26 cohortes primum in ipfo pago fe obvallare funt connifæ, fed brevi, defenfione defperata, fe dediderunt captivos. *Tallardus*, locorum ignarus, dubioque Danubii flexu deceptus, dum fugit, in anguftias fe induit, e quibus, obfiftente a fronte & lateribus Danubio, a tergo

Poftquam Gallos fugam ceperat.

Tallard. cum 12000 captus.

tergo vero premente hoste, eluctari nequiit. Captus proin cum 12000. Multi Danubio hausti; ut adeo ingens, & post Crossiacam stragem maxima, Gallis fit illata.

25000 aut cæsa feruntur aut capta: 127 machinæ, 4000 papilionum, signa militaria 135, currus annonarii 1500 in prædam venerunt. Ingens clades.

Sed multo major tantæ victoriæ fructus erat liberata ab hoste gravissimo Germania. Galli quippe Bojique continuo cursu ad Rhenum se receperunt. Augusta, Memminga, Passavium, Straubinga confestim deditæ. Ratisbona, Ulma &c. expugnatæ, ac demum etiam Landavia a Josepho Romanorum Rege, & Ludovico Badensi, Eugenio & Marlebourgo castra sua ad Weissenburgum Villaregii castris, ne urbi auxilio veniret, opponentibus. Tentatum etiam a Winckelhofio, Friburgi Gubernatore, Brisacum, stratagemate, quod Bojis Ulmam pepererat. Jamque in ipsam urbem penetratum fuerat, cum, ingeminante quodam retrocedendum, timore Panico afflati Cæsarei præcipiti fuga se proripiunt. Fructus victoriæ.

Bavaria interea, Electore digresso, magnam mutationem incurrit. Nam Electrix cum Josepho Rege Landaviensibus in castris his pactis per Mörmannum Baronem transegit. Pacta Bavarica.

1. Bavari ex omnibus locis munitis, præsertim Ingolstadio, Kuefssteina, Neoburgo ad Oenum, præsidia educunto, eaque Cæsari cum penu bellica tradunto.

2. Milites se non amplius contra Cæsarem arma gesturos juranto.

3. Avecta ex Tyroli restituuntor.

4. Captivi dimittuntor.

5. Monachium cum tota Camera Monacensi & omnibus proventibus Electrici & Principibus liberis reservatum esto.

6. Armamentarium tamen Monacense Cæsari traditor.

7. Electrici pro corporis custodia 400 Prætorianos habere fas esto.

8. Tributorum autem exactio per Bavariam reliquam penes Cæsarem esto.

9. Si Electrix conjugem sequi velit, secure deducitor.

10. Statibus Provincialibus, Nobilibus, & populis Bavariæ sua jura, privilegia, & status, quem sub Electore obtinebant, salvus & integer conservator.

Bavaria in fidem adacta. Quia autem Bavari, Principi suo Maximiliano singulari amore ac fide erant addicti, adduci ægre poterant, ut alteri Domino se subjicerent, Princeps Eugenius, ab Landavia cum milite redux, provinciam in Cæsaris fidem adegit, Ingolstadio, Brunovio, Schardingæ &c. imposito præsidio.

Marlebourg creatus Imp. Princeps Mindelhemio donatur. Cæsar porro *Marlebourgum*, postquam Gallos Treviris ejecerat, & per Hasso Cassellanum Principem Trarbacensem arcem medio Decembri tandem expugnasset, Imperii Principem creatum, *Mindelhemiensi Dynastia* donavit.

Art. IX.

Obitus Leopoldi Imperatoris. Initia Josephi. 1705.

14. Parta grandi illa ad Höchstadium victoria, hosteque potentissimo ad Rhenum submoto, Leopoldus Magnus Imperator, postquam vitam omnem gravissima inter bella, summasque virtutes exegerat, pientissimo tandem fine eandem coronavit 5 Maji 1705, ætatis 65, Imperii 47, Regni Hungarici 50, Bohemici 49, natus 1640, ex Ferdinando III & Maria Anna, Philippi III Hisp. Regis filia.

Conjuges & liberi. Conjuges habuit tres, *Margaretham*, Philippi IV Hispaniarum Regis filiam, ex qua genuit duos filios & duas filias, omnes in primo ætatis flore demortuos, dempta *Maria Antonia*, Maximiliano Emanueli Bavariæ Electori conjugata.

Altera fuit *Claudia Felicitas*, Ferdinandi Caroli Archiducis Oenipontani filia: ex qua duas fœmellas suscepit, eodem, quo natæ sunt, anno mortuas.

Tertiam duxit *Eleonoram Magdalenam*, Philippi Wilhelmi, Neoburgici Ducis, ac postea Electoris Palatini, primogenitam; decem liberorum subin matrem: inter quos Josephus & Carolus, postea Cæsares, Maria Elisabetha Gubernatrix Belgii, & Maria Anna Lusitaniæ Regina.

Elogium. Sicut dignitate Leopoldus summus fuit in orbe terrarum Princeps, ita omnigenæ virtutis ornamentis multo clarissimus: pietate, religione, fide, integritate, magnanimitate, æquabili in utraque fortuna vitæ tenore toti Europæ admirandus. Quapropter plerique Principes ceu patrem amabant, colebantque. Ludovicus vero XIV, quocum gravissima tria bella gessit, dixisse fertur, non timere se arma Cæsaris, sed miracula. Certe DEUS multas illi prodigio

digio similes contulit victorias, atque ex præsenti non raro vitæ discrimine insidiisque confidentem eripuit.

A juniori ætate aris destinatus, omni disciplinarum genere ingenium excoluit, amator eruditorum hominum, si quis alius, & æstimator, quin & censor æquissimus. Stupendum illud Bibliothecæ opus, quod filius Carolus absolvit, ipse inchoavit, plures non raro horas erudito in musæo cum *Lambecio* conversari solitus. Linguas, Latinam, Italicam, Hispanam, Gallicam apprime callebat. Præter alias per Germaniam academias, Olomucensis, Oenipontana, Wratislaviensis, ejus auspiciis sunt erectæ.

Statura corporis fuit potius infra mediocrem, labiis more Austriaco extantibus, barba supra labium retorta, cum barbula in Corporis menti medio: fronte majestate plena: habitu Burgundico, manicis habitus. diverso sæpius colore a tunica: prisci sane adhuc moris Princeps, non ascititio splendore, sed regiis virtutibus animique ornamentis se ipsum metiens.

Quamvis autem res magnas gesserit Leopoldus, Turcis ex Hungaria & Transylvania, Suecis ex Polonia & Dania, Gallis e Gesta. Germania submotis, omnique prope Europa in magnum adversus formidandam Borboniorum potentiam fœdus ascita; maximam nihilominus gravissimi belli partem filio Josepho, Romanorum jam ante Regi, reliquit.

Conflagrabat bello civili Hungaria, renascente identidem vel ex 15. ipsis cladibus suis seditionis malo. Reducenda Insubria, Neapolis, Status rerum. Sicilia, Sardinia, Hispania, America: perfringenda concatenata Flandriæ, Brabantiæ, Hannoniæ claustra: decertandum ad utrumque Rhenum, atque ut hostile etiam solum belli moles premat, penetrandum, siqua via aperiri queat, in ipsa Franciæ viscera.

Incumbebant toto pondere in hæc consilia, præter Cæsarem & Imperium, Dania, Prussia, Anglia, Batavia, Lusitania, Sabaudia. Spes grandes inflammabant veterani ad bella durati, & vincere assueti exercitus, rebus gestis, fama, nominisque magnitudine clarissimi Duces, Eugenius, Badensis, Marlebourgus, Stahrenbergius, Heisterus: vires hostium, cladibus jam attritæ.

Et sane, quam breve, tam gloriosum fuit Josephi Imperium. Sex quippe vitæ annos, quibus ad rerum clavum sedit, grandibus victoriis & triumphis implevit, plus ultra porrecturus illustres palmas, ni præmatura falx, uti corporis compagem, ita fœderis nexum rescidisset.

Art.

Art. X.

Bellum ad Rhenum 1705, 1706, 1707. *Bavariæ tumultus. Mors Badensis.*

16. Capta Hagenoa. Marlebourg in Belgium. Anno 1705 præter captum a Villario *Homburgum*, a Badensi *Hagenoam*, circumductosque mutua arte exercitus, haud multum ad rei summam est actum. *Marlebourgus* equidem, ut in Franciam bellum transferretur, expeditionem Mosellanam evincere nitebatur, sed cum paratus ad eandem deficeret, & Badensis id consilium non probaret, non sine tædio cum Anglo-Batavis in Belgium recessit. Badensis vero, timidi velut cunctatoris, fama per Europam lacerabatur: nec deerant, qui eum Fabio, adversus consilium Scipionis, bellum in Africam vertendi, in senatu peroranti, compararent.

Electrix Venetias. Bavariam hoc anno graviter concussit agrestium tumultus. Electrix Theresia Cunigunda, ut ad matrem, Poloniæ Reginam, invisere, *Venetias* iter inierat, cumque ad limites pervenisset, qui Tyrolin a Veneta ditione separant, interdictum, ne in Bavariam rediret, a Cæsare accepit; simulque Monacensis Præfectura, ipsius & liberorum sustentationi pactis anni superioris addicta, velut commissa eripitur.

Wagn. Pactiones illas minus ex fide servatas arguebant Austriaci: ex spoliis Tyrolensibus complura fuisse retenta; Monachii ac Wasserburgi defossa arma ac bellicas machinas; oblatam Hungaris seditionis societatem; sollicitatos per litteras Bohemos.

17. Bavariæ mutatio. Doluit ea Monachii ditionisque cohærentis jactura Genti Boicæ, quæ alioquin, fide & amore in veterem suum Principem necdum exuta, novi Domini imperium impatientius ferebat. Cæsarem Protestantibus nimis innexum credebant. Videbant apud se Danos, Brandenburgicos, Würtembergicos, aliosque Lutheranos, quos nulla satis disciplina cohibere poterat, quo minus ludibria, uti in Bavaram Nationem universim, ita & in Catholica sacra, ritusque spargerent.

Ob tumultum. Gens itaque, non minus Religionis Orthodoxæ, quam fidei in nativos suos Principes, tenacissima, conferre clam capita, agitare consilia liberandæ patriæ & liberorum Principum, designare urbes, ope civium intercipiendas.

Erupit conspiratio, quando Herbevillius, armorum per Bavariam Præfectus, præsidium Monachio imponere nitebatur. Tum enim cives ad arma conclamare, portas venienti occludere, tormenta

menta stationesque per mœnia disponere, omniaque ad defensionem instruere.

Monentur, ne perire velint. Ni portis apertis præsidium recipiant, urbem in cineres redigendam. Minis territi parent. Jubentur arma publicum in forum comportare. Authores tumultus dantur in vincula, illosque inter duo Consiliarii, quorum inter chartas tota conspirationis series deprehensa fertur. Præsertim Monachii

Nec tamen propterea destitum a cœptis alibi: sed partitis agminibus *Keblbemium*, *Wasserburgum*, *Burgbusum*, *Brunovium*, *Schardingam* occuparunt. Tum vero junctis viribus Monachium ipsa *Natali Domini* nocte aggredi decernunt. Sed re per Stahrenbergium, e vinculis elapsum, ad *Löwensteinium*, *Bavariæ Administratorem*, delata, a præsidiariis cum gravi clade repulsi, a *Dewendio* & *Kriechbaumio*, quamvis in genua supplices procumberent, immitius, quam moderatio postularet, sunt habiti. Deditæ, quas ceperant, urbes, Brunoviæ munimenta, quæ Ferdinandus Maria Elector erexerat, diruta. Armis omnes exuti. Authores quadrifariam secti, variis locis ad terrorem suspensi sunt. Natali Domini.

Anno 1706, dum bellum maxime in Italia & Belgio ferveret, frigidum prope ad Rhenum erat, copiis maximam partem alio traductis. Badensis, qui reliquiis militis Imperialis ibidem præerat, quamvis ob exiguas vires defensioni intendere fuerit coactus, impedire tamen non potuit, quin Villarius *Hagenoam* recuperaret. Viller. Hagenoam recuperat.

Ab hac expeditione *Ludovicus Wilhelmus Marchio Badensis* aliam majoris multo momenti suscepit in orbem alterum. Natus fuit Parisiis 1655, successit Ferdinando patri 1669, ex Francisca Sibylla juniore Julii Francisci, ultimi Ducis Saxo-Lauenburgici, genuit 1702 Ludovicum Georgium Sympertum, & 1706 Augustum Georgium. In quorum fœcundo thoro serenissima Domus Catholica spes suas habet repositas. 18. Obitus Ludov. Badensis.

Fuit Ludovicus magnus militiæ Princeps, per præcipuos gradus ad summi belli Imperatoris apicem elatus. Nam posito 1676 ad Philippoburgum illustris militiæ tyrocinio, mox Cæsareæ legionis Tribunus renuntiatus, a Viennensi obsidione Promareschallus, sub Lotharingo imperatorias artes condidicit. A capto Belgrado, trium millium agmine fusis ad Bosniæ fines quindecim Turcarum millibus, Mareschallus & exercitus Imperator dictus, egregias de Turcis, numero multo potioribus, retulit victorias, atque subacta cum *Vidino* & *Nissa*, Servia, fines ad Epirum propemodum protulit. Parta subin præclara ad *Salankemenem* victoria, ad Rhenum tra- Gesta.

ductus, summis Gallorum Ducibus fuit oppositus, quorum artes viresque non raro fregit. *Landaviam* bis expugnavit; *Schellenbergensis victoria* pars magna fuit. Ultimis denique annis Imperii copiis ad Rhenum præfectus, mirum, quæ tædia molestiasque pertulerit, quantasque eam ob rem querimonias Princeps blandiri nescius ad Cæsarem perscripserit: jam parce feroque ab ordinibus Imperii submissum militem, jam decerptas alioque traductas copias, iterum neglectam suam sententiam, & detrectatum a Ductoribus tot diversorum statuum obsequium, iterumque defectum stipendii, penusque militaris, discerptam denique famam suam, acerbe questus. Quapropter animo & corpore æger, tradito *Thüngenio* imperio, ad aquas Schwalbacenses semel iterumque discessit, ac denique 4 Maji 1707 obiit, ætatis 52, Princeps Cæsarum ac Reipublicæ studiosissimus, ideoque meliori tempore ac sorte dignissimus.

Ceu cunctator traductus.

Sensit mox Germania annò 1707 malo suo, quantum in Badensi virum amiserit, quem velut otiosum cunctatorem dicax fama denigraverat. Nam Christiano Ernesto *Marchione Baruthano*, Mareschallorum Imperii antiquissimo, pro more regendis ad Rhenum copiis præfecto *Villarius* tecta de industria suorum paucitate, simulatoque majori longe numero, Rhenum & Stolhoffensem aggerem transgressus, sparso terrore Imperiales copias in præcipitem fugam avertit, atque Gamundiam & Elvacum usque propulit, Würtembergiam interea omnemque propemodum Sueviam immani contributionum exactione emungens, intercepto etiam Schorrendorffio & Biberaco, Durlaco vero, ob incendiarii lytri moram, militum direptioni permisso. Mox in Palatinatum irrumpens, grandem pecuniæ vim extorsit.

Reliquit imperium March. Baruthano.

Villarius in Sueviam.

Accessit ad calamitatum cumulum Ducum inter se contentio. Quippe Cæsar Baruthano legatum dedit *Thüngenium*, quo munere jam apud Badensem perfunctus fuerat: quia autem strenuum hunc bellatorem ingravescentes cum ætate morbi non raro a castris abstrahebant, Sibertum Comitem *Heisterum*, Pannonicis trophæis clarum præstantemque bello Ducem adjunxit; voluitque, quo major esset auctoritas, ut, qui belli Hungarici summus jam fuisset imperator, absente per morbum Thüngenio, primus a Baruthano haberetur.

Dissensiones Ducum.

Ad suam id injuriam pertinere interpretati antiquiores Imperii Mareschalli, *Nassovius*, *Zolleranus*, *Gronsfeldius*, negabant, a prisco more & antiquitatis ordine fas esse recedere. Quapropter, ne æstus

æstus ille rei communi esset noxius, Heisterus morbi obtentu e castris abiit.

Marchio autem Baruthanus, expertus belli miserias, missionem petiit, atque impetravit. Septembri subrogatus Georgius Ludovicus, Elector *Hannoveranus*, magnæ postea Britanniæ Rex, *Etlingæ* permunita castra invenit, & egregium militem. Mox novum tutandæ Sueviæ aggerem orsus, reliquis item ad Rhenum locis, Friburgo maxime, provisum ibat, sed excipiente Würtembergico, & rerum penuria premente, brevi sensit, quam difficilem provinciam suscepisset; præfectoque exercitui *Thüngenio*, domum rediit.

Baruthanus succedit Hannoveranus Elector.

Art. XI.

Bellum ad Rhenum 1708, 1709, 1710. *Acta Comitialia. Variæ conversiones, & obitus.*

Sequenti anno 1708 Francofordiæ convenerunt summi belli 19.
Imperatores, Hannoveranus, Eugenius (bello Italico jam prope confecto) Marlebourgus, de expeditionis ratione consulturi. In promptu erant optima consilia, non modo defensionem opponendi, sed in hostile quoque solum irruendi, non autem media, eadem exequendi.

Consultatio

Solis ferme *quatuor associatis circulis* belli Rhenani moles erat sustentanda, reliquorum copiis in Belgium, Hispaniam, aut Hungariam majori lucro dimissis. Visum nihilominus, duos instruendos exercitus, quorum primum ad Rhenum superum Hannoveranus, alterum ad Inferum aut Mosellam Eugenius in hostem duceret.

4 Circulis moles incumbit.

Verum, cum Marlebourgus in Belgio res fœderatorum non ita comparatas offenderet, ut solus sufficeret, invitavit Eugenium; qui alioquin sterile Rheni solum pertæsus præliique cupiditate flagrans, copias sibi commissas in Belgium trajecit, indignante haud leviter Hannoverano, seque delusum desertumque amare questo. Cum igitur minores haberet vires, quam ut bellum inferret, defensione expeditionem finiit, ægerque animi, quod non tam Imperatoris, quam speculatoris & stationarii excubitoris munus obire coactus sit, domum concessit, Thüngenio, Nassovio, Gronsfeldio hybernis præesse jussis.

Eugenius in Belgium.

Indignante Hannoverano,

Qui in collegium Elect. introducitur.

Id tamen solatii tulit, ut tandem hoc anno, post acrem viginti prope annorum disceptationem, Ratisbonæ in *Collegium Electorum* solenni ritu sit introductus. Limbachio legato vices ejus subeunte.

Uti etiam Rex Bohemiæ in Comitia.

Eadem die (7 Sept.) Josephus Imperator, ceu *Elector Bohemiæ*, per *Kinskium* possessionem in Imperii Comitiis cœpit. Licet enim Bohemiæ Reges semper fuerint Electores Imperii, a Comitiis tamen abstinebant, neque oneribus Imperii erant obnoxii: hoc vero anno in omnia Electorum jura & onera sunt assumpti.

Palatinatus superior ad Joan. Wilh.

Joannes Wilhelmus autem Elector Palatinus (proscripto jam anno 1706 per Josephum Imperatorem Electore Bavariæ) S. R. I. Archidapifer hoc anno 1708 est renuntiatus, collato in feudum superiore Palatinatu, ac quinto inter Electores loco assignato. Addidit Cæsar, quæ pro commissis habuit, duodecim ejusdem Palatinatus oppida, tanquam feuda Bohemica clientelari jure possidenda.

Leuchtenberga ad Lambergium.

Leuchtenbergensem vero Landgraviatum Leopoldo Mathiæ *Lambergio*, novo Imperii Principi Cæsar donavit: translata jam ante in Marlebourgum Mindelhemiensi Dynastia, sub nomine Principatus.

Palatinæ copiæ.

Cæterum Elector Palatinus, superiori Palatinatu auctus, S. Huberti ordinem Equestrem, a Gerardo Juliæ & Cliviæ Duce anno 1444 fundatum, instauravit; & prout partes Austriacas toto hoc bello omni ope adjuvit, ita hoc anno septem suorum millia ex Italia in Cataloniam Carolo Archiduci submisit. Reliquæ vero ejusdem copiæ sub Principe Eugenio in Belgio militarunt.

20. Christianus, Dux Sulzbac. obit, Post P. W. conversus,

Obiit hoc anno *Christianus Augustus*, Dux *Solisbacensis*, ætatis 86, regiminis 63, omnium Imperii Principum vetustissimus. Dum Augustanam confessionem adhuc sectabatur, cum agnato suo Duce Neoburgico variis ob sacra litibus collisus est, quæ in executione pacis Norimbergensi vehementer sunt agitatæ. Verum anno 1655 ad Majorum sacra reversus, orthodoxam Religionem in provinciam postlimino reduxit: quæ hodiedum sub serenissimo ejusdem Pronepote, Electore Palatino, ad solatium floret. Paulo post ex eadem familia in Gallia decessit *Ludovica*, 86 pariter ætatis anno, omnium fœminarum Principum antiquissima: quæ cum fratre *Eduardo* itidem ad avitam fidem rediit; præterita propterea & ipsa, soror ejus junior Sophia Angliæ hæres est declarata.

Et Ludovica, ob fidem throno Anglico exclusa.

Obiit denique hoc anno *Fridericus Hasso-Darmstadiensis* Princeps, qui cum tribus fratribus, Georgio, Philippo, & Henrico, Catholicam Religionem amplexus, Leznensi in prælio lethale vulnus accepit.

accepit. In ejus favorem Petrus Magnus Moscoviæ Dux Catholicum templum construxit.

Anno 1709 pacis quædam scintilla promicabat. Quapropter associati quatuor Circuli, Suevicus videlicet, Franconicus, & uterque Rhenanus, Hailbronnæ congressi, Viennam scripsere, Neomagensi & Risvicensi pace se expertos, modicam sui curam haberi, quique belli molem præ reliquis portarint, postremo loco haberi. Postulare proin ex æquo, ut interposita Alsatia, securus sibi a Gallis limes statuatur. Fœdere ipso cum Anglo-Batavis Nördlingæ inito, conventum, ne arma ponantur ante quam omnes urbes & regiones ad Mosellam & Mosam ab Imperio avulsæ, cum omni transrhenana Germania Corpori suo fuerint unitæ. Postulata Circulorum.

Sed pacis consiliis in belli studia versis, Hannoveranus Elector, cum hostem numero vinceret, acie etiam victurus, irruptionem in Alsatiam decrevit. Præmisso itaque cum 7000 Mercyo Promareschallo, veterano & acri Ductore, cum reliquo exercitu insequi constitutum habebat.

Sed *Mercyus* per Basileensium fines in Alsatiam progressus, a Burgo, per Harcurium, Alsatiæ Gubernatorem, immisso, ita exceptus est, ut relictis 3000 aut cæsis aut captis, celeri fuga se reciperet. Hannoveranus autem, fastidio plenus e castris abiit, relicto *Gronsfeldio Legato*. Quippe Joannes Carolus Thyngenius, strenuus in paucis bellator, ac Mareschallus, idemque accerrimus disciplinæ militaris vindex, senio & morbis confectus diem supremum obiit. Mercius cæsus. Obit Thingen.

In *Comitiis* Ratisbonensibus a Collegio Principum hoc iterum anno vehementer agitatum est negotium de conficienda capitulatione stabili & perpetua, de creatione & introductione novorum Principum: de abolitione quarti Risvicensis articuli, quam Protestantium Ordines importune urgebant. Complures, quæ præsenti bello passi sint, damna recensebant, ut vel partem aliquam ex Bavaricis aut Coloniensibus provinciis obtinerent, vel a contributionis præstatione se excusarent. Elector Palatinus ultra tredecim milliones florenorum jacturam suam æstimabat: Dux Würtembergicus autem ultra quindecim milliones: Durlacensis Marchio ultra novem milliones. Saxoniæ Elector ob Thüringiam, Marchionatum Misniæ, & Magdeburgensem Burgraviatum, ac Misnensem, quatuor in Comitiis suffragiorum jus expetiit, contradicentibus aliis. Hasso-Rhenofelsensis vero Landgravius questus est, quod in Præliminaribus munimentum Rhenofelsense Castellano sit attributum. Varia in Comitiis postulata.

 Quia

Quia theatrum belli post pugnam Höchstadianam in Belgio maxime erat apertum, & plerique Germaniæ Principes, Borussus, Saxo, Luneburgici, Hassi eo copias suas dimiserant, Anglorum & Batavorum stipendiis militaturas, torpebat ad Rhenum, ubi Germaniæ defensio solis ferme associatis quatuor circulis, relinquebatur, alioquin jam exhaustis: multaque ad expeditionem deficiebant; quare Elector Hannoveranus nulla amplius ratione adduci potuit, ut anno 1710 belli Præfecturam denuo susciperet. Quapropter ad *Gronsfeldium*, Mareschallorum vetustissimum, est delata.

Gronsfeldius ad Rhenum præficitur.

Invitus eandem acceptavit, probe gnarus, quam ardua & gloriæ vacua provincia sibi imponeretur, ubi miles paucus, omnes imperarent, & ne quidem Electoris authoritas extorquere poterat obsequium. Cum igitur minus esset paratuum, quam ut bellum inferre posset, defensione annum finiit. Sed neque Harcurio aggrediendi animus, submissis, cum Picardiæ bellum jam immineret, validioribus in Belgium copiis, ad tyronum paucitatem redacto.

Protestantium motus.

His annis Lutherani Palatini (qui ad 50000 excreverant) Hildesienses, Nassovio-Siegenses, varias querelas Ratisbonam ad Comitia detulerant, adversus Principes & Dominos suos Catholicos, quod jure reformandi (per Westphalicas tabulas, diserte adeo art. V. §. 30 sibi asserto) sint usi. *Elector Hannoveranus* Protestantium more ad vim conversus, Peinam munimentum, urbemque ipsam *Hildesiam* armis invasit, & occupavit. Wilhelmus Hyacinthus vero *Nassovio-Siegensis* Princeps Catholicus exulare coactus est, donec anno sequenti ab Electore Palatino, Imperii Vicario, fuit restitutus.

Siegensis exul.

Conversio Antonii Ulrici.

Hoc anno (1710) Catholicam Religionem publice professus est *Antonius Ulricus, Dux Brunsvico-Guelpherbytanus*, 77 ætatis anno, cum mortem imminere sentiret: secutus exemplum Neptis suæ, jam anno 1707 conversæ; postquam ab ipsis Lutheranis Ministris intellexerat, in Catholica Religione salutem æternam se posse consequi.

Seditiosus Præco Hamburgi ad carceres.

Hamburgi Krumholzius, Lutheranus Præco, quod cives adversus senatum in seditionem concitasset, discordias turbulentis concionibus in plures annos fovisset, atque eo spiritu Lutherico magnas urbi calamitates usque eo induxisset, ut, ne intestinis turbis periret tanta civitas, committente Cæsare Suecicas, Borussicas, & Brunsvicenses, Inferioris Saxoniæ copias præsidio recipere necessum fuerit

fuerit, ex Academiæ Tubingensis sententia ad perpetuos carceres fuit condemnatus.

Art. XII.

Obitus Josephi Cæsaris. Electio Caroli VI. 1711.

Quod annus 1711 memorandum maxime habuit, fuit obitus Josephi Imperatoris, & electio Caroli. Profecto, si quæ unquam tempora gloriosa Cæsaribus illuxerunt, fuerunt ea, quibus Josephus habenas Imperii est moderatus; quippe spatium id omne grandibus victoriis, regnis & provinciis partis signavit. 21. Obit Josephus Imp.

Sed hæc, quantumvis magna, aliena a se putasset, atque Ducum militumque dextris fortiter gesta, nisi auspiciis suis, sapientibusque consiliis fuissent animata. Licet enim Princeps in aciem non prodeat, ceu primus tamen motor omnia ciet, ordinatque.

Nec excelsæ mentis Principi deerant grandes virtutes propriæ, in quarum partem nemo alius venit, magnanimitas, constantia, fides, religio, & in Superos pietas. Nemo illo in pauperes afflictosque liberalior: &, præcipitis licet iræ esset, domitor sui fortior, in vulgus etiam popularis magis. Quamvis etiam ab elegantiore sexu non abhorreret, sollicite tamen cavit, ne quid offensionis præbeat. Adjunxit virtutum ornamentis scientiarum decora, quinque linguarum peritiam, Philosophicas, Mathematicas, Historicas, Juridicas disciplinas, quarum omnium positiones per plures horas scitissime propugnaverat. Musica excelluit & delectabatur, prout etiam ludis equestribus, theatralibus, venatu, aliisque innocuis Nobilitatis exercitiis. Virtutes. Wagn. Decora.

At vero, cum vigeret ætatis flore, nona Aprilis subita eum febris invasit; accesserunt postridie variolæ, fatale adultioribus malum. Quod ubi sensit, *Vale*, inquiebat, *Imperator*: accersitoque, quo e Societate Jesu utebatur, conscientiæ arbitro, totius vitæ nævos sincera confessione expiavit. Noluit deinceps, ut longiorem vitam, sed felicem, ad quem omnia comparabat, exitum precarentur. Hunc consecutus est, sacris omnibus munitus, 17 Aprilis, 34 ætatis anno, Imperii 6, Regni Rom. 21, Hung. 24. Pia mors.

Natus ex Leopoldo Cæsare & Eleonora Neoburgensi 1678 conjugem duxit 1699 *Wilhelminam Amaliam*, Joannis Friderici Ducis Hannoverani, jam dudum antea ad Catholicam Religionem reversi, filiam. Ex ea 1699 suscepit Mariam Josepham, Friderico Conjux & libert.

Augusto

Augusto, Saxoniæ Electori & Poloniæ Regi, 1719 desponsam: Leopoldum Josephum, brevi demortuum; & Mariam Amaliam 1701, Carolo Alberto, Electorali Bavariæ Principi ac postea Imperatori, 1722 connubio junctam.

Mater Regens. Josephus Imperator paulo ante mortem Augustam *Matrem* Austriacarum provinciarum pro absente in Hispania Fratre Carolo *Regentem* renuntiavit, adjunctis pro consilio *Eugenio*, *Trautsonio*, *Schönbornio* Imperii Procancellario, *Wratislao* Bohemiæ, & *Seilero* Austriæ Cancellariis.

Horum cura tum princeps fuit, Carolum Archiducem ad culmen Imperii per Electores evehere. Quamvis autem tunc multa agitaretur quæstio, an expediret, *eundem & Imperatorem & Regem esse Hispaniæ*, Heinsio in ea conjunctione libertatem Europæ verti affirmante, Petroburgo vero Mülordo in contrariam sententiam non sine minis abeunte: non magnæ tamen molis opus erat, Electores permovere, ut Carolum eligerent.

Eugenius electionem protegit. Villarius complures equidem copias ex Flandria ad Rhenum, (ubi Imperialibus copiis Würtembergicus hoc anno præerat) ad infestanda Comitia adduxit; sed Eugenius cum Cæsareis insecutus, positis juxta castris quietem electioni præstitit. Capitulatio disceptationis aliquid habuit, electio vero concordanti omnium voto peracta est (12 Oct.) missusque ab Electoribus Carolus, **Eligitur Carolus.** Imperatricis Germanus, qui in Italiam jam appulso nuntium perferret.

Quippe Carolus Archidux, relicta in Catalonia conjuge cum Stahrenbergio, Anglo-Batava classe Genuam vectus, indeque, ab Italiæ Principibus salutatus, Tortonam, Mediolanum, atque per Tyrolin recta Francofurtum ad capessenda Imperatoria insignia **Protestant Coloniensi & Bavaro.** profectus est. Coloniensis autem & Bavarus Electores, datis ad Moguntinum aliosque Electores litteris, graviter conquesti sunt, quod ad electionem non fuerint invitati, interposita etiam contra eundem protestatione.

Mox post Imperatoris mortem claudebatur Judicium Imperiale Aulicum; Vicarii vero Imperii ex Aureæ Bullæ sententia, tribunalia sua aperiebant, & quidem Elector Palatinus pro Rhenanis, Suevicis, & Franconici Juris provinciis, Saxo vero pro Saxonici Juris regionibus. Comitiales Legati substiterant equidem sede vacante Ratisbonæ collecti; sed Recessus seu lex Imperii formari non poterat.

Art. XIII.

Modus Electionis & Coronationis. De Capitulatione.

Quod porro actum electionis, & coronationis spectat, more veteri solenniter est peractus. Moguntinus Imperii Cancellarius, nuntiato Electoribus Cæsaris obitu, diem 20 Augusti edixit. Is cum Trevirensi & Palatino Francofurti præsens aderat; Bohemus, Saxo, Brandeburgicus, & Hannoveranus per Legatos. 10 Oct. peregrini ex urbe sunt amandati, clavesque Moguntino traditæ. 12 Oct. Electores, ad templum S. Bartholomæi equis vecti, solenni sacro interfuerunt; at Saxo, Brandeburgicus, & Hannoveranus, contra præscriptum Aureæ Bullæ, post Evangelium secesserunt, nec nisi post communionem redierunt. 22. Præparatoria. Missa.

Sacro finito Electores ad aram juramentum emiserunt, Ecclesiastici manu pectori admota, reliqui tactis Evangeliis. Jurarunt autem, se idoneum caput Christiano populo electuros, nullo pretio aut promisso inductos.

Processum dein in adsitum conclave; ubi facta in manus Moguntini jurata sponsione, more pristino vota majora valitura, electio intra horæ quadrantem fuit absoluta, suffragiis omnibus in Carolum collatis. Bohemicus autem Legatus, potestatem sibi factam exhibuit, Capitulationem, antea conscriptam, ejusdem nomine acceptandi; juravitque in animam electi, eandem observatum iri. Electio.

Publicata in templo per Decanum Moguntinæ Ecclesiæ electione, laudatoque per Hymnum Ambrosianum Imperantium Domino, Carolus Dux Neoburgicus, Electoris Palatini frater, in Italiam ad nuntiandam Carolo electionem fuit ablegatus, eundemque Francofurtum (quia Aquisgranum ob belli tumultus minus erat tutum) ad coronam accipiendam est comitatus, quo 17. Dec. pervenit. Adventus Caroli.

Dimidio ab urbe milliari ab Electorali Collegio exceptus, solutis ex mœnibus centum machinis, recta in templum S. Bartholomæi fuit deductus: ubi solenni officio & Hymno interfuit, indeque in palatium suum concessit.

Attulerant interea Aquisgranenses & Norimbergenses Imperialia ornamenta: illi videlicet ensem Caroli M. librum Evangeliorum latina lingua aureis characteribus conscriptum, & cistulam cum terra, S. Stephani sanguine conspersa: isti vero coronam Caroli M. Insignia.

M. ensem S. Mauritii, sceptrum & Pomum Imperiale, cum Alba, Cingulo, Stola, Dalmatica, Pluviali, Chyrothecis, Sandaliis, Imperialis habitus insignibus.

Antecedentia Coronationem.

22 Dec. peracta est coronationis solennitas. Cæsar cum Electoralibus a Palatio suo ad S. Bartholomæi princeps Catholicorum templum equo vectus, a Moguntino, & Trevirensi, totoque clero ad portam fuit exceptus, atque ad aram deductus, ubi cantatis lytaniis Moguntinus, qui consecratoris munere fungebatur, pontificali habitu indutus, ex electo Cæsare quærebant:

Puncta juranda,

1. An Catholicam Apostolicam fidem servare & custodire velit?

2. An fidelis Advocatus & Protector esse sanctæ Ecclesiæ, ejusque Ministrorum?

3. An Imperium, a Deo concessum, secundum Majorum suorum justitiam regere, & fortiter defendere?

4. An jura regni, & bona Imperii, injuste avulsa, reducere, atque ad utilitatem Regni & Imperii fideliter administrare?

5. An justum Judicem divitum & pauperum, atque defensorem viduarum & pupillorum se præbere?

6. An sanctissimo Patri in Christo ac Domino, Romano Pontifici, & sanctæ Ecclesiæ decenter obedire, & reverenter obsequi?

Ad quæ interrogata singula Cæsar respondit: *Volo*: ac postea ad altare juramento confirmavit, hæc omnia se impleturum.

A Protestantico Imperatore aliena.

Ex quibus sane perspicuum est, quam hæc promissa & juramenta, quæ ab Imperatoribus a tempore antiquissimo fieri debent, a Protestantico Imperatore essent aliena & abhorrentia. Profecto non Aurea modo Bulla, sed etiam vetustissimæ consecrationis formulæ ac solennes ceremoniæ, manifeste supponunt, non nisi Catholicum eligi & ungi posse Imperatorem.

Unctio.

Jurejurando, quod diximus, edito, Imperator a Moguntino consecratore inunctus est sacro oleo, in vertice, intra scapulas, in cervice, pectore, brachio dextro, manibus, & carpo: pronuntiatis ad singulas inunctiones verbis: *ungo te in Regem oleo sacro in Nomine Patris &c.* Unctus Imperator habitu Imperiali, quem Norimbergenses attulerant, fuit indutus; Trevirensis vero porrexit gladium Caroli M. quo Palatinus, Electorali vestitu ornatus, eundem cinxit. Insertus digito annulus, sceptrum in dexteram, pomum Imperiale in sinistram traditum. Moguntinus vero & Trevirensis juncta opera coronam capiti imposuerunt. Coronatus ea ratione Imperator ad aram in genua procumbens tactis sanctis Evan-

Coronatio.

Evangeliis denuo juravit, latina primum lingua, tum germanica, se leges, justitiam, pacemque sanctæ Ecclesiæ Dei conservaturum, ac defensurum, subdito populo justitiam administraturum, jura Imperii, prout de consilio Principum & Imperii sibi visum fuerit, protecturum, sanctissimo Romano Episcopo, Romanæ Ecclesiæ, cæterisque Episcopis & servis Dei competentem honorem exhibiturum, quæque a Regibus & Imperatoribus Ecclesiæ aut Ecclesiasticis personis concessa aut collata sunt, integre conservaturum, nec commissurum, ut violentur: Prælatos, Status, & Vasallos Imperii congruo honore prosecuturum. Iterum jurat.

Atque hæc omnia sub initium Missæ solennis a consecratore Moguntino sunt peracta, inter varias precum formulas, quæ plane non nisi in Catholicum, Romanæ Ecclesiæ addictum, Imperatorem cadunt.

Post Evangelium Protestantes legati iterum recesserunt: Imperator vero ad altare processit, & donum obtulit. Dum sacrificium Missæ deinde perageretur, suo in oratorio devotissime ad sacram communionem se præparavit, eamque, corona deposita, e manibus consecrantis Moguntini summa cum reverentia accepit, submoto etiam pulvillo, quod genibus substraverant. Sacra communio.

Finito sacro Imperator in throno collocatus, gratulationes recepit. Dum autem solenni Hymno Laudes Deo canerentur, ense Caroli M. a Saxone porrecto, 31 Equites creavit. Aquisgranenses vero Legati Canonicatum in Ecclesia sua Cathedrali eidem more veteri offerebant, quem acceptavit, fidemque ac protectionem juravit. Canonicatus Aquisgranensis.

Peracta solennitate Imperator habitu Imperiali indutus e templo ad curiam pedes sub conopeo, a decem senatoribus Francofurtensibus deportato, procedebat. Palatinus Pomum Imperiale prætulit, Saxo ensem, Brandenburgicus sceptrum; coronam Cæsar capite gestabat. Moguntinus & Trevirensis ad utrumque Cæsaris latus extremitatem chlamidis sustentabant. In curia Imperator mensæ assedit, & officiales muneribus suis ad Aureæ Bullæ præscriptum fungebantur.

De Capitulatione.

Promittit Imperator protegere Christianam Romanam Sedem, Papam, & Christianam Ecclesiam, tanquam ejus Advocatus, Electores item eorumque primogenituram, ac reliquos Status, cum im-

immediata Imperii Nobilitate. Nullumque Statum fessione & voto privare fine confenfu Statuum: nullum affumere in Statum Imperii, nifi dominio fufficiente fit provifus, & taxam communem poffit folvere, atque alicui Circulo adfcribatur, cum confenfu illius Collegii, ad quod admittitur: omnia Statuum jura defendere. Auguftanæ autem Confeffionis Electores nolunt Cæfarem obligare ad Advocatiam Romanæ Ecclefiæ.

Spondet augere Imperium, neque illud unquam hæreditarium facere; fervare Pacem Profanam, Religiofam, Weftphalicam, Auream Bullam, cum extenfione Electoratus ad Domum Brunsvico-Luneburgicam, & quod de reditu Electoratus ad Palatinatum in Pace Weft. ftatutum: defendere & fervare Receffus Imperii: nullas leges novas facere fine confenfu Imperii, imo neque illas interpretari fine confenfu Statuum: neque committere, ut contra alterutram Religionem fcribatur.

Licet Electores non facile Romanum Regem debeant eligere, fi tamen velint, Imperator turbare non debet, neque Electores, convenire volentes. Vicariatus Imperii in fuis juribus defendet, & acta Vicariorum confirmabit. Electorum Legati omnibus aliis præcedant, exceptis Regiis, cum quibus æqualis honor ipfis deferatur.

Nullum bellum geret, nec fœdera inibit fine confenfu Statuum aut faltem Electorum. Nec taxam ordinabit, nifi cum confenfu Statuum in Comitiis, nullumque Statum eximet a communi taxa. Quilibet Status poffit cum externis inire fœdera, non tamen contra Imperatorem aut Imperium.

Commercia promovebit. Nulla monopolia concedet, nec nova vectigalia fine confenfu Electorum, neque jus cudendi monetam fine confenfu eorundem Electorum, & Circuli illius, in quo conceditur. De Imperio non tantum nihil alienabit, fed alienata reducet: unde difquiret de feudis Italiæ: & , fi ipfe Cæfar de Imperio quid poffideret, reftituet.

Feuda vacantia non nifi cum confenfu de novo conferantur, & quidem Electoralia cum confenfu Electorum, Principatus cum confenfu Electorum & Principum, urbes cum confenfu Electorum & urbium: fed a Cæfare retineantur pro fuftentatione fua & Imperii, tanquam Imperio incorporata. Neque deinceps dentur exfpectantiæ fine confenfu. Circulos redintegrabit. Si Comitia ceffarent, fingulis decenniis Diæta habenda; aut fæpius, fi Electoribus videatur.

Faciet

Faciet, ut observentur Concordata Germaniæ: nec permittet, ut causæ civiles ad Nuntios Apostolicos aut Romam trahantur. Statibus nullum subditum per privilegium eximet: neque facile audiet querelas subditorum contra Principem suum. Defendet econtra Principes contra rebelles suos subditos.

Justitiam omnibus administret. Lite pendente nulla repressalia concedat. Judicium Cameræ defendat; neque admittatur appellatio ab ea ad Judicium Aulicum. Ministri Cæsarei se non immisceant in res, ad Judicium Aulicum pertinentes. Sententiam Judicii Aulici ac Cameræ ocius exequatur: salvo tamen beneficio Revisionis & Supplicationis. Faciat tamen, ut Revisores brevi absolvant. Res judicatas contra omnes exteros defendat.

Nullum eximet a Jurisdictione Imperii. Exemptos vero defendet. A Judicio Rottwilano & Weingartensi detur appellatio ad Aulicum & Wezlariense. Abusus horum tollet. Ad nudam instantiam subditorum nulla dabit mandata, sed prius audiet Principes ac Dominos.

Nullum banno feriet, nisi cum consensu Statuum, & prius auditum. Bona Banniti non Domui suæ sed Imperio incorporabit. Insontes tamen agnati succedant in feudo.

Si Vasalli Statuum feuda amittant, non trahet ad fiscum Cæsareum, sed relinquet ea Dominis Territorialibus. In numerum Principum, Comitum &c. non referet, nisi dignos, & qui cum dignitate talem titulum sustinere possint &c.

Art. XIV.

Prosecutio Belli Germanici.

Quamvis Carolus VI Imperator per Pacem Ultrajectensem esset a fœderatis exteris desertus, statuit nihilominus vel solus, adjuvantibus Imperii Ordinibus, uti sperabat, bellum adversus Franciam prosequi. Imperiales ducebat Eugenius, Gallos Villarius. Isti *Landavia*, quam Alexander Würtembergius strenue propugnata, expugnata, Rhenum transgressi, *Friburgum*, ab Harschio defensum cum geminis arcibus, ceperunt, præsidiis libero abitu permisso.

Tum vero, ne Galli, perfractis jam claustris, in Sueviam se rursus effunderent, duo supremi belli Præfecti, *Eugenius* & *Villarius*, negotium pacis confecturi, ad *arcem Rastadiensem* se contulerunt, anno 1713, ibique *Præliminaria* (ut vocant) Pacis formarunt, ne-

Margin notes: 1713. | Capta Landavia & Friburgo, | Eugenius & Villarius pacis præliminaria

Rastadii conficiunt. mine in negotii conficiendi societatem admisso. Quamvis autem moris G rmani sit, ut Tractatus pacis lingua Latina aut Teutonica concipiantur, quia tamen Villarius eas minus callebat, Gallico idiomate usi sunt, quin tamen id trahi possit in exemplum.

Altero dein anno (1714) 6 Martii tractatus ibidem fuit conclusus. Sequebatur 17 Martii Cæsarea, 6 Aprilis Gallica confirmatio. 37 Articulis constabat, quos hic peculiariter non enumero, quia in pace Badensi sunt repetiti.

Badena pro pace decernitur. Ut enim pax esset publica, solenniorem congressum decernere placuit. Igitur Cæsar pro eo celebrando tres Helvetiæ civitates proposuit, Schaffhusium, Frauenfeldam, & Badenam. Rex istam elegit. Quinta Junii 1714 primus fuit congressus habitus, 7 Sept. ultimus, & Pax omnibus necessaria tandem conclusa. En ejus epitomen.

Art. XV.

Pax Badensis in compendium contracta. 1714.

24\. 1. Pax Rastadiensis sit universalis, & perpetua, qua teneantur etiam successores. Prohibentur omnia damna, quocunque prætextu inferenda. Neutra pars alterius rebelles foveat; sed contra mutuo se defendant.

2\. Æterna sit omnium in bello actorum amnestia; nec quisquam propterea ullo modo prematur.

Restitutio 3. Basis & fundamentum hujus pacis sit pax Westph. Neomagensis & Risvicensis; *omnidque restituantur secundum Risvicensem*, nisi hic aliquid expresse aliter statuatur.

Brisaci, 4. Rex restituit Domui Austriacæ *Vetus Brisacum* cum juribus appertinentibus.

Friburgi, 5. Item *Friburgum* cum tota *Brisgoia* & *SylvaNigra*, salvo tamen jure Diœcesis Constantiensis.

Kehlæ, 6. Cæsari & Imperio reddit munimentum *Kehlense*, cis Rhenum a Gallis exstructum. Reliqua ad Argentinam, & in Rheni insulis *propugnacula* constructa *diruantur*. *Navigatio* per Rhenum sit libera, nec augeantur vectigalia.

7\. Prædictæ urbes reddantur Cæsari *cum armamentariis.*

8\. Gallia demoliatur omnia propugnacula, e regione Hünningæ in Imperii solo constructa, regio vero Domui *Badensi* reddatur.

Diru-

Diruantur pariter omnia munimenta, in pace Risvicensi nominata, excepto munimento *Ludoviciano*, quod Regi salvum manet.

9. Nominantur alia loca, ad Rhenum diruenda, nec amplius ædificanda.

10. Intra 30 dies post ratificationem dictæ urbes tradantur plene cum Instrumentis, &c. & alia in pace Risvicensi sancita executioni dentur.

11. Intra duos menses omnia sint diruta, quæ sunt diruenda.

12. Rex omnibus Imperii membris, statibus, vasallis, clientibus, nominatim Trevirensi, Palatino, Ordinis Teutonici Magistro, Episcopo Wormatiensi, Spirensi, Domui Würtembergicæ, ac præcipue Duci Mompelgardensi, utrique Domui Badensi, Duci Lotharingiæ, *omnibusque aliis*, ex pace Risvicensi restituendis, restituet omnia, hoc bello ablata, aut alias restituenda. Statuum Imperii.

13. Collatam a Cæsare Domui *Hannoveranæ Electoralem* Dignitatem Francia agnoscit.

14. Contra vero Cæsar & Imperium cedunt Galliæ *Landaviam* eo modo, quo jam in Risvicensi eidem fuerat cessa, cum omnibus appertinentiis.

15. Electores *Coloniensis & Bavarus* plene restituuntur in omnibus, cum plena omnium actorum amnestia. Renovationem tamen feudorum petant a Cæsare; & Bonnæ pacis tempore præsidium militare nullum imponatur; sed cives vigilias agant. Belli vero tempore imponantur, quot Imperio videbitur. Coloniensis & Bavarus restituantur.

16. Hac amnestia fruantur omnes officiales, aliique cujuscunque status, & in dignitates pristinas, bona & jura restituantur.

17. Intra mensem fiat hæc restitutio. Intra quod tempus etiam Elector Bavariæ Cæsari restituet ea, quæ *in Belgio* possedit.

18. Si Elector regiones suas velit permutare cum aliis, Rex non obstabit.

19. *Belgium*, Batavis datum in depositum, Rex Domui Austriacæ addicit eo modo, quo Hispani, præsertim Carolus II, post pacem Risvicensem illud possederunt, cum omni jure successionis: salvo tamen tractatu limitaneo, cum Batavis ineundo. *Geldria* civitas vero cum annexis Borusso obveniat, salva tamen *Religione Catholica*, ibidem conservanda. Belgium Austriacis. Geldria Borusso.

20. *Renuntiat Ludovicus* omnibus Belgii urbibus, quas Carolus II usque ad mortem possedit, consentitque, ut a Batavis post pacem conclusam Cæsari extradantur.

21. Si-

21. Similiter Ludovicus eidem tradit *Tornacum*, *Meninam*, *Ipras*, **Urbes restit.** *Düxmüdam*, *Furnas*, *Lucke*, *Russelaes*, *Poppering*, *Warneton*, *Commines*, *Warwick &c.* conceditque, ut hæc omnia a Batavis, quorum fidei sunt credita, Cæsari extradantur.

22. Navigatio Lysæ in Flandria à teloniis sit libera.

23. Belgæ omnes plena fruantur amnestia.

24. Belgis consuetudines suæ maneant, & in locis, a Rege cessis, jus illis esto, intra annum alio commigrandi.

25. Dignitatibus, bonis, juribus exuti belli tempore, restituantur, prout etiam exules, cassatis sententiis, in contrarium latis.

26. Ut autem omnis discordia ratione finium in Belgio tollatur, commissarii utrinque conveniant, & eosdem amice determinent.

27. Constituti a Ludovico in locis cessis Ecclesiastici permaneant; **Religio.** semperque *Religio Catholica* ibidem conservetur: nec Magistratus alii ac Catholici tolerentur. *Bona* autem *Ecclesiastica* restituantur.

28. Urbes Belgii cessæ relinquantur in eo jure, quo apud Gallos utebantur.

29. Ecclesiastica Beneficia iis maneant, qui durante bello eadem canonice obtinuerunt.

30. Cæsar in Italia quiete possideat Regnum *Neapolitanum*, Ducatum *Mediolanensem*, Regnum *Sardiniæ*, *Portus Hetruscos*, prout Re- **Italia.** ges Hispaniæ possederant: sic tamen, ut neutralitas Italiæ Principum, in pace Ultrajectensi stabilita, non turbetur.

31. Cæsar Principibus Italiæ, qui sunt Vasalli Imperii, nominatim Duci *Guastallæ*, *Pico Mirandulano*, Principi de Castilione promptam justitiam administret.

32. Cum autem non omnia possent examinari, quæ *particulares personas* concernunt, *ad aulam Cæsaream & Gallicam remittuntur*, ut ibidem causas suas proponant, sic tamen, ut eæ pacem istam non turbent.

Remissio particularium prætensionum.

33. Omnes utrinque *captivi* dimittantur liberi, & *copiæ* ocius *abducantur* ex urbibus cessis; prout etiam Cæsar militem suum quamprimum ex ditionibus Bavaricis & Colonienfibus deducet.

34. Mox post ratificatam pacem prohibita tempore belli *commercia* libera sunto utriusque nationis hominibus, Anseaticis nominatim civitatibus, cum antiquis ubique privilegiis.

35. Omnia, quæ contra hanc pacem obtendi posse viderentur, nulla & irrita sunto.

36. Huic

36. Huic paci omnes includuntur, qui poſt permutata pacificationis inſtrumenta utriusque partis conſenſu nominabuntur.

37. Utriusque partis Plenipotentiarii ſpondent, hoc pacis inſtrumentum a ſuis Principalibus intra ſex hebdomades ratificatum iri.

38. Utriusque partis legati ſubſcribent huic paci, nec ulla adverſus eandem proteſtatio admittenda.

Subſcripſerunt autem legati Plenipotentiari

Eugenius de Sabaudia.	*Duc de Villars.*
Petrus Comes de Goës.	*Comes de Luc.*
Joan. Frideric. Comes de Seilern.	*de S. Conteſt.*

Appoſitus fuit Articulus ſpecialis: cum Rex Chriſtianiſſimus aliquos, quibus Imperator utitur, *titulos*, ratihabere nequeat, ad nullum faciendum jus aut præjudicium eos apponi.

Hæc pax 10 Oct. ejusdem anni 1714 Ratisbonæ in Comitiis ratihabita fuit.

Plurimi ex Italia, Germania, Boruſſia, Suecia, Lotharingia &c. Regum, Electorum, Epiſcoporum, Ducum, Principum legati Badenam confluxerant: ſed juxta Articulum 32 omnium Prætenſiones ad Imperatorem aut ad Regem Galliæ remiſſæ ſunt.

Cernimus hic, in toto tractatu nullam *de Hiſpania* factam eſſe mentionem; implicite tamen prohibitum videtur, bellum propter eandem moveri. Omiſſa etiam fuit *Sicilia;* & hinc cum legatus Sabaudicus eandem Domino ſuo confirmari peteret, Vienna & Ratisbona abſcedere juſſus eſt, uti ſcribit Hübnerus ſupplemento 7, ad an. 1714. De Hiſp. & Sicilia nulla mentio.

Comitia Imperii, quæ ob peſtem graſſantem ſuperiore anno Auguſtam fuerant translata, hoc anno 1714 Ratisbonam reducta ſunt.

Confecta licet jam pace Cæſar *copias non dimiſit*, præſagus quodammodo belli inſtantis Turcici, diciturque Princeps Eugenius, id dediſſe eidem conſilii, ut conſtanter 100000 armatorum nutriat: videlicet 20000 in Hungaria, 8000 in Regno Neapolitano, 14000 in Ducatu Mediolanenſi, 23000 in Belgio, in reliquis provinciis hæreditariis 35000. Eugenii conſilium de copiis.

Art. XVI.

Gesta ab anno 1716 ad annum 1720.

25. Eug. Gub. Belgii. *ANNO* 1716 Princeps *Eugenius* renuntiatus est *Gubernator Belgii*; in Præfectura vero *Mediolanensi* eidem successit *Löwensteinius*, qui Bavariam antea administraverat, & postea Comitiis Ratisbonensibus Commissarius Principalis præfuit.

Eodem anno natus est Imperatori Carolo filius *Leopoldus Josephus*, sed ingenti omnium luctu eodem adhuc anno obiit.

Princ. Elect. in Italiam. *Carolus Albertus*, Princeps Electoralis Bavariæ, qui Patre in Gallia & Belgio, Matre vero Venetiis absentibus, tum Clagenfurti in Carinthia, tum Græcii in Styria cum fratribus studiis vacaverat, hoc anno 1716 peregrinationem in Italiam suscepit, sub nomine Comitis de Trausniz, Venetiis, Bononiæ, Romæ, Neapoli, Florentiæ, Genuæ, Mantuæ, magno cum honore exceptus, præsertim Romæ a summo Pontifice Clemente XI.

Mompelgardensis divortium. *Leopoldus Eberhardus* Dux Würtembergicus lineæ *Mompelgardensis*, postquam a *Sabina*, Comitum de *Sponeck* dignitate cum fratribus a Cæsare ornata, & ex qua liberos jam genuerat, primum quoad mensam & thorum, dein auctoritate Consistorii Mompelgardensis, dissoluto etiam vinculo, se separaverat, duas sorores de *Esperance* duxit, & ex utraque plures liberos reliquit. Quo jure Canonico Protestanticum Consistorium ista concesserit, ipsum viderit. Meliori exemplo Mauritius Adolphus Dux Saxociticus Romana sacra suscepit.

Saxocitici conversio. *ANNO* 1717, cum Dux *Saxociticus*, Principalis Imperatoris in Comitiis Ratisbonensibus Commissarius, *sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalem* se merito scriberet, Protestantium legati conscientiæ sibi ducebant, hunc titulum ei tribuere, piaculi se reos existimantes, si Romanam Ecclesiam dicerent *sanctam*. Cæterum Imperator Cardinali *Concommissarium* addidit Baronem *de Kirchner*, qui Consiliarii Aulici munere prius erat Viennæ functus.

Ex Princ. Elect. Saxoniæ. Religionem Catholicam hoc anno Viennæ publice professi sunt *Fridericus Augustus Princeps Electoralis Saxoniæ*, (quam jam anno 1712 in Italia assumpserat) & *Mauritius Wilhelmus Dux Saxociticus*, quamvis prævideret, se administratione Naumburgensi spoliandum. Sed defecit constantia, uxore pervertente.

Hoc

Hoc eodem anno extincta est stirps masculina *Eggenbergica*, quam Ferdinandus II anno 1623 in Collegium Principum adoptaverat. Ad eam pertinebat *Gradisca* in Carniola. Contra vero 13 Maji felici sydere lucem aspexit *Maria Theresia*, in spes magnas Domus Austriacæ nata, Familiamque Augustissimam deficientibus masculis optata fœcunditate propagatura. Eggenbergica stirps extincta. Nata Maria Theresia.

ANNO 1718 orta est Ratisbonæ Protestantes inter legatos gravis contentio de *Directorio* Corporis Evangelici, ut ipsi appellant, quo functus hactenus erat Elector Saxoniæ. Cum autem tam ipse quam Princeps Electoralis ad sacra Catholica rediisset, conferre Protestantes capita, detrectare ejus præsidium, quamvis legatus esset Lutheranus, de alio Directore circumspicere. In Brandeburgicum maxime & Hannoveranum conjecti sunt oculi. At Saxo tantis rationum momentis jus suum, editis etiam publicis documentis, deducebat, ut pristino res statu fuerit relicta. Cæterum novimus Directorem Imperii, Directores trium Collegiorum, Directores Circulorum; at Corpus Evangelicum, aut ejus Directorem non norunt Pax Westphalica aut aliæ Imperii Constitutiones. 26. Lis de Directorio Evangel.

Alia gravior controversia Comitia exercuit. Anno 1708 Officium *Archidapiferi* a Josepho Imperatore in Palatinum fuerat translatum, munus vero *Archithesaurarii*, ab hoc a tempore P. W. possessum in Hannoveranum. Cum autem vi pacis Badenæ Bavaro cum Electoratu etiam Archidapiferatus esset restituendus, Palatinus pariter Archithesaurarii Dignitatem repetebat. Laboratum igitur, ut Hannoverano novum Imperii Officium inveniretur, sed conveniri non poterat. Unde propter id genus lites Comitia ferme vacabant. Et Officio Hannoverani.

Cum in Camera Imperiali lites adeo accrescerent, ut annuatim quingentis augerentur, & plura millia adhuc jacerent indecisa, augmentum assessorum, & salariorum petierunt. Camera.

Ignatius *de Lowina*, Vallesianus, qui fuerat Informator Caroli Imperatoris, creatus est hoc anno Episcopus Neostadiensis.

Cæso in Norvegia Carolo XII Rege Sueciæ, *Gustavus Samuel* proximus agnatus possessionem Bipontini Ducatus & annexorum hæreditario jure adiit, atque abjecto Luthero *Catholicam Religionem* professus est. Ecce! quot Principes ad Majorum sacra redierunt; cum tamen a 150 annis ne unus quidem, a Catholicis parentibus natus, ad Protestantes desciverit. Gustavi Samuel. conversio.

Rhenofelsa restituta.

Gravis hoc tempore orta fuerat contentio inter Domum Hasso-Cassellanam & Rhenofelsensem. Illa tempore belli *Rhenofelsam* occupaverat, eique in pace Ultrajectensi fuerat adjudicata, in Badensi vero nulla fiebat mentio. Rhenofelsensis Rottenburgensis Landgravius in aula Cæsarea urbem repetit, & pronas aures invenit. Obsistente Cassellano, Circulo Rhenano Inferiori executio demandatur. Tandem, cum plures finitimi Circuli evocarentur, Hasso-Cassellanus munimentum cum annexis tradidit.

In *Academia scientiarum* Borussica *Leibnizio* Præses successit *Gundlingius.* Legatus Suecicus in Comitiis Imperii prætendit triplex votum, ratione citerioris *Pomeraniæ*, *Bremæ* & *Verdæ*, neque enim moris esse in Imperio, ut quis ob ereptas per injustam vim provincias, voto privetur. At opposuit se Hannoveranus.

Nuptiæ Sax. 1719. Fridericus Augustus, *Princeps Electoralis Saxoniæ*, Viennæ duxit *Mariam Josepham*, primogenitam Josephi Imperatoris filiam, Flemmingio procurante, qui etiam Principis sui nomine renuntiavit juri in hæreditarias Domus Austriacæ provincias. Ducta inde a sponso Dresdam, solenni pompa fuit excepta.

Bavaricæ.

14 Martii *Philippus Mauritius*, Electoris Bavariæ secundo genitus, electus fuit Episcopus *Monasteriensis*, postquam biduo ante Romæ fuerat mortuus. Frater ejus *Ferdinandus Maria* duxit Eleonoram, Philippi Palatini & Annæ Mariæ Lavenburgicæ (quæ secundo nupsit Joanni Gastoni Florentiæ Duci) filiam. Quartus Princeps *Clemens Augustus* loco fratris Philippi Romæ mortui electus est mox *Episcopus Monasteriensis*, & brevi post etiam *Paderbornensis.* Quintus vero frater *Joannes Theodorus Ratisbonensis.*

Clemens Episc. loco fratris.

27. Controversiæ Palatinæ ob Catechismum Heidlberg. & templum.

Hoc eodem anno Carolus Philippus Elector Palatinus prohibuit *Catechismum* Calvinianum, in quo dicebatur, Missam esse abominandam idololatriam. Dein *templum* S. Spiritus *Heidlbergense* pro se & aula sua a Calvinistis petiit, paratus, aliud eisdem exstruere: & cum obtinere nil posset, eisdem eripuit. At mox Anglia, Borussia, Hollandia, Hassia, vehementer se opposuit, querela ad thronum quoque Cæsareum delata. Ab hoc anno sequenti fluxit Rescriptum, quo Elector jubebatur templum Calvinistis subditis suis restituere. Catechismus etiam liber fuit eis permissus, ea tamen conditione, ut quæstio 80.ma, in qua Missa idololatria appellabatur, omitteretur. Hic procedendi modus Heidlbergensium tantopere displicuit Electori, ut sedem suam *Manhemium* transferret, ingenti Heidlbergæ detrimento. Displicuit etiam, quod Reckium ceu Commissarium Cæsareum in ditione sua tolerare debuerit.

Elector. Manhemium.

Plura

Plura alia Religionis gravamina Protestantes in Comitiis proponebant, quæ tamen re ipsa non erant gravamina, sed jura, virtute Clausulæ Articuli IV pacis Risvicensis, per pacem Badensem confirmatæ, exercita ad Rhenum, & præcipue in Palatinatu, ubi data a Catholicis opera, ut Religio in eo statu conservetur, quo tempore pacis Risvicensis a Gallis fuerat relicta. Gravamina prætensa.

Hinc, illæ Protestantium lachrymæ, querelæ, coitiones, minæ; hinc expulsi a Brandeburgo *Hadmerslebio* Monachi, hinc alibi sævitum in Catholicos: hinc clamores seditiosi & arma jam circumsonabant; hinc tot scripta & Manifesta, ut appellantur, per orbem sparsa; hinc denique 50 illa gravamina, in Comitiis Ratisbonæ proposita, quæ sequentibus annis ad centum accreverunt. Motus Protest.

Cæsar graviter querebatur, in suum supremi Judicis involari Officium: restituenda ante omnia spolia, quæ a Protestantibus *Repressalia* dicebantur, & *retorsiones juris iniqui*; simul tamen inquiri jussit, atque mandata dedit ad Moguntinum, Palatinum, aliosque Catholicos, ut, si quid actum foret contra Constitutiones Imperii, emendetur, quo motus Protestantium conquiescant.

Audiebantur insuper in Comitiis Protestantium querimoniæ contra Cameram Imperialem, quod sibi jus arrogaret judicandi causas matrimoniales, & alias Ecclesiasticas Protestantium. Causæ Matrimon.

Christophorus Matthæus *Pfaffius*, Professor Theologiæ & Cancellarius Academiæ Tubingensis, hoc tempore systema quoddam unionis in doctrina Protestantibus suis proposuit: sed nulli parti placuit. Quin imo multæ contra eum pennæ acuebantur, quæ eum ceu Adiaphoristam & Libertinum explodebant. Desperata nempe est unio, ubi nullus agnoscitur Judex Controversiarum. Pfaffii synthesis.

ANNO 1720 *causa Mechlenburgica* vehementer agitabatur Ducem inter Suerinum, *Carolum Leopoldum*, & *Statum Equestrem*, seu Nobilitatem. Sic habet: status Equestris Mechlenburgicus, prout etiam civitas Hanseatica Rostochium, eximia privilegia a Ducibus suis acceperant, præsertim circa tributa, quæ modica conferebant. Cum autem succedentibus temporibus rerum omnium pretia plurimum augerentur, plus etiam tributi exigere se posse Duces putabant. Anno 1701 inita quidem Hamburgi fuit transactio, a Cæsare etiam confirmata; sed cum Dux Frid. Wilh. anno 1708 novam ordinationem Ecclesiasticam vellet introducere, etiam Nobiles in partem authoritatis venire volebant. At Dux, inita cum Brandeburgo hæreditaria unione, legionem ab eo recepit, ut Nobiles compesceret. 28. Causa Mechlenburgica.

Carolus Leopoldus Nobilitatem gravat. Cum Friderico anno 1713 frater *Carolus Leopoldus* succederet, bellumque toto Septentrione flagraret, Dux quoque se armavit, tributo non modico Nobilitati & Rostochio imposito. Id cum præstare detrectarent, causa ad Imperatorem ejusque Judicium aulicum fuit delata.

Sed quia res in longum trahebatur, Dux, accepta in Conjugem *Catharina*, Joannis *Alexieviz* Moscoviæ Ducis filia, Russorum auxilio statum Equestrem vi ad obsequium flectere aggrediebatur. At Nobilium præcipui, relictis bonis & patria sub Hannoverani protectione causam in *Judicio Aulico* urgebant, unde varia Rescripta Dehortatoria & mandata pœnalia ad Ducem sunt missa.

Executio. At ille his parum motus relictis Nobilium bonis fruebatur, conductoque duodecim millium exercitu, Rostochio quoque & Dömitio munitis, ad omnem vim repellendam se parabat. Et sane, cum Cæsar *Hannoverano* & *Welferbytano* executionem anno 1719 demandasset, Ducis copiæ strenue resistebant. Verum, cum plures circulares copias timeret, militem suum dimisit, totamque provinciam, solo Dömitio retento. Quod ipsum etiam postea reliquit, dum anno 1720 Viennam profectus est, rebus suis consulturus. At remissus ad mandata Cæsarea & Commissionem, Rostochii institutem, brevi iterum Viennam deseruit, atque Dömitium rediit, quod solum præsidio suo adhuc obtinebat, reliquam provinciam milite Circulari occupante. Anno 1721 Dux abiit Dantiscum, ubi mandatis Cæsareis & subdelegatæ Commissioni Rostochiensi contumaciter obluctans, per plures annos est commoratus: uxor vero cum filia Petroburgum discessit, Megalopoli militi extero permissa. (Dux Gedanum.)

Philippoburgi & *Keblensis* munimenti Præfecti ad Comitia retulerunt, quanta damna Rhenus attulisset; nisi reparentur, utrumque Germaniæ aggerem periturum. Remotiores circuli volebant hoc onus *Suevico* imponere. At ille respondit, se millionem ferme florenorum in hanc rem suppeditasse, petiitque, ut a reliquis compensetur. Decreti tandem *duo menses profectionis Romanæ*.

29. Sanctio Pragmatica. Imperator hoc anno 1720 convocatis Statibus successionis ordinem proposuit, (quem *Sanctionem Pragmaticam* deinceps appellarunt) quemque observari vellet, si sine hæredibus masculis esset decessurus. *Primo* loco vocat Mariam Theresiam filiam natu maximam, ejusque descendentes. *Secundo* Mariam Annam, ejusdem sororem. *Tertio* duas Imperatoris Josephi filias, Mariam Josepham, & Mariam Amaliam. *Quarto* tres suas sorores Imperatoris Leopoldi

di filias. *Quinto* reliquos consanguineos Domus Austriacæ secundum prioritatem lineæ & gradus.

Art. XVII.

Gesta ab anno 1721 *ad* 1725.

ANNO 1721 *Frobenius Princeps Fürstenbergius* munus *Judicis* seu Præsidis Cameræ Imperialis, quo pluribus annis laudatissime functus erat, abdicavit, illudque Cæsar Philippo Carolo *Hohenlöensi* lineæ Bartensteiniæ contulit. Fridericum vero Baronem *Seckendorfsium*, Mareschallum, ex Sicilia reducem, Comitis dignitate auxit. Est is frater Viti Seckendorffii, ab *Historia Lutheranismi* celebris. Judex Cameræ.

1722. Postquam Töringius comes Viennæ desponsationis & renuntiationis negotium perfecerat, *Carolus Albertus* Princeps Electoralis Bavariæ nuptias celebravit cum *Maria Amalia*, Josephi Imperatoris secundogenita. Nuptiæ Caroli Alberti.

Hoc anno, petente Cæsare, consentiente Pontifice, qui & Pallium misit, *Episcopatus Viennensis in Archiepiscopatum* est commutatus; fuitque primus Archi-Præsul Sigismundus Comes *Collonitschius*, sicut ultimus erat suæ familiæ. Suffraganeus ei assignatus Episcopus *Neostadiensis*. Passaviensis vero & Salisburgensis Præsules jurisdictionem suam in reverentiam Cæsaris sunt passi diminui. 30. Archiepic. Viennensis.

In Holsatia Comes de *Ranzau* in venatione fuit occisus. Frater ejus junior in authorem cædis inquisivit, promissa illi pecunia, qui eundem proderet, quin preces publicas indici curavit, ut detegeretur. Dum autem a Danis fit inquisitio, compertum est, eum ipsum fuisse aut authorem aut complicem. Quare, licet opponeret exceptionem, fori Danici declinatoriam, & ad Cæsarem appellasset, atque is illum, tanquam Comitem Imperii, immediate sibi subjectum, repeteret, a Danis nihilominus comprehensus, judicatus, & ad perpetuos in Norvegia carceres fuit condemnatus. Forum apud Danos sortiri dicebatur ratione Ordinis equestris, cui esset adscriptus, & Regi subjectus. Ranzavii casus. Lis de foro.

ANNO 1723. *Liechtensteinius* Princeps, postquam in Circulo Suevico immediata Imperii bona (*Vaduz & Schellenberg*) sibi comparavit, in scamno sæcularium Principum ad *sessionem & votum* admissus est. *Episcopus* etiam *Argentinensis*, Cardinalis de Rohan, ad Comitia rursus admissus est tanquam Princeps Imperii. Tempore belli autem sedes illa in Comitiis vacaverat. Marchio vero de Liechtenstein ad Comitia: & Rohan.

Craon,

Craon Princ. Imp. *Craon*, primus Lotharingiæ Ducis Miniſter Princeps Imperii a Cæſare dictus eſt.

Colonienſis obit. Obiit hoc anno Bonnæ *Joſephus Clemens*, Elector Colonienſis, 52 ætatis anno. Succeſſit *Clemens Auguſtus*, ex fratre nepos, priore jam anno a Capitulo Colonienſi poſtulatus Coadjutor. Diſpenſavit Papa, quia jam alias duas poſſidebat ſponſas, Monaſterienſem videlicet & Paderbornenſem Eccleſiam; cui anno **Succedit Clemens.** ſequenti acceſſit *Hildeſienſis*, Capitulo interim regnante, & poſtea etiam *Oſnabrugenſis*. Leodienſis vero alium ſibi ſponſum delegit, nempe Comitem de Berghes. Paſſavii mortuo Comite Rabata, **Lamberg. Ep. Paſſ.** Epiſcopus eſt poſtulatus Comes *Lambergius*, Epiſcopus ante Secovienſis, cui ſucceſſit Baro Firmian.

ANNO 1724 Catholici ſecundum *Calendarium Gregorianum* 16 Aprilis *Paſcha* celebrabant, Proteſtantes autem 9 Aprilis. Quæ res magnas confuſiones, perturbationes, & in Camera Imperiali & Comitiis diſputationes excitabat.

Cum Brandeburgus ferme dimidium *Citerioris Pomeraniæ* Suecis eripuiſſet, horum Legatus in Comitiis petiit, ut etiam in Matricula pars onerum eidem imponeretur. Æquum poſtulare viſus eſt.

Recruduit inter *Abbatiſſam* & *Lindavium* vetus de juribus controverſia. Condemnata a Camera Imperiali civitas.

Obiit hoc anno Norimbergæ Joannes Baptiſta *Hohmannus*, qui mappas Geographicas plurimum illuſtravit. Familia autem Comitum de *Tilly* omnino extincta eſt. Herbipoli in locum Schönbornii demortui ſuffectus eſt *Huttenus*.

31.
Natus Elect. Palat. In ſpes magnas natus eſt *Carolus Philippus Theodorus* ex Joanne Chriſtiano, Theodori Ducis Soliſbacenſis ſecundo genito, & Maria Anna, Franciſci Egonis Marchionis Bergenſis ad Zomam filia hærede.

Guſtavus Samuel Dux Bipontinus ſuperiore jam anno a *Dorothea* **Divortium Bipontini.** *Veldentina* ſe ſeparaverat, matrimonio ob conſanguinitatem in tertio gradu a Pontifice declarato irrito. Dein vero duxit Dorotheam Hoffmann, rei venatoriæ Præfecti filiam; poſtquam hæc Catholicam Religionem fuerat profeſſa. Eam poſtea Imperator in Comitum Imperii numerum retulit.

Verum jam eo tempore de eventuali ſucceſſione Bipontina litem in Aula Cæſarea movit Chriſtianus III, Comes Palatinus *Birckenfeldenſis*, ſeque futurum hæredem declarari petiit, allegans pacta familiæ, & teſtamentum Wolfgangi, a quo omnes poſteriores Comites Palatini deſcendunt. Eidem Birckenfeldenſi natus eſt hoc

anno

anno filius *Fridericus*, cum jam anno 1722 *Christianum* susceperat. Uterque floret hodiedum. Natus Frid. Birckenfeld.

Obiit anno superiore *Leop. Eberhardus* Dux Mompelgardensis. Filius ejus Georg. Leopoldus Comes de *Sponeck* pro hærede se gessit, totiusque provinciæ possessionem apprehendit, legitimatus a Regente Galliæ. Graviter id tulit Domus Würtembergica, præsertim *Studgardensis*, conquesta propterea apud Cæsarem, qui omnia Sponeckii acta irrita declaravit, & eum cum fratribus & sororibus alimentis contentum esse jussit. Mandata Cæsarea executus est Würtembergicus, missoque milite Sponeckium expulit, & *Investituram* ab Imperatore accepit, dissimulante Gallia, quantumvis Sponeckio faveret, qui *Catholicam Religionem* fuerat amplexus. 32. Obitus Mompelgard. Lis de successione. Sponeck pulsus a Studgardensi.

Litis quoque aliquid intercessit inter Domum Palatinam & Badensem ratione *Comitatus Sponheimensis;* quia defuncto jam anno 1437 Joanne ultimo Comite, hæreditas pervenit ad duas filias, quarum una Palatino, altera Badensi erat desponsa. Cum autem Badenses quererentur, a Birckenfeldensi, post extinctam lineam Veldentinam, loca plura, ad Badenses spectantia, fuisse occupata, faventem a Judicio Aulico sententiam retulerunt. Lis Sponheim.

Landgravius Hasso - Cassellanus *matrimonia clandestina* declaravit irrita. Mirum! Concilio Episcoporum Protestantes negant potestatem statuendi impedimenta matrimonii, quam tamen Principi laico facile concedunt.

Demum hoc anno Fridericus, Dux Holsato - Gottorpiensis, duxit Annam, Petri I, Moscoviæ Ducis filiam primogenitam. Gottorpiensis ducit Moscam.

Art. XVIII.

Pax Viennensis cum Hispania.

Cum per Pacem Badensem de Hispania nihil fuerit decretum, ac proin, cessante licet bello, dominium illius inter Carolum VI, & Philippum V, manserit controversum, quin imo Hispanus Siciliam fuisset & Sardiniam aggressus, atque successio etiam Florentina, Parmensis, & Placentina, timeretur bellum novum motura, Hispania insuper Gibraltariam, & Minorcam repeteret, indictus est ad lites istas componendas Congressus *Cameracum*, ubi Legati Cæsaris, Galliæ, Hispaniæ, Angliæ, Sabaudiæ, Hollandiæ per plures annos moras trahentes convenire non poterant. 33. Cum Cameraci conveniri non posset,

Cum igitur Cameraci negotium pacis Universalis fine fructu hæreret, Carolus & Philippus, morarum pertæsi, privatam Viennæ pacem inierunt *anno* 1725.

Pax Viennensis est inita.

Factum initium ab Hispano, qui clam Legatis Cameracensibus Baronem de *Riperda* Viennam misit, Conditiones pacis oblaturum. Placuit propositio Legati Cæsari, & per Principem Eugenium, Comitem Sinzendorffium, Aulæ Cancellarium, & Gundacarum Stahrenbergium negotium cum Riperda confecit in hos articulos.

I. Pax sit perpetua inter Imperatorem & Regem Hispaniæ.

II. Fundamentum sit Tractatus, anno 1718 Londini initus.

Articuli.

III. Renuntiat Cæsar omnibus provinciis, Philippo per pacem Ultrajectensem attributis, ea tamen lege, ut Regna Galliæ & Hispaniæ nunquam coalescant.

IV. Agnoscit Cæsar Philippum *Hispaniarum* & *Indiarum Regem*, omnesque ejus descendentes, masculos & fœminas sinet iis pacifice frui.

V. Contra vero Philippus suo & successorum nomine renuntiat omnibus ditionibus, quas Cæsar in *Italia & Belgio* possidet, & olim ad Monarchiam Hispanam pertinuerant. Inter quas etiam est Marchionatus *Finalensis*, quem Cæsar anno 1713 Genuensibus cessit. Renunciat item regno *Siciliæ*, ad quod sibi regressum ante reservaverat.

VI. Cæsar consentit, ut primogenitus Reginæ Hispaniæ succedat in Ducatus, *Florentinum*, *Parmensem* & *Placentinum*, a Cæsare tanquam *feuda Imperii* recipiendos, postquam Imperio fuerint *aperti*. Si primogenitus (Carolus) cum suis descendentibus masculis defecerit, recipiet illos sub eodem nexu feudali secundogenitus, ejusque posteri masculi.

Portus Liburnus semper maneat liber. *Portum Longum* & partem Insulæ Elvæ, quam Philippus possidet, filio suo tradet, quando is Hetruriæ Ducatum fuerit adeptus, renuntiatque omni juri & prætensioni in hos Ducatus, ut ne quidem tutor Principis esse possit. Quamdiu autem moderni Ducatuum *possessores vivunt*, *nulli milites introducantur*.

VII. Renuntiat Philippus juri reversionis Siciliæ ad Hispaniam; reservato tamen jure reversionis in Sardiniam.

VIII. Promittitur defensio mutua.

IX. Sit universalis amnestia, omnibusque reverti ad sua bona & iis uti frui liceat, cuicunque parti adhæserint. Dignitates hinc inde collatæ maneant, mutuoque agnoscantur.

X.

X. Tituli utrinque retineantur, quamdiu Carolus & Philippus vivunt. Succeſſores vero eorum regnorum duntaxat & provinciarum, quas poſſident, titulos gerant.

XI. Dux Parmæ defendatur in ſuis poſſeſſionibus. Diſcordiæ vero ortæ eum inter & vicinas Cæſareas provincias amice per arbitros componentur.

XII. Approbatur ſtatutus utrinque modus ſuccedendi, pro utriusque ſexus hæredibus.

XIII. Circa dotes, Imperatricibus Mariæ & Margarethæ ex Hiſpania adhuc debitas, conventum eſt, ut loca propterea Cæſari oppignorata reſtituantur Philippo Regi, Cæſari vero certa pecuniæ ſumma eo titulo ſolvatur.

XIV. Debita contracta ſolvantur ab eo, qui illa contraxit.

XV. Palatium Hagenſe compenſetur cum Viennenſi, Romani vero dimidium pretium Rex ſolvat Cæſari.

XVI. Pace hac comprehenſi ſunto, qui intra annum utrinque nominabuntur.

XVII. Pacem ſic concluſam ratihabitum iri promittunt contrahentes.

XVIII. Subjunguntur hic Inſtrumenta renuntiationum, de quibus Art. 3, & 5 actum.

Acceſſit Cæſarem inter & Regem Philippum peculiare *fœdus amicitiæ* & defenſionis mutuæ, his ſex articulis comprehenſum. Fœdus amicitiæ.

I. Sit utrinque conſtans & ſincera amicitia, ita ut alter alterius commodum promoveat, & damna avertere ſatagat.

II. Cæſar nequaquam obſiſtet, quo minus Anglia Gibraltariam, & Minorcam cum Portu Magonis Hiſpaniæ reſtituat; quin imo bona ſua officia ad hoc impendet.

III. Rex omnib s navibus Imperatoris ejusque ſubditorum ingreſſum liberum in portus ſuos promittit, liberamque in omnibus Hiſpaniæ Regnis commercandi facultatem, cum omnibus privilegiis, quibus Galli aut Angli fruuntur.

IV. Si naves ſubditorum Cæſaris cis vel trans Æquatorem hoſtiliter invaderentur, Hiſpania cauſam cum Cæſare communem faciet, ut damnum reparetur. Idem viciſſim promittit Cæſar.

V. Quamvis per Fœdus quadruplex utriusque terris cautum ſit, ut tamen arctius adhuc ſit vinculum, Rex Cæſari, ſi invaderetur, quindecim bellicis navibus, & viginti armatorum millibus aſſiſtet, vel pecuniam Genuæ pro iis repræſentabit, nempe pro mille peditibus quot menſibus octo florenorum millia, & pro mille

equitibus viginti quatuor florenorum millia. Si autem 15 naves non mitteret, decem armatorum millia superaddet.

Vicissim Cæsar, si Rex in Europa invaderetur, 20000 peditum & 10000 equitum succurret.

VI. Hoc speciale amicitiæ fœdus intra tres menses ratificandum.

Acceſſit Tractatus Commercialis. Poſtquam hæc pax Viennensis & Fœdus Amicitiæ 30 Aprilis 1725 fuerat percussum, prima dein Maji accessit Fœdus Commerciale, 47 Articulis comprehensum; quibus statutum, ut utriusque subditis liceat adire commercii causa omnes alterius provincias, littora, portus, frui omnibus juribus & privilegiis, quibus amicissimæ nationes fruuntur.

Art. XIX.

Tractatus Hannoveranus.

34. Pax Viennensis, sine arbitro composita, neminem ægrius habuit, ac Regem Angliæ, qui illam ad injuriam suam & commercii Anglicani discrimen pertinere existimabat. Conquirenda igitur contra eandem aliunde fœdera, evertenda Ostendana commercia.

Faciles aures præbuerunt Gallia & Borussia, cum quibus Rex Georgius Hannoveræ, ubi præsens aderat, fœdus iniit, quod *Tractatus Hannoveranus* dici consuevit, sequentibus octo articulis conceptum.

I. Sit firma & constans pax inter tres coronas contrahentes, ad tuitionem propriæ salutis.

II. Cavent sibi mutuo de omnibus possessionibus, intra vel extra Europam sitis, promittuntque socialia auxilia.

III. Exigente necessitate Gallus parata habeat duodecim armatorum millia, totidem Anglus, Borussus quinque millia. Hæc auxilia si non sufficerent, majoribus læso assistent, imo etiam, si necesse, declarato bello adversus lædentem, donec satisfactio præstetur.

IV. Nullus ex fœderatis tractatum inibit huic contrarium, sed omnia cum sociis communicentur, ut ea decernantur, quæ ad conservandum Europæ æquilibrium & pacem opportuna videbuntur.

V. Pax Westphalica communi opera præstetur salva.

VI. Hoc fœdus 15 annos subsistat.

VII. Alii etiam Principes, præsertim Ordines Generales fœderati Belgii, ad illud invitentur.

VIII.

VIII. Ab omnibus tribus Regibus approbetur, & ratificetur, intra duos menses.

Actum Hannoveræ 3 Sept. 1725.

Subscripserunt *Townshend.*
Broglio.
Wallenrodt.

Additi sunt tres separati Articuli.

I. Tres Reges cavent pro pace Olivensi, &, si quid per turbas nuperas contra illam actum esset, curabunt, ut reparetur. Hic articulus ejusdem sit efficaciæ ac reliqui.

II. Si propter hunc Tractatum Galliæ ab Imperio denuntiaretur bellum, Reges Angliæ & Borussiæ nihil ad illud contribuent, vel saltem non plus, quam debent; sed tanquam membra Imperii pacem procurabunt.

III. Casu, quo bellum esset in Germania, Galli ditionibus duorum Regum non nocebunt. Si autem contra duos Reges aliquid ab Imperio moveretur, Gallus eis assistet.

Per duos Tractatus, Viennensem, & Hannoveranum, systema Europæ plurimum est immutatum. Pars utraque certabat, plures alteri socios præripere. *Viennense* fœdus præter Status Imperii plerosque attraxit Moscoviam; *Hannoveranum*, Hollandos, Sueciam, Daniam.

Obiit hoc anno 1725 *Cardinalis Saxo-Citicus*, Archiepiscopus Strigoniensis, Principalis Commissarius per novem annos in Comitiis Ratisbonæ. In ejus locum a Cæsare suffectus est *Frobenius Princeps Fürstenbergius*, qui ante Dignitatem Judicis in Camera Imperiali gesserat. Obiit Card Saxo. Frobenius Commiss. Princ.

Maria Elisabetha soror Imperatoris hoc anno in Belgium profecta est, ut illud gubernaret. Princeps vero Eugenius, Gubernator ante Belgii, *Vicarius Generalis Italiæ*, id est, omnium, quas ibidem Cæsar possidebat, provinciarum, est renuntiatus. Eugen. Vicar. Italiæ. Elis. Gub. Belgii.

Art. XX.

Fœdus Cæsaris cum Suecia & Moscovia. Pax universalis.

35. Anno 1726 Imperator accessit Holmiensi Tractatui, novumque fœdus defensivum cum Suecia iniit; prout etiam cum Moscovia in sequentes articulos.

Fœdus Cæs. cum Moscis.

I. Constans utrinque sit amicitia.

II. Catharina Moscoviæ Imperatrix accedit Paci Viennensi.

III. Cæsar vero Neostadiensi & Holmiensi.

IV. Legati in aulis consilia conferant.

V. Seditiosis subditis ne assistatur, sed potius eorum machinationes fideliter detegantur.

VI. Hostiliter invasæ parti pars altera 30000 armatorum subsidio mittat.

VII. Communibus consiliis bellum geratur.

VIII. Si classis sit necessaria, illi ingressus in portus Cæsareos patet, uti etiam in Hispanos, si Rex huic Tractatui sit accessurus.

IX. Polonia ad hoc fœdus invitetur.

X. Et si illa nollet, Rex tanquam Elector Saxoniæ invitetur.

XI. Utriusque opera pax inter Poloniam & Sueciam concilietur.

XII. Ratione Ducatus Schlesvicensis Cæsar iis consentit, quæ in pace Travendalensi continentur, & speciali transactione partium.

XIII. Qui voluerint, intra annum huic tractatui accedant.

XIV. Intra tres menses ratificationes Viennæ commutentur.

Obiit Elect. Bavariæ,

Obiit anno 1726 *Maximilianus Emanuel Elector Bavariæ*, utramque, si quis alius, fortunam expertus: in utraque heros magnanimus sibique constans.

Junioribus annis grandia bellicæ fortitudinis exempla dedit. In Hungaria adversus Turcas, cujus Buda & Belgradum expugnatæ sunt argumentum.

Ex prima conjuge Maria Antonia, Leopoldi Cæsaris Filia, genuit Josephum Ferdinandum, coronæ Hispanicæ destinatum: ex altera Joannis *Sobieski* Poloniæ Regis filia, Carolum Albertum, postea Cæsarem, Ferdinandum, Clementem, Theodorum, ad summas Dignitates evectos. Obiit magnus hic Princeps anno ætatis 64, æterna dignus memoria.

Obiit

Obiit hoc anno pariter *Sophia Dorothea*, mater Georgii II Regis Angliæ, quam Georgius I repudiavit. Vixitque adhuc 32 annos repudiata. *Max. Wilhelmus* frater ejusdem Georgii I Catholicam Religionem amplexus Viennæ decessit, testamento sua bona in pias causas convertit, fundata pro infirmis belli officialibus domo &c. Et Sophia Dorothea, repud. Georg. I. Et hujus frater Max. Wilh. Cath.

Tantum erat *Lutheranos inter & Calvinistas odium*, eaque in doctrina discordia, ut Rex Borussiæ severe prohiberet, ne quis suorum subditorum Wittenbergæ studiis operam daret. Odium inter Luth.&Calv.

Cum per duos jam annos omnis prope Europa abiisset in partes, vel Viennense vel Hannoveranum fœdus amplexa, ac proin universale bellum esset timendum, *Congressus Aquisgranum* fuerat indictus. Sed cum negotium parum procederet, anno 1727 a legatis Cæsareis, Gallicis, Anglicis, Hollandicis sequentibus 12 Præliminaribus articulis Parisiis subscriptum fuit.

I. Cum Cæsar videat, *Ostendanum Commercium* apud vicinas Nationes æmulationem & turbas excitare, quietis in Europa conservandæ gratia consentit, ut ad septem annos illud suspendatur. Præliminaria pacis universalis Parisiis inita.

II. Omnia, quæ contrahentes vi pacis Ultrajectensis, Badensis, & quadruplicis Fœderis, aut aliorum ante annum 1725 initorum contractuum (qui Cæsarem aut Hollandos non concernunt) tanquam propria possederunt, iis salva maneant. Si quæ autem mutata, aut necdum executioni fuissent data, in proximo generali congressu erunt ordinanda. Susp. Commerc. Ostend.

III. Galli, Angli, Batavi fruantur omnibus privilegiis & libertate commerciorum in Hispania & Indiis, quibus vigore Tractatuum ante annum 1725 sunt gavisæ.

IV. In Borealibus regnis & provinciis pax & quies a fœderatis eorum procuretur.

V. Cesset omnis hostilitas. *Naves Ostendanæ*, in Indias jam dimissæ, nulla molestia afficiantur, & abreptæ cum omnibus mercibus restituantur. Similiter classes Hispanæ secure eant & redeant. Angli ab obsidione Portus Belli, aliorumque portuum Hispanorum infestatione absistant, & Hosierus copias in Angliam reducat.

VI. Hæc cessatio hostilitatis duret, quamdiu suspensio navigationis Ostendanæ, ut interea jura possint examinari, & pax universalis constitui.

VII. Damna, quæ interea inferentur, sunt reparanda.

VIII. Intra 4 menſes a ſubſcriptione horum articulorum initium detur *Congreſſui Aquiſgranenſi*, in quo ſingulorum jura diſcutiantur, & pax univerſalis componatur.

IX. Singuli legati comitatum duobus Nobilibus, duobus ephebis, & ſex famulis circumſcribant.

X. Ut evitentur moleſtiæ, circa prioritatem loci oriri ſolitæ, nulla ceremonialia obſerventur. Proteſtari tamen licitum eſto.

XI. Jubeantur legati negotium maturare.

XII. Intra duos menſes articuli iſti ratificentur.

Actum Pariſiis 31 *Maji* 1727.

Obiit Rex Angliæ.

Has inter curas, dum *Georgius I Rex Angliæ* ad Hannoveranas ſuas provincias proficiſceretur, in via morbo correptus Oſnabrugæ extinctus eſt: Princeps magno animo, & artibus politicis probe imbutus. 1708 Introductus in Collegium Electorum, Rex Angliæ 1714, ob Sophiam matrem. Duxit Sophiam Dorotheam, patruelem ſuam, quam poſt natum Georg. II repudiavit.

Obiit quoque Comes *Harrachius* Archiepiſcopus *Salisburgenſis*, cui ſucceſſit *Firmianus*.

Metternichii converſio & obitus.

Memorabilis comprimis eſt obitus Comitis *Metternichii*, Electoris Brandeburgici ad Comitia Ratisbonenſia legati; qui, dum mortem imminere ſentiret, *Catholicam Religionem* amplexus eſt Ratisbonæ, exemplo ſuo demonſtrans, in qua fide ſit tutius mori.

Art. XXI.

Geſta anni 1728.

36. Cæſar peragrat ſuas provincias.

Anno 1728 Carolus VI Imperator, hæreditarias ſuas provincias, *homagium recepturus*, cum Imperatrice, & filia Maria Thereſia, atque Franciſco Stephano, Duce Lotharingiæ & præcipuo aulæ comitatu, inviſit. Vienna Neoſtadium, Græcium, Clagenfurtum, Labacum, Tergeſtum abiit, ubique magno cum apparatu exceptus in Styria, Carinthia, Carniola, Iſtria. Placuerunt hic comprimis portus Tergeſti, Fluminis, Buccari, a *Teichmanno*, natione Dano, ad omnem navium & commerciorum opportunitatem, adaptati. *Gradiſcam* poſt extinctam Domum Eggenbergicam ad ſe devolutam Straſoldum miſit, ſacramentum fidei ſuo nomine ſuſcepturum.

Ratis-

Ratisbonæ inter legatos ventilabatur adhuc lis de nomine & Officio Imperiali Electoris Hannoverani. Statuit quidem Cæsar, ut Elector Palatinus avitam Dignitatem Archithesaurarii reciperet: sed pro Hannoverano varii proponebantur tituli; sed de nullo conveniri poterat.

Quia etiam sæpius controversiæ inter Principes oriebantur de prioritate loci, decrevit Imperator, 1. Ut ii, qui sessione & voto in Comitiis fruuntur, omnes alios Principes, licet antiquiores sint, antecedant. 2. Ut inter illos non attendatur antiquitas Principalis tituli, sed obtenti voti & sessionis. 3. Ut Principes, qui non habent sessionem & votum, incedant secundum antiquitatem obtenti tituli Principalis, sive sint Principes regnantes, sive natu juniores, ita, ut hi præcedant etiam regnantibus Principibus, si familia eorum serius in numerum Principum fuit relata. 4. Idem ordo servetur inter Principes fœminas. 5. Principes viduæ cedant regnantibus. 6. Præcedant tamen non regnantibus. Ordo prioritatis inter Principes.

Cum novo Archiepiscopatui Viennensi bene multæ parochiæ aliæque Ecclesiæ, quæ ad Episcopatum *Passaviensem* pertinuerant, adjicerentur, is *querelam ad Papam* & Comitia Ratisbonensia detulit; verum cum a Pontifice tota ipsius Diœcesis pronuntiaretur *exempta*, & *Pallium* ipsi mitteretur, Cæsaris voluntati adquievit. Diœcesis Passav. exempta.

Cæsar varia aulæ & militiæ officia distribuit. Inter alia Bertholdum, Abbatem *Meliciensem*, *Pro-Episcopum* Viennensem, & Consiliarium suum Intimum esse voluit. Baroni *Kettlero* vigiliarum Præfecto legionem Arnani, & Præfecturam Brisacensem contulit; *Wurmbrandio* vero legionem Herbersteiniam.

Obiit Baro *Bentenriderus*, anno æt. 50, legatione ad congressum Londinensem & Cameracensem clarus.

Suspensa Ostendana navigatione Cæsar ad alia emporia sua traduxit commercia, *ad Istriam* nempe, *Neapolin & Siciliam*, ita quidem, ut Messinæ & Constantinopoli haberet curias mercatorias, atque in Adriatico & Mediterraneo 12 naves bellicas, 14 triremes, aliasque pro commerciis permultas, cura & industria Teichmanni fabricatas, obliquis licet limisque oculis id aspicientibus Venetis, Anglis, Hollandis, qui nolunt in Germaniam invehi rerum agendarum nervum. Pro commerciis Italicis naves.

In Domo Palatino-Solisbacensi duo fratres suas conjuges amiserunt, videlicet Josephus Carolus Elisabetham Augustam, Caroli Philippi Electoris filiam; & Christianus Mariam Annam, Marchionis Bergensis ad Zomam filiam hæredem, postquam ex Domus Sulzbac.

ea genuit Theodorum, quem avia Bergam ad Zomam educandum abduxit.

Dresda hospitem habuit Regem Borussiæ; amisit vero magnum Ministrum, Comitem *Flemingium*, Viennæ apoplexia tactum, cum legatione ibidem fungeretur. Dum Borussus palatium Wackerbarti, urbis Præfecti, incoleret, noctu totum cum omnibus pretiosis conflagravit.

Obiit Christianus Fridericus, ex Domo Lippensi Bückeburgica vir famosus & mirabilis. Repudiavit is uxorem suam Hohenloensem, quamvis ex ea jam liberos genuisset: atque ut posset ducere Gallam, puellam Tyrolensem, Romam profectus est, ut demonstraret, matrimonium suum cum Hohenloensi fuisse invalidum, eo quod illam non aliter, ac secundum suæ religionis (Calvinianæ) usum separabiliter duxisset, ita, ut intentio sua non fuerit alia, nisi ut illam rursus possit repudiare. Hoc cum jurasset, matrimonio irrito declarato, Gallam duxit, magnis promissis allectam. Sed eo defuncto Hildeshemium migrare coacta est a mariti filio Alberto, qui matrem suam Hohenloensem ex Anglia, ubi morabatur, revocavit.

37. De Matrimonio Comitis Lippensis.

Profecto si Fridericus habuit intentionem absolutam & prævalentem, Hohenloensem non aliter ducendi, nisi sub conditione dissolubilitatis quoad vinculum, matrimonium erat invalidum ex defectu consensus, quem alligavit conditioni impossibili; cum indissolubilitas quoad vinculum pertineat ad substantiam matrimonii, præsertim consummati; adeoque præfracte voluit contrahere eo præcise modo, quo contrahere non potuit. Et idem dicendum de aliis acatholicorum matrimoniis; quamvis non sit præsumendum, quod adeo præfracte alligent suum consensum conditioni dissolubilitatis quoad vinculum, ut absolute & per intentionem fortiorem nolint contrahere nisi sub conditione dissolubilitatis.

Observatio de matrim. hæret.

Cæterum habentur quidem conditiones impossibiles, matrimonio adjectæ, pro non adjectis, quia præsumuntur non esse serio & absolute ita adjectæ, ut consensus illis alligetur. Aliud tamen esset, si talis præsumptio elidatur per rei veritatem, & ejusmodi conditioni serio & absolute alligatus esset consensus; tunc enim matrimonium esset nullum, præsertim si conditio sit contra substantiam matrimonii, qualis est ista.

Obiit *Ernestus Augustus*, Georgii I superiore anno defuncti Angliæ Regis frater natu minimus, sub titulo Episcopi *Osnabrugæ Administrator*; cui nihil nisi Religio & consecratio Episcopalis defuit.

Clem. Osnab. Epis.

In

In ejus locum ex Catholicis, secundum introductam ibidem alternationem, a Canonicis electus est *Clemens Augustus*, Elector Coloniensis, Plettenbergio negotium urgente.

Firmianus Archiepiscopus Salisburgensis querelam Ratisbonam detulit, quod Episcopus Passaviensis Jurisdictioni suæ Archiepiscopali se subtraxisset, totamque suam Diœcesin ab ea exemptam fecisset, cum magno suæ Ecclesiæ Archiepiscopalis præjudicio. Sed non legimus, aliquid propterea motum; cum hæc res ad summum Pontificem pertineat, & Romano Imperio nihil fuerit detractum. (*Videatur Bulla exemptionis in Italicis.*)

Obiit *Federspillius* Episcopus *Curiensis*; cui per electionem Josephus Benedictus de *Rost*: & Ruperto *Bodmanno* in Abbatia Principali *Campidonensi* Anselmus *Reichlinus* Baro de Meldegg successit. Heidershemii vero Magnus Ordinis Melitensis Magister electus est *Nesselrodus*. Novæ Electiones.

Art. XXII.

Gesta anni 1729.

Anno 1729 *Hispalensi Tractatu*, inter Galliam, Hispaniam, & Angliam inito, sancitum erat, ut Carolus Hispaniæ Princeps quantocius *cum sex Hispanorum millibus* in Italiam trajiciat, munitis *Florentiæ* & Parmæ locis imponendis. Indigne tulit Cæsar, se clam de Imperii feudis, & quidem viventibus adhuc ducatuum illorum possessoribus, contra Art. V Quadruplicis Fœderis, & VI Pacis Viennensis, disponi. Quare, *missis in Italiam copiis*, ad impediendam trajectionem illam impigre se parabat: prout ad annum sequentem referetur. 38. Cæsar in Italiam mittit copias: Et quare.

Ad sanctius arcanum consilium asciti Eberhardus Comes Solmensis, Antonius Stahrenbergius, Rudolphus Sinzendorffius, Sigismundus de Turri & Valsassina, Michael Imperialis Princeps de Francavilla. Camerarii autem renuntiati sunt 59 ex Illustribus omnes Familiis.

Obierunt autem ex aula Cæsarea: Joannes Bapt. Colloredo supremus aulæ Mareschallus: cui successit Martinizius: & Richardus Daunius, Consiliarius Intimus, ac rei tormentariæ Præfectus: Carolus item Comes *Bartensteinius*, ex Domo Hohenloensi, Cameræ Imperialis per septem annos Judex integerrimus: cui successit Baro *Ingelheimius*.

Obit Moguntinus.

Ex Ecclesiasticis vero defuncti sunt 1. *Lotharius* Franciscus Comes *Schönbornius*, *Elector Moguntinus* & Episcopus Bambergensis, ætatis anno 73, Electoratus 34. Successit illico *Franciscus Ludovicus Comes Palatinus*, jam anno 1710 electus Coadjutor Moguntinus. In Electoratu Trevirensi huic successit *Franciscus Georgius Schönbornius*, Præpositus Trevirensis, nepos defuncti Lotharii. Alter vero ejusdem nepos *Fridericus Carolus*, Vice-Cancellarius Imperii, jam ante electus Coadjutor Bambergensis, successit patruo in hoc Episcopatu.

Schönbornii.

2. Obiit Christophorus Franciscus *Huttenus*, *Episcopus Herbipolensis*, 5to. anno Episcopatus. In ejus locum electus est idem Fridericus Carolus Schönbornius. Qui tamen, quamvis esset Episcopus Bambergensis, & Herbipolensis, atque Dux Franconiæ, retinuit adhuc tribus annis munus Procancellarii Imperii, quod alias incompatibile videbatur.

Carolus Albertus Elector Bavariæ cum approbatione summi Pontificis instituit Monachii *Ordinem Equestrem S. Georgii*, ad defendendam *Immaculatam Conceptionem B. V. M.* in eumque non alios suscipi voluit, atque antiquæ & præcipuæ nobilitatis viros. Symbolum illius; *In Fide*, *Justitia*, *& Fortitudine*.

39. Ordo Equestris S. Georg. in Bav.

Magnus Ordinis *Magister* erat ipse serenissimus Elector. *Magni Priores* 1 Carolus Maximilianus Josephus, Princeps Electoralis. 2 Ejus frater Josephus Ludovicus. 3 Ferdinandus Electoris frater. *Magni Crucis Commendatores* 1 Maximilianus, Ferdinandi Ducis filius. 2 Clemens ejus frater. 3 Comes de Thierheim Consiliarius Intimus, supremus Cameræ Præfectus. 4 Maximilianus Comes de Preising, supremus stabuli Præfectus. 5 Comes de Rechberg, supremus rei venatoriæ Præfectus, Campi Mareschallus. 6 Comes Törring de Jettenbach, rei tormentariæ, & supremus vigiliarum Præfectus.

Equites.

Commendatores, Felix Preisingius. Königseckius in Aulendorff. Seinsheimius. Tauffkirchius Gubernator Ingolstadiensis. Freybergius. Baro de Closen. Fuggerus de Zünnenberg.

Equites, Piosasquius. Neuhausius. Josephus Preisingius. Maximilianus Törring de Falckenstein. Sazenhofius. Jos. Neuhausius. Hi omnes festo S. Georgii, Electore Coloniensi in æde B. V. solenniter sacris operante, creati sunt.

Festo dein Immaculatæ Conceptionis facta nova promotio, nominatique: Magnus Crucis Commendator Princeps Hohenzollerano-Sigmaringanus. Commendatores alii: Jos. Tauffkirchius. Gum-

Gumpenbergius. Seinsheimius. Guido Taufkirchius. Comes Spretti. Hundius de Lauterbach. Törring de Seefeld. Seybolstorffius. Haslangus. Thürheimius.

Eodem anno incendium incomparabili Monacensi palatio gravissimum damnum attulit.

Causa *Zwingenbergica* non parum molestiæ Aulæ Palatinæ fecit. Zwingenberga, urbs, castrum & 10 pagorum Præfectura, olim ad Hirschhorniorum familiam, anno 1632 quoad masculos extinctam, pertinuit. Ultra 100 annos dein Göhleri & Wiseri de successione litigabant, juri sanguinis utrique innixi. Illos Cæsar, hos Elector Palatinus protexit. Wiserus tandem per sententiam possessione motus, & Göhlerus in eam est introductus. Sed Elector arcem præsidio suo occupatam tenuit, superioritatem territorialem, & Jurisdictionem criminalem, quam *centenam* vocant (das Cent-Gericht) prætendit, atque ut Wisero sumptus, in litem facti, compensarentur. Baro Göhlerus autem, actis typo impressis, querelam ad Comitia Ratisbonensia, ipsamque adeo aulam Cæsaream propterea detulit. Elector præsidium ex arce quidem deduxit. Reliqua autem adhuc suspensa manebant. Causa Zwingenbergica.

Ex Domo Palatino-*Sulzbacensi* magno cum dolore totius serenissimæ Familiæ conjugem suam ad æternitatem secutus est *Josephus Carolus Emmanuel*, 35 ætatis anno, vivo adhuc patre Theodoro, ex Elisabetha Augusta, Electoris Caroli filia suscepit duos filios, præmatura morte abreptos; reliquit vero tres Filias, de quibus deinceps frequens occurret mentio. Solabatur mœstam Domum Christianus defuncti frater, hujusque filius Theodorus, in spes magnas quinque abhinc annis genitus. Obit Jos. Dux Sulzbac.

Cum Carolus Leopoldus, Dux *Mechlenburgicus*, cum subditis suis diuturna jam discordia collisus, Executioni Cæsareæ se nollet subjicere, *Christiano* ejus fratri commissa est *Administratio* Ducatus. Verum Leopoldi amici quæstionem Ratisbonæ movebant, an possit Cæsar, non consultis Statibus Imperii, Principem, provinciis suis privare? sed responsum fuit, Mechlenburgicum nec fuisse privatum dominio, sed administratione duntaxat, neque voce activa nec passiva in Comitiis Imperii. Cæsarem autem posse Statum inobedientem coercere, & ejus ditiones administrandas interim alteri, præsertim proximo Agnato, provisionaliter committere. Sed executores petebant refusionem sumptuum, qui supra millionem Thalerorum ascendebant, non excessuri provincia, donec hæc debita fuissent expuncta. Cæterum hoc anno *Suerini* totum Ministerium Administratio Mechlenburgica.

 extin-

extinctum est; & quidem Schumannus Superintendens in ipsa cathedra, dum concionaretur, repente mortuus concidit.

Causa Frisiæ Orient. præsertim Embdenæ.

In *Frisia Orientali* subditi adversus Principem suum insurrexerant, præsertim *Embdenæ*. Missa commissio Cæsarea. Sed nec isti civitas parebat. Unde bona illius sequestro sunt commissa. Hollandi, qui non modicam pecuniæ vim provinciæ & comprimis Embdenæ mutuam dederant, præsidium militare jam in turbis prioris sæculi eam in urbem introduxerant, atque Commissioni se opponentes, causam primum Suessionem ad Congressum deferebant, dein vero Tractatui Hispalensi accedentes, a tribus coronis promissionem satisfactionis sunt stipulati. Sed respondit Cæsar, se nihil aliud egisse, quam id, quod ratio supremi in Imperio Judicis exigeret. Embdenam, sicut totam Frisiam Orientalem, ad Imperium pertinere: Hollandicum præsidium sine Imperatoris & Imperii consensu fuisse introductum. Cæsaris esse, contumaces adversus Dominos suos subditos ad officium adigere, & pacem conservare.

Art. XXIII.

De Tractatu Hispalensi lis in Comitiis Imperii. Causa Senensis, & Königssteinensis in puncto substitutionis.

46. Anno 1730 *Comitiis Imperii* Ratisbonensibus non parum negotii injecit *Tractatus Hispalensis*, quo Cæsar suam auctoritatem & Imperii jura læsa credidit, quod tres coronæ se præterito de feudis Imperii disponerent; hinc per Frobenium Principem Fürstenbergium, Principalem suum Commissarium, *Decretum Commissorium* Statibus proposuit.

Comitiis proponitur querela contra Tract. Hisp. quo 6000 Hisp. immittebantur.

Memorat in hoc Princeps, quanta sollicitudine statim post pacem Badensem in id curam Cæsar intenderit, ut etiam cum Hispania pax conficeretur; eum in finem accessisse Tractatui, anno 1718 Londini concepto, & a Gallia & Hispania acceptato (*Quadruplici* videlicet *Fœderi*) formatumque desuper anno 1722 Recessum Imperii, nihilque omissum, quo Europæ quies tandem redderetur, etiam cum propriæ Domus detrimento.

Missos propterea magnis sumptibus *Cameracum* Legatos. Traditas litteras exspectativas, pro Carolo Principe Hispaniæ, eventualem ejus Investituram in Florentiæ & Parmæ Ducatibus, continentes. Initam, cum Cameraci nihil concluderetur, anno 1725 cum

cum Hispania *pacem Viennensem*, in quadruplo fœdere fundatam. Expedita anno 1728 ad Commissarium Plenipotentiarium Italiæ Cæsareæ *executionis & immissionis Decreta* in casum mortis eorum, qui Ducatus illos possident, ut adeo post tot liberalis amicitiæ signa nemo suspicari potuisset ea in re novationem.

Nihilominus tamen contra omnem exspectationem prodiisse clancularium trium coronarum Tractatum Hispalensem, quo contra priores conventiones, de manifestis Imperii feudis tanquam re sua propria disposuissent, quin consensum Domini Directi, in quadruplo fœdere expressim reservatum, requirerent.

Adhæc eosdem Tractatus Hispalensis conditores in domestica Imperii se miscuisse, uti in causam Frisiæ Orientalis, & quidem se obligando; in causam subfeudi Senensis, cum despectu Imperatoris & Imperii; contra omnia jura.

Cum autem Majestas sua Cæsarea Romanum Imperium Nationis Germanicæ necdum in eum statum redactum existimet, ut talia decussatis veluti brachiis sufferre debeat, a Statibus Imperii exspectari resolutionem, vindicandis Imperii juribus, & authoritati Cæsareæ opportunam.

Præiisse Imperatorem exemplo, & aliquot Legiones misisse in Italiam, non, ut cuipiam vim inferant, sed ut jura Imperii & tractatus initos, cum modernis possessoribus, contra quemcunque aggressorem defendant. Exspectari proin ab Ordinibus Imperii, ut omnem in eam rem opem sint collaturi.

Adjunctæ fuerunt complurium Instrumentorum copiæ, puta, articulus V Tractatus Londinensis 1718, litteræ eventualis Investituræ de Florentia & Parma, datæ Carolo Principi 1723, Reversales Philippi V super his feudis 1724, sponsio Regis Angliæ & Galliæ de hac re 1724, Articulus IV pacis Viennensis 1725, Potestas a Cæsare collata Borromæo, in casum mortis Ducum, nomine Caroli Principis capiendi possessionem Ducatuum 1728, litteræ Cæsaris ad Magnam Ducissam viduam, ne post mortem fratris Carolum a capienda possessione impediat 1728, Litteræ ad Senatum & subditos Florentiæ, ut post mortem Gastonis pro Domino suo agnoscant Carolum, 1728, Litteræ Cæsaris ad Daunium, Mediolani Gubernatorem, ut in eventum introducat Carolum, militari etiam, si opus sit, manu, Extractus Conventionis Hispalensis.

Paulo post prodierunt observationes pro hoc Decreto Commissorio; quibus auctor incognitus ostendere intendit, Tractatu Hispalensi contineri res, Recessui Imperii de anno 1722 omnino con- *Scripta pro Decreto*

Commissorio. contrarias. Itum contra tractatus priores initos & pacta publica, in re magni momenti, quæ concernat successiones Principum. Si nullæ essent mutationes factæ per tractatum Hispalensem, cur Rex Hispaniæ tantopere urgeret ejusdem executionem? concludit denique, provide actum a Cæsare, quod hoc negotium ad Comitia detulerit, & in eventum aggressionis auxilia Imperii petierit, cum causa hæc non sit propria Domus Austriacæ, sed toti Imperio communis. Promissam eventualem successionem cassari posse, & Vicarium constitui, atque proventus ad utilitatem Imperii applicari.

Contra illud. Contra vero prodiit Ratisbonæ adversus Decretum Commissorium aliud scriptum lingua Gallica, quod *Chavignius* Legatus Galliæ, ejusdem Auctor, inter Legatos distribuit, quo Hispalenses contrahentes defendebantur. Negabat tractatum Londinensem per Hispalensem fuisse mutatum. Id unum actum dicebat, ut, quæ in illo fuerant disposita, per hunc magis firmarentur. Cæsarem parum fuisse sollicitum, ut eventualis Caroli successio provisionaliter stabiliretur, quamvis propterea ei cessa fuerit Sicilia. Extorquendas fuisse eventualis Infeudationis litteras. In Londinensi tractatu non fuisse expressum, quid circa assecurationem successionis aut introductionem Caroli fieri oporteat. Imperium in Recessu 1725 negotium præsidii Florentini pro re indifferente habuisse. Cæsarem in articulo IV pacis Viennensis recessisse ab articulo V tractatus Londinensis, nihilominus Imperium eidem censuisse conformem. Sic etiam Hispalenses, cum nulla substantialis mutatio sit facta, non censuisse necessarium novum consensum Imperii: sed unice Carolum in jure jam quæsito (per Hispanum præsidium) assecurare & firmare voluisse.

Cæsarem fuisse requisitum, ut ultimam operi manum imponat, testes esse Legatos trium Regum, Cæsarem invitare jussos, cum fiducia, quod is, si opus videretur, Statibus negotium esset communicaturus. Imperatorem ipsum Seviliensibus fœderatis hanc viam indigitasse. Nec quidquam moturum fuisse, si certæ conditiones, Domum ipsius contingentes, fuissent addictæ.

Non verti commodum Imperii; & modernos possessores Ducatuum vigore Londinensis tractatus fuisse obligatos, præsidia recipere. Obligationem feudalem ad certum casum restringi. Hispalensem tractatum eo tendere, ut priores conventiones & pacta impleantur: quæritque, an per præviam Cæsarei militis introductionem secure provisum foret? Badenam pacem non fuisse impletam;

tam: Electorum etiam propositionem circa Mantuam, & alia Imperii feuda Italica, effectu caruisse.

Galliam circa causam Frisiæ Orientalis & Mechlenburgicam nihil aliud desiderare, quam id, quod singuli Status, & Imperator ipse optare debeat; nec derogatum propterea Cæsaris auctoritati aut juribus Imperii, quod tertio cautum esset de suis juribus. Viderent proin Ordines, quid sibi faciendum existiment, an propter diffidentiam, non fundatam, & circumstantiam levem, nemini nocivam, periculo se committere debeant. Hoc certum, Hispalensibus fœderatis nunquam eam fuisse mentem, ut quidquam contra Cæsaris aut Imperii jura statuerent, sed eo unice collimatum, ut pax duratura compararetur. Scriptum hoc confutatum rursus fuit per alias observationes impressas, ostenditque auctor inter alia, quam indigne objiciatur cessio Siciliæ, Cæsaris armis parta, & adhuc cum Sardinia commutata; quam leve hoc sit pretium pro tot regnis Domus Austriacæ, cessis Borbonicæ.

Addit, articulum V quadrupli fœderis per consensum Statuum & approbationem Cæsaris transiisse in legem Imperii, a qua neutra pars sine altera possit recedere, nec Hispalenses fœderatos salva fide data; quidquid isti per secretum Articulum inter se conclusissent.

Agitata etiam in Comitiis est *Senensis Controversia*. Nam Imperator Ducem Florentiæ monuerat, ut ratione Senarum Investituram petat. Hoc Galliæ & Hispaniæ Ministris visum est cum quadruplo fœdere pugnare, vi cujus in Hetruria omnia interim in statu quo essent relinquenda. Unde id a Chauelino Sigillifero Galliæ, & a Pazio, Secretario status Hispaniæ, Kinskio & Königseckio Cæsareis Legatis, ceu attentatum, objectum est. Cum autem plures Status Imperii informationem peterent, quænam esset hujus subfeudi conditio, Aula Cæsarea hanc dedit. 41. Causa Senensis.

Carolum IV Imperatorem equidem anno 1347 *Urbi Senensi Vicariatum Imperii hujus civitatis*, & regionis, ad illam pertinentis, largitum esse, sed a Carolo V in pœnam rebellionis rursus illo fuisse privatam, atque anno 1554 Philippo II filio fuisse collatum, cum clausula, ut ejus filii & descendentes, secundum ordinem primogenituræ perpetuo sint Vicarii Imperii hujus urbis. Historia causæ.

Anno 1556 eundem Imperatorem filio suo dedisse potestatem, ut etiam tertium subinfeudare possit. Cum hoc jure Philippum III, IV, Carolum II, a Rudolpho II, Ferdinando II, III, & Leopoldo fuisse infeudatos sub prædicta clausula.

Jus in feudandi pertinere ad Imperatorem, jus subinfeudandi ad Archiduces.

Vi hujus juris a Philippo II 1557 Cosmum II Florentiæ Ducem fuisse subinfeudatum cum masculis suis descendentibus, Portu Herculis, Orbitello, Argentaro, Telamone ad Senensem Vicariatum pertinentibus sibi reservatis.

Hoc porro jus subinfeudandi per mortem Caroli II ad Leopoldum, Josephum, Carolum VI Imperatores fuisse devolutum, & ab isto anno 1712 fuisse exercitum, dum Cosmum IV subinvestivit. Cum vero hic 1723 obiisset, Joannem Gastonem ejus filium Investituram a Carolo VI petiisse. At Regem Hispaniæ per P. Ascanium, suum Florentiæ Ministrum, se opposuisse, eo quod hoc subinfeudandi jus ejus antecessoribus, Hispaniæ Regibus, fuisset collatum. Cosmum III autem anno 1712 fuisse investitum a Carolo, non qua Imperatore, sed quatenus tunc adhuc Regem Hispaniæ se dixisset. Postquam autem Carolus anno 1725 Hispaniæ renuntiasset, hoc jus ad Regem Hispaniæ Philippum V indubitato fuisse devolutum.

Quamvis autem Dux Gasto hanc Philippi V prætensionem confutasset, censuisse nihilominus P. Ascanium, hanc causam ad Congressum Cameracensem deferendam. Galliam & Angliam judicasse, hoc jus ad neminem, nisi Imperatorem pertinere.

Hoc explorati juris esse, jus infeudandi spectare ad Cæsarem, cum Carolus V Senarum Vicariatum filio suo in feudum Imperii dederit, illudque sequentes Hispaniæ Reges ut tale agnoverint, & propterea singuli ab Imperatore confirmationem illius & Investituram petierint; cum ergo Philippus V id non fecerit, etiamsi jus aliquod habuisset ad feudum, ac proin etiam jus subinfeudandi amisisse, dum non infeudatus ab Imperatore, Cosmum III defacto subinvestiverit, & filium ejus subinvestire sit conatus.

Accedere, quod, sicut Imperator vi quadrupli fœderis renuntiavit Hispaniæ & Indiis, sic Philippus Rex Hispaniæ renuntiarit non modo Italiæ, sed omnibus etiam juribus, a Regibus Hispaniæ ibidem possessis (excepto ad tempus Portu Longo) ut adeo, licet hic Vicariatus ad Principes Andegavenses per mortem Caroli II fuisset devolutus, per eam renuntiationem fuisset omnino jus omne extinctum.

Denique omnes Imperii Vicariatus, etiam Italicos ex sua natura feuda esse masculina, Regalia ac recta, ut ex Sabaudico, Mantuano &c. constat, in quibus fœminæ, earumque descendentes non possint succedere; sed ea, extinctis masculis, Imperatori & Imperio aperiri; ac proin nullo titulo Senensem Vicariatum, feudum

dum Imperii, Domui Andegavensi competere, consequenter neque jus subinfeudandi. Ita quidem Viennensis informatio; quam eruditionis gratia referre volui.

Carolus VI Imperator, commercia in Istria ad majorem adhuc florem perducturus, celebres *Tergesti nundinas* anno 1730 institui curavit, remissis vectigalibus, per terras hæreditarias. Frequens igitur mercatorum multitudo ex Germania, Italia, Turcia ibidem convenerat. Idem sua liberalitate *Monasterium Neoburgense*, duobus milliaribus Vienna distans, vetustate jam squalidum, construxit. Fundatum illud fuerat a S. Leopoldo, atque in eo cum Agnete Conjuge pluribusque Marchionibus Austriæ sepultus est. Quod proin Aula Cæsarea non raro, præsertim die S. Leopoldo sacra, pia peregrinatione solet invisere.

Tergestinæ Nundinæ.

Mon. Neob.

Rex Poloniæ, Elector Saxoniæ, splendida hoc anno *castra*, ad omnem magnificentiam & ostentationem ingentibus impensis haud procul *Mühlberga* exornavit. Accurrit ad hoc spectaculum ludicrum non modo omnis late vicinia, sed cum Rege Borussiæ multi per Europam Principes. Longum foret enarrare exercitia militum, festivos ignes, comœdias, spectacula super Albim exhibita, venationes, mensarum, conviviorum, vestium &c. apparatum. Risit, credo, Rex Borussiæ, dum spectavit. Accessit novus pons, qui novam Dresdam cum Veteri committit. Huic nullum in orbe parem existimant Saxones.

Castra Mühlbergensia.

Celebrabant etiam Lutherani alterum sæculum *Confessionis Augustanæ*, Carolo V porrectæ. Sed tria sunt, propter quæ luctum potius debebant induere. 1 Quod primum ante duo sæcula sit nata. 2 Ab Imperatore rejecta. 3 Iterum mortua; solo nomine relicto.

Jubilæum C. A.

Causa Königsteinensis, jam a ducentis prope annis Moguntinam inter Ecclesiam, & Stolbergenses Comites agitata, hoc anno in Judicio Aulico sudabat. Comitatus Königsteinensis, haud procul Francofurto ad Moenum situs, ad Comites olim Münzenbergicos, jam anno 1255 extinctos, pertinuerat. Inde ad Falkensteinios & Epsteinios est devolutus. Eberhardus ultimus hujus familiæ, cum liberis careret, testamento 1535 Ludovicum sororis suæ filium, *Stolbergium* Comitem hæredem instituit, substitutis Philippo & Christophoro, Ludovici fratribus.

Causa substitutionis.

Ludovicus igitur Stolbergius capta possessione 1548 a Carolo V Investituram obtinuit. Cum autem 1574 sine liberis decederet, successit frater Christophorus, hæres substitutus; ille quoque 1581 sine liberis obiit. Tum vero, cum tam institutus, quam duo sub-

ſtituti fratres ſine liberis deceſſiſſent, quartus eorum frater ſuccedere voluit, qui nec inſtitutus, nec ſubſtitutus erat.

At vero Daniel, Elector Moguntinus, cui jam anno 1557 Maximilianus II in caſum apertionis Comitatum promiſerat, feudi jam aperti poſſeſſionem adiit: Stolbergenſibus cauſam ad Judicium Aulicum deferentibus. Tranſactione tunc inita, Elector trecenta florenorum millia obtulit.

Sed Chriſtophorus Junior, in cujus minori ætate hæc acta ſunt, cum majorennem ætatem adeptus, ſui juris factus eſſet, ultra dimidium ſe læſum, & terminos ſolutionis non obſervatos, queſtus, ſtare tranſactione nolens, cauſam ad Ducem Würtembergiæ ceu Judicem Auſtregalem per modum reconventionis detulit, anno 1616. Interveniente dein tricennali bello, Sueci arcem Königſteiniam & regionem occupatam Stolbergio tradiderunt; Cæſarei vero recuperatam Electori. Agitatum fuit dein negotium in pace Weſtphalica, & iterum in Judicio Aulico, hoc præſertim anno, juſſo Electore intra ſex menſium terminum reſpondere.

Art. XXIV.

Nova pacificatio ſeu Tractatus Vienneſis cum Anglia. Navigatio Oſtendana tollitur. Sanctio Pragmatica ab Anglo & Hiſpano acceptatur. In Comitiis de illa diſſenſio.

48. Superiore anno negotium immiſſionis ſex millium Hiſpanorum in Ducatus Tuſciæ & Parmæ bellum cum Hiſpalenſibus contrahentibus attracturum videbatur, atque propterea complures Cæſareæ Legiones in Italiam jam miſſæ fuerant, ut Hiſpanos aditu prohiberent; at anno ſequenti 1731 rurſus mutata eſt rerum ſcena; cum Rex Angliæ per *Robinſonum* Viennæ *Amicitiæ tractatum* iniit cum Cæſare, invitatis etiam Ordinibus fœderati Belgii, ut eidem accederent.

Amicitiæ Tractatus inter Cæſarem & Anglum.

1. Statuitur in illo, ut perpetua ſit amicitia, inter Imperatorem, Regem Angliæ, & Hollandos; ſimulque omnes priores conventiones confirmantur, exceptis iis, quæ hic mutantur. Cavent ſibi mutuo de omnibus, quæ poſſident.

Anglia ſpondet pro Sanct. Pragm.

2. Anglia & Hollandia cavent ſpondentque defenſionem *Sanctionis Pragmaticæ*, prout eam de ordine ſucceſſionis Cæſar in omnibus hæreditariis ſuis provinciis anno 1713 publicavit.

3. Con-

3. Contra vero Cæsar consentit in pacificam *introductionem* 6000 *Hispanorum* in Ducatus Florentiæ, Parmæ, & Placentiæ, in bonum Caroli Infantis Hispaniæ; promittitque intra duos menses consensum Imperii promovere. Cæsar consentit in Introductionem 6000 Hisp.

4. Omnes articuli adeo firmi maneant, ut nulli parti ab illis vel minimum recedere liceat.

5. Promittit Cæsar, omne *commercium* & navigationem in Indiam Orientalem toto *Belgio* in perpetuum tollere, uti etiam in aliis locis, quæ tempore Caroli II ad Hispaniæ coronam spectabant, ita tamen, ut *Ostendanæ societati duas adhuc naves* semel in Indiam mittere liceat. Compacifcentes vero promittunt, commerciorum tractatum pro Belgio Austriaco Antverpiæ cum Imperatore erigere. Ostend. comm. merc. tollit.

6. Tractatus cum aliis Principibus sint salvi, in quantum huic non sunt contrarii: omnesque controversiæ pacifice componantur.

7. Angli & Hollandi, in Sicilia negotiantes, tractentur, sicut tempore Caroli II, & sicut inter amicas Nationes consuetum est.

8. Hoc tractatu comprehendantur, qui intra 6 menses communi consensu nominabuntur.

9. Intra sex hebdomades ratificationes commutentur.

Actum Viennæ 16 *Martii* 1731.

Subscripserunt *Princeps Eugenius de Sabaudia.*
Phil. Lud. Comes de Sinzendorff.
Gundacar. Comes de Stahrenberg.
Thomas Robinson.

Additæ sunt aliquot observationes, uti 1, articulum primum de cautione & assistentia non esse intelligendum de *casu belli Turcici*; volunt igitur Angli & Hollandi assistere Cæsari & ejus successoribus contra Christianos Principes, sed non contra Turcam. Excepto casu belli Turcic.

2. Noluit Cæsar consentire in introductionem Hispanorum in munita loca Florentiæ & Parmæ, nisi Angli & Hollandi declarassent, per Hispalensem tractatum non fuisse derogatum Articulo V quadrupli Fœderis, & Juribus Imperatoris atque Imperii rursus caverent.

3. Declarat Cæsar, si relicta vidua Ducis Parmensis nullum ex eo filium pareret, se Carolum Principem in possessionem introducturum, abductis suis copiis. Declarationes.

 4. Hispani

4. Hispani rursus abscedant, postquam Carolus ad quietam possessionem trium Ducatuum pervenerit.

5. Quamvis Minister Hollandorum ex defectu mandati subscribere non potuerit, tamen eos tanquam partem contrahentem fuisse inclusos, nec dubitari, eos pro quiete publica accessuros.

43. Causa Frisiæ. 6. Ut autem certius accederent, Cæsar eis diffidentiam, quam propter *Frisiam Orientalem* conceperant, exemit, dum *Embdenæ* civitati & ejus adhærentibus amnestiam & ablatorum restitutionem promisit, simulque, sollicitum se fore, ut *Batavis Capitale cum censibus ab Orientalibus Frisiis solvatur*.

In fine hujus tractatus Viennensis subjuncta fuit Sanctio Pragmatica Cæsaris de successione: 1 Ejus filiarum. 2 Neptum. 3 Sororum. 4 Remotiorum consanguineorum, secundum ordinem primogenituræ.

Displicuit hæc conventio Gallis, absque suo consensu inita, quod defensionem Sanctionis Pragmaticæ contineret. At acceptissima fuit Hispanis, cum per eam, quod optaverant, essent consecuti. Quare Rex Catholicus 6 Junii eidem accessit, cum ea tamen conditione, ut Rex Angliæ Carolum cum 6000 Hispanorum in Italiam deducat.

Accedit Hisp.

Quin imo *secundum Viennæ Tractatum* tres isti magni Principes inierunt, quibus conventum, 1 Ut quadruplum fœdus & pax Viennensis per hæc confirmetur, cum circumstantia sex millium, in Italiam mittendorum. *Rex Hispaniæ* acceptat *Sanctionem Pragmaticam* ejusque defensionem spondet. 2 Anglus pariter omnia denuo spondet, nominatim introductionem sex millium. 3 Curetur, ut Dux Florentiæ consentiat. 4 Cum assecuratione, nec ipsi nec subditis fore præjudicio.

Et spondet pro Sanct. Pragm.

Subscripserunt, præter supra memoratos, Joan. Lud. Comes de *Königseck*, & Jacobus *Dux de Liria*.

Adjecti sunt duo Articuli separati: 1 Promittit Rex Hispaniæ, se 6000 Hispanorum sustentaturum. 2 Si Dux Florentiæ via amicabili permoveri non posset ad recipiendos Hispanos, Cæsar se non opponet, quo minus vi executio fiat.

44. Sanctio Pragm. Statibus commendatur. Proposuit dein Cæsar Tractatus istos Comitiis Imperii, quæ illos quoad negotium Italicum acceptarunt, cum Anglia de Articulo V quadrupli fœderis seu tractatus Londinensis caverit: ac proin nullum amplius sit periculum, ne auctoritas Imperatoris aut jura Imperii lædantur.

Circa

Circa alterum autem articulum, quantum ad acceptandam Sanctionem Cæsaris Pragmaticam spectat, magnæ sunt ortæ difficultates. Ostendit Cæsar per suum Commissarium Principalem, quanti intersit Imperii, ad ejusdem defensionem, ad æquilibrium in Europa conservandum, atque ad arcendum hostem Christiani nominis, ut Domus Austriacæ, quæ sit murus Christianitatis, potentia maneat conjuncta.

Ordinem successionis statutum inniti privilegiis, sciente Imperio, jam ab aliquot sæculis obtentis, pactisque hæreditariis, accedente cautione externorum & etiam complurium Imperii Principum. Petitam Imperii sponsionem in neminis læsionem aut præjudicium cedere; sed unice ad conservationem proprii, ad emolumentum Imperii, arcendamque ejus concussionem, & avertenda pericula. Confidere proin Cæsarem, Electores, Principes & Status, ad exemplum externarum Potentiarum huic successionis ordini haud gravate communi Imperii concluso subscripturos.

Adjuncta huic Decreto commissorio fuit tum ipsa Sanctio Pragmatica, tum renuntiatio Josephinarum Archiducum, Electricum Saxoniæ & Bavariæ.

Missus quoque ad Electores & Principes *Kuefsteinius* Consiliarius Intimus, ut apud eos intentionem Cæsaris promoveat. Prodierunt etiam in utramque partem scripta, quæ, cum odiosa sint, non refero. Urgentibus autem licet Ministris Cæsareis, ad nullum hoc anno Imperii conclusum deventum est. Loco *Ingelheimii* Comes *Virmondus Cameræ* Imperiali præsidere jussus. Baroni *Wensero*, Viennam avocato legatus, apud Grisones suffectus est Joannes Franciscus Comes *Wolckensteinius*, Dietrichsteinius, Rubinius, Stahrenbergius, Uzeda, Salantradus, Waldsteinius, in Consilium Intimum assumpti, Harrachius Auditor Rotæ Romam missus a Cæsare. Maximilianus Hasso-Cassellanus, Regis Sueciæ frater, ad militiam Cæsaream transiit. Georgius *Knorr*, Ducis Guelferbytani prius Viennæ legatus, nunc creatus Consiliarius Aulicus. Comes de *Metsch* pro Schönbornio, donec is Viennam rediret, substitutus *Vice-Cancellarius* Imperii.

Opponentibus se quibusdam, nihil a Comitiis conclusum.

Bavariæ Elector creavit 6 novos Equites S. Georgii, Nothaftum, Mayrhoferum, duos Marhofenos, duos Fuggeros. Comes *Perousa* missus legatus Dresdam, Baro *Mörmannus* Viennam.

Elector

Elector Palatinus, qui novam Manhemii arcem, deportatis eo Düsseldorpio pretiosis, incolere cœpit. Novos Ordinis S. Huberti Equites creavit Joannem Christianum Solisbacensem, Joannem Principem Birckenfeldicum, ejusque fratrem Wilhelmum, Michaelem Principem Radzivilium, Comitem Goldsteinium, Comitem Polheimium, Aulæ Mareschallum apud Alexandrum Episcopum Augustanum. Baro Buschius a legatione Viennensi redux, factus Secretarius Status. Bothmarus eidem Viennæ substitutus. Aulæ Præfectus Baro Sickingius. Comitatum Meegensem Elector Baroni Schallio donavit.

Nuptiæ Solisbac. Joannes Christianus Comes Palatinus *Solisbacensis* secundis nuptiis sibi junxit Eleonoram Philippinam, Hasso-Rothemburgensem, ex aula Sardica accitam.

Tridenti obiit Antonius Dominicus Comes *Wolckensteinius*, eique in Episcopatu successit Antonius Dominicus Comes de *Thun*.

Art. XXV.

Transactio in causa Bipontina & Veldentina. Causa successionis Oetinganæ, & Rittbergensis ob Ostfrisiam.

45. Obit Gustavus Samuel. Anno 1731 ad catholicam fidem pridem conversus *obiit Gustavus Samuel*, Dux Bipontinus, nepos ex fratre Caroli Gustavi Regis Succiæ, ac Ducis Bipontini. Usque ad annum 1718 Samuel tenui fortuna vivere debuit; at Carolo XII in Norvegia occiso, nulla relicta prole, Ducatum ceu proximus agnatus est consecutus. Duxit primo Leopoldi, ultimi Veldentiæ Ducis, filiam; sed ea repudiata propter consanguinitatem, sibi junxit Dorotheam Hoffmanniam.

Lis de successione in Ducatu Bipont. Cum autem nullos liberos suscepisset, acris de *successione in Ducatu Bipontino* jam pridem agitata est controversia Domum inter Electoralem & Birckenfeldiam. Elector tanquam caput familiæ prioritatem Neoburgensis lineæ juris sui fundamentum posuit, jus primogenituræ Rupertina constitutione jam anno 1395 confirmatum asserens. Hæc Wolfgangi abavi (a quo omnes tunc viventes Comites Palatini descendebant) testamentum opposuit, quo cautum esset, ut in iis provinciis Palatinis, quæ ad Electoratum non spectarent, fieret successio secundum jus commune, adeoque proximus agnatus succederet. Cum igitur tam Carolus Philippus Elector,

ctor, quam Christianus III Birckenfeldensis, a Wolfgango, communi stipite, æquali gradu, nempe quarto distent, non posse Electorem totum Ducatum prætendere. Asserebat insuper, Wolfgangum voluisse, ut juniores duæ lineæ, Bipontina & Birckenfeldensis, sibi mutuo succederent, substitutione reciproca inter eas introducta. Constitutionem Ruperti merum fuisse *projectum*, ut vocabant, nunquam in usum deductum fuisse.

Cum igitur controversia ista in litem excresceret, Imperator Ducatum Landgravio Darmstadiensi & Abbati Fuldensi in *Sequestrum* dedit. Europa velut in partes ivit. Protestantes magno studio assistebant Birckenfeldensi, utpote suæ religionis Principi. Catholici vero Electori optabant victoriam. Pars utraque prolixa deductione jura sua publice produxit. In Sequestrum datus.

Tandem anno sequenti transactione lis est dirempta, prout etiam *causa Veldentina*, quæ inter utramque ejusdem Domus lineam controversa, ferme eisdem principiis nitebatur; nisi quod Birckenfeldensis ex testamento Wolfgangi nullum hic subsidium accersere posset, quia Veldentini Comites Palatini ex illo non descendebant, sed ex Alexandro, jam anno 1514 defuncto, communi stipite, Wolfgangi avo; a quo tamen rursus æquali gradu, id est, sexto, distabant.

Transactione autem illa conventum est, 1. *Elector reservat* sibi *Veldentium* & *Lauterekium*, & quæcunque de Veldentinis regionibus possidet. Cedit vero Birckenfeldensi partem suam Comitatus Lüzelsteinii & Guttenbergæ: sic tamen, ut Domus Solisbacensis, quæ eodem jure hæreditario nitebatur, dimidiam partem Comitatus *Lüzelsteinii* obtineret. Transactio.

2. Veldentinum Imperiale & Circulare *votum* sit penes Electorem, quoad vivet. Post ejus mortem Domus Solisbacensis & Birckenfeldensis alternent.

3. Elector agnoscit *Birckenfeldensem* tanquam *Ducem Bipontinum* Regentem, illumque ad possessionem, fruitionem, & homagium recipiendum admittit; Præfecturam tamen *Stadeckensem* sibi & successoribus suis in Electoratu reservat.

4. Utraque tamen pars stipulatur liberum *Religionis exercitium* pro locis cessis in *statu quo*. Aliquam tamen exceptionem Dux facit, circa solennes in urbe processiones, portationem Venerabilis, Capellam Aulicam, & aliquos reditus Ecclesiasticos.

5. Conveniunt de *appanagio*, Principibus *Gelnhusanis*, ex Bipontina linea, assignando.

6. Causa Wildfangiatus juxta tractatum Landaviensem aliosque reguletur. Tractant dein de pactis dotalibus Sulzbacensibus, de solvendis debitis, &c. renuntiantque liti, Viennæ introductæ. Anno dein 1733 Elector & Dux propriæ manus subscriptione hanc transactionem firmarunt. Et Dux *Biponte* sedem fixit.

Francisco Ludovico, Electori Moguntino, ob negotium Sanctionis Pragmaticæ Viennam invitato, Cæsar ipse, ejusdem nepos, curru obviam processit, eumque tota aula magnifice excepit.

Bonnæ, ubi Elector magnificum palatium construxit, Manderscheidio in Officio Aulæ Mareschalli successit Ferdinandus L. B. Plettenbergius.

Salisburgensi in ditione *secta* prodiit *rustica plebeculæ*, quæ ignorantiæ tenebris cæcutiens, hausto ex libris, Ratisbona clam illatis, veneno, varios in errores est abrepta. Addidit contumaciam, & refractariam seditionem; quam ut compesceret Archiepiscopus, a Cæsare sex millia virorum obtinuit.

Quamvis autem rudes isti homunciones ipsi nescirent, quid crederent, nihilominus Corpus Evangelicum, quod appellant, Ratisbonæ mox altum clamare, minari, de pace West. violata ad Cæsarem queri, localem commissionem exposcere; quamvis Archiepiscopus emigrationem ipsis concederet.

46. Nova Secta Salisburg. rusticorum.

Excesserunt autem ex sterilibus suis montibus, feraciores terras quæsituri, non pauci, Protestantium promissis illecti. Nam & Kauffburæ, & Augustæ, & præsertim Ratisbonæ, ubi Gazophylacium pro ipsis erat erectum, liberaliter excipiebantur: in Hollandiam inde, Angliam, & Americam, spebus magnis ebrii, sunt deportati.

Nec Lutherani erant, nec Calviniani ex integro, nec Catholici, sed quartum quoddam sectæ genus, mixtum ac varium, constituebant; unde, licet jus emigrandi ipsis fuisset negatum, nihil habuissent Protestantes, quod de pace læsa conquererentur.

Wormatiensis etiam civitas querelam Ratisbonam & Viennam detulit, quod Venerabile ad ægrotos publice deportaretur, contra usum anni Normalis. Verum Franciscus Ludovicus, Elector Moguntinus & Episcopus Wormatiensis, contra prætensum hoc gravamen utrobique exceptiones suas opposuit.

Ulricus Dux Oelsensis conversus.

Ex Domo Würtembergica Religionem Catholicam amplexus Christianus *Ulricus*, *Dux Oelsensis* in Silesia, atque hoc anno in Italiam profectus, a Magno Florentiæ Duce cum honore singulari exceptus

ceptus est. *Grævenizia* ab Aula Stuttgardensi dimissa, & Joanna Conjux ab Eberhardo Duce recepta.

Fridericus Rex Sueciæ Hassiam suam invisit. Ex *Wanfridensi* Hasso-Rheinfelsensi linea obiit Wilhelmus sine liberis. Successit proin Christianus frater, qui *Eschwegæ* sedem fixerat, duxitque Mariam ex Hohenloensi Bartensteinia Familia.

Inter Electores Saxoniæ & Hannoveræ, præter unionem hæreditariam, jam anno 1687 conclusam, initum est hoc anno 1731 fœdus defensivum: cujus fide indigeret hodie Saxonia.

Obiit *Augustus Wilhelmus* Dux Quelferbytanus sine liberis. Successit *Ludovicus Rudolphus*, Dux Blanckenburgicus, Imperatricis pater: atque hoc pacto Brunsvicensem, Quelferbytanum, & Blanckenburgensem Ducatus conjunxit, brevi post lineæ Beveranæ eosdem relicturus. Brunsvicensia.

Carolus Leopoldus *Dux Mechlenburgicus*, de cujus cum subditis discordiis alias dictum, adhuc reluctatur Decretis Cæsareis: delata interim Christiano fratri administratione, & subdelegata Commissione excedere recusante, donec sumptus refunderentur. Fidebat videlicet Dux favori Aulæ Russicæ; cum Imperatricis sororem haberet conjugem, quæ ab eo separata Petroburgi degebat. Mechlenburgica.

Obiit *Albertus Ernestus Princeps Oetinganus*, ultimus lineæ Acatholicæ. Sed supererant tres lineæ Catholicæ, Spihlbergensis, Wallersteinia & Balderana. Omnes tres volebant succedere: ex *Spihlbergensi Franciscus Albertus*; quia erat ex prima linea Comitum, & senior totius Familiæ: ex *Wallersteinia Antonius Carolus*; quia a defuncto Principe fuerat institutus hæres, & possessionem jam ceperat: ex *Balderana Crato Antonius*, qui initio testamentum acceptavit, quia in eo Wallersteiniæ lineæ erat substitutus; sed deinde, cum testamentum ut invalidum a Spihlbergensi impugnaretur, voluit, ut hæreditas in tres æquales partes distributa, inter tres Comites ex æquo divideretur, eo quod omnes tres æquali gradu a defuncto Principe distarent. 47. Obiit Princeps Oetinganus. Lis de successione.

Processus igitur Judicialis, & pretiosus & diuturnus in Judicio Aulico institutus inter lineam Spihlbergensem, & Wallersteiniam. Illa ad unionem hæreditariam, anno 1522 initam, se referebat, vi cujus bona immobilia, a defuncto relicta, tanquam fideicommissa Familiæ sint consideranda; de quibus proin Princeps defunctus non potuerit libere disponere, præterito seniore & primogenito totius Familiæ. At Judicium Aulicum, relicto Wallersteinio in possessorio, Spilbergensem ad petitorium magis probandum remisit, Wallersteinio confirmatur possessio.

L 2

sit, quod potestas testandi de bonis immobilibus in Domo Oetingana locum non habeat.

41. Causa Ritbergensis.

Nec minus agitata fuit causa *Ritbergensis* inter Carolum Albertum Principem Frisiæ Orientalis, & Maximilianum Comitem Kaunizium. Sic habet. Enno III, Comes Frisiæ jam sæculo XVI conjugem habuit Walpurgim, *ultimi Comitis Ritbergensis* in Westphalia *filiam* hæredem; quæ duas filias genuit, *Sabinam & Agnetem*: illa nupsit Joanni patruo suo: & ex hoc matrimonio descendit Ernestina, *Kaunizio* desponsa, multorum liberorum mater.

Agnes Gundacaro *Lichtensteinio* tradita, hujus stemma propagavit, & in partem hæreditatis venire volebat. Lis inter Domum Kaunizlam & Lichtensteiniam transactione fuit composita, cessa Kaunizio 1724 hæreditate Comitatus, cum tribus annexis prædiis.

At vero opposuit se vehementer transactioni Princeps Ostfrisiæ (descendens ex eodem Ennone, sed per secundas ejusdem nuptias ex alia matre) qui tria prædia sibi vendicavit eo titulo, quod tam Walpurgis, quam ejus filiæ renuntiatione jurata illa cesserint Ennoni, Abavo suo, jusque suum prolixa Deductione, Comitiis Ratisbonensibus hoc anno porrecta, probare conatus est. Duæ hic quæstiones moveri poterant, 1 an prætensa ejusmodi renuntiatio sit facta? 2 an valide sit facta; cum tam donatio inter conjuges, quam renuntiatio filiarum alias de jure sint irritæ.

Illud ex Lutheranis quæri posset; quomodo Sabina matrimonium cum patruo suo inire potuerit, cum ipsi in tali consanguinitatis gradu contractum jure Divino invalidum statuant.

Causa Lauenburgica, & aliæ.

In causa *successionis Lauenburgicæ*, cum Domus Hannoverana esset in possessione, Saxonica, & alii prætendentes ad petitorium remissi sunt. Prout etiam contigit Comiti Manderscheidio, Comitatum Falckensteinium reposcente a Domo Lotharingica. Hujus feudum erat Comitatus, a Carolo III Duce Valdemontio, filio suo naturali, collatum, post hujus autem mortem Domus Lotharingica illum consolidavit, quam Consilium Aulicum hoc anno in possessione confirmavit, petitorium autem reservavit Manderscheidio.

Art.

Art. XXVI.

Sanctio Pragmatica ab Imperio per Majora acceptata, uti etiam ab Dania & Hollandia. Domus Sulzbacensis. Obitus Moguntini. Abbas ad S. Emeranum Princeps Imperii renunciatus. Venatio infelix.

Anno 1732.

Anno 1732 Negotium *Sanctionis Pragmaticæ* fervebat in *Comitiis Imperii*, tandemque per majora acceptatio illius & sponsio accessit, protestantibus contra illam Electoribus, *Bavaro*, *Saxone*, & *Palatino*. Eandem cum sponsione acceptarunt *Dania* & *Hollandia*. Dania & Hollandia accedunt Sanctioni Prag.

Comitia autem in suo concluso memorarunt; postquam Decretum Commissorium ad Principalem Commissarium a Cæsare sit missum, & per publicam *Dictaturam* communicatum, tria Collegia de illo more consueto deliberasse, atque percepisse, quod Cæsarea Majestas ordinem successionis, anno 1713 declaratum, in omnibus hæreditariis suis provinciis in forma *fideicommissi perpetui*, *indivisibilis & inseparabilis*, cautione Imperii firmari exigat, prout ab Anglia per art. 2 tractatus Viennensis firmatus fuit, ideo cum sic quies Europæ sperari possit, Imperium defensionem illius suscipiat. Uti etiam Comitia Imperii.

Imperator hoc conclusum Imperii summa cum voluntate suscepit, & approbavit, atque sic in Recessum, seu legem Imperii excrevit; quamvis non deessent scripta contraria, quæ illud quoque in quæstionem deducebant, an in cautionibus & sponsionibus Imperii majora valere debeant. Illud quoque notandum, vel fratres in hoc negotio non convenisse; nam Elector Moguntinus frater Electoris Palatini, & Coloniensis frater Bavari, pro Sanctione Pragmatica suffragium dederunt. Dissentiente Bavaro, Saxone, Palatino.

Mortuo *Francisco Ludovico* Electore *Moguntino* lis antiqua recruduit; nam tempore sedis vacantis tres Electores *Coloniensis*, *Trevirensis*, & *Saxo Directorium Imperii* sibi vendicabant. Omnes tres invitarunt Status ad congressum. Sed nullus comparuit, donec per Electionem *Eltzii* novi Electoris Moguntini controversia cessavit. Seckendorffius Philippo-Burgi, & Pfulius, Kehlæ Præfectus, crebrioribus litteris instabant apud Comitia, ut ruinæ utriusque limitanei munimenti subsidiis occurrerent. Sed ad rei summam parum provectum. Mortuo Moguntino lis de Directorio Imperii, quæ cessavit electo Elzio.

In

In *Consilium Intimum* Cæsaris adlecti, Daniel de Mayern Archiepiscopus Pragensis: Mauritius Adolphus Dux Saxo. Neostadiensis, Episcopus Reginæ Gradeciæ: Harrachius Legatus Bohemicus Ratisbonæ: Pio Legatus Venetiis: Saffenhofius primus ante Minister Moguntinus: Kinskius Regius Vicarius in Bohemia: Rothalius: Weissen-Wolffius, Jörgerus, Gundemarus Stahrembergius, Hohenfeldius.

Elector Bavariæ cum Saxonico per Comitem Perusa amicitiæ & mutuæ defensionis fœdus Dresdæ iniit.

Obiit Theodorus Dux Sulzbac. Liberi.

Ex Domo Palatina obiit *Theodorus* Dux Sulzbacensis 71 æt. anno, filius Christiani Augusti, qui Catholicam Religionem amplexus fuerat. Conjugem habuit ex Domo Rheinfelfensi. Ex ea genuit 1 Josephum, Electoris Palatini filiæ desponsum. 2 Joannem Christianum, moderni serenissimi Electoris Palatini Patrem. 3 Christianam Abbatissam Thornensem & Essensem. 4 Ernestinam, nuptam Wanfridensi. 5 Annam, moderno Regi Sardiniæ collocatam. Multis annis proximus ex sæcularibus fuit Dignitati Electorali; nec unquam adduci potuit, ut de suo, & liberorum suorum eventuali in Juliacenses & Montenses Ducatus jure quidquam remitteret. Successit Joannes Christianus, primogenito sine liberis masculis jam mortuo, brevi & ipse moriturus, relicto filio, spe magna Domus.

Obiit Elect. Mog.

Ex eadem serenissima Domo obiit Vratislaviæ *Franciscus Ludovicus, Elector Moguntinus*, Electoris Palatini frater, anno ætatis 68, Regiminis Moguntini quarto. Fuit electus Episcopus Vratislaviæ in Silesia 1683, Wormatiensis, & Præpositus Elvacensis, atque Teutonici Ordinis Magister 1694, post obitum fratris sui Ludovici Antonii, Coadjutor Moguntinus 1710, Elector Trevirensis 1716, Elector Moguntinus 1729, æternitatis incola 1732. Epitaphium sibi hoc inscribi voluit: *Hic jacet peccator Franciscus Ludovicus: orate pro eo.*

Electus in ejus locum fuit *Philippus Carolus de Elz* ex Rhenana Nobilitate, qui Erfordiæ Vicarium constituit Warsbergium.

Abbas S. Emmerami Princeps Imperii.

Obiit Rhelingius Princeps Abbas Berchtolsgadensis: electusque Notthafftus. Anselmus de Gordon *Abbas ad S. Emmeramum* Ratisbonæ cum omnibus suis successoribus a Cæsare renuntiatus est Princeps Imperii.

Venatio Cæsaris infelix.

Princeps *Schwarzenbergicus*, Aulæ Mareschallus, cum Imperatorem Pragam comitaretur, eumque in Crumloviensi suo Ducatu splendide exciperet, in venatione fortuito globo, ab amica sed incauta manu emisso, percussus occubuit; summo dolore Cæsaris. Filius, tunc duodennis, summa dein gratia apud eum valuit.

Art.

Art. XXVII.

Obitus Regis Poloniæ. Electio turbida. Bellum propterea inter Cæsarem & Gallum. Cui accedunt Hispanus & Sardus. Varii obitus. Alex. fit Dux Würtemb. Investitura Bremensis & Verdensis. Mechlenburgica & Hohenloensia.

Anno 1733 obiit *Augustus*, *Rex Poloniæ*. De electione autem novi Regis gravissimæ tum in Regno, tum extra illud ortæ sunt contentiones. Pars magna Optimatum elegit *Stanislaum Lescynski*: pars altera *Fridericum Augustum*, Regis defuncti filium. Miscebant se negotio Imperator, Russia, & Gallia. Illi Socerum Regis Galliæ vicinum veriti pro Saxone stabant: hæc pro Stanislao; omnes liberam electionem prætexentes. 50. Obitus Regis Poloniæ. Electio litigiosa.

Russi cum copiis *in Poloniam* movebant; Cæsarei in Silesia atque finibus Poloniæ consistebant. Galli, injuriam, ut dicebant, vindicaturi, transmisso Rheno, *Keblam* expugnarunt. Omnes, ut justitiam suæ causæ tueantur, & persuadeant orbi, *Manifesta* sua, ut vocant, publicarunt.

Atque imprimis Gallia, inito cum Hispania & Sardinia fœdere, objiciebat, post mortem Regis se imploratam a Republica, ut liberam electionem protegeret. Polonos, exclusis exteris, voluisse *Stanislaum* eligere. Opposuisse se Cæsarem, quia esset Socer Regis Galliæ. Quamvis autem Cæsareæ copiæ non sint ingressæ Poloniam, metum tamen e propinquo incussum, & minas intentatas: atque *Russos* ac *Saxones* incitatos, ut in Poloniam irrumperent, libertatem electionis turbaturi. Electum nihilominus Stanislaum liberis suffragiis, impeditum tamen, quo minus quietam regni possessionem consequeretur. Coactum igitur Regem, arma corripere, ad vindicandam injuriam, socero & sibi illatam. Gall. Manifestum,

Querelis istis *Cæsarei* prolixam Deductionem opposuerunt, in qua memorant, Cæsarem & Russos a Primate Potokio ejusque fratre Kioviæ Palatino fuisse initio requisitos, ut copias ad fines collocent, libertatem Reipublicæ defensuras. Cæsarem nemini de hoc debere rationem reddere, sicut nullas petat a Gallia, modo finibus suis non egrediatur. Necesse fuisse, ut Silesia tunc a rapinis tuta præstetur. Cæsareum.

Me-

Electioni Stanislai nemini se fuisse oppositurum, si quiete, libere, sine factionibus & violentia fuisset peracta, nec *liberum Veto*, anima Reipublicæ, eversum. Prætextum hunc fuisse Galliæ, jam a biennio turbas quærentis, ut Sanctionem Pragmaticam elideret, & provincias austriacas dissecaret. Fas proin fuisse Cæsari, media licita adhibere, ut is, liberis tamen suffragiis, promoveretur, quem e re sua magis fore censeret. A Gallis contra eos, qui coactæ electioni obsisterent, male tractatos.

Hortatio in Comitiis. Misso etiam *Decreto Commissorio* Ratisbonam Imperator Comitiis proposuit: Badensem pacem per hostilem in Imperium irruptionem ruptam, prætextu electionis Polonicæ. Sabaudiam eo tempore, quo homagium Viennæ ratione feudorum præstitisset, cum Gallia fœdus iniisse, ut Imperatorem in Italia aggrederentur. Cæsarem nec militem immisisse Poloniæ, sed tantum in Silesia fines custodire: nullam igitur Galliæ belli inferendi causam datam. Galliam Polonos, obtrudendo Stanislaum privare conatam eligendi libertate, se vero ceu sponsorem illam conservare. *liberum Veto* extortis juramentis violatum. Propterea varios Poloniæ Magnates implorasse Cæsaream & Russicam assistentiam.

A Primate Turcas & Tartaros fuisse sollicitatos per Legatum Gallicum. Russos Poloniam ingressos tanquam amicos, qui libertatem defenderent. Stanislaum anno 1717 sub sponsione Russica *ineligibilem* declaratum. Ex his satis patere, quis sit aggressor. Sicut igitur Cæsar jam Angliam, Daniam, Borussiam, Hollandiam implorarit, ut pro ratione fœderis auxilia submittant, ita non dubitari, Status per Conclusum Imperii bellum Galliæ denuntiaturos.

Protestantes postulabant, ut, antequam negotium istud susciperetur, *Clausula Articuli IV* pacis Risvicensis aboleretur. Sed cum Catholici Status se opponerent, ad nullum hoc anno Conclusum deveniri poterat.

Interea vero *Galli* non omittebant, Decretum Cæsaris *Commissorium* prolixa *Deductione confutare*, illud inter alia commemorantes: Imperatorem non Stanislaum solummodo propter arctam affinitatem cum Galliæ Rege a throno exclusisse, sed initio etiam Electorem Saxoniæ, donec is Sponsorem Sanctionis Pragmaticæ se dedisset.

Cæterum exercitus Cæsareus *Pilsam* inter & *Egram* castra locaverat, donec exeunte Octobri *in Sueviam* sunt translata Ductore Brunsvico - *Beverano Principe*. Cum autem copiæ viginti diuntaxat mil

millibus constarent, hyems conscribendis militibus impigre impensa est: obeuntibus interea Electorum & Principum aulas, hinc *Kuefsteinio* Legato Cæsareo, inde *Blondello* Gallico: illo, ut eos cum Imperatore suo conjungat: hoc, ut abstrahat.

Cæsar autem multos renuntiavit militiæ Duces: & *mortuo Hohenzollerano* Comiti, Friburgi Præfecto, subrogavit Baronem *Tillierum*, qui prius Petrovaradino in Hungaria præerat.

Obiit *Joannes Christianus* Comes palatinus, Dux *Sulzbacensis*, anno ætatis 33. Ex prima conjuge, Maria Anna, Francisci Egonis Marchionis Bergensis ad Zomam Filia hærede, reliquit Carolum Philippum Theodorum, modernum Electorem Palatinum, qui tunc sponsalia contraxit cum Maria Elisabetha, patruele sua, Caroli Philippi Electoris nepte. Obit Christianus Dux Sulzbac.

Decessit quoque *Eberhardus Dux Wirtembergiæ*, cui, cum nullam prolem, masculam relinqueret, successit *Carolus Alexander*, agnatus proximus. Quia autem hic ad Catholicam Religionem fuerat conversus, cum Statibus Provinciæ *Assecurationis tractatum* inire coactus est: quod nempe religionem in statu quo relinquat: aliam, ne quidem simultanee, introducat, nec templa aut Monasteria ædificet: Theologicum Stipendium, & Scholas Tubingæ conservet: nec in Universitate aut Collegio Illustri mutationem faciat: Ecclesiastica & civilia Officia Lutheranis conferat: prout etiam in Comitiis Imperialibus & Circularibus Lutheranum Legatum habeat, qui secundum principia Corporis Evangelici procedat: jussus renuntiare omnibus Pontificiis Dispensationibus, Indultis, restrictionibus, exceptionibus doli & persuasionis, aliisque Juris subsidiis. An hæc non sint contra Pacem Westph. quæ Jus reformandi Statibus Imperii *Art.* 5 §. 30 aperte tribuit, alii judicent. Eberhardo Würtemb. succedit Alex. Reversales extortæ.

Muhlhusii, civitate Imperiali in Thuringia, cives adversus Senatum insurgebant; resque eo processerat, ut Imperator Commissarios designaret, qui causam examinarent, demandata executione Circuli Inferioris Saxoniæ Directoribus. Igitur Brandeburgicæ & Luneburgenses copiæ admoventur urbi; quæ in arbitrium Saxo-Gothani Ducis compromittit. At Cæsar, rescisso eo *compromisso*, jussit Executores procedere, & a Commissione Cæsarea causam cognosci. Auctores rebellionis publico in foro carnificis manu ultimo supplicio sunt affecti. Denique, cum plures civium reorum diffugissent, citatio curiæ fuit affixa, qua sistere se jubentur, secus eou convictos & confessos condemnandos. Turbæ Mihlhusii. Pœnæ.

Hannover. Invest. in Bremensi & Verd. Ducatu.

Hoc tandem anno Elector *Hannoveranus Investituram Bremensis & Verdensis Ducatus*, unaque cum illa *duo vota* in Comitiis obtinuit, Bremensis Civitatis immedietate salva. *Coinvestita* est Domus Brunsvicensis, certis tamen in eventum extinguendæ familiæ Hannoveranæ conditionibus, refundendæ nempe hæredibus allodialibus pecuniæ, quæ ab Hannoveranis in eos Ducatus comparandos fuerant expensæ. Gymnasium *Göttingense* hoc anno in *Academiam* mutatum, accedente confirmatione Cæsarea, & privilegiis impertitis. Beverana Domus duplici matrimonii vinculo innexa fuit Borussicæ.

Götting. Acad.

Mechlenb.

Mecblenburgi Ducatum graves adhuc turbæ miscent. Carolus Leopoldus, quamvis Cæsareis se mandatis pariturum scriberet, aliud tamen fœdus cum Gallia initum loquebatur. Christianus frater, designatus Administrator, cum fratre certabat; dum Luneburgicæ, Brunsvicenses, & Brandeburgicæ interim copiæ provinciam depascebantur.

Hohenloensis transactio.

Inter tres fratres Hohenlo - Bartensteinenses, arbitratore Episcopo Bambergensi & Herbipolensi, transactio fuit inita. Post mortem patris, quæ contigit anno 1729, Senior Carolus Philippus solus jure primogenituræ regnare volebat; quia duo fratres juniores Statui Ecclesiastico se addixerant. Hi autem *corregentes* esse cupientes causam ad Consilium Aulicum deferebant. Sed jubente Cæsare per Bambergensem res ita fuit composita, ut duo fratres seniores in *Bartenstein* communiter gubernarent, minimus autem natu Rupertus *Pfä lelbacbil* regeret, adjecta Præfectura Sindringensi. Comes Styrumbius duxit Carolinam, Ottonis Comitis Hohenloensis in Schillingsfürst filiam.

Comes *Lippensis Detmoldensis lineæ* a Camera Hannoverana mutuo accepit quingenta thalerorum millia sub hypotheca Sterenbergensis Præfecturæ.

Plettenberg. dimissus.

Ferdinandus *Plettenbergius*, ab Imperatore Carolo VI in Comitum numerum relatus, supremus Aulæ Coloniensis Minister, gratia Electoris excidit, atque dimissus est, quod majorem Domus Austriacæ, ut spargebatur, quam Bavaricæ in negotio Sanctionis Pragmaticæ habuisset rationem.

Art.

Art. XXVIII.

Bellum contra Galliam per Majora in Comitiis decernitur. Clausula Risvic. Bervici mors. Causa Nassovio-Siegensis. Hyacinthi Principis fata. Spilbergensis Princeps Imperii.

Anno 1734, cum Protestantes in Comitiis urgere pergerent abolitionem invisæ sibi *Clausulæ Risvicensis*, Cæsar, indulgendum aliquid ratus, pronuntiavit, quæ mutata essent, secundum constitutiones Imperii in pristinum statum reductum iri. Tum vero negotium belli, adversus Galliam declarandi in tribus Imperii Collegiis propositum, deliberatumque, *an*, & *quomodo* bellum esset gerendum. 51. Clauf. Risvic.

Per *Re- & Correlationem* in duobus superioribus Collegiis re expedita, & cum Collegio civitatum communicata, formatum est hoc conclusum, a Directorio Moguntino Commissario Principali traditum, atque ab hoc ad Imperatorem pro ratihabitione transmissum, ut in Recessum Imperii evadat: hæc autem summa.

Cum Gallia, præter alias violationes pacis, Imperium nunc, occupando *Keblam* invaserit, Cæsareæ Majestati pro cura & sollicitudine agendas gratias, atque, secundum Decretum Commissorium Ejusdem, Galliæ, Sardiniæ, & omnibus eorum adhærentibus bellum nomine Imperii denuntiandum esse, juxta normam anni 1681, 1689, 1702, 1704. Nemini, ut neutrarum sit partium, permittendum. In occupandis aut recuperandis locis in statum omnia pristinum restituenda. Rogandum Cæsarem, ut consueta *Avocatoria*, *Inhibitoria*, ad eos, qui apud hostem militaribus aut civilibus muneribus funguntur, prout etiam *Mandata pœnalia* propter exportationem equorum, alimentorum, munitionum, armorum, prohibitiones item Commercii realis ac litteralis, in hostiles terras dirigat. Bellum contra Gall. ab Imp. decernitur.

At vero Electores, *Coloniensis*, *Bavarus*, *Palatinus*, & Episcopus Ratisbonensis, contra Conclusum istud exceperunt: notorium esse, præsens bellum ex ea duntaxat causa fuisse exortum, quod Stanislaus a corona fuerit repulsus, quin ea de re ad Imperium referretur. Hinc Galliam irritatam, permotamque, ut vindictam sumeret: non igitur pro aggressione habendum, quod fecisset Gallia, sed pro reparatione honoris læsi. Non videri consultum, bellum decernere, quamdiu maritimæ nationes quiescunt. Opponunt se Bavarus, Palat. Colon.

Cæſarem in Decreto Commiſſorio anni 1714 faſſum, ſine auxilio Angliæ & Hollandiæ non poſſe bellum contra Galliam utiliter continuari; cum tamen res Imperii in Italia tunc floreret, & Gallia multis graviſſimis cladibus eſſet attrita. Pacem quoque Weſtphalicam exigere, ut mitia ante remedia tententur. Factu optimum videri, ſi Imperium Mediatoris ſuſcipiat partes, donec appareat, an Gallia, ſecundum Blondelli promiſſa, Kehlam ſit reſtitutura, & damna illata reparatura. Si reſtitutio difficultatem pareret, poſſe interim munimentum indifferenti præſidio committi.

Cum nihilominus concluſum eſſet bellum, memorati tres Electores non tantum contra Concluſum, ſed etiam contra obrogationem clauſulæ ad Protocollum per Legatos ſuos ſunt proteſtati; illud quoque addentes, clauſulam illam eſſe fundamentalem legem Imperii, quæ ſine conſenſu omnium Statuum non poſſit aboleri.

Bello igitur tubas inter & tympana Ratisbonæ declarato, ulterius decretum eſt, ut Imperiales copiæ triplo, ſeu centum viginti virorum millibus conſtarent: Princeps *Eugenius* hunc exercitum duceret, tanquam ſupremus belli Præfectus. Cui tres Imperii Campi Mareſchalli ceu Legati adjuncti ſunt, Alexander Dux Würtembergiæ, Ferdinandus Albertus Dux Beveranus, Leopoldus Princeps Deſſavius. Quatuor inſuper renuntiati Rei Armamentariæ Præfecti, Julius Comes de Marck, Maximilianus Haſſo-Caſſellanus, Adolphus Saxo-Weiſſenfelſenſis, Ferdinandus Dux Bavariæ.

Duces belli.

Quantum vero ad ipſum bellum ſpectat, Dux Beveranus *caſtra ad Heilbrunnam* poſuit, Dux *Bervicus* vero Gallorum Ductor *ad Landaviam*; indeque movens *Spiram* aliaque loca ad Rhenum opportuna occupavit. Expugnatum *Trarbachium* cum Grævenburgo, arce munita. Superato dein Rheno, & Etlingenſi linea, in Durlacenſem provinciam Gallicus exercitus ſe effudit; atque inde *Philippoburgum* expugnavit, quod *Witgenavius* ſtrenue propugnaverat.

Gall. progreſſus ſub Bervico,

Erat in propinquo cum exercitu Princeps Eugenius, obſidionem ſoluturus; ſed Galli viciniam urbis ita obſepſerant atque munierant, ut ſine ingenti exercitus detrimento acceſſus nullus pateret.

At

At caro Gallis Philippoburgum stetit; dum, ut fertur, præter 7000 armatorum, Jacobum, Ducem *Bervicensem*, magnum bellatorem, & a victoria Alamancensi aliisque gestis clarum, amiserunt, globo tormentario, dum vias obsidionales lustraret, stratum. Filius erat naturalis Jacobi II Regis Angliæ, Franciæ Mareschallus, Jacobi Ducis de Liria pater. Qui cecidit.

Bervico substituti sunt duo Duces, *Noallius* & *Asfeldius*. Ille Wormatiam, Oppenheimium, Franckenthalium progressus, Moguntiæ imminebat, sed providentia Eugenii retrocedere coactus, ad Sylvam Nigram, ut transitum prohiberet, se obvallavit. Non dubitabatur, quin Galli Friburgum aut Brisacum essent aggressuri, sed utrumque insigne munimentum solerter provisum viderunt. Wormatia capta a Gallis, tum ab Imperialibus, & iterum a Gallis, Schmettavio cum 3000 excedente. Substitued Noall. & Asfeld.

In hyberna ubi concessum, Eugenius, cujus vix non fama laborabat, Viennam abiit, præfectura exercitus *Alexandro Würtembergio* commissa.

Cæterum hoc anno Firmianorum Familia in Comitum numerum fuit relata. In Intimum Consilium a Cæsare assumpti, Blasius Bender Abbas S. Blasii, Prælatus omnibus virtutum ornamentis clarus. Enckenvortius, Hohenfeldius, Oedtus, Questenbergius, Firmianus, Archiepiscopi Salisburgensis frater: Metschius Vice-Cancellarius Imperii renuntiatus: supremi castrorum Præfecti Vicarii, Welseckius, Succovius, Fürstenbuschus, Zungenbergius, Hohenembsius: Consilii bellici Præses Max. Stahrenbergius, loco Königseckii, in Italiam missi ad regendum exercitum: Hamilton Gubernator Temesvariensis: Baro Jodoci, qui fuerat Legatus Austriacus Ratisbonæ, & Director Collegii Principum, creatus Concommissarius, loco Baronis Kirchneri mortui. Legatus Comitialis Austriacus Palmius, Bohemicus Coloredus loco Kuefffteinii; Kevenhüllerus Legatus Haffniam, Östeinius Petroburgum, Wasnerus in Lusitaniam. *Jablonowskius* cognatus Stanislai, Viennæ custoditus, cum Esterhasio, Argentinæ detento, commutatus. Aula Cæsaris.

Pallavicinus, Cæsareus Archithalassus, *Tergestum* munire jussus, & ripas tormentis instruere, ad arcendas naves Hispanas & Gallicas, si forte in Istriam tentarent irrumpere. Jussi omnes *Galli & Sabaudi Vienna excedere.* Juvenis *Ragozius* non jussus excessit, & Venetias fugit.

M 3 Mogun-

Bellum ad Rhenum. Moguntinus Elector Eugenium de periculo suæ urbis monuit, qui misso primum Petraschio cum valida cohorte, tum exercitu secundo Rheno imminente Asfeldium avertit. Moguntiæ datus Gubernator *Seckendorffius*, *Wiigenavio* Mantuam misso.

Trevirensem ditionem cum urbe principe *Galli occupabant*, Electore Hermansteinium se recipiente, & Archivio primum Confluentias, dein Coloniam translato.

Coloniensis Elector, licet contra bellum sit protestatus, copias tamen pro rata Imperio contulit; hyberna Borussica coactus pecunia redimere. A Gallis autem nihil incommodi pertulit.

Dum Mars alibi flammas spargit, casus fortuitus Leodiense Episcopi palatium in cineres redigit.

Princeps Abbas Fuldensis, Baro de Dalberg, Academiam fundat, quatuor Facultatibus ornatam, & a Cæsare approbatam.

Kevenhüllerus, Canonicus Augustanus & Olomucensis, ad Episcopatum Neostadiensem favore Cæsaris promotus.

Bavarica. Quamvis Aula Viennensis & Parisiensis per Legatos suos Electorem Bavariæ in partes suas inclinare conabantur; ille tamen, cum bellum jam ante improbasset, indifferentem se declaravit. Quia autem bellum ab Ordinibus per majora erat decretum, atque ut nulla indifferentia permittatur, Status Provinciales Müldorffii, præsente Firmiano, congregati, ad contingentem se portionem (3475) paratos exhibebant. Sed cum Elector circa suam ratam (1700 viros) difficultatem injiceret, nemo hoc anno ad exercitum Rhenanum accessit. Quia autem magni fiebant delectus, Austria fines suos Bohemicos & Tyrolenses custodiebat; licet Elector assereret, ad defensionem duntaxat regionum militem suum esse intentum. Equites S. Georgii creati, Lüzelburgius & Murbachius.

Palatina. Cum Galli ad *Necaravium* Rhenum transiissent, non modica Viennæ in Electorem Palatinum suspicio cadebat; sed ille per suum Viennæ Legatum est contestatus, eum transitum repente, nec se nec subditis suis consciis, esse susceptum. Interim autem Manhemium muniebatur, imposito 6000 præsidio.

Obiit Manhemii Fortunatus Baro *Isselbachius*, Imperialis & Palatinus Rei Tormentariæ Præfectus, Gubernator urbis Manhemii. Successit in hoc munere *Zobelius.* Copiis vero præfectus fuit *Hatzfeldius.* Cum hoc anno controversiæ, inter Domum Electoralem & Birckenfeldensem, ratione Bipontini & Veldentini Ducatus diu agitatæ, ultima manus per transactionem fuisset imposita, Christianu,

ſtianus III, Dux Birckenfeldenſis Ducatus *Bipontini*, Elector vero *Veldentini* poſſeſſionem quietam adiit. Tranſactionem ſupra retulimus.

In *Saxonia* obiit Auguſtus Chriſtophorus Comes *Wackerbartus*, ſummis apud Electorem multis annis muneribus perfunctus, privigno ſuo adoptato; qui nomen adoptantis aſſumpſit. Comes vero *Hoymius*, primus Aulæ Miniſter, gratia excidens, in arcem Königſteiniam deductus eſt. Saxonica.

Elector aſſecurationem Religionis ſubditis ſuis tradidit, qua promiſit, ſtatum religionis Confeſſionis Auguſtanæ, ejusque conſortes nunquam turbatum, ſed omnia ſecundum pacem Weſtphalicam conſervatum iri.

Elector Hannoveranus 6000 armatorum Cæſari ad Rhenum miſit, quæ novem legiones conficiebant.

Alexander Dux *Würtembergicus*, Director Circuli Suevici, Caſtrorum Præfectus, & Legionis Dimacharum, copias ſuas ita auxit, ut 18000 armatorum complecterentur, præter Martiam pubem, ex ſtiva excitam, & in ipſa provincia ad arma tractanda exercitam. Amiſit vero duos hoc anno fratres ſuos, *Henricum* Fridericum ad Rhenum, & *Fridericum* Ludovicum in pugna ad Guaſtallam, 44 æt. anno. Alex. Würt. armatus.

Obiit *Chriſtianus Ulricus*, lineæ *Bernſtadienſis*, jam anno 1723, Romæ ad fidem Catholicam converſus. Liberi tamen ejus Stuttgardiæ educabantur, ut a patre degenerarent. Bernſtad. converſus obit.

Erneſtus Rhenofelſenſis, Caſſellenſi tranſactione conceſſit, ut *Rhenofelſa* præſidio Caſſellenſi teneretur, reſervata tamen ſibi ſuperioritate territoriali, & vectigali Rhenano. *Philippus Darmſtadienſis*, a pluribus annis Gubernator Mantuæ, Viennam avocatus. Succeſſit Witgenavius, qui Philippoburgum prius defenderat. Haſſica.

Mechlenburgica cauſa propter renitentiam Caroli Leopoldi Ducis, qui Sverini ſe detinebat, ſemper fit deterior, dum nunc etiam Holſato-Gottorpienſes & Schwarzenburgicæ copiæ immigrarunt, & ſumptus ſemper augerentur. Mechl.

Obiit Princeps *Lobkovitius* Philippus, Dux Sagani, Eques Aurei Velleris, Aulæ Imperatricis ſupremus Moderator; ſucceſſit Wenceslaus primogenitus.

Naſſoviæ Domus, Ottonianæ ſtirpis, poſt extinctam Auriacam, prima ac principalis familia *Siegenſis* fuit. Hæc in duas lineas diviſa eſt; quarum prima ac ſenior eſt *Catholica*, ejusque caput Princeps Wilhelmus *Hyacinthus*, cui mala adminiſtratio fuit objecta, Hyacinthi Siegenſis fata.

atque

atque ab ea remotus 1708, sed ab Electore Palatino restitutus 1711. Cum autem ei cum subditis non conveniret, in Hispaniam discessit; administratio vero (præteritis duobus fratribus intermediis) delata est *Emmanueli*, fratri natu minimo.

Linea *Acatholica Siegensis extincta* est hoc anno in Principe Friderico Wilhelmo. Successio spectabat haud dubie ad lineam Catholicam, Hyacinthum nempe & ejus fratres; sed remotiores lineæ, Dillenburgensis & Diezensis in partem venire volebant. At Cæsar administrationem Acatholicæ etiam portionis detulit Emmanueli; cujus frater Alexius, Canonicus Coloniensis & Leodiensis hoc anno mortuus est.

Obiit quoque Georgius Albertus Princeps Frisiæ Orientalis, relicto filio hærede Edzardo, stemmatis ultimo.

Spihlberg. creatus Princeps Imp. Ex Domo Oetingana Franciscus Albertus Comes *Spihlbergensis*, cum filio Joanne Aloysio in Principum numerum a Cæsare relatus est.

In carcere Norvegiensi *obiit* infelix Comes Adolphus Wilhelmus *Ranzovius*, ultimus suæ lineæ. Bonorum relictorum partem potissimam cepit Rex Daniæ, allodialibus sorori defuncti permissis, cum onere solvendi ejus debita.

Art. XXIX.

Continuatio Belli Germano - Gallici. Russica auxilia. Præliminaria pacis Viennensis cum Gallia. Gallia accedit Sanctioni Pragmaticæ. Varii obitus Principum. Causa Rochefortiana.

52. *Russica auxilia.* Anno 1735 Imperator, ut trium Coronarum potentiæ fortius resistat, ab *Anna*, Russiæ Imperatrice, cui fœdere erat conjunctus, accepit *octo legiones*, quæ tredecim circiter peditum millibus constabant, & ab Electore Saxoniæ sex millia.

Eugenius Princeps 13 Maji in castra, ad Etlingam posita, venit. *Copiarum numerus.* Miles in 60 legiones erat distributus: præter eas 6000 armati ad Moguntiam stabant, & 10000 ad Bruchsaliam. Gallorum exercitus 120 cohortibus, & 130 equitum turmis definiebatur, *Coygni.* supremo belli Imperatore Marchione *Coinio*, qui superiore anno in Italia gubernaverat. Russi, more suo tardi, mense primum Augu-

sto

ſto in caſtra venerant. *Belliſlus* vero copias Gallicas novis ſuppetiis auxit.

Tantis exercitibus, immenſis ſumptibus, & populorum ſudore, comparatis, præter varias traductiones militum & aliquot velitationes, nihil admodum actum. Nullum commiſſum juſtum prælium, nullum munimentum expugnatum, arte bellandi artem eludente. Moguntiam quidem Galli tentaverant; nec deerat proditio; ſed ea mature detecta, repulſi ſunt. Actum parum.

Eugenio inde Viennam regreſſo, præfectoque iterum copiis Alexandro Würtembergio, 20 Octobris de induciis nuntiatum eſt, atque in hyberna utrinque conceſſum.

Maritimæ ſiquidem *Potentiæ*, quæ neutras in hoc bello partes fuerant ſecutæ, cum trium Coronarum vires, in Italia præſertim, prævalere cernerent, ne Europæ tolleretur æquilibrium veritæ, bonis pacem officiis ſuadebant, propoſitaque idea tandem perſuaſerunt.

Miſit igitur Rex Chriſtianiſſimus *Nierotum* & *Baunium* Viennam, qui cum Miniſtris Cæſareis ita tractarent, ut Stanislao ſuus honor, & Galliæ emolumentum conſtaret. Jacta igitur *Viennæ Præliminaria*, fundamentum pacis inter Cæſarem & Galliam, cujus articuli ſunt ſequentes, magni momenti. Præliminaria pacis.

1. Socer Regis Galliæ *Stanislaus* Rex Poloniæ & Dux Lithuaniæ agnoſcatur, titulumque gerat, atque bona illi & conjugi reſtituantur; coronæ tamen renunciet. Stanislaus.

2. Plena amneſtia publicetur & ſingulis bona ſua reſtituantur. Polonis omnia ſua privilegia confirmentur, uti etiam electio Regis in perpetuum libera.

3. Stanislao cedatur Ducatus *Barrenſis*, prout a Ducibus Lotharingiæ fuit poſſeſſus.

4. Domus *Lotharingica* obtineat Magnum Ducatum *Florentiæ* poſt mortem Magni Ducis: ſed tunc Stanislao etiam Lotharingiam cedat. Lotharingia.

5. Eo caſu Stanislaus utrumque Ducatum (Barri & Lotharingiæ) poſſideat ad tempus vitæ. Poſt ejus vero mortem in perpetuum *uniantur Galliæ* regno. Quia autem aliqua ſunt feuda Imperii, Cæſar conſenſum ejusdem Imperii procurabit.

6. Tam Rex autem, quam ſocer ejus renuntiant *Seſſioni* & *Voto* in Comitiis Imperii.

7. *Auguſtus* Elector Saxoniæ ab omnibus, qui huic paci ſunt acceſſuri, agnoſcatur *Rex Poloniæ* & Dux Lithuaniæ.

Hæc prima fuit Transactionis pars, Stanislaum & Poloniam concernens. Pars altera tractabat de Italia, videlicet

1. Ut Dux Lotharingiæ Magnum *Tusciæ Ducatum* pro cessa Lotharingia obtineat; & de eventuali successione ipsi caveatur ab omnibus, qui in partem hujus tractatus venerint.

2. Ad securitatem Hispanæ copiæ educantur, & *Cæsareæ inducantur*. Prout de neutralibus copiis in quadruplo fœdere fuit conventum.

3. *Reditus Ducatus Barrensis* Cæsar Domui Lotharingicæ tamdiu compensabit, donec possessionem Hetruriæ adeat, quia Dux propter quietem publicam Barrum cedit. Lotharingiam vero usque ad mortem Magni Ducis possideat.

4. Portus Liburni maneat liber.

5. *Neapolis & Sicilia* Principi Carolo obveniat, & Rex utriusque agnoscatur.

6. *Portum Longum & Statum Præsidii* pariter obtineat, prout Pater ejus tempore quadrupli fœderis possedit.

7. Publicatione amnestiæ bona sua consequantur, qui in hoc bello parti alterutri adhæserunt.

8. *Rex Sardiniæ* potest pro lubitu eligere *Novaram & Vigevanum*, vel *Novaram* & *Tortonam* cum suis districtibus, de Ducatu Mediolanensi ipsi cedendis.

9. Quæ autem ex istis elegerit, cum aliis Ipsius provinciis uniantur; sic tamen, ut tanquam *feuda Imperii* recognoscantur; cum de statu Mediolanensi, qui est feudum Imperii, sint abscissa.

10. Terras *Langbarum*, secundum designationem, a Marchione Solario anno 1732 Viennæ factam, tanquam *subfeuda* possideat, easque pariter ceu feuda Imperialia agnoscat.

11. Insuper, secundum laudum arbitrorum de anno 1712, habeat hæc 4 bona, S. Fidelis, Torre Forti, Gravedo, & Campum Majorem.

12. Fas est Regi, in locis cessis munimenta pro lubitu construere.

13. Cætera omnia in Italia restituantur Domui Austriacæ, quæ ante bellum possedit: & insuper *Parmæ & Placentiæ* Ducatus ipsi cedantur.

14. Cæsar vero se obligat, incorporationem Ducatus *Castri* & Comitatus *Roncilionis* non prosequi.

15. Domui *Guastalla* ratione Ducatus Mantuani juxta 32 articulum pacis Badensis justitiam ministret.

16. Con-

16. Contra vero Rex Christianissimus Cæsari & Imperio omnia ablata hoc bello sine exceptione restituet.

Pars tertia complectitur *Sanctionem Pragmaticam*, pro qua *Rex Galliæ cavet* spondetque, respectu omnium locorum, quæ Impera- tor possidet, aut vi hujus Tractatus possidebit. Fines autem in Alsatia & Belgio per Commissarios secundum pacem Badensem de- terminentur. Hi articuli secreti habeantur, donec intra mensem confirmentur. Gall. cavet pro Sanct. Pragm.

Actum Viennæ 3 Oct. 1735.

Subscripserunt *Philip. Lud. Comes Sinzendorffius*, & *Joannes Bapt. Baunius*.

Additi sunt tres separati articuli.

1. Imperatrix Russiæ & Augustus Rex, tanquam partes con- trahentes, in quantum Poloniam spectat, ad futurum Congressum invitentur: in quo, brevi finiendo, nullæ aliæ materiæ tractentur, quam eæ, quæ partes bellantes immediate contingunt. Cæsar au- tem conabitur consensum Imperii impetrare circa omnia, quæ il- lius intersunt; cum præsens status non concesserit tempus, eum petendi.

2. Cum aliqui tituli non agnoscantur, nulli sint præjudicio.

3. Prout etiam, quod hæc Præliminaria lingua Gallica sint concepta, quamvis alias in tractatibus Imperatorem inter & Gal- liam usus latinæ linguæ sit consuetus. Subjungitur Specificatio bo- norum Langhensium, Regi Sardiniæ cessorum.

Quia autem in horum omnium executione variæ occurrebant difficultates, Baro *Schmerlingus* Parisios Cæsareus Minister abiit, *du Theilius* vero Gallicus Viennam.

Comitia Imperii priore jam anno Cæsari 30 menses profectio- nis Romanæ promiserant, sed quia aliqui parum, alii nihil de rata sua solvebant, debita pro exercitu facta ultra millionem floreno- rum ascendebant, & pro anni hujus expeditione multa adhuc opus erat pecunia, prout Imperator Comitiis proposuit.

Frobenius Ferdinandus Princeps *Fürstenbergius*, septuagenario jam major, munus Commissarii Principalis, quo per plures annos ma- gna cum prudentia fuerat perfunctus, deposuit atque *Möskirchium* rediit. In ejus locum a Cæsare suffectus est *Josephus Wilhelmus* Prin- ceps *Fürstenbergius*, Stülingensis lineæ. Frobenio Ratisb. suc- cedit Jos. Fürstenberg.

Castra ad Ingolst. Elector Bavariæ ad *Ingolstadium castra* posuit, 14000 viris circiter constantia. Ad ea Princeps Eugenius a Rheno redux invisit, magna honoris significatione ab Electore exceptus. Ordinis S. Georgii Magnæ Crucis Commendatores renuntiati Carolus Comes Königseckius, Felix Preisingius, Max. Seinsheimius.

Palatinus Elector, quamvis neutrum se declaraverat, ingentia ab utroque exercitu damna passus est.

Obiit Bipont. Obiit *Christianus III Dux Bipontinus* & Birckenfeldensis. Reliquit duos filios, *Christianum IV*, qui successit, & *Fridericum*, adhuc impuberes, sub tutela Palatini Electoris. Provinciam vero administravit mater vidua ex Domo Nassovia.

In Saxonia supremus armorum Præfectus renuntiatus Joannes Adolphus Dux *Weissenfelsius*.

Et Lud. Rud. Welferbyt. Welferbyti obiit Dux regnans *Ludovicus Rudolphus*, 64 ætatis anno, Regiminis quarto; nam successit fratri 1713. Conjugem habuit Christinam, Alberti Ernesti I Principis Oetingani filiam. Ex ea genuit tres filias, 1 Elisabetham Christinam, Carolo VI Imperatori nuptam, postquam Catholicam fidem Bambergæ anno 1707 fuit professa. 2 Carolinam, desponsam Alexio Principi hæreditario Russiæ. 3 Antoniam Ferdinando Alberto Duci Beverano collocatam. 3 Filiæ.

Succedit tertia linea Beverana. Quia autem nullum genuit filium, successit agnatus proximus, prædictus *Ferdinandus Albertus*, lineæ Beveranæ; factus repente dives. Sed post aliquot mensium Regimen pariter mortuus est. Successit igitur in Brunsvicensi, Wolferbytano, & Beverano Ducatu *Carolus* filius, qui moderni Regis Borussiæ sororem habet conjugem, ex qua hoc anno genuit Carolum Wilhelmum, hodierno ad Visurgim bello celebrem; cujus patruus est Princeps Ferdinandus, exercitus Anglo-Hannoverani supremus hodie Imperator.

Mechl. Cum Carolus Leopoldus Dux Mechlenburgicus Cæsareis mandatis parere adhuc contumax detrectaret, Schwarzburgicæ copiæ, quibus executio fuerat demandata a Cæsare, Sverinum munitam urbem, ac sedem Ducis, expugnarunt, Duce in Saxoniam primum, dein Wismariam profugiente. Dömitium autem frustra obsidebatur.

Heching. Ex Domo Hohenzollerana, *Hechingensis* lineæ, obiit *Fridericus Wilhelmus*, anno regiminis 64, æt. 72. Successit *Fridericus Ludovicus* filius, etiam in munere Imperiali supremi Equitum Magistri.

Siegen. Ex Domo Principum Nassovio-Siegensium Catholica obierunt duo fratres, Franciscus Hugo in Hispania, & Emanuel Ignatius, Administrator Principatus pro fratre natu maximo, Hyacintho, ab administratione suspenso, qui solus ex Catholica hac Familia superest,

est, brevi illam finiturus. Cæsar autem novos Administratores constituit, Dillenburgensibus & Diezanis, prædæ jam inhiantibus, copias suas ex Siegensi ditione jussis abducere. Duo Principes hæreditarii, Carolus *Fridericus Möskirchensis*, & Joannes *Aloysius Spiblbergensis*, matrimonium hoc anno contraxerunt cum duabus sororibus, ex Ducali *Holsato-Wiesenburgensi* Familia. Nuptiæ.

Ex Catholica *Löwensteinia* Wertheimensi Familia obiit Princeps Dominicus Marquardus caput Familiæ; eique successit ex 5 filiis Senior Carolus Thomas.

Ex Domo *Rechbergica* defunctus est Gaudentius, Coloniensis & Bavaricus Consiliarius Intimus, Præses consilii bellici, copiarum Bavaricarum supremus Præfectus, Gubernator Monachii, & Aulæ Mareschallus.

Lis annosa in Camera Imperiali fuit ventilata inter Domum Löwensteiniam & Stolbergiam ratione *Rocheforti* Comitatus in Luxemburgicis. Cum enim Ludovicus *Stolbergius* sine filiis obiisset, Comitatum illum reliquit filiæ Annæ, quæ Comiti *Löwensteinio* nupta, Comitatum illi in dotem attulit. Repetebant eundem Stolbergii, contra pacta familiæ, ut dicebant, in Löwensteinios alienatum. Tandem post 150 annos, quibus lis in Camera aut fervebat, aut frigebat, pro Stolbergiis lata est sententia. Lis de Recheforto.

Löwensteinii adquiescendum non putabant, sed tanquam graviter læsi petebant restitutionem in integrum adversus sententiam: Episcopus vero *Leodiensis*, se feudi Dominum gerens, causam ad Imperii Comitia detulit, atque excipiens contra forum, sententiam ceu irritam accusavit; neque enim primam Instantiam ad Cameram, sed curiam suam feudalem pertinere. Hoc forum præteriri non potuisse, prout satis ex ordinatione Cameræ constet.

Petit igitur, ut executio sententiæ, contra suum jus clarum a Judice incompetente latæ, inhibeatur, atque Stolbergii ad primam Instantiam remittantur; Judicium Camerale vero moneatur, ne deinceps terminos suæ Jurisdictionis transcendat.

Art. XXX.

Nuptiæ Mariæ Theresiæ. Præliminarium mutatio & executio. Stanislaus Dux Lotharingiæ. Lotharingus Dux Florentiæ. Accedit Imperium. Clausula Risvic. Obitus Eugenii Principis, & aliorum. Extincta Domus Wartenbergia, & Hanovia &c.

53. Nuptiæ Mariæ Theresiæ. Annus 1736 nihil majus habet aut magnificentius, quam *nuptias Francisci Stephani Ducis Lotharingiæ* cum *Maria Theresia* Augustissimi Imperatoris Caroli VI Filia, natu maxima, Benedictionem iis impertiente Passioneo Nuntio Apostolico. Et benedixit ex alto Deus Regali Thoro, in numerosam seriem Archiducum fœcundo.

Tractatus Executivus. Cum variæ difficultates occurrerent circa executionem Præliminarium, initus est hoc anno *Tractatus Executivus*, qui figit tempus, quo exactio contributionum cessare debeat, & commutanda loca, utrinque cessa, evacuandæ urbes Philippoburgum, Kehla, Treviri, Mediolanum; procurandus egressus Russorum e Polonia. Mutatum etiam aliquid circa Præliminaria; nam actum de Stanislao brevi in possessionem mittendo non tantum Ducatus Barrensis, sed etiam Lotharingici, cum annexis & allodialibus, Falckensteinio Comitatu excepto. Nec Stanislaus tamen, nec Rex subjectionem exigat, a quibus Dux Lotharingiæ illam non exegit, neque unionum systema locum habeat: Lotharingiæ vero Duci Francisco Stephano omnia bona Ducatus Florentini, cujuscunque sint conditionis, procurentur.

Mutatio aliqua Præliminarium.

Decretum commissorium de Prælim. In *Decreto commissorio*, quo Cæsar ad Status Imperii Ratisbonæ retulit de initis Præliminaribus pacis, memorat, se dudum conventionem cum Gallia initam fuisse communicaturum, ut communi omnium consensu peragerentur, nisi necessitas secreti aliud exegisset; nunc autem peti, ut in Præliminaria consentiant, atque ad communem pacis tractatum concurrant, prout factum anno 1714, & 1722.

Imperii jura manere illæsa. Se non modo providisse, ut status in sancienda pace libero gaudeant suffragio, sed etiam ut Gallia ratione Lotharingiæ rebus Imperii nullatenus se immisceat, aut adversus Status sub prætextu Reunionum, aut Dependentiarum jus ullum sibi arroget.

Ratione

Ratione Thusciæ, Parmæ, & Placentiæ multo melius esse consultum Imperio, majusque bonum accrevisse, quam ex amissa Lotharingia. Circa ea, quæ addita sunt Regi Sardiniæ, jura Imperii manere illæsa. Quoad terras Langharum jam tempore Ferdinandi II, & Leopoldi Domui Sabaudicæ spem esse factam. Cum igitur Cæsar & Dux Lotharingiæ pro quiete & bono Imperii publico tam multa obtulerint, non dubitare se, quin Ordines Imperii sint accessuri.

Deliberatum dein in Comitiis, an accedendum Præliminaribus, & an Imperatori plenum pacis conficiendæ negotium, sicut factum in pace Rastadiensi, sit deferendum. Conclusum tandem, agendas Imperatori gratias; *acceptanda Præliminaria*: permittendum, ut Cæsar pro hac vice, cum Gallia plenum pacis tractatum ineat, sine præjudicio tamen suffragii liberi in pacificationibus, Imperium concernentibus, & ita, ut nullus Status, ratione cessæ Lotharingiæ, in juribus suis turbetur. Comitia acceptant Prælimin.

Agunt etiam Comitia Duci Lotharingiæ gratias pro cessis in bonum publicum provinciis, voluntque integrum ipsi relinqui suffragium in Congressibus Imperialibus & Circularibus propter *Nomercy*, & regiones reliquas immediatas in Imperio.

Antequam hoc conclusum Imperii fuerat conceptum, Protestantes iterum moverunt tricas contra memoratam sæpius *Clausulam Risvicensem*, ejusque abolitionem paci inseri petebant. Respondit Cæsar, staturum se verbo, &, uti hactenus, curaturum, ut omnia ad rectam Constitutionem Imperii disponantur. Tricæ de Clausula Risvic.

Quia vero timebant, ne Gallia, quæ auctor erat illius clausulæ, abolitioni se esset oppositura, Angliam, Daniam, Sueciam, Hollandiam, quin & Russiam interpellarunt, ut Regem Christianissimum in vota sua flecterent; quod illi diligenter præstitere. Prodiit etiam Catalogus, quo 1323 urbes, oppida, pagi recensebantur, atque 600 templa Protestantium, in quibus a tempore illius clausulæ simultaneum fuisset introductum. Summus Pontifex vero Clemens XII Moguntinum aliosque Principes Catholicos monuit, viderent, ut clausula illa salva maneat. Quid autem hortatio ista, & quid Protestantes suis postulationibus effecerint, dicetur ad annum sequentem.

Proposita etiam fuit in Comitiis querela de *re Monetaria*, adeo corrupta, ut aliqui cudendo monetam, a justo pondere & valore intrinseco deficientem, usque ad 20 pro 100 lucrari, vel potius publicum defraudare audeant, cum magno commercii detrimento. Res Monetaria.

Quæ-

Quæsitum jā a 200 annis tanto malo remedium, sed necdum ex integro inventum, pluribus privatam potius utilitatem, quam bonum Reipublicæ spectantibus.

Cæsar hoc anno 23 Consiliarios Intimos actuales, & 158 Camerarios creavit. Amisit autem summum ea tempestate belli Imperatorem, *Principem Eugenium* Franciscum, rebus gloriose gestis toto orbe clarissimum Heroem, anno ætatis 73. Natus quippe est 1663 ex Eugenio Mauritio Comite Suessionensi, cujus avus erat Carolus Emmanuel I Dux Sabaudiæ.

Obit Princeps Eugenius.

Fuit Eugenius Generalis Locumtenens Imperatoris & Imperii, Præses Consilii bellici, Belgii Gubernator, Vicarius Italiæ. Victorias celeberrimas repartavit anno 1697 ad Zentam in Hungaria, 1704 ad Höchstadium in Germania, 1706 ad Taurinum in Italia, 1709 ad Bavacum in Belgio, 1716 & 17 in Pannonia. Cum autem cœlibem vitam egisset, nullumque testamentum reliquisset, successit hæres ab intestato *Ludovica Victoria de Carignan*, Eugenii ex fratre neptis: Principi Hildburgshusio postea nupta, sed ab eo rursus separata. Supererat adhuc *Emmanuelis Thomæ* (Suessionis Principis, Eugenii nepotis) *Vidua*, ex Domo *Lichtensteinia*, Mater Eugenii junioris (qui anno 1734 in apparatu nuptiarum obiit) quæ Collegium Sabaudicum, aut Lichtensteinium Viennæ fundavit.

Victoriæ.

Hæres.

In Bavaria obiit Etailæ 18 ætatis anno *Maximilianus* Emmanuel, *Wartenbergicæ Familiæ ultimus*. Descendit ea Domus ex Ferdinando, Wilhelmi V Bavariæ Ducis fratre, justo quidem, impare tamen thoro. Bona relicta ad Electoralem Domum redierunt.

Wartemberg ia Domus extincta.

Ex Domo Hasso-*Darmstadiensi* Viennæ obiit, in Catholicam, quam assumpserat Religione, *Philippus*, Generalis Castrorum Præfectus, Gubernator olim Mantuæ. Filius ejus Josephus est Episcopus Augustanus, filia vero Theodora Duci Guastallæ nupta.

Obit Philipp. Darmstad.

Obiit Joannes *Comes Hanoviæ*, nulla relicta prole mascula; quare ex *pacto unionis* successit Domus *Hasso-Cassellana*, & quidem Wilhelmus, quia Fridericus Rex Sueciæ frater natu major in ejus favorem renuntiaverat: quia autem Princeps *Darmstadius* Ludovicus unicam filiam defuncti Comitis conjugem habuit, & plures ex ea liberos, partem amplissimi Comitatus prætendit, & nominatim Præfecturas Münzenbergam atque Bolenhusium, cum bonis mobilibus, causa ad Consilium Aulicum Viennam delata.

Extincta Familia Comit. Hanoviæ. Succedunt Casell. prætensio Darmstadii.

Eu-

Eustadii obiit Episcopus Franciscus Ludovicus ex Comitibus *Schenkiis* de *Castell.* Electus vero Joannes Antonius ex Baronum *Freibergiorum* Familia. Cæsar ad eam electionem ablegavit Comitem Coloredum.

Art. XXXI.

Bellum Turcicum propter Moscoviam. Responsum Cæsaris de claulula Rifvic. Aula Monacensis. Obiit Alexander Dux Würtembergiæ. Lis de proxima agnatorum tutela, Episcoporum & Abbatum obitus.

Cum bellum *Russiam* inter & *Turciam* altero jam anno flagrasset, 54.
& Cæsar Conciliatoris Officia incassum adhibuisset, muneris sui esse Cæsar pro-
censebat, ex fœdere, quo decem jam annis Russiæ erat conjunctus, pter Moscos
bellum Turcis indicere, consilio, si ex eventu sit metiendum, non Turcis bel-
optimo. lum indicit.

Causas belli Principalis Cæsaris Commissarius Josephus Princeps Fürstenbergius per publicam Dictaturam Ratisbonæ proposuit *anno* 1737, Russiam videlicet esse partem læsam. Omnem Cæsaris conatum animos conciliandi fuisse frustraneum. Turcam nec satisfactionem de præterito, nec securitatem de futuro voluisse præstare. Aulam Turcicam ab aliquot jam annis in id laborasse, ut fœdus, Cæsarem inter & Russiam anno 1726 percussum, dissolveret. Si unitæ hæ vires, & bellum Persicum non inhibuissent, Sultanum jam anno 1734 Passarovicensem pacem fuisse fracturum. *Niemerovensem*, Musulmannis arcum nimis tendentibus, congressum esse frustratum. Imperatricem Russorum fœderis fidem exigere. (Causæ in Comitiis propositæ.)

Auxilia Cæsarea non posse in Russiam transportari; alibi proin divertendum hostem potentissimum, ne totum pondus Moscovitis fœderatis incumbat. Cum igitur contra juratum Christiani nominis hostem regiones, quæ pro muro sunt Romano Imperio, sint defendendæ, confidere Cæsarem, Ordines pro suo Divini honoris zelo, & amore Christianitatis, ad hoc bellum liberaliter esse contributuros.

Diu in Comitiis deliberatum, tandem vero sub finem anni 50 *Menses Romani* sunt promissi. Quamvis Protestantes non admodum Decreti 50
lubentes consenserint, ægri animo propter responsum, quod eis Menses
in Romani.

in causa *Clausulæ Risvicensis* Cæsar Religiosissimus dederat; nimirum:

Resp. Cæs. de clausula Risvic.

Requisitam fuisse Galliam, ut ea clausula revocaretur; verum Galliam Ultrajecti eo adduci non potuisse, & necdum cogi posse, ut clausula, duobus solennibus pacis Instrumentis illata, eradatur. Cæsari igitur objici non posse, quod non obtineant Protestantes, quæ ipsis præstari non possint. Non peti a parte Catholica, ut, quæ in eorum favorem sunt statuta, abrogentur. Eandem rationem eorum, quæ Catholicis favent, esse patiantur: nec negent aliis, quod sibi velint concedi. Pacis fœdus, cum Gallia initum, ad nullius offensam pertinere, sed ad totius Europæ quietem esse intentum. Atque hinc optari, ut ii Principes, qui eam ob clausalem Imperatorem tantopere interpellarunt, remotis impedimentis, pari zelo ad hunc finem obtinendum conferrent. Romani Imperii felicitatem & securitatem verti in membrorum concordia. Ad hanc conservandam aut instaurandam omnia callimare Cæsaris consilia.

Mansit igitur clausula ille salutaris integra; nec sperare poterant Acatholici, in Definitivo pacis cum Gallia Tractatu aliud iri dispositum.

Conatus corrigendi erm num mariam.

Revocata ad *incudem causa Monetaria*, conclusumque in Comitiis Imperialibus, ut severe prohibeantur omnes nummorum sortes, quæ justo leviores, aut valore intrinseco sunt destitutæ, & reos Cæsar castiget. Secundum normam *Lipsiacam*, Thalerus duobus & Ducatus 4 florenis quoad pretium extrinsecum interim valeat, donec universalis rei nummariæ ordinatio fiat. Ad hunc finem Ratisbonam, ut secundum valorem intrinsecum externum statuant, accersiti Nummariæ periti; ex Austria, Bavaria, Suevia, Franconia, utraque Saxonia, Rhenanis provinciis, convenerunt quidem loco, sed non animis & sententiis; unde ad rei summam nihil admodum actum.

Mareschall. Imp. Franc. Dux Loth.

Loco Alexandri Ducis Würtembergici defuncti eligendus erat *Generalis Imperii Mareschallus Catholicus.* Candidati erant quatuor, *Dux Lotharingiæ*, gener Imperatoris, Princeps *Hohenzolleranus*, *Ferdinandus* Dux *Bavariæ*, & Comes *de Marck.* Prælatus ob sua & Majorum in Imperium merita *Lotharingus.*

Mareschalli Cæsarei.

A Cæsare dicti *Generales Mareschalli* Ferdinandus Dux Bavariæ, Comes Philippi, & Andreas Comes Kevenhüllerus. Lichtensteinius Equitum Magister. Metschio Vice - Cancellarius Imperii subrogatus Rudolphus *Coloredus.* Ingelheimius Judex Cameræ in Comitum Dignitatem evectus. Alexandri Würtembergici Desultoriorum

Coloredus Procancell. Imp.

legio

legio collata Würtembergio Neostadiensi, pedestris Kolovrato: Wutgenavica Reizensteinio, Guidostarenbergica Halweilio: qui dein in infelici ad Banialuckam certamine occubuit.

Dominica Martinizia, quæ post sponsalia cum Windischgræzio matrimonium promisit Richecourtio, Lincium in Monasterium missa ad agendam pœnitentiam.

De bello Turcico, per *Seckendorffium* Lutheranum, exercitus Cæsarei Imperatorem, hoc anno 1737 haud satis ad votum gesto, de substituto alio belli Præfecto, in Hungaricis dabitur relatio.

Elector Bavariæ cum Ferdinando fratre piam peregrinationem *Lauretum* instituit, ibique obtulit lampadem & calicem aureum: Oetingæ veteris vero Statuam argenteam, quæ Electoralem Principem repræsentabat. Aula Monacensis.

Dictus Consilii Aulici Præses *Hennenbergius*, Pro-Præses *Herwartus*: Vice-Dominus Landishuti Frauenhovius: Max. Preisingius Moderator Principis Electoralis: Santinius, Portia, & Valesius Consiliarii Intimi. Ordini S. Georgii adscripti Comites Lodron, Max. Törringius, Truchsesius Waldburgicus: Max. & Jos. Fuggeri, cum Baronibus Jos. Dopor Moravizkio, & Franc. Gumpenbergio.

Obierunt ex Domo *Seinsheimia* tres Comites, Jos. Max. Camerarii, & Franc. Ant. Consiliarius Intimus, Moderator Principis Electoralis, Præses Consilii Aulici, relicta unica filia. *Nothafftus* Consil. Intimus & Vice-Dominus Landishuti.

Ex Domo Palatina obiit *Alexander* Sigismundus *Episcopus Augustanus*, Electoris frater, 74 ætatis anno, Episcopatus 47. Nova electione non fuit opus; nam illico successit anno ætatis 79 Joannes Franciscus L. B. *Schenck de Stauffenberg*, Episcopus Constantiensis, qui jam anno 1714 electus fuerat coadjutor, & ob infirmitatem Alexandri Episcopatum Augustanum aliquot jam annis magna cum potestate administraverat, Coadjutor simul & Coadjutus. Augustana.

Post mortem Alexandri lis de *Successione Juliacensi* recruduit. Anglia enim, Hollandia, Brandeburgus, aliique Protestantes metuebant, ne Dux Solisbacensis eventuale homagium, exemplo Alexandri, reciperet. Angli Hollandique institerunt, ut vivente adhuc Electore Palatino ea causa definiretur. Idem urgebant Saxo & Brandeburgus, quorum prætensiones *Part. VIII* attulimus. Causa Juliacensis.

Gallia vero cum Imperatore illis proposuit, optimum factu videri, *Solisbacensi provisionalem possessionem* spondere, donec hoc tam gravi de negotio amice conveniretur.

Hanovienſis. Ratione *Succeſſionis Hanovienſis* lis enata eſt inter *Moguntinum* & Wilhelmum *Caſſelanum*. Ille quasdam ditiones privative petebat, hic condominium, atque a Camera mandatum *de non turbando* in compoſſeſſione obtinuit. Dein vero, re examinata, Camera per ſententiam Electori privativam poſſeſſionem addixit. Haſſus vero ad Petitorium remiſſus, negotium ad Comitia detulit.

Lites Statuum non pertinere ad Comitia. At Cæſar negavit, Judicium de *Controverſiis Statuum inter ſe* ad Comitia pertinere; Conventum Ratisbonenſem non eſſe Judicium feudale Imperii, ſed hoc eſſe *Reſervatum* Majeſtatis Cæſareæ, atque privatas Statuum inter ſe lites ad ſuprema Imperii tribunalia ſpectare.

Obit Epiſc. Baſil. Obiit Joannes *Conradus Reinachius*, ab anno 1705 Epiſcopus Baſileenſis, electusque Arlesheimii ex eadem Baronum Familia *Jacobus Sigismundus* Præpoſitus, juri ſuo jam quæſito renuntiante Joanne Bapt. illius cognato, qui Coadjutor electus fuerat.

Obiit quoque Adolphus *Dalbergius Princeps Fuldenſis*. Succeſſit Amandus *Buſſeckius* Baro, qui fuerat Decanus. Adolphus gravem litem intentaverat Saxoniæ Ducibus Meinungenſi & Eiſenacenſi, Lis Fuldenſis in cauſa retrovenditionis. propter Præfecturas, Salzungenſem & Lichtenbergenſem, quas Abbas Fuldenſis anno 1366 vendiderat, ſed adjecto pacto *retrovenditionis*. Volebat igitur Dalbergius oblato pretio illas redimere.

At Duces exceptionem præſcriptionis 400 prope annorum opponebant. Fuldam equidem anno 1625 recurriſſe ad Cæſarem Ferdinandum II, atque Reſcriptum in favorem ſuum impetraſſe: verum dein rurſus per 100 annos tacuiſſe, donec an. 1724 rurſus pro ſe Reſcriptum obtineret. Porro hanc cauſam non ſummarie tractandam, ſed coram Judicio *Auſtregali* proceſſu ordinario terminandam eſſe. Negari ſibi nec poſſe nec debere beneficium, omnibus Statibus conceſſum.

Cum igitur querelam ad Comitia detuliſſent, Imperator per Con-Commiſſarium ſignificavit, gratum ſibi fore, ſi cauſa per arbitros Compromiſſarios finiretur. Habitus tum quidem in Comi- Needum deciſa. tatu Hennebergico congreſſus, ſed ne quidem de eligendis arbitris & formula Compromiſſi conveniri poterat.

Fatalis ſane hic annus Principibus fuit Abbatibus; nam præter *Fuldenſem*, etiam *Corbeyenſem* & *Stablo-Malmedienſem* ſuſtulit.

Comendatione Saxoniæ Electoris, *Brüblenſis*, & *Sulkowskia* Familia Dignitate Comitum S. R. I. a Cæſare auctæ. Hubertus Florianus Baro *Weſſenbergius*, ad aulam Saxonicam vocatus, Conſiliarius Intimus, & Moderator Principis Xaverii fuit renuntiatus. Luthera-

na

na Aulæ capella in cubile versa. 8000 Saxonum Ductore Sulkowskio Cæsari in Hungariam adversus Turcas missa. 8000 Saxones in Hungariam.

Elector Hannoveranus in nova Academia *Göttingensi* primum Rectoratum Magnificum solenni cum pompa acceptare dignatus est. *Antonius Ulricus*, Ducis Brunsvicensis frater ad summas militares Dignitates *in Russia* fuit evectus.

Ludovico-Burgi obiit *Carolus Alexander Dux Wirtembergiæ*, anno ætatis 54, Regiminis 4, non sine suspicione veneni: Princeps magno animo & virtute militari præstans, Cæsareus & Imperialis Mareschallus, qui plura in favorem Catholicæ Religionis ordinaturus timebatur, & sperabatur. Obiit Alex. Dux Würtemb.

Viduam reliquit Mariam Augustam, Anselmi Francisci Principis *de Taxis* filiam, atque ex ea tres filios, *Carolum Eugenium*, modernum Ducem regnantem, *Ludovicum Eugenium*, & *Fridericum Eugenium*, hodiedum florentes: atque filiam *Augustam* Elisabetham, Carolo Anselmo Principi *de Taxis* nuptam. Uxor & liberi.

Cum autem hi Principes adhuc essent impuberes, Alexander *testamento tutricem illis dedit Matrem*, simulque administrationem provinciæ, addito in consortium Episcopo Bambergensi. Mater tutrix ex testam.

At vero Carolus Rudolphus, Neostadiensis lineæ, professionis Lutheranæ, tanquam *proximus agnatus*, impugnato testamento, tutelam & administrationem sibi vendicavit, receptoque a Statibus homagio, possessionem adiit. Lis de proxima agnatorum tutela.

Delata fuit propterea ad Aulam Cæseream querela. Sed cum causa delicata ibidem hæreret, transactum fuit ea lege, ut *Rudolphus Administrationem* Ducatus obtineret solus, *Mater* vero sola pupillorum *tutelam* gereret, assumpto tamen ultro in tutorem honorarium Rege Poloniæ, excluso Bambergensi, qui contra transactionem istam, testamento contrariam, est protestatus. Additum fuit transactioni, si Rudolphum mori contingeret, administrationem ad Ducem Oelsensem ex tertia linea devolvendam fore. Assignati annuatim matri pro dotalitio 20000 floreni, pro tutela 16000, totidemque fere Administratori.

Augustus Marchio *Badensis* Ludovici regnantis frater, magno cum luctu amisit filium Ludovicum, spem Catholicæ Familiæ, in duobus duntaxat capitibus superstitis.

Leopoldus *Megapolitanus* & hoc anno Wismariæ, urbe Suecica, substitit. Homines autem, qui ejus contumaciam fovere credebantur, consentiente Sueciæ Rege, a latere ejus avulsi, in custodiam ducti sunt, prohibitumque severe omne subditorum cum Duce commercium.

Alexandro Ferdinando S. R. I. Principi *de Taxis* natus est filius, *Franciscus Alexander*. Amisit vero fratrem Christianum Adamum, Tribunum Cæsareum, in Hungaria mortuum.

Natus Princeps de Taxis.

Obiit quoque Viennæ *Guidobaldus Stabrenbergius*, anno æt. 80, Teutonici Ordinis Eques & Commendator in Austria, Consil. Intimus, Mareschallus, Gubernator Sclavoniæ. In bello Hispanico, tum in Italia; tum in Hispania summus Cæsarei exercitus Imperator, grandes res gessit, inter summos Heroes numerandus, Magni Eugenii æmulus.

Obit Guido Stahrenberg.

Art. XXXII.

Seckendorffius ob rem male in Hungaria gestam missus in custodiam. Bavariæ funera. Nuptiæ Regis utriusque Siciliæ. Administratio Würtembergica. Judæi Süs supplicium. Obitus Durlacensis. Causa Salmensis.

55. Anno 1738 *Definitivus* inter Cæsarem, Imperium, & Galliam *Tractatus* tandem confectus est; sed quia anno sequenti primum per ratihabitionem capitum robur suum accepit, illius relationem differimus.

Generales Mareschalli a Cæsare renuntiati sunt, Carolus Princeps Lotharingiæ, Fridericus Princeps Waldeccius, Augustus Princeps Saxo-Gothanus. Knorrius Consil. Aulicus duxit Bartensteiniam. Obiit Hamiltonus, Consil. Intimus, Magister Equitum, Gubernator Temesvariensis. *Passioneus* per plures annos Viennæ Nuntius Apostolicus, locum reliquit *Paoluccio*, Dresda illuc translato.

Urbes, quas Sylvestres vocant, Rhenofelda, Seckinga, Lauffenburgum, Waldshutum, Helvetis pignori assignabantur pro sesqui-millione, ad bellum Turcicum suppeditata. Comes *Seckendorffius*, infelix prius in Hungaria belli Imperator, a Viennensi custodia in Græcensem abductus est; ut a violentia populi esset securior. Causa interea illius fuit examinata.

Seckendorff in custodia.

Bavaria duo funera magno cum luctu extulit; imprimis *Maximiliani* Francisci, 28 æt. anno variolis extincti; Principis summæ spei, quem tota Bavaria deploravit. Secutus est post aliquot menses filium Pater *Ferdinandus* Maria, Electoris Frater, Princeps æterna dignus memoria, relicto filio unico, *Clemente Francisco*, quem hodie-

Bavariæ funera.

hodiedum superstitem veneramur. Elector 6400 milites Cæsari in Hungariam submisit.

Elector *Palatinus* acceptavit conclusum Imperatoris, Franciæ, Angliæ, & Hollandiæ, ut *Princeps Solisbacensis*, moriente etiam Electore, in Ducatus *Juliacensis* & Montensis quieta possessione maneat, donec causa Hagæ esset discussa. Juliaci possessio.

Saxonia celebrius nihil habuit, quam *desponsationem* Mariæ Amaliæ cum Carolo, utriusque Siciliæ Rege. Dux vero Josephus Saxo-Hildburgshusius duxit Ludovicam Victoriam, divitem Principis Eugenii neptem & hæredem. Nuptiæ Regis utr. Siciliæ.

Würtembergici Ducatus Administrationem Rudolphus Dux Neostadiensis transtulit in agnatum suum Ducem Oelsensem, qui ad hunc finem ex Silesia venit Stuttgardiam. Rud. Würt. administrat. transfert in Oelsensem.

Furca suspensus est famosus per Germaniam Judæus, *Joseph Süs Oppenheimer*, repetundarum reus, ob defraudationem, ut insimulabatur, ærarii publici. Süs Jud.

Obiit Carolus Wilhelmus Marchio *Durlacensis*, 59 ætat. anno, Cæsareus Mareschallus, cui successit Carolus Fridericus, ex filio præmortuo nepos; quia autem pupillari adhuc erat ætate, testamento datus est ei tutor & administrator Carolus Augustus agnatus. Obiit Durlac.

In Judicio Aulico agitata est controversia Salmensis. Quippe Princeps testamento hæredem scripsit Leopoldum Agnatum, præteritis aliis, eodem gradu ipsi conjunctis; qui proin querelam deferebant, in partem admitti petentes. Causa hoc anno necdum finem accepit.

Obiit quoque Viennæ Carolus Antonius Comes Oetinganus in *Wallerstein*, æt. 59. Successit filius Joannes Carolus Fridericus.

Art. XXXIII.

Tractatus Definitivus Pacis Viennensis.

Continet is 20 Articulos.

1. Statuitur pax & amicitia inter Cæsarem, Imperium & Regem Franciæ.
2. Omnes subditi & captivi restituantur in integrum.
3. Pax Westph. Neomag. Risvicensis, Badensis, & Fœdus quadruplum sint fundamentum hujus tractatus.

4. Prout

4. Prout etiam Præliminaria anni 1735, Tractatus Executivus 1736, cum conventione de cessione *Barri & Lotharingiæ.* Causa autem *Guastallæ* futuræ transactioni reservatur.

5. Cæsar iterum promittit, se nunquam incorporationem *Castri & Roncilionis* tentaturum.

6. Continentur Acta abdicationis Stanislai, reservato solo titulo *Regis Poloniæ.* item Acta, quibus Gallia & Russia *Augustum* agnoscunt *Regem Poloniæ.*

7. Exhibentur Declarationes & Diplomata, quibus Cæsar *Neapolin* & *Siciliam* in Carolum Principem transfert: hic vero & Hispanus *Parmam* & *Placentiam* in Cæsarem, & eventualem successionem *Florentinam* in Ducem Lotharingiæ.

8. Documenta, quibus Cæsar Sardiniæ tradit *Tortonam* & *Novaram*, cum *Langbarum* feudis; quibusque *Sardus accedit Præliminaribus.*

9. Mutua sponsio pro Lotharingia & Tuscia.

10. *Gallia spondet* Cæsari pro *Sanctione Pragmatica*, quæ esset medium æquilibrii, in Europa conservandi.

Reliqui articuli tractant de restituenda Domo *Würtembergica*, in certas Præfecturas, sitas in territorio Gallico, quæ ante ad lineam *Mümpelgardensem* pertinuerant; Gallia autem Comiti de Sponeck attribuere voluerat, aut Esperanciis liberis, Eberhardi, ultimi possessoris, illegitimis liberis.

Item de finibus Alsatiæ & Belgii determinandis. De debitis Cameræ Ensishemianæ liquidandis, prout dudum fieri oportuerat juxta Art. 84. P. W. de finibus Lotharingiæ regundis. De commerciis. De bonis in Lotharingia Ordini Teutonico reservandis. De inclusis huic tractatui Statibus Imperii, & nominatim Episcopo Basileensi.

Hanc conventionem ab anno 1735 elaborarunt Comites, Philippus Sinzendorffius, Gundacarus Stahrenbergius, Raymundus Harrachius, Adolphus Metschius, cum Marchione Mirapinio (seu *Mirepoix*) Gallo.

Anno 1739 hujus tractatus accessit confirmatio; prout etiam finis belli Turcici, minus feliciter gesti; uti in Hungaricis refertur. Mareschallos Cæsar renuntiavit Weissenfelsium, Hildburgshusium, Hohenzolleranum, Lobkovitzium.

Obit Darmst. Obiit *Ernestus Darmstadiensis* anno æt. 72, Regiminis 60, successit Ludovicus filius, cum quo Cassellanus continuavit litem de successione Hanovica, recursum ad Comitia ubi licitum propugnans.

Obit

Obiit quoque *Carolus Fridericus* Dux *Holsato-Gottorpiensis*, natus 1700. Conjugem duxit Annam, Petri I Moscorum Imperatoris filiam; atque ex ea genuit *Carolum Petrum Ulricum* 1728, futurum Imperatorem Russiæ. Ex ordine proximæ agnatorum tutelæ provinciam pro isto administravit *Adolphus Fridericus*, *hodiernus Rex Sueciæ*. Carolus Fridericus, quod ex Magdalena Bipontina descenderet, in partem successionis Juliacensis & Clivensis venire volebat. Et Gottorpiensis,

Lites, inter Gottorpiensem, Danum, & Hannoveranum propter Steinhorstum exortæ, in transactionem tandem desierunt, manente in possessione Hannoverano, & pecunia illam redimente.

Obiit Bruxellis *Anselmus Franciscus* Princeps *de Taxis*, Eques Aurei Velleris, supremus Postarum Præfectus, anno æt. 60, successit *Alexander Ferdinandus* filius, qui hoc anno conjugem quoque suam, Sophiam Baruthanam, 1733 ad Catholicam Religionem conversam, amisit. Et Princeps de Taxis,

Eandem æternitatis viam adiit Christianus Princeps *Dillenburgensis*, cumque nullos reliquisset liberos, Principatus *Dillenburgicus*, & Comitatus *Hadamarensis*, cum civitate *Herborna* ad agnatum proximum ex linea Diezensi, Principem Auriacum, translati sunt. Et Dillenburg. hæres Diezensis.

Art. XXXIV.

Obitus Caroli VI Cæsaris. Borussi in Silesiam irruptio. Prætensio Electoris Bavariæ. Vicariatus Imperii simultaneus. Causa Heristallensis. Obitus Schenckii Episcopi Constant. & August. in celebritate Jubilæi Möskirchensis.

Dies 20 Oct. 1740 toti Europæ luctum indixit, dum *Carolum VI* Romanorum *Imperatorem* sustulit, anno ætatis 56, Imperii 29. Princeps fuit magnanimus & more Austriaco pius, primis Imperii sui annis potentissimus & invictus, sequentibus dein annis felix minus, in Italia & Hungaria multa passus, semper tamen magno animo, & utriusque fortunæ Dominus. 56. Obit Carolus VI Imp.

Nihil autem inter res magnas gestas ita sollicitum habuit, atque *Sanctio sua Pragmatica*; pervicitque, ut illa a plerisque Europæ Statibus non modo acceptaretur, sed insuper pro eadem sponderetur.

Secundum hanc Sanctionem ex affe hæres erat *Maria Theresia*, filia defuncti primogenita. Sed plures amplissimam hæreditatem aut petebant integram, aut in partem venire volebant. Superfedeo, varia Documenta, Instrumenta, Testamenta, Codicillos, Manifesta, recensere, recentiora illa sunt & notiora, quam ut hic produci debeant, & fortasse magis odiosa, quam ut expediat.

Borussus in Siles. Arma primus corripuit *Rex Borussiæ*, atque Silesiam invasit. Tota dein prope Europa in partes distracta, gestumque bellum in Bohemia, Austria, Bavaria, Italia, Belgio.

Votum Bohemicum. Cum de novo eligendo Imperatore tractaretur, multa erat contentio de *Voto Bohemico*, quod pro ea vice quiescere volebant alii, alii jura Bullæ Aureæ & exempla voti, per maritos exerciti, opponebant.

Prætensio Elect. Bav. Carolus Albertus *Elector Bavariæ* successionem in terris Austriacis prætendit, se referens ad testamentum & præcipue Codicillum Ferdinandi I Imperatoris. Quæ autem per Comitem Peroufa, Bavariæ Legatum, Viennæ circa collationem exemplarium, & alias acta sint, abunde sunt notoria.

Vicariatus Imp. Interea autem, dum vacaret Imperium, *Vicarii* regebant more veteri, Saxo & Palatinus, quibus tamen alienatio & collatio feudorum majorum est interdicta. Bavarus autem & Palatinus *communi Consilio* Vicariatum administrabant, prout inter utramque Domum, aut potius unius Domus utramque lineam, alias etiam communes rationes habentem, fuerat conventum, non tamen sine murmure quorundam Ratisbonensium Legatorum.

Causa Mümpelgard. Administrator Würtembergicus urget traditionem novem ditionum, ad Ducatum *Mümpelgardensem*, prout dicebat, pertinentium, quas, cum Sponeckiani & Esperancii Eberhardi liberi, negantes, se in systemate Protestantium illegitimos, prætenderent, Rex Galliæ sequestro subjecerat, atque cum in Burgundico territorio essent sitæ, ad tribunalia sua vocabat, dans optionem Administratori, an coram Consilio Regis Aulico, an vero coram Parlamento Parisiensi causam velit agere; neque enim, quæ in Tractatu Definitivo de controversis his locis essent acta, aliter esse intelligenda, ac salvo jure tertii.

Nuptiæ Cassellani. *Fridericus* Princeps hæreditarius Hasso-*Cassellanus* ducit Mariam, Georgii II Angliæ Regis filiam. Hic, in Germanicas suas provincias advectus, conciliatione sua componit litem, non armis minus quam calamis inter Moguntinum & Cassellanum agitatam in *puncto juris lignandi*, quod Hanovienses prætendebant.

Frideri-

Fridericus novus Rex Borussiæ, cum ab *Herstallo* homagium ei negaretur, armata manu ditionem Leodiensem invasit. Episcopus Leodiensis, Dominus directus Herstalli, contra hanc vim a Vasallo sibi illatam, Ratisbonæ conquestus, tandem, ut talem vicinum arceret, porrectis Regi 150000 Thaleris, dominium utile cum directo consolidavit. Causa Herstallana.

Dum Frobenius Princeps Fürstenbergius Möskirchii duplex Jubilæum solenniter celebrat, matrimonii nempe sui, & Regiminis, aderat *Joannes Franciscus Baro Schenck de Stauffenberg, Episcopus Constantiensis* ab anno 1704, & Augustanus ab anno 1737, qui ibidem subita morte fuit oppressus, ætatis 81. A capitulo Constantiensi regnante ductus in custodiam *Weinbachius* novator, primæ admissionis Minister. *Christophorus*, frater Religiosus, ædilis, in aula potens, jam ante aufugerat. Obit Episc. Const. & August.

Constantiæ successit Damianus Hugo, Comes *Schönbornius*, Cardinalis, & Episcopus Spirensis, jam anno 1722 electus Coadjutor. Augustanus vero Episcopus electus est *Josephus* Princeps Hasso-*Darmstadiensis*, Landgravii Philippi, Cæsarei Mareschalli & Mantuæ olim Gubernatoris, filius. Successores.

Art. XXXV.

Lis de Voto Bohemico, cessare jusso. Prætensio Bavariæ, Saxoniæ, Hispaniæ, Sardiniæ, Borussiæ, in provincias Austriacas. Responsiones Austriæ.

Toto adhuc anno 1741 vacavit Imperium, Vicariis Augustæ & Dresdæ exercentibus Jurisdictionem. Legati Electorales Francofordiæ, Principes Protestantes Offenbachii ad Dietam per legatos conveniebant, de iis, quæ Electoribus ratione futuræ Capitulationis Cæsareæ essent proponenda, consulturi. De *Voto Bohemico*, pro hac vice cessare jusso, multa contentio. *Brandavius*, Legatus Francisci Stephani Magni Ducis Florentiæ, cui, in Con-Regentem assumpto, Votum Bohemicum commiserat conjux Maria Theresia, Regina Hungariæ, &c. a conventu exclusus, tum quod negarent, suffragium Electorale fœminæ posse competere, tum quod eandem Bohemiæ hæredem diffiterentur, aut dubitarent. 57. De Voto Boh. cessare jusso contentio.

Bavariæ prætensio.

Nam 1. *Bavaria* ad pacta dotalia, Testamentum, & Codicillum se referebat, quo Ferdinandus I per substitutionem, post extinctam masculam suam stirpem, Annam filiam suam, Alberto V Bavariæ Duci nuptam ejusque posteros ad hæreditatem vocasset. Renuntiationem vero anno 1722 tantum respectu conjugis suæ esse factam, non autem jura antiqua Domus Boicæ fuisse abdicata. Eadem mente Sanctionem Pragmaticam 1726 fuisse acceptatam, nempe, in quantum conjugem concerneret. Primos Marchiones Austriæ usque ad Henricum *Jasemergott*, primum Ducem, atque ab eo usque ad Fridericum Bellicosum fuisse ex gente Boica, ex Arnulpho Malo ejusque filio Eberhardo descendentes: ac proin Friderico Bellicoso mortuo successionem ad alteram Bojariæ Ducum lineam, per Arnulphum, alterum Arnulphi Mali filium, propagatam, pertinuisse, ac privilegium successionis fœmineæ, a Frid. I Jasemergotto concessum, nullatenus Familiæ Habspurgicæ sed Boicæ Austriacæ fuisse concessum. An. 1156 Conradinum, cum in Italiam expeditionem susciperet, omnia sua in Suevia Ludovico Severo tutori & avunculo suo donasse in casum, quo improlis obiret, &c.

Saxoniæ prætensio.

2. *Saxoniæ* Elector duplici titulo jus succedendi in universam hæreditatem prætendit, ratione *sui* videlicet, & ratione *Conjugis.* Ratione sui quidem, quod linea recta descenderet ex *Constantia Sorore Friderici Bellicosi*, ultimi Ducis Austriæ ex familia Bambergensi, anno 1246 sine liberis mortui. Ratione Conjugis vero, quod Imperator Leopoldus anno 1703 eum in Domo sua successionis ordinem statuisset, ut, si filii sui Josephus & Carolus sine masculis obirent, eorum filiæ secundum *ordinem primogenituræ* succederent. Nec obstare renuntiationem suæ Conjugis, anno 1719 factam, utpote profectam ex ignorantia sui juris, & dispositionis Leopoldinæ. Sed neque acceptationem Sanctionis Pragmaticæ obstare successioni Saxonicæ, ut quæ non aliter possit intelligi, nisi salvo jure cujuscunque tertii, & cujus Sanctionis nunc nemo rationem haberet, neque Carolum VI dispositionem sui Parentis potuisse evertere.

Regis Hisp. prætensio.

3. *Rex Hispaniæ* Philippus V pariter totam hæreditatem prætendit, jus suum deducens ex Anna, *Maximiliani II Imperatoris filia, Philippo II Hispaniarum Regi nupta*, ex qua ipse descenderet. Carolum V autem Cæsarem, Germanicas Domus Austriacæ provincias, Austriam, Stiriam, Tyrolin, Alsatiam, Brisgoviam, fratri suo Ferdinando cessisse quidem, sed sub ea conditione, ut, si ma-

mascula ejus progenies deficeret, Hispanica linea succederet. Cum igitur in Carolo VI hæc defecerit, succedere Hispanicam, cujus ipse sit caput, ex Anna descendens, & Caroli II hæres.

Eandem esse rationem Hungariæ & Bohemiæ, quarum Maximilianus II, ex matre hæres, jus succedendi filiæ suæ Annæ (jam memoratæ) reservarit in casum, quo Masculina series Teutonica deficeret. Idemque a Ferdinando II anno 1617 Pragæ fuisse confirmatum. His autem juribus, dudum quæsitis, Carolum VI per Sanctionem suam Pragmaticam non potuisse præjudicare. Hæc Montichius legatus Hispaniæ per aulas Germanicas late dispersit.

4. *Rex Sardiniæ* non totam quidem hæreditatem, Ducatum tamen *Mediolanensem* prætendit, ex ea ratione, quod Carolus V anno 1549 successionem in eo ita ordinarit, ut deficiente propagine mascula Philippi II filii, succedant filiæ, earumque masculi secundum ordinem primogenituræ. *Primogenitam* autem *Philippi II fuisse Catharinam, Carolo Emmanueli Duci Sabaudiæ nuptam, ex qua ipse descendat*, ac proin sit hæres legitimus. Domui Sabaudicæ jam eo tempore, quo Carolus II Rex Hispaniæ decessit, jus competiisse, multo magis nunc, tota masculina Domus Austriacæ stirpe exstincta. Regis Sard. prætensio.

5. *Rex Borussiæ* prætendit successionem *in quatuor Silesiæ Ducatus, Lignicium, Briegam, Wolaviam, & Jägerndorffium*. Et quidem jus in priores tres Ducatus fundavit in *pacto Confraternitatis*, anno 1537 inito inter Joachimum II, Electorem Brandeburgicum, & Fridericum II, trium illorum Ducatuum possessorem, vi cujus mutua sit statuta successio, sub nexu tamen antiquo feudali cum Regno Bohemiæ: qui nexus nullatenus impediat Confraternitatem, atque hoc pacto eventualem alienationem, cum Bogislaus III, anno 1329 suos Principatus Joanni Luxenburgico, Regi Bohemiæ, subjecerit quidem, jure clientelari a se possidendos, reservato tamen jure eos alienandi, ac proin pactum illud Confraternitatis fuisse omnino validum, quin illius confirmatio esset necessaria. Regis Borussiæ prætensio.

Jägerndorffium anno 1524 a Georgio Marchione Brandeburgico fuisse emptum; ab ejus vero filio, cum anno 1603 improlis obiret, Joachimo Friderico Electori fuisse legatum: ab hoc vero juniori filio suo Joanni Georgio relictum; quem dein, partes Friderici V in turbis Bohemicis sequentem, Ferdinandus II anno 1623 proscriptum Ducatu spoliarit. Jure igitur postliminii illum cum fructibus perceptis & percipiendis reposci.

Responsiones Austriacorum.

His omnibus responderunt Austriaci.

Contra Bav. Ad I. Annam, Alberto V Bavariæ Duci nuptam, in eum solummodo casum fuisse substitutam, quo ex tribus Ferdinandi I filiis nullus superesset *hæres*, legitimo matrimonio natus. Atqui plures adhuc superesse tales *hæredes*, & inter eos *Mariam Theresiam*, Caroli VI ultimi possessoris filiam primogenitam, cui vi privilegii, a Friderico I concessi, vi Sanctionis Pragmaticæ, anno 1726 ab Electore acceptatæ, vi denique rationis & ordinis naturalis, jurisque Divini & humani, paterna hæreditas competat.

Neque ab antiquis temporibus jus aliquod derivari posse, cum antiqui Marchiones & Duces Austriæ non fuerint *stirpis Boicæ*, ab *Arnulpho Malo* descendentes, sed stirpis *Bambergensis* sive Babebergensis; ex qua familia Albertus I *Elisabetham* duxisset, omnium Archiducum matrem. Privilegium successionis fœmineæ a Frid. I Imperatore fuisse concessum Henrico *Jasemergott ejusque in eodum Ducatu successoribus, nec non terræ Austriæ.* Idem privilegium confirmatum fuisse a Rudolpho Habspurgico, cum consensu Electorum, etiam Ludovici Severi, Bavariæ Ducis & Electoris Palatini: & postea ab Alberto I, Henrico VII, Carolo IV, Wenceslao, Sigismundo, Friderico III, Carolo V, & ipso etiam Ludovico Bavaro Imperatore.

Quantum ad Hungariam, Ferdinandum I ne quidem potuisse de successione libere disponere. Patere ex juramento, quod Reges præstare sint soliti, eos non habuisse manus liberas. Primum an. 1687 ab Hungaris Leopoldo, ob res adversus Turcas præclare gestas, successionem masculinam fuisse firmatam, & anno 1723 ad fœminas secundum normam Sanctionis Pragmaticæ extensam. Posteriori testamento Ferdinandum I, cum ex Maximiliano filio jam nepotes haberet, de successione filiarum nullam factam mentionem, nisi quod singulis centum florenorum millia assignaret pro dote. Denique Sanctionem Pragmaticam ab ipso etiam Electore anno 1722, & 1728 absolute fuisse acceptatam &c. Hæc aliaque *Bartensteinius* Secretarius attulit; amplior autem deductio *Knorrio* fuit demandata.

Contra Sax. Ad 2. *Fridericum Bellicosum* habuisse fratrem seniorem *Henricum*, ex quo descendat *Elisabetha*, Alberto I Imperatori nupta, ac mater omnium Archiducum. *Constantiam* autem, Marchioni Misniensi nuptam, fuisse ejusdem Friderici Bellicosi sororem natu minorem;

merito

merito autem præponi progeniem fratris natu majoris propagini sororis, & quidem natu minoris. Dein a Rudolpho Habspurgico post devictum Ottocarum, Austriæ incubantem, Albertum filium Austriæ feudo fuisse investitum, consentientibus Electoribus, ob magna in Imperium merita.

Josephi Imperatoris filiam natu majorem, Saxoniæ Electoris conjugem, utique successuram fuisse, si Josephus supervixisset Carolo, quæ mens fuerit Leopoldi Cæsaris, non vero, dum Carolus supervixerit. Tunc enim prolem succedere patri præ nepte ex fratre. Denique Josephinas Archiduces renuntiasse secundum normam Sanctionis Pragmaticæ, a toto Imperio & plerisque Europæ Statibus approbatæ.

Ad 3. Responderunt Austriaci, secundum privilegia, a Friderico I, & II anno 1156, & 1245 concessa, & ab aliis Imperatoribus confirmata, filiam Archiducis *ultimi possessoris* succedere. Regem Hispaniæ hunc succedendi ordinem anno 1725 in pace Viennensi art. 12 cum sponsione approbasse, & an. 1731 denuo confirmasse. Hoc ipsum privilegium etiam a Carolo V Imperatore & Rege Hispaniæ fuisse confirmatum. Contra Hisp.

Carolum V, cum provincias Germanicas Ferdinando fratri cederet, eam solam adjecisse conditionem, ut, si stirps Germanica mascula extingueretur, succederet Hispana *mascula*; hanc autem in Carolo II defecisse. Regem Philippum non per masculam sed fœmineam duntaxat propaginem a Carolo V, & Austriacis descendere: fœminis autem Hispanis nullum esse jus quæsitum in terras Germanicas. Annam quidem, Philippi II Conjugem, sibi jus reservasse, sed tantum in eum casum, quo *masculina* & *fœminina* in Germania series deficeret. Philippum quoque III in contractu domestico, anno 1617 Pragæ cum Ferdinando II inito, pro *solis masculis* suis jus successionis sibi reservasse in terris, a Carolo V cessis, si mascula Ferdinandi I linea deficeret.

Adversus *Regem Sardiniæ* Austriaci nullam Deductionem protulerunt, sed potius eum, ab Hispanis, Mediolanum prætendentibus, irritatum, lucrari, & in partes suas trahere conabantur. Hoc certum putabant, quod Sanctioni Pragmaticæ subscripserit, sicque juri suo renuntiarit. Cont. Sard.

Ad Argumenta denique Regis Borussiæ responsum fuit a *Kannengiessero* Consiliario: *Boleslaum* Ducem anno 1329, & 1331 Lignicium & Briegam tanquam *hæreditaria feuda* Regno Bohemiæ subjecisse, jure clientelari deinceps a se & *masculis* suis hæredibus possidenda, Cont. Boruss.

denda, cum expressa declaratione, etiam a filiis Boleslai approbata, ut, si mascula ejus stirps deficeret, Principatus isti Regi Bohemiæ ejusque *hæredibus & successoribus* aperirentur, atque cum corona Bohemiæ *consolidarentur*, cum ea tamen reservatione, ut pro casu necessitatis unam vel alteram urbem aut arcem Regi, vel si is nollet emere, alteri vendere liceat. Potestatem proin aliquid ex iis feudis alienandi ad *casum necessitatis* esse restrictam.

Equidem a Rege Uladislao anno 1511 Duci Lignicensi *Friderico II* factam potestatem libere testandi; idque a Rege Ludovico 1522, & 24 fuisse confirmatum; sed eas litteras sub & obreptitie fuisse impetratas, ex falsa allegatione, quod Duces vi primæ infeudationis potestatem liberam alienandi habeant, & reticentia consolidationis in casum deficientis stirpis masculæ, Regi Joanni & coronæ addictæ, & juramenti Regii, accrescentia ejusmodi bona sine consensu Bohemiæ Statuum non alienandi.

Igitur *Fridericum II*, qui Lignicium, Briegam, & Wohlaviam possidebat, non potuisse in præjudicium Regis & Regni Bohemiæ disponere, & cum *Joachimo II*, Electore Brandeburgico, *pactum hæreditarium Confraternitatis* inire: sed Status regni jure a Ferdinando I Rege petiisse, ut illam declaret irritam. Quod & factum anno 1546, postquam partes legitime citatæ, litem contestatæ, eorumque probationes ultro citroque auditæ & expensæ fuissent, protestante licet Electore contra sententiam, nullitatis declaratoriam.

Duces tamen acceptasse sententiam, & anno 1596 revocasse Confraternitatem. Ipsum etiam Brandeburgi Electorem *Joannem Georgium*, successorem Joachimi, agnovisse æquitatem sententiæ, ac propterea Rudolpho II Regi supplicasse, ut unum sibi Principatum ex gratia concederet; quod tamen negatum fuerit. Ab anno dein 1593 usque 1683 per 90 annos a Domo Electorali nihil motum, ne quidem anno 1675, quo mortuus est Georgius Wilhelmus, ultimus Dux ex Piastorum Stemmate. Oblatam autem *Friderico Wilhelmo* Electori ab Imperatore Leopoldo fuisse pecuniam, alienum esse a veritate; quin imo rescriptum ab eo, Electorem nihil posse prætendere, sed post ultimi Ducis mortem tres Principatus sibi ac regno Bohemiæ accrescere.

Nihilominus tamen Leopoldum Imperatorem anno 1686 premente bello Turcico & turbis in Imperio, cum opera Electoris indigeret, ad preces *Friderici III* Electoralis Principis *Swibusianum circulum* Electori ultro dedisse, per litteras Reversales spondente

Fri-

Friderico Principe, se post mortem patris eundem restituturum. Dici proin nullatenus posse, Freytagium Cæsaris Legatum has litteras per fraudem extorsisse. Puffendorffium, qui ex Archivio Brandeburgico scripsisset, nequaquam, si quis dolus intervenisset, fuisse taciturum.

Post cessionem dicti circuli, & prætensionis Lichtensteinianæ in Principatum Frisiæ Orientalis, Fridericum Wilhelmum Electorem omni prætensioni in memoratos Principatus non modo pro se, sed etiam hæredibus & successoribus suis, erecto instrumento, renuntiasse, fassumque verbis conceptis, eidem instrumento insertis, prætensiones suas non fuisse fundatas, ac propterea omnia documenta ea super re irrita ac nullius roboris fuisse a se declarata, atque Freytagio restituta.

Mortuo anno 1688 Friderico Wilhelmo Electore potuisse Cæsarem, vi Reversalium, quas in manu habuisset, possessionem Svibusianam rursus capere; sed in respectum Domus cum novo Electore novum iniisse tractatum, quo conventum, ut Svibusium restitueret Elector, Cæsar vero Electori *Ducis Borussiæ* titulum (absque præjudicio tamen Ordinis Teutonici) tribueret, una cum *exspectativa* gratia *ad Frisiam Orientalem*, ac promisso, virum Protestanticæ Religionis in Judicium Aulicum assumendi. Tum vero anno 1695 Svibusium una cum litteris feudalibus, aliisque documentis Cæsari fuisse restitutum: nec postea ultra 40 annos mentionem ullam de prætensione Brandeburgica esse factam. Quin imo eundem Electorem Fridericum anno 1700, cum Imperator Leopoldus eum Regem Borussiæ agnovisset, omni prætensioni in Principatus Silesiæ iterato renuntiasse, pro se & omnibus suis successoribus.

Nulla igitur ratione capi posse, quo jure aut æquitate Fridericus II Rex Borussiæ Silesiam invadere vi armata potuerit, contra jus gentium, absque ulla prævia denuntiatione belli.

Quantum ad Principatum *Jägerndorffium* spectat, nec illum esse feudum simpliciter hæreditarium, aut vendibile, aut alias alienabile, sed feudum rectum masculinum. Neque sub alia qualitate a *Georgio* Marchione Anspacensi fuisse anno 1524 obtentum a Ludovico Rege, & quidem pro se, fratre & filiis tantum. Georgii filium *Georgium Fridericum* a Ferd. I anno 1557, & a Max. II anno 1567 eo fuisse investitum tanquam feudo masculino. Cum autem cerneret, Franconicam Marchionum Brandeburgicorum veterem lineam masculinam secum emorituram, adeoque nullos superesse feudi capaces, omnemque de eo dispositionem sibi esse præcisam,

apud Rudolphum Regem institisse, ut illud Joachimo Friderico Electori Brandeburgico, agnato suo, donare liceat. At Rudolphum legibus Regni Bohemiæ fuisse constrictum, quo minus posset, reversa ad coronam feuda alienare.

Marchionem nihilominus *via facti* Jägerndorffium cum quatuor aliis ditionibus in Electorem per *donationem mortis causa*, erecto instrumento, an. 1595 transtulisse, contra jus omne & æquum: cumque an. 1603 obitus Marchionis fuisset secutus, Electorem in illis belli turbis possessionem invasisse, eamque filio suo Joanni Georgio tradidisse, ad quam neuter fuerit habilis.

Rudolphum autem Regem perpetuo eis negasse Investituram, & Principatum cum fructibus perceptis repetisse: Ferdinandum II Joanni Georgio an. 1623 non tam propter crimen feloniæ Principatum ademisse, quam propter injustam ejusdem possessionem, quod ex linea Franconica, unice infeudata, non descenderet.

Hanc Deductionem Austriacam, quam brevi compendio obiter retuli, confutare jussus Baro *Coccejus*, Borussicus Minister, prolixum scriptum edidit; id potissimum probare conatus, Boleslaum Ducem, cum in clientelam Joannis Bohemiæ Regis se dedidisset, libertatem alienandi sibi reservasse, atque a prima Investitura eos Principatus fuisse feuda hæreditaria, libera ac promiscua, non autem masculina. Ejusmodi feuda hæreditaria post extinctam masculam stirpem non aperiri domino directo, si vasallus per actum inter vivos aliter disposuerit. Fatentibus ipsis Bohemiæ Regibus, Duces de his liberis feudis hæreditariis potuisse disponere; ac proin Confraternitatem hæreditariam & validam & licitam fuisse, ejus vero cassationem irritam, & consequenter post ultimi Ducis mortem feuda illa coronæ Bohemicæ non fuisse aperta, sed dominium utile ad Domum Brandeburgicam fuisse translatum, remanente cum regno nexu feudali. Jägerndorffium pariter fuisse feudum improprium, simpliciter hæreditarium, dispositioni Ducis subjectum, ideoque a linea Franconica legitime ad Marchicam fuisse translatum. Propter feloniam autem Joannis Georgii non fuisse puniendos liberos & agnatos innocentes.

Hæc Deductio rursus ab Austriacis fuit confutata; pluraque alia scripta in utramque partem per Europam sunt dispersa; ex quibus brevissimam syncopem pro eruditione aliquali Historica extraxi, quin ullo modo judicium meum interponam, cum minor sim, quam ut de Juribus magnorum Principum quidquam possim definire.

Art.

Art. XXXVI.

Borussus in Silesiam. Legatum Viennam mittit. Reginæ responsum. Neupergius pugna ad Molvicium vincitur. Römeri virtus. Schnöllendorffensis conventio, sed non servata.

Audita vix morte Caroli VI Imperatoris, antequam hæc scripta ederentur, *Rex Borussiæ* Fridericus II validum exercitum Silesiæ, adversus talem tantumque hostem non satis præparatæ, nulla belli denuntiatione facta, infudit, atque anno 1740 exeunte jam duos Principatus, *Saganum* videlicet, & *Glogaviam*, in quos nullam unquam prætensionem formaverat, expugnavit; Glogaviam autem, permunitam urbem, dum milite cinctam habebat, *Gotterum* Viennam misit, qui Reginæ proponeret; timendum esse, ne Gallia & alia quædam Aula Silesiam occuparent; hinc Regem paratum esse, Germanicas Reginæ provincias omnibus suis viribus defendere, initurum se eum illa, uti & Russia, Anglia, Hollandia eam in rem fœdus. Effecturum, ut Conjux ipsius Dux Lotharingiæ eligatur Imperator: simulque daturum Reginæ duos florenorum milliones. Pro his tamen conditionibus cedendam sibi Silesiam Inferiorem. 58. Boruss. Silesiam invadit. Ejus propositiones.

Respondit Regina, quodlibet membrum corporis Germanici esse obligatum, parti invasæ succurrere; idque non tantum propter Imperii communem nexum, sed etiam in præsenti casu propter Sanctionem Pragmaticam, cui totum Imperium sponsor accesserit. Fœdus cum Russia, & potentiis maritinis jam alias subsistere, & substitisse, antequam Rex Silesiam invaderet. Electionem Imperatoris secundum B. A. debere esse liberam, nihilque magis impedire eam libertatem ac turbas in Imperio excitatas. Oblatos duos milliones multum excedi damno, per irruptionem in Silesiam illato. Cæterum staturam Reginam Sanctione Pragmatica, nec quidquam cessuram de Silesia. Si autem Rex illa excedat, paratam esse renovare cum illo amicitiam. Atque hac ratione abscissa tractatione legati domum sunt revocati, Borussusque pleno velut alveo Silesiam inundavit. Responsum Reginæ.

Per Europam autem nuntiari jussit, suum in Silesiam ingressum nullatenus oriri ex hostili adversus Reginam intentione, multo minus ad turbandam Imperii quietem, sed unice ad vindicanda manifesta sua in Silesiam jura, in contractibus & Confraternitatibus Rex causas publicat.

cum prioribus Ducibus fundata. Præsentes temporis circumstantias celeritatem exegisse, ne alii, qui successionem sibi vendicarent, prævenirent. Quamvis igitur non potuerit prius cum Regina ea super re conferre, non omissurum tamen Domum Archiducalem fulcire.

Interea autem Rex, Sagano & Glogavio Principatu occupato 28 Dec. ad *Uratislaviam* admovit exercitum. Regina 5000 in præsidium huic urbi obtulerat; at illa obtendens sua privilegia, recipere recusavit; quo in rem suam Rex usus, urbi *neutralitatem* obtulit, quam illa acceptavit, sub conditione plenæ immunitatis ab omni onere, & militari præsidio. At mox 3000 in ædes Ecclesiasticas introducta sunt, atque officiales Austriaci cum Schaffgotsio migrare jussi.

Preslaviam occupat,

Sub initium anni 1741 expugnata *Olavia* & *Othmacovio*, ad *Neissam*, urbem Silesiæ munitissimam, ductæ copiæ. At *Rothius* Baro tam strenue eam defendit, ut cessante oppugnatione, corona duntaxat cingere eandem oportuerit, prout etiam munimenta *Briegæ* & *Glogaviæ*. Expugnatæ autem *Oppolis*, *Namslavia*, *Troppavia*, *Jägerndorffium*, cum munito *Jablunca* transitu, ut Hungari ingressu prohiberentur; atque sic Rex, qui quatuor solummodo Principatus sibi vendicaverat, duos intra menses utramque Silesiam rigente bruma armis percurrit, *Moravia* quoque contributione indicta.

Aliasque urbes & provincias.

Commisso dein *Schwerino* exercitu Rex 29 Januarii ovans Berolinum ingressus est. At altero jam mense reversus, tot copias adduxit, ut in Silesia *ultra sexaginta armatorum millia* sub signis haberet; cum quibus appetente jam vere expeditione cœpta, primo *Glogaviam*, quam Wallisius propugnaverat, per Dessavium Anhaltinum noctu expugnavit 8 Martii, præsidio 800 virorum more militari capto.

Inter hæc *Neupergius*, quem Regina copiis suis præfecerat, collecto in Moravia exercitu, in Silesiam movit, atque 10 Aprilis ad *Molvicium*, pagum non plus milliari Briega dissitum, stetit. Rex, pugnam conserturus, obviam processit; instructaque utrinque acie acerrime est dimicatum. Singularis in hoc prælio virtus enituit *Römeri*, qui sinistrum cornu Austriacorum regebat. Is enim cum Dimachis & cataphractis tanta vi districto gladio in dextram Borussorum alam quinquies fuit invectus, ut ordines primum turbaret, dein vero totum cornu retroageret: sed *Dessavius* & *Schwerinus*, celeberrimi Duces, ita restituerunt aciem, ut *cadente Römero*, fortitudinis

Pugna ad Molvicium.

Römeri fortitudo.

diais suæ victima, post quinque horarum cruentum conflictum, Neupergius receptui caneret, Borusso in acie persistente. Vitio datum, quod dextro Austriacorum cornu serius adventante, sinistrum initio solum universis hostium viribus fuerit objectum; nihilominus tamen reportandam fuisse victoriam, si eandem pedites, quam equites fortitudinem objecissent, hostes ipsos fuisse confessos. Ipsi etiam Römero culpæ datum, quod in hostiles acies ardore nimio irrupisset, antequam acies in ordinem fuissent redactæ. Neuperg receptui canit.

Victoriæ fructus erat Briega, quam Octavius Piccolominus defenderat, a Borussis expugnata, libero abire permisso præsidio, cum promisso tamen, per duos annos non militandi adversus Regem. Nec multo post Rex *Uratislaviam*, urbem Silesiæ principem, quantumvis neutralitas ei fuerat promissa, præsidio octo millium occupata, eo obtentu, quod Syndicus Austriacos advocasset, scriptis ad Neupergium litteris, a Borussis interceptis. Briega dedita.

Cum autem *Protestantes* passim, fidem, Domui Austriacæ datam, ejurarent, & homagio præstito se Regi subjicerent, *Canonici* tamen id recusarunt, quod fundatio sua sit a Polonis, solique Episcopo suo & summo Pontifici essent subjecti, &, si id facerent, bona sua in superiori Silesia, & Moravia essent amissuri. Protestant. perfidia. Ecclesiast. constantia.

At Rex, hoc responso irritatus, eos, ademptis bonis, Vratislavia expulit; bonorum etiam jacturam comminatus omnibus Inferioris Silesiæ incolis, si militiam Austriacam non ocius desererent. Philippum Ludovicum vero Sinzendorffium, Cancellarii Aulici, viri celeberrimi, filium, S. R. E. Cardinalem & Episcopum Vratislaviensem Ottmachovio captivum abduxit, & post 6 dies Viennam dimisit.

Venerant interea in castra Regis *Hindfordus* & *Robinsonus* Angliæ, *Ginckelius* Hollandiæ, *Bellilius* Galliæ, & *Montichius* Hispaniæ Legati, priores suasuri pacem, posteriores dissuasuri, atque ad fœdus Gallo-Boicum pertracturi. Legatorum studia.

Rex cum utraque parte transegit; & cum Austriacis quidem 9 Oct. 1741 *Conventionem Schnöllendorffensem* clam iniit, qua promisit inducias pro cessione superioris Silesiæ, moxque exercitum *Neissa* admovit, quæ ad speciem duntaxat aliquot diebus se defendens, deditionem fecit. Conventio Schnöllendorffensis. Neissæ deditio.

Regina Hungariæ, &c. hac pactione ex illa parte se tutam rata, copias suas, e Silesia & Moravia extractas, in Bohemiam adversus Fœderatos irrumpentes duxit. Verum Rex, nulla induciarum ratione habita, in superiorem etiam Silesiam, Glacensem Rupta inductæ.

Olomucium captum. Comitatum, a Fœderatis sibi addictum, & in Moraviam, ubi *Olomucium* expugnavit, movit; contestatus nihilominus per Legatum Ratisbonæ, se Pacem West. exacte servaturum.

Art. XXXVII.

Elector Bavariæ, Galliæ & aliorum fœderatorum auxiliis adjutus, superiorem Austriam & Bohemiam occupat, & Rex proclamatur. Hannoveranus neuter. Causa Würtembergica in puncto subfeudi.

59. Ex altera parte adhuc potentior procella in Reginam incubuit, quippe, postquam *Elector Bavariæ* ampla Deductione, a Joanne Adamo *Ickstadio*, Professore olim Herbipolensi composita, Domus Magnum Fœdus. suæ jura, ex Gente Boiça, ante Habspurgicos in Austria regnante, ex Testamento & Codicillo Ferdinandi I Cæsaris, atque ex Donatione Conradini, Sueviæ Ducis, petita, allegaverat, nihil autem obtinere posset, opportuna auxilia circumspexit, inito cum Regibus *Galliæ*, *Hispaniæ*, *Poloniæ*, *utriusque Siciliæ*, *Borussiæ*, Electoribus *Coloniensi*, & *Palatino* fœdere.

His viribus confisus Elector 31 Julii anni 1741, per Tribunum *Minucium Passavium* occupavit. Postquam autem Gallicæ co- El. Gallis junctus, capto Passavio, piæ, ad 40000 æstimatæ, tum Passavii, tum Schardingæ Bavaricis se conjunxerunt, Elector, commissa Bojariæ administratione Electrici & Baroni *Unertlio* 17 Sept. Monachio profectus, supremum In Austriam, totius exercitus imperium suscepit, atque Austriam superiorem, recedentibus Austriacis, breve intra tempus occupavit, receptoque Statuum 2 Oct. homagio *Lincii*, in Inferiorem Austriam progressus, recta Viennam petiturus credebatur; sed flexo itinere *in* Et Boh. movet. *Bohemiam* movit, relictis ad præsidium superioris Austriæ, sub Minucio & Segurio 12000 armatorum.

Elector cum sociali Gallorum exercitu *Pragam* usque progres- Pragam capit sus, 24000 Saxonum invenit; cum quibus triurbem, tribus locis impetitam, 26 Nov. expugnavit; *Ogilvio* urbis Præfecto cum 2780 præsidiariis captis, Austriacis vero, qui urbi succurrere volebant, Budweisium usque prope ad fines Bohemiæ propulsis. Carolus Rex proclamatur. Albertus vero *Rex* proclamatus, & a fœderatis agnitus. A Statibus Bohemiæ fidei sacramentum & homagium solenniter recepit, postquam sua illis jura & privilegia confirmavit. *Keiserfteinius* dictus regni

regni Cancellarius, *Kolowratus* Præses Justitiæ, *Comes de Bavaria* Pragæ Præfectus, *Broglio* vero militiæ. Comitatus *Glacensis* Borusso cessus. Quibus confectis Carolus Albertus Monachium rediit 29 Dec. inde Francofurtum profecturus ad electionem Cæsaream.

Prius tamen copiis Bavaricis præfecit *Törringium*, locum-tenentes vero Max. Fuggerum, Theodorum Moravitskium, Carolum Piosasquium, Ludovicum Fürstenbergium, Josephum Fridericum Principem Hohenzolleranum.

Elector *Palatinus* septem suorum millia cum Gallicis copiis & decem *Coloniensium* millibus ad Düsseldorpium conjunxit. *Saxo* pariter, a *Bellilio* persuasus, editis prætensionis suæ, quam supra attigimus, monumentis, magno fœderi accessit, & expugnatæ Pragæ pars magna fuit, *Mauritio* fratre præludente victoriis, quas hoc bello deinceps reportavit.

Elector *Hannoveranus* 24 Junii, inito cum Regina fœdere, caussam Austriacam defendere promisit, atque in eam rem triginta millium exercitum collegit, geminis castris ad Nienburgum & Hameliam locatis. Verum, cum *Mallebœus* cum majori exercitu in Westphaliam irrumperet, & provinciis Luneburgicis minitaretur, atque Brandeburgicæ etiam copiæ, ad Gentinum collectæ, terrorem incuterent, 27 Sept. *Neutralitatis* Tractatum iniit, quo promisit, se nulla Reginæ præstiturum auxilia, nec Borussis, Boiis, aliisve fœderatis obstiturum, quin imo in electione Cæsarea Electori Bavariæ Votum daturum. Mallebœus vero spondet, se in terris Hannoveranis hyberna non capturum; & Borussus, se castra Gentiniana soluturum. **Hannover. neutralitatem promittit & Votum Bavaro.**

Hoc eodem anno Maria Augusta, Alexandri, Würtembergiæ Ducis, Vidua, a Rege Borussiæ in Ordinem Equestrem Nigræ Aquilæ fuit suscepta, & invitata cum tribus filiis suis; consilio nescio quo, Berolinum, ad Regem eos misit educandos. Fortassis id factum suasu Ducis Oelsii tutoris Lutherani, arrepta ansa ex controversia cum Regina Hungariæ, quæ, ceu universalis Caroli VI patris sui hæres, etiam Ducis Würtembergiæ titulum cum insignibus assumebat. **Würtembergenses Principes Berolinum.**

Displicuit hoc tutori, qui obtendebat, cum stirpe Austriaca mascula jus omne in Würtembergiam fuisse extinctum: cum enim Maximilianus I Imperator anno 1495 Wormatiensibus in Comitiis Würtembergiam in Ducatum erigeret, Comitibus *Beutelsbacensis* originis in feudum *masculinum* pro Imperii more fuisse concessum, nec unquam hanc feudi recti naturam fuisse mutatam. **Caussa Würtembergica puncto subfeudi.**

Quippe

Quippe, licet Carolus V Würtembergiam a Fœdere Suevico (quod Ulricum Ducem ea privaverat) emerit, & anno 1519 fratri Ferdinando cesserit, Ulricum tamen post pugnam Lauffensem, ope Philippi, Hassiæ Landgravii, an. 1534 fuisse restitutum. Et quamvis in Tractatu Cadanensi fuerit conventum, ut Domus Würtembergica Ducatum a Ferdinando tanquam *sub-feudum masculinum* recipiat, anno tamen 1599 a Rudolpho II hoc subfeudum fuisse sublatum, & solum jus reservatum succedendi, si stirpem Würtembergicam masculam extingui contingeret. Semper autem considératum fuisse ceu feudum masculinum, quam qualitatem ne quidem utraque Domus sine Imperii consensu potuisset mutare: neque ex ullo contractu haberi, quod etiam fœminis Domus Austriacæ eventualis successio competat: consequenter Reginæ neque titulum amplius Würtembergicum neque insignia competere.

Hæc tutor nomine pupilli per suum Viennæ Legatum proposuit, & prolixa Deductione publicavit. Non tamen, quod sciam, fuit responsum; quia majoribus tunc Vienna negotiis fuit distracta. Titulis tamen & juribus paternis Regina uti perrexit, etiam vigore Sanctionis Pragmaticæ, a toto Imperio acceptatæ.

Wilhelmus Hassiæ Landgravius armata manu *Holzhusium* occupavit, quod ad Comitatum Hannovium pertinere prætendebat. Oppidum hoc tempore tricennalis belli *Reigerspergio*, Cancellario Moguntino, in feudum a Cæsare fuerat collatum; Elector autem Anselmus illud Ingelheimianæ suæ Familiæ emit, quæ, oblato licet pretio, tradere Wilhelmo noluit. Inde violenta invasio.

Henricus Darmstad. obit Catholicus.

Ejus filio Friderico natus est hoc anno ex Maria Angliæ Regis filia Wilhelmus. Ex Darmstadiensi vero linea obiit *Henricus*, Catholicam Religionem amplexus. Fuit is Philippi, Mantuæ olim Gubernatoris, frater.

Carolo Leopoldo Duci Mechlenburgico spes affulsit recipiendi suum Ducatum, cum Anna ejus filia ad Russiæ regimen fuit evecta. Sed cum brevi rursus fuisset dejecta, evanuit, maxime postquam Saxo, Imperii Vicarius, Christiano fratri administrationem confirmavit.

Art.

Art. XXXVIII.

Electio Electoris Bavariæ in Imperatorem, unctio & coronatio, prout etiam Imperatricis.

Annum 1742 celebrem reddit electio *Caroli Alberti* Electoris *in Regem Romanorum & Imperatorem.* Peractum negotium ritu consueto. Præstitum Electorali Collegio a Senatu & civitate Francofurtensi securitatis juramentum. 21 Jan. indictum peregrinis, ut pridie electionis urbe excedant. 24 Moguntinus & Coloniensis, qui præsentes aderant, & reliquorum Electorum Legati, ex Curia ad Ecclesiam S. Bartholomæi se conferebant, reliqui equites, Moguntinus propter senium curru vectus. Cantatum solenne de Spiritu Sancto officium ab Osteinio Proepiscopo Moguntino. Post Evangelium, Protestantes Legati recesserunt contra Aureæ Bullæ præscriptum, nec redierunt ante Communionem. Post Missam editum juramentum consuetum, ab Ecclesiasticis Electoribus apposita pectori manu, a sæcularibus Legatis tactis sanctis Evangeliis. Tum concessum in Conclave, ubi intra horæ quadrantem totum electionis negotium fuit absolutum, cadentibus omnium præsentium Votis in Carolum Albertum, Electorem Bavariæ. Acceptata a Legatis Bavariæ *Königsfeldio* & *Seinsheimio* capitulatio. Promulgatus electus primum ab Electore Moguntino in Conclavi, dein a Decano Moguntino in Ecclesia, resonantibus & reboantibus lætitiæ & gratulationis instrumentis.

60. Carol. Alb. eligitur Imperator.

Ordo electionis.

Electus, qui interea Manhemii substiterat, nuntio per Comites Elzium & Pappenhemium Imperii Vice-Mareschallum accepto, 30 Jan. publico cum applausu Francofurti exceptus, primo Ecclesiam, dein Conclave ingressus in Articulos Capitulationis juravit, dictoque solenni hymno ab Electoribus & Legatis in palatium suum deductus est.

Facta dein præparatio ad solennem coronationem, quæ 12 Febr. coram innumerabili Nobilium multitudine summa cum pompa ab Electore Coloniensi, cedente pro hac vice jus suum Moguntino, peracta est. Ritus ac ceremoniæ eædem adhibitæ, quæ in coronatione Caroli VI, eædemque interrogationes, quæ a vetustissimis temporibus aliis Imperatoribus propositæ: an Sanctam, Catholicam, & Apostolicam Ecclesiam conservare & defendere velit, ejusque Ministros protegere? Imperium secundum justitiam regere & tueri?

Ordo unctionis.

tueri? bona alienata reducere ad Imperium? sanctissimo in Christo Patri ac Domino, Romano Pontifici, & S. Romanæ Ecclesiæ decenter obsequi? &c. ad singula autem respondit: *Volo.* Quomodo hæc convenirent Imperatori Acatholico, facile patet.

Consecratio fiebat in vertice, pectore, humeris, & brachio dextro, pronuntiata formula: *ungo te in Regem oleo sacro in nomine Patris* &c. alia longior formula fuit adhibita in unctione manuum. Ita unctus Imperialia ornamenta induit. Moguntinus porrexit ensem Caroli M. Coloniensis consecrator annulum digito inseruit, sceptrum autem dextræ, & Pomum Imperiale sinistræ.

Et coronationis. Norimbergenses Legati ad altare deferebant Pallium Imperiale, quod pro hac vice ei circumdedit Legatus Brandeburgicus. Electores vero Moguntinus & Coloniensis, cum Legato Trevirensi, juncta opera coronam capiti imposuerunt, consecratore ad singulas has actiones ritu veteri certam formam pronuntiante, & Choro per intervalla respondente, præmissis Lytaniis, sub quibus Catholici genua flectebant, Protestantes vero recesserunt.

Coronatus ita Imperator coram altari, tactis sacris Evangeliis, iterum juramento, primum latina lingua, tum germanica, promisit, se leges, justitiam, & pacem sanctæ Ecclesiæ servaturum ac defensurum. Perrectum tum in sacro Missæ Officio. Cantato Evangelio liber Imperatori ad osculum oblatus, thusque adolitum. Sub symbolo ad oblationem altare accessit. Cum ad sacram communionem ventum, deposita corona, super nudum pavimentum flectens SS. Eucharistiam sub utraque specie, a Coloniensi, fratre suo, Consecratore & Officiatore, sibi porrectam, devotissime sumpsit.

Missa finita Throno fuit impositus. Facta a consecratore communi nomine gratulatio, & hymnus Ambrosianus cantatus, sequente publico applausu. Creatisque per ensem Caroli M. 71 Equitibus, Capitulum Aquisgranense more Majorum in Ecclesia sua ei Canonicatum per Legatos obtulit.

Denique, postquam hæc solennitas in Ecclesia ad secundam usque fuerat protracta, Imperator in curiam regressus (quam *Römer* appellant) mensæ accubuit, Officialibus Imperii hæreditariis pro more muneribus suis fungentibus, *Archipincernam*, cum Bohemia pro hac vice fuisset exclusa, egit Cæsareæ Aulæ Præfectus *Törringius.*

Sex

Sex dein hebdomadis post, octava videlicet Martii idem Archiepiscopus Coloniensis iisdem ferme ceremoniis coronavit etiam *Mariam Amaliam Imperatricem*, præsentibus Legatis Moguntino & Trevirensi, cum Abbatibus, Fuldensi, Imperatricis Archicancellario, & Campidonensi, ejusdem Archi-Mareschallo, qui officiis suis fungebantur. Coronatio Imperatricis.

Processum ex Palatio Cæsareo eodem ferme ritu ad Ecclesiam S. Bartholomæi ad solenne Missæ sacrificium. Unctionem peregit *Coloniensis*, coronam vero a Fuldensi porrectam, imposuit cum Legatis Moguntino & Trevirensi. Sceptrum autem & Pomum Imperiale, a Campidonensi sibi porrectum, solus Consecrator Imperatrici in manus tradidit. Collocata in Throno ad latus Imperatoris. Mensæ benedicebant duo illi Abbates. Legati Electorum assidebant. Comites Imperii inserviebant.

Art. XXXIX.

Rerum grandis mutatio. Recepta Austria. Capta Bavaria. Harcurii suppetiæ. Kevenhüllerus & Törringius. Huic suffectus Minucius, & huic Seckendorffius. Harcurio Mauritius. Versa alea. Recepta Bavaria.

Apicem gloriæ summæque in terris felicitatis attigisse videbatur Carolus Albertus, proclamatus Rex Bohemiæ occupatæ, electus, coronatusque tanta, quam vix unquam videre licuit, pompa & accurrentis Nobilitatis frequentia, S. R. I. caput Augustissimum; Hispania, Gallia, utraque Sicilia, Borussia, Ubii, Saxonia, Palatinatus stabant in fœdere. 61. Rerum status.

Regina vero Hungariæ exclusa a suffragio, deserta ferme ab omnibus, quin undique armis impetita, Austriam, Bohemiam, Silesiam, Moraviam, Italiam, jam prope amiserat, & in Germania sui vix secura, cum vagiente in cunis filiolo in Hungariam velut asylum profugit.

Sed proh quanta brevi mutatio! Eodem adhuc anno 1742 recepta Austria, Moravia, Bohemia, & occupata Bavaria, a nativis suis provinciis exclusus Imperator, Francofordiæ velut exul subsistere debuit. Qua id ratione contigerit, perstringendum breviter.

 Keven-

Austria recepta.

Kevenhüllerus Comes, supremus belli Imperator a Regina renunciatus, summa hyeme, copiis Hungaricis, quæ decem millibus constabant, auctus, expeditionem in Austriam superiorem adversus Gallo-Boios, qui prope ad ipsa Viennæ mœnia jam procurrerant, suscepit, proturbatisque ultra Anisin primis eorum ordinibus, munitiones, quas excitaverant, locaque omnia ad *Lincium* usque occupavit. Urbs hæc, superioris Austriæ caput, quod 10000 præsidio sub Minucio & Segurio teneretur, longiorem injectura moram credebatur. Verum *Magnus Florentiæ Dux*, qui in castra venerat, admoto sub finem Januarii 1742 exercitu, tribus eam locis tanta vi oppugnavit, ut obsessi brevi eandem dederent, liberum discessum pacti, qui ea lege fuit concessus, ut intra annum contra Reginam non militarent. Atque hoc pacto 24 Januarii, qua Carolus Albertus ab octo Electoribus electus fuerat Imperator, Austriam amisit. Erratum in eo, quod traductis in Bohemiam plerisque copiis, hoc latus prope nudatum sit relictum.

Bavaria invasa,

Quare non stitit hic cursum victoria. 26 Jan. *Passavium* venienti *Bernclavio* portas aperuit. *Platinus* urbis Præfectus Straubingam ductus, capite plexus est. *Menzelius* autem Schardingam & Vilshovium cepit. Uterque una cum *Trenckio* magna cum severitate grandes contributiones exegit; ut adeo tres isti Duces hodiedum in Bavaria etiam rusticis sint notissimi. Adduxerat quidem Törringius 1300 ex Bohemia armatos; sed pauciores erant, quam ut cladem evaderent, per hostium cuneos penetrantes.

Et cum Monachio maximam partem capta.

Sub finem Januarii & initium Febr. Kevenhüllerus cum toto exercitu in Bavariam irrumpens, *Brunavium*, *Burgbusium*, *Deckendorffium*, *Dingelfingam*, *Landisbutum*, *Wasserburgum*, occupavit. 13 Febr. Menzelio *deditum Monachium* his pactis, ut præsidio liber abitus Ingolstadium concedatur: arces voluptuariæ, supellex, Archivium, Bibliotheca conserventur integra, prout etiam Salinæ Traunsteinii, & Halæ Divitis. Bernesius Comes urbi Gubernator impositus. 20000 supra millionem florenorum exacta ab urbe, contributionibus aliis per totam Boiariam severe indictis; nam & Menzelius, capta *Fridberga*, ad Augustam usque omnia ocupavit.

Collegit quidem ad *Meymburgum Törringius* copias, sed a Bernclavio interceptus, fususque est. Ex altera parte e Tyroli erumpens *Stenzius*, disjectis Boiorum munitionibus, *Rosenheimium* & *Traunsteinium* cum aliis locis cepit: cumque ad *Kelheimium* fœderati rursus convenissent, Austriacis imminentibus, *Donawerdam* recesserunt. Austriaci vero etiam in Ducatum *Neoburgicum* infusi, du-

centa

centa florenorum millia exegerunt; quod Elector Palatinus partes Imperatoris adjuvaret.

Wurmbrandus 6 Apr. *Straubingam* infestare cœpit; sed *Harcourtio* cum 20000 imminente, 11 ejusdem obsidionem solvere coactus est. Meliori fortuna usi sunt Austriaci, dum *Halam Divitem* expugnarunt, præsidio 1302 virorum capto, & apparatu salino, ducentis, ut fertur, florenorum millibus æstimato, inde abstracto. Bernclavius etiam Ingolstadium milite cingere orsus est. Verum Gallis imminentibus recessit. Harcourt adducit suppetias.

Eædem Harcourtii suppetiæ id quoque effecerunt, ut occupato Deckendorffio Danubius eo usque Bavaricus flueret, magno annonæ advehendæ emolumento; Isaræ quoque ostia clausa tenerentur. *Törringio*, Francofurtum a Cæsare avocato suffectus est *Minucius*, qui ad Straubingam cum Harcurtio se conjunxit. At tota ferme æstate ibidem in castris hæsit exercitus, Harcurtio pugnam detrectante, quod mandatum non haberet. *Velitationibus* igitur actum, inter quas erat, quæ ad *Hilgersbergam* accidit, dum fœderati, eam arcem intercipere conati, cum clade repulsi sunt. Törringio suffectus Minucius,

Denique uterque Dux Augusto mense successorem est nactus, & Minucius quidem Dux Cæsareus *Seckendorffium*, Harcourtius vero *Mauritium Saxonem*, qui, Kevenhüllero cum copiarum parte in Bohemiam digresso, in Palatinatum superiorem abiit, ut ibidem cum *Mallebœo* se conjungeret, atque fœderatis in Bohemia auxilium ferret. Seckendorffius vero ad Isaram profectus, *Landishutum* intercepit. Et huic Seckendorffius.

Berenclavius se Monachii non amplius securum ratus, 8 Oct. cum 6000 urbe excessit, atque ad Oenum contendit Schardingam versus. Monachium vero 7000 Bojorum ingressi sunt; brevique Burghusium quoque & Brunavia recepta, Austriacis ad fines Austriæ propulsis. Monachium cum tota fere Bavaria recuperatum.

Haud dubie fœderati hyberna in Austria superiore potuissent figere, nisi Kevenhüllerus 27 Oct. e Bohemia rediens progressum stitisset. Venit cum eo Princeps Carolus, *Dux Lotharingiæ*, cum Königsekio legato, novisque copiis, quæ Brunaviam oppugnabant, sed a Ductore Broglio repulsi, ita in hyberna distributi sunt, ut Austriam protegerent, & communicationem cum Passavio & Bohemia conservarent. Fœderati vero in Bavaria, jam tota propemodum recuperata, hyemarunt.

Art. XL.

Nec minor mutatio in Bohemia. Post prælium Zaslaviense pax cum Borusso, & Saxone. Praga tandem recepta, Gallis in Palatinatum fugientibus; Mallebœo succurrere frustra conante.

62. *Bohemia* quoque magnas hoc anno 1742 mutationes subiit, quas hic subjicere placuit, quia cum Bavaricis & statu Germaniæ connexionem habent. Et initio quidem anni res fœderatorum prospero cursu ibant. Tota ferme Bohemia erat occupata: *Egra*, tota hyeme cincta, ac dein oppugnata, atque 20 Aprilis a Comite Mauritio Saxone expugnata. Procursum in Moraviam, ubi Saxones & Brandeburgici se conjunxerunt; sed Austriacis in Bohemia auctis, postquam victricia arma per Bavariam circumtulerant, recedere coacti sunt; Gallo-Boicis variis velitationibus, morbis, regressu in Bavariam ita imminutis, ut vix 20000 conficerent.

Egra tandem expugnata.

Princeps Carolus Lotharingus, pugnæ cupidus, Borussos ex Moravia discedentes insecutus, 17 Maji ad *Zaslaviam* in Bohemia cruentum cum iis *prælium* conseruit, in quo victoria quidem penes Borussos stetit, utrinque tamen multi cecidere, plures tamen apud victos. Secuta est *Pax cum Borussis*, de qua infra.

Pugna Zaslaviensis.

Carolus princeps, ab hoste tam potente liber, cum Lobkovicii exercitu se conjunxit, atque *Piseckum* & *Pilsenam* expugnavit, præsidio capto. Tum vero 25 Jun. majus & ad posteritatis commendationem memorabile opus aggressus, Pragæ videlicet obsidionem. Venit in castra frater Caroli *Dux Florentiæ*, & copiarum imperium recepit. Tormenta Vienna & Olomucio advecta sunt.

Dux *Broglio* cum parte Gallorum extra mœnia in aggere & vallo sub tutela tormentorum stetit, *Bellilius* in urbe imperabat. Exarmati cives. 26 Julii urbs ignibus infestari cœpta. 28 viæ obsidionales apertæ. Multæ vehementes eruptiones tentatæ, cum clade obsidentium, disjecta opera. Tormenta adactis clavis frustrata. Arctiores tamen in dies res in urbe fiebant. Ingentia erant cibariorum pretia, &, quod consequens est, fames invalescebat, ut adeo Galli urbe, quin tota Bohemia se excessuros sponderent, si liber cum rebus suis abitus concedatur. Sed obsidentes postulabant, ut captivos se tradant: cujus conditionis adjectæ eos postea pœnituit,

Obsidio Pragæ.

nituit, cum audirent, *Mallebœum* cum exercitu novo imminere, ut urbem obsidione liberaret.

Igitur postquam ingens pilarum vis in urbem frustra fuisset conjecta, cessatum est, versaque 12 Sept. *oppugnatio in circumvallationem*; majori vero cum parte exercitus itum obviam Mallebœo, ad Egram fines Bohemiæ jam ingresso. Et sane, postquam Kevenhüllerus novas ex Bavaria adduxerat copias, ea erat Austriacorum virtus, ut Mallebœus urbi non posset succurrere, sed in Palatinatum superiorem regredi fuerit coactus. Mallebœus cum novo exercitu.

Ea spe destituti obsessi fame pressi consilium inibant, qua ratione ex urbe evadere, & liberos se salvosque præstare queant. Et quidem Dux *Broglio* cum aliquot Gallorum millibus 27 Oct. occasionem nactus est, evadendi in Saxoniam, atque inde in Palatinatum ad Mallebœum: relictis tamen Leutomerici octingentis ad præsidium, qui capta 25 Nov. urbe, in Lobkovicii potestatem venere. Galli Pragam deserunt.

Cum autem interea fames Pragæ ingravesceret, *Bellilius* quoque viam invenit, qua 15 Dec. cum 11000 peditum, & 3000 equitum Egram atque in Palatinatum posset eluctari. At multi ab hoste capti, multi in itinere frigore & fame sunt enecati, multi quoque Ambergæ & in reliquo Palatinatu perierunt; ut adeo Franciæ Regi hæc expeditio incredibili omnino militum & pecuniæ damno steterit.

Causa tantæ calamitatis non minima erant *Borussi* & *Saxones*, qui inita cum Austriacis pace, socios Gallos, in medio velut conflictu desertos, universis Austriæ viribus objecerunt, Bellilio frustra ad utrumque Regem excurrente. a Borussis & Sax. deserti.

Porro post Broglii & Bellilii Praga discessum *Chevretus*, qui residuis in urbe Gallis præerat, sub finem Decembris deditionem fecit, id solum pactus, ut præsidio Egram libere abire liceat. Acceptavit conditionem *Lobkovicius*, ignarus paucitatis in urbe superstitis, sed cum ea limitatione, ut ægroti captivi maneant, & obsides, a Bellilio abstracti, restituantur.

Moravia facilius quam Bohemia ab hostibus liberata fuit. Rex Borussiæ, *Glazio* per *Dessavium* expugnato, Olomucium, quod corona cinxerat, ad exercitum suum abiit, omnemque circa regionem severæ, quod consueverat, contributioni subjecit, in Austriam usque, quo Schwerinus procurrerat, exporrectæ, levis armaturæ militibus ad ipsa adeo Viennæ mœnia prædas agentibus. Saxones pariter varia Moraviæ loca occupaverant, donec utrique pacem oblatam respicerent. Moravia.

Art. XLI.

Pax Uratislaviensis cum Borusso.

63\. Postquam Rex Borussiæ Silesiam & Comitatum Glazensem occupaverat, Hindfordio Angliæ legato conciliatore, cum Regina *pax Uratislaviæ* 11 Junii 1742 composita, 16 constat articulis.

I. Rex Borussiæ retinet *Superiorem & Inferiorem Silesiam* cum *independentia* a corona Bohemiæ, cui ab anno 1355 constanter fuerat incorporata. (Domus tamen Austriaca retinet Titulum, & aliqua in superiori Silesia sibi reservat.)

II. Præterea 10 loca, quæ ad Moraviam pertinuerant.

III. Comitatum Glazensem cum independentia a Bohemia.

Domus Austriaca retinet in superiori Silesia 1 Principatum *Teschen*, cum octo dominiis appertinentibus.

2\. Urbes principes *Troppavium*, & *Jägerndorffium*.

3\. *Olbersdorffium*, & *Hennersdorffium* cum bonis appertinentibus. Reliquis articulis comprehenduntur limites.

Renuntiat insuper Rex omnibus ulterioribus prætensionibus. Alia pacta. Obligat se ad *Religionem Catholicam* in statu quo relinquendam. Recipit in se *summam debiti*, ratione Silesiæ anno 1735 *apud Anglos & Hollandos contracti*; sic tamen, ut ea, quæ hi ipsi debent, *compensare* liceat.

Omnibus subditis sit integrum, intra quinquennium emigrare. Rex omnia archiva & documenta cessarum regionum consequatur, & titulum Silesiæ & Glazii præferat, tanquam supremus Imperans, sine nexu feudali cum Bohemia. Eodem titulo Silesiæ Domini supremi utatur Austria.

Denique mutuo promittunt, sub nullo prætextu hostes alterius juvare. Nec fœdus pangere huic paci contrarium; sed fovere insolubilem amicitiam: nec ullam hostilitatem directe aut indirecte exercere: omnes captivos sine lytro remittere: limites per Commissarios determinare; commercia libera relinquere.

Huic autem paci includunt Regem Angliæ, qua Electorem Hannoveranum, Russiæ Imperatricem, Regem Daniæ, Status Generales, Regem Poloniæ, etiam qua Electorem Saxoniæ, ea tamen conditione, ut intra 16 dies post hujus pacis notificationem copias suas a Gallis separet, & Bohemia educat.

Hanc

Hanc pacem Rex, præsentibus etiam Wilhelmo & Henrico fratribus, festo eucharistico Uratislaviæ in templo Cathedrali voluit condecorari, Sinzendorffio Cardinale & Episcopo ad concionem dicente, Schafgotschio vero Præposito habitu Pontificali solenne Missæ Officium celebrante. **Rex solenniter pacem celebrat.**

Cum igitur Silesia non amplius a Bohemia dependeret, sed supremo eam jure gubernaret, regiminis ordinem haud parum immutavit. Duo quippe tribunalia juri dicundo erexit, alterum Uratislaviæ, Glogaviæ alterum, ad quæ causæ in prima *Instantia* deferrentur, appellationes vero Berlinum ad supremum Dicasterium, atque inde supplicatio ad Regem. Duæ item erectæ Cameræ, in duabus, quas dixi, civitatibus, quibus cura contributionum incumberet. **Tribunalia erecta.**

Cum autem quidam Silesiæ Ducatus proprios adhuc haberent Principes, eos Rex Vasallos suos esse voluit, clientelari jure sibi subjectos. Non tamen eos privavit jure pristino (quod *Jus Principum* appellant), quo videlicet causæ, inter Silesiæ Principes controversæ, judicabantur: simulque Uratislaviensi civitati omnia jura & privilegia confirmavit, tertiamque dignitate in suis provinciis esse voluit.

Cardinalem Sinzendorffium non modo omnibus in Silesia, sed in aliis etiam terris suis degentibus Catholicis præesse voluit, confirmato, quem vocant, *Vicariatu Generali.* Protestantibus vero duo consistoria erexit, alterum Uratislaviæ, alterum Glogaviæ. **Vicariatus generalis.**

Art. XLII.

Obit Elector Palatinus. Cæsar Monachium redit. Imperium ordinat. Variæ promotiones. Idea pacis rejicitur. Anglus Reginæ partibus accedit, & Duce Stairio cum exercitu ad Rhenum movet.

Palatinus Elector *Carolus Philippus* Manhemii obiit hoc anno 1742. 31 Dec. ætatis 81, natus Neoburgi ad Danubium ex Philippo Wilhelmo Electore, 1661. 27 annis S. R. J. Elector & Archi-Thesaurarius: Princeps sortitus animam vere bonam, summa religione, probitate, fide, integritate, clementia, liberalitate, & facilitate in omnes incredibili. Ante Electoratum Gubernator fuit pluribus annis in Tyroli, ubi hodiedum ejus grata viget memoria: 63. **Obit Carolus Elector Palatinus.**

Elector, pauperum pater, subditorum & omnium bonorum amor, solis instar ad infimorum etiam vota se inclinans.

Uxores & liberi.

Conjuges duas habuit ex Polonia, *Radzivilliam* & *Lubomirskiam*. Ex prima ginuit *Elisabetham* Augustam, Josepho Emmanueli, Principi Solisbacensi nuptam: qui ex ea suscepit tres filias, hodiedum superstites, *Elisabetham* Augustam, *moderno Electori*; Mariam *Annam*, *Clementi Bavariæ Duci*; *Dorotheam*, *Friderico Duci Bipontino* desponsatam.

Fratres defunctus Elector habuit novem, & inter eos duos Electores, sorores octo, atque ex iis Imperatricem & duas reginas: atque ex tot fratribus nec unicus relictus est masculus, qui succederet.

Successit igitur ex proxima agnata linea *Solisbacensi Carolus Theodorus*, totius stirpis *Neoburgicæ*, paulo ante tam numerosæ, unicus superstes Surculus, in Aula Palatina in eam spem educatus, 18 tunc annorum Princeps, utpote qui natus fuerat anno 1724 ex Christiano Duce Solisbacensi & Maria Anna Marchionatus Bergæ ad Zomam hærede.

Neostad. nea extincta.

Würtembergico-Neostadiensis linea *extincta* hoc anno est in Carolo Rudolpho Duce, qui aliquanto tempore administrationem & tutelam gesserat Stutgardiensium Principum cum *Matre*, quæ ad *filios Berlini invisit*.

Landgravius Hassiæ Wilhelmus Hannoviæ Comitatum a Rheni superioris circulo separare conabatur. 6000 militum Anglico stipendio alendos tradidit. De ejus filio Friderico, Angliæ Regis genero, ad thronum Suecicum evehendo agebatur.

Elector Hannoveranus, cum Mallebœus per Westphaliam transiret, 14000 armatorum castra ad Nienburgum collocavit, ut provincias suas protegeret.

Hallæ Saxonum obiit Hoffmannus, Medicus celeberrimus.

Imp. Monachium.

Anno 1743 19 Aprilis Carolus VII Imperator *Monachium Francofurto rediit*. Anno jam superiore ibidem Judicium Aulicum erexerat; cui Præsidem dedit *Osteinium* Comitem; & quia ad ipsa usque Ratisbonæ mœnia arma circumsonabant, comitia quoque Imperii Francofordiam invitaverat cum Principali suo Commissario Josepho *Fürstenbergio*, & Barone de *Raab* Con-Commissario. Archivium etiam Imperii, quod Viennæ adhuc detinebatur, a Comite *Königsfeldio* Vice-Cancellario Imperii, & ipso etiam Electore Moguntino, qua Imperii Archicancellario, fuit petitum, sed non impetratum.

Im.

Imperator præter 22 Comites, in Consilium Intimum adlectos, quinque creavit S. R. I. Principes, *Stollbergium*, *Solmensem*, *Grimbergium*, & duos fratres *Wild- & Rheingravios*: quatuor item Comites Imperii, *Bünavium*, *Osteinium*, *Schmettavium*, *Stubenbergium*: *Virmondum* vero, mortuo Inglheimio, Judicem Cameræ Imperialis, *Wucbrerum*, *Kreitmeyerum*, Comitem *Spiblbergensem*, Consiliarios Imperiales Aulicos: & jam ante pro scamno Nobilium, Seydevicium, Bünavium, Bredavium, Morawizkium, & pro scamno Doctorum, Kleeum, Fritschium, Habermannum, Linckerum, Cramerum. *Seckendorffius* præfectus copiis, postquam Legionem Austriacam, quam habuerat, abdicavit. Promotiones.

Josephus Princeps *Fürstenbergius* gravissimum Officium Principalis Commissarii cum Dignitate Supremi *Aulæ Cæsareæ Moderatoris* commutavit. Illud vero suscepit *Alexander Ferdinandus Princeps de Turn & Taxis*, qui nomine Cæsaris Comitia Imperii Francofurtensia hortatus est, ut pacem & quietem concilient, atque in hunc finem exercitum colligant. Princeps de Taxis Commiss. Principalis.

Conciliandam quietem in Electorum & Principum Collegiis facile fuit conventum, quo autem modo hoc esset perficiendum, diversæ fuerunt sententiæ. Plures privatum hoc esse bellum atque domesticum inter Domum Bavaricam & Austriacam, ad Imperium non pertinens censebant, ac proin neutras partes sunt amplexi. Consilia Comitiorum.

Cum autem dein Comes *Stairius* cum *Anglicano exercitu* e Belgio ad Mænum moveret, Rex Galliæ *Noallium* cum copiis eidem opposuit. His transitum concedi, illis negari volebant Cæsarei, reclamantibus in Comitiis Hannoveranis, Galliam novos identidem novosque per terras Imperii exercitus ducere pro Domo Bavarica; cur Angliæ vetitum esset, Domui Austriacæ assistere, cum id fides Sanctionis Pragmaticæ, a toto Imperio acceptatæ, postulet?

Imperator Ludovicum Carolum Augustum Fouquet, Ducem de Bella Insula (*Belleisle*) quem *Bellilium* hactenus appellavimus, omni conatu pro se laborantem, *S. R. I. Principem renuntiavit.* Nuntio Apostolico vero Georgio *Doria*, allatum ab abbate Amaldo Cardinalium insigne, Biretum imposuit. Quo ornatus, & pretiosa admodum cruce donatus, discessit, Franciscum *Stoppani* successorem nactus. *Montichius* Hispanus, & *Blondellus* Galliæ apud Cæsarem legatus, Parisios discesserunt.

Actum quoque de concilianda pace; nam & *Haslangus* Baro Cæsaris Londini Legatus, ideam illius, qua partitio continebatur, *Chartereto*, Status Secretario, proposuit: & Cæsar ipse Wilhelmo

Casellano Landgravio potestatem fecit, cum Rege Angliæ tractandi, sic tamen, ut Cæsareæ Dignitati nihil indecorum promitteretur.

Idea pacis. Propositum igitur, Cæsarem copias Gallicas ex Imperio remissurum, si Regina Hungariæ suum exercitum e Bavaria abduceret, & omnes peregrini milites ab Imperii solo recederent; lis de Austriaca successione Jure componeretur: universalis amnestia publicaretur: captivi utrinque restituerentur: Cæsari in singulos menses certa pecunia penderetur, ut Aulam, & militiam sustentare possit.

Rex Angliæ has conditiones Reginæ proponendas in se recepit, eo tamen pacto, ut omnes Galli prius Germania excederent: simulque Cæsari trecenta florenorum millia suppeditaturum se promisit. Verum cum Parlamentum Angliæ dissentiret, & Regina, prosperis armorum suorum successibus confisa, nihil cederet, Imperator cum Gallia & Hispania fœdus renovavit, adpromittens, se absque earum consensu conventionem nullam initurum.

Austria autem & Anglia, ut Regem Sardiniæ firmius adhuc, propter Italiam maxime, sibi adstringerent, *Wormatiensem Tractatum* cum eo inierunt; *quem vide in Italicis.*

Art. XLIII.

64. *Minucius ad Brunoviam captus. Ab Austriacis occupata rursus Bavaria, & Palatinatus, Bojis & Gallis Bavariam deserentibus. Imperator Francofurtum abit. Boii ad Wembdingam. Cadit Ingolstadium.*

Lobkovicius, commissa Festeticio Egræ obsidione, in superiorem Palatinatum, Gallos fugientes Praga insecutus, Neoburgi potissimum hyemem transegit, Kevenhüllerus vero Schardingæ in Bavaria; ita tamen, expugnata Weidena, hyberna sua extenderunt, ut extimi utriusque exercitus se se contingerent, & Egræ obsessæ omne commercium abscinderent.

Hyberna. Ex parte Gallorum Broglio, qui post discessum Mallebœi præfuit, Straubingæ, ut ope Danubii cum Pedeponto & Palatinatu communicationem servaret, morabatur: Comes de Saxonia Deckendorffii: Seckendorffius Landishuti. *Minucium* cum 8000 Hassis,

Hassis, copiis auxiliaribus, *Bernclavius* concubia nocte *Pfarkirchii* inopinato oppressit; & velitum Præfectum de Cruce, (*la Croix*) famosum procursorem, multis cæsis, captivum abduxit.

Præludium hoc erat; nam 9 Maji Princeps Carolus & Comes Kevenhüllerus *Minucium*, cum 8000 Hassorum & Palatinorum haud procul *Brunavio* obvallatum aggressi, 4000, ut fertur, cæsis, cum multis aliis ceperunt; Seckendorffio cum reliquiis Landishutum profugiente; Gallis in stationibus suis immotis. **Minucius ad Brunavium cæsus & captus.**

Funesta hæc clades Bavariam hostibus omnino aperuit, dum victricia eorum signa per provincias volitabant. Dinglfinga, & Landavum a Daunio expugnatæ; Burghusium, Oetinga, Müldorffium a Nadastio, cæsis ad Dorffenam equitibus. Cum autem Austriaci Landishuto imminerent, Seckendorffius Ingolstadium profugit. Occupatum proin a Bernclavio Landishutum, a Principe Carolo & Hohenembsio Deckendorffium, a Gaisruckio Hala Dives. Stenzius cum Croatis & Panduris e Tyroli irrumpens ea ex parte Bavariam vastavit. Occupatum mox Rosenheimium & Wasserburgum. **Occupata rursus Bavaria.**

Quibus oculis Imperator aspexerit fumantes circum pagos, urbes, oppida, partim ab hostibus, partim a Gallis, ne in manus hostiles reciderent integra, flammis tradita, facile est coniicere. Igitur Monachii non amplius se tutum ratus, 9 Junii cum Aula Augustam discessit.

Sequenti mox die Hussari & Licani *Monachium* accesserunt, quibus, cum præsidio esset destitutum, portæ ultro apertæ, & claves traditæ sunt. Galli ægroti capti, promptuarium militare direptum. 10ma *Bernclavius*, & 11ma *Nadastius* urbem ingressi sunt. Quid civitas inde passa sit, & Religiosæ præsertim Domus, præstat silere. **Cum Monachio.**

Nadastius 12 Julii cum aliquot millibus *Fridbergam* movit, urbisque deditionem postulavit. Cum illa negaretur, suburbium combustum, & urbs tormentis impetita est. Quapropter multi Officiales bellici, 150 Galli dimachæ, 1060 partim Cæsarei, partim Hassi, & se ipsos, & urbem, & rem armamentariam, captivos tradidere, ingenti Cæsaris dispendio, & Bavariæ jactura. **Fridberga.**

Interim vero ex altera parte Princeps Carolus Deckendorffio, & Lobkovicius, ejectis *Amberga* & Neoforo Gallis, ex Palatinatu moventes, Gallos, secundum Danubium munitos propellebant, capto *Pedeponto*, *Kellheimio*, *Neostadio*. Quapropter Dux Broglio & Seckendorffius ad Ingolstadii mœnia non amplius securos se existimantes, **Amberga.**

Cæsarei & Galli Bavariam deserunt.

mantes, primum *Neoburgum*, ac dein, cum Elector Palatinus neutrum se declarasset, *Donaverdam* fugerunt, Galli, atque inde Nördlingam, ad Nicarum & Rhenum, Cæsarei vero per Augustam, Dilingam, reliquamque Sueviam. *Segurius* quoque, qui Montem Nolanum cum 10000 occupaverat, Broglium secutus, cum eo ad Spiram trans Rhenum se recepit, Cæsare apud Regem Galliæ conquerente contra Duces Gallos, quorum primus exauctoratus est.

Cæsarei ad Wemdingam.

Hoc rerum Articulo Cæsar inducias & neutralitatem obtulit; conveneruntque *Schönfeldæ* Seckendorffius & Kevenhüllerus 27 Junii, transacturi. Sed cum Regina conventionem rescidisset, Imperator copias suas, ad *Wembdingam* collectas, *neutras ac Circulares* declaravit, exauctoratoque Seckendorffio Lutherano, *Piosasquium* Comitem eis præfecit: atque 28 Junii relicta Augusta, hostibus circumfusa, Francofordiam rediit. Austriaci vero munimenta Bavariæ, fortius resistentia, expugnarunt, & primo quidem *Brunovium* 1 Julii, præsidio capto: tum vero 20 Julii *Straubingam*, quam 300 Cæsarei & 1600 Galli defenderant, qui, Capitulatione cum Bernclavio inita, liberi dimissi sunt, Cæsarei quidem Wembdingam ad exercitus reliquias, Galli vero Spiram.

Imp. Francofurtum redit.

Munimenta expugnantur.

Solum in Bavaria supererat *Ingolstadium*, hactenus virgo, quia nunquam expugnatum. Erant præsidio 360 Cæsarei, cum 3000 Gallis, quibus *Grandvillius* præfuit. Bernclavius 16000 armatorum admovit, omnemque commeatum interclusit. 26 Aug. viæ obsidionales sunt apertæ, & utrinque tormentis & pilis igniariis vehementer certatum. Tandem vero 1 Oct. hæc virgo cecedit. Bavaris in Sueviam, Gallis ad Rhenum liberis abire concessum. Atque hoc pacto *tota Bavaria* cum *Superiore Palatinatu* in Austriacorum potestatem venit.

Regina utrique *Goesium* Comitem præfecit, qui 16 Sept. Monachii, Landishuti, Straubingæ, atque Burghusii juramentum fidelitatis recepit, protestante Imperatore.

Art.

Art. XLIV.

Princeps Carolus cum exercitu ad Rhenum superiorem: Rex Angliæ ad inferiorem. Pugna Dettingana. Sponsalia Caroli cum Reginæ sorore.

Sed necdum finiit anni hujus 1743 tragœdia. Gemina adhuc scena 65.
supererat, ad Rhenum acta. Cum enim post infelix ad Brunaviam prælium omnia in Bavaria ad casum inclinarent, divisus est Austriacorum exercitus: & pars altera sub Bernclavio, aliisque Ducibus relicta est, ad persequendas belli Bavarici reliquias; pars altera sub Principe Carolo & Kevenhüllero cum 70000 8 Julii ex Bavaria per Sueviam ad Rhenum movit; atque 14 Aug. Brisacum attigit, Rhenum inde trajectura. Primus transitum tentavit *Trenckius* cum suis Licanis & Croatis, alter Princeps *Waldeccius* cum 5 cohortibus: sed cum rustici militibus mixti magno numero in adversa ripa excubarent, cum non levi suorum jactura repulsi sunt. Cum igitur trajectus spes non esset, & alioquin autumnus jam inclinaret, 19 Octobris pleræque copiæ in Bavariam hyematum redierunt, relicto in Brisgovia cum aliquot legionibus Waldeccio. Et hæc quidem ad Rhenum superiorem. **Ad Rhenum sup.**

Cruenta magis scena ad Inferiorem Rhenum aperta est. Quippe 50000 Angli, Austriaci, Hassi sub initium veris ex Belgio in Germaniam profecti sunt, *Arenbergio* Principe & Comite *Stairio* Ductoribus. Postquam autem in Ubiis Rhenum transierant, mense Aprili Moguntiam, Francofurtum, & Hannoviam usque se explicabant. Galli, quos *Noallius* ducebat, ad 50000 æstimati, pariter Rhenum trajecerant. Variis munitionibus & profectionibus consumptus Majus. 19 Junii Rex ipse Angliæ cum filio, Duce Cumbriæ, in castra Fœderatorum venit, periculum sui in acie facturus. **Angli ex Belgio.**

28 Junii ad *Dettingam* pagum, haud procul *Ascbaffenburgo*, ventum ad manus, consertumque *prælium* pertinax & sanguinolentum. Novem quippe horis pugnatum acerrime; diuque nutabat victoria, Anglico equitatu jam ferme profligato. At tandem, postquam fœderati, fugam simulantes, Gallos ex opportuna statione in locum insidiarum traxerant, tanta ignium pilarumque vi in eos actum, ut Noallius receptui, fœderati victoriam canerent. Strages utrinque fuit magna, dubitesque, ex qua parte major. **Pugna Dettingana.**

Galli

Galli Seligenstadium ac inde trans Rhenum se receperunt, Rex vero cum exercitu Hanoviam concessit, ubi cum Georgio Principe Casselano, & viginti Hollandorum millibus, in auxilium, post longas moras, ex fœdere missis, se conjunxit. Nihil tamen admodum majoris momenti amplius gestum: famosus *Daniel Mentzelius*, Hussarorum Dux equidem cum 3000 in Lotharingiam excurrit, & Metas usque atque Nancejum prædas egit; conatus etiam Landavi promptuaria annonaria Gallorum comburere, sed in fossam lapsus pedem fregit; atque Bipontem est deportatus. Rex Angliæ Hannoveræ hyemem egit.

Menzel.

Dum res Austriæ tam prospero cursu procederent, festiva Viennæ gaudia personabant. Nam & Dettingensis victoria solenni hymno in Ecclesia S. Stephani est celebrata; & Hymenæus Epithalamium cecinit, cum *Princeps Carolus*, Dux Lotharingiæ, Ducis Magni frater, *Mariam Annam*, Reginæ sororem unicam, sponsalibus sibi jungeret 19 Nov. postquam illa secundum ordinem Sanctionis Pragmaticæ renuntiaverat. Accessit solennis ludus equestris Reginæ, & aliarum feminarum Principum, quæ, Amazonum habitu indutæ, in hippodromo decurrebant.

Sponsalia Principis Caroli.

Art. XLV.

Obitus Moguntini, Constantiensis, Leodiensis, Hyacinthi Principis Siegensis. Saxonis Fœdus cum Regina. Unio Francofurtensis. Carolus Princeps Rhenum trajicit. Irruptio Borussi in Bobemiam. Exercitus Austriacus revocatur. Galli Constantiam capiunt, urbes Sylvaticas, & Friburgum. Imperator redit Monachium. Recuperata Bavaria.

66. Eletio successis Ostein.

Obiit 20 Mart. 1743 Philippus Carolus Comes *Eltz*, *Elector Moguntinus*, hydrope, æt. 78, Regiminis 11, justitiæ & pacis amans. Quamvis autem plures & potentes essent competitores, etiam exteri, electus tamen 23 Aprilis est ex gremio Joannes Fridericus Carolus Comes *Osteinius*, qui Custos fuerat, & Ecclesiæ S. Bartholomæi Francofurti Præpositus, 15 Sept. ab Archiepiscopo Coloniensi consecratus.

Fuit

Fuit electio hæc ad Votum Reginæ Hungariæ & Regis etiam Angliæ. Hinc mox Moguntiam gratulatum accesserant, Arembergius, Neupergius, Stairius, ac dein ipse etiam Rex Angliæ, postquam Elector ad ipsum inviserat.

Acceptavit is (quod Antecessor recusaverat) scriptum, quo Regina protestabatur contra electionem Cæsaream, suspenso Voto Bohemico factam, atque ad Dictaturam dedit. Graviter id tulit Imperator, conquestus de Electore, quod absque consensu Electorum id genus protestationis recepisset, & Imperii Protocollo inseruisset, contenditque, illam ab actis Imperii rejiciendam. Plura in hanc rem scripta ultro citroque volabant.

Moguntinum Electorem ad beatam perennitatem 20 Aug. secutus est *Damianus Hugo* S. R. E. Cardinalis, Episcopus *Spirensis* & *Constantiensis*, 67 ætatis anno. Spirensi Ecclesiæ datus Franciscus Christophorus Huttenus, Constantiensi vero *Casimirus* Antonius Baro *Sickingius*, Præpositi antea functus dignitate. Card. Schönborn. Sicking.

Sed necdum funeribus satiata mytris & pedis inhians superba falx, duos adhuc Episcopos mense Decembri demessuit, videlicet 6 Dec. Episcopum *Leodiensem*, Georgium Ludovicum de *Berghes*, 81 æt. anno, 20 Regiminis; & *Basileensem*, Jacobum Sigismundum de *Reinach* 16 Dec. æt. 60, Regiminis 6. Berghes.

Elector Palatinus Philippus Theodorus, cum Junio Anglo-Austriaci imminerent, neutralitatem amplectens, copias suas a Cæsareis separatas revocavit. Variolis dein periculose laborans Divino favore subditis suis fuit servatus. Palat. neutralis.

Elector *Saxoniæ novum Fœdus cum Austria* iniit: quo præter amicitiam firmatur Sanctio Pragmatica, vi cujus post Descendentes Caroli VI primus ordo tangit Principes Saxoniæ utriusque sexus, ex Josephi Cæsaris Primogenita nascentes. Renovatur Fœdus anni 1733, cavetur de assistentia, & defensione mutua. Nullum contractum, huic contrarium, inibunt. In Dietis Imperialibus & Circularibus privatæ suæ ac mutuæ, atque communis in Imperio utilitatis rationem habebunt. Russiæ Imperatricem & Angliæ Regem ad hoc fœdus invitabunt. Limites per Commissarios determinabunt. Fœdus Saxo-Austriacum.

Quæ in Domo Holsato-Gottorpiensi & Mechlenburgica memorabilia hoc anno contigerunt, opportunius in actis Suecicis & Russicis dicentur.

Præter 4 Episcopos, supra memoratos, obierunt hoc anno

Obit Hyacinth. Siegensis Cath.

1 Wilhelmus *Hyacinthus*, Princeps Nassovio-*Siegensis*, ultimus lineæ *Catholicæ*, anno æt. 77, varia per vitam suam expertus, quæ sparsim supra attigimus. Successit *Diecensis* Princeps Auriacus, omnium ditionum lineæ Ottonianæ jam possessor, &, quod gaudium complevit, auctus filia Carolina, cujus patrini Rex Angliæ & Borussiæ.

Succ. Diecensis.

2. Christoph. Franc. Josephus L. B. *de Rodt*, Gubernator urbis Friburgensis in Brisgovia. 3. Oeniponti Tribunus Comes Waldseggius. 4. Comes Czerninus Pragæ. 5. Franc. Ant. Stahrenbergius, Aulæ Viennensis Moderator, cum coronationi Reginæ assisteret Pragæ. 6. Eleonora Princeps *Oelsensis*, ad Catholicam Religionem conversa.

Oelsensis conversa.

Anno 1744 inita est *Unio Francofurtensis* inter Carolum VII Imperatorem, Regem Borussiæ, Electorem Palatinum, Landgravium Hassiæ, cui Gallia & Hispania accessit, postquam Rex Franciæ, qui hactenus copiarum auxiliarium nomine Cæsari adstiterat, Reginæ Hungariæ, Angliæ, & Sardiniæ bellum denuntiavit.

Unio Francofurtensis.

Unione autem illa conventum 1, ut finis illius sit conservatio Imperii secundum illius leges fundamentales: pax reducenda: defensio Dignitatis & Auctoritatis Majestatis Cæsareæ.

2. Bonis Officiis efficiendum, ut Aula Viennensis Imperatorem agnoscat, Archivia Imperii extradat, eidemque provincias suas restituat.

3. Curandum, ut lis de successione Austriaca, vel a toto Imperio amice componatur, vel via juris, sancitis interea induciis.

4. Cavent sibi invicem de terris possessis.

5. Omnibus Statibus liberum sit, huic Unioni accedere: specialiter vero invitentur Electores Coloniensis & Saxo. Circumferebatur etiam Articulus privatus, qui Cæsarem inter & Borussum ferebatur initus, quem tamen hi negabant.

Coloniensis neutrum se professus est; quin Regi Angliæ 6000 Stipendiarios dedit. Saxo vero Fœderi suo cum Regina inhærebat, prout etiam Russia.

Coloniensis fratrem deserit.

Per Comitia Imperii acria adhuc scripta volitabant. Proponebatur inter alia, si Protestatio Austriaca ab Actis Imperii rejiceretur, Reginam provincias suas a nexu Imperii, prout vi privilegii facere posset, sejuncturam. Sed non sunt refricanda vulnera, quæ dudum cicatricem obduxerunt.

Cum

Cum Gallia Reginæ bellum denuntiasset, Carolus Princeps, cui Traunius Legatus additus, ad *Scbreckium* in Marchionatu Durlacensi cum 70000 *Rhenum trajecit*. Superataque linea Lauterburgensi, *Weissenburgum*, *Hagenoam*, *Tabernas*, aliasque urbes cepit. Jamque Argentinæ imminebat, cum geminus eum tristis nuntius, & de *Adventu Noallii & Harcurii* cum subsidiis, & de *irruptione Borussi* in Bohemiam, Rhenum remetiri coegit, cum jactura non modica, Gallis postremam ejus aciem carpentibus. Carolus Rhenum trajicit. Nova Scena.

Cæsareus dein exercitus *in Bavariam* movit Ductore Seckendorffio, Galli vero *occupata Constantia* & urbibus *Sylvaticis*, *Brigantium* tentarunt, sed gravi cum jactura sunt repulsi. Speraverant quidem Cæsar & Borussus, eos Austriacos insecuturos. Sed ad Friburgum in Brisgoja hæserunt, eamque oppugnabant. Constantia capta,

11 Oct. Rex ipse, postquam a morbo, quo Metis periculose decubuerat, convaluit, in castra venit, in colle Lauretano virtutis spectator & hortator. *Coignius* oppugnabat, *Damnizius* strenue propugnabat. Tandem tamen 7 Nov. urbs se dedere coacta est, præsidio in arces, extra urbem monti adhærentes, se recipiente. Quæ tamen & ipsæ, capto præsidio, ad deditionem compulsæ sunt. Miserrimum erat, quod Galli non tantum pulcherrima castella (quæ tamen ipsi olim construxerant) sint demoliti, sed urbem etiam ipsam munimentis omnibus reliquis exuerint. Et Friburgum.

Austriacus exercitus a Rheno in Bavariam & Palatinatum superiorem movit; interceptum *Neoburgum* ad Danubium & *Solisbacum*, imperatæ contributiones, quia Elector Palatinus vi Unionis Francofurtensis copias suas cum Cæsareis & Hassicis conjunxerat iterum. A Rothenbergæ obsidione Austriacos Comes *S. Germani* Tribunus Cæsareus depulit, ac postea Donawerdam occupavit, servato adhuc ponte, quem Bernclavius accenderat. Monachium hic cum 10000 abiit, sed cum *Seckendorffius* immineret, primo Monachium, dein etiam Landishutum deseruit, ut Brunovium, Schärdingam & Passavium defenderet. Expugnatum a Bojis Burghusium, Roggendorffio cum præsidio Austriaco capto. Bavaria recuperata.

Venerat interea *Imperator* Francofurto *Monachium*, atque ad exercitum *Vilsbovium* profectus est, ubi hyemis rigor subsistere copias coegit. A Tribuno *Segur* intercepta *Amberga*, sed advenientibus ex Bavaria & Bohemia Austriacis iterum amissa, sicut etiam Pedepontum ad Ratisbonam. Imp. Monachium redit.

spondente securitatem Anglo. Imperator autem cum ingenti populi devoti lætitia exceptus Monachii, interveniente Rege Angliæ a Regina assecurationem accepit, quod in urbe sua principe sit futurus tutus, etiamsi arma Austriaca in Bavaria rursus prævalitura forent.

Imperium ordinat. Cæterum ordinavit Imperium, ejusque suprema tribunalia, Judicium Aulicum, cui Præsidem dedit Comitem Truchsessium *Zeilensem*, pluresque Assessores, & Cameram Wezlariensem, cui, mortuo Comite *Virmondo*, Domus suæ ultimo, Judicem præfecit *Montfortum*. Principes creat. Comitem *Isenburgo*-Birsteinium, Comites item *Hohenloenses* Waldenburgensis lineæ, in Bartensteinios & Schillingsfürstos divisam, S. R. I. Principes enuntiavit.

Art. XLVI.

Borussi Manifestum. Viennensis Responsio. Rex Pragam capit; at veniente Carolo deserit. Recuperata Silesia superior, Saxone socio. Nuptiæ Principis Caroli. Varii obitus. Bellilius captus.

67\. Borussi *Manifestum.* Antequam *Rex Borussiæ* in Bohemiam denuo irrumperet, per Comitem Dohna, suum Viennæ oratorem avocatum, declarari jussit, Regem equidem suum promisisse, quod litibus Reginæ cum aliis Principibus se non sit mixturus, per hoc tamen nullatenus abdicatum nexum & obligationem, quam S. R. I. Elector habet erga Imperatorem & Imperium. Nequaquam indifferentibus oculis spectari posse, Imperatorem, legitime electum, atque ab omnibus (Austria excepta) agnitum, provinciis suis exutum, contemptum, exulem, ejusque copias, novo in Historia exemplo, ultra Romani Imperii fines propulsas, Dignitatem Cæsaream oppressam, spretum Collegium Electorale.

Hoc fuisse, cur Rex unionem cum potentibus quibusdam Imperii statibus inierit, ut oppressa Cæsarea Majestas vindicetur, cum omnia bona officia nullas aures invenerint. Arripienda igitur arma, ut Imperio libertas, Cæsari sua Dignitas, Europæ quies restituatur. Hanc dein declarationem, cum Bohemiam invaderet, publico scripto manifestavit.

Respon-

Respondit Aula Viennensis, si Rex tanto ardore sit intentus conservandis aliorum Statuum juribus, cur non tangeretur iis, quæ Bohemico ad electionem legato & contra votum Bohemicum Francofurti acciderant? cum Regina fundamentalibus Imperii legibus, Aurea Bulla, Pace Publica & Westphalica nitatur, insimulari non posse de læsa constitutione Imperii. Pacis propositiones non fuisse tales, ut acceptari potuerint: *Secularizando* bona Ecclesiastica, uti Salisburgum &c., dissolvi compagem Imperii. Germaniam non amplius esse Theatrum belli. Non cupere Reginam crescere, sed indemnitatem & in futurum securitatem. Viennæ responsio.

Quomodo unio Francofurtensis & ejus præsertim articulus privatus, cum juribus Imperii & pace Uratislaviensi combinari possit, non facile dispici. Primo statim hujus articulo promissum a Rege, se hostibus Reginæ nulla præbiturum auxilia sub quocunque demum prætextu, nec fœdus conclusurum huic paci contrarium. Si tantus sit Regi pacis amor, cessaret arma minitari; duas tam arcto sanguinis vinculo conjunctas Domos per se ipsas, absque interventu tertii, conciliari posse, & electionis negotium ad præscriptum Aureæ Bullæ componi.

Sed a verbis & calamis ventum ad gladios & catapultas; nam 10 Aug. Rex, trifariam diviso exercitu, qui 90000 hominum constitisse dicitur, Bohemiam invasit. Primam partem ipse per Saxoniam ducebat, alteram per Lusatiam *Dessavius*, tertiam ex Silesia per Glacensem Comitatum *Schwerinus*, cum magno rei tormentariæ apparatu. Praga erat centrum, in quo tot hastæ debebant concurrere. Rex in Bohemiam.

Regina, comperto tanto motu, *Festeticium* cum sex velitum millibus ocius ex Bavaria & Palatinatu in Bohemiam properare jussit, eique *Bathianum* cum 20000 submisit, defensuros Pragam, quæ, refectis antiquis & erectis novis munimentis, diu noctuque operi instabat, ut hospes condigne excipi possit. Armata tota civitas, Gubernatore *Ogylvio*, *Harschio* vero rei armamentariæ, & propugnationi præfecto.

Borussi, *certamine Beraunensi* superiores, 2 Sept. ad Pragam stabant, tantaque vi eandem impetebant, ut 16 Sept. 16000 præsidium captivum se cum triurbe tradere compulsum fuerit. Relicta civitati sua jura, præterquam quod magna pecuniæ summa fuerit exacta ad redimendas campanas, eo quod tempore obsidionis fuissent pulsatæ. Ogylvius & Harschius, data fide Nobili, se sistendi, dimissi Viennam abierunt, rei gestæ tristes nuntii. Urbi præ- Pragam capit.

Sed veniente Carolo. fectus *Einsidlius* cum 10000 præsidio; cum reliquo exercitu Rex Bathiano obviam processit. At is, pugnam declinans, cum imparibus omnino esset viribus, in Prachinum circulum regressus, 2 Oct. cum Principe Carolo, a Rheno advecto, feliciter se conjunxit, ut adeo Austriacus exercitus 66000 præter Croatas, & alios levioris armaturæ permultos, constaret. 22 Oct. dein cum 24000 Saxonibus, quos ex fœdere Dux Weissenfelsius in auxilium adducebat, se univit, ut adeo Borussis pares viribus censerentur.

Rursus deserit, Certe Borussi, rebus suis diffisi, mense Novembri non modo Taborem, Bechinum, Frauenbergam, Budvisium, aliasque, quas occupaverant, urbes, sed ipsam adeo *Pragam* deseruerunt, fugientium instar in Silesiam se recipientes, relicta non modica præda, etiam tormentaria.

Et in Silesiam se recipit. Quamvis grandia etiam damna, armamentariis præsertim, intulerint, apparatu bellico aut confracto, aut in Moldavam projecto. Cuniculi autem feliciter detecti sunt. Kolowratus Pragæ, tam facile receptæ, præfectus. Missus Thüngenius cum valida manu in circulum Pilsensem, adversus Gallos, in superiori Palatinatu circumstrepentes, invigilaturus.

Judæi propter *perfidiam*, tempore obsidionis pro indole sua innata exercitam, solum vertere jussi, atque non Praga solummodo sed toto Regno excedere. Verum propter importunas Anglorum & Hollandorum intercessiones executio fuit dilata.

Interea autem, dum in Bohemia duorum mensium spatio res tantæ gestæ sunt, Marvicus Uratislaviæ Præfectus, & Dux Holsato-Becensis, relicti in Silesia, occupato Jägerndorffio & Tropavia, jussi sunt in Moraviam movere, & Olomucium expugnare; sed Keilius urbis Præfectus eam defensionem opposuit, ut urbem aggredi non ausi, circumlata per provinciam populatione, & ipsi inglorii in Silesiam redierint.

Princeps Carolus fugientium Borussorum vestigiis insistens, occupato Comitatu Glacensi (cujus urbem principem Nadastius

Recuperata Silesia superior. corona cinctam habebat) in Silesiam irrupit, Troppavium, Jägerndorffium, Oppeliam, Ratiborium, totamque Silesiam superiorem in Reginæ potestatem redegit (Kosela duntaxat & Neissa exceptis) ut adeo spes optima affulgeret, Silesiam totam recuperandi. Quapropter Regina scripto, ad Silesios dato, Regi objecit, fractam pacem Uratislaviensem, ictum fœdus cum hostibus, Bohemiam invasam, ademptum Silesiis præcipuum decus *Dietam* Principum, immanibus exactionibus oneratos Ecclesiasticos, omnes provincias in perpetuum mancipatum redactas.

Hæc

Hæc postquam acta sunt, Rex, commisso Dessavio imperio Berolinum abiit, Princeps vero Carolus cum Traunio, relicto in Silesia superiore Hohenembsio, Viennam.

Elector *Saxoniæ*, quamvis sæpius invitatus ad Unionem Francofurtensem, e re sua non censebat eidem accedere: sed cum Domo Austriaca arctius se conjunxit. Passus dein per provincias suas transitum exercitus Borussici in Bohemiam, cum 24000 armatorum insecutus est, & cum Austriacis conjunctus, gessit ea, quæ diximus, ductore *Weissenfelsio* Principe. Saxonæ socia.

Dux Saxo-Vinariensis prohibuit Præconibus, ne ratione confessionis aliquid exigant; voluit tamen, ut singuli quater in anno aliquam confessario suo oblationem faciant.

Elector *Palatinus*, antequam Imperator Francoforto discederet, eidem valedixit; & cum Heidlberga transiret, per primum suum Ministrum Marchionem Itterum eundem salutavit, atque ceu socius Unionis Francofurtensis in recuperanda Bavaria fideliter adjuvit.

Austria velut *ambidextra* brachium alterum ad Danubium & Rhenum, ad Moldavam, Albim, & Viadrum alterum extendit, cum duobus potentissimis Regibus decertans, quorum alterum Germania, alterum Bohemia ejecit, ad proprios utriusque lares invisens.

Inter Martios tamen fragores, lituos & tympana, auditus etiam Hymenæus, dum Carolus Alexander Dux Lotharingiæ, hostibus superatis, sibi despondit Mariam Annam Archiducem, Reginæ sororem. Peracta nuptiarum solennitas Viennæ 7 Jan. hujus anni 1744, Paoluccio Nuntio Apostolico sponsos conjungente, & benedicente. Addidit Regina dotem 100000 florenorum, pro ornatu vero, supellectili, scatula, itinere, œconomia instruenda, multo plura, adeo quidem, ut liberalitas ad millionem florenorum ascenderet. Secutæ sunt illustre exemplum, impari quamvis gressu, devoto tamen studio Provinciæ Hæreditariæ, 444000 florenis contributis: additoque aliquot millium aureorum nuptiali dono. Enituit pariter largitas Belgii, cujus Gubernatio serenissimis conjugibus a Regina fuit attributa, brevique ad eam capessendam, Praga, Dresda, Lipsia, Guelpherbyto, Bruxellas sunt profecti. Connubium Caroli cum sorore Reginæ.

Expedito hoc nuptiarum negotio, Magnus Dux Hetruriæ creavit 16 Aurei Velleris Equites, inter quos Princeps Esterhasius, reliqui Comites. Regina vero Comitem *Christiani*, Placentiæ antea Gubernatorem, Cancellarium Mediolanensem dixit.

Luxit

Obit Kevenhüller. Luxit Austria magnos viros, 1 Ludovicum Andream Comitem *Kevenhüllerum*, Senatus Bellici Vice-Præsidem, Sclavoniæ Gubernatorem, & Viennæ Præfectum; de quo jure dici potest, quod alter velut Fabius restituit rem, non quidem cunctando, sed magna celeritate liberando Austriam, occupando Bavariam, hostem extrahendo e Bohemia: quæ sane basis fuit omnium actorum deinceps prospere, prout Regina ipsa Augustissima grato animo est contestata. Cum bellicarum artium esset peritissimus, reliquit commentaria, comprimis opportuna, eaque Comiti *Leopoldo Daunio*, rei armamentariæ tunc Præfecto, legavit, quem etiam, non minus fidum, quam rei militaris gnarum Reginæ moriens commendavit. Implevit annos 61.

Aliique Ministri. 2. Comitem Leopoldum *Herberfteinium*, consiliarium Intimum, variis legationibus celebrem. Obiit in Thermis Carolinis anno æt. 48. Secutus est agnatus ejusdem Cajetanus.

3. Joannem Comitem *Clarium* Altringerum Bohemiæ Vicarium, Pragæ extinctum anno æt. 54. 4 Oliverium Comitem *Wallisium* castrorum Præfectum. 5. Gundaccarum Comitem *Dietrichfteinium*. 6. Josephum *Kaunicium*.

Circulorum querelæ. Quamvis *Suevicus & Franconicus Circulus* neutrarum se partium sint professi, non tamen belli calamitatibus propterea sunt liberati. Transitus frequentes, hospitationes, annonæ procuratio, neglectus disciplinæ militaris, & præsertim occupatio Anterioris Austriæ, a Gallis facta, erant querelarum materia, crebrius a Conventu Ulmensi ad Imperatorem Francofurtum delata.

Sed negabat ille, regiones Anterioris Austriæ in tractatu neutralitatis esse comprehensas; & cum pars adversa in circulo Suevico omne genus hostilitatis adversus Cæsarem & auxiliares ejus Gallicas copias exercuerit, sufficientem fuisse datam causam, ditiones illas Austriacas, alioquin a circulo se eximentes, occupandi, maxime cum hac via Imperatori aditus in Bavariam, ab hoste detentam, aperiri videatur. Intercepta etiam *Schmettavii* ad Imperatorem epistola de non toleranda circulorum indifferentia strepitum in Comitio Ulmensi excitavit, *Ramschwagio* Reginæ Ministro strenue illa in rem suam uso. Sed quid? Galli post captum Friburgum Sueviæ quodammodo dominabantur.

Col. & Mog. dant Anglo copias. Clemens Augustus Elector *Coloniensis*, relictis hoc anno partibus fratris sui Imperatoris, cum Anglis & Hollandis Tractatum iniit, quo istis 6000 armatorum promisit pro 18000 Sterlingarum sub-

subsidiis. Eadem consilia init Osteinius Elector *Moguntinus*, Anglo apte ad persuadendum dicente.

Obiit Leopoldus Comes *Firmianus* Archiepiscopus *Salisburgensis* æt. 65, Reg. 17. Immigrarunt mox copiæ Austriacæ, Cæsare acerbe conquesto. Hujus frater Joannes Theodorus, Episcopus Ratisbonensis & Frisingensis, mortuo Berghensi, postulatus est ad Episcopatum *Leodiensem*, commendante Imperatore, & postulationem admittente Pontifice, quæ res frigoris aliquid in Aulam Bonnensem induxisse videtur; propior enim quisque sibi est, quam fratribus suis. Obit Firmian. Arch. Salisb. Theod. fit Leod. Ep.

Capitulum Cathedrale Arlesheimense, defuncto Rheinachio, Episcopum *Basileensem* elegit Georgium, Josephum, Wilhelmum, Aloysium L. B. *Rinck de Baldenstein.*

In Electoratu *Hannoverano* contigit aliquid, quod multis sermonibus & querimoniis occasionem præbuit. Notissimus orbi Franciæ Mareschallus Dux Bellilius, (*de Belle Isle*) Aurei Velleris Eques, dum cum fratre suo Berolinum ablegatus fuerat, *Elbingerodæ*, Hannoverana civitate, captus, ademptis, quas penes se habebat, litteris, Osterodam primum, dein Londinum abductus est. Gravissime capturam hanc tulerunt Imperator & Rex Franciæ, jus Gentium in Legato læsum questi, cui innoxius modico cum comitatu transitus non fuisset tanta pœna luendus. At negabant Angli, Legati eum munere fuisse perfunctum, & ex ejus litteris nescio quæ arcana detecta spargebant. Bellilius captus & Londinum abductus.

Extincta est hoc anno in Carolo Friderico Principe Domus Fürstenbergicæ *linea Möskirchensis*, cum 30 duntaxat annos natus ex conjuge Holsato - Wisenburgensi nullos liberos reliquisset. Successit igitur pientissimo Principi, sola jam ex amplissima olim Familia superstes, linea *Stülingensis*, cujus caput *Josephus Wilhelmus*, qui *Doneschingæ* sedem fixit. Linea Möskirch. succedit Stülingena.

Art. XLVII.

Obitus Caroli VII Imperatoris. Fœdus Varsaviense, oppositum Unioni Francofurtensi. Borussus prælio Strigaviensi, Sorano, & Kesseldorffensi Victor. Dresda &c. dedita. Fœdus Angliæ cum Borusso.

68. Obit, Carolus VII. Anno 1745 communi omnibus mortalibus, summisque etiam capitibus, fato concessit Monachii *Carolus VII* Romanorum Imperator 20 Jan. æt. 48, Imperii 3, Electoratus 19: Princeps Religione, animi fortitudine, mentis excelsæ perspicacia, in utraque fortuna constantia admirabili. In faciem a privatis sibi objici patiebatur Heros magnanimus, quæ privatus a privato non ferret. Obiit autem plentissime, omnibus morientium sacramentis ad constantius Imperium accinctus, & coronam gloriæ. Polypus in corde, & lapis in renibus, gravissimos inter, quos fortissime tulit, dolores magnam hanc animam separarunt a corpore.

Liberi. Ex *Maria Amalia* Augustissima Conjuge, Josephi Imperatoris filia reliquit 1 *Maximilianum Josephum*, Electoralem Principem, quem, cum adhuc duo menses deessent, venia ætatis concessa, *Majorennem* declaravit, ut adeo sine tutore aut curatore in Electoratu succederet, & Vicariatum Imperii administraret. 2 Mariam *Antoniam* Waldpurgam, Friderico Electorali Saxoniæ Principi 1747 nuptam. 3 Mariam *Josepham Augustam*, Marchioni Badensi 1755 desponsam. 4 Josepham Antoniam 1739 natam.

Elector unioni adhæret. Magna erat Europæ expectatio, in quam partem novus Elector se verteret: trahentibus hinc Gallo, Borusso, Palatino, inde Austria, Saxonia, Anglia, Hollandia. Francofurtensis unio, mutato tantopere per mortem Caroli VII systemate, hiatum passa, omni ope contendebat, ut jura sua persequeretur, promissis in singulos menses quingentis librarum Gallicarum millibus: eviceruntque; nam Elector vias Paternas inire tandem statuit.

Fœdus Varsoviense. Contra Unionem vero Francofordiensem Austria, Saxonia, Anglia, & Hollandia, novum inter se fœdus inierunt, quia Varsoviæ coaluit, *Fœdus quadruplum Varsoviense* appellatum. Ejus hæc sunt capita.

1. 2. Spondent sibi mutuum auxilium, & defensionem provinciarum.

3. 4. Saxo renovat sponsionem pro Sanctione Pragmatica: & pro defensione Bohemiæ promittit triginta armatorum millia.

5. 6. Quamdiu hæc defensio erit necessaria, Anglia annuatim pendet Saxoni 100000 Sterlingarum, Hollandia vero 50000. Periculo autem a Bohemia & Saxonia dispulso, Saxo tradet Angliæ & Hollandiæ 10000 militum pro 330000 florenis.

7. 8. Saxonia, si invaderetur, a reliquis contrahentibus servetur indemnis. in adquirendis partem suam habeat. Et in futura pace commoda hujus Domus curæ sunto.

9. 10. 11. Etiam post confectam pacem fœdus hoc perseveret. Invitentur ad accessum Russia, Polonia, Ordines Imperii, omnesque, quibus Germaniæ libertas cordi est. Ratificationes intra duos menses commutentur.

Actum Varsavia 8 *Jan.* 1745. Subscripserunt, *Thomas Villiers* pro Anglia: *Comes Esterbasi* pro Austria: Comes *Brühl* pro Saxonia: Cornelius *Calköen* pro Hollandia.

Hoc fœdus Unioni Francofurtensi vehementer, ut facile creditu, displicuit, Regi præsertim Borussiæ, qui hanc fabam, propter irruptionem Bohemicam, in se potissimum cusam, arbitrabatur. Visus est timere propterea, atque ad pacem animum inclinare, invocata etiam Moscoviæ conciliatione. At cum Regina Hungariæ Silesiam repeteret, ad arma & belli continuationem consilia conversa sunt.

Quanta autem felicitate & celeritate anno superiore Borussi ex Bohemia & superiore Silesia fuerant depulsi, tam adversa fortuna Austriaci sub Principe Carolo, & Saxones sub Weissenfelsio Duce, hoc anno sunt usi. Gemina infelix pugna mali fons & origo: *Strigaviensis* nimirum seu *Fridbergensis*, in qua cæsi primo Saxones, qui in lævo cornu stabant; dein etiam Austriaci, ingenti utrinque strage. Fœderati in Bohemiam regressi, ad Regino-Gradecium castra locarunt. Pugna Strigaviensis.

Altera commissa fuit ad pagum *Sora*, victoribus rursus Borussis. Et Sorana. Velites tamen Hungari *Ærarium Regis* bellicum, in quo 80000 Aurei inventi dicuntur, cum litteris arcanis ceperunt. Hyeme autem appetente Rex in Silesiam rediit. At ubi comperit, Fœderatos Lusatiæ imminere, occultis itineribus eo properans, per *Winterfeldium* tres legiones Saxonicas oppressit. Austriacis in Bohemiam reverti compulsis. (*Mense Novembri*)

Et Kesseldorffensis, decretoria.

Tum vero Borussi, *occupata utraque Lusatia*, Saxones persecuti, *Lipsiam*, *Misniam*, atque *Torgaviam* occupant. Saxonicæ copiæ, cum *Grünii* Austriacis cohortibus ad *Kesseldorffium*, pagum haud procul Dresda dissitum, opportuno admodum loco, se munierunt. *Dessavius* nihilominus eas aggressus, plenam victoriam reportavit, quamvis multo milite sibi constantem. Rex Borussiæ & Princeps Carolus, qui cum Austriacis auxilio venerat, huic prælio non erant præsentes, sed ille haud procul Misnia, hic autem ad Dresdam stabat, se mutua observatione continentes. Pugnam autem moderabantur ex una parte *Rutoskius* & *Grünius*, & altera *Dessavius* & *Geslerus*.

Principes Sax. recedunt.

Cum post cladem istam fœderati infirmiores essent, quam ut robori Borussico se opponerent, versus Bohemiam recesserunt, relicta suo fato Dresda. Rex Poloniæ cum conjuge & duabus filiabus senioribus jam ante Pragam discesserat: tres Principes seniores Norimbergam, duo Principes cum sororibus, natu minimis, Dresdæ remanebant.

Dresda dedita.

Cum *Dresda*, ab exercitu destituta, adversus Borussorum potentiam defendere se non posset, 18 Dec. Regi se tradidit, præsidio capto. Tanto stetit miseræ Saxoniæ Varsaviense fœdus.

Hannoveranum fœdus Anglo-Borussicum,

Contrarium Varsoviensi.

Rex Angliæ primus illius auctor, primus ab eo jam ante descivit, dum 26 Aug. *Hannoveræ*, consilio cum suis confœderatis ne quidem communicato, conventionem cum Rege Borussiæ iniit. In hac *art.* 1 & 2 addicitur illi Silesia secundum Tractatum Uratislaviensem, sine ulla mentione refusionis immanium damnorum & sumptuum, quos irruptione in Bohemiam caussavit. Spondet *art.* 3, cavetque insuper ei Anglus pro eadem Silesia, promittitque etiam sponsionem Batavorum.

4. Saxo eidem cessionis actum ratione Silesiæ tradat. 5. Si Regina hanc conventionem acceptat, Borussus in electione Cæsarea Ejusdem Conjugi det suffragium. 6. Regina & Borussus sibi reciproce de provinciis suis caveant: reliqui articuli continent alia, Borusso tradenda.

Graviter displicet Reginæ & Electori.

Gravissime tulerunt Regina Hungariæ & Elector Saxoniæ hunc tam celerem & inopinatum Angli recessum a fœdere, nuper primum inito, quod debebat esse perpetuum, eumque insciis suis confœderatis de bonis & fortunis eorum disposuisse. Rejecta igitur hac conventione, bellum, eo usque prospere gestum, placuit prosequi: sed eventu, quem vidimus, infelici; cum ultimis duobus anni men-

sibus

sibus exercitus, Silesia, Lusatia, & Saxonia sint amissæ, & immensæ contributiones a Borussis exactæ.

Respectum igitur ad pacem, quæ 25 Dec. *Dresdæ* est inita, Anglo conciliatore, & auctore amissæ Silesiæ.

Art. XLVIII.

Pax Dresdensis Austriaca.

I. Sit amicitia insolubilis inter Reginam Hungariæ &c. & Regem Borussiæ. Pars neutra alterius hostibus assistat. 69.

II. Articuli Præliminares pacis Uratislaviensis, & subsequens Tractatus Definitivus de anno 1742 atque Conventio Hannoverana, sint basis. Regina *renuntiat Silesiæ*, prout Rex omnibus aliis prætensionibus.

III. Sit amnestia. Hostilitas & confiscatio cesset. Copiæ post ratificatam pacem educantur.

IV. *Turnhutum* in Brabantia Regina restituit Regi.

V. Captivi sine litro dimittantur.

VI. Ereptæ ab Ostendanis Borussicæ naves restituantur. Commercium reparetur.

VII. Rex Borussiæ conjugem Reginæ agnoscit Imperatorem, & votum Bohemicum cum omnibus annexis. Regina autem nomine Imperatoris Regi addicit sua jura & prærogativas, etiam eas, quas a Carolo VII accepit.

VIII. IX. Cavent sibi reciproce de suis provinciis, curabuntque cum Anglia, ut non tantum Hollandi, sed omnes Ordines Imperii, & pacis universalis ineundæ consortes pariter caveant.

X. &c. Saxo, Hannoveranus, Cassellanus, Palatinus, huic paci includuntur, sed hic ea conditione, ut Imperatorem & votum Electorale Bohemicum agnoscat.

Subscripserunt pro Regina Fridericus Comes Harrachius Cancellarius Bohemiæ; pro Rege Henricus Comes Podevillius.

Art. XLIX.

Pax Dresdensis Saxonica.

Eadem die etiam hæc pax Saxoniam inter & Borussiam fuit conclusa per Bilovium, & Stubenbergium, Status Ministros, nomine Saxoniæ, & Podevillium nomine Borussiæ. Ejus summa hæc est.

1. & 2. Sit firma pax, & amicitia, cum plena amnestia, sine damnorum reparatione.

3. Præter contributiones usque ad 22 Dec. indictas, Saxoniæ Status & præsertim Lipsia Borussis solvent *millionem Thalerorum.* Borussi autem excedent e Saxonia.

4. Captivi sine litro dimittantur.

5. Saxo acceptat conventionem Hannoveranam.

6. Regina Poloniæ renuntiat pro se & suis hæredibus *juri in Silesiam*, ratione Sanctionis Pragmaticæ, eventualiter ipsi competenti.

7. Saxo cedit Borusso vectigal Fürstenbergense ad Viadrum, hactenus litigiosum, pro æquivalenti.

8. In utriusque provinciis conservetur Religio Protestantica secundum normam Pacis West.

Reliqui articuli concernunt commercium, liberum transitum Saxonis in Poloniam per Silesiam cum rebus huc aut illuc devectis &c.

Art. L.

Austriaci Bavariam invadunt. Ad Pfaffenhofium Gallos & Palatinos opprimunt. Pax Füssensis. Aulæ Monacensis ordinatio. Vicariatum Rhenanum, alternatione decreta, solus pro hac vice gessit Elector Bavariæ.

70. **Austriaci in Bavariam.** Cum Elector Bavariæ post mortem Patris Imperatoris Unioni Francofurtensi inhærere statueret, Duces Austriaci ante omnia Bavariam sibi debellandam censebant; maturius igitur, quam Unionis Francofurtensis socii, Gallus, Borussus, Palatinus, & Hassus crediderant, hybernis *Bathyano* Duce egressi, 21 Martii transito Oeno, unitoque exercitu, cujus dexteram alam *Bernclavius*, lævam *Brownus* regebat, *Griesbacum*, *Vilshovium* (ubi Croatæ, invitis Ducibus

cibus Austriacis, immaniter sæviebant) *Plätlingam*, *Landavum*, *Dinglfingam*, præsidiis potissimum captis, occuparunt.

Straubingenses præsidiarii, imminente *Tripsio*, urbe excesserunt; prout etiam Galli *Kehlheimio*. Cumque ad Monachium vires essent contrahendæ, ad principem eam urbem defendendam, *Landishutum*, *Burghusium*, *Wasserburgum*, *Hala Dives* hostibus relictæ sunt.

Comes *Segurius*, qui *Gallos* ducebat, Geissenfelda *Pfaffenhovium* movit, unde, unitus cum *Palatinis*, Monachium tendebat, ut cum Bavaris & Hassis, ibidem metantibus, se conjungeret, sed ab exercitu Austriaco, 15 *Aprilis*, inopinato oppressus, conserto certamine, victoriam, rem tormentariam, impedimenta, multumque militem amisit. Segour Pfaffenhofii cæsus.

Licet autem non admodum magnum, decretorium tamen Pfaffenhoviense hoc erat prælium; quippe Galli & Palatini Rayna, & Donawerda in Sueviam se receperunt, *Tripsio* Günzburgum usque, non levi illato damno, illos persequente.

Cum jam universus Austriacus victor exercitus Bavaris & Hassis, a sociis destitutis, atque Fridbergam interea digressis, immineret; Hassi, quibus Brandius præerat, *Neutrales* se declarantes, a Bavaris se separarunt, *Lecbbusium* dilapsi. Sed Austriaci eos interceptos belli more *captivos* detinuerunt, donec tandem, compositis dissidiis, mense Julio libertati sunt redditi. Idem Palatinis accidit, qui cum Gallis necdum aufugerant.

Elector Bavariæ, licet bellum cum Borusso adhuc ferveret, a sociis jam derelictus, ne totam belli molem solus sustineret, & provincias suas hostili potentiæ in prædam relinqueret, incerto in futurum eventu, ad pacem respexit.

Rudolphus Comes Colloredus Reginæ Minister, prospiciens, quod futurum erat, Oeniponti substitit, donec oliva viresceret. Tum vero per Ehrenbergensia Claustra Füssam, Augustanæ ditionis in Algovia urbem, ad Lycum & pedem montis positam profectus, cum Principe *Fürstenbergio* Aulæ Moderatore, *Seckendorffio*, *Loosio*, Ministro Saxonico, *Drosto* Coloniensi Canonico, qui ab Electore mandatum acceperat, pacis negotium suscepit. Quod, cum adhuc occulte tractaretur, & hæreret, certamen Pfaffenhovianum 22 Apr. absolvit. Summam subjicio.

Art.

Art. LI.

Pax Füssensis.

I. Regina *agnoscit* defunctum *Carolum VII Imperatorem*, ejusque Viduam Imperatricem.

II. Restituit Electori *totam Bavariam*, prout ante annum 1741 a Patre illius fuerat possessa.

II. Nullam damni compensationem exigit.

IV. Elector pro se & suis hæredibus ac successoribus renunciat omnibus prætensionibus *Successionis Austriacæ*, Sanctioni Pragmaticæ contrariis, tituloque Archiducis aliisque assumptis. Agnati pariter renuntiabunt. Eandem Sanctionem acceptat.

V. Renuntiat pariter locis, quæ in Anteriori Austria a Gallis detinentur, cohortemque suam Günzburgo avocabit.

VI. Agnoscit *Votum Bohemicum* cum annexis in quacunque electione Cæsarea.

VII. Promittit Reginæ Conjugi in proxima electione Cæsarea suum *suffragium*.

VIII. Accedet *Associationi* quinque Circulorum Imperii, si sit absolvenda, & nihil aliud, ac quietem & securitatem Imperii intendet.

IX. Usque ad electionem Cæsaream *Ingolstadio* imponantur *neutrales* copiæ, *Brunavio* vero & *Schardingæ* Austriaci, prout etiam regioni, inter Oenum & Salzam sitæ, absque civili tamen gubernatione & proventibus.

X. Omnes captivi sine litro dimittantur.

XI. Res tormentaria cum annexis, *quæ adhuc in munimentis Bavaricis extat, aut Viennam abducta est*, atque ante annum 1741 ad Electorem spectabat, post futuram pacem universalem Electori restituetur, si *Gallia Friburgensem restituat*. Quod evincere Elector conabitur.

XII. Bona, fisco addicta, subditis utrinque restituantur.

XIII. Auxiliares copiæ, quæ in Bavaria fuerant, ab obligationis nexu absolvantur.

Reliqui articuli contingunt discessum copiarum ex Bavaria, Tractatum Definitivum erigendum, limites figendos, navigationem oenanam, telonia, transfugas non extradendos, commutandas Salisburgi intra 14 dies Ratificationes horum Præliminarium.

Actum Füssæ 22 Apr. 1745.

Secuta

Secuta mox 2 Maji Ratihabitione, Elector Monachium reversus est, atque in id curam suam intendit, ut, soluto stipendio, exercitus abdicaretur, & exhausta bellis Bavaria ad pristinum omnigenæ felicitatis florem reduceretur.

Dum autem Elector cum Domo Austriaca ita componitur, Legatus Galliæ *Chavignius*, & Hispaniæ *Benius* discesserunt, Austriaco & Sardo succedente. *Stoppanius* autem Nuntius Apostolicus ad electionem Cæsaream Francofurtum abiit, & *Seinsheimius* Comes a legatione Hollandica ad *Viennensem*. Comites vero Josephus Preisingius & Christophorus Minucius ex sua bellica captivitate Monachium redierunt. Felix Törringius quoque, ex prædiis suis redux, ad Aulam rursus invisit. Mutationes.

Aulam autem suam, Matrisque, Elector, reductis quibusdam minus necessariis, ad parcendum sumptibus, officiis ordinavit. Josepho Principi *Fürstenbergio*, ad Dignitatem Principalis Commissarii in Comitiis Imperii a novo Imperatore rursus assumpto, in supremi Aulæ Præfecti munere suffectus est *Maximilianus Preysingius*, huic vero in supremi Camerarii officio *Königsfeldius*. *Lerchenfeldius* Aulæ Mareschallus creatus: *Tattenbachius* supremus stabuli Præfectus &c.

Quod *Vicariatum Imperii* Rhenanum spectat, cum illum post mortem Caroli VII Bavarus & Palatinus Electores communiter gessissent, alternatione jam introducta, Bavarus solus pro hac vice illum administravit, erecto *Monachii Judicio Aulico* Imperiali, cui Præsidem dedit Truchsessium *Zeilensem*, cum 11 Assessoribus, quos inter Kreitmeierus, Cramerus, Ickstadius, Münchius, quos S. R. I. Barones creavit, Comites vero Ponikavium, Haslangum Legatum Londinensem, Ravenheimium, & duos ex Familia Franconica de Leonrodt. Regi Borussiæ Frisiæ Orientalis Investituram contulit, contradicente licet Electore Hannoverano. Vicariatum Imp. solus gerit El. Bav.

Art. LII.

De Electione Imperatoris.

Mortuo Carolo VII Imperatore novus Bavariæ Elector per *Sickingium* Baronem nuntiavit hoc factum Electori Moguntino; qui per *Kesselstadium* Præpositum, Trevirensem, Coloniensem, Bavarum, & Palatinum, Electores, per *Eribalium* vero Baronem, Bohemum, Saxonem, Brandeburgum, & Hannoveranum ad 1 Junii invitavit Francofurtum ad electionem. 71. Invitatio.

Interea autem varius erat animorum habitus. Unio Francofurtensis (quæ prius Imperii Circulos neutros esse nolebat, sed, ut Imperatori suo assisterent, voluit cogere) novum Bavariæ Electorem in partes suas initio trahebat. Regina, Saxo, Anglus, Hollandi, Unioni Francofurtensi fœdus suum Varsaviense opposuere. Ab hoc, ut Gallus & Borussus Saxonem abstraherent, Coronam Cæsaream ei obtulerunt, sed acceptare recusavit, nisi omnes Electores voce unanimi libere omnino se eligerent.

Consilia.

Galli admoto exercitu sub Principe Contio (qui Mallebœum sublevaverat) electionis libertatem adversus Austrios defensuros se prædicarunt. Moguntinus, neque petere Imperium, neque indigere tali defensione, respondit. Sed potentius ad persuadendum dixit exercitus *Pragmaticus*, ex Belgio ab *Armbergio* adductus, quem copiæ Austricæ post pacem Bavaricam plurimum auxerant, quemque dein ipse *Franciscus Stephanus*, Magnus Dux Florentiæ moderabatur. Nam Galli Rhenum remetientes, liberam electionem reliquerunt.

Sub finem Augusti convenerunt Francofurti Legati Electorales: videlicet *Moguntini*, Kesselstadius, Stadionus, Erthalius, Benzelius. *Trevirenses*, Ingelheimius, Leyensis, Spangenbergius. *Colonienses*, Hohenzolleranus, Drostus, Sierstorffius. *Bohemi*, Wurmbrandus, Kevenhüllerus, Prandavus. *Bavarici*, Seinsheimius, Ravenheimius. *Saxonici*, Schönbergius, Wessenbergius, Losius. *Brandenburgici*, Danckelmannus, & Pollmanus. *Palatini*, Schæsbergius, & Menschenius. *Hannoverani*, Minchhusius & Hugo.

Quamvis autem hi essent congregati, Legati tamen *Brandeburgicus* & *Palatinus* (pace Dresdensi necdum composita) electioni obicem posuere. Negabant illi, Votum Bohemicum, Conclusione Electorali quiescere jussum, sine consensu omnium Electorum potuisse suscitari; perperam igitur actum a Moguntino, qui ad Vota Electorum, privatim conquisita, Votum illud a quiete sua dimovisset.

Votum Boh.

At responsum, Votum Bohemicum tantum pro ea vice, qua electus est Carolus VII, fuisse jussum quiescere; non opus igitur ulla suscitatione; cum more veteri secundum præscriptum Bullæ Aureæ cursum suum & activitatem habeat; prout plerique Electores facile agnoscant. A Pragmatico exercitu nullum libertati electionis inferri præjudicium (nam & hoc objiciebatur) sed eam, ne ab aliis turbetur, defendi. Cum Mallebœus terras Ecclesiasticorum Electorum premeret, Unionis consortes altum siluisse; cur nunc,

Brandeb. & Palat. respond.

nunc, dum Germanæ copiæ ad solam protectionem pertinerent, tantopere clamarent?

4 Aug. Kesselstadio nomine Moguntini Præside habita est prima præliminaris collatio, ad quam tamen Brandeburgicus & Palatinus non comparuere, sed contra Votum Bohemicum, quod in illa est agnitum, scripto sunt protestati.

13 Aug. 500 Rheni superioris circulares milites Francofurti ad custodiam sunt recepti. Aliquot dein sessionibus *Pollmannus* & *Menschenius* erant præsentes, ex ultima autem, 11 Sept. habita, discesserunt, protestatione interposita. Revisa tum Capitulatio Cæsarea, ad normam illius, quæ Carolo VII proposita fuerat, paucis mutatis, concepta. Collegium Principum sua circa illam monita per Directorium Salisburgense obtulit Electoribus. Duo addita puncta: primum, ut alternatio *Vicariatus* Rhenani, inter Electores, Bavarum & Palatinum statuta, ab Imperatore & Imperio confirmetur: secundum, ut Dux Sabaudiæ de Ducatu Montis Ferrati infeudetur, & in Vicariatu Italiæ defendatur. **Discedunt.** **Alternatio Vicariatus.**

Pridie electionis more Majorum omnes Legati Regum & Principum, etiam Imperii, cum omnibus peregrinis ex urbe dimissi sunt, solis Electoralibus remanentibus, ex quibus tamen Brandeburgicus quoque & Palatinus Hanoviam discesserunt. S. Severino ægrotanti indultum, ut remaneret, sed adhibita ædibus militari custodia.

13 Sept. processum more veteri ex curia ad Catholicum S. Bartholomæi templum. Celebrato solenni Missæ sacrificio, editoque juramento, in Conclave concessum, ubi, Electore Moguntino præsente ac Præside, *Franciscus*, *Magnus Hetruriæ & Lotharingiæ Dux* a septem Electoribus *electus est Imperator*; gaudio gestiente & applaudente tota civitate. Perlatum illico Nuntium *Heidelbergam*, ubi interim electus hospitabatur, atque ad exercitum, pone metantem. 25 Sept. Imperator insigni cum solennitate ingressus est Francofurtum, ante portas a Moguntino & Electoralibus Legatis exceptus, atque ad templum S. Bartholomæi deductus, ubi in Capitulationis capita juravit, quæ hic compendiose inserenda duxi. **Eligitur Imperator.**

Art. LIII.

Capitulatio Cæsarea Francisci I, synoptice relata.

Art. I.

1. Promittit Imperator in vim liberi pacti, Christianitatem, Sedem Romanam, Pontificem, & Christianam Ecclesiam tanquam ejus Advocatus protegere.

Protectio. 2. Nationem Germanicam, Rom. Imperium, Electores tanquam præcipua ejus membra & columnas fundamentales Imperii, & nominatim Domos Electorales sæcularium in sua primogenitura, reliquosque Principes, Prælatos & Status (comprehensa Immediata Imperii Nobilitate) in suis Dignitatibus relinquere.

3. Nullum Statum a Sessione & Voto excludere sine consensu Ordinum.

4. Nec jurisdictione aut gubernatione territoriali privare, sive provisorie, sive in contumaciam.

5. Neque in Statum assumere, qui non sit provisus sufficienti Immediato dominio, & congruam taxam solvat, nec sine consensu Electorum, & collegii, ac circuli, cui adscribitur.

6. Nec sine consensu Electorum & Principum jus Sessionis & Voti ad aliam lineam extendere.

7. Principum & Statuum, ab anno 1654 assumptorum qualitates examinare.

8. Juri territoriali in negotiis religionis, politicis, judicialibus, nihil derogare.

9. Confirmare jura, privilegia, uniones hæreditarias Statuum, contraria cassare.

10. A. C. Consortes nolunt Imperatorem obligatum ad Advocatiam Romanam, neque hanc tractatibus initis derogare.

11. Iisdem juxta Instrumentum Pacis, Executionis Recessum Norimbergensem, arctiorem modum exequendi, aliasque constitutiones Imperii promptam exhibere justitiam: religionis gravamina secundum easdem constitutiones tollere. Idem promittit Catholicis.

Art. II.

1. Volumus Imperium pro viribus defendere & augere.

2. Successionem hæreditariam Imperii nullatenus prætendere.

3. Bullam

3. Bullam Auream cum extensione ad Electoratum Brunsvico-Luneburgicum, Pacem Publicam, Religiosam, Recessum de anno 1555, præsertim vero Pacem Westph. maxime *art.* 5 §. 2 & *art.* 8, sicut etiam *art.* 7 §. *unanimi quoque* &c. posteriores insuper Recessus, servare, nec, sub quocunque prætextu, absque consensu Statuum contraire, nec permittere, ut contra illa directe vel indirecte agatur. Constitutiones.

4. Nec aliquid ex illis mutare.

5. Neque se solo novas ordinationes, pacificationes, leges, aut earum interpretationes facere; neque Judicio Aulico aut Cameræ id permittere, sed omnia hæc ad Comitia remittere.

6. Non permittere, ut Pax West. scriptis impugnetur: Protestationes contra illam rejicere.

7. Nec permittere, ut Judicium Aulicum, aut Commissarius librorum Francofurti, uni parti magis faveat, quam alteri.

8. Fiscali non permittere, ut contra libros symbolicos Protestantium, aut eorum editiones aliquid moliatur. Idem respectu librorum Catholicorum observetur. In libris autem omnis maledicentia evitetur.

Art. III.

1. Electores, tanquam intima membra & columnas, peculiari consideratione prosequi. Electores.

2. Eos titulo *Reverendissimi* & *Serenissimi* honorare.

3. In rebus magni momenti sine eorum consilio nihil suscipere.

4. Ipsis conservare specialia sua jura, præeminentias, & prærogativas.

5. Electoratum Brunsvico-Luneburgensem tueri, & curare, ut convenienti Archi-Officio eidem provideatur.

6. Prout etiam Unionem Electorum Rhenanam, tam communem, quam particularem, approbare & confirmare.

7. Salvo tamen Instrumento Pacis, ceterisque Imper. Constitutionibus, & aliorum Statuum juribus.

8. Coronam pro more recipere; imploratis Electoribus, ut officio suo fungantur.

9. Salva transactione, inter Moguntinum & Coloniensem inita.

10. Libertatem electionis permittere.

11. Et cum Ratisbonæ Electores inter & Principes fuerit conventum, ut vivente Imperatore non facile Rex Rom. eligatur, nisi videlicet Imperator diu extra Imperium versaretur, aut propter senium vel invaletudinem præesse non posset, vel aliunde necessitas Electio Regis Rom.

 publica

publica urgeret, hoc casu vero Electores ad electionem procedere possint, cum vel sine consensu Imperatoris, debite tamen requisiti, Imperator hoc conclusum ratum habebit.

12. Conceduntur Electorum liberi conventus ad expedienda negotia Imperii,

13. Licet id non fiat auctoritate Cæsarea.

14. Libertatem Senatui Electorali Cæsar relinquet.

Vicarii. 15. Jura Vicariorum Imperii inviolata conservabit, ut tam post mortem Imperatoris, quam etiam in diuturna illius absentia, vel si alias regere non posset, munere suo fungi possint.

16. Ita, ut lites etiam, in Judicio Aulico pendentes, ad suum tribunal avocare possint.

17. Finito tamen Interregno Vicariorum Acta ad electum Cæsarem mittantur, ut per Moguntinum, vel ejus Vice-Cancellarium ad Acta Imperii reponantur.

18. Cum Domus Bavarica & Palatina anno 1745 convenerint, ut deinceps alternatim Vicariatum Imperii gererent, idque a Collegio Electorali fuerit approbatum, Imperator eam alternationem toti Imperio proponet, & approbationem illius promovebit.

19. & 20. Quæ a Vicariatu Rhenano & Saxonico tam in caussis justitiæ quam gratiæ acta sunt, confirmabit.

21. & 22. Cum ab aliquo tempore Legati Rerumpublicarum in Aula Cæsarea prioritatem loci ante Legatos Electorum prætenderint, hoc porro ne concedatur, sed isti ante omnes Legatos non Regios & ipsos etiam Principes personaliter præsentes, præcedant.

23. Comites Imperii, qui sessione & voto gaudent in Comitiis, omnibus aliis Comitibus & Consiliariis, atque Camerariis Cæsareis præcedant, statimque post Imperii Principes incedant.

24. Electorum Vicariis seu Officialibus hæreditariis debitus honor habebitur, ac permittentur suis muneribus fungi, quin Officiales Cæsarei se immisceant: &, si in illorum absentia isti vices gererent, Officialibus Electorum nihilominus omnia emolumenta obveniant.

25. Cum Archimareschalli Officio competat, in erectione politiæ & taxarum Directorium gerere, & ordinationes nomine Cæsaris publicare, a Mareschallo Aulico aut aliis ne impediatur.

Art.

Art. IV.

1. In omnibus deliberationibus de negotiis Imperii, præsertim iis, quæ in Instrumento Pacis sunt expressa, permittemus Statibus liberum suffragium, & absque eo nihil de iis statuemus. **Bellum.**

2. Erga finitimos pacifice nos geremus, nec Imperium exteris bellis implicabimus, nec fœdera inibimus sine Statuum aut saltem Electorum omnium, ubi in mora est periculum, consensu, re postea cum omnibus Statibus communicanda.

3. Nec aliter bellum Imperiale geremus, nisi secundum præscriptum Constitutionum, assumptis ex utraque religione pari numero bellici Senatus Directoribus, Consiliariis, Ducibus &c.

4. Nec se miscebit Consilium bellicum Aulæ Cæsareæ &c.

5. Si autem Imperator ratione Imperii invaderetur, omnibus mediis uti potest, quæ Imperio non sunt præjudiciosa.

6. Nulla in regionibus Statuum munimenta eriget, nec collapsa restaurabit; cum hæc ad Dominum Territorialem spectant.

7. Sine consensu Statuum nullos delectus militum in imperio instituet, nec milites in Imperium ducet, nec permittet, ut alii ducant exterum militem per terras Imperii.

8. Nec sine eodem consensu militiam extra Imperii fines deducet, sed ad defensionem Imperii & Statuum adhibebit.

9. Neque Status hospitationibus aut transitu militum onerabit sine eodem consensu.

10. Præsertim locus, in quo est Camera Imperialis, ab ejusmodi hospitationibus sit libera, salva compensatione æqua, iis facienda, quorum interest.

11. Nullum pacis tractatum inibit sine consensu Statuum, nisi vera actualis necessitas urgeret; quo casu interim, donec res ad totum Imperium deferatur, saltem Collegii Electoralis consensum procurabit, antequam aliquid statuatur. Nec privabit aut privari permittet Status jure Deputationis ad tractatus pacis, sed inter Legatos Cæsareos & Deputatos Imperii, sicut in aliis Deputationum Dietis, consuetus tractandi modus servabitur. Quantum autem spectat congressus cum fœderatis, vel aliis exteris, præsertim cum quibus pax componenda, Deputatis Imperii liber accessus pateat, nec sine illis aliquid tractabitur. Si autem Status Imperatori plenam tractandi potestatem impertirentur, ea non aliter utetur, nisi prout verba potestatis collatæ præseferunt. **Pax.**

12. Curabit, ut ablata ab hoste, aut in Ecclesiasticis aut politicis mutata, in statum pristinum, juxta fundamentales leges Imperii,

perii, & pacificationum conclusa reponantur (quo nomine tamen Protestantes Pacem Risvicensem intelligi nolunt, Catholici vero hanc reservationem suo loco relinquunt.)

13. Præsertim vero servabit Pacem West. nec alios sinet contra eandem agere.

14. Si exteris delectus militum concederetur, curabit, ut Imperium viribus non nudetur, atque ne Status & subditi transitu, aut hospitationibus graventur.

15 Proin etiam Cæsareæ propriæ aut auxiliares copiæ non aliter, nisi requisito prius consensu, per Statuum terras innoxium transitum suscipiant, atque ex propriis vivant, omniaque necessaria pecunia numerata solvant.

16. Idem de officialibus bellicis statuitur; ne alimenta ulla, sicut & gregarii, prætendant, solo diversorio contenti.

17. Atque in hanc rem transeuntes idoneam cautionem præstabunt.

18. Curabit, ut Statibus, ejusmodi transitu gravatis, succurratur, & Immedietas ipsorum inviolata conservetur.

19. Atque in his omnibus defensionem & tutelam promittit.

Art. V.

1. Promittit Imperator, Status, per taxas Cancellariæ, tributis & vectigalibus non onerare absque necessitate.

Contributiones. 2. Contributiones, non nisi de consensu Statuum in Comitiis determinare.

3. Easque a deputatis Circulorum Officialibus recipere, ac morosos ad solutionem etiam præteritorum urgere.

4. Atque de receptis (nisi ad liberam dispositionem Cæsaris sint concessa) Imperio rationes reddere.

5. Nec ea ad alium finem, quam ad quem fuerant concessa, impendere.

6. & 7. Neque provincias hæreditarias, aut Statum quemcunque ab hoc onere contribuendi eximere.

8. Neque assignationes aut compensationes in hoc negotio admittere.

9. Neque exemptiones aut moderationes taxarum, in Matricula conscriptarum, alicui concedere sine consensu Statuum.

10. Sed curare, ut punctus Redintegrationis Circulorum, Moderationis Matriculæ, & Peræquationis, atque exemptionis errores

rores in Comitiis vel speciali Dieta, intra biennium, si fieri possit, expediantur.

11. Omnes Status ad ea, quæ obligationis suæ sunt, præstanda adigere, & adversus contumaces juxta executionis ordinem procedere.

Art. VI.

1. Nullum in negotiis Imperii cum aliis in- vel externis fœdus inire sine Comitiali consensu. Fœdera.

2. Aut saltem Collegii Electoralis conjuncti, si publica salus & utilitas moram non ferret.

3. Nullum etiam fœdus ratione propriarum Ditionum cum præjudicio Imperii.

4. Status possunt inire fœdera inter se vel cum externis ad propriam securitatem & utilitatem, modo non sint contra Imperatorem & Imperium, aut contra ejusdem constitutiones, salvoque juramento, quo Status quilibet Cæsari & Imperio est obstrictus.

5. Nec aliter externa petenda auxilia, nisi secluso Imperii damno & periculo.

Art. VII.

1. Servabit ordinem politiæ, in Comitiis statutum vel statuendum, atque commercia terra marique pro viribus promovebit.

2. Commerciales civitates, præsertim Lubecam, Bremam, Hamburgum proteget.

3. Societates vero mercatorias & monopolia abrogabit.

4. Nulla dabit Privilegia monopoliis.

5. Neque aliis politiæ Statuum præjudiciosa, quæ apud priores Imperatores non fuerint consueta, neque concessa renovabit.

6. Si in vicinis regionibus importatio mercium prohiberetur, providebit, ut prohibitio abrogetur, secus vero curare, ut neque ex illis in Imperium merces invehantur.

Art. VIII.

1. Spondet, nulla nova telonia concedere, nec antiqua prorogare vel extendere: neque pro se ipso novum erigere vel augere. Telonia.

2. Nisi unanimi omnium Electorum consensu collegiali hæc fiant.

3. Et audito circulo, in quo novum telonium esset erigendum, transferendum, augendum, aut prorogandum, & finitimis, quorum intereſt.

4. Nec petentibus id genus telonia dare litteras Promotoriales ad Electores, ſed ad horum collegium conjunctum remittere.

5. Quo caſu reſpiciendum etiam, ne nova telonia antiquis ſint præjudicioſa.

6. Neque ad Rhenum aut alios fluvios, navium capaces, aliquid admittere in præjudicium commerciorum, aut Statuum.

7. Neque committere, ut per ſtructuram aliquam navigatio per flumina impediatur.

8. & 9. Si quis novum telonium abſque debitis requiſitis erexiſſet, auxiſſet, aut extendiſſet, per mandata ſine clauſula, aliisque urgentibus mediis, illud abrogare & caſſare.

10. Neque permittere, ut quis propria auctoritate novum telonium erigat, augeat, transferat, aut erecto utatur.

11. & 12. Tollere abuſum, quo ante portas civitatum mercibus imponuntur ſub variis nominibus & prætextibus vectigalia, & contributiones.

13. 14. & 15. Jubentur puniri abutentes teloniis. 16. Et cuivis Statui ſit licitum, ſe ſuosque talibus gravaminibus liberare.

17. 18. 19. 20. Quia autem voci telonii aliud non raro nomen ſubſtituitur, uti juris *ſtapulæ*, *axis*, *commeatus*, *comitatus*, *pedagii*, *pontivegii*, *depoſitionis mercium &c.* omnes ejusmodi impoſitiones, tanquam uſurpationes, in ruinam commerciorum tendentes, ſint abolitæ, & caſſatæ, neminique absque conſenſu Electorum concedendæ.

21. Salvis tamen privilegiis, ab Imperatoribus eo tempore, quo conſenſus Electorum per pacta & Capitulationes necdum fuerat introductus, conceſſis, vel alias quiete poſſeſſis.

22. 23. Nulla amplius privilegia ſtapulæ concedantur, niſi eum prædicto conſenſu, & illegitime obtenta aboleantur.

24. 25. Nullæ dentur in præjudicium Statuum exemptiones a vectigalibus & teloniis legitime erectis, & illegitime conceſſæ aboleantur.

26. 27. Electores eorumque domeſtici & familiares immunes ſint a ſolvendis vectigalibus, de novo conceſſis, auctis aut prorogatis: denturque Electoribus Reverſales de hac immunitate.

28. 29. Imperator informationem petet & ſpecificationem a Circulorum Directoribus de legitimis Vectigalibus, vel ſi Directores

res ipsi essent de illegitimis teloniis suspecti, a vicinis Statibus gravatis, ut illegitima ocius abolere possit.

30. 31. Eam specificationem & informationem prædicti tradent. Status autem eorumque Legati ad Deputationes Collegiales, & congressus circulares, ubique, etiam in terris hæreditariis Cæsaris, cum rebus suis immunes sint a teloniis, & aliis exactionibus, prout etiam mortuorum legatorum hæredes & successores, si res suas avehere velint, non tamen alienas.

Art. IX.

1. Curam impendet cum Ordinibus, ut rei Monetariæ defectus corrigantur.

2. Eaque media adhibere, quæ Recessu de anno 1570 ad statuendas in quovis circulo tres urbes monetarias, & in Comitiis anni 1603, aliisque de inducenda conformitate tam in Imperio quam cum finitimis, & punitione contravenientium fuerunt proposita. Res Monetaria.

3. Et in Comitiis in futurum proponentur.

4. Postquam anno 1737, & 1738 in Comitiis varia sunt tractata, & a sequentibus Imperatoribus confirmata, tum vero adhuc tractanda restant, curabit, ut omnia ad effectum deducantur, conclusa per valvationis tabellas publicentur, & ab omnibus, præsertim iis, qui monetandi Regali gaudent, curate observentur.

5. Monetariæ Dietæ in circulis diligentius observentur, & juxta numarium ordinem numi externi non recipiantur majori pretio, quam juxta Imperialem taxationem valeant.

6. Nemini jus monetandi concedet sine assensu Electorum.

7. Cum experientia constet, eos Status, quibus Regale ac privilegium cudendi monetam fuit indultum, contra Edicta & constitutiones numarias eodem per se vel per alios abutantur, ac proin jus monetandi ipso facto amiserunt, Imperator ipsis cusionem monetæ prohibebit, uti etiam iis, qui jus monetandi non sunt legitime adepti, executione Circulis demandata.

8. Nec ejusmodi Status, privilegio monetandi privatus, restituatur, nisi de consensu Statuum in Comitiis.

9. Præter privationem privilegii, talis Status, qui eo contra Constitutiones Imperiales abusus est, suspendendus est a Sessione & voto (modo tamen Art. 1 hujus Capitulationis indicato) nec nisi in Comitiis, satisfactione præstita, restituendus.

10. Si vero mediatus Imperii subditus, sive Landsassius privilegio numario abuteretur, Dominus territorialis adversus ipsum procedat, eique privilegium adimat.

11. Ejusmodi Mediatis Imperator non dabit jus monetandi, nisi cum consensu Electorum, & audito circulo, aliorumque, quorum interest.

Art. X.

Alienatio. 1. Promittit Imperator, nihil de Imperio alienare, pignori aut hypothecæ subjicere, onerare, nisi de consensu Statuum.

2. Nulla exorbitantia privilegia concedere.

3. Sed potius omni studio providere, ut perperam alienata, caduca, aperta, confiscata ad Imperium reducantur.

4. Status tamen in possessione quieta pignorum Imperialium relinquere absque reluitione juxta Instrumentum Pacis, usque ad aliam compositionem Imperatorem inter & Status.

5. In determinationibus limitum Imperii sine hujus & Statuum, quorum interest, consensu nihil suscipere.

6. Inquirere intra annum in alienationem feudorum Italiæ, & informationem ad Cancellariam Moguntinam mittere, ut Statibus communicetur.

7. Et ea de re deliberari, ac statui possit.

8. Curam impendere, ut Ordini Equestri S. Joannis bona, in Imperio & bellis Belgicis adempta, restituantur, salvis tamen Pace West. & cujusque juribus.

9. Et si ipse Cæsar aut sui aliquid retinerent, spectans ad Imperium, illud eidem restituere, si absque justo titulo possideatur.

10. Curare, ut omnia feuda Imperii in & extra Germaniam, præsertim in Italia, juxta Recessum anni 1722, illæsa serventur, debitis casibus recipiantur ac renoventur, atque Vasalli contra omnem vim iniquam defendantur.

11. Cæsar quoque sua feuda recipiet, vel, si hoc commode fieri non possit, per Reversales Imperio securitatem & recognitionem præstabit.

12. Neminem ultra æquum contributionibus onerari patietur.

Art. XI.

Feuda. 1. Feuda & litteras feudales secundum priorem (nisi circumstantiæ aliud exigant) tenorem sine contradictione Vasallis Imperii extradere.

2. Neque sub prætextu non editorum pactorum familiæ, aut illiquidarum taxarum feudalium vel laudemiorum moram injicere.

3. Neque obligationem feudalem ad suam Domum dirigere.

4. Ec-

4. Ecclesiastici Electores & Principes possint per Ecclesiasticos ex gremio Capituli, vel per sæculares delegatos, feuda Imperii coram throno Cæsareo recipere.

5. Minores per tutorem aut curatorem feuda recipient, & juramento fidelitatis non aliter obstringantur, acsi illud post susceptum regimen ipsimet præstitissent.

6. Postquam autem Majorennitatem fuerint adepti, non exigatur ab illis nova receptio feudi aut nova taxa.

7. Eadem ratio est de feudis, a Vicariis Imperii vigore Bullæ Aureæ collatis; nam & hæc habeantur rata.

8. Litteræ feudales, & exspectantiæ deinceps in sola Cancellaria Imperii expediantur.

9. Infeudationes & expectantiæ, quæ priorum Imperatorum datis & confirmatis expectantiis, & confirmatis hæreditariis unionibus sunt præjudicio, nullæ sint.

10. Si deinceps vel per obitum vel per feloniam feudum Imperio aperiatur, quod aliquid notabile importat, Electoralia cum consensu Electorum, Principalia cum consensu Electorum, & Principum, civitates insuper cum consensu civitatum, conferantur; nullæ vero de illis expectantiæ impertiantur.

11. Sed pro emolumento Imperatoris Imperio incorporentur.

12. Salvis tamen expectantiis legitimis, a prioribus Imperatoribus secundum Constitutiones illius temporis Statibus bene meritis concessis.

13. 14. 15. Si in futurum Imperatori bona obtingant, Contributionibus Imperialibus obnoxia, vel actu illa possideret, jura sua præstabit Imperio pro more Circuli, ad quem spectant, secluso omni prætextu exemptionis. Terris autem istis & bonis adquisitis sua jura & privilegia relinquantur.

16. Steuras Imperiales civitatum aliosque proventus, aliis obligatos, ad Imperium reducet, & ad illius utilitatem impendet.

17. Ac intra annum designationem illorum ad Cancellariam Moguntinam mittet, ut Statibus communicetur.

18. Nec permittet, ut Imperio subtrahantur.

19. Nisi Collegiali Electorum consensu id factum esset.

20. In posterum autem non nisi ex consensu Electorum, Principum & Statuum fiat.

21. In negotiis magni momenti Consilium Electorum exquiret.

Art. XII.

Circul. 1. Redintegrationem Circulorum promovebit, cavebitque, ut nullus eis Status subtrahatur, aut se ipsum separet.

2. 3. Restitutos Circulos Statusque reductos in sua Immediatione & juribus defendet, ut in statu suo relinquantur.

4. Non permittet, ut tribunalia Imperii in statum bellicum, civilem, aut œconomicum Circulorum se immisceant, aut cognitionem de eo prætendant.

5. Nihil mutabit circa executionem Imperialem & Ordinationes Circulares, nisi in Comitiis ab omnibus Statibus id approbetur.

6. Idem de ordinariis Deputationibus Imperii, quibus suus cursus relinquetur.

7. Salva tamen auctoritate Cæsarea.

Art. XIII.

Comitia. 1. Si præsentia Comitia cessarent, singulis 10 annis, & quoties publica necessitas exigeret, illa indicet cum assensu Electorum.

2. 3. Deliberanda a Directorio Moguntino proponantur; deliberationes & conclusa mature expediantur.

4. Status non teneantur ad servandum ordinem punctorum, in propositione contentorum.

5. Cæsar ad Conclusa Imperii suam declarationem & Decreta quamprimum communicabit Statibus.

6. Non impediet, quo minus Moguntinus querelas Statuum ad Collegium Electorum vel etiam alia deferre, & ad deliberandum proponere possit, nec alias Archicancellario & Imperii Directorio limites ponet.

7. 8. Neque impediet, quo minus oblata decenter Memorialia ad Dictaturam tradantur, & sic Statibus communicentur: & postea a Directorio Imperii ad propositionem & deliberationem deducantur.

9. Cum post obitum Imperatoris, aut ejusdem Minorennitate aut diuturna absentia extra Imperium regimen ad Vicarios Imperii pertineat, Comitia pro more indicant, eaque dirigant sua authoritate.

10. Statibus Imperii & Circulorum liberum sit, etiam extra Comitia Generalia Collegiales aut Circulares Conventus celebrare, quoties necessitas vel utilitas exposcit.

Art.

Art. XIV.

1. Curam apud curiam Romanam impendet, ut *Concordata Germaniæ*, Episcoporum & Capitulorum privilegia, statuta, consuetudines, observentur, nec Gratiis, Rescriptis, Provisionibus, Annatis, multiplicatione fundationum, Reservationibus, Dispensationibus, Resignationibus, Collationibus, Coadjutoriis, Judicatura super statu Nobilitatis, vel aliis modis in præjudicium Fundationum Ecclesiasticorum vel Juris Patronatus aliquid agatur. Concordata Germ.

2. Aut parte altera non audita Romæ judicium præcipitetur.

3. Sed juxta Acta in Comitiis Augustanis de anno 1530 gravamina tollantur.

4. Nec permittere, ut causæ civiles ad Nuntios Apost. aut curiam Romanam deducantur.

5. Curare, ut causæ Ecclesiasticæ & civiles bene distinguantur, nec altera pars in alterius forum ingrediatur.

6. Salvis iis, quæ A. C. consortibus in pace Religionis & West. fuerunt concessa.

Art. XV.

1. Mediatorum tutelam assumere, atque ad obedientiam, Dominis suis territorialibus præstandam, adstringere. Mediati.

2. Nec aliquem ab hac aut præstandis oneribus eximere.

3. Nec concedere, ut Status Provinciales circa Steuras soli cum exclusione Domini territorialis dispositionem usurpent.

4. Si mediatus subditus ad Imperatorem, Judicium Aulicum aut Cameram, ut a debitis oneribus se subtrahat, recurreret, non facile audiatur; sed a limine Judicii ad debitam paritionem, Domino suo territoriali præstandam, remittatur.

5. Sub- & obreptitie obtenta a mediatis subditis privilegia, protectoria, exemptiones, cum omnibus clausulis & declarationibus, ac confirmationibus, sicut omnes inde dati contra Constitutiones Imperii Processus, Decreta, Mandata, prævia summaria causæ cognitione, pro irritis habenda, nisi petita prius scripto & accepta a Domino territoriali informatione.

6. 7. Omnes subditorum coadunitiones, fœdera, conspirationes contra Status tolluntor.

8. Fas esto Statibus, se & jura sua, etiam cum assistentia vicinorum, contra subditos defendere.

9. Si autem lites ad Judicem legitime deferentur, quamprimum expediantur.

Art.

Art. XVI.

1. Unitatem & pacem plantabit, justitiam, sine acceptatione personarum, administrabit, etiamsi propriam Domum causa tangat, omnia more Majorum.

Judicia Imperii. 2. Neminem extra Imperium in jus vocare, neque ad acceptanda feuda: sed omnia intra fines Imperii juxta Constitutiones Imperii peragere.

3. Nullum novum Imperii tribunal erigere, nisi de consensu Statuum in Comitiis.

4. In Judicio Aulico & Camera Justitiam indifferenter administrare.

5. Curare, ut lite pendente nullus Status alterum repressaliis aut arrestis oneret.

6. Ordinationes Judicii Aulici & Cameræ observare.

7. Neutrum Judicium in alterius Jurisdictionem involet, aut Processus avocet, nec Aulicum de sententiis & judicatis Cameræ cognoscat, neque huic manus ligentur, quo minus ad Comitia referat.

8. Sed Camerale Judicium in suis juribus defendendum.

9. 10. Constitutiones Imperii & ordinationes servandæ.

11. Quidquid huic Capitulationi contrarium est, irritum esto.

12. Ministri & Consiliarii Cæsarei negotiis Imperii, quæ ad Consilium Imperiale Aulicum pertinent, se non immisceant, multo minus eidem limites præscribant.

13. Processus, Mandata &c. non alibi, quam in Judicio Aulico resolvantur & expediantur: secus nulla sunto.

14. Imp. Judicium Aulicum proteget adversus Consiliarios & Ministros.

15. Votum Judicii Aulici Cæsari referatur in præsentia Præsidis, Vice-Cancellarii, Referentium, & Consiliariorum ex utraque religione, si causa utriusque consortes tangat.

16. Quæ in Judicio contradictorio, cum debita causæ cognitione, decisa sunt, nusquam alibi ad novam cognitionem vocentur, salva tamen Revisione & Supplicatione.

17. Causæ in Camera pendentes non avocentur ad Judicium Aulicum.

Art.

Art. XVII.

1. Sententiæ latæ mox executioni dentur. Camera.

2. Quamvis beneficium *Revisionis* & Supplicationis locum habeat, ne tamen lites sint immortales, celeriter sunt expedienda, absque effectu suspensivo.

3. 4. Visitatio Cameræ suscipienda per Deputatos, a Moguntino vocandos.

5. 6 7. 8. 9. De Visitatione & Deputatis ad istam tractatur.

10. Impetrantes Revisionem, ad illam prosequendam intra 4 menses Moguntino & Cameræ se sistent, sub pœna desertionis.

11. Durante tamen visitatione Camera non cesset, sed operationes suas prosequatur.

12. 13. Agit de Decreto commissorio provisionali, & salario Assessorum Cameræ.

14. Quantum ad *Supplicationem*, loco Revisionis in Judicio Aulico consuetam, refert se ad Art. 5 §. *quoad processum*, & Ordinationem Judicii Aulici. Jud. Aul.

15. Nullus Status in rebus, quæ præviam causæ cognitionem requirunt, & ad Judicium Aulicum spectant, Decretis Arcani Concilii oneretur.

16. Res Judicatæ Imperii contra omnem vim externam defendantur, & executioni dentur.

17. Taxa Cancellariæ &c. in Comitiis determinanda, nec augenda.

18. Taxæ Feudales secundum præscriptum Aureæ Bullæ exigendæ. Et tametsi quis plura feuda recipiat, una tantum taxa est solvenda.

19. Neque laudemiis aliisque insuetis exactionibus Status sunt onerandi.

Art. XVIII.

1. Neminem a Jurisdictione Imperii & Judiciis eximere.

2. Illos tamen Status, qui exemptionem vel contractu cum Imperio, vel privilegio, vel alias legitimo titulo, ab Imperatoribus obtinuerunt antehac, & in ejus possessione hactenus perstiterunt, in sua exemptione relinquere, ac defendere, simul tamen illos, ut pacta servent, adstringere, atque ut Imperio præstent, ad quæ eorundem vigore obligantur. Privilegia.

3. Omnes Status (comprehensa semper Immediata Imperii Nobilitate) eorumque subditos in Imperio, in Juribus suis relinquere.

Exemptiones. 4. Prout etiam in sua Immediatione, privilegiis de non appellando & evocando, tam in civilibus, quam criminalibus & feudalibus causis, electionis fori, item jure Austregarum, tam legalium quam conventionalium vel Familiarium in prima Instantia, sublatis omnibus, quæ fortassis quocunque prætextu acciderant, contraventionibus, inhibitoriis &c.

5. Nec ullum commissionibus, mandatis, ordinationibus contrariis gravare, nec permittere, ut per Jud. Aulicum vel Cameram gravamen inferatur. In specie vero in decernendis commissionibus servare ordinationem in P. W. art. 5 §. *in Convent. Deputat.* factam: si causa inter utriusque religionis consortes vertatur, paritas Deputatorum, quantum fieri potest, observetur. Nullum autem Commissarium deputare, cujus interesse sit involutum.

6. Privilegia de non appellando, non evocando, Electionis fori, aliaque id genus, quæ ad minuendam Jurisdictionem Imperii, Statuumque antiquioribus privilegiis aut tertio præjudicare possunt, non facile concedere.

7. Neque jus Austregale extendere ad eos, qui hactenus eo caruerunt.

8. Cum adversus Cæsareo-Aulicum Judicium Rottwilense, Weingartense, & alia Provincialia a multis annis variæ querelæ sint propositæ in Imperii Conventibus, eorumque abolitio fuerit petita, curabit Imperator, ut ejusmodi querelis obviam eatur, & ratione abolitionis aliquid certi in Comitiis statuatur. Interim vero abusus tollantur, & in eum finem indifferentes Status deputentur.

9. Statuum vero ab ejusmodi Dicasteriis exemptio defendatur.

10. Et ab iis cuicunque gravato appellatio ad Judicium Aulicum vel ad Cameram libera sit.

11. Atque exemptio Electorum & aliorum ab istis tribunalibus manuteneatur.

Art. XIX.

1. Quæ violente abrepta, vel vigore Pacis West. adhuc restituenda sunt, restituantur juxta Edictum restitutionis, arctioris modi exequendi, Norimbergensis Recessus executionis.

2. Idem præstandum Cæsari, si aliquid restituendum.

3. Iis Statibus Immediatis, qui in Imperatoris aut Electorum, Justitia. Principum, ac Statuum territoriis domicilium fixerunt, pariter justitia administrabitur.

4. Statuum gravatorum processus non impedientur.

5. Nulla

5. Nulla mandata emanent pro teloniis, absque consensu Electorum noviter erectis.

6. Si Status Provinciales ac subditi contra Dominos suos territoriales querelas proponant, præsertim contra Regalia, jura collectarum, armaturæ, sequelæ, defensionis provinciæ, præsidiorum in munimentis, ad nudam instantiam subditorum nulla mandata, protectoria, aut conservatoria impetiri, sed ad Judicium Austregale prius remittere.

7. Ubi vero Jurisdictio est fundata, antequam mandata emittantur, accusatum Magistratum cum sua informatione prius audire. Secus non teneatur mandatis parere.

8. Commissarii & cognitores causarum pœnalium de pœna nihil participent.

Art. XX.

1. In causa proscriptionis seu banni se conformabit Paci Osnab.

2. Nemo sine justa causa, aut non auditus, aut sine assensu Statuum proscribatur. **Bannum.**

3. 4. Ordine procedatur, & ubi ad Conclusionem in Judicio Aulico vel Camera deventum fuerit, Acta ad Comitia deferantur, & a Deputatis ex omnibus tribus Collegiis examinentur; eorumque responsum Statibus ad concludendum in causa referatur.

5. Hoc Statuum Conclusum si Imperator approbaverit, suo nomine illud publicabit in Circulo, ad quem proscriptus pertinuerat, & exequetur, secundum Ordinem executionis.

6. Bona proscripti non attribuantur Domui Cæsaris, sed Imperio; ante omnia autem parti læsæ ex iis satisfiat.

7. Salvo jure Domini Directi, si proscriptus particularia feuda mediata habuit.

8. Salvo item jure agnatorum innocentium aut exspectativam habentium: nec valeat hic principium, agnatos etiam innocentes propter feloniam proscripti feudo privandos.

9. Violente spoliatus pendente lite Banni restituendus.

10. Proscriptio, quæ hoc modo & forma non peragetur, sit nulla.

11. Bannum contumaciæ abolitum esto; civilia autem coercendi & compellendi media adhibeantur.

Art. XXI.

1. Jura Feudalia Statuum inviolata conſervabit.

Vaſalli. 2. Et licet Vaſalli eorum aut ſubditi ex crimine læſæ Majeſtatis aut alias iis excidiſſent, ſe non immiſcebit.

3. Non autem caduca ejusmodi feuda ad Fiſcum ſuum Cæſareum trahet.

4. Neque allodialia eorum bona ſed Territorialibus Dominis diſpoſitionem de illis relinquet.

5. Nec ſub ſpecie juſtitiæ eos turbabit.

6. Sed ad viam Juris in tribunalibus Imperii prætenſiones remittet.

7. Nec ullam violentiam contra Conſtitutiones Imperii in his permittet.

8. Et ſi damnum inferretur, illico curabit, ut illud reparetur per arbitros vel Comitia.

Art. XXII.

Status exaltatio. 1. In dignitatem Principum, Comitum &c. non referre, niſi bene meritos, Imperii incolas, & talibus mediis proviſos, quibus talem dignitatem ſuſtinere queant.

2. Neque ita evectis Votum & Seſſionem concedere, niſi ſub conditionibus & modo, Art. 1 hujus Capitulationis relatis.

3. Nec in præjudicium antiquiorum Familiarum Principum noviter evectos titulis aut inſignibus ornare.

4. Neque ex impari matrimonio, aut illegitime natos ad patris dignitatem, titulos, inſignia evehere, multo minus ſucceſſionis capaces declarare, & ſi antea hoc factum eſſet, pro irrito habere.

5. Neque Status exaltatio cuijuscunque Domino territoriali aut ejus Jurisdictioni ulli ſit præjudicio.

6. Et ſi ullus Status in hac re eſſet gravatus, gravamen tollere.

7. Omnes expeditiones Cæſareæ, Diplomata, Nobilitationes, Palatinatus, Conſiliariorum Imperii, cum omnibus privilegiis, quæ ſub nomine Imperatoris conferuntur, in nulla alia quam Imperiali Cancellaria expediantur, prout ab antiquo conſuetum eſt.

8. Diplomata &c. aliter expedita irrita ſunto.

9. Expeditæ in Cancellaria Imperii literæ, gratiæ, Status exaltationis, privilegiorum, aliis Cancellariis Cæſareis intimatæ, ab his gratis omnino & ſine nova taxa recipiantur, agnoſcantur, novusque titulus impetrantibus tribuatur.

10. Ad

10. Ad solum Archicancellarium Imperii pertineat, taxas moderari.

11. Si litteræ gratiales intra tres menses e Cancellaria Imperiali, soluta taxa, non redimantur, gratiæ a Cæsare concessæ, nullæ sunto.

12. Si nihilominus iis gratiis & titulis uti attentarint, a Fiscali Imperii puniantur.

13. Prout etiam qui falso prætendunt, se ejusmodi gratias ab Imperatore accepisse; aut litteras, taxa Cancellariæ soluta, non redimunt.

Art. XXIII.

1. Imperator in Imperio residebit, nisi circumstantiæ temporum aliud exigant.

2. Statibus eorumque Legatis celerem audientiam & expeditionem impertiet.

3. In negotiis Imperii solius germanicæ aut latinæ linguæ usus vigeat, nisi negotia extra Imperium essent tractanda.

4. Officia Imperialia, uti Protectionis Germaniæ, Legationum, Aulæ Præfecti, Camerarii, Mareschalli, Corporis Custodiæ &c. ex Germanis potissimum constituet.

5. Atque illis sui honores, dignitates, salaria, conserventur.

Art. XXIV.

1. Consilium Aulicum ex hominibus idoneis utriusque religionis ex Circulis desumptis constituet.

2. Qualitatibus debitis sint ornati.

3. Nulli Statui, minus externis Potestatibus, obligatione adstricti. Consiliarii Aulici.

4. Nulla contra eos querelæ relinquatur occasio.

5. Ordinationem perficiet Consilii Aulici.

6. Decreto Commissorio exquiret Consilium Statuum de modo visitandi Consilium Aulicum, & Concluso vim dabit.

7. Interea vero visitabit Moguntinus tertio quoque anno, & Acta Comitiis exhibebit.

8. C. A. vero procedet secundum ordinationem veterem, donec nova conficiatur.

9. Qui prior est in officio Consiliarii Aulici, præcedat juniores.

10. De cætero incedent sicut statutum est in ordinatione C. A.

11. Præses ac Vice-Præses sit Princeps Imperii aut Comes vel alius, qui in Imperio bona possideat.

12. Præſidi ſoli in Judicialibus competat Directorium, nec alius ſe miſceat.

13. Omnes cauſæ in pleno Senatu tractentur, nec ad ullam Deputationem vel Commiſſionem trahantur.

Art. XXV.

1. Conſtitutio Cancellariæ Imperialis, Vice-Cancellarii, Referendariorum, Secretariorum, omniumque aliarum, ad Cancellariam pertinentium perſonarum, ſit penes Archiepiſcopum Moguntinum, qua Archi-Cancellarium Imperii per Germaniam, ſine ullo obice.

2. 3. Caſſatis contrariis omnibus.

4. Cauſæ Imperii, Comitiorum negotia, Inſtructiones Cæſareorum Legatorum, ipſorum relationes in rebus Imperii, negotiationes belli & pacis, per manus Imperii Vice-Cancellarii eant, non vero ad Cancellariam Aulicam Provinciarum hæreditariarum trahantur.

5. Salaria Conſilio Imperiali Aulico exacte ſolvantur, tum ex Camera Aulica, tum ex mediis ab Imperio provenientibus.

6. A teloniis aliisque oneribus Conſiliarii Aulici, ſicut Camerales, ſint immunes.

7. Prout etiam, ſicut Statuum Legati, Reſidentes, Agentes, a Jurisdictione Regionis Præfectorum, aliisque obſignationum, Inventuræ, editionis teſtamentorum, liberorum tutelæ &c. perſonalibus oneribus.

8. Si velint diſcedere, liber eis abitus cum ſuis bonis, ſine ulla exactione, concedendus, cum litteris ſalvi conductus.

Art. XXVI.

Mons Ferratus. 1. Regi Sardiniæ, tanquam Duci Sabaudiæ juxta P. W. Inſtrumentum feudum Montis Ferrati conferre, prout jam olim Ferd. II Victori Amadeo Duci Sabaudiæ illud contulit, ſecundum jus Feudale, ſine inſuetis clauſulis reſervatoriis aut ſalvatoriis.

2. Nec Infeudationem illam differre ſub quocunque prætextu.

3. Sed pœnalibus mandatis inhibere, ne quisquam ſe opponere auſit.

Vicar. Italiæ. 4. Vicariatum Italiæ Domui Sabaudicæ confirmare ac defendere, non obſtantibus, quæ in favorem Mantuæ quondam acta ſunt.

Art.

Art. XXVII.

1. Cum a prioribus Imperatoribus externis quibusdam Potestatibus litteræ Protectoriæ super aliquos Status ac civitates sint concessæ, vel ipsi externi jus protectionis sibi arrogarint & usurparint, vel ipsi etiam Status aut urbes protectionem illorum implorarint, non sine gravi Imperii præjudicio in civilibus & judicialibus, Imperator tales litteras protectoriales non amplius dabit, nec concedet, ut quis tales petat aut acceptet, nec acceptas confirmabit. De externa protectione.

2. Sed curabit, ut jam datæ vel acceptæ revocentur, aut saltem ad primum tenorem restringantur.

3. Omnes vero Status ac membra, absque imploratione externæ protectionis & assistentiæ, sub tulela Imperatoris & Imperii, atque administratione justitiæ in sacris & profanis secundum constitutiones Imperii conserventur & protegantur.

4. Cum etiam ab aliquo tempore per abusum causæ Judiciales ab Ordinariis Judicibus ad externas potestates non raro evocentur, præsertim sub prætextu Bullæ Aureæ Brabantinæ, cum non modico Statuum præjudicio, Imperator id genus evocationes penitus tollet, & per dictam Bullam Brabantinam gravatis jure retorsionis assistet.

Art. XXVIII.

1. Non concedet, ut externæ Potestates, aut earum Legati, negotiis Imperii se immisceant.

2. Neque permittet, ut Legati apud Deputationes, aut in aliis Imperii conventibus, aut apud Aulam Cæsaream, cum armata equitum & peditum custodia plateas oberrent.

Art. XXIX.

1. Cum adversus ordinatas in Imperio Postas non leves querelæ sint allatæ, atque illæ ad mentem P. W. ad Comitia sint remissæ, Imperator non permittet, ut in Statuum regionibus & ditionibus, in quibus ejusmodi Cæsareæ Postæ sunt constitutæ, locentur personæ, quæ non sunt Imperii subditi, & quorum fides non est assecurata, quæque (excepta personali immunitate) etiam a realibus oneribus sint exemptæ. De Postis.

2. Præterea Generalem Imperii Postarum Magistrum adstringet, ut ipsius Postæ omnibus necessariis sint bene provisæ, epistolas pro justa taxa, quæ in omnibus Postarum domibus sit affixa, secure promoveat, ut nullus querelæ sit locus.

3. Con-

3. Contra vero provincialibus & civitatum Imperialium cursoribus interdictum sit, ne epistolas ferant, equos mutent, personas, aut fasciculos assumant; sed civitatum aliique cursores Cæsareis Decretis & Rescriptis de anno 1616, 1620, 1636 se conforment. Ac proin nuntii isti neque Moguntinæ Postarum Imperialium protectioni, nec Generali Postarum Imperialium hæreditario Præfecto sint præjudicio.

4. Curabit Imperator, ut Generale Cæsareum & Imperiale Postarum Officium in suo vigore ubique conservetur, atque ad illius diminutionem nihil suscipiatur, concedatur, vel conniveatur, ac proin illud in Imperio in quieta possessione permaneat.

5. Hic tamen articulus tamdiu sit ratus, donec Imperium aliud ordinaverit.

Art. XXX.

Juramentum. 1. Hanc Capitulationem Imperator Consilio Aulico, Cameræ, Ministris, Consiliariis jurandam & exacte servandam proponet.

2. Negotium Capitulationis perpetuæ (ubi tamen Electores reservant sibi jus *accapitulandi*) in Comitiis suscipiet, & ad perfectionem deducet.

3. Collegii Electoralis consilia, ad se directa, observabit.

4. Cum propter absentiam non potuerit jurare in puncta Capitulationis, Commissariis suis plenam potestatem dedit, in animam Imperatoris jurandi.

5. Promittit autem, se adhuc ante coronationem in propria persona juraturum.

6. Antea vero Regimini se non immiscere, sed Vicariis continuationem administrationis relinquere.

7. Hæc omnia se servaturum iterato promisit, renuntiando omni dispensationi, absolutioni &c.

8. In horum testimonium novem exemplaria majori sigillo suo obsignata confecit, & cuivis Electori unum tradidit, Francofordiæ 13 Sept. 1745.

Coronatio præsente Conjuge &c. Quarta dein Oct. consueta solennitate unctio & coronatio Imperatoris ab Electore Moguntino assistente Trevirensi fuit peracta. Aderat etiam Imperatrix & Regina *Maria Theresia*, quæ tamen noluit coronari, quod moris non esset in imperio, ut duæ essent Imperatrices coronatæ. Auxerunt celebritatem mater Imperatricis

ratricis & Imperatoris soror. Die septima Octobris vero gratulatum supervenit Elector Coloniensis.

16 Oct. utraque Cæsarea Majestas Viennam discessit. Cum conscensa Ulmæ navi per Bavariam transirent, Elector *Mozinga* eos veneratus, atque *Straubingam* comitatus mensæ hospites adhibuit, renovata firmataque magis Domus utriusque cognatæ amicitia.

Imperator ad Imperii curas mox conversus, constituit Consilium *Aulicum rursus Viennæ*. Præsidem eidem dedit *Wurmbrandum*, Vice-Præsidem Comitem Hartig; Procancellarius Imperii renuntiatus Colloredus.

Comitia Imperii rursus Ratisbonam Francofurto translata, eisque Principalis Commissarius iterum præpositus Josephus Princeps *Fürstenbergius*, Palmius vero Con-Commissarius. Initium deliberationum a securitate Imperii, ordinanda collapsa re monetaria, negotio Capitulationis perpetuæ, toties jam agitato. In iisdem porro Comitiis comparuerunt, *Sternbergius* pro Bohemia Legatus, *Cobenzelius* pro Austria, eoque ad Aulam Coloniensem digresso *Buchenbergius*. Venit quoque, novo exemplo, *Kaiserlingius* Legatus Russicus. Imperium ordinat.

Quatuor Imperii Circuli, Suevicus, Franconicus, & uterque Rhenanus, neutri belligerantium parti se addictos profitebantur. Augebant tamen in omnem eventum copias. Palatinus autem Elector contra Austriacos fuit conquestus, quod terras suas depascerent. Cumque Elector Moguntinus Mallebœum moneret, ut cum Gallis suis Germano solo decederet, respondit, id se non ante facturum, quam Austriaci e provinciis Palatinis excessissent. Quare associatio 4. circulorum, & motus copiarum ad Rhenum, quam Ramschwagius Ulmæ vehementer urgebat, perfici non potuit; sed placuit neutralitas. Interea autem belli tempestas in Silesia, Belgio, & Italia detonuit. *Conciliatio* vero inter Domum *Austriacam* & *Palatinam* facta 25 Dec. per pacem Dresdensem, cujus articulo XII Elector fuit inclusus. 4. Circuli neutrales. Querelæ.

Art. LIV.

Lichtenstein Archiep. Salisburg. Acta Herrenhusiana. Nuptiæ Principis de Taxis. Obitus Ruperti Principis Hohenloensis.

72. Lichtenstein. Arch. Salisburg.

13 Jan. *Salisburgi* novus Archiepiscopus electus est Jacobus Ernestus Comes *Lichtensteinius*, commendatione Reginæ, quam, cum esset Episcopus Olomucensis, Pragæ coronaverat. Carolus VII Imperator graviter eam electionem tulit, quod absque præsentia legati Cæsarei esset peracta. Unde per Cardinalem Borghesium apud Pontificem institit, ne illam confirmaret. Sed mortuo paulo post Cæsare causa fuit composita. Olomucii per electionem capituli suffectus est Episcopus Comes Ferdinandus Troyer Tyrolensis.

Acta Herrnhusii.

Elector *Hannoveranus*, postquam cum Harringtono, Status Secretario, *Herrenhusium* venit, cum Borusso Hannoveranam Conventionem procudit, deserto Varsoviensi fœdere. Sub finem tamen anni pacem Dresdensem conciliavit. Herrnhusii ad eum invisit Maria filia, & Fridericus gener, *Hassiæ* Princeps, qui, inito post mortem Caroli VII Tractatu subsidiario, 6000 armatorum duxit in Belgium, ac dein adversus Prætendentem in Angliam. *Conciliata* etiam Domus *Cassellensis cum Austriaca*. Darmstadianus Landgravius novam ad Rhenum urbem condidit, quam *Freystadium* appellavit, omnibus tribus religionibus communem.

Obiit Berolini Princeps *Homburgicus*, Generalis in Russia castrorum Præfectus, anno ætatis 41, nulla ex Cantiminia, quam duxerat, relicta prole. Constantinus Rheinfelsensis, Rothenburgensis lineæ, sibi despondit Stahrenbergiam, Hyacinthi Principis Siegensis viduam: neptem vero suam Rohano Principi Subisio.

Academia Helmstadiensis a fundatore suo Julio dicta est hactenus *Julia*, jam vero, cum Hannoveranus suo in eam communi jure cessisset, appellata est *Julio-Carolina*, in honorem Caroli Ducis Guelpherbytani regnantis.

Carolus Leopoldus Dux Mechlenburgicus a Vicariatu Saxonico & Ordinibus Imperii petiit restitui, sed, cessante necdum contumacia, incassum.

Princeps Alexander Ferdinandus de *Thurn & Taxis*, Baruthana Conjuge jam anno 1739 defuncta, Parisiis secum copulavit Ludovicam de *Harcourt Armagnac* ex Domo Lotharingica. Ejus vero

Frater

Frater unicus Chriſtianus Adamus, ſupremus apud Cæſarem Vigiliarum Præfectus, Comes itineris obiit.

Obiit Rupertus Princeps Hohenlöenſis *Pfedelbaci*, cui ſucceſſerunt duo fratres ſeniores, Carolus Philippus Cameræ Wezlarienſis Judex, & Joſephus Antonius, Argentinæ, Auguſtæ, Salisburgi, Coloniæ, & Elvaci Canonicus; quorum ille *Bartenſteinii*, hic *Pfedelbaci* domicilium elegit. Horum propatruus vero Ludovicus in *Schillingsfürſt*, & hujus filius Philippus in *Wilmersdorff* reſidet; duplici vinculo familiæ Limburg-*Stürumbicæ* innexus. Omnes autem hæ lineæ Domus Hohenlöenſis Religionis ſunt Catholicæ. Domus Hohenlohe.

Art. LV.

Annus 1746. Acta in Comitiis. Trenckius & Cantacuzenus in carcere. Electoris Bavariæ ſponſalia. Tractatus Subſidiorum. Cauſa Palatina & Bipontina. Obit Schönborn Epiſ. Bamb. & Herbip. Lis de Directorio. Abbas S. Blaſii Princeps S. R. I.

Bello in Belgium translato, major Germaniæ data quies; quamvis multæ in illud & Italiam transmittendæ fuerint copiæ, eventu diſpari, ſecundo in Italia, ex qua depulſi hoſtes, viſitata ipſa Gallia, in Belgio vero, amiſſa Flandria & Brabantia, minus felici. 79.

Concluſum quatuor circulorum, Rheno propiorum, ſuppeditandi triplum ad tuitionem finium, a Principe Fürſtenbergio, ſupremo Cæſaris ad Comitia legato, fuit confirmatum. Verum, cum Gallia & Boruſſia ad neutralitatem hortarentur Imperii Ordines, atque pericula, quæ ex copiarum motu impenderent, per Legatos ſuos proponerent, nihil admodum actum eſt; quamvis Hannoveranus, quantum poterat, negotium urgeret.

Per electionem Franciſci in Imperatorem vacabat Dignitas Generalis Imperii *Mareſchalli* Catholici. Collata ea eſt voce unanimi Ejusdem Fratri *Carolo*. Carolus Loth. Mareſchallus Imperii.

Agitatum rurſus in Comitiis eſt negotium de ſtatuenda Capitulatione Cæſarea perpetua; nec alienos ſe præbebant Electores, qui alias nullos ſibi in hac re figi volebant terminos. Sed, cum Elector Colonienſis, ceu ſupremus Ordinis Teutonici Magiſter, ju-

Acta Comitialia. ra sua in Borussiam Capitulationi inseri peteret, atque Elector Brandeburgicus vehementer se opponeret, totum negotium hæsit.

Kaiserlingius, Russiæ Legatus, scriptum Imperatricis suæ Comitiis obtulit. Sed, cum in eo simpliciter expressum esset *Romanum Imperium*, omissa voce *sacrum* & loco *Electorum* nominarentur solum *Principes*, displicuit. At excusavit Legatus, errorem esse Cancellariæ Russicæ, deinceps non amplius committendum, sed juxta Comitiorum stylum ponendum: *Sacri Romani Imperii Electores, Principes, & Status.* Quo facto Comitia Russiæ Regenti titulum *Imperatricis & Majestatis* detulerunt, & Maria Theresia Imperatrix & Regina fœdus defensivum cum eadem renovavit; quod, quamdiu illa vixit, fideliter est servatum.

Advenerunt novi ad Comitia Imperii Ratisbonam Legati, Baro Schneidius, Bavaricus ratione Leuchtenbergæ: Pollmannus Borussicus, Menschengius Palatinus, Bibra Herbipolensis, Bachovius Danicus: Oexelius Auerspergica, Schwarzenbergica, Lichtensteinia, & Prælatorum Suevica atque Rhenana mandata exhibuit. Gallicus quoque Francofurto se insinuavit, sed quia ipsius Rex Franciscum necdum Imperatorem agnoscebat, non fuit admissus. Principes Taxius & Lobkovicius, Comites item Esterhasius & Stampa renuntiati Intimi Cæsaris Consiliarii.

Viennam venerunt novi Legati Sorbellonius Pontificius: Podevillius Borussicus, Diedo Venetus, Rosenfeldius Bavaricus, qui instrumentum accessionis Palatinæ ad pacem Dresdensem ferebat. Marius Genuensis non fuit admissus.

Trenckius in custodiam. Baro *Trenckius*, famosus levis & irregularis militiæ Ductor, Viennæ missus in custodiam, quod in Sclavonia seditionem concitare conatus esset, atque deprædationibus & rapinis infamem se reddidisset, cum non levi exercitus turbatione; id quod in pugna præsertim Sorrana contigisset: quod denique Comitem Cosa ad duellum verbis indignis provocasset.

Et Cantacuzenus. Constantinus Princeps *Cantacuzenus*, Valachiæ Hospodarii, Cpoli strangulati filius, in Neostadiensem carcerem ductus, quod Turcas adversus Domum Austriacam, & Hungaros ad seditionem concitare fuisset conatus.

Palatium Suburbanum, quod *Favoritam* appellaverant, Patribus Societatis JEsu Regina tradidit, pro erigendo *Collegio Thereſiano*, & Academia Nobilium.

Sponsalia gemina. Elector *Bavariæ Dresdam* abiit, ubi gemina *sponsalia* sunt contracta, videlicet inter ipsum Electorem Maximilianum Josephum, &

& Mariam Annam, Regis Poloniæ secundogenitam: prout etiam inter Fridericum Electoralem Saxoniæ Principem, & Mariam Antoniam, Caroli VII Imperatoris filiam, natu maximam. Anno vero sequenti solennes Monachii & Dresdæ celebratæ sunt nuptiæ.

Franciscus Comes *Hollensteinius* renuntiatus est Vicarius Superioris Palatinatus, Clemens Topor vero Comes de Morawitski Provicarius.

Initus *Subsidiorum Tractatus*, vi cujus Bavaria 7000 armatorum tradit Confœderatis, Austriacis, Anglis & Hollandis. Collectæ ad Donawerdam hæ copiæ in Belgium profectæ sunt. Peculiare insuper fœdus & unionem Elector cum Regina iniit, qua pax Füssensis & Tractatus subsidiorum confirmatur, atque amicitia adhuc magis stabilitur. Subsid. tract. Bav.

Comes de Riva Mantuanus, Electori a cubiculis, duxit Monachii Eleonoram Gonzagam, Principis Sigismundi Gonzagæ, Vescovati Marchionis, qui in Aula Bavarica versatur, filiam.

Ut Justitia securius administretur, Revisorium Senatum Monachii Elector instituit, cujus Ipse Præsidium gereret.

Postquam Elector *Palatinus* paci Dresdensi accesserat, & Franciscum I Imperatorem agnovit, recesserunt copiæ Austriacæ, quæ in ejus terris hybernaverant. Transtulerat quidem sedem Manhemio Düsseldorpium; sed, cum anno sequenti tabulatum & tegumen cubilis, a quo, Deo protegente, tunc absens erat, decideret, Manhemium rediit. Emit a Göhlerianis hæredibus ditionem Zwingenbergicam quadringentis florenorum millibus, sed protestante Nobilitate Equestri Franconica, & querelam ad Consilium Aulicum deferente, jus collectandi, quod in ea haberet, hoc contractu sibi esse ablatum. Palatinus.

Fridericus, Princeps *Birckenfeldensis* & *Bipontinus*, Catholicam Religionem amplexus, nuptias contraxit cum Francisca Dorothea, Electricis Palatinæ sorore, defuncti Principis Solisbacensis filia tertia. Elector Fridericum supremum copiarum suarum Ducem declaravit. Post 9 menses natus est ei Princeps, *Carolus Augustus* cognominatus. Frid. Bipont. conversus. Nuptiæ. Natus Carolus.

Academia *Moguntina* illustrata auctaque est ab Electore nova Bibliotheca, Hippodromo, theatro Anatomico, horto botanico.

Coloniensis Elector in tres annos renovavit subsidiorum cum Anglis tractatum. Loco Comitis *Archinto*, Varsoviam digressi, venit Coloniam *Spinola* Nuntius Apostolicus.

Herbipoli obiit *Fridericus Carolus* Comes *Schönbornius*, Bambergensis & Würzburgensis Episcopus, æt. 72, vir magni nominis; qui Obit Frid. Schönborn.

multo tempore fuit Procancellarius Imperii. *Bambergense* Capitulum, cum sede vacante ad illud transferatur Jurisdictio & Administratio, Directorium Circuli Franconici volebat exercere, sed Baruthano & Onolsbacensi se opponentibus, Conventus Circuli quievit, donec novus electus fuisset Episcopus, qui fuit Baro *Franckensteinius*. Herbipoli vero electus est *Ingelheimius*, cujus pater fuerat Judex Cameræ Imperialis.

Abbas S. Blasii Princeps Imp. Abbas S. *Blasii* Franciscus Schachtelinus cum omnibus suis successoribus Principis dignitate ornatus est.

In *Saxonia* obiit Saxonici Ductor exercitus, Dux *Weissenfelsius*; cumque extincta esset masculina linea, successit hæres in omnibus bonis Elector, uti in Principatu Querfurtensi, Comitatu Barbyo, Præfectura Weissenfelsæ, Langensalzæ, Sangershusii, Freyburgi, Weissensæ, Eckartsbergæ.

Art. LVI.

Annus 1747. *Causa Meinungensis, & Zvvingenberg. Associatio 4 Circulorum. Tergeminæ Nuptiæ Saxonicæ. Causa Gleichenia. Prætensio Hassii in Brabantiam. Obitus Principum, Salisb. Brixin. Campid. S. Blasii, Leopoldi Mechlenburg.*

74. Genuit hoc anno Maria Theresia, Augustissima Imperatrix & Regina tertium Archiducem, *Petrum Leopoldum*. Russiæ Imperatricis patrinæ vices obiit Carolus Princeps Lotharingiæ. Archiduci Josepho, cum annum ætatis septimum jam implesset, datus est Moderator Generalis Mareschallus Comes *Bathyani*, qui in castris Belgicis tunc versabatur.

Complures Principes Imperii hoc anno feuda sua renovarunt, uti Baro *de Lilien* nomine Principis de Thurn & Taxis super supremo ac Generali Postæ Imperialis Officio hæreditario, quod *Feudum Regale* Carolus VII Imperator declaraverat: Episcopus item Augustanus, Constantiensis, Eustettensis, Bambergensis, Herbipolensis, Brixinensis, Curiensis, Leodiensis, Basileensis: Principes quoque Abbates, Campidonensis, Fuldensis, S. Gallensis, Einsidlensis, Berchtolsgadensis, Stabulensis.

In

In Comitiis Ratisbonensibus fervide agitata est lis, jam diu pendens, de successione *Saxonico-Meinungensi.* Sic habet: Antonius Ulricus, Dux *Meinungensis & Coburgensis* anno 1713 matrimonium contraxit inæquale cum centurionis Hassiaci filia, atque ex ea complures liberos progenuit. Hos Carolus VI anno 1727 per speciale privilegium ad Principum Imperii dignitatem evexit, protestante Domo Saxonica, præsertim contra capacitatem successionis, quam eis etiam Carolus VII absolute negavit. Mortuo autem illo Dux Antonius Ulricus causam ad Comitia Imperii detulit, quæ hoc anno per Conclusum Comitiale declararunt, Ducis liberos propter imparitatem natalium esse incapaces successionis in Meinungensi & Coburgensi Ducatu, feudis Imperii. Nec aliud pro iis a Carolo VI fuisse obtentum, quam Dignitatem Principum, prout ipsemet 1735 Consilio Aulico propria manu declarasset. Hoc imperii Conclusum Franciscus I confirmavit, litemque pretiosam finiit. **Causa Meinungensis.**

In *Consilio Aulico* ventilata est causa *Zwingenbergensis*, superiore jam anno introducta. Imperator illam potestate delegata quibusdam commisit. Petitum, ut Elector Palatinus aliquid æquivalens assignet, quo juri collectandi Nobilitatis Equestris satisfieret. At Elector respondit, emptionem esse talem, cui nihil solidi possit opponi: Göhlerianos hæredes ceu venditores in se recepisse non modo evictionem, sed etiam æquivalens, Nobilitati præstandum pro suo jure. **Causa Zwingenberg.**

Imperator in numerum Principum retulit Abbatem *Ochsenbusanum* ejusque successores. Kettlerus & Grünius Comitibus accensi. Barones creati Leon, Thavonatus, Wolffius, Pencklerus, qui Cpoli residebat. Königseckius ex linea Rottenfelsensi dictus supremus Aulæ Moderator: Lichtensteinius Viennæ Gubernator. Kuefsteinius Inferioris Austriæ Vicarius. **Ochsenhusanus Princeps.**

Obiit Sigismundus Rudolphus *Sinzendorffius*, A. V. Eques, Grandis Hispaniæ, supremus Aulæ Moderator, æt. 78; hæredem ex asse scripsit filiam Mariam Annam sub ea causa, ut Prospero agnato nuberet. At illa, relicta pingui hæreditate, Hamiltonem prætulit.

Tandem *Associatio* Circulorum Rhenensium coaluit, accedente tribus reliquis etiam Suevico, contradicente licet Duce Würtembergico, Directore Circuli, cui Gallia 9 *Mompelgardenses* ditiones, hactenus retentas, extradidit. Enituit hic industria & studium pro Domo **Associatio.**

Domo Auſtriaca Franciſci Conradi L. B. de Rodt, Præpoſiti, qui legatus Epiſcopi Conſtantienſis Con-Directoris aderat.

Tergeminæ Nuptiæ. Sponſalia, ſuperiore anno in *Saxonia* contracta, in tergeminum connubium abierunt: primum erat Friderici Chriſtiani, Electoralis Principis, cum Maria Antonia, ſorore Electoris Bavariæ, natu maxima, Archinto Legato Apoſtolico nuptiis benedicente.

Alterum Mariæ Annæ, Regis Poloniæ ſecundogenitæ (nam primam Carolus Rex utriusque Siciliæ jam ante duxerat) cum Maximiliano Joſepho Electore Bavariæ.

Tertium Mariæ Joſephæ, tertiæ ejusdem Regis filiæ, cum *Ludovico* Franciæ *Delphino*. Quanta autem ſolennitate Dresdæ, Monachii, Pariſiis Regales hæ nuptiæ ſint celebratæ, longum fuerit deſcribere.

Ducem *Saxo-Meinungenſem* lis de ſucceſſione ſuorum liberorum anno lapſo exercuit, hoc vero cauſa aliena. Sophia Comes *Solmenſis*, inſcia matre vidua totaque Illuſtri Familia, cum Pfaffenrotho nobili juvene Meinungam profugit, ibique matrimonium cum eo contraxit, ſub protectione Ducis Antonii Ulrici, qui ſponſum Regiminis ſui Conſiliarium aſſumpſit, ſponſam vero, ceu Comitem Imperii, primum in gynæceo locum habere voluit.

Cauſa Gleichenia. Ferre hoc, pro muliebri ambitione, non poterat Chriſtina, *Gleichenii* rei venatoriæ Præfecti uxor, &, ubicunque poterat, præcurrens Sophiæ locum digniorem præripuit. Quamobrem ei Dux Aula ſua interdixit. At illa, vindictam coquens, famoſos (ut credebatur) in Sophiam libellos ſparſit; & quia maritus complex putabatur, Dux, crematis per carnificem libellis, utrumque conjugem cuſtodia detinuit, ulteriores pœnas, in famoſæ chartæ auctores ſtatutas, comminatus.

At illi, ad tribunal *Cameræ* Imperialis appellantes, duo mandata pœnalia impetrarunt adverſus Ducem, quibus, accepta cautione *de Judicio ſiſti*, jubebatur eos dimittere liberos, cauſæque merita ad legum placita, exactius cognoſcere, delata, ſi refragaretur, Duci Saxo-Gothano executione. Cum autem non pareret, *Gothanæ copiæ* in *Meinungenſem* ditionem irruperunt, Waſunga vi occupata.

Dux, qui Coburgum confugerat, dimiſſis e cuſtodia Gleichenіis conjugibus, querelas ſuas contra eos, Cameram, & Gothanos, ad Comitia Imperii Ratisbonam detulit, fruſtra conatus, iſtos vi armata Waſſunga depellere. Varia interim hac de re Comitiis oblata

oblata sunt scripta. Camera vero Duci Gothano, ceu Commissario, duas Præfecturas Meinungenses possidendas addixit, donec Antonius Ulricus sumptus, in executionem impensos, qui ad decem thalerorum millia ascendebant, refudisset.

Hassiacis quoque controversiis scriptisque perstrepebant Comitia, dum Cassellensis urbem & Præfecturam *Braubachiensem* cum arce *Marsburgensi* aliisque locis a Darmstadiano petiit. Quin imo *Koppus* Cassellensis Procancellarius longa Deductione Juris etiam Ducatum *Brabantiæ* Hassiacæ Domui vindicavit, a 400 & ultra annis repetens juris originem, ab Henrico II videlicet, Duce Brabantiæ, qui *filio seniori Brabantiam*, *juniori* autem, Henrico Infanti, ex quo Hassiæ Landgravii descenderent, *Hassiam & Thuringiam*, ratione matris Thuringicæ debitam, anno 1247 reliquisset. **Cassellensis Brabantiam prætendit.**

Extincta autem anno 1355 seniori masculina Brabantina linea in Joanne III jus succedendi ad juniorem lineam, nempe Hassicam, pertinuisse; sed Ducatum invasum a *Joanna*, ejusdem Joannis filia, & ab ea anno 1404 contra fas institutum hæredem Antonium *Ducem Burgundiæ*, atque a Domo Burgundica ad Austriacam pervenisse, prævalente Familiæ utriusque potentia.

Renuntiasse quidem Bruxellis Henricum Infantem; sed eam renuntiationem non pertinere ad ipsum Ducatum Brabantinum, sed allodialia duntaxat aliqua bona & adquisita. Neque potuisse renuntiare Henricum, qui præjudicare nequiverit juri suorum filiorum, cum illud non ab ipso, sed ex pacto & providentia Majorum a primo adquirente acceperint. Quasi vero omnia bona sint fidei commissa Familiæ.

Ludovico Darmstadiensi Landgravio per Rescriptum Gratiæ concessum est ab Imperatore privilegium *de non appellando*.

Obiit 12 Junii Ernestus Comes *Lichtensteinius*, Archiepiscopus *Salisburgensis*, æt. 58, Regiminis tertio. Electus autem in illius locum est 10 Sept. a Capitulo Ecclesiæ illius Præpositus, Andreas Jacobus Comes *Dietrichsteinius*, 1689 natus: vir cordatus & probus, ac pater pauperum. **Obit Salisb.**

Ad perennem pariter in cælis vitam 31 Jul. transiit Episc. *Brixinensis* Casparus Ignatius Comes *de Künigl*, æt. 75, Reg. 45; successit Canonicorum suffragiis Decanus Leopoldus Maria Josephus *de Spaur*: *Campidonæ* vero Anselmo L. B. *Reichlin* de Maldegg defuncto Principi Abbati Engelbertus L. B. de *Sirgenstein*, absque nova electione, quia Coadjutor jam fuerat electus. Mortalem denique vitam hoc anno clausit Franciscus Schachtelinus Princeps Abbas ad **Brixinensis, Campidon.**

S. Blasi. S. *Blasii*, æt. 77, Reg. 20, suffectus eidem Cælestinus *Voglerus* Wolfachensis, qui prius Oberriedæ in Brisgovia Prioris munere erat functus.

Verum non tantum in Principes Ecclesiasticos Libitina desæviit, sed Martios etiam heroes, quibus plumbeus grando pepercit, mors prostravit. Hos inter erat Leopoldus Princeps *Dessavius*, Mareschallorum Imperii & Borussiæ antiquissimus, totius Familiæ *Anhaltinæ Senior*, Magdeburgi Gubernator, æt. 71, Reg. 44; successit secundum Jus Primogenituræ introductum Maximilianus filius. Ex eadem Domo lineæ Servestanæ (*Zerbst*) obiit Christianus Augustus, *Mareschallus & Gubernator Stettini*. Ejus *filia Sophia* nupta est Carolo Petro Ulrico Duci Holsatiæ, qui mortua nuper Elisabetha Russorum Imperatrice, Moscoviticum thronum conscendit, sub nomine *Petri Fœdoravici*, atque deserto fœdere absque ullo cum Fœderatis suis communicato consilio, cum Borusso privatim tractavit. Uterque Conjux Græcam fidem juravit. Hoc est pretium Belgradi amissi, tot millionum consumptorum, tantique sanguinis propter Russiam profusi.

Obit Leop. Dux Mechlenb. Vitam turbulentam clausit *Carolus Leopoldus Dux Mechlenburgicus*, Sverinensis lineæ, cum Statibus suis Provincialibus primum collisus, tum Administratione privatus, copiis alienis, quia flecti noluit, per tot annos regionem depascentibus. Uxorem duxit Dielzensem Frisonis filiam, ea vero repudiata, Catharinam Joannis Zari Moscoviæ filiam, Annæ Imperatricis sororem; ex qua suscepit Catharinam Christinam, throno Russico destinatam, sed Elisabetha, Petri filia, ad eundem evecta, cum Conjuge Antonio Ulrico Principe Beverano & liberis, in spem Imperii natis, reliquum ætatis in custodia transigere debuit, donec anno 1746 obiit.

Successit Carolo Leopoldo, masculis hæredibus destituto, frater *Christianus Ludovicus*, qui jam ab anno 1728 Ducatum Sverinensem pro fratre exauctorato Cæsaris voluntate administraverat.

Art. LVII.

Pax Aquisgranensis. Protestationes. Princeps de Taxis Commissarius Principalis. Causa Vinariensis. Miles Austriacus perpetuus. Bavariæ prætensio. Causa Pleinsteinia.

Annus 1748.

Hoc tandem anno, quo Galli Trajectum ad Mosam, urbem permunitam ad deditionem compulerant, Præliminaria pacis (Bredæ antea frustra tantatæ) *Aquisgrani* jacta sunt, primum inter Galliam, Angliam & Hollandiam 29 Aprilis. His Præliminaribus amore pacis per Kaunizium accessit Imperatrix & Regina Hung. &c. 25 Maji. Rex Sardiniæ 31 Maji. Hispania & Genua 28 Junii: prout refertur in Supplemento Hübneri 41 c. 3. 75.

Præliminaria autem in eodem summatim ita recensentur.

1. Pax Westph. Neomag. Risvic. Bredana, Ultrajectensis, Badena, Tract. Madritanus, Hagense Fœdus Triplum de anno 1717, Londinense Fœdus Quadruplum de anno 1718, Pax Viennensis de anno 1738, pro fundamento jaciuntur & confirmantur. Præliminaria pacis Aquisgran.

2. Omnia, quæ durante bello in Europa & utraque India tempore belli occupata sunt, restituuntor.

3. Dunkerca, qua parte continentem contingit, munita maneat, ex ea, qua Oceano alluitur, secundum tractatus pristinos.

4. Parma, Placentia, Guastalla, Hispano Principi Philippo cedantur; in casum vero, quo is sine prole mascula decederet, aut ipse vel ejus successores Regnum utriusque Siciliæ, aut Hispaniæ obtinerent, Parma & Guastalla ad Austriacos, Placentia ad Regem Sardiniæ recidant.

5. Dux Mutinensis restituitur in integrum.

6. Prout etiam Genua.

7. Rex Sardiniæ retineat, quæ anno 1743 Regina Hungariæ eidem cessit, videlicet Vigevanum, partem Paviæ, & Comitatum Anghieræ.

8. Rex Angliæ hic includitur.

9. Ut ei ab Hispania solvatur prætensum debitum, Gallia & Hollandia curabunt.

10. Tractatus de Æthiopibus ex Africa in Americam transportandis, (der *Assiento Tractat*) anno 1713 initus inter Hispaniam & Angliam,

Angliam, extenditur ad tot annos, quot Anglia ejus commodis frui non potuit.

11. Regi Angliæ corona de novo confirmatur.

12. Causa Palatino-Pleysteiniana ad universalem pacis congressum rejicitur.

13. Prout etiam controversia de Magisterio Aurei Velleris.

14. Imperator ab omnibus agnoscitur.

15. Definitio finium Hannoniæ & Abbatiæ S. Huberti ad Congressum generalem & Tractatum Definitivum rejicitur.

16. Hostilitates terrestres cessent post 6 hebdomades, nempe a tempore subscriptionis, maritimæ eo tempore, quo anno 1712.

17. Ei, qui his articulis non accedit, nihil restituetur: & eatenus articulus 2 restringitur.

18. Cessiones & Restitutiones, atque introductio Principis Philippi eodem tempore fiant.

19. Sponsio Sanctionis Pragmaticæ de anno 1713 renovatur, excepta Silesia, & iis, quæ in Italia Principi Philippo ceduntur.

20. De Silesia & Comitatu Glazensi Regi Borussiæ cavetur.

21. Decernitur amnestia; & ii, qui huic tractatui accedunt, suas terras & bona, fisco addicta, rursus consequentur.

22. & 23. Omnes ad accessum huic tractatui invitantur.

24. Ratificationes intra tres septimanas a die subscriptionis commutabuntur.

Actum Aquisgrani 29 *April.* 1748.

Ægre habuit plures Principes, bello implicitos, aliosque, se insciis, in hos articulos fuisse conventum, variasque propterea protestationes opposuerunt. Reginæ Hungariæ doluit, de Silesia Regi Borussiæ fuisse cautum, Parmam & Guastallam sibi fuisse ereptam. Rex Sardiniæ difficulter inducebatur, ut Ducatu Placentino, & Finariensi Marchionatu, per tractatum Wormatiensem sibi addictis, cederet.

Protestationes.

Protestati sunt etiam contra hanc conventionem 1. summus Pontifex, quod de Parma & Placentia disponeretur, quæ essent feuda Romanæ Ecclesiæ. 2. Eduardus Stuartus, Princeps Walliæ, nomine patris sui Jacobi III, quod Domus Hannoverana in regno Angliæ sit confirmata. 3. Domus Austriaca & Hispana propter Magisterium Ordinis Aurei Velleris, quod utraque sibi vendicabat. 4. Domus Condæa ratione Ducatus Monferratensis, prætensione deducta

deducta ex tritavia. 5. Domus Boica propter Mirandolam & Concordiam, Mutinensi attributam, ut postea dicetur.

Gallia quidem obtinuit, ut gener Regis tres in Italia Ducatus obtineret, Domui Borbonicæ ea ratione insertos; at totum Belgium Austriacum restituere, & partem Fœderatis, tanto labore totque impensis partum, non adeo facile acciderat. Verum cum triginta quinque Russorum millia Belgio Galliæque imminerent, & Fœderati copias suas plurimum augerent, satius duxit, mediis in victoriis pacem conficere, quam tempora, magis fortassis ardua exspectare.

Post Præliminaria 29 Aprilis composita subsecutus est Definitivus Tractatus 18 Oct. quem, cum a Præliminaribus non abludat quoad substantiam, necesse non existimo, hic repetere. Mutinensi dominium Arad in Hungaria adjicitur. Tractatum de Nigris Africanis Hispania in favorem Angliæ ad 4 annos prorogat. Causa Pleysteinensis ad Commissarios remittitur. Angliæ Regi etiam de Germanicis suis provinciis cavetur. Pax.

Subscripserunt: nomine *Galliæ* Comes de Severin, & du Theil.

Nomine *Angliæ* Sandvich & Robinson.

Austriæ Comes de Kauniz.

Hispaniæ Sottomajor.

Sardiniæ Osorius, & Chavannes

Hollandiæ Bentick, Wassenaer, Hasselaer.

Genuæ Marchio Doria.

Borussiæ Ammon.

Mutinæ Comes Monzonus.

Josephus Wilhelmus Princeps Fürstenbergius amplissimum munus Commissarii Principalis ad Imperii Comitia, quod sub tribus Imperatoribus laudatissime gesserat, abdicavit, illudque Cæsar in Alexandrum Ferdinandum S. R. I. Principem de Thurn & Taxis transtulit, qui illo in hodiernum usque diem magna omnium satisfactione præclare fungitur. **Princeps de Taxis Commissarius Principalis.**

Delata ad Comitia causa Saxo-Vinariensis in puncto tutelæ Principis Ernesti. Gothanus eam prætendebat ex testamento patris, Coburgensis Saalfeldius ceu proximior agnatus. Ratisbona causa Viennam ad Judicium Aulicum fuit translata. Pronuntiatum pro Coburgensi. Verum cum Rex Borussiæ per Gotterum pro Duce Gothano apud Aulam Cæsaream se misceret, transactio tandem est inita, vi cujus Gothanus Ernesti tutelam gereret, & Isenacum ac **Causa Vinariensis.**

 Jenam

Jenam solus administraret, Coburgensis vero Ernesti sororum curam susciperet cum Vinariensi administratione.

Tandem industria Cobenzelii Comitis confecta est Unio seu *Fœdus Defensivum* quinque Circulorum, Austriaci, Suevici, Franconici, & utriusque Rhenani, salvis per omnia Imperii juribus.

Miles perpetuus. Quamvis bellum & controversia de successione Austriaca per pacem Füssensem, Dresdensem, & Aquisgranensem fuerit finita, Augustissima tamen Regina exercitus suos non abdicavit, sed voluit, ut stationarius miles 180000 capitum, per regna & provincias hæreditarias divideretur, facta inter illas subsidiorum, quæ ad 16 florenorum milliones excurrerent, partitione: id, quod jam dudum Princeps Eugenius suaserat.

Cum Carolus Comes Bathiani ex Belgio, ubi supremam armorum Præfecturam gesserat, Viennam rediisset, Archiduci Josepho Moderator datus est.

Bavariæ prætensio. Elector Bavariæ, cum Aquisgrani pacificatio ageretur, per Spohnium Legatum suum ratione Mirandolæ & Concordiæ Mutinæ Duci addictorum, protestationem interposuit; quippe eos Ducatus jam anno 1637 ab Imperatore Ferdinando III Bavariæ Electori Maximiliano I fuisse promissos in casum, quo extincta Piccorum Familia Imperio essent aperiendi. Hoc promissum a sequentibus Imperatoribus fuisse confirmatum, nominatim a Carolo VI an. 1726. Quamvis igitur Dux Mutinæ anno 1710 eos florenorum millione emerit, & anno sequente a Josepho Imperatore fuerit investitus, actibus tamen his juri Bavariæ non potuisse derogari, sed cum Domus Piccorum anno 1747 in Francisco Maria exaruerit, promissam Investituram eidem deberi.

Causa Pleysteinia. Causa *Pleysteinia*, quod dictum supra, in Præliminaribus ad Tractatum Definitivum, in hoc vero ad Commissarios fuit remissa. Illa sic habet: Pleysteinium urbs cum arce & districtu in superiore Palatinatu, ad Comites olim Leuchtenbergenses pertinens, anno 1350 Coronæ Bohemicæ in feudum fuit concessum. Illa autem abdicante, Fridericus IV Elector Palatinus est investitus. Cum vero hujus filius Fridericus V crimen Feloniæ incurreret, Ferdinandus II Imperator Alberto Bavariæ Duci anno 1623 hoc feudum contulit. Albertus anno sequente illud cum consensu Imperatoris Wolfgango Wilhelmo Duci Neoburgico vendidit, qui pro se & masculis suis descendentibus eodem fuit a Cæsare investitus, exclusis tamen hæredibus collateralibus.

Carolus

Carolus Philippus Elector Palatinus anno 1720 apud Carolum VI inſtabat, ut feudum Pleyſteinianum ad Domum Solisbacenſem extenderet. At ille anno 1725 Comiti Sinzendorffio, Aulæ ſuæ Cancellario, infeudationem eventualem contulit. Mortuo dein anno 1742 Electore Palatino, modernus Elector anno 1743 Pleyſteinii poſſeſſionem cepit. At 1745 prævalentibus in Palatinatu Auſtriacis Sinzendorffius in illam introductus eſt. Quapropter hæc controverſia tum ad Aulam Cæſaream, tum ad congreſſum pacis Aquisgranenſem deducta, ſed ab eo ad Commiſſarios remiſſa. Elector inter alia ad pacem Dresdenſem ſe retulit, qua anno 1745 in integrum eſt reſtitutus.

Carolus Eugenius Dux Würtembergiæ duxit Eliſabetham, Friderici Marchionis Baruthani filiam unicam, quamvis Acatholicam, plaudentibus Lutheranis. Sed non videtur benedixiſſe cœlum his nuptiis.

Art. LVIII.

Obitus Epiſcopi Herbipol. & Argent. Eliſ. Imperatricis Viduæ. Anglus movet negotium electionis Regis Rom. opponit ſe Boruſſus. Tractatus ſubſidiorum Bavariæ. Cauſa Hohenlöenſis, cui ſe miſcet Corpus Evang. invito Cæſare. ſenſus P. W. Obit Mauritius Saxo. Navigatio Embdana. Obit Hohenzolleranus.

Anno 1749 obiit Anſelmus Comes Inglheimius, Epiſcopus Herbipolenſis, tertio anno Regiminis. Ejus in locum electus eſt Greiffenclavius. 76. Obitus Ep. Herbip.

Secutus eſt Armandus Gaſton de Rohan Princeps Soubiſius, Cardinalis & Epiſcopus Argentinenſis, æt. 75, Reg. 45. ſucceſſit Armandus de Rohan, prioris Agnatus & Coadjutor, pariterque S. R. E. Cardinalis. Ratione duarum Præfecturarum cis Rhenum in Ortenavia, Oberkirch, & Eternheim, eſt Vaſallus Imperii, atque propterea vi pacis Riſvicenſis & Badenſis habet Seſſionem & Votum in Imperii Comitiis. Et Argentin.

Finiit quoque vitæ ſuæ comœdiam famoſus Baro Franciſcus *Trenckius* in arce Spihlbergenſi, Brünæ apud Capucinos ſepultus. Gente erat Hungarus, cohorti inconditæ Licanorum, cui omnem Trenck.

præ-

prædandi licentiam permiserat, præfectus, atque propter eonrmes grassationes (qualis erat Chambiana) fundis bonisque, quæ ampla in Hungaria habuisse fertur Fisco addictis, ad perpetuos carceres damnatus.

Annus 1750 non minus ferax erat magnorum funerum; primum erat Joannis Wilhelmi Comitis de Wurmbrand, qui anno 1722 ad fidem Catholicam conversus, ab anno dein 1728 Consilio Aulico magna cum laude præfuit, donec octogenarius pientissime decessit.

Imperatrix vidua. Wurmbrandio in amplectenda vera Religione dudum antea illustri exemplo præluxerat Elisabetha Christina, jam anno 1707 Bambergæ, abjecto Luthero, Romanis sacris initiata, quibus ad hunc usque annum, quo vitam clausit, quam ad 60 annos perduxit, constantissime adhæsit. Fuit Ludovici Rudolphi Ducis Brunsvico-Welpherbytani, & Christinæ (quæ erat ultimi ex Seniori stirpe Principis Oetingani soror) primogenita filia: Caroli VI Imperatoris conjux, Augustissimæ Imperatricis & Reginæ Nostræ Mater.

Optasset illa haud dubie, Josephum Archiducem Nepotem suum adhuc videre Romanorum Regem; nam præcipuum hoc erat negotium, quod hoc anno agitabatur, a Rege Angliæ comprimis, qui, ut turbæ & pericula, quæ in electionibus Imperatoris suo tempore possent occurrere, hoc consilium suggessit. Placuit Reginæ Matri, nec alieni ab eo erant Electores Moguntinus, Trevir, & Bavarus.

Electioni Rom. Regis se opponit Borussus. Verum acriter se opposuit Rex Borussiæ; cum enim Cæsareæ Majestates per Comitem de Puebla, suum Berolini Ministrum, pro suffragio se insinuassent, respondit: cum Imperator optima floreat ætate atque valetudine, non apparere necessitatem, aut causas, quæ ad hanc electionem secundum ipsius moderni Imperatoris Capitulationem requirantur, adhæc juxta articulum VIII Pacis Westph. hoc esse totius Imperii negotium. Si contingeret, Imperatorem mori, quæ deinde sors Imperii sub decenni impubere, & sub tutoribus constituto Imperatore? exspectandam proin Majorennitatem Principis, ubi omnia melius ad Constitutiones & dignitatem Imperii possint confici.

In eundem sensum Rex ad Electores scripsit. Bavarus & Hannoveranus Electores rescripserunt: per electionem Romani Regis futuris incommodis ad conservandam quietem Imperii posse obviari; nec tempus ad hoc esse opportunius, quam præsens, quo

quo tota Europa tranquilla fruatur pace: &, quamvis optandum foret, ut Archidux Josephus ætate esset provectior, nihil tamen in hac florente ætate & sanitate Imperatoris esse periculi. Si autem humanitus quid ei contingeret, satius fore, juvenem Imperatorem, quam nullum habere, cui, si necesse sit, provida tutela succurri posset.

Non adquievit Rex Borussiæ, sed datis ad Moguntinum litteris, ad art. VIII §. III pacis West. potissimum se referens, quæstionem præliminarem, an eligendus sit Rex Romanorum, ab omnibus Imperii Statibus definiendam esse, inquiebat; nec Status unquam huic juri suo renuntiasse, ac proin non posse illos ab Electoribus excludi.

Nota. Memorato §. 3 tractatio de Rege Romanorum, vivente Imperatore eligendo, ad proxima Comitia Imperii remissa est. In iis nihil definiri potuit, Electorum Collegio pro juribus suis pristinis stante, Principibus vero antiquiorum Domuum in partem, quoad quæstionem *An* venire volentibus.

Antiquum Electorum jus privativum expressum est in Capitulatione Mathiæ Imperatoris, in qua art. 24 dicitur, *Electores omni tempore, quoties in subsidium Imperatoris, aut sacro Romano Imperio necessarium vel utile visum fuerit, Romanorum Regem, vivente Imperatore, cum hujus consensu vel sine illo posse eligere.* Qui textus in sequentium Imperatorum electione repetitus est.

Cum dein §. 3 laudato, suggerente Gallia & Suecia, statueretur, ut in proximis Imperii Comitiis ea de re decerneretur, Principum Collegium anno 1653, quando de electione Ferdinandi IV agebatur, & anno 1658 in electione Leopoldi, ejusque Capitulatione concipienda, lis ista acriter movebatur. Sed Electores insistebant juri & formæ veteri.

Anno 1665 de temperamento Viennæ deliberatum, quo Electorum & Principum Collegia conciliarentur. Hoc Archiepiscopus Salisburgensis, Principalis Cæsaris Commissarius, anno 1667 Comitiis Ratisbonæ proposuit. Cautum eo, *ut Electores non facile ad electionem Regis Romanorum vivente Imperatore procederent.* Quod tandem anno 1671 est acceptatum.

Necdum tamen penitus sublata est controversia; nam cum anno 1689 de eligendo Josepho in Regem Romanorum tractaretur, protestantibus licet Principibus, non adesse casum necessitatis, electus est nihilominus a Novemvirali Collegio. Tandem anno 1711 in electione Caroli VI loco formulæ, a tempore Mathiæ Cæsaris

tatæ, memoratum paulo ante temperamentum Capitulationi Cæfareæ fuit infertum; quod deinceps etiam in Capitulatione Caroli VII & Francifci I eft obfervatum.

Tractatus Subfidiorum. Sereniffimus Elector Bavariæ Tractatum hoc anno cum Anglia & Hollandia fubfidiarium, accedente Imperatrice, per Haslangum Legatum Hannoveræ iniit, his articulis comprehenfum.

1. Sit conftans amicitia inter partes contrahentes.

2. Anglia & Hollandia tribuent Electori annuatim 40000 Libras Sterlingarum, feu 200000 thaleros Imperiales. Anglia duas tertias, Hollandia unam folvet.

3. Elector vero fex millia peditum parata habebit, fubmittenda, quando requirentur.

4. Hic tamen miles nunquam contra Imperatorem aut Imperium ferviat.

5. Elector negotium de electione Romanorum Regis tam in Comitiis, quam Electorali Collegio promovebit.

6. Si Elector ratione hujus tractatus a quopiam effet impugnandus, Potentiæ Maritimæ illi fuccurrent, & indemnem præftabunt.

7. Hic Tractatus fex annis fubfiftat.

8. Inftrumenta confirmationis intra quatuor menfes Hannoveræ commutabuntur.

Caufa Hohenloenfis. In hunc quoque annum 1750 incidit celebris *caufa Hohenlöenfis.* Ampla Domus Hohenlöenfis in Franconia, duas principales in ftirpes eft divifa, *Neuenfteiniam*, Lutheranam, & *Waldenburgicam*, quæ, Pfedelbacenfi excepto Stamine, circa annum 1667 ad Catholicam Religionem reverfa eft, atque anno 1744 a Carolo VII ad Principum Dignitatem evecta, Comitatu anno 1757 in Immediatum S. R. I. Principatum cum omnibus Dignitatibus & prærogativis a Francifco I Moderno Imperatore converfo.

Stirps utraque in varias lineas eft fubdivifa; & quidem Waldenburgica in Bartenfteiniam, Pfedelbacenfem, & Schillingsfürfticam. Mortuo anno 1728 Ludovico Gottfrido Comite Pfedelbacenfi, Lutherano, fuccefferunt Comites Catholici, proximi agnati ex ftirpe Waldenburgica. Ili nimium Catholici videbantur alteri ftirpi Neuenfteiniæ, Lutheranæ. Quapropter anno 1740 Bartenfteinio 18, Schillingsfürftio vero 29 gravamina objecit, eaque ad Confilium Aulicum detulit.

Man-

Mandarunt dein anno 1744 Waldenburgici Principes, ut Lutherani eorum subditi, ad varia incommoda turbasque evitandas, cum Catholicis pascha celebrarent. At detrectarunt imperium Lutherani, instigantibus Prædicantibus, quorum quinque depositi aut ab officio suspensi sunt. Altius tunc elatus clamor, extortumque anno 1748 a Consilio Aulico Decretum comminatorium executionis, a Directoribus Circuli Franconici faciendæ, nisi gravamina tollerentur.

Principes Hohenlöenses hoc Concluso se graviter læsos questi, scriptum *pro Informatione prævia* inter Legatos Comitiales Ratisbonæ distribuerunt, petito etiam remedio Restitutionis in integrum adversus conclusum. Hæc petitio cum Viennæ locum non inveniret, pro Revisione Cæsari supplicarunt; quæ tandem impetrata est, dilata executione, ad quam Marchio Baruthanus, pro ea vice (nam cum Anspacensi alternat) cum Episcopo Bambergensi Director Circuli, jam stabat accinctus.

Pendente autem Revisionis negotio, Protestantes Principes, sub nomine Corporis Evangelici, se miscuerunt, tantoque ardore Comitum causam propugnarunt, ut scriptis ad Cæsarem litteris peterent, executionem illico decerni, ne obligentur, secundum pacis Westph. Sanctionem Comitibus armatam opem ferre. Nec intra minas res stetit, sed 29 Aprilis 1750 statuerunt ad executionem procedere, quam commiserunt Marchioni Onolsbacensi, ad quem vices Directoris Circuli tunc redierant, & Baruthano ceu Duci Circuli, præterito Episcopo Bambergensi, perpetuo Condirectore, imo ipso Imperatore, supremo Judice; & quidem pendente in Judicio Aulico revisione, id, quod PrincipesHohenlöenses in Comitiis Ratisbonensibus vehementer questi sunt. Corpus Ev. se miscet.

Onolsbacensis igitur, authoritate Corporis Evangelici, quod vocant, armatus, misit primum in ditiones Principum Commissarios, atque ut illis pondus adderet, centum pyrobolarios, qui destitutos Prædicantes restituerunt, & Waldenburgenses Principes ad solvenda executionis debita & alias pœnas condemnarunt.

Graviter accepit Imperator hunc privatum Protestantium exequendi modum, eumque penitus irritum declaravit, Constitutionibus Imperii, & Cæsareæ Majestati, supremo Judici, præjudiciosum. Revisionem tamen ceu non satis fundatam rejecit, omniaque in pristinum statum restitui voluit, salvo Principibus jure adversus executionem Onolsbacensem, quam tamen Protestantes defendendam susceperunt. Invito Cæsare.

Cc 2 Nota

Nota. Quod dicitur de privata & armata sui tuitione, tanquam in pace Westph. fundata, secundum arbitrariam Protestantium interpretationem dicitur: pax illa loquitur de executione eorum, quæ tunc in pacificatione illa statuta & restitui jussa sunt, & quidem cum pluribus limitationibus, nullatenus vero de futuris temporibus, quibus lites orirentur; nam quoad ista omnem vim armatam sæpius prohibuit, sub pœna fractæ Pacis, sed voluit, ut omnia legitimis Judiciis definiantur. De corpore aliquo Evangelico in toto Instrumento nulla prorsus fit mentio.

Sensus §. cit.

Hoc eodem anno Carolo Eugenio Duci Würtembergensi Catholico ex Elisabetha Baruthana nata est filia Friderica, in cujus baptismo 36 patrini & patrinæ utriusque Religionis sunt adhibiti.

Carolus Fridericus Marchio Durlacensis Italiam ipsamque adeo Romam invisit; ubique pro Dignitate Personæ acceptus.

Obit Mauritius Saxo.

Obiit hoc anno Comes Mauritius de Saxonia, filius naturalis Augusti II Electoris Saxoniæ & Regis Poloniæ, quem anno 1696 ex Königsmarckia suscepit. A teneris annis militia imbutus, primum in Belgio meruit, dein vero anno 1720 Galliæ se addixit, ibique ad summos honores Mareschalli Franciæ, & supremi belli Imperatoris, quamvis esset Lutheranus, fuit evectus. Grandia Herois istius facinora, victorias, urbesque, in Belgio præcipue expugnatas, in decursu narravimus. In juventute uxorem duxit, quam tamen, facto divortio, a se dimisit, alteri dein nuptam. Obiit Chambordi in arce sua anno ætatis 54, illud supremum elocutus: *Sumus in fine pulchri somnii.* Corpus Argentinam ad sepulchrum deportatum est.

Christianus Ludovicus, Dux Mechlenburgicus, Sverinensis lineæ, fratris Leopoldi, cui successerat, exemplo, cum Statu Equestri, qui semper magis magisque se eximere conabatur, collisus est. Causa ad Cæsarem fuit delata, petitaque Commissio.

Navigatio Embdana.

Rex Borussiæ possessionem Frisiæ Orientalis vix adierat, cum de commerciis & navigatione in Indias cogitare cœpit. Opportunus ad quæstuosum hoc negotium visus urbis Embdenæ portus, ubi Emsa in Dollartum locum se effundit, atque Oceano jungitur. Ut autem uberius floreret commercium, Societatem mercatorum hoc anno instituit, multis privilegiis ornatam, cum jure, duas quot annis naves mittendi in Chinam. Mirum, quod hic tacuerint vicini, qui adversus navigationem & Societatem Ostendanam tam altum clamaverant.

Obiit

Obiit Fridericus Ludovicus Princeps Hohenzolleranus lineæ Hechingensis, Cæsareus *Generalis Campi Mareschallus*, legionis Cataphractæ, & Equitatus Imperialis Præfectus, æt. anno 62; & cum cœlibem vitam duxisset, successit ei patruelis Josephus Wilhelmus Princeps. Obit. Hohenzoll.

Carolum Josephum L. B. de Palm, Concommissarium in Comitiis Imperii Cæsar ad Dignitatem Comitis S. R. I. evexit.

Art. LIX.

Post varias lites Fuldensis Abbatia in Episcopatum erigitur. Novum Constantiæ Dicasterium. Templum Dresdense conjecratur. Obitu. Geraldi Princ. Murensis: Kollonitsii Card. primi Archiep. Vienn. & Ferdinandeæ viduæ, Regis Sueciæ.

Anno 1751 negotium de eligendo Romanorum Rege tum in Comitiis Imperii per varia oblata scripta, tum in Aulis Electorum & Principum rursus fervide est agitatum. Austriacæ intentioni accesserunt Coloniensis quoque & Saxo, ut adeo solus Brandenburgicus & Palatinus, votum suum negarent; ad quos brevi Coloniensis rediit.

Causa Fuldensis optatum finem accepit. Principalis hæc Abbatia, toto orbe celeberrima, jam anno 744 a S. Bonifacio pro Illustrissimo Ordine S. Benedicti fundata, a Zacharia summo Pontifice anno 751 Sedi Apost. immediate fuit subjecta. Fassi sunt hoc Metropolitanus Moguntinus, & Episcopus Herbipolitanus, sed eam exemptionem ad universum populum & clerum etiam sæcularem extendendam negabant, atque eas terras, quæ cis Fuldam fluvium (qui ad Mundam Brunsvicensem Werræ junctus Visurgim efficit) Hassiæ imminent, Diœcesis esse Moguntinæ, quæ vero trans Fuldam Orientem respiciunt, ad Herbipolensem spectare, contendebant. Abbas vero provincias suas exemptas, nulliusque esse Diœcesis volebat, sibique potestatem quasi-Episcopalem vindicabat. Post varias lites

Anno 1662 inita est *concordia*, qua Moguntinus, qui simul erat Episcopus Herbipolensis, agnoscit Jurisdictionem Abbatis Quasi-Episcopalem in prima Instantia, salvo tamen Jure Metropolitico, & appellationis in secunda Instantia. Eandem Jurisdictionem Quasi-Episcopalem Abbatis in suos subditos agnoscit Moguntinus,

qua Episcopus Herbipolensis, absque jure tamen appellandi ad Herbipolensem. Semper ex gremio eligendus Abbas, factaque electio Moguntino & Herbipolensi significanda &c.

Mortuo Philippo Archiepiscopo Moguntino & Episcopo Herbipolitano, successor Herbipoli Concordia inita stare noluit, sed causam ad Romanam Curiam detulit, in qua anno 1702 eadem invalida fuit declarata, quod Philippus non potuerit jura Ecclesiæ Herbipolensis sine consensu Sedis Apost. abdicare & alienare, neque adfuerit legitima causa, necessitas nempe, aut evidens Ecclesiæ utilitas. Fulda possessionem quadragenariam obtendit: Herbipolis immemorialem requisivit.

Suppl. Hübneri 44.

Anno 1722 inter Herbipolim & Fuldam rursus facta est transactio; quæ tamen & ipsa Romæ non placuit. Tandem vero hoc anno fuit conventum, ut Romæ in id laboraretur, quo Herbipolensi impetraretur usus pallii, cum jure crucem præferendi, Fuldensis vero Abbatia in Cathedralem Ecclesiam & Episcopalem erigeretur. Quod a Benedicto XIV fuit impetratum.

Fuldensis Abbatia in Episcopatum erigitur.

Supererat dein adhuc contentio cum Moguntino, qui jus suum Metropoliticum hac mutatione lædi existimavit. At Pontifex se declaravit, intentionis suæ nunquam fuisse, juri Metropolitano quidquam detrahere: fore proin Fuldensem Episcopum Moguntini suffraganeum, atque a subditis Fuldensibus ad Metropolitam appellari posse, salva exemptione passiva Fuldensi, & subiectione ad Sedem Apostolicam. Consensit etiam in erectionem Episcopatus Imperator, sic tamen, ut novus Episcopus qualitatem Abbatis in Comitiis & aliis Imperii Conventibus retineret.

Obit Princeps Murensis.

In Principali Abbatia Murensi in Helvetia obiit Præsul *Geraldus* Haimb Stühlingensis, ætatis anno 73, 29 Regiminis, Princeps virtute & doctrina excellens, qui gloriosi sui antecessoris insistens vestigiis, ab eo cœpta ad summam perfectionem perduxit. Successit Fridolinus Kopp Rhenofeldensis, Director Cancellariæ, vir eruditissimus, prout demonstrant *Vindiciæ Actorum Murensium*, adversus Marquardum Herrgott, ob præstantem doctrinam orbi litterato notissimum, ex S. Blasii sacra Familia, magnorum semper virorum altrice.

Novum Constantiæ Dicasterium.

Separatæ sunt hoc anno Suevicæ Domus Austriacæ provinciæ ab Oenipontano Regimine, erecto pro illis Constantiæ novo Repræsentationis, & Cameræ Dicasterio, cui Præses datus L. B. de Summeraw. Tribunal istud translatum postea est Constantia Friburgum Brisgoviæ.

Su-

Suſceptum quoque negotium determinandi Auſtriacæ Domus, & Venetæ Reipublicæ limites controverſos, Wolckenſteinio Comite & Correro Roboretum in hunc finem miſſis.

Dresdæ a Nuntio Apoſtolico ritu Catholico conſecratum dedicatumque eſt templum Aulicum, per plures jam annos magnifice conſtructum, dicente ex Cathedra Regis confeſſario. Templum Dresdenſe.

In alteram vitam migravit Sigismundus Comes Kollonitſchius, primus Viennenſis Archiepiſcopus, S. R. E. Cardinalis, anno æt. 74, Princeps, Religionis zelo flagrantiſſimus. Succeſſit ejusdem Coadjutor Joannes Joſephus princeps Trautſohnius, de quo neſcio, cur ſcribat continuator Hübneri *Suppl.* 44, Porteſtantes ſibi multa bona promittere. Obit Kollonitſius.

Defuncta quoque eſt Maria Anna, filia Philippi Comitis Palatini, & Franciſcæ Lauenburgicæ, vidua Ferdinandi Ducis Bavariæ, quæ filium ſuum Clementem hæredem univerſalem inſtituit. Et Ferdinandea.

Obiit pariter Fridericus Rex Sueciæ, unde ſucceſſit ei frater natu maximus Wilhelmus in Haſſiæ Landgraviatu, quem per plures jam annos nomine fratris adminiſtraverat.

Art. LX.

Controverſia de Poſtis Imperialibus, & Provincialibus.

Bellum ultimum variis querelis & deliberationibus in Comitiis 78.
Imperii materiam & occaſionem dedit. Haſſiæ Landgravius ſæpius fuit conqueſtus, per curſum Poſtæ Imperialis juri ſuo territoriali injuriam damnumque inferri. Idem Brandeburgicus, Hannoveranus, Brunſvicenſis querebantur. Unione propterea inter ſe inita, Poſtas per ſuas provincias erexerunt a Gedano usque in Hollandiam.

Multa in hanc rem ex utraque parte ſcripta ſunt edita, de Reſervatis Cæſareis & Poſtarum Regali, atque de Poſtis Provincialibus ex Jure Territoriali prætenſis tractantia.

Illa inter eſt liber, cujus Titulus *Aquila Glorioſa*, a magni cujusdam Principis Miniſtro, qui ſe *Cæſareum Turrianum* appellat, conſcriptus, atque Leopoldo Imperatori anno 1694 dedicatus. Profitetur in hoc Auctor, ſe ex Jure communi, Receſſibus Imperii, Actis Publicis, Tractatibus Pacis, Capitulationibus Cæſareis, Electorum ac Principum Mandatis & Edictis defenſurum Poſtarum Regale per totum Romanum Imperium omnesque ejus provincias S. C. Majeſtati eſſe reſervatum. De Libro Cæſarei Turriani.

Atque imprimis Poſtarum originem ad Cyrum Perſarum Regem & primos Romanos Imperatores refert, qui ad promovendum celerius

celerius faciliusque litterarum commercium equos veredarios & vehicula per intervalla disposuerint: a Friderici IV vero temporibus hoc jus Illustrissimæ Familiæ de Turri Valsassina & Taxis, quæ primum Baronum, dein Comitum, ac denique S. R. I. Principum Dignitate fulget, ab Imperatoribus fuisse collatum, primo quidem tanquam Officium, dein vero a Mathiæ Cæsaris tempore tanquam Feudum Imperii.

Edicta Imp. Exhibet Auctor ad hoc probandum, & demonstrandum, Postarum per Imperium ordinationem pertinere ad *Reservata* Imperatoris, Constitutionem Caroli V de anno 1522, de anno 1542, & anno 1543, (quo hoc munus Leonardo de Taxis contulerit) Ferdinandi I de anno 1561, Rudolphi II de anno 1576 & 77, (quo ad querelas Lamoralii Baronis de Taxis lanionibus, aliisque, prohibuerit, veredarios cursus suscipere, iisque Postarum Regale turbare) addit, cum anno 1579 Principum quidam Postas per Italiam & Belgium ordinare tentasset, id ab eodem Imperatore Rud. II fuisse interdictum, monitumque anno 1595 Tassium, ut Officio suo, ne ab aliis impediatur, aut turbetur, invigilaret.

Mathiam vero Imperatorem, Rudolphi fratrem, bis omnes extraordinarias ejusmodi cursorias vecturas, & Postas Provinciales severe vetuisse, simulque Comiti Tassio Postarum Regale anno 1615 in Feudum Imperiale contulisse: confirmatum anno 1621, a Ferd. II cum Mandatis inhibitoriis, ad urbes, Coloniam, Francofurtum, & Norimbergam, aliosque anno 1624 missis, ne Generali Postarum Imperialium Præfecto ullum obicem ponant, aut damnum inferrent. Eademque Mandata inhibitoria anno 1628, & 35, fuisse renovata.

Ferdinandum III pariter, re cum Electoribus & Principibus collata, anno 1637 ad omnes Imperii Ordines dedisse Mandata, ut extraordinarios cursores veredarios abrogarent, nihilque contra supremum Regale Cæsareum fieri patiantur. Atque hoc Mandatum, nemine contradicente, fuisse acceptum: quin imo anno 1641 ab electoralibus ad Comitia Legatis ad Imperatorem fuisse rescriptum,

Comitiorum. Imperiale Postarum Officium quoad totum Imperium jus quæsitum & fundatum habere, idque insertum Recessui Imperii ejusdem anni §. 69 cum Edicto, ut Cæsareum Postarum Regale in sua integritate conservetur, nec quidquam ad ejus diminutionem suscipiatur, aut quacunque via indulgeatur. His conformiter Cæsarem in Ducatu Brunsvicensi & Lüneburgensi ad facilitandum commercium Francofordiam inter

&

& Hamburgum Postarum aliquot stationes collocasse, Duce ipso nullatenus dissentiente.

Sub pacificatione quidem Osnabrugensi Norimbergenses Deputatos Suecis & Statibus inspirare conatos, ut Postarum usum singulis territoriis proprium facerent. At Imperatorem anno 1646 Norimbergenses reprehendisse, ac declarasse, nec eos, nec Status alios in Cæsareo Postarum Regali ullam partem habere, nec commissurum se, ut sibi aut Comiti de Tassis, infeudato Generali Postarum Præfecto hæreditario, ratione Postarum mensura ulla præscribatur. Cum autem Sueci non desisterent, erectionem Postarum Provincialium urgere, Imperatorem anno 1647 Legatis suis mandasse, ne quidquam in hac re in præjudicium Reservati sui Regalis cederent, operaque Legatorum, Moguntini, Coloniensis, Bavari, aliorumque Statuum accedente, effectum, ut in Instrumento Pacis contra Cæsareum Postarum Regale nihil decerneretur, nec art. VIII, quo Statuum jura rec nsentur, mentio fieret, sed id duntaxat articulo IX insereretur, *ut immoderata Postarum onera tollantur*, seu, ut litterarum taxa moderamen accipiat, quo usus ipse Postarum sit confirmatus, & jus quoad substantiam agnitum, solumque in moderatione taxæ desideratum remedium. P. W.

Post reductam dein pacem, cum in quibusdam, Borealibus præsertim, provinciis, ob belli furores, Postarum cursus fuisset interruptus, Imperatorem anno 1649 ad omnes Electores & Status Imperii dedisse litteras, quibus petierit, ut Comiti de Tassis ejusque Officialibus in suis terris omne præsidium & opem præstent, qua Postarum Directores ibidem stationes collocent, suis privilegiis, exemptionibus, usibus, libere & absque turbatione fruantur, atque Postarum negotium sine impedimento administrare valeant.

His autem mandatis Circulorum, etiam Saxoniæ Inferioris, Status sine contradictione se accommodasse, stationesque cursorias fuisse dispositas Brunsvici, Nienburgi, Zellæ, Lüneburgi, Hannoveræ, Hameliæ, Guelpherbyti, Osterodæ, Mündæ, Göttingæ, Cassellis, eisque Postarum magistros impositos. Nec minus Electores, Saxonicum & Brandenburgicum, promptos se exhibuisse.

Equidem anno 1658 Francofordiæ in electione Leopoldi Imperatoris a Statibus Protestantibus *Monitum* fuisse porrectum, ut Statibus invitis nulli exteri Postarum Præfecti, aliive Officiales obtruderentur, neque a Jurisdictione territoriali, aut communibus oneribus essent exempti; sed Electorale Collegium in Capitulatione Cæsarea nullam illius rationem habendam duxisse, prout ex art. 35 ap-

 pareat.

pareat. Displicuisse id quidem Principibus quibusdam Protestantibus, sed responsum ab aliis, Jus Postarum esse jus Regale Majestatis, soli supremo Imperii Capiti proprium, quod proin sine Cæsaris injuria diminui aut restringi non possit. Collatam ab Imperatoribus Postarum Præfecturam Familiæ de Tassis in feudum Imperiale; sicut igitur Status in feudis suis, a S. C. Majestate acceptis, turbari nolint, sic neque prædictam Familiam in feudo suo turbari oportere, eo minus, quod omnis injuria redundet in Imperatorem, supremum feudi Dominum.

Leopoldum porro Imperatorem, Prædecessorum insistentem vestigiis, anno 1659 Edicto, ad omnes Electores & Principes misso, Postas omnes Provinciales prohibuisse, nemine reclamante, Brandenburgico Electore excepto, cujus Legatis in congressu Luneburgensi Circuli Saxoniæ Inferioris, reliquos ad communem causam faciendam incitantibus, conceptum sit per Majora conclusum, pro defensione Postarum Provincialium.

Verum Imperatorem, negotio cum Moguntino, Postæ Imperialis Protectore, aliisque Electoribus collato, non destitisse, Jus suum Majestaticum tueri, misso etiam ad Principes Saxoniæ Inferioris Comite Gronsfeldio, mandatisque anno 1663, 78, 80, 82, 84, 85. ad Status Imperii directis, quibus a plerisque debitum sit præstitum obsequium.

Assignat regulam. Ostendit ulterius Auctor, sicut antiquum Romanum Imperium, sic etiam instauratum a Carolo M. Occidentale fuisse plene Monarchicum, sub absoluta dominatione Cæsarum. Quos hodie veneramur Duces, Marchiones, Landgravios, Comites, Officiales fuisse Imperatoris. Additam subin ab ipsis Cæsaribus proprietatem, dominium, jurisdictionem: erecta feuda, concessum bene meritis aut gratia valentibus dominium utile, retentum supremum & directum; donec tandem ad eam, quam hodie cernimus, magnitudinem, auctoritatem, potentiam perventum. Promanasse tamen omnia a Cæsarea Majestate velut radios a sole.

Hoc posito fundamento Infert, quidquid non inveniatur ab Imperatoribus Imperii Ordinibus concessum, id censeri reservatum, & velut Majestatis ossibus inhærere, confirmatque ex receptis Juris principiis & præsumptionibus: uti: *olim Dominus etiam hodie Dominus præsumitur. Mutatio non præsumitur. Ex possessione præterita infertur possessio de præsenti. Possessio continuata præsumitur; nam qui semel possessor, semper possessor. Quod stetit, cur stare probibetur?* consequenter, quidquid Imperatores potestatis a se non abdicarint, aut in membra

Im-

Imperii transtulerint, vel eisdem communicarint, id hodiedum tanquam jus Regale ac Majestaticum Reservatum ab eisdem etiamnum possideri.

Atqui non inveniri ullum actum, contractum, concessionem, privilegium, donationem, quibus Imperator supremo ac generali per Imperium Postarum jure se abdicarit, aut illud Ordinibus communicarit; nec Bullam Auream, Pacem Publicam, Westph. Neomagensem, Risvicensem, Badensem, nullam Capitulationem, nullum Recessum, aliamque Constitutionem aut legem Imperii, de hac cessione ullam mentionem facere, sed semper Imperatores hoc suum Regale contra omnes invasiones, cursores extraordinarios & Postas Provinciales defendisse: quin imo Maximilianum II ab omnibus Statibus fuisse rogatum, ut hoc suum Regale tueatur: atque propterea omnes Juris Publici Interpretes (ne quidem Hippolyto a Lapide negare auso) hoc Regale ceu Cæsareum Reservatum agnoscere.

Omnes quippe Jurisconsultos, Publicistas, & Politicos cum Lampadio jura Imperii in tres classes dispescere. 1 In Reservata Imperatori, quorum 20 enumerentur, & inter ea jus Postarum generalium per totum Imperium. 2 In communia Cæsari cum Electoribus. 3 In communicata omnibus Statibus: illos vero, qui Postarum jus inter Cæsarea Reservata collocant, simul tamen Statibus commune faciant, sibi ipsis contradicere.

Adducit autem auctor libri prædicti etiam argumenta, quæ pro Postis Provincialibus a quibusdam scriptoribus afferuntur, videlicet

1 in statu quidem Monarchico potestatem omnem Postas per totum Imperium pro arbitrio ordinandi penes solos Imperatores stetisse: jam vero, mutatis tantopere rebus, etiam Statibus fas esse easdem per provincias suas erigere.

Quippe 2. Statibus in suo territorio omnia licere, quæ non abdicata aut lege publica adempta inveniantur; ac proin stare in dubio præsumptionem pro Statuum libertate, contra Imperatoris potestatem. **Argumenta pro Postis Provincialibus.**

3. Ut adeo regula sit, competere Statibus in suo territorio, quidquid competit Cæsari in toto Imperio

4. Hanc Statuum potestatem fundari in superioritate, & omnimoda jurisdictione territoriali, ipsis concessa.

5. Feuda Statuum esse antiquiora feudo Tassiano, ac proin per istud non potuisse illis derogari, neque enim hanc infeudatio-

nem potuisse fieri, nisi salvo jure Statuum; atque ante id tempus Jus Postarum ab iisdem fuisse exercitum.

6. Electores in Comitiis anni 1637 Cæsari significasse, Statibus jus in suis terris Postas disponendi competere: idque per Recessum Imperii de anno 1641, per Instrumentum item pacis, sub nomine possessorum antiquitus Jurium Regalium; per Capitulationem denique Cæsaream art. 35 fuisse confirmatum.

7. Domum Austriacam in hæreditariis suis provinciis (extra Tyrolin & anteriorem Austriam) jus Postarum exercere per Comitem de Paar. Ergo alios etiam Status in suis regionibus id posse facere. Idque ex Protocollis quoque Electoralis Collegii constare, ex Capitulatione videlicet, anno 1658 concepta.

8. Præscriptione quoque & consuetudine immemoriali Status esse munitos; quandoquidem jam ante Carolum Magnum, ipsisque adeo Julii Cæsaris temporibus apud Germanos fuisse Duces & Comites, cum potestate jurisdictionis præpositos; idque etiam post Carolum M. usu observatum. Respondit ad hæc auctor: & quidem

Resp. auctoris.

Ad 1. Cum Regimen fuerit plene Monarchicum, & Imperator sit caput ac fons omnis jurisdictionis, quæ in membra Corporis Germanici emanat, qui jus aliquod, mutationem, aut privilegium aliquod prætendit, uti jus Postarum, id ei probandum esse: quod enim non mutatur, cur stare prohibeatur? Unde

Ad 2. ait, cum constet, olim omnem potestatem fuisse penes solum Imperatorem, eum esse in possessione sui juris, donec probetur, quod hoc jus suum abdicarit, aut in alios transtulerit.

Ad 3. Falsam esse hanc regulam, si etiam ad Reservata Cæsarea se extendat, quale sit jus Postarum.

Ad 4. Jus Territoriale se non extendere ad Reservata Cæsarea; alias enim Imperatori nihil amplius reliquum fore.

Ad 5. Per collationem Feudorum & Regalium non esse collata Reservata Cæsareæ Majestati. Jus Postarum autem, Imperatori competens, antiquius esse omnibus feudis, & Jurisdictione Territoriali Statuum.

Ad 6. Talem declarationem Collegium Electorale non dedisse, sed id tantum voluisse, ut, ubi nullæ sunt Postæ Imperiales, lanionibus & civibus cursum relinqui posse; verum mandata Cæsarea mox emanasse, ut Postarum Regale, sibi suoque Clienti Beneficiario sartum tectumque relinquatur: atque his mandatis Sta-

tus

tus obtemperasse, ac anno 1641 declarasse, Comitem de Taxis quoad totum Imperium habere jus quæsitum & fundatum. Neque per Instrumentum pacis huic juri fuisse derogatum.

Ad 7. Domui Austriacæ in provinciis hæreditariis non competere potestatem Postarum ratione juris territorialis, sed ratione specialis privilegii, ab Imperatoribus concessi: quo ipso confirmetur Jus Cæsareum de suo Regali disponendi, illudque pro summo arbitrio vel per se vel per alium exercendi. Ex actis Capitulationis Cæsareæ de anno 1658 aliud non constare, quam Statum quemdam ex jure territoriali Postarum jus voluisse eruere; pleraque autem suffragia pro Regali, Cæsari proprio, stetisse, nemine Electorum contradicente. Non autem attendi oportere unius vel alterius Status desideria, sed quid conclusum fuerit.

Ad 8 ait, eas Germaniæ provincias, quas Romani occupaverant, summa ab Imperatoribus potestate fuisse gubernatas: translata a Romanis ad Francos Germania Galliaque plene Monarchicam fuisse formam Regiminis, Rege omnia gubernante pro arbitrio tum per se ipsum, tum per Duces & Comites (qui justitiam administrabant nomine Imperatorum) Officiarios suos & Ministros, qui non aliam habuerint potestatem, quam ab Imperatoribus accepissent, testante Vadiano *l. 1 de Colleg. Monast. in Germ. vet. non suam, inquit, seu propriam, sed publicam regni ditionem administrabant: non sui juris erant Duces & Comites, sed Regum atque Imperatorum Officiarii atque Ministri.* Quamvis autem eorum Officia non essent hæreditaria, cœpisse tamen paulatim Imperatores filios in paternis muneribus confirmare. Erecta subin feuda, Beneficiario seu Clientelari jure possidenda.

Addit, suprema Cæsareæ Majestatis Jura, tanquam intrinseca, coronæ inhærentia, ac personalissima per nullam usucapionem præscribi posse: præsertim ubi, intervenientibus tot Cæsareis mandatis, constitutionibus, & protestationibus, videatur deficere titulus, bona fides, & possessio sit interrupta.

Subjungit idem Auctor Apologiam pro Ludovico ab Hornick contra Emeranum Ackolt, Juris Licentiatum. Scriptum ille edi derat *de Reservato Cæsareæ Majestati Postarum Regali.* Hunc confutare aggressus est Ackoltus, sed Hornickium vindicavit Auctor *Aquilæ Gloriosæ.* Verum in tribus his scriptis nihil admodum diversum ab iis, quæ hactenus relata sunt, occurrit. Hornick vindicatus.

Hornickius contendit, Statibus fas non esse Postas erigere. 1. Quod non competant eis Jura Majestatica. 2. Quod observan-

tia circa Postas Cæsari suffragetur. 3. Quod Status ipsi in Comitiis declararint, Postarum Regale soli Cæsareæ Majestati competere, illiusque usum eidem commendarint. 4. Quod sine præjudicio Postæ Imperialis fieri non posset, ut Princeps in suis terris Postas adornaret.

Contra Ackolt. Ackoltus intentionem suam fundat in superioritate Territoriali, Statibus Imperii concesso cum Regalibus. Non tamen negat, Imperatori competere jus Postarum per totum Imperium; sed negat illud esse *privativum*, cum etiam Statibus sit commune in suis territoriis.

Apologista vero Hornickii distinguit inter Regalia, Statibus *Communicata*, & inter ea, quæ Cæsareæ Majestati *privative* sint *Reservata*; & inter hæc etiam Regale Postarum collocat. Denique Diplomata Cæsarea, Constitutiones Imperiales, & Comitiales, aliaque documenta, Postarum negotium concernentia, in extenso adjungit.

Recentior libellus. Anno 1759 Viennæ typis impressum est aliud scriptum, quo non negatur quidem Statibus usus Postarum Provincialium, sed restringitur ad cujusque Status territorium, ita ut ultra illud excurrere non liceat. Simul tamen propugnatur Jus Regale Cæsareum, cum ea differentia, quod Postæ Provinciales intra territorium cujusque Status sint constringendæ, Postis vero Imperialibus per omnes Imperii Provincias liber patere campus debeat.

In utilitate & convenientia se fundat. Atque ad hoc demonstrandum, præter Edicta & Constitutiones Imperiales, Comitiales, Collegiales adducit insignem pro toto Imperio utilitatem, quin & necessitatem, tum ad singularum Imperii provinciarum litterale commercium, tum ad assecurandam cum exteris etiam regnis & nationibus communicationem, & epistolarum per totum Imperium securum trajectum: quod inter tot Provinciales Postas, & tabellarios cursores, a cujusque Provinciæ Domino dependentes, obtineri non possit.

Si enim vel unus Status Postas nollet erigere, vicino vero per suum territorium transitum neget, totum cursum interceptum iri. Et quam confusionem fore, si taxa litteralis tot inter Status esset dividenda, quam singuli pro arbitrio possent statuere. Si litteræ deperdantur aut pecuniæ, a quonam ratio exigenda: & quid futurum tempore belli, aut inimicitiæ inter vicinos?

Solos quatuor esse Status, Brandeburgum, Hannoveranum, Guelferbytanum, & Hasso - Casellanum, qui communione inita, erectisque non modo per suas terras, sed etiam alienas, Postis, Imperia-

periales Poſtas eliminare, alioſque etiam Status ſollicitare, & in ſocietatem conſilii pertrahere nitantur. Quanta autem inde confuſio, quanta incommoda orirentur, cum everſione Regalis Cæſarei, Auctor libelli prolixius deducit. Plura alia ab utraque parte ſcripta ſunt edita, & querelæ in Comitiis Ratisbonenſibus ſæpe propoſitæ, quæ longum fuerit recenſere.

Hæc ego in hoc eruditionis apparatu non niſi hiſtorice relata velim, quin ullo modo Principum juribus diſcutiendis me immiſceam; quamvis id Juris Publici ſcriptores, præſertim Proteſtantes, paſſim faciant.

Art. LXI.

Alia quædam negotia in Comitiis propoſita.

Præter Poſtarum negotium ultimis hiſce annis curas Imperatoris & Comitiorum exercuerunt res *Monetariæ*. 78.
Ad plures Status, præſertim Civitatum, quæ aut cuderunt nummos valore deficientes, Res Numa-
aut curſum iis liberum permiſerunt, nec transgreſſores punierunt, ria.
Mandata Cæſarea pervenerunt. Francofordienſi ad Mænum civitati executio Directorum Circuli Superioris Rheni a Cæſare eſt intentata.

De *Menſibus* quoque *Romanis* non una Ratisbonæ contentio, conſentientibus pleriſque Catholicis, ex Proteſtantium quibuſdam Menſes Ro-
Mandati defectum excuſantibus, Plotho Legato Brandenburgico, mani.
Gemmingio Hannoverano, cum ſociis aperte, non ſine minis, reclamantibus. Verum ad majora Statuum ſuffragia Cæſar ratum habuit concluſum.

Aliud Decretum Commiſſoriale Imperator Ratisbonam miſit, quo Ordinibus commendavit cauſam Electoris Colonienſis, qui contra Hannoveranos conqueſtus fuerat, quod Epiſcopatus ſuos oc- Cauſa Co-
cuparint, iiſque graviſſima onera imponant, non alia ex cauſa, lonienſis.
quam quod Elector Concluſo Imperii & Mandatis Cæſareis obtemperarit. At Hannoverani regerebant, Electorem fuiſſe partem belli, ſuum hoſtem, addictum Gallis; mirum proin non eſſe, quod belli incommoda experiri debeat.

Verum, antequam Clemens Auguſtus, Elector Colonienſis, Dux Bavariæ, Epiſcopatus ſuos reciperet, ex hac vita ad æternam quietem migravit 6 Febr. 1761. Iter in Bavariam fuerat ingreſſus, Obit Ele-
ſed poſtquam Hermanſteinii ad Electorem Trevirenſem inviſerat, ctor.
pientiſſime ibidem obiit, anno ætatis 61, Electoratus 37; natus quippe eſt anno 1700. Epiſcopus Monaſterienſis & Paderbornenſis

anno

anno 1719. Coadjutor Coloniensis 1722. Elector 1723. Episcopus Hildesiensis 1724. Præpositus Leodiensis 1725. Episcopus Osnabrugensis 1728. Supremus Ordinis Teutonici Magister 1732. Corpus deportatum Bonnam ac inde Coloniam. Galli vero Bonnæ præsidium imponebant.

Successor. 6 Aprilis electus est ad Canonum normam a Capitulo Maximilianus Fridericus Comes *Königseckius*, Rothenfelsensis lineæ, anno 1708 natus, consecratus Archiepiscopus 16 Aug. 1761. Missus a Cæsare ad hanc electionem Comes de Pergen. Reliquos Episcopatus, quos Clemens Augustus viduatos reliquerat, necdum Hannoverani sinebant successore instrui.

Carolo Theodoro Electori Palatino natus est anno 1761 filius, ingenti totius Aulæ omniumque fidelium subditorum gaudio & solatio, quin totius Europæ melioris gratulatione. Sed, quæ est rerum humanarum volubilis inconstantia, publicam lætitiam tristis mox luctus excepit, cum sæva Libitina florem hunc vix ortum matura nimium, si humanas rationes pensemus, falce demessuit.

Cum anno 1761 pacis Augustæ componendæ consilium esset publicatum, in Comitiis Ratisbonensibus multiplex erat disceptatio, an Cæsari plena potestas indulgenda, nomine Imperii paciscendi? an Westphalica aliæque Pacificationes pro fundamento substernendæ (Protestantibus pacem Risvicensem ob invisam sibi Clausulam excipientibus) an Gravamina, a Borussicis in Circulo Inferioris Saxoniæ commerciis illata, in pacificatione proponenda? an & quomodo Borussicis conductionibus militum per Imperium, ab aliquibus Imperii Statibus, præsertim a Civitatibus Imperialibus, & quibusdam Status Equestris, cum præjudicio vicinorum, nimium facile dissimulatis aut indultis, obviari possit? — *Controversiæ in Comitiis.*

Quomodo damna, quibusdam Ordinibus hoc bello illata, sint compensanda? quomodo indemnes præstandi, qui ob Borussicam monetam, nimis levem, sunt læsi? quomodo Cameræ Imperiali ob non solutam a Brandeburgicis ratam, sit succurrendum?

Hæc aliaque Cæsari, cum ad pacificationem deventum fuerit, commendanda, plerique Status, maxime Catholici, censebant. Mens Protestantium varia. Brandeburgicus, Hannoveranus, Brunsvicensis, Cassellanus, belli Socii negabant, pluralitati Votorum, ubi res singulorum agitur, deferendum, sed *itionem in partes* locum esse. Pomerania citerior, Culmbacensis, Würtembergicus, via media incedendum putabant. Darmstadius, & Sverinensis abolitionem Clausulæ Risvicensis urgendam. Alii defectum mandati obtendebant. — *Cæsaris querelæ.*

Quia

Quia autem duo superiora Collegia post *Re- & Correlationem* factam per Majora convenerant, Cæsari pro hac vice, & sine præjudicio in futurum, plenam paciscendi potestatem relinquendam, accessit etiam Civitatum Collegium, atque sic formatum Conclusum, quod Imperator ratum habuit, protestante licet cum aliis Magdeburgensi. Verum totus apparatus ad pacificationem Augustanam corruit.

Imperator vero intellectis, quæ Comitia turbaverant, diffidiis, ad Con-Commissarium Comitem Seidevicium dedit litteras, publice promulgandas, quibus docuit, quantas curas pro pace Augustæ reducenda, & Imperio universim impenderit: relictum arbitrio Ordinum, an quosdam ad Congressum velint deputare, an vero Cæsari pacificationis negotium committere. Per multo majora, etiam Protestantium complurium, suffragia relictam Imperatori plenam tractandi potestatem.

Verum a Comitialibus Legatis, Brandenburgo, Hannoverano, Brunsvicensi, Vinariensi, Eisenacensi, Gothano, Onolsbacensi, Cassellano, Durlacensi, insciis, & reclamantibus Saxonico-Electorali, Würtembergico, Darmstadiensi, Mechlenburgico, Pommerano-Suecico, Votum quoddam privato congressu per *Majora Protestantium* fuisse conceptum, atque tanquam *commune Evangelicorum* oppositum, ut *itio in partes* prætendi posset, tantasque eo prætextu turbas concitatas, ut actum *Re- & Correlationis* abrumpere oportuerit, atque in aliud tempus differri: auditasque Brandenburgici minas, demonstratum iri Catholicis, quid sit *itio in partes &c.*

Conatus istos eo collimasse, ut Status Protestantici a Catholicis separarentur; sed id liquido sibi fuisse solatio, inquit Cæsar, quod de Collegio Electorali Saxonicus, de Principali Pommeranus Citerior, Darmstadius, Sverinensis, Güstroviensis, Würtembergicus, Gottorpiensis, Mompelgardensis, Schwarzburgicus, concepto illi privatim Voto constanter contradixerint, protestatione sua Protocollo inserta, se nolle ullam in eo habere partem, nec esse auditum, tot Protestantibus exclusis, Votum commune Corporis Evangelicorum formari posse. Invitatos quidem postea fuisse Protestantes omnes, ad commune Evangelicorum Votum formandum, sed, quos dixi, legatos constanter protestationi suæ inhæsisse.

Sperare se proin, subjungit Imperator, Principes legatorum suorum commentis & falsis relationibus nullam fidem habituros, eorumque acta, tanquam sine Mandato attentata, improbaturos. **Diffidia ob Menses Romanos.**

Annus quoque sequens (1762) non sine contentionibus Comitialibus abiit. Petiit Imperator per Principalem suum Commissa-

rium novam pro exercitu Imperiali pecuniæ contributionem, ad 40 mensium Romanorum rationem. Commemorat in litteris, oblatas a Gallis æquas conditiones rejectas ab Anglis, Congressus Augustani spem intercisam, omnia bellum continuandum, novamque expeditionem spectare: ærarium in tot belli sumptus exhaustum; 30, 20, 40 Menses ad quinquennem expeditionem nequaquam suffecisse. Plures provincias auri loco ferrum obvertere; ex fidis alias esse in hostium manibus, alias belli calamitatibus, & hostilibus exactionibus oppressas. Ex reliquis nec dimidiam partem repræsentatam: se ipsum ad duos milliones pro exercitu Imperii ex proprio impendisse, & in dies, ne exercitus ille intercidat, plura addere.

Causæ exigendi.

Vehementer sibi dolere, in sextum jam annum sub armorum pondere patriam gemere, sed bello huic intestino nec a se, nec ab Imperatrice Regina occasionem aut causam datam, plures vero exercitus & immanes sumptus impensos in bonum Imperii, ut vis ab Ordinum cervicibus propulsetur. Idem a Rege Christianissimo pro Imperio esse præstitum. Tantos vero sumptus, tantum sanguinem fusum, tot res fortiter gestas, tantasque spes conceptas, fructu suo destitutum iri, nisi junctis viribus animisque expeditio, ut sperandum, ultima, animose suscipiatur, rerumque agendarum nervo instruatur.

Legati Brand. minæ.

Cum hoc Decretum 11 Junii in Comitiis Ratisbonensibus proponeretur, L. B. de Plotho, Legatus Brandenburgicus, ut pagellæ publicæ, & Relationes Francofordienses memorant, seorsim Moguntino Directoriali Legato insinuavit, dolendum esse, quod de nova Romanorum Mensium concessione agatur, protestationibus suis non attentis: Regem suum cum Russis & Suecis pacem jam confecisse, cum Saxoniæ Electore aliisque belligerantibus actu tractare. Si Status consentiant in novam exactionem, pro nova belli declaratione id eum habiturum, & pace negata in singulos acerbe vindicaturum. Viderent proin, quid sibi faciendum existiment.

Causa Hanoviensis.

Typis prodiit anno 1762 scriptum, cujus titulus & summa: Deductio Juris, cur Landgravius Hasso-Casselensis se non obstrictum credat Renunciatione, qua post suam ad Catholicam Religionem conversionem anno 1754 Primogenito suo cessit Comitatum Hanoviæ. Fundat autem suam intentionem in eo, quod successio sibi debeatur ex pacto & providentia Majorum, secundum ordinem Primogenituræ, & Art. 15 Pacis West. quo argumento semper sit usa Domus Casselensis adversus Darmstadianam. Landgravius causam ad Imperatorem & Imperium detulit.

CAPUT

CAPUT II.

Status Italiæ SÆCULO XVIII.

Art. I.

Clemens XI Pontifex edit Bullas Vineam Domini & Unigenitus. *Pacis studia. Eugenius in Italiam. Pugna ad Clarium, Crostollum, Luzzaram. Vendomius Tridentum infestat. Sabaudi transitus. Pedemontii invasio. Pugna ad Cassanum.*

In locum Innocentii XII anno 1700 26 Sept. electus est 23 Nov. 79.
Joannes Franciscus *Albanus*, Urbinas, qui nomen Clementis Clemens XI.
XI assumpsit. Humaniori non minus litteratura, latina & græca, quam Theologiæ ac Jurisprudentiæ peritia excelluit, inter Pontifices, de Ecclesia optime meritos, jure numerandus, Ecclesiasticæ disciplinæ & Immunitatis vindex imperterritus: eloquio potens populum publice docebat: confitentibus in sacro Pœnitentariæ tribunali aures frequens præbuit, omnibusque zelo virtutis, constantia, vitæque integerrimæ splendore præluxit.

Jansenistis magna virtute se opposuit, per Constitutionem maxime *Vineam Domini Sabaoth*, qua non externam solummodo obedientiam præcipit, sed internam quoque, atque sinceram: per Bullam insuper *Unigenitus*, toto orbe notissimam, centum & unam Jansenistarum & Quesnellistarum propositiones erroneas profligavit. Verum de ejus Constitutionibus postea plura. *Jansen. profligat.*

Cum bellum gravissimum ob successionem Hispanicam incumberet, intercessit, operam ad partes conciliandas offerens; nec 80
detrectavit Conciliatorem Leopoldus Cæsar, ea conditione, si Neapolis, Mediolanum, Belgium, sequestro traderentur, donec jure fuisset disceptatum. Inde enim appariturum, an Galli serio pacem cuperent. Verum Ludovicus media hyeme immissis per Alpes legionibus Mediolanum occupavit; atque Investituram Neapolita- *Bellum successionis.*

nam pro Nepote petiit a Pontifice; quod cum etiam Cæsar faceret, is neutri concessit.

Galli eo argumento sunt usi, Philippum Ducem Andegavensem legitimum Arragoniæ Regem esse, igitur etiam Neapolis: Cæsarei vero, hanc esse feudorum indolem, usu gentium constitutam, ut mares præ fœminis succedant: extincta Caroli V stirpe mascula, superesse e Ferdinando I stirpem Austriacam masculam, cujus juri quæsito per testamentum præjudicari non potuerit, quoad regnum præsertim clientelare.

De Sabaudiæ Duce in partes trahendo magna inter competitores erat contentio. Prævaluit initio Gallia, gemino oblato connubio. Veneti velut ex orchestra spectabant. Parmensis pariter neutras partes fuit amplexus: Mutinensis accessit Cæsari Mantuanus Gallo, ejusque præsidium in urbem recepit, prout etiam Mirandulanus.

Eugenius in Italiam.

Exeunte Majo 1701 Eugenius Princeps cum octo & viginti armatorum millibus per Tyrolin Roboretum venit, inde vero superatis montibus Veronam in Venetorum fines, ubi exercitus Gallicus sub Catenato, belli Imperatore, in adversa Athesis ripa stetit. Fluvio hoc trajecto Eugenius Gallos ad Carpos cædit, Athesinque suæ potestatis fecit. Catenato revocato suffectus a Ludovico Villaregius.

Eugenius fugienti hosti insistens, trajecto Mincio, Castilionem Stiverorum occupavit, cum Godofredi castello, Principe in fidem Cæsaris recepto. Villaregius, adductis novis supplementis ex Gallia, transitoque Ollio flumine, pugnæ se accinxit. Commissa ea

Pugna ad Clarium.

est ad *Clarium*, ac victoria penes Cæsareanos stetit, haud magno tamen operæ pretio, propter annonæ & pecuniæ inopiam. Subin vero variis procursionibus & velitaribus pugnis feliciter tentatis, captum Ustionum, Burgum forte, Governolum, atque transmisso Pado Guastalla & Luzzara: Brixellum Mutinensis tradidit. Parmensis Romanæ Ecclesiæ clientelam obtendit. Mirandola ultro est tradita. Infelicem vero successum habuit consilium Comanum lacum occupandi.

Anno 1702 pluribus e Nobilitate instantibus multa fuit de expeditione Neapolitana habita deliberatio; jamque Cæsar exulum precibus inclinatus annuerat, ut decem millia ablegarentur; sed Princeps Eugenius ea Longobardiæ, prius expugnandæ, necessaria esse demonstravit; unde ea missio dilata est.

Incidit

Incidit in hunc annum *irruptio Cremonensis* per canalem, quam in Gallicis descripsi. Cæsarei, quos Viscontius ducebat, a Vendomio ad *Crostollum* acie vincuntur, numero obruti. Mutinensis Ducatus a victoribus subigitur. Sequitur pugna *ad Luzzaram*, cujus victoriam pars utraque sibi attribuit. Si ex effectu metiaris, vicere Galli; qui mox Luzzaram & Guastallam occuparunt, cum Borgo forti, ut adeo, accedente cibariorum & æris penuria, Cæsareani magnas in angustias sint redacti. Irruptio Cremonensis. Pugna ad Crostollum. Ad Luzaram

Contra Clementem Pontificem & Lambergius Cæsaris & Jansonus Fourbonus Ludovici Regis Romæ Orator querebantur, quia pars utraque Pontificem totum habere suum volebat, ille vero communem utriusque patrem se exhibere. Quin pacis studio Viennam, Parisios, Madritum Legatos destinavit, ut pacem suaderent. Renuit Imperator Spadam Legatum admittere, ne fœderatis suis, Anglo-Batavis præsertim, sinistra suspicio ingeratur. Papæ studia pacis.

Anno 1703 Vendomius, cum Electore Bavariæ se conjuncturus, Tridentum usque penetrat, injectisque 500 ollis igniariis, postquam intellexerat, Ducem Sabaudiæ ad Fœderatos transiisse, in Italiam rediit, ibique ad Sechiam Starenbergium, qui Eugenio in Germaniam digresso, paucis, quæ supererant, copiis erat præfectus, angusto loco conclusum frustra aggreditur. Brixellum tamen fame potius, quam vi hostili coactum, se dedidit, capto præsidio cum Gubernatore Deventhio. Vendom. Tridentum.

Rebus Cæsareis in Italia afflictis subvenit Victor Amadeus Dux Sabaudiæ, qui, cum Vendomio suspectus esset, ut aliquas urbes Gallico præsidio permitteret, postulatus, ad Imperatorem & Fœderatos eo pacto transiit, ut sibi Ducatus Montisferrati cum Alexandria & Dertona traderetur, cum auxiliorum viginti millibus, certoque stipendiorum numero. Exarmavit Vendomius ejus, quos apud se habebat, milites; Dux quantum poterat, vices reddidit, capto, quidquid Gallorum erat in suis terris; nec segniter novos magno numero conducit milites, Lucernensis vallis incolas ad arma vocat, auxilia promissa exigit. Viscontius cum equitum turma a Stabrenbergio missus, ad *Serravallem* cladem accepit; prout etiam ad Bormidam occubuerunt Solarius & Lichtensteinius, insignes Duces. Impedire tamen non poterant Franci, quo minus Germani se jungerent Sabaudis. 81. Sabaudi transitus.

Stabrenbergio cum copiarum parte *anno* 1704 in Pedemontium ad Ducem digresso, vix ultra octo armatorum millia ad Sechiam & Ostiliam sunt relicta; quibus præfuit primum quidem Trautmans-

dorffius, tum vero Vaudemontius Princeps (cum Stahrenbergio nuper dictus Mareschallus) qui relicta Sechia, Revera, & Ostilia, febri maligna extinguitur: eique in copiarum imperio succedit Herbersteinius, & huic Leiningius, qui pauculas, quas habebat, copiarum reliquias in Venetorum ditionem & fines Tyrolis reducit, cum Astallius Ferrariæ Gubernator in ditione Pontificia locum negaret.

Copiarum status.

Leiningius Imperatori Höchstadianam victoriam gratulatus rogavit, ut ejusdem fructus in Italiam quoque desertam porrigeretur: dolore se confici, quod se duce copiæ Italia fint dejectæ, copiaque facta Magno Priori (Mediolani Gubernator is Vaudemontio seniori suffectus fuerat) Vendomio fratri magna in Pedemontium auxilia mittendi. Non modicam autem res lapsas restituendi opportunitatem esse: Gallos lue confici, præsidia urbium vix ad portarum custodias & solitas excubias sufficere, vim omnem in Pedemontium aversam. At in tanta militis paucitate absque pecunia confici nihil posse. Describit dein tristem copiarum statum, aitque, veteranas tot palmarum legiones, cibariis, vestibus, equorum pabulis destitutas, inedia, macie, squallore contabescere.

Pedemontium invasum.

Interea autem Galli Mirandolam quoque, quæ unica in Longobardia Germanis supererat, expugnarunt. Nec melior multo in Pedemontio rerum facies. Quippe post Ducis ad Fœderatos transitum Vendomius & Fevillada potissimas vires in illud verterunt, tantaque vi incubuerunt ut Vercellas, Juream, Susam, Augustam Prætoriam, Montmelianum, Nicæam, Villafrancam, ac demum etiam Verrucam & Clavassum, præstantissima munimenta, expugnarent, nihilque Duci superesset ferme, nisi Taurinum; quod ipsum etiam haud dubie cecidisset, si non succurrisset Eugenius cum Germano exercitu.

Pugna ad Cassanum.

Anno 1705 Eugenius cum novo exercitu in Italiam profectus, ad *Cassanum* cum Vendomio, Magno Franciæ Priore conseruit pugnam acrem, de qua pars utraque triumphum cecinit. Tantam tamen cladem passus est Germanus miles, ut intra Venetorum fines reliquo anni tempore fuerit conclusus, ob magnam præsertim rerum omnium penuriam.

Quamvis autem Eugenius in Pedemontium penetrare hoc anno nequiverit, hoc tamen Duci commodum attulit, ut Gallorum magna parte in Longobardiam contra se excita, obsidionem Taurinensem impedierit.

Art.

Art. II.

Pugna Taurinensis. Solutio obsidionis. Italiæ evacuatio. Mantuani infelicitas. Expeditio in Galliam. Neapolitana felicior. Sardinia recepta. Pontifex invasus. Pax. Ira Borbon. Principum Italiæ fata. Lis de Langbarum feudis. Causa Mantuana. Cardd.

Anno 1706, antequam Eugenius veniret in castra, Vendomius ad *Calcinatum* Germanos & Danos subito oppressit, magnaque clade affecit. At versa mox alea. Ludovicus Vendomius, excellens belli Imperator, post Ramilianam lanienam in Belgium avocatus, Ducem Aurelianensem successorem in Italia habuit, qui cum Marsinio Legato suo obsidionem Taurinensem ingenti vi auspicatus, jam prope ad deditionem urbem compulerat, cum Eugenius Princeps, milite Cæsareo, Borussico, Palatino, Hasso, Gothano, stipendiisque Anglicis & Hollandicis auctus, cum exercitu accurrit, commissoque acerrimo prælio victor, Gallis in fugam actis, obsidionem solvit. 82. Solvitur obsidio Taurinensis.

Tota propemodum Italia hac victoria vertebatur; nam Sabaudiæ Duci restitutum Pedemontium, adjectusque Monferratensis Ducatus, Casali expugnata. Mediolanum portas aperuit, Novara, Laus Pompeia, Alexandria, Tortona &c. occupatæ: Mantua, Sabioneda, Cremona, Mirandula &c. pacto universalis evacuationis traditæ. Atque sic Gallis uno fortunæ ictu periit sex annorum ingens labor & immanis sumptus; quin amissio utriusque etiam Siciliæ, totiusque Italiæ huic prælio debentur. Effectus victoriæ.

Infelicissimus omnium fuit *Carolus IV Dux Mantuæ*, qui Gallos in urbem receperat, indignationem propterea Cæsaris incurrens. Cum post prælium Taurinense intelligeret, Gallos Mantua demigraturos, Venetias se recepit. Postquam autem accepit, urbem Cæsareanis traditam, & suam uxorem, Ellbovii Principem, ultro cum Vaudemontio in Galliam rediisse, gravem in morbum incidit. Solaturus exulem, Principatu & bonis omnibus exutum, Franciæ ad Venetos Legatus, centum scutatorum millia in annos singulos, ejusque restitutionem inter prima fore pacis capita, Regis sui nomine promisit. At ille paucos intra menses pientissime obiit, adeptus Dux Mantuæ.

ptus regnum, cujus non erit finis. Cum prole careret, agnati Ducatum sibi vindicabant, sed labore frustraneo.

Expeditio in Galliam.

Anno 1707 post exactos Italia Gallos constitutum Fœderatis Franciam in Francia debellare. Angli Telonem Martium invadendum duxere, post frænatam per Gibraltariam & Portum Mahonis Hispaniam, Gallorum etiam commerciis compedes injecturi. Alienus ab eo consilio fuit Eugenius, expeditionis eventum prospiciens, & oculos suos ad Neapolim & Siciliam defigens. Sed parendum erat sociis, rerum arbitris, atque suscipienda, jam alias infeliciter tentata expeditio, immanibus expensis & laboribus comparata. Quippe Telone frustra oppugnato cum acciso exercitu recedendum fuit in Italiam.

Neapolitana felicior.

Felicior fuit, quam Daunius cum octo duntaxat armatorum millibus susceperat, Neapolitana expeditio, animis gentis jam alias in Austriacos pronis. Occupata primum Capua, tum regni caput Neapolis, denique Cajeta princeps munimentum, vim experiri ausum, expugnata. Facile accessere reliqua. Promota ad Statum Præsidii victoria. Daunius a Cæsare dictus Prorex. Cui postea successit Cardinalis Grimanus Venetus, Imperatori addictus effictim. Confirmata incolis privilegia. Duces Hispani paulo acerbius habiti, atque in varias custodias abducti.

Sardinia capta.

Anno 1708 cum a sicula expeditione, quam Cæsar optabat, copiarum paucitas absterreret, Sardinia haud magno opere est occupata. In Pedemontio vero Dux per suum & Cæsareum militem Exillas, Castellum Barræ, Sezanam, Sestrieram, Briansonem, Fenestrellam &c. cepit.

Lis cum Pontifice.

Incidit in hunc annum, quod non debuerat, aulam inter Romanam & Viennensem dissidium; cui Comaclum maxime (*Comachio*) in Ducatu Ferrariensi duo inter Padi ostia oppidum, aut causam aut occasionem dedit. Cum Ferraria illud in Romanæ Ecclesiæ possessionem transiit. Imperiales autem Jurisconsulti Beneficiario nexu Imperio obnoxium contendebant.

Comaclum.

Lis minime opportuna tempori, quo de regnis conquirendis agebatur. Certe ipsi Protestantes, cum Cæsare fœderati, improbarunt, novi in Italia jaci belli semina. Initium offensionis a tribus legionibus Cæsareis, in agro Ferrariensi hyberna capientibus. Stativis præfuit Alexander Bonnevallius, jam tum execrandum adeo nomen, ut, si quem malum notare vellent, Bonnevallianæ religionis hominem dicerent.

Is eo progressus est, ut Comaclum cum arcibus circumjacentibus præsidio occuparet. Roma vim opponendam ducens, se armat. Non in Ialia tantummodo, sed & Avenione delectus fiunt. Præficiuntur Galli Duces, Archistratego Marsilio, Brigantii ob Brisaci deditionem ignominia notato. Cæsarei Ferrariam obsident, in Bononiensem, Faventinum, Ravennatensem agrum effunduntur.

Tandem vero Priæo Marchione Romam Legato, in hæc capita pax sancita. 1 Pontificiæ copiæ ultra 5000 ne augeantur. 2 Pro Mutinensi Duce ne quid moveatur. 3 Legiones ex statu Ecclesiastico deducuntor. 4 Quæstores Pontificii cibaria & pabula procuranto. 5 Cæsareis per territorium Romanum Neapolin transitus innoxius ultro citroque permittitor: sed legiones singulæ eunto & redeunto & quidem via brevissima. 6 Padi navigatio libera esto. 7 Structa munimenta diruuntor, nec nova ædificantor. 8 Comaclum interim Cæsar retineto, donec de jure fuerit cognitum in Judicio Imperiali Aulico. 8 Sex legionibus Cæsareis hyberna in ditione Pontificia designantor. 9 Pontifex Carolum Hispaniæ Regem recognoscat. 13. Pax.

Hæc pacificatio Galliam & Hispaniam adeo male habuit, ut Thessæus & Dux Uzeda Legati Roma discesserint, & Nuntio Apost. Aula Madritensi sit interdictum. Sic filii discerpunt patrem. Austriacis fuit nimium Borbonius, Borboniis nimium Austriacus, dum communem se exhibuit patrem. Certe nimium a veritate abhorret insulsum scoma Hübneri, a Breitingero Præcone Tigurino descriptum; auditum fuisse Clementem dicere, non posse se infantem adulterinum cum legitimo sub corde suo gestare. Quis a tanto Pontifice levia adeo verba profecta credat? Hübneri inventum sunt, sicut multa alia de Pontificibus figmenta, & scomata, viro litterato plane indigna. Ira Borboniorum. Hübneri scoma.

Cæsarei hoc anno Principi Sorano ademerunt Principatum Plombinum, in littore Hetrusco situm, bonis etiam Neapolitanis fisco addictis, quod Gallicas partes esset secutus. Idem fatum cum Duce Mirandulano plures alii subierunt. Dux vero Guastallæ, neutras partes secutus, Principatui suo est restitutus, & pro jure suo, in Mantuam prætenso, Bozzolo, & Sabioneda investitus a Cæsare. Dux Parmæ, in bello neuter, jussus Imperiale feudum agnoscere, protestante Pontifice. Per conventionem autem Romanam causa ad juris disquisitionem remissa est. Pars Pontificia non tantum allegavit antiquissimas Donationes, sed possessionem etiam quietam, Principes Italiæ.

multo antiquiorem anno 1545, quo Paulus III Parmam & Placentiam Petro Aloysio Farnesio in feudum Rom. Ecclesiæ contulerit: fassum id esse Leopoldum Cæsarem cum Consilio Aulico, litteris anno 1691 14 Dec. & 1697 27 Jul. ad Innocentium XII datis.

Addit scriptor Gallus (*Avrignius*) Imperatorem Josephum, cum Principes Italiæ hyberna negarent, jussisse inquiri in jura Italiæ, eaque reduci ad Imperium, quæ pertinuisse olim ad illud deprehenderentur; atque hac ratione Pedemontium, Sabaudiam, Venetias, Genuam, Florentiam, Mutinam, pariter fuisse involutas, nisi ostenderent, cum consensu totius Imperii fuisse alienatas. Si non valeat multorum sæculorum præscriptio, ad Orientis Imperatorum dominatum esse redeundum, nec amplius Gallis objici posse unionum & reunionum systema, neminemque amplius esse securum. Quærit deinde, an Mediolanum cum consensu totius Imperii ad Viscontios, Sfortios aliosque fuerit translatum.

At Gallus iste mentem Josephi Imperatoris non bene inspexit; non volebat ille Principes Italiæ spoliare possessionibus suis, sed Imperii feuda respici, nec universim hoc negotium urgebat.

Lis de Langharum feudis. Anno 1709 in Italia plus forensis quam castrensis belli fuit Cæsari cum Duce Sabaudiæ. Præcipua contentio fuit de *Langharum* feudis, ab Ottone Magno Marchioni olim Montisferrati collatis, postea vero in varios Comitatus, Dynastias, Marchionatus dissectis, vario dominii genere; quod alii Montisferratensibus Marchionibus, alii Mediolanensibus Ducibus, alii soli Imperatori, alii simul Imperio se obnoxios dicerent.

Has terras jam Leopoldus Imp. Sabaudiæ Duci anno 1690 clientelari jure possidendas tradiderat, & Josephus 1706 cum Monferratensi Ducatu, & Vicariatu Imperii per Italiam. Cum autem asperius ac more veteri se haberi putarent incolæ, querimoniis Aula Viennensis & Taurinensis personuit.

Cæsar causæ cognitores Taurinum mittit, qui publicato Decreto solverunt omnes juramento, quo nuper Duci se adstrinxerant, donec causa tota discussa de singulorum juribus decerneretur.

Ussit vehementer Decretum istud Ducem, conquestum propterea Hagæ Comitis apud Anglo-Batavos, qui tempori pactisque minime illud convenire rati, causamque Ducis calide urgentes, Decretum antiquari voluerunt. Litigatio hæc in multos postea annos fuit extracta, non sine indignatione Ducis.

Dau-

Daunius exercitum per Tarantasiam vallem & Mauriennam in Sabaudiam duxit, sed inde in Pedemontium in hyberna rediit, id emolumenti consecutus, ut multa Gallorum millia a Rheno & Catalonia abstraheret. Bellum sterile.

Obierunt hoc anno 4 Cardinales, Cencius Romanus, Astius Rom., Sperellus Spoletanus, & Ludovicus Portocarrerus Hispanus, Archiep. Toletanus, æt. 74, ex Historia successionis Hispanicæ notissimus. Franciscus Maria Medicæus vero, frater Cosmi III Ducis regnantis, purpuram cum Guastallæ Ducis filia commutavit, ut Domus perennitati consuleretur. Sed aliud superis placuit. Franciscus paulo post improlis obiit, & in Cosmi filiis stemma defecit. Quamvis autem plures galeri vacarent, Pontifex duos tantum Cardinales creavit, Gozzadinum Bononiensem, suum Secretarium, & Sanvitalem Parmensem Archiep. Urbinatem. Cardd.

In littore Florentino Plombinum Orbitellum, & Portus S. Stephani & hoc anno manebant in potestate Cæsaris, Portus Longus vero, & Herculis Philippi V.

Venetiis Aloysio Mocenigo mortuo suffectus est Joannes Cornarus, cujus frater est Cardinalis, & filius Reipublicæ Londini Legatus. Non sunt passi Veneti, ut Cardinalis Ottobonus civis suus esset Protector Galliæ.

Anno 1710 bellum in Pedemontanis alpibus plus difficultatis quam emolumenti habuit, Duce ob forenses de Langhis controversias tepescente. Deserenda Sabaudia, Daunio in alpestribus qualecunque bellum, ut Galliæ vires distraherentur, prosequente.

Mota iterum apud Fœderatos causa Mantuana a Guastallæ Duce, agnato proximo, & Venetis, ab Austriaca circumfusa potentia sibi metuentibus. Demortuum Ducem, ajebant, satis pœnarum dedisse, nec criminis Feloniæ insontem Guastallensem eodem supplicio multandum. 84. Causa Mantuana.

Responsum a Legato Cæsareo, Longobardicis & Imperialibus feudorum legibus esse sancitum, non solum Vasallos, Majestatis reos, damnari, sed & agnatorum jus omne Felonia extingui. Nihil igitur juris Gonzagarum Familiæ esse reliquum: ex Imperii insuper more, & Capitulationis Cæsareæ capite 29 proscriptorum Vasallorum bona, vel ad sustentationem Aulæ Cæsareæ, vel alteri bene merito fiduciario jure possidenda, cum Electorum assensu attribui. Quæ autem gens de Imperio melius esset merita, quam Austriaca? aut cui fideliori custodi committeretur hæc Italiæ janua, ne unquam fiat Borbonica? Constare satis, quantum inde mali effusum in terras Au-

ſtriacas, quantum inde bellum retardatum. Remittendum Guaſtallenſem ad Conſilium Imperiale Aulicum, quo cauſa iſta pertineat; ceu proprium ſuum forum.

Sacrum Cardinalium Collegium amiſit hoc anno Marcellum Durazzo, & Vincentium Grimani, ad purpuram promotum commendatione Domus Auſtriacæ, cui gratiam referre toto vitæ tempore eſt conatus, dictus propterea a Cæſare Prorex Neapolitanus, quam Dignitatem proſpera inter & adverſa ad mortem usque retinuit. Succeſſit Carolus Borromæus Mediolanenſis.

Cardd. mortui & creati.

Anno 1711 ad vitam meliorem tranſierunt 5 Cardinales, 1. Caprara Bononienſis, 2. Gabrielli Anconitanus, 3. Archinto Mediol. 4. Santacrucius Rom. 5. Tournonius Pedemont. Sinenſis Viſitator. Purpuram vero induerunt, Hannibal Albani, Davia Bonon. Cuſani Mediol. Nuntius Paris. Piazza Nuntius Vien. Zandedani Senen. Nuntius Madrit. Armandus de Rohan Princeps Subiſius Epiſc. Argent. Comes de Schrattenbach Epiſc. Olomuc. d'Acunha Luſit. Priuli Venet. Tolomei Piſtojenſis S. J. Tomaſi Siculus Theatinus. Caſini de Arezo Capucinus. Sanctorum numero adſcripti fuerunt Pius V, Andreas Avellinus, Felix de Cantalicio, Catharina Bononienſis.

Fœderatus exercitus iterum per montes & valles excurrit in Sabaudiam, ut proſpectaret in Galliam; nam ea viſa eminus, in Pedemontium rediit, Bervico inſiſtente. Cæterum Sabaudiæ Duci multa fuit cum Aula Romana de Beneficiis præſertim Eccleſiaſticis, de Jurisdictione &c. contentio.

Art. III.

Italiæ mutatio. Pax Sabaudica. Res Florentinæ & Parmenſes. Bellum Venetum cum Turcis. Mirandola. Corcyra. Alberoni. Prætendens. Res Siciliæ & Sardiniæ. Bellum. Löovenſtein obit. Cardinales. Clemens XI obit. Succedit Innoc. XIII.

85. Anno 1712 *Portus Herculis* Hiſpanico adhuc tenebatur præſidio; unde illud Zumiungenius Dux Cæſareus expugnat. Inveſtituram Mutinæ, Rhegii, & *Mirandolæ* a Cæſare petit Dux Mutinæ. Obtinet, proteſtante licet Duce *Pico*, ad quem Mirandola ſpectaverat. Contra

tra vero Guastallæ Duci negatur. *Ottobonus* Cardinalis Protector Galliæ deligitur, graviter id ferente Republica Venetorum, & in agnatis vindicante, quæ non vult suos id genus muneribus publicis occupari.

1713 Genuenses emerunt a Cæsare portum & ditionem *Finalensem*. Sabaudiæ Dux, cui hæc emptio non admodum erat grata, coronatus est *Rex Siciliæ*, quam pax Ultrajectensis ei addixerat, invito Papa & Cæsare, illo ut Domino *Directo*, hoc *Utili*.

Pax autem *Ultrajectensis* Duci Sabaudiæ tribuit Sabaudiam & Nicæam restituendam, Pragelas, Exillas, Fenestrellam, Ulsiæ, Sesanæ, & Bardonachæ Valles, munimentum Delphini, cum Regno Siciliæ. Gallia approbat cessionem, a Cæsare Leopoldo anno 1703 factam Sabaudo, videlicet Ducatus Montisferrati, & ex Ducatu Mediolanensi, Alexandriæ, Valentiæ, regionis Lomellinæ, cum Valle Sesia, & Vigevano. Agnoscit etiam Gallia successionem Domus Sabaudicæ in Hispanica Monarchia in casum, quo Domus Andegavensis extingueretur. Pax Sabaudica.

Reliqua spectant amnestiam, commerciorum libertatem, jus ædificandi munimenta, vendendi bona, quæ Dux in Gallia possidet: captivos, contributiones & confiscationes tollendas: confirmationem pacis West. Pyrenææ, Neomagensis, Risvicensis, in quantum huic non repugnant.

Princeps Emmanuel, Thomæ Comitis Suessionensis filius, Eugenii Principis nepos, hoc anno duxit Theresiam, prædivitem Principis Lichtensteinii filiam.

Obiit Ferdinandus, Cosmi III Magni Hetruriæ Ducis filius, 50 jam annos natus. Conjugem habuit Violantam, Bavariæ Electoris sororem. Nullos reliquit liberos. Declaravit igitur Cosmus pater, jam septuagenario major, ut post mortem suam succedat Joannes Gasto, junior filius, & post eum, spe liberorum carentem, Maria Anna filia, Joanni Wilhelmo Electori Palatino nupta. 86. Res Florentiæ.

Vincentius Dux Guastallæ Investituram Guastallæ, Luzaræ, & Sabionedæ a Cæsare obtinuit, non autem Mantuæ.

Porro Princeps Eugenius erat Gubernator Mediolanensis. Archiepiscopo Cardinali Archinto subrogatus est Erba: Borromæo Daunius, Prorex Neapoli.

Anno 1714 Achmetes III Turcarum Imperator Venetis, propter Peloponesum maxime, bellum indixit. Genua Ducem elegit Justinianum. Legati Ducis Sabaudiæ Vienna & Ratisbona dimissi sunt, propter Siciliam, quam Cæsar & Dux sibi vendicabant.

Sed Dux illius possessionem priore jam anno adierat, tractatui Ultrajectensi innixus, contra quem tamen Cæsar protestabatur.

Et Parmæ. Domui Farnesiæ singularem hoc anno honorem habuit Philippus V Rex Hispaniæ, dum defuncta prima conjuge, Sabaudiæ Ducis filia, sibi copulavit *Elisabetham*, Odoardi II Parmæ Ducis filiam; unde magna in futurum jacta rerum semina. Quippe exspiratura videbatur Medicæa & Farnesia Familia, sola Elisabetha remansura utriusque surculo; nam & filia erat Parmæ & Placentiæ Ducis, & proneptis Margarethæ, Cosmi II Florentiæ Ducis filiæ. Quapropter haud gratum erat Cæsari hoc Elisabethæ cum Philippo V matrimonium; quia haud vane prævidebat, facile posse contingere, ut nobilissimi tres Ducatus (quamvis feuda masculina crederet) ad Domum Borbonicam devolvantur.

Obiit Vincentius Dux Guastallæ octogenarius. Successit filius Antonius Ferdinandus. Philippus Darmstadiensis Princeps regnantis frater renuntiatus a Cæsare Gubernator Mantuæ. Zandedarius a Pontifice Archiepiscopus Senensis, præsentante Cosmo III.

87. Venetorum apparatus. Anno 1715 Turcæ occupata *Morea* Italiæ imminebant. Veneti excitati ad vim repellendam strenue se armabant, conducto exercitu, quadraginta capitum millibus æstimato, quorum 22000 ex sola Germania conscripta narrantur. His copiis Schulenburgium, Teutonici generis Comitem præfecerunt. Nec electionis pœnituit. Rei maritimæ Grimanus præfectus. Insula Corcyra, Italiæ clavis magis munita. Præcipuum adjumentum Cæsar attulit, a Pontifice ad arma Turcis inferenda persuasus. Nec sacris thesauris parcitum, ad periculum a Christianis cervicibus avertendum.

Dux Sabaudiæ amisit Victorem Amadeum filium natu maximum. *Carolus Emmanuel*, Princeps Augustæ Prætoriæ (seu *Aostæ*) nunc appellatus Princeps Pedemontii, prout primogenitus appellari consuevit.

Dux Genuæ Justinianus per electionem successorem habuit Centurionium; qui propter ademptum gladium Cæsareo Officiali Bellico Aulæ Viennensi satisfactionem præstare debuit.

Picus de Mirandola, quia Philippo V adhæserat, Cæsaris gratia excidit, & amisso Ducatu, in Ducem Mutinæ per venditionem translato, factus est stabuli Præfectus apud Regem Hispaniæ, cum pensione annua 36000 aureorum.

Obiit Romæ Cardinalis Bullionius Princeps Turenius, Decanus sacri Collegii, cujus fata alias descripsimus.

Ex

Ex Germanis Cardinalis creatus est Damianus Hugo, Comes Schönbornius, nepos Electoris Moguntini, a Rege Poloniæ præsentatus: ex Gallis Henricus Bussi Episcopus Meldensis, strenuus Bullæ Unigenitus in Gallia propugnator: & cum iis septem Itali: duo Caraccioli Neapolitani, Scottus Mediolanensis, Marinus & Spinola Genuenses, Patricius Romanus, Nazzius Archiep. Nicænus.

Anno 1716 Turcarum triginta millia *Corcyram* aggrediebantur, & extensione in Insulam facta urbem ipsam, bene munitam, oppugnarunt; sed ingenti suorum clade repulsi sunt. Schulemburgius Venetiis, velut olim apud Romanos, ovans belli Imperator fuit exceptus. Corcyra.

Genuæ Centurionio Dux successit Benedictus Viale. Corsis arma adempta propter varias cædes patratas. Löwensteinius, qui Bavariam administraverat, &, cum postea Ratisbonæ Comitiis præesset, S. R. I. Princeps creatus, hoc anno dictus est Gubernator Mediolani, Principe Eugenio Belgis præfecto.

Anno 1717 Veneti instructa gemina classe, cui etiam Pontificiæ & Genuenses naves se adjunxerant, terra marique gemina relata Victoria, adversus Musulmannos impigre bellum prosequebantur, Cæsare in Servia triumphante. At turbavit ulteriores spes optimas *Alberonius*, Sardinia intercepta, ex amico & socio, qualis credebatur, factus hostis, cui soli Turcæ erant debitores. Hanc gratiam retulit summo Pontifici, qui paulo ante eum purpura donaverat; qua sanctius usi sunt Borromæus Mediolanensis, & Zackyus Hungarus, eodem ornati. 88. Alberoni.

Clemens XI ac melior orbis, gravissime tulit hoc prorsus inexspectatum Alberoni facinus, incidentis palmas Pannonicas, & Moreæ amissæ rei. Nec valuit apud eum ulla paterna hortatio, ut male cœptis desisteret. Sed graves sedi Apostolicæ etiam in aliis molestias intulit. Aula quoque Cæsarea minus amicam se erga Pontificem exhibuit, quod suspicaretur, illum ad pellendos Italia Germanos cum Alberonio & Hispanis clam colludere.

Cum post Triplum fœdus *Jacobus III*, Jacobi II Angliæ Regis filius, etiam Avenione deberet excedere, Papa in amplexum exulis explicavit brachia, demonstrans luculente, commune Christianis Romæ esse domicilium, quin & Patrem & patriam, filiis afflictis & desertis ab agnato etiam sanguine, paterne providentem. Is, ut Romæ omnia recto ordine florerent, Falconierium urbi Gubernatorem dedit. Prætendens.

Plus

Turbæ Siculæ, Plus negotii Pontifici fuit cum novo, quod Victor Amadeus Rex constituerat, Tribunali *Siciliæ*. Hoc Ecclesiasticas etiam causas ad se trahebat, & Clerici, opponentes exceptionem fori declinatoriam, aut Romam appellantes, exilio plectebantur. Idem patiebantur, qui Pontifici obsequentes Interdictum ab eo latum observarunt. At anno sequenti Sicilia ad alios transiit.

Sardinia autem jam hoc anno, expugnata Calari, urbe principe, a Marchione Ledeo, Hispanorum Ductore, fuit occupata, Rubyo Prorege Cæsareo in Corsicam profugiente.

Anno 1718 *Passoravici* cum Turcis pax fuit conclusa, qua illis Morea fuit relicta, Venetis autem loca quædam in Dalmatia & Albania cessa sunt; prout in Hungaricis memoratum.

Et bellum. Hispani 30000 armatorum sub Ledeo Marchione in *Siciliam* effundunt, & plerasque urbes qua vi, qua ditione Maffeo, Sabaudiæ Ducis Proregi, resistendo impari, eripiunt. Castagneta vero cum navali exercitu Insulam aggreditur. Sed *Bingius* Anglicæ classi præfectus, adjunctis sibi sex Cæsarianorum millibus, gemino navali prælio victos Hispanos penitus dissipavit, capto etiam Castagneta Archithalasso, lethaliter saucio. Nihilominus tamen Ledeus in continente Siciliæ, (quam Dux Sabaudiæ in manus Imperatoris consignaverat) bellum prosequebatur, Messina quoque in ditionem Hispaniæ redacta. Duo tunc erant in Sicilia Proreges, Cæsareus nempe Dux de Monteleone, & Marchio de Leede Hispanus. Quamvis autem quadruplo fœdere sancitum sit, ut Sabaudus loco Siciliæ Sardiniam obtineat, Hispanus tamen istam hoc anno retinuit.

Interea vero Cæsareæ copiæ, finito bello Turcico, magno numero per Italiam Siciliam versus tendebant, non sine relictis itineris sui vestigiis.

Löwenstein. Obiit Maximilianus Carolus Princeps *Löwensteinius*, Mediolani Gubernator; cujus familia ex Friderico I Electore Palatino, legitimo quidem, impare tamen thoro descendit. Bavariam decennio administraverat: Principalis dein Ratisbonæ ad Comitia Imperii Commissarius, Mediolani denique Gubernator vitam, magna in Cæsares fide, transactam finiit. Successit ei Comes *Coloredo*.

Cosmus III Dux Hetruriæ 78 ætatis anno & 50 Regiminis aspicere debuit, de suo Ducatu per Fœdus Quadruplum, exclusa etiam filia, disponi, & alienos milites in eo velut pro arbitrio dominari. Protestatus propterea per Legatum Viennæ, Parisiis, Londini.

Anno

Anno 1719 Cæsareæ copiæ in Siciliam penetrarunt, Ductore *Mercio*, Anglicis navibus vectæ, ibique Messinam cum arce tandem expugnarunt, non tamen sine multorum capitum impendio.

Neapolis hoc anno tres habuit Proreges: 1. Daunium, qui eam dignitatem abdicavit. 2. Gallaschium, qui Cæsareus ante fuerat Romæ Orator; cui brevi mortuo successit Comes Schrattenbachius, Olomucensis in Moravia Episcopus. Neapolitanis bellum non erat, apparatum tamen ad Siciliam Hispanis extorquendam præbere oportuit.

Obierunt Cardinalis Casinus Aretinus, ex sacro Cappucinorum Ordine 1712 assumptus, Acciaiolius Adduanus, & Spinola: novi vero creati, Gevreus & Mayllius Galli: Georgius Spinola Genuensis, qui fuerat Nuntius Viennæ: Bentivolius Ferrariensis, Nuntius Parisiis: Bossu de Alsatia Archiepiscopus Mechliniensis: Belluga Hispanus: Comes de Althan Germanus: Peyrera Lusitanus: Salernus Neapolitanus S. J. commendante Rege Poloniæ. Cardinalis autem *de Judice* a partibus Hispanis ad Cæsareas transiit, recepitque, quæ in regno Neapolitano amiserat. Multis etiam Hispanis, qui partes Austriacas secuti fuerant, sedes in eodem regno aut etiam Viennæ sunt assignatæ; sicut Italis, Borboniæ Domui adhærentibus, in Hispania. **Cardinales.**

Anno 1720 numerus Cardinalium ad 70 ascendit. Obierunt autem Priulus, Casonus, & Tremollius, Gallicus Romæ Orator, priore primum anno Archiepiscopus Cameracensis renuntiatus. Eorum vero loco tres alii purpuram receperunt: Barberinus Venetus, Episcopus Brixiensis, Borgia Hispanus ex Gandia, Archiepiscopus Toletanus, Cienfuegus S. J. Hispanus, qui singulari apud Cæsarem gratia pollebat.

Cardinalem *Alberonium*, ex Hispania ad Genuenses profugum, Pontifex ad dicendam causam Romam citavit. Sed contumax comparere recusavit. **Alberoni.**

Jacobo III Sobieskya genuit hoc anno *Carolum Eduardum*, in spem Anglicæ coronæ natum. Nec defuit Pontificis, Hispaniæ, & Cardinalium liberalitas. **Stuart.**

Hispani ex *Sicilia* recesserunt. Cæsari, tanquam Regi Siciliæ, Panormi præstitum homagium. Dux de Monteleone, Neapolitanus ex Domo Pignatellia, dictus Prorex. Ad continendos Siculos retenti in regno 16000 milites. **Sicilia.**

Sardiniam pariter, inito tractatu, cui Mercius, Ledeus, Bingius subscripserunt, Hispani deferebant, eamque Octavius de Medicis nomine Cæsaris Sabaudico Proregi tradidit.

Mocenigus Provisor Dalmatiæ finium regundorum opus hoc anno cum Turcis absolvit: atque redeunti Constantinopoli Ruzzino Legato, subrogatus a Venetis est Emo. Qui Cardinali Ottobono omnia bona, ob Protectoratum Galliæ ablata, restituerunt.

Anno 1721 pientissime, ut vixerat, obiit *Clemens XI* Pontifex Maximus, genere Albanus, patria Urbinas, plenus dierum & meritorum, ætatis anno 71, Pontificatus 21, prudentia, fide, morum gravitate, zelo, cura pastorali, vitæ innocentia & integritate multo clarissimus. Jansenianam hæresin per Constitutionem *Vineam Domini*, Quesnellianam per Bullam *Unigenitus* profligavit. Jura Ecclesiæ strenue defendit, difficillimis sane temporibus. 67 Cardinales elegit, virtute & doctrina conspicuos.

Obit Clem. XI.

Rege exule recepto, causa Aurelianensi æquissimo arbitrio composita, pace inter filios, de coronis certantes, conciliata, paterna sollicitudine in omnem partem exporrecta, calamitatibus temporum magno animo toleratis, æternam sui reliquit memoriam.

Multas edidit Constitutiones; quas sequenti parte referam. Bullam autem *Unigenitus* cum Observationibus hic interferendam putavi.

Art. IV.

Bulla Unigenitus *seu Propositiones* 101 *per Constitutionem Unigenitus a Clemente XI profligatæ Anno* 1713.

89. Unigenitum Dei filium nos admonuisse, inquit Pontifex, ut attenderemus a falsis Prophetis, qui veniunt ad nos in vestimentis ovium, quorum nomine potissimum demonstrentur Magistri illi mendaces, qui splendida pietatis specie prava dogmata latenter insinuantes, introducunt sectas perditionis sub imagine sanctitatis, utque facilius incautis subrepant, quasi deponentes lupinam pellem, & se se Divinæ legis velut quibusdam ovium velleribus obvolventes, sacrarum scripturarum verbis, quæ multipliciter in suam aliorumque perniciem depravent, nequiter abutantur, antiqui videlicet,

eet, a quo progeniti sunt, mendacii parentis exemplo ac magisterio edocti, nullam omnino esse expeditiorem ad fallendum viam, quam, ut, ubi nefarii erroris subintroducitur fraudulentia, ibi Divinorum verborum prætendatur auctoritas.

His se Divinis monitis instructum, pergit Pontifex, ubi accepisset, librum quemdam Gallico idiomate olim impressum, & in plures tomos distributum sub titulo: *Le Nouveau Testament en Francois avec des reflexions morales sur chaque verset &c. a Paris* 1699. Aliter vero: *Abrege de la morale de l'Evangelie, des Actes des Apotres, des Epitres de S. Paul; des Epitres Canoniques, & de l'Apocalypse,* ou: *Pensees chretiennes sur le texte de ses livres sacrez &c. a Paris* 1693 & 1694, tametsi alias a se damnatum, ac revera Catholicis veritatibus pravarum doctrinarum mendacia multifariam permiscentem, adhuc tamen, tanquam ab omni errore immunem a pluribus haberi, ac Christi fidelium manibus passim obtrudi, quaqua versum disseminari, etiam latine redditum, ut contagium transeat de gente in gentem.

Versutis hujusmodi seductionibus atque fallaciis creditum sibi gregem in viam perditionis sensim abduci summopere se dolere, ait. Quapropter se pastoralis non minus curæ stimulis, quam frequentibus orthodoxæ fidei zelatorum querelis, maxime vero complurium, præsertim Galliæ, Episcoporum litteris ac precibus excitatum, gliscenti morbo validiore aliquo remedio obviam ire decrevisse.

Cum autem summa libri hujus pernicies ideo potissimum invalescat, quod ea intus lateat, & velut improba sanies non nisi secto ulcere foras erumpat, cum liber ipse primo aspectu legentes specie quadam pietatis illiciat, nihil propterea opportunius salubriusque, quam si fallax libri doctrina, generatim solummodo antea indicata, pluribus singillatim excerptis propositionibus, distinctius & apertius explicaretur, atque universis Christi Fidelibus zizaniorum semina, e medio tritici, quo tegebantur, educta, velut ob oculos exponerentur, Episcopis & Christianissimo in primis Rege, cujus eximius in tuenda fidei Catholicæ puritate, extirpandisque erroribus zelus laudari non satis possit, id flagitantibus.

Hinc extractas summa fide propositiones, a compluribus in sacra Theologia Magistris, pluribusque Cardinalibus, accurate discussas, coram ipso dein etiam summo Pontifice quam maxima diligentia ac maturitate, singularum insuper propositionum cum ipsomet libri textu exactissime facta collatione, pluries iteratis congregationibus

expendi & examinari Papa mandavit. Hujusmodi autem propositiones sunt sequentes.

Propositio 1.

Quid aliud remanet animæ, quæ Deum atque ipsius gratiam amisit; nisi peccatum & peccati consecutiones, superba paupertas & segnis indigentia, hoc est, generalis impotentia ad laborem, ad orationem, & ad omne opus bonum.

Reflexio. Sensus est clarus: nihil post amissam gratiam (utique *sanctificantem*) remanet animæ nisi peccatum, & impotentia ad omne opus bonum. Ergo amittit & fidem, & spem, earumque habitus. Tridentinum autem dicit anathema, si quis dixerit, amissa per peccatum gratia, simul & fidem semper amitti. Ergo amittit etiam characterem sacramentalem. Ergo definit esse sacerdos, imo & Christianus. Et sic confirmabitur articulus 30 Joannis Hufs: *Nullus est Episcopus, dum est in peccato mortali &c.*

Sequitur ulterius, peccatorem post amissam gratiam sanctificantem ad pœnitentiam & justitiam redire non posse: quia in eo generalis est impotentia ad omne opus bonum. Sequitur denique, inutiliter a Deo in sacris scripturis præcipi pœnitentiam, operationem salutis, orationem, aliosque actus bonos moraliter, imo etiam supernaturales, quod dici non potest; licet enim homo in statu peccati mortalis non possit elicere actus meritorios vitæ æternæ, potest tamen elicere actus supernaturales, uti fidei, spei, contritionis. Alias enim nunquam amplius posset justificari.

Denique in homine post peccatum remanet ratio, libertas, cognitio Dei, capacitas recipiendi gratiam, fides in Christum, spes remissionis peccatorum per sacramentum pœnitentiæ, gratiæ actuales, quæ facienti quod est in se non denegantur. An hæc sint peccata? An non sunt dona Dei? An non remanent gratiæ externæ, exhortationes, sanctorum exempla, orationes?

Rursus, si in peccatore datur *generalis impotentia ad omne opus bonum*, non tenetur actiones suas referre ad Deum, Deum diligere, ejusdem præceptis obsequi, aut ullas obligationes muneris sui præstare. Imo peccator omni naturali, Divina, humana obligatione absolvetur. Denique hæc est prima propositio Jansenii damnata, videlicet, aliqua Dei præcepta hominibus esse impossibilia.

Heu quam enormes sequelæ ex hac prima Quesnelli propositione! quam falsæ! quam scandalosæ! quam hæreticæ! nam Trid. *Seff.*

Sess. 6 can. 7 ait: *si quis dixerit, opera omnia, quæ ante justificationem fiunt, quacunque ratione facta sint, esse peccata &c. anathema sit.*

Propositio 2.

Jesu Christi gratia principium efficax boni cujuscunque generis, necessaria est ad omne opus bonum; absque illa non solum nihil fit, sed nec fieri potest.

Reflexio. Etiam hæc propositio coincidit cum prima Jansenianа, quia ait, sine gratia efficaci nihil fieri posse; adeoque eliminatur omnis gratia mere sufficiens, quia omnis gratia semper esset efficax, seu obtinens effectum. Non posset igitur homo elicere actum virtutis, etiam præceptum, quem omittit, nec vitare peccatum, quod committit; quia non habet gratiam efficacem. Excusabilis ergo esset omnis peccator. Verum quidem est, quod sine gratia efficaci nemo operetur bonum, ad salutem conducens, sed falsum est, quod non possit; habet enim potentiam operandi, &, si uteretur hac potentia, gratia esset efficax.

Propositio 3.

In vanum Domine præcipis, si tu ipse non das, quod præcipis.

Reflexio. Sensus est: vana & inutilia sunt præcepta Dei, si per gratiam efficacem non dat, quod præcipit. Eliminatur igitur rursus gratia sufficiens, & arguitur Deus a Quesnel o imprudentiæ & injustitiæ, quod imponat nobis præcepta vana, quæ observare nullatenus possumus. Quoties enim ea non observamus, toties secundum Quesnellum observare illa non possumus, ex defectu scilicet gratiæ efficacis, quæ, ut ait, non tantum ad actualem operationem, sed etiam potentiam operationis simpliciter est necessaria.

Dissiliat penna blasphema! Deus non in vanum seu inutiliter vel imprudenter imponit præcepta. Serviunt ad finem, a Deo intentum, nempe ad manifestandam ejus misericordiam, bonitatem, liberalitatem, clementiam, si observentur, ad justitiam vero vindicativam, si non observentur. Nam ex culpa & perversa voluntate hominis non observantur: Deus dat gratias sufficientes ad observationem præceptorum, & quidem cum seria voluntate omnes salvandi, nolens aliquos perire, sed omnes ad pœnitentiam reverti. Sibi imputet homo, si sit servus nequam, virgo fatua, si sit rebel-

lis lumini, si Spiritui Sancto resistat, si stanti ad ostium & pulsanti non aperiat, si vocanti non respondeat, si opera misericordiæ non exerceat, si ficulnea infructuosa exscindatur & in ignem mittatur, si Betsaidæ ingratæ & refractariæ væ intentetur: si fiat anathema, qui non amat D. N. J. Christum.

Propositio 4.

Ita, Domine, omnia possibilia sunt ei, cui omnia possibilia facis, eadem operando in illo.

Reflexio. Sensus re ipsa est, præcepta tunc tantum impleri posse, cum implentur, non autem tunc, quando violantur. Unde hæc propositio incidit in priores; nullam dari a Deo gratiam, nisi efficacem; consequenter, peccatores nullam habere gratiam, qua observatio mandatorum ipsis fiat possibilis, omnesque reprehensiones & adhortationes, ad peccatores in S. Scriptura directas, esse meras ludificationes; ad quas profecto sequelas horrendas piæ menti ambæ aures tinniant. Accedit, quod propositio afferat omnia possibilia fieri per actualem operationem, cum tamen hæc præsupponat possibilitatem per gratiam etiam prævenientem.

Propositio 5.

Quando Deus non emollit cor per interiorem unctionem gratiæ suæ, exhortationes & gratiæ exteriores non inserviunt, nisi ad illud magis obdurandum.

Reflexio. Loquitur Quesnellus rursus de gratia *efficace*; neque enim aliam agnoscit. Et sic per se patet virulenta ejusdem sanies. Quid? exempla Christi, prædicationes, exhortationes, præcepta, oratio, passio, mors, instituta ab eo sacramenta, aliæque gratiæ exteriores, iis, qui non sunt conversi, ad nihil inservierunt, inserviuntque, nisi ad illos magis obdurandos? os blasphemum: si ita est, peccator neque concionem accedet, nec exhortationes audiet, neque Missæ sacrificio assistet, nec orabit, ne magis obduretur.

Propositio 6.

Discrimen inter fœdus Judaicum & Christianum est, quod in illo Deus exigit fugam peccati, & implementum legis a peccatore, relinquendo illum in sua impotentia, in isto vero Deus dat peccatori, quod jubet, illum sua gratia purificando.

Re-

Reflexio. Falsum est, quod Deus in fœdere veteri peccatores reliquerit in sua impotentia. Erat David peccator; an Deus eum reliquit? an filius, qui secutus est patrem peccantem, non etiam sequi potuisset pœnitentem? Si Deus reliquit peccatorem in sua impotentia, absque omni auxilio, etiam sufficiente, quomodo ab eo exigere potuit fugam peccati, & implementum legis. Tyranni est, Quesnelle, exigere, quod est impossibile.

In isto vero Deus dat peccatori, quod jubet: id est, omni peccatori dat gratiam, vel efficacem vel sufficientem, non autem determinate efficacem, præter quam tu omnem negas. Si omnes haberent gratiam efficacem, omnes converterentur; non autem omnes convertuntur: ergo aliqui, imo plurimi habent gratiam mere sufficientem.

Propositio 7.

Quæ utilitas pro homine in veteri fœdere, in quo Deus eum reliquit propriæ infirmitati, imponendo ipsi suam legem? quæ vero felicitas non est, admitti ad fœdus, in quo nobis Deus dat, quod petit a nobis?

Reflexio. Propositio hæc consonat priori. Amplior est Divina providentia, amorque erga naturam rationalem, quam ad vitam æternam condidit, atque redimere ab æterno statuit, quam ut eam infirmitati suæ relinquat, imponendo ipsi legem, quam servare non possit. Aliud loquuntur sacræ scripturæ veteris etiam testamenti, aliud sanctorum veteris quoque legis exempla. Quantum ad novun fœdus spectat, an Deus omnibus dat gratiam efficacem ad faciendum id, quod a nobis petit?

Propositio 8.

Nos non pertinemus ad novum fœdus, nisi in quantum participes sumus novæ ipsius gratiæ, quæ operatur in nobis id, quod Deus nobis præcipit.

Reflexio. Antiquam nobis cantilenam, aliis aliisque verbis fucatam, occinit Quesnellus, ad exterminandam gratiam sufficientem, & statuendam solam efficacem, cum cooperatione nostra conjunctam. An infans baptizatus non pertinet ad novum, id est, Christianum fœdus? At ille non habet gratiam actualem, utpote consistentem in illustrationibus intellectus, & bonis inspirationibus voluntatis. Et loquendo etiam de adultis, an omnes adulti, in quibus gratia non operatur, quod nobis Deus præcipit, non pertinent ad hoc novum fœdus? non sunt Christiani? non sunt membra Ecclesiæ? peregrinum sane est hoc idioma. Quamdiu in homine manet habitus fidei, tam-

tamdiu manet Christianus, atque ad fœdus novum, id est, Ecclesiam Christi pertinet: habitus autem fidei non extinguitur, nisi per formalem hæresin, aut peccatum grave contra fidem.

Propositio 9.

Gratia Christi est gratia suprema, sine qua Christum confiteri nunquam possumus, & cum qua nunquam illum negamus.

Reflexio. Sensus obvius & naturalis est: *omnis gratia est Christi gratia suprema, semperque efficax.* Nam propositiones indefinitæ in materia dogmatica sunt universales, prout etiam definitiones, qualem hic Quesnellus nobis vult proponere, & hinc rursus excludit gratiam sufficientem, negatque peccantibus omnem gratiam.

Propositio 10.

Gratia est operatio manus omnipotentis Dei, quam nihil impedire potest, aut retardare.

Reflexio. Si omnis gratia est operatio, si nihil hanc operationem impedire potest, ubi libertas? ubi gratia sufficiens? cur S. Stephanus Judæis exprobravit: *vos semper Spiritui Sancto resistitis?* cur Dominus conqueritur de vinea, de ficulnea? cur dicit: *vocavi, & renuistis; curavimus Babylonem, non est sanata: extendi manus ad populum non credentem & contradicentem?* Si omnis gratia esset operatio, nemo peccaret. Cur Tridentinum *sess. 6 can.* 4 anathema dicit illi, qui dixerit, liberum hominis arbitrium, a Deo motum & excitatum non posse dissentire. Si Deus vellet agere tanquam omnipotens & absolutus Dominus, utique semper sequeretur operatio; at supposita concessione libertatis hominem non cogit, neque necessitat. Habet tamen in thesauris suis tot gratias congruas, ut, salva etiam libertate voluntates humanas semper posset ad bonum flectere.

Propositio 11.

Gratia non est aliud, quam voluntas omnipotentis Dei jubentis, & facientis, quod jubet.

Reflexio. Recoquit Quesnellus antiquam crambem, perpetuoque contendit eliminare gratiam sufficientem, & libertatem, seu cooperationem liberam hominis, omnesque actus bonos vult esse necessarios homini, aut impossibiles; quod est ipsum pus Jansenii, & Calvini. S. Augustinus vero *lib. de gratia Christi cap.* 14 in illa ver-

verba, *omnis, qui didicit, venit ad me*, scribit: *quis non videt, & venire quemquam ad Patrem, & non venire, ex arbitrio pendere voluntatis?*

Errat denique Quesnellus etiam in eo, quod gratiam nihil aliud esse velit, quam voluntatem Dei, cum tamen sit donum Dei, in anima receptum, adeoque a voluntate Dei distinctum, nempe illustratio intellectus, & pia inspiratio & excitatio voluntatis humanæ. Hi autem sunt actus hominis, menti humanæ a Deo inditi, non autem sunt ipse Deus, aut voluntas Dei, quæ est ipse Deus.

Propositio 12.

Quando Deus vult salvare animam, quocunque tempore, quocunque loco, effectus indubitabilis sequitur voluntatem Dei.

Reflexio. Falsum hoc; nam Deus vult omnes animas salvari, ut innumeris locis testatur Sacra Scriptura. Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum Unigenitum daret; nolens aliquos perire, sed omnes ad pœnitentiam reverti. Ipse enim est propitiatio pro peccatis totius mundi: illuminat omnem hominem, venientem in hunc mundum. Nolo mortem impii, inquit, sed ut convertatur & vivat: convertimini, convertimini, ingeminat: quid potui vineæ meæ facere, & non feci? quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti.

An tam patheticæ expressiones non sunt satis manifesta signa voluntatis Divinæ salvandi omnes. Quare ergo plurimi non salvantur? quia noluerunt: quia fuerunt rebelles lumini: quia restiterunt Spiritui Sancto: quia dereliquerunt fontem aquæ vivæ, & foderunt sibi cisternas dissipatas, quæ continere non valent aquas. Deus dat omnibus sufficientia gratiarum auxilia, & quidem cum optima intentione salutis, quibus possent, si vellent, cooperari, & salutem consequi; quod non cooperentur, non stat per Deum, sed per voluntatem hominis refractariam.

Ex his patet venenum impiæ & scandalosæ propositionis Quesnellianæ, quod omnes salventur, quos Deus vult salvari, consequenter innumeros, qui non salvantur, non velit salvari. *Videantur, quæ de hac re scripsi in Theologia Jansenistica cap.* 8 & 9.

Propositio. 13.

Quando Deus vult animam salvam facere, & eam tangit interiori gratiæ suæ manu, nulla voluntas humana ei resistit.

Reflexio. Est idem Sirenis cantus, ad abjiciendam salutis curam intentus, omniaque sorti prædestinationis relinquenda. Sequitur enim, eos, qui non salvantur, interiori gratiæ manu non fuisse tactos, adeoque salutem ipsis fuisse impossibilem; quod est contra omnes scripturas, contra finem creationis, incarnationis, redemptionis, contra sanctitatem, misericordiam, bonitatem, suavem providentiam Dei, imo & contra justitiam; quomodo enim justissimus Deus ad ignes æternos damnare poterit innumeros homines, quibus absolute fuit impossibile, salutem operari; cum sine gratia, & quidem supernaturali, nullum opus salutare, seu ad æternam vitam conducens, præstari possit, talis autem gratia (proxima & remota) ipsis defuerit, nec medium ullum habuerit, eam consequendi. Nescio sane, quem Deum sibi fingant Calvinistæ eorumque progenies, Jansenistæ & Quesnelliani. Si boni estis, sentite de Domino in bonitate.

Propositio 14.

Quantumcunque remotus a salute sit peccator obstinatus, quando Jesus se eidem videndum exhibet lumine salutari suæ gratiæ, oportet, ut se dedat, accurrat, sese humiliet, & adoret Salvatorem suum.

Reflexio. Oportet, id est, necesse est. Ubi ergo libertas? Cain, Pharao, Judas, latro blasphemans in cruce, obstinati peccatores, Deus se vobis videndum præbuit lumine suæ gratiæ; cur necessitati non paruistis? Utinam omnes, quos Deus gratia sua visitat, ita promptum exhiberent obsequium, nemo damnaretur; quia omnibus lumen gratiæ affulget. *Illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Joan.* 1.

Sed videte vafritiem hominis versipellis! utitur voce æquivoca *oportet*, quæ & decentiam significat, & necessitatem. Ipse vero hanc intelligit, ut ex toto ejus systemate manifeste constat; adeoque & libertatem & gratiam sufficientem captiosa sua propositione tollit, ad exemplum Magistri sui Jansenii.

Propositio 15.

Quando Deus mandatum suum & suam externam locutionem comitatur unctione sui spiritus, & interiori vi gratiæ suæ, operatur illa in corde obedientiam, quam petit.

Re-

Reflexio. Bono animo estote peccatores! dormite in utramque aurem. Si veniat illa gratia, evigilabitis certo, & obedientiam præstabitis: si non veniat, actum est de vobis, quidquid conemini. Nihil ergo vobis superest, nisi, ut curam salutis abjiciatis, & abyssum Divinorum judiciorum exspectetis in vestris sceleribus. Scandalosa doctrina! secundæ Jansenii propositioni damnatæ conformis: *Interiori gratiæ in statu naturæ lapsæ nunquam resistitur.* Uterque excludit gratiam sufficientem, solamque agnoscit necessitantem; qua si quis careat, impossibile est salutem operari: ita novelli hi Magistri in Israel. Nos autem Catholici tenemus, nullum esse hominem, cui non detur gratia, saltem sufficiens, remote vel proxime; multos autem homines vitio suo gratiæ non obedire.

Propositio 16.

Nullæ sunt illecebræ, quæ non cedant illecebris gratiæ; quia nihil resistit omnipotenti.

Reflexio. Utinam hoc verum esset! sed tristis experientia monstrat contrarium. Heu! quot miseri mortales, quibus non deest gratia, cedunt illecebris carnis, illecebris oculorum, & superbiæ vitæ. Canit Quesnellus identidem, mutatis aliquantum vocibus, antiquum melos de gratia sua necessitante. Nos fatemur, nullum esse hominem, ita obduratum, quem Deus non possit convertere, dando gratias illi tam fortes, atque in tam opportunis circumstantiis, ut, licet illis posset resistere, non tamen sit restiturus. Et sic salvatur Divina omnipotentia in corda hominum, simulque libertas humana, quam Deo ad merendum placuit concedere.

Propositio 17.

Gratia est vox illa Patris, quæ homines interius docet, ac eos venire facit ad Christum Jesum. Quicunque ad eum non venit, postquam audivit vocem exteriorem filii, nullatenus est doctus a patre.

Reflexio. Mirum sane, homines istos, qui Christiano, imo & Catholico nomine, gloriantur, adeo in Deum O. M. esse impios, ut non crudelem tantum eum nobis repræsentent, sed peccata etiam humani generis, & obstinationem in malo eidem tribuant, defectui nempe Divinæ gratiæ interioris: *nullatenus est doctus a Patre*, inquit hic homuncio; cum tamen, sacra testante pagina, illuminet omnem hominem venientem in hunc mundum. Ipse tu Quesnelle suffi-

cienter doceris a Patre, & illuminaris; sed es rebellis lumini, & omnibus viribus contendis, verbo Dei, Ecclesiæ, Conciliorum, Patrum, ac Theologorum unanimi doctrinæ, contradicere, atque innumeris hominibus omnem viam ad salutem æternam, ad quam tamen conditi sunt, intercludere, dum omne gratiæ auxilium interius, sine quo tamen ad illam non possunt pertingere, pervicaciter eis negas: contra vero prædestinatos gratia necessitante, & hoc ipso tollente libertatem arbitrii, instruis. Mi bone! hæc non es doctus a Patre cælesti, sed ab alio.

Propositio 18.

Semen verbi, quod manus Dei irrigat, semper affert fructum suum.

Reflexio. Semen verbi omnibus spargitur, etiam tibi Quesnelle, sed tibi non affert fructum suum, quia culpa tua illud suffocas, & frontem obduratam obtendis veritati, quæ docet, semen verbi Dei, quamvis irrigatum gratia cælesti, vitio agri non semper afferre fructum suum.

Propositio 19.

Gratia Dei nihil est aliud, quam ejus omnipotens voluntas. Hæc est idea, quam ipse Deus nobis tradit in omnibus suis scripturis.

Reflexio. Nova prorsus gratiæ definitio! novum dogma! novusque error, & quidem duplex! voluntas Dei est ipse Deus; neque enim in Deo datur quid distinctum a Deo. An gratia actualis, animæ humanæ a Deo inserta, est ipse Deus? Voluntas Dei est æterna & immutabilis, una & simplicissima, gratia est donum Dei, productum in tempore, multiplex, ac transiens; aliud est causa, aliud effectus: nihil est causa sui ipsius: voluntas Dei est causa, gratia effectus. Voluit Deus mundum condere; an propterea mundus est voluntas Dei? vel, ut alia Quesnelliana gratiæ definitione utar, gratia est irrigatio seminis; an autem aqua irrigans nihil aliud est, ac voluntas irrigantis?

Falsissimum est secundo, quod Deus hanc ideam gratiæ nobis tradat in Sacris Scripturis. Tertius error, isque gravissimus est, quod etiam hic Quesnellus conetur solam gratiam necessitantem adstruere.

Propositio 20.

Vera gratiæ idea est, quod Deus vult, sibi a nobis obediri, & obeditur: imperat, & omnia fiunt: loquitur tanquam Dominus, & omnia sibi submissa sunt.

Reflexio. Nova sane & paradoxa rursus idea gratiæ, omnibus hactenus bonis Theologis incognita, certe falsissima, temeraria & scandalosa, imo innovans omnes Jansenii hæreses. Nam secundum hanc ideam, qui præceptis Divinis non obediunt, nullam accipiunt gratiam, nullum salutis remedium: ergo servare præcepta ipsis est impossibile: ergo præcipit Deus impossibilia: Deus pro eis non est mortuus, & tamen demerentur, faciendo id, quod non possunt non facere: contra vero qui obediunt, necessario obediunt: ergo nulla datur libertas indifferentiæ: & tamen merentur; ergo ad merendum & demerendum non requiritur libertas a necessitate. Quot hæresum monstra, toties profligata!

Propositio 21.

Gratia Jesu Christi est gratia fortis, potens, suprema, invincibilis, utpote quæ est operatio voluntatis omnipotentis, sequela & imitatio operationis Dei incarnantis, & resuscitantis filium suum.

Reflexio. Propositio Quesnelli in materia dogmatica est iterum universalis, *omnis gratia* est suprema, invincibilis. Igitur excludit omnem gratiam sufficientem, distinctam ab efficaci, quæ juxta eum est necessitans, ut proin plurimis actus salutaris sit absolute impossibilis, aliquibus vero necessarius. Utrumque est error in fide, damnatus in Jansenio.

Propositio 22.

Concordia omnipotentis operationis Dei in corde hominis cum libero ipsius voluntatis consensu demonstratur illico nobis in incarnatione, veluti in fonte, atque archetypo omnium aliarum operationum misericordiæ & gratiæ, quæ omnes ita gratuitæ atque ita dependentes a Deo sunt, sicut ipsa originalis operatio.

Reflexio. Pulchra enim vero concordia gratiæ necessitantis cum libero voluntatis consensu! quid tam contrarium libertati, quam absoluta necessitas? & quid tam contrarium necessitati, quam libertas? calorem & frigus, nigrum & album, dulce & amarum facilius componas. Verum est, gratiam gratuitum omnino esse donum Dei, sicut Incarnatio est gratuitum donum Dei; sed liberum est homini, hæc dona ad fructum applicare, ut adeo, qui non applicat per bonam operationem, id sibi imputare debeat, nullatenus vero Deo, qui omnibus sua dona, ad salutem necessaria offert,

Propositio 23.

Deus ipse nobis ideam tradidit omnipotentis operationis suæ gratiæ, tam significans per illam, qua creaturas e nibilo producit, & mortuis vitam reddit.

Reflexio. Chorda eadem semper oberrat exoticus hic vitilitigator, ad exterendam gratiam sufficientem, & libertatem hominis, gratiam vero necessitantem inducendam. Ita enim re ipsa, fucatis licet verbis argumentatur: sicut homo non potest resistere sui productioni ex nihilo, aut mortuus restitutioni vitæ, sic homo non potest resistere operationi gratiæ. Deinde, si hæc est vera idea operationis gratiæ, homo nunquam cooperatur gratiæ, sicut non cooperatur sui creationi, aut mortuus sui resuscitationi ad vitam; sed solus Deus omnia agit. Ubi ergo libertas? ubi actus virtutis? ubi meritum aut demeritum?

Propositio 24.

Justa idea, quam centurio habet de omnipotentia Dei, & Jesu Christi in sanandis corporibus, solo motu suæ voluntatis, est imago ideæ, quæ haberi debet de omnipotentia suæ gratiæ in sanandis animabus a cupiditate.

Reflexio. Si Deus animas sanaret solo motu suæ voluntatis, omnes sanarentur; nam habet seriam voluntatem sanandi & salvandi omnes. Experimur autem mortales, quod Deus motu suæ voluntatis solo non omnia vulnera nostra sanet, sed requirat cooperationem voluntatis nostræ sæpe difficilem. Quanta enim pars adhuc nobis relinquitur, ut superemus cupiditatem, generi nostro congenitam, ad cooperationem nostræ voluntatis cum voluntate Divina, quanta lucta, quantum certamen, quanta difficultas nobis supersunt, in vincendis tentationibus, carnis illecebris, præceptis Divinis observandis, aliisque virtutum actibus non raro arduis exercendis.

Expertus est Apostolus, qui ingenue fatetur, datum sibi stimulum carnis, se tamen bonum certamen certasse, amplius omnibus laborasse. Addit autem, *non ego, sed gratia Dei mecum:* & alibi: *unusquisque propriam mercedem recipiet secundum suum laborem; Dei enim adjutores sumus.* Piget plura addere contra fabulatorem in re manifesta, contra mentem & propriam experientiam loquentem, nisi frænum contra vitia plene laxaverit.

Pro-

Propositio 25.

Deus illuminat animam & eam sanat æque ac corpus sola sua voluntate, jubet, & ipsi obtemperatur.

Reflexio. Eandem exorbitantem revolvit orbitam Quesnellus, contra verbum Dei, Ecclesiæ definitiones, Patrum doctrinam, & propriam cujusque manifestam experientiam. Bene habet peccatores! indormiscite! nihil agite: Deus sola sua voluntate facit omnia; jubet, & ipsi obtemperatur, quin voluntas humana cooperetur; imo obtemperat necessario, quin aliquid agat; quia Deus sola sua voluntate operatur omnia. Vah! monstra doctrinæ!

Propositio 26.

Nullæ dantur gratiæ, nisi per fidem.

Reflexio. Quomodo ergo homo pervenire potest ad ipsam fidem, si nullæ dantur gratiæ, nisi per fidem? certe ad fidem supernaturalem prærequiritur gratia. Semipelagianum est dicere, nullam prærequiri gratiam ad fidem: & Tridentinum intorquet anathema, si quis dixerit, sine præveniente Spiritus S. inspiratione, atque ejus adjutorio hominem credere posse, sicut oportet. Deinde sequitur, quod infideles nullam accipiant gratiam, quia fidem non habent, neque gratiam disponentem ad fidem. Ad quid ergo exprobrationes, toties in S. Scriptura iteratæ contra incredulos? si ante fidem nullum habuerunt gratiæ adjutorium, impossibile ipsis fuit credere, sicut oportet.

Propositio 27.

Fides est prima gratia & fons omnium aliarum.

Reflexio. Eandem prorsus rotam versat excentricam. Prima gratia, quod dictum, datur a Deo ad ipsam fidem, tanquam dispositio ad illam eliciendam. Infideles accipiunt gratiam sufficientem, licet non habeant fidem. Ergo fides non est prima gratia, sed prima est, quæ disponit ad fidem. Est equidem fides initium salutis, fundamentum & radix omnis justificationis; sed hoc intelligendum est de initio *salutari*, seu meritorio vitæ æternæ. Præcedit tamen gratia illustrationis, & sanctæ inspirationis, supernaturalis quidem, sed non meritoria.

Pro-

Propoſitio 28.

Prima gratia, quam Deus concedit peccatori, eſt peccatorum remiſſio.

Reflexio. Quomodo hæc concordant? in propoſitione proxima dictum eſt, quod fides univerſaliter ſit prima gratia: in hac autem, quod prima ſit peccatori (quales omnes in mundum intramus) ſit peccatorum remiſſio. At non eſt prima fides peccatorum remiſſio, ſed in homine poſt baptiſmum lapſo prima gratia eſt, quæ datur ad fidem, ſecunda ipſa fides, tertia contritio & deteſtatio peccati cum propoſito non peccandi de cætero, quarta confeſſio ſalutaris vel actus perfectæ charitatis, quinta demum remiſſio peccatorum.

Propoſitio 29.

Extra Eccleſiam nulla conceditur gratia.

Reflexio: Quomodo ergo pervenire poſſunt ad Eccleſiam Infideles, atque ad veram fidem? An per vires naturæ? at hoc *Pelagianum* eſt dicere. Dein quomodo obſervare poſſunt jus naturæ, ſi nullum accipiant a Deo adjutorium gratiæ, quod ſecundum Queſnellum abſolute eſt neceſſarium ad ſervanda Dei præcepta? quomodo evitare poſſunt peccata, ſi ad ea evitanda nullum accipiant gratiæ auxilium?

Propoſitio 30.

Omnes, quos Deus vult ſalvare per Chriſtum, ſalvantur infallibiliter.

Reflexio. Hic error jam ſæpius a nobis fuit confutatus. Eſt autem hoc Janſenii & Queſnelli ſyſtema: voluit Deus omnes homines & Angelos ſalvare ante lapſum, deditque eis gratias ſufficientes ad perſeverandum in juſtitia originali, ſi voluiſſent gratiis cooperari, iiſdem auxiliis etiam gaviſi fuiſſent poſteri, ſi Adam non peccaſſet. At eo lapſo, omne auxilium mere ſufficiens ſublatum eſt. Pauci ad ſalutem ſunt electi, pro quibus ſolis Chriſtus eſt mortuus, quosque ſolos vult ſalvari, reliquis omnibus in maſſa damnationis, ſine omni gratia atque ſalutis remedio, derelictis. Electis autem, ſeu prædeſtinatis dantur non niſi gratiæ efficaces, quibus reſiſtere non poſſunt. Hinc inferunt, omnes ſalvari, quos Deus vult ſalvari, quia eos, qui non ſunt prædeſtinati, non vult ſalvari. En puris virulenti compendium.

Catholica autem veritas eſt, quod Deus etiam poſt lapſum Adæ omnes & ſingulos homines velit ſalvare voluntate, *antecedente*

peccata,

peccata, voluntate autem *consequente*, seu consequenter ad peccata, & finalem impœnitentiam velit sceleratos pœna æterna per justitiam vindicativam plectere: sicut Princeps terrenus vult, ut omnes subditi leges servent, & felices vivant, consequenter autem ad crimina vult facinorosos morte punire.

Voluntas porro illa antecedens salvandi omnes est seria, & *affective* efficax, imo etiam aliquo modo *effective*; nam ex hoc omnes salvandi desiderio propter nos homines & propter nostram salutem descendit de cælis, & incarnatus est, crucifixus, & mortuus: pro omnibus pretiosum suum sanguinem fudit, pro omnibus sacramenta, salutis fontes, instituit; omnibus dat gratias & media salutis sufficientia, & quidem ea intentione optima, ut iis utantur, & cooperentur ad salutem. Reliquit tamen voluntatem liberam, his mediis utendi vel abutendi, cum voluntate, consequenter ad peccata sceleratos & impœnitentes damnandi.

Propositio 31.

Desideria Christi semper habent suum effectum: pacem intimo cordium infert, quando eis illam optat.

Reflexio. Eandem Quesnellus rotam versat, atque Christum sua desideria ad solos prædestinatos direxisse; quod sæpius jam est confutatum. Plenæ sunt Sacræ Scripturæ energicis expressionibus, quibus Christus Jesus enixum suum desiderium salvandi omnes nobis manifestat. Quam efflictim desiderabat congregare filios refractarios Jerusalem! venit pastor ille bonus quærere perditam oviculam; venit, quærere & salvum facere, quod perierat: atqui totum humanum genus perierat. Quod autem Christi desideria sæpe suo destituantur effectu, nimium quantum demonstrat tristis experientia. Impium plane est, dicere, quod Christus non omnium animarum salutem optet, atque desideret.

Propositio 32.

Jesus Christus se morti tradidit ad liberandum pro semper suo sanguine primogenitos, id est, electos, de manu Angeli exterminatoris.

Reflexio. Non tantum electos, sed omnes, etiam eos, qui ex culpa sua sunt reprobi. Meretur igitur Quesnellus censuram, quam Magistri ejus propositio quinta, dum scripsit: *Semipelagianum est dicere, Christum pro omnibus omnino hominibus mortuum esse, aut sanguinem fudisse.*

Propositio 33.

Proh! quantum oportet rebus terrenis & sibimet ipsi renuntiasse, ad hoc, ut quis fiduciam habeat, sibi, ut ita dicam, appropriandi Christum Jesum, ejus amorem, mortem, & mysteria, ut facit S. Paulus dicens: qui dilexit me, & tradidit semetipsum pro me.

Reflexio. Lupus hic se vestimentis ovium vult contegere, ut eo certius mactet, & perdat. Sed vel ex cauda propendente dignoscitur. Amorem & mortem Christi solis electis, imo solis, qui terrenis rebus & sibimet ipsis renuntiarunt, appropriat, quasi ad alios mors Christi nihil pertineat. Certe Paulum dilexit, antequam rebus terrenis & sibimet ipsi renuntiavit. Mundum, in maligno positum, sic Deus dilexit, ut filium suum unigenitum daret. Et Christus non venit vocare justos, sed peccatores. Matthæum, Zachæum, Magdalenam, Latronem in cruce, Saulum cogita, persequentem Ecclesiam.

Propositio 34.

Gratia Adami non producebat, nisi merita humana.

Reflexio. Conditus fuerat Adamus ad finem supernaturalem, cælestem videlicet beatitudinem; unde Deus media ad hunc finem proportionata eidem suppeditavit, gratias nempe supernaturales; dependenter ab his gratiis elicuit actus supernaturales, meritorios & conducentes ad supernaturalem beatitudinem, donec propter lapsum privatus fuit justitia originali, gratia nimirum sanctificante, dono immortalitatis, immunitate a rebellione concupiscentiæ. Falsum ergo omnino, gratiam Adami non produxisse nisi merita humana. An Pelagium hic fortassis aliquem olfacimus? an solis viribus naturæ Adamus merita posuit? an gratia Dei nihil egit? an merita humana seu naturalia sufficiebant ad finem supernaturalem creationis?

Propositio 35.

Gratia Adami est sequela creationis, & erat debita naturæ sanæ & integræ.

Reflexio. Hic enim vero Pelagius factore suo se prodit. Gratia, quæ debetur naturæ, ceu sequela creationis, est gratia Pelagiana, certe non est supernaturalis; imo non est gratia; nam gratia est donum gratuitum, quod autem debetur naturæ, non est gratuitum. An ergo Adamus conditus est in statu puræ naturæ? &, licet Quesnellus addat, naturæ *sanæ & integræ*; nam nec huic Deus debet gratiam,

gratiam, sed bonitati suæ, elevanti hominem ad finem supernaturalem. Et hinc propositio ista jam damnata fuit in hac 21 Bajana: *elevatio naturæ humanæ ad participationem naturæ Divinæ debita erat integritati naturæ humanæ.*

Propositio 36.

Differentia essentialis inter gratiam Adami & statum innocentiæ, ac gratiam Christianam est, quod primam unusquisque in propria persona recepisset, ista vero non recipitur, nisi in persona Jesu Christi resuscitati, cui nos uniti sumus.

Reflexio. Certum est, omnem gratiam, quæ hominibus confertur, aut unquam collata est, conferri ex meritis Christi; unde merito dicitur *gratia Christi.* Sed quod illa recipiatur in Christo, non autem in nobis, falsissimum. Sive enim loquamur de gratia *habituali* seu sanctificante, definitum fuit a Tridentino *Sess.* 6 *Can.* 11, illam per Spiritum S. diffundi in cordibus nostris, nobisque inhærere, contra Calvinum, qui dixit, nos formaliter justos fieri per justitiam, qua Deus ipse justus est, quatenus ea nobis imputatur.

Si autem Quesnellus velit, quod gratia *actualis* non recipiatur, nisi in persona Christi, cui nos uniti sumus, iterum graviter hallucinatur; nam non sumus uniti Christo, nisi moraliter, gratiæ autem physice nobis uniuntur. Deinde infideles & peccatores nullam reciperent gratiam, quia Christo non sunt uniti.

Propositio 37.

Gratia Adami sanctificando illum in semetipso erat illi proportionata: gratia Christi nos sanctificando in Jesu Christo est omnipotens, & digna filio Dei.

Reflexio. Paulo ante Quesnellus dixerat, gratiam Adami fuisse naturæ debitam, adeoque ordinis naturalis; quomodo autem talis potuit Adamum sanctificare? Erat illi *proportionata*, hoc est, ipsius naturæ debita; gratia Christiana est *omnipotens*, id est, juxta Quesnellum, resisti ei non potest. Confundit gratiam habitualem & actualem, ut non satis dignoscas, utram intelligat. Sanctificare est effectus formalis gratiæ habitualis; dum autem ait, esse omnipotentem, videtur loqui de actuali.

Propositio 38.

Peccator non est liber, nisi ad malum, sine gratia liberatoris.

Reflexio. Ego alias ostendi, (*Part. VIII de Theol. Jansf.*) posse actum liberum, moraliter bonum, elici absque gratia supernaturali liberatoris: & tales actus naturaliter honestos exercitos etiam fuisse a gentilibus, quos teste S. Aug. Deus Græcis & Romanis etiam remuneratus sit præmio naturali ac terreno, uti potentia & divitiis. Mereri non potest peccator præmium supernaturale; sed quod ad nihil sit liber, nisi ad malum, sine temeritate dici non potest. Potest, quod dixi, operari naturaliter honeste; ut nihil dicam de actibus indifferentibus, quodque multi principium illud, *facienti, quod est in se, Deus non denegat gratiam,* intelligant de faciente per vires naturæ.

Propositio 39.

Voluntas, quam gratia non prævenit, nihil habet luminis, nisi ad aberrandum, ardoris, nisi ad præcipitandum, virium, nisi ad se vulnerandum: est capax omnis mali, & incapax ad omne bonum.

Propositio 40.

Sine gratia nihil amare possumus, nisi ad nostram condemnationem.

Reflexio. Propositio hæc utraque idem melos insonat, videlicet, sine gratia Christi supernaturali hominem nihil posse, nisi peccare, eum in omni opere peccare, nihil naturaliter honestum, cum adjutorio gratiæ ordinis naturalis, posse peragi. Peccare filium, si ex naturali motivo amet parentem; peccare eum, qui ex naturali charitate & commiseratione erga pauperem, dat ei eleemosynam; omnes virtutes morales gentilium, qui fidem non habent, esse mera peccata: imo omnes homines, qui gratiam efficacem non habent (quam solam Quesnellus admittit) necessario in omnibus operibus suis peccare: opera omnia, quantumvis lumini naturæ conformia, esse mer apeccata. Si non adest gratia efficax, nihil possumus nisi peccare, & agere ad condemnationem nostram. Si autem adsit gratia efficax, actum est de libertate: mereri nihil possumus. Quid ergo conemur declinare a malo, & facere bonum: necessitas & impossibilitas non habent legem. Permittamus nos fato nostro: abjiciamus curam salutis inutilem, & sinamus rotam volvi. En! quo tendant tot scandalosæ propositiones Quesnellianæ; quales etiam sunt duæ sequentes.

Pro-

Propositio 41.

Omnis cognitio Dei, etiam naturalis, etiam in Philosophis ethnicis, non potest venire a Deo, & sine gratia non producit, nisi præsumptionem, vanitatem, & oppositionem ad ipsum Deum, loco affectuum adorationis, gratitudinis, & amoris.

Propositio 42.

Sola gratia Christi reddit hominem aptum ad sacrificandum fidei; sine hoc nihil, nisi impuritas, nihil nisi indignitas.

Reflexio. Ita pergit crocitare hic corvus, ad exterminandos omnes actus moraliter honestos, ad convertendam justitiam, pietatem erga parentes, officia & virtutes, secundum jus naturæ ex lumine rationis profectas, in mera peccata, præsumptiones, vanitates, impuritates, indignitates: ad negandam gratiam sufficientem, evertendam libertatem, & omnia reducenda ad absolutam necessitatem, aut impossibilitatem. Te ipsum compello, Quesnelle? an habes gratiam efficacem Christi, quam solam agnoscis, vel non habes? si habes, actum est de tua libertate, quia absolute necessitaris, non potes resistere, nihil mereris: si autem non habes, te ipso judice, nihil es, nisi impuritas, indignitas, vanitas, malitia, nihil habes luminis, nisi ad aberrandum, nihil ardoris, nisi ad præcipitandum, nihil virium, nisi ad te vulnerandum, capax es omnis mali, & incapax ad omne bonum: hæc tua in te est sententia: credamne? hoc credo & scio, quod gratiam habeas sufficientem ad emendandam vitam tuam: te vero gratiæ pervicaciter resistere, & contra verbum Dei, contra sententiam Ecclesiæ, contra Conciliorum decreta, contra Patrum doctrinam, contra Pontificum definitiones, contra Theologorum unanimem consensum, temerarios, male sonantes, piarum aurium offensivos, scandalosos, & hæreticos errores obtrudere non verearis.

Propositio 43.

Primus effectus gratiæ baptismalis est facere, ut moriamur peccato, adeo, ut spiritus, cor, sensus, non habeant plus vitæ pro peccato, quam homo mortuus habeat pro rebus mundi.

Reflexio. Si ita est, homo baptizatus non potest amplius peccare: sicut homo mortuus non potest amplius se miscere rebus mundi. Secundum sanam Theologiam, & doctrinam Ecclesiæ, in

verbo Dei fundatum, baptismum comitatur triplex effectus. 1 Si non ponatur obex, confertur gratia sanctificans, cum habitibus virtutum. 2 Remittuntur peccata omnia, quoad culpam & pœnam. 3 Imprimitur character indelebilis, signum hominis Christiani, quo simul tribuitur jus ad reliqua sacramenta suscipienda. At quartum illum effectum Quesnellianum, quo homo ita moriatur peccato, ut non amplius possit peccare, sicut homo mortuus, in nullo Theologo legi. Mirum profecto, homines istos eo devenire impudentia, ut audeant didactice asserere, quæ sunt contra manifestam omnium experientiam, quæ demonstrat, homines, etiam baptizatos, quotidie peccare. Aliud sane S. Joannes 1, 8 nobis proponit: *Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est.* Et quomodo hæc propositio concordat cum prioribus, quibus dicitur, quod homo sine gratia efficaci ad nihil sit aptus, nisi ad peccandum. An omnes baptizati semper habent gratias efficaces? O! utinam!

Propositio 44.

Non sunt nisi duo amores, unde volitiones & actiones nostræ omnes nascantur: amor Dei, qui agit omnia propter Deum, quemque Deus remuneratur, & amor quo nos ipsos, ac mundum diligimus, qui, quod ad Deum referendum est, non refert, & propter hoc ipsum fit malus.

Reflexio. Amor Dei perfectus, quo Deus amatur propter Deum, principalis quidem est virtus, quam Deus præcipue remuneratur; sed sunt præterea multæ aliæ virtutes, ut fides, spes, justitia, temperantia, prudentia, fortitudo, aliæque virtutes, quæ Deo sunt gratæ, atque ab eo remunerantur, & amari debent. Ergo non tantum dantur duo amores, quo amatur Deus propter Deum, & quo amatur mundus, sed multi alii, Deo grati ac meritorii. Deinde præceptum Domini habemus, ut diligamus proximum & etiam nos ipsos: *diliges proximum tuum sicut te ipsum*: salutis amorem æternæ, & fruendi cælesti beatitudine desiderium, quatenus etiam nobis bona est, atque spes & amor concupiscentiæ appellatur, an malum dicemus?

Propositio 45.

Amore Dei in corde peccatorum non amplius regnante, necesse est, ut in eo regnet carnalis cupiditas, omnesque ejus actiones corrumpat.

Re-

Reflexio. Jam dixi, præter Charitatem, dari etiam multas alias virtutes inferiores, quæ non sunt carnalis cupiditas, nec actiones nostras corrumpunt, sed illas meritorias reddunt. Certe non tantum charitatem; sed alias etiam virtutes ex præcepto Domini tenemur exercere.

Propositio 46.

Cupiditas aut charitas usum sensuum bonum, vel malum faciunt.

Reflexio. Ita est, sed non solæ istæ; nam etiam aliæ virtutes sensum bonum faciunt. Hæ excludi non debent. Temperantia, mortificatio, sensuum rigida custodia, an non faciunt sensum bonum?

Propositio 47.

Obedientia legis profluere debet ex fonte, & hic fons est charitas. Quando Dei amor est principium illius exterius, & gloria Dei ejus finis, tunc purum est, quod apparet exterius, alioquin non est, nisi hypocrisis & falsa justitia.

Reflexio. Excludit rursus omnes virtutes, a charitate distinctas; acsi hæ essent hypocrisis & falsa justitia; quod jam ante in propositione 16 Baji fuit damnatum, dum dixit: *non est vera legis obedientia, quæ fit sine charitate.* Si quis legem Dei servet ex timore Dei vindicis, aut ex amore æternæ mercedis, an est hypocrisis & falsa justitia? aliud definit Tridentinum *Sess.* 6 *can.* 31. ibi: *Si quis dixerit, justificatum peccare, dum intuitu æternæ mercedis bene operatur, anathema sit.*

Propositio 48.

Quid aliud esse possumus, nisi tenebræ, nisi aberratio, & nisi peccatum, sine fidei lumine, sine Christo, & sine charitate?

Reflexio. Ex hac propositione sequitur, quod omnes Infidelium actiones, quamvis naturaliter honestæ, & secundum lumen rationis & naturæ exercitæ, nihil sint, nisi peccata.

Propositio 49.

Ut nullum peccatum est sine amore nostri, ita nullum est opus bonum sine amore Dei.

Reflexio. Intelligit semper amorem Dei perfectum, seu quo amatur Deus propter Deum, prout expressit propos. 44. Igitur neque

que

que fides, neque spes, neque aliæ virtutes, etiam supernaturales, erunt bonæ, quas tamen S. Scriptura toties nobis commendat, & præcipit. Neque dici potest, omnes virtutes esse amorem Dei perfectum, cùm quælibet suum objectum formale, seu motivum, per quod specificantur, distinctum habeat; & alias omnes virtutes peccatorem, etiam extra sacramentum pœnitentiæ, justificarent, sicut amor Dei perfectus.

Propositio 50.

Frustra clamamus ad Deum, Pater mi, si spiritus charitatis non est ille, qui clamat.

Reflexio. Per fidem, spem, aliasque virtutes, uti etiam per orationem Dominicam, non frustra clamamus, dum præcipiente Domino oramus: adveniat regnum tuum: dimitte nobis debita nostra: & ne nos inducas in tentationem, sed libera nos a malo; licet hæ preces respiciant amorem nostri.

Propositio 51.

Fides justificat, quando operatur, sed ipsa non operatur, nisi per charitatem.

Reflexio. Fides præcedit charitatem, quia est radix & origo omnis justificationis; & in peccatoribus, imo & justis, non semper operatur per charitatem: potest enim etiam peccator fidem supernaturalem elicere (recitando e. g. symbolum Apostolorum) cum habitu fidei, in baptismo accepto, & gratiis etiam actualibus non careat, quin tamen hæc fides semper operetur per charitatem.

Propositio 52.

Omnia alia salutis media continentur in fide, tanquam in suo germine & semine, sed hæc fides non est absque amore & fiducia.

Reflexio. Gratiæ, quæ dantur ad eliciendam ipsam fidem, sunt salutis media, & tamen non continentur in fide, quam præcedunt: unde fides non est semen harum gratiarum, sed hæ gratiæ sunt semen fidei. Deinde hæ gratiæ etiam dantur Infidelibus, qui non habent fidem, quomodo ergo possunt contineri in fide? Qui graviter peccant, amittunt charitatem, non tamen amittunt fidem (nisi contra ipsam fidem peccent) ergo tunc fides est absque amore. Item, qui de salute desperat, potest retinere fidem. Ergo tunc fides

fides potest esse absque fiducia. Hinc Alexander VIII damnavit hanc propositionem, ordine 12: *Quando in magnis peccatoribus deficit omnis amor, deficit etiam fides, &, etiamsi videantur credere, non est fides Divina, sed humana.*

Propositio 53.

Sola charitas Christiano modo facit (actiones Christianas) per relationem ad Deum & Christum.

Reflexio. Ergo fides, spes, & virtutes morales non faciunt Christiano modo, non sunt actiones Christianæ, imo virtutes sunt vitia. Sine fide impossibile est placere Deo, ait sacer codex: spe salvi facti sumus: timete eum, qui & corpus & animam perdere potest in gehennam: initium sapientiæ timor Domini: diligite justitiam: beati mites, beati mundo corde: beati misericordes; bonum est jejunium cum eleemosyna. Sed hæc omnia non faciunt Christiano modo, non sunt virtutes Christianæ. Quis non videt, insana hæc eo tendere dogmata, ut virtutes Deo probatæ, commendatæ, præceptæ, penitus ex albo virtutum deleantur?

Propositio 54.

Sola charitas est, quæ Deo loquitur, eam solam Deus exaudit.

Reflexio. Quid evidentius, quam, quod omnes alias virtutes, Theologicas & morales, extritum eat, contra manifesta verbi Divini oracula? Credidit Abraham, & reputatum est ei ad justitiam. *Rom.* 4. Adjuvit eos Dominus & liberavit eos, quia speraverunt in Domino. *Psal* 36. In te Domine speravi, non confundar in æternum, ait Propheta: in te speravi, salvum me fac: propter miseriam inopum, & gemitum pauperum, nunc exurgam, dicit Dominus. Oratio est actus Religionis, an Deus illam nunquam exaudit? petite, & accipietis, inquit. Quot aliis virtutibus mercedem æternam promittit?

Propositio 55.

Deus non coronat, nisi charitatem, qui currit ex alio impulsu, & ex alio motivo, in vanum currit.

Reflexio. Antiquam lyrat lyram hic virtutum hostis. Quantam Deus vel solis operibus misericordiæ, spiritualibus & corporalibus mercedem promittit? vel potum aquæ sitienti præbens non carebit mercede sua: quantam patientiæ, & tolerantiæ tribulatio-

num? *Quod in præsenti est momentaneum, & leve tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis*, inquit Apostolus 2 Cor. 4. Omnes videlicet virtutes, excitante & adjuvante gratia Divina, ex proprio etiam cujuslibet motivo elicitæ, augent in justis gratiam sanctificantem, quæ est semen gloriæ, peccatores vero ad pœnitentiam & justificationem disponunt. Falsissimum proin, scandalosum, & hæreticum est dicere, quod in vanum currat, qui ex impulsu & motivo harum virtutum operatur.

Propositio 56.

Deus non remuneratur, nisi charitatem; quia charitas sola Deum honorat.

Reflexio. Vos piæ ac devotæ in terris animæ! nolite deinceps exercere actus virtutum, actus fidei, spei, adorationis, justitiæ, misericordiæ, mansuetudinis, patientiæ; procul vota religiosa, paupertatis, castitatis, & obedientiæ: cessate ab oratione, ab operibus misericordiæ, ab operibus pœnitentiæ: nolite credere octo beatitudines, promissas a Christo, pauperibus spiritu, mitibus, humilibus, mundis corde, misericordibus, pacificis, justis persecutionem patientibus. In vanum curritis, Deus his virtutibus, his vestris operibus non honoratur; ista non remuneratur.

Deum immortalem! cujus hæc loquela, impia, blasphema, hæretica, ad quam omnes piæ aures cohorrescant? Quesnelli est. Mirum sane, hominem tam effrontem, insanum, impudentem, impium invenire sectatores ac defensores; sed stultorum plena sunt omnia.

Propositio 57.

Totum deest peccatori, quando ei deest spes: & non est spes in Deo, ubi non est amor Dei.

Reflexio. Paulo ante spes nihil valuit; jam totum deest, quando deest. Sed vide! spem præcedit fides, & fidem gratia Dei ad fidem. Quomodo ergo totum deest peccatori, cum deest spes? Deinde amor benevolentiæ, quo Deus amatur pure propter Deum, non involvit spem. Ergo, si quis elicit actum amoris benevolentiæ, abstrahendo a spe, non totum deest, quando deest spes, cum habeat charitatem perfectam. *Et non est spes in Deo, ubi non est amor Dei.* Atqui spes & amor sunt separabiles. Spes manet in peccatore, non autem amor: in comprehensore non manet spes, manet autem amor Dei.

Pro-

Propositio 58.

Nec Deus est, neque religio, ubi non est charitas.

Reflexio. Ergo peccator non est Christianus, quia non habet charitatem. Audi Tridentinum *sess. 6 can. 28: Si quis dixerit, amissa per peccatum gratia, simul & fidem semper amitti, aut fidem, quæ remanet, non esse veram fidem, licet non sit viva, aut eum, qui fidem sine charitate habet, non esse Christianum, anathema sit.* Atqui ubi non est religio, non est fides. Ergo si in peccatore non est religio, neque est fides. Consequenter Quesnellus hoc anathema incurrit. Deinde fides, spes, adoratio, aliæque virtutes Christianæ sunt actus Religionis Christianæ; hi autem elici possunt etiam a peccatore absque charitate.

Propositio 59.

Oratio impiorum est novum peccatum; & quod Deus illis concedit, est novum in eos judicium.

Reflexio. Possetne aliquid dici impium magis, & execrabilius? quid ergo faciat miser peccator? Oratio est ipsi novum peccatum. An novum peccatum est, si oret, cum dolore de commissis, & fiducia in Deum, dimitte nobis debita nostra? An Publicanus novum peccatum commisit, dum oravit: Deus *propitius esto mihi peccatori*? An latro in cruce, dum oravit: *Domine memento mei dum veneris in regnum tuum?* Verum est, peccator, quamdiu privatus est gratia sanctificante, mereri per orationem nihil potest ad salutem æternam conducens, impetrare tamen potest a misericordissimo Deo gratias actuales, quibus ad salubrem pœnitentiam se disponat. An etiam hæ gratiæ Divinæ sunt novum in eos judicium?

Propositio 60.

g. Propositiones de timore.

Si solus supplicii timor animat pœnitentiam, quo magis est hæc violenta, eo magis ducit ad desperationem.

Reflexio. Contrarium docet S. Scriptura, dum ait, timorem Domini initium esse sapientiæ. item, dum jubet, ut timeamus eum, qui corpus & animam potest perdere in gehennam. An timor, qui animabat pœnitentiam Ninivitarum, eos duxit ad desperationem? & cum veteris testamenti homines juxta Quesnellum omnes fuerint mancipia per timorem (*Propos.* 55.) an omnes desperarunt? Contrarium pariter docet Tridentinum, quod sess. 6 can. 8 ait: *Si quis dixerit, gehennæ metum, per quem ad misericordiam Dei de peccato dolendo con-*

confugimus, vel a peccando abstinemus, peccatum esse, aut peccatores pejores facere, anathema sit.

Seff. 14 c. 4 addit: *illam vero contritionem imperfectam, quæ attritio dicitur, quoniam vel ex turpitudinis peccati consideratione, vel ex gehennæ & pœnarum metu communiter concipitur, si voluntatem peccati excludat, cum spe veniæ, declarat, non solum non facere hominem hypocritam, & magis peccatorem, verum etiam donum Dei esse, & Spiritus S. impulsum.*

Propositio 61.

Timor non nisi manum cohibet; cor autem tamdiu peccato addicitur, quamdiu ab amore justitiæ non ducitur.

Reflexio. Timor æternæ damnationis non tantum manum cohibet, sed etiam cor, cum sciat, ad evitandam gehennam etiam voluntatem peccandi excludi debere.

Propositio 62.

Qui a malo non abstinet, nisi timore pœnæ, committit illud in corde suo, & jam est reus in corde suo.

Reflexio. Qui timore gehennæ abstinet a peccato, potest animum peccandi absolute deponere, seu habere propositum firmum & absolutum non peccandi de cætero, cum sciat tale sincerum & serium propositum esse absolute necessarium ad evadendam gehennam; adeoque non committit illud in corde suo; nec reus amplius est in corde suo. Nam, *qui timet Dominum, odit malum.* Proverb. 8. conditionem autem illam, si *infernus non esset*, scit esse hypothesin impossibilem; unde propositum non est conditionatum, sed absolutum; sicut qui detestatur peccatum ex motivo spei, non habet animum peccandi, si cælum non esset.

Propositio 63.

Baptizatus adhuc est sub lege, sicut Judæus, si legem non adimpleat, aut adimpleat ex solo timore.

Reflexio. Exoticum dogma! an ergo homo baptizatus, si a peccato abstinet ex motivo timoris, fit Judæus? an non amplius manet Christianus? Si adhuc est sub lege, tenetur observare leges Mosaicas, etiam ceremoniales. Quis sanæ mentis unquam tam stulte deliravit?

Pro-

Propositio 64.

Sub maledicto legis nunquam fit bonum; quia peccatur, sive faciendo malum, sive illud non nisi ob timorem evitando.

Reflexio. Jam dixi, baptizatos, etiamsi peccent, non esse subjectos legi Mosaicæ. Quod autem homo peccet, peccatum ex timore pœnæ evitando, ex terminis absurdum, & jam refutatum est.

Propositio 65.

Moises, *Prophetæ, Sacerdotes, & Doctores legis mortui sunt, absque eo, quod ullum Deo dederint filium, cum non fecerint, nisi mancipia per timorem.*

Reflexio. Non paucos fuisse in lege veteri sanctos homines, non mancipia, sed filios Dei, per charitatem Deo conjunctos, S. Scriptura testatur; uti Abraham, Isaac, Jacob, Joseph, Moisen, Samuel, David, Ezechiam, Josiam, Eliam, Elisæum, Isaiam, Jeremiam, Ezechiel, Daniel, Mathathiam, Eleazarum, 7 fratres Machabæos, cum eorum matre, Zachariam, & Elisabeth, eorumque filium Joannem Baptistam, Simeonem & Annam Prophetissam, Josephum, B. V. M. sponsum, pluresque alios Patriarchas & Prophetas. Deinde si isti nihil aliud fuerunt, ac mancipia per timorem, profecto per timorem facti sunt sancti; sed injuriam sanctis istis hominibus facit Quesnellus, qui non tantum per timorem, sed per fidem, spem, charitatem, aliasque virtutes fuerunt Deo conjuncti.

Propositio 66.

Qui vult Deo appropinquare, nec debet ad eum venire cum brutalibus passionibus, neque adduci per instinctum naturalem, aut per timorem, sicut bestiæ, sed per fidem & amorem, sicuti filii.

Reflexio. Comparat hic homo inficetus timorem salutarem cum brutalibus & bestialibus passionibus, supponitque, quod operans ex timore pœnæ æternæ, operetur ex instinctu mere naturali, non autem per aliam virtutem possit appropinquare Deo, nisi per fidem & amorem. Omnia tria membra sunt falsa. Timor Domini non est bestialis passio: non est dependens ab instinctu mere naturali, sed sæpe secundum Trid. ex instinctu Spiritus Sancti. Præter fidem & amorem sunt etiam aliæ virtutes, per quas appropinquamus Deo.

Aliud longe loquuntur de timore Divina oracula: *sapiens timet, & declinat a malo,* Prov. 14. *qui timet Dominum, faciet bona.*

Propositio 67.

Timor servilis non repræsentat sibi Deum, nisi ut Dominum durum, imperiosum, injustum, intractabilem.

Reflexio. Timor, etiam servilis, non repræsentat sibi talem Deum, sed ut justum scelerum vindicem, qui infligat pœnam, quam merentur scelerati, & hoc salubri terrore perculsi, sæpe ad viam salutis redeunt, adjuvante Divina gratia, aguntque pœnitentiam, & fructus ferunt dignos pœnitentiæ.

Propositio 68.

De justificatione.

Dei bonitas abbreviavit viam salutis, claudendo totum in fide & precibus.

Reflexio. Protheum & Vertumnum videmus: qui prius per multas propositiones omnia tribuit charitati, nunc autem omnia fidei & precibus; ad exemplum Lutheri & Calvini, totum salutis negotium sola fide definientium: quasi vero nullæ aliæ essent virtutes, nulla charitas, Regina virtutum, nulla pœnitentia, nulla justitia, nulla sacramenta, jejunia, sui ipsius abnegatio. Arctam alias Jansenistæ faciunt salutis viam, sed hic nimium quantum eam dilatant, Quietismum velut aliquem inducentes. Aliud dicit Christus: *non omnis, qui dicit mihi: Domine! Domine! intrabit in regnum cælorum.* Oportet unam virtutem ita extollere, ut reliquæ non deprimantur, vel omnio supprimantur.

Propositio 69.

Fides, usus, augmentum, & præmium fidei, totum est donum liberalitatis Dei.

Reflexio. Si hoc *totum* est, nihil aliud est liberalitatis Dei, non aliæ virtutes supernaturales, non ipsa vocatio ad fidem, non gratia excitans, ad fidem prærequisita. Deinde hic excluduntur nostra bona opera ac merita. Verum quidem est, primam gratiam non cadere sub meritum; si tamen primæ gratiæ cooperemur, fides nostra est meritoria novæ gratiæ atque augmenti fidei, & præmii fidei. Sunt tamen etiam opera nostra salutaria & merita, Dei gratia ac dona liberalitatis Divinæ, quia descendunt ex prima gratia, prorsus gratuito concessa. Ex hoc tamen non sequitur, quod non etiam opera nostra bona sint merita nostra, quibus Deus toties mercedem æternam promittit. *Non ego, sed gratia Dei mecum,* ait Apostolus. Gratia Dei

Dei est causa prima ac principalis actus salutaris, meriti, ac præmii, nos vero dum libere actus salutares elicimus, causa secundaria, præventa & adjuta per gratiam: hinc illa vox: Gratia operatur totum, sed non *totaliter*, quia etiam voluntas nostra excitata & adjuta per gratiam cooperatur gratiæ. Unde Tridentinum sess. 6 can. 31: *Si quis dixerit*, inquit, *hominis justificati bona opera ita esse dona Dei, ut non sint etiam bona ipsius justificati merita, aut ipsum justificatum bonis operibus . . . non vere mereri augmentum gratiæ, vitam æternam . . . anathema sit.*

Propositio 70.

Nunquam Deus affligit innocentes; & afflictiones semper serviunt vel ad puniendum peccatum, vel ad purificandum peccatorem.

Reflexio. Infantes Innocentes utique fuerunt innocentes, & tamen martyrium passi sunt. B. V. Maria fuit sine peccato, originali & actuali, & tamen quantas afflictiones tulit, dum ipsius animam pertransivit gladius. Jobi, & Josephi afflictiones non tribuuntur eorum peccatis. Sæpe Deus piis hominibus afflictiones immittit, ut eorum virtus probetur, & coronetur. *Quia acceptus eras DEO necesse fuit, ut tentatio probaret te*, inquit Angelus ad Tobiam. An omnes sancti Martyres propter peccata sua tantas persecutiones & afflictiones passi sunt? De cæco a nativitate interrogabant Apostoli, quis peccaverit, ut cæcus nasceretur. Respondit Christus: *neque hic peccavit, nec parentes ejus, sed ut manifestentur opera Dei in illo.* Deus varios habet fines, cur etiam servos suos afflictionibus visitet.

Persecutionem & afflictionem te passum esse & socios tuos, inquis Quesnelle; an fateris, propter peccata tua tibi immissas? certe.

Propositio 71.

Homo ad sui conservationem potest sese dispensare ab ea lege, quam Deus condidit propter ejus utilitatem.

Reflexio. Scandalosum assertum! Eo usque nullus unquam Casuistarum, quamvis laxissimus, progressus est. Deus omnes leges condidit propter hominum utilitatem; nam omnis lex ex essentia sua tendit in bonum subditorum. Ergo homo ad sui conservationem potest se ab omni lege, quam Deus condidit, naturali & divina, dispensare. Bella enim vero doctrina! alias apud omnes Jureconsultos scitum est certissimum, quod dispensatio sit actus Jurisdictionis Superioris in subditum. Sed juxta Quesnellum quilibet privatus potest dispensare,

ſare, & quidem etiam in lege naturali & Divina, in qua etiam publica humana poteſtas diſpenſare non poteſt. Quomodo velata Janſeniſtarum auſteritas ita larvam ponere, & ſeipſam prodere potuit?

Propoſitio 72.

7 Propoſitiones de Eccleſia.

Nota Eccleſiæ Chriſtianæ eſt, quod ſit Catholica, comprehendens & omnes Angelos cæli, & omnes electos, & juſtos terræ, & omnium ſæculorum.

Reflexio. Hoc eſt, Wicleffi, Huſſi, Lutheri & Calvini exemplo Eccleſiam facere inviſibilem; quis enim ſcit, quinam ſint juſti, quinam electi? Et hoc eſt inſigne artificium horum hominum, ſibi fingere Eccleſiam inviſibilem, a qua propter hæreſes ſuas nunquam judicari poſſint. An peccatores, quorum multi ſunt firmi in fide Catholica, non pertinent ad Eccleſiam Catholicam? & quodnam eſſet caput Eccleſiæ hujus inviſibilis? an vero eſt acephala & anarchica? Eccleſia Catholica Chriſti ordinatione pro viſibili ſuo capite veneratur Romanum Pontificem, S. Petri in cathedra ſucceſſorem, & Chriſti in terris Vicarium. Cur iſte ſiletur? nempe homines iſti exleges eſſe volunt, & tamen Catholico nomine ſibi blandiri; hinc comminiſcuntur Eccleſiam, quam nemo ſcire, nemo invenire poſſit, contra Divinæ Scripturæ oracula, contra omnem ſacram auctoritatem.

Propoſitio 73.

Quid eſt Eccleſia, niſi cœtus filiorum Dei, manentium in ejus ſinu, adoptatorum in Chriſto ſubſiſtentium in ejus perſona, redemptorum ejus ſanguine, viventium ejus Spiritu, agentium per ejus gratiam, & exſpectantium futuri ſæculi.

Reflexio. Pulchra verba! ſed ſenſu vacua, & infucato poculo propinantia venenum, dum iterum Eccleſiæ viſibilitatem adimit, & eos, qui poſt baptiſmum peccant, ab ea excludit, acſi non amplius eſſent Chriſtiani; cum tamen Chriſtus comparet Eccleſiam agro, in quo tritico mixta ſunt zizania: ſagenæ, miſſæ in mari, & ex omni genere piſcium congreganti: decem virginibus, inter quas quinque ſunt fatuæ.

Propoſitio 74.

Eccleſia, ſive integer Chriſtus, incarnatum verbum habet ut caput, omnes vero ſanctos ut membra.

Pro-

Propositio 75.

Ecclesia est unus solus homo, compositus ex pluribus membris, quorum Christus est caput, vita, subsistentia, & persona; unus solus Christus, compositus ex pluribus sanctis, quorum est sanctificator.

Reflexio. Exoticis his locutionibus, rursus Ecclesiam invisibilem asserit, quæ tamen est civitas supra montem posita, ut ab omnibus conspici possit: comparatur luci, quæ non absconditur sub modio, sed supra candelabrum ponitur, ut luceat omnibus, qui in domo sunt. Excluduntur ab Ecclesia peccatores; cum tamen nemo, qui per baptismum ingressus est Ecclesiam, ex ea egrediatur, nisi per formalem hæresin. Licet autem peccatores pertineant ad Ecclesiam & maneant Christiani, Ecclesia tamen est sancta, tum propter multitudinem sanctorum, tum propter sanctam professionem, tum propter sanctitatem fundatoris & capitis; nam Christus est caput Ecclesiæ invisibile, supremum, independens, & sub eo caput morale visibile, subordinatum, & dependens.

Propositio 76.

Nihil est spatiosius Ecclesia Dei, quia omnes electi & justi omnium sæculorum illam componant.

Reflexio. Si peccatores non excluderes ab Ecclesia, esset multo spatiosior. Ergo aliquid est spatiosius tua Ecclesia.

Propositio 77.

Qui non ducit vitam dignam filio Dei, & membro Christi, cessat, interius Deum habere pro patre, & Christum pro capite.

Reflexio. Ergo nullus peccator potest orare, ac dicere: *Pater noster, qui es in cælis?* filius prodigus non potest dicere: *surgam, & ibo ad patrem - - - Pater mi! peccavi &c.?* ergo Christum peccator non potest habere pro capite, ex quo defluant in membra gratiarum rivi? quid ergo faciendum peccatori? desperandum.

Propositio 78.

Separatur quis a populo electo, cujus figura fuit populus Judaicus, & caput est Jesus Christus, tam non vivendo secundum Evangelium, quam non credendo Evangelio.

Reflexio. Tam non vivendo secundum Evangelium &c. igitur peccator (& quis non est peccator?) sicut infideles, separatur a corpore Ecclesiæ, Christum non habet caput, Deum non habet Patrem. Ergo, cum corda hominum inspicere non possimus, invisibilis esset Christi Ecclesia: pastor non posset cognoscere suas oves, nec oves pastorem. Nesciretur, quinam sint veri Episcopi, parochi &c. quanta confusio! separantur aliqui ab Ecclesia per potestatem Ecclesiasticam per excommunicationem, aliqui se ipsos separant, & per hæresin egrediuntur ex Ecclesia; sed quod omnes peccatores separentur ab eadem, error est Wicleffi, Hussi, Lutheri, Calvini, Jansenii, Quesnelli: qui, ut Judicia potestatis Ecclesiasticæ eludant, fabricant sibi Ecclesiam incognitam.

Propositio 79.

7 Propositiones de lectione S. Scripturæ.

Utile & necessarium est, omni tempore, omni loco, & omni personarum generi, studere & cognoscere spiritum, pietatem & mysteria sacræ Scripturæ.

Propositio 80.

Lectio S. Scripturæ est pro omnibus.

Reflexio. Itane? omni tempore? omni loco? omni personarum generi? opifici & mercatori in taberna? Judici in tribunali? rustico in agro? fœminæ ad colum? ita: *omni tempore, omni loco, omni personarum generi legenda* S. Scriptura, eique studendum. Sed multi non habent S. Scripturam, legant tamen: multi ne quidem sciunt legere: legant: sunt incapaces penetrandi mysteria, sæpe recondita: legant, studeant. At multi vel ex imperitia, vel malitia ac protervia, omnium hæresiarcharum exemplo venenum ex salutis fonte hauserunt; legant tamen omnes, omni tempore, omni loco. Quæso! an hoc omni personarum generi est necessarium necessitate medii vel præcepti? ubi hoc præceptum?

Propositio 81.

Obscuritas sancta verbi Divini non est laicis ratio dispensandi se ipsos ab ejus lectione.

Reflexio. Sed quid juvat legere, quod non intelligis? aut quod perperam intelligis? tot insunt locutiones tropologicæ, allegoricæ, metaphoricæ, tamque sublimes sensus, ut doctorum ingenia fatigent, rudium vero capacitatem longissime transcendant. Securius a pasto-

a pastoribus & Doctoribus expositum fideles verbum Dei percipiunt.

Propositio 82.

Dies Dominicus a Christianis debet sanctificari lectionibus pietatis, & super omnia sacrarum scripturarum. Damnosum est, velle Christianum ab hac lectione retrahere.

Reflexio. Aliud est judicium & adhibita cautela a Concilio Tridentino, experientia edocto. Auditione concionis, piae exhortationis, catechesis; sacrificio Missae, confessione & communione, vesperis, visitandis aegris, piis colloquiis, bene sanctificatur dies Dominicus.

Propositio 83.

Est delusio, sibi persuadere, quod notitia mysteriorum Religionis non debeat communicari foeminis lectione sacrorum librorum; non ex foeminarum simplicitate, sed ex superba virorum scientia ortus est scripturarum abusus, & natae sunt haereses.

Reflexio. Hinc, quia ex lectione incauta ortus est frequens Scripturarum abusus, & tot natae sunt haereses, Ecclesiae visum est, eam lectionem aliquot Regulis *Indicis* temperare, & cautelas praescribere. Quesnellus autem aliique Jansenistae, Lutheri, Zvinglii & Calvini exemplo, pervicaces Ecclesiae, omnia repagula perfregerunt, & erga devotum foemineum sexum nimis devoti, in sancta sanctorum illum promiscue induxerunt, ut ex re sanctissima, temeritate sua & praevaricatione, errores sibi procudant. Maximillas, Priscillas, Margarithas, & Joannas, Navarrae Reginas legimus. Etiam ex arbore scientiae boni & mali fructus nobis omnibus fatales sibi decerpserunt primi parentes nostri.

Propositio 84.

Abripere e Christianorum manibus novum Testamentum, seu eis illud clausum tenere, auferendo eis modum, illud intelligendi, est illis Christi os obturare.

Propositio 85.

Interdicere Christianis lectionem S. Scripturae, praesertim Evangelii, est interdicere usum luminis filiis lucis, & facere, ut patiantur speciem quandam excommunicationis.

Reflexio. S. Scripturam legere, Hebraice, Græce, aut Latine ſcriptam, nemini eſt interdictum: verſiones vero, ab hæreticis factas, ſæpe corruptas, legere eſt prohibitum; alias translationes in linguam vulgarem, Eccleſia cum certis limitationibus permittit. Quod autem interdicat verſionem & reflexiones in Evangelium Queſnellianas, non eſt obturare os Chriſti, ſed Anti-Chriſti, seductoris, & corruptoris hæretici.

An nullus alius eſt modus, quo Chriſtus loquitur? an non loquitur per ſuas gratias, per ſanctas ſuas illuminationes, & inſpirationes? an non loquitur per os Eccleſiæ, per Doctores & paſtores?

Poſt Chriſti in cælum aſcenſum per plures adhuc annos nullum erat ſcriptum Evangelium. An tunc os Chriſti fuit obturatum? an uſus luminis filiis lucis tunc fuit interdictus? an patiebantur Chriſtiani ſpeciem quandam excommunicationis? quot anni abierunt, cum nulla Scriptura fuit translata in linguas vernaculas? harum lectionem promiſcuam prohibere, non eſt interdicere uſum luminis, ſed cavere abuſus, quos nimis frequentes experta fuit Eccleſia. Verum de lectione S. Scripturæ plura dixi Part. VIII in Theologia Janſeniſtica, & proprio libello de verbo Dei contra Præcones Tigurinos.

Propoſitio 86.

Eripere ſimplici populo hoc ſolatium, jungendi vocem ſuam voci totius Eccleſiæ, eſt uſus contrarius praxi Apoſtolicæ, & intentioni Dei.

Reflexio. Exigit hic Queſnellus, ut Officia Divina, Miſſa, Canon Miſſæ, & ipſa etiam conſecrationis verba, in linguam vernaculam translata, a toto populo, etiam mulieribus (quas tamen Apoſtolus in Eccleſia vult tacere) alta voce recitentur cum ſacerdote, contra uſum & praxin Apoſtolicam, totiuſque Eccleſiæ. An, cum Chriſtus in ultima cœna verba conſecrationis: *Hoc eſt corpus meum*, protulit, omnes Apoſtoli eadem verba cum Chriſto protulerunt? ubi hoc legitur? Apoſtoli, eorumque ſucceſſores non niſi lingua Hebraica, Græca, aut Latina Miſſam celebrabant, etiam apud gentes, quæ linguas illas ignorabant, atque hunc uſum perpetuo retinuit Eccleſia. Sed noviſſimi iſti Magiſtri in Iſrael novum omnino ritum in Eccleſiam introducere conantur, incurrant licet anathema, quod Concilium Tridentinum Seſſ. 22 Can. 9 intentavit in eum, *qui dixerit, Eccleſiæ Romanæ ritum, quo ſubmiſſa voce pars Canonis, & verba conſecrationis proferuntur, damnandum eſſe, aut lingua tantum vulgari Miſſam celebrari debere.*

Pro-

Propoſitio 87.

Modus plenus ſapientia, lumine & charitate eſt, dare animabus tempus portandi cum humilitate, & ſentiendi ſtatum peccati, petendi Spiritum pœnitentiæ & contritionis, & incipiendi ad minus, ſatisfacere juſtitiæ Dei, antequam reconcilientur. De pœnitentia.

Reflexio. Univerſaliter hic docetur, gravibus peccatoribus negandam a Confeſſario abſolutionem, donec emendatio re ipſa ſequatur, interim vero in ſtatu peccati relinquantur miſeri. Si homo iſte propoſitionem ſuam reſtrinxiſſet ad certos caſus, e. g. ad occaſionem proximam, in qua peccator hæret, ad conſuetudinem graviter peccandi, ad reſtitutionem famæ, æriſque alieni obſtrictos, ad pertinax in proximum odium & ſpiritum vindictæ, alioſque ad gratiam abſolutionis recipiendam necdum diſpoſitos, neminem ex ſanis Theologis habuiſſet contrarium. At vero, dum univerſaliter ſine exceptione dicit, omnes peccatores in ſtatu ſuo miſero, cui interim poſſunt immori, eſſe relinquendos, profecto nimium dicit. Rigor iſte nimius non conducit ad ſalutem peccatoris, ſed ad eum magis indurandum, & deſperandum, vel certe ad abſolutionem ſacramentalem contemnendam, prout iis, qui multas confeſſiones audiunt, experientia demonſtrat.

Propoſitio 88.

Ignoramus, quid ſit peccatum, & vera pœnitentia, quando volumus ſtatim reſtitui poſſeſſioni bonorum illorum, quibus nos peccatum ſpoliavit, & detrectamus, ſeparationis iſtius ferre confuſionem.

Reflexio. Multi peccatores ſatis agnoſcunt ſtatum miſerum ſuæ animæ, veniuntque ad confeſſionale, ex remotis ſæpe locis, animo vere contrito, & cum propoſito ſerio, non peccandi de cætero. An hos promiſcue repellamus ſine abſolutione? quid hoc aliud eſt, quam peccatores a Sacramento pœnitentiæ, alias difficili, Janſeniano more avertere, atque fideles gratia juſtificante privare? egregii hi directores animarum per menſes & annos ſinunt pœnitentes in peccatis ſuis computreſcere. Non ita egit pater in Evangelio, qui filium ſuum prodigum, pœnitentem, illico recepit. Et quid fuit ille pater, niſi figura Patris noſtri cæleſtis, qui cor contritum & humiliatum non deſpicit? & quid in ſenſu Queſnelli proderit peccatori, ſi ſtatum peccati agnoſcat, & pectus interea, dum expectat abſolutionem, percutiat? vel enim in ſtatu gratiæ hæc faciet,

& non agnoſcet magis ſtatum peccati: ſi autem non ſit in ſtatu gratiæ, ſecundum Quesnellum omnia ſunt peccatum & turpitudo, quæcunque agit.

Propoſitio 89.

Quartus decimus gradus converſionis peccatoris eſt, quod, cum jam ſit reconciliatus, habet jus aſſiſtendi ſacrificio Miſſæ.

Reflexio. An ergo omnis peccator eſt excommunicatus, ut non poſſit aſſiſtere Miſſæ? novum plane dogma, & hactenus inauditum! commoda ſane res peccatori; diebus Dominicis & feſtis non amplius tenetur aſſiſtere ſacrificio Miſſæ. Quis unquam, niſi hæreticus, talia docuit? docet Quesnellus; poſt reconciliationem primum habet jus aſſiſtendi. Næ! peccatores non multum urgebunt, ut a peccatis abſolvantur, ut diutius hoc privilegio frui poſſint.

Propoſitio 90.

Ecleſia autboritatem excommunicandi babet, ut eam exerceat per primos paſtores, de conſenſu, ſaltem præſumpto, totius corporis.

Reflexio. Evertit hæc theſis Hierarchiam Eccleſiaſticam, Primatum & Jurisdictionem in terris ſupremam Romani Pontificis, poteſtatem Epiſcopalem; quia non poſſunt contumaces coërcere ſine conſenſu totius corporis, id eſt, omnium laicorum, nobilium & ruſticorum: addit, ad tegendam nequitiam, *ſaltem præſumpto*, ut ex una parte propoſitio nequam minus abſone incurrat in oculos, ex altera parte, ut eludere poſſit cenſuras Romanas, quas nullas eſſe dicet, quod præſumi non poſſit conſenſus Janſeniſtarum, melioris, ut ipſe putat, partis Eccleſiæ, quia aperte diſſentient. Nos autem firmiter tenemus, poteſtatem ligandi & ſolvendi datam eſſe Petro, ejusque ex providentia Divina, in cathedra ſucceſſoribus, & quibus illi contulerint.

Propoſitio 91.

Excommunicationis injuſtæ metus nunquam nos debet impedire ab implendo debito noſtro, nunquam eximus ab Eccleſia, etiam quando hominum nequitia videmur ab ea expulſi, quando Deo Jeſu Chriſto, atque ipſi Eccleſiæ, per charitatem affixi ſumus.

Re-

Reflexio. Hic Quesnellus Judicem se constituit, an excommunicatio sit injusta. Altioris hæc quæstio est fori. Ad privatum hominem, qualis est Quesnellus, non pertinet judicare de justitia censuræ; alias omnis ligandi potestas Ecclesiastica esset frustranea, quia semper is, qui censura fuit notatus, dicere posset, eam esse injustam. Aliud foret, si aperte & notorie esset injusta, aut manifeste contineret errorem intolerabilem.

Propositio 92.

Potius pati in pace excommunicationem, & anathema injustum, quam prodere veritatem, est imitari S. Paulum: tantum abest, quod sit se erigere contra auctoritatem, aut scindere unitatem.

Reflexio. Nunquam legi aut scivi, S. Paulum fuisse excommunicatum, aut anathema injustum passum esse in pace. Deinde, an adeo res vilis est, excommunicari, privari sacramentatorum, sacrificii Divini, & commercii cum fratribus communione, ut contemptu quodam stoico excipi debeat? an non omnibus viribus connitendum excommunicato, ut absolvatur, & fidelium communioni restituatur?

Propositio 93.

Jesus quandoque sanat vulnera, quæ præceps primorum Pastorum infligit festinatio, sine ipsius mandato; Jesus restituit, quod ipsi inconsiderato zelo rescindunt.

Reflexio. Christus ligandi & solvendi potestatem Ecclesiæ suæ tradidit, una cum potestate clavium; unde non sanat vulnera, per censuram inflicta, præsertim hominis contumacis, & potestati Ecclesiasticæ pervicaciter resistentis; tua inquam Quesnelle, & Sodalium, qui, quemadmodum Lutherus Bullam Leonis X, sic censuras Innocentii X, Alexandri VII, Clementis XI, & Episcoporum Galliæ ridenti sibilo, iisdem insordescentes, exploditis. Talia profecto vulnera Jesus non sanat, quamdiu frontem obduratis, & medicinam respuitis. Certa nempe animalia lapidem ammordent, quo petuntur.

Propositio 94.

Nihil pejorem de Ecclesia opinionem ingerit ejus inimicis, quam illic dominatum exerceri supra fidem Fidelium, & foveri divisiones propter res, quæ nec fidem lædunt, nec mores.

Re-

Reflexio. Nihil meliorem de Ecclesia debet opinionem ingerere, etiam inimicis ejus, quam si videant, doctrinam fidei & morum conservari integram, & adhiberi cauterium adversus discolos, & abscindi schismaticos ac hæreticos, ne corpus reliquum inficiant. Quis fovet divisiones, nisi qui ab Ecclesiæ doctrina recedunt, & pervicacia sua inflexibili se ipsos ab illa separant? Itane vero? hæreses Jansenianæ & Quesnellianæ nec fidem lædunt, nec mores?

Propositio 95.

Veritates eo devenerunt, ut sint lingua quasi peregrina plerisque Christianis, & modus eas prædicandi est idioma velut incognitum; adeo remotus est a simplicitate Apostolorum, & supra communem captum Fidelium. Neque satis advertitur, quod hic defectus sit unum ex signis maxime sensibilibus senectutis Ecclesiæ, & iræ Dei in filios suos.

Reflexio. An Donatum aliquem hic audimus, Ecclesiam Christi, supra petram fundatam, columnam & firmamentum veritatis, contra quam portæ inferi non prævalebunt, cum qua Christus manet omnibus diebus, usque ad consummationem sæculi, quam Spiritus S. docet omnem veritatem, defectionis accusantem? corruit petra, cecidit columna, eversum est firmamentum veritatis, Christus & Spiritus eam deseruerunt, prævaluerunt portæ inferi, evacuatæ sunt promissiones Evangelicæ. Hæc lingua omnium hæreticorum satis nota est, qui, ut apostasiæ suæ fucum illinant, Ecclesiæ, quæ in doctrina est sine ruga, sine macula, senectutis arguunt.

Ita est, Ecclesia nostra est senex, jam ante 1700 annos a Christo fundata, semper tamen eadem, eodem vigore florescens; vestra autem est valde juvencula, nuper primum abortiva fœcunditate in mundum extrusa.

Propositio 96.

Deus permittit, ut omnes potestates sint contrariæ prædicatoribus veritatis, ut ejus victoria attribui non possit, nisi Divinæ gratiæ.

Reflexio. Per prædicatores veritatis intelligit Jansenistas & Quesnellistas, quibus se opponebant Potestates Ecclesiasticæ & Politicæ ex publico, quod gerebant officio. Quales autem heterodoxi illi fuerint prædicatores veritatis, prolixe ostendit P. Jacobus Fontaine Professor Theologiæ Lovanii, in amplissimo & eruditissimo suo opere de *Constitutione Unigenitus Theologice propugnata*, Tomo præser im quarto, in quo charactere proprio homines istos signat.

Pro-

Propositio 97.

Nimis sæpe contingit, membra illa, quæ magis sancte, ac magis stricte unita sunt Ecclesiæ, respici atque tractari tanquam indigna, ut sint in Ecclesia, vel tanquam ab ea separata; sed justus ex fide vivit, & non ex opinione hominum.

Reflexio. Quid hoc aliud est, quam jugum omne abjicere, se ipsum judicem constituere, & adversus omnes Ecclesiæ correctiones & pœnas medicinales, contumaciam ostentare? Cum hac obstinati animi tui pervicacia quomodo potes ex fide vivere, quæ jubet obedire & subjacere præpositis, eos audire, tanquam Christum audirent, & omnia, quæ dixerint, facere? Consolatur hic suos consodales & contribules, ut legitimos suos superiores bona conscientia spernant, omnemque obedientiam denegent.

Propositio 98.

Status persecutionis & pœnarum, quas quis tolerat, tanquam hæreticus, flagitiosus & impius, ultima plerumque probatio est, & maxime meritoria, utpote quæ facit hominem magis conformem Jesu Christo.

Reflexio. Hoc dicunt omnes hæretici, ab Ecclesia proscripti. Persecutiones appellat justas pœnas, quas potestas Ecclesiastica infligit contumacibus hæreticis, & potestas Politica exequitur. Se ipsum & socios suos, Christi Vicario perduelles, comparat Christo, qui Præpositis obedire jubet Judicem rursus homo privatus se ipsum constituit. Omnium hæreticorum hic est character.

Propositio 99.

Pervicacia, præventio, obstinatio in nolendo aliquid examinare, aut agnoscere, se fuisse deceptum, mutant quotidie quoad multos in odorem mortis id, quod Deus in Ecclesia sua posuit, ut esset in ea odor vitæ, v. g. bonos libros, instructiones, sancta exempla &c.

Reflexio. Pervicacia, præventio, & obstinatio ad Quesnellum & Symmistas pertinet, non ad summos Pontifices & corpus majorum Pastorum, a quibus propter errores & hæreses fuerunt puniti. Quesnellus est, qui non vult agnoscere (aut potius fateri) se fuisse deceptum, & alios decepisse. *Bonos libros:* nempe Reflexiones Quesnelli in novum Testamentum, hoc est, pestilentum partum, lue, scabie, sanie, toxico scatentem: *Instructiones*, pestiferas in animarum ruinam: *sancta exempla:* O sanctum genus hominum!

totum ad ſimulandum, & decipiendum compoſitum. Sub veſtimentis ovium contegere ſe ſatagunt: intus autem &c. imo non tantum intus.

Propoſitio 100.

Tempus deplorabile! quo creditur honorari Deus, perſequendo veritatem, ejusque diſcipulos. Tempus hoc advenit - - - haberi & tractari a Religionis Miniſtris tanquam impium & indignum omni commercio cum Deo, tanquam membrum putridum, capax corrumpendi omnia in Societate Sanctorum, eſt hominibus piis morte corporis mors terribilior. Fruſtra ſibi quis blanditur de intentionum ſuarum puritate, & zelo quodam Religionis, perſequendo flamma ferroque viros probos, ſi propria paſſione eſt excæcatus, aut abreptus aliena, propterea, quod nihil vult examinare; frequenter credimus, nos ſacrificare Deo tanquam impium, & ſacrificamus diabolo Dei ſervum.

Reflexio. Crocodilum audimus, gementem, ut devoret incautos; & antiquos ſuos queſtus contra Poteſtates Eccleſiaſticas & ſeculares, hæreſes eliminare, & lupos ab ovili Domini repellere conantes, ingeminantem. Hæccine eſt reverentia, quam mens pia, quæ non modo Chriſtiano, ſed & Catholico nomine vult gloriari, ſummo ſacrorum Antiſtiti, Epiſcoporum Ordini, & Regibus, Dei adminiſtris debet? ſervum Dei immolant diabolo, inquit. At ſinamus ranam, ex palude Batavica, in qua ſe abſcondit, coaxare.

Propoſitio 101.

Nihil Spiritui Dei & doctrinæ Jeſu Chriſti magis opponitur, quam communia facere in Eccleſia juramenta; quia hoc eſt multiplicare occaſiones pejerandi, laqueos tendere infirmis, & idiotis, & efficere, ut nomen & veritas Dei aliquando deſerviant conſilio impiorum.

Reflexio. Hoc apophthegmate Queſnellus rurſus bilem evomit in Romanos Pontifices & Epiſcopos Galliæ, qui *Formulari* notiſſimo ſubſcribi cum juramento juſſerant. *Conſilium impiorum* appellat homo reverens. Quod plures Janſeniſtæ juraverint, & jurando pejeraverint, credo facile. Hauſerunt hoc ex diſciplina ſuorum Magiſtrorum. Æquivocationum alias hoſtes infenſiſſimi, ut apparere volunt, hic largi fuerunt, approbantes juramenta fidei, licet animus diſſentiret. Sed hæc perjuria tam parum obſunt Formulari, quam præceptis Decalogi peccata hominum.

Art. V.

Innocentius XIII Pontifex. Dulcignotorum rapinæ. Lis de Florentia & Parma. Investitura Neapol. Archiep. Viennensis. Obitus Cosmi III. Succedit Gasto filius.

Altero post mortem Clem. XI mense electus est Michael Angelus Conti, qui *Innocentii XIII* nomen assumpsit. Spinolam dixit Secretarium Status, Orighium Præsidem Congregationis Concilii, Ruffum Legatum Bononiæ, Paolucium Vicarium Generalem, Corradinum *Dataria* Præfectum. Decanus vero Collegii Cardinalium fuit Tanara. Additi tres novi, Contius, frater Innocentii, Dubois, Archiepiscopus Cameracensis, & primus Minister Galliæ, atque Alexander Albanus, Clementis XI nepos, cujus frater Hannibal jam antea dignitate illa fuerat ornatus. Erant autem hoc tempore 68 Cardinales: & hos inter Alberonius, cui post electionem a novo Pontifice interdictum est, ne Roma discederet, donec causa ejus esset finita. 90. Innoc. XIII.

Dulcignoti, Turcicus in Dalmatia populus, rapto vivere assuetus, Venetorum Rempublicam, non procul abfuit, quin novo cum Turcis bello committeret; cum enim pyratæ isti, quod Adriaticum rapinis infestum redderent, a Venetis essent castigati, Turcæ infractionem pacis dicebant. Sed res iterum fuit aliquali satisfactione composita. Dulcignoti.

Genuenses statuerunt, ut nullus in senatum assumatur, qui 35 ætatis annum necdum complesset, & in aliis etiam Reipublicæ muneribus fuisset versatus. Biennio exacto, novus pro more electus est Dux.

Victor Amadeus Rex Sardiniæ, Dux Sabaudiæ, Pedemontii, & Montisferrati, quiete tandem provinciis suis fruebatur. Ejus gener Dux Carignanus, idemque ex linea collaterali proximus agnatus, obortis, nescio quibus, cum socero dissidiis, cum Conjuge in Gallia per aliquot jam annos degit. Carignan.

Mediolanensi in Ducatu inquisitum in fraudatores ærarii publici, ut peculatus crimen eliminetur. Quo pacto camerales proventus ita aucti sunt, ut Cæsar notabilem contributionum summam posset subditis remittere, gaudio exultante populo. Cura ærarii.

Hoc tempore in Academiis agitabatur quæstio, scriptis quoque ventilata, an Hetruria seu Magnus Ducatus Florentiæ sit feudum ab Imperio dependens quod Cæsar volebat: an vero ab omni nexu feudali sit liber & independens, prout Cosmus prætendebat. Visum Lis de Florentia & Parma.

ſum multis, non aliam eſſe conditionem Hetruriæ ac Inſubriæ, aliarumque provinciarum, quæ ad regnum olim Longobardicum pertinuerant. Similis ferme lis vertebatur, an Parma & Placentia ſint feuda Pontificia, an vero Imperialia. Biennio poſt Dux illa a Pontifice per Marchionem Sachettum, præſtito fidei ſacramento, accepit.

Anno 1722 Alberonius in jus vocatus, in Monaſterium velut cuſtodiam miſſus eſt ad quinque menſes.

Inveſtitura Neap. Collatum tandem Cæſari ab Innocentio Pontifice feudum Neapolitanum, quod hactenus Borbonii impedierant, dum jus eſſet controverſum. Obſervatus ritus antiquus. Oblatus Pontifici a Colonna, Comite Stabuli, ſonipes cum burſa, 7000 ſcutis, Canone annuo referta. Contigit id pro more 28 Junii, SS. Petri & Pauli Vigilia. Idem Pontifex conceſſit Imperatori, ut Epiſcopatus Vien-

Archiepiſc. Vienn. nenſis in *Archiepiſcopatum* erigeretur, Salisburgenſi & Paſſavienſi hactenus obſiſtentibus.

In Sicilia Duci de Monteleone Proregi ſurrogatus eſt Marchio Almenara. Copiis præfectus Abumada Hiſpanus, Meſſinæ *Wallisius*. Neapolis vero Prorex fuit Cardinalis Althanus.

Cornaro Duci Venetorum mortuo ſuffectus Aloyſius Mocenigus, qui generalis Dalmatiæ Proviſoris munere fuerat functus.

Zundedarii Itali defuncti in locum Magnus Ordinis Melitenſis Magiſter electus eſt Almeida Luſitanus, qui Turcicam claſſem Melitæ appulſam, evocatis Equitibus, ſtrenue depulit.

Anno 1723 Rex Sardiniæ *Codicem Juris Victorianum*, ſuo mandato a Juriſperitis compoſitum, ſubditis ſuis promulgavit.

Obiit *Coſmus III* Magnus Dux Florentiæ, 82 ætatis anno, Regiminis 53. Conjugem jam anno 1661 duxit Margaritham Ludo-

Coſmus III obit. vicam, Gaſtonis Joannis Baptiſtæ, Ducis Aurelianenſis, filiam, Ludovici XIII ex fratre neptem. Ex ea genuit 1. Ferdinandum, Violanthæ Beatricis Bavaræ maritum, qui jam anno 1713 improlis obiit. 2 Mariam Annam, Joanni Wilhelmo, Palatino Electori nuptam, ſed thoro ſterili. 3 Joannem Gaſtonem, qui jam anno 1697 duxit Franciſcam, Julii, ultimi Ducis Lavenburgici filiam natu majorem, Philippi Palatini viduam: quæ thorum pariter ſterilem nacta a Gaſtone diſceſſit, & in Bohemia reliquum ætatis exegit.

Hos tres ſteriles liberos poſtquam Margaritha Aurelianenſis Coſmo genuit, abiit in Galliam patriam ſuam, ibique ad 30 annos, a viro ſuo ſeparata, vixit ad annum usque 1721, quo deceſſit.

Quanto

Quanto vero tædio aspicere debuerit Cosmus, de sua viventis hæreditate & patrimonio ab exteris disponi, alias dictum fuit. Successit autem ei tunc *Gasto* filius, ultimus Domus Mediceæ surculus, 52 annos natus, qui, a matre in testamento ab hæreditate exclusus, causam in Gallia fuit lucratus. Gasto succedit.

Art. VI.

Gesta sub Pontificatu Benedicti XIII. Cosciam creat Cardinalem. Jacobo Stuart nascitur alter filius. Comachium restitutum. Fleuri fit Cardinalis. Lites cum Sabaudo compositæ. Domus Farnesia. Principes Italiæ Familiæ &c.

Anno 1724 obiit Innocentius XIII tertio Pontificatus, ætatis 69. Vacavit sedes duos menses. Tum vero a 53 Cardinalibus, Romæ præsentibus, electus fuit Cardinalis Vincentius Maria *Orsini*, ex Illustrissimo Prædicatorum Ordine assumptus, qui, ad extinguendam Petri de Luna Antipapæ memoriam, *Benedictus XIII* appellari voluit. 91. Bened. XIII.

Ex nobilissima & antiquissima Orsina, Romana Familia, natus, 75 ætatis annos jam impleverat, & 50 Cardinalatus; Manfredoniæ primum, dein Cæsenæ, Beneventi, in regno Neapolitano, tandem Episcopus, insigni vitæ sanctimonia, supremo Dignitatum apice se dignum reddidit. Quia Cardinalium erat antiquissimus, jam bis eum ordo ad Collegii Decanatum vocaverat, sed quia in Archiepiscopatu suo Beneventano absens erat, post Bullionium Astallo, & Tanaræ is honor obtigit. Et cum hoc anno Tanara obiisset, Decanus sacri Collegii successit Cardinalis de Judice. Paolucius dictus Secretarius Status, seu primus veluti Minister Pontificis. Cardinales creati Altierus, Falconerius, Marefoschius, Petra, Pipia, Dominicanorum Generalis. Pontificis nepotem Ducem Gravina Cæsar S. R. J. Principem creavit.

Edita Venetiis fuit Ferdinandi Ughelli *Italia sacra*, a Nicolao Coleto adeo aucta, ut decem tomos impleret.

Anno 1725 obierunt ex Cardinalibus, 1 *de Judice*, antea pluribus annis potens in Aula Hispanica, tum vero ad partes Cæsareas transiit. Ejus loco Decanus sacri Collegii simulque in annexo Ostiensi Episcopatu successit *Paolucius*. Cardin. mortui.

2. Franciscus *Aquaviva* pariter Neapolitanus, qui constanter Philippo V adhæserat, pluribus annis Protector, & ab anno 1716 apud Sedem Apostolicam Orator Hispaniæ. In quo munere ei successit Cardinalis *Bentivolius*.

3. Cardinalis *Saxo - Citicus*, Archiepiscopus Strigoniensis, & Principalis Commissarius in Comitiis Ratisbonensibus.

4. Valemannus.

Coscia fit Card. Eorum vero loco creati 1. Nicolaus *Coscia*, Beneventanus, qui singulari apud Benedictum XIII pollens gratia, varia deinceps fata fuit expertus. 2. Nicolaus de Judice, defuncti nepos, Principis Cellemarii frater.

Jac. III alter filius. Jacobo III Stuarto hoc anno conjux Sobieskya alterum filium genuit, quem ipse Pontifex baptizavit, atque *Henricum Benedictum* nominavit. Mater vero paulo post a conjuge Jacobo in Monasterium secessit; nec persuaderi poterat, ut tunc rediret.

Comachium restitutum. Restituit Cæsar Pontifici *Comachium*, quod jam anno 1708 Cæsareus miles occupaverat, tanquam esset feudum Imperii. Cum vero per pacem Viennensem Parmæ & Placentiæ Ducatus feuda Imperii essent declarati, Pontifex, celebrato prius Consistorio, est protestatus.

Mortuo Barbarigo Venetorum Patriarchæ successit Grandenicus: Coloredo vero Forojuliensi, Viennam ad munus Aulæ Præfecti avocato, in Gubernatione Mediolanensi Daunius a Præfectura Belgica translatus.

Cardinales 7 mortui. Anno 1726 ex sacro Cardinalium Collegio obierunt 1 Fabricius Paolucius, Decanus & Secretarius Status. 2. Joannes Baptista Tolomeus S. J. probus ex æquo ac doctus. 3. Julius Piazza, Bruxellensi, Lucernensi, Polonica, Viennensi legatione perfunctus. 4. Laurentius Fieschius, Archiepiscopus Genuensis. 5. Galeacius *Marescbottus* Romanus, 99 annos natus, Protector Ordinis Prædicatorum, quod dein Officium ipse Pontifex in se suscepit. 6. Bernardus Scottus Mediolanensis. 7. Joannes Baptista Bussius Viterbiensis, Episcopus Anconitanus.

Novi. Novi vero creati sunt 1. Hercules *Fleurius*, toti orbi notissimus, Præceptor olim Ludovici XV, ac dein primus Minister. 2. Nicolaus Lercarius, quem Papa Secretarium Status antea renuntiaverat; sed cum Regum Oratores sua cum eo negotia nollent communicare, Cardinalem fecit. 3. Laurentius Cozza, Ordinis Minorum Generalis.

Jaco-

Jacobum III Hispani in Scotiam ducere conabantur, sed cum Angli Hispaniam invaderent, tota classis re infecta rediit, proprios Penates defensura. - - *Lucensis Episcopatus* in Archiepiscopatum fuit conversus. Cæterum Luccana Respublica quovis bimestri sibi Præsidem eligit, quem *Confalonerium* appellant. Regimen autem est Aristocraticum, sicut Venetiis & Genuæ.

Venetiis obiit Finius, Procurator S. Marci, quod Officium in illa Republica magnæ est dignitatis, adeo quidem, ut Cardinalis Quirinus in vita sua, a se ipso scripta, glorietur, ex familia sua plures fuisse Procuratores S. Marci.

Anno 1727 Cardinales defuncti sunt Sacripantus, pauperum pater, Protector Scotiæ & Hiberniæ: Joannes Patricius, & Fabronius. Novi vero subrogati, Angelus Maria Quirinus, ex Ordine S. Benedicti, Episcopus Brixiensis, peregrinationibus in Germaniam, & epistolis, ad Protestantes zelo optimo scriptis, celebris; Sigismundus Comes Kollonitschius, Archiepiscopus Viennensis, S. R. I. Princeps: Cespedes Hispanus, Archiep. Toletanus. Motha Lusitanus: Sinzendorffius Episcopus Jaurinensis.

Hoc anno Sobleskia ad Jacobum III conjugem rediit, cum eodem reconciliata.

Similiter controversiæ, quæ ab aliquot annis Aulam inter Pontificiam & Sabaudicam, ratione Immunitatis, Beneficiorum Ecclesiasticorum, nominationem Cardinalis, Sardiniæ, ceu feudi Romanæ Ecclesiæ, gliscebant, hoc anno fuerunt transactione compositæ, vacansque diu Ecclesia Taurinensis Archiepiscopum iterum accepit. Sardinia autem per Proregem, qui Sassari degebat, gubernabatur. **Lites compositæ.**

Venetorum Respublica jucunda pace florebat, Schulenburgio adhuc armorum Præfecto, qui visitandis muniendisque variis locis hactenus fuerat intentus. Cunigunda Theresia post mortem Electoris Bavariæ sui conjugis Venetias rediit, reliquumque ætatis ibidem transegit. Filius vero ejus Clemens Augustus Elector Coloniensis Viterbii ab ipso Papa est consecratus Archiepiscopus. Romæ ad Sobiesklam amitinam suam invisit.

Genuenses inter & Regem Sardiniæ vix non bellum exarserat, quia illi navem Oneglianam, merces vetitas vehentem, interceperant: vis ultro citroque illata. Sed Comes Daunius, Mediolani Gubernator, se nomine Cæsaris interposuit, litemque sopivit.

Veneti

Bucentaurus. Veneti novam fabricarunt navem Prætoriam, quam *Bucentaurum* appellant, auro large obductam, atque ad omnem splendorem vario opere exornatam, quæ tamen magnitudine bellicam nullatenus æquat. Prostat cum aliis navigiis & omni apparatu bellico, in magno armamentario (*Arsena e* vocant) quod propter amplitudinem justæ magnitudinis urbem dixeris. Dux quot annis cum Senatoribus & Legatis festo Ascensionis Domini Bucentauro vectus, demisso in mare annulo, Adriaticum sibi despondet, in signum apprehensæ possessionis atque dominii.

Mantuæ Theodora, Philippi, Darmstadiani Principis ac Ducatus Mantuani Gubernatoris filia, Augustani Episcopi soror, nubit Antonio Ferdinando Duci Guastallæ, qui tamen lapso biennio improlis obiit.

92. Domus Farnesia. Decessit quoque Franciscus *Farnesius*, Dux Parmensis, qui duxerat Dorotheam Palatinam, Odoardi fratris sui viduam, Elisabethæ, Hispaniæ reginæ, matrem. Sed nullos ex ea reliquit liberos. Unde in Ducatu succeffit *Antonius*, Odoardi & Francisci frater natu minimus, ultimus Farnesianæ masculinæ stirpis surculus, qui tamen & ipse quadriennio post exaruit, relicta Henrica Mutinensi, improli vidua.

Domus Principes. Cæterum, præter Pedemontanos, Parmenses, Mantuanos, Mutinenses, Florentinos, multi hoc tempore erant in Italia Duces & Principes, uti 1. *Picus de Mirandola* & Concordia; cujus ditio, quia Gallicas partes fuit secutus, anno 1711 Mutinensi in feudum fuit a Cæsare data. *Urbini* vero Principatus jam ante cum dominio directo Ecclesiæ Romanæ fuit consolidatus.

2. *Grimaldus* Princeps Monocci, Dux Valentinus in Delphinatu.

3. *Cibo* Dux Massæ & Cararæ.

4. *Doria* Dux Melphitanus.

5 *Boncampagnus* Princeps Soranus & Plumbinensis. Hic autem Principatus (*Piombino*) ab Apiana & Ludovisia Domo ad Boncampagnam per matrimonia devolutus, a Cæsare fisco fuit addictus, sed per pacem Viennensem restitutus.

6. *Spinola* Genuensis Dux Sestensis & Sanseverinus.

7. *Aquaviva* Dux Atriensis in regno Neapolitano.

8. Ex Domo *Colonna* Principes Pagliani, Sonnini, Carbanani, Bassanelli, Palestrini.

9. Ex Domo *Sfortia* lineæ collateralis Duces Cesarini, Segnienses, Laviniani.

10. Ex Domo *Ursina* Romana Dux de Gravina, & Monte Mileto.

11. Ex

11. Ex Domo *Pignatellia* Neapolitana Dux de Monteleone.

12. Ex Domo *Ottobona* Veneta Dux Fianus in statu Ecclesiastico.

13. Ex Domo *Odoscbalco* Dux Braccianus.

14. Ex Domo *Conti* Dux Poli.

15. Ex Domo *Caraffa* Dux de Matalone.

Anno 1728 obierunt Cardinales: *Priulus*, Venetus, Episcopus Pergamensis: *Caracciolus*, Neapolitanus, Archiepiscopus Capuanus: *Gozzadinus*, Bononiensis, Episcopus Fori Cornelii, seu Imolæ: *Gualtierus*, Urbevetanus, qui fuerat Pro-Legatus Avenione, Nuntius Parisiis, Protector Angliæ: cujus Regi Jacobo pretiosa legata reliquit. Cardinales

Creati vero sunt *Finius*, Romanus, Theologus Pontificius: *Ansideus*, Perusinus, Assessor S. Officii: Prosper *Lambertinus*, Bononiensis, Secretarius Congregationis Concilii, postea Pontifex: *Sellerius*, Perusinus, ex Ordine S. Dominici: *Banchierus* Pistoriensis, Secretarius Status: *Collicola*, Spoletanus, Thesaurarius: *Gottus*, Bononiensis, ex Ordine S. Dominici: *Porcia*, Foro-Juliensis, ex Ordine S. Benedicti: *Accoramboni*, Spoletanus: *Caraffa*, Neapolitanus, Secretarius Congregationis Episcoporum & Regularium.

Neapoli Prorex Althano successit *Harrachius*: Portocarero de Almenara vero *Sastagus* Prorex Siciliæ. Portus Neapolis & Siciliæ ad augendum commercium declarati sunt liberi. Ad Cameram retracta bona, quæ tempore Caroli II fuerant avulsa. Mediolani Copiis Cæsareis præficitur Comes Montecuculus, Daunio Gubernatore. In re monetaria facta est magna mutatio, pretio depresso; unde murmur subditorum. Varia.

Antonius Dux Parmensis duxit Henricam, Reinaldi Mutinæ Ducis filiam, præsentibus Jacobo III Stuarto, Duce Guastallæ, & Principe Darmstadio, Gubernatore Mantuæ. Cum autem Dux Antonius debili & infirmo esset corpore, Legatus Hispanus ab eo petiit, ut illa, quæ de ejus provinciis pace Viennensi, & quadruplo etiam fœdere, essent sancita, haberet rata. Sed spe liberorum concepta permoveri non poterat.

Anno 1729 ex sacro Collegio decesserunt Cardinales Cozza, Sellerius, Salernus, *Noallius*, recepta Constitutione *Unigenitus* cum Ecclesia reconciliatus.

Novos autem Cardinales Benedictus XIII creavit, Camillum Cibo, Antonium Borghesium, Vincentium Ferrerium.

Ex Domo *Gonzaga* obiit Ferdinandus, *Dux Guastallæ*, relicta
Gonzaga. improli vidua Theodora, Darmstadiensi Principe, Episcopi Augustani forore, Mantuæ Gubernatoris filia. Successit frater unicus *Josephus Maria*. Ejusdem Gonzaganæ Domus linea *Novellerana* superiore jam anno fuit extincta; unde Imperator possessionem hujus Principatus adiit.

Obiit denique anno 1730 Benedictus XIII, Summus Pontifex, vitæ integritate, & Ecclesiasticæ disciplinæ zelo laudatissimus. Præter complura Beneventana celebravit Romæ Concilium, quod hic interferendum putavi.

Art. VII.

Concilium Romanum, *in Basilica Lateranensi anno Jubilæi 1725 a Benedicto XIII celebratum.*

11. Inter gesta Benedicti XIII celeberrimum est Concilium Romanum, quod, convocatis Provinciæ Romanæ Episcopis, celebravit anno Pontificatus sui primo. Continet 32 Titulos, ad normam Decretalium. Tituli dividuntur in Capita. Quæ pro instituto summatim attingo.

Titulus I.

De Summa Trinitate & Fide Catholica.

Cap. 1. Statuitur, ut Professionem Fidei emittant 1. Episcopi, & Clerici, Beneficiis Eccles. provisi, aut sacris Ordinibus initiati, in Diœcesana Synodo, primo celebranda. 2. Dignitates & Canonicatus obtinentes, post adeptam possessionem, tum in manibus Episcopi, vel ejus Vicarii, tum in Capitulo intra trimestre. 3. Vicarius Generalis, & Foranei, 4. Procuratores & Promotores Fisci Episcopalis, Cancellarii, aliique ministri curiæ. 5. Novi Concionatores. 6. Confessarii. 7. Docentes publice vel privatim. 8. Medicinam aut Chirurgiam exercentes.

Cap. 2. Constitutio *Unigenitus* Episcopis commendatur. Male de ea sentientes aut loquentes puniant, pervicaces ad Sedem Apost. deferant. Libros contrarios sibi tradi mandent, Papæ denuntiandos.

Cap. 3. Episcopi per seipsos concionentur.

Cap. 4. *Parochorum obligationes*, populum in fide & moribus instruendi, Sacramenta ministrandi, visitandi infirmos, pro populo orandi,

orandi, prælucendi verbo & exemplo, pueritiam catechizandi ex libello Card. Bellarmini, a Clem. VIII præscripto.

Cap. 5. Quomodo instruendi rustici & ignorantes adulti intra Missarum solennia, de Signo Crucis, SS. Trinitate & Incarnatione, Symbolo Apost. Oratione Dominica, Salutatione Angelica, præceptis Decalogi, præceptis Ecclesiæ, septem Sacramentis, actu contritionis.

Cap. 6. Theologalis Præbenda, ad Trid. præscriptum erigenda.

Cap. 7. Cui & quomodo illa conferenda. 40 saltem lectiones quot annis in Ecclesia esse habendas.

Cap. 8. Sacra Scriptura exponatur.

Cap 9. Cui intersint Canonici, Parochi, Confessarii.

Cap. 10. Concionatores constituantur docti, eruditi, maturi, fortes, probi, etiam ex Regularibus.

Titulus II.

De Constitutionibus.

Cap. 1. Archiepiscopi sua in provincia, Episcopi in sua Diœcesi ad Synodos habendas excitantur, exemplo Pontificis, qui in Ecclesia Beneventana 38 Diœcesanas & 2 provinciales habuit.

Cap. 2. In virtute S obedientiæ præcipitur, ut præter annuas Synodos, quovis triennio provinciales celebrentur.

Cap. 3. Diœcesanæ Synodi semel saltem in anno celebrentur.

Cap. 4. Ecclesiarum capitula, si non habent antiqua statuta, nova conficiant, Tridentino, & Constitutionibus Pontificiis consentanea, ab Episcopis examinanda. Consuetudines non nisi rationabiles tolerentur.

Cap. 5. In Statutis exprimatur, quænam sint Ecclesiarum origines, fundationes, insignia, jura, consuetudines, redditus, onera & munera, nihilque in eis sit, quod a juris dispositione, Congregationum Decretis, usuque recepto & approbato exorbitet.

Titulus III.

De Rescriptis.

Cap. Unic. Quoniam Decreta superiorum tribunalium Episcopis sæpe non suo loco & tempore importune & crude obtruduntur, statuitur, ut deinceps non ipsi Episcopo, sed ejus Fiscali, aut Cancellario extradantur.

Tit. IV.

De supplenda negligentia Prælatorum.

Statuitur, ut Abbates Regulares perpetui ab Episcopo Diœcesano benedicantur.

Tit. V.

De Temporibus Ordinationum.

Cap. 1. Qui habent privilegium, ut possint ordinari a quocunque Episcopo extra tempora, ordinari non possint, nisi a proprio Episcopo.

Cap. 2. Regulares habentes privilegium, sive expresse, sive per communicationem, ut extra tempora ordinari possint, tuto illo possunt uti.

Tit. VI.

De ætate & qualit. Præfic.

Cap. 1. Disquisitio de admittendis ad primam tonsuram.

2. Certæ Ecclesiæ servitio adscribantur.

3. Ad sacros Ordines non nisi vere digni probatique promoveantur.

4. Ordinandi ad Beneficium alienæ Diœcesis, ab Episcopo domicilii examinentur, & litteris testimonialibus ab eo sint instructi.

5. Circa promovendos ad Canonicatus & Beneficia simplicia justitia distributiva observetur.

Tit. VII.

De Officio Judicis Delegati.

Cap. 1. Episcopi diligentem curam suæ Diœcesis gerant, visitent, executioni Decretorum invigilent, & corpore licet absentes, spiritu tamen cum Apostolo sint præsentes.

2. Episcopus in oppidis insignibus Vicarios Foraneos constituat, doctrina, probitate, & prudentia præditos.

Tit. VIII.

De Officio Judicis ordinarii.

Cap. 1. Episcopi quot annis totam Diœcesin diligenter visitent, aut saltem, si ampla sit Dœcesis, singulis biennils, & quidem per se ipsos, si fieri possit.

2. Epi-

2. Epiſcopus in Vicarium Generalem non eligat fratrem ſuum, aut nepotem, vel civem urbis Epiſcopalis.

3. Pro pauperibus in quavis civitate conſtituantur procuratores vel advocati, qui gratis eorum cauſas agant, curentque Epiſcopi, ut in ſua civitate erigant Confraternitatem S. Ivonis, prout Romæ eſt inſtituta, magno cum pauperum ſolatio.

4. Clerici Epiſcopo ſolvant Cathedraticum, quod eſt duorum ſolidorum, in ſignum honoris & ſubjectionis erga Cathedralem Eccleſiam. Nec poteſt Epiſcopus illud ex integro remittere.

5. Regulares, in quorum Eccleſiis defuncti tumulantur, parochis quartam funeralium ſolvant.

Tit. IX.

De Majoritate & obed.

Cap. 1. Epiſcopi exempti, qui ſibi Metropolitanum necdum elegerunt, illum tandem ſecundum præſcriptum Trid. eligant, & provinciali illius Synodo interſint.

2. Non tamen in Metropolitanum eligi poteſt Archiepiſcopus, qui Provincia & ſuffraganeis caret; quia talis non poteſt Synodum provincialem cogere.

3. Ut Clerici ſub Epiſcoporum diſciplina contineantur, exemptioni modus ponatur.

Tit. X.

De Foro competente.

Ut omnis cupiditatis ſuſpicio a foro Epiſcopali dimoveatur, in cauſarum expeditionibus taxa ſervetur. Si nulla habetur taxa, in prima Diœceſana Synodo conficiatur, & ad Papam pro confirmatione mittatur.

Tit. XI.

De Feriis & Feſtorum obſervantia.

Cap. 1. Dies feſti cultui Divino & devotioni impendendi, non vero otio, aleis, choreis, comeſſationibus, aliisque vanitatibus. Miſſa ſub gravi præcepto audienda, & abſtinendum ab opere ſervili.

2. Meſſis tamen & vindemiæ tempore, aliaque ſimili urgente neceſſitate, cui tunc aliter provideri non poſſit, poteſt Epiſcopus licentiam dare, ſervile opus faciendi, Miſſa ſaltem prius audita.

Tit. XII.

De Fide Instrumentorum.

Cap. 1. Bonorum Ecclesiast. Inventaria infra annum conficienda, atque ab Episcopis recognoscenda.

2. Authenticum Inventarii exemplar unum custodiendum in Archivio Apostolico, alterum vero in Episcopali.

3. Custodiatur Archivium Episcopale, & in ordinem disponatur; ubi vero non habetur, erigatur; atque in eo omnia Instrumenta causarum, processuum, aliaque documenta, ad Diœcesin pertinentia, reponantur.

4. Moriente Episcopo vel peregrinante Archivium bene custodiendum.

5. Decernuntur pœnæ in violantes Archivium.

6. Quælibet Ecclesia Archivium loco tuto habeat & instruat.

Tit. XIII.

De Jurejurando.

Cap. 1. Episcopi servent juramentum visitandi limina Apostolorum.

2. Prohibetur, ne juramentum de veritate dicenda exigatur a criminaliter inquisitis.

Tit. XIV.

De Appellationibus.

Cap. 1. Non deferendum appellationibus, quæ ad injustitias & dissidia fovenda usurpari videntur.

2. Constituitur Romæ Procurator pro Episcopis & Regularibus Superioribus, a quorum sententia in causa criminali a reo fuerit appellatum.

Tit. XV.

De celebratione Miss. Sacramento Euch. & Divinis Officiis.

Cap. 1. In his approbati & præscripti ritus observandi.

2. Observandum Decretum Clementis XI circa usum Altaris portatilis, & Oratoria privata, sublata insuper cuivis in privatis cubiculis, ubi dormiri solet, celebrandi facultate.

3. Refertur Decreti Clementini declaratio, ab Innocentio XIII facta, circa personas Episcoporum, iter agentium.

4. Anni-

4. Anniversarium pro summis Pontificibus infra octavam commemorationis omnium defunctorum celebrandum in Capella Pontificia, & Ecclesiis Patriarchalibus saltem & Collegiatis Urbis.

5. Idem fiat in singulis Diœcesibus pro defunctis Episcopis.

6. Vetatur indecorus concentus musicus, & organorum pulsatio in Missis pro defunctis, item tempore Adventus & quadragesimæ, exceptis Festis.

7. In festi Corporis Christi processione, præter consueta lumina, 4. laternæ accensæ deferantur.

8. Cassinensibus datur facultas super Missarum reductione, certis tamen conditionibus. Eadem facultas datur Episcopis hujus Concilii.

9. Clerus quater saltem in mense conveniat ad discutiendos alternatim Rituum & conscientiæ casus.

Tit. XVI.

De vita & honest. Cleric.

Cap. 1. Episcopi præluceant, & juxta Ordinationis tempus alius alii deferat locum & honorem.

2. Consuetudine Sæcularium Dignitatem suam ne deprimant, præsertim in aulis Principum, quas non oportet accedere, nisi suadente necessitate, pietate, vel utilitate Ecclesiæ, nec iis discumbentibus ipsi stent.

3. Clerici studiis & sacris litteris se exerceant: sacros ritus, rubricas, cantum Gregorianum, ceremonias calleant: Divina munia in Ecclesia obeant cum pietate & majestate: a profanis, venationibus, ludis indecoris, mulierum familiaritate, abstineant.

4. Curialibus laicis toga Clericalis nigra conceditur, non autem collare, clericis proprium.

5. Clerici in sacris singulis 15 diebus confiteantur & communicent intra Missarum Solennia: Clerici vero inferiores quolibet saltem mense.

Tit. XVII.

De Clericis non resident.

Cap. 1. Refertur Decretum Concilii Trid. de Residentia Episcoporum.

2. Episcopi post mensem a sua electione ad Ecclesias suas se conferant.

3. Fa-

3. Facultates Episcoporum absentiæ a *Congregatione super Episcoporum Residentia* examinentur & corrigantur.

4. Stylus Congregationis Concilii quoad hoc observetur.

5. Quid aliud præter testimonium Medici pro licentia absentiæ requiratur, ad Congregationem remittitur.

6. Parochi ultra biduum absque Episcoporum licentia non absint.

7. Ad residentiam obligati ne diutius in urbe commorentur.

Tit. XVIII.

Ne Sede Vacante &c.

Cap. 1. Sede vacante Vicarii Capitulares disciplinæ invigilent.
2. Intra annum Sedis vacantis ne dentur Dimissoriæ.

Tit. XIX.

De Rebus Ecclesiæ non alien.

Immobilia Ecclesiarum bona ultra triennium aut quadriennium ne dentur in emphyteusin aut locentur (nisi evidens Ecclesiæ utilitas id exigeret) absque spe renovationis. Ne laudemium pro primo ingressu majus recipiatur in præjudicium annui canonis. Completo concessionis tempore, seu adveniente casu devolutionis ne fiat amplius renovatio emphyteusis aut locationis, sed bona incorporentur rursus Ecclesiis.

Tit. XX.

De Testamentis.

Cap. 1. Testamenta, quæ Parochiani coram duobus vel tribus testibus a Presbytero suo conficienda mandarint, rata sunt & valida: nisi obstet Statutum, auctoritate Apostolica in forma specifica confirmatum, quo Juris civilis dispositio servari mandetur. Testes eodem numero adhibeantur, si quædam ad pias causas coram confessario legentur, legansque coram testibus dicat, se ita velle observari.

2. Laudatur consuetudo, qua Episcopi aliquid applicant de hæreditate pro anima defuncti, qui intestatus decessit.

Tit.

Tit. XXI.

De Regularibus.

1. Regulares ad subdiaconatum promovendi authenticum testimonium de solenni emissa professione, & factis exercitiis habeant.

2. Regulares non nisi ab Episcopo propriæ Diœcesis ad Ordines promovendi, servata forma Decreti Clementis VIII.

3. Tractatur de Monialibus, earumque paupertate. Constitutio Clementis VIII de largitione munerum innovatur.

4. De puellis in asceteriis Monialium pie educandis.

Tit. XXII.

De Statu Monachorum & Eremitarum.

Cap. 1. Eremitarum status, olim tam florens, reparandus cura Episcoporum.

2. Quam in rem præscribuntur regulæ.

3. Quot annis Episcopus eos convocet, de Ecclesiis, quarum servitio sunt deputati, de eremis, eleemosynis, & in via spirituali profectu rationem reddituros.

Tit. XXIII.

De Religiosis Dominus &c.

Cap. 1. Episcopi laicorum Confraternitatibus curam suam impendant, ut in omnibus Constitutionem Clementis VIII observent.

2. Episcopi rationem administrationis quot annis ab eis exigant, aut Minister saltem ejusdem sit præsens.

Tit. XXIV.

De Jure Patronatus.

Cap. Unicum. Episcopi inquirant, quinam Patronatus sint legitimi, & justo titulo acquisiti, atque ad Sedem Apost referant.

Tit. XXV.

De Consecratione Ecclesiæ &c.

Cap. 1. Curent Episcopi, ut altaria, necdum perfecta, perficiantur, & solenniter consecrentur.

2. Atque Encænia seu anniversarium Dedicationis quot annis celebretur.

3. Si dubitetur, an Ecclesia vel altare sit consecratum, absolute consecrentur.

Tit. XXVI.

De Bapt. & Confirmat.

Cap. 1. Benedictio fontis baptismalis bis in annó perficiatur, & solennius ministretur.

2. Baptizati candida veste induantur, in signum regenerationis & novæ innocentiæ.

3. Catechismus baptizandorum extra Ecclesiæ januam peragatur, baptismus vero in Ecclesia ministretur.

4. Confirmationis sacramentum magna devotione & reverentia conferatur & recipiatur.

Tit. XXVII.

De Ecclesiis ædificandis &c.

Ecclesiarum Cathedralium & Collegiatarum fabricis *fructus dimidii* primi anni de quolibet Beneficio applicentur.

Tit. XXVIII.

De Immunitate.

Cap. 1. Confirmatur Constitutio *Cum alias nonnulli* Gregorii XIV.

2. Laicos, qui Clericorum immunitatem violare, eos ad suum tribunal citando, aut eorum Jurisdictionem turbando, non verentur, Episcopi censuris Eccles. perstringant.

3. Uti etiam laicos prohibentes, ne juvenes absque sua licentia statum Ecclesiasticum amplectantur, & ipsos talem facultatem petentes.

4. Laici Officiorum Divinorum tempore ne ingrediantur intra septa presbyteriorum & altarium.

Tit. XXIX.

De Accusationibus.

In Conciliis provincialibus testes synodales eligantur, qui in ea, quæ in Diœcesi correctione aut reformatione indigent, inquirant, & ad Episcopum deferant.

Tit.

Tit. XXX.

De Magiſtris.

Cap. 1. Circa Seminaria jam erecta obſerventur, quæ Trid. ordinavit: circa erigenda vero, quæ Bened. XIII Conſtitutione peculiari diſpoſuit.

2. Omnes, ad ſacros Ordines promovendi, per ſex ſaltem menſes continuos in Seminariis vel Epiſcopiis commorari debent, ubi Theologia Morali, ſacris ritibus, Catechiſmi Romani doctrina, atque ſacris Exercitiis ſunt imbuendi.

Tit. XXXI.

De Sent. Excomm.

Cap. 1. Ubi alia ſuppetunt Juris remedia, non eſt deſcendendum ad excommunicationem, utpote qua caute utendum Epiſcopis.

2. Cenſuras, ab uno Epiſcopo latas, etiam alii obſervent, præſertim Regulares.

Tit. XXXII.

De Pœnit. & Remiſſ.

Cap. 1. Excommunicatur Medicus, ſi tertio ad ægrotum inviſat, antequam ſacramentum pœnitentiæ ſuſceperit.

2. Regularibus Epiſcopus non committat munus Confeſſarii, niſi a ſuis ſuperioribus aptitudinis teſtimonium habeant.

3. Pueri circa ſacramentum pœnitentiæ inſtruantur, ſed ita caute, ut nihil mali, quod neſciant, diſcant.

4. In Cathedralibus conſtituatur Præbenda pro Pœnitentiario, qui ſtatis diebus & horis in Eccleſia Cathedrali in ſua ſede Confeſſionali ſit præſens; & tunc, & non alias, ſi Canonicus erit, fructus integros faciat ſuos, acſi choro intereſſet.

Subſcriptiones.

Huic Synodo ſubſcripſerunt 32 Cardinales. 4 Cardinalium Procuratores. 44 Epiſcopi. 3 Abbates. 23 Epiſcoporum, & 5 Abbatum Procuratores. Præter hos interfuerunt Concilio 48 Theologi, 31 Decretaliſtæ, 7 Hiſtorici, Chronologi, & Geographi Sacri. 2 Promotores Fiſcales. 2 Secretarii. 7 Magiſtri Ceremoniarum. 2 Notarii Apoſt. 3 Scribæ. Cum aliis pluribus officialibus.

Appendix.

Addita prolixa appendix de explicanda doctrina Christiana: De Præbenda Theologali & Pœnitentiaria: De Obligatione Abbatum suscipiendi Benedictionem ab Episcopis, in quorum Diœcesi sunt electi. De Clericis laicali habitu incedentibus. De Quarta funeralium, parochis solvenda a Regularibus: De conficiendis Inventariis: De Archiviis. De Relatione status Ecclesiarum conficienda in visitatione sacrorum liminum.

De Appellationibus: De celebratione in Oratoriis privatis. De conventibus Clericorum hebdomadariis ad casus conscientiæ enucleandos, & sacros ritus. De vita & honestate Clericorum. De locatione & emphyteusi. De eremitis certæ Ecclesiæ servitio addicandis. De mediis fructibus primi anni fabricæ applicandis. De Ecclesiarum Immunitate locali. De Seminariis erectis & erigendis. De instructione puerorum pro sacra Confessione, & Communione.

Hæc omnia una cum Decretis recensitis collecta sunt in libro, anno 1726 Augustæ Vind. edito, juxta Exemplar Romanum.

Art. VIII.

Gesta sub Pontificatu Clementis XII. Cardinales. Motus in Corsica. Abdicatio Regis Sard. Domus Farnesia extincta. Bichi tandem Cardinalis. Cæsarei in Corsicam. Gastonis dispositio de Florentia, invito Cæsare.

94. Anno eodem, quo Benedictus XIII obiit (1730) a Cardinalibus, post varios motus, quos sæculares maxime Principes per suas *exclusivas*, ut vocant, concitaverant, magno tandem consensu electus est Laurentius Corsini Florentinus, *Clementis XII* assumpto nomine.

Mortui autem sunt eodem anno Cardinales: Barbarigus, Venetus, Episcopus Patavinus: Ansideus, Perusinus: Augustinus Pipia, Sardus, qui prius erat Generalis Ordinis S. Dominici: Pamphilius, Romanus: Bernardus Conti, frater Innocentii XIII: Caracciolus Neapolitanus: Collicola Spoletanus: Cusanus, Mediolanensis.

Cardinales.

Creati

Creati vero a novo Pontifice sunt Grimaldus Genuensis, sub tribus Pontificibus Nuntius Apost. Viennæ: Muffeus Pedemontanus, Nuntius Parisiis: Aldobrandinus Florentinus, Nuntius Venetiis & in Hispania: Ruspolus Romanus, Secretarius Congregationis de propaganda Fide: Corsinus nepos Pontificis. Allemannum autem Salviati, Florentinum, Benedictus XIII adhuc ante mortem renuntiaverat.

Corsica intestinis turbis miscetur, incolis adversus Genuenses, Dominos suos, insurgentibus. Nam cum Gubernator pecuniam reposceret, quæ Corsis anno superiore ad coemendum frumentum fuerat suppeditata, & alioquin cum jugo suo ægris animis luctarentur, ad 20000 conglobati, ductore *Pampiliano*, Bastiam, urbem Insulæ principem, fusis in tormenta campanis, expugnarunt, Gubernatore Pinello in arcem profugiente. Genuenses efferatos animos mollire satagebant; sed Corsi obstinatis in libertatem pectoribus seditioni suæ institerunt, per 30 jam annos in hanc usque diem continuatæ, ingenti Genuensis Reipublicæ molestia, sumptuque. **Turbæ in Corsica.**

Aula Taurinensis magnam hoc anno mutationem subiit, quippe *Victor Amedeus II* translato in filium *Carolum Emmanuelem* Regno Sardiniæ & Principatibus, sub nomine Comitis de Tende Camberium in Sabaudiam abiit, privatam ibi vitam acturus, reservatis sibi 25000 thaleris annuis. **Abdicatio Amedei.**

Verum anno sequenti pœnitere, & repetiturus sceptrum visus, in arce Rivolio fuit custoditus, conjuge Cevam abducta. Filius autem, lectis egregiis Ministris, Regimen sapientissime est auspicatus.

Aliquid tamen controversiæ cum Aula Viennensi incidit, ubi in Ducatibus Sabaudiæ, Pedomontii, & Montisferrati per Solarium Legatum infeudationem petiit, quæ tamen ceremonias modumque magis eam recipiendi, quam substantiam concernebat. Quo situ corporis Legatus eam reciperet, disputabatur, & an minora feuda coram Judicio Aulico?

De aliquibus feudis etiam cum Aula Pontificia mota est quæstio, an Pontifex ea tanquam Dominus directus, an vero Rex conferret. Rex contulit, Roma protestante.

Anno 1731 obiit *Antonius*, *Dux Parmensis*, 52 ætatis, Regiminis quarto, ultimus masculæ stirpis Farnesiæ. Supererat autem ejus ex fratre Odoardo Neptis *Elisabetha*, Regina Hispaniæ, cujus filius Carolus, natu maximus, secundum Fœderis Quadrupli & pacis Viennensis placita tunc successisset, nisi Henrica, Ducis Antonii 95. **Domus Farnesia emortua.**

 vidua,

vidua, Ducis Mutinensis filia, prole gravidam se dixisset. Nam interim Cæsar, donec eventus ostenderet, quid rei subsit, immissis octo armatorum millibus, Ducatum Parmensem & Placentinum occupavit, & per Comitem Stampa administravit.

Administratio provisionalis.

Cum autem Henricæ imaginatio & spes prolis disparuisset, Caroli jus nemo amplius disputabat. Quia tamen minorennis adhuc erat (15 videlicet annorum) Imperator Dorotheam Sophiam Palatinam, Elisabethæ, Hispaniæ Reginæ, matrem, Caroli Principis Aviam, provinciarum Regentem, Florentiæ vero Ducem Caroli, donec 18 ætatis annos implesset, tutorem constituit, recedente Cæsareo milite, & præsidio nationali locis munitis imposito, cui tamen Cæsar Parmæ Löwensteinium, & Placentiæ Witgenavium præfecit, Friderico Wirtenbergico militiæ præposito.

Clemens XII comperta Antonii Ducis morte, Oddum Parmam misit, utriusque Ducatus, ceu feudi Pontificii vacantis, possessionem capturum. Et favebant cives; sed ubi Stampa, exercitu admoto, vim minabatur, Castri etiam & Roncilionis invadendi mentione injecta, apertis portis, Cæsareum militem receperunt, Oddo solenniter protestante.

Obiit hoc anno 1731 unus tantummodo ex Cardinalibus, nimirum Jacobus Boncampagnus, Ducis Sorani filius. Creati vero sunt, Sinibaldus *Doria*, Vice-Legati Avenionensis, & Archiepiscopi Beneventani perfunctus muneribus: Josephus *Firrao*, Neapolitanus, Nuntius in Helvetia & Lusitania: Antonius *Quadagni*, Florentinus, Episcopus Aretinus, Pontificis ex sorore nepos, ex Carmelitano Ordine assumptus: Xaverius *Gentili*, Romanus.

Bichi Cardinalis.

Ac tandem Vincentius *Bichi*, Senensis, magnarum contentionum vel auctor vel occasio. Erat quippe Nuntius Apost. in Lusitania. Rex, avocatum licet, noluit dimittere, nisi purpura ornatum: quam tamen Innocentius XIII & Benedictus XIII constanter ei negaverant. Contentio eo usque incaluerat, ut Rex omnes Lusitanos Roma avocaret, commerciumque cum eadem suis interdiceret, neque admitteret Firaum, quem Papa Nuntium Bichio substituerat. Denique Clemens XII cedendum ratus, Bichio Cardinale renuntiato, Regem pacavit.

Cæsarei in Corsicam.

Quamvis Genuenses 4000 milites in Corsicam miserint, sopire tamen non poterant turbas. Quare 6000 Cæsareorum, quos Wachtendonchius Tribunus ducebat, in Insulam transportarunt, suis stipendiis alendos. Verum nec decem ista millia sufficiebant; siquidem Corsi, jam fugiendo in montes, jam majori numero reversi, omnem

omnem operam ludebant: nec movebantur, cum oppida sua conflagrare cernerent.

Conditiones tamen dandæ pacis obtulerant, quas Genuenses acceptare non poterant. Petebant etenim, omnia privilegia sibi restitui. Extraordinarias exactiones, quibus ab anno 1715 contra litteras suæ libertatis fuissent pressi, penitus tolli. Sibi dedi eos, qui talium exactionum causa fuissent. Omnia præsidia ex Insula abduci. Adhæc postulabant, magnam ejusdem partem, supremo jure gubernandam, sibi cedi. **Corsorum postulata.**

Luccana Respublica recusabat, Cervionem, a Pontifice designatum Archiepiscopum, acceptare. Unde Papa ejus Legato accessum prohibuit. Postea tamen cessit quoad personam, & Colloredum eis dedit Archiepiscopum.

Gasto Dux Florentiæ de nulla hactenus conventione circa Ducatum suum mentionem fieri voluit. Jam vero animum ad Carolum, Hispaniæ Principem, ex Margaretha avi sui sorore descendentem, opera P. Salvatoris Ascanii Capucini, Hispaniæ Internuntii, magis applicuit, & pactum velut Familiæ erexit. **Gastonis dispositio de Florentia.**

In hoc statuitur, ut, si Magnus Dux sine masculo hærede decederet, Princeps Carolus ei immediate succedat, huic vero filius natu maximus, & si tali careret, frater. Si autem nullus talis superesset, Elisabetha, Regina Hispaniæ, Caroli mater: ac desuper Senatus Florentini subscriptio & juramentum exigatur. Ex parte autem Caroli promittitur solutio debitorum status.

Ecclesiasticum & Politicum Regimen in statu quo conservetur, relictis subditis suis privilegiis. Commerciis cum Hispania fruantur, quibus amicissimæ Nationes. Interea autem Dux regat, quamdiu vivit, sicut antea. Post mortem autem illius omnia bona, mobilia & immobilia, feudalia & allodialia, ubicunque sita, Carolo tanquam Magno Duci obtingant, cum aliis juribus, prout ea Domus Medicæa possederat. De bonis autem hæreditariis, ab avia sua Victoria, ultimi Ducis de Urbino filia, relictis, Gasto sibi reservat liberam dispositionem.

Post mortem Gastonis ejus soror Maria Anna, Electoris Palatini vidua, Magnæ Ducis titulum gerat, & ex publico fundo ejus Aula sustentetur, atque usque ad majorennitatem Caroli tutrix regat: imo etiam, postquam Carolus 18 annos impleverit, omnia ejus consilio dirigantur. Horum denique sponsio ab Anglia & Hollandia petatur.

Ad-

Adjectus fuit separatus articulus, quod Princeps Carolus vivente adhuc Gastone Florentiam venire, & ibidem suis sumptibus degere possit, quin tamen Regimini se misceat: simulque Gasto permittit copiis Hispanicis liberum in Parmensem Ducatum transitum, quin tamen in ditione Florentina subsistant.

Quæ displicet Cæsari. Non placuit Cæsari hæc conventio, quod per eam de Imperii feudo velut libera hæreditate disponeretur, contra tenorem Quadrupli Fœderis, & pacis Viennensis. Sed res ista commoda interpretatione salvi juris Cæsarei fuit composita, ita quidem, ut Carolus cum sex millibus Hispanorum in Hetruriam trajiceret.

Violantæ obitus. Obiit hoc anno *Violanta* Beatrix, Ferdinandi Florentiæ Ducis jam ab anno 1713 improlis vidua, Senensis Gubernatrix, ætatis anno 58. Hæredem scripsit Ferdinandum, Ducem Bavariæ, suum ex fratre nepotem.

Art. IX.

Coscia in jus vocatus. Pactio cum Corsis. Carolus Dux Parmæ. Lusitania placata. Sententia in Cosciam. Bellum Italicum. Carolus Neapolim occupat & Siciliam. Pugna ad Bitontum. Papa Investituram negat. Pugna Parmensis, & Guastallana. Mercius occumbit.

96. Anno 1732 continuatæ sunt Controversiæ Pontificem inter & Aulam Taurinensem, ratione Jurisdictionis & Immunitatis Ecclesiasticæ, cum Venetis vero Romæ propter asylum Palatii Veneti Legati.

Coscia in jus vocatus. Cardinalis Coscia, qui post mortem Benedicti XIII Neapolim se receperat, citatus est Romam, ut actorum suorum rationem reddat. Comparuit, atque ad examen tractus est.

Cardinales obierunt, Prosper Marefoschi, Cornelius Bentivoglio, & Emericus Czacky. Creati vero sunt novi, videlicet 1. Trajanus *Aquaviva*, Præfectus Palatii Apost. Ducis Atri in Neapolitanis filius. 2. Agapitus *Mosca*, Pisaurus, Camerarius Apostolicus.

Neapoli Dux Coscia, Cardinalis frater, prædium emit a Cardinale Cibo, sed lite apud Cæsarem mota restituere debuit, eo quod esset

esset Fideicommissum Familiæ. Harrachio Proregi Neapolis suffectus est Julius *Vice-Comes*, primus hactenus Minister Aulæ Bruxellensis.

Cum Corsi tumultuari pergerent, Cæsar, a Genuensibus imploratus, adhuc 6400 militum in Corsicam misit, sub Ludovico Würtembergio & Schmettavio; a quibus, post varia certamina, cum Corsis Conventio sub Cæsarea cautione est inita.

1. Captivi liberentur. 2. Corsi etiam assumantur ad officia militaria, ne quidem suprema belli præfectura excepta. 3. Collatio Beneficiorum sit penes quamlibet Ecclesiam. 4. Præcipuæ regni familiæ Nobilitati Genuensi adscribantur. 5. Quatuor ex octo Episcopatibus Insulæ Corsis conferantur. 6. Corsis fas sit, scholas & seminaria propriis sumptibus erigere. 7. Mediolani sit tribunal, ad quod Corsi appellare, atque ad Cæsarem, ceu sponsorem, possint recurrere, si Genuenses hos articulos non servarent. **Pactio cum Corsis.**

Quatuor nihilominus seditionis capita, Bastiæ capta, Genuam abducta sunt, quo etiam Würtembergius concessit, relictis sub Wachtendonckio aliquot cohortibus, & 2000 Genuesium.

Aloysio Mocenigo Venetorum Duci successit Carolus Ruzzini, Procurator S Marci, qui Ultrajectensi & Passarovicensi pacificationi interfuerat, de Republica optime meritus.

Dux Carolus hoc anno Parmæ & Placentiæ magna cum veneratione exceptus est, Duce de Liria, Hispano Viennæ Legato in id incumbente, ut Cæsar Investituram eidem conferret, Roma vero petente, ut feudum Pontificium recognosceret. Florentiæ autem Carolus jam ante homagium receperat, invito Cæsare, ac protestante. Usus etiam est Carolus titulo Principis Castri & Comitis Roncilionis. At Pontifex sua jura reposuit, hæc Romanæ Ecclesiæ feuda dudum cum Dominio directo fuisse consolidata. **Carolus Dux Parmæ.**

Anno 1733 Galli Avenionem cingebant, quod homines, qui vetitas merces regno intulissent, in illam velut asylum confugissent. At res per Vice-Legatum cum Mallebojo, eorum Duce, brevi fuit composita.

Bichio Cardinale creato, restituta omnino fuerat Sedem inter Apost. & Joannem V Regem Lusitaniæ amicitia. At hoc anno Rex petiit, ut eorum, qui ad Inquisitionem traherentur, bona fisco addicerentur, & appellatio eorum ad Regem deferretur, atque ut Patriarcha Olyssiponensis deinceps semper Cardinalis esset. Prima duo negabantur; ad tertium responsum, modernum Patriarcham ad Cardinalatum promotum iri. **Lusitania.**

Obierunt Cardinales, Salviati, Borgia, Banchieri, Doria, Grimaldi: creati vero, Dominicus *Riviera*, Urbinas, commendatione Jacobi III Regis Angliæ: Joannes Bapt. *Spinola*, Genuenſis, qui hactenus fuerat Gubernator urbis: Marcellus *Paſſeri*, Auditor Palatii Apoſtolici.

Sententia in Coſciam. In Cardinalem Coſcia lata fuit ſententia, ut decennem cuſtodiam in Caſtro S. Angeli ſubeat. Beneficiis Eccleſiaſticis ſit privatus, prout etiam jure eligendi Pontificem. Damnum Cameræ Apoſtolicæ illatum compenſet, & inſuper mulctam pecuniariam pendat; quod gratia prioris Pontificis abuſus, lucri cupidus, munera acceperit, falſi & Simoniæ reus, injuſtas opes corraſerit &c. Verum rigor hujus ſententiæ multum dein eſt mitigatus, loco carceris Monaſterio S. Alexii ſubſtituto.

Romæ baptizatus eſt Princeps Maroccanus.

Sardus inveſtitus. Rex Sardiniæ, compoſitis utcunque circa ceremonias controverſiis, per Comitem Solarium Inveſtituram feudalem in Ducatus Sabaudiæ, Pedemontii, Montisferrati, terras Langharum, & Vicariatum Italiæ, coram throno Cæſareo receperat, cum legatus conqueritur, portam ſibi non ſatis, ut fieri ſoleret, ad *introitum* fuiſſe apertam.

97. Brevi autem poſt fœdus, cum Gallia & Hiſpania initum, Rex promulgavit, & edito *Manifeſto*, ut vocant, Cæſari bellum indixit.

Bellum denuntiat Cæſari. Gallicus interea exercitus, 40000 conſtans, Ductore Villario, per Delphinatum & Sabaudiam in Pedemontium profectus, ad Vercellas cum 12000 Sabaudorum ſe conjunxit. Indeque Rex, ſupremus, ut tabulæ fœderis ſtatuerant, belli Præfectus in Ducatum Mediolanenſem movit: ibique anni hujus expeditione quatuor inſignia munimenta, Vigevanum, Paviam, Pizzighetonam, atque adeo

Mediolanum occupat. ipſam permunitam Mediolanenſem arcem cum urbe occupavit. Daunius vero, Mediolani Gubernator, comperta hoſtium irruptione, cum Archivio Mantuam ſe recepit, indeque Viennam profectus, gratia Cæſaris excidit, quod Ducatui non melius providiſſet.

Carolus, Dux Parmenſis, particeps tripli fœderis, publicari curavit, ſe, cum 14 ætatis annum attigerit, a Patre ſuo *Majorennem*, atque Regiminis capacem fuiſſe declaratum. Quo facto Sophia Dorothea, ejus Avia, & Gaſto Dux Florentiæ, qui neutras partes ſequebatur, tutelam Caroli poſuere, Hiſpanus autem exercitus, *Montemario* ducente, Liburnum appulſus eſt.

Sequenti

Sequenti vero anno 1734 suis sumptibus per statum Ecclesiasticum in Regnum Neapolitanum, ipso Carolo Duce supremo Archistratego, progressus, Traunium, qui vix ultra 3000 sub signis habebat, a finibus S. Germani depulit, & Capuam inter & Cajetam castra locari coegit. Propulso non minus Caraffa, Duce Cæsareo, a transitu Mignano, per Cajacium & Aversam processit *Neapolim* usque, quam, expugnatis arcibus, triumphantis more Carolus ingressus est: Vice Comite Prorege Brundusio Anconam trajiciente. 98. Carolus Neapolim expugnat.

Dux Castropignanus interea cum Marchione *Minasio* in Apuliam movens a Caraffa est victus ad Bovinum; sed Montemario cum suppetiis accurrente ad *Bitontum* decretoria commissa est pugna, qua victus Imperatoris exercitus profugit, Pignatellio, Rodoschio, aliisque captis. Pugna Bitontina.

Solæ supererant Cæsari duæ permunitæ urbes, Capua & Cajeta; verum illam Marsillacus Traunio, hanc Dux de Liria Tattenbachio extorsit; ut adeo unius æstatis expeditione totum Regnum Neapolitanum ab Hispanis expugnaretur. Capua & Cajeta captæ.

Imo mense Augusto copiæ in *Siciliam* trajectæ, sub Montemario *Panormum*, sub Marsillaco *Messinam* occuparunt, sequentibus exemplum capitum reliquis urbibus, Comite Sastiago Prorege Melitam profugiente. Atque hac fortuna duo regna unius expeditionis fructus fuere. Et Sicilia.

Hispanorum victoriam promoverunt, tum propria virtus bellica, tum paucitas Germani militis, tum etiam non omnium in Domum Austriacam fides integra.

Pontifex, ut tanquam Pater universalis neutri ex filiis magis favere videretur, transitum quidem innoxium per terras suas Hispanis permisit, pristini tamen possessoris memor, negavit tunc Carolo Hispaniæ Principi Investituram Neapolitanam. Papa Investit. negat.

Ex Cardinalibus hoc anno 1734 obierunt, Franciscus Falconieri Romanus; Didacus Dastorgas de Cespedes, Hispanus; Fridericus Comes Althanus, Germanus; Franciscus Pignatelli, Archiepiscopus Neapolitanus & Decanus sacri Collegii. Eorum vero in locum suffecti sunt

1. Pompejus *Aldovrandi*, Bononiensis, Gubernator urbis.
2. Seraphinus *Cenci*, Romanus, Archiepiscopus Beneventanus.
3. Jacobus *Lanfredini*, Florentinus, Secretarius Congreg. Concilii.
4. Petrus Maria *Pieri*, Generalis Ord. Servorum B. V. M. natione Senensis.

Corsi rursus tumultuantur. Corsicani, insuperhabita conventione, qua ipsis insignia privilegia fuerant concessa, & quatuor etiam, qui capti fuerant, rebelles, cum famoso *Raffaele* fuerint liberi dimissi, stipulata plena amnestia, rursus, dum Genuenses tributa consueta exigebant, tumultuari cœperunt, *Ginastro* maxime & *Ornano* auctoribus, interfectis non paucis ex Genuensibus, & Castello Cortensi expugnato.

99. Gallo-Sabaudi, Ducatu Mediolanensi subacto, Mantuano imminebant. Verum Comes *Mercius*, cum 50000 per fines Venetorum, qui neutras partes sequebantur, in Italiam profectus, propulsis hostium stationibus, Padoque superato, *Mirandolam* cepit, atque inter Colornum & Parmam castra metatus est.

Pugna Parmensis. 29 Junii ad *Parmam* pertinax & cruentum commissum est prælium, quo, ut fertur, 6000 Cæsareorum, 4000 Gallo-Sabaudi ceciderunt. Penes istos, opportuno loco dimicantes, victoria stetit, Mercii mors. *Mercio* ipso, supremo Austriacorum Duce cum Principe *Culmbacensi* in acie cæso. Cæsarei versus Mantuam, ut eam defenderent, se receperunt, atque ad *Quistellum* tam opportune se locarunt, ut fœderati eos non auderent invadere; hoste utroque adversam Seciæ ripam occupante.

Königseckius. Venit interea in castra Lotharius Comes *Königseckius*, in suprema belli Præfectura subrogatus Mercio, qui noctu cum parte exercitus, transmissa *Secia*, *Broglium*, Gallorum Ducem, nihil tale suBroglium fugat. spicantem, oppressit, & in tumultuariam fugam egit, multa præda relicta, captisque non paucis. Quod stratagema omnibus Germaniæ pagellis prædicabatur.

Pugna ad Guastallam. 19. Sept. prope *Guastallam* rursus ventum ad manus, pugnaque conserta acerrima, æquo ferme marte, in qua cum multis aliis cecidit *Ludovicus Würtembergius.* Post prælium Cæsareus exercitus versus Mantuam, servatis tamen ordinibus, se recepit, suppetias ex Tyroli exspectaturus.

Mirandolam Marchio *Mallebois* tentaverat; sed *Neupergius* Comes eum ab obsidione depulit. His utrinque gestis, in hyberna concessum est.

Fœderati Mutinam occupant. Raynaldus Dux Mutinæ, quamvis se neutrum declarasset, quia tamen Cæsarei Mirandolam occupaverant, fœderati eum suspectum habebant, provinciamque ejus præsidiis tenebant. Ipse autem cum aula sua Bononiam abiit, Princeps vero ejus hæreditarius primo Genuam, dein Parisios.

Parmam

Parmam & Placentiam Hispanica præsidia occupabant, reliquam ditionem Galli. Carolus vero Dux, post cessionem sui patris, renunciatus est *Rex utriusque Siciliæ*, magna cum solennitate Neapolim, sedem Regiam ibi fixurus, ingressus, singularem in omnes clementiam & liberalitatem exhibuit. Plerique Nobiles fidem ei jurarunt; quibus dein officia distribuit. *Montemarium* vero Principem *Bitontinum* dixit, ad memoriam victoriæ, ibidem relatæ.

Porro Hispanus exercitus, postquam nullus amplius in Neapolitano & Siciliæ regno debellandus supererat hostis, regressus magnam partem in Hetruriam, *Orbitellum*, aliaque, quæ Cæsareis adhuc præsidiis tenebantur, loca expugnavit.

Art. X.

Cæsareus exercitus se recipit in Tyrolin. Præliminaria pacis. Non placent Hispanis & Sardis. Turbæ Rom. Theodorus personatus Rex Corsicæ. Acceptatio Præliminarium.

Anno 1735 Königseckius Vienna, quo per hyemem concesserat, redux in Italiam, trium coronarum grandem exercitum conjunctum invenit, suum vero plurimum imminutum. Cum igitur resistendo non esset, ne reditus sibi in Tyrolin, aut communicatio cum illa intercluderetur, primum in Veronenses fauces, dein vero Roboretum se recepit. Secutus est quidem *Noallius*; sed omnes Tyroleos aditus ita obseptos munitosque invenit, ut penetrare nulla ex parte posset. 100. Receptus Königseck.

Hispani interea *Mirandolam*, quam Stenzius defenderat, expugnarunt; solaque in Italia Cæsari Mantua erat reliqua. De hac deliberatum inter fœderatos Duces. Montemarius eam oppugnari volebat, nolebat Rex Sardiniæ. Tandem obsidio placuit. Propugnavit autem eandem *Witgenavius*. Mirandolæ deditio.

Verum dum hæc aguntur, nuntiantur Induciæ & *Præliminaria* pacis, Cæsarem inter & Galliam Viennæ inita. Constant illa septem Articulis, quorum Italiam quatuor contingunt, secundus videlicet, tertius, quartus, & quintus. Præliminaria pacis.

2. Statuitur, ut Ducatus *Florentinus* post mortem Gastonis obtingat Duci *Lotharingiæ*, pro cessa *Stanislao*, Regi Poloniæ, Lotharingia.

ringia. Interim autem eductis ex Tuscia Hispanis præsidiis, Cæsarea introducantur. Liburnus tamen portus liber maneat.

3. *Princeps Carolus* retineat regna Neapolis & Siciliæ; atque Rex utriusque Siciliæ agnoscatur. Possideat etiam Portum Longum, & loca in littoribus Hetruriæ, quæ Pater ejus, Philippus V tempore Quadrupli Fœderis possedit. Per generalem amnestiam omnibus restituantur bona & Beneficia Ecclesiastica, qui hoc bello alterutri parti adhæserunt.

4. *Rex Sardiniæ* ex Ducatu Mediolanensi consequatur aut Novarram & Vigevanum, cum suis districtibus, aut *Novarram* & *Tortonam*, prout elegerit, simulque *Langbarum feuda*, quæ 56 loca complectuntur, sed omnia sub nexu feudali Imperii.

5. Reliqua omnia, quæ ante hoc bellum in Italia possederat, restituantur Cæsari; simulque *Parmæ* & *Placentiæ* Ducatus ei cedantur pro Neapoli & Sicilia. Prætensionem vero in Ducatum Castri, & Comitatum Roncilionensem non prosequatur. Domui autem Guastallæ ratione Mantuæ justitiam administret.

Non placent Hispanis & Sardis. Hæc præliminaris conventio, a Sinzendorffio & Baunio Viennæ confecta, non placuit Hispanis, qui Tusciam, Parmam, & Placentiam deberent dimittere, neque Regi Sardiniæ, qui ad Mediolanum respexerat. Unde Hispani, induciis cum Gallis jam factis, ab *Hildburgshusio* ex agro Mantuano propulsi, Portum Herculis & Status præsidii expugnarunt. In Sicilia vero Rex Carolus magna cum solennitate fuit coronatus, brevique etiam Siracusa & Trepanum, quæ hactenus restiterant, in potestatem Regis venerunt.

Corsi. *Corsi*, Principum viribus alio abstractis, animosiores facti, jugo omni excusso, novum sibi, qui regnum gubernaret, Senatum constituerunt, in quem lecti sunt *Cicaldus*, *Paolus*, *Giafferus*. *Rivarola* vero præfectus fuit militiæ.

Veneti Ruzzino Duci suo mortuo subrogarunt Aloysium *Pisani*, cujus loco procurator S. Marci electus est Bragadinus, & loco Vernieri defuncti Zacharias Canale. Patriarcha vero Aquilejensis seu Utinensis Delphinus consecravit Cornerum novum Patriarcham Venetum.

Lud. Card. Borbonius. Obiit Cardinalis Nicolaus Spinola, creati vero sunt Josephus *Spinellus*, qui Pignatellio Archiepiscopus Neapolitanus successerat. Alter, quem Papa ad commendationem Aulæ Madritensis purpuræ honore donaverat, erat *Ludovicus Princeps Hispaniæ*, Caroli utriusque Siciliæ Regis frater, dictus subin *Cardinalis Borbonius*, etiam Archiepiscopus Toletanus renuntiatus, quamvis novem tan-

tum

tum esset annorum. Cum autem ad maturiorem pervenit ætatem, nec Galerus, nec Thiara placuit.

Obierunt quoque duæ Reginæ, Sardiniæ & Angliæ, videlicet Polyxena, ex Domo Hasso-Rhenofelsensi, & Clementina Jacobi III Conjux.

Anno 1736 magnus Romæ tumultus fuit concitatus. Cum enim Hispani milites frequentes per terras Status Ecclesiastici transirent, contributiones exigerent, & homines ad militiam adigerent, plebs Romæ palatium Farnesium invasit, fenestras lapidibus impetiit, & insignia Caroli Regis decussa confregit. Accurrerunt Marchio Crescentius, & ipse etiam Princeps a S. Cruce, Cæsaris Orator extraordinarius ad sedandas turbas; cumque aliqui tumultuantes a Cardinale Aquaviva, Hispano Legato, veniam rogassent, res composita videbatur. Turbæ Romæ.

At, cum ad Ostiam quatuor ad militiam coacti Romani, à plebe salinaria, captis officialibus Hispannis, eriperentur, turbo vehementius in Pontificias terras ac subditos incubuit, jussis etiam Cardinalibus Belluga & Aquaviva cum omnibus Hispannis Roma excedere. Obtulit quidem Cæsar, ceu Defensor Romanæ Ecclesiæ, auxilia, sed, recedentibus brevi Hispanis, iis haud opus esse videbatur.

Corsi hoc anno cœperunt exibere comœdiam, satis lepidam. 101. Theodorus Rex Corsicæ.
Theodorus Neuhoff, natione Westphalus, Anglica navi vectus in Insulam splendido cum comitatu, apparatuque bellico, & duobus, ut fertur, thalerorum millionibus instructus, Rex Corsicæ libero in campo eligitur & coronatur, præmissa tamen Capitulatione: qua decernitur, ut regnum etiam ad posteros ejus transeat, 24 tamen habeat ex Corsis assessores, quorum 12 semper in ejus Aula versentur, & sine eorum consensu nihil gravius statuat: Genuenses, confiscatis eorum bonis, exesse jubeat. Ad honores non nisi Corsos evehat. Ultra 1200 peregrinos milites ne introducat. Academia & Ordo Equestris erigatur. Regi tributum pendatur &c.

Creavit dein Rex Theodorus novos Comites & Barones, atque ex iis Equestrem Ordinem constituit. Cum Genuensibus geminum prælium conseruit. Primo vicit, altero victus est; & cum pecunia jam deficeret, mutato habitu Liburnum evasit, relicto tamen promisso, cum nervo belli novoque apparatu propediem se rediturum.

Rex Sardiniæ hoc anno Præliminaribus Viennensibus subscripsit, extractisque Mediolano, Pizzigethona, & Cremona præsidiis, Sardus acceptat præliminaria.

Novar-

Novarram & *Tortonam* cum suis districtibus elegit, simulque cum 4 aliis locis Langharum feuda ab Imperatore recepit. Despondit sibi Elisabetham Lotharingam.

Et Hispanus. Hispani, acceptatis tandem & ipsi Præliminaribus, *Parma* & *Placentia* excessere: illius, Cæsaris nomine, possessionem cepit Lobkovitius, hujus Wachtendonckius. Quia tamen cessionis acta necdum fuerant commutata, Hispani adhuc hærebant in Thuscia. Dux

Novellara ad Mutinensem. vero Mutinensis Bononia ad sua rediit. Quia autem tempore belli ejus ditiones multa sunt perpessæ, Imperator ei Ducatum *Novellaræ*, fiduciali jure possidendum, tradidit, ut ea ratione damnum ipsi compensaretur.

Obiit Emmanuel *Vilbena*, Lusitanus, Magister supremus Ordinis Melitensis, 15 anno Regiminis. Altera mox die Equites elegerunt Raymundum de Puig, Nobilem Majoricanum. Si intra tres a morte dies Equites non eligant novum Magistrum, jus devolvitur ad Papam.

Art. XI.

Regis Theodori fata. Nuptiæ Sardi. Stirps Medicæa extincta.] Succedit Dux Lothringiæ. Obit Dux Mutinæ

102. Anno 1737 Controversia oriebatur inter Pontificem, & Carolum, Regem Utriusque Siciliæ, qui nominationem ad Episcopatus & Abbatias prætendit, vetuitque, ne quid ultra ad mortuas, ut ajunt, manus deveniret.

Obierunt 4 Cardinales, 1 Renatus Imperiali, Genuensis; in duabus electionibus dignus Pontificatu visus, sed Cæsareis non placuit. 2 Curtius Orighius, Præses Congregationis Concilii. 3 Henricus Bissius Gallus, Episcopus Meldensis. 4 Antonius Zandedari, Senensis.

Creati vero sunt sex. 1 Thomas Almeida, Lusitanus, Patriarcha Olyssiponensis. 2 Josephus Comes *Lambergius*, Episcopus Passaviensis. 3 Casparus *Molinos*, Hispanus, Episcopus Malacensis. 4 Henricus *Turenius d' Auergne*, Gallus, Archiepiscopus Viennensis. 5 Joannes *Lipsky*, Polonus, Episcopus Cracoviensis. 6 Carolus *Rezzonico*, Venetus, natus anno 1693. Dominus conservet Eum!

Rex

Rex Carolus, accepta cessione Cæsaris, factaque pace, ad decem Hispanorum millia dimisit, regnaque sua sapientissime ordinavit. Consilio bellico præfecit Comitem Charnium, Boncampagnum Aulæ, Corsinum Siciliæ.

Corsi Regem suum Theodorum exspectabant reducem. At ille Amstelodami propter debita in custodiam datus; illis vero solutis liberatus, latuit, ut nemo sciret, quo devenisset. Genuenses novum in Corsicam miserunt Commissarium, qui turbas componeret; sed *Ortoconi* pervicacia effectum nihil. **Theodori fata.**

Veneti *Eduardo*, Jacobi III filio, ad urbem suam venienti, magnos honores exhibebant; quæ res tam graviter Londini accepta est, ut Legatus Venetus ex regno discedere fuerit jussus. Excusarunt Veneti, se id genus honoris aliis etiam Principibus deferre solitos. Cæterum Respublica a Cæsare permoveri non poterat, ut & ipsa in Turcam arma caperet.

Carolus Emmanuel Rex Sardiniæ tertium hoc anno matrimonium Lunevillæ per procuratorem, Principem Carignanum, agnatum suum, iniit cum Elisabetha Theresia, Francisci Stephani, Lotharingiæ Ducis, sorore. Rex illam in Sabaudia excepit, & mox Camberii Archiepiscopus Benedictionem nuptialem illis impertivit. **Nuptiæ.**

Imperator, pacificam Mediolani, Parmæ, & Placentiæ possessionem adeptus, omnibus tribus Ducatibus Gubernatorem præfecit Ottonem Ferdinandum *Traunium*, qui prius copiis Cæsareis Neapoli præfectus fuerat.

Florentiæ Acta Cessionis inter Cæsaream & Neapolitanam Aulam fuerunt commutata. Hispanæ copiæ decesserunt; Cæsareæ vero immigrarunt, atque ductore *Wachtendonkio* Pisam, Liburnum, & Portum Ferrarium occuparunt. Francisco Stephano vero Duci Lotharingiæ Investitura in eventum est collata.

At brevi post obiit *Joannes Gasto*, Dux Magnus Hetruriæ, 67 ætatis anno, Regiminis 14, Medicææ stirpis ultimus. Successit (fratre Ferdinando jam mortuo) Cosmo III patri suo 1723. Conjugem, vel quasi talem, habuit Franciscam, Julii Francisci, ultimi Ducis Saxo-Lavenburgici primogenitam, Philippi Palatini viduam, quæ tamen ab eo in Bohemiam ad sua bona jam pridem recesserat, propter impotentiæ, ut putabat, impedimentum. Supererat unica soror Maria Anna, Joannis Wilhelmi Electoris Palatini vidua, pariter sterilis: quæ ætate jam provecta quieti & præparationi ad mortem se dedit, mundo muliebri, regia habitatione, & 40000 scutorum annua pensione contenta. **103. Cum Gastone extincta stirps Medicæa.**

Succeffit Dux Loth.

Succeffit igitur fecundum pacta publica in Magno Thufciæ Ducatu *Francifcus Stephanus* Dux Lotharingiæ, Imperatoris gener; & Princeps Marcus *de Craon*, Lotharingus, ejus nomine Acta Inveftituræ populo promulgavit, Ducatusque poffeffionem cepit, homagio & juramento fidelitatis exacto.

Obit Dux Mutinæ.

Obiit quoque *Raynaldus*, *Dux Mutinæ*, ætatis anno 83, Regiminis 44. Commendatione Jacobi I Regis Angliæ, qui ejus neptim habebat conjugem, primum factus eft Cardinalis, fed cum Francifcus II (ejus ex feniore fratre nepos) 1694 fine liberis deceffit, depofita purpura, eidem in Ducatu Mutinenfi fucceffit, ceu hæres proximus.

Anno 1696 duxit Carolinam Felicitatem, Joannis Friderici, Hannoverani Ducis (qui Catholicam Religionem profeffus fuerat) filiam, fororem Imperatricis Wilhelminæ Amaliæ. Propter quam affinitatem Raynaldus femper partes Auftriacas fuit fecutus.

Quapropter a Gallis bis Ducatu pulfus, videlicet 1703 & 1734. Sed bis iterum reftitutus, nempe 1706 & 1736. in compenfationem damni Novellaram a Cæfare accepit, prout etiam Aradum in Hungaria. Ducatum autem Mirandulæ & Concordiæ jam anno 1710 emptione acquifivit a Cæfare, proteftante licet Domo Gonzagana; in Ferrarienfi autem Ducatu infignia bona per hæreditatem, defuncto Marchione Eftenfi agnato.

Succedit Franc. filius.

Succeffit Filius *Francifcus Maria*, natus anno 1698, qui ducta anno 1720 Carolina, Philippi II Ducis Aurelianenfis, Galliæ tunc Regentis filia, ob, nefcio quas, diffenfiones, a Miniftris Aulæ nutritas, a patre Raynaldo fe feparavit, & modo Genuæ, modo Parifiis cum conjuge degebat. Tempore mortis paternæ bello Turcico interfuit; unde provincias interim foror adminiftrabat, donec frater, quem Imperator large Viennæ donatum rei tormentariæ per omnes in Italia Cæfareas provincias præfecit, Mutinam rediret, & habenas capefferet. Filius ejus *Francifcus* Conftantinus priore jam anno fibi defponderat Therefiam, Maffæ & Carraræ Principem.

Art.

Art. XII.

Inveſtitura Siciliæ. Nuptiæ Caroli Regis. Galli in Corſicam. Theodorus in carcere. Alberoni ſpiritus. Obit Cienfuegos Card. Jencin fit Card. Obitus Clementis XII.

Anno 1738 Pontifex, compoſitis diſſidiis, Carolo Regi utriusque *Siciliæ Inveſtituram* contulit, poſtquam per Cardinalem Aquaviva juramentum fidelitatis depoſuit. Recepit etiam a Colonna Comite Stabuli ſonipedem cum 7000 aureis annuo canone. Proteſtati contra hos actus ſunt Cardinalis de Judice & Comes Harrachius, Miniſtri Cæſarei, eo quod Rex Hiſpaniæ necdum ſubſcripſiſſet tractatui pacis initæ. 104. Inveſtitura Siciliæ.

Cardinales mortui ſunt 4, nimirum 1 Fabius Olivieri, Piſaurus. 2 Hannibal Comes a Schrattenbach, Epiſcopus Olomucenſis. 3 Franciſcus Barberini. 4 Joſephus Pereira. Suffecti vero tres. 1 Reinardus *D'Elci*, Bononienſis, Nuntius Pariſiis. 2 Dominicus *Paſſionei*, Foſſombrunenſis, Nuntius Viennæ. 3 Valentinus *Gonzaga*, Mantuanus, Nuntius Madriti.

Carolus Rex utriusque Siciliæ duxit *Mariam Amaliam*, Poloniæ Regis & Saxoniæ Electoris filiam primogenitam, ſplendida ubique veneratione exceptam. Frater ejus quoque, Princeps Electoralis, Romam & Neapolim inviſit, ſub nomine Comitis Luſatiæ, comitibus Wackerbarthio, & Brühlio. Rex, præter alias ſolennitates, *Ordinem S. Januarii* inſtituit; cujus regulæ ſunt, defendere Religionem Catholicam: tollere inimicitias: Deo & Regi fidem ſervare: 19 Sep. Ordinis feſto communicare: pro defunctis Equitibus orare: duello abſtinere, nec illud acceptare: cultui Divino intereſſe. In hunc Ordinem, cujus Rex ipſe ſupremus eſt Magiſter, primo ſuſcepit Philippum & Ludovicum fratres ſuos, cum Principe Electorali Saxoniæ, dein præcipuos Nobilitate Proceres 48. Nuptiæ Regis. Ordo S. Januarii.

Inter Cæſarem & Regem Sardiniæ orta controverſia ratione *Serravallis*, urbis & tranſitus in finibus Genuenſibus, quem Rex ad Tortonam ſpectare dicebat, negabat Imperator.

Venit cum ſex cohortibus Gallicis Comes *de Boiſſieux* in Corſicam, pacem ſuaſurus: ſed fruſtra, præſertim, poſtquam Theodorus cum novo rurſus armorum apparatu in Inſulam appulſus eſt. At hortatus incolas, ne Gallos audiant, fidique ſibi perſiſtant, Neapolin Galli in Corſicam.

Theod. in carcere. polin abiit, ubi captus, datusque Cajetæ in carcerem, brevi rurſus liberatus eſt. *Caſtaneta* interea & Hyacinthus *Paoli* Gallos & Genuenſes vicerunt.

Anno 1739 mortuo Boſſieo Marchio de *Maillebois* ſuccedens, novas in Corſicam adduxit copias, Corſosque ita concidit, ut multi cum *Paolo* & *Giaffero* ſe ſubmitterent.

Dux Magnus in Italiam. Franciſcus Stephanus Dux Magnus Hetruriæ cum conjuge ſua Archiduce in Italiam profectus 20 Jan. Florentiam attigit, rebusque ibi compoſitis, Taurini ad ſororem inviſit. Sereniſſimum hoc par Veronæ, Mantuæ, Bononiæ, Florentiæ, Liburni, Piſis, Mutinæ, Parmæ, Placentiæ, Mediolani, Oeniponti, quo Mater Ducis Nanceio excurrerat, incredibili, ut par eſt, ſolennitate exceptum eſt. Itineris Comes fuit Princeps Carolus, Ducis frater.

Cum Aula Taurinenſi adhuc fervebat diſceptatio de Serravalle, an ad territorium Tortonenſe pertineat; tandem tamen Rex tractatui, Cæſarem inter & Galliam inito, ſubſcripſit.

Franciſcus Maria Dux Mutinæ Inveſtituram *Novellaræ* ab Imperatore accepit. Conjux ejus Carolina Aglais, poſt quinquennem in Gallia, patria ſua, moram, Mutinam rediit.

Alberoni ſpiritus. In parva S. Marini Republica inter ſenatum & populum ortis diſcordiis, hic ad Sedis Apoſtolicæ tutelam recurrit. Quare Cardinali *Alberonio*, Ravennæ Vice-Legato, injunctum eſt, ut cauſam cognoſcat, & pro æquitate componat. At ille, adhucdum Martiis ſpiritibus fervens, armato cum milite in urbem irrupit, & Pontifici homagium præſtari petens juramentum fidei imperavit. At Pontifex, re cognita, omnia in priſtinum ſtatum reponi juſſit.

Cienfuegos obit. Obierunt hoc anno Cardinales tres: 1 Alvarus *Cienfuegos*, Hiſpanus S. J. anno æt. 82, vir profundiſſimæ doctrinæ Theologicæ, prout ænigma ipſius Theologicum de SS. Trinitate ſatis demonſtrat, nec minus tamen politicis artibus clarus. Quapropter eum Cæſar ſuum Romæ Oratorem eſſe voluit. Quamvis autem eidem etiam Montis Realis in Sicilia Archiepiſcopatum attribuiſſet, ſolutis tamen debitis, nihil ſuperfuit. 2 Carolus *Colonna*. 3 Georgius *Spinola*.

Tencin Card. Subrogati vero ſunt quinque: 1 Cajetanus *Stampa*, Archiepiſcopus Mediolanenſis. 2 Petrus *Tencin*, Gallus, Epiſcopus Ebrodunenſis, vir magna probitate & doctrina, quam oſtendit, dum poſtea Romæ Gallici Legati munere fungeretur, & Pariſiis inter intimos Miniſtros aſſumeretur. 3 Marcellinus *Corio*, Mediolanenſis, Gubernator Romæ. 4 Proſper *Colonna*, Romanus. 5 Carolus Maria *Sacripanti*, Narnienſis.

Quan-

Quantum ad Nuntios, Barnius ibat in Hispaniam, loco illius Durini in Helvetiam, Archinto Florentiam, Oddi Venetiis in Lusitaniam, Crivelli Coloniam, Crescentius in Galliam, Stoppani Florentia Venetias. Nuntii.

Anno 1740 obiit *Clemens XII* Pontifex Maximus, ætatis 88, Pontificatus X. Multas Constitutiones edidit, quæ Bullarii Romani Tomum XIII & XIV implent: primam constituunt Regulæ Cancellariæ, quas more aliorum Pontificum confirmavit, & breviter delibandas censui. Obit Clem. XII.

Art. XIII.

Regulæ Cancellariæ.

Et imprimis quidem renovavit & confirmavit 72. *Regulas Cancellariæ*, similes illis, quibus alii Pontifices a longo tempore auctoritatem, & vim legis impertierunt. Pleræque concernunt Beneficia Ecclesiastica, Reservationes nempe eorum, quæ Joannes XXII in Bulla *Execrabilis* Sedi Apostolicæ reservaverat. Item reservantur Dignitates Pontificales, majores post Pontificales, Beneficia vacantia per assecutionem pacificam alterius Beneficii, vacantia per obitum Cardinalis, aut ejus familiarium, aut per obitum curialium, Collectorum, aut quæ vacant Romæ in Ecclesiis S. Joannis Lateranensis, S. Petri, B. Mariæ Majoris: item Menses Papales, & quæcunque a Prædecessoribus sunt reservata. 105. Regulæ Cancellariæ

Revalidantur gratiæ, ab Bened. XIII ultimo ejus anno concessæ. Revocantur uniones, dismembrationes, suppressiones, quæ suum non sunt sortitæ effectum: item facultates dispensandi in gradibus prohibitis matrimonii, aut retinendi plura Beneficia incompatibilia. Traditur modus & forma expediendi litteras Apostolicas. *Reg.* 19 traditur *Regula de viginti*, quod videlicet resignatio sit irrita, si infirmus intra 20 dies post resignationem obeat. Idem de Beneficio adhuc viventis, qui asseritur mortuus. In unione exprimendus valor Beneficiorum, & Commissio facienda in partibus, vocatis, quorum interest: Idem in dismembrationibus &c. Reg. de viginti.

Non valeant Commissiones causarum, nisi litteris expeditis. *Reg.* 36 agit de *Triennali possessione* Beneficii suffragante, si titulum coloratum habeat, nec Simoniace illud obtinuerit, nec fuerit intrusus. *Reg.* 37 non appellandum ab Interlocutoria, nisi habeat Trienn. poss.

 vim

vim definitivæ, & per hanc gravamen non possit reparari. *Reg.* 49. In dispensationem in gradu consanguinitatis aut affinitatis ponatur in litteris clausula: *Si mulier rapta non fuerit*. *Reg.* 50. In dispensatione in defectu natalium, quod *non præjudicetur ob intestato succedentibus*.

Reg. 52 Nulla dispensatio suffagetur, nisi in litteris contineatur.

53. In litteris Indulgentiarum ponatur, non valere dispensationem, si in Ecclesia eadem habeantur aliæ Indulgentiæ, de quibus nulla in petitione facta est mentio.

54. Nec expediantur *ad instar*, nisi specificentur.

55. In Beneficiis obtinendis exprimatur valor annuus, & qualitas: apponaturque in litteris Cancellariæ Clausula: *si est ita*.

67. Sub gravibus censuris prohibet Pontifex, ne officiales curiæ pro expeditionibus aliquid exigant ultra taxam.

68. Beneficia Sedi Apost. reservata, si vacent Sede Apost. vacante, reservantur Pontifici successori.

70. Cardinales in odiosis Regulis non comprehenduntur, nisi exprimantur.

71. Regulis Cancellariæ non derogatur in litteris, constitutionibus, & clausulis derogatoriis, nisi earum fiat expressa mentio.

Art. XIV.

Electio Benedicti XIV. Coscia absolutus. De Sicilia & Sardinia. Variæ prætensiones. Massa Carrara ad Mutinensem. Obitus Ducis Veneti.

106. Electio Bened. XIV. 18 Februarii 1740 Cardinales Conclave ingressi, Canones, de electione summi Pontificis latos, observaturos se jurabant, & a Fabricio Colonna, Duce Pagliano, Conclavis Gubernatore, juramentum fidei exigebant. Diu vota inter Aldrovandum & Gottum dividebantur. Nec mirum est, duas tertias non adeo facile nec ita cito in unum caput convenire

Post semestre tandem tempus unanimi voce electus est Cardinalis Prosper Laurentius *Lambertinus*, Bononiensis, natus 1675, Cardinalis creatus 1728, Archiepiscopus Bononiensis 1731, & quia a Benedicto XIII purpura fuerat donatus, *Benedicti XIV* nomen assumpsit, vir omni litteratura, sacrorum præsertim Canonum eruditione & doctrina præstans.

Car-

Cardinalis *Coscia*, qui hactenus Monasterio S. Alexii fuerat inclusus, ad electionem in Conclave fuit admissus, & ab electo Pontifice voce activa & passiva donatus, ad Palatium suum rediit. Coscia absolutus.

Cardinales hoc anno Benedictus nullos creavit, officia tamen distribuit, *Aldrovandus* dictus Secretarius Status, *Passioneus* Secretarius Brevium, *Alberonius* Legatus Bononiæ, *Delcius* Ferrariæ.

Defuncti autem Cardinales sunt septem: Obitus 7 Card.

1. *Davia*, Bononiensis, Præses Congregationis Indicis.
2. Gilbertus *Borromæus*, Mediolanensis, Episcopus Novarræ.
3. Seraphinus *Cenci*, Romanus, Archiepiscopus Beneventanus.
4. Joan. Bapt. *Altieri*, Romanus, in Conclavi morbo correptus.
5. Leander *Portia*, Foro-Juliensis, Episcopus Bergomensis, Ord. S. Benedicti.
6. Petrus *Ottoboni*, Venetus, Jubilæus Cardinalis.
7. Benedictus *Odescbalcus*, qui antea fuerat Archiep. Mediolanensis.

Cum Camillus Paolucius Nuntius Viennæ mortem Caroli VI Imperatoris nuntiasset, communis Romæ erat luctus, & timor futurorum. Mox autem Pontifex Mariam Theresiam Archiducem agnovit hæredem, atque Ducem *Doria*, Camerarium suum, Francofurtum, electionis locum ablegavit Internuntium, adjunctis Mansio & Emaldo, illum, ut Secretarii, hunc, ut Advocati munere fungeretur.

Rex utriusque Siciliæ cum Turcis tractatum commercialem iniit, missio Constantinopolim Legato, & Hebræis, qui ab anno 1540 in neutro regno tolerabantur, ad 50 annos ingressum concessit, atque Neapoli, Messinæ, Panormi, Synagogam; fore ratus, ut sic commercia, ab Anglis abstracta, magis efflorescerent. Hoc anno Rex neutras adhuc partes fuit secutus, vetuitque, armatas naves suis in portubus recipi. Neap.

Rex Sardiniæ, audita Cæsaris morte, litteras patentes Vicariatus sui Italici in omnibus provinciis, ab Imperio dependentibus, affigi jussit, suaque munimenta reparari. Agnovit tamen Mariam Theresiam hæredem, prout subscribendo Sanctioni Pragmaticæ promiserat. Sard.

Henrica Mutinensis, Antonii Farnesii, ultimi Ducis Parmensis vidua, nupsit Leopoldo Darmstadiensi Principi, Philippi Gubernatoris olim Mantuani filio. Mutin.

Anno

Rex Carol. accedit fœderi.

Anno 1741 Carolus Rex utriusque Siciliæ accessit fœderi, contra Mariam Theresiam Archiducem inito; atque munimenta Status Præsidii milite firmavit. Commercia autem adhuc altius provecturus, cum Duce pariter Tripolitano contractum iniit. *Corsino* Duci S. Columbæ Proregem Siciliæ subrogavit Ducem *Castropignanum*, qui fuerat Legatus Parisiis. Excepit Neapoli Legatum Turcicum.

Sard. prætensio in Mediol.

Rex Sardiniæ edidit Deductionem Juridicam prætensionis suæ in Ducatum Mediolanensem. Fundavit eam in *ordinatione Caroli V* de anno 1549, qua vocasset ad successionem Philippi II filii sui masculos hæredes, iis autem deficientibus illius filias, & earum legitimos masculos, secundum ordinem Primogenituræ.

Jam vero se descendere recta linea ex *Catharina*, Philippi II filia, Carolo Emmanueli, Duci Sabaudiæ, atavo suo nupta; ac proin se ante filias Philippi III fuisse vocatum, utpote ex filia primi acquirentis descendentem. Dum Rex ita disputat, amisit tertiam suam conjugem Lotharingam eo tempore, quo ipsi peperit filium Benedictum Mauritium.

Et Domus Gonzagæ in Mant.

Traunius autem Gubernator Mediolani nomine Mariæ Theresiæ homagium recepit: uti etiam Mantuæ, non obstante protestatione Ducis Guastallæ, Caroli IV Mantuæ Ducis, anno 1708 in banno mortui, agnati proximi: qui propterea prætensionem suam Electoribus Francofurti proposuit, uti etiam alii Domus Gonzagæ Principes, quibus Imperator Josephus, quod in bello Hispanico partes Philippi V sequerentur, Castilionis Principatum ademit, Principatum vero Bozolum & Sabionedam in Ducem Guastallæ transtulit: inde Principum Castilionis & Sulferini prætensiones.

Massa Carrara.

Ducis Mutinensis Princeps hæreditarius *Hercules Raynaldus* sibi junxit Mariam, prædivitem hæredem Domus *Cibo*, & cum ea Ducatum *Massæ* & Principatum *Carraræ* ad mare Ligusticum, cum pluribus aliis ditionibus. Erat autem Maria Alderandi ultimi Ducis Massæ filia, desponsa antea juniori Principi Eugenio.

Bello majori in Germania exorto, Galli magnam partem Corsica excessere, reliquis præerat Villemurius Marchio. Baro *Drostus*, Theodori propinquus, novas turbas concitare molitus, interceptus, & in custodiam datus est.

Bouchio Melitensium Magistro defuncto successit Emmanuel *Pinto*, Lusitanus, qui hactenus fuerat Cancellarius Ordinis.

Veneta.

Obiit quoque Aloysius *Pisani* Venetorum Dux, cui successit Petrus *Grimani*, Viennæ antea & Londini Legatus Reipublicæ. In locum vero Correri defuncti Patriarchæ Veneti & Dalmatiæ Prima-

tis

tis electus est Aloysius Foscarini. Ad Veronam secundum Athesin locabant Veneti 20000, ut fines defenderent. Iis præerat Emo, Schulenburgio ob ætatem invalido.

Neque hoc anno Papa novos Cardinales creavit, quamvis 5 obierint, videlicet 1. Bartholomæus *Ruspoli* ex Domo Marescotorum. 2. *Lanfredinus*. 3. Laurentius *Altieri* Cardinalis Jubilæus. 4. Marcellus *Passeri*. 5. Melchior *Polignac* Parisiis, de regno Galliæ & Ecclesia optime meritus.

Art. XV.

Hispani prætensio in ditiones Domus Austriacæ. Sardus accedit Austriacis, Mutinensis Hispanis; qui Sabaudiam subigunt. In Italia minus felices. Montemario surrogatur Gagius. Tractatus Wormatiensis. Pugna ad Campum Sanctum. 10 Cardd. mortui, 24 creati.

Anno 1742 Rex Hispaniæ, quia relictam a Carolo VI Cæsare amplissimam hæreditatem sibi *vendicabat*, Italicas præsertim provincias, exercitum sub *Montemario* in Italiam misit, cui copiæ utriusque Siciliæ se conjungebant sub Duce Castropingnano. Quæ tamen, quod classis Anglica Neapolin tormentis impetere minaretur, separare se rursus domumque reverti cogebantur, Rege se neutrum declarante. Reliquit tamen aliquot legiones Montemario, Hispanis stipendiis eas jam inde ab ultimo bello sustentatas asserens. 107. Hisp. prætendit hæred. Austr.

De Rege Sardiniæ magnis studiis certabatur, Austriacis & Gallo-Hispanis eum in suas partes pertrahere conantibus; quia maximum in eo momentum esse non ignorabant. Sed cum Hispani Mediolanum sibi vendicarent, accessit Austriacis. Permovit eum maxime Rex Angliæ, qui, conventione 1 Febr. inita promisit, toto belli tempore pro custodia Italiæ excubituram classem Anglicam. Sard. consilia. Accedit Austriacis;

Igitur Rex copias suas cum Austriacis, quas Traunius Vicarius ducebat, in Placentino & Parmensi Ducatu conjunxit, atque in ditiones Francisci Mariæ *Ducis Mutinensis*, qui contra morem patris sui Raynaldi partes Hispanicas fuerat amplexus, Ferrariam & Comachium, ut fertur, sperans, atque in Venetam ditionem secesserat, exercitum duxit. Mutinensis Hispanis,

Portas *Mutinæ* apertas invenit; at castello vim experiri placuit: sed 1 Julii expugnatum est, & præsidium more militari captum.

Suo damno. Volebat quidem illud diruere, sed intercedente hæreditario Principe, qui ibidem remanserat, reliquit integrum. *Mirandulæ* dein vis admota, quæ 23 Julii se dedidit, præsidio dimisso libero. Victoribus præstitum homagium.

Hispani, qui ad solvendam obsidionem accurrerant, hoc comperto, in territorium Romanum recessere. Insecuti fœderati, Austriaci & Sabaudi, Neapolin usque propulsuri eos credebantur; cum mutato consilio in Insubriam redierunt.

Causa inexspectati reditus erat, tum quia Rex utriusque Siciliæ se iterum declaravit neutrum, tum maxime, quia Hispani ex altera

108. Hisp. in Sabaudiam. parte cum novo exercitu (quatuordecim millium censebatur) sub *Philippo*, Regis Hispaniæ filio, & Comite *Glimesio* per Delphinatum in Sabaudiam irruperant, Pedemontium, ut videbatur, invasuri. Jamque Camberii a Sabaudis juramentum fidei exegerant, cum Rex Sardiniæ per montem, quem *minorem Bernardum* vocant, superveniens, eos ex Sabaudia in Delphinatum expulit.

Displicuit Regi Hispaniæ hæc præceps suorum ex Sabaudia fuga, exauctoratoque Glimesio, Minasium (*de las Minas*) qui exercitum regeret, cum supplementis misit. Is Gratianopoli in Sabaudiam movens, sub finem anni illam subegit, Rege, non modica clade affecto, per Alpes in Pedemontium recedente. Hispani vero ad lacum Genevensem ita se diffuderant, ut Genevenses Helvetique non parum commoverentur, atque suspicarentur, eos per Vallesiam in Mediolanensem provinciam iter molituros. Sed illi, *Montmeliano* etiam occupato, hyemem in Sabaudia exegerunt, Philippo Principe Camberii sedem figente.

Sicut autem Rex Hispaniæ Glimesium præfectura belli privavit,

Montemario substitutus Gagius. ita etiam *Montemarium* veteranum licet Hispanorum Archistrategum, ob res minus prospere in Italia gestas, quod scilicet Mutinam & Mirandulam eripi velut otiosus spectasset: illique substituit *Gagium* (Gage) natione Belgam, arte militari virum præstantem.

Novus hic armorum præfectus, cum tempus rei gerendæ esset elapsum, in castris ad Bononiam munitis se continuit, equitatum

Fructus expeditionis. vero Imolam (*Forum Cornelii*) hybernatum misit. Austriaci & Sardi tum in Ducato Florentino, Parmensi & Mutinensi, tum ad fluvium Panarum, ad tegendam Mutinam hyberna capiebant. Et hic anno isto fuit fructus & finis expeditionis: Hispani occuparunt Sabaudiam, fœderati Mutinam & Mirandolam.

Porro

Porro Franciscus Stephanus, Florentiæ Dux pro suis provinciis *neutralitatem* professus est; voluitque Gallia, ut Tuscia, titulo admodum oneroso accepta, in hoc bello intacta remaneret.

Quanta autem Status Pontificius hoc & priore anno a tot militibus, illum percursantibus, imo & hyberna in eo figentibus, passus sit, facile est æstimare. Pontifex autem a Carolo Alberto suæ in Romanorum Regem electionis nuntium accepit, quodque ejus opera Articulus IV pacis Risvicensis adhuc integer persistat, non obstante multo Protestantium molimine; id quod Papa in publico Cardinalium Consistorio dilaudavit, per speciale dein *Breve* coronam Imperialem gratulatus, conquerente licet Thunio, Legato Austriaco, Electorem Bavariæ tam facile agnitum Imperatorem; cum Regina sua a voto contra fas exclusa fuerit. Papa agnoscit Carolum VII.

Venit etiam Romam Mansfeldius, extraordinarius novi Imperatoris Legatus, a Pontifice magna cum humanitatis significatione ad alloquium admissus. Ordinarius autem Cæsaris Orator Romæ fuit Pompejus *Scarlati*, & Cardinalis Borghesius Germaniæ Protector. Doria vero, qui ad electionem Cæsaream fuerat ablegatus, jussus est, apud Aulam Imperatoris subsistere.

De Cardinalium Collegio morte abrepti sunt, 1. Vincentius Gotti. 2. Vincentius Ferreri, Episcopus Vercellensis. 3. Cajetanus Stampa, Archiepiscopus Mediolanensis. 4. Marcellinus Corio.

Cardinalis vero Coscia in omnia sua Beneficia fuit restitutus, excepto Archiepiscopatu Beneventano, quem Franciscus Lanti possidebat.

Anno 1743 cum Galli & Hispani cernerent, se difficulter ab Occidente in Italiam evasuros, si Regem Sardiniæ potentissimum haberent adversum, omni conatu promissisque eum lucrari, suisque partibus adjungere laborabant. At ille Domus suæ rationibus magis consentaneum censebat, si Domus Borbonica non nimium potens fieret in Italia; cumque amplissima accederent promissa per tractatum Wormatiensem, totis viribus incumbendum censuit, ut illa ab Insubria & Liguria arceretur. Regis Sard. constantia.

109. Quoniam autem *Tractatus* ille *Wormatiensis* celeberrimus, a Regina Hungariæ & Rege Angliæ, Wormatiæ 1 Febr. 1743 cum Rege Sardiniæ initus, Italiam potissimum spectat; non fuerit a scopo alienum, illius summam hic interserere. Constat 18 Articulis. Tractatus Wormatiensis.

 1. Tres

1. Tres contrahentes mutua sibi promittunt auxilia.

2. Cavent sibi invicem de omnibus provinciis, quas possident, aut possidebunt vi foederis, anno 1703 Taurini percussi; quod renovant, exceptis iis, quæ hic mutantur.

3. Rex Sardiniæ renuntiat prætensioni suæ in Ducatum Mediolanensem, spondetque Austriacam Sanctionem Pragmaticam tueri, prout jam anno 1731 spopondit, ea tamen conditione, ne Reginæ extra Italiam mittere auxilia debeat.

4. Hinc conjunctæ in Italia copiæ pergant, terras Reginæ tueri.

5. Hunc in finem Regina 30000, Rex vero 45000 alet belli tempore.

6. Rex totius foederati exercitus summus sit Imperator.

7. Anglia, quamdiu opus fuerit, habebit in Mediterraneo, ad obsequia Austriæ & Sardiniæ paratam classem.

8. Anglia, quamdiu bellum durabit, quot annis Regi Sardiniæ solvat ducenta librarum Sterlingarum millia.

9. Regina de Mediolanensi Ducatu cedit Regi Sardiniæ 1. *Vigevanum* cum suo districtu. 2. Partem illam *Ticinensem* seu Papiensem, quæ inter Padum & Tessinum sita est, ita, ut Tessinus sit limes utriusque ditionis, a lacu Verbano seu lacu Majore usque ad locum, in quo cum Pado seu Erydano se commiscet: sola Insula juxta Ticinum excepta, quam Tesinus efficit.

Insuper 3 territorium *Bobbiense* cum urbe *Placentia*, & partem hujus Ducatus, usque ad Nuram fluvium porrectam. 4. ex parte *Anchieræ* terras, quæ cis lacum Majorem porriguntur, una cum dimidio ejus lacus. Has autem terras, partim de Mediolanensi, partim de Placentino Ducatu decerptas, Rex potest unire cum suis provinciis sub feudali tamen nexu cum Imperio.

10. Adhæc Regina cedit Regi omne suum jus & prætensionem ad Marchionatum *Finalensem* & portum, sperans, Genuam pretium emptionis recepturam. Ad hoc tamen refundendum nec Regina, nec Rex se obligat. Portus autem Finalensis, sicut Liburnus, sit liber.

11. Tres contrahentes nullam pacem aut inducias se inituros promittunt, nisi cessiones istæ, Regi Sardiniæ factæ, & restitutio omnium ablatorum, in iis comprehendantur.

12. Contra

12. Contra vero Rex promittit, se constanter fidem servaturum, donec bellum non tantum in Italia, sed etiam Germania finitum fuerit.

13. Bello in Italia finito, Regina non potest tantum copias suas ex Italia in Germaniam avocare, sed etiam petere, ut Sardiniæ copiæ sibi ad tutelam Longobardiæ cedantur.

14. Nullus omnino tractatus cum hostibus ineatur, nisi consciis & approbantibus omnibus fœderatis. Hic tractatus etiam post pacem conclusam ad securitatem fœderatorum persistat.

15. Angliæ promittuntur commoda & prærogativæ commerciorum.

16. & 17. Ad hunc tractatum invitentur Hollandi, & omnes, quibus securitas Europæ, Germaniæ, & Italiæ cordi est.

18. Ratificationes intra sex hebdomades commutentur.

Wormatiæ 13 *Sept.* 1743.

Hunc tractatum conceperunt, nomine Reginæ Baro *Wasner*: nomine Regis Angliæ *Carteretus*: nomine Regis Sardiniæ *Osorius*. Ita tamen clam fuit conclusus, ut articuli illius non innotescerent, nisi postquam sub initium anni sequentis Parlamento Angliæ erat proponendus.

Cum Gallia videret, Regem Sardiniæ nullo pacto a Regina Hungariæ posse abstrahi, decem suorum millia cum Hispanis, quorum viginti circiter millia sub Philippo Infante & Minasio militabant, in Delphinatu conjunxit. Omnis industria eo collimabat, quomodo in Italiam penetrare possent. Igitur cum fauces & angustam vallem Augustæ Prætoriæ Rex haberet obseptam, atque per montem Jovis & Simplonium Vallesiani ac Helveti negarent transitum, per Salutias aditum tentarunt. Verum ad *Castrum Delphini*, cum iniquo loco pugnandum esset, a Rege prælio victi atque repulsi sunt, 8 Octobris. Hyberna dein rursus in Delphinatu & Sabaudia capta.

310. Conatus penetrandi in Italiam.

Certamen ad Castrum Delphini.

Alter Hispanorum exercitus, sub Joanne Bapt. *Gagio*, quem Montemario substitutum diximus, jam 2 Februarii ex hybernis Bononiensibus egressus, superato Panaro flumine, in Mutinensem provinciam irrupit. At *Traunius* Austriacorum, & *Aspremontius* Sardorum ductor, quamvis necdum receptis, quæ exspectaverant, supplementis, obviam ad *Campum Sanctum* processerunt.

Pugna ad Campum Sanctum.

Commissum ibidem vehemens prælium. Equitatus fœderatorum in fugam jam ferme actus fuerat, cum peditatus, phalangis instar Macedonicæ firmiter consistens pugnam restituit. Pars utraque victoriam sibi attribuit. Verum si ex effectu illa æstimanda venit, facile, penes quam partem steterit, judicabitur. Nam fœderato exercitu in acie adhuc persistente, Hispani viam relegentes, Bononiam, unde venerant, redierunt. Fœderati vero recedentes insecuti, eos ex Ferrariensi primum agro, dein ex Romaniola seu Flaminia quoque ad mare usque Adriaticum propulerunt, ibique circum Ariminum hyemem exegerunt, utroque exercitu terras Pontificias premente, quæ alimenta eis præbere cogebantur.

Traunio succedit Lobkovitius.

Cæterum in cruento ad Campum Sanctum prælio lethaliter vulneratus est *Asprémontius* Sardorum Ductor, Comite de *Manta* ei substituto. Traunio vero in Germaniam avocato subrogatus est Princeps *Lobkovicius*, qui Taurinum abiit, de futura expeditione cum Rege collaturus. Conquestus sæpius est Pontifex apud Cardinalem Aquaviva, Hispanum Romæ Ministrum, de territorio suo oppresso; at excusatione necessitatis contentus esse debuit.

Pozzobonellus.

Mortuo Stampa Archiepiscopo Mediolanensi Regina ceu Dux Mediolanensis Pontifici tres proposuit, sed is, cum nullus ex iis placeret, Josephum *Pozzobonellum* instituit, cui Regina, id graviter ferens, reditus temporales subtrahi voluit.

Nuntiorum mutatio.

Durinus Mediolanensis Lucerna missus est Nuntius Lutetiam, ad Helvetos vero *Acciajolus* Florentinus; *Stoppanus* Mediolanensis Venetiis Viennam: Venetias *Caracciolus* Neapolitanus: *Simonettus* a Nuntiatura Neapolitana revocatus, factus est Gubernator urbis; *Gualtierus* vero in ejus locum successit Neapoli. *Emaldus* post visitata Seminaria & Alumnatus Pontificios, quibusdam suppressis, Romam redit. Quidam Episcopi a Pontifice petierunt, ut aliquot Festa abrogarentur, & impetrarunt.

10 Card. mortui.

Cardinales obierunt hoc anno omnino decem: 1 *Camillus Cibo* Malaspina, ultimus suæ Domus. 2 Petrus Maria *Pieri* ex Ordine servorum B. V. M. 3 Andreas Hercules *Fleury*, primus Galliæ Minister. 4 Nicolaus de *Judice*. 5 Marcellinus *Corradini*. 6 Ludovicus *Belluga*. 7 Prosper *Colonna*. 8 Antonius *Fini*. 9 Ludovicus *Pico* de Mirandola. 10 Damianus Hugo Comes de *Schönborn*, Episcopus Constantiensis & Spirensis.

Sub

Sub Pontificatu Benedicti XIV jam 27 Cardinales obierant, nec tamen ullum hactenus subrogaverat; tandem vero 24 creavit: videlicet 1 Hieronymum *Burdi*, Florentinum. 2 Joannem Bapt. *Barni* Lodensem, qui fuerat Nuncius in Helvetia & Hispania, virum summa in omnes facilitate, cui Rex ipse Galerum imposuit. 3 Joachimum *Besozzi*, Mediolanensem, Generalem Procuratorem Cistercienseṃ Congregationis Longobardicæ. 4 Marium *Bolognetti*, Romanum, Thesaurarium Cameræ Apost. 5 Carolum *Calcagnini* Ferrariensem, Decanum Rotæ. Creati 24.

6. Carolum *Cavalchini* Tortonensem, Sacræ Inquisitionis Præsidem. 7 *Hieronymum Colonna*, Romanum, Ducis Pagliani filium, Aulæ Pontificiæ Præfectum. 8 *Prosperum Colonna*, Ducis Anticoli ex tertia linea hujus Domus filium supremum Camerarium Apostolicum. 9 Marcellum *Crescenti*, Romanum, Legatum Parisiensem. 10 Georgium *Doria* Genuensem, Legatum ad electionem Cæsaream, cui ipse Imperator Carolus VII Galerum imposuit. 11 Cosmum *Girolami*, Florentinum. 12 Franciscum *Landi*, Placentinum, Archiep Beneventanum.

13. Marcellum *Lanti*, Romanum, agnatum Principis de Belmonte. 14. Ludovicum *Lucini*, Comensem. 15. Philippum *Monti*, Bononiensem, Secretarium Collegii Cardinalium. 16. Jacobum *Oddi*, Perusinum, variis Legationibus perfunctum. 17 Dominicum *Orsini*, Ducem de Gravina, viduum. 18 Camillum *Paolucci*, Legatum Viennæ. 19 Joachimum *Portocarrero*, Marchionem de Almenara. 20 Josephum *Pozzobonelli*, Archiepiscopum Mediolanensem. 21 Franciscum *Ricci*, Romanum, Gubernatorem urbis. 22 Antonium *Ruffo*, Neapolitanum. 23 Fortunatum *Tamburini*, Mutinensem. 24 Alexandrum *Tanara*, Bononiensem, Auditorem Rotæ.

In Corsica necdum quies. Theodorus, Anglica navi Olyssipone advectus, ad regnum suum phantasticum invisit. Sed quia Genuenses caput ejus magno pretio fuerant licitati, mox rursus disparuit. Bastiæ obiit Dominicus Spinola, Vicarius Regni, & olim Dux Genuæ, cui successit Petrus Justiniani. Theod. invisit suum regnum.

Genuenses protestati sunt contra articulum 10 Tractatus Wormatiensis; nec permoveri poterant, ut portum Finalensem cederent Regi Sardiniæ, titulo valde oneroso adquisitum.

Art.

Art. XVI.

Castra ad Veletras. Philippi Principis progressus, superato Varo. Genuenses Gallo - Hispanis accedunt. Bastia a Corsis expugnata.

311. Castra ad Veletras. Anno 1744 continuatum bellum Italicum. Carolus, Rex Utriusque Siciliæ, ex castris ad Veletram, opportuno admodum loco, positis, Romam profectus ad Pontificem invisit, a quo amicissime fuit exceptus. Redux ad exercitum, *neutralitate* sublata, Hispanum se declaravit. Austriaci, ut eum ex Velitrensibus permunitis castris prolicerent, in Neapolitanas ditiones irruperunt; sed inde repulsi sunt, sollicitatis frustra incolarum animis. Tandem vero, cum tota æstate exercitus ad Veletras adversi stetissent, absque re magna gesta, Lobkovicius in agrum Bononiensem se recepit, Hispani in Ducatum Spoletanum, Neapolitani in suum regnum.

Rex Sardiniæ, traditis sibi Placentia, Vigevano, aliisque locis, per tractatum Wormatiensem superiore anno promissis, omnem curam intendit, ut Gallo-Hispanos, prout hactenus strenue fecerat, ab ingressu in Pedemontium arceret. At vero, cum Hispani anno priore frustra ex Sabaudia aditum in Italiam per Alpes tentassent, relictis in Sabaudia sub *Sadio*, qui illam defenderent, tribus millibus, Antipoli cum Gallis, quos *Contyus* Princeps ducebat, conjuncti, *Varumque* transgressi, qui Provinciam ab Italia separat, Nicæam, Turbiam, Montem Albanum, Villam Francam expugnarunt, traditis Philippo Principi clavibus, Pedemontanis ad naves Matteusii propulsis, & Onegliam deductis.

Philippus Princeps Varum superat.

Philippus fugientes terrestri itinere insecutus, *Onegliam* quoque cepit. Verum cum Rex angustas valles, montes & colles valida manu obsessos haberet, armata etiam agresti pube, penetrare ulterius per tot juga & claustra, arduum omnino opus, imo, nisi exercitum immolare vellent, impossibile videbatur. Relictis igitur, quos occupaverant, locis, solisque Nicæa & Villafranca retentis, in Provinciam redierunt, alia ex parte irruptionem tentaturi. Expugnatum impetu *Castrum Delphini*, non levi tamen cum jactura; prout etiam *Demontium*, insigne monumentum. A Cuneo, quod Baro Leutrum defendebat, cum clade repulsi, Demontio diruto, in hyberna concesserunt, quæ Hispani in Sabaudia & Comitatu Nicæno, Galli vero in Delphinatu & Provincia ceperunt. Contyus Parisios, Philippus Camberium abiit.

Castrum Delph. & Demont. occupata.

Sicut

Sicut Austriaci, Sardi & Angli Venetos in partes suas trahere nitebantur, ita Galli & Hispani Genuenses. Sed hoc anno nihil impetratum, Matteusio, qui cum classe sua mare Genuese oberrabat, pilas ferreas minitante, si per suam ripam hostibus transitum permitterent. A Republica Luccensi Menses Romani nomine Cæsaris postulabantur; sed excusabat, eos nunquam fuisse præstitos. In Ducatu Florentino optime Oeconomia ordinabatur, reductis ad ærarium publicum proventibus, qui neglecti fortassis antea fuerant. Rex Theodorus mandata in Corsicam mittebat ex Senensi agro, sed agebat in distans. Dux Mutinæ extorris tum Venetiis, tum in castris Veletrensibus apud Regem Carolum versabatur.

Obierunt, 1 Cardinalis Gaspar de Molina Madriti. 2 Cardinalis Josephus Firraus. 3 Leo de Gevres Gallus Card. 88 ætatis anno. 4 Josephus Sfortia Cesarinus, S. R. I. Princeps, Dux de Lavinia & S. Flora, Grandis Hisp. & Eques A. V.

Sereniori anno 1745 vultu Gallo-Hispanis in Italia fortuna arrisit, postquam Genuensis Respublica fœdus cum illis pacta est, ut portum & Marchionatum Finaliensem, in Tractatu Wormatiæ Regi Sardiniæ quodammodo addictum, servaret. Sic enim illis facilior erat in Insubriam transitus. Patuit mox fructus. **Genuenses Gallo-Hispanis accedunt.**

Nam a Regno Neapolitano removebatur periculum, quia bellum trahebatur in Longobardiam. Gagius Hispanorum Ductor, fortis & prudens, cum exercitu ex Ducatu Spoletano Genuam movit, ubi cum Gallis, quibus hoc anno *Mallebœus* præerat, & Philippi Principis se conjunxit copiis.

Pauciores erant Austriaco-Sardinienses copiæ, quam ut in aperto campo tantis viribus resisterent. Ad urbes igitur expugnandas versa hostium consilia. Capta Arx *Serravallis*, *Tortona*, *Placentia cum Castello*, *Parma*, *Pavia*, *Valentia*, *Casalis cum arce*, *Asta Pompeja*, ac denique Insubriæ caput *Mediolanum*, quod Princeps Philippus cum Duce Mutinensi gloriose ingressus est. **Eorum progressus in Insubria.**

Austriaci, quibus primum *Lobkovicius*, tum *Schulenburgius*, denique *Lichtensteinius* imperabat, numero impares, ad tantos hostium progressus *ad Novaram* attoniti stabant, Rex vero Sardiniæ in Pedemontium se receperat, ubique hybernabat, Hispani in Mediolanensi Ducatu, & Galli in Monferratensi.

Genuenses, portu Finaliensi aliisque locis munitione & præsidio firmatis, decem armatorum millia tribus Borbonicis Regibus adduxere, magnum in occupandis Mediolanensi, Parmensi, Placentino, Monferratensi Ducatibus adjumentum. At Rex Sardiniæ,

Bastia capta. infensus propterea Reipublicæ, *Corsis*, qui sub Comite *Rivarola* rursus arma arripuerant, suam fœderatorumque suorum opem & protectionem adpromisit. Nec inanis fuit promissio. Nam Angli sub Kopo classis Præfecto mari, Rivarola vero terra, *Bastiam*, urbem Regni Principem, tam vehementer infestabant, ut ad deditionem fuerit compulsa, sequentibus exemplum locis pluribus.

Cum Henrieta, Antonii Ducis Parmensis vidua, atque Leopoldi dein Darmstadiani conjux, Venetiis cum fratre suo Duce Casus Venetus. Mutinensi per fenestram prospiceret, a Nobili quodam Veneto, sclopum purgante, in brachio leviter perstricta est, atque deliquio prolapsa. Accusabat quidem Franciæ Legatus Nobilem de culpa, si non Theologica, saltem Juridica; at, quia Judices casum fortuitum interpretabantur, a graviori pœna absolutus est reus.

Romam venit Marchio Prieus, Orator Cæsareus: Gallicus vero Rupefocaldius Archiepiscopus Bituricensis. Obierunt, Cardinalis Lucinus, & Dominicus Aquaviva, Dux Atriensis, in Hispania Minister Regius: quos secutus est Marchio de Ormea, primus Minister Status Regis Sardiniæ.

Art. XVII.

Insubria ab Austriacis recuperata. Vincunt ad Placentiam & Rottofredum. Genuam capiunt. Sed ejiciuntur. Borbonii Italia expulsi &c.

112. Bellum æstui marino sæpe est persimile: fluunt refluuntque ab uno extremo ad alterum armati exercitus; quod vel hoc bello in Bohemia, Bavaria, Germania, Italia videre non raro fuit. Gens Borbonia anno superiore totam Italiam inundare videbatur: hoc autem accidit refluxus, quo Galli & Hispani tota Italia pellebantur; quin ipsam in Galliam fluctus sese effundebant.

Quippe Imperatrix & Regina, *anno* 1746 confecta cum Borusso pace, validas sub *Nadastio & Bernclavio* in Italiam copias misit: Insubria recuperata. Sardus vires magnas contraxit; Anglus classibus immissis communem causam fortiter adjuvabat. Quibus sane præsidiis factum, ut hi fœderati *Astam Pompejam*, munitam ad Tanarum in Pedemontio urbem, *Aqui* in eodem agro, *Casalin*, Monferrati caput, occuparent, atque conjunctis dein Lichtensteinii, Brunii, aliorumque Du-

Ducum copiis, cum *Pizzigitona*, *Mediolanum* quoque reciperent, liberata arce, quam Hispani corona cinctam hactenus tenuerant.

Eadem dein felicitate capta *Guastalla*, *Parma*, *Valentia*. Cum autem Placentiam obsiderent Austriaci, hostes obsidium soluturi, instructa acie imminebant. Dextrum cornu tenebant Hispani, lævum Galli; Neapolitani & Genuenses medium occupabunt locum. Austriaci, quamvis copiæ Regis Sardiniæ necdum advenerant, in aciem dispositi aggressionem exspectabant.

Consertum igitur haud procul *Placentia* memorabile *prælium*, quo victi Fœderati magna cum strage, in castra ad Placentiam munita se receperunt. Unitis dein copiis ad Trebiam, quibus Rex Sardiniæ præerat, ad *Rottofredum* commissa est altera vehemens *pugna*, qua Austriaci rursus victores, Placentiam & Serravallem cum aliis locis præmium retulerunt. Quin imo Borbonicus exercitus ita attritus est, ut deserta Insubria in *Liguriam* ejusque caput Genuam se reciperet. **Austriaci victores ad Placentiam & Rottofredum.**

Secuti sunt Austriaci sub *Brunio* & *Botta*, superatisque tandem montium jugis (*Bochettam* appellant) Genuæ imminebant, Hispani vero, (substituto in locum *Gagii Minasio*) ea fato suo relicta, cum Gallis Nicæam usque profugerunt, Sardo interim Savonam & Finariam, Genuensium urbes, obsidente. **In Liguriam penetrant.**

113.

Genua resistendo impar, Capitulatione inita, Austriacis se dedidit, jussa, grandem pecuniæ vim pendere. Missus Viennam *Marius* ad rogandam aliqualis remissionis gratiam, non est auditus. Verum subitus Genuæ casus accidit, qui omnia invertit. Nam, cum Austriaci rem tormentariam in Provinciam ad suum exercitum vellent abducere, jamque omnia in suburbio, quod a *S. Petro de Arena* nomen habet, essent parata, (quod hæc potestas in Capitulatione non esset comprehensa) orta est plebis seditio, quæ a jurgio cum machinatoribus & vectoribus cœpit. Conglomeratus magis magisque populus armatus: accurrit miles. Conseritur promiscua pugna eo eventu, ut Botta cum suis 6000 Austriacis urbe excedere, & per Bochettam in Insubriam se recipere coactus fuerit. **Genuam capiunt. Sed rursus deserunt.**

Et hoc sane tantæ mutationis Genuensis obstaculum magnam partem fuit, cur Brunius cum exercitu, ex defectu machinarum, non admodum multum in Provincia profecerit, atque redire coactus fuerit.

Progressus Regis Sard. Interea autem, dum Austriaci cum Genuensibus, & Gallis in Provincia confligtabantur, Rex Sardiniæ Genuenses urbes, agrosque strenue demessuit, occupatis omnibus usque ad Varum, ut adeo Borboniis in Italia nihil superesset (regno utriusque Siciliæ excepto) *Tortona* & *Savona*, quæ fortius restiterant, in Sardorum pariter protestatem redactis. En *fluxum* & *refluxum*! quo etiam rapiebantur decem illa millia, quæ Rex utriusque Siciliæ sub *Vievillio* in Lombardiam miserat. Nam prælio Placentino & Rottofredensi haud leve damnum passa, cum Gallo-Hispani in Galliam se reciperent, in patriam redierunt, ut eam defenderent. Vievillius vero, eorum Ductor, dictus est Prorex Siciliæ, Duce *Castropignano* copiis præfecto.

Borbonii pulsi Italia.

Florentina. Imperator, ceu Dux Magnus Florentiæ, cum Borboniorum arma in Italia prævalerent, castra undecim millium sub *Chateleto* Marchione ad Pisas locavit, ad securitatem Tusciæ, quamvis neutræ. Postquam autem inversa est fortunæ rota, periculumque disparuit, hæc castra soluta sunt. Cæsar autem Annam Charlotam sororem suam, Gubernatricem Magni Ducatus renuntiavit.

Benedictus XIV summus Pontifex, qui superiore anno *Carolo* VII Imperatori parentaverat, ejusque ac totius Domus Bavaricæ Religionis zelum, & in Sedem Apostolicam observantiam publico in Cardinalium Consistorio dilaudaverat, hoc anno Ejusdem Imperatoris fratrem, *Joannem Theodorum*, Ratisbonensi, Frisingensi, & Leodiensi Episcopatibus jam antea ornatum, S. R. E. Cardinalem dixit. Per Cardinalem vero Sinzendorffium, Episcopum Uratislaviensem, Regi Borussiæ pacem initam gratulatus est, eique Ecclesiam Silesiam commendavit; quod gratum Regi accidisse legimus. Ex sacro Purpuratorum Collegio obierunt, Carolus *Cavalchini*, & Joannes *Lipsky*, Cracoviensis in Polonia Episcopus.

Joan. Theodorus Card.

Domus Gonzaganæ fata. Ex Domo Gonzaga obiit Josephus Maria *Dux Guastallæ*, *lineæ hujus ultimus*. Cum infirmus esset, jam anno 1733 administrationem Ducatus detulit Eleonoræ Conjugi, ex Familia Holsato-Wisenburgensi natæ. Ducatus autem Guastallæ, cum Principatibus Sabionedæ, & Bozoli, atque Marchionatu Ostiano, ab Aula Viennensi Ducatui Mantuano rursus unitus est, brevi iterum dividendus. Porro ex Familia Gonzagana quatuor adhuc supersunt lineæ, *Vescovatana*, *Luzarana*, *Castilionensis*, & *Solferina*, acerbitate temporum multum passæ.

Art.

Art. XVIII.

Obitum Card. Sinzendorffii Rex Borussiæ nuntiat Pontifici. Bellum Genuense. Borbonii rursus in Pedemontium. Bastia recepta. Anno 1747.

Septem omnino S. R. E. Cardinales anno 1747 purpuram posuere. 1 Carolus *Marini* Genuensis æt. 80. 2 Trajanus *Aquaviva* Neapol. æt. 52, Archiep. Monrealis in Sicilia, Hispaniæ Orator. 3 Vincentius *Petra* Neapol. æt. 58, libris de Jure Ecclesiastico editis clarissimus. 4 Jos. *Accaromboni*, Spoletanus, æt. 75. 5 Oswaldus de *Toure*, Cardinalis Arvenus appellatus, Gallus, æt. 75. 6 Joannes de *Motta* Lusitanus, primus Minister Status Olyssipone, æt. 63. 114. Card. 7 mortui.

7. Philippus Ludovicus Comes *Sinzendorffius*, Germanus, Episcopus Uratislaviensis, & Vicarius Generalis omnium Catholicorum in terris Regis Borussiæ, æt. 48. Idem Rex Pontifici per Francolinum, suum Romæ negotiorum Administrum, hunc obitum nuntiari jussit, adjuncta assecuratione protectionis erga Catholicos, in suis provinciis degentes, prout etiam illis potestatem fecisset, in urbe sua Regia Ecclesiam construendi, sumptusque pro ea in suis terris colligendi. Inter quos Sinzendorffius. Cujus obitum Rex Borussiæ Pontifici nuntiat.

Cum dein Catholici per Marchionem Bellonum pro subsidio ad hanc structuram institissent apud Pontificem, is negotium, non sine largo effectu, Cardinalibus commendavit, cum laude benevolentiæ Regiæ.

Novi Cardinales creati 12. 1 Alvarus de *Mendoza* Hispanus, Patriarcha Indiarum. 2 Daniel *Delphinus*, Venetus, Patriarcha Aquileiæ. 3 Fridericus *Rupefacaldius*, Franciæ Regis Romæ Orator, Archiep. Bituricensis. 4 Armandus de *Rohan*, Princeps Subisius, Coadjutor Argentinus. 5 Ferdinandus Comes de *Troyer*, Tyrolensis, Episcopus Olomucensis in Moravia. 6 Jos. *Attalaya*, Præpositus Ecclesiæ Patriarchalis Olyssipone. Creati 12 Card.

7. Cajetanus *Albani*, Romanus, frater Principis Soriani. 8 Marius *Mellini*, Romanus, Decanus Rotæ. 9 Carolus *Lanzeus*, Pedemontanus Abbas. 10 Reinerus *Simonetti*, Mediolanensis, Gubernator Romæ. 11 Joan. Bapt. *Mesmerus*, Mediolanensis, Thesaurarius Pontificis. 12 Henricus Benedictus *Stuart*, Jacobi III Regis Angliæ, quem Prætendentem vocant, filius junior.

Cardinalis *Valenti Gonzaga*, Secretarius Status, dictus Camerarius Apostòlicus, postquam Hannibal Albanus hoc officium resignavit: Imperialis Gubernator urbis.

Italicum hoc anno bellum *Genuam* potissimum exercuit; cum enim illa, quo dictum, modo, in liberatem se restituisset, in omnem fortis defensionis partem curas suas exporrexit. Munimenta

115. reparata, suggestus tormentis instructi, Bochetta valido firmata
Bellum Genuense. præsidio, cive, plebe, agresti turba, ingenti ardore pro Republica se armante, manifesto argumento mitis & temperati Regiminis. Attulit etiam ex Gallia, Anglis nequidquam mari excubantibus, suppetias Bufflerius, haud aliter ac cælestis quidam genius exceptus Genuæ, qui animos ita accendit, ut pluribus velitationibus Austriacos aggressi, non levia illis damna inferrent.

Marchio de Botta, quod minus circumspecte egisse videretur, Imperium cedere jussus est *Schulenburgio;* qui tamen, licet Bochetta jam esset superata, Genuam aggredi non est ausus, donec Brunius ex Provincia rediisset, & Rex Sardiniæ, qui initio bello Genuensi se miscere recusaverat, donec nova cum Regina conventione *Finaria* & *Savona* sibi addicta, copias suas jungeret.

Verum, cum *Bellilius* in Pedemontium irrupisset, revocatus est miles Sardus; Schulenburgius vero abruptis omnibus, quæ ad invadendam urbem præparaverat, recessit, Brunio quoque cum

Genua liberata. exercitu suo reduce in Pedemontium movente. Rustici autem Genuenses recedentes ex insidiis aggressi, plures eorum mactarunt; palatio etiam Suburbano Doriæ ab eis exusto, atque Spinola crudeliter obtruncato, quod hostibus favisse existimarentur.

Obiit interea Genuæ *Bufflerius* variolis; cui magnifice parentatum. Successit eidem primo *Bissius*, dein vero *Richelius* Gallorum, Hispanorum, & Genuensium Ductor, qui omnia, si hostis denuo irruere tentaret, ad eum excipiendum solerter apparavit. Pugnose autem Dux Genuensium, & seniores de senatu, qui futurorum metu suspensi, neutros quodammodo se gesserant, eventu tam fortunato animati, omnem operam junxerunt.

Genuensibus saluti fuit propria animositas; quæ tamen adversus hostium potentiam non fuisset in longum sufrectura, nisi Galli

Borb. rursus invadunt Pedemontium. & Hispani Brunium, ex Provincia digressum insecuti, Pedemontium invasissent; tum enim ad domesticum restringuendum incendium accurrere necesse fuit. Quippe illi Duce Bellilio *Nicæam*, *Montalbanum*, *Villafrancam*, *Turbiam*, *Vintimiliam* jam occupaverant, simul

simulque sub Vilmurio & Bellilio Equite, Ducis fratre, inter Exillas & Fenestrellam penetrare conati sunt, sed repulsi a Rege cæso cum multis aliis Bellilio Equite.

Connitebantur quidem tum Rex & Brunius, amissa loca maritima recuperare, atque in Provinciam aut Delphinatum rursus irruere, sed hostis ita sese obvallaverat, ut re infecta in Lombardiam redire, appetente jam hyeme fuerint compulsi. Philippus Princeps vero cum Duce Mutinensi rursus Chamberium hyematum concessit, Minasius, Hispanorum post Gagium Ductor, Madritum, Bellilius Parisios, Mirepösio in Comitatu Nissensi & ora maritima ad Vintimiliam usque excubante.

Genua non modo se ipsam, opitulantibus Gallis, ab hoste liberavit, sed *Bastiam* quoque, eorundem opera, in Corsica Rivarolæ extorsit. Turbarum etiam aliquid Genuensibus intercessit cum Florentinis & Luccensibus, quod neutralitatem non satis observasse sint visi. Sed motus sunt rursus compositi. **Bastia recuperata.**

Carolo utriusque Siciliæ Regi, quiete hoc anno fruenti, ad summum solatium natus est filius, qui Philippus Antonius *Princeps Calabriæ* dictus est, applaudente non modo utraque Sicilia, sed & Hispania, Gallia, Polonia, Saxonia. Dux Medina-Cœlius, Legatus extra ordinem, pretiosa Infanti Hispaniæ attulit, cum assignatione annuorum proventuum. **Natus Princeps Calabriæ.**

Obiit Veronæ Mathias Comes *Schulenburgius* 87 æt. anno, 31 annis apud Venetos armorum Præfecti functus munere. Vitam cœlibem cum duxisset, sororis suæ filium, rei Venatoriæ apud Electorem Hannoveranum Præfectum, hæredem instituit. Cæterum Domus Schulenburgica, ex Geldria oriunda, atque in Albam & Nigram lineam divisa, late per Marchiam Brandeburgicam, Saxoniam, aliasque provincias diffusa est. **Schulenburgii obitus.**

Mediolani eandem 87 annorum ætatem clausit Hannibal Vice-Comes, Cæsareus Mareschallus, & Gubernator arcis Mediolanensis.

Art.

Art. XIX.

Pax Aquisgr. ejusque executio. Philippus Parmæ possessionem adit. Nuptiæ Amadei Princ. Sard. Obitus Muratorii. Causa Aquilejensis.

Per pacem Aquisgranensem Principibus Italiæ ditiones suæ sunt
116. restitutæ, videlicet Regi Sardiniæ Ducatus Sabaudiæ, & Comitatus Niceæ, cum omnibus locis, hoc bello ereptis: retinetque, Vigevanum, partem Ticinensis ditionis, & Anchieram. Placentiam vero urbem, aliaque, quæ in eo Ducatu Tractatus Wormatiensis eidem addixerat, Principi Philippo relinquere debuit: prout etiam Savonam & Marchionatum Finariensem cum portu, omnibusque, quæ ante bellum possederant, Genuensibus. Restitutus quoque suis provinciis Dux Mutinæ. Ducatus autem Parmæ, Placentiæ & Guastallæ Philippo Hispaniæ Principi obtigerunt, Regis Franciæ genero.

Executio pacis Aquisgran.

Hujus Avia *Dorothea Sophia*, Philippi Wilhelmi Electoris Palatini filia Parmæ obiit, 78 ætatis anno. Ex primo conjuge, Odoardo II Duce Parmensi, genuit Elisabetham Philippo V Hispaniarum Regi nuptam, Caroli, Philippi, & Ludovici matrem, quæ hæreditatem in Hispaniam asportari jussit.

Anno 1749 Papa Jubilæum universale indixit, atque in pervigilio Nativitatis Domini, ipsemet portam Ecclesiæ S. Petri, aureo malleo ter illam pulsando, aperuit, Cardinalibus Ruffo, Corsino, & Colonna ad Ecclesias S. Pauli, S. Joannis in Laterano, & S. Mariæ Majoris, eandem ceremoniam peragentibus. Cardinalis vero Simonettus, Mediolanensis, Episcopus Viterbiensis portam æternitatis aperuit.

Regi utriusque Siciliæ Pontifex facultatem impertiit, reducendi plura Festa, & donum gratuitum a Clero recipiendi.

Marchio Cursæus cum copiis suis Gallicis, quæ post ultimum
Corsi. bellum in *Corsica* remanserant, omni ope contendit, ut gentem reluctantem Genuensibus tandem subjiceret. At illa sub protectione Regis Galliæ recipi petiit; quod tamen eidem negatum. Interea autem Cursæus Bastiæ, urbe regni principe, Academiam instituit.

Cæterum Corsi Legatum Aquisgranum ad pacificationis locum miserant, ubi querelas suas contra Genuenses proposuere: Nobilitatem suam penitus deprimi; a muneribus publicis se excludi, omnes

omnes Episcopatus Insulæ a Genuensibus occupari, justitiam male administrari, omni cum exteris commercio sibi interdici. Rogabant igitur Legatos, ut sub protectionem Galliæ sibi liceat concedere; alias enim turbas nunquam finiendas.

Quia circa executionem pacis variæ adhuc difficultates se opponebant, institutus est Niceæ congressus, quo dessidia Statuum Italiæ componerentur.

Carolus Emmanuel Rex Sardiniæ portu Finariensi Genuensibus restituto, alios tres instruxit, atque ut commercia magis semper magisque efflorescerent, liberos declaravit; & ut vinculum cum Hispania magis firmaretur, Victorem Amedeum primogenitum suum cum Maria Antonia, Regis Philippi V filia despondit. Nuptiæ.

Philippus, jam Dux Parmæ, Placentiæ, & Guastallæ, provinciarum istarum possessionem solenni ingressu adiit, atque conjugem suam Ludovicam Elisabetham, quam bellum per aliquot annos ab eo abstraxerat, cum filia Elisabetha Maria, ex Gallia ad se accersivit. Parma.

Dux Mutinæ, in provincias suas redux, Sassoli sedem fixit, ac subditos suos, belli calamitates passos, pecuniæ subsidio solabatur.

Princeps Marcus de *Craon*, postquam 12 annis Regimini Florentino, Magni Ducis nomine præfuit, abdicato propter senectam munere, primum Viennam, dein Commercium in Lotharingiam patriam suam concessit, reliquum ibi ætatis transacturus. Successit Marchio *Steinvillius*, pariter Lotharingus, Magni Ducis antea Parisiis Minister.

Anno 1750 pridie Natalis Domini Pontifex Bened. XIV januam Basilicæ S. Petri rursus solenni ritu clausit, & Jubilæum per reliquum orbem Christianum indixit.

Cardinales vero duo vitam clauserunt: Vincentius Bichi Senensis anno æt. 82, famosus antehac Nuntius in Lusitania: & Nuntius d'Acunha, Lusit. æt. 85.

Rex utriusque Siciliæ Carolus, pacis fructus lecturus, urbes portusque maritimos provide reparavit, muniitque. Cursæus Marchio cum Gallicis suis copiis hoc etiam anno permansit in Corsica, habuitque incolas satis sibi obsequentes. Venetos cum Aula Romana Patriarchatus Aquilejensis collisit, prout in annum sequentem referetur. Cæsari Cattaneo, per biennium pro more Ducis Genuensis munere perfuncto, suffectus est Augustinus *Viale*. Jacobus *Durazzo* Legatus Viennæ Reipublicæ offensam incurrit, quod Austriacam duxerit conjugem, eique pingue dotalitium assignarit ex Ban-

co Viennensi. Revocatus propterea Genuam, ut gestæ Legationis rationem redderet, non comparuit, sed Austriacis obsequiis se addixit.

Sponsa Hisp. *Taurini* insigni cum celebritate & applausu excepta est Hispana Princeps Maria Antonia, Victoris Amadei Regii Principis conjux. Pactis dotalibus, præter magnam auri vim allatam, & navibus Pedemontanis promissa privilegia, Hispania cessit sua prætensione in Ducatum Mediolanensem. In contradotem vero sponsæ pro Vitalitio assignatum est Cuneum (*Coni*) opulenta & permunita civitas, in amœna regione monti imposita.

Harrachio Mediolanensi Gubernatori successit Pallavicinus, patria Genuensis, Austriacarum per Italiam copiarum Præfectus. Mantuanus Ducatus a Mediolanensi rursus fuit separatus. Hujus Gubernator renuntiatus Leopoldus Princeps Darmstadius, Comes Christiani Cancellarius Longobardiæ Austriacæ, Vice-Gubernator.

Muratorii obitus. Mutinæ obiit Ludovicus Antonius *Muratorius*, Ducis Bibliothecarius, anno æt. 78, per libros suos magnum apud eruditos nomen adeptus. *Italia Illustrata* ab omnibus celebratur. *Moderamen Ingeniorum in Religionis negotio* videtur immoderatum. Qui profitetur moderamen, non debet sectari extrema. *Votum sanguinarium* non est satis reverens in Conceptionem Immaculatam B. V. Mariæ, & Ecclesiæ de ea sensum. De rebus Paraquariæ relationem, uti animosam, ita veram scripsit.

117. *Anno* 1751 composita est *controversia Aquilejensis*. Quamvis Patriarchatus Aquilejensis (qui Schismati, propter *tria* famosa *Capitula* exorto, suam originem debet) in Austriacæ Domus & Venetorum ditiones late fuerit exporrectus, soli tamen Veneti Patriarcham, Causa Aquilejensis. qui Primas erat Istriæ, constituendi privative sibi jus vendicabant; atque, ut semper Venetus promoveretur ad eam dignitatem, nec ordo providendi ad Domum Austriacam deveniret, cuivis Patriarchæ a multis jam annis copiam fecerunt, Coadjutorem sibi assumendi, cum jure successionis.

Indignum hoc videbatur Austriacis, eo etiam ex capite, quod Aquileja in sua ditione esset sita: quare causam ad Sedem Apost. detulerunt, petieruntque, ut alternatio saltem decerneretur, opponentibus se acriter Venetis. Unde Papa ordinavit, ut Spiritualis Jurisdictio in terris Austriacis non per Patriarcham, sed per Vicarium Apostolicum exerceretur. Neque hoc placuit Reipublicæ. Cum autem Pontifex sententiæ inhæreret & Carolum Comitem de Attymis Vicarium renuntiasset, jussus est Capellus

Legatus

Legatus Roma discedere, protestatione relicta, quam tamen Cardinalis Valenti, Status Secretarius, ei remisit. Nuntius quoque Apost. Venetiis Ferrariam discessit.

Tandem Cardinalis Rezzonicus (modernus Pontifex Clemens XIII) Benedicto XIV transactionem obtulit, quam Viennæ Ulefeldius Cancellarius Aulicus cum Trono Reipublicæ Legato conceperat. Conventum per illam, ut Patriarchæ Aquilejensis nomen & dignitas penitus extingueretur, Cardinali Delphino, quoad viveret, titulo relicto; loco Patriarchatus autem duo erigerentur Archiepiscopatus, alter Gorizii in ditione Austriaca, alter Utinæ in Veneta: hujus reditus & suffraganei sint ex ditione Veneta, illius ex Austriaca. Ad hunc nominet Respublica, ad illum Archidux, neuterque ab altero dependeret. Pontifex edita Bulla hanc conventionem approbavit, ut infra dicetur. Capellus vero ad Legationem Romanam rediit.

Præter Kollonitsium, supra memoratum, obiit Cardinalis Hannibal Albani, Episcopus Portuensis, anno æt. 70, Cardinalatus 40, quem a Clemente XI patruo suo fuit consecutus. Hæredem instituit Horatium Albanum, Principem Soranum, nepotem suum.

Carolo, Regi utriusque Siciliæ natus est tertius Princeps Ferdinandus Antonius. Idem Rex Capuæ erexit Academiam, ad instituendam juventutem in arte maritima & navali, uti etiam Neapoli Hospitale Regium, & societatem commercialem; atque ut ea magis floreret, cum Hollandis tractavit.

Corsi hoc anno, opera Gallorum, Genuensibus, tanquam legitimis Dominis suis, se subjecerunt. Sed constantia eos destituit.

Victori Amadeo Sabaudiæ Principi ex Philippi V Hispaniæ Regis filia natus est filius, cui nomen avi Caroli Emmanuelis fuit impositum. Similiter Philippo Parmensi Duci ex Galliæ Regis filia Ferdinandus Ludovicus Philippus, magna cognatarum Domuum lætitia, quam auxit Ludovica, eodem adhuc anno Philippo nata. Natales.

CAPUT III.

Status Galliæ

SÆCULO XVIII.

Art. I.

Partitiones Hispaniæ. Testamentum Caroli II. Bullionius Card. Regis gratia excidit. Bellum Italicum Universale. Prælia in Italia. Imperator, Imperium, Anglus, Hollandus, Lusitanus, Sabaudus in fœdus.

118.) Quia Gallia in Italia, Germania, ad Rhenum, in Belgio, in Hispania, in Lusitania bellum gessit, boni consulet lector, si in brevem hic epitomen contraham, quæ propriis locis dicta sunt aut dicentur, ut rerum connexio oculis clarius subjiciatur.

Anno 1698 Hagæ initus Partitionis tractatus, quem vide *in Hispanicis*. Delphino designata Sicilia, Neapolis, Sardinia, *portus* Hetrusci, Marchionatus Finalensis, Guipiscoa, &c. Archiduci Carolo Ducatus Mediolanensis, reliqua Hispaniæ Monarchia Principi Electorali Bavariæ, qui anno sequenti Bruxellis obiit.

Igitur anno 1700 altera facta est a Gallis, Anglis, & Hollandis Hagæ divisio, qua addita Delphino Lotharingia, Mediolanum vero Josepho Duci Lotharingiæ assignatum: reliqua Monarchia Carolo Archiduci. Quidam Scriptores existimant, omnes istas partitiones merum fuisse ludibrium, artemque arcanam Ludovici, qua Europæ Principes inter se committat; cum prope sciret, Hispanos Proceres ab omni Monarchiæ divisione abhorrere, neque Imperatorem, ad Italiam maxime respicientem, eidem assensurum.

Successio Hisp.

Eodem anno 1700 1 Novemb. obiit Carolus II Hispaniarum Monarcha, nulla relicta prole. Aperitur *testamentum*, quo memorabatur, Annam Austriacam Amitam & Mariam Theresiam sororem Caroli non renuntiasse successioni, nisi ad evitandum, ne regnum Hispaniæ uniretur Francico. Hoc fundamentum renuntiationis cum non subsistat, jus successionis esse penes proximos consanguineos secundum leges Regni; in casum igitur, quo Carolus sine prole decederet, coronam Hispaniæ debitam fore Philippo, Duci Andegavensi, Delphini secundo genito, secundum ordinem sanguinis & cursum naturæ, hunc proin a se nominari successorem, cum mandato,

Testamentum Caroli II.

dato, ut omnes subditi eundem recipiant & recognoscant pro suo Rege ac Domino.

In casum, quo Dux Burgundiæ Ludovicus obiret improlis, & Philippo regnum Franciæ obtingeret, Carolus Philippo substituit Ducem Bituricensem, tertio genitum Delphini. Post istos tertio loco ad hæreditatem vocat Carolum Archiducem, & quarto Ducem Sabaudiæ; hortaturque subditos, ne vel minimam sectionem divisionemve Monarchiæ patiantur. Ita *d'Avrigny Hist. Prof. ad an.* 1700, additque, Carolum propria manu signasse, ac declarasse, hanc ultimam suam esse voluntatem; subscripsisse Ministros Status & Justitiæ: missumque illico cursorem ad Regem Ludovicum, qui hæc nuntiaret: deliberasse illum, quam sibi rationem ineundam putaret: conquestum Philippum Ducem Aurelianensem, Regis fratrem, se ex Anna Hispana natum in testamento fuisse præteritum: Delphinum declarasse, sibi quidem soli jus successionis competere, sed cum Imperator, & Principes Germaniæ atque Italiæ Tractatui Partitionis nolint assentiri, Hispani autem nolint Monarchiam dividi, abdicare se jus suum in favorem filii secundo geniti, ut possit cum solatio dicere: *Rex pater meus: Rex filius meus.*

Non desunt ex Scriptoribus etiam Gallis, qui hic prudentiam Ludovici Regis requirant, quod deserto partitionis tractatu, quo grandia incrementa accessissent coronæ Franciæ, testamentum acceptarit, quo Gallia nihil lucaretur, immensos vero sumptus faciendos prævideret, tantumque sanguinis fundendum fore. Sed voluit sui sanguinis Principem esse Regem Hispaniæ; quamvis non ignoraret, ejusdem stirpis & familiæ Principes non semper in idem consentire.

Hoc anno Cardinalis Bullionius a Consilio Status omnibus suis officiis, dignitatibus, & reditibus fuit privatus. Vitio ei datum, quod, dum Legati munere Romæ fungeretur, non satis urgeret condemnationem libri, quem Fenelonus Archiepiscopus Cameracensis de *Regulis Sanctorum* ediderat, & Bullam eligibilitatis pro Abbate Subisio ad Episcopatum Argentinensem impetrare neglexisset, sed quodque Roma avocatus non statim discessisset, sed adhuc tanquam Decanus sacri Collegii electioni Clementis XI interfuisset. Unde Regis gratia excidit, tandemque Romæ in Domo Probationis S. J. pientissime obiit. *Bullion. gratia Regis excidit.*

Anno 1701 abiit Philippus in Hispaniam, reservato tamen sibi & successoribus suis jure ad Coronam Galliæ pro casu, quo Ludovicus frater senior sine liberis decederet, aut ejus progenies deficeret. Hollandi Anglique eum Regem agnoverunt, missisque litteris sunt gratulati. Elector Bavariæ Belgii urbes tradidit, & in patriam rediit. Mediolanum, Sicilia, Sardinia Philippo homagium præstant, quin & Dux Mantuæ præsidium Gallicum recipit.

Eugenius in Italiam.

Eugenius Princeps cum viginti quinque armatorum millibus ad *Carpos* Gallos cædit, Castilionem Stiverorum occupat. Villaregius Catinato succedit, sed non majori fortuna belli. Mox enim ad *Clarium* magna cæde profligatus est, cæsis duobus Gallo-Hispanorum millibus, quingentis captis. Vix passum faciebant Galli, quem Eugenius non præverteret. Initum jam erat fœdus cum Victore Amedæo Duce Sabaudiæ, qui promisit suppeditare pro Philippo, cui Ludovicam Gabrielam filiam secundo genitam despondit, octo millia peditum, & duo millia quingentos equitum. Angli & Hollandi petebant, ut Belgium ipsis tradatur in depositum, & Imperatori satisfiat.

Tractatu Hailbrunnensi inter Moguntinum, Coloniensem, Bavarum, & Circulos, Suevicum atque Franconicum conventum de *neutralitate*. At non diu hæc tenuit. Interim vero Angli & Batavi Hagæ cum Cæsare in fœdus eunt. Ludovicus vero mortuo Jacobo II ejus filium Jacobum III Regem magnæ Britanniæ proclamat. Quare Parlamentum Londinense Annam hæredem denuntiat, eique Sophiam substituit. Ne Carolus XII Succiæ Rex Gallo-Hispanis faveat, Angli & Hollandi fœdere cavent. Coloniensis Gallica recipit præsidia, tanquam auxilia circuli Burgundici adversus Hollandos, qui armati imminebant, ut electorem in partem trahant. Et decorum visum, Philippum nepotem defendere. Exigebat tamen a præsidiariis juramentum, quod nemini, nisi sibi parere velint, nihil hostile contra Imperatorem & Imperium sint acturi: atque sint recessuri, cum Electori placuerit. Scripsit dein primum Comitiis Ratisbonensibus, dein etiam Cæsari, se nihil egisse, quod non sit conforme libertati Germanicæ, Bullæ Aureæ, & constitutionibus Imperii. Colonia contra præsidium Hollandicum recepit.

In Italia, postquam uterque exercitus per bimestre ad Ollium consedit, Eugenius, ut ampliorem pro hybernis haberet locum, occupat Ustacum, Burgum, Governolum, Guastallam, Luzaram, Brixellum, Mirandulam. Neapoli multi Nobiles, Domui Austriacæ faventes pro Archiduce Carolo advocando conspirarunt: sed de-

detectis conatibus Eugenius expeditionem Neapolitanam, magnis difficultatibus obnoxiam, & Romæ ingratam, intermisit.

Anno 1702 commune icitur fœdus inter Cæsarem, Anglos, Batavos, Brandenburgum, Palatinum, Hannoveranum, & Ludovico Regi bellum denuntiatur. Undique igitur classicum insonat. Dux Burgundiæ cum Boufflerio Cliviam & Juliacum, Tallardus & Montrevilius superiorem Rhenum infestant. Quibus Cæsar opponit Ludovicum Badensem, Nassovium, Tillium, Athlonem, cum Imperialibus, & Franconiæ, Sueviæ, superioris & inferioris Rheni circulorum, in fœdus recens attractorum, legionibus. Occupantur ab iis varia loca, interque illa Leodium & Landavia, præsente Josepho Romanorum Rege. Bellum universale.

In Italia Eugenius totum ferme Mantuanum agrum occupaverat, urbe principe excepta, quam aliquamdiu obsessam tenuerat. Mutinensis Berselli Cæsareum recepit ultro militem. Opportuna autem admodum fuisset *Cremona*, celebris ad Padum civitas. Hinc astu eam intercipere conabantur Cæsarei. Nam 1 Febr. per canalem, unde sordes ex urbe egerebantur, proditione curionis, per cujus cellam canalis ductus fuerat, immissi milites, præstolantibus extra urbem copiis portas apperuerunt. Nox erat concubia. Strepitu excitantur Galli, hostemque, qui urbem jam pene subegerat, retrudunt, ope potissimum Hibernorum. Cæsi captique sunt utrinque multi, & inter alios ipse Villaregius, quem urbem obequitantem Germani interceptum primum Oenipontum, dein Græcium abduxerunt. Dici potest, hoc stratagema utrinque aliquid honoris habuisse, & aliquid dedecoris: altera pars facinus astute aggressa, decemque horas fortiter pugnans urbem pene oppressit, Ducemque primum hostium vel victa & fugiens secum abduxit captivum, sed tamen victa fugit. Altera se opprimi passa propemodum victa vicit, sed jactura Ducis, multorumque militum: illi initium felicius, huic finis. Astus felicem creditur habiturus fuisse exitum, si Valdemontius cum altera copiarum parte satis mature potuisset adesse. Cremonæ attentatio.

Plus damni Cæsareis Vendomius ad *Crostollum* intulit; perque hanc victoriam Mantuæ obsidionem solvit, per Albergottum Mutinam & Rhegium expugnat. Secutum est prælium ad *Luzzaram*: pars utraque triumphum cecinit. Et quamvis plures Galli ceciderint, Vendomius tamen Luzzaram & Guastallam recepit, Tessæus autem Borgofortum, cum aliqua Germanorum clade. Prælia.

Philippus

Philippus Andegavensis hoc anno venit Neapolim & Mediolanum, ubi homagium recepit; inde vero Genua solvens in Hispaniam rediit; ubi triste nuntium accepit, classem Indicam, auro argentoque onustam a Rookio, Angliæ Archithalasso, fuisse interceptam; Ruremundam, Venlonam, Landaviam & Leodium esse occupatum a Fœderatis. Solata tamen est victoria *Fridlingana*, quam Galli suam, Germani ancipitem dixerunt. Certe illa Villario Franciæ Mareschalli dignitatem, & armorum Imperium ad Rhenum contulit.

Tallardus Treviros & Trarbachium capit, Elector Bavariæ Ulmam, Memmingam, Biberacum, Ehingam, Pfullendorffium: Reges Fœderati ei Belgium attribuunt.

Anno 1703 Villarius, Rheno transmisso, Kehlam occupat, & per Hercyniam progressus, Dutlingæ cum Electore Bavariæ se conjungit. Villaregius Tungros, Marleburgus vero Bonam expugnat; Tallardus Brisacum & Landaviam, Fœderati Limburgum, & Geldriam.

In Italia copiæ Cæsareæ, quas Guido Stahrenbergius ducebat, cum nulla supplementa mitterentur, in magnas angustias sunt redactæ, fervente in Germania belli incendio.

Lusitanus & Sabaudus ad fœdus.

Auctum tamen magnis accessionibus est magnum fœdus, Lusitaniæ nempe Regis, & Ducis Sabaudiæ. Arctis hic licet per duas filias illigatus vinculis duobus generis, ac fœdere etiam inito; quia tamen ab Imperatore Montisferrati ei Ducatus, in quantum ad Mantuanum spectabat, ac præterea Alexandria, Valentia, cum terris, intra Padum & Tanarum sitis, aliaque plura offerebantur, ditionis incrementum sanguini & affinitati præhabuit. Galli jam pridem suspectam ejus fidem habebant; at postquam animus patuit, Vendomius ejus copias exarmavit; Dux vero Gallis, quantum potuit, vices reddidit.

Eadem ferme ratio erat Petri Regis Lusitaniæ; initio Gallo-Hispanis favebat, dein autem tractus a fœderatis in societatem fuit sub conditione, ut Lusitaniæ regno accederent Pax Augusta, Alcantara, Albuquerca & Valentia in Extremadura: Bayona, Vigo, Gardia in Gallicia, pluresque regiones in America.

(*D' Avrigny ad an.* 1703.)

Art.

Art. II.

Belli per Europam facies. Gallorum clades. Vervæ cruenta expugnatio. Calvinistarum in Occitania rebellio. Fœderatorum progressus. Pugna Höchstadiana pro Germania, Ramiliaca pro Belgio, Taurinensis pro Italia decisiva. Neapolis quoque amissa. Frustra tamen tentata irruptio in Galliam: quam etiam pugna ad Alamancam aliquantum recreavit. Causa Ferrariæ & Comacbii. Oranum amissum.

Anno 1704 in Sabaudia Fevillada Nizzam & Susam capit, Vendomius Vercellas, Juream. Peculiare fœdus Dux cum Anglis percussit. Quo illi promittunt 4000 armatorum, & annuatim 40000 Sterlingarum. In Lusitania, postquam Philippus V Regi, in fœderatorum partes jam transgresso, bellum denuntiarat, varias illius urbes occupat, multosque captivos abducit. Sed advenientibus fœderatorum copiis ablata Rex recepit; ac insuper Fœderati Gibraltariam, male custoditam, facile expugnarunt. In Belgio atque ad Rhenum vix aliquid memorabile hoc anno actum, quia tota belli procella Danubio incubuit. At victoria *Höchstadiana* Germaniam bello liberavit. 20000 qua cæsos qua captos fatentur ipsi Galli. Conspecta mox est inscriptio: *agnoscat Ludovicus XIV, neminem ante obitum debere aut felicem aut magnum vocari.* 119.

Accessit pugna navalis, qua victores pariter erant Fœderati, favente illis maxime vento. Hoc certum, multum utrinque sanguinis fusum & damni allatum; prout etiam in prælio ad *Vervam*, Gallis fortiter resistentem; quæ tandem Vendomii arbitrio se permittere coacta est. A sæculo non est audita tam diuturna, aut tam cruenta oppugnatio; nec tam urbem, quam bustum & lapidum congeriem Galli ingressi sunt. Verva.

Ad calamitates anni 1704 nihil Gallis deerat, quam ut domestico etiam bello premeretur. In Languedociam ac Cebennarum præsertim montes vallesque multi Calvinistæ penetraverant. Hi tributorum collectores suspendio necarant, confractis crematisque sacris imaginibus, vasis sacris profanatis, Ecclesiis incensis, sacerdotibus ad altare jugulatis, exempla Majorum suorum instaurarunt, bello Calvin. rebellio.

bello gravissimo, quo Francia opprimebatur, confisi. Nemini jucundius hoc erat spectaculum, quam Anglis & Hollandis, qui fanaticos istos rebelles fratrum nomine honorabant.

Major erat mali vis, quam ut præsidiarius locorum miles compescendo sufficeret; sed nec Montrevelius Franciæ Mareschallus, cum novis missus copiis par erat. Quare Villarius suppetias ferre coactus alios nece, alios exilio multavit. Sæpius postea regressum tentabant, sed Ludovicus maluit vires suas atteri, quam religionis officiis deesse.

Hisp. Anno 1705 Fevillada Villafrancam cepit. Ad Gibraltariam vero quinque Gallorum bellicæ a Leackio Anglo aut captæ aut destructæ sunt. Valentia & Alcantara Gallovaeo deditæ. Exercitæ in illis Anglorum & Hollandorum in sacra insolentiæ animos Hispanorum adhuc magis alienarunt. Expugnarunt tamen Fœderati Barcinonem, quo pacto duas provincias, Cataloniam & Valenciam sunt adepti; accessit brevi cum Cæsaraugusta Arragoniæ regnum. Ex altera parte Lusitani, occupata Albuquerca, Extremaduram apertam habebant. Nec Tessæus, ut resisteret, sufficienti milite erat instructus.

Ital. Princeps Eugenius, Germania liberata, cum novo exercitu in Italiam rediit, ubi expugnata a Gallis *Mirandola*, vix quidquam Cæsareis erat reliquum. At Eugenius plura mox loca occupat. Ad *Cassanum* haud procul Adda fluvio ventum ad prælium, admodum cruentum. Pars utraque victoriam sibi attribuit: sed utraque jactura gemebat. Summi utrinque Archistrategi Eugenius & Vendomius recessere vulnerati. Galli tamen ultimi perstitere in campo Martio. Galli Montmelianum rupi impositum demoliuntur, uti etiam Nizzam.

Belg. In Flandria Baro de Monte Gubernator Lovaniensis se & præsidium captivum tradidit Fœderatis, antequam isti tormenta in suggestibus collocarent. Captum etiam ab illis Tillemontium. Cæterum Elector Bavariæ, Villarius, & Villaregius ex una, & Marleburgus atque Fœderati ex altera parte mutuis militaribus artibus se in Belgio circumduxerunt.

Nullus annus majorem Galliæ calamitatem attulit, quam 1706; geminam siquidem cladem, eamque immanem perpessa est in Belgio & Italia: quippe in illo Villaregius cum Marleburgo Anglo, & Owerkerkio Hollando ad pagum Ramiliam (*Ramilies*) prælio con-
Ramiliaca gressus, tanta clade fuit affectus, ut completa Fœderatorum victoria deciderit omnino statum Belgii Hispanici, sicut Höchstadiana Ger-

Germaniæ. Scribitur, tum in prælio, tum in fuga tot Gallos esse cæsos captosve, ut ex 60000 vix tertia pars evaserit salva.

Magnitudinem victoriæ loquuntur fructus, qui fuerunt ingentes; nam Galli mox ultro deseruerunt urbes multas insignes, Mechliniam, Lieram, Bruxellas, Gandavum, Brugas, Daman, Aldenardam, quæ omnes Carolo, ceu Hispaniarum Regi se subjecerunt; Flandrique dein Ordines tanquam legitimum Dominum suum eundem promulgarunt.

Antverpia sex Hispanicis & sex Gallicis cohortibus defendebatur. Cum autem per dies aliquot arcte premeretur, Hispani armis positis Gallos quoque ad deditionem permoverunt. Mox Ostenda, trium illud annorum olim cruentum opus, octidui spatio ab Oberkercio est expugnata. Excessere 5000 Gallorum. Idem fatum subierunt aliæ urbes munitissimæ, Dendermonda, Athum, Menina.

Alterum lethale vulnus Gallo-Hispanis inflictum est in *Italia.* Læta erant anni initia. Vendomius 3000 Germanorum ceciderat, totum Pedemontium, Taurinum si excipias & Cuneum, erat subactum, cum Rex Ludovicus, ut prostratas Belgii res erigeret, novosque militi animos inspiraret, Ludovicum Vendomium (Henrici IV pronepotem) quo meliorem Ducem Gallia non habuit, Italia extraxit, & Villaregio, viro probo artiumque bellandi gnaro, sed infelici, substituit: Vendomio vero in Italia Philippum Ducem Aurelianensem, suum ex fratre nepotem, & Marsinium Mareschallum. **Pug. Taurin.**

Hi, ut conceptas de se spes implerent, *Taurino* oppugnando exercitum admovent. At Eugenius superveniens eos aggressus tantam stragem edidit, ut Aurelianensi vulnerato, Marsinio occiso, tum in acie, tum in fuga confusa, multa Gallorum millia occumberent, aut ad hostem transirent, relicto in castris 255 tormentorum, 108 mortariorum, alioque apparatu bellico prorsus immani.

Completæ victoriæ fructus erat Italia: partus Ducatus Pedemontanus, Mediolanensis, Mutinensis, Mantuanus, cum permunitis urbibus, Pavia, Soncino, Castilione, Pizzigitona, Alexandria, Novarra, Tortona, Chiva, Casali, Asto. Quin & regnum Neapolitanum huic victoriæ debetur. En, quantum momenti sit in uno secundo prælio! *Höchstadianum* Germaniam, *Ramilianum* Belgium Hispanicum, *Taurinense* Italiam evacuavit. **Fructus.**

Atque ut nulla provincia sit expers cladis, Galli obsidionem *Barcellonæ* solvere coacti sunt, relictis omnibus impedimentis, 106 tormentis bellicis, 47 mortariis, 2000 globis ignivomis, alioque apparatu sane plurimo. Philippus ipse ad Pyrenæos fugit. Accessit jactura Balearium.

Barcino.

Ludovicus Rex, ante hoc sæculum perpetuo victor terrorque Europæ, tantis undique cladibus & calamitatibus pressus pacem petiit; sed frigide & superbe responsum ab Anglo - Batavis.

Anno 1707 cum, accisis viribus, Longobardiam recuperandi spes non esset, velletque saltem Hispaniam nepoti servare Ludovicus, Mediolani cum Eugenio *Evacuationis tractatum* iniit, quo Gallis liber abitus ex Italia concederetur, qui alias fuissent perditi. Eugenius hoc pactum ineundum putavit, quia alias per biennium bellum per varia munimenta arcesque, quas Galli insederant, adhuc circumferendum fuisset; hac autem ratione partæ Italiæ gloriam, exercitusque, alibi mox impendendi, conservationem est consecutus.

Et Italia liberata.

Quippe Gallis ex Italia digressis Daunium cum decem millibus armatorum ad occupandum Neapolitanum regnum ablegavit. Capta in itinere Capua, superveniunt Legati Neapolitani, claves urbis Daunio oblaturi, totumque regnum, principis urbis exemplum secutum, sui deditionem fecit. Comes Martinitius datus ei Prorex, Duce de Ascalone, qui ea dignitate fuerat ornatus, Gaetam aufugiente, quam urbem Daunius tertio obsidionis mense impetu cepit, prædamque, aliquot millionibus æstimatam, reperit. Eam quippe in urbem, præclare munitam, tum Prorex, tum alii dynastæ bona sua, tanquam asylum tutissimum, deportarant. Ascalona vero, Cellemarius, præter alios e prima Nobilitate complures cum 2000 gregariis capiuntur.

Neapolis occupata.

Daunius inde cum expedita suorum manu Florentinis portubus imminens Plombinum & Orbitellum, quod commodam navibus stationem præbet, Gallo - Hispanis eripuit.

Eugenius interea cum Victore Amedæo Duce Sabaudiæ in ipsam Galliam expeditionem arduam suscepit, cumque Thessius omnia in Delphinatum itinera valido occuparet præsidio, in Provinciam irrupit, ibique Telonem Martium (Toulon) obsidebat; sed obsidionem solvere coactus viam repetiit, & in reditu Susam expugnavit. Schovelius Anglius mari Telonem oppugnavit, sed re pariter infecta discessit. Mirum videri posset, quantumvis undique

Irruptio in Gall.

que Gallus contundatur, nunquam tamen in Gallia theatrum belli figi posse.

Tandem hoc anno post diuturna densa nubila Phœbus Borboniis aliquantum resplenduit; quippe Philippus multo firmatus milite Fœderatos, quos Gallowæus ducebat, ad *Alamancam* adeo cecidit, ut plenam eamque insignem victoriam *Bervickii* Ducis opera reportaret, cæsis, ut fertur, 6000 fœderatorum, totidemque captis. Altera die ab hac victoria Dux Aurelianensis in castra venit, ac usus victoria, a Bervickio parta, sex intra dies totum Regnum Valenciæ & Arragoniæ in Philippi fidem adegit; tanti refert vel unius pugnæ felix an infelix alea. **Pug. ad Almancam.**

In Belgio, Vendomio bellum pro rerum præsenti articulo prudenter administrante, tota expeditio variis itineribus & aliquot velitationibus stetit. In Germania Villarius in Sueviam & Palatinatum procurrit, a Mercio dein ultra Rhenum retrusus.

Anno 1708 in *Belgio* Bellona acerbius sæviit. Duces Burgundiæ & Biturigum, Philippi fratres, centum millium exercitum adduxerant, amissa ut recuperent. At spes sua eos fefellit; quippe Eugenio cum triginta millibus Marleburgo se conjungente, tanta ad *Aldenardam* clade affecti sunt, ut 3340 Francorum in acie ceciderint, ad 9000 capta sint, 3000 transfugerint. Galli hunc numerum valde imminuunt; imo dicunt, suos usque ad noctem in acie stetisse, & in receptu damnum aliquod passos; paremque utrinque fuisse jacturam. Insulæ (*L'Isle*, *Ryssel*) victoriæ præmium fuerunt, a fœderatis expugnatæ, quamvis a Bouflerio defensæ. Accessit *Wynendalis* Gallorum clades. Visi sunt Galli malle perire, quam Vendomii consilia aut ductum sequi. Ille pertæsus rerum privatus vixit, donec in Hispaniam fuit avocatus. **Ad Aldenard.**

In *Italia* Dux Sabaudiæ suis receptis denuo in Galliam irruit, atque Fenestrellam, Perousam & Exillas occupavit. Imperator ei Investituram Montisferrati contulit, ea lege, ut in fœdere permaneat usque ad universalem pacem; certam pecuniæ summam pendat Mutinensi, donec possessionem Ferrariæ obtineat. Cæsariani occuparunt *Comachium*, & alia loca, ab Ecclesia Romana, jam inde a Pipini, & Aistulphi Regis Longobardorum temporibus possessa. Carolus M. eandem possessionem & proprietatem Ecclesiæ confirmavit. Ineunte sæculo XIV Ferraria & Comachium collata Domui Estensi in feudum, Principesque illius Familiæ tanquam Vasalli Ecclesiæ, dominium ejus directum agnoscentes homagium præstabant. **Comaclum captum.**

Anno 1597 Alphonso II Ferrariæ Duce sine liberis defuncto Clemens VIII feudum Ecclesiæ apertum declaravit, & dominium utile Ducatus Ferrariæ & Comachii cum directo consolidavit, protestante licet Cæsare Estensi, Mutinæ Duce.

Causi. Continua dein fuit Ecclesiæ possessio ultra centum annos, usque ad annum videlicet 1708, quo Belliduces Josephi Imperatoris Ferrariam obsederunt, & Comachio præsidiarium militem immiserunt. Causæ narrantur 1. quod Clemens XI causæ Borbonicæ addictior videretur, nolletque Carolum Archiducem Hispaniarum Regem publice declarare. 2. Quod Imperator Mutinæ Ducis, qui toto hoc bello partes ejus fuerat secutus, prætensioni faveret. 3 Quod quidam Jureconsulti Germaniæ quoddam *Reunionum* systema Imperatori proposuissent, non modico terrore Principibus Italiæ injecto, ne libertatis jacturam incurrere cogerentur.

Clemens XI cum miles Germanus insolentius in ditionibus Ecclesiæ se gerere videretur, nec arma spiritualia formidaret, vim vi repellendam ratus, milites conduci jussit, suppetias a Catholicis Helvetiæ Cantonibus petiit, atque ad defensionem impigre se præparavit, acceptis ex castro S. Angeli belli subsidiis.

Sed cum plures hinc ex Ducatu Mediolanensi, inde ex regno Neapolitano Romæ imminerent legiones, imparem tantæ potentiæ se fore facile prospiciens, has tandem conditiones inire coactus est.

1. Ut copias suas Pontifex ad 5000 reducat, Cæsareæ vero ex

Pax cum Pont. Statu Ecclesiastico discedant, exceptis sex millibus, quibus sua Sanctitas sustentationem præbeat.

2. Ut Papa abdicet Gallos & Hispanos, quos suo servitio addictos habet.

3. Ut controversiæ inter Pontificem & Ducem Mutinæ arbitris committantur.

4. Ut non assistat hostibus Imperatoris aut ejus fœderatorum, nec Neapolitanis transfugis.

5. Ut Comachium interea in possessione Cæsaris permaneat, donec per Commissarios conveniatur de feudis Cæsareis, sicut etiam de Parma & Placentia.

Quanquam autem in his articulis non fuerit expressum, ut Pontifex Carolum Archiducem agnoscat Regem Hispaniæ; quia ad Cardinalium Congregationem hoc negotium erat remissum; Marchio tamen de Prie Legatus Cæsareus id præcise exigebat; alias totum Tractatum nullum fore.

Opor-

Oportuit igitur opponente se licet Tessæo, Legato extraordinario Galliæ, ad cavenda majora mala Nuntium Apostolicum Barcinonem mittere cum Brevi Apostolico. Sed hujus inscriptio: *Nostro Dilectissimo Filio Carolo Catholico Regi in Hispania*, Cæsareis displicuit. Igitur hic erat ponendus titulus: *Nostro Dilectissimo Filio, suæ Majestati Catholicæ, Hispaniarum Regi.*

Graviter Hispani tulerunt hoc *Breve* Pontificium Madriti. Amandatus Nuntius Apostolicus: prohibitum Episcopis commercium cum *Dataria* Romana: discessit Roma Legatus Hispaniæ, quin Papæ valediceret: Cardinalis del Judice, Coronæ illius Protector Genuam abiit. Nec placabantur, quantumvis Pontifex declararet, nullatenus suæ fuisse intentionis, ullatenus præjudicare Philippo V, etiam Regi Catholico & Hispaniarum. Refert se hic Clemens XI ad Clementinam *summus Pontifex* 4 *de Sentent. Excomm.* ubi Clemens V ait, licet Papa novum dignitatis titulum cuidam tribuat, per hoc illum in dignitate non approbari, neque novum ipsi jus tribui. (*Franciscus Durenas in continuat Hist. Eccles. Abbatis Fleuri ad ann.* 1708. *d'Avrigny Hist. Prof. ibid.*) Postmodum Carolus VI pientissimus Imperator tempore Benedicti XIII Comachium Ecclesiæ restituit. Offensa Hisp.

Hispania, efflictim Catholica, hoc anno magnum damnum incurrit, dum *Oranum*, munitissimam in Africa urbem, amisit. Hæc anno 1509 opera & consilio Cardinalis Ximenez barbaris Algerianis fuerat erepta, at durante hoc de Hispanica successione bello, Anglorum consilio & auxilio Mahometani eandem post semestrem oppugnationem expugnarunt, cum probro non exiguo Christiani nominis, nec ante annum 1732 ad Hispaniam rediit. Oran.

Archithalassus Leackius *Sardiniam* & *Minoricam* cum munimento S. Philippi & Portu Mahonis expugnat, contra vero Hispanro-Galli Tortosam, Deniam, Alonam (*Alicante*) recuperant. Ne Galli, quod consueverant, in Germaniam ad prædas agendas possent excurrere, Germani occupati erant in ducenda *Etlingensi linea.*

Art.

Art. III.

Hagenses pacis articuli Galliæ duri. Belli prosecutio. Malplaquetana Laniena. Cæsus Mercius. Galliæ calamitas. Gertrudenbergensis Conventus solutus &c.

120. Artic. Hagenses. Anno 1709 *Hagæ* Marchioni Torsyo, quem Ludovicus eo legaverat, propositi sunt 40 pacis articuli, quorum hæc summa. Rex Christianissimus Carolum III agnoscat Hispaniarum Regem. Dux Andegavensis intra duos menses eidem restituat omnia loca, quæ tenet occupata. Hoc si non faciat, Ludovicus XIV se conjungat confœderatis, & cum iisdem armis nepotem cogat. Argentinam, Kehlam, Brisacum, Landaviam Imperatori tradat. Alsatiam non alio quam titulo Protectoris possideat, nec aliud, quam jus Præfecturæ in decem Imperiales Alsatiæ civitates habeat, secundum Instrumentum Pacis Westphalicæ. Demoliantur suis sumptibus omnia munimenta, quæ construxit a Basilea Philippoburgum usque, nominatim Hüningam, novum Brisacum, munimentum Ludovicianum (*Fort Louis*) Electorem Brandenburgicum agnoscat Regem Borussiæ, & Principem Neoburgi (*Neuf-Chatel*) Ducem Hannoveranum Imperii Electorem: Annam Reginam Magnæ Britanniæ, exigatque Francia personam, quæ prætendit, se esse Regem Angliæ; cedatque huic coronæ, quæ possidet in insula terræ novæ.

Dunkercam demoliatur, & portum illius subruat. Hollandis pro limitum securitate cedat Furnas, Meninam, Ipras, Insulas, Condeum, Tornacum, Malbodium: Duci Sabaudiæ Ducatum hujus nominis, Exillas, Fenestrellam, Chaumontium &c. Hos autem articulos tantum præliminares esse volunt, singulisque confœderatorum extendere suas prætensiones. Causam Electorum Coloniæ & Bavariæ in generali pacis tractatione discutiendam, Electori Graves. tamen Palatino salvum fore Superiorem Palatinatum, cum Comitatu Cham, quo jam sit investitus. Namurcum, Montes, Carolo-regium, Luxemburgum, Neoportus, Malbodium, Tornacum, Ipræ mox evacuentur. Arma autem non cessabunt, donec hæc omnia fuerint completa.

Quamvis autem Ludovicus, continuis cladibus bellique infelicis calamitatibus esset attritus, provinciæ milite & pecunia exhaustæ, præsensque Galliæ status pacem omnino deposceret, acerbiores tamen erant, quam ut omnes acceptare posset, præsertim ut nepotem suum

suum propriis armis ab Hispania depelleret, omnes prædictas urbes ante pacem restitueret, & nihilominus post hæc omnia executioni data liberum cuilibet fœderatorum esset, quæ vellet, in pacificationis tractatu deposcere.

Quidam Galli scriptores referunt, Eugenium & Marleburgum, Hagæ præsentes, tam arduas conditiones suasisse, quas Borbonii non possent acceptare, ut victoriarum gloriam ad summum apicem possent provehere, Galliamque priori sæculo toti Europæ tantopere formidandam, ad eum statum redigere, unde non posset resurgere. Et sane non erant ita comparatæ res Galliæ, ut cum spe emolumenti bellum continuare posset, maxime cum fœderatorum exercitus supra centum armatorum millia in Belgio excresceret, multique per Europam Principes in partem victoriarum in illo Martis campo sub Eugenio & Marlebourgo, summis ea tempestate Ducibus, mereri vellent, Galli vero multo essent inferiores numero.

Bello igitur resumpto, expeditionem Fœderati inchoarunt ab expugnato Tornaco. Secutum est prælium celeberrimum ad pagum *Malplaquet*, haud procul Montibus Hannoniæ, Ducibus hinc Eugenio & Marleburgo, inde Villario & Boufferio, commissum. Victoria iterum penes illos stetit. Primi quippe campo excessere Galli, ordinibus quamvis non turbatis. De numero occisorum & vulneratorum nihil dico, quia Scriptores in infinitum quodammodo variant, quolibet augente vel minuente cæsorum numerum, prout partium studium suggerit. Quidam scribunt, 16000 Gallorum cæsos, captos, aut vulneratos fuisse, Galli vero, multo plus damni Fœderatos quam Gallos fuisse perpessos. Hoc certum, toto hoc bello non fuisse pugnam magis pertinacem magisque cruentam, imo non tam pugnam quam lanienam. Villario propter vulnus in genu acceptum ex acie deportato, Boufferius præerat. Eugenius etiam vulneratus scribitur. Jacobus III Rex Angliæ inter Gallos primos ordines duxit, editis præclaris bellicæ virtutis argumentis. **Ad Malplaquet.**

Expugnati mox ab Wilhelmo Nassovio, Frisiæ Gubernatore, *Montes Hannoniæ*, testes & fructus victoriæ Malplaquetanæ.

Non tam secundo rerum cursu ibant res fœderatorum in *Germania* & Hispania; nam in illa cæsus fuit a Gallis *Mercius*, qui cum 7000 per agrum Basileensem in Superiorem Alsatiam progressus, ab Harcurio & Bourgo ita exceptus est, ut suorum 3000, vel, ut Galli scribunt, 5000 suorum amiserit, vel cæsos, vel captos, vel Rheno submersos. **Mercius cæsus.**

In Hiſpania vero Marchio de *Bay* cum Luſitanis, aliiſque confœderatis acie congreſſus, ultra tria illorum millia aut cecidit, aut cepit. Galli 5000 occiſa ſcribunt.

In Sabaudia Daunius expugnavit Anicium, Duce hoc anno quieſcente, quia alieniore ab Imperatore erat animo, quod is Langharum in Ducatu Mediolanenſi feuda, aliaque a Leopoldo M. ut putabat, promiſſa, ſibi vendicaret.

Privatus hoc anno tractatus Anglos inter Batavosque eſt initus, quo ſucceſſio Hannoverana in regnis Magnæ Britanniæ fuit ſtabilita, Batavis vero titulo repagulorum, ſeu ſecuritatis limitum vix non tota Flandria fuit conceſſa, in præjudicium Domus Auſtriacæ & ipſius etiam Angliæ.

Obiit hoc anno Henricus Julius Princeps Condæus, uti etiam Ludovicus Contius, Candidatus olim coronæ Polonicæ, & P. de la Chaiſe Regis Confeſſarius anno ætatis 84, cui ſucceſſit P. Tellier S. J. non ſine invidia.

Galliæ calamitas. Anno 1710 Ludovicus rurſus pacem petiit, quam vidit regno ſuo ſummopere neceſſariam; quippe ſtatus Galliæ nunquam erat miſerior. Commercium jacebat, populus erat exhauſtus, *copiæ* ſine ſtipendio. Obtulit proin ſe paratum ad omnes conditiones, ſuperiore anno ſibi propoſitas acceptandas, implendaſque, id unum ſi excipiatur, ne contra naturam cogatur, propriis armis Nepotem de throno Hiſpanico dejicere. Sed erectis in ulteriores victorias Fœderatorum animis, pacemque in Galliæ viſceribus quærendam eſſe dicentibus, Conventus *Gertrudenbergenſis* ſolutus eſt. Jactanda igitur Franciæ brachia, quantumvis laſſa, ni perire vellet.

Galliæ populi, qui diuturno graviſſimoque onere preſſi ante murmuraverant, pacemque importune poſtulaverant, ubi viderunt, ſeptuagenarium Regem ſuum eo usque deſcendiſſe, ut gloriam ſuam publicæ tranquillitati immolaret, atque conditiones, licet graviſſimas, ab Anglo-Batavis acceptare paratus fuerit, quod paupertas reliquum fecerat, libenter contribuerunt, exacerbati etiam ab Hollandis, dum Polignacus & Uxellius, Galliæ ad Congreſſum Gertrudenbergenſem Legati conqueſti ſunt, fidem publicam & jus Gentium eſſe violatum, dum velut captivi detinerentur Gertrudenbergæ, litteræ eorum aperirentur, & acceſſus ad eos fuiſſet prohibitus. **Convent. Gertrud. ſolutus.** Fœderati expeditionem hujus anni ab expugnatione *Duaci*, quod Albergottus propugnaverat, ſunt auſpicati; tum vero ad *Bethunium*, *S. Venantii fanum*, *Comineum & Ariam* protulerunt victoriam.

In

In *Hispania* Archidux Carolus duas a Duce Andegavensi reportat victorias, primam ad *Almenaram*, pleniorem alteram ad *Cæsar-Augustam*, quæ mox capta est. Ductus inde Carolus, Stanhopii consilio prævalente, Madritum, Philippo fuga dilapso. At cum Vendomius & Noallius novas ex Gallia copias adducerent, Stanhopius cum octo cohortibus captivum se tradere coactus est, frustra in auxilium accurrente Stahrenbergio, cujus eximia ars virtusque bellica effecit, ne Gallo-Hispani ad *Villam vitiosam* plena potirentur victoria. Hisp.

Art. IV.

Obitus Delphini, ac Cæsaris. Rerum mutatio. Præliminare Londinense pacis. Pugna Deniana. Regiæ Domus funera. Pax Ultrajectensis. Villarii ad Rhenum progressus. Pax Badena.

Anno 1711 14 Aprilis obiit *Ludovicus, omnium Sanctorum*, Delphinus Franciæ, quinquagesimo ætatis anno, Regis filius, Regis pater, Regis avus, nunquam Rex. Nullum tantæ ætatis Delphinum vidit Gallia. Connubio sibi junxit Mariam Annam, Ferdinandi Mariæ, Bavariæ Electoris filiam, anno 1680, ex qua genuit, Ludovicum Ducem Burgundiæ, moderni Galliarum Regis patrem. Philippum Ducem Andegavensem, Regem postea Hispaniæ, moderni Regis patrem: Carolum Ducem Bituricensem. Commendatur in eo maxime ingenua morum probitas, & filialis in Ludovicum XIV & Parentem & Regem observantia. Vidit illum in apice gloriæ, vidit, ut rerum humanarum fert conditio, depressum & cum acerba fortuna luctantem. Vidit filium corona redimitum, sed spinis horrente, & tum adhuc nutante. 121. Obit Delphinus.

Cum Fœderati novas palmas cogitarent demetere, mors Imperatoris Josephi consilia eorum disturbavit. Marleburgus, expugnato Buchaino jussus cursum sistere; inita Londini pacis præliminaria. 1 Ludovicus Annam agnoscet Reginam. 2 Gallia & Hispania nunquam uniantur sub eodem capite. 3 Commercium restituatur. 4 Hollandis cedantur muniti limites. 5 Munimenta Dunkercæ subruantur. 6 Prætensiones fœderatorum discutiantur. Prælim. Londinens.

Hos articulos Regina sociis communicavit, eosque Ultrajectum ad pacificationem invitavit. Carolus inter hæc Archidux, relicta Barcinone sua Conjuge, Francofurtum abiit; Stahrenbergius vero bellum strenue est prosecutus; quamvis cessantibus Anglis & Lusitanis modicæ ipsi superessent copiæ. Victor Amedeus Camberium recipit, cum tota ferme Sabaudia, Bervico ob paucitatem copiarum non valente resistere.

Anglia recedit.

Obierunt hoc anno celebres Franciæ Mareschalli, Bouflerius & Catinatus, hujus tamen mortem alii ad annum sequentem referunt.

Rerum mutatio.

1712. Elector Bavariæ recepit homagium a Ducatu Luxemburgico & Comitatu Namurcensi, quos Philippus ei tanquam proprios cesserat; nam hos solos Fœderati necdum expugnaverant. Adjecit Rex Ludovicus de suo Ipras, Meninam, Düxmüdam, munimentum Knock, Hollandorum præsidio tenendas, si Regi restituantur Bethunium, Aria, Duacum, Buchainum, S. Venantii Fanum; atque ad demoliendam Dunkercam se offert, si sibi reddantur Insulæ & Tornacum. Verum ex his plura, ut mox videbimus, fuerunt immutata, maxime cum Anglia copias suas abduxisset; nam tunc Villarius plures in Belgio urbes brevi tempore recuperavit, uti Duacum, Quercetum, Buchainum, Marchicanam. Depulsus Albermarle cum Hollandis ab obsidione Atrebatensi, manifesto documento, quantum momenti prius fœderi addiderint Angli. Celeberrima autem est victoria *Deniana*, quam Villarius a Germanis & Hollandis reportavit, quos *Albermarlius* duxerat. Ex 17 cohortibus vix 400 milites evaserunt. Inter captos erat Dux ipse Batavorum Albermarlius, Principes insuper Nassovius, Holsatus, Anhaltinus. Galli hoc certamine gloriam suam reparatam dicunt. Defuit Eugenius. Quid dixissent, si illum vicissent?

Pugna Deniana.

Quamvis autem hæc læta fuerit Gallis rerum conversio, nescio tamen, an ullus toto hoc bello fuerit Familiæ Regiæ annus luctuosior. Eodem quippe morbo Versaliis obiit Ludovicus Dux Burgundiæ, 30 ætatis anno, hæres coronæ, cum sua conjuge & filio, Duce Britanniæ sexto ætatis anno, in proximam post patrem spem regni natus, superstite fratre bienni, qui tamen & ipse eodem morbo tunc periculose laborabat, & quamvis bimus duntaxat esset, dicere tamen poterat, se quatuor Delphinos vidisse. Volebat quippe cælum propitium Ludovicum XIV per adversa ad se trahere.

Obitus Principum.

Luctum auxit funus Ludovici Josephi, Ducis Vindocinensis (*Vendome*) qui in apparatu novæ expeditionis in Hispania ad aliam eamque perpetuam vocatus est anno ætatis 58. Fuit Pronepos Henrici IV ex Estrea, bello in Italia, Belgio, & Hispania Præfectus: Princeps, uti indole mansuetus, popularis, ac militi acceptus, sic consilio, arte & virtute militari Eugenio & Marleburgo, summis ea ætate belli Imperatoribus, suppar. Quamvis enim Gallia annuas hoc bello acciperet clades, nullam tamen, quando ille ceu supremus belli moderator exercitum solus gubernabat: expertus tamen & Ipse Infidas humanæ gratitudinis vices. Obierunt insuper Marchio Noallius armorum Præfectus, Cardinalis frater. Item Franciscus de Rohan Princeps Sebisius, Dux pariter militaris inclitus, relictis tribus filiis; quorum unus Cardinalis & Episcopus Argentinensis. Vendomii.

Renuntiavit hoc anno Philippus successioni in regno Franciæ, Dux Bituricensis autem & Aurelianensis in Regno Hispaniæ; quo facto Anglia penitus est conciliata.

Anno 1713 Pax Ultrajectensis fuit conclusa. Rex Christianissimus abdicavit causam Jacobi III Regis Angliæ, in Gallia hactenus exulis, sicut in pace Risvicensi patris Jacobi II. Excessit igitur ex Gallia in Lotharingiam, protestatione Ultrajecti interposita. At Angli apud Lotharingum institerunt, ut eum ditione sua expellat; quasi vero non sufficeret amisisse coronam patrum suorum, nisi & omnis commoratio in orbe Christiano ei interdiceretur. Accepit tandem asylum in communi Christianorum patria. Felicius protestati sunt Status Leodienses contra præsidia Hollandorum. Jacobus III exul.

Dux Sabaudiæ uti cœpit titulo Regis Siciliæ, per pacem ipsi tributæ, & Panormum profectus coronam suscepit, contradicente Carolo VI Imperatore, atque in Decreto, quo ejus Legatum Vienna dimisit, allegante, quod sanguine Germanorum servatus sit sæpius a totali ruina, & nihilominus, nulla Imperii & Imperatoris ratione habita, in particularem cum Gallo tractatum descendisset contra fœdus & factas promissiones. Verum non omisit Dux causam suam defendere. Sabaudus Rex Siciliæ.

Villarius Landaviam & Friburgum in Brisgovia expugnat; jamque in Germaniæ viscera erat penetraturus, cum etiam Imperator & Imperium ad pacem cœpit respicere, Eugenio & Villar o Rastadium ad Præliminaria componenda se conferentibus. Hæc autem & pacem Badensem anno 1714 subsecutam supra in Germanicis retulimus; Pacem vero Ultrajectensem opportunius recensebimus,

cum de statu Hispaniæ tractabitur, eo quod in ea pace præcipue actum sit de dismembratione Monarchiæ Hispanicæ.

Art. V.

Conventus Cleri Gallicani damnat 4 propositiones Jansenistarum. Juvencii Historia Societatis male accepta. Molestia ob dimissos e Societate. Dissertatio in Cap. 6. de statu Monachorum.

182. Episcopi Galliæ singulis quinquenniis celebrare solent Comitia Generalia, quæ vulgo dicuntur *Conventus Cleri Gallicani*, & sunt instar Conciliorum Nationalium. Hi simul in unum opus, in sex Tomos dispertitum, collecti, anno 1675 Parisiis in lucem sunt editi sub hoc titulo: *Collectio Actorum, Titulorum, ac Documentorum, Clerum Gallicanum spectantium.* Congregati autem sunt eum in finem, ut extirpentur sectarum reliquiæ, ut obtineant promulgationem Regiam Concilii Tridentini, ut errores emergentes & laxa morum doctrina proscribantur, atque Ecclesiæ disciplina instauretur, aut conservetur, ut vindicetur ac stabiliatur auctoritas & Jurisdictio Ecclesiastica, ut denique rerum temporalium instituatur apud clerum recta administratio, Regique præbeantur subsidia.

Celebris est Conventus, anno 1700 in Regio palatio in suburbio S Germani habitus, in quo 127 laxas propositiones, ab Alexandro VII & Innocentio XI jam proscriptas, censura perstrinxit, una cum thesibus, a Jansenistis sparsis.

Prima ex his damnatis sic habet: tandem Ecclesiæ & Regnorum Principes ex hoc clarissimo argumento agnoscunt, phantasma Jansenii quæsitum ubique, sed nusquam inventum, præterquam in laborante quorundam phantasia.

2da: Constitutione Innocentii X nihil aliud actum, quam ut renovarentur, & exacerbarentur disputationes. - - - In eandem viam pertractus est Alexander VII, ut homo ab hominibus facile impellendus in eas res, quæ parum ejus officio convenirent &c. Innocentius quoque XII cum ex officio teneretur, claram proferre sententiam, generalibus, æquivocisque verbis adhibitis, dat locum existimandi, non ausum esse clarius loqui, tanquam errare metuentem &c. atque illud *in sensu obvio* ejusdem Pontificis, magis adhuc

huc generale est & vagum, quam verba Alexandri VII: *In sensu, a Jansenio intento &c.* Episcopi denique Gallicani libertates Ecclesiæ Gallicanæ, sub earum asserendarum specie, labefactarunt super suscipienda Constitutione Innocentii X contra Jansenium.

3tia: Aliquam huic malo attulisse medicinam videbatur Innocentius XII in Brevi suo die 6 Febr. 1694 &c. verum mitigationem illam præsumptam non parum extenuavit Brevi dato 24 Nov. 1696, ubi Pontifex diserte negat, Constitutionem aut Farmularium Alexandri VII Brevi suo alteratum aut reformatum &c. in aliqua minima ejus parte.

4ta: Circa condemnationem Augustini Jansenii opus esset collatione regulari, vel coram Judicibus, a Romano Pontifice, vel a Rege datis &c. Nondum interierunt omnes, qui sciunt deliberationes (de Janseniano negotio) quas nunc Episcopi ut regulas suarum hodiernarum deliberationum sumunt, Cleri Gallicani æternum fore præjudicium.

Quatuor hisce propositionibus Jansenistarum Clerus Gallicanus hanc censuram inussit: „ Hæ quatuor propositiones, quibus „ inquieti homines Innocentii X, & Alexandri VII Constitutiones, „ Innocentii quoque XII Brevia æquissima, & ab omnibus appro- „ bata, aperte contemnunt, Episcopos Gallicanos, rebus judica- „ tis adhærentes, incessant maledictis, & causam hanc de integro „ retractari postulant; tanquam tot Constitutionibus Apostolicis, „ etiam accedente Ecclesiarum consensione, causa nondum finita „ fuerit, *falsæ sunt, temerariæ, scandalosæ, contumeliosæ in clerum Gal-* „ *licanum, summos Pontifices & universam Ecclesiam, Schismaticæ, &* „ *erroribus damnatis faventes.*

Reprobavit etiam propositionem, semipelagianismum olentem, quæ causam discernendi inter justos & injustos in opera mere naturalia refert: & alteram, quæ pactum comminiscitur inter Christum & Patrem conferendi gratiam facienti quod est in se viribus naturæ. Verum illi, qui principium illud, Deus facienti, quod est in se, non denegat gratiam, sobrie explicant de faciente viribus naturæ, hæc duo non dicunt: sed, quod Deus etiam facienti per vires naturæ, quod est in se ex misericordia & bonitate sua non deneget gratiam supernaturalem, per quam actus supernaturales ponat, & justificetur, respiciendo opera naturalia ut merum terminum, nullatenus vero ut meritum aut conditionem, sine qua non.

Pro-

Proscripsit denique propositiones aliquas nimium laxas, quod sufficiat attritio, ex metu gehennæ concepta, absque ullo ad Deum offensum respectu. Requirit autem conventus initialem & inchoatam dilectionem Dei in pœnitente, qua videlicet, ut loquitur Tridentinum, *incipit diligere Deum tanquam omnis justitiæ fontem.* Denique hortatur omnes, ne doctrina de usu opinionum probabilium abutantur, & in laxas sententias declinent, sed id, quod est tutius, sectentur.

Hist. Juvencii reprehensa. Editus fuit anno 1710 a *Josepho Juvencio* Historiæ Societatis Jesu *Partis V Tomus Posterior*, eo sermonis nitore, qui sæculum aureum referat. Sed quantum stylus placuit, & concatenata narrationis series, tantum Gallis quibusdam displicuit, quod author non satis, se in Gallia natum esse meminerit: eaque scripserit, quæ plures ante eum innoxie litteris mandarant.

Tria autem reprehensione digna sunt visa. 1 Quod laudasset Gregorium XIV ob missa *Ligæ* Catholicæ in Galliam adversus Henricum IV, tunc adhuc Hugonotum, auxilia: per quod *Ligam* ipsam approbatam interpretabantur. 2 Quod narrando Jesuitarum exilium & mortem P. Guignardi arguere Judices videretur. 3 Quod *Defensionem fidei*, a P. Suarez contra Regem Angliæ compositam, & in Gallia male exceptam, excusare censeretur.

Parlamentum ultra simplicem suppressionem libri procedere volebat; sed Rex, qui Societatem æstimabat & amabat, vetuit ulterius progredi: unde Parlamentum acquievit Patrum declarationi, quod auctori aliqua verba exciderint, quæ in malam partem accipi possent; se legibus & usibus regni addictos, supremam Regis auctoritatem agnoscere.

1715. Alia molestia major, & quæ ipsum Societatis Institutum tangit, eandem anno 1715 exercuit, & quidem occasione Nobilis cujusdam Juvenis, qui fuit dimissus e Societate. Repetiit is a consanguineis sua bona: illi restituere detrectabant. Inde lites in Parlamento.

De Si Holastici Societatis. Habet hoc Institutum Societatis Jesu, a pluribus summis Pontificibus, & ipso adeo Concilio Tridentino approbatum, ut ii, qui tria vota *simplicia* post Novitiatum emiserunt, fiant quidem vere Religiosi, possint tamen post plures etiam annos usque ad professionem solennem dimitti a Patre Generali, & solutis votis suis religiosis ad sæculum redire, ibique bonis suis uti frui, ac etiam, si Ordines sacros necdum receperint, matrimonium inire; neque enim Societas se obligat ad eos retinendos, quamvis illi se obligent So-

cietati

cietati ad remanendum, & Gradum acceptandum, *omnia intelligenda secundum Societatis Constitutiones.*

Ut proin liberius dimitti possint, qui Societati non satisfaciunt, voluit S. Fundator, ut dominium bonorum retineant, donec fiant professi; nihil tamen de iis disponant, sine facultate superiorum. Jesuita itaque per votum simplex paupertatis neque dominium neque possessionem bonorum suorum abdicat, sed solum usum eorum liberum, a superiorum voluntate non dependentem: sicut pupillus, *licet sit dominus omnium, sub tutoribus tamen & actoribus est usque ad præfinitum tempus.*

Omnes Europæ Catholicæ Principes introduxerunt aut receperunt Societatem sub eo modo, ut possit juxta suum Institutum & Constitutiones vivere. Nec alia ratio erat in Gallia, usque ad calamitosa illa tempora, quibus a Parlamento Parisiensi proscripta fuit.

Volebat quidem Henricus IV, ut absolute restituatur in integrum; at tandem id dedit adversantium importunitati, ut Societatis Scholasticis (ita appellamus eos, qui votis simplicibus ligati necdum certo stabili Gradui sunt adscripti) & Coajutoribus spiritualibus ac temporalibus, jus successionis hæreditarium adimeret, sic tamen, ut, si a Societate dimitterentur, in omnia sua jura restituerentur; prout Edicto anni 1603 cautum erat: neque ullum in Gallia extat Decretum, huic Edicto contrarium. Edictum anni 1603.

Nihilominus tamen *Aubercourtio* (hoc nomen dimisso e Societate Nobili) injecta est molestia. Parlamentum etenim hac occasione anno 1701 Regi supplicandum decrevit, ut Edictum anni 1603 explicaret, certumque tempus figeret, post quod dimissis e Societate non amplius esset integrum redire ad bona & jus hæreditarium, ne per ejusmodi regressum turbentur familiæ.

Rex noluit causam decidere, sed jussit Parlamentum partibus debitum jus dicere. In longum protractum est negotium. Societas initio se non miscuit; nec deerant, qui dicerent, non esse e re ipsius, ut per spem regressus ad bona, juvenum tentationes, quibus cupiditas, tædium, inconstantia eos incursat, augeantur, iisque ad egressum porta velut aperiatur.

Sed ratio in oppositum, Instituto ac fini Societatis magis consentanea, visa est potior. S. Ignatius velut punctum substantiale respexit, ut sui Instituti homines bonorum proprietate se non spoliarent ante professionem, ut minori cum molestia noxia aut inutilia membra possit abscindere. Porrecto igitur libello Regem rogarunt

Patres, ut dimissos a Societate ad bona sua redire permittat, sicut in tota Christianitate esset consuetum.

Duo autem maxime capita repræsentabant: & quod Edictum anni 1603 adhuc subsistat, & quod ejus executio nullam insolitam molestiam, nedum injuriam afferat familiis, aut regno præjudicium; non alias nunc versari rationes, ac illas, quibus discussis, Henrico IV visum sit durum & inhumanum, insontibus suum adimere patrimonium, aut eos veluti exhæredare, quamvis nunquam bonis ac juribus suis renuntiarint.

De dimissis. Ex adversis principiis secuturum, parentem viduum non posse ad secundas transire nuptias, ne liberorum primi matrimonii portio hæreditaria minuatur. Eum, qui cœlibem vitam ducit, non posse de rebus suis disponere, sed consanguineis debere illas relinquere ad exaltandam ditandamque familiam, & sic omnes personas Ecclesiasticas patrimonio suo & jure hæreditario privandas.

Rationem Jesuitarum in hac parte in Gallia non esse singularem, sed Presbyteris Oratorii & S. Lazari communem; Equites Melitenses longo sæpe tempore differre professionem Religiosam; & ante illam retinere dominium suorum bonorum, atque successionis hæreditariæ esse capaces, quin tamen quis jure possit conqueri, hoc cedere in præjudicium familiæ aut Reipublicæ.

Religiosos, retinentes dominium usque ad tempus Professionis, comparari posse peregrinantibus, qui longiori tempore domo absunt. Redeuntes recipiunt possessionem suorum bonorum, nec excluduntur ab hæreditatibus, imo possessionem saltem civilem semper retinuerunt, dum velut depositum bona sua custodienda tradiderunt, recepturi possessionem etiam naturalem illius, postquam redierint; nec tamen propterea dicturum quenquam, turbari hoc pacto familias, aut Reipublicæ incommodari. Et licet in peregrinas regiones profectus crederetur jam mortuus, licet etiam hæreditas jam divisa esset inter alios, reduci tamen legitima sua restitui debet. Et quid fieri oportet, si pater jam habeat filium, & post multos annos ei supernascatur alius? an hic privari debet portione hæreditatis, quam integram prior jam spe devoraverat?

Videbatur Rex pronus ad reducendam Societatem in eum statum, quo fruebatur juxta Institutum suum ante exilium. Nam sæpius concessit, ut Jesuitæ post edita vota simplicia ad hæreditatem admitterentur. Ut tamen stabile quid decerneretur, negotium Commissariis demandabat; qui Edictum anni 1603 confirmarunt, ea adjecta declaratione, ut dimissi e Societate ante 33 ætatis annos com-

Declaratio Regia.

completos, bona sua & jura hæreditaria recuperarent; si vero post eos annos essent dimittendi, bonis suis renuntiasse censendi sint.

Illud non raro, qui ad decempedam aliorum Religiosorum Ordinum Societatem metiuntur, objectare solent, per vota simplicia Jesuitas aut non fieri Religiosos, aut incapaces reddi omnis proprietatis. Votum paupertatis & abdicationem proprietatis pertinere ad substantiam religionis, atque in ea (juxta Canones) neque Papam dispensare posse. *Cap. cum ad Monasterium 6 de statu Monach. in fin.*

Sed indubitatum est, Jesuitas per vota simplicia Scholasticorum fieri vere Religiosos, & nihilominus bonorum dominium retinere posse usque ad professionem solennem, vel vota publica Coadjutorum formatorum, prout per plures Bullas Pontificum fuit clare definitum, uti per Bullam *Ascendente Domino* Gregorii XIII &c. neque in hoc ulla apparet impossibilitas. Quid enim aliud est Religio, nisi certus modus colendi Deum? hic autem modus potest esse varius, prout ab Ecclesia ordinatum fuerit. Potuisset status Religiosus institui, quem duo vel quatuor vota constituerent.

Diversa Ordinum & paupertatis ratio.

Potest diversimode paupertas voveri, prout nempe vel strictius vel laxius ab Ordine præcipitur secundum cujusque constitutiones. Franciscani, Capucini, Domus Professæ Societatis Jesu, ne quidem in commune habent dominium: alii Ordines habent. Religiosi Ordinum Equestrium, uti Teutonici, Melitensis &c. non t m strictam paupertatem vovent ac alii: prout etiam Episcopi, aut ipse summus Pontifex, ex Religioso Ordine assumpti. Religiosi Societatis Jesu, quamvis ante solennem Professionem retineant dominium, nulla tamen re (in quo perfectio paupertatis consistit) tanquam propria uti possunt, sed in omni usu, & dispositione, a superiorum voluntate penitus dependent.

Religiosus status, seu certus modus colendi Deum atque vovendi certas virtutes, non est Juris Divini aut naturalis, sed Ecclesiastici. Votum equidem, legitime factum, jure Divino obligat; sed hoc jus non præcipit, hoc vel illud, hoc vel illo modo vovere. Ad Ecclesiam spectat, hos vel illos cultus, has vel illas Religiones approbare, improbare, abrogare, mutare, prout ad gloriam Dei videbitur.

Scholastici Societatis aut Coadjutores, qui post biennium Novitiatus emittunt vota simplicia, per votum paupertatis non abdicant bonorum dominium, sed tantum liberum eorum usum. Et ratio hujusmodi voti a Sede Apostolica est approbata. Mirum proin est, aliquos

aliquos eo provectos audaciæ, ut præfracte impugnent, quod Sedes Apostolica sub pœna excommunicationis latæ sententiæ prohibuit impugnari, asserantque, per prædictum votum paupertatis voveri, quod non vovetur, abdicari dominium, quod neque ex intentione voventis, neque ex Instituto sensuque Societatis, neque ex Constitutionibus Apostolicis abdicatur: imo hæc abdicatio positive excluditur, dum expresse vovetur *Juxta Societatis Constitutiones*.

Sed tales sunt incapaces proprietatis, inquiunt. Hoc jam audivimus. Unde, quæso! ista incapacitas? ante votum fuerunt capaces. Voti vis dependet ab intentione & voluntate voventis. Neque ab hac intentione, neque a mente Ordinis aut Ecclesiæ hunc effectum incapacitatis importat. Sed neque contradictionem ullam importat, habere dominium, & eo non posse sine superiorum licentia uti, prout patet in pupillo, minore, prodigo, cui administratio est interdicta. Aliud est, habere jus, & aliud eo uti. Reservato jure proprietatis potest quis promittere eo non uti, nisi sub certa conditione.

Ad cap. 6 de statu Mon. At obstat, inquiunt, *cap. cum ad Monasterium 6 de statu Monach.* quod ita habet: *Nec æstimet Abbas, quod super babenda proprietate possit cum aliquo Monacho dispensare; quia abdicatio proprietatis, sicut & custodia castitatis, adeo annexa est regulæ Monachali, ut contra eam nec summus Pontifex possit licentiam indulgere.*

Respondetur, Innocentium III *cap. cit.* locutum fuisse in *sensu composito*, quod scilicet Pontifex non possit licentiam indulgere, ut quis agat contra votum (quia hoc esset intrinsece malum) aut, quod non possit cum Monachatu, seu regula Monachali, ut præcipiente abdicationem proprietatis, conjungere proprietatem. Sive, quod Papa non possit facere, ut quis habeat proprietatem & simul Monachatum ut constitutum per regulam abdicationis illius, cum abdicatio proprietatis sit de essentia Status Monachalis, ut includentis abdicationem; alias enim idem esset, & non esset; seu daretur abdicatio proprietatis, & simul in sensu composito proprietas, quod contradictionem involvit. Verbo: fieri non potest, ut quis conjungat proprietatem cum Monachatu, per regulam excludente proprietatem.

Dispensare tamen absolute, & necessitate publica exigente, potest Pontifex in *sensu diviso:* hoc est: ut quis proprietatem acquirat, sed hoc ipso amittat Monachatum, ut constitutum per abdicationem proprietatis. Quia potest de plenitudine potestatis tollere votum, etiam solenne, paupertatis, quo abdicationem proprietatis vovit, sicut contingere posset, si talis Monachus fieret Papa, ut multoties con-

contigit, aut si Rex fieret, ut de Ramiro, Arragoniæ Rege, legimus, atque sic jus proprietatis acquireret.

Et ratio est, quia summo Pontifici subjectæ sunt voluntates fidelium, actusque, quibus voverunt, in quantum ad rectam Ecclesiæ gubernationem est necessarium, revocare igitur tanquam Vicarius Christi potest hos actus, sicut parens vota filiorum impuberum; & tunc per se cessat obligatio voti.

Quamvis autem abdicatio proprietatis fuerit de essentia Status Monachalis, ut constituti per tale votum & talem regulam, hodieque sit de essentia solennis professionis Religiosæ, taliter constitutæ; non tamen repugnat alius Monachatus, specie diversus, per alias regulas, aliaque vota constitutus, quæ proprietatem non tollerent. Certe nullatenus repugnat alius ordo Religiosus, qui aliter sit constitutus, cujus votum paupertatis non quidem ipsam bonorum proprietatem, ejus tamen liberum usum excludat. Cum constet, diversas Religiosorum Ordinum esse regulas, vota, eorumque effectus diversos, prout de Equestribus quibusdam Ordinibus diximus: quorum aliqui in Hispania castitatem tantum conjugalem vovere dicuntur. Unde Concilium Tridentinum *sess.* 25 *c.* 1 *de Reg.* ait, vota & regulas Ordinum Regularium *ad eorum respective essentiam*, observandas esse. Ubi manifeste supponit, diversas esse Ordinum Religiosorum essentias.

Sic Societatis Jesu Scholastici sunt vere Religiosi, ut per plures Pontificum Bullas definitum fuit, & tamen illi non vovent actualem abdicationem proprietatis, sed tantum abdicationem usus liberi, & a superiorum voluntate independentis; quia ad finem, quem intendit Societas, id genus voti est aptissimum.

Ratio autem est, quam supra attigi; quia indroductio Status Religiosi, ejusque ordinatio, forma, regulæ, non descendunt a jure naturali aut Divino, sed Ecclesiastico; unde pertinet ad summum Pontificem supremum Ecclesiæ ac sacrorum Antistitem, diversos Religiosos Ordines auctoritate sua approbare, regulare, formamque, quæ ad finem intentum apta videbitur, præscribere. Ad finem autem Societatis, qui est, non modo ad propiam perfectionem, sed proximi quoque salutem per multa diversaque officia incumbere, visum est medium aptissimum, si suos diu multumque probet, minus idoneos rejiciat, eosque retineat, quibus propria sibi munera tuto possit confidere. Ut autem dimissi habeant, quo sustententur, necessarium erat, ut bonorum suorum proprietatem retineant, nulla tamen re, quamdiu in Societate vivunt, tanquam pro-

propria utantur, sed in omni usu & dispositione a superiorum voluntate dependeant, atque parati sint, quocunque tempore P. Generali placuerit, proprietatem bonorum abdicare, & in pauperes aut alios pios usus erogare. Sæpius hic aliqua erant repetenda; quia aliqui nolunt capere.

Art. VI.

Obitus Ludovici XIV. Elogium. Testamentum. Hujus mutatio in causa Maynii & Tolosani. De Maintenonia.

124. Anno 1715 obiit Ludovicus XIV ob res præclare gestas cognominatus *Magnus*, anno ætatis 77, regni 72, quot in regno annos nullus unquam Princeps explevit: dies ejus boni & mali; nam dotibus naturæ fuit excellentibus, magnanimus, liberalis, litterarum bonarumque artium protector, Religionis amator cultorque eximius; utraque fortuna heros exercitatus; priori sæculo bellis felix; unus contra omnes, Europæ terror. At sæculo isto se hominem sensit, nihilque in rebus humanis esse tam magnum firmumque, quod deprimi non possit. Unde quidam hoc Chronostico annum mortis ejus expressit: *DIV VICI, DIV LVXI, DIV VIXI, IVI.*

Obit Lud. M.

Grandibus virtutibus defectus immiscuit, geminos maxime, continentiæ & pacis.

Regni hæredem reliquit Ludovicum XV quinquennem tunc Principem, Pronepotem suum, voluitque testamento, pupillarem ejus ætatem regnumque dirigi a Consilio, ex Ducibus Aurelianensi, Borbonio, Mainio, Comite Tolosano, Cancellario, Mareschallis, Villaregio, Villario, Uxellio, Tallardo, Harcurio, quatuor Secretariis Status, composito; jussitque, omnia ad votorum pluralitatem concludi. Educationi Regis impuberis præfecit Mainium & Villaregium; Fleurium Foro-Juliensem in Provincia Episcopum, instructorem; P. Tellierum S. J. confessarium; qui & ipsi a sacris confessionibus fuerat. Tutelam Religionis summopere commendavit. At vero, cum postridie mortis in pleno Parlamento coram Ducibus & Paribus Franciæ testamentum aperiretur, tutela Duci Aurelianensi fuit delata, cum Regimine, ceu jure sanguinis debita proximo agnato. Dux etenim Bituricensis Regis patruus & ipse nuper obierat.

Testamentum.

Ante

Ante mortem actu solenni natalibus restituit Ducem Maynium & Comitem Tolosanum filios suos, statuitque, ut inter Principes sanguinis Regii ultimum locum occupent, ante omnes tamen alios Principes, atque successionis in regno sint capaces, aliisque prærogativis gaudeant, indignantibus licet Aurelianensi, Condæa & Contia Familiis; quibus tres filias, ex Montespana pariter susceptas, collocaverat. Causa Maynii & Tolosani.

Verum post mortem Regis Maynio & Tolosano gravis mota fuit controversia status a Principibus Borbonio, Carolesio, & Contio. Courtenacenses etiam Domini, qui a Ludovico VI descendere prætendunt, Regii sanguinis Principes declarari petierunt.

Cæterum Ludovicus cum *Maintenonia* matrimonium conscientiæ habuit, illamque publice declaraturus fuisset Reginam, nisi Principes obstitissent. Fuit hæc fœmina nata in America, indeque in Europam translata Scarroni Poetæ nupsit. Hoc autem mortuo per Montespanam Regi innotuit. Post cujus mortem Asceterium, a Ludovico pro illustribus puellis fundatum, ingressa est. Maintenon.

Art. VII.

Ducis Aurelianensis cura ærarii publici. Fœdus Triplum, & Quadruplum. Lawsii fraudes, ut Galliam emungat. Chartaceum commercium. Mentiti montes aurei Missisippici. Pestis Massiliæ. Cartouchius. Obitus magnorum virorum. Turbæ ob Bullam Unigenitus, sponsalia tergemina. &c.

Ludovicus XV per septennium a Ventadouria educatus, anno 1716 Villaregii curæ commissus est. 125.

Dux Aurelianensis, qui Galliam regebat, omnem curam intendit, ut immensa, quæ Rex reliquerat, debita exsolverentur. Primum aggressus est quæstores, collectores tributorum, dardanarios, & annonæ flagellatores, qui Regis conniventia abusi multos librarum milliones malis artibus corraserant, iisque privatam bursam infarserant. Unde cusa moneta dicitur, quæ una ex parte Ludovicum XIV repræsentabat cum epigraphe: *esurientes implevit bonis*, ex altera parte effigiem Regentis, cum inscriptione: *& divites dimisit inanes.* Certe tam severa erat inquisitio & executio, ut 284 familiæ Inquisitio in fraudatores ærarii publici.

miliæ intra menfem ad incitas reductæ fcribantur, ex Iris Cræfi, & ex Cræfis iterum Iri; eaque ratione ultra ducentos librarum milliones collecti, atque in ærarium publicum illati. Miferrima eorum fuit conditio, qui opibus male partis ftatum illuftrem, fibi indebitum, compararant. Multi occulta largitione dedecus redemerunt.

Fœdus Triplex.

Anno 1717 initum eft *Fœdus Triplex* inter Galliam, Angliam, & Hollandiam, his capitibus.

I. Sit perpetua pax inter tres nationes.

II. Prætendens illico Avenione amandetur, nec in Galliam aut Lotharingiam redeat. Gallia illi nec directe nec indirecte affiftat.

III. Nullus fœderatorum alterius rebelles toleret.

IV. Portus Dunkercæ diruatur, nec ullus alius in vicinia conftruatur.

V. Omnes articuli pacis Rifvicenfis, in quantum cedunt in commodum Fœderatorum, & præfertim fucceffionem in Anglia Proteftantium, & in Gallia Regentis, fi Rex fine liberis decederet, concernunt, firmi maneant.

VI. Si quis ex tribus fœderatis invaderetur, reliqui duo fuccurrant, & quidem Gallia cum 8000 peditum, & 2000 equitum: cum totidem Anglia: Hollandia vero cum parte horum dimidia.

VII. Subfidia ifta poft requifitionem duos intra menfes mittantur, fumptibus mittentis, poft fopitas tamen turbas refundendis. Si autem hæc fubfidia non fufficerent, augeantur, vel aggreffori bellum indicatur.

VIII. Intra quatuor feptimanas fequatur ratihabitio.

Ex hoc fœdere fatis elucet, quemlibet ex his fociis timuiffe; Gallum, ne Hifpanus fucceffionem in Gallia prætenderet, fi Regem mori contingeret: Anglum, ne Jacobus ad thronum evehatur: Hollandum fuis commerciis.

Fœdus Quadruplex.

Cum dein Alberonius Europam Italiæ invafione turbaffet, & Galli, nefcio qua, confpiratione detecta, Cellemarium Legatum Hifpaniæ expuliffent e Francia, novum Fœdus *Triplex* initum eft inter Cæfarem, Gallum, & Anglum, quod poftea, accedente Hollando *Fœdus Quadruplex* eft appellatum; & accedente etiam Sabaudo, Fœdus *Quintuplex* dici potuiffet; fed prior nomenclatio manfit.

In Præliminaribus hujus fœderis continebantur ea, quæ Imperatorem & Regem Hifpaniæ contingunt, videlicet, ut Hifpanus a Sardinia abfcedat: coronæ Galliæ & Hifpaniæ nunquam uni capiti imponantur; Domus Auftriaca Hifpaniæ renuntiet, atque Philippum

pum V Regem Hispaniæ & Indiarum agnoscat. Contra vero Philippus abdicet provincias Italiæ & Belgii, quæ olim ad Monarchiam Hispaniæ pertinuerant. Ducatus Florentinus & Parmensis feuda Imperii agnoscantur, eaque filiis Philippi V ex conjuge Parmensi susceptis, conferantur, sic tamen, ut Rex Hispaniæ nunquam eos possideat. Cæsari Sicilia cedatur; pro ea vero Sabaudo Sardinia tradatur. Cæsar agnoscat jus successionis Hispanicæ, quod Sabaudus habet in casu, quo posteritas Philippi V esset defectura.

Secutum dein est ipsum Fœdus Quadruplex, quod Londini contractum exhibebo infra, ubi de Angliæ statu tractabitur.

Interea vero Regens Galliæ, ad extinguenda residua adhuc magna coronæ debita, ut pecuniam compararet, usus est opera *Lawsii* hominis Scoti, qui varia illi consilia suggessit; atque inter alia, ut omnis pecunia subditorum ad Regentem deferretur, & recudatur sub effigie & nomine Ludovici XV. Recipiebatur pecunia minuto admodum pretio, & reddebatur chirographum, accepti testimonium. Hoc papyraceum negotium graviter afflixit Galliam, alias per bella exhaustam. Accessit pestis, Massiliæ præsertim, Telone Martio, Aquis Sextiis, aliisque Provinciæ locis sæviens, ac multa mortalium millia depascens. Tertium malum inferebant prædones, qui duce *Cartouchio*, famoso grassatore, Galliam infestabant. **Laws.** **Calamitas Galliæ.**

Parlamentum Edicto Monetario Regentis vehementer se opponebat, illudque approbare actisque inserere recusabat. Unde Regens in Parlamentum secum duxit Regem, eumque throno imposuit, Parlamento parere jusso: cumque obstreperent quidam, eos in exilium misit, reliquis mandato obtemperantibus. **Regens Parlamentum coercet.**

Obierunt hoc anno 1718 Mater Jacobi III, quem Prætendentem dicunt. Item Stephanus *Baluzius* 88 ætatis anno, libris eruditis clarus: & Henricus Dux Harcourtius, Marefchallus Franciæ, non ex Lotharingica, sed Normanica stirpe oriundus. Franciscus Daguesseau vero Cancellarius & Sigillifer gratia Regentis excidit, & muneribus suis, quæ vix annum possederat.

Anno 1719 cum Hispani adhuc Italiam infestarent, Cæsarque & Angli contra eos bellum gererent, Galli quoque illos aggressi, Fontarabiam & Fanum S. Sebastiani in Guipiscoa expugnarunt.

Miram his annis comœdiam aut potius tragœdiam in Gallia lusit Joannes Laws, cujus supra mentio injecta est, Regentis, cui varia comparandæ pecuniæ systemata proposuit, favore subnixus. Nam societatem erexit *Missisippicam*, montesque aureos, in America septentrionali ad fluvium Missisippi detectos mentiebatur, regionem **Lawsii fraudes.**

nem insuper spatiosam, paradyso non absimilem. Qui pecuniam daret, plusquam centuplum recepturum.

Spes ista ingentem attraxit, etiam exterorum, multitudinem, ex societate ista lucrari volentium, præsertim cum Regens magna privilegia eidem contulisset. Pro pecunia 500 librarum dabantur a societate litteræ, quibus cavebatur de pecunia sibi credita: has litteras licitum erat alteri vendere (unde appellabantur *Actie*). Ascendebat autem vel descendebat earum pretium pro variis rerum & temporum circumstantiis. Licebat vero plures ejusmodi pro lubitu litteras emere.

Actie.

Certatim pro hac papyro ab opulentis & ignobilibus offerebantur pecuniæ, ut proin incredibilis summa coacervaretur, præsertim cum vetitum esset, nequis ultra 500 libras in parata pecunia possideret. Eo usque denique unius litteræ pretium ascendebat, ut 2080 libris emeretur.

Tandem vero ejusmodi papyracea nundinatio multis cœpit esse suspecta, cadebatque magis magisque litterarum pretium, donec innumeri homines se delusos, atque ad paupertatem redactos experirentur. Unde tanta in Lawsium, auctorem hujus comœdiæ, exarsit indignatio, ut plebs eum fuisset discerptura, nisi in palatio Regentis asylum quæsiisset, ibique per mensem delituisset, donec militari custodia protectus e regno evasit.

Lawsii fuga.

Obierunt hoc anno 1719 viri celebres; 1. P. Michael Tellier S. J. Ludovici XIV Confessarius, & ab eo etiam destinatus Ludovico XV, Apostolicæ Sedis contra Jansenistas strenuus defensor.

2. Elias Dupinus scriptor eruditus, sed cum cautela legendus.

3. Tres præstantes Mathematici, P. Mariote, & de la Hir, pater & filius.

4. Henricus a S. Ignatio, famosus tubicen.

5. Paschasius Quesnellus Prior Ordinis Jansenistici.

6. Maintenonia in Monasterio S. Cyri, fœmina versutissima, quam Ludov. XIV in senectute conjugem habuit.

1720 adacta fuit Hispania, ut Quadruplici Fœderi subscriberet. Unde indictus est Congressus Pacis Cameracensis. (*vid. Hispanica.*)

Cum Principatus Arausicus adhuc esset in Protestantium potestate, Hugonoti frequentes in illum confluxerant; at vero, postquam a Rege Borussiæ in pace Ultrajectensi pro Geldria Regi Galliæ fuerat cessus, atque Principi Contio priore anno donatus, templum eis hoc anno ereptum est.

Arausium purgatum.

Dux

Dux Aurelianensis filiam suam Mutinæ Duci collocavit. Abbatem vero *du Bois*, qui anno 1718 Londini Fœdus Quadruplex inierat, ad Archiepiscopatum Cameracensem præsentavit, Cardinalem proxime futurum, & primum Aulæ Ministrum. Abbas vero *Tencinus*, qui famosum Laws converterat, ad Episcopatum Gratianopolitanum fuit promotus.

Non eadem gratia Parlamentum Parisiense a Regente fuit exceptum; nam cum mandatis parere nollet, omnes Senatores in exilium misit, non revocandos, donec imperata facerent, & Bullam *Unigenitus* reciperent, atque *Registro* insererent. Quod postquam promiserunt, a semestri exilio Lutetiam redierunt. **Bulla Unigenitus registrata.**

Obiit P. Bartholomæus *Germon*, S. J. vir eruditus, qui de re diplomatica diu multumque cum doctissimo Mabillonio disputavit. Certe amica eorum concertatione studium istud criticum non parum est illustratum. Sicut autem P. Germon cum collegis suis pro Constitutione *Unigenitus* laboravit, sic appellationi suæ immortuus est Ludovicus Hideux Doctor Sorbonicus.

Anno 1721 Europæ facies non parum mutabatur per sponsalitium consilium, quo Ludovico XV destinabatur conjux Anna Victoria, Regis Hispaniæ filia, quamvis tres duntaxat annos esset nata; Principi Asturiæ vero & Carolo ejus fratri Ducis Aurelianensis Galliæ Regentis filiæ. Quæ tamen provide concepta consilia non habuerunt constantiam; quamvis destinatæ sponsæ, ut moribus nationis assuescant, ad sponsos fuerint missæ. **Sponsalia tergemina.**

Ludovicus XIV equidem testamento disposuerat, ut P. Tellier esset Ludovici XV Confessarius, sed post ejus mortem ad hoc officium lectus est Abbas *Claudius Fleury*, ab Historia Ecclesiastica scriptor celebris, diversus ab Hercule Fleury, Episcopo Foro-Juliensi, postmodum Cardinale & primo Ministro. Hoc autem anno suffectus est in munere Confessarii P. Lignieres S. J. contradicente licet Cardinale Noallio, Archiepiscopo Parisiensi, & approbationem revocante.

Obiit hoc anno litteratorum decus Daniel *Huetius* prope nonagenarius, libris doctissime scriptis celebratissimus. Postquam tempore Ludovici XIV fuerat Præceptor Delphini, factus est Episcopus Suessionensis; ingravescente autem ætate abdicato Episcopatu reliquum vitæ inter doctos viros transegit Parisiis in Domo Professa S. J. ubi etiam mortuus est. **Huetii obitus.**

Hunc fecutus eft Francifcus Mailli, Cardinalis & Archiepifcopus Rhemenfis, Bullæ Unigenitus adverfus Quesnellianos zelofus protector.

Tertius Petrus *Couftant*, Congregationis S. Mauri, editis fcriptis fanctorum Patrum, & litteris Romanorum Pontificum clariffimus.

Quartus Francifcus *Pagius*, qui Antonii Pagii, agnati fui, jam anno 1699 mortui, Hiftoriam Criticam in Annales Baronii continuavit.

Viris iftis, de republica litteraria optime meritis, fubjungi non meretur Cartouchius, famofus Prædonum dux, hoc anno pro merito rota contritus.

Art. VIII.

Coronatio Regis. Villaregius ab aula dimiffus. Obitus Regentis, ejusque Matris Palatinæ, du Bois primi Miniftri, aliorumque magnorum virorum. Nuptiæ Lud. Ducis Aurelianenfis cum Badenfi Principe.

126. Regis coronatio. Anno 1722 Cameracenfi pacificatione diverfas inter difceptationes hærente, Gallia cum ingenti pompa Regem fuum Rhemis coronavit. Ingens erat hominum, etiam exterorum, affluxus, quos inter quatuor Bavariæ Principes, & plura Anglorum millia. Fœminis, etiam Principibus, intereffe non licuit, excepta Regentis conjuge, & forore, Duci Lotharingiæ nupta. Exclufi etiam funt Cardinalis Noallius, & Dux Maynius cum fratre, Comite Tolofano. Comitabantur autem Regem Principes Regii fanguinis, Aurelianenfis cum filio, Duce Carnutenfi, Borbonius cum fratribus Carolefio & Claromontano, Princeps item Contius.

Unctionis ceremonias peregit pro more Archiepifcopus Rhemenfis, accepto ex facra ampulla oleo, eoque caput, pectus, & fcapulas inunxit. Tum vero Rex facram fynaxin percepit pro hac vice fub utraque fpecie, & quidem omnino jejunus; quia difpenfatione uti noluit. Coronatione dein peracta, ad duo millia ftrumoforum hominum ad eum accedebant, quos manu attingens dicebat: *Rex te tangit: Deus te fanet.* Ab eo tempore Rex Verfaliis degebat; cum antea Parifiis fuiffet educatus, a Moderatore potiffimum

tissimum suo Duce *Villaregio*; qui jam octogenarius, virque integer- **Villaregius dimissus ab Aula.**
rimus, experiri debuit, fidem, industriam, curamque Regis, dimissione propera ab aula, & exilio, Rege invito, compensari. Suffectus ei in Regii Moderatoris munere Bethunius. Cardinalis autem Dubojus primus Minister est renunciatus.

Duæ hoc anno fuerunt erectæ Academiæ: altera Divione in Burgundia, altera Pali in Bearnia.

Obiit hoc anno *Carolina Elisabetha*, Philippi II Ducis Aurelianensis, Galliæ Regentis, mater, soror unica legitima Caroli, ultimi Electoris Palatini ex linea Simmerensi, sine liberis defuncti; unde prætensio Carolinæ & Domus Aurelianensis in Palatinatum, secutumque inde grave bellum, & urbium vastatio. (*Videantur Germanica.*) **Obitus Elis. Aurelianensis.**

Anno 1723 matrem in domum æternitatis secutus est filius *Philippus II* Dux Aurelianensis, anno ætatis quinquagesimo, subitanea propemodum morte extinctus, postquam ab anno 1715 per octo annos Galliam cum magna auctoritate gubernaverat. Conjugem habuit Franciscam patruelem suam, Ludovici XIV filiam; atque ex ea genuit Ludovicum, Ducem hactenus Carnutensem, jam vero post obitum patris Aurelianensem, Principem integerrimum; Ludovicam Duci Bituricensi, Carolinam Mutinensi, Elisabetham Principi Asturiæ, Franciscam Principi Contyo nuptam, & Philippinam Carolo Hispaniæ Infanti desponsam. **Et Regentis filii.**

Eodem anno obiit Cardinalis *Du Bois*, qui olim erat Informator Ducis Aurelianensis qui clavo rerum admotus ejus opera gravissimis in negotiis est usus; nam per eum patre Chirurgo natum anno 1717 Fœdus Triplex, Galliam inter, Angliam, Hollandiam, anno vero sequente Fœdus Quadruplex Londini confecit. Anno 1720 creatus est Archiepiscopus Cameracensis, anno 1721 Cardinalis, anno 1722 primus Minister, anno 1723 funus, postquam 66 ætatis annos inter vivos fuit. In dignitate primi Ministri illi successit *Condeus Dux Borbonius*, indignante licet Ludovico, Duce Aurelianensi, primo sanguinis Regii Principe. Dux vero Maynius & Comes Tolosanus non parum fuerunt depressi, atque a successione in regno in perpetuum exclusi. **Obit Dubois Card.**

Obierunt hoc anno 1 Princeps Turenius Ducis Bullionii filius, in ipso cum Sobieskia nuptiarum apparatu Argentinæ extinctus, nuptiali thalamo in lectum funereum, & epithalamio in lessum repente mutato.

Fleuri. 2. Claudius *Fleury*; quem celebrem faciunt plures lucubrationes, maxime vero Historia Ecclesiastica, ad Concilium usque Constantiense perpetua serie deducta, ab aliis dein ulterius continuata. Titulum Confessarii Regii jam ante abdicaverat, obtento senio, quod ad 83 annos produxit.

3. Memmius Comes Avallius, supremus Parlamenti Præses, insigne Jurisprudentiæ decus. Successit Novionus: qui tamen sequenti anno hoc munus rursus abdicavit, illudque Portello cessit.

4. Pelletierus Status & rei numariæ Director & Regentis Cancellarius. Successorem habuit Dargensonum.

Anno 1724 Rex, præter Equites S. Spiritus, septem creavit Mareschallos Franciæ, puta, Broglio, Roquelaurum, Medavium, Bourgum, Alegrium, Fevilladam, Grammondum.

Nuptiæ Ducis Aurel. *Ludovicus* Dux Aurelianensis duxit Mariam, Ludovici Badensis, celebratissimi Herois filiam: Princeps vero Turenius Sobieskiam, fratris sui, Argentinæ in ipso nuptiarum apparatu defuncti sponsam, dispensante Pontifice in impedimento publicæ honestatis.

Obit Alex. Natalis. Obiit 1 P. *Natalis Alexander*, Ordinis Prædicatorum, Doctor Sorbonicus, anno ætatis 86. Præter alia doctissima opera edidit Historiam Ecclesiasticam, quæ plus habet eruditionis, quam venerationis erga Romanam Ecclesiam, summosque ejus Antistites, Indici librorum prohibitorum insertam propterea. Prodiit postea hoc opus cum notis Censorum Sacri Ordinis, & observationibus Constantini Roncaglia, ut aconito opponatur antidotum.

2. Amelotus Consiliarius Status, multis Legationibus commendatus.

3. Abbas Timoleon, ab Historia Ecclesiastica & Politica, Gallice scripta, celebris.

Art.

Art. IX.

Mutatio sponsæ. Rex Stanislaus cum filia Regina in Galliam. Inversio theatri Europæi. Pax Viennensis. Fœdus Hannoveranum. Dux Borbonius Primus Minister ab Aula dimissus. Rex Aulam ordinat. Præliminare pacis. Fleury Card. Tractatus Hispalensis. Natus Delphinus. Mo s Card. Noallii.

Annus 1725 vidit magnam mutationem in Aula Gallica & Hispanica. Septennium jam agebat Maria Victoria, quo sponsalia cum Rege contrahi poterant. At Consilium aliud iniit Rex, atque destinatam sibi sponsam, post triennem in Francia commorationem in Hispaniam ad parentes remisit. 127. Mutatio Sponsæ.

Magna tunc erat exspectatio, quam sibi thori consortem eligeret. Sors bona cecidit in Mariam, Stanislai Lescynski, Poloniæ Regis, filiam, quæ anno 1703 nata præclara corporis & animi ornamenta in dotem afferebat. Contractum proin fuit matrimonium primum Argentinæ per Ducem Aurelianensem, procuratorem Regis, dein vero Fonte Bellaqueo, Cardinale Rohanio benedictionem nuptialem impertiente.

Stanislaus quoque Reginæ pater, postquam e Polonia exul, primum Stetini, dein in Bipontino Ducatu, denique Weissenburgi in Alsatia commoratus fuerat, filiam in Galliam cum familia sua comitatus, ac regio honore exceptus Chamborensi in castro prope Blesas domicilium fixit. Rex Staniol. cum filia in Galliam.

Postquam autem hæc in Hispaniam fuerant perlata, sorores quoque Ducis Aurelianensis, Ludovici Regis vidua, & Caroli sponsa in Galliam sunt remissæ, indignante Hispania maxime Condæo, Duci Borbonio, primo Ministro, quem ex æmulatione cum Domo Aurelianensi repudii illius auctorem suspicabatur.

Inversum tunc theatrum Europæum. Cæsar & Rex Hispaniæ hactenus Cameraci maxime inter se dimicabant; cum mox litibus compositis privatam Viennæ pacem, fœdusque Commerciale inierunt. Solutus mox Cameracensis Congressus, & Gallia cum Anglia, & Borussia, conflato Hannoverano fœdere, in partem adversam ibat. (*Videatur Status Germaniæ.*) Pax Viennensis. Fœdus Hannoveranum.

Obiit

Obiit 1 Thesseus, Mareschallus Franciæ, cum Fevillada, Grammondo, & Medavio.

2. Dionysius *Sanmarthanus* Ordinis S. Benedicti Congregationis S. Mauri, ejusque superior, ab edita *Gallia Christiana* notus.

3. Carolus Ruæus S. J. Orator eloquens, qui præter sermones sacros, Virgilium in usum Delphini edidit, & tragœdias, prorsus excellentes. Vixit 82 annos.

Condeus ab Aula dimissus.

Annus 1726 rursus exhibuit illustre exemplum, quæ sit indoles humanarum rerum. Ludovicus Henricus de Conde Dux Borbonius, qui post mortem Ducis Aurelianensis clavo rerum agendarum admotus primi Ministri titulo Galliam per triennium gubernaverat, subito gratia Regis excidens, officioque dejectus, ab Aula Chantillum fuit amandatus. De causa tam repentinæ mutationis varius rumor. Quidam Hispaniæ & Domus Aurelianensis offensæ id datum existimabant. Alii paratum Fleurio locum dicebant. Id solum Borbonio insinuatum, Regem ipsum deinceps habenas regni moderaturum.

Erectum mox novum Status Consilium, cui Rex ipse præsideret, assistentibus, Aurelianensi, Contyo, Maynio, Tolosano, Villario, Berwickio, Uxellio, *Fleurio*, quem Papa hoc anno Cardinalium numero adscripsit.

Obiit Maria Badensis, Ducis Aurelianensis Conjux, in flore ætatis, postquam genuerat Ludovicum Philippum, Ducem Carnutensem, modernum Ducem Aurelianensem.

Prælim. pacis.

Anno 1727 cum Europa per pacem Viennensem & Tractatum Hannoveranum adhuc in partes esset distracta, Gallia pacem reducere contendit, inter Angliam præsertim & Hispaniam. Præliminares articuli, quos supra in relatione de Statu Germaniæ retuli, a Cæsare, Gallia, Anglia, Hollandia, jam erant subscripti; sola adhuc hærebat Hispania, Minoricam cum Portu Magonis & Gibraltariam, quam tunc obsidebat, constanter repetens.

Obiit 1. Ludovicus Armandus Conty, ex regio sanguine Princeps, 32 ætatis anno. Per tres annos litem habuerat cum sua Conjuge, Ludovici Henrici Ducis Borbonii sorore, quæ a marito se separavit, & in monasterio Sancyrano fuit commorata; tandem vero resipuit, & cum viro suo rursus fuit conjuncta. Filium reliquit Ludovicum Franciscum, virtute militari inclitum, & copiis ad inferiorem Rhenum hodiedum præfectum.

2. Phi-

2. Philippus Dux Vendomius, ultimus suæ stirpis, ab Henrico IV deductæ: frater magni illius herois, qui in Italia, Hispania, Belgio exercitibus præfuit.

Anno 1728, postquam Rex Hispaniæ Præliminaribus subscripserat, cœptus est Congressus *Suessionensis*. Aderant legati, Cæsareus, Gallus, Hispanus, Anglus, Hollandus, Russus, Danus, Suecus, Bavarus, Palatinus, Lotharingus, Mutinensis, Parmensis. Conabantur quidem Protestantes in Comitiis Ratisbonensibus evincere, ut ex suo corpore Suessionem mittatur; sed Sinzendorffio ab Imperatore & Imperio delegata est tractandi potestas. Idem & Fleurius oratione eloquenti sessionem inchoarunt. **Congressus Suessionensis.**

Galli, Angli, Hollandi volebant abolitam societatem Ostendanam. Hispanus, præter successionem Caroli Principis in Thuscia & Parma, petiit restitutionem Minoricæ & Gibraltariæ, cum compensatione damni ereptarum navium, alii alia. Cum igitur tot controversiæ componi non possent, Hispania anno sequenti Hispalensem Tractatum cum Gallia & Anglia iniit, quo introductio Caroli stipulabatur; opponente se Cæsare, atque ad Fœdus Quadruplum & pacem Viennensem atque ad Jus suum supremum feudale, appellante. Missæ propterea in Italiam copiæ, ut exscensionem impedirent. Fœderi Seviliensi accessit Hollandia. Congressus vero Suessionensis est dissolutus. **Tract. Hispalensis.**

Dux Borbonius duxit Carolinam Hasso - Rhenofelsensem Principem. Obierunt autem 1 Camillus Comes Tallardus, 77 æt. anno, a prælio Höchstettensi & captivitate Anglicana notus. 2 Claudius Le Blanc, Status Secretarius. 3 Argensonus Burdegalensis, & Demaretus Auscianus Archiepiscopi. 4 P. Gabriel Daniel S. J. 81 æt. anno, libris doctissimis editis & Historia Franciæ clarus.

Summum vero gaudium attulit *anno* 1729 Universæ Franciæ nativitas Ludovici *Delphini*, congratulantibus undique Europæ Principibus, Legatis vero Franciæ Natalem illum festive celebrantibus. **Natus Delphinus.**

Obiit Ludovicus Antonius Cardinalis *Noallius*, & Archiepiscopus Parisiensis, postquam anno superiore Bullæ *Unigenitus* tandem subscripserat. Ætatem usque ad 78 annos perduxerat. Matignonius vero Mareschallus Franciæ & Gubernator Rupellæ ad 83 annos. **Obit Card. Noallius.**

Anno 1730 natus est Galliarum Regi alter filius, Dux Andegavensis. Eodem anno præcipui quidam Duces & Principes Galliæ

Cardinalem Fleurium a rerum clavo depellere nitebantur; muneribus suis privati, & ab Aula dimissi propterea.

Dux Lotharingiæ Investituram Feudalem in Barri Ducatum Versaliis a Rege accepit, præsentibus, Aurelianensi & Borbonio, hujusque fratribus Comite Charolesio & Clarimontano, Principibus, Contyo & Dombensi, Comitibus Augensi (*Eu*) & Tholosano, Regii Sanguinis Principibus.

Varia. Ad commercia domi forisque magis perficienda Rex Consilium Commerciale erexit, cui Aurelianensem & Fleurium præfecit.

Obierunt, 1 Princeps Courtenacensis (*de Courtenay*) ultimus suæ Familiæ, ex Regio Sanguine oriundæ. 2 Franciscus Dux Villaregius, notissimus Franciæ Mareschallus, qui filios, nepotes, & pronepotes vidit. 3 Marchio Richelius, relicto filio Armando Ludovico.

Anno 1731 nuntiatus fuit tractatus, Cæsarem inter & Angliæ Regem initus. Non displicebat, quia Hispalensi non fuit contrarius. Id solum minus placebat, quod adjungeret acceptationem & sponsionem Sanctionis Pragmaticæ.

Anno 1732 soror Ducis Aurelianensis nupta est Ludovico Francisco Principi Contyo, cui Rex Principatum Auriacum donavit, & Ordinis S. Spiritus insignia impertiit. Mallebæus & Bellilius supremi copiarum Præfecti, Luxemburgus ex familia Mommorantia, & Tremollius Mareschalli Franciæ sunt renuntiati, Ludovicus Constantinus, Ducis Rohanii frater Coadjutor Argentinensis.

Cum Fleurius propter senium laboribus Primi Ministri esset impar, adjunctus est ei Chauvelinus, sigilli custos.

Rex Parisiis fundavit Academiam Chirurgicam, 70 membris constantem, in quam etiam exteris ingressus patet. Calvinismus novo Edicto vetitus, proscriptis sectatoribus.

Art.

Art. X.

Bellum Polonicum. Chauvelinus exul. Nuptiæ Philippi Principis cum Primogenita Regis Franciæ. Obit Fleurius Card. Tencinus succedit, extincto tamen Primi Ministri titulo.

Anno 1733 Novum belli theatrum, mortuo Rege Poloniæ, sese aperuit. Stanislaus Lescynski, socer Regis, mutato habitu ex Gallia in Poloniam evasit. Cum autem Imperator copias suas in Silesiam mitteret, Gallus petiit ab Anglo ex lege Conventionis Hispalensis auxilia. Sed negavit iste, hunc esse casum fœderis; neque enim Sileficam illam militis profectionem pro invasione aut pacis læsione haberi posse; cum Principi cuivis integrum sit, copias per provincias suas pro arbitrio distribuere, maxime, quod Cæsar contestetur, se pacem sancte servaturum. Minus grata cum esset Galliæ hæc responsio, Hispaniam & Sardiniam in partes suas pertraxit. 128. Bellum Polonicum

Suscepta expeditio, junctis sociorum viribus, in Italiam, cui præfectus *Villarius* Ludovicus Hector, anterioribus jam bellis omnibus notus: Legati eidem adjuncti, Asfeldius, Coignius, Broglio, Mallebœus; manipulorum Ductores, Busierus & Luxenburgus. Exercitus, in Germaniam missi, Imperator Bervicus. Directa quoque classis, ut Gedano subveniret, in Balthicum. Reliqua, quæ ad hoc bellum pertinent, videri possunt in relatione de Italia, Germania, & Polonia, in quibus gestum est.

Nata est Regi filia, & alia denata. Sed luctum non levem induxit Dux Andegavensis, Regi ante biennium natus, hoc vero anno mortuus. Mœrorem temperavit tamen nata brevi filia, quæ *quinta* dicebatur (*Madame la cinquieme*) sicut priori anno nata appellata est *quarta.* Kehlæ expugnatæ præfectus Fittæus. Antinus & Estreus in Consilium arcanum asciti. Anianus Delphino quinquenni, e gynecæo extracto, datus Moderator; Episcopus Sylvanectensis Præceptor.

Eidem Delphino ab urbe Parisina pro more veteri oblata sunt arma, gladius, fistula, duo sclopeta manualia, quorum pretium ad centum thalerorum millia ascendisse dicitur.

Principi Contyo natus eſt ex Diana Aurelianenſi filius Ludovicus, cui titulus Comitis de Marchia (*de la Marche*) fuit adjectus. Obiit autem Philippina Aurelianenſis, ante 12 annos Carolo Hiſpaniæ Principi deſponſa, ſed iterum remiſſa.

Ad continuandum bellum Status Eccleſiaſticus contulit 12 milliones librarum, totidemque ordo S. Spiritus. Huic adſcripti Bellilius, Memmius, Ravignanus, Periganus, agnatus Fleurii: in Ordinem vero S. Ludovici Cadrieus, ob rem in pugna Guaſtallana fortiter geſtam: & Marchio Valcurtius. Renuntiati Generales locum-tenentes 25, Mareſchalli Campi 61, Manipulorum Ductores (*Brigadiers*) 83. Rothenburgo ſuffectus Vaugrenanus Legatus in Hiſpania. Marchio de Monti in deditione Gedani a Ruſſis captus. Javelierus Philippoburgo præfectus. Seneterranus Legatus ad Aulam Sardicam, Fenelonus Hagam.

Villarius obit.

Obiit Ludovicus Hector Dux *Villarius* Gubernator Provinciæ, 82 æt. anno; natus quippe fuit anno 1652 Taurini, ubi pater legatione fungebatur, inter præcipuos, quos Gallia habuit, Heroes numerandus. Jam octogenarius adhuc expeditionem Italicam belli Imperator ſuſcepit. Sed ſenio & morbis confectus redire debuit, & fato ſuo caput, quod tot balliſtis & catapultis obtulerat, tandem concedere. Filium reliquit unicum Honoratum, paternæ virtutis & fortunarum hæredem. Obiit pariter Baſſompetrius, Marchio, ſuæ familiæ ultimus. Carolus autem Subiſius Princeps, ex Illuſtri Rohana Familia, matrimonio ſibi junxit Ludovicam Bullionii Ducis filiam. (*Anno* 1734.)

Anno 1735 promicabant aliquæ pacis ineundæ ſcintillæ. In vindicando Stanislai honore verſabatur difficultas. Propoſitum Syſtema de cedenda illi ad tempus vitæ Lotharingia, & poſt ejus mortem unienda Galliæ, Lotharingiæ vero Duci deſtinanda Thuſcia. Non diſplicuit Aulæ propoſitio: ſancitæ induciæ: concepta Præliminaria. (*Videantur Germanica*, *Lotharingica*, *Italica.*)

Obiit Alexander Comes Rothenburgus, Mareſchallus, & Legatus olim in Hiſpania. Cum cœlibem vitam duxiſſet, inſtituit hæredes Eccleſias & pauperes.

Anno 1736 Rex Stanislaus ex Polonia redux, Verſaliis ſalutavit generum & filiam, atque inde *Meudonem* ad palatium, ſibi deſtinatum, conceſſit, ubi reliquum anni exegit præparando ingreſſum in Lotharingiam. Donec autem ea in poſſeſſionem miſſio eſſet confecta, morabantur Galli, Kehla, Philippoburgo & Treviris excedere.

Do-

Domus Regia aucta est sexta filia, minuta vero Ludovico Mayehnæ (*du Mayne*) Ludovici XIV filio, qui obiit anno æt. 66, relictis ex Ludovica Condea duobus filiis Principe Dombensi & Comite Augi. Anno sequenti secutus est frater, Comes Tholosanus Archithalassus Franciæ, anno ætatis 59; filium reliquit hæredem Ludovicum Ducem de *Penthievre:* cum autem hic 12 duntaxat esset annorum, Rex munus Archithalassi Duci Antino, officium vero supremi venatorum Præfecti Principi Dombano commisit, donec Ludovicus adolesceret. Hujus autem tutelam gessit Dux Aurelianensis.

Anno 1737 Delphino nomen Ludovici, & tribus senioribus sororibus sua pariter fuerunt imposita, patrinis ex Regio sanguine Principibus. Accessit nova soror, *Madame la Septieme* appellata interim, donec maturiori ætate, suppletis ceremoniis, nomen aliud sortiretur.

Chauvelinus, sigilli custos & Minister Status, hoc anno gratia Regis excidens, ab Aula fuit relegatus. Causas, quæ ferebantur, nolo memorare. **Chauvelin exul.**

Gedano in compensationem damni, quod propter Stanislaum passum est, Rex quingenta librarum millia supra millionem transmisit.

1738 plures in Parlamento mutationes a Rege susceptæ sunt, Consilii autem Regii Status Secretarius renuntiatus est Comes de *Maurepa*: ex 55 manipulorum Ductoribus creati totidem Campi Mareschalli: & 32 Generales locum - tenentes; qui prius erant Campi-Mareschalli, seu castrorum Præfecti.

Obiit 1 Carolus Joachimus Colbertus, Episcopus Montis Pessulani, 71 æt. anno, 42 Episcopatus, pertinaciter Constitutioni *Unigenitus* obluctatus. 2 Ludovicus Bonacus, ex variis Legationibus notus. Principes, Lichtensteinius Cæsareus, & Cantimirus Russicus Legatus venerunt Parisios.

Godefredus Bullionius Regi vendidit Vice - Comitatum Turenium quatuor millionibus librarum Gallicarum.

Annum 1739 illustrem fecerunt nuptiæ inter Philippum, Regium Hispaniæ Principem, anno 1720 natum, & Ludovicam Elisabetham, Galliarum Regis primogenitam, natam 1727. Marchio Minasius, Hispanicus extra Ordinem Legatus, nomine Philippi illam in sponsam petierat. Dux Aurelianensis procuratorio nomine eandem Philippo despondit, benedictionem nuptialem impertiente Cardinale Rohano, tota Aula, & tribus aliis Cardinalibus, Arverno, Fleurio, & Polignaco præsentibus. Deducta dein in Hispaniam nuptiale fœdus **Nuptiæ Philippi.**

 cum

cum Philippo præsente renovavit. Incredibile dictu, quanta in utraque Aula sollennitate hæc acta sint. Solus ornatus sponsæ dicitur 1500000 libris constitisse.

Obit Dux Borbonius. Anno 1740 obiit Ludovicus Henricus Dux Borbonius, æt. 47, ab anno 1723 ad 1726 Primi Ministri munere perfunctus. Reliquit quadrimum filium, Principem Condeum hactenus appellatum, sub tutela Comitis Charolesii patrui. Burgundiæ vero gubernatio Aniano interim, donec majorennem ætatem attingeret, fuit commissa.

Petrus Guerinus *Tencinus* ab Ebrodunensi Archiepiscopatu ad Lugdunensem fuit translatus. Illum obtinuit Bellilius ex Familia Fouquetana. Villenovano Constantinopoli Legatus suffectus est Marchio Castellanus.

Regina Hungariæ nuntiavit Regi mortem Patris sui, eumque sanctionis Pragmaticæ admonuit; sed ex dubio responso apparuit, nubes se in tempestatem contrahere. Interim Gallia, cum audiret, Portum Bellum ab Anglis obsideri, classem Bresto & Telone Martio in Americam misit, quæ Hispanos adjutura videbatur, sed anno sequenti rediit.

Anno 1741 Rex geminum exercitum adversus Domum Austriacam, quam divisam volebat, misit, alterum in Italiam, alterum in Germaniam & Bohemiam, sed non eo, quem speraverat, eventu: prout alias dictum.

Fleurio, cum vires fatiscerent, adjuncti Cardinalis *Tencinus*, & *Argensonus*, qui in partem laborum venirent.

Cum Principes Regii Sanguinis in Gallia nascuntur, privatim baptizantur; quando autem ad rationis usum pervenerunt, publice magna cum solennitate supplentur Ceremoniæ, atque nomina imponuntur; prout hoc anno contigit cum Principe Condeo seu Borbonio septenni, qui Ludovicus Henricus est cognominatus, & Comite Marchiæ, Principis Conty filio, pariter septenni, qui Ludovici Francisci nomen accepit.

Obit Card. Fleurius. Anno 1743, sicut dierum, sic meritorum plenus, ætatem 90 annorum clausit Andreas Hercules Fleurius, anno 1653 Lutevæ in Occitania natus, primum Foro-Juliensis (*Freius*) in Provincia creatus Episcopus, subin Præceptor Regis, anno 1726 loco Ducis Borbonii primus Regni Minister, ac Cardinalis. Hæreditatem, quæ fuit modica, reliquit Duci Fleurio, suo ex sorore nepoti. Dicuntur, proventus primi Ministri in singulos menses ad 50000 libras ascendere. Pingue hoc salarium Fleurius recusavit. Laudes summi hujus viri in solennibus exequiis P. Neuvillius S. J. prædicavit.

Quam-

Quamvis autem titulus Primi Ministri supprimeretur, Cardinalis tamen Tencinus magna apud Regem valebat gratia, & in rebus gerendis auctoritate. Negotiorum molem augebat gravissimum bellum, quod minus prospere in Germania succedebat; quippe Galli e Bavaria pulsi, & Dettingensi clade attriti, ultra Rhenum se recipere sunt coacti, & proprios fines defendere. Succedit Tencin Card.

Dux Carnutensis (*de Chartres*) Aurelianensis Ducis filius Ludovicus Philippus duxit Henrietam, Principis de Conty filiam.

Art. XI.

Rex Angliæ & Austriæ bellum denuntiat, cum Auxiliares tantum copias hactenus Bavariæ præbuisset. Morbo, quo Metis correptus fuerat, liberatus, Austriacos ex Alsatia pellit, Friburgum expugnat. Delphino sponsam Hispanam jungit. Gloriosam expeditionem in Flandria animat. Stuartum in Scotiam dirigit. Austriacos Provincia depellit. Anglos mari vincit.

Anno 1744 cum Galli ex Bohemia, Bavaria, atque omni prope Germania essent expulsi, immanem hominum & pecuniæ jacturam passi, jamque ceu bello victi haberentur contemptui, Rex Christianissimus id non ferendum ratus, ut orbi, quantæ Francis superessent vires, demonstraret, Angliæ & Austriæ bellum denuntiavit: illi quidem 15 Martii, huic vero 26 Aprilis. 129.

Angliæ quidem objiciebatur; licet Rex Franciæ post mortem Cæsaris nihil sibi vindicasset, tentatisque frustra omnibus amicæ transactionis remediis, debitas duntaxat fœderatæ Bavariæ auxiliares copias misisset, ab Anglia tamen Aulam Viennensem a pacificis fuisse consiliis abstractam, turbata contra solennia tot pacta publica, contraque jus gentium Galliæ commercia. Initum 1741 *neutralitatis* tractatum, post Gallorum ex Westphalia discessum, a Rege Angliæ ruptum, in omnem occasionem intento, qua plures in Galliam hostes concitare posset. Portum Toulonensem ab Anglis clausum, direptas spoliatasque naves. His motum Regem, ut Regi Angliæ & Electori Hannoverano bellum terra marique denuntiaret. Angliæ bellum denuntiatur.

Anglia

Anglia 9 Apr. indicto pariter bello vices reddidit. Gallia tres exercitus expedivit, primum ad Rhenum ſub Coignio, alterum in Flandriam ſub Noallio, tertium in Hannoniam ſub Harcurtio. Immenſis hi ſumptibus ſtabant. Sed Rex ex ſolis reductis officiis 126 librarum milliones comparſiſſe dicitur.

Et Auſtriæ. Indicti Auſtriæ belli hæ cauſæ allegabantur. Licet Rex, ſi partem belligerantem facere voluiſſet, facile fines ſuos potuiſſet protendere, aut conditiones ab Auſtria oblatas acceptare, niſi ſanctior ſibi fuiſſet fides, Bavariæ data. Quo major autem fuerit Regis moderatio, eo acerbius cum Gallis proceſſum, captivos dure habitos, virulenta ſcripta ſparſa, Alſatas ad defectionem ſollicitatos, contemptum Regem, &c. atque per hæc adactum ſe, Reginæ Hungariæ bellum denuntiare. Simulque per ſuum ad Comitia Imperii Francofurtenſia Legatum Ordines hortatus eſt, ut Imperatori ſuo adverſus Reginam aſſiſterent.

Aula Viennenſis indicto viciſſim bello querebatur, Galliam toto hoc bello ad id tota vi incubuiſſe, ut Domus Auſtriaca everteretur, prout Circularibus ſuis Reſcriptis abunde ſit demonſtratum. Cum Fulgida Porta moveri non potuiſſet, in Septentrione excitatum incendium. Haslangianas prioris anni propoſitiones non fuiſſe tales, ut acceptari potuiſſent. Galliam anno 1738 per Tractatum Definitivum ad defendendam Sanctionem Pragmaticam ſe obligaſſe, & Imperium jam anno 1732 per R. I. fidem deſiderari &c.

Interea vero Anglicæ claſſes Galliæ littora circumibant, quantumque poterant, vaſtabant, exili ad rei ſummam momento. In America naves & oppida ultro citroque rapta, nullo tot ſumptuum & operæ pretio.

Expeditionem Belgicam Rex ipſe ſuſcepit, cujus uberes fructus in Belgicis repræſentabimus. In caſtris ad Meninam Rex creavit Mauritii ſupremi Ducis Legatos Richelium, Momorancium, Ponſium, Eſtræum, cum 4 aliis, & 12 caſtrorum Præfectis: Mauritium de Saxonia Mareſchallum Franciæ: Argenſonum Status Secretarium loco Ameloti, præfecit.

Friburgi expugnatio. Cum nuntiatum fuiſſet, Auſtriacos tranſmiſſo Rheno in Alſatiam irrupiſſe, Rex cum parte exercitus e Belgio accurrit; ſed cum Metas perveniſſet, periculoſo morbo correptus fuit. At poſtquam convaluit, Argentinam, indeque ad oppugnationem Friburgi conceſſit, eaque urbe in poteſtatem redacta, Verſalias glorioſus rediit, atque futuram expeditionem ſolerter ordinavit.

Anno

Anno 1745 venit in Galliam Delphini sponsa Maria Theresia, Philippi V Hispaniarum Regis filia. Post celebratas autem maxima cum solennitate & apparatu nuptias, Rex rursus expeditionem Belgicam suscepit, cui summa cum potestate præfecit Comitem Mauritium, Regis Poloniæ fratrem naturalem, totaque æstate in Belgio substitit, tot expugnationum testis, & Archistrategi sui contra invidiam protector, subactaque tota Flandria Austriaca 1 Sept. Versalias rediit. (*vid. Belgica.*) **Delphini nuptiæ.**

Incidit in hunc annum trajectio Principis Caroli Eduardi in Scotiam, cui pater Jacobus Stuartus, quem *Prætendentem* vocant, jus suum in Magnam Britanniam cesserat. Jam anno priore tentata fuerat hæc transportatio, sed tempestatum procellis impedita. Hoc vero anno cum classicula, cui 360 tantummodo personæ (Galli, Scoti, Hiberni) erant impositæ, ex portu S. Lazari solvit 14 Julii cum Comite Murræ Scoto. Ex Insula Bella dein adjuncta est ipsis pro tutela navis bellica cum 600 viris. Occurrerunt autem illis tres Anglorum Bellicæ 20 Jul. Cum his dum pugnat Gallica, evasit classicula, atque feliciter appulsa est ad littus Lochabriæ, Scoticæ provinciæ. Noluit tamen videri Gallia, in hac trajectione partem habuisse. (*Quid autem in Scotia actum, in Anglicis referetur*). (*De captivitate vero Bellilii dictum in Germanicis*). **Stuartus in Scotiam.**

Obiit Dux de *Broglio*, Mareschallus Franciæ & Gubernator Argentinæ anno ætatis 74. Grammondus autem pariter Franciæ Mareschallus in prælio Fontenacensi cecidit. Villenovanus quoque Marchio, humili genere natus Marsiliæ, defunctus est æt. 70. Fuit multis annis Gallicus Cpoli Legatus, & an. 1739 pacem inter utrumque Imperatorem conciliavit, ab utroque donatus propterea. Carolus Princeps Subisius tertiis nuptiis duxit Victoriam Hasso-Rheinfelsensem. Löwendahlius Marchionatum Cressy emit.

Anno 1746 captis Bruxeliis, Rex, comitante Henrico Benedicto, Juniore Jacobi Stuarti Angliæ Regis filio, ad Belgicam rursus expeditionem profectus est, atque Antverpiam, Montes, Carolo-Regium, Namurcum &c., per Duces suos expugnavit. Redux in Galliam Eduardum Walliæ Principem, ab infelici expeditione Scotica, cum pluribus Milordis Gallicis navibus advectum clementissime excepit, & utrique fratri annuam pensionem liberaliter assignavit.

Austriaci ex Italia, superato Varo flumine, in Provinciam irruperunt; sed tentata frustra ob defectum rei tormentariæ Antipoli, accurrentibus pluribus Galliæ copiis, ac deficientibus alimentis, **Austriaci in Galliam.**

viam in Italiam relegere coacti sunt, amissis rursus munimentis S. Honorati & S. Margarethæ, quæ ope classis Anglicanæ occupaverant. (*vid. Ital.*) Mallebæo, quod Austriacis transitum Vari permisisset, abrogatum imperium & delatum Bellilio.

Mari bis victi sunt Angli a Gallis; Insulam tamen *Capitis Bretonici* seu *Regiam* recuperare non poterant, classe non tam ab Anglis quam ventis & tempestatibus Brestam redire coacta.

Art. XII.

Obit conjux Delphini. Nuptiæ cum Josepha Saxonica. Belgicæ victoriæ. Pax Aquisgranensis. Stuartus Avenionem. Natus Delphino Dux Burgundiæ, pluresque postea Principes.

130. Luctum Aulæ indixit obitus Mariæ Theresiæ, anno superiore Delphino nuptæ; quæ femellam enixa in puerperio extincta est. Ut stirps Regia propagaretur, conjecti oculi ad Aulam Saxonicam, quæ præstantes animo & corpore viragines educabat.

Bellefondo Archiepiscopo Parisiensi defuncto, Rex ad hanc dignitatem nominavit Christophorum Bellomontium (*Beaumont*) virum cordatum, & intrepidum Jurium Ecclesiasticorum Defensorem, qui prius erat Archiepiscopus Viennensis.

Obierunt præterea 1. Joan. Bapt. *Colbertus* Marchio de Torcy, Status Minister, Cancellarius Regius, Postarum omnium Præfectus, octogenario major. 2. Marchio Fenelonus de Salignac, a legatione sua Hollandica omnibus notus, ex vulnere, in pugna Leodiensi accepto. 3. Princeps Tingrius Mareschallus Franciæ, Gubernator Valencenis. 4. Damwillius, dum classem in Americam duceret. 5. Cæsar Phœbus de Bonneval, infelicis ad Turcas transfugæ frater, copiarum Ductor.

Nuptiæ alteræ Delphini.

Anno 1747 Regia solennitate celebratæ sunt nuptiæ secundæ Delphini cum Maria Josepha Poloniæ Regis tertia filia, Principe, quam admirari non satis poterant Galli. Hac celebritate peracta Rex in Belgium rursus abiit, anima sui exercitus, qui, cum Hollandi copias suas ab Anglis & Austriacis nollent separare, totam Flandriam Batavicam occupavit, reportata insigni ad *Laffeldam* in Leodiensi agro victoria, cujus fructus Bergæ ad Zomam, quamvis cruenta expugnatio.

pugnatio. (*vid. Belg.*) In mari autem Americano Angli aliquot bellicas Gallis ademerunt.

Argensono Status Secretario est subrogatus Puissæus, a legatione Hollandica avocatus, quam Abbas Villanus suscepit. Mauritius Saxo ob res fortiter gestas renuntiatus Gubernator Belgii conquisiti.

Anno 1748 Rex singulari usus moderatione pacem Aquisgranensem composuit, redditis, quæ in Belgio occupaverat, in eo tamen, quem tunc obtinebant, statu, dirutis videlicet pluribus munimentis, id unum assecutus, ut Philippus gener tres in Italia Ducatus obtineret. **Pax Aquisgranensis.**

Princeps Eduardus Stuart e Gallia vi pacis migrare jussus, Friburgum Helvetiorum primum sedem sibi destinaverat, protestante licet Anglo; at consilio mutato Avenionem, Pontificiæ ditionis in Gallia urbem, abiit. **Stuart pulsus e Gallia.**

Quamvis autem pax esset reducta, quia tamen immensis sumptibus bellum constiterat, ut debita extinguerentur, pars vigesima proventuum exigebatur, cum antea decima fuisset tribuenda.

Albemarlius Legatus Angliæ dicitur cum Rege lusisse, & duos librarum Gallicarum milliones perdidisse.

Anno 1751 natus est Delphino Princeps Lud. Jos. Xaverius, quem Rex Ducem Burgundiæ compellavit. Tota Gallia gaudio exultabat. Nec minorem lætitiam ad exteras Aulas Legati publica solennitate sunt contestati. Nox ignibus festivis illuminata, cusa nova moneta, sparsa in vulgus pecunia, remissa subditis pars tributorum, hymnus undique Divinus personuit. Sed quantum in nativitate hujus Principis erat gaudium, tantus decennio post, cum moreretur, luctus. **Natus Dux Burgundiæ.**

Sicut Ludovicus XIV grande nosocomium *Invalidorum*, pro infirmis videlicet militibus ingenti sumptu construxit, ita Ludovicus XV Academiam Regiam militarem pro 500 Nobilibus, ut arte bellica imbuantur, erexit, Academiam item Chirurgicam, & Marinam ad ediscendam rem nauticam & classiariam. Vires autem maritimas ita adauxit, ut 76 bellicis constarent, ultra quatuor tormentorum millia instructis. **Rex ornat Regnum.**

Cardinali Tencino, & Pussiæo Status Secretario, ab Aula recedentibus, suffecti sunt Status Ministri Comes Florentinus, Marchio Vrillierus, cum Rovilæo, & Contesto, qui Legatione Hagæ fungebatur. Dagensonus autem, Franciæ Cancellarius & sigilli

 custos

cuſtos octogenarius obiit, cum Comite Seguro, ex ultimo bello Bavarico noto, & Mommorantio, Franciæ Mareſchallo.

Funus Mauritii Saxonis Franciæ Mareſchalli Argentinam deductum eſt, ut more Lutherico ibidem ſepeliatur. Hæres ejus Comes Bellegardus, Regis Poloniæ Taurini Orator, Chambordi hæreditatis poſſeſſionem adiit.

Ab anno 1751 ad 1760 numeroſa ſobole augebatur Domus Regia, quippe ex Ludovico Delphino, ejusque ſereniſſima conjuge Maria Joſepha Poloniæ ac Saxoniæ Principe nati ſunt 1. Ludovicus Auguſtus *Dux Bituricenſis* anno 1754, baptizatus ſolenniter 1761. 2. Lud. Stanisl. Xaverius *Comes Provinciæ* 1755, bapt. 1761. 3. Carolus Philippus *Comes Arteſiæ* 1757, bapt. 1761. 4. Clotildis Xaveria 1759, bapt. 1761, & hi quidem hodiedum ſunt ſuperſtites, Deusque conſervet ſoſpites. Ante hos vero lucem aſpexerunt quatuor proles, 1. Maria Thereſia. 2. Maria Zephyrina. 3. Dux Burgundiæ. 4. Dux Aquitaniæ. Quos tamen vernantes flores prematura falx demeſſuit.

Anno 1756 colliſa eſt Gallia cum Anglis gravi bello, quod ſeptem annis in omnibus quatuor orbis partibus varia ſorte geſtum eſt, prout poſtea prolixius aliquantum narrabitur. Fortunatum Gallis initium: ejectus prope in Oceanum ex Germania hoſtis: expugnata a Richelio Inſula Minorica, res aliæ proſpere geſtæ. Sed progreſſus initiis minus reſpondit; amiſſis in America præſertim pluribus locis, quorum tamen aliqua per pacem recepta ſunt.

Art. XIII.

Concilium Ebrodunenſe, anno 1727.

[illegible]. Concilium hoc Provinciale celebravit Petrus *Tencinus* Archiepiſcopus tunc Ebrodunenſis, præſentibus 15 ſuæ Provinciæ Epiſcopis. Præter ſtatuta ſaluberrima de doctrina & diſciplina Eccleſiæ, agitata eſt cauſa *Sanicenſis Epiſcopi*, qui 80 annorum ſenecio litteras Paſtorales ediderat, quibus Reflexiones Quesnelli approbabat, Conſtitutionem vero *Unigenitus* confutare præſumpſit. Citatus propterea ad ſynodum, ſolitis appellantium tergiverſationibus & effugiis ſe ſubtraxit.

CAPUT

CAPUT IV.

Historia Janseniana & Quesnelliana

SÆCULI XVIII.

Originem & Progressum Jansenismi in Belgio & Gallia Parte VIII recensuimus ad Sæculum usque XVIII, nunc ea, quæ hoc, quod vivimus, sæculo acta sunt, breviter perstringemus.

Art. I.

Coddei, Archiepiscopi Sebasteni, Apostolici in Hollandia Vicarii, suspensio a sacris. Quesnelli, Brigodi, & Gerberonis captivitas. Eorum effigies.

Anno 1702 *Coddeus*, Archiepiscopus Sebastenus, *Vicarius Apostolicus in Hollandia*, a sacris functionibus fuit suspensus. Res ita habet. 132

Coddeus, Oratorii Berulliani Presbyter, anno 1686 Nercasselio mortuo in Vicariatu per unitas provincias Batavicas fuit suffectus, datusque Catholicis Episcopus, lupus ovibus. Quippe Jansenistarum capitibus singulari amicitia illigatus, novellas eorum opiniones disseminare omni ope adlaboravit, nunquam se adduci passus, ut formulæ Alexandri VII & Cleri Gallicani subscriberet. Codde Romam.

Sub tali pastore quomodo provisum fuerit ovili Christi inter hæreticos, facili conjectura est assequi. Sacerdotes plures, ventri servientes, administrabant sacramenta, & preces Ecclesiæ recitabant lingua vernacula, talisque corruptio invaluit, illamque Missionem turbavit adeo, ut Catholici magno numero querelas ad Sedem Apostolicam deferre cogerentur.

Innocentius XII causam 12 Cardinalium Congregationi examinandam commisit, quæ Coddeum Romam citavit, ut per se ipsum accusationi respondeat. Nihil non egit *Vaucelius* Jansenistarum Ordinarius Romæ Legatus, cum aliis in Gallia & Belgio Coddei amicis, ut Congregationem disturbaret, fulmenque averteret. At illa constans denuntiavit, nisi veniret, alium Vicarium suffectum iri. Vaucel.

Delbec. Ingressus igitur iter est anno 1700 cum P. *Delbecque* Dominicano amico zeloso. Bruxellis transiens noluit conferre cum Gerberonio, ut Romæ possit dicere, nihil sibi esse cum illo commercii. At vero cum Patavium venisset, invisit ad eum Hiacynthus Serry, magnam Quesnelli æstimationem præseferens, totiusque sanctæ Familiæ; qui favor spes ejus auxit, præsertim cum intellexisset, mortuum esse Innocentium XII, eique subrogatum Cardinalem Albanum.

Et sane non omnis eum spes fefellit. Nam Clemens XI cum magna benevolentiæ significatione ipsum excepit, si Novellis Hollandicis fides. At cum Cardinalium Congregatio 26 accusationis capita ei diluenda proponeret, conscientia mordente territus, cœpit causæ diffidere.

Suspensio. Ultima Congregatio habita fuit præsente Papa 7 Maji 1702, omniumque suffragia suspensionem ab officio decreverunt. Vix autem ea, quæ Romæ contigerant, in Hollandiam nuntiata fuerant, cum de Clero quidam, doctrinæ rigidæ, & vitæ laxæ, cui sub tali Rectore jam assueverant, homines, atque Jansenismi tabe jam infecti, sæcularem adversus executionem Hæreticorum potestatem implorantes, Heinsium Pensionarium & Consules Amstelodamenses convenerunt, qui in vota supplicum faciles, *Cockio*, quem Papa interim Vicarium substituerat, omni functione & administratione interdixerunt: contra vero *Hussenum*, quem Coddeus Provicarium constituerat, officio fungi voluerunt.

Quesnelli consilium. Hic, cum a Papa esset subjectus Interdicto, dubitavit, an eo teneretur. Consultum Oraculum (*Quesnellus*) e Delphico velut tripode respondit: pergeret ire vias suas, sine respectu ad ea, quæ Romæ essent acta. Sebastenum Archiepiscopum contra omnes æquitatis regulas esse condemnatum: judicium de hac causa ad Generales Ordines pertinere: Romam majorem dominationis amplificandæ quam Religionis rationem habere: Antichristum unum ex Romanis fore. An hæc vox hominis, qui se Catholicum & Ecclesiæ filium profitetur? Lutherum aliquem aut Calvinum audimus blaterantem.

Pontifex de omnibus informatus scripsit ad Catholicos, in Batavia & vicinis regionibus degentes, hortatusque est, ne seduci se paterentur a tumultuantibus: hos esse pastores, non ad custodiendas, sed mactandas & perdendas oves intentos, ad scindendam inconsutilem Christi togam, ad potestatem Ecclesiasticam funditus evertendam: affectari ab illis existimationem severæ doctrinæ, at satis patere, quo consilia & conatus eorum tendant.

Seba-

Sebastenus remissus quidem est in Hollandiam, sed ab officio Vicariatus penitus depositus. Quod sectarios adeo in furorem egit, ut *Breve Pontificium* infame & seditiosum dicerent, atque, ut supprimeretur, ab Hollandis peterent. Credi vix potest, quot quamque insolentes libelli mox prodierint, quibus absque pudore decidebatur, Coddeum non obstante Romana depositione pollere plena authoritate, quam Innocentius XI eidem tribuisset, dum Vicarium Apostolicum denuntiavit. Cusa in ejus honorem numismata, incisa æri imago, quæ exhibebat S. Petrum in cælos eundem recipientem. Furor Jans.

Obiit mirabilis hic sanctus anno 1710, an autem S. Petrus clavibus suis cælum eidem aperuerit, non constat. Qui claves contempsit, credo, cæli janitorem tam promptum non invenit. Certe successor S. Petri pro ejus anima orare prohibuit, ut qui suæ obstinationi & errori fuisset immortuus. Obitus Coddei.

Tanta autem erat Jansenistarum in omnes hominum ordines, atque potestates, sibi adversantes, impudens petulantia, ut anno 1703 tres eorum principes, Quesnellus, Gerberonus, & Brigodus Bruxellis merito sint comprehensi & in custodiam dati.

P. *Paschasium Quesnellum* Oratorii Berulliani Sacerdotem, Jansenismi veneno plenis visceribus hausto, adversus superiores suos contumacem, pœnarum metu jam anno 1685 in Belgium, ubi liberiorem auram se capturum crediderat, profugisse, ibique, Religioso exuto habitu, veste laica latitasse, supra diximus. Et quidem initio Bruxellis cum Arnaldo se occuluit. Inde 1690 Lugdunum Batavorum, tum in agrum Leodiensem, ac dein rursus Bruxellas secreto concessit, ibique grandem libellorum numerum conscripsit, quorum plerique Romæ, in Gallia & Belgio fuerunt condemnati, plures manu carnificis in ignem projecti. Quesnelli acta.

Labores ipsius crescebant, ubi mortuo Arnaldo succedens patriarchatum iniit, commercium litterarum cum omnibus Jansenistis, per curias, aulas, Academias, Religiosas domos, Monialium claustra, communitates sæculares, per Europam distributis, sedulo nutriens, ac partibus suis augendis ubique intentus.

Archiepiscopus Mechliniensis, cum tot sparsos ab eo noxios libellos, animarumque crescentem in dies ruinam cerneret, de mediis sistendi impetum apud se deliberavit. Jam anno 1702 ad Congregationem S. Officii eum detulerat. At Roma parum poterat adversus homines, sacra Vaticani fulmina omnemque authoritatem Ecclesiæ cachinanti sibilo explodere assuetos. Brachium igitur sæculare

culare implorandum ratus, a Rege Catholico obtinuit, ut Marchioni Bedmario, qui pro Electore Bavariæ Belgium administrabat, Quesnellum ac socios capiendi mandatum daretur.

Captus. Comprehensus igitur anno 1703 Bruxellis a militibus in suo cubiculo, in Archiepiscopalem custodiam ductus est. At ecce! nobilis quidam Gallus perfosso noctu muro illum liberavit: fuissetque plenum gaudium, si litteræ etiam illius & scripta per eandem rimam potuissent evadere. Ex his scriptis multa fuerunt detecta iniquitatis

Evadit. mysteria, Ecclesiasticis & Politicis Potestatibus summe injuriosa, fraudes, cuniculi, machinationes, totiusque sectæ insanæ substructiones, ipsa adeo maligna animorum errantium sensa, eorum quoque, qui pro sinceris Catholicis habebantur.

Quamvis autem summum Jansenistarum in Jesuitas odium alias plurimis argumentis manifeste fuerit proditum, ex scriptis tamen

Scripta. istis multa in lucem fuerunt producta, quæ tenebris alias mansissent involuta, collusiones etiam cum Catholicis in Societatis exitium.

Profecto, si Quesnellus ejusque socii cum scriptis suis arcanis non fuissent comprehensi, nesciret orbis obligationes, quibus Societatis Jesu adversarii, etiam Catholici, Jansenistis sunt obstricti, nodumque, quo cum illis erant constricti. Quis e. g. sciret, quantum Hiacynthus Serry iis debeat, ut Historia Congregationum de *Auxiliis* poliretur & ederetur? quis, Seminarium Missionum externarum Parisiense usum Quesnelli calamo ad denigrandas Ceremonias Sinenses & Jesuitas?

Vix e custodia Quesnellus eruperat, cum nimbum injuriarum effudit, in Archiepiscopum maxime Mechliniensem, captivitatis suæ auctorem. An S. Petrus, e custodia liberatus, vel in Herodem sic egit?

Hæ calumniæ, multaque crimina, de quibus ex propriis aliorumque ad eum litteris erat convictus, Mechliniensem Archiepiscopum permoverunt, ut publice eum citaret ad respondendum; cum non compareret, contumaciæ condemnatus, & excommunicatus per solennem sententiam est denuntiatus.

Brigodi dolosa conversio. Cum Quesnello eodem in loco & tempore comprehensus fuit Arnoldus Josephus *Brigodus*, qui post semestrem carcerem ea conversi animi dedit indicia, ut visæ sint tenebræ lucem affudisse; nam Archiepiscopo libellum supplicem porrexit, in quo fassus est, præcipuum suum fuisse officium a pluribus jam annis, curare, ut libri Jansenistarum imprimantur & distribuantur.

Petiit

Petiit veniam, exemplo usus Divinæ in pœnitentes misericordiæ. Archiepiscopus liberavit captivum ea lege, ut ederet professionem fidei, formulæ subscriberet sine distinctione, sacris exercitiis 15 dies impenderet, generali confessione animum expiaret, his præstitis e Diœcesi Mechliniensi exulatum discederet. Nequam omnia promisit: servavit nihil. Sed quid aliud a Jansenista exspectes?

Tertius Bruxellis interceptus est P. *Gabriel Gerberon*, ex Congregatione S. Mauri Religiosus, qui plures in Gallia libellos sparserat, hæresi faventes, dandus propterea mandato Regis in custodiam, ad Corbeiense Monasterium jam anno 1682 profugit. Inde Sanctissimo suo Ordini rebellis, in Hollandiam evadens, Roterodami substitit, assumptoque nomine Augustini *Kergre*, Unitas Provincias Flandriamque diluvio libellorum de gratia inundavit. Jansenismi non alius defensor ardentior; ut adeo inter Patriarchas Janseniani Ordinis censeri sit meritus: spesque affulsisset, post mortem Arnaldi Abbatem fore, nisi singularibus opinionibus inhærens suos non raro contribules invasisset, Arnaldum adeo & Quesnellum. Id maxime vitio illi dabant, qui ejusdem mentis erant, quod sensa sua nimis aperte proloqueretur, majori arte & circumspectione proponenda rati, ut verba ambigua, prout occasio tulerit, in omnem partem circumagi queant. Gerberoni effigies.

Postquam interceptus fuerat, clementiæ Archiepiscopi se submisit, paratus, ut asserebat, ad omnes, quas irrogare placuerit, pœnas. Institutus juris Processus: 29 *Interrogatoria*, ut vocant, proposita: convictus decuisse hæresin, præsertim postquam abjecto Religioso habitu laicum induisset; proscidisse Papam contumeliis, Principes, omnesque, quos adversari sibi credidisset: condemnatus est ad emittendam professionem fidei, signandam formulam, abjurandam 5 propositionum doctrinam, ad regressum in suum Monasterium, ubi inclusus maneat, donec Ecclesiæ sit satisfactum, & de emendatione vitæ & doctrinæ constet.

At quamvis ante submissionem promiserat, post sententiam tamen latam doctrinam suam retractare & formulam signare noluit sine restrictione. Quæ pertinacia Regem Christianissimum permovit, ut eum ceu subditum suum ex Belgio reposceret, ac primum in Ambianum, dein Vincennarum carcerem mitti juberet.

Ergastuli rigor emollire non poterat pluribus annis induratum pectus senis octogenarii; tandem vero gratia Dei potentior flexit pervicaciam.

Quippe anno 1710 obtulit se ad signandam formulam: retractavit doctrinam erroneam, fassus, defensas a se propositiones damnatas. Eandem retractationem habuit ratam, postquam ex Vincennensi carcere liberatus in Monasterium S. Germani ad fratres suos fuerat translatus. Paucis vero post mensibus lethali morbo correptus pœnitens obiit, postquam dimidium & ultra sæculum rebellis fuerat, Ecclesiæ plene subjectus.

Art. II.

Clementis XI Constitutio Vineam Domini Sabaoth *adversus Jansenistas.*

Anno 1705 Clemens XI occasione *Casus Conscientiæ*, quem
133. Parte VIII retulimus, & a 40 Doctoribus approbatum diximus, edidit Bullam adversus Jansenistas celeberrimam, cujus initium *Vineam Domini Sabaoth* (cujus Synopsin subjicio.) In hac memorat, ab Innocentio X quinque famosas propositiones, ex libro Jansenii excerptas, fuisse confixas, atque hanc Constitutionem, *ad publicæ tranquillitatis perturbatorum subtili tectas calliditate machinationes penitus evertendas*, ab Alexandro VII confirmatam, novarumque declarationum accessione constabilitam.

Insertis dein horum Pontificum Constitutionibus Clemens XI prosequitur: *Causam equidem esse finitam, non tamen sic, ut par erat, finitum errorem, Apostolico toties mucrone percussum. Neque enim defuisse & adhuc deesse homines, veritati non adquiescentes, & nunquam Ecclesiæ contradicendi finem facientes, qui variis distinctionibus, seu potius effugiis, ad circumventionem erroris excogitatis, Ecclesiam ipsam turbare conantur, quodque deterius est, ipsamet Apostolicæ Sedis Decreta, præsertim Clementis IX, & Innocentii XII in erroris sui patrocinium advocare, temerario plane ausu, non erubescunt, perinde, acsi memoratus Clemens aliquam in tam gravi negotio exceptionem, seu restrictionem, quam nullam se unquam fuisse admissurum protestatus fuit, re ipsa admisisset, Innocentius XII vero, dum prædictas 5 propositiones in sensu obvio, quem verba ipsa exhibent, damnatas esse pronuntiavit, non de ipsomet obvio sensu, quem in Jansenii libro habent, quive ab eodem Jansenio intentus, ac ab Innoc. X & Alex. VII damnatus fuerat, sed de alio quodam diverso sensu cogitasset, dictasque Constitutiones temperare & restringere voluisset iisdem ipsis litteris, quibus eas in suo robore fuisse & esse, seque illis firmiter inhærere verbis apertissimis asserebat.*

Præ-

Præterea iidem inquieti homines, inquit porro Pontifex, *sparsis undequaque scriptionibus ac libellis, exquisita ad fallendum arte compositis, non sine gravi Sedis Apostolicæ injuria, maximoque totius Ecclesiæ scandalo docere non sunt veriti, ad obedientiam, Constitutionibus Apostolicis debitam, non requiri, ut quis Jansenianí libri sensum, in dictis 5 propositionibus damnatum, interius ut hæreticum damnet, sed satis esse, si ea de re* obsequiosum Silentum *(ut ipsi vocant) teneatur. Quæ quidem assertio, quam absurda sit, & animabus fidelium perniciosa, satis apparet, dum fallacis hujus doctrinæ pallio non deponitur error, sed absconditur: vulnus tegitur, non curatur: Ecclesiæ illuditur, non paretur, & lata denique filiis inobedientiæ via sternitur ad fovendam silentio hæresin, dum ipsam Jansenii hæresin, quam a Sede Apostolica damnatam Ecclesia universalis exhorruit, adhuc interius abjicere, & corde improbare detrectant.*

Quin etiam eo impudentiæ nonnullos devenisse compertum est, ut veluti naturalis honestatis, nedum Christianæ sinceritatis obliti, asserere non dubitaverint, formulæ, ab Alexandro VII præscriptæ, subscribi licite posse, etiam ab iis, qui interius non judicant, in Jansenii libro doctrinam hæreticam contineri, quasi vero liceat Ecclesiam jurejurando decipere; dum loquuntur, quod Ecclesia loquitur, quod tamen sentit ipsa, non sentiunt, seque parere Constitutionibus Apostolicis profitentur, quibus animo contradicunt.

Hinc est, quod nos ad opportunum & efficax tam exitialis morbi, qui ut cancer serpit, & quotidie in deterius vergit, remedium adhibendum - - - primo quidem præinsertas Innocentii X & Alexandri VII Constitutiones, omniaque & singula, in eis contenta auctoritate Apostolica confirmamus, approbamus, & innovamus.

Ac insuper, ut quævis in posterum erroris occasio penitus præcidatur, atque omnes Catholicæ Ecclesiæ filii Ecclesiam ipsam audire, non tacendo solum (nam & impii in tenebris conticescunt) sed & interius obsequendo, quæ vera est hominis orthodoxi obedientia, condiscant, hac nostra perpetuo valitura Constitutione obedientiæ, quæ præinsertis Constitutionibus Apostolicis debetur, obsequioso illo silentio minime satisfieri, sed damnatum in 5 propositionibus Jansenii sensum, quem verba illarum præseferunt, ab omnibus Christi fidelibus ut hæreticum, non ore solum, sed & corde rejici ac damnari debere, nec alia mente, animo, aut credulitate supra dictæ formulæ subscribi licite posse, ita, ut, qui secus aut contra, quoad hæc omnia & singula, senserint, tennerint, aut prædicaverint, verbo vel scripto docuerint aut asseruerint, tanquam præfatarum Constitutionum Apostolicarum transgressores omnibus illarum censuris & pœnis omnino subjaceant, eadem auctoritate Apostolica decernimus & declaramus.

Tametsi autem hæc Bulla adeo clara sit atque dilucida, ut solis radiis scripta videatur, non tamen deerant excæcatæ mentes, quæ obscuritatis eandem accusarent, dicerentque, circa punctum principale nihil fuisse decisum. Alii ex Jansenistis, cum omne aliud effugium sibi præclusum viderent, ad vituperia, calumnias, Sedisque Apostolicæ contemptum versi sunt. Ex illis Withus Licentiatus Lovaniensis non exhorruit petulanti ore effutire, opus esse tenebrarum, Antichristo dignum, quo vera Christi gratia destruatur, & Pelagianismus stabiliatur.

At, ringentibus hæreticis, alius multo sensus erat orbis Catholici, qui Bullam, ut par est, summa veneratione recepit. Rex Christianissimus illico jussit, eandem in Acta Parlamenti referri, ac toto Regno promulgari, additis litteris, executionem imperantibus.

Solus Episcopus S. Pontii in Occitania tergiversatus est, allegans exemplum 23 Episcoporum, qui anno 1667 pro obsequioso silentio stetissent. At mandatum ipsius, ad Diœcesanos missum, anno 1709 fuit condemnatum, cum epistola ad Atrebatensem scripta.

Quamvis autem Episcopi Galliæ receperint Constitutionem, displicuit tamen Pontifici modus. Nam (præterquam quod Noallius dixisse feratur, Ecclesiam non esse infallibilem in decidendis quæstionibus facti, etiam dogmatici, si non sit revelatum) Archiepiscopo Rothomagensi duce conventus Cleri pronuntiasse dicitur, Constitutiones summorum Pontificum obligare totam Ecclesiam, postquam fuissent acceptatæ a corpore Pastorum, atque hanc acceptationem ex parte Episcoporum fieri per viam Judicii.

Hac clausula offensus Papa anno 1706 ad Regem scripsit, quod Episcopi non tam fuerint congregati ad recipiendam Bullam, quam ad restringendam auctoritatem sanctæ Sedis, aut potius evertendam.

Quomodo Bulla sit acceptata in Gallia.

Cum igitur Rex vellet, ut Papæ satisfieret, Cardinalis Noallius, qui conventui præsederat, cum aliis sex Archiepiscopis & 5 Episcopis, qui omnibus deliberationibus interfuerant, 1710 explicationem processus sui verbalis Romam misit. Addidit epistolam anno sequenti, in qua magno cum dolore se intellexisse ait, Sanctitatem suam judicare Constitutionem contra errores Jansenianos non fuisse cum debito respectu & submissione, quæ eidem debetur, receptam; cum tamen conventus anni 1705 crediderit, se eandem re-

recepisse cum eadem veneratione, qua Antecessores sui Bullas priorum Pontificum super illa ipsa materia.

Quando Conventus dixit, quod Constitutiones summorum Pontificum obligent totam Ecclesiam, *postquam acceptatæ fuerint a corpore Pastorum*, non intendisse dicere, acceptationem esse necessariam, quæ sit *solennis*, neque alio fine id dictum, quam ut Jansenistis omne præcludatur effugium, quo elabi essent conaturi. Neque eam fuisse mentem, ut Conventus velut Judex Constitutionem examinaret, aut tribunali suo subjiceret, sed ut conformitatem suæ doctrinæ cum Apostolica, magno cum gaudio accepta, significaret.

Conventum habuisse sibi persuasissimum, nihil deesse Bullæ, quo minus totam Ecclesiam obliget; nullaque ratione ab ea appellari posse, neque ulli mutationi esse obnoxiam.

Sub finem rogat, ut sua Sanctitas bene sentiat de Ecclesia Gallicana, sicut S. Bernardus, qui Innocentio II scripsisset, quod illa sit firma in fide, pacifica in unitate, semper submissa & obediens Sedi Apostolicæ. Talem adhuc hodie esse animum omnium Episcoporum. *Quantum ad me*, addit Noallius, *semper primus ero in exhibenda obedientia debita. Religio, gratitudo, & respectus, quo ex imo corde feror erga Romanam Ecclesiam, frequenter in memoriam mihi reducunt obligationes, quibus Apostolicæ Sedi obstrictus sum: neque est, quod me obfirmem in hoc proposito perfectæ obedientiæ; sufficit aspicere purpuram, qua me placuit vestire.*

Hæ litteræ argumento manifesto sunt, quod Episcopi Galliæ non prætendant judicare judicium summi Pastoris, conformiter iis, quæ Zosimus Papa olim scripsit ad Episcopos Africæ, quod *traditio & Patres tantam attribuerint Sedi Apostolicæ auctoritatem, ut nemo disputare debeat de ejus sententia.*

Eodem tempore Rex quoque scripsit Pontifici, eumque certum esse jussit, se semper paratum fore, auctoritate sua tueri venerationem, Capiti Ecclesiæ, & Jesu Christi in terris Vicario debitam.

Academia Lovaniensis, recepta Bulla *Vineam Domini*, iterum damnavit Casum conscientiæ, a Jansenistis propositum, declaratque 1 Ecclesiam infallibiliter judicare posse de sensu librorum. **Acad. Lovan. judicium.**

2. Doctrinam de gratia intrinsece efficace & prædestinatione gratuita esse plurium scholarum, & etiam suam; sed eam defendi posse modo hæretico, prout faciant Jansenistæ, qui negant gratiam sufficientem, per quam observatio præceptorum fiat possibilis.

 3. Agno-

3. Agnoſcunt obligationem, omnes actiones virtualiter referendi ad Deum; improbant tamen opinionem, quod detur præceptum particulare, quamcunque actionem referendi ad Deum *per amorem actualem.*

4. Opinionem eorum, qui exigunt contritionem perfectam ad ſacramentum pœnitentiæ, ſibi non videri conformem principiis fidei, neque naturæ ſacramenti.

5. Aſſiſtere ſacrificio Miſſæ in peccato mortali non eſſe novum peccatum mortale.

6. Sibi videri, quod fautores Janſeniſtarum parum faveant cultui B. V. ejusque immaculatæ conceptioni.

7. Rejiciunt libros, quorum lectionem 40 Doctores, de quibus ſupra, approbaverant.

8. Prout etiam verſionem S. Scripturæ in linguam vulgarem, præſertim novi teſtamenti Montenſem.

Papa ſumma voluptate accepit hæc Acta Univerſitatis Lovanienſis, laudavitque ſcriptis litteris; hortatus ſimul, ut pergerent eſſe defenſores & ornamentum Eccleſiæ Belgicæ. Nec novas atque peregrinas opiniones patiantur doceri

Art. III.

De Abbatia Portu - Regia Janſeniana.

134. Frequens hactenus facta eſt mentio Portus- Regalis, ejusque incolarum, Janſenianis erroribus efflictim faventium. Unde fortaſſis lector in hoc Eruditionis Apparatu exſpectabit enucleatiorem hac de re explicationem.

Fuit igitur Portus Regalis Abbatia Ordinis Ciſtercienſis Monialium, ſex milliaribus Pariſiis diſtans, anno 1204 fundata. *Angelica* Arnaldina Abbatiſſa, celeberrimi Doctoris Antonii Arnaldi ſoror, anno 1626 communitatem ſuam Lutetiam tranſtulit, ibique ſub directione Joannis Vergerii, Abbatis San-Cyrani, novum domicilium fixit, quod *Portus Regius Pariſienſis* appellabatur, ad diſtinctionem a Portu Regio *Campeſtri* ſeu rurali, ad quem locum vacuum variæ conditionis homines, doctrina etiam conſpicui, ſe receperunt.

Anno

Anno 1647 quædam Moniales ex Portu Regali Parisiensi in Campestrem cum consensu Archiepiscopi migrarunt, ea tamen lege, ut Abbatissæ Parisiensi manerent subjectæ.

Erat autem Cœnobium utrumque a viris eo confugientibus fœde corruptum, atque Janseniana tabe infectum. Quippe formulæ pure & sine distinctione subscribere noluerant; licet Harduinus de Perefixo Archiepiscopus Parisiensis fidem tantum humanam circa factum requireret. Quin scriptum eidem obtulerant, in quo iis, quæ ad fidem pertinent, assensum promittebant; circa ea autem, quæ sunt facti, silentium tantummodo.

Archiepiscopus proin Abbatissam Parisiensem aliasque 12 Moniales abduci jussit, & in varia claustra divisit, reliquisque in utroque Monasterio Sacramentorum usu interdixit; donec tandem anno 1669 compositio aliqua fuit inita, sororibus exemplo 4 Episcoporum Clementis IX declaratione abutentibus. Cumque aliquæ absolute ac pure subscripsissent formulari, aliæ vero cum restrictione, ortum est eas inter schisma ac discordia, ut necesse fuerit, utrumque Cœnobium cum bonis & reditibus omnino separare, data utrique Antistite, ab altera independente.

Constitutioni *Vineam Domini* anno 1705 se rursus opposuerunt, atque Abbatissis suis inobedientes Pontificis & Regis mandato, iterum per varia monasteria sunt dispersæ, Domo Campestri penitus sublata, & cum Parisiensi unita.

Fœminæ istæ, tum indole sua refractariæ erant & novitatum cupidæ, tum a viris, quorum directioni se commiserant, pietatis specie seductæ sunt. Hos inter erant Abbas Sancyranus, Arnaldus (qui plures Jansenistas ad Portum Regium, magna patrimonii sui parte a se ditatum, adduxerat) Petrus Nicolius (alias sub nomine Guilielmi Wendrockii latens) Theologiæ Baccalaureus, Arnaldi socius, qui plures famosos libellos penna virulenta conscripsit. Blasius Paschalis, Litterarum Provincialium consarcinator, & calumniator notorius, intimus Arnaldi amicus. Godefridus Hermant, quia Arnaldo adhærebat, a Sorbona exclusus, Jansenianos errores pluribus scriptis defendit. Claudius de S. Martha, confessarius Monialium Portus Regalis: Ludovicus le Nain de Tillemont, famosi pariter scriptores Jansenistæ, qui omnes sub nomine *Dominorum aut Doctorum de Portu Regali* compellantur.

Art.

Art. IV.

Papa damnat Reflexiones Morales *Quesnelli in* Novum Testamentum, *a Noallio approbatas. Turbæ propterea ortæ. Bulla Unigenitus, qua* 101 *propositiones Quesnelli damnantur.*

135. **Quesnellus projicit pomum discordiæ.** Quesnellus tacito nomine suo librum edidit famosum, in 4 tomos divisum, sub hoc titulo: *Le nouveau Testament avec des reflexions morales sur chaque verset &c.* Qui sermonis Gallici elegantia & pietatis specie multos decepit, magnisque deinceps in hanc usque diem motibus Galliam Belgiumque concussit. Auctor illum dedicavit anno 1693 Noallio, tunc adhucdum Episcopo Catalaunensi, postmodum ad Archiepiscopatum Parisiensem & S. R. E. Cardinalatum assumpto, qui opus hoc splendenti elogio exornavit, & approbavit.

Noallius, cum audisset, librum a multis reprobari, Theologis illum de novo examinandum tradidit, notandumque, si quid correctione indigeret. Verum tot erroribus scatebat, ut quacunque correctione & interpretatione adhibita, multum adhuc veneni superesset.

Multis interim editionibus opere recuso, eo usque in dies crescebat malum, ut querelæ Romam deferrentur. Cardinales & Theologi, quibus Papa librum examinandum commisit, post exactam discussionem, lectionem illius prohibendam censuerunt, quod textus, ad imitationem versionis Montensis, multis locis essent corrupti, notæ vero & reflexiones textibus appositæ qualibet pagina exhiberent doctrinam seditiosam, temerariam, perniciosam, erroneam, jam condemnatam, & manifeste Jansenianam.

Hoc fuit fundamentum Decreti, per quod Papa non tantum prohibuit sub pœna excommunicationis, ipso facto incurrendæ, lectionem, impressionem & distractionem libri; sed insuper jussit, omnia exemplaria deferri ad Ordinarium loci, aut Inquisitores, ut publice comburantur.

Ubi hoc Decretum, anno 1708 editum, in Galliam pervenit, auctor *de la Clef du Cabinet des Princes*, seu Diarium Verdunense, ut honorem Quesnelli, ejusque Approbatorum defenderet, finxit, opus per editiones, Protestantium in terris factas, fuisse corruptum, ac proin merito condemnatum. Displicuit ipsis etiam Jansenistis

senistis tam apertum mendacium, cum constaret, nunquam a Protestantibus fuisse recusum. Igitur in malignas curiæ Romanæ affectiones retulerunt, & factionem Cardinalis Fabroni, qui magis esset Jesuita, quam ipsi Jesuitæ, opus tenebrarum, & attentatum scandalosum appellantes Decretum.

Quamvis autem hoc decretum (ex respectu credo erga Cardinalem Noallium, qui *Novum Testamentum cum Reflexionibus Moralibus* Quesnelli approbaverat, & grandi, quod diximus, elogio honoraverat) non fuerit statim universaliter receptum in Gallia, plures tamen Prælati *Reflexiones Morales* proscripserunt; alios authoritas Noallii retinuit.

Cum autem hoc negotium in dies agitaretur ferventius, Rex Christianissimus Papæ supplicabat, ut de libro Reflexionum solenniter & modo maxime authentico pronuntiaret, propositiones, censura dignas, assignando; &, cum obtinere a Noallio revocationem suæ approbationis non potuisset, anno 1711 per Decretum sanctioris sui consilii prohibuit novam libri editionem, ejusque distractionem.

Præterea tres Episcopi, Lucionensis, Rupellensis, & Gapensis, Instructionem Pastoralem in Diœcesibus suis promulgarunt, qua eædem Reflexiones Quesnelli Morales in novum Testamentum fuerunt condemnatæ. In hac ordinatione dicebatur, quinque famosas propositiones clare contineri in libro Jansenii, easque omnes renovari in Reflexionibus Quesnelli: S. Augustinum autem longe remotum esse ab hac doctrina, ejusque textus, a Jansenistis adduci solitos, doctissime explicarunt, quin tamen Scholæ ulli Catholicæ præjudicium inferrent.

Contra hanc trium Episcoporum Ordinationem Card. Noallius anno 1711 *Instructionem Pastoralem* edidit, in cujus principio ait, relatum sibi esse, in Ordinatione illa trium Episcoporum contineri plura contraria fidei & puritati doctrinæ moralis, &, quamvis velint oppugnare errores Jansenii, tertiæ tamen ejus propositioni, & quibusdam Bajanis eos favere; de S. Augustino autem contemptim loqui. Peccatores absolvi, antequam se probent; sub prætextu ignorantiæ invincibilis excusari scelera, juri naturæ opposita: hac via si procedatur, brevi renovatum iri omnes laxas propositiones, a Pontificibus & clero Gallicano damnatas anno 1700. **Noallii Instructio Pastoralis.**

His præmissis Noallius prohibet lectionem dictæ ordinationis, additque, quod sine acceptatione personarum proscripserit e sua Diœcesi omnes novitates, uti 1696 *Expositionem fidei*: 1699 Quietismum: 1700 laxam doctrinam moralem: 1703 Casum conscientiæ: 1706 Institutiones Theologicas P. Juvenini ex Oratorio, & novissime Moniales Portus Regalis.

Dum sic fervebat contentio, & Noallius nollet acceptare compositionem a curia oblatam, Rex iterato apud Papam institit, ut Reflexiones Quesnelli distinctius damnaret: simulque Delphinus, qui Romam, acsi faveret Quesnello, delatus fuerat, doctissimam pro se apologiam scripsit.

Tandem Clemens XI anno 1713 celeberrima Bulla *Unigenitus* condemnavit 101 propositiones, ex Reflexionibus Moralibus Quesnelli extractas, prohibetque illas defendi sub censura Ecclesiastica, ipso facto incurrenda.

Bulla Unigenitus.

In hac Pontifex Constitutione ait, *Unigenitum Dei Filium saluberrimo documento nos admonuisse, ut attenderemus a falsis prophetis, qui veniunt ad nos in vestimentis ovium, & splendida pietatis specie prava dogmata latenter insinuantes, introducunt sectas perditionis sub imagine sanctitatis. Utque facilius incautis obrepant, quasi deponentes lupinam pellem, & sese Divinæ legis sententiis, velut quibusdam ovium velleribus obvolventes, Sanctarum Scripturarum verbis, quæ multipliciter in suam aliorumque perniciem depravant, nequiter abutuntur; antiqui scilicet, a quo progeniti sunt, mendacii parentis exemplo, ac magisterio edocti, nullam esse ad fallendum expeditiorem viam, quam ut Divinorum verborum prætendatur authoritas.*

Memorat dein Pontifex, se cum intimo dolore accepisse, librum quendam, Gallico idiomate olim impressum, & in plures tomos distributum, sub titulo: *Le Nouveau Testament* &c., tametsi alias jam a se damnatum, ac Catholicis veritatibus pravarum doctrinarum mendacia multifariam permiscentem, adhuc tamen tanquam ab omni errore immunem haberi a pluribus, fidelium manibus passim obtrudi, etiam latine redditum, ut pluribus noceat.

Quapropter se non minus Pastoralis curæ suæ stimulis, quam frequentibus orthodoxæ fidei zelatorum querelis, maxime vero complurium Galliæ Episcoporum litteris ac precibus excitatum, gliscenti morbo validiori modo obviam ire decrevisse.

Cum igitur constet, summam hujus libri perniciem ideo potissimum invalescere, quod eadem intus lateat, & velut improba sanies non nisi secto ulcere foras erumpat, legentes vero specie quadam pietatis primo aspectu illiciat, nihil salubrius præstari posse,

posse, quam si fallax libri doctrina, generatim solummodo hactenus indicata, pluribus singillatim excerptis ex eo propositionibus, distinctius & apertius explicaretur, atque fidelibus noxia zizaniorum semina e medio tritici, quo tegebantur, educta, velut ob oculos exponerentur.

Id ipsum e re Catholica maxime futurum, non modo præfatos Episcopos, sed & ipsum etiam Regem Christianissimum pro eximio suo in Catholicam Religionem zelo, sæpius contestatum fuisse, repetitis propterea vere piis officiis & ardentibus votis a Sede Apostolica efflagitantem, ut animarum necessitati censura consuleretur.

Hinc plurimas e prædicto libro propositiones extractas a compluribus in S. Theologia Magistris, primo quidem coram duobus Cardinalibus accurate discussas; deinde vero coram ipso summo Pontifice, adhibito etiam aliorum plurium Cardinalium consilio, quam maxima diligentia ac maturitate, singularum insuper propositionum cum ipsomet libri textu exactissime facta collatione, pluries iteratis congregationibus, expensas fuisse & examinatas.

Recensitis dein 101 propositionibus, subjungit Pontifex: *Auditis itaque, tum voce tum scripto Nobis exhibitis, præfatorum Cardinalium, aliorumque Theologorum suffragiis, Divinique in primis luminis, privatis ad eum finem, publicisque etiam indictis precibus implorato præsidio, omnes & singulas propositiones præinsertas, tanquam falsas, captiosas, male sonantes, piarum aurium offensivas, scandalosas, perniciosas, temerarias, Ecclesiæ & ejus praxi injuriosas, neque in Ecclesiam solum, sed etiam in Potestates seculi contumeliosas, seditiosas, impias, blasphemas, suspectas de hæresi, ac hæresim ipsam sapientes, nec non hæreticis & hæresibus, ac etiam schismati faventes, erroneas, hæresi proximas, pluries damnatas, ac demum etiam hæreticas, variasque hæreses, & potissimum* illas, *quæ in famosis Jansenii propositionibus*, & *quidem in eo sensu, in quo* hæ *damnatæ fuerunt, acceptis, continentur, innovantes, respective, hac nostra perpetuo valitura Constitutione declaramus, damnamus & reprobamus.*

Additur mandatum, ne quis de dictis propositionibus sentire, prædicare, docere aliter præsumat, quam in hac Constitutione continetur, ita, ut, quicunque illas, vel illarum aliquam docuerit, defenderit, ediderit, aut de iis, etiam disputative tractaverit, nisi forsan impugnando, Ecclesiasticis censuris, aliisque contra similia perpetrantes a jure statutis pœnis ipso facto absque alia declaratione subjaceat.

Per expressam autem dictarum propositionum reprobationem alia, in eodem libro contenta, nullatenus approbantur; cum præsertim in decursu examinis complures aliæ deprehensæ sint propositiones, damnatis istis similes & affines, iisdemque erroribus imbutæ, nec sane paucæ, sub imaginario quodam veluti grassantis hodie persecutionis obtentu, inobedientiam & pervicaciam nutrientes, easque falso patientiæ nomine prædicantes; quas propterea singillatim recensere nimis longum foret, & minime necessarium; ac demum ipsum Novi Testamenti textum damnabiliter vitiatum, a vulgata vero editione, quæ tot seculorum usu in Ecclesia probata est, atque ab orthodoxis omnibus pro authentica haberi debet, multipliciter discrepantem & aberrantem, pluresque in alienos, exoticos, & sæpe noxios sensus, non sine maxima perversitate, detortum auctor exhibet.

Ac propterea Papa eundem librum, quocunque titulo inscriptum, iterum prohibet ac damnat, ejusque lectionem, retentionem & usum sub pœna excommunicationis, ipso facto incurrendæ, omnibus & singulis fidelibus interdicit, adhibendis contra rebelles omnibus juris & facti remediis.

Datum Romæ ad S. Mariam Majorem anno 1713.

Art. V.

Noallii & aliorum tergiversatio in recipienda Bulla. Registratur a Parlamento. Aliorum zelus. Litteræ Pastorales Noallii. Clamores Quesnellistarum. Turbæ in Sorbona. Decreta Apostolica.

136. Quam primum Bulla *Unigenitus* pervenit in Galliam, Rex convocavit magnum Episcoporum numerum Lutetiam, atque Cardinali Noallio reliquit electionem Commissariorum, sic tamen, ut Cardinalis de Rohan eorum esset Præses: brevique acceptationis negotium ex integro fuisset confectum, si Noallius dicere voluisset: *Petrus locutus est per os Clementis*, sicut antea dixerat de Bulla Innocentii.

Noallii reluctatio.

Verum ille putavit, se non teneri consensu suorum Confratrum. Quamvis enim improbaret plures Quesnelli propositiones, & sibi subreptum diceret ad eliciendam approbationem *Observationum* ejusdem

ejusdem *Moralium*, impetrare tamen a se non poterat, ut cum aliis Bullam absolute acceptaret; traxitque exemplo & authoritate in suas partes, Archiepiscopum Turonensem, Episcopos Virodunensem, Catalaunensem, Sanitiensem, Bayonensem, Bononiensem; **Et aliorum.** qui contestati sunt equidem, se Observationes Morales Quesnelli nullatenus approbare, sed in Diœcesibus suis easdem proscripturos, exceptionem tamen contra Bullæ solennem acceptationem opponebant.

Ad Clementem quippe Papam anno 1714 epistolam confecerant, in qua memorabant, se zelum suum demonstrasse in oppugnandis erroribus, maxime Jansenii, suumque ardorem pro defendenda **Vani prætextus** veritate, pro conservanda unitate & honore Sedis Apostolicæ; atque in hoc suos in Episcopatu collegas sibi inferiores esse, seque paratos librum damnatum proscribere.

Verum Bullam istam audaciores reddituram hæreticos, & conturbaturam fidem recens conversorum, aliorumque magna probitate hominum, qui teneræ essent conscientiæ. Totum corpus Ecclesiæ & Status politici offensum iri.

Petebant igitur explicationem propositionum damnatarum, quam sibi negandam præsciverant, aut nunquam talem fore, ut contra eam rursus cavillari aut tergiversari nequeant.

Rex prohibuit, ne epistola hæc ad Papam mitteretur, jussitque Bullam publicari, librum vero Quesnelli, & omnia in ejus defensionem scripta supprimi, atque hoc mandatum Bullamque in Registrum Parlamenti referri. **Acceptatur a Rege.** Quam in rem Fleurius, Advocatus Generalis, facundam in Senatu Orationem habuit, id maxime contendens, Bullam a Rege expetitam neque in materia neque forma quidquam continere, quo minus acceptari & in acta referri posset; **A Parlamento.** ut tamen omnis abusus & sinistra interpretatio præcluderetur, addi posse clausulam, generalem & ordinariam, qua reserventur jura coronæ, libertates Ecclesiæ Gallicanæ, potestas & jurisdictio Episcoporum: ea vero, quæ de excommunicatione dicuntur, Novatores dixit respicere, qui suos docent fulmina Ecclesiasticæ potestatis contemnere.

Episcopi 40 Parisiis congregati unanimiter Bullam acceptaruut; quibus brevi accesserunt 40 alii. Illi communi nomine mandatum **Ab 80 Episcopis Galliæ.** Pastorale, quod subditis suis promulgarent, conceperunt, signaruntque. Secuti sunt in eo ordinem Bullæ, ostendentes, singulas ex damnatis propositionibus esse aut erroneas, aut captiosas, aut hæreticas, ac proin aliquam ex censuris meritas.

In Epistola dein ad Pontificem data, se] eodem ac Præcessores suos spiritu & zelo pro Sede Apostolica animatos, exemplumque secutos, inquiebant: Bullam *Unigenitus* eadem promptitudine ac veneratione a se receptam. Uniforme instructionis pastoralis decretum a se communiter conceptum, ut omnis diversitas tollatur, & malesanis spiritibus cavillandi occasio adimatur. Hoc mandatum ad alios etiam Episcopos a se missum, ut omnes Sedi Apost. fideles, sicut idem sentiunt, sic etiam uno ore loquantur.

His addiderunt, dici cum veritate posse, quod sua Sanctitas sepelierit doctrinam Novatorum hujus temporis, atque feliciter detexerit venenum, quod nequiter ad fallendum doctrinæ suæ miscuerant.

Epistola hæc erat signata a Cardinale de Rohan Episcopo Argentinensi, Archiepiscopis, Burgensi, Rhemensi, Burdegalensi, Rothomagensi, Aquensi, Tolosano, Ausconensi, multisque Episcopis.

Singulariter zelum suum demonstravit Archiepiscopus Cameracensis, dum ostendit, Novatores non posse contradicere Constitutioni, a maxima in Gallia Episcoporum parte expresse, & ab aliis Ecclesiis, ad quas error non penetravit, tacite acceptatæ, cum Quesnellus ipse in suo libro de *Traditione Ecclesiæ Romanæ* instar principii irrefragabilis posuerit, quod omne judicium dogmaticum Sanctæ Sedis, cui pars notabilis Ecclesiarum suæ communionis positive, & reliquæ tacite acquiescunt, censendum sit judicium totius Ecclesiæ.

Doluit summopere magno huic Prælato contemptus Romanæ Ecclesiæ, unde exclamavit: *O Ecclesia Romana! O civitas sancta! O chara & communis patria omnis veræ Christianitatis! unde provenit, quod bodie tot filii degeneres non agnoscant suam matrem? insurgant contra illam? velut novercam odierint illam? unde provenit, quod ejus authoritas tot vanas suspicionum umbras eis projiciat? O Ecclesia, in qua Petrus confirmat fratres suos! manus mea dextra prius obliviscatur sui, quam ego tui unquam obliviscar! lingua mea palato adbærescat, & fiat immobilis, si tu non eris ad ultimum usque suspirium vitæ meæ principale objectum meæ lætitiæ, & mei cantici!* Ita hic cygnus paulo ante mortem cecinit.

Eorum zelus.

Idem Religionis zelus ardorque inflammabat Rohanium & Bissium S. R. E. Cardinales, excellenti fide, integritate, probitate, virtute, doctrina, sapientia viros, qui pro Sede Apostolica omnem authoritatem suam Jansenistis objecerunt, etiam post mortem Ludovici

vici XIV, ubi res, in deterius lapsæ, Novatoribus amplius grassandi spatium indulserant.

Aliam longe viam sibi ineundam putavit Cardinalis Noallius, qui *Mandatum Pastorale* anno 1714 publicavit, in quo renovavit quidem condemnationem Novi Testamenti Quesnelliani, anno superiore editam, simul tamen sub pœna suspensionis, ipso facto incurrendæ, prohibet, ne quis Ecclesiasticorum suæ Archidiœcesis Bullam Unigenitus absque sua auctoritate recipiat, aut actum aliquem jurisdictionis respectu illius exerceat.

Sapientissimum sibi videri, si recurratur ad Papam, & eidem proponantur difficultates, cum supplicatione, ut provideret de mediis, quibus quies reddatur conscientiis turbatis; libertas relinquatur Scholis Catholicis, & pax in Ecclesia conservetur.

Noall. mandato Pastorali Bullam recipi vetat.

Hanc partem se non ante fuisse amplexum, quam postquam fuisset convictus, quod sit erga S. Sedem reverentior, veritati magis propria, reducendæ suis Diœcesanis paci, tanto jam tempore exuli, quam vel vita sua vellet redimere, opportunior. Neque absterreri se debere per apparentem divisionem, aut potius per diversitatem sententiarum, quæ sint inter Episcopos; hanc enim non attingere substantiam fidei, nec rumpere vinculum charitatis; cum nullus ex congregatis Episcopis amplexus sit errorem, aut veritatem impugnet. Denique omnium piarum animarum precibus se commendat.

Et hoc est famosum illud *Mandatum Pastorale*, hæc tuba dissensionis, & fax discordiarum, contra Constitutionem Apostolicam, maxime authenticam, quæ unquam facta est in Ecclesia extra Concilia. Primus fortasse in Gallia ex Episcopis fuit Noallius, qui sub pœna suspensionis prohibuerit acceptari Constitutionem Apostolicam adeo solennem, a tanto Episcoporum numero receptam, munitam Regis auctoritate, in Parlamento actis publicis insertam. Certe, qui Bullam simpliciter & absolute receperant, hoc mandatum tanquam opus monstrosum execrebantur, quod acceptari nequeat sine lapsu in Apostasiam & Schisma.

Quia autem Cardinalis iterum damnabat librum Quesnelli, quem ante approbaverat, simulque reverentiam erga Sedem Apostolicam profitebatur, atque Episcopos, qui Bullam receperant, ab errore immunes declaravit, neque Jansenistis satisfecit, qui propterea illum ceu hominem inconstantem, versatilem, sine fide, sine religione, traducebant.

Libel-

Furor Quesnelli.

Libelli famosi, quos Quesnelliani post damnatas 101 propositiones in vulgus sparserunt, numerari non possunt. In eorum uno ita Quesnellus ipse tubam inflat: *Venit tempus, quo Apostolorum exemplo supra omnes terrores oportet assurgere, super omnes minas magni Presbyteri, super omne genus sacerdotale.* Addit, a Papa in 101 propositionibus 101 veritates fuisse profligatas, quarum plures ad essentiam religionis spectent: veritates, quæ negari non possint, quin renuntietur fidei, clare in Scriptura & Traditione contentæ.

Concinuerunt Quesnelli socii ac defensores, adversus summum Pontificem sanctamque Sedem frendentes eodem spiritu, eadem audacia, eodem furore ac rabie, qua olim Lutherus in Leonem X, a quo damnatus fuerat.

Quodque magis mirum, Sorbona quoque, altrix illa tot Doctorum Sacerdotum, quæ Religionem Sedemque Apostolicam tam acriter hactenus adversus hæreticos, etiam Jansenianos, defenderat, spectaculum mundo dedit, ab illius fundatione inauditum, post mortem Ludovici XIV potissimum.

Rex ille magnus, uti hostium domitor, ita Religionis vindex, per Cardinalem Rohanium postulavit, ut Sorbona quoque Constitutionem *Unigenitus* expresse acceptaret, & *Registro* suo inferret, ad eum modum, quo Bulla *Vineam Domini* fuerat illata.

Sorbonæ discordia.

Ingredientibus in magnam Theologicæ Facultatis aulam ad deliberandum Cardinalis Noallius, ut partes suas augeret, distribui jussit suum mandatum, quo sub pœna suspensionis Bullam acceptari prohibuerat, nec sine effectu. Quamvis enim per se notum ipsis esse debuisset, ubi Papa imperat aliquid, Episcopus vero contrarium, illi potius tanquam superiori & capiti obtemperandum esse; & aliunde Doctores Sorbonæ a jurisdictione Archiepiscopi essent exempti; nihilominus tamen plures ex illis, cum aut Quesnelli aut ejus doctrinæ essent amici, aut Noallii partibus adhærerent, ac propterea Bullam haberent exosam, ne illam acceptare & actis inserere deberent, obtenderunt, nolle se periculo suspensionis exponi; atque sic suffragia divisa sunt, sic tamen, ut, multo majori parte pro pura & simplici acceptatione stante, Bulla 5 Martii 1714 fuerit acceptata & Registro illata, Decano Facultatis conclusum his verbis pronuntiante omnium nomine: *Censet Facultas Constitutionem suscipiendam cum reverentia, & Commentariis una cum duobus litteris Regiis inscribendam.* 10 Martii hoc Conclusum fuit approbatum sine ullius contradictione. 14 ejusdem duodecim Doctores deputati Versalias profecti sunt, nuntiatum Regi, ejus voluntati fuisse obtemperatum.

Acceptat Bullam.

Exem-

Exemplum Sorbonæ secutæ sunt aliæ per Galliam Academiæ omnes. 5 Aprilis Doctores aliqui hoc negotium reassumi volebant, sed aliis reclamantibus vehemens tumultus est concitatus.

Rex certior de eo factus, Habertum aliosque tres renitentes relegavit, aliis quinque ingressu in conventum interdixit. Usque ad mortem dein Ludovici XIV omnia in Sorbona satis erant tranquilla. At vero anno sequente 1715, quo obiit, tragica & turbulenta mota est scena; nam metu discusso, Rex defunctus velut tyrannus, exules vero ceu fidei Martyres a Quesnellistis pingebantur, Decretum autem, per quod recepta in Facultate fuit Bulla, impugnabatur, & tanquam falsum, corruptum, suppositum, metu extortum accusabatur: Doctores vero, qui his violentiis se opponere conabantur, appellantes contra eas ceu abusum, conventu Facultatis arcebantur, Principe Regente ad ista connivente. Cum aliis Acad. omnibus.

Romæ a S. Congregatione mandato Pontificis expresso editum fuit Decretum contra litteras pastorales Cardinalis Noallii & Archiepiscopi Turonensis, qui pariter Constitutionem proscripsit tanquam captiosam, scandalosam, temerariam, nulla tamen adjecta pœna suspensionis.

Affixum quoque Romæ Decretum contra mandata Episcoporum Catalaunensis, Bayonensis, Bononiensis. Primus suum conformavit Noalliano, protestatus tamen, quod non caro & sanguis persuaserit, ut fratris sui sententiam præferret 40 Episcoporum sententiæ, sed amor veritatis & justitiæ. Prohibuit nihilominus librum Quesnelli, non quod malus esset, utpote ex quo Diœcesani sui magnum fructum retulissent, sed quia ejus lectio post condemnationem Pontificiam scandalum posset parere. Renitentes Romæ damnati.

Bayonensis putavit, diversas Episcoporum sententias non attingere fidem. Bononiensis propositiones damnatas ambiguitatis & obscuritatis accusavit, ut adeo nesciatur, quid sit damnatum.

Papa 1 Maji 1714 Breve ad Regem direxit, in quo ostendit, quantum doleat, quod aliqui obedientiam Constitutioni subtrahant, volentes plus sapere, quam oporteat sapere; & docere magis quam instrui. Laudat simul Regis zelum, semper intentum ad eliminandam e regno suo doctrinam corruptam, & proscriptam, atque rebelles compescendos. Implorat denique ulteriorem Regis operam; non agi particularem Romanæ Ecclesiæ causam, sed causam Dei, causam fidei, causam unitatis Catholicæ, quæ nequeat subsistere, nisi sub uno in terris capite.

Alias litteras dedit ad Cardinalem Rohanium, omnesque Prælatos, qui in ultimo cleri conventu præsentes erant. In his graviter conqueritur de Episcopis, qui se a Confratribus suis separaverant, sub vano prætextu petendi novas explicationes, ut novas sine fine quæstiones & tricas injiciendo, obedientiam, Sedi Apostolicæ debitam, possint eludere. Statutum sibi esse, omnes nervos intendere, ut unitas fidei conservetur integra.

Art. VI.

Bulla acceptata ab Academiis, & Episcopis.

137. Promptior quam Parisiensis in acceptanda Constitutione *Unigenitus* fuit Facultas Theologica *Duacensis*; quippe hujus Doctores declararunt, quod illam recipiant pure & simpliciter, sine ulla distinctione, explicatione, aut interpretatione: omnes fideles sub gravi peccato schismatis & hæresis esse obligatos eidem se conformare. Non minus illam esse claram, quam editas contra Wicleffum, Hussum, Lutherum, Bajum, Jansenium, Molinos, & laxos Casuistas: mori se paratos pro tuenda illius authoritate, æquitate, & veritate: eos, qui nolunt illam recipere, nisi prius explicetur, non recipere Constitutionem ipsam, sed suam explicationem propriam, privatis suis præjudiciis ac sensibus conformem; consequenter eos non obedire voci Pastoris, sed privatæ suæ opinioni.

Iidem Doctores, postquam ex Conciliis & Patribus demonstrarunt necessitatem, in fide se uniendi S. Petro ejusque successoribus, scripserunt Facultati Theologicæ Lovaniensi, eamque hortati sunt, ut confundat Novatores, qui in Gallia sparsissent, Lovanienses Constitutionem rejecisse.

Rescripsit Facultas, persuasum sibi esse, circa condemnationem Reflexionum Moralium, omnia legitime & ex ordine esse acta, omnesque ac singulas propositiones damnatas fuisse vere condemnabiles, & merito condemnatas. Neque publico hoc testimonio contenta, anno 1718 alio instrumento maxime authentico Bullam solenni ritu acceptavit.

Prima autem Duacensis exemplum secuta est 11 Jan. 1715 Academia Coloniensis, & 1716 Mussipontana, quæ, tametsi virus in Lotharingiam penetrare non potuerit, nihilominus declaravit, Constitutionem esse judicium irrefragabile, & regulam dogmaticam penitus

penitus immutabilem: simulque formulam singulis Doctoribus subscribendam proposuit, ut eo certior esset de submissione.

Idem fecit Universitas Conimbricensis 1717, cujus juramentum hac forma fuit conceptum: *Ego me submitto penitus Constitutioni Apostolica N. S. P. Clementis XI de 8 Sept. 1713, quæ incipit* Unigenitus Dei Filius. *Ego rejicio, condemno, & anathematizo omnes propositiones, quæ fuerunt condemnatæ, & in eo sensu, in quo sunt condemnatæ. Sic juro: sic me Deus adjuvet, & hæc sancta Evangelia.*

Huic formulæ subscripserunt 103 Doctores aut Professores Theologiæ: 12 Professores Juris Canonici: 10 Professores Juris Civilis: 7 Professores Medicinæ: 9 Deputati de Universitate. Acceptatio fuit unanimis & uniformis.

Idem sensus circa Bullam fuit Academiarum omnium extra Galliam, in Italia, Germania, Polonia, Hispania, imo in ipsa etiam Gallia ab omnibus fuerat recepta.

Similiter Bulla promulgata & acceptata fuit in Archiepiscopatu Coloniensi, Moguntino, Trevirensi, in Episcopatibus Leodiensi, Namurcensi, Hildesiensi, Ratisbonensi, Spirensi, Basileensi, Herbipolitano &c. Chamberii etiam senatus eandem expresse recepit, & *Registro* suo inseruit: prout etiam Taurini, non obstantibus cum Pontifice dissidiis, sine omni oppositione est publicata, imo etiam in toto Belgio Catholico, excepta sola Diœcesi Atrebatensi.

Soli Gallorum aliqui se plus omnibus illuminatos putabant, rerum novarum cupidi. Quod scriptor quidam Gallicus (*D' Aurigny*) in magnum gentis suæ dedecus vergere censuit. Nemo tamen sibi persuadere debet, totam Galliam pervicaciæ fuisse consortem; cum octoginta, quod diximus, Episcopi, cum reverentia & obedientia debita Constitutionem receperint & promulgarint, cum Parlamentis, Academiis, majorique parte Parochorum, communitatum Regularium, ac populi.

Suessionensis Episcopus, cum aliqui ex suis Parochis ad Concilium appellassent, in secunda sua admonitione demonstravit, quod ii, qui subjicere se Constitutioni detrectant, ab Universali se Ecclesia separent, quam errasse contendunt. Quasi vero Christi Ecclesia esset contracta ad novem Galliæ Episcopos, sine capite extravagantes, ad aliquot sacerdotes, suis Pastoribus rebelles, ad aliquot fœminas non minus ignorantes, quam cerebro suo læso inhærentes, aut aliquot laicos seductos, quorum separationem longe major pars suorum popularium cum fidelibus omnium nationum exterarum amare deplorat.

Neque ſufficit dicere cum Quesnelliſtis, quod propoſitiones damnatæ deſumptæ fuerint ab earum auctore ex SS. Patribus, Traditione, aut Scriptura; nam hoc omnes Hæretici dixerunt. Omnes varios textus, aut corruptos, aut male intellectos atque in ſiniſtrum ſenſum detortos, compilarunt. Julianus Pelagianiſmum ex S. Chryſoſtomo probare nitebatur. S. Auguſtinus Calviniſta, & Janſeniſta erit, ſi harum ſectarum auctoribus fides eſt. Poſſunt quandoque propoſitiones aliquæ in uno ſenſu acceptæ innocentes eſſe, in altero noxiæ; ſi jam in hoc uſurpentur a Novatoribus, prudenter agit Eccleſia, ſi eas prohibeat. Plures credo propoſitiones cenſuram effugiſſent, ſi nulli fuiſſent Quietiſtæ, nulli Phanatici, nulli Novatores, qui ad errorem ſuum ſtabiliendum doctrina ambigua abutuntur, eamque in malignum ſuum ſenſum detorquent.

Art. VII.

Noallii aliorumque Renitentium tricæ. Mors Regis inſolentes reddit. Appellatio 4 Epiſcoporum, Sorbonæ, & aliarum Academiarum. Studia pacis fruſtranea. Mors Clementis XI.

138. Poſtquam Conſtitutio *Unigenitus* recepta fuerat a tota Europa Catholica, & etiam in ipſa Gallia ab 80 (quod dictum) Epiſcopis, a Parlamentis, Academiis, majorique parte cleri ac populi, Clemens Pontifex per Internuntium ſuum Regem rogavit, ut authoritate ſua renitentes octo Epiſcopos compelleret ad præſtandam obedientiam, & conſentiret, ut Cardinalis Noallius tanquam membrum Sacri Collegii Romam citaretur.

Quantum ad Parlamentum Pariſienſe optabat Pontifex, ut clauſula, quam receptioni Bullæ adjecerat, pro ſalvandis privilegiis Eccleſiæ Gallicanæ & independente Regis auctoritate, temperamentum acciperet.

Noallii tricæ. Noallius metuens, ne Romam a Rege mitteretur, per Rohanium Nuntio Apoſtolico ſignificari curavit, Conſtitutionem ſe recepturum, dummodo bimeſtre ſpatium ſibi indulgeretur pro conficiendo acceptationis inſtrumento. Indultum fuit: ſed indulſiſſe pœnituit, ubi animadverſum fuit, nihil aliud quæri, quam ut negotium in longum protrahatur.

Tres

Tres autem erant eorum classes, qui huic causæ se immiscebant; in prima erant ii, qui puram ac simplicem Constitutionis acceptationem urgebant, atque ut Papa per viam Canonicam adversus renitentes procedat; in secunda, qui se opponebant, & explicationem Bullæ postulabant; in tertia Conciliatores seu mediatores, qui neque per pœnas Canonicas, neque per explicationem Bullæ procedi volebant.

Rex omnes attente audivit, cumque cerneret, Noallium, cui, ut novas Pastorales litteras Romam mitteret, injunctum fuerat, moras ex moris nectere, Romam ipsummet mittere decrevit, secundum Canones puniendum. At intercessit Cardinalis Polignacus; misitque Rex Amelotum, qui de Concilio Nationali in Gallia congregando cum Pontifice tractaret. At hic suam Regisque auctoritatem ad compescendos Ecclesiæ rebelles sufficere respondit, misitque duas ad Regem epistolas, unam severiorem, qua Noallio minabatur, se cum eo secundum rigorem Canonum processurum, nisi pure & simpliciter se submitteret, alteram mitiorem, qua eundem ad submissionem sine minis hortabatur, Regi vero optionem fecit, quam vellet, Noallio traderet. At Rex intentioni suæ de Concilio cogendo institit, nisi alia via Noallius & alii renitentes ad obedientiam reduci possent; & sane reducti fuissent.

Verum dum hæc anno 1715 maxime aguntur, mors Regis Ludovici XIV omnia immutavit. Vivente illo hæresis non est ausa caput aperte attollere. At mortuo illo palam se ostentare, roborare, veritati insultare. Vidisses despectos imperantes, populos excitatos adversus Principes, Judices a subditis judicari, Episcopos & Academias discordiis in se ipsas conversas, diluvium libellorum inundare provincias, triumphare errorem, omnia ad exitiale schisma vergere. **Mutatio post mortem Regis.**

Dux Aurelianensis, qui pro quinquenni Rege Ludovico XV regnum gubernabat, litteras dedit ad Clementem Pontificem, quibus eum venerationis erga Sanctam Sedem, animique addicti, quem Rex defunctus gessisset, securum reddebat, se intra mensem vel uno ictu radicem mali excisurum pollicitus. Noallius honoribus & benevolentiæ significatione ab eo delinitus receptionem Bullæ promisit, sed promisso non stetit. Jansenistæ vero omnia in favorem suum, a Duce Regente facta, interpretabantur. Quamvis famosi duo Jansenistarum libri, *Hexapla*, & *Testimonium veritatis*, eodem tempore a Clero Gallicano & Parlamentis fuerint condemnati.

Infinita foret narratio omnium, quæ deinceps in hac caufa acta funt. Plures Cardinales cenfebant, Noallium, omnes admonitiones eludentem, privandum purpura. Papa vero hortabatur omnes Epifcopos obedientes, ut fe unirent contra renitentes, volebatque fufpendere privilegia Sorbonæ. (*anno* 1716) At Aurelianenfis Regens vetuit acceptari Romanas Conftitutiones, quæ non fuerint Regiftro curiæ illatæ. Idem omnia Regni Parlamenta vetuerunt. Quibus cognitis Papa Nuntium fuum Parifiis difcedere juffit.

Eodem anno 1716 Univerfitates Rhemenfis & Nannetenfis, exemplum Parifienfis fecutæ, Decretum, quo Conftitutionem ante receperant, revocarunt. Parifienfibus Jefuitis vero Noallius prædicatione verbi Divini, & confeffionali interdixit, quod P. Ferte per Adventum in Aula Regia prædicaffet. Et quamvis Dux Regens Confeffarium ex Societate retineret, uti etiam Principes, amoto tamen P. Tellier Confeffarius Regi datus eft Abbas Claudius Fleury, celebris Hiftoriæ Ecclefiafticæ fcriptor.

Sorbona defcifcit.

Anno 1717 Sorbona 150 Doctores deputavit ad Cardinalem Noallium, qui eidem fignificarent, totam Facultatem Theologicam ejus caufæ effe penitus addictam, unaque faluti patriæ, Ecclefiæ & Religionis confulturam. Decanus ipfe orationem blandientem ad Cardinalem habuit.

Noallius cum reliquis Epifcopis renitentibus, tanto Doctorum acceffu contumacior, palam declaravit, 26 de 101 propofitionibus damnatis, in fenfu proprio ac naturali acceptas effe innocuas, nec ullam cenfuram mereri. Quatuor vero Epifcopi, Mirepincenfis videlicet, Monpelienfis, Bononienfis, & Sanicienfis, ad futurum Concilium Generale appellarunt in ipfo Conventu Sorbonæ, cujus 97 Doctores eidem appellationi adhæferunt, cum omnibus Parochis Diœcefis Parifinæ, pluribusque communitatibus, fecularibus & Religiofis. Acceffit Rector totius Univerfitatis Parifienfis, quatuor Facultatum nomine, pluribus regni Academiis exemplum fequentibus. Auro quoque & argento in appellationis focietatem tracta multitudo, ejusque, ut terrori effet, grandis contextus catalogus.

Appellatio ad Concil.

Ducem Regentem exorbitantes hi paffus non parum irritarunt; quapropter Notarium, qui acta appellationis confcripferat, exilio multavit, omnemque appellationem prohibuit acceptari. Crevit nihilominus appellantium numerus, iisque accenferi etiam voluit Noallius, totius factionis caput. Propofuit is quidem Schema aliquod acceptationis, fed Apoftolicæ Sedis auctoritati adeo inimicum, ut ab obedientibus Prælatis tanquam intolerabile fuerit rejectum.

Nihil

Nihil intentatum reliquit Pontifex, quo Noallium flecteret, & qua minis qua blanditiis doceret ſapere, propria etiam manuſcriptis ad eundem litteris. Sed ille ſequacium multitudine confiſus, nec Papam amplius nec Regentem audivit.

Quamobrem Regens, ſuadente Tremolio Cardinale, Franciæ apud Sedem Apoſtolicam Legato, ſeverum de Bulla *Unigenitus* indixit ſilentium, cum mandato, ne quis de illa loqueretur aut ſcriberet, donec res eſſet compoſita. Quod tamen mandatum appellantes non obſervarunt.

Anno 1718 appellatio quatuor Epiſcoporum aliorumque a Congregatione ſacri officii Romæ fuit proſcripta, tanquam ſchiſmatica & continens propoſitiones hæreticas, appellatio vero Noallii tanquam ſchiſmatica & proxima hæreſi. Mirum, quantum laborarint Cardinales de Rohan, Biſſi, & Tremoulle, ut Noallio perſuadeant acceptationem Bullæ. Formulæ plures, plura temperamenta, plures ideæ pacis propoſitæ, ſed nullum apud obſtinatos effectum ſunt conſecutæ; unde tandem Pontifex tanta obſtinatione commotus, edita Conſtitutione *Paſtoralis Officii*, Cardinalem Noallium a communione fidelium removit. Ille vero ab hac pariter Bulla appellavit ad Concilium, aſſerens, poſt interpoſitam appellationem a Conſtitutione *Unigenitus* Papam eſſe Judicem incompetentem, jure decidendi ad Concilium Generale devoluto. Parlamentum quoque Pariſienſe Decretum edidit contra Bullam *Paſtoralis Officii*, quod tamen Regens ſuſpendit, & quosdam appellantes in exilium miſit, atque Parlamentis mandavit, ut aſſiſterent Epiſcopis contra Clerum ſecundi Ordinis. **Noallius excommunicatus.**

Anno 1719 appellantes varia inter ſe agitabant conſilia; modo enim conſtitutum erat, omnes Reges Catholicos interpellare, ut explicationem Bullæ a Papa petant, modo de unione cum Eccleſia Anglicana loquebantur; cujus pulchri conſilii auctor ferebatur Dupinus, per ſcripta ſua famoſus Doctor; cujus chartæ fuerunt ſublatæ, & in palatium Regium deportatæ. Cogitabat autem introducere *Presbyteraniſmum* Angliæ. Eo usque cum nondum omnes appellantes eſſent prolapſi, decreverunt, ut omnes Quesnelli Sectatores arcte ſe unirent, conceptis 12 Articulis, qui ad omnes ſuperiores locales, & qui novos facere Proſelitos nitebantur, fuerunt miſſi. **Conſilia appellantium.**

Facultas Theologica Cadomi in Normania appellantium numerum auxit, declaravitque, quod opinio de infallibilitate Pontificis ſit erronea. Idem fecit Sorbona. Et quamvis Aula iterato ſilentium

tium indixerit, mox tamen illud a Sorbonicis ruptum eſt. Quare vehementer commotus Regens mandavit, ut omnia oblitterentur, quæ a Sorbona contra Bullam *Unigenitus* acta fuerant, atque præſente Decano & Syndico eradi debebat concluſio, quæ erroris accuſabat ſententiam de infallibilitate Pontificis.

Edidit hoc anno Noallius novam Inſtructionem Paſtoralem, quæ cum pejor eſſet prioribus, Romæ pariter fuit damnata; & ſic creſcebant utrinque vulnera, quibus ſanandis tanto conatu laborabatur. Vacabant eo tempore plures in Gallia Epiſcopatus; at negabat Papa Inſtitutionem, niſi ſufficienter ſibi cautum fuerit, Conſtitutionem pure & abſolute in Diœceſi obſervatum iri. Quæ res terrorem aliquem appellantibus, qui promotionem ſperabant, incuſſit.

Poſtulata explicatio. Annus 1720 ſimiles inter tricas fuit exactus. Noallius mandato Aulæ inſtrumentum acceptationis confecit, ſed adjecta iterum conditione explicationis, imo adjectis etiam notis & obſervationibus in explicationes. Pontifex, probe gnarus, non eſſe ex uſu Eccleſiæ, Conſtitutionibus ſuis, quibus certæ propoſitiones damnantur, explicationes addere, cernensque, novas ex illis objectiones & lites orituras, atque tam facile ac ipſam Bullam a refractariis rejiciendas, adduci non potuit, ut conſentiret. Sed ſimplicem ac puram obedientiam Mandatis Apoſtolicis præſtari conſtanter voluit, nullamque ac irritam declarari appellationem, cum omnibus, quæ contra Bullam fuiſſent ſcripta.

Dum Clemens XI ita laboraret pro Religione & Sedis Apoſtolicæ auctoritate, anno 1721 19 Martii pie in Domino fuit defunctus, ipſo feſto S. Joſephi, cujus officium compoſuerat. Pontifex fuit vere magnus, qui patrem fidelium cum majeſtate throni Apoſtolici miſcere ſapientiſſime noverat, adverſus totum mundum, ſummasque difficultates imperterritus. Caveam ſibi conſtruxerat, cui corpus ſuum inferri voluit cum hac inſcriptione: *hic jacet Joannes Franciſcus Albani.* Obiit anno ætatis 71, Pontificatus 21.

Art.

Art. VIII.

Quesnellistarum molimina. Bulla a pluribus recepta. Obitus plurium. Concilium Romanum, Noallius contumax. Concilium Embrodunense. Sanitiensis Episcopus depositus.

Innocentii XIII, qui Clementi XI in Cathedra S. Petri fuit suffectus, prima cura fuit, ut pacem & quietem Ecclesiæ redderet in Gallia; firmus tamen institit Prædecessoris vestigiis, nolebatque Constitutionis explicationem admittere, quam tamen ipse etiam Cardinalis Rohanius, ut Noallium reduceret, perurgebat. 139.

Mortuo Romæ Cardinale Tremollio, Abbas Dubois, Minister Status, negotium Constitutionis tractabat, anno 1721 ab Innoc. XIII in Cardinalium Collegium adlectus, simulque Archiepiscopus Cameracensis renuntiatus: Linierus vero S. J. Confessarius Regis, quamvis Noallius approbationem illi negarit; quam tamen dedit Rotomagensis Archiepiscopus.

Anno 1722 septem Episcopi renitentes ad Papam Innocentium dederunt epistolam, quæ Romæ fuit condemnata, ceu continens plures propositiones, Episcopis Catholicis injuriosas, nominatim Gallis, Clementi XI & Sanctæ Sedi: a Regio vero Consilio ceu præjudiciosa sacerdotio & regno. Eo nihilominus impudentiæ devenerunt Quesnellistæ, ut spargerent, ab Innocentio XIII improbari acta Clementis XI ipsamque Bullam *Unigenitus*. Ad eos confundendos Rex jussit imprimi litteras Papæ, damnarique denuntiationem, qua Cardinalis Bissi Instructionem Pastoralem accusaverant. Papa quoque condemnavit litteras Episcopi Antissiodorensis, Ordinationem Rutenensis, Mandatum Bajocensis.

Litteræ 7 Episcoporum renitentium.

25 Oct. 1723 Rex ingressus 14 ætatis annum, declaratus major, ab Archiepiscopo Rhemensi ceremoniis consuetis fuit consecratus. Ab eo tempore appellantes, aliquanto modestiores facti, non paucos suorum amiserunt. Quippe anno 1723 Presbyteri Missionis, *Lazaristæ* in Francia appellati, Constitutionem acceptarunt, exclusis a Congregatione, qui detrectarunt. Capitulum Generale Carthusianorum eodem anno per Decretum omnibus suis Religiosis injunxit, ut eandem acceptent. Parlamentum edidit quidem Sanctionem contra hoc Decretum, sed Consilium Regis intimum cassavit hanc Par-

lamenti Sanctionem. Cum eodem anno a Patribus Oratorii Congregatio Generalis fuisset indicta, Dux Aurelianensis appellantes excludi præcepit, voluitque, ut Præses Politicæ sit præsens in Conventu, tanquam Regis Commissarius. 29 tantum aderant Deputati, exclusis 23 appellantibus. Obtulerunt quidem exclusi scriptum conventui, quo omnia ejus acta declarabant irrita; sed nulla eorum ratio est habita.

Obiit 20 Aug. 1723 Cardinalis Dubois. Primi Ministri dignitatem a Rege recepit Dux Aurelianensis; qua tamen non diu frui licuit; quippe 2 Dec. ejusdem anni apoplexia tactus obiit. Falluntur, qui eum aut appellantibus aut Jansenistis favisse putant; quin imo post ejus mortem audacius illi caput extulere. Obiit eodem anno Abbas Fleurius, Historiæ Ecclesiasticæ Scriptor celeberrimus 84 ætatis anno.

Secutus est anno 1724 Innocentius XIII Papa; eique successit vetustissimus Cardinalium Vincentius Maria Ursini ex Illustrissimo Prædicatorum Ordine, Benedicti XIII nomine assumpto, ad abolendum nomen Antipapæ Petri de Luna, qui idem nomen usurpaverat.

Noallio, dignitatem gratulanti, benigne respondit, ut ad unionem eum retraheret; cumque ille scholarum libertatem per Bullam Unigenitus fuisse læsam crederet, Papa Constitutione edita declaravit, opinionem de gratia per se ipsam efficaci, & prædestinatione gratuita ad gloriam, & independente ab omni prævisione meritorum, nihil habere commune cum erroribus per Bullam damnatis. Verum Noallius nova instructione contumaci per Diœcesin sparsa spem pacis ademit. Instructio illa continebat 12 Articulos, quos Roma missos appellantes fingebant, tanquam explicationem Bullæ. Fraude detecta Rex scriptum illud supprimi jussit.

Benedictus Papa anno 1725 Romæ Concilium celebravit, in quo inter alia declaravit, quod Constitutio Unigenitus sit regula fidei; simulque proscripsit omnia, contra illam acta. Verum cum ad omnia remedia obduratos haberet, severitate exprompta, quosdam Ecclesiasticos Hollandiæ censura perstrinxit. 40 Catholicorum millia adhuc erant in Unitis Provinciis; verum plures pastores illius gregis moribus & contumacia adversus Sedem Apostolicam scandalo erant, atque jam a Sebasteni tempore in schisma prolapsi.

Noallio nova acceptationis idea anno 1726 fuit proposita, sed permoveri non potuit, ut illam reciperet.

Car-

Carthusiani, in capitulo congregati, Bullam acceptarunt; sed contra eam acceptationem renitentes appellarunt ad Parlamentum Parisiense, tanquam abusum, quod eis syngrapham appellationis prosequendæ impertiit. At Rex negotium ad suum Status Consilium avocavit, & confirmavit Decretum Capituli. Alterum eorum Capitulum pœnas Canonicas contra refractarios decrevit: tertium in aliquos pervicaces excommunicationis sententiam pronuntiavit.

At tantum abfuit, ut resipiscerent, ut 26 eorum in Hollandiam fugerent; ubi aliis Religiosis appellantibus conjuncti, malam suam causam male defenderunt. Jansenistæ & Calvinistæ grandia eis elogia, ceu primæ Christianitatis heroibus, scripserunt. At Parlamentum Parisinum apologiam, pro eis consarcinatam, suppressit. Aliqui redierunt, cæteri flecti non poterant, ut contumaciam ponant.

Crescebat interim appellantium multitudo; unde Conventus Cleri querelas ad Regem detulit, qui tamen mederi malo, tam late serpenti, sine concussione status, non satis poterat. Credi enim nequit, quanta audacia, impetu, furore hæc pestis sit grassata, quot petulantia in omnes potestates scripta sint edita. Prohibita, suppressa, cremata non raro sunt illa, sed velut hydræ capita identidem sunt renata.

Anno 1727 Tencinus Archiepiscopus Ebrodunensis (postea Cardinalis & Archiepiscopus Lugdunensis) Concilium Provinciale convocavit adversus Episcopum Sanitiensem, qui tamen obedire detrectavit, asserens, postquam ad futurum Concilium Generale appellasset, non agnosci a se Concilium suæ provinciæ Judicem, neque suum, neque scriptorum suorum.

Huic Episcopo crimini dabatur, quod in sua instructione pastorali Constitutionem Unigenitus nigris coloribus depinxerit, librum vero Reflexionum Moralium miris laudibus extulerit. Non erat ab ipso concepta hæc instructio, sed suam esse videri volebat. Assumpti autem licet essent decem Episcopi ex vicinis provinciis ad hoc Concilium, Sanitiensis tamen comparere detrectavit ad primam & secundam citationem, ad tertiam comparuit quidem, sed suo & Episcopi Monpeliensis nomine protestationem opposuit.

Sanitiensis contumacia.

Examinatum nihilominus est Pastorale, & unanimi voce condemnatum a Concilio Embrodunensi, tanquam temerarium, scandalosum, seditiosum, injuriosum Ecclesiæ, Episcopis, authoritati Regiæ, schismaticum, plenum spiritu hæretico & erroribus.

Sanitienſis autem declaratus fuit ſuſpenſus ab omni poteſtate & Jurisdictione Epiſcopali, ab exercitio Sacerdotali, atque relegatus in Monaſterium, in quo paucos poſt annos fuit mortuus; Diœceſin vero ejus gubernabat Vicarius Generalis.

Aliam lucubrationem damnavit hoc Concilium, tractantem de valore ordinationum, factarum ab Epiſcopis Anglicanis. Auctor, Religioſus S. Genovevæ, in Angliam fugit.

Advocatorum conſultatio.

Benedictus Papa Concilium Embrodunenſe approbavit, & Tencinum dilaudavit. Regi quoque hæc acta ſunt probata. Appellantes autem ad Pariſienſes Advocatos recurrerunt, qui numero 50 *Conſultationem* habuerunt ad infirmanda Acta Concilii. Rex Epiſcopos, qui Lutetiæ erant, congregari voluit ad ferendum judicium de conſultatione Advocatorum: quam temerariam, injuſtam, authoritati Regiæ, & venerationi, Epiſcopis ipſique ſummo Pontifici debitæ, præjudicioſam pronuntiarunt. Rex vero eandem per Decretum ſui Conſilii ſuppreſſit; & querelas appellantium, hac ſuper re ad ſe delatas, improbavit.

At illi ingenio prompti novam ſcenam aperuerunt. Hominem quendam ceu Vicarium Generalem Diœceſis Sanitienſis ſubornarunt, qui Concilium condemnavit, legitimum Vicarium depoſuit, omniaque per Diœceſin pro authoritate egit, ſed non diu perſonam. Nam larva detracta Rex eum in carcerem dari mandavit. Bulla vero per Diœceſin Sanitienſem fuit promulgata. In ſe ipſam etiam verſa eſt factio; quippe Janſeniſtæ in Hollandiam profugi acriter inter ſe dimicabant. Quidam, ut celebrare poſſent Concilia, certum Epiſcoporum numerum conſtitutum volebant, aliis contrarium viſum: quidam probabant uſuram Hollandicam, alii damnabant: formabant proin peculiarem ſectam, atque *Figuriſtæ* dicebantur, quia non aliter, niſi per figuras loquebantur.

Art.

Art. IX.

Noallii conversio. Ejus exemplum multi secuti, præsertim Sorbona. Regis zelus. Fraudes appellantium circa sanctitatem Paris Diaconi. Parlamentum favet appellantibus. Episcoporum zelus.

Felicior Ecclesiæ Gallicanæ illuxit annus 1728, quo Noallius Cardinalis, tot annorum contumacia posita, Constitutionem *Unigenitus* acceptavit, atque per totam Diœcesin Parisiensem acceptari præcepit, & quidem pure, sine omni conditione, aut restrictione, revocata Instructione Pastorali anni 1719; Quesnelli insuper Reflexiones Morales, quas olim approbaverat, in eo sensu condemnavit simpliciter, quo eas per Bullam Clemens XI condemnaverat, atque 101 propositionibus eos errores attribuit, quos Papa censura affecit. 140. Conversio Noallii.

Fuit sane hoc Divinæ miserationis illustre exemplum; nam anno sequenti Noallius, cum Ecclesia plene conciliatus, pientissime obiit. Aliud nempe est, ex humanis rationibus & vano respectu in discordia cum Ecclesia vivere, aliud in eadem mori.

Prælatus fuit optimæ de se mentis, sed falsis amicis nimium fidens, & decipi facilis: nec minus toto corporis habitu, modesto & exemplari, ad fallendum compositus, dum factioni ducem se præbuit. Successit illi in Archiepiscopatu Parisiensi Comes du Luc, Archiepiscopus Aquensis; qui cum cerneret, infinitam libellorum multitudinem effræni licentia dispergi, litteras Pastorales edidit, in quibus declaravit, Constitutionem *Unigenitus* nihil continere contra veritatem dogmatum, opiniones scholarum, & jura regni, eamque ceu legem Ecclesiæ exigere perfectam submissionem ab omnibus fidelibus.

Hac ordinatione & instructione novi Archiepiscopi permoti sunt multi, integri cœtus & numerosæ communitates, (torrente renitentium ante abreptæ) ut Bullam acceptarent, atque ad unitatem & veritatem redirent. Exemplo præluxit Capitulum Cathedrale Parisinum anno 1729. Secuta est brevi *Sorbona*; quæ post plures congressus declaravit, quod Constitutionem jam receperit anno 1714, & illam rursus acceptet, ceu legem non tantum Ecclesiæ, sed etiam regni; misitque Deputatos ad Regem. Horum caput, celeberrimus tot doctissimis lucubrationibus *Tournelius*, contestabatur. Et Sorbona.

tur, recognitam a Facultate ſacra veritatem Decreti de anno 1714; hoc ratihaberi & confirmari, omniaque contra illud acta ex Commentariis Facultatis eſſe eraſa. Bullam recipi cum profunda veneratione & plena ſubmiſſione, tanquam judicium dogmaticum Univerſalis Eccleſiæ: revocari appellationem, omniaque acta contraria: ſi quæ membra ſe ſint oppoſitura, ea de corpore Facultatis fore reſcindenda, neminemque deinceps admiſſum iri ſine certa aſſecuratione ſubmiſſionis erga Bullam.

Acta hæc Sorbonæ typis fuerunt impreſſa, atque ab omnibus Europæ Academiis approbata, ab ipſo etiam ſummo Pontifice per *Breve* peculiare confirmata. Firma deinceps huic Decreto ſuo inhæſit Facultas, non exiguo omnium recte ſentientium ſolatio, & unitatis in Gallia reſtaurandæ emolumento.

Nihilominus tamen 25 parochi Pariſienſes Archiepiſcopo ſcriptum obtulerunt, plenum obſtinationis & inobedientiæ. Cum juſta indignatione illud recepit, atque ad Regem detulit, qui ad compeſcendos contumaces omnem ſuam authoritatem obtulit, ſi via lenitatis, inquiens, & charitatis non ſufficiat ad reducendam publicam tranquillitatem, ſeveritate legum extorquendam ab iis, qui turbare niterentur.

Regis zelus.

Cum igitur renitentes benignitate flecti nollent, Rex novum mandatum dedit ſuper executione Conſtitutionum Apoſtolicarum contra Janſeniſmum, & ſuper Bulla *Unigenitus*; quod dein mandatum Parlamentum ingreſſus, & inſidens ſuo *Lecto juſtitiæ*, ut vocant, monumentis illius ſenatus inferri curavit, & paulo poſt Seminarium Janſeniſtis ademit anno 1730, quo obiit Benedictus XIII Papa cum fama peculiaris ſanctimoniæ.

Per vota unanimia electus eſt Laurentius Corſini, qui nomen Clementis XII aſſumpſit. Animum is illico applicuit ad reddendam pacem Gallicanæ Eccleſiæ, implorata Regis auctoritate, ut mandatum ſuum exequeretur. Verum juſtiſſimæ Regis intentioni Parlamentum ſe oppoſuit, admiſitque appellationes renitentium. Rex, delatis ad ſe querelis Epiſcoporum & Cleri congregati, id genus cauſas ad ſanctius ſuum Conſilium avocavit. Parlamentum vero petiit a Rege, ne via avocationis frequentius uteretur, movitque Epiſcopis controverſiam de Juriſdictione Eccleſiaſtica, quam iſti immediate a Deo deſcendere prætendebant.

Fraudibus etiam actum, & impoſturis a Janſenianis, ut improvidis fucum facerent, plures ſuæ factionis homines ſanctos proclamabant. Sed miracula deerant, fingenda igitur. Diaconus *Paris*,

Ap

Appellationi suæ pertinaciter inhærens, anno 1728 obiit, pro sancto a suis habitus. Varia ad ejus tumbam miracula patrata dicebant. Quæ inter fuit altiori clamore promulgatum, impressa etiam panegyri dilaudatum, quod cæcæ puellæ visum reddiderit, postquam novenam devotionem ad ejus sepulchrum peregisset. **Paris ficta miracula.**

Archiepiscopus Parisiensis ex forma juris rem examinavit; omnia conficta deprehendit, testes corruptos, puellam nunquam cæcam. Falsum igitur & suppositum miraculum fuit declaratum, panegyris condemnata, omnisque cultus hujus Paridis prohibitus. Feliciores tamen appellantes in patrandis miraculis fuerunt Calvino; nam illi tantum mentiti sunt visum puellæ videnti restitutum, hic vero ex vivente mortuum fecit.

Appellantes, hac impostura detecta ferociores, acrius in Pastores suos insurgebant, moxque in lucem protruserunt scriptum, cui titulus: *vita D. Paris Diaconi.* Verum Archiepiscopus illud condemnavit tanquam hæreticum, illiusque lectionem sub pœna excommunicationis prohibuit. (*anno* 1732.)

Spargebant nihilo secius Appellantes, quotidiana ad tumbam hujus Paridis fieri miracula, omnemque Lutetiam testem nominabant. Qui ad ejus sepulchrum auxilia petebant, *Convulsionarii* appellabantur. Abusus & superstitio eo processit, ut portam cæmeterii claudere, & interposita Regis auctoritate concursus dissolvere necesse fuerit. Convulsionarii autem in duas potissimum classes erant partiti. Alii quippe eorum dicebantur *Mitigistæ*, alii *Melangistæ*, Ultrajecti ad Rhenum nati, atque in varios errores prolapsi.

Per totam interea Europam Novellæ sanctitatem & miracula Diaconi Paris diffundebant. At Archiepiscopus censura illas perstrinxit, opponentibus se 21 parochis, qui mandata Archiepiscopi ad Parlamentum detulerunt. Sed Rex vetuit, ne quid illud statuat de causis Ecclesiasticis. Quid deinceps in causa Constitutionis *Unigenitus* Episcopos inter, Parlamentum, & Appellantes actum sit, melius tacetur, quamvis multorum libris orbi sit proditum. Hoc certum, Ludovicum XV Regem Christianissimum, Proavi sui exemplo, & Episcopos plerosque, quantum poterant, Quesnellianis furoribus restitisse.

Anno 1735 Gallicanam Ecclesiam afflixit Episcopus S. Papuli in Occitania, qui ad Episcopos Appellantes transiit, per mandatum revocatis omnibus, quæ pro Bulla *Unigenitus* scripserat. At Rex mandatum illius supprimi jussit; & acerbius actum fuisset cum hoc

Præ-

Prælato in Comitio Cleri, nisi Cardinalis Fleurius obstitisset, metu majorum motuum; prout etiam propterea ad querelas Episcopi Laudunensis nihil responsum est. Pontifex ejus doctrinam approbavit, laudavitque zelum, quo Appellantes a communione sua removit, atque opera Episcoporum, Altissiodorensis, Sanitiensis, & Monpeliensis (Montis Pessulani) sub pœna excommunicationis legi prohibuit.

Non desierunt autem Episcopi, ii præsertim, qui recens erant instituti, per instructiones suas & mandata Pastoralia zelum suum pro Constitutione, ceu Judicio Dogmatico & irrefragabili Ecclesiæ ad extirpandum Jansenismum & Quesnellismum explicare, Regisque protectionem implorare. Nec defuit ille, judicans sapientissime, causas Ecclesiasticas ad Ecclesiasticum forum pertinere, nec a laico Senatu petendam credendi regulam.

Episcopus Carpentoractensis 1736 in mandato suo Diœcesano non modo Bullam pure & absolute recepit tanquam regulam fidei (eo quod de fide sit, Ecclesiam quoad doctrinam fidei & morum esse infallibilem) sed insuper declaravit, quod neminem sit admissurus ad Ordines, Beneficia & Officia, qui non sincere & absolute se submiserit; Appellantes vero ad futurum Concilium ceu schismaticos, hæreseos & tenebrarum filios respiciebat.

Anno 1737 Instructionem Pastoralem edidit Episcopus Laudunensis, qua prohibuit, ne Confessarii absolvant eos, qui Bullam *Unigenitus* non recipiunt, aut scripta contra illam retinent, declaravitque ipso facto suspensos sacerdotes, qui non dicunt Canonem Missæ voce demissa & secreta. Similiter Episcopus Aquis Augustis negavit Sacramenta & sacram sepulturam Bullæ adversariis. Idem fecerunt anno 1739 per epistolam, Ipris impressam, septem Galliæ Episcopi, videlicet Amianus, Marsiliensis, Laudunensis, Nannetensis, Bononiensis, Catalaunensis, Dolensis, contra omnes appellantes. Sed hæc epistola a Parlamento Parisiensi, sicut alia id genus scripta, suppressa fuit.

Renitentibus negatur absolutio.

Laudunensis nihilominus aliam Instructionem Pastoralem edidit, in qua decidit, Appellantes esse hæreticos, etiam in morte privandos Sacramentis Ecclesiæ, & sacra sepultura, atque in vita communione cum fidelibus.

Parlamentum proposuit Regi 4 articulos. 1 Non esse tolerandum, ut Pontificis *Brevia* in regno executioni mandentur, nisi a Parlamento, cujus esset, illa exequi, sint acceptata, in *Registrum* relata, & litteris patentibus munita. 2 Nihil mutandum circa

circa consuetudinem, vi cujus Universitas Parisiensis immediate sit subjecta Jurisdictioni Parlamenti. 3 Quidquid in contrarium ageretur, pugnare cum principiis regni. 4 Si introduceretur simplex & pura acceptatio Bullæ, eversum iri modificationem, a defuncto Rege appositam. Respondit Rex Deputatis, se non indigere monitionibus in hac materia, sed res in statu suo relinquendas. (1739)

Postquam anno 1740 Prosper Lambertini Bononiensis sub nomine Benedicti XIV suffectus est Clementi XII, Episcopus Laudunensis pro ardenti suo zelo & reverentia erga Constitutiones Apostolicas novam Diœcesanis suis Instructionem Pastoralem promulgavit, quid agendum cum iis, qui notorie Constitutioni sunt rebelles. Sed Parlamentum prohibuit negare sacramenta aut sepulturam Ecclesiasticam titulo appellationis.

Anno 1746 Rex Patres Oratorii, inter quos non pauci erant Appellantes, monuit, ut Constitutionibus Apostolicis obtemperent, neque ullum ad Congregationem Generalem admittant, qui non esset paratus pure & simpliciter subscribere Formulæ Alexandri VII, seque plene submitteret Bullis Apostolicis, nominatim Constitutioni *Unigenitus.* Renitentes autem Officiis suis esse privandos. Monitionem secuti sunt Patres, quantumvis aliqui se opponerent, & aliqui etiam Institutum desererent. Idem fecerunt Fullienses Patres in Capitulo Generali, condito Decreto, quo voce activa & passiva privantur, qui intra tres menses non subscripserint Formulæ, & Bullam *Unigenitus* pure receperint.

Huic puræ acceptationi Parlamentum anno 1747 minus favens Decretum edidit; sed Rex per Sanctius suum Consilium Status illud irritum declaravit, mandavitque, ut Bulla in toto Regno recipiatur & observetur cum veneratione, judicio Ecclesiæ Universalis in materia doctrinæ debita.

Quamvis autem Parlamentum Parisiense varia opera, in favorem Bullæ scripta, suppresserit, condemnavit tamen etiam duo folia, quorum unum contra Constitutionem *Unigenitus*, alterum contra Bellefondum, qui de Luco Vintimillio in Archiepiscopatu Parisiensi successit, scriptum fuerat.

Sequenti anno 1748 idem Parlamentum hanc Sedi Apostolicæ & Benedicto XIV confessionem edidit, tam Illustri senatu sane dignissimam: *Ecclesia Gallicana omni tempore demonstravit, quod inviolabiliter adhæreat Cathedræ S. Petri, centro unitatis, illique Ecclesiæ, in qua traditio Apostolica perpetuo est conservata. Veneratur in persona Papæ Vicarium Christi & caput visibile Universalis Ecclesiæ: quæ veneratio novum a-*

Sapientissima Parlamenti Contestatio erga Sedem Apost.

cipit incrementum a virtute & profunda sapientia Pontificis, qui hodie adeo digne replet Sedem Apostolicam.

Quæ vero Parlamentum inter & Episcopos, qui suspectis de Jansenismo aut Quesnellismo sacramenta negarunt, ultimis his annis ortæ sint Controversiæ, notius est, quam ut narrare necesse sit.

Art. X.

Observationes de Charactere Jansenistarum, & Quesnellistarum.

141. Jansenistæ, ut in Catholicorum animos fraudulentius blandiusque illaberentur, rejecerunt plures abhorrentes Calvini propositiones, uti, quod Deus sit auctor peccati, quod figurate duntaxat Corpus Christi sit in Eucharistia, quod duo solummodo existant sacramenta novæ legis, quod Missæ sacrificium sit abominatio, cultus sanctorum & invocatio idololatria, quod nullum detur purgatorium, quod Papa sit Antichristus.

Effigies Jansenist. Quin imo, disciplinæ rigorem zelumque præseferentes, ferventes Catholicos simulabant, agnita ad speciem Hierarchia Ecclesiastica. Unde in hominum cœtus, fœminarum maxime, & Religiosas domos tecte sese insinuantes, pietatis specie fallunt multos.

Scribere litteras, libellos spargere, criminari, quos adversarios habebant, aut habere putabant, Semipelagianismi, laxitatis, corruptæque morum doctrinæ accusare, illis sollenne. Errores suos Augustini esse doctrinam, ab Ecclesia approbatam, mentiuntur. Quinque propositiones Jansenii publice damnant, clam in corde retinent, &, quantumvis obsequens silentium promittant, ubi ubi se dat occasio, easdem disseminant; summorum Ecclesiæ Antistitum Constitutiones eludunt, geminum aspectabile caput comminiscuntur, tergiversantur, effugia quærunt, ad altius tribunal provocant, Sedem Apostolicam per sæculum integrum cum umbris & phantasmatis depugnasse criminantes.

Coram populo sanctimoniæ famam affectare, attenuata coma, talari veste, diuturna in templis genuflexione uti, inter loquendum frequenter oculos ad cælum erigere, trahere suspiria, de laxitate & abusibus ingemiscere, illis consuetum; cum tamen, ut in tot famosis libellis obsequiosum eorum silentium altum clamat, pleni

pleni sint superbia, arrogantia, fastu, invidia, odio, maledicentia, calumniandi convitiandique libidine, culicem excoriantes, camelum autem glutientes, lupi in vestimentis ovium, Pharisaica turgentes hypocrisi, toti ad fallendum compositi.

Collatitio ære non modico emissarios alunt, qui venenum per provincias incautis instillent, donec paulatim corde receptum Catholicas de sacramentorum usu, prædestinatione, gratia, libertate, morte Christi, veritates extinguant. Initio quidem meram pietatem & devotionem spirant, sensim vero de cælesti illa sua & terrena delectatione victrice dicere exorsi auram pestilentem afflant. Exemplo esto Joannes Vergerius Abbas Sancyranus, Jansenistarum præcursor, dicere solitus: *Secretum meum mihi propter metum Judæorum*, illud solum in Calvino arguens, quod causam quidem bonam propugnasset, nimis tamen aperte de illa locutus fuisset.

Et quantus in eis contradictionis Spiritus! Quesnellus decidit, quod quis sine periculo perjurii formulæ Alexandri VII absolute subscribere possit, & condemnare 5 propositiones in sensu Jansenii, quamvis non credat, eum esse sensum Jansenii. An sic loqui possunt, qui tantos clamores excitarunt contra æquivocationes & restrictiones mentales? an sic ludendum cum juramentis, & quidem in materia dogmatica? Contradictionis spiritus.

Alias vero (*in litteris Episcopi ad Episcopum*) idem Quesnellus scripsit, a 30, aut 40 annis nihil esse actum, nisi ut extorquerentur perjuria, mendacia, falsa juramenta, hypocrises. An hæc concordant? libellum Gerberoni contra Card. Noall. nunc mirifice dilaudat, nunc criminatur: nunc cognitum sibi auctorem, nunc incognitum dicit, calidum & frigidum uno ore efflans; prout nimirum res ejus exigebant, & contradictionis spiritus impellebat.

Dicunt Jansenistæ, quod Christus pro solis prædestinatis sit mortuus: simul tamen dicunt, quod pro omnibus sit mortuus; quia sanguis ejus fuisset sufficiens pro omnibus, si voluisset pro illis mori. Quanta contradictio? condemnarunt 5 propositiones tanquam hæreticas; & tamen in variis scriptis illas defendunt.

Credunt, mandata Dei quandoque justis observatu esse impossibilia. Simul tamen etiam dicunt, quod illa semper possint observare; sed hanc potentiam esse similem potentiæ equitandi sine equo. Quanta ludificatio!

Credunt cum Jansenio, gratiæ resisti non posse. Simul tamen sæpe asseruerunt, semper illi resisti posse, si homo velit. Quando

urgentur, admittunt gratiam sufficientem, in sensu tamen, ut ajunt, Thomistarum acceptam. At simul dicunt, gratiam sufficientem Thomistarum re ipsa non esse sufficientem, eamque ceu Chimæram explodunt.

Quesnellus protestatur, se inviolabili nexu addictum esse S. Sedi ejusque Apostolicæ authoritati. Simul tamen integros in Pontifices convitiorum torrentes effundit, eorumque Constitutiones & mandata refractarius deridet.

Antonius Arnaldus, antequam a Sorbona condemnaretur, coram Deo fuit protestatus, quod se subjiciat judicio Sorbonæ suæ matri. Postquam autem fuit ab ea condemnatus, protestatus est aperte contra illius judicium.

Antequam 5 propositiones fuerant damnatæ, a Jansenii sectatoribus Romæ & Parisiis habebantur pro Jansenii doctrina. At post condemnationem non amplius erant Jansenii. Postquam autem ostensum ipsis est, eas contineri in libro Jansenii, obtendebant, eas fuisse damnatas in sensu Calvini, qualis nequaquam fuisset sensus Jansenii. Jansenius asserit, doctrinam de gratia ante S. Augustinum fuisse Ecclesiæ incognitam, post S. Augustinum vero Ecclesiam per 500 annos in errores circa gratiam rursus fuisse prolapsam, usque dum a se rursus fuerit restituta. Confitetur igitur, se 500 annis incognitam introduxisse in Ecclesiam doctrinam.

Quando illius liber illatus fuerat Flandriæ ac Franciæ, inflammavit illico discordias in Universitatibus, Communitatibus, familiis. Quapropter 88 Episcopi Galliæ librum Pontifici denuntiarunt. Decem anni, inquiebant, lapsi sunt, ex quo liber posthumus Jansenii gravissimas in Francia turbas concitavit. Postquam autem Urbanus VIII & tot alii Pontifices doctrinam libri condemnarunt, omnes Episcopi secuti sunt. Novella igitur fuit illa doctrina, & contraria veritati, apud corpus Pastorum depositæ.

Dixit Lutherus: Augustinus *meus est*; Wiclefus: *meus est*; Calvinus: *meus est*; Jansenius: *meus est*. Audiant novi S. Augustini Discipuli, quid S. Augustinus ad Julianum scribat: *redite ad nos: vos non estis nati de parentibus, qui id crediderunt, quod vos docetis: sed estis regenerati in Ecclesia, quæ contrarium credit.*

Jansenius opera sua publice subjecit judicio Sanctæ Sedis. Judicavit ergo, hoc judicium præferendum esse persuasioni suæ, qua credebat, doctrinam suam esse conformem S. Augustino, aut saltem,

tem, S. Augustinum potuisse decipi. Si Jansenistæ credunt, hanc Magistri sui subjectionem fuisse seriam, imitentur: si fraudulentum deceptorem judicant, eum detestentur.

Quando Jansenistis objicitur, quod impugnent Constitutiones Apostolicas, respondent, id a se fieri ideo, ut sistantur querelæ Calvinistarum. Mira sane eorum, qui Catholici haberi volunt, responsio! Vellent, Romæ Bullam cudi, quæ sit ad gustum Ministrorum Genevæ, & Amstelodami. Grande paradoxum! ne murmurent hæretici, prætensi Catholici cum illis murmurant contra Constitutiones Catholicæ Ecclesiæ.

Jam ipse Jansenistarum fundator in Gallia Abbas Sancyranus scripsit: *Bene sensit Calvinus, male locutus est* (in materia de gratia & libero arbitrio.) Commissi equidem inter se Arnaldus, & Petrus Jurius, ille Jansenistarum, hic Calvinistarum Calypha, vehementer rixati sunt, ut patet ex libro, quem Jurius de *Spiritu Arnaldi* scripsit; de nomine tamen (in quantum ad materiam de gratia) potius, quam de re ipsis erat contentio. **Scandalosa doctrina.**

Quam abominandum utriusque partis systema de Deo! derelinquit, abdicat justos, amicos suos, quamvis omnes vires suas impendant, ne eum offendant. Facientibus, quod est in se, denegat gratiam. Præcipit ipsis res impossibiles. Damnat ad æternos ignes, quod non fecerint id, quod facere non poterant ex defectu auxilii. An benignissimi & misericordissimi patris, an vero tyranni hæc idea est? hæccine reverentia, quam mens Christiana Deo O. M. debet?

Sine gratia omnis conatus resistendi malis inclinationibus est inutilis & frustraneus, imo ipse conatus est impossibilis: cum gratia vero impossibile est, tentationi succumbere: habere gratiam aut non habere, nullo modo dependet a nobis. Si hæc tria Jansenistarum principia subsistant, quid superest, nisi ut in peccato tranquille vivas, & gratiam patienter exspectes? Vana est omnis exhortatio, vana comminatio, quamdiu non habes gratiam *victricem*; & quando adest hæc gratia, rursus vana est exhortatio & comminatio; nam etiam sine illa necessario te convertes. Cum gratia omnia sunt necessaria, sine gratia omnia impossibilia, nec ullo modo tuæ est potestatis habere vel non habere gratiam. Quid ergo facias, nisi ut currum suo permittas cursui, & fatum tuum otiosus exspectes?

Si Christus pro me non est mortuus, quid creatio mihi prodest, nisi ut me relinqueret in massa perditionis? si Christus pro me non magis oravit, quam pro salute diaboli, ut inquit Jansenius, desperata sunt omnia. Ad quid ergo præceptum amoris? ad quid observatio mandatorum? ad quid cura salutis? inutilia sunt hæc omnia, imo impossibilia.

Lupi sub ovina pelle. Vah detestandas consequentias, quæ ex talibus principiis pleno alveo fluunt! ne tamen nimis aperte in oculos incurrant, oportet eas obvelare larva severitatis. Laxam disciplinam deplorant; cum tamen nemo magis illam inducat, dum doctrina sua abominabili curam salutis extinguunt, observationem præceptorum impossibilem faciunt, libertatem arbitrii tollunt, confessionis & communionis usum penitus ferme convellunt, atque peccatores in lethargum præcipitant.

Hinc videas ipsa etiam factionis capita, quamvis externo rigore & affectata morum severitate multos decipiant, & in casses suos pertrahant, levato tamen velo vitiorum, superbiæ maxime, sordibus fœtere.

Certe de Jansenio Abbas ad S. Germanum, primus Reginæ Mariæ Medicææ Eleemosynarius, testis exceptione major, epistolam edidit, in qua inter alia ait, Jansenium Iprensem sibi apprime esse cognitum, cumque omni veritate se posse dicere, quod nunquam viderit hominem magis superbum fastuque turgidum, quigloriosius de se ipso, & contemptibilius de aliis senserit, iis præsertim, quos umbram sibi facere putarat. Contra Regem Franciæ & Hispaniæ gravissimas ab eo disseminatas calumnias. Ecce ideam primi Sancti tam sancti Ordinis!

Libri Arnaldi pleni sunt atrocibus injuriis. Convictus sæpe fuit de mala fide, totus ad fallendum compositus. Obiit rebellis Ecclesiæ ac Regi suo; prout etiam Quesnellus. Inventum est inter scripta Monialium Portus Regalis Calendarium, Sancti Janseniani. cui cum Abraham, Jeremia, Elia, Amos, & aliis quibusdam, soli inserti fuerant *Sancti Janseniani*, uti Jansenius, S. Cyran, Arnaldus, mater Angelica, cum infante trium annorum, quem nominabant Infantem Portus Regalis.

Calumniandi libido. Quanto furore & calumniandi libidine Jansenistæ insurrexerint adversum Patres Societatis Jesu, ex infinitis eorum famosis libellis constat. Sed quid hoc mirum? impune istos lacessi posse credebant. In ipsos summos Pontifices, Regem suum, Episcopos, omnemque Ordi-

Ordinem Ecclesiasticum petulantes linguas & calamos acuebant. An sic debacchati sunt Apostoli?

Jansenistæ nunquam voluerunt accenseri Calvinistis, ne quidem in materia de gratia, quin imo illos tanquam teterrimos hæreticos sunt detestati. Sed audiamus aliquot Calvinistas hac de re loquentes.

Et imprimis quidem Drelincourt, famosus Præco, in *Responsione ad Landgravium Hassiæ p.* 340, Videtur, inquit, quod Jansenismus sit hæresis abominabilis; sed non est ita: purum continet Evangelium de gratia Dei, quam prædicarunt Paulus & Augustinus. Reipsa sunt Calvinistæ in pluribus.

Lambadius vero Minister Genevensis, qui antea fuerat Jansenista, in epistola, ad Jansenistas scripta, sic loquitur: doctrina de prædestinatione & gratia, prout illam Jansenius explicat, est pura doctrina Ecclesiæ Reformatæ: & quantumcunque laborarint, ut discrimen assignarent, in substantia tamen doctrinæ nullum invenerunt. Non igitur opus, ut Jansenistæ se uniant cum Reformatis, sed tantum ut declarent, quod re ipsa jam sint.

Suscipio defensionem eorum, qui adhuc sunt uniti externe Sedi Romanæ (inquit Samuel Marezius Professor Theologiæ Gröningæ in *Compendio veræ & Catholicæ doctrinæ de gratia*) non enim solummodo agitur causa Jansenistarum, sed etiam Reformatorum; quia circa negotium 5 propositionum sequuntur eandem opinionem. S. Augustinus æque est noster, ac Jansenius facit suum.

Nos agnoscimus eandem impotentiam faciendi bonum in statu naturæ corruptæ: eandem efficaciam & infallibilitatem gratiæ medicinalis, præparatæ per Divinam prædestinationem: illam admirandam concordiam necessitatis & libertatis actionum humanarum. Negamus pariter, Christum pro omnibus mortuum esse. Verbo: omnes 5 propositiones nostræ sunt.

Certe Heroes vestri (sic alloquitur Jansenistas) monstrarunt suam debilitatem, quando conati sunt ostendere differentiam. Si dici potest, quod idem non sit idem, poterit dici, quod vestra doctrina non sit nostra. Solus timor pœnarum vos impellit, ut sitis proditores veritatis, & negetis, vos esse id, quod estis. (*Marez ult. apol. pro defens. S. August. contra Papam & Jesuitas.*)

Accedit Henricus Hottinger Minister & Professor Tigurinus, qui in sermone impresso Jansenistas ita sollicitat: si vestra doctrina subsistit, Papatus non potest subsistere. Si agnoscitis auctoritatem Papæ, actum est de vobis: supprimentur vestra scripta, evellentur plumæ,

plumæ, obturabitur vobis os. Ipsi judicate. An non impugnatis Jesuitas ceu Pelagianos? an non utuntur Jesuitæ armis Pelagianorum, ad vos debellandos? verum an aliam Jesuitæ habent doctrinam, ac Concilium Tridentinum? an aliter sentiunt ac Papa? an non Papa & Jesuitæ sunt corpus unum & anima una? (*Hotting. l. c.*)

Cæterum jam olim Jansenius Episcopus, Vergerius Abbas, Arnaldus successor, Quesnellus magnus Ordinis Jansenistici Prior, ejusque Discipuli, nihil intentatum reliquerunt, quo sub specie sanctæ sanæque doctrinæ venenum suum poculo inaurato propinarent, fraudibus non tantum occultis, sed apertis etiam mendaciis in hanc rem usi; quæ inter fuit, qua impudenter vulgaverant, Quesnelli Reflexiones Morales in Novum Testamentum Delphino probari, eumque illarum protectorem fore. Sed integerrimus Princeps publico scripto commentum palam detexit.

Crimen falsi contra Bossuetum.

Sed, qui semel depuduit, deprehensa licet manu in facco, ad alias mox fraudes dolosque convertitur. En aliam stropham, suis auctoribus dignam! Benigno Bossueto doctissimo illi Meldensium Episcopo, ut ejus suffragium elicerent, aliquas ex Quesnelli libro propositiones obtulerant, quas ille innocentes declarasse fertur. Mox illi, quod totum opus approbarit, jactarunt. At Bossuetus fraude detecta, approbationem suam revocavit, librumque Quesnelli tot scatere erroribus asseruit, ut corrigi non possit. Jansenistæ nihilominus, (sed primum post mortem ejus) testimonium aliquod in favorem suum produxerunt, nulla omnino revocationis & suæ fraudis facta mentione. Quesnellus modo laudat Bossuetum, modo nullius authoritatis, nullius judicii, nullius prudentiæ, ut propheta in utramque partem claudicans, ab eo traducitur. Approbatores nempe libri Quesnelliani omnes sunt doctissimi; quicunque improbant, rudissimi.

Versatiles.

Dum Alexander VII 28, & Innocentius XI 65, nimium laxas propositiones damnarunt, *os Domini fuit locutum*. At vero dum idem Alex. VII 5 propositiones Jansenii, & Alex. VIII 31 Jansenizantes profligarunt, justitia illico Romanum tribunal deseruit; Consultores erant rudes, inepti, malis affectionibus inducti; tunc Galli Judices deposcebantur, tunc ad Generale Concilium appellabatur.

Restrictiones mentales vehementer accusabant, & tamen ubi res ipsorum agebatur, tam enormes usurpabant, quas nec laxissimus Casuista admitteret. Licitum esse dicebant damnare 5 propositiones in sensu Jansenii, licet in mente contrarium credatur. Catholicos simulant, ne Beneficiis & Officiis priventur, aliasque pœnas incurrant,

incurrant, Prædeterminationes physicas, ut orthodoxi videantur, obtendunt, quas cum Lignio stultitiam, cum Witte nequitiam quorumdam Pseudo-Thomistarum appellant.

Quas non fraudes, quas non machinas adhibuerunt Quesnellistæ, ut Episcopos, ut Sorbonam, ut alias Universitates ab acceptanda Constitutione retraherent! quam vane quamque falso de magno Episcoporum numero sunt gloriati; quasi vero non multo plures Ario, Eutychi, Monothelitis adhæserint. Quot Africæ Episcopi cum Cypriano Stephano Papæ & veritati se opposuerunt! quod igitur studiose magnaque vafritie Jansenistæ id egerint, ut semper aliquos Episcopos in partes suas aut patrocinium malæ causæ pertraherent, nihil alienum ab aliis fecerunt sectariis, qui adversus Ecclesiam frontem obdurarunt.

Habet hoc quippe tum omnis hæresis, tum maxime Janseniana, Prothei instar in omnes formas se transmutat; jamque sub larva pietatis, & zeli pro disciplina, in Gynecæum se insinuat, & more, jam olim Pelagianis & Priscillianistis familiari, per mulierculas venenum spargit: jam sub specie doctrinæ Patrum, maxime Augustini, incautos fallit; jam per calumnias, dolos, factiones, aliasque malas artes agit cuniculos, ad subvertendos incautos: atque in eam rem infinitos libellos famosos dispergit, quibus suos in cælum extollit, ceu viros doctrina, religione, integritate summos, eorum vero, quos adversarios habet, aut habere existimat, non charitatis, non justitiæ, non conscientiæ habita ulla ratione, famam lacerat, ridendosque conatur proponere. **Prothei.**

Sed quid mirum, eos spiritu vindictæ accensos, in homines sibi obsistentes, ut Lutherus olim & Calvinus fecerat, maledictis & calumniis furere, cum in ipsum cælum os impium sonant, & sanctos Dei cælites contumeliis lacessant. Cultus Sanctorum, quo Ecclesia Sanctos colit, est ipsis spina in oculis: in ipsam adeo sanctissimam Virginem Matrem Dei, quam Angelus gratia plenam, Elisabeth benedictam in mulieribus, prædicant, virulentam linguam exerunt, eique præconia, ab Ecclesia & SS. Patribus attributa, invident.

Quippe Auctor *Instructionis salutaris B. V. Mariæ ad suos devotos indiscretos*, ait: *Maria non debet appellari Mediatrix, Advocata, Mater misericordiæ, neque ornanda sunt ejus imagines, aut altaria.* Quis non videt, **Injurii in B. V.**

videt, quibus ex fontibus hæc profluant. Hæreticorum jam olim hæc lingua fuit, & hodiedum eſt, ex quibus Janſeniſta eandem hauſit.

At velit nolit, nos cum Eccleſia Catholica invocamus Mariam, Reginam cæli, Mediatricem noſtram, Advocatam noſtram, ut pro nobis intercedat apud Filium ſuum Diviniſſimum, qui eſt principalis ex propria excellentia Advocatus noſter apud Deum, & Mediator inter Deum & hominem. Maria eſt advocata noſtra apud Filium, Filius apud Patrem. Per Filium, Mediatorem & Advocatum omnipotentem habet Mater, ut ſit Advocata, ut ſit Mediatrix ſecundaria, potens tamen, quia eſt Mater Dei. Eſt Mater Chriſti: ergo Mater Miſericordiæ. Eſt honor Filii, quod Mater ſit Virgo potens, Virgo clemens. Gaudet Redemptor Filius, quod Mater ſit refugium peccatorum, Conſolatrix afflictorum. Non ſoli Joanni, mihi quoque pendens in Cruce Filius Matrem dedit: *ecce Mater tua, ecce Filius tuus!*

Salve Regina, Mater Miſericordiæ! Eja ergo *Advocata* noſtra illos Tuos *Miſericordes* oculos ad nos converte! Ora pro nobis peccatoribus! Oro, ut ores. Oro Jeſum Chriſtum Filium Tuum Deum omnipotentem, gratiarum omnium fontem, ut miſereatur mei peccatoris: ſed oro inſuper, ut Mater Dei, ut Mater fratrum Chriſti, ut Mater Miſericordiæ, Mediatrix mea, Advocata mea, mecum ores ad Thronum Gratiæ.

De cultu Imaginum.

Oratio hæc Patrum & Clientum Mariæ ingratum haud dubie melos eſt in auribus Janſeniſtæ; qui Matri Dei etiam ornatum Imaginum & Altarium invidet. Sed cur invidet? quia cum Iconoclaſtis, cum Calviniſtis, cum Zwinglianis ſentit, contra id, quod ſenſit, ſentitque Eccleſia. Regem colis in ejus imagine: parergis iſtam exornas: in honorem Regis cedere exiſtimas iſtum ornatum. Accipis a Rege epiſtolam: reverenter excipis, oſcularis, aſſervas, manum Regis oſculari te credis. Matrem Dei aut alios ſanctos in effigie colimus, cultus in ſanctum, in cælis cum Chriſto regnantem, tendit: cultus coram imagine exhibitus, in illum tendit: illum rogamus, ut pro nobis Deum oret. Ab imagine nihil ſperamus, nullam in ea collocamus fiduciam, nihil ab ea petimus; ut tamen honorem & cultum erga ſanctum externe etiam exhibeamus, imaginem exornamus, in altari collocamus. Quid hic jure vituperes? imo quid non laude dignum? an Ido-

la

la hæc esse quisquam existimare queat? absit. Ethnici aut ligna aut lapides adorabant ac cultu latriæ adorabant, aut per imagines aut statuas proposita falsa Numina, ut Jovem aliquem aut Mercurium. Nos neque adoramus seu cultu latriæ colimus imagines Sanctorum, neque repræsentatum per illas aliquod Numen.

At Sanctis in cælo, inquit Jansenista, non alius deferendus est honor, ac justis in terra; sed hic civilis duntaxat est atque politicus, qualis etiam magnis, quos æstimamus, viris, ut Regibus & Principibus defertur, at vero cultus, qui sanctis defertur, sacer est & religiosus.

Resp. ita est, religiosus est hic cultus, sed cultus *Duliæ* solummodo, qui defertur Sanctis reliquis, & *Hyperduliæ*, qui defertur B. V. Mariæ; quorum uterque est longe inferiori gradu, quam cultus *latriæ*, qui soli Deo, supremo omnium Domino, debetur, ac deferri debet.

Sed ecce, quem honorem Sanctis Jansenistæ deferunt, quos solenni Apotheosi Ecclesia sanctos declaravit! duo tantummodo exempla affero. *Franciscus Salesius*, inquit Hennebel *Thesi Theol. an.* 1680 *edita*, *infectus fuit errore Semipelagianorum.* Item: *Joannes Capistranus canonizatus est ab Alexandro VIII, sed ejus doctrina non est propterea minus perniciosa, &, si dubitemus de ejus sanctitate, non erimus propterea minus Catholici.* Ex quibus sane videmus characterem Jansenistarum, qui Ecclesiam & ejus sanctos tantopere contemnunt. Illud denique ex dictis hactenus nimium quantum liquere arbitror, quam falso quidam dicant, nullos in mundo esse Jansenistas, cum nemo 5 propositiones Jansenii defendat, in reliquis autem omnes cum Ecclesia consentire.

Et Sanctorum.

Hhh 2 CAPUT

CAPUT V.

Status Hispaniæ

SÆCULO XVIII.

Art. I.

Fœderati Archiducem ducunt in Hispaniam. Occupata Gibraltaria. Favent Catalauni. Obitus Darmstadii. Occupata Catalaunia, Valentia & Arragonia a fœderatis.

142. Cum magni per orbem Principes, qui judicem in terris non recognoscunt, vix alio, quam jure gladii controversias suas soleant definire, Cæsar Gallusque Hispanicam quoque de jure hæreditario litem eodem arbitro decidere sunt aggressi; & initio quidem in Italia & Germania exarsit incendium: dein vero in ipsam etiam Hispaniam est propagatum.

Et quoniam totius Europæ hoc erat bellum, aliis remissis alio, quæ Hispaniæ sunt propria, hic breviter exequemur.

Magnum Fœdus. Flagrante bello in Italia, Germania, & Belgio, Philippus Andium Dux quiete fruebatur Hispania ad annum usque 1703, quo Angli & Batavi, sero experti, quantopere per partitionis tractatum essent a seipsis delusi, inito cum Cæsare fœdere, atque in illud Lusitano quoque assumpto, petierunt ab Imperatore, ut Carolum Archiducem quantocius in Hispaniam mittat, ubi ab iis, qui Austriacæ genti adhuc essent addicti, avide exspectetur.

Melgarus, Certe Melgarus Comes, Castiliæ antea Almirantes, præcipuus post Portocarerum regni Administrator, quod Reginæ Austriæque videretur addictior, aula motus est, specie Legationis Parisiensis. 50000 duplionum ex ærario instructus, collectis domesticis rebus suis pretiosis, reductisque in pecuniam bonis, lætus suscepit provinciam, assumpto e Grandium ordine & nobilitate 500 capitum comitatu; 400 mulis, omni opum genere onustis iter iniit.

Et Oropesa secedunt. Quin Lutetiam pergeret, nemo dubitabat. At ille sentiens pedicas, a cursore, quem in id subornaverat, citatis equis advolante, accipit epistolam, velut a Regio Consilio scriptam, qua jubeatur, dilata tantisper profectione Parisiensi, apud Regem Lusitaniæ prius

Legatione

Legatione fungi, eumque in partes Gallicas pertrahere. Quo commento totum Comitatum opesque Olyssiponem traduxit. Nec diu post secutus Oropesa. Uterque vero apud Cæsarem institit, ut Archiducem quamprimum in Hispaniam mittat.

Georgius interim Darmstadius patentes ab Archiduce litteras per Hispaniæ urbes spargere, pacatum & suave Austriæ regimen extollere, animare torpentes, atque ad excipiendum Carolum Regem suum hortari.

Igitur Cæsar 12 Sept. 1703 præfatus, Hispanicæ Monarchiæ se unum legitimum esse hæredem, jus suum in Carolum Archiducem transtulit; Josepho Rege jure suo pariter se abdicante. Mox Carolus, a Legatis, Anglo, Batavo, Borusso, Moguntino, Hannoverano, Mutinensi Rex Hispaniarum salutatur. Pontificius, Polonus, Danus, Venetus, Florentinus, vario prætextu abfuere. Pontificio valetudinem excusanti aulæ aditu interdictum.

Carolus salutata devote Cellensi Virgine, lachrymante Vienna itineri se dedit, magno honore exceptus a Saxone, Palatino avunculo, Batavis. 20 Novemb. Haga solvit, in Angliam trajecturus, sed tempestate Roterodamum rejectus, horribili procella in omnia littora se effundente, per duos ferme menses secundos ventos præstolari cogitur. Denique 6 Jan. 1704 conscensa rursus navi, Londinum vela fecit, ubi ab Anna Regina totaque Natione Anglicana regio honore est exceptus. **Carolus in Hispaniam.**

Sexta, quam venerat, die Portsmuthii, Roockio Archithalasso, navem conscendit, sævaque rursus jactatus tempestate, futurorum velut prodromo, Olyssiponem tandem appellitur, omnibus humanitatis officiis cultus: Melgaro & Oropesa primos inter Regis sui genibus advolutis.

Tota Lusitania Carolus Rex promulgatur, Andegavensi vero, sparsis per Hispaniam litteris, dataque transituris impunitate, bellum indicitur. Sed præter exspectationem, quia ab Acatholicis religioni timebant, nemo se movit; quod Schombergius Anglorum Dux Melgaro, alia spondenti, acerbe exprobravit. Ne autem Ductorum simultas communi rei officeret, Reginæ voluntate *Gallovæus* Schombergio successit. Neque is in Lusitania, quem speraverant, belli apparatus inventus.

Galli, Hispanis juncti, ubi viderunt, Lusitanos magno adversum se fœderi accessisse, Duce Bervico, Jacobi II Angliæ Regis filio, comitante Andegavensi, in Lusitaniam, quadripartito agmine irruunt, Salvaterram, Idagniam, Seguram, Pennagarciam, Ros-

Rosmarinum, Montem Sanctum, Mirandam, Castellum Brancum, magna cum præda occupant: rursusque, Batavorum duabus cohortibus cæsis, Portalegria, Davidium aliaque loca intercepta.

Has ruinas ut fœderati farcirent, Catalonicam expeditionem fusceperunt, confisi veteri gratiæ Darmstadii, qua apud eam gentem, cujus Gubernator fuerat, valebat. Et erant, qui Barcinonem prodere nitebantur: sed eorum consiliis detectis, Velascus Prorex complices supplicio affecit, & Anglorum classem discedere coegit: Lusitano haud æquis oculis id aspiciente, qui a Regno suo bellum amotum volebat.

Gibraltaria capta.

Sed animos erexit nuntius de Gibraltaria, insigni ad fretum Gaditanum munimento, quod male custoditum, Anglo-Batavi quatridui spatio expugnarunt, magno etiam in futurum Catholicæ rei præjudicio. Darmstadius urbi præfectus; cives vero, alienæ religionis homines exosi, passim dilapsi sunt. Locus ipse alioquin & situ & opere egregie munitus, novis operibus, centum tormentis, omnique adversus quamcunque vim apparatu fuit comparatus.

Constructa fuit hæc urbs ad pedem Calpis, rupis præaltæ, cui arx ad defensionem urbis, alioquin munitæ, est imposita. Petra ipsa tanta est duritie ac soliditate, ut cuniculi agi non possint. Ad latus petræ alia adhuc munitio visitur, cujus præsidio naves in portu adjacente secure consistunt.

Doluit vehementer Hispanis jactura tanti loci, qui invincibilis videbatur, nihilque non egerunt, ut hanc freti Herculei clavem, tam leviter amissam, reciperent. Villadariam cum quindecim millium exercitu, & Pointium cum classe mittunt, qui urbem terra marique oppugnent. Certamen navale commissum geminum: primi anceps erat victoria: altero Pointius cum classe Gallica a Leako Anglo est profligatus. Villadarias vero, postquam Darmstadius trium millium præsidio auctus est, semestrem obsidionem solvere coactus fuit. (1705)

Anno 1710 Gallo-Hispani ad oppugnationem redierunt: sed eventu æque infelici. In pace Ultrajectensi Gibraltaria Anglis fuit relicta. Sed cum Hispani tanti momenti urbem, arces, propugnacula, portumque, in ipso Hispaniæ fundo sita, in alienis manibus hærere ægerrime cernerent, anno 1727 oppugnationem rursus, sed frustra, tentarunt.

Ex-

Expugnata Gibraltaria deliberatum inter fœderatos, quo arma essent vertenda. Difficilem sententiam fecit horror Hispanorum ab Anglis & Batavis, quibus ferme solis, præter Lusitanos, Caroli Archiducis exercitus constabat. Nutriebant sedulo augebantque eam aversionem sacri in templis oratores, instantia Religionis pericula exhibentes: rem plenam esse discriminis, ab hæreticis Hispaniæ dari Regem Catholicum: quid facilius, quam stabilem illis sedem concedi, quibus regnum debeat, sensimque religionis integritatem fervoremque intepescere? Id genus concionibus effectum, ut ii etiam, qui Austriacam gentem, & Carolum, insignem probitate, regiisque virtutibus ornatum Principem amabant, Protestantibus tamen cinctum aversarentur.

Diversa a cæteris Hispanis Catalaunorum erat conditio. A Castellanis omni ætate erant alieni; atque hoc ipso, quod Andegavensis partes illi amplectebantur, in contrarias concedebant. Invitant igitur ultro Darmstadium, veterem suum gratumque Gubernatorem, veniret cum armato milite, se officio suo, ut Barcino tradatur, non defuturos.

Decernitur itaque Catalaunica expeditio. Advolant cum classe Anglo-Batavi. Confluit ad Archiducem multitudo, eumque prona Regem salutat. Bis mille agrestes armantur. Jovia primum arx Barcinoni propinqua capta, in cujus oppugnatione occubuit *Georgius Darmstadiensis* Landgravius, magnum hactenus rei Austriacæ in Hispania columen, sacra Catholica jam ante cum tribus fratribus amplexus. At nihilo remissius institit *Petroburgus*, Ductor Anglus. Caraciolus arcis Præfectus ruina muri cum aliis sepultus. Ad urbem ipsam Barcellonam mox conversa oppugnatio, quam Velascus Prorex dedidit. Arcis & urbis fatum acceleravit bolis ignita, inpulveris nitrati cados incidens. **Obitus Darmstadii.** **Barcino capta.**

Interea, dum hæc ad Barcinonem a Fœderatis strenue geruntur, *Miqueleti* (agrestium ad Pyrenæos levis armaturæ genus, sed bello admodum utile) totam Catalauniam, alias pronam ad Carolum adduxerunt: intercepta primum Lerida, dein Tortosa, Gerunda, Tarracona. Magna sui parte accessit Valentiæ, & Arragoniæ regnum. (1705) **Cum Catalaunia, Valentia & Arragonia.**

Art.

Art. II.

Galli obsident Barcellonam, sed repelluntur. Fœderatorum discordia. Carolus Madriti Rex proclamatur. Sed brevi recedit. Pugna ad Almanzam. Arragonia & Valentia recepta.

143\. Sequenti anno Philippus ipse, Thesseo Ductore, cum Gallo-Hispanis Madrito in castra egressus, Barcinonem obsidet. Quia autem a ruinis necdum erat reparata, & modicus præsidio miles, magnopere suasum est Carolo a suo Consilio, ut urbe egressus tanto discrimini se subducat. At ille moriturum se potius, quam suos Catalaunos deserturum contestatus, flagrantia jam alias populi in se studia amoremque tantopere accendit, ut omnis ætas sexusque ad Regem suum defendendum accurreret: quin ipsa adeo Religiosorum hominum cœnobia phalanges suas emiserant. Quadringenti eorum gladio accincti ad saccos suos, atque ad cucullum galea tecti prodibant; tantaque celeritate & alacritate omnium ope urbs munitur, & defenditur, ut, licet hostis arcem Joviam jam expugnasset, tamdiu tamen ab urbis ingressu arceretur, donec quadrifaria Anglo-Batavorum classis, sub Leackio, Stanhopio, Bingsio, & Wasenario, Archithalassis, auxilio accurrens, obsidionem solveret, ingenti cum hostium detrimento.

Barcellonæ obsidio

soluta.

Tolosæ quidem Comes, ubi comperit, omnes Anglorum ac Batavorum maritimas vires adversum se collectas venire, classem illico Telonem reduxit. Tesseus vero fuga tam præcipiti atque confusa cum milite suo in Galliam per Pyrenæos se conjecit, ut castra relinqueret omni opulentia plena, centum tormenta, clavis non adacta, pulverum dolia 5000, annonæ tantam copiam, qua diu exercitus viveret.

Poterat tunc, si unquam, Austriaca fieri Hispania, si aut fugientium tergis inhæsissent, aut recta Madritum fœderati procurrissent. Nullus toto Regno Dux Gallus, præter Bervicum ad fines Lusitaniæ cum decem millibus agentem. Erat liberata Catalaunia, Valentia in potestate; Arragonia eosdem cum Catalaunis animos gerebat; Castilia, licet inimica, inermis tamen fuit, ducibus & munimentis vacua.

Sed rei gerendæ opportunitatem perdidit Ductorum discordia. Licet enim grandem fœderati haberent exercitum, toti Hispaniæ tunc occupandæ parem; quia tamen ex diversis adeo Nationibus erat con-

conflatus, Hiſpanis, Luſitanis, Anglis, Batavis, quot erant capita, tot ſententiæ. Quod placebat Gallowæo, Anglo, diſplicuit Minaſio Luſitano: quod viſum Noyellio Hollando, improbabat Petroburgus, omnibus ſe opponere conſuetus. Ducum diſcordia.

Hac diſſenſione factum, ut toto hoc bello præclaræ non raro occaſiones ſint neglectæ, conſilia optima ſuffocata, multæ clades acceptæ, res etiam bene geſtæ evaneſcerent, & tandem in pacem, Gallis optatam deſinerent. In præſenti vero, dum conſultatur, dum diſceptatur, ab octava Maji ad quintam Auguſti uſque necdum convenerant copiæ; datumque Philippo tempus, quo ſe colligeret, priorque in Caſtiliam rediret. Suſcepta nihilominus denique expeditio Caſtellana. Salmanticæ Senatus Academicus & Urbanus in Caroli fidem receptus. Cumque Madrito immineret fœderatus exercitus, Philippus urbem, undique apertam, deſeruit, atque Segoviam ad Bervicum, qui non ultra novem legionariorum millia habebat, ſe recepit, duabus non niſi ſeptimanis Madriti a ſuo ex fuga reditu commoratus.

Carolus vero eandem Regiam, ſed tunc ferme vacuam, urbem ingreſſus, publice Rex eſt proclamatus, prout etiam in regno Arragoniæ & Valentiæ factum. Sed alternante fortuna brevis ea gloria fuit. Carolus Madritum.

Quippe, dum fœderati Duces, diſſenſionibus diſtracti, ceſſatione ſua Bervico, quem cum ſuis novem millibus delere facile poterant, copiis augeri ſinunt, omnia prope, quæ feliciter geſta fuerant, ſunt retroacta. Exceſſit Madrito Carolus, ſubiit Philippus: ſtabantque mutuo in conſpectu, tenui duntaxat fluvio diviſi, hi duo coronæ rivales.

Ad prælium res ſpectabat; verum fœderati, e re non fore rati, ſi uni fortunæ ictui cauſam exponerent, ſatius duxerunt, Caſtellam inviſam deſerere, præſertim ubi intellectum, Minaſium cum ſuis Luſitanis, nemine ſalutato, jam diſceſſiſſe. Recedit.

Fugientes inſecutus Bervicus, plures Valentiæ urbes recepit. Quod expeditio tam feliciter cœpta infauſtum adeo fœderatis ſit exitum nacta, variis cauſis fuit adſcriptum.

Prima fuit, quam dixi, Caſtellanorum a partibus Auſtriæ averſio: non, quod Domum Auſtriacam oderint, ſub cujus manſueto regimine, magnis acceſſionibus, opibus, gloria, ſe auctos noverant: ſed quia abſonum ipſis viſum, ab Acatholicis, Anglis nempe & Batavis, regem ſibi dari Catholicum. Acceſſerunt oratorum ſacris e pulpitis voces, quibus religionis, tam ſancte per univerſam Hi- Cauſæ receſſus.

ſpaniam cultæ, diſcrimina ingerebant. Nec modicum ſui odium inſpirabant, dum licentia militari Proteſtantes in rapinas, expilationes, ædium agrorumque vaſtationes ſunt effuſi, ſacratis templis rebusque manus injicientes.

Alteram dabat inveterata Caſtellanorum cum Arragoniis & Catalaunis æmulatio, deque prærogativa utriusque gentis contentio. Cum igitur illi cernerent, tanto ardore iſtos Auſtriacas partes amplecti, omnem apud Auſtriacos gratiam ſibi præreptam ominabantur: cumque ſoli ferme Caſtellani, Regum apud ſe præſentia uſi, ad præcipua Regni provinciarumque munia hactenus eſſent adhibiti, Catalaunos Arragoniosque potiores deinceps fore ſuſpicabantur. Proceribus vero Caſtellanis altior adhuc hærebat ſpina. Timebant, ne Rex Auſtriacus memor ſit, a quibus teſtamentum illud ſit procuratum, Gallusque Princeps ad coronam accerſitus. Atque inde etiam ſacri Præcones inſtigati credebantur, populusque inflammatus.

Tertia denique cauſa ferebatur Ducum fœderatorum diſſenſio, per quam poſt Barcinonem liberatam omiſſa hoſtis trepidantis perſecutio, Bervico datum ſpatium augendi quaſi per otium *copias;* quolibet fœderatorum Ductore, relicta rei ſumma, aut moras nectente, aut ad peculiares expeditiones pro arbitrio dilabente.

Gallovæo maxime, præſtanti alias duci, ea mora ſecutaque expeditionis, tam bene cœptæ, infelicitas vitio data eſt. At ille in Petroburgum, apud Valentinos æquo diutius hærentem, atque in Luſitanorum ceſſationem, culpam rejecit. Neque tamen moras ſuas ita purgavit, quin jactura Hiſpaniæ quinquennio poſt ipſi a Parlamento ſit crimini data. Quidam ſuſpicabantur, hominem origine Gallum, ac propter ſectam exulem, nimis memorem fuiſſe ſuæ patriæ.

Deliberatio de pugna. Uti ſuperiorem cunctatio, ita anni 1707 expeditionem nimius pugnandi ardor præcipitavit. Ita nempe medium quoddam eſt, quod bellica etiam conſilia regat. Per hyemem, quam Valentiæ egerat Carolus, multa de belli ratione fervebat diſceptatio, atque antiqua Duces inter diſſenſio. Carolus, Petroburgus Anglus, & Noyellus Batavus ad partorum defenſionem reſpiciebant. Catalauniam, omnemque prope Arragoniam, Valentiam, partemque Murciæ haberi in poteſtate, per unius infelicis pugnæ aleam provincias iſtas ſupremo offerri diſcrimini. Unum haberi exercitum, eumque, quoad equitatum præſertim, non admodum validum: hoc cæſo, ubi alterum ſint nacturi? nequidem ſupplementa per tanta ma-

rium

rium spatia exspectari posse. Philippum contra, extracto ex evacuata Italia veterano milite, copiis præstare, semperque ex vicina Gallia novas posse suppetias accersere.

Stanhopius contra, Gallowæus, & Minasius ducendum extemplo in hostem, pugnaque conserta, antequam augeatur experiundum putabant. Non posse Angliam, Hollandiam, & Lusitaniam immenso sumptu pro aliena Domo æterna bella gerere. Inerti cunctatione superioris anni expeditionem Castellanam penitus fuisse vitiatam: abstergendam hanc labem: redeundum confestim in Castellam, & si hostis se objiciat, confligendum. Certamine uno debellari posse. Duobus anno superiore præliis Italiam magnamque Flandriæ partem venisse in manus. Idem in Hispania sperari posse. Expeditionem Neapolitanam & Francicam a fœderatis hoc anno generose suscipi. Num ipsi soli inerti otio torpescerent? necessitate ipsa imperari prælium: exhaustis horreis deficere cibaria, aut famendum igitur aut certandum.

Vicit hæc sententia, Stanhopii maxime importunitate. Itum in ruinam. Gallorum exercitus uno & viginti millibus, fœderatorum sexdecim duntaxat millibus fuisse scribitur. Ad *Almanzam*, Castellæ ad Valentiæ fines urbem, in mutuum conspectum ventum. Acies utrinque instruitur. Hora post meridiem quarta inchoatur prælium. Diu anceps nutat fortuna. A Lusitano equitatu fugiendi initium, sauciato Minasio; qui dextrum cornu regebat, sequente cum suis Gallowæo, qui sinistro præfuerat. Bervicus Gallorum Ductor plenam reportavit victoriam. **Pugna ad Almanzam.**

Atque ut cladis magnitudinem æstimes, fœderatorum ad quinque millia in acie ceciderunt. Quinque cohortes Anglicæ, totidem Hollandicæ, tres Lusitanæ, Asfeldio, fugientes insequenti, captivas se tradiderunt. Ex Gallo-Hispanis quatuor millia partim cæsa, partim sauciata. Signorum militarium grandis numerus, impedimenta omnia, Valentiæ & Arragoniæ regna, cum parte Catalauniæ victoriæ præmium fuerunt. Atque huc tandem Stanhopii certa fiducia, uno die debellandi, ac finem Andegavensi in Hispania dominatui imponendi fuit. Bervicus *Grandis* Hispaniæ titulo, & *Liria*, Valentiæ oppido, in Ducatum evecto, a Philippo donatus. Almanza privilegiis & annuis nundinis ornata. Madritum vero anniversariam ejus victoriæ diem, ut Vienna liberatæ ab obsidione Barcinonis, festam ac solennem agit.

Valentia & Arragonia ad Gallos.

Altius hoc vulnus penetraverat, quam ut, subactis Valentiæ & Arragoniæ urbibus, Catalaunia incolumitatem suam tueri posset. Licet enim Carolus, initio anni 1708 aliquas Italorum & Germanorum copias, interque istas quatuor Palatinorum millia receperat, impedire tamen non potuit, quo minus Dux Aurelianensis Tortosam cum castello Arensio expugnaret.

Stahrenbergius per æstatem & autumnum per virium imbecillitatem signa extra valla efferre non ausus, ineunte hyeme Tortosam, murorum ruinis adhucdum hiantem, astu intercipere tentavit, jamque ope civium quorundam porta effracta pars urbis erat in potestate, cum affluente undique hoste recipere cum suis se coactus est, eventu Cremonensi simili, & jactura utrinque prope pari.

Idem, suis ad Cæsarem Josephum litteris conquestus est, nullam a Tarracone Gibraltariam usque stationem fœderatis superesse: commodissimum Italiæ cum Hispania commercium cum Alicante ereptum: tria legionariorum millia apud hostem hærere captiva: illum Ilerda & Tortosa expugnata jam sui securum, omnem ex Arragonia militem posse deducere: fœderatorum fidem nutare: promissis effectum non respondere. Anglicanam classem trimestri ferme spatio Liburni in anchoris otiosam hæsisse.

Art. III.

Minorica ab Anglis occupata. Pacis ideæ. Præliminaria Hagensia. Dissolvuntur, quia Regi Lud. nimis dura. Prosecutio belli. Stahrenbergii victoriæ. Sarragossa præmium.

144. Minorca capta.

Stanhopius autem hoc anno Balearem minorem, a defensoribus ferme vacuam, facili negotio occupavit. Gubernator Hispanus præproperam deditionem capite luit. Portus autem Magonis, velut jam tum Anglicæ Nationi acquisitus, fœderatorum conjunctionem sauciavit; siquidem Batavi, commerciis suis & navigationibus inhærentes graviter acceperunt eum de Minorica, ab Anglis sibi vindicata, nuntium; jamque ad pacem cum Francia cupidioribus oculis respiciebant, ne Angliæ majus dominium maris accrescat.

Pacis semina.

Anno 1709 sparsa sunt aliqua pacis semina. *Rovillæus* Voerdæ ad Hollandiæ fines cum Batavorum Legatis congressus, Regis Christianissimi desiderium, Europam in pacem reponendi exponit; cumque

que Batavi eam non alia lege confici posse assererent, quam si Hispaniæ Monarchia, qualem Carolus II reliquit, Carolo Cæsaris fratri restituatur, Rovillæus, Regem suum ab ea conditione non alienum asseruit: affuturum brevi primi ordinis legatum, qui cum fœderatorum Ministris negotium auspicetur.

Eo nuntio accepto, fœderatorum quisque pacis typum, quem rationibus suis commodum existimabat, adumbravit. Anglia Protestanticæ stirpis in regno perennem successionem a Francia & fœderatis communi sponsione firmatam volebat, Jacobi Regis filio, quem *Pratendentem* vocant, e Galliæ finibus ejecto. Atque ut Anglicæ navigationi securitas præstetur, Dunkerkæ portum dirui postulant, nulla unquam ætate restaurandum. Oblique etiam jam tum ad Minoricam, & Gibraltariam respiciebant, ut pateret, cui militarint. **Pacis Systemata.**

Batavi munimenta Belgii Austriaci limitanea, præsidiis suis sed Austriæ sumptu insidenda, deposcunt, ut sepimento a Galliæ finibus Batavia sit seclusa. Geldriæ insuper superioris dominatum affectabant, sæpius licet contestati, præter mercaturæ securitatem se nihil petituros.

Austriaco consilio amplior multo fuit deliberatio, qua forma restituenda Monarchia: neque enim acquiescendum putabat, si ad eum, quo sub exitum Caroli II fuit, modulum reducatur: sed restituenda omnia, quæ post pacem Pyrenæam fuerant abstracta. Visum etiam, Austriacæ potius Domus, quam Caroli nomine repetendam Monarchiam.

Ludovicus Franciæ Rex post tot clades acceptas ex tota Monarchia unam Siciliam & Neapolim sibi vindicabat.

Cum igitur quævis belligerantium pars privatum sibi pacis systema format, Haga Comitum deligitur tractationi locus. Anglo-Batavi proferunt suum, quod vocant, pacis *Præliminare*. Cujus hæc est epitome.

1. Rex Christianissimus Carolum III Hispaniæ, Indiarum, Neapolis, & Siciliæ Regem, omniumque provinciarum, ubivis terrarum Monarchiæ subjectarum, hæredem dominumque legitimum agnoscit; efficietque intra bimestre, ut, quidquid in Hispania, Indiis, Belgio, Sicilia Andegavensis adhuc possidet, abductis copiis, Carolo III tradatur. Ni faciat Andegavensis, Rex junctis cum fœderatis consiliis efficiet. **Præliminaria fœderatorum Hagensia.**

2. Rex omnes suas copias ex omnibus Monarchiæ provinciis quantocius avocabit, spondetque fide regia, se nulla auxilia renitenti Andegavensi præbiturum.

3. Tota Monarchia genti Austriacæ adeo sit propria, ut nullus unquam Gallici generis Princeps quamcunque illius partem possideat.

4. A commerciis in Occidentali India Reges Franciæ abstineant.

5. Argentina, Kehla, Brisacum Imperio restituantur, uti etiam decem liberæ Imperii in Alsatia civitates, secundum normam pacis Westphalicæ & Recessus Norimbergensis.

6. Quidquid est cis aut trans Rhenum munitionum, inde Basilea Philippoburgum usque, nominatim Hunninga, novum Brisacum, Ludovicium castrum, diruentur.

7. Rhenofelsa sit Hasso-Cassellani, nisi aliter conveniatur.

8. Controversia de quarto Risvicensis pacis articulo ad generales tractatus remittitur.

9. Rex Christianissimus Annam agnoscet legitimam Britanniæ Reginam: uti etiam sancitam a Parlamento Protestanticæ *stirpis* successionem.

10. Quod in *Novæ Terræ* insula Galliæ fuit, Angliæ cedatur.

11. Dunkerkæ portus & munimenta solo æquentur.

12. Jacobus Stuartus e Gallia migrabit in locum, de quo in pacis tractatu conventum fuerit.

13. Lusitaniæ Rex, quæ cum fœderatis pactus est, quiete possideat.

14. Borussus Rex agnoscatur Princeps Neocomensis & Valengini Comes.

15. Batavicæ Reipublicæ cedantur Furnæ, Knochia, Menina, Ipræ, Warnetonium, Comineum, Poperinga, Insulæ, Tornacum, Condæum, Malobodium, cum suis territoriis, sintque pro limite.

18. Iisdem superior Geldria e 12 Pacis Westphalicæ articulo attribuatur.

19. Cæteræ quoque Hispanici Belgii urbes illæsæ restituantur, cum tormentis & penu bellica.

20. Hannoveranus pro Electore habeatur.

21. Ad Sabaudiæ Ducem Sabaudiæ Ducatus, Niciensis Comitatus, Exilla, Fenestrella, Calvomontium, Pragelensis vallis redeant. Sitque mons Genebræ limes.

22. Ele-

22. Electorum Bavarorum causa ad tractatum pacis rejicitur: quin tamen de Palatinatu superiore aliisque belli tempore a Cæsare alienatis quidquam mutetur.

23. Leodii, Bonnæ, Huyæ Batavica erunt præsidia: dum liud cum Imperatore convenerit. Sitque fœderatis fas, alia adhuc postulare, quæ visum fuerit, quin propterea induciæ rumpantur.

24. Rex Galliæ, mox a subscripto Præliminari, 5 Junii evacuabit Namurcum, Montes Hannoniæ, Caroloregium: 15 diebus post Luxemburgum, Condæum, Tornacum, Malobodium: usque ad 5 Julii Ipras, Furnas, Knockium, Neoportum.

25. Si bimestri omnia effectui data, totaque Monarchia Carolo III tradita fuerit, induciæ usque ad absolutionem pacis durabunt.

26. Hæc pro basi secuturæ pacificationis serviant, in qua de cæteris cessionibus, renuntiationibus, limitibus, &c. tractabitur.

27. 15 Junii Hagæ Generalis Legatorum Congressus instituetur.

Et hoc erat famosum illud Præliminare, quod, quamvis Borboniæ genti durissimum, verbis approbare visus est Colbertus, Torcyi Marchio, Franciæ Legatus: subscribere tamen noluit, eo quod insint quædam, quæ, nisi re prius cum Rege collata, potestatem suam transcendant. Iturum se quantocius Lutetiam, operamque daturum, ut subscribatur. Dissolvitur.

Rovillæus, alter Ludovici Regis Legatus, negabat, intra bimestre totam Hispaniam evacuari posse: nihil quidem omissurum Regem, ut Philippus nepos consentiat, arma vero avum adversus nepotem, sanguinem suum, cum fœderatis conjungere, nimis inhumanum fore. Sufficere utique, si nulli sit ipsi deinceps auxilio. Sed cum fœderatos in sententia obfirmatos cerneret, & ipse Parisios abiit: omniumque animi in belli prosecutionem versi sunt.

Et in Hispania quidem Carolus arctis Catalauniæ angustiis velut conclusus tenebatur; Stahrenbergius tamen audendum aliquid ratus, cum ex Hispania avocatos a Rege Gallos intellexisset, *Aquilario*, qui Hispanos ducebat, obviam processit; illo vero prælium detrectante, Balaguerium, munitum ad Segram oppidum, expugnavit, tribus Hispanorum cohortibus captis: lætus simul nuntio de Venasquo, non ignobili in Pyrenæa valle oppido, a Pueblæ Comite obsidione liberato, cæsis geminato conflictu facile mille hostibus.

Re

Belli prosecutio.

Re Madritum nuntiata, Philippus ipse ad exercitum profectus est. Sed cum Stahrenbergium e munitis castris prolicere non posset, nihil memorabile est actum: nisi quod ex altero Catalauniæ latere cladis aliquid a Noallio, cum 12000 Gallorum Ruscinone adveniente, fuerit acceptum, cæso cum suo agmine Franckenbergio.

Ne majores progressus faceret Carolus, Stanhopius, dubiæ fidei homo, obstitit: qui geminam Anglorum classem, subsidio missam, cum Archithalassis, Jenningio & Bingio, Gades abduxit, urbem illam portumque non fœderi, sed Anglicæ Nationi vindicaturus. (1709)

Annus 1710 Austriacis felix initium in Hispania habuit, pluribus victoriis nobile, sed tandem deficientibus a fœderatis subsidiis, & expeditione in Castellam, pertinaciter semper aversam, cum grandi jactura suscepta, minus prospere finiit.

Stahrenbergii victoriæ.

Et quidem Stahrenbergius, summi Imperatoris laudem promeritus, Gallo-Hispanos primum ad *Almenaram* equestri prælio vicit, multis hostium cæsis; nec sterilis victoria fuit, compluribus Arragoniæ oppidis in potestatem venientibus. Villadarias, rei male gestæ reus, fasces Bayo Marchioni, non feliciori futuro, cedere debuit: Medinacœlius vero Dux, Senatus Princeps, collusionis cum hoste postulatus, Segoviæ primum arctam in custodiam, dein Pampelolonam traductus, interiit.

Saragossa capta.

Altera ad Cæsaraugustam (*Sarragossam*) victoria major & plenior fuit, cæsis aut vulneratis Andegavensium quinque millibus, reliquis fuga dispersis. Victoriæ præmium fuit Cæsaraugusta, seu *Sarragossa*, princeps Arragoniæ civitas, ac pleraque ejusdem provinciæ oppida.

Bayus cum exercitus reliquiis ad Castellæ montes, Philippus vero deserto Madrito Vallisoletum se recepit, suppetias ab Avo exspectaturus. Petiitque, *Vendomium* sibi mitti, qui tutelaris velut Angelus fuit exceptus.

Art. III.

Stanhopii malo consilio suscipitur rursus expeditio Castiliana. Stanhopius captus. Stahrenbergii virtus.

Fœderatos inter victores multa fuit consultatio, quo maxime fructu tantis victoriis uti oporteat. Plerisque visum, trepido fugientique hosti ocius insistendum: profligato milite facile urbes & provincias subactum iri. Quidam censebant, ad Pampelonam (quam Pompejopolim olim dixere) obsidendam extemplo eundum. Hanc dignum esse victoriæ præmium: ea siquidem in potestatem redacta, occlusam iri Gallis, qua in Hispaniam suppetias veniant, januam. 145. Deliberatio fœd.

Neutra sententia Stanhopio placuit: qui Castellam Madritumque recta petendum statuit; gentis infensæ corpora ferro edomanda, ut animi pervicaces subigantur. Inhorruere ad id consilium, qui pertinacem viri indolem noverant, sapientiores Ductores reliqui. Perdi sic tempus, hostique, ut novis ex Gallia auxiliis exercitum reparet, spatium concedi. Infidam Castellam, & exitiali fœderati nominis odio flagrantem, subtracturam cibaria aut corrupturam. Neque Madritum aliquid ad victoriam momenti afferre: locum apertum, quam facile subeatur, tam prompte, hoste imminente, deseri. Expeditionem Castellanam, quadriennio abhinc susceptam, satis utique documento esse, commodi nihil, detrimenti autem plurimum inde relatum. Stanhopii malum consilium.

Frustra argumenta. Stanhopius Dictatoria velut potestate profectionem Castellanam edicit, secessionem minitatus, ni Carolus sequatur. Parendum igitur fuit, ne gravius noceret. Ingrediuntur iter fœderati: medio Septembri ad Madritum castra consistunt. Carolus Rex salutatur, urbe jam secundo in fidem recepta. Necquidquam exspectatis Lusitanis ultra mensem otiose desidetur. Exesa regione deficiunt alimenta: Miles in rapinas effunditur. Nec sacratis Deo templis a Protestantibus parcitur. Castellani in supremum justi doloris sensum aguntur. Madritum movet exercitus.

Imminente cum reparato exercitu Vendomio, & Noallio novas e Ruscinone in Cataloniam adducente copias, Carolus ad eam defendendam ex Castilia rediit, medio Decembri Barcinonem delatus, ubi magno civitatis gaudio fuit exceptus. Secutus brevi exercitus, postquam trimestri spatio, nullo tanti temporis & operæ pretio, Castellam est depastus.

Stanhop. victus captusque a Vendomio.

Cum inter Duces non conveniret, Stanhopius cum Anglicano suo milite a Stahrenbergio & Germanis secessit, suumque agmen seorsim duxit. Brihuegam, amplum murisque clausum oppidum ingressus, suique tum maxime securus, a Vendomio, callidissimo Duce, cingitur; cumque incassum defensionem opposuisset, cum octo cohortibus Anglicis, una Lusitana, sex turmis, equis & armis, captivum se dedit, consilii sui de expeditione Castellana fructum expertus.

Pugna ad Villamvitiosam.

Actum erat in Hispania de re Austriaca, si in Stahrenbergium & Germanos eadem incubuisset sive ignavia sive incuria. At ille, accepto de Stanhopii periculo nuntio, reflexo mox itinere, urbe jam sociisque captis supervenit: &, quamvis paucioribus esset copiis, cruentum omnino ad *Villamvitiosam* prælium cum Vendomio conseruit. Certatum siquidem utrinque acerrime. Initia pugnæ prosperiora erant Vendomio, finis Stahrenbergio favit. Nox prælium diremit. Stetitque ea nocte alteriusque diei parte Germanus in acie. Andegavensium sex millia, fœderatorum tria cecidisse feruntur.

Inter hæc, dum pernicioso Stanhopii consilio miles fœderatus in Castellanam expeditionem abripitur, Noallius cum novo exercitu e Ruscinone progressus, Gerundam (*Gironam*) amplæ ditionis & permunitam Catalauniæ urbem expugnavit; ut adeo, amissis jam ante Ilerda, Tortosa, Lampurdania &c., e magno Catalauniæ Principatu, præter Tarraconem & Barcinonem, parum superesset. Tanto nempe impendio unius hominis importunum pertinaxque consilium stetit.

Stahrenbergius, ad copiarum paucitatem redactus, ducto prælongo vallo, ad defensionem industriam retulit, donec novis ex Italia Angliaque viribus augeretur. (1710)

Art. IV.

Nova pacis consilia & idea. Gertrudenbergæ Congressus. Anglo-Batavorum crises. Gallorum propositio.

146.

Consilia pacis.

Quamvis Præliminare Pacis, superiore anno Hagæ Comitum conceptum, evanesceret, nihilo tamen secius idem negotium hoc anno (1710) medio licet in belli strepitu rursus motum est. A Colberto ad Heinsium Pensionarium venerunt litteræ, quibus significabat,

ficabat, dolere regi, quod illi Præliminarium articulo, quo de Andegavensi Duce, communibus studiis ex Hispania amovendo, tractatum est, non possit subscribere. Mitiorem fieri posse, si Rex spondeat, Nepotem ab avo nullo auxilio adjutum iri: atque in fidei pignus Duacum, Carolomontium, Vinoxbergam pro obsidibus tradat: etsi novum sit, ante pacificationem pacem exequi.

Batavi, belli gravissimi pertæsi, & propter Minoricam, Gibraltariam, proprio velut jure insessas, Gadesque attentatas, Anglicæ navigationis æmuli, a pace minime erant alieni: quapropter contra aliorum fœderatorum sententiam Lutetiam mittunt Betkumium. Is redux inde ad fœderatos retulit, Regem pacem serio optare, petere Conventum generalem: Gallicas ex Hispania deductas copias: viderint fœderati, qua ratione Andegavensem ab Hispania deducant. Ut avus arma jungat in nepotem, nimium esse abhorrens: promptissimam fore viam, si Siciliæ regnum pro Hispanico eidem attribueretur.

Rejecta hæc sunt a fœderatis. Quapropter nova ad Betkumium missa est pacis formula: Rex mox a signata pace Carolum agnoscet Regem Hispaniæ, omniumque, ad eam pertinentium, provinciarum dominum. Nulla nepoti auxilia mittet: in pignus quatuor insignes Belgii urbes tradet. Nullum Borbonii generis Principem ullam Hispanicam provinciam possidere patietur. Argentinam, decem liberas Alsatiæ civitates, & Brisacum restituet. Diruet, quidquid munimentorum a Basilea Philippoburgum usque exstructum est. Hasso-Cassellanum agnoscet Rhenofelsæ Dominum, Hannoveranum Electorem, Borussum Regem, Annam Reginam Britanniæ, Protestanticam stirpem legitimum hæredem. Anglis, Batavis, Sabaudo, ex præliminarium formula satisfaciet: id unum sibi stipulatus, ne conditiones istas ante signatam pacem exequi cogatur, atque, ut duo Electores Bavari restituantur in integrum. *Nova pacis idea.*

His acceptis, placuit, Gallis Congressum addici, ea tamen conditione, ut præliminaribus a Rege ante tractationem subscriberetur. Rescriptum Parisiis, placere Regi Conventum, in quo de Andegavensi tractetur: quoad reliqua, præliminaria ceu basin substernenda. Displicuit in hoc rescripto, quod nulla fiat mentio de subscribendis præliminaribus, iisque exequendis. Quare Sinzendorffius Cæsaris Legatus epistolam nullo dignam responso censuit. Mitius senserunt Pensionarius, & Buyssius Senator Batavus: commeatusque litteras mittendas judicarunt.

Gertrudenberga, Hollandiæ oppidum Congreſſui locus deligitur. Buyſſius & Duſſenius interlocutores a Republica deſignati, qui Hagam ad commune conſilium referrent.

Gertrudenbergæ Congreſſus.

Comparent ſub medium Martii (1710) a Ludovico Rege Legati duo, Uxellius Mareſchallus, & Polignacus Abbas. Ille de pacis ſtudio præfatus, alterutrum faciendum dixit: Andegavenſem aut armis ab Hiſpania amovendum, aut conditionibus. Vi agerent fœderati, ut luberet. Ut avus in nepotem innocentem arma ſtringat, nec juſtitiæ, nec humanitati, nec regis honori eſſe conſentaneum. Illum legitimo Caroli II teſtamento hæredem inſtitutum; conſultos de juſtitia cauſæ Juris peritiſſimos, Andegavenſi Monarchiam adjudicaſſe. Ipſum Innocentium XII reſpondiſſe, renunciatione Thereſiæ Delphinum & Burgundiæ Ducem excluſos, ne ſimul Franciæ & Hiſpaniæ Reges eſſent, non autem poſt natos impediri, quo minus ſolum Hiſpaniæ regnum poſſideant. Suo nihilominus fato nepotem, nulla ope ab avo adjutum, relictum iri. Hujus promiſſi obſides quatuor munitas Flandriæ urbes daturum.

Subjecit Polignacus, abiturum regno Andegavenſem, dummodo ſit quo abeat, ut regiam dignitatem tueri poſſit. Facilem Europam bello liberandi viam fore, ſi Sicilia decoro receptui attribuatur, Archiduci maneant cætera.

Quamvis autem hæc pugnare cum Præliminaribus Interlocutores dicerent, quibus tota Hiſpaniarum Monarchia cum omnibus ſuis partibus Carolo Archiduci tradenda ſtatuatur; non tamen Anglo-Batavi ab ea propoſitione multum videbantur alieni: modo certum foret, Andegavenſem ea conditione Hiſpania Indiisque deceſſurum.

Anglo-Batavorum mens.

Neque enim amore Domus Auſtriacæ bella iſta geſſerunt, tot claſſes, exercitus, pecunias contulerunt, ſed ne Franciæ, alias præpotentis, vires nimium augeantur, tum maxime quia gens utraque nautica opulentis ſuis commerciis, velut animæ ſuæ timebat: quippe, ut alias obſervavimus, per indulgentiam poſteriorum ex ſtirpe Auſtriaca Hiſpaniæ Regum, & deſidiam Hiſpanorum, præcipuos Americæ fructus Angli & Batavi decerpſerunt. Formidabant, Borbonii generis Principem non eadem lenitate, & inertia futurum, ſed Franciæ cognatæ exemplo & inſtinctu curaturum, ut Hiſpanis ſuis Galliſque amicis, quam exteris utiliorem faciat Americam, claſſes ædificet, civium induſtriam ad mechanicas artes excitet, aureumque illud flumen, quod Londinum potiſſimam partem

tem & Amstelodamum devolvebatur, in Hispaniam Galliamque derivetur.

Quapropter mercatoriam status sui rationem exigere arbitrabantur, omni ope sumptuque prohibere, ne Gallus Hispania & America potiatur: minus solliciti, quem Dominum Sicilia, aut etiam Neapolis, Sardinia, & Insubria sit habitura.

Aliam prorsus, istisque oppositam, rationem ineundam, sibi putavit Cæsar: Italiam videlicet propiorem provinciis Germanicis, atque ad mutuam defensionem magis opportunam, omnibus, quamvis amplissimis, ultramarinis terris præhabendam. Unde jam Leopoldus Imperator, cum partitionis ille typus excuderetur, Italiam pro semisse sua eligere maluit, quam totam reliquam Hispaniarum, per utrumque orbem porrectam Monarchiam.

Jam vero novam istam, propositam a Gallis, Monarchiæ sectionem, pugnare cum fœdere & præliminaribus initis. Nec minus periculosam fore: ex Sicilia etenim cuilibet vicino, Neapolis maxime Regi, formidini fore ejus gentis Regem: nec Germaniam & Hungariam satis securam, asserebant Austriaci.

Disceptatum dein, num *generali* bello vindicanda sit a fœderatis Hispania, illud videlicet, prout hactenus, partibus omnibus, Germania, Belgio, Italia, Hispania, Lusitania, gerendo, dum patefacta in ipsam Franciam via, Rex nepotem cogeretur evocare, atque adeo prout Eugenii & Marleburgi, militaris gloriæ appetentium, in Gallia debellaretur Hispania. An vero acceptis in pignus urbibus ex præliminarium typo pax ineunda cum Francia, tum vero belli vis universa ad depellendum Andegavensem converteretur. Allatæ in utramque partem grandes difficultates: nec quidquam conclusum: Hollandis pacis cupidine ab utraque abhorrentibus.

Hanc cum adverterent Galli arcum intendendum aliquantum rati, Siciliam, Sardiniam, & Hetruscos portus pro Hispania Philippo petunt: vel horum loco Arragoniæ regnum, aut alterius Principatus ditionem. Cæterum cursorem Lutetia rem attulisse, cum omnibus fœderatis communicandam. Cum autem Sinzendorffius maxime vehementi oratione, ad Heinsium, & geminos Interlocutores habita, acerrime omni Monarchiæ partitioni se opponeret, Franciæ Legati eo Regem descendere asserebant, ut Sicilia & Sardinia pro nepote impetratis, nihil non sit acturus, ut cæterarum provinciarum quieta possessione potiatur Archidux. Voluntatem equidem nepotis non esse in manu avi, metuendumque, ne Castel- Gallorum propositio.

 lani

lani eundem vel invitum detineant, aut Europa ejectum in Americam abripiant: ſpem tamen eſſe, ceſſurum Avo ſuadenti. N cedat, quatuor præfiniendos menſes: quibus elapſis, ni Hiſpaniæ renuntiet, Sicilia quoque & Sardinia excidiſſe judicandum, belloque a fœderatis cogendum. Ad id bellum (quod arma jungere impium cenſeat) quoad duraverit, certam pecuniæ ſummam Regem ſuppeditaturum.

Hæc Legatorum oratio captioſa viſa eſt fœderatis, graviterque rurſus adverſus eandem Sinzendorffius, velut meram ludificationem, detonuit: tandemque effecit, ut Legati a Batavis in Franciam remitterentur, acerbe conqueſti, ſe Gertrudenbergæ velut in carcere concluſos, famoſis libellis laceratos, litteras ſuas recluſas, aliisque indignis modis habitos.

Cum itaque Gertrudenbergenſia pacis conſilia evaneſcerent, bellum ubique fuit reſumptum, eaque in Hiſpania anno 1710 geſta, quæ articulo ſuperiore attigimus.

Art. V.

147. *Converſio rerum poſt mortem Joſephi Imperatoris. Fœderis biatus per receſſum Angliæ. Carolus Cæſar conditiones pacis proponit. Non placent Anglis. Catalaunorum oratio: diſceſſus Imperatricis, & Stahrenbergii cum copiis. Catalauni ſoli reſiſtunt, ſed ſuo malo.*

Converſio rerum poſt mortem Joſephi Imp.

Mors Joſephi Imperatoris, quæ 17 Aprilis 1711 majori Europæ parti luctum indixit, magnam animorum rerumque converſionem ſecum attulit. Anna Britanniæ Regina jam anno ſuperiore ab Auſtriacis partibus alienior, in Gallicas inclinaverat. Jam vero, defuncto Imperatore, Duci Andegavenſi Hiſpaniam deſignabat. Batavi vero ſatius eſſe ad Europæ ſecuritatem putabant, ſi Carolus Archidux & in Germania, & Hiſpania imperaret.

Cum igitur Sinzendorffius claſſem, qua Carolus e Catalonia in Germaniam veheretur, a navalibus ſociis peteret, Angli quidem facile conſentiebant: Heinſius vero Penſionarius eum ex Hiſpania diſceſſum non ita præcipitandum arbitrabatur. Germaniæ provincias Eleonoram matrem ſapienter gubernaturam. Electorum ſuffragia prope manibus teneri, Capitulationem eandem cum Joſephina

fore.

fore. Ob discessum Regis Catalaunos, aliosque amicos populos, velut profligatis rebus animos cum armis abjecturos.

Verum Carolus, relicta Catalaunis Elisabetha conjuge in pignus certissimum, & Stahrenbergio belli imperatore, promissisque majoribus, quam hactenus accepissent, ex Germania subsidiis; 27 Sept. classe Anglica Barcinone solvit, felicique decem dierum trajectu Genuam fuit ingressus; indeque ad acceptandam Imperii coronam in Germaniam profectus est.

Multa tunc, post Gerundæ jacturam & Cataloniæ res in angustum redactas, de Hispania asserenda deliberatio. Classis Anglicana stabat quidem Olyssipone in anchoris, sed debilior erat, quam ut cum hostili, Gadibus hybernante, congrederetur. Occupavit Vendomius Venascum, commune pluribus annis Miqueletorum, ad rapinas excurrentium, receptaculum. Alia multo fortuna Galli ad Cardonam usi sunt, ab ejus oppugnatione cum strage depulsi. At vices reddiderunt Cæsareis ad Tortosam, quam hi a civibus vocati intercipere tentaverant: sed proditione detecta ita excepti sunt, ut cruentis cum capitibus viam reflecterent. Nec ultra quid per virium infirmitatem suscipi poterat.

Quippe ingenti jam hiatu fatiscebat grande illud Europæ prope universæ adversus Borbonios fœdus, per quod tantæ hactenus erant partæ victoriæ, redactaque ad veteres suos propemodum fines Gallia. **Fœderis hiatus.**

Anglia, potissima fœderis pars, prima defecit; non enim rationibus suis congruum ducebat, ut idem Imperator esset & Rex Hispaniæ, ac formidanda redeat Caroli V potentia, quin imo major, Hungariæ quoque & Bohemiæ Regnis adaucta. **Per recessum Angliæ.**

Oxfordiæ Comes regni thesaurarius, *Bullimbrockius*, & *Rabyus* Mylordus Staffordiæ Comes, qui Franciam penitus imbiberant, totius negotii instrumenta, Regina & Parlamento, (commissis inter se Wigsiis & Torriis) in partes suas pertractis, pacis propositiones, a Gallis oblatas, quibus decretam a Parlamento successionem probant, Minoricam & Gibraltariam Anglis cedunt, Dunkerkam demoliri spondent, audiendas putarunt, Hispaniam & Indias Andegavensi relicturi. Indicitur Ultrajectum congressus generalis. Invitantur ab Anglis socii.

At illi, maxime Cæsar, hanc Britanniæ secessionem ægerrime ferentes, omnem movent lapidem, ut Anglos ad fœdus, hactenus tam gloriosum, reducant. Verum isti, dominantibus trium viris, *exauctorato Marleburgo*, cujus singularis toto hoc bello fortitudo belli- **Marleburgo suffectus Ormondus.**

lique

lique experientia per orbem inclaruit, *Butleum Ormundæ Ducem*, Jacobo Stuarto addictum substituunt. Qui pugnam detrectans in Belgio Eugenium destituit; ut adeo ab eo tempore non modo sisterentur fœderatorum victoriæ, sed res eorum omnino sint retrolapsæ.

Batavi, quamvis graviter ferrent privatam illam Anglorum cum Francis tractationem, atque illius vigore Andegavensi cum America relinqui Hispaniam, Anglis vero Minoricam cum Gibraltaria, condixerunt nihilominus ad congressum Ultrajectensem, reclamante Cæsare. (1712)

Non levis tamen adhuc Gallos inter Anglosque fervebat disceptatio. Nam Regina cautum secure voluit, ne Galliæ & Hispaniæ regna unquam coalescerent. In id tandem conventum, ut Philippus, si Hispaniæ regnum velit retinere, jam nunc renuntiet coronæ Gallicæ, a qua nascendi ordine, sublatis intra anni spatium tribus Delphinis, proxime aberat, solo Ludovico moderno Rege, bienni tunc infante, successionis jure præ Philippo ornato.

Carolus Imp. pacis conditiones proponit.

Hoc negotio Gallos inter Anglosque composito, Cæsar per Hoffmannum, Procuratorem suum Londini cum Oxfordio de pacis conditionibus egit. Itum per tres gradus; primo Hispaniæ Indiæque partem repetit Imperator, & jus extincta Andegavensi stirpe in alteram partem succedendi; ex Italia autem, præter Neapolin & Mediolanum, Siciliam quoque & Hetruscos portus: jus creandi Equites Aurei Velleris, Burgundiæ innexum: Argentinam, ulterioremque Rhenum, prout ante Pacem Westph. ad Imperium pertinuit: tres denique Lotharingiæ Episcopatus.

His conditionibus rejectis, alterum gradum Hoffmannus promit: Cæsarem Italia, Arragonia, Catalonia, Valentia, Ruscinone contentum fore. Hoc quoque exploso, ad tertium descensum: quo Cæsar petiit, Cataloniam saltem, de se tam bene meritam, pro libera Republica declarari.

Non placent Angliis.

Horum nihil placuit Anglis. Satis esse prospectum Europæ securitati, quod Hispania & Francia nunquam in unum regnum conflari possint. Cataloniam, si libera esset, bellorum sedem & vicinorum spolium fore: qua enim ratione se defensuram, quam ne universi quidem fœderati præstare integram potuerint? Sat ei consultum videri, si præter amnestiam, antiqua privilegia retineat. Cætera ad Ultrajectensem pacificationem rejici.

Cæsar, cum cerneret, Cataloniam jam non posse porro defendi, Anglis, Lusitano, Sabaudo, inducias pacificentibus, pro Catalonia & Italia pariter easdem petiit, ea lege, ut Imperatrix, Aulica familia, Catalonia demigrare volentes, Anglica Jenningii classe in Italiam devehantur: Cataloniæ vetera privilegia sint salva: post evacuatam Cataloniam induciæ in Italia etiam obtineant. (1712)

Cum autem Catalauni metuerent, ne ob suam in fide Domus Austriacæ constantiam, Borbonios difficiles experirentur in asserendis pristinis privilegiis & immunitatibus, quibus supra omnes Hispaniæ provincias fuerant potiti, Feranum Comitem Londinum & Hagam ablegarunt cum supplicibus litteris, ad fœderatos datis, quibus sua de fœdere merita commemorabant. Catalaunorum oratio.

Se primos Carolum Archiducem, fœderatorum classe in Hispaniam appulsum, Regem salutasse: ad eripiendam Borboniis Barcinonem animos opemque attulisse: secutam totam provinciam. In ea urbe obsessum a se unis ferme propugnatum: victori Valentiam, Arragoniam, Castiliam suo exemplo & auxilio partam: legiones a se conscriptas, fortunas, argentea supellectili in monetam conflata, impensas: minas, populationes, cruciatus toleratos. post cladem ad Almanzam & Brihuegam a solis perfugium præbitum. Amissa Tortosa, Ilerda, Gerunda, insignibus provinciæ suæ urbibus, Barcinonem, Tarraconem, Cardonam, Ostalricum, adhucdum defendi, & ad extremum defensum iri. An honorificum sibi putarent fœderati, ut socios, per octo jam annos tanta fide & constantia communem causam tuitos, privilegiis exutos, ad miseram servitutem detrudi patiantur?

Æqua petere Reginæ visi sunt. Sed responderunt Borbonii: si ceteris Hispanis æquentur, Angliæ commendationi debituros; vitam, libertatem, fortunas salvas fore, aliud contumaces ne exspectarent: id agerent potius, depositis armis regiæ clementiæ se submittant quantocius.

Post inducias pro Catalonia & Italia anno superiore initas, Imperatrix mense primum Martio 1713 Barcinone Anglica classe discessit, dissimulato abitus die, ne vi retineretur. Tum vero Stahrembergius Mareschallus deferendæ Cataloniæ mandata militibus exponit. Si cui Hispanorum Regis Caroli militiam aut fortunam sequi lubeat, classem Anglicam una conscendere esse integrum. Et conscendit voluntariorum exulum multitudo, quæ magnis deinceps Cæsari impensis stetit. Septembri primum Barcinone solutum, mo- Recessus Imperatricis, Et copiarum.

moras nectentibus Anglis, ne Catalonicæ copiæ usui essent ad Rhenum Cæsari.

Catalauni ad defensionem se parant.

Deserti a Cæsareis Catalauni, animoso magis quam prudenti consilio statuunt, extrema potius omnia experiri, quam amissis privilegiis, præ vita charioribus, idem cum Castellanis jugum subire. Armantur cives, in urbes migrant montani populi: militiæ Præfectos eligunt. Quidquid auri, argenti, gemmarum adhuc in facultatibus, depromunt in medium, ut 20000 provincialium ali queant: annonam conferunt, complent horrea; Miqueleti ad littorum defensionem navigiis impositi disponuntur: stat omnibus firmum, vitam pro libertate dependere.

Obsidium Barcellonæ.

Sub finem Julii Barcino cincta est a Gallo-Hispanis obsidione, per integrum prope annum fortiter tolerata. Cum obsessorum virtus omnia superaret, graviaque obsessoribus damna inferret, Bervicus in castra venit cum instructissima classe & triginta Gallorum millibus, urbique trinam oppugnationem admovet, qua vehementiorem vix ulla vidit ætas: sed neque defensionem pertinaciorem, experimentum dante desperatione, quas vires habeat. Quidquid arma ferre poterat, laicis permixtus clerus, in stationes suas divisi tota vi obluctantur.

Tandem vero, cum hostis propugnacula jam transcendisset, post octo horarum continuum conflictum in has leges se dedere sunt coacti. Res & vita esset salva: direptionem pecunia redimant. Monioviæ arcem, Cardonam, quæque tenerent alia, Philippo Regi suo submitterent: Majoricenses ad idem hortarentur.

Wagn.

Expugnatur.

Tum arma civibus erepta: introducta nova tribunalium & Magistratuum forma: urbis vexillum, senatorum ornamenta, privilegiorum tabulæ publico in foro per carnificem ignibus tradita: rebellionis, ut ajebant, capita ducesque, qui fuga evadere non poterant, ad perpetuos carceres damnati. Ad 60 sacerdotes in exilium missi. Majoricani pari virtute se defenderunt, pari ad extremum eventu.

Art.

Art. VI.

Pacificationis Ultrajectensis initium. Principum Postulata.

Quamvis Ultrajecti de Europæ omnis prope fortunis decernebatur, quia tamen Hispana successio belli & pacis originem attulit, & de illius maxime mutilatione & provinciarum urbiumque in futurum statu agebatur, haud abs re fuerit, si pacis Ultrajectinæ historiam hic breviter pertexamus. 148.

Convenere ad hunc, a Gallis Anglisque delectum locum, a Rege Ludovico Nicolaus Uxellius, Franciæ Mareschallus, Argentinæ & Alsatiæ Gubernator, Melchior Abbas Polignacus, qui Gertrudenbergensi conventui jam interfuerant; additus Mesnagerus a Secretis. A Regina Angliæ Robinsonus, Bristolensis Episcopus, ac Staffordiæ Comes, qui Legatione ad Batavos fungebatur. Sinzendorffius, & Mendoza, Legati Cæsarei, Hagam concesserunt.

Ultima Januarii 1712 primus Ultrajecti congressus est habitus, tribus Gallis, duobus Anglis, totidem Sabaudis, quatuor Batavis Legatis constans. Cæsarei, habita deliberatione Haga Ultrajectum se contulerunt, cum Lusitanis, Borussis, Palatinis, Hassis &c.

Galli pacis suæ typum primi protulere, cujus hæc sunt capita.

1. Franciæ Rex agnoscit Annam pro Regina Britanniæ, & statutam successionem pro legitima.

2. Dunkerkam pro æqua compensatione diruet: Insulas nempe & Tornacum pro ea recipiet.

3. S. Christophori insulam, sinum, fretum Hundsonium, Acadiam cum Portus Regalis munimento, Terræ Novæ insulam in America Septentrionali Anglis cedet.

4. Batavis Hispanici Belgii pars, nuper Bavaro ab Andegavensi donata, sit pro limite; cui ampliando Rex de suo Ipras, Meninam, Furnas, Knockii castrum adjiciet. Eorum autem loco Duacum, Bouchainum, Ariam, S. Venantii Fanum recipiet.

5. Commercii ratio sit, quæ Risvicensi pace convenit. Cæteræ Nationes in Hispaniam, Indiamque, ut sub Caroli II mortem navigent.

6. Efficiet Rex, ut Andegavensis jus omne in Neapolim, Sardiniam, Mediolanum abdicet, si Austriaci vicissim reliquas Monarchiæ partes abdicent; indeque copias mox deducant.

7. Nunquam Franciæ & Hispaniæ regna in unum coalescant.

8. Germaniæ limes Rhenanus idem esto, qui ante hoc bellum.

9. Coloniensis & Bavarus Electores in integrum restituantur.

10. Rex Borussum Regem, Hannoveranum Electorem agnoscit.

11. Sabaudiam inter & Franciam pristinus limes figatur.

12. Idem in Lusitaniæ regno fiat.

13. Monasteriensis, Neomagensis, Risvicensis, pacificationes vim suam obtineant, nisi quid hac pace derogetur.

Hic Gallorum typus pacis fœderatis displicuit, maxime vero Cæsari: qui Eugenium Principem in Angliam proterea Legatum misit, ut de proxima belli expeditione agat. Sed in Anglica Aula, quam triumviri versabant, in Gallos & pacem prona, nihil effectum.

Post varias autem dimicationes 5 Martii 1712 Fœderatorum Legati suorum pariter Principum postulata Ultrajecti produxere.

Et quidem *Cæsareus* Imperii nomine repetiit,

Singulorum postulata.

1. Quidquid per Monasteriensem, Neomagensem, Risvicensem pacem a Gallis fuit detractum.

2. Circulorum Rhenensium securum limitem.

3. Lotharingiam, prout ante Carolum IV fuerat, a regio homagio liberam.

4. Pro Domo Austriaca totam Monarchiam Hispaniarum, exceptis iis, de quibus cum Lusitano & Sabaudo convenerit.

Anglus præter ea, quæ privata transactione, de agnitione Reginæ, successione Protestantica, Dunkerkæ demolitione, commerciorum commodis, Minorica & Gibraltaria, atque de Americæ Septentrionalis terris, sibi jam fuerat stipulatus, petiit insuper, ut Prætendens longe a Galliæ finibus arceatur: sociis & amicis ex æquo satisfiat. Quartus pacis Risvicensis de Religione articulus eradatur.

Batavi petierunt.

1. Ut Belgium Hispanicum, nominatim, quæ a Gallis adhucdum possidebantur, Luxemburgum, Namurcum, Caroloregium, Neoportus Imperatori redderentur.

2. Bello vero per fœderatos acquisita, Menina, Insulæ, Duacum, Tornacum, Aria, Teroana, S. Venantium, Bethunia, Bouchainum, cum suis ditionibus, in plenum Batavorum dominium cedant.

3. Eo-

3. Eodem proprietatis jure a Gallis Reipublicæ tradantur Furnæ, Dixmuda, Ipræ, Valencienæ, Warnetonium, Warvicum, Poperinga, Caſſella, Condæum, Malobodium, cum horum territoriis, tabulariis, & omni bellico apparatu.

4. Huyæ, Leodii, Bonnæ præſidia ſint Batavica.

5. Commercia eadem, qua Riſvicenſi pace, ſint ratione.

Ex quibus ſane enormibus poſtulatis liquido patet, pro quo Angli & Batavi bellum geſſerint: certe non pro Domo Auſtriaca, ſed pro ſe ipſis. Conteſtati fuerant initio fœderis, nihil de Monarchia Hiſpanica pro ſe petituros, ſed id unum per fœdus & bellum ſpectare, ut impediant, ne Domus Borbonica, cum alias nimium, quam Europæ ſecuritati expediat, potens, acceſſionibus augeatur: quapropter totam Monarchiam cum omnibus provinciis Carolo Archiduci aſſerturos. Sed finis oſtendit, quam alia fuerit mens atque intentio.

Luſitanus poſtulavit, ut Tarraco, & extrema ad Amazonum flumen in Braſiliæ finibus regio, in perpetuam Luſitanorum ditionem cedat. Reliqua Monarchia Hiſpana ſoli Carolo reſtituatur.

Boruſſus Regium titulum, Auriacam hæreditatem, Neocomenſem & Valanginum Comitatum, Geldriam item urbem cum territorio prætendit.

Sabaudus Hiſpanicam, poſt Domum Auſtriacam, ſucceſſionem, Philippi IV teſtamento aſſertam: Nizzæ & Sabaudiæ Comitatus, Feneſtrellam, Exillas, ac cis Genebram montem valles omnes: in compenſationem vero tot munitionum dirutarum arcem Monoecii, Montis Delphini, Brianſonis, Barrovii.

Trevirenſis Aſſociatorum Circulorum nomine limitem, ad Monaſterienſis pacis normam, ſibi vero urbem Trevirim, ac Saræpontum depoſcit.

Palatinus ſuperiorem Palatinatum:

Würtembergenſis, cæterique fœderati, damnorum, bello illatorum, compenſationem petierunt.

Ad hæc poſtulata reſpondit Polignacus 30 Martii, ſibi a Rege commiſſam poteſtatem, ſuperiorum pacificationum more, cum ſingulis ſeorſim tranſigendi. Placuit hæc ratio Anglis, non vero fœderatis cæteris: ſeorſim cum ſingulis paciſcendo ſolvi unionem fœderatorum, quoſdam largioribus conditionibus, relictis reliquis, in pacem privatam abſtractum iri, exemplo pacificationis Neomagenſis & Riſvicenſis pernicioſo. Galli ſub initium Maji ſe reſponſuros pollicentur.

Verum, dum legatorum singuli ad Principes suos referunt, variæque Gallos inter Anglosque de abdicatione Philippi, de commerciis, fœderatorum postulatis, cum variis legationibus & nova expeditione bellica intercederent, annus 1712 abiit, & primum 11 Aprilis 1713 Ultrajecti ad pacis conclusionem deventum. Neque tamen universalis illa fuit, sed solos inter Gallo-Hispanos ex una, & Anglos, Lusitanos, Borussos, Sabaudos, Batavos, ex altera parte conclusa, Cæsare & Imperio, quibus usque ad 1 Junii tempus deliberandi datum, contra id genus pacem publice protestantibus. Transactionis autem hæc erat summa.

Art. VII.

Pax Ultrajectensis.

149. 1. Rex Christianissimus Hannoveranæ in Regnum Britanniæ successioni (anno 1708 a Parlamento definitæ) nihil obstabit.

2. Jacobo Stuarto, Jacobi II filio, nullum in ditionibus *suis* domicilium præbebit.

3. Cavebit, ne unquam sit idem Franciæ & Hispaniæ Rex: cujus conjunctionis metu bellum hoc maxime exarsit.

4. Ea de causa mutuæ Andegavensis in Franciam, & Principum Regii sanguinis in Hispaniam renuntiationes, sacrosanctæ habentor.

5. Galli ex Hispano-Indico commercio non majoribus prærogativis aut emolumentis potiantur, ac Carolo II regnante.

6. Dunkerckæ portum quinque mensium spatio suis sumptibus Rex solo æquabit.

7. Restituet Anglis fretum Hundsonium, Insulam S. Christophori, Acadiam, (seu Novam Scotiam) urbem Portus Regalis sic, ut incolis Canadensibus non nisi 30 leucis a litore sit piscatus, Insulam Terræ Novæ cum Placentiæ castro, sic tamen, ut neque Galli piscari, & pisces in adsitis tuguriis desiccare prohibeantur.

8. Quartus articulus Risvicensis de Religione ad normam Pacis Westph. redigatur.

Et hæc quidem Francia in *favorem Angliæ* concedere debuit, Philippus V vero Rex Hispaniæ multo plura his legibus:

1. Nigrorum mercatu Angli deinceps fruantur iisdem conditionibus, quibus Galli hucusque.

2. Gibral-

2. Gibraltaria civitas, arx, portus Anglis cedantur, quin tamen agri quidpiam, vel cum vicinis commercii sibi arroget.

3. Minorica Insula cum portu Magonis pariter Anglis tradatur, ea tamen conditione, ne Judæis domicilium, aut Mauris pyratis perfugium ibidem permittatur. Incolis vero libera sit religio, secundum leges tamen Angliæ.

4. Catalauni iisdem, quibus Castellani, legibus reguntur: abolitis tamen veteribus privilegiis.

5. Rex Catholicus Siciliæ Regnum Duci Sabaudiæ attribuat.

Præter Regnum Siciliæ *Dux Sabaudiæ* magna alia ex hac pace emolumenta retulit. Nempe

1. Restituet Francia Comitatus Sabaudiæ & Nizzæ:

2. Valles, Pragelanam, Ulsiam, Sesanæ, Bardonachæ.

3. Cedet munimenta Exillæ & Fenestrellæ, Montis Delphini; ut adeo summa montium juga pro limite sint, ulterior vero Barcellonetæ Vallis sit juris Gallici.

4. Ex Mediolanensi agro pars Alexandrinæ & Valentinæ ditionis, cum Langarum feudis, & Vigevano, Duci obveniat, sub sponsione Galliæ, Hispaniæ, & Angliæ.

5. Cum Siciliæ regno Regium titulum consequatur.

6. Extincta Andegavensi stirpe Dux in omnes Hispani regis ditiones succedat.

Rex *Lusitaniæ* his conditionibus pacem iniit:

1. Francia nihil juris habeat in terras, flumen inter Amazonum & Pinsonium ad caput usque Boreale porrectas.

2. Litus Amazonium utrumque Lusitanici juris esto.

3. Nec Galli trans Pinsonis fluvium, nec Lusitani Cajenam negotientur.

Borussus his legibus accessit:

1. Copias omnes, adversus Franciam adhibitas, domum revocabit, excepta rata parte, quam Imperio debet.

2. Eidem Geldria civitas cum amplissimis Dynastiis, salva tamen Catholica Religione, asseritur.

3. Comitatus item Neocomensis, & Valengini supremus dominatus.

4. Auriacum Principatum cum annexis in Francia & Burgundia fundis in Regem Galliæ transfert, receptis tamen ab eo quatuor millionibus librarum.

5. Fas tamen ei fit, Auriaci Principatus titulum & insignia gerere.

6. Hujus pacis vindex & sponsor esto Britannia.

Batavi his conditionibus a Cæsaris & Imperii partibus fuerunt abstracti.

1. Eorum bono Austriacæ Domui ceditur Belgium Hispanicum, quale sub mortem Caroli II fuit:

2. Galliæ autem Rex insuper Imperatori cedat Tornacum, Meninam, Knockium, Ipras, Dûxmidam.

3. Luxemburgum vero, Namurcum, Caroloregium, Neoportum, Batavi suis præsidiis occupent, servatis tamen Bavariæ Electori fructibus, donec in integrum restituatur. Reliqua concernunt commercium Batavorum.

Alius postea tractatus de Limitaneis urbibus, quas ad suæ Reipublicæ securitatem Batavi præsidiis custodiant, anno 1715 cum Cæsare fuit initus.

Tandem etiam Cæsari & Imperio oblata pax est, qualem Galli Anglique conceperant:

1. A subscripta pace Archidux Carolus *Imperator*, Dux Hannoveranus Elector salutator.

2. Germaniæ fines iidem sint, qui a pace Risvicensi, videlicet, ut Rhenus ditionis utriusque sit medius.

3. Brisacum & Kehla Imperio restituuntor.

4. Ludovicia munitio, & alia ad Rhenum munimenta diruuntor.

5. Landavia Austriaci juris esto.

6. Regnum Neapolitanum, cum quatuor Hetruscis portubus, Imperatori relinquatur:

7. Prout etiam Ducatus Mediolanensis, iis exceptis, quæ anno 1703 Duci Sabaudiæ pacto sunt cessa.

8. Belgium Hispanicum Imperator iis conditionibus obtineat, quas limitis causa cum Batavis inierit.

9. Urbs Geldria cum annexis dynastiis Regi Borussiæ traditor.

10. Colo-

10. Coloniensi dignitas Electoralis, sacerdotia, prærogativæ pristinæ restituuntor.

11. Bonna diruitor. Leodium & Huya Batavico præsidio tenentor.

12. Bavaro vero Electori ditio omnis, ut ante bellum, restituitor: superiore Palatinatu excepto. (*mutatum in pace Badensi*)

13. In hujus compensationem idem Elector Sardiniæ Rex esto. (*pariter mutatum*)

14. Luxemburgi & Namurci proventus interim percipiat, donec reapse possessionem Sardiniæ inierit.

15. Amnestia ad Hispanos, Italos, & quamvis Nationem pertineat.

16. Ursinæ Principi in agro Luxemburgensi vel Limburgensi fundus quispiam Principatus titulo cum 30000 Scutatorum proventu assignator.

17. Has conditiones nisi Imperator usque ad calendas Junias acceptet, bellum habeto.

Cur Principi Ursinæ Principatus fuerit designatus in Belgio, inde est; quod illa (Tremovillii Principis filia, ac Flavii Ursini, Bracciani Ducis, vidua) diu in aula Madritensi versata, & tam aulam ipsam, quam regios liberos moderata, eam apud Philippum V. inierit gratiam, ut in meritorum præmium Ducatum Limburgensem in Belgio eidem donaret. Quapropter Aula Madritensis, & Parisina in hac pacificatione vehementer institit, ut Cæsari, cui cedendum erat Belgium, onus imponeretur, erigendi huic fœminæ Principatum, qui 30000 Scutatorum annuos proventus ferret.

Ludovicus XIV hac pace id est consecutus, ut Nepotem Hispaniæ Regem videret. Sed ad hoc opus non erat bello, quod tanto hominum aurique impendio stetit, quo Christiani fines ad Indias usque proferri potuissent: quippe Leopoldus Imperator, partitione illa Hagensi, ante Caroli II mortem facta, adactus, totam Hispaniam, cum Minorica, Gibraltaria, Indiisque relinquere Borboniis voluit, sola sibi Italia servata, & Belgio, quibus si Ludovicus fuisset contentus, haud paulo majori Invicti Herois gloria obiisset: nec vidisset, Franciam suam tot clades immanes passam, & in summa adductam discrimina. Sed voluere Superi, ut utraque fortuna summum Principem probaret.

Art. VIII.

Magnatum promotiones. Alberonii noxia molimina novum bellum concitant. Invasa Sardinia. Et Sicilia. Classis Hispana bis victa. Alberonii postulata. Dissensio cum Papa. Gallia contra Hisp. Expeditio in Scotiam infausta.

150. Del Judice. Anno 1715 Cardinalis Franciscus *de Judice*, natus quidem Neapoli, oriundus autem Genua, qui gratia Regis exciderat, ita cum eo est conciliatus, ut non modo primus Aulæ Minister, sed supremus etiam Asturiæ Principis Moderator sit constitutus. Verum anno sequenti dignitatibus istis rursus fuit exutus.

Franciscus Maria *Picus*, quod Philippi V partes esset secutus, amisit *Mirandolam*, quam Cæsar anno 1711 Duci Mutinæ vendidit. Picus. Picus in Hispania propterea hoc anno supremus Stabuli Præfectus est renuntiatus, attributis in annos singulos 36000 aureis. Cellamarius vero Neapolitanus pariter in Hispaniam discessit, missusque est Legatus in Galliam.

Loco P. Robineti Confessarius Regis lectus est P. Daubenton S. J.

Postquam Rex Philippus ope Gallorum Barcinonem cum reliqua Catalaunia in suam potestatem redegerat, multi in Majoricam fugerunt, ut Insulam illam defenderent, sed classe Gallica juvante fuit expugnata; exspectato frustra Neapoli auxilio.

Anno 1716 Jacobus Dux de Bervick, Jacobi II Angliæ Regis filius naturalis, Mareschallus Franciæ, rebus bello præclare gestis notissi- Dux de Liria. mus, filio suo ejusdem nominis Principatum *Liria* in Regno Valentiæ situm, cessit. Unde postea dictus fuit *Dux de Liria*, frequentioribus legationibus adhibitus.

Unica classe hoc anno decem thalerorum milliones ex America advecti dicuntur.

Anno 1717 novum subito & inexspectatum prorsus bellum ab Hispania erupit. Venetis classem validam adversus Turcas missurus erat Rex, decimasque etiam Ecclesiasticas, per Hispaniam colligendas a Papa obtinuerat.

At perverso Cardinalis Alberoni consilio classis illa, quam Sardinia invasa. Marchio de Leede ducebat, reflexo itinere *Sardiniam* invasit, Cæsarique, in bellum Turcicum tunc abstracto, eripuit.

Tota

Tota Europa tam improvisa irruptione attonita causas requirebat, quæ Regem Catholicum, alias pientissimum, ad tam inopinatum bellum potuissent impellere. Necdum equidem Cæsarem inter & Hispanum pax erat composita; Molines Hispanus, Auditor Rotæ Romanæ, fuerat interceptus, & in Castellum Mediolanense abductus. Querebantur de adjutis post Pacem Risvicensem Catalaunis & Majoricanis. Sed hæc, qualiacunque fuerint, visa non erant tanti, ut propterea Cæsarem e mediis adversus juratum hostem Christiani nominis relatis victoriis avelli oportuerit.

Clemens ipse Papa XI per litteras ad Regem datas paterne conquestus est. Non dubitasse se dicebat, naves expeditas cum Christiana classe fore conjungendas adversus Turcam; summo autem cum dolore acceptum nuntium, Regem a malevolis deceptum in Christianos arma convertisse: de quo facinore supremo Domino sit reddenda ratio, a malignis maxime consiliariis: neque enim, quod fides Regi data forte videatur violata, Deo datam esse frangendam. Rogat dein Pontifex paterneque monet, ut arma adversus Muselmannos vertat.

Verum *Alberonius*, telam pertexendam ratus, adversus potentissimos Europæ Monarchas, Imperatorem, Regesque Galliæ & Angliæ, qui per fœdus Londinense coiverant, viribus suis confisus, bellum prosequi statuit. **Alberonii molimina.**

Igitur anno 1718 Archithalassus Castagneta, 40 bellicis, & 400 minoribus armatus navibus, Siciliam, quam Pax Ultrajectensis Duci Sabaudiæ addixerat, invasit, atque ad Panormum ad triginta militum millia, quibus Marchio Leedeus præerat, exposuit, qui mox viginti Siculorum millibus, ad Hispanos confluentium, aucti sunt. **In Siciliam.**

Tantæ moli resistere non poterat Maffeus, Prorex Sabaudicus; sed præter Messinam, Syracusas, Trepanum, & Melassum tota Insula in Hispanorum potestatem venit.

Verum mox Hispanica classis ingens vulnus accepit. Nam Bingsius Anglicæ classis Præfectus, assumptis ex regno Neapolitano sex Cæsareorum millibus cum 21 bellicis Siciliam versus navigavit. 11 Aug. consertum navale prælium haud procul Syracusis, continuatum 13tia. inter Siciliam & Melitam, tanta Hispanorum strage, ut sex eorum naves penitus conflagrarint, 14 sint ab Anglis captæ, reliquæ dispersæ. Captivorum numerum ipse classis Præfectus Castagneta auxit, atque haud multo post Catanæ ex vulnere decessit. **Classis Hisp. bis victa.**

Mmm 3 Post

Post tantam nihilominus cladem Hispani in Sicilia Messinam hoc eodem anno expugnarunt; tantosque adhucdum Alberonius gerebat spiritus, ut quadruplicis fœderis sociis has conditiones proposuerit.

Postulata Alberonii.

I. Sicilia & Sardinia Hispaniæ perpetuo incorporatæ sunto.

II. Cæsar Duci Sabaudiæ ex Ducatu Mediolanensi pro Sicilia æquivalentem portionem cedito.

III. Italiæ Principibus satisfactio præstator.

IV. Cæsaris copiæ, in Italiam missæ, revocantor.

V. Cæsar in Italicis suis provinciis milites ultra certum numerum non habeto.

VI. Nec successioni in Ducatibus Florentino & Parmensi se immiscito.

VII. Nec eos pro feudis Imperii habeto.

VIII. Rex Angliæ classem suam ex Mediterraneo quamprimum revocato.

Dissensio cum Papa.

Mirabatur orbis, qua ratione Hispania, post pacem Ultrajectensem, in id genus consilia potuerit abripi, ut contra potentissimos Europæ Monarchas, per fœdus quadruplex unitos, *viribus* maritimis gemina gravi clade jam fractis, potuerit insurgere; præsertim cum & Sabaudus propter Siciliam accessisset hostis, & barbari Marochiani in Africa Ceutam oppugnarent, quin & cum summo Pontifice gravis dissensio intercessisset.

Siquidem ille, indignatione adversus Cardinalem Alberonium, propter motum bellum concepta, ad Archiepiscopatum Hispalensem, a Rege nominatum, instituere detrectavit, inhibuitque, ne decimæ Ecclesiasticæ, propter bellum Turcicum indultæ, adversus Christianos impenderentur.

Quare ab Aula Hispana Nuntio Apostolico datum abeundi consilium; Hispani Roma avocati, sublatum commercium, prohibitæ Annatæ, incentore Alberonio, S R. E. Cardinale.

Anno 1719 Mercius 15000 armatorum in Siciliam duxit, Melassum obsidione liberavit, commissoque prælio, in quo, ancipiti victoria, multi, etiam Duces, ceciderunt, Messinæ castella expugnavit.

Gallia contra Hisp.

Gallia quoque, indicto vigore quadruplicis fœderis Hispanis bello, missoque cum exercitu Bervickio, superatis Pyrenæis Biscajam invasit, atque Fontarabiam cum Fano S. Sebastiani expugnavit. Adversus Gallos Rex Philippus ipse expeditionem suscepit, persuasus ab Alberonio, qui eum comitatus est, adversus primum Regii sanguinis

nis Principem nullum Gallum pugnaturum. Sed per mortem Ludovici XIV scissum fuerat vinculum, quo Regnum utrumque erat colligatum.

Alberonius, ut Anglos diverteret, expeditionem in Scotiam adornavit, accersito etiam Jacobo Stuarto, exule Rege Angliæ, quem *Prætendentem* vocant. Aderant Coronnæ, Gadibus, aliisque Hispaniæ portubus paratæ multæ naves, sed pelago immissæ ventorum turbine disjecta sunt pleræque, paucis ad Scotiæ litora appulsis: ubi expositis aliquot centenis militibus, frustra exspectabantur Scotorum auxilia; ac proin etiam hæc expeditio finem suum non obtinuit; quin imo Anglos excivit, ut Galliciam invaderent & spoliarent. Jacobus vero Rex, spe sua frustrata, Romam rediit. **Expeditio Scotica.**

Art. IX.

Alberonii ruina. Ejus vita. Hispaniæ mutatio. Africana expeditio.

Tandem vero sub finem hujus anni rerum scena penitus est immutata. Quippe Rex Philippus, cum experientia nimium pretiosa didicisset, quo Alberonii inquietis consiliis esset præcipitatus, quot amissæ classes, quot hominum millia cæsa, quot auri milliones projecti, quot expeditiones frustratæ, ac denique cum potentissimis hostibus adhuc esset depugnandum, aliam omnino rationem sibi ineundam duxit. 151.

Ab auctore tot calamitatum factum initium, Alberonio, inquam, cui primum Aula, tum vero tota Hispania fuit interdictum. Excedendum igitur fuit illico, amissis amplissimis, quas in Hispania obtinuerat, Dignitatibus & fortunæ opibus, atque, ne quidem salutatis Rege & Regina, repetenda Italia, natalis patria. **Alberonius dimissus.**

Natus siquidem fuit Julius Alberonius Placentiæ anno 1664, patre hortulano, cui adolescens operam navabat, postea vero studiis. Presbyteratus Ordine suscepto nepoti Archiepiscopi Placentini præceptor est adhibitus. Innotescens hac occasione Duci Vendomio, qui Gallicis in Italia copiis præerat, anno 1706. **Ejus natales &c.**

Ab eo in Galliam, atque ad expeditionem Belgicam ductus fuit, inde vere anno 1710 ad Hispanam. Ubi apud Philippum Regem ita se insinuare noverat, ut in variis tractandis negotiis ejus opera ute-

 retur,

retur, maxime anno 1714 in contrahendis ſponſalibus cum Eliſabetha, Parmenſi Principe.

Negotiis iſtis feliciter confectis tantam apud Regem & præſertim Reginam, popularem ſuam, iniit gratiam, ut primum Epiſcopus Malacenſis, dein vero Archiepiſcopus Hiſpalenſis, quin & primus Miniſter regni ſit renuntiatus. Summus Pontifex purpuram addidit, rei Catholicæ profuturam ratus. Sed, quod vidimus, vehementer ſua eum ſpes fefellit.

Mutatio Hiſp. Mirabitur fortaſſe quiſpiam, qua ratione Hiſpania, quæ tempore Caroli II penitus jacebat, & nec uni hoſti retundendo par erat, terreſtri & maritima potentia languente, nunc vero decem annorum bello exhauſta, potuerit geminam prævalidam claſſem mari committere, ſimulque terreſtrem exercitum geminum hinc Gallis in Biſcaja, illinc Cæſareis, Anglicis, Sabaudicis copiis in Mediterraneis Inſulis opponere: ſi quis, inquam, hoc miretur, is apud ſe perpendat, velim, ingens diſcrimen gubernationem inter novam & antiquam, præſertim, quam deſpoticam rationem regendi tenuerit Alberonius, qui non minore poteſtate Hiſpaniam, quam Richelius olim aut Mazarinus Galliam, moderabatur.

Is enim Provinciarum privilegia, & grandes penſiones ſuſtulit, atque Collegia in aliam formam redegit, flumen argenteum, alio derivatum, mutato alveo in Hiſpaniam direxit, Indiaſque, quarum opes ad exteros fluxerant, excitata Hiſpanorum ignavia, erectiſque fabricis, domino ſuo fœcundas eſſe voluit, uberrima gaza inde advecta; privatorum denique pinguedine ærarium publicum ſaginavit, Grandeſque Hiſpaniæ eo permovit, ut propriis ſumptibus milites legerent, naveſque fabricarent. Quibus aliiſque artibus effecit, ut, demptis etiam Italicis Belgiciſque provinciis, major eſſet Hiſpaniæ terra marique potentia, quam ante a centum annis fuerit. Sed hæ ipſæ artes grande illi apud Hiſpanos exteroſque odium conciverant, ut omnes ejus caſum lætis oculis aſpicerent, moxque revocati priſtinis ſuis muneribus reſtituerentur, quos exules fecerat.

Porro Cardinalis Alberonius poſt ſuum ex Hiſpania diſceſſum in ditione Genuenſi adeo clam latuit, ut diu nemo ſciret, quo deveniſſet; tandem vero detectus, a Pontifice, rationem redditurus, Romam citatus eſt. Sed, male fortaſſis ſibi conſcius comparere noluit, nec Genuenſes eum volebant adigere. Anno dein 1721 mortuo Clemente XI invitatus a Cardinalibus ad Conclave, datis ſecuritatis litteris, comparuit. Electo Pontifice juſſus eſt Romæ ſubſiſtere,

Alberonii fata.

stere, & exitum sui processus exspectare. Tandemque post multa utrinque ventilata ad commorationem aliquot mensium in monasterio condemnatus est, documento futurus posteris, quam noxius sit zelus, qui non est secundum scientiam.

Dejecto a potestatis apice Alberonio, suffectoque in ejus locum Marchione *Grimaldo*, Rex consilium iniit, qua ratione tantis e turbis sese evolveret. Nihil visum opportunius, quam accedere ad Fœdus Quadruplex, quieti Europæ intentum. Subscripsit proin illi 26 Jan. 1720. Revocatus cum milite ex Sicilia Leedensis; tradita illa Cæsari, Sardinia vero Duci Sabaudiæ.

Reducta, finito bello Italico, videri poterat pax Europæ; at hærebat adhuc Hispaniæ spina, quam evulsam magnopere cupiebat. Incubare nempe Anglos Minoricæ & Gibraltariæ æquo animo ferre non poterat, easque omni occasione repetebat. Gallia tot milliones, in bellum successionis Hispanicæ impensos, compensari optabat, tantaque erat ultro citroque prætensionum farrago, præsertim circa successionem in Ducatu Florentino & Parmensi, ut ad pacem universalem firmiter concludendam, novo congressu opus videretur, qui sub finem hujus anni 1720 *Cameracum* fuit indictus.

Metum interea novum injiciebat novus in Hispania belli apparatus. Traductæ ex Sicilia copiæ, multisque incrementis auctæ, suspicionem ingerebant, Gibraltariam peti. Et fortassis fuisset hæc meta, nisi provide vigilasset Anglia. Suscepta autem, ductore eodem, qui in Sicilia imperaverat, Marchione Leedensi, in Africam fuit expeditio, ubi Imperator Marochii jam a 26 annis Septam, seu Ceutam obsessam habuerat. Ter cum barbaris dimicatum, ter cæsi sunt, sed identidem majori numero reversi. Cum igitur exiguus esset victoriarum fructus, imposito Septæ quinque millium præsidio, copiæ in Hispaniam anno sequenti (1721) sunt revocatæ, eo quidem operæ pretio, ut tres, ut fertur, thalerorum milliones & 5000 capita huic bello Africano sint immolata. Nam Barbari, prout ante, rursus obsederunt Septam. Africana expeditio.

Causa eventus minus felicis refertur in Duces quosdam Hispanos, quorum æmulatio & invidia graviter ferebat, Marchionem de Leede, hominem exterum (Belgam videlicet) *Grandem* Hispaniæ primæ classis, Cataloniæ Gubernatorem, & supremum belli, Italici & Africani, Ducem fuisse creatum. Jacturam, utroque bello incursam solata est classis Indica, argento auroque onusta, ad viginti thalerorum milliones æstimata.

Art.

Art. X.

Tergemina sponsalia Borbonica. Cameracensis congressus. Pax bello similior. Philippus V abdicat coronam, eamque resumit, mortuo Ludovico filio.

152. **Tergemina sponsalia.** Hispania, pro qua sanguini suo asserenda tam grave, diuturnum ac pretiosum bellum gesserat Ludovicus XIV, post hujus mortem separatas a Gallia rationes iniit; quin bello etiam fuerunt collisæ. At vero anno 1721 ad finem vergente, arctiori rursus vinculo sunt colligatæ. Factum id est tergeminis sponsalibus. Primo contractæ sunt a Rege Ludovico XV cum Anna Victoria, Philippi V filia ex secundo matrimonio, quæ tres duntaxat annos erat nata, & sequenti anno Versaliam, ut ibi educetur, fuit abducta.

Altera sponsalia sunt inita inter Ludovicum, Principem Asturiæ, filium Philippi V natu maximum, ex primo matrimonio susceptum, & Elisabetham Mompenseriam, Ducis Aurelianensis, Galliæ Regentis filiam seniorem. Ille 14, hæc 12 annos ætatis habebat.

Tertium contractum sponsalitium celebrarunt, Carolus, Hispaniæ Regis primus filius, ex secundo matrimonio, videlicet ex Elisabetha Parmensi progenitus, & Philippina Bellijocensis (*de Beaujolois*) Ducis Aurelianensis juniore filia. Ille quintum, hæc septimum ætatis annum agebat. Ab eo proin tempore communes utriusque regni erant rationes, Cæsare Angloque, ut æquilibrium servetur, altera in lance positis. Verum hæc pacta sponsalitia destituit constantia.

Cameracensis congressus. *Cameracensis Congressus*, hoc anno cœptus, parum ad rei summam proficiebat. Cæsar postulabat, ut non modo Philippus Rex, sed etiam Ordines Hispaniæ renuntiarent omnibus provinciis, quas Cæsar in Italia & Belgio possidebat. Francia voluit, ut aliqua fieret compensatio pro sumptibus in bellum successionis impensis. Anglia Minoricam & Gibraltariam sibi in perpetuum assertam optabat. Hispania vero quoad hæc omnia in partem oppositam nitebatur. Difficultates quoque circa successionem Caroli Principis in Ducatus Florentinum & Parmensem congressum fatigabant. Cæsar tanquam feuda Imperii conferre illos volebat: pro Carolo ceu bona allodialia sunt petiti.

Ut autem in omnes casus Hispania expedita foret, finitis licet bellis armabatur, statuitque, pacis etiam tempore 70000 virorum alere,

alere, interque eos 54000 peditum, & 16000 equitum, quibus Leedesius præesset. Sumptus autem potissimum præbebat gaza Indica, ex America quot annis advehi solita, quaque melius in rem suam Rex uti didicerat.

Anno 1722 orbis universus pacem habuit, talem nihilominus, quæ damnoso bello non esset absimilis; cum enim Cameracum animos in concordiam reducere non posset, ingentes ubique provincias premebant exercitus, æquora; classibus tegebantur, & majores adhuc in dies delectus fiebant. **Pax bello similis.**

Quamvis enim Philippus iis, quas Cæsar in Italia possidebat, quasque Fœdus Quadruplex ei addixerat, provinciis renuntiaret: circa Ducatus tamen Florentinum & Parmensem, prout etiam circa ea, quæ Anglia de Monarchia Hispanica decerpserat, adhuc hærebat controversia. Sed neque sequenti anno 1723 promotum magis Cameracense negotium, tabellariis frustra Europæ aulas percursantibus. Cæterum hoc anno Patri Daubenton, Confessario Regis, suffectus est P. Bermudez S. J.

Anno 1724 rarum orbi moderationis exemplum præbuit Philippus V Rex Hispaniæ. Curarum is, quas regnum invehit, pertæsus, atque solitudinis sacræ appetens, coronam deposuit, eamque in Ludovicum, Asturiæ Principem transtulit. Atque sic regno omni abdicato in Castrum S. Ildephonsi cum conjuge Parmensi secessit, certam pecuniam pro annua sustentatione pactus; quamvis 40 duntaxat ætatis annos expleſſet. Quidam longe alio hanc abdicationem sunt interpretati; dum Gallicum diadema ipsum, ceu proximum Ludovici XIV sanguinem, prensaturum dicerent, si quid nepoti Ludovico XV humanitus contingeret. Neque enim hac ratione conjungendum Regnum Galliæ & Hispaniæ in uno capite. **Abdicatio Regis.**

Verum causas hujus abdicationis Rex ipse 15 Jan. aulæ suæ manifestavit: se miserias hujus vitæ satis expendisse, memorabat, atque calamitates bellorum a 20 jam annis nimium quantum expertum. Ludovicum, filium suum natu maximum, ea jam esse ætate (17 annos numerabat) ut regni habenas possit capessere: se proin Monarchiæ Hispanicæ renuntiare, eamque Ludovico cedere. Statutum sibi esse, in Castro S. Ildephonsi Deo soli servire, mortem meditari, omnemque curam saluti suæ æternæ impendere.

Datum ad S. *Ildephonsi* 15 *Jan.* 1724.

Valedixit proin Philippus aulæ, ſolo Marchione Grimaldo, P. Bermudez Confeſſario, & modiciſſimo famulatu ſecum retento. Nec amplius *Majeſtatis* nomine compellari voluit, ſed *Philippus Borbonius.* Sequebatur Eliſabetha Conjux, exiguo pariter cum comitatu.

Ex ea ſolitudine Philippus filio ſuo Regi ſcripſit epiſtolam, documentis vere Chriſtianis plenam, illumque paterne inter alia eſt hortatus, ſacram Inquiſitionem tueretur, Religionem Catholicam in toto regno puram integramque conſervaret, ſubditos oneribus levaret, exemplum S. Ferdinandi Hiſpaniæ & S. Ludovici Galliæ Regis imitaretur, eosque ſibi ideam proponeret.

Reſpondit Rex Ludovicus, ut filium decet, regnumque magna cum laude eſt auſpicatus. Verum, prout fert inconſtans rerum humanarum conditio, intra eundem adhuc annum funus erat, 31 Aug. variolis extinctus, ne octo quidem regni menſibus expletis.

Coronam reſumit.

Pridie mortis coronam patri reddidit, qui conteſtatus eſt, ſe non niſi neceſſitate & precibus regni Ordinum compulſum eamdem recipere, cum nullus ex filiis ſit ea ætate, ut poſſet illam geſtare: ſimulque Ferdinandum ſecundo genitum cum Statuum conſenſu Principem Aſturiæ, cui jus eſt thronum vacuum occupandi, renuntiavit.

Cameraci idem, qui prioribus annis, nodus manebat intricatus, imo magis implicabatur.

Art. XI.

Nova rerum ſcena per nova ſponſalia. Pax Viennenſis. Mors Ledæi, Landi, Paceci. Porti Belli obſeſſio. Ripperdæ Ruina. Ejus vita. Gibraltariæ obſidio. Aquisgran. & Cameracenſis congreſſus.

153. Anno 1725 penitus rurſus everſa eſt in Europa rerum ſcena.

Nova ſcena.

Rex Galliæ, annos pubertatis adeptus, remiſit in Hiſpaniam Annam Victoriam, ſponſam ſuam, Philippi V filiam. Quare irritatus Rex Francicas quoque fœminas, Eliſabetham, Ludovici Regis viduam, & Philippinam, Caroli Principis Regii ſponſam, Ducis Aurelianenſis defuncti filias, in Galliam remiſit.

Con-

Conversi mox in Lusitaniam Hispaniæ oculi, contractaque gemina de futuro sponsalia, nempe inter Josephum Emanuelem Principem Brasiliæ, Joannis V Lusitaniæ Regis filium, & prædictam Annam Victoriam: atque inter Ferdinandum Asturiæ Principem, & Mariam Barbaram, ejusdem Joannis V primogenitam. Matrimonium vero utrinque primum anno 1729 fuit contractum. **Nova sponsalia.**

Quamvis autem hac ratione Hispaniæ bene fuerit provisum, ægerrime nihilominus Regem habuit remissio ex Gallia filiæ; ut adeo abrupto Cameracensi congressu, relictisque ibidem legatis Regum, privatam *Viennæ* cum Cæsare pacem, quam in Germanicis exhibui, inierit. Remissi pariter ex Gallia & Hispania Legati, conversaque amica conjunctio in odium & aversionem utriusque agnatæ Domus: præsertim ubi Hispanis innotuit *Hannoveranum fœdus*. **Pax Viennensis.**

Obiit hoc anno Marchio *de Leede*, natione Belga, qui ad supremam armorum bellique Præfecturam, quod supra memini, admotus, Sardicam, Siculam, & Africanam expeditionem susceperat, supremi ad extremum in Consilio bellico Præsidis honore cumulatus. Vixit annos 57. **Varii obitus.**

Secuta brevi post fuit mors Marchionis Beretti Landi, Placentini Itali. Obierat primum munus primi Ministri in Aula Mantuana: tum vero reliquam vitam Hispaniæ impendit, Legati dignitate Lucernæ in Helvetia, Hagæ in Hollandia, Cameracensi in Congressu, ac demum Bruxellis in Belgio, ubi vitam finiit, egregia cum laude perfunctus; secunda eundem prosequente hodiedum memoria.

Viam denique universæ carnis ingressus est Emmanuel Pacecus de Cabrera Dux Escolanus, Prorex olim Neapoli, anno 1707 a Cæsareis Cajetæ captus, anno 1710 cum Stanhoppio permutatus, creatusque supremus Aulæ Hispanæ Præfectus, Directorque Academiæ Regiæ; quibus in muneribus successorem habuit filium.

Anno 1726 rem militarem strenue promovit Hispania, & forte Gibraltaria & Portus Magonis scopus erant. Quod cum suspicaretur, aut timeret Georgius I Rex Angliæ, classem alteram immisit Mediterraneo, alteram Oceano, obseditque Portum Bellum, & in eo gazam Regiam.

Incidit in hunc annum ruina Joannis Wilhelmi Baronis *Ripperda*, ex summo honorum & dignitatum cacumine subito in ima præcipitati. Erat natione Hollandus, militis filius. Anno 1715 a Batavis missus est in Hispaniam Legatus, ubi Cardinali Alberonio consilia suggessit, qua ratione fabricæ publicæ erigi possent, atque **Ripperdæ fatum.**

ex lanificio præſertim grande lucrum regno conquiri, quod ante in Angliam & Hollandiam fuerat averſum. Vocati ex Hollandia & Belgio multi, artis gnari, qui Hiſpanorum deſidiam excitarent. Perſuaſus denique Ripperda, ut abdicatis, quæ a Republica habebat, muneribus, ſuſceptaque Religione Catholica, Hiſpaniæ operam ſuam addiceret.

Cum Alberonio ipſius quoque fortuna prolapſa eſt; ut adeo ab anno 1719 obſcurus in Hiſpania degeret. Sed hoc ipſum idoneum fecerat, ut anno ſuperiore ad pacem Viennæ clam componendam mitteretur. Hæc feliciter confecta gradum ei ad ſummos dignitatum gradus ſubſternebat; nam mox creatus Dux de Ripperda, munere Legati Hiſpaniæ in Aula Cæſarea inſignitus, quem characterem grandi pompa, ingentique ſumptu ſuſtentabat.

Revocatus in Hiſpaniam, & inter *Grandes* primæ magnitudinis relatus, pluribus curiis præſidebat, tandemque primus regni Miniſter fuit renuntiatus. Sed ecce verſatilem fortunæ rotam! bolidis inſtar igniariæ ſublatus in altum, ut diſruptus profundius cadat. Vix enim annus abierat, cum novus hic Eutropius gratia Regis penitus excidens aſylum apud Stanhopium, Legatum *Angliæ*, quærere cogitur. Cum is eundem nollet extradere, vi ex ejus palatio abſtractus eſt, & in arcem Segoviam captivus abductus, Stanhopio omnia Gentium Jura violata inclamante, & eadem adhuc die Madrito excedente.

De noxa Ripperdæ varius erat per Europam rumor. Creditum multis, prodita ab eo Anglis Batavisque regni arcana, pluraque ab eo emiſſa mandata Rege inſcio, & abuſum re pecuniaria. Filius ejus, qui tunc Viennæ Legati Hiſpanici munere fungebatur, intremuit, ubi caſum patris audivit. Sed interceſſioni Cæſareæ tandem datum, ut characterem ſervaret.

Ripperdæ ſuffectus eſt, quamvis non tam univerſali cum poteſtate, Orendanus Marchio *de Pace*, Status jam ante Secretarius; venientibus in partem curarum Patinho, Grimaldo, Caſtellario &c.

Gibraltaræ obſidio. Anno 1727 Hiſpani *Gibraltariam* oppugnabant, Duce Torreſio. Tres jam menſes tenuerat obſidio, cum de Præliminaribus pacis, Pariſiis initis, nuntiatur. Abductæ proin copiæ, ea tamen conditione, ut obſeſſis nihil reparare liceat, donec tractatibus per ſolennem pacem finis fuerit impoſitus. Locus congreſſui lectus *Aquisgranum*, poſtea vero *Cameracum*, ubi ſuperioribua annis fruſtra

stra Legati quatuor coronarum hæserant. Archithalassus Antonius Castagnetta jam ante maximam thesauri Indici partem, Hosiero Anglo frustra excubante, Gadibus feliciter invexerat. Quæ ad Anglos mercatores spectabant, Rex sequestro commisit.

Art. XII.

Novum rursus theatrum aperuit Tractatus Seviliensis. Ejus articuli. Ut Cæsar placetur, Anglus iniit Tractatum Viennensem. Oranum Mauris ereptum. Bellum occasione Poloniæ. Carolus Rex Utr. Siciliæ. Obitus Ripperdæ.

Anno 1728 pacis negotium (quod alias dictum) Suessione sufflaminavit Gibraltaria, quam Hispani corona adhuc cinctam habebant, & successio in Italicos Ducatus. Dux Ripperda e carcere Segoviensi fugitivus in Angliam, repetitus est ab Hispania, ceu Majestatis reus: sed non fuit traditus, ea excusatione, Ormondum & Whartonum versari in Hispania. Obiit Comes Castagnetta, classis olim Præfectus, a clade Sicula notus. 154.

Anno 1729 dum Legati Suessione adhuc disputabant, Gallia, Hispania, & Anglia, præterito Cæsare, Tractatum celebrem *Seviliæ* seu Hispali inierunt, cujus sequentia sunt capita. Tractatus Hispalensis.

I. Pax sit perpetua inter tres coronas ad communem defensionem.

II. Cavent sibi mutuo de provinciis & commerciis. Quævis pars in hunc finem contribuet 12000 armatorum cum navibus.

III. Declarat Hispanus, in tractatu commerciali Viennensi de anno 1726 intentionis suæ non fuisse concedere privilegia, prioribus contractibus contraria.

IV. Confirmat omnia privilegia, ante annum 1725 Gallis aut Anglis concessa. (*Videlicet per pacem Ultrajectensem 1713, per Tractatum Madritensem 1715, per tractatum de avehendis ex Africa in Americam Mauris.*)

V. Tractat de compensatione damnorum illatorum.

VI. Decernuntur Commissarii ad hæc damna examinanda.

VII & VIII idem argumentum prosequuntur.

 IX. Por-

IX. Portus Liburni, Ferrarius, *Parma & Placentia a 6000 Hispanorum*, ad securitatem successionis pro Carolo Principe, occupentur.

X. Hæ copiæ, Hispaniæ stipendio alendæ, dictorum locorum possessoribus fidem jurent, nullamque molestiam inferant.

XI. Quando autem Carolus ad quietam possessionem venerit, copiæ Hispanicæ abducantur.

XII. Tres coronæ hanc successionem defendent adversus omnes, eam impugnantes.

XIII. Speratur, Regem Hispaniæ super hac successione cum Ducibus Florentiæ & Parmæ transacturus.

XIV. Fœderati Belgii Ordines ad accessionem invitentur, omnesque, qui volunt accedere.

Actum Seviliæ 9. Nov. 1729.

Subscripserunt Brancas, de la Paz, Patinho, Stanhope, Keene.

Non admodum placuit hæc conventio pluribus Hispanis, qui querebantur, emolumentum Nationis non satis fuisse curæ: Minoricam & Gibraltariam relictas in Anglorum manibus, plura commerciorum commoda iisdem fuisse concessa. Nec cessabant murmura, donec Regina aliquos in exilium misit.

Cum autem Imperator huic conventioni se opponeret, eamque Quadruplo Fœderi & paci Viennensi contrariam diceret, missis etiam in Italiam, quæ exscensionem impedirent, copiis, Gallia & Anglia, quantumvis per Legatos impulsæ, executionem nequaquam præcipitabant; ut adeo toto anno 1730 trajectio in Italiam suffilaminaretur, donec anno sequenti Rex Magnæ Britanniæ novo Viennæ tractatu, sponsione Sanctionis Pragmaticæ impetravit, ut Imperator in trajectionem Principis Caroli cum 6000 Hispanis consentiret. Tractatui huic Viennensi accessit Hispania; secutaque est transportatio Caroli, a Patre emancipati, in Italiam. (1731.)

Novus tractatus Viennensis.

Dux de Liria, a Legatione Russica redux, Viennam Orator missus. Joachimus Fernandes Portocarrerus Dux de Almenara, Cæsareus quondam Siciliæ Prorex, quamvis ultimus esset suæ Familiæ, Romæ statum Ecclesiasticum, suscepto sacerdotio, est amplexus.

Anno 1732 Hispania cum Europæis Principibus pacem nacta, ne miles otio torperet, atque ut abscissa membra corpori suo rursus uniret, expeditionem in Africam suscepit. *Oranum*, munita in Barbaria ad Mediterraneum urbs, scopus erat, quo collimabatur. Hanc

Hanc annô 1509 Cardinalis Ximenius Mauris eripuerat, qui sæpius deinceps armis, at frustra, eandem repetebant, donec tandem anno 1708 fervente in Hispania bello fame eandem ad deditionem compulerunt. Hoc vero anno Montemarus cum valida classe appulsus ad Orani littora, conserto cum Barbaris prælio victor, urbem cepit, simulque munimentum Masalquiviri. Commissa dein plura cum Mauris prælia variante fortuna. A Septa quoque, facta eruptione, depulsus hostis. Rex Montemarum & Patinhum, Status Secretarium, ob rem bene gestam, Aureo Vellere remuneratus est. Creati etiam plures *Grandes*, ut vocant, *Hispaniæ*. **Oranum Mauris ereptum.**

Anno 1733 novæ tricæ sunt ortæ Cæsarem inter & Hispaniam; quæ tamen circa *formalitates* magis & ceremonias Investituræ, Carolo Principi impertiendæ, versari videbantur, quam circa rem ipsam. At vero cum de novo Rege Poloniæ eligendo ageretur, dissidium in bellum apertum erupit.

Editum scriptum Hispaniæ, quo causas belli commemorabat: exclusionem Stanislai ad injuriam totius Domus Borbonicæ pertinere inquiebat: mortuo Antonio Parmensi Duce Cæsarem provincias occupasse; fictum propterea Henrietæ viduæ uterum: adjectas minas expellendi rursus Hispanos. Fines Principis accisos: Mediolanenses Vasallos prohibitos homagium præstare: interdictam Principi possessionem bonorum allodialium Domus Farnesiæ in agro Neapolitano: crimini datum Duci Florentiæ, quod Carolo eventuale homagium præstari permisisset, eique Magni Principis titulus fuerit delatus: Angliæ mediationem acceptatam ab Hispania, sed ab Aula Viennensi novas semper exceptiones & moras fuisse injectas. Cogi proin Regem jura sua armis persequi. **Bellum Polonicum.**

Responsum ad hæc a Cæsare, prout in Italicis memoratum. Summa eo recidit, nihil in hac causa a se actum, nisi quod supremum Domini Directi officium & Imperii jura exegissent, quæ Hispani excutere fuissent conati.

Sed non diu verbis certatum. Initum fœdus trinum, Galliam inter, Hispaniam, & Sardiniam. Habiti delectus, instructæ classes, expedita arma, legati revocati, nullis parsum sumptibus, quos classes Americanæ suffecerant.

Anno 1734 cum arma trium coronarum prosperum in Italia progressum haberent, Carolus Dux Parmæ renunciatus est Rex utriusque Siciliæ: Montemarus vero in præmium rei feliciter gestæ Dux Bitontinus & Grandis Hispaniæ primæ classis.

Obie-

Obierunt 1 Marchio de Paz, celebris Minister Status: Patinho jam ad clavum sedente. 2 Dacunha Prorex Mexicanus. 3 Corduba classis Præfectus. 4 Marchio Alcaudette de Toledo in Cæsareis constanter militaribus obsequiis. Marchio Almendarus Peruviæ Prorex avocatus, ut rationem reddat.

Carolus Rex utriusque Siciliæ.

Anno 1735 cum Cæsarei ex Italia propemodum essent expulsi, Hispania non sine tædio intellexit, Galliam inter & Cæsarem fuisse conventum, ut regnum utriusque Siciliæ Carolo, Parma vero & Placentia cum Hetruria aliis obtingeret. Regina has provincias tanquam suas hæreditarias respiciebat, majorisque census, quam Neapolin & Siciliam. Quare tractatui Viennensi accedere recusavit, atque Potentiis etiam Maritimis, ne accedant, persuadere conata est.

Quamvis autem Hispania per solitariam ejusmodi conventionem, qua Gallia fœderatorum suorum commoda Lotharingiæ immolasset, solaque belli, feliciter gesti, fructus decerperet, se non parum læsam quereretur, persuaderi tamen, & quidem ab ipsa potissimum Gallia, se denique passa est, ut anno 1736 transactionis Viennensis Præliminaria acceptaret, & Parmam atque Placentiam Cæsari, Thusciam vero Duci Lotharingiæ in eventum pro regnis duobus cederet.

Ludovicus filius Regis natu minimus 9 æt. anno creatus Archiepiscopus Toletanus & S. R. E. Cardinalis. Obiit Josephus Patinho, seu Patingo, notissimus Secretarius Status, & *Grandis Hispaniæ* primæ classis, anno æt. 77.

Anno 1737 Rex, filiis reliquis sublimi dignitate fulgentibus, Philippum Archithalassum Hispaniæ cum regio censu annuo constituit: Carolo vero Regi utriusque Siciliæ sponsam selegit ex Domo Saxonica Mariam Amaliam, Electoris Saxoniæ & Poloniæ Regis filiam.

Perdurabant adhuc lites cum Anglia, quæ prætendit, sibi fas esse, per maria Americana libere navigare, & commercari. Hinc naves repetebant, a littorum custodibus sibi ereptas. Hispania vero replicabat, Anglis nihil aliud ac Batavis esse concessum. Cum his autem Art. 6 pacis West. esse conventum, ut neutra pars alterius portus, littora, ripas, aut loca accedat, aut in illis commercetur. Nihil igitur Anglis esse permissum, nisi ut ad suas terras, colonias, & plantationes navigent; esse proin, quod sibi imputent, si portuum & littorum defensores naves eorum, ultra limites evagantes, capiant, & legitimæ prædæ declarentur.

Marchio

Marchio de la Quadra creatus Secretarius Status. Obiit Tetuani in Africa famosus Ripperda, gente, ut dictum, Belga, ab Hollandis Legatus missus in Hispaniam, ubi Catholicam fidem amplexus obsequiis Regis se addixit, ab Alberonio gravibus negotiis adhibitus. Legatus Viennam pacem 1725 composuit, Dux propterea & *Grandis* Hispaniæ primæ classis renuntiatus, primusque Regni Minister. At gratia brevi excidens, in Segoviensem carcerem abducitur. Inde in Angliam & Hollandiam elapsus, cum nec ibi securum se crederet, Marochium in Barbariam fugit, miseramque vitam clausit. Obit Ripperda.

Anno 1739 in Hispania celebri solennitate excepta est Primogenita Regis Christianissimi, Philippo Principi desponsa.

Postquam inter Anglos atque Hispanos de reparandis damnis diu multumque frustra certatum est, erupit tandem bellum, de quo in Anglicis. Vastatus Portus Bellus. Carthagena incassum tentata &c.

Nominati 25 supremi locumtenentes, inter quos Duces, Atriensis, Arisconus, Linnarius. Ustaricius, Secretarius Status, auctus Marchionis dignitate. Obierunt Medina - Cœlius ex Domo Cordubensi, & Medina Sidonius ex Familia Guzmana.

Art. XIII.

Philippus V Austriacam hæreditatem prætendit, & votum Bohemicum. Bellum Italicum. Pugna navalis. Sponsalia Delphini. Obitus Philippi V, conjuges ac liberi. Succedit Ferd. VI, & huic Carolus III.

Anno 1740 mortuo Imperatore Philippus Rex totam Austriacam hæreditatem, Italicas maxime provincias jure regressus prætendit, eo quod linea recta descenderet ex Carolo V, eique in regno successisset, qui testamento cavisset, ut, si Germanica stirps mascula deficeret, Hispana succederet; sub hac enim conditione Ferdinando fuisse cessas provincias Germanicas. Hungariam vero & Bohemiam ad se pertinere, quia descenderet ex Anna, Maximiliani II filia, Philippo II nuptui data, quæ successionem sibi reservasset in casum, quo mascula stirps exaresceret. Protestatus est etiam Legationis Secretarius Carpenterus, antequam Vienna discederet, post mortem Caroli VI nemini jus competere creandi Equites Aurei Velleris, nisi suo Regi, jure sanguinis & ex testamento Caroli II ultimi pos- 155. Prætensio in Austriam.

ſeſſoris ſucceſſori: Reſpondit ad hæc Auſtria, prout in Germanicis & Italicis retulimus.

Cum bellum adhuc arderet Anglicanum, Haddocus Mediterraneum, Balchenus vero Galliciæ littora cum claſſibus infeſtabant. Torreſius autem cum 33 bellicarum claſſe in Americam navigavit, eandem defenſurus.

Obiit *Maria Anna*, Philippi Wilhelmi Palatini Electoris filia, Carolo II anno 1690 nupta. Poſt Conjugis mortem Bayonam, urbem Gallicam, abiit, vixitque vidua 40 annis, ætatis 74 defuncta. Teſtamento hæredem inſtituit Eliſabetham, Hiſpaniæ Reginam, ſororis ſuæ filiam.

Anno 1741 Rex per Portocarrerum Comitem Montichium, ſuum ad Electionem Cæſaream Legatum votum Bohemicum prætendit, ſuamque juris deductionem Electoribus obtulit. Idem Legatus, dum Maria Thereſia Poſonii Regina Hungariæ coronaretur, ex Sileſia proteſtationem miſit; ſed Hungari ne quidem apertam remiſerunt.

Bellum Italicum.

Trajectæ mox in Italiam copiæ Duce *Montemario*, claſſis Præfecto *Navarro.* Sed morbis ita fuerunt attritæ, ut Orbitelli conſiſtere, & nova ex Hiſpania ſubſidia exſpectare fuerint coactæ.

Anno ſequenti, poſtquam Rex Sardiniæ Auſtriacas partes aperte eſt amplexus, Mutinam & Mirandulam expugnavit, Montemario in Statum Eccleſiaſticum ſe recipiente, nactus propterea ſucceſſorem *Gagium.* Nec multo felicius ex altera parte geſtum bellum; nam Philippus Princeps Sabaudiam quidem occupaverat, in Italiam tamen penetrare non poterat. Sed hæc in Italicis prolixius referuntur. Ubi etiam exponitur pugna ad Campum Sanctum, quæ 1743 fuit commiſſa, parte utraque ſibi attribuente victoriam, quamvis Hiſpani primi acie exceſſerint. (*vid. Italica*)

Joanni Bapt. *Barni* Nuntio Apoſtolico Rex ipſe purpureum Galerum impoſuit. Marchio de *Enſenada* renuntiatus Miniſter Status, Conſiliarius bellicus, ærarii Præfectus. *Bellilius*, Franciæ Mareſchallus, Eques Aurei Velleris, quod ei in Germaniam miſſum eſt.

Pugna navalis.

Anno 1744 continuatum eſt bellum cum Anglia maritimum in Europa & America. *Mattevius* claſſis Præfectus, cui ſuberant Leſtockius, & Rowleus (*Vice-Admiralem* & *Contra-Admiralem* Angli vocant) in alterum jam annum ad Telonem Martium oberrans, naves Gallo-Hiſpanas (quas Curtius & Navarrus gubernabant) in portu continuerat; cum juſſæ inde egredi, cum Anglicis confligere,

xere, eo eventu, ut nox prælium dirimeret, & altera die Angli cum laceræ classis reliquiis in Minoricam ad Portum Magonis, Hispani Carthagenam, Galli Alicantam solverent. Mattevius contra Lestockium, Navarrus contra Curtium querebatur. Huic substitutus Gabaretus. Venatorium reliquo anni tempore velut erat bellum Marinum, classium Præfectis multa agentibus, ad rei substantiam nihil.

Philippus V Rex Hispaniæ, ut cum agnata Domo Francica arctius se conjungeret, Delphino filiam suam Mariam Theresiam despondit, agente Procuratorem Delphini Ferdinando Principe Asturiæ. **Nuptiæ.**

Franciscus Maria, Dux Mirandolæ, Aulæ Moderator, contractis cum Maria, Ducis de Berwick & Liria filia, jus suum in Mirandolam Regi vendidit. *Minasius* Marchio ex Italia revocatus, quod ei cum Principe Contyo, ad Cuneum præsertim, non satis conveniret. Carillus vero Dux *Montemarius* Ensenadæ maxime opera in gratiam Regis receptus.

Madritum venerunt, Henricus Henriquez, Nuntius Apost. Törringius de Jettenbach Junior, Legatus Cæsareus: quem tamen Rex *anno* 1745 post initam pacem Füssensem dimisit. Quantos autem Gallo-Hispani hoc anno in Italia fecerint progressus, dictum est in Italicis.

Anno 1746 9 Julii obiit Philippus V Hispaniarum & Indiarum Rex, Ludovici XIV Galliarum Regis ex filio Delphino nepos, secundogenitus, Ludovici XV patruus, fide, Religione, integritate, atque in utraque fortuna constantia Princeps clarissimus. Annos ætatis implevit 62, Regni 45. Aperto corpore inventa est in sinistro cordis ventriculo vacuitas, per quam sanguis, in pericardium effusus, mortem accelerasse dicitur. **Obitus Philippi Regis.**

Reginas conjuges duas habuit: primam *Ludovicam*, Victoris Amedei Sabaudiæ Ducis filiam, Moderni Sabaudiæ Ducis Caroli Emmanuelis sororem. Ex qua genuit 1 Ludovicum, qui, vix cesso sibi a patre regno, anno 1724 obiit. 2 Ferdinandum, qui Patri defuncto in regno successit. **Conjuges ac liberi.**

Secundam *Elisabetham*, Odoardi Ducis Parmensis filiam, ex qua suscepit 1 Carolum, Ducem primum Parmensem & Placentinum, utriusque dein Siciliæ, ac demum Hispaniarum Regem. 2 Mariam Annam, primum Ludovico XV Franciæ Regi desponsam, dein Josepho Emmanueli, Brasiliæ Principi, Moderno Lusitaniæ Regi nuptam. 3 Philippum, qui per pacem Aquisgranensem

ſem Ducatus Parmæ, Placentiæ, & Guaſtallæ eſt conſecutus, Galliarum Regis gener. 4 Mariam Thereſiam, Franciæ Delphino, anno 1746 nuptam. 5 Ludovicum Antonium, Archiepiſcopum Toletanum & Hiſpalenſem, S. R. E. Cardinalem creatum; quas tamen dignitates abdicavit anno 1754. 6 Mariam Antoniam, Victori Amadeo, Regio Sardiniæ Principi 1750 connubio junctam.

Teſtamentum jam anno 1724 condiderat, quo Reginæ palatium S. Ildephonſi cum omni ſupellectili & ornatu ad tempus vitæ poſſidendum aſſignaverat, cum 600000 ſolidis argenteis (*Piaſtres* appellant) ultra 200000 aureorum conſuetum in Hiſpania Reginarum vitalitium, proventu annuo. 1727 adjecit Codicillum, quo non tantum teſtamentum ſuum, apud Magnum Caſtellæ Senatum depoſitum, confirmavit, ſed Reginæ etiam poteſtatem fecit, ubicunque vellet, vitalitio ſuo utendi fruendi.

Ferd. VI. Succeſſit jure primogenituræ patri Ferdinandus VI Caroli Emmanuelis Sardiniæ Regis ex ſorore nepos. Natus 1713, qui anno 1729 duxit Mariam Barbaram, Joannis V Luſitaniæ Regis filiam; ex qua tamen nullos liberos ſuſcepit. Veſtigiis patris inſiſtens fœdere cum Galliæ Rege Patruele ſuo renovato, bellum terra marique proſequi decrevit, donec fratri Philippo ſedes condigna in ſuperiore Italia pararetur.

Reges Hiſpaniæ ungi aut coronari non ſolent, ſed id ſuppletur ſolenni & publica proclamatione, per Grandes Proceres facta. Proceſſum magnifico cum comitatu ad palatium ſuburbanum (quod *Buenretiro* dicunt) atque inde deductus Rex, acclamante ubique populo, ad palatium ſuum Eſcuriale.

Sub initium anni hujus, licet res Borbonicæ in Italia optimo loco eſſent conſtitutæ; quia tamen Auſtriacæ vires, ſancita cum Boruſſo pace, timebantur, Galli, velut futuræ expeditionis præſagi, ideam quandam pacificationis Regi Sardiniæ proponebant, quæ tamen nec iſti, nec Hiſpanis placuit. Quare verſis in bellum continuandum conſiliis, acta ſunt, quæ in Italicis retuli.

Anno 1747 Eliſabetha Regina vidua ad caſtrum S. Ildephonſi cum Ludovico filio Cardinale ſeceſſit, aula, quæ nolebat, ut Status negotiis ſe miſceat, id ei inſinuante. In Status autem Miniſterium aſſumpti ſunt Carvajalius, Villarias, Enſenada &c.

Obiit

Obiit Ferdinandus VI anno 1759 regni 13, successit frater *Carolus*; qui, antequam discederet in Hispaniam, regnum utriusque Siciliæ in Ferdinandum filium tertio genitum solenni abdicatione transtulit; quia Philippus primogenitus declaratus est, ob debilitatem mentis, ad regendum inhabilis. Carolus vero secundogenitus, tanquam Princeps Asturiæ, cum patre Rege in Hispaniam abiit. **Carolus III Rex Hisp.**

Dum autem novus Hispaniæ Rex per pacis studia ad novum florem regnum perducit, partem charissimam amisit, lectissimam videlicet suam conjugem, *Mariam Amaliam*, Saxoniæ Principem, Augusti III Poloniæ Regis filiam, omnium virtutum ornamentis conspicuam, quæ 27 Sept. 1760 pientissime decessit, postquam sex liberis masculis & septem fœmineis Regem Maritum locupletaverat. Nata est anno 1724, nupta 1738 primum Dresdæ per procuratorem, dein Cajetæ. Luxit orbi 36 annos: lugebit eam orbis perpetuo. Patrem, vix non exulem, juvit, quantum potuit, Matrem triennio ante amisit; conjugem sibi, subditis, & coronæ in ævum conservent cælites.

Anno 1761 Carolus Rex amicum & cognatum fœdus iniit cum patruele suo Rege Franciæ, 28 capitibus comprehensum, quæ eo spectant, ut fœdus sit defensivum, ad conservandas terras, quas utraque corona post initam pacem possidebit. Extenditur ad Regem Siciliæ, & Ducem Parmæ. Designantur auxilia pro casu invasionis præstanda, quæ tamen se non extendunt ad casum, quo Gallia in Septentrione, aut ratione pacis Westphalicæ in Germania bellum gereret, nisi Potentiæ Maritimæ se immiscerent, aut nisi ipsa Francia invaderetur. Galli in Hispania & Sicilia non aliter tractandi ac incolæ, & vicissim. Ad hunc Tractatum consanguineum non alii admittendi Principes, nisi qui sunt de Domo Borbonica. **Fœdus amicitiæ cum Gallia.**

Conventio hæc domestica 15 Augusti conclusa, & 8 Sept. 1761 utrinque ratihabita, clam initio habebatur; sed brevi ad Bristolum Angliæ Legatum, omnibus attentum, transpiravit. Is igitur communicari sibi eandem petiit, præcisumque responsum a Rege exegit, an vires suas Galliæ contra Anglos sit juncturus? si categoricum responsum sibi non daretur, Hispania se excessurum.

Displicuit Regi tam præcisa postulatio, eamque pro belli denuntiatione se habere dixit. Gestum dein anno 1762 bellum; quod infra perstringam.

CAPUT VI.
Status Lusitaniæ
SÆCULO XVIII.

Lusitania accedit magno fœderi, bellumque cum Gallo-Hispanis gerit. Pax cum utrisque. Nuptiæ geminæ. Causa Bichiana. Patriarchatus erectus. Obitus Regis & Reginæ. Terræ motus.

156. Cum de successione Hispanica ferrum inter & ignes flagraret contentio, magna per Europam erat exspectatio, in quam partem Petrus Lusitaniæ Rex se verteret, sine quo arduum omnino erat Fœderatis, bellum in Hispania, jam tota a Philippo occupata, bellum feliciter gerere.

Expectatio de Lusit. Et primo quidem apparebat, Portugalliam aut nullas, aut Borboniæ gentis partes secuturam; nam Philippum Regem Catholicum agnoverat: fœdus cum Gallia & Hispania erat percussum: Batavos anno 1701 fuerat hortata, ut paci in Europa conservandæ curam impenderent: Gallicos machinatores, ut fines suos muniret, receperat. Plures ejusdem nationis naves in portubus Lusitanis stabant sub anchoris.

Sed tandem Petrus Rex sive metu futurorum, sive spe victus fœderatis, Imperatori, Anglis, & Hollandis anno 1703 manus dabat, accedens socius magno fœderi. Periculo non carere visum, maribus & gente præpotente undique cingi.

Aurigny. Imperator largis promissis nutantem traxit; nam cessurum se spopondit Lusitaniæ Pacem Augustam (*Badajoz*) Alcantaram, Albuquercum, Valentiam in Extremadura, Bayonam in Biscaja, pluresque urbes in Gallicia, & latas possessiones in America. Anglia offerebat securam littorum custodiam, defensionem navium, commercium liberum, 12000 armatorum, a fœderatis sustentanda, quibus Lusitani præficerentur, denique pro 8000 Lusitanorum sustentandis millionem thalerorum.

Hoc fœdere, quod clam habebatur ad adventum usque Caroli Archiducis, adversus Borbonios inito, terra bellum marique gestum.

Et

Et quidem Carolus anno 1704 Olyssiponem Anglicis navibus cum octo capitum millibus appulsus litteras publicavit per Lusitaniam, quibus Rex Hispaniarum fuit promulgatus, Legatus vero Gallicus dimissus e Portugallia.

Apparuit etiam declaratio belli Lusitana, qua Rex querebatur, non servatum a Gallis partitionis tractatum: non missa in Lusitaniam promissa subsidia: prodiisse sculpturam, qua Philippus Rex Lusitaniæ appelletur. Denique periculum a Domo Borbonica imminens, & metus, ne corona Gallica & Hispana in uno capite conjungantur, opponebatur. **Belli declaratio.**

Philippus igitur Lusitaniam aggressus, Salvaterram, Seguram, Idanham, Monsantum, Montalvanum, Castelbrancum, expugnavit, Tagoque pontem imposuit, ut Portalegrum obsidere posset. Schombergius, qui fœderatis præerat, suasit, ut Lusitani adjungerentur; ubi consilium suum neglectum vidit, tanto animi tædio languebat, ut revocari petierit. **Hisp. invadunt Lusitaniam.**

Sed autumnus fœderatis fuit felicior, recuperatis, quas amiserant, urbibus. (*anno* 1704.) Anno sequenti Barcino & Gibraltaria potissimas copias a Lusitania averterunt. *Anno* 1706 copiæ Lusitanæ fœderatis junctæ ea gessere, quæ in Hispanicis retulimus. Anno 1707 Lusitani quoque, ad Alamancam fusi sunt. Furbinus vero Anglos, armorum apparatum in Lusitaniam deferentes, navali certamine vicit, captis navibus aut depressis. Anno 1709 Lusitani aliique fœderati a Marchione Bayo ad Cayam prælio victi, cæsis, ut fertur, 5000, sed ob paucitatem copiarum Hispanicarum non magnus fuit victoriæ fructus. **Sed repelluntur.**

Translato in Catalauniam, Arragoniam, Valentiam bello, respirare Lusitaniæ licuit, ejusque copiæ, fœderatis junctæ, parem cum iis fortunam subierunt. (*vid. Hisp.*)

Anno 1712 Hispani irruptionem in Lusitaniam tentabant, sed amissis 4000 repulsi sunt. Felicior fuit classis Gallica, quæ in Brasilia urbem S. Sebastiani expugnatam compilavit. Eodem tamen adhuc anno Lusitaniam inter & Galliam induciæ sunt initæ, & anno sequenti pax Ultrajecti conclusa. **Pax cum Gallia.**

1. Inter utramque Nationem sit constans amicitia.
2. Cum plena amnestia.
3. Captivi liberentur.
4. Extra Europam omnia in statum pristinum reponantur.
5. Uti etiam commercia.
6. Subditi æquali libertate fruantur.

7. In

7. In portu magis munito non plures quam ſex bellicæ recipiantur, in minus munito non plures quam tres.

8. Gallia abdicat prætenſiones in caput Boreale ad flumen Amazonum in America.

9. Luſitaniæ fas eſt, munimenta, ubicunque velit, conſtruere.

10. Utrumque litus Amazonicum apud Luſitanos permaneat.

11. Gallia renuntiat omnibus, quæ Luſitani poſſident.

12. Galliæ ſubditi in regione Cayena Luſitanis ad flumen Amazonum nullam moleſtiam inferant.

13. Nulli Miſſionarii Gallici in Americam Luſitanicam veniant.

14. Mox poſt concluſam pacem omnes articuli dentur executioni.

15. Caſu novi belli ſubditis utrinque ſex menſes concedantur, quibus res ſuas in tuto collocare queant.

16. Anna Regina magnæ Britanniæ pro hac pace vult cavere.

17. Alii etiam Principes includantur.

18. Sequatur ratificatio.

19. Et quidem intra 50 dies.

Hæc pax cum ſola Gallia a Luſitania erat inita, necdum autem cum Hiſpania; ea enim poſtrema omnium primum biennio poſt, anno videlicet 1715, eſt ſecuta, in hos articulos.

1. Sit vera pax & amicitia.

2. Cum oblivione omnium hoſtilitatum.

3. Amneſtiæ etiam includantur, qui partes alterutras ſunt ſecuti.

4. Captivi & obſides liberentur.

5. Omnia loca abrepta reſtituantur, nominatim Luſitanis Caſtellum Nudar, Inſula Verdoria, Colonia SS. Sacramenti in America, Hiſpanis Albuquercium & Puebla.

Cum Hiſp.

6. In Colonia SS. Sacramenti ſoli negotientur Luſitani, contra vero in ſuis territoriis ſoli Hiſpani.

7. Si Hiſpani intra annum & dimidium pro Colonia SS. Sacramenti æquivalens repræſentarent, eis cedatur.

8. Evacuatio in Europa & America fiat intra 4 menſes poſt ratificationem.

9. Loca reſtituantur in ſtatu, quo ſunt occupata.

10. Liber tamen diſceſſus incolis relinquatur.

11. Bona in bello confiſcata proprietariis reſtituantur.

12. Om-

12. Omnes legitimæ ereptiones navium ratæ habeantur.

13. Confirmatur articulus octavus tractatus anni 1668.

14. Uti etiam articulus 14 transactionis de anno 1701.

15. Hispania pro antiquis prætensionibus solvat Lusitaniæ 600000 thaleros.

16. Lusitania vero renunciet omnibus prætensionibus.

17. In Europa commercia in pristinum, quo fuerunt ante bellum, restituantur statum.

18. Nullus Lusitanus tabacus Hispaniæ, & vicissim, inferatur.

19. Naves bellicæ rursus in portus admittantur, sed in majores non nisi sex, & in minores tres.

20. Pax a publicatione vim suam habeat. Si quid hostile postea evenerit, satisfactio præstetur.

21. Si novum bellum orietur, subditis sex menses relinquantur, quibus se cum bonis suis alio possint recipere.

22. Anglia pro hac pace spondeat.

23. Intra 6. menses possunt etiam alii Principes cum consensu utriusque coronæ huic paci accedere.

24. Omnes hi articuli sancte observentur.

25. Intra 50 dies post subscriptionem pax ratificetur.

Post pacem istam conclusam Rex Lusitaniæ militiam suam ad 10000 peditum reduxit, & 3000 equitum.

Anno 1715 *Emmanuel*, inscio fratre Joanne V Lusitaniæ Rege, in Holland am abiit, indeque Viennam, atque anno 1716 ad bellum Hungaricum, sub disciplina Eugenii artes militares percepturus. **Emmanuel.**

Rex novum Olyssipone Archiepiscopatum & Patriarchatum, cum Papæ consensu erexit, large fundatum dotatumque, atque in eo ad morem, Romæ usitatum, cultum Divinum solenniter haberi voluit. Ecclesia Archiepiscopi Cathedralis erat sacellum Regium, in quo 32 Canonici ei, sacris operanti, ministrabant. **157. Patriarchatus.**

Anno 1718 finito bello Turcico Emmanuel natu minimus, Regis frater, peragratis variis regionibus, Viennam rediit, ibique bellicis obsequiis se devovit, factus supremus vigiliarum Præfectus, attributa etiam Cataphractorum legione. Duo vero fratres naturales Tago navigantes, subito turbine inversa navi, anno 1724 aquis hausti sunt.

Inita anno 1725 sponsalia inter *Josephum Emmanuelem*, Principem Brasiliæ, & Mariam Annam Victoriam, Philippi V Hispaniæ Regis filiam, **Sponsalia Regii Principis.**

filiam, quam Rex Galliæ in Hispaniam remiserat: item, inter Mariam Barbaram, Joannis V filiam, & Ferdinandum Principem Asturiæ. Quo gemino vinculo Lusitania cum Hispania intime colligata fuit.

Causa Bichiana. Per plures annos controversia intercesserat inter Aulam Romanam & Lusitanicam, propter Nuntium Apostolicum Olyssipone Vincentium *Bichium*; quem Rex purpura donari petebat, Roma recusante. Uberior de hoc negotio relatio data est in Italicis.

Anno 1728 Joannes V Rex Lusitaniæ propter causam Bichianam, mox indicatam, Cardinalem Pereyra, & Comitem Galvesium Roma, omnesque Lusitanos ex Statu Ecclesiastico avocavit; Firraum vero Nuntium Apostolicum ex Lusitania dimisit.

Nova Academia Olyssiponensis, ex multis doctissimis, Ecclesiasticis & sæcularibus, membris constans, sub protectione Regis ad majorem semper majoremque florem fuit perducta, Historica præsertim eruditio, quam pluribus jam editis Tomis illustraverat.

Legatus in Chinam. Missus ex Brasilia in Chinam Menesius Legatus propter commercia Macænsia & Cantonensia; Pekini ab Imperatore Sinarum magno cum honore exceptus.

Nuptiæ. Contractum geminum matrimonium, quippe Josephus Emmanuel Princeps Brasiliæ duxit Victoriam Hispaniæ, Ferdinandus vero Asturiæ Princeps Barbaram Lusitaniæ Principem. (1729.) A flumine Januario rediit classis opibus dives. Emmanuel Regis frater per plures annos varias Provincias peragratus, in Lusitaniam rediit 1734. Sed non diu ibidem substitit, Bayonam profectus.

Dissensio. Tam arcta vincula impedire non poterant, quo minus Hispaniam inter Lusitaniamque oriretur dissensio, propter delinquentem, dum in carcerem duceretur, a famulis Legati Lusitani ereptum. Ducti 19 ex ejusdem domesticis in custodiam Madriti, totidem Hispani Olyssipone. Interea autem Hispani in America urbem SS. Sacramenti obsidere cœperant. Et fortassis ulterius esset processum, nisi intervenissent Gallus, Anglus, & Hollandus, pacis Ultrajectensis sponsores. (1736.) Unde etiam classis Anglica ex Tago recessit.

Cum Pontifex Patriarcham Olyssiponensem Thomam Almeyda Cardinalem creasset, Rex Nuntium Apostolicum recepit, & Cardinalem Motta suum Romæ Oratorem renuntiavit. (1738.)

His annis Barbari sæpius Goam infestabant, sed incolarum virtute, venientibus in auxilium e Lusitania navibus, tandem retrusi sunt, postquam totam insulam usque ad urbem vastaverant.

Anno

Anno 1742 Rex tertio apolexia tactus, Reginæ administrationem Regni commisit, quam illa sapientissime gessit. Obiit autem Regis frater Franciscus Xaverius. Duo vero ejusdem fratres, Antonius & Emmanuel, peragrando Europam mundi vanitatem experti, ingressi sunt Tertium Ordinem S. Dominici, 1744. Nuntius Apostolicus Tempio successit Oddus. **Fratres Regis ordinem ingressi.**

Cum anno 1745 Sebastianus Carvallius Londino, ubi functus Legatione fuerat, Viennam mitteretur, suspicionem id aliquam Aulæ Madritensi movit; quæ proin per Candiam, suum Olyssipone Oratorem proponi jussit, sperare se, Carvallium nullis instructum esse mandatis, quæ regni utriusque amicitiam possent lædere. Responsum, eam profectionem ad solam gratulationem pro obtenta Imperiali Dignitate pertinere: Lusitaniam, prout hactenus, nullam belligerantium partem amplexuram.

Quamvis autem Rex infirma esset valetudine, duo tamen anno 1746 animum illius non parum recreabant: primum, quod generum suum cerneret Regem Hispaniæ, & filiam Reginam: alterum, quod opima admodum classis Pernambuco esset advecta, de qua magnam partem genero in Hispaniam dono misit. Non tamen poterat pacem conciliare, licet in eam rem præsentes essent Olyssipone Rosenbergius Austriacus, & Kenius Legatus Anglicus.

Anno 1747 Rex pientissimus, diruta veteri, novam Patriarchalem Basilicam, magnifici operis, construi jussit, novamque scientiarum Academiam erigi. Cum autem adhucdum infirmitas virium a regni negotiis eum arcerent, perrexit Regina illud administrare. Sed, defunctis hoc anno Cardinale de Motta, primo Ministro, & primo Status Secretario Pereira de Cerda, Rex filium, principem Brasiliæ, in partem Regiminis venire voluit, adjuncto Azevedio.

Rex Joannes V (prout etiam ejusdem Majores Reges Lusitaniæ) de fide Catholica, quam singulari fervore per omnes quatuor orbis partes propagaverat, tam bene fuerat meritus, ut Benedictus XIV summus Pontifex Eidem Titulum *Regis Fidelissimi* deferret, murmurantibus licet quibusdam Protestantibus, quod Pontifex coronatis Capitibus id genus titulos deferre præsumat; sed homines istos necesse est ignorare Historiam, unde tituli Regis *Christianissimi, Catholici, Defensoris fidei* profluxerint.

Obitus Regis.

Verum frui non diu licuit Regi Fideliſſimo glorioſo hoc titulo, nam anno ſequenti (1750) poſt plurium jam annorum infirmitatem, Sacramentis morientium munitus, pientiſſime, ſicut vixerat, deceſſit, anno ætatis 61, Regni 44.

Conjugem habuit Mariam Joſepham, Leopoldi Imperatoris filiam, Principem lectiſſimam, in qua vere pietas Auſtriaca reluceret. Ex ea genuit Mariam Barbaram, Ferdinando VI Regi Hiſpaniæ nuptam, *Joſephum Emmanuelem*, Braſiliæ Principem, qui Patri in Regno ſucceſſit: Petrum Clementem, in ſpes alteras Regni natum.

Anno 1752 obiit Olyſſipone Gaſpar Maſcarenia, qui omnibus abdicatis Ordinem S. Franciſci ingreſſus fuerat; verum a Joanne V Aulæ adhibitus, Primi Miniſtri munere functus eſt ad obitum uſque Joannis. Joſephus vero Rex eas partes commiſit Mendozæ & Carvailio.

Et Reginæ.

Anno 1754 pientiſſime obiit Olyſſipone Maria Anna Regina Vidua, Leopoldi Cæſaris filia, anno 1708 Joanni V Luſitaniæ & Algarbiorum Regi nupta, Joſephi I regnantis Mater, Princeps ſumma & vere Auſtriaca pietate, integritate, religione, charitate, liberalitate in pauperes & calamitate preſſos, aliisque Regalibus virtutibus multo florentiſſima. Obiit, uti annorum, ita meritorum plena, 71 ætatis anno. Cor ejus P. Ritter Confeſſarius Viennam deportavit, Auguſtorum Mauſulæo recondendum. Societas Jeſu magnam in ea Patronam amiſit, imo Matrem, erga Miſſionarios, præſertim Germanos, in Indiam deſtinatos, benevolentia ſingulari & liberalitate conſpicuam.

Ac Patriarchæ.

Reginam hanc, encomio omni ſuperiorem ad beatam æternitatem præceſſit Thomas Almeyda Patriarcha Olyſſiponenſis, S. R. E. Cardinalis, per omnes honorum gradus ad ſummas iſtas Dignitates eluctatus. Deceſſit anno vitæ 84, pauperibus ſcriptis hæredibus.

Cogitabant quidem Canonici Patriarchalis Eccleſiæ ad electionem procedere, ſed Rex nominavit Cardinalem de Attalaya, quem Bened. XIV publico in Conſiſtorio confirmavit, & Nuntius Apoſt. Lucas Tempi conſecravit, cui Rex Cardinali renuntiato Biretum im-

impoſuit. Hoc munere ornatus Romam abiit, ceſſa Nuntii Dignitate Philippo Acciajuoli, apud Helvetos ante Legatione perfuncto.

Sebaſtiano Ignatio Carvallio Status Secretario natus eſt filius Ludovicus Ferdinandus.

Annus 1755 Olyſſiponi fatalis venit; quippe trinus terræ motus urbem inclitam, 250000 habitatoribus frequentem, tam vehementi impetu, ipſo Sanctorum omnium Feſto, concuſſit, ut palatium Regium, magnificas Baſilicas, ædes, pro ludis theatralibus ex ligno Braſilo a Rege Joſepho ingenti ſumptu erectas, totam propemodum urbem ſus deque verteret, triginta, ut fertur mortalium millibus ruina ſepultis. Acceſſit ad calamitatem ingens incendium, quod triſtes domorum reliquias redegit in cineres. Terræ motus.

Cælo factum propitio, ut Rex cum Familia ſua Regia non eſſet in urbe, ſed Belemi, oppido duobus milliaribus a Liſabona diſtante, in ſuo, quod ibi habet, palatio.

Plurimum quoque damni paſſæ ſunt tabernæ merceſque Anglorum, quibus in Luſitania eſt frequens & opimum commercium. Jacturam ſolabantur aliquantum naves, quæ aurum, argentum, aliaque nova ſubſidia ex utraque India advehebant.

 CAPUT

CAPUT VII.

Status Angliæ

SÆCULO XVIII.

Art. I.

Status ſub Anna Regina.

158. *Fœdus, a Wilbelmo initum, confirmat. Marleburgum in Belgium & Germaniam mittit. Hujus victoriæ, & urbium expugnationes. Navales exercitus cum Archiduce in Hiſpaniam. Ibidem geſta. Anna fratris amore tepeſcit. Mortuo Joſepho tota Natio in pacem particularem fertur. Hujus articuli. Marleburgus exauctoratur. Ormondus (Jacobita) ſubſtituitur.*

Jacobus ob religionem regno excluſus.

Cum Wilhelmus Auriacus ejusque conjux Maria improles deceſſiſſent, Angliæ corona fuit impoſita Annæ, juniori Jacobi II filiæ, præterito Jacobo Eduardo ejus fratre, cui hæreditario Gentium jure ſceptrum debebatur. Quæ enim per orbem terrarum gens, quæ maſculos non præferat fœminis, ſi defunctum eodem gradu contingant? ſed fratri obſtitit Religio, inquis: at quomodo obſtare poterat Religio avita, per tot ſæcula in Britannia continuata? quam tot ante Reges antiquiſſima poſſeſſione firmarant? obſtitit tamen, facto, non jure: quam Univerſitas Oxonienſis, Angliæ primaria, obſtare non debere ſapienter pronuntiaverat.

Anna igitur ſceptrum fratris capeſſens anno 1702 fœdus, a Wilhelmo III cum Cæſare & Batavis adverſus Galliam initum, confirmavit, quantumquæ poterat, pecunia & milite terra marique promovit; tum, ne Hiſpaniarum Monarchia ad Philippum devoluta, Domus Borbonica, jam alias Europæ formidanda, immenſis acceſſionibus augeretur, tum, quia Regi Ludovico erat infenſa, quod mortuo patre Jacobo II, Jacobum III ejus filium Regem Britanniæ proclamaſſet; tum denique, quia id bellum Nationi gratum videbat,

bat, *Wigsiis* præsertim ac Inferæ popularium Cameræ, quæ belli nervum large suppeditabat.

Terrestrem proin exercitum sub *Marleburgio* immisit Belgio, classem sub Roockio Archithalasso Oceano. Ille Wenloam & Ruremondam expugnavit, hic Andalusiæ littora legens, Gades frustra tentavit, abhorrente pietate Hispana ab hæreticis, qui sacra juxta ac profana vastarent. Prohibere tamen non poterant, quo minus Angli classem Hispanam, 18 Gallorum bellicis roboratam, atque auro & argento Indico onustam, occuparent, postquam Galli ipsi suas naves accenderant. (1702.) Gaza Indica capta.

Sequenti anno Marleburgus Bonnam, Huium, & Limburgum expugnavit. Anno vero 1704 Anglos ad Danubium usque duxit, ibique pars magna fuit Schellenbergensis, & Höchstadianæ grandis victoriæ, uti etiam expugnationis Landaviensis, dum Gallos, ne succurrere obsessis possent, arcebat. Inde vero progressus, Treviros, Sarburgum, Trarbachium cepit. Marleburgi victoriæ.

Eodem anno Carolus III Londini Regio apparatu ab Anna Anglisque exceptus fuit; atque inde classe, cum Hollandica conjuncta, in Hispaniam deductus, ad fretum Herculeum Heracleam (*Gibraltariam*) cum munimento, Calpi imposito, expugnavit, in hodiernam diem ab Anglis retentam, & classem Gallicam ad Malacam in fugam egit Anglica. Gibraltar.

Conati sunt quidem Hispano-Galli anno 1705 Gibraltariam recuperare, sed irrito magno labore & sumptu, propugnante munimentum Darmstadio, Leackio vero, classis Anglicæ Præfecto, pugna navali Gallos vincente; dum interim Gallowæus, terrestris Britannici exercitus Dux complures Hispaniæ urbes expugnat, & adveniente cum nova classe Schovelio, Barcino cum tota Catalonia in potestatem fœderatorum venit, Marleburgus vero in Belgio munitos ad Tirlemontium Gallorum aggeres transcendit.

Anno 1706 Barcinonem a Gallis oppugnatam, atque ad deditionem jam ferme compulsam, Leackius cum nova Anglorum classe appulsus liberavit, Gallis, omnibus impedimentis relictis, in fugam datis. Tum vero Gallowæus, Leackius, Petroburgus, Anglorum Duces, Valentia, Arragonia, Ivica, Majorica, multisque urbibus occupatis Carolum Archiducem in regnum Castiliæ deduxerunt, atque Madriti Regem Hispaniarum promulgarunt. At Philippi Andegavensis copiis imminentibus, in regnum Valentiæ recedendum fuit.

Me-

Meliori adhuc fortuna hoc eodem anno in Belgio usus est Marleburgus; nam profligatis ingenti ad Ramelliacum clade Gallis, quos Villaregius ducebat, Lovanium, Mechlinia, Bruxellæ, Gandavum, Brugæ, Antverpia, Ostenda, proh quanta nomina! in potestatem Fœderatorum venerunt. Accesserunt Menina, Athum, Aldenarda, Teneramunda. Præterea Anna Regina septem Palatinorum millia, sub stipendiis suis militatura, in Italiam ad Eugenium Principem misit, magnum certe adjumentum ad liberandum ab obsidione Taurinum.

Progressus in Belgio.

Quis non tot cædibus contritos penitus Gallos crederet? At illi, velut e cruore fuso renascentes, anno 1707 Ductore Berwico cæsis ad Alamancam (*Almanzam*) Anglis grandi potiti sunt victoria; qua recepta sunt Arragoniæ & Valentiæ regna, retrusis in Cataloniam Fœderatis. Nec Marleburgus in Belgio quidquam hoc anno promovit.

Felicior rursus Anglis, eorumque fœderatis fuit annus 1708; siquidem in Belgio sub Vindocino Duce (*Vendomio*) magnus congregatus erat exercitus, quem haud procul Aldenarda Marleburgus aggressus, Insulas, munitissimam in Flandria Gallica urbem, victoriæ præmium capit. Nec minus mari triumpharunt Angli; quippe Leackius & suppetias in Cataloniam a Gallis missas, & Sardiniæ regnum eis eripuit. Bingsius vero, alterius classis Præfectus, Gallicas naves, Jacobo III in Angliam tendenti datas, disjecit.

Anno 1709 secuta est, post expugnatum a Fœderatis Tornacum Malplaquetensis sanguinolenta pugna, aut potius laniena, hinc Villario, inde Eugenio & Marleburgo, summis ac peritissimis ævi sui Ducibus pertinacissime dimicantibus. Fœderati post victoriam cruentam & pretiosam Montes Hannoniæ expugnarunt.

Secutæ sunt anno sequenti Duacum, Bethunium, Aria, Fanum S. Venantii. Jamque tot partis victoriis, tot thesauris effusis, magnum erat Angliæ nomen, & Anna Regina ceu Mater Europæ celebratur, cum sensim fervor intepuit. Postquam enim mortuis propriis liberis nulla spes supererat, ex se hæredem regni relinquendi, amorem & miserationem in Jacobum fratrem exulem convertit, successorem dictura, si posset, ne ad alienam familiam regnum devolveretur.

Duo autem ad hoc obtinendum adhibenda putavit media; si nempe Galliæ Regis, qui Jacobum jam Regem declaraverat, opera uteretur, & dejectis Wigsiis (popularibus) Torrii (Regii) elevarentur.

Instru-

Instrumentis ad hoc usa est Tallardo, fœderi magis noxio in Anglia captivo, quam Höchstadii utili, & Roberto Harlejo, Oxfordiæ dein Duce; quibus Straffordiæ Comes, Bullimbrochius aliique accesserunt. Hi omnes instabant, ut Marleburgo remoto cum Gallia pax conficeretur.

Anno igitur 1711 facta est magna rerum mutatio; etenim mortuo Josepho Imperatore Anna Regina pacis propositionibus, a Gallia propositis, aures præbuit, & amoto Marleburgo Duci (quem Cæsar Dynastia Mindelheimensi donatum, Principem Imperii dixerat) Buttlerum Ormondi Ducem subrogavit, qui cum neutras veluti partes sequeretur, luculente patuit, quantum causa fœderatorum Angliæ debuerit, & maxime Marleburgo. Angliæ quies stitit victoriarum cursum, etiam alicujus Eugenii. **Mutatio Anglica.**

Pacis dein tractatio Gallos inter Anglosque Ultrajecti anno 1712 suscipitur, & anno 1713 completur. Pinguescunt Angli, ut pateat, cui militarint. Successio Domus Hannoveranæ, quam nuper Ordines conceperant, stabilitur. Jacobo III ne quidem in Gallia ab Anglis subditis suis locus conceditur. Munimenta Dunkercæ Gallus diruito, portumque destruito. Fretum Hudsonicum, Insula S. Christophori, & Terræ Novæ Anglis ceduntor. Insula Minorca & Gibraltaria Anglorum posthac sunto. Ecce! quorsum spectarint Anglorum arma. Incrementa sua non Austriæ salutem quærebant. Ne in unum caput confluant Hispanæ & Germanæ provinciæ timent, sed sibi; hinc jam non amplius placet bellum; neminem se ipso proximiorem sibi esse existimant. Contra fidem datam rumpunt fœdus, cum sibi non amplius commodum existimant. Si Domui Austriacæ militarunt, cur illam discerpunt? cur Hispaniam avellunt? cur ejusdem artubus, corpori suo insertis, pacem vendunt? quod facit Brito, sibi facit.

Paci Ultrajectensi Anna Regina non diu supervixit, anno sequenti 1715 demortua, ætatis 54, regni 12; conjugem habuit Georgium Friderici III Daniæ Regis filium natu minimum; ex quo multas proles suscepit, sed nullam superstitem reliquit. Hinc, quod dictum, ne ad alienam Domum regnum devolveretur, ad Jacobum fratrem suum revocandum ab exilio, thronoque inaugurandum, respexit. Sed major hæc moles erat, quam ut moveri posset, Torriis & Wigsiis in hoc consentientibus, ne Catholicus unquam Rex esset. Mortuo autem Josepho Cæsare tota Natio in pacem ibat, tot provinciarum accessione in Carolo sexto quintum verita. Hinc Gertrudenbergenses primum, dein Ultrajectenses tractatus, Cæsare

frustra se opponente, & Eugenio ipso Principe eam ob rem Londinum excurrente.

Obiit eodem anno 1714 Sophia, Jacobi I ex filia neptis, Ernesto primo Electori Hannoverano nupta. Inde prætensio ad coronam, cujus hæres fuerat declarata.

Art. II.

Status Angliæ

sub Georgio I.

§. 1.

Jure sanguinis plures alii Hannoveranos præcedunt. Jacobi III expeditio in Scotiam frustranea. Fœdus Londinense contra Hisp. Classis Hisp. bis cæsa. Jacobus III Romam. Ejus fautores puniti.

859. Mortua Anna sorore sceptrum Angliæ haud dubie debebatur Jacobo III (quem, hodiedum Romæ superstitem, *Prætendentem* aut *Equitem S. Georgii* aliqui vocant) legitimo Jacobi II Regis filio. Hoc autem, licet per injuriam, excluso, jure nascendi regnique multi per Europam Principes Hannoveranam Familiam præcederent; quales sunt 1 omnes, qui ex *Henrica*, Caroli I Anglorum Regis filia, Philippo I Duci Aurelianensi nupta descendunt. Ex ea autem descendunt Carolus Emmanuel modernus Dux Sabaudiæ & Rex Sardiniæ: Ludovicus XV Rex Galliæ ratione matris Sabaudicæ: item omnes, qui ex primo matrimonio Philippi V Hispaniarum Regis orti fuerant.

Successio Anglica.

2. Omnes, qui descendunt ex liberis natu majoribus & masculis Elisabethæ, Jacobi I Britanniæ Regis filiæ, Friderico V Electori Palatino nuptæ, uti ex *Carolo Ludovico* Electore, Elisabethæ filio discendunt Domus Aurelianensis & Lotharingica, ac proin etiam Austriaca: ex *Eduardo* vero, juniore Elisabethæ filio, Domus Salmensis, Condæa, Contia, Mutinensis, Wilhelmina Amalia Josephi Imperatoris conjux, & ex ea descendentes Domus Saxonica & Bavarica.

Hi

Hi omnes jure sanguinis & primogenituræ excluderent Hannoveranos, ex *Sophia*, filia Elisabethæ Anglicæ, natu minima, & linea & sexu inferiore, prognatos.

At vero hi omnes Parlamenti Anglicani lege a successione hæreditaria exclusi sunt, non alio crimine, ac quod essent Catholici, metumque facerent, ne avitam Majorum Religionem aliquando in regnum reducerent. Hinc additum Senatus-Consultum, ne quis unquam Catholicus Rex esset Magnæ Britanniæ, contra vero Georgius, Elector Hannoveranus, nuper creatus, cum suis posteris Protestantibus, legitimus hæres haberetur, ut, qui jure nascendi regnique ultimus, jure hæresis esset primus.

Hanc legem sumptuosi belli summum pretium statuebat senatus: hujus fidejussores Galliam, Hispaniam, omnesque fœderatos esse volebat, recessurus illico a fœdere, nisi in postulatum istud concederent. Nec difficiles admodum fuerunt in illo acceptando; quamvis enim durum videbatur, & conscientiæ parum consentaneum, legem, cum tanta & justorum hæredum, & veræ Religionis injuria conjunctam, non probare solum, sed & sociatis armis defendere. Verum non minus durum apparebat genti Austriacæ, alienata Anglia spem hæreditatis Hispanicæ abjicere.

Juris utriusque Doctores, ea super re consulti, responderunt: viam tenendam videri, quam Imperator Leopoldus ingressus esset, dum anno 1688 amoto Jacobo II Wilhelmus Auriacus, Rex ascititius, coronam apprehenderet. Non pertinere ad Cæsarem judicare, æqua an iniqua sit lex, a Parlamento rogata: non tam cum Rege, quam Republica Anglicana fœdus fuisse percussum, eum in finem, ut Domus Austriaca a justa Hispaniarum possessione dejecta, eandem recuperet. In civilibus privatorum causis *Interdicto unde vi*, in publicis summorum Imperantium armis locum esse. Wagn.

His igitur insuperhabitis Georgius Ludovicus, Elector Hannoveranus, ex Sophia, Jacobi I Angliæ Regis nepte, prognatus, secundum legem successionis, jam ante a Parlamento latam, 31 Oct. 1714 Magnæ Britanniæ, Franciæ & Hiberniæ Rex promulgatur.

Jacobo III vero, post pacem Ultrajectensem etiam a Gallia deserto, nihil erat reliquum, ac ut dispersis per Angliam Scotiamque litteris protestaretur, atque Divina humanaque jura appellaret. Et habebat amicos, æquitati suæ causæ faventes, præsertim Scotiæ septentrionalis incolas, quos *Hochlandos* vocant.

Isti etenim anno 1715 collecto sub Marchione Hundleyo & Comite Marrio justo exercitu, Jacobum variis in locis Regem proclamant, ipsamque Scotiæ Metropolim Edenburgum invadunt: ipse etiam Jacobus, licet Georgius ingenti ejus caput pretio licitatus fuerit, in Scotiam venit. Sed cum ejus copiæ ab Argylio Britannorum Duce ad Dumblænum, & a Wilsio ad Prestonum fuissent cæsæ, viam in Lotharingiam relegere coactus est. Oxfordiæ Dux, primus pacis Ultrajectinæ promotor, in custodiam cum pluribus aliis Nobilibus datus, & Majestatis reus est accusatus. Ormondus vero in Galliam fugit, quo Bullinbrokius jam præcesserat.

Jacobi expeditio in Scotiam frustranea.

Cum anno 1717 Philippus Rex Hispaniæ Sardiniam, auctore, ut creditur, Alberonio invasisset, & anno 1718 Siciliam, atque sic tota rursus Europa novo bello involvenda timeretur, Cæsarem inter, Gallum, & Anglum Londini triplex, accedente vero Batavo, quadruplex fœdus est initum, quietis in Europa conservandæ causa.

Fœdus contra Hisp.

Quia autem Hispanus cœptis suis insistebat, Georgius Angliæ Rex validam classem sub Bingsio Archithalasso immisit Oceano, qui 11 Augusti 1718 classem Hispanam, quam Castagneta gubernabat, tanto ardore invasit, ut 12 bellicis & sex aliis navibus potitus, totam classem ita disjiceret, ut laceræ ac dispersæ navium reliquiæ vix fuga in portus evaderent.

Classis Hisp. cæsa.

Cum nihilominus Hispani sub Marchione Ledeo Siciliæ Sardiniæque insiderent, Cæsar e mediis Pannonicis victoriis revocatus, coactus est ab Anglis pacem Sultano dare, minitantibus, classem e Mediterraneo, nisi id fieret, se abducturos.

Anno 1719 Hispanus, cladem, ab Anglis illatam, ulturus, classem in Scotiam direxit, ut causam ibi Jacobi III, qui in Hispaniam propterea abiverat, promoveret. Sed vento ac tempestate adeo inimica classis vexata est, ut, ea dissipata, pleræque naves in portus Hispanos redirent. Paucissimæ in Scotiam delatæ cum aliquot centum viris, facile a Britannis victæ captæque fuerunt. Cæsareæ autem copiæ ex Pannonia in Siciliam, Mercio Ductore, advectæ, Bingsio Hispanas suppetias arcente, Siciliam recuperarunt.

Jacobus III jam ante, dum in Gallia ac Lotharingia exul vivebat, præter Gallicam pensionem Pontificia etiam fruebatur; post pacem vero Ultrajectensem postulante Anglia a sæcularibus Principibus excluso, Papa in amplexum explicavit brachia, Romam velut in asylum fugienti; nec cessat in hodiernum usque diem Re-

Jacobus Romam.

gio

gio eum cultu liberaliter fovere; hoc etiam exemplo demonstrans, quod sit Pater universalis Christianorum.

Robertus Harlajus, qui sub Anna Regina ad summos honorum gradus ascenderat, ac demum Oxfordiæ Comes, & regni Thesaurarius creatus, sub Georgio I gravissime fuit accusatus, quod cum Gallia conspirarit, Præliminaria pacis Ultrajectensis in perniciem Angliæ & fœderatorum fabricarit, Annam Reginam in partes Galliæ & Prætendentis pertraxerit, quo minus Philippus regno Hispaniæ privatus fuerit, obstiterit, pecuniam publicam male administrarit. Quamvis autem amplam apologiam pro se scripserit, ductus nihilominus est in carcerem. **Harlæus in carcere.**

Idem contigisset Jacobo Butlero, Duci Ormondiæ, nisi matura fuga in Galliam se subduxisset. Is partes Wilhelmi Auriaci contra Jacobum II secutus, Anglicis copiis in Catalaunia anno 1695 præfuit. Anno 1703 Prorex Hiberniæ dictus, 4 annis regnum illud cum eximia laude administravit. Imperium dein militare in Belgio a Marleburgo anno 1712 in eum fuit translatum, cum mandato tamen brevi submisso, ne porro hostile quid contra Gallos ageret. Cum autem sub Georgio I, dejectis Torriis Parlamentum impleretur Wigsiis, Stuartorum familiæ inimicis, facta fuit anno 1715 severa inquisitio in Ministros Annæ Reginæ, atque in ipsum etiam Ormondum, qui accusatus fuerat, quod Villario arcana Fœderatorum prodiderit, atque per hoc id effecerit, ut Comes Albemarlius ad Deninum a Gallis cæsus captusque fuerit. **Ormondus exul.**

Fuga pariter in Galliam sibi consuluit Vice-Comes Bullinbrockius, Status Secretarius; cui vitio datum, quod primus fuerit incentor separatæ pacis, & quidem insciis fœderatis, cum Gallis conspirarit & Hispanis, illudque etiam Ormondo persuaserit, Villarii voluntati parere jusso. Jenningium prohibitum, aggredi Classem Gallicam. Cum Prætendente quoque secreta consilia communicata. **Nobiles proditionis accusati.**

Thomæ Wentwort Comiti Straffordiæ objectum, quod inducias cum Gallis suaserit; Hannoveranos Ministros contemptim habuerit, eosque cum Regina collidere studuerit, ac permiserit, ut Domus Borbonica Hispania & India potiatur.

Multi præterea Nobiles, severissima inquisitione vexati, & Majestatis damnati furca suspensi sunt. Sævitum maxime in Catholicos, quos Jacobi partibus adhærere credebant. Wigsii quoque Torryos de conspirationibus in Georgium & reducendo Jacobo insimulabant. Unde Anglia agitato ventorum turbinibus mari similis

videbatur. Multi ex dignitatum culmine dejecti; Parlamenta æstuabant, fora perstrepebant, carceres implebantur.

Arguebantur etiam de conspiratione adversus Regem Georgium inita quinque Ministri Suecici, Görzius præsertim, & Gyllenburgus, Suecicus in Anglia Legatus; cui *Arrestum* indictum, omnibus ejus litteris scriptisque obsignatis. Jus Gentium in eo violatum querebantur aliorum Principum Legati: respondit Stanhoppius Secretarius Status, Gyllenburgum Regis subditos in favorem Prætendentis ad rebellionem concitasse, per militem peregrinum nutriendam; cum ergo fidem publicam infregerit, protectionis, legato alias debitæ, jure excidisse. Görzius, urgentibus Anglis, in Hollandia fuit interceptus. Suecia vero Legatum Anglicum Holmia amandavit. Regentis tamen Ducis Aurelianensis industria facta fuit reconciliatio.

§. 2.

Fœdus Triplex.

160. Cum anno 1717 Hispani Sardiniam invasissent, & non minus Aurelianensis successioni Domus suæ in Gallia, quam Hannoveranus suæ possessioni in Anglia timeret, percussum est ad securitatem *Triplex Fœdus*, Galliam inter, Angliam, & Hollandiam his conditionibus.

1. Sit perpetua pax inter tres Nationes.

2. Prætendens illico ex Gallia facessat, nec in eam, aut Avenionem, vel in Lotharingiam redeat. Francia illi nec directe nec indirecte assistat.

3. Alter alterius rebelles ultra octo dies non toleret, sed ad requisitionem abigat.

4. Portus Dunkercæ, & quæ Mardici recens constructa sunt, diruantur; nec in vicinia novus portus erigatur.

5. Pax Ultrajectensis, in quantum utilitatem, & successionem Protestanticæ lineæ in Anglia, & Regentis in Gallia, si Rex sine liberis decederet, concernit, exacte observetur.

6. Siquis ex tribus Fœderatis invaderetur, reliqui duo succurrant; Gallia quidem 10000 armatorum, totidem Anglia, Hollandia 5000 mittat.

7. Hæc auxilia post requisitionem intra duos menses mittantur propriis cujusque expensis, restituendis tamen finitis turbis.

Si

Si hæc non essent suffectura, augeantur, aut etiam bellum aggressori denuntietur.

8. Intra 4 menses sequatur ratihabitio.

Cùm autem Rex Angliæ Bingium cum classe in Balthicum dimisisset, & alias se armaret, pro defendendis etiam Germanicis suis provinciis, extraordinaria petiit a Parlamento subsidia. Multi senatorum, præsertim ex Torryis, negabant, Angliæ pecuniam pro Electore Hannoverano expendendam esse. Multique ex præcipuis Ministris officia sua abdicabant. Per majora nihilominus suffragia subsidia sunt decreta. Offensionis etiam aliquid accessit inter Regem & filium, Walliæ Principem: prout inter Domum superiorem Parlamenti & Inferiorem. Illa Comitem Oxfordiæ e carcere liberatum volebat, hæc obstabat. Victoria penes illam stetit.

Tandem Rex hoc anno 1717 pro detentis in carceribus libertatem & amnestiam a Parlamento promulgari jussit, exceptis tamen, præter alios, qui Prætendenti adhæserant, & Catholicis, qui juramentum fidelitatis nollent præstare, aut successionem Protestanticam agnoscere legitimam.

§. 3.

Fœdus Quadruplum anni 1717.

Cum Hispani anno superiore Sardiniam invasissent, hoc vero 1718 Siciliam, atque inde, nisi obsisteretur, ulterius progressuri viderentur, donec Monarchiam pristinam restituerent, Imperator primum, Gallia, & Anglia fœdus inter se pacti sunt, quod accedente pòstmodum Hollandia *Quadruplum Fœdus* est appellatum, cumque Londini sit initum, proprius hic de eo est tractandi locus. Constat autem primum octo articulis, de controversiis, inter Imperatorem & Regem Hispaniæ vertentibus, ejus hæc est summa. 161.

I. Rex Hispaniæ Sardiniam rursus cedat.

II. Cæsar agnoscat ordinem successionis Gallicæ & Hispanicæ, vi cujus nunquam regnum utrumque in eodem capite coalescat.

III. Cæsar Philippum V Regem Hispaniæ agnoscat.

IV. Philippus V pro se & successoribus suis renuntiet omnibus provinciis in Italia & Belgio, quæ olim ad Hispanam Monarchiam pertinuerant.

V. Ducatus Florentinus, Parmensis, & Placentinus, agnoscantur Imperii feuda masculina; & in casum, quo Imperio essent aperienda, filio Philippi natu maximo ex secundo matrimonio, ejusque ma-

masculis descendentibus conferantur, hisque deficientibus, secundo filio, ejusque hæredibus.

Portus Liburnus fruatur libertate respectu omnium Nationum. Portus Longus cum insula Elva ad Ducatum Florentinum accedat. Ducatus istos nunquam possideat Rex Hispaniæ. Tempore autem vitæ Ducis Florentini & Parmensis nec Cæsar, nec Gallus aut Hispanus copias in eas regiones introducat. Helveti vero sumptibus Confœderatorum 6000, Liburni, in portu Ferrario, Parmæ & Placentiæ præsidium habeant, & postea Principi, hoc fœdere destinato tradant.

VI. Rex Hispaniæ Cæsari regnum Siciliæ tradat.

VII. Cæsar & Hispanus de regionibus sibi mutuo caveant, quæ hoc tractatu eis afferuntur.

VIII. Intra duos menses post ratihabitionem omnes hæ conditiones impleantur cum generali amnestia.

Sequuntur quinque articuli transactionis, Cæsarem inter & Ducem Sabaudiæ initæ.

I. Regnum Siciliæ Cæsari cedatur.

II. Duci vero Regnum Sardiniæ.

III. Cæsar confirmet transactionem, anno 1703 Taurini initam, & Dux retineat, quæ in Monferratensi & Mediolanensi Ducatu ei cessa sunt, cassatis aliis prætensionibus, quas Dux ex illo tractatu formare voluit.

IV. Cæsar agnoscat jus successionis, quod Dux habet in Hispaniam & Indias in casum, quo Philippi V posteritas deficeret.

V. Hæc intra duos menses post ratificationem impleantur.

Præliminaribus his articulis subjunctum est ipsum *Fœdus Quadruplum*, novem his placitis comprehensum.

I. Sit exactum Fœdus inter Imperatorem, Regem Galliæ, & Angliæ, atque Generales Ordines uniti Belgii: vi cujus quisque teneatur alterius provincias & subditos defendere, atque publicam quietem.

II. Pax Ultrajectensis & Badensis, præsertim illius articulus, a quo in ista recessum est, & Fœdus Triplum, inter Galliam, Angliam, & Hollandiam 1717 Hagæ conclusum, vim suam omnem retineant.

III. Fœderati pro omnibus provinciis, quas Cæsar vi hujus transactionis possidere debet, caveant, nec ullum illius rebellem tolerent.

IV. Si-

IV. Similiter caveant pro Gallicis provinciis, & successione, juxta pacem Ultrajectensem, & acta successionis Hispanicæ de anno 1702, nec Galliæ rebelles in suis regionibus tolerent.

V. Item caveant pro successione Domus Hannoveranæ in magna Britannia, nec Prætendentem aut ejus liberos in ditionibus suis tolerent.

VI. Caveant pro omnibus ditionibus & Juribus Statuum Generalium. Nec eorum rebelles in terris suis subsistere patiantur.

VII. Si quis ex 4 fœderatis invaderetur, reliqui eidem assistant, & quidem Cæsar mittat 4000 equites, & 8000 pedites, totidem Gallia, totidemque Anglia, Hollandia vero 2000 equites cum 4000 peditum. Sit tamen penes invasum, an milites, an naves, an pecuniam petere velit: sic tamen, ut pro 1000 equitibus quot mensibus solvantur 30000, & pro 1000 peditibus 10000 floreni Hollandici. Et secundum hanc proportionem naves æstimentur. Si autem hæc subsidia non essent suffectura, augeantur, imo, si necesse foret, bellum adversus aggressorem publice declaretur.

His subjuncti sunt 4 articuli separati.

1. Si Hollandi nollent ad sustentationem præsidii Helvetici in Italia concurrere, Rex Hispaniæ eorum portionem in se suscipiat.

2. Tituli, Regi Hispaniæ & Duci Sabaudiæ dati, Cæsari nullatenus præjudicent. Et, si Hispanus & Sabaudus hunc tractatum non reciperent, Cæsar, jure omni sibi reservato, solenniter contra protestatur.

3. Cum Cæsari aliqui tituli sint dati, quos Gallia non agnoscit, nulli eidem aut alteri præjudicio sunto.

4. Cum hic ita actum sit, acsi Hollandi præsentes contraxissent, hoc autem factum non sit, hæc omnia ipsis communicentur, certa cum spe, ab eisdem acceptatum iri. Si tamen detrectarent, tractatus hic nihilominus inter tres confœderatos vim suam obtineat.

Hoc Fœdus nomine suorum Principum inierunt, Baro Pentenrieder, nomine Cæsaris: Dubois Secretarius Status nomine Galliæ: decem Ministri Status nomine Angliæ.

Additus fuit Tractatus Secretus, 12 puncta complexus, quid faciendum, si Hispanus & Sabaudus executionem detrectarent. Dux Sabaudiæ per Ministros suos Comites Provanam & Perousam

brevi Londini subscripsit; at Hollandi, quo minus tunc accederent, obstitit Marchio Beretti Londi, Hispanus Hagæ Orator. Alberonius vero omnia potius tentanda duxit, quam ut Regi suo leges ab aliis præscriberentur.

Hinc ab invasione Siciliæ nullatenus absterreri potuit, sed misso Ledeo cum terrestri, Castagneta cum navali exercitu, classem gemino ab Anglis prælio cæsus amisit, grandi Hispaniæ jactura, lucro vero Turcarum maximo, quos Anglia Christianorum victoriis eripuit; comminata etiam, se classem Mediterraneo educturam, si Cæsar Christianos fines ultra produceret. (*Videantur, quæ supra de rebus Hispanicis diximus.*)

§. 4.

Nuptiæ Jacobi III. Sponsa detenta Oeniponti. Calumnia in Jacobum. Commercium chartaceum. Wigsii & Torrii. Obeunt Stanhope & Marleburgus. Novi officiales. Fœdus Hannov. Tres classes. Obit Rex. De Imped. Consangv. Obitus Nevvtoni.

162. **Jacobi III nuptiæ.** Jacobus III Majorum jure & suo Rex Angliæ Avenione in Italiam pulsus, atque desertus ab omnibus, a Papa, Universali Christianorum Patre receptus, anno 1718 matrimonio sibi junxit Mariam Clementinam, Jacobi Sobieski Regii Polonici Principis & Hedwigis Palatinæ filiam, neptim Imperatricis Eleonoræ, & Electoris Palatini. Ac proin cum summis Europæ Principibus consanguinitate vel affinitate erat juncta, ac proin etiam exules ejus filii.

Sponsa captiva. Dum autem sponsa ex Silesia, ubi parentes ejus domicilium fixerant, per terras Austriacas in Italiam tendit, ut Ferrariæ cum sponso conjungatur, postulante id Saphorino Legato Viennæ Anglico, Oeniponti in Tyroli fuit intercepta. At, cum minus arcte custodiretur, inde elapsa feliciter in Italiam pervenit.

Jacobi Regis mater, Alphonsi IV Mutinæ Ducis filia, Jacobi II Angliæ Regis vidua, ad S. Germanum in Gallia pientissime obiit, anno ætatis 60, fatis mariti & filii diu multumque jactata.

At tolerabilia hæc visa sunt, si cum mendaciis Protestantium, impudenter confictis, comparentur, quibus Jacobum suppositum

ei

ei filium comminiscuntur. Detectam ab eo in morte fraudem calumniantur. Sed ubi in re tanti momenti probatio? id ex Gallia per scriptum ajunt. Sed quis perscripsit? quo teste idoneo perscriptum? quare non dicunt, id Romæ a Pasquino narratum fuisse Marforio? grandi nempe calumnia fucus illinendus erat grandi injuriæ. Si Calvini sectam professus fuisset, nemo finxisset, nemo Natales accusasset, nemo coronam disputasset. Constat, cur pater ea sit spoliatus. Quis unquam Protestantium sceptrum maluit quam Religionem amittere? est profecto, est hæc vis solius veritatis, quæ præferre docet immarcescibilem coronam justitiæ. **Calumnia in Jacobum.**

Hanc ut per rerum aspera sibi compararet Jacobus, cælo permittente, anno 1719 classis Hispana, quæ eum in Scotiam vehebat, tempestatibus magis quam vi hostili fuit disjecta., fidi Jacobi comites, Nobiles Scoti, inter quos Perthi Dux & Comes Marrius primum Vogheræ, postea Genevæ in custodiam dati sunt, tridenti Neptuni Britanni omnibus se inclinantibus.

Anno 1720 nundinatio Schedularum seu papyraceum commercium (der Actien-Handel) a Societate Occidentalis Indiæ fuit introductum in Anglia ad eum fere modum, quo Lawsius illud introduxit in Gallia, non modico commerciorum, quibus Natio ista vivit, vigetque, damno. Nam multi decepti pro grandi pecunia expensa, nihil tandem in manibus invenerunt, quam papyrum, inanibus promissis divitem, multis hominum millibus ad paupertatem redactis. Inquisitum in auctores perniciosæ hujus inventionis; sed nemo nomen suum profiteri voluit. **Chartaceum commercium.**

Gravis hoc anno in Hibernia & Scotia sæviebat Catholicorum persecutio, severissimis in sacerdotes editis decretis, & Edenburgi Synodo Præconum instituta, qua remedia inquirebantur adversus crescentem Papatum.

Obiit 1721 Comes Stanhopius, natus anno 1670 Madriti, ubi pater Legatione fungebatur. Ab anno 1704 copiis Anglicis in Hispania præfuit, multisque postea summis muneribus adhibitus, Hannoveranæ Domui intime fuit addictus: Legatione Viennensi aliisque celebris. Tandem cum in Parlamento argueretur negotiationis papyraceæ author aut particeps, ira, quam pressit, æstuans, ubi domum rediit, concidit exanimis. **Obit Stanhope.**

Secutus est Dux Buchinghamus 84 ætatis anno, sub quatuor Regibus præcipuis officiis admotus. Epitaphium sibi his verbis scripserat: *dubius vixi: Ens entium miserere mei.* Grassata est Londini hoc tempore Atheorum secta.

 Per

Per ſeptem jam annos continuabatur Parlamentum, cum Rex illud diſſolvit anno 1722. Magna tunc erat *Wigſios* inter & *Torryos* contentio, quænam pars majorem ſenatorum numerum obtineret. Emebantur paſſim vota, ventumque a verbis ad verbera, non alio compendio, niſi ut Chirurgi lucrarentur. Tandem, dum novum Parlamentum conſtitueretur, electi ſunt potiſſimum Wigſii, huic Aulæ grati.

Wigſii & Torrii.

Singulis ferme annis novas pro Prætendente conſpirationes Angli ſpargebant. Trahebantur in carceres, a carceribus ad tribunalia, ab iſtis vel ad furcas vel in exilia.

Obiit hoc anno 1722 celeberrimus bellator Joannes Churchil Dux *Marleburgus* 73 ætatis anno. Nullo relicto filio. Nepoti autem teſtamento legavit ſexaginta ſterlingarum millia reditus annuos ex Capitalibus.

Obit Marleburgus.

Fuit heros incomparabilis, Germanorum defenſor, Batavorum conſervator, Gallorum Victor, S. R. I. Princeps, attributa Dynaſtia Mindelhemienſi, ſub Anna Regina Præfectus belli ſupremus: prudens, ſtrenuus, felix. Teſtes Höchſtadium, Malplaquet, Blendheim, Ramelia &c. Ultimis Annæ Reginæ temporibus, tradito Ormondo exercitu, exauctoratus, turbatis tunc Angliæ rebus, in Principatum Mindlhemienſem, ſibi a Cæſare ob præclare geſta donatum, conceſſit. Revolutis ſub Georgio I rebus in Angliam rediit, & priſtinum characterem recepit, eumque ad finem vitæ retinuit.

In ejus officia militaria ſucceſſerunt Petroburgus, & Cadoganus. Reliqua negotia ſuprimi Miniſtri Towſendus, & Carteretus, atque gemini fratres Walpoli, Robertus & Horatius, moderabantur.

Novi Officiales.

Prout ſingulis ferme annis, ita & 1723 Rex provincias ſuas Germanicas inviſebat, ubi frequens Principum ad eum recurſus. In Anglia executio in exiſtimatos rebelles continuata eſt. Obiit Carolus Lenoxius, Dux Richmondus, filius naturalis Caroli II Regis.

Anno 1724 nihil admodum fuit mutatum. Robertus *Walpolus* ad altiores dignitates promoveri recuſavit, ne Inferius Parlamentum, in quo Regi plus ſervire poſſit, deſerere debeat. Obiit Comes *Oxfordiæ*, potens olim in Aula Annæ Reginæ, ſub Georgio vero, quod Galliæ & Prætendenti favens, pacem Ultrajectenſem præcipitaſſet, in carcerem datus, prout ſupra memoratum.

Walpol.

Anno

Anno 1725 pax Viennensis, Cæsarem inter & Philippum V conclusa, cum non levi indignatione a Georgio fuit excepta, auctoritati suæ & rebus Angliæ adversam rato, quod per eam via aperiretur ad invadendam Minoricam & Gibraltariam, quarum restitutioni Hispania mordicus insisteret. Quare, cum Georgius Rex in Germanicis suis ditionibus tunc versaretur, cum Gallia & Borussia *Fœdus Hannoveranum*, quod supra in Germanicis exhibui, percussit. Fœdus Hannoveranum.

Promissa in eo cautio & defensio mutua. Determinantur in casum invasionis auxilia. Vetatur, ne quis contrarium huic tractatum ineat. Spondetur tuitio pacis Westphalicæ, & Olivensis.

Anno 1726 Parlamentum hæc Regis Acta comprobavit, eique grandia subsidia decrevit; quibus succinctus tres formidandas classes milite & armis probe instructas pelago immisit: stupente orbe, & admiratione suspenso, quo tantus apparatus tenderet, cum nullus uspiam hostis esset. Tres classes immissæ.

Primam quidem sub Archithalasso *Hosiero* misit in Americam, undecim bellicis constantem, haud dubie eo fine, ut Hispanam gazam interciperet. At ea ex Portu Bello, ubi celeberrimæ nundinæ celebrari solent, Havanam, urbem in insula Cuba præmunitam, jam fuerat reducta: non tamen in Europam deduci hoc anno poterat: quia Angli Portum Bellum obsederunt, & mare.

Alteram viginti navibus bellicis, & septem virorum millibus formidandam, Carolus Wagerus duxit in Balthicum, adfuturam Dano, si Russus Schlesvicensem Ducatum tentaret, atque ut Suecum, nulli adhuc parti addictum, argumentis fortioribus ad fœdus Hannoveranum pertraheret. Quem in finem Wagerus Hafniam, & Holmiam excurrit, atque ut Mosco se ostentaret, classem suam Livoniæ finibus admovit. Postquam autem per totam æstatem maria borealia oberraverat, bruma ingruente fuit in Angliam revocata.

Tertia, sexdecim bellicis valida, sub Joanne Jenningio in Mediterraneum missa est, ut Hispanis terrorem incuteret, & Minoricam atque Gibraltariam, munitione & annona instrueret, ad defensionem præpararet.

Hæc acta foris; domi quoque consultum rei publicæ, dum nova Orientalis Indiæ societas, compositis jurgiis, cum veteri conjuncta est. Quippe Elisabethæ tempore præcipui mercatores collata grandi pecuniæ summa societatem inter se commercialem erexerant, eo concesso privilegio, ut aliis commercium Indicum esset inter- Societas Indica nova & vetus conjunctæ.

interdictum. Verum spectatum lucrum opulentum aliorum quoque cupiditatem accendit, ut & ipsi in societatem coirent.

Vehementer collisæ inter se sunt duæ istæ societates, vetus & nova, Hollandis inter duos litigantes gaudentibus. Unita tandem utraque tres pro commerciis stationes obtinuit: primam in urbe Madras ad Coromandelæ littora: alteram in portu Bombayæ; tertiam in regno Bengalæ. Data simul illi potestas condendi commercales leges, statuendique pœnas civiles & criminales; solo crimine majestatis Regi reservato.

Rex obit Osnabrugis. Cum anno 1727 Georgius Ludovicus Rex Magnæ Britanniæ & Elector Hannoveranus ad lustrandas suas provincias proficisceretur, in via ægrotare cœpit, atque Osnabrugam deportatus, eo ipso in cubiculo, in quo natus fuerat, obiit, anno ætatis 67, Regni 13, Electoratus 19. Natus quippe fuerat anno 1660, patri Ernesto Augusto designato Electori successit 1698, in Collegium Electorale introductus 1708, Rex Angliæ 1714.

Conjugem habuit Sophiam Dorotheam, Ducis Cellensis patrui sui filiam, a qua anno 1694 divortio se separavit, postquam ex ea genuit Georgium Augustum, qui ei successit, & Sophiam Dorotheam, Friderico Wilhelmo Regi Borussiæ anno 1706 nuptam.

De Imped. consangu. *Nota.* Dicunt Protestantes, matrimonia in primo & secundo consanguinitatis gradu jure Divino esse illicita & invalida. Quomodo ergo Georgius Ludovicus ducere potuit patrui sui filiam, in secundo gradu sibi conjunctam? utique non dicent, liberos ex hoc matrimonio natos fuisse illegitimos. Cur autem Georgius Ludovicus repudiaverit Sophiam, & cur Georgium Augustum, Walliæ Principem, ex ea sibi natum, ab aula amandaverit, non levi dissensione cum eo collisus, mihi non constat. Plebs infrunitam ejus statuam contrivit.

Succedit Georg. Aug. Quamprimum autem Georgius Augustus Richmondiæ, ubi per plures jam annos privatus degebat, mortem patris intellexit, Londinum profectus est, atque sub nomine *Georgii II* Rex salutatus, plura de suo in religionem & Rempublicam amore præfatus. Acta quoque patris sui, & inter ea Fœdus Hannoveranum confirmavit.

Primum novo Regi negotium cum Hispania fuit, quæ hoc anno 1727 Gibraltariam obsedit, in pace Ultrajectensi cum Minorica insula Angliæ relictam. At Hispani obtenderunt, cessionem illam factam ideo, quia Anglia cavit pro libertate Italiæ, quæ causa cum nunc post pacem Viennensem cesset, prædicta loca Hispaniæ esse

eſſe reſtituenda. Contra vero Anglia ceſſionem illam abſolutam & perpetuam contendit, ceu pretium diuturni belli.

Collegium Regium Scientiarum, a Cancellario Franciſco Bacone Verulamio, viro celeberrimo, olim fundatum, amiſit hoc anno Iſaacum *Newtonum*, Præſidem ſuum, ab editis doctiſſimis operibus toto orbe notiſſimum, poſtquam 85 ætatis annos implevit. Succeſſorem habuit Joannem Sloanum. Societas iſta Philoſophiam maxime excolit, & rerum naturam ſcrutatur, earumque inventiones, quæ ſingulis trienniis in *Miſcellaneis curioſis* communicantur orbi litterato. Singulis annis novus hujus Collegii eligitur Præſes cum duobus Secretariis. Optimates regni honori ſibi ducunt, eidem acceſeri. Obit Newton.

Art. III.

Status Angliæ

ſub Georgio II.

§. 1.

Pluribus diſplicet Tractatus Hiſpalenſis. Nuptiæ cum Auriaco, & Haſſo. Fœdus cum Dania. Diſſidium inter patrem & filium. Bellum cum Hiſp. Carthagena obſidione liberata. Bellum cum Gallia. Dettingenſis victoria.

Poſtquam anno 1728 Hiſpania Præliminaribus articulis ſubſcripſit, Anglia claſſes ſuas revocavit. Cum in nuptiis Ducis Parmenſis Jacobo Stuarto præſenti Majeſtatis titulus fuiſſet delatus, Comus Ducis Legatus illico Anglia excedere debuit. Hoſiero Archithalaſſo defuncto ſucceſſit Hopſonus. Hovardus Staffordiæ Comes Catholicus cum filio regno exceſſit. 163.

Anno 1729 Conventio Hiſpalenſis multis in Parlamento non placuit. Mutatum Fœdus Quadruplum querebantur: loco 6000 copiarum indifferentium 6000 Hiſpanos in Florentinum & Parmeſanum Ducatum & quidem opera Angliæ inducendos. Irritari per hoc Cæſarem & poſſeſſores. Timendum inde novum bellum, magno ſumptu abſque Nationis emolumento gerendum. Dunkercæ portum, Anglicis navigationibus ini- Parlamento diſplicet Tractatus Hiſpalenſis.

inimicum, contra Ultrajectensia pacta impune reparari. Adhæc in Tractatu illo nullam mentionem factam Minoricæ & Gibraltariæ, quæ tamen præcipuum Suessione contentionis caput fuissent. Tacuisse hac de re callidam Hispaniam, ut possit rursus repetere. Sed tacendum non fuisse Anglis, tractatum compingentibus.

Hæc aliaque quiritabatur adversa pars: sed numero vicit aulæ addicta, rogataque est lex de acceptando Hispalensi tractatu, Rege ipso in pleno Senatu conquesto contra eos, qui sapienter acta maligne interpretentur, & discordias in populo disseminare identidem satagant. Facta dein anno 1730 in publicis mutatio. Mylordus Harrigton, seu Wilhelmus Stanhope dictus Secretarius Status loco Vice-Comitis Townsendi: Horatio & Roberto Walpolo ad magna quoque officia promotis. Initus eodem anno Tractatus Commercialis cum Abdala Rege Marochii.

Anno 1731 constitutum jam fuerat, Carolum Hispaniæ Principem, secundum Tractatum Hispalensem, etiam armata, si opus sit, vi in Italiam abducere, atque ad hoc Domus Parlamenti Inferior subsidia Regi jam addixerat; cum interea Viennæ conventum est, ut Cæsar trajectum Caroli cum 600 Hispanis in *Italiam* permitteret, Anglia vero pro Sanctione Pragmatica sponderet. Missus proin Wagerus cum classe in Hispaniam, ut Carolum cum copiis trajiceret.

Lis composita.

Obiit hoc anno Philippus Dux *Whartonus*, qui constanti fide adhæsit Prætendenti; exul propterea, bonis Fisco addictis, in Hispania potissimum reliquum vitæ egit, donec Barcinone est mortuus.

Anno 1732 Rex ad Senatum retulit, Sevilensem Tractatum nunc esse impletum, Carolum Hispanum Parmæ & Placentiæ possessionem cepisse: Hollandos Viennensibus prioris anni placitis accessisse; quo Europa in æquilibrium suum & quietem sit reposita.

Aquisgrani obiit notissimus orbi Comes *Marrius* Joannes *Areskin*, præcipuus Prætendentis fautor, & adversæ fortunæ socius.

Anno 1733 Rex Georgius II Annam filiam suam despondit Wilhelmo Principi Auriaco, Frisiæ Gubernatori, 1709 nato. Dotem pro illa Parlamentum assignavit octoginta Sterlingiorum millia. Pensionem annuam 12000 Sterlingiorum Rex ipse adjecit.

Nuptiæ cum Auriaco.

Robertus Walpolus certum quibusdam mercibus tributum imponi voluit, exosus propterea toti Nationi. Intentum erat, ut

hac

hac via debita coronæ solverentur, quæ ad 48 milliones librarum Sterlingicarum ascendisse narrantur.

Anno 1734 subsidiorum tractatus Angliam inter & Daniam fuit compactus. Dania præbet 6000 virorum, 5000 pedites, 1000 equites, ea lege, ut Anglia pro quolibet equite solvat Daniæ 80 Thaleros, pro pedite 30; Regi autem 25000: & postquam hic manipulus ad stipendium Anglicum venerit, 150000. Promittitur mutua defensio. Pactum hoc in triennium valere jubetur, videturque ideo duntaxat ictum, ut Dania a Gallia abstrahatur. 16 Scoti in superius Parlamentum assumpti. Jenningius & Norrisius celebres classium Præfecti a laboriosa vita in quietem se dederunt, suffectis Forbesio & Haddockio. Fœdus cum Dania.

Ex Salisburgensibus emigrantibus multi in Americam, & quidem in Georgiam, translati sunt, quia spes ipsis facta, pinguiorem multo fortunam se inventuros, quam in montibus suis reliquerant.

Anno 1735 per omnia tria Regna multæ erectæ sunt scholæ pro juventute gratis erudienda liberalibus artibus & scientiarum disciplinis.

Anno 1736 Fridericus Princeps Walliæ, qui anno 1728 primum in Angliam venerat, duxit Augustam Saxo-Gothanam.

Rex ad Parlamentum retulit, pacis Præliminaria Cæsarem inter & Gallos esse conclusa modo, non multum abludente ab idea, a potentiis maritimis proposita; atque hinc sublevaturum se Nationem per reductionem militiæ, a gravi subsidiorum onere. Abdicabantur autem 9000 milites, & 8000 nautæ.

Obiit Carolina Angliæ Regina 54 æt. anno, ex Domo Onolsbacensi oriunda.

In annum 1737 incidit diffidium inter Regem patrem, & Principem Walliæ filium. Quippe Rex ex summa 800000 Sterlingiorum, qua sustentatur Regia Familia, Walliæ Principi assignaverat in annos singulos 50000. Minor hæc portio videbatur Principi, quam ut inde familiam suam congrue sustentare possit. Res delata est ad Parlamentum. Non paucis visum, augendum Principi censum. At superabant suffragia, pro dispositione Regis lata. Crescebat interim tantopere discordia, ut Principem juberet ex palatio Regio S. Jacobi emigrare. Privata hæc erat contentio, publica vero cum Hispania ob ereptas naves a littorum custodibus. Diffidium inter patrem & filium.

Anno 1738 natus est Principi Walliæ filius Georgius Wilhelmus, Fridericus, hodiernus Rex Angliæ. Quamvis autem diffidia inter patrem Natus hod. Rex Angliæ.

patrem & filium necdum essent composita, nuntiari hic tamen jussit hanc nativitatem.

Mercatores querelas suas ob ereptas naves ad ipsum Parlamentum detulerunt, quod 257 suffragiis contra 209 conclusit, gravamen Regi proponendum, curandumque, ne Respublica detrimentum patiatur. Nationi Anglicanæ fas esse per omnia Americæ maria navigare. Petita satisfactio. Inita cum Giraldino, Hispaniæ Londini Legato, conventio, quam tamen Hispania limitavit, Anglia illimitatam voluit; & sic inter contentiones & querelas mutuas annus abiit. Interea autem bellum præparabatur. Ex Lusitania Caravallius Legatus Londinum venit, Azevedium sublevaturus. Bibliotheca Regia redacta in cineres.

Bellum cum Hisp.

Anno 1739 Angli, indicto Hispanis bello, miserunt cum classe Veronum in Americam, qui Portum Bellum, ditissimum mercaturæ emporium, occupavit, & munimentis exuit. Walliæ Principi natus est alter filius Eduardus Augustus.

Carthagena liberatur.

Non tam feliciter Vernono successit anno 1740 Americana expeditio, nam ab obsidione *Carthagenæ* Hispanorum & Indorum virtute magna cum jactura rejectus, indignationem Anglorum *incurrit*, qui immanes expensas frustra consumptas querebantur. Munimentum tamen Chagræ & S. Laurentii solo æquavit, frustra tentata urbe S. Dominici. Missus quidem cum suppetiis Oglæus, sed pleræque copiæ morbis aut tempestatibus periere. Ereptæ quoque non paucæ ab Hispanis naves.

Nuptiæ Hassiacæ.

Rex hoc anno filiam suam Mariam Friderico, *Hassiæ Principi*, moderno Landgravio regnanti, despondit. Hannoveram profectus regni administrationem 16 Proceribus commisit; inter quos Neucastelius & Harringtonus, Secretarii Status.

Anno 1741 Rex cum assensu Parlamenti Mariam Theresiam agnovit hæredem Paternorum Regnorum & Provinciarum, recepitque, se ex pacto Sanctionem Pragmaticam defensurum; sed ubi Gallos, Westphaliam ingressos, ditionibus suis Hannoveranis imminere vidit, neutrarum se partium professus est, atque Electori Bavariæ suffragium se daturum promisit.

Bellum maritimum cum Hispania pyratico simile visum, navium direptionibus constabat.

Bellum cum Gallia.

Anno 1742 Anglia majori studio in res Austriacas ferebatur; nam Reginæ 500000 & Regi Sardiniæ 200000 Sterlingorum pondo promisisse subsidia dicitur. Viginti insuper virorum millia sub Comite *Stairio*, natione Scoto, in Belgium trajecit, & cum Armbergii copiis

copiis conjunxit, sollicitatis frustra in armorum societatem Hollandis, donec Mallebœus in Bohemiam movit. Verum non tam amor Austriæ, quam odium Galliæ & timor, ne crescat, hanc machinam Anglicanam movisse vel inde videri potest, quod eodem tempore Rex Magnæ Britanniæ cum Borusso peculiarem amicitiæ tractatum confecerit, eique sponsionem Silesiæ addixerit. Motus etiam dignitate sua Robertus *Walpolus*, quod nimium Gallicus putaretur. Succeffit in munere Cancellarii Sandysius. Walpolus cadit.

Rex Angliæ hoc anno cum Walliæ Principe post sexenne dissidium est conciliatus, eumque ad alloquium rursus admisit, opera maxime Ducis Gothani.

Anno 1743 Rex cum filio Duce Cumbriæ ob relatam *Dettingensem victoriam*, & desponsam filiam cum Daniæ Principe, magna cum gratulatione Londini exceptus est. Detting. victoria.

Cum Hispanis bellum eodem ferme ac priori anno modo gestum, nulla in publicum utilitate, tentata ab Anglis aliquot in America loca, sed cum damno repulsi sunt. *Mathewsius* tamen naves Gallicas & Hispanas Telone Martio ita habebat conclusas, ut Philippi, Hispaniæ Principis, expeditioni Italicæ nulli possent esse subsidio. Obierunt Wagerus & Cavendischus classium Præfecti.

§. 2.

Rex belli cum Gallis causas proponit Parlamento; quod extraordinaria subsidia addicit. Eduardus Princeps in Scotiam. Vincit Copum. Carliliam in Anglia subigit. Advolant auxilia. Pugna ad Cliftonum, & ad Callodum decretoria. Fugit Eduardus in Galliam. Angli capiunt Cap Breton, in Gallia victi, mari victores.

Postquam Angliæ Rex denuntiationem belli a Francia recepit, re cum Senatu collata, eandem reddidit, allatis in medium his rationum momentis. Galliam, contra sponsionem Sanctionis Pragmaticæ, Germanicum bellum excitasse, ut Europæ æquilibrium tolleretur: Angliam vero, servata ejusdem Sanctionis fide, ambitiosis consiliis se opposuisse. Cum bellum Anglo-Hispanum erupit, Galliam ex pacto neutram esse debuisse: at in Europa & America collusisse, immissa Oceano & Mediterraneo classe. 164. Belli cum Gallis causæ.

Per reparationem munitionum Dunkercæ, receptionem juvenis Prætendentis in Gallia, destinatam ejusdem trajectionem, apparatam

ratam in hanc rem classem, vim in Matteusium exercitam, manifesta esse argumenta fractæ pacis. Neutralitatis Tractatum anni 1741 non esse a se initum ut Rege, sed tanquam Electore Hannoverano. Non posse proin Gallum, dum Angliæ bellum indicit, illum læsum queri. Non Anglicanos Ministros, sed Gallos in Aulis Principum turbas concitasse.

Parlamentum magna & extraordinaria Regi decrevit præsidia. Majestatis reus declaratus, quicunque cum Prætendente litteras commutare deprehenderetur. Mox Rex, ut Gallo subtraheret Imperii Principes, cum Moguntino & Coloniensi tractatum subsidiorum composuit, sex virorum millia a singulis stipulatus. A Rege vero Borussiæ poposcit 10000 armatorum, vi fœderis 1742 icti, ut ajebat, sibi debita. Respondit Rex, Gallum dicere, se non esse aggressorem, sed Britannum, cum copias suas, cum Austriacis conjunctas, in Alsatiam miserit, ac proin non esse casum fœderis, mere defensivi.

Anno 1745 Rex Hannoveram profectus cum Rege Borussiæ conventionem iniit. Sed postquam nuntiatum est, Prætendentem in Scotiam appulsum, confestim in Angliam rediit, ubi Parlamentum non modo subsidia, Reginæ Hungariæ, Regibusque Poloniæ & Sardiniæ ex fœdere debita, sed etiam magna extra ordinem adversus Prætendentem, ejusque in Scotia adhærentes addixit.

Cum autem Eduardus Regius Princeps, Jacobi III filius, cum 300 suis hominibus in Scotiam venisset, Aula Londinensis 30000 Sterlingarum caput ejus licitata est, misitque adversus eum cum exercitu *Copium*, Vernonio & Martinio cum classibus suis excubare jussis, ne quid subsidii ad eum ex Belgio penetrare possit.

Eduardus in Scotiam.

Verum Princeps *Eduardus* majores nihilominus progressus fecit, quam Londinum sibi persuaserat. Nam postquam jura Regiæ Domus Stuart Manifesto ut vocant declarasset, multi ad ejus signa convolabant, præsertim Scoti Montenses, qui tria armatorum millia eidem adduxerant, quos Comes Mardonellus regebat. Et secunda fuerunt sane initia. Occupatæ Atholum, Pertha, ipsaque urbs Scotiæ princeps Edimburgum, ubi acta patris Jacobi, quibus filium Walliæ Principem omnium trium Regnorum Regentem constituit, inter tubarum applausum, publice prælegi jussit.

Vincit Copium.

Nec mora: Eduardus cum copiis suis obviam progressus Copium prælio superavit, 500 Anglorum in acie cæsis, 900 sauciatis, 1400 captis. Tum vero in Angliam cum decem, ut fertur, millibus, irruens, *Carliliam*, munitam in Cumbriæ Comitatu urbem, expugnavit,

Carliliam capit.

gnavit, atque in interiora Angliæ penetravit. Trepidatum jam Londini. Et profecto, si majoribus viribus Gallia aut Hispania, quibus bellum erat cum Anglia, Principem sustentassent, nescio, quid actum foret. Verum magnis Principibus, etiam dum bella gerunt, mutua sunt politicæ officia. Diverti voluit Gallia Anglorum arma, ut Belgio subvenire nequirent, non statum præsentem, oppresso Georgio Rege, convelli. Quamvis etiam, si voluissent, ob contabulatum Anglicis classibus mare, penetrare non potuissent.

Advenerunt interim in Angliam Hannoveranæ, Hollandicæ, & Hassiacæ, quas Princeps ipse Fridericus adduxerat, subsidiariæ copiæ, quæ Anglis junctæ justum, cui par non erat Eduardus, constabant exercitum, quem Dux Cumbriæ in Scotos duxit. Ad *Cliftonum* pagum conserta pugna 29 Dec. vicit Cumberlandus. Fuga dilapsi Scoti ad Glascoviam se conjunxerunt, quibus Dux Perthi 800 Gallos, recens advectos, adjunxit. **Advolant Angliæ auxilia.** **Pugna ad Cliftonum.**

Plures aliæ naves, tum ex Gallia, tum ex Hispania, cum multis belli officialibus, varioque apparatu armorum in Scotiam directæ sunt, sed omnes in manus Anglorum, mare possidentium, devenerunt. Qui Anglicæ aut Scoticæ erant nationis, ceu perduelles & Majestatis rei in carceres Londinenses abducti sunt. Centum etiam Sterlingarum pondo promissa illi, qui Clericum Catholicæ Religionis, Jesuitam præsertim, detegeret.

Anno sequenti (1746) Scoti, Eduardo adhærentes, Stanlæum Anglorum Ductorem acie quidem vicerunt, variaque ad oram Borealem loca fortiter defenderunt, sed quia subsidia Gallica in Scotiam penetrare non poterant, & Anglicæ copiæ semper augebantur, in angustias conjecti, prælio adhuc periclitari decreverunt. Commissum illud est ad *Callodum*. Victi sunt Scoti, magnaque strage profligati, atque omnibus impedimentis exuti. **Pugna ad Callodum decretoria.**

Hac Anglorum victoria bellum hoc finitum est. Princeps Eduardus inter varia pericula in Galliam tandem evasit. Multi vero Nobiles Scoti, tum in pugna Callodensi capti, tum alias deprehensi, quod Prætendentis partes essent secuti, Londini ad mortem condemnati & interfecti sunt. Hos inter *Lovatus*, quem tubam & facem rebellionis Angli dixere. Scotis Montensibus arma adempta.

Dum hæc in Scotia gerebantur, & Anglia, fervebat bellum cum Gallia & Hispania, maritimum præsertim, nec Angli navium duntaxat rapinis ingentia damna intulere, sed etiam ad sinum fluminis S. Laurentii expugnata urbe Ludovicia Insulam, quæ Caput Britonum (*Cap Breton*) in potestatem redegerunt. Quo nuntio **Cap Breton.**

accepto Angli, eorumque latrevtæ, acsi totam Americam occupassent, triumpharunt.

Angli per trajectum Prætendentis irritati, anno 1747 vices reddere volebant, dum classe ad Britanniam Minorem sub Lestockio Præfecto appulsi, prædas & rapinas non modicas exercebant. Sed postquam miles Gallus advenerat, eos victos velut ranas in undas propellebat, plus mille illorum cæsis. Eodem ferme eventu Quiberonum & Calonesum (*Belle Isle*) tentarunt, factis in classem magnis sumptibus: præda non magna a muricolis reportata.

Angli in Gallia victi.

Chesterfieldus Prorex Hiberniæ, & Harringtonus Status Secretarius clypeos mutarunt. *Haddocus*, famosus classium Præfectus, obiit.

Anno 1747 Angli potiores mari erant Gallis; nam geminam eis cladem reddiderunt, quam superiore anno acceperant. A *Ponticherio* autem in India Orientali cum clade repulsi sunt. Nihil autem Regem Angliæ magis delectabat, quam nuntius de electo genere suo in Vicarium Fœderati Belgii; quia sperabat, sic Rempublicam promptius in vota sua ituram.

Mari victores.

Rex multos classium Præfectos, albi, rubri, & cærulei vexilli, constituit, uti Oglium, Stevartum, Rowleum, Ansonem, Warrenum, Bingium, Knowleum, Boscavum: Duces item, qui sub Principe Cumbriæ in Belgio militarent, *Ligonierum* Magistrum Equitum, qui dein in pugna Lasseldensi captus est: Hawleum, Albemarlium, Hamiltonum, Howardum, Marleburgium &c. Legatos seu Vicarios supremi Ducis. 16 denique Pares Scotiæ, quibus jus sessionis & voti in Parlamento Anglicano, ut Gordonum, Argylium, Duglassum, Murræum, Leslæum, Hayum, Lindsæum, Laudonum, Ogilvium, Hindfordum.

Duces.

Obiit Antverpiæ *Dux Perthi*, Scotus, qui cum sua Familia, quia constanter Jacobo Stuarto adhærebat, in Gallia exulabat, militaribus ibidem functus officiis.

Subsidia, quæ hoc anno Parlamentum Regi concessit, assignantur sequentia: 1 pro 65000 Austriacis in Belgio 433333 Sterlingarum pondo. 2 Moguntino 8260. 3 Coloniensi 24299. 4 Bavaro 26846. 5 Hannoverano pro 5000 equitibus, & 13000 peditibus 410000. 6 Hasso pro 6000 militibus 161607. 7 Pro 11550 Anglis navalibus

Subsidiorum quantitas.

bus militibus 206253. 8 Pro 40000 nautis 2080000. 9 Pro re maritima 196259. 9 Pro solvendis debitis maritimis 100000. 10 Pro Belli Officialibus 29914. 11 Pro militia Anglica campestri 49229 armatorum 1298100. 12 Pro sumptibus in expeditionem Scoticam 166198. 13 Pro Ponte Westmonasteriensi 301000. 14 Pro bello præsente præterea 500000 pondo Sterlingarum librarum

Quæ simul sumpta faciunt summam 6871069 seu 34 milliones, & 355345 Thalerorum Imperialium. Neque in hac summa adhuc continentur, quæ ad Aulam Regiam & Principis Walliæ, atque Cumbriæ Ducis Familiam regie sustentandam fuerant contributa. Sed unde tantæ divitiæ? ex commerciis. Europa vectigalis pendit Insulæ, ferme extra Europam projectæ, ignobilis olim nominis. Conspirent Nationes aliæ, & alveum ad se derivent; abrumpant cum Anglis mercaturam; vetitas eorum merces declarent, & importari prohibeant; quam alia brevi foret rerum facies! aut quid tandem est mercium, quod non aliæ nationes advehere, & mutuis Commerciis communicare queant? Habent maria, flumina, merces, portus, naves. Quid prohibet, strenue & gnaviter illis uti?

Pax Aquisgranensis, anno 1748 conclusa, ea sui parte genti Anglicanæ displicuit, qua omnia non modo in Europa, sed etiam India occupata, atque inter ea Caput Britonicum quoque, restituenda decernitur. Nationi insuper indecorum putabant, duos obsides in Galliam mitti, donec plena sit facta pacis executio, partemque continentem Dunkercæ munitam relinqui.

Anno 1751 obiit *Fridericus Ludovicus* Princeps Walliæ 45 ætatis anno, Regis filius, Regis pater, sed nunquam Rex, cum patre Rege conciliatus. Ex conjuge Saxo - Gothana reliquit octo liberos, quinque videlicet mares Principes & tres filias, accessit quarta posthuma. Natu maximus inter filios est *Georgius* Wilhelmus Fridericus, hodiernus Angliæ Rex, natus anno 1738. Præter Walliæ Principis, Cestriæ Comitis titulum post mortem patris ab avo Rege accepit, cum ordine Periscelidum.

Suscepta est anno 1751 mutatio Calendarii, omissisque 14 diebus æquinoctium sedi suæ restitutum est, ad exemplum Calendarii Gregoriani.

Anglia

Anglia & Hollandia subsidiorum tractatum inierunt cum Electore Saxoniæ, quo eidem promittunt solutionem annuam 48000 Sterlingarum, ita, ut Anglia duas tertias solvat, Hollandia unam. Elector vero pro casu invasionis 6000 armatorum præbeat, & suffragium suum Josepho Archiduci in electione Rom. Regis: similis tractatus cum Saxo - Gothano initus, & Coloniensi, qui tamen a Guebriano Gallico, & Ammone Borussico Ministro aliud fuit persuasus.

Anno 1756 ortum est bellum atrox Anglos inter & Gallos propter limites in America. Direptæ primum naves Gallicæ; eamque direptionem Francia pro aggressione habuit, atque Insulam Minoricam per Ducem Richelium expugnavit. Commissa prælia navalia plura. Victi Archithalassi Laclujus a Boscavio, & Conflansius ab Hawkæo. Interceptæ ab Anglis Insulæ, Bretonica, Quadalupa, Bellilia, Martinicia &c.

Initum fœdus cum Rege Borussiæ. Trajectæ in Germaniam Anglicæ copiæ, fortuna varia; prout infra magis declarabitur. Renovatum sæpius fœdus Borussicum, nominatim anno 1759 & 1760. Anglia promittit Borusso 670 millia librarum sterlingicarum, Londini solvenda. Cavetur, ne alterutra pars sine altera conventionem ineat.

Anno 1760, 25 Oct. subitanea morte Kensingtonii corruit *Georgius II* Rex Angliæ 77 ætatis anno; natus siquidem est in Germania anno 1683. In Angliam profectus est cum patre Georgio I anno 1714 Princeps Walliæ declaratus. Anno 1727 successit parenti in regno Angliæ, & Electoratu Hannoverano. Magnamque in theatro hujus mundi Personam egit, prout tot negotia per totum orbem politica, tot bella, tot tractatus publice demonstrant.

Reliquit ex Carolina Onolsbacensi tres liberos, Amaliam Sophiam, Wilhelmum Augustum, Ducem Cumbriæ (qui in Belgio & ad Rhenum, ac Visurgim supremus fuerat militiæ Præfectus, majori spe & commendatione nominis quam fortuna; quapropter Præfecturam illam abdicavit) & Mariam, Friderico II Hassiæ tunc Principi, nunc regnanti Landgravio desponsam, ex quo tres filios suscepit.

Sue-

Successit ordine Primogenituræ Georgio II *Georgius III* ex filio præmortuo nepos; qui in eadem fœdera cum Borusso, idemque regnandi systema cum avo abiit, confirmatis Ordinibus suis juribus ac privilegiis. Natus is fuit anno 1738, post mortem patris Princeps Walliæ 1751, ac demum, quod dixi, post mortem avi Rex & Elector Imperii.

Bellum mox impigre continuatum, missa in Germaniam nova supplementa, in Oceanum classes, præsertim postquam Hispania hostis accesserat. Non tamen semper Angli fines suos sunt assecuti; nam cum ingentem classem expediissent, quæ toti orbi minitari videbatur, illa, postquam ad Insulam S. Helenæ aliquamdiu substitisset, relecto itinere Portsmuthum rediit. Ad Grænæam quoque Insulam cursus fortunæ impegit, Anglis cruentis cum capitibus a Gallis repulsis.

Feliciores erant anno sequenti (1761) in expugnanda Insula Bellisla, quam Eques de Cruce strenue defenderat. Sed tandem multitudini cedere debuit.

Annus 1762. novum Bellum Hispanicum, expugnanda Havana, & Lusitania defendenda occupatos habuit. Nova classis sub Hawkæo expedita, coactione ad naves compulsi remiges, ex tribus regnis collecti milites, missæ rursus in Germaniam suppetiæ cum annona. Subacta Insula Martinicia, ac postea etiam Havana: illa Gallis erepta, hæc Hispanis. Tandem vero pax conquæstionibus metam posuit. (anno 1763.)

In Hibernia hoc tempore lymphati quidam homunciones, ex fæce infima conflati, circumcursantes, seditionis speciem præbebant; sed ab Hallifaxio, detrusis in carceres capitibus, in ordinem sunt redacti. In Anglia quoque tumultuatum a plebe propter auctum maxime pretium cerevisiæ.

CAPUT VIII.

Status Belgii SÆCULO XVIII.

Art. I.

Belgium Hispanicum Philippo traditur: quem Angli & Batavi Regem agnoscunt. Sed alia mox rerum facies. Postulata. Fœdus. Belli denuntiatio. Prælia. Urbium expugnationes. Gallia cladibus attrita ad pacem petendam compulsa.

165. Anno 1701 Elector Bavariæ Nepoti suo Philippo, tanquam hæredi Hispaniarum, per testamentum Caroli II scripto, Belgium, quod gubernaverat, tradidit, admissis Neoportum, Aldenardam, Athum, Montes, Caroloregium, Namurcum, Luxemburgum &c. Gallicis præsidiis, dimissis vero Hollandicis, quæ urbes istas munitas insederant, copiis, nec minimum quidem resistentibus. Noluit Rex eas copias captivas detinere, ne aggressor videretur.

Angli & Batavi Philippum salutant Regem.

Quinimo tam Batavi quam Wilhelmus III Philippum Ducem Andegavensem, datis officiosis ad eum litteris, Regem Hispaniarum salutabant, sinceram amicitiam se culturos polliciti; necdum quippe eo res eorum erant loco, ut, quod sentiebant aut destinatum apud se habebant, auderent proloqui, meliores politici, quam fidei & candidæ veritatis amatores.

Verum diuturna non fuit illa simulatio; nam, cum Avallius Comes Hagam Legatus venisset, Regem suum publicam quietem, securitatem, & omnia, quæ in pace West. Neomagensi, & Risvicensi transacta fuissent, curate servaturum, prolixe fuit pollicitus, responderunt Batavi, quis sibi in pacem sit animus, abunde se demonstrasse, dum Philippum Hispaniæ Regem agnovissent; nihil proin superesse, nisi ut Domui Austriacæ congrua satisfactio præstetur, miles Gallicus Belgio Austriaco excedat, Franciæ nihil accrescat, securitatis obsides sibi tradantur, Venlona, Ruremunda, Stevensverta, Luxemburgum, Namurcum, Montes, Caroloregium

gium, Dendermunda, Dama &c. privilegia autem navigationum & commerciorum in Hiſpania & Indiis ſibi a Philippo Rege deponunt, quæ hactenus fuerant conceſſa, & deinceps aut Galliæ aut aliis Nationibus amiciſſimis concedentur. **Poſtulata Holl. & Angl.**

Eadem Stanhopius, Angliæ ad Fœderati Belgii Ordines Legatus, poſtulabat, ſatisfactionem videlicet Cæſari pro jure ſuo præſtandam, evacuationem Belgii, privilegia, & urbes maritimas, Oſtendam & Neoportum credendas Anglorum præſidiis. Denique utrique integrum ſibi volebant, his poſtulatis alia plura adjungere.

Obſcurum haud erat Avallio, quo hæc vergerent; quare de tanta diffidentia queſtus Pariſios rediit. Cæſar vero cum Anglis Hollandiſque fœdus Hagæ percuſſit, quo maris potentibus ſua poſtulata, Imperatori vero Mediolanum, Neapolis, Sicilia, cum aliis Mediterranei Inſulis & portubus Hetruſcis vindicarentur. **Fœdus.**

Sexto articulo Anglis Hollandiſque copia fiebat, quas vellent, in Indiis Hiſpanorum terras urbesque occupandi ac jure proprio retinendi. Verum hac poteſtate uſi non ſunt; quia neutra natio volebat alteram in Indiis creſcere, conſultius in rem ſuam rata, ſi Rex Hiſpaniæ eas terras poſſideat. Octavo conventum, ne qua pars absque aliarum conſenſu a fœdere recedat.

Mirum quibusdam viſum, qua ratione gens utraque maritima fuerit auſa, in fœdus iſtud deſcendere, cum viderit, a multis jam annis ſolam Franciam contra omnem prope Europam ſtetiſſe victorem, relatas victorias, expugnatas urbes, protenſum regnum, latas pacificationum leges: jam vero ſuſtentatam tota Hiſpaniæ potentia, Sabaudiæ Ducis duorumque potentium Electorum auxiliis auctam, ad Scaldim, Padum, Rhenum, Danubium firmatam, multoque validiorem, quam anno 1672, quo everſa propemodum fuerat Batavorum Reſpublica. Verum Fœderati conſcii erant ſuarum opum, & quæ opibus conſtant, virium. Certe ſequentium annorum felicitas non a temeritate modo, ſed audacia etiam eos abſolvit.

Anglos præſertim Wilhelmumque Regem irritavit nuntium, quod Ludovicus poſt mortem Jacobi II, quæ in hunc annum incidit, ejus filium Jacobum III Angliæ Regem ſalutarit, conquerente Wilhelmo, pacis Riſvicenſis fidem violatam. At exceperunt Franci, nihil actum contra pacta: pollicitum quidem Regem Chriſtianiſſimum, ſe Regem Wilhelmum in poſſeſſione ſuorum Statuum non turbaturum, nec copias aut naves daturum turbare volentibus. Mortuo Jacobo II ſe titulum Regis ejus filio negare non potuiſſe, quem ipſa naſcendi conditio tribuiſſet. Regem Angliæ in **Jacob. III. a Lud. Rex ſalutatus.**

Ttt 2 titulo

titulo suo se appellare Regem Franciæ, & se ipsum proferre titulum Regis Franciæ & Navarræ, quin propterea se læsam conqueratus Hispania; titulum Regis dari posse Jacobo, quin propterea illi præstetur auxilium: ac proin nihil actum contra fidem datam.

Belli denunciatio. Verum Fœderati, Imperator, Anglus & Hollandus, tantam Domus Borbonicæ per accessionem Hispaniarum potentiam non ferentes, ad rem ipsam progressi, bellum anno 1702 Ludovico & Philippo denuntiarunt. Batavi Regi Franciæ id vitio dederunt, quod non steterit tractatu partitionis: contra illum nepotem suum throno Hispanico imposuerit, ubi ipse sit regnaturus despotice, & ad Monarchiam universalem grassaturus. Inundatam jam Italiam, Belgium, Electoratum Coloniensem, Hispaniarum vastissimam Monarchiam omnem, cum evidenti periculo Europeæ libertatis.

Resp. Gall. Responderunt Galli, Imperatorem adduci nunquam potuisse, ut partitionis tractatui subscriberet; Anglos ab eo recessisse; idem facturos fuisse Batavos. Acceptatum testamentum Caroli II crimini dari non posse: Ludovicum paratum esse, omnes copias suas ex Hispaniæ terris revocare, modo quietem impetret; Coloniensi missa auxilia adversus eos, qui ad bellum cogere illum & rapere voluerint. Quæ de Monarchia Universali dicuntur, vana esse, & jam olim Carolo V ejusque filio, Philippo II objecta. Quærunt denique, cur Hollandi non timeant Monarchiam Sultani, multo potentioris, quam sit Rex Franciæ? cur vires suas nunquam adversus eundem exerant? Cæterum, ne Gallorum vicinia umbram in Hollandiam projiciat, Ludovicus cum Philippi consensu Belgium Hispanicum in Electorem Bavariæ translaturum.

Postquam verbis scriptisque ultro citroque necquidquam est disceptatum, ventum ad arma. Dux Burgundiæ exercitum Hollandorum, cui Athlon Comes præfuit, ad Neomagi usque mœnia propulit, mille illorum cæsis. Fœderati vero Venlonam occuparunt, Stevensvertam, Ruremundam, Leodium. Tallardus vero Trarbachio & Treviris captis ad Mosellam se explicavit.

Obdamus ceditur. Anno 1703 Bouflerus, & Bedmarus, qui pro Electore Bavariæ absente Belgium administrabat, Obdamum, Hollandorum Ducem, *Exerensi* prælio, haud procul Antverpia, profligarunt, cæsis, ut fertur, 4000, direptisque impedimentis. Contra vero, convolantibus magno numero fœderatis, Geldria a Brandeburgicis longa obsidione ad deditionem compulsa, Limburgum & Hujum a Marleburgo.

Anno

Anno 1704 cum belligerantium copiæ ad Danubium essent profectæ, parum belli in Belgio fuit. Owerkerchius Hollandus aliquid tentandum putavit; sed Namurcum supervacaneo conatu investavit.

1705 Fœderati, expugnato Tillemontio, quæ Flandriam tegebat, lineam superarunt, non sine Gallorum clade.

At nullus annus Gallis infelicior, quam 1706; ingentibus quippe præliis cæsi sunt profligatique ad Taurinum, a Barcinonem, ad *Ramilliacum*. Evacuata Italia, Catalaunia, pars magna Belgii. Desertæ mox, quantæ urbes! Brugæ, Gandavum, Lovanium, Mechlinia, Bruxellæ, Aldenarda, Antverpia, Ostenda. Revocatus Parisios infelix Villaregius; detractus Italiæ (ut & illa periret) *Vendomius*, atque ut famam deperditam repararet, bello Belgico præfectus. Collectis is exercitus reliquiis molem incumbentem utcunque sustentabat, atque virtute sua famaque id effecit, ut & anno 1707 ruinam sisteret: nec dubium, quin id porro effecisset, nisi auctoritati suorum Principum debuisset cedere.

Pugna ad Ramilliacum.

Vendom. in Belgium.

Hinc anno 1708 alieno consilio pugnam ad *Aldenardam* coactus conferere. Stetit uterque exercitus die tota in acie. Sed nox Gallis fatalis fuit. Deserto etenim certaminis campo ad duo millia cæsi sunt. Secuta est cruenta ac diuturna obsidio *Insularum*, ac tandem expugnatio, ab Eugenio & Marleburgo confecta, defensore licet Bufflerio.

Pug. ad Aldenard.

Insulæ captæ

Anno 1709 Ludovico Regi, ad pacem aspiranti, propositum est Hagæ schema quoddam præliminare, in 40 articulos divisum. Petunt in iis Anglo-Batavi: Rex Christianiss. agnoscat Carolum totius Hispaniæ Regem: Dux Andegavensis intra bimestre cedat ei omnia, quæ occupata tenet. Id nisi faciat, Ludovicus se jungat fœderatis, eumque cogat. Kehlam, Brisacum, Landaviam reddat Imperatori: Alsatiam possideat ad modulum pacis West. Argentinam restituat cum 10 urbibus. Omnia munimenta a Basilea ad Philippoburgum ad Rhenum constructa, nominatim Hüningam, novum Brisacum, fortalitium Ludovicianum demoliatur: Electorem Brandeburgicum salutet Regem Borussiæ, & principem Neoburgi (*Neuf Chatel*) Ducem Hannoveranum pro Electore: Annam Reginam Magnæ Britanniæ: Prætendentem Gallia expellat: Terram Novam in America Angliæ cedat. Dunkercæ munimenta diruat, portumque oppleat: Hollandis pro securitate cedat Furnas, Meninam, Ipras, Insulas, Condeum, Tornacum, Namurcum, Montes, Caroloregium, Neoportum, Maubegium, Duci Sabaudiæ

Postulata Fœderatorum.

omnia erepta; ac præterea Exillas, Feneſtrellam, Chaumontium, Pragelas. Palatinus maneat quintus Elector, atque in poſſeſſione Palatinatus ſuperioris, & Comitatus Chamenſis. Atque hæc omnia executioni dentur ante concluſionem pacis; liberumque Fœderatis eſto, plura petere.

Rex, quantumvis pacem efflictæ undique Galliæ ſummopere neceſſariam videret, velletque pleraque fœderatorum poſtulata, utut acerba, implere, Philippum nepotem deſerere, Belgium evacuare; quia tamen hæc ante concluſionem pacis executioni tradi volebant, liberumque ſibi ad plura pro arbitrio poſtulanda campum relinqui, qui eo usque ſe exporrecturus foret, quo cujusque deſideria, Torcius & Rovilæus re infecta Pariſios rediere.

Pugna ad Malplaquet.

Igitur conſilia ad arma rurſus converſa ſunt, fœderatique, ultra centum armatorum millibus validi victorias ſuas in Belgio ſunt proſecuti, & primo quidem Tornacum expugnarunt; tum vero ad Montes oppugnandos progreſſi, in exercitum Gallorum ad oppidum *Malplaque* inciderunt; commiſſa ibidem pugna, qua nulla hoc bello atrocior; tenuit ab octava matutina ad tertiam pomeridianam. Graviter ſaucius Villarius, qui copiis præfuit, acie exportari debuit. Boufflerus vero exercitum ordinibus ſervatis campo extraxit. Cæſa utrinque ſunt hac laniena multa millia, parte utraque, ut fit, hoſtium cladem adaugente.

Montes.

Victoria autem haud dubie penes Fœderatos ſtetit, ejusque fructus fuerunt *Montes* Hannoniæ dediti. Scripſit tamen Bufflerus Regi, copias ſuas eo eſſe in ſtatu, ut alterum prælium committere valeant. Sed vetuit Conſilium bellicum; non enim erant amplius tempora, quibus centum millia in Belgium mitti poterant, Gallia exhauſta, & bello ad Rhenum & in Hiſpania multa adhuc millia depoſcente.

Tract. inter Anglos & Holl.

Novus interea Hagæ Comitum initus eſt tractatus Anglos inter & Hollandos, quo conventum, ut Batavi defendant ſucceſſionem Hannoveranam in throno Anglico: imponere ipſis liceat ſua præſidia, impenſis tamen regionis, Neoporto, Furnis, Knokio, Ipris, Meninæ, Inſulis, Tornaco, Condeo, Valencenis, Maubegio, Namurco, Caroloregio, Caſtro Gandavenſi, Dendermondano, aliisque Belgii urbibus & munimentis, Galliæ propinquis, quin a Do-

a Domo Austriaca in hoc jure suo & possessione turbari possint; quin imo etiam Leodii, Huiæ, Bónnæ, ut videlicet cum toto Belgio, Electoratu Coloniensi, & Principatu Leodiensi sine suis impensis pro arbitrio suo possent disponere, conquerente Eugenio, hoc pacto Carolo III non nisi umbram relinqui Belgii Hispanici, & indignante ipsa Anglia Marleburgo & Towensendio Legato, postquam se ipsam respexit. Protestati sunt nihilominus Batavi, nolle se fines suos extendere. Miratus est orbis, Angliam eo usque descendere, ut immanibus impensis Hollandos in perniciem sui commercii tantopere augeret. Sed Marleburgo Anglia se inclinabat.

Anno 1710 cum apicem attigisset Galliæ calamitas, Rex iterum pacem petiit, paratus omnia implere, quæ ab Anglo-Batavis superiore anno fuerant postulata, id unum deprecatus, ne propriis armis cogatur nepotem ex Hispania ejicere. Indictus propterea *Gertrudenbergensis* in Batavia conventus, ad quem Rex Uxellium & Polignacum misit, sed elatis secundo armorum progressu Fœderatis, & Eugenio atque Marleburgo, summis belli Imperatoribus, victoriarum cursum sisti indignantibus, aspernabantur postulationes. Fuitque summa Galliæ felicitas, quod pacem obtinere nequiverit, nullaque re acta Conventus fuerit dissolutus. Gertrudenbergensis conventus.

Fœderati bello resumpto *Duacum* expugnarunt, Galliæ copiis necdum collectis. Idem fatum subiere Bethunium, Aria, Fanum S. Venantii, & Buchainum.

Anno 1711 mors Josephi Imperatoris Gallis fatiscentibus saluti fuit. Alia mox Ratio Status, alius habitus animorum, alia consilia. Visum Anglis ominosum, si corona Imperii & Hispaniæ unum caput tegeret. Frigere Marleburgi apud Reginam gratia, obstrepere æmuli, sex milliones Sterlingarum quot annis impensos in bellum Flandricum, ut augeantur Batavi, totius mundi commerciis inhiantes, & unius hominis, Hollandis efflictim addicti, saturetur gloriæ cupiditas. Mutatio rerum.

Art.

Art. II.

Rerum inversio. Ormondus substitutus Marleburgo. Anglorum secessio. Clades Fœderatorum. Pax Ultraject. Causa Bullionica.

164. **Ormondus Anglos separat.** Anno 1712 *Ormondus*, Marlebourgo surrogatus, ab Eugenio se separavit, voluitque, ut Germani, sub Anglicis stipendiis militantes, idem facerent. At illi secuti Eugenium *Quenæum* expugnarunt, Landresio frustra tentato. Procursum etiam ab Hollandis in Campaniam, & omnia vastitate completa.

Pugna ad Denainum. Cæsus Albermalle. At mox inversa belli alea. Comes *Albemarle* Dux Hollandus ad *Denainum* cum suis a Villario cæsus acie, captusque. Duacum, Quenæum, Buchainum, Knochium a Gallis expugnatæ.

Interea vero *Ultrajecti* pacificationis congressus habebatur, ad quem tota Europa per Legatos convolaverat. Denique anno 1713 **Pax.** Pax fuit conclusa, Cæsare & Imperio bellum adhuc continuante. Pacis Ultrajectinæ Instrumentum vide supra in Hispanicis. Subjunctus est Tractatus Commercialis Gallos inter & Hollandos. Munimentum vero Dunkercense cum insigni portu vi pacis dirutum est.

Anno 1714 inter Hispanos & Hollandos peculiaris pacis & commerciorum initus est tractatus, 40 constans articulis, quorum præcipui sunt: sit pax cum plena amnestia, securitate, & restitutione evictorum in judicio. **Tract. comperc. inter Hisp. & Holl.** Repressalia sint vetita, excepto casu denegatæ justitiæ. Privatis nulla fiat molestia ob debita publica. Neutra pars tractatum contrarium ineat. Pax Westphalica sit basis. Commercia sint libera: nec mercatores in domibus suis visitentur, nisi fraudis sint convicti.

Peregrini non plus teneantur solvere quam incolæ, aut amicissimæ nationes. Merces ne detineantur Arresto, nisi post Judicis sententiam. Naves portubus recipiantur, & quidem gratis; si nihil vendant, a visitatione sint liberæ. Naves hostiles cum alterutrius spoliis non admittantur. Consulibus consueta sit potestas. Pars utraque omnibus Juris beneficiis fruatur. Nullius mercatoris libri rationum exigantur. Jure hæreditario utrinque gaudeant.

Nemo

Nemo in Religione turbetur, nisi scandalum creet. Bello mutata in pristinum statum reponantur. Hispanus nulli nationi commercium in Indiam Occidentalem Hispanicam concedat: salvo tractatu ratione nigrorum cum Anglis inito. Captivi utrinque liberi sunto, solutis tamen debitis. Novo oriente bello subditis integer annus concedatur ad sua salvanda. Renuntiatio Philippi V respectu Galliæ confirmatur, tanquam lex fundamentalis quietis. Liceat, alios Principes huic paci includere.

Tractatus iste confectus est pro Hispania a Duce Ossuna, & Marchione Monteleone: pro Hollandis a septem provinciarum Legatis; atque hæc causa fuit, cur Batavi ad Triplum & Quadruplum fœdus accedere postea sint tergiversati.

Inventæ sunt hoc anno 1714 litteræ Originales, quibus Ecclesia Leodiensis probavit emptionem Ducatus Bullionii, quem ei jam olim Godefredus Bullionius, cum anno 1096 ad sacrum bellum proficisceretur, vendiderat. Sed nihil impetravit, Gallia Bullionios Duces protegente. Causa Bullionensis.

Art. III.

Tractatus Repagulorum.

Annum 1715 celebrem facit Tractatus Repagulorum (der *Barriere-Tractat*) quippe Hollandi, ut adversus Galliam munitos haberent limites, jam in pace Ultrajectensi obtinuerunt, ut ei assignarenter tales limites, seu munimenta Austriaca, quibus ceu repagulis, claustris, & aggeribus, a Gallorum invasionibus defenderetur. Verum hæc munimenta non erant satis in ea determinata, nec modus, quo præsidia sustentarentur. Res igitur ista in Hollandorum commodum sequentibus articulis ab Imperatore cum illis fuit composita. 167. Barriere-Tract.

I. Hollandi Cæsari extradant Belgium Hispanicum, in pace Ultrajectensi interim apud illos depositum, prout illud Carolus II anno 1700 possederat, cum urbibus in ea pace a Gallo cessis.

II. Cæsar nihil ex istis unquam Gallico Principi cedat; sed omnia sub dominio Domus Austriacæ permaneant, exceptis iis duntaxat, quæ Borusso in Geldria, aut Hollandis cessa sunt.

III. Cæſar & Hollandi perpetuo in Belgio habeant minimum 30000 armatorum. Cæſar duas quintas partes ſolvat pro iis. Tempore belli 40000 alantur.

IV. Hollandi in Auſtriacis munimentis Tornaci, Namurci, Meninæ, Furnis, Warnetonii, Ipris, Knockii ex propriis copiis præſidia habeant.

V. Dendermondæ & Ruremundæ pars dimidia præſidii ex Cæſareis conſtet, & alterum dimidium ex Hollandicis militibus. Cæſar Gubernatores in illis conſtituat, qui tamen etiam Hollandis fidem præſtent, ne in eorum præjudicium quidquam agant.

VI. Contra vero in urbibus, ubi ſola Hollandica ſunt præſidia, Batavi Gubernatores conſtituent.

VII. Hi tamen Cæſari fidem jurent, quod munimenta pro Domo Auſtriaca ſint defenſuri.

VIII. In locis, ubi mixta ſunt præſidia, præfectis utrinque par honor deferatur.

IX. Religio maneat in ſtatu, quo fuit ſub Carolo II; præſidiariis tamen Hollandicis liberum ſuæ Religionis exercitium permittitur, absque tamen ſonitu campanarum, & publicis ſolennitatibus.

X. Rei tormentariæ, machinis bellicis, armis Hollandorum liber ſit tranſitus, absque vectigali; modo litteris commeatus ſint inſtructi.

XI. Hollandis liceat, præſidia ſua pro lubitu mutare, & pro caſu neceſſitatis copias ſuas per urbes Brabantiæ & Flandriæ ducere, pontesque conſtruere.

XII. Tempore belli aut periculi poſſunt augere præſidia.

XIII. Urbes magis munire, cum conſenſu tamen Gubernatoris generalis.

XIV. Liber curſoribus Hollandicis per urbes prædictas limitaneas ſit tranſitus. Mercatoriæ tamen litteræ Poſtis relinquantur.

XVI. In caſu invaſionis poſſunt præpugnacula erigere, terram inundare.

XVII. Cæſar cedit Hollandis Dulam, Polderum, Retum &c.

XVIII. Similiter in Geldria Venloam, Stevensvertam, propugnaculum S. Michaelis, Montfortum, Neoſtadium, Eicham, cum ſuis diſtrictibus.

XIX. Hollandi quot annis quingenta thalerorum millia percipiant ex reditibus Auſtriaci Belgii pro præſidiis & munimentis.

XX. Cæſar confirmat varia acta.

XXII.

XXII. Cæsar solvet debita, pro Carolo II in Belgio contracta.

XXIII. Item contracta pro Cæsareis copiis.

XXVI. Commerciorum contractus maneat, prout in Pace Westph. fuit conceptus.

XXVII. Castellum Leodiense & Hujense impensis Principatus diruantur.

XXVIII. Rex Angliæ hunc tractatum ratum habet, & pro eo cavet.

XXIX. Ratificatio accedat intra sex hebdomades.

Ex his videas, an Hollandi pro Domo Austriaca, an vero pro se ipsis bellum gesserint. Certe plures ex his articulis adeo difficiles visi sunt, ut Status Belgii Austriaci missa Viennam deputatione contra eos exceperint, & ratificatio ultra annum adhuc fuerit dilata.

Additus fuit articulus secretus, quo Cæsar, Anglia & Hollandia sibi mutuo pro omnibus in Europa possessionibus cavebant.

Art. IV.

Ordinatio Belgii. Causa Limburg. & Herstallensis. Transactio Coloniensis paradoxa. Navigatio Ostendana erecta. Opponunt se Batavi. Scriptores de Mari clauso & libero.

Anno 1716 Princeps *Eugenius* declaratus fuit Gubernator Belgii Austriaci; sed quia ejus præsentia necessaria erat apud exercitum, vices ejus explerunt tum Comes Königseckius, qui tractatum de limitibus Hollandicis iniverat, tum Marchio *de Prie.* Porro Gubernator Luxemburgi dictus est Cronsfeldius, Montium Arembergius. Thomas Philippus de Alsatia, Comes de Bossu, ex familia de Ligne, frater Principis Chimæi, postea Cardinalis, Archiepiscopus Mechliniensis; Estræus Archiepiscopus Cameracensis, loco Fenelonii, qui olim Regiorum Principum Moderator, Telemachum pro ejus composuit; postea cum Bossueto, Meldensi Episcopo collisus, de Quietismo fuit accusatus. 168. Belgii Præfecti.

Causa Limburg.

De Ducatu *Limburgensi* non levis erat contentio. Cæsar Electori Palatino pro restituto Bavaro superiore Palatinatu Limburgum obtulerat. Sed cum vehementer se opponerent Hollandi, causantes, pugnare id cum tractatu limitaneo, res mansit infecta.

Et Herstall.

Herstallum, Baronatus ad Mosam, inter Trajectum & Leodium situs, pariter controversiam movit Borussum inter & Hollandos, quorum utrique præsidium induxerunt. Pertinet ad hæreditatem Auriacam; inter Borussum, & Nassovio-Diezensem, Vicarium Frisiæ, litigiosam. Ille pro se pronuntiatum dicebat ab Episcopo Leodiensi, feudi Domino. Hic vero, cui Batavi assistebant, esse feudum Ducatus Brabantini prætendebat.

Transactio mirabilis.

Bonna ab Electore expugnata. Belli tempore Hollandicum illi impositum erat præsidium. Cum autem Elector esset restitutus, Hollandicum præsidium vi armata expulit. Insuper Elector graviter ferebat, quod Hollandi adhuc Leodium & Hujam occuparent, atque ad defendendum Trajectum, in monte Petrino ditionis Leodiensis castellum excitassent.

Tandem transactio inita, mediante Legato Cæsareo, vi cujus 1 arcis Leodiensis munimenta versus urbem persisterent, reliqua diruerentur.

2. Munimenta castelli Hujensis pariter demolirentur.

3. Idem statutum de monumentis Bonnæ.

4. Propugnaculum Petrinum ad Trajectum salvum maneat Hollandis.

5. Res tormentaria Bonnensis Hollandis cedatur.

6. Gubernatori Bonnensi & aliis belli officialibus Hollandicis satisfiat.

7. Elector apud Hollandos se excuset de iis, quæ Bonnæ acta sunt.

8. Si Elector hæc acceptet, illico fiat executio.

Transactio alias fit aliquo dato, & aliquo retento. At hæc facta est, ut alter omnia daret, & retineret nihil. Insuper alias secundum Jura, quod inædificatur solo, cedit solo; at hic solum cessit ædificio.

Quia Respublica Hollandica, alias obærata, tempore belli multa debita contraxit, copias suas ad 32000 capita reduxit: & quia Societas Orientalis Indiæ pecuniam illi subministravit, magna accepit privilegia; inter quæ illud, quod severe interdiceretur, ne quis-

quisquam in Indiam commercii causa naviget, nisi membrum sit illius societatis. Indultum hoc privilegium anno 1717, quo *Fœdus Triplum*, de quo supra, Galliam inter, Angliam & Hollandiam fuit ictum.

Cœptum eodem hoc anno *Ostendanum commercium.* Duæ quippe naves sub signis Cæsareis ex hoc portu missæ sunt in Indiam Orientalem, quæ anno 1718 mercibus onustæ, quæstuoso cum lucro redierunt. Ampliatus proin portus, septemque omnino naves ad cursum expeditæ. **Ostendana navigatio.**

Ostendana hæc navigatio velut pupillam oculi tangebat Anglis & maxime Hollandis, qui constituto Londini & Amstelodami monopolio, dominium maris sibi arrogabant, Amphitriten sibi solis desponsam rati. Igitur Hollandi anno 1718 in littore Guineæ navem Ostendanam prædati sunt. Sed redditæ vices, cum eadem prædatrix navis ad Ostendam intercepta pœnam Talionis luit. Id genus rapinæ deinceps ultro citroque frequentes erant, non sine animorum motu. Hollandi, ne alveus Ostendam derivaretur, merces Indicas levissimo pretio vendebant, gaudente inter hos litigantes Germania de leviore pretio. **Spina in oculis Holl.**

Neque internis tumultibus Belgium carebat; cum enim Cæsar novum Senatum constituisset, ex Merodio, Westerloo, Armbergio, Lignio, Rubempro, Urello, aliisque compositum, novaque juramenti formula exigeretur, Bruxella, Gandavum, Lovanium, Antverpia, tanta commotione se opposuerunt, ut Marchio de Prie, loco Eugenii Gubernator, satius duceret, interim cœptis absistere. Plebem autem tumultuantem per milites compescuit. Postea tamen jubente Cæsare juramentum præstari debuit. **Tumultus.**

Wilhelmus Friso, ex Domo Nassovio-Dieziana, Vicarius Hæreditarius Frisiæ, anno 1718 a Gröningensi quoque Provincia electus est Vicarius, licet septem tantummodo annos esset natus.

Invitabantur ad Fœdus Quadruplum Hollandi a Cæsare, Gallia, & Anglia; sed Beretto Lando obstante, hoc anno nihil impetratum.

Anno 1719 Hollandi urgebant, ut a Cæsareis debita, apud eos per mutuum contracta, solverentur. Cum dein Hispani classem in Scotiam dirigerent, promissa ex fœdere sex virorum millia Anglis mittebant, qui tamen, classe Hispana tempestate disjecta, brevi reversi sunt.

In Hollandiam quoque irruit negotiatio papyracea, quæ Galliam & Angliam afflixit; sed non sine gravi tumultu finita est.

Uuu 3 Anno

Heinsii obitus,

Anno 1720 obiit Antonius *Heinsius* 80 ætatis anno, ultra 30 annos *Pensionarius* Senatus, & fulcrum Reipublicæ. Quam vile autem est nomen Pensionarii, tam magnæ apud Hollandos est dignitatis & auctoritatis. Successit ei Hornbeckius. Obiit quoque anno 1721 Melchior Leydeckerus 79 æt. anno, Professor Theologiæ Ultrajecti, variis operibus pro secta Calviniana famosus, uti etiam ex *Historia Jansenismi* edita anno 1695.

Et Leydeckeri.

Anno 1722 de locis limitaneis, pro securitate Batavorum relictis, & commercio Ostendano, magna fervebat Cæsareos inter & Hollandos contentio. At Imperator cœpta strenue prosequens litteras dedit ad Belgii Ordines, quibus Societatem Indicam mercatoriam erigendi concessit potestatem, eique protectionem suam prolixe addixit, collatis insignibus privilegiis ad 30 annos. Concessio autem ista constabat 103 articulis, ad normam aliarum ejusmodi societatum concinnatis.

Societas Ostendana.

Vix promulgata fuerat hæc facultas, cum mox societas coaluit, quæ sex florenorum milliones contulit, florebatque anno 1723 spectatissime commercium. Sudes in oculis erat hæc nova Societas Flandrica societati Orientalis Indiæ Hollandicæ; quare instantissime supplicavit Ordinibus generalibus, ut sibi assisterent. Et astitere, quantum poterant, missis ad Legatos suos in Aulis exteris litteris, graviter questi, adimi sibi contra pacta Monopolium mercatus in Indiam Orientalem. (1723)

Arreptæ mox pennæ, & bellum litterarium gestum. Primus in hanc aciem prodiit Abraham Westerkenus, Syndicus Societatis Indicæ in Hollandia; qui tacito suo nomine scriptum edidit hoc titulo: *De jure, quod competit privilegiatæ societati fœderati Belgii ad navigationem & commercia Indiæ Orientalis adversus incolas Belgii Hispanici, bodie Austriaci*, quos a navigatione in Indiam Orientalem exclusos volebat.

Libri de mari clauso & libero.

Ecce! quantum mutatis Hollandorum rebus eorum quoque lingua fit mutata. Ante centum annos Hispani Hollandis navigatione in Indiam interdicere volebant. Reclamabant Hollandi, mare a Deo & natura esse liberum, cuivis genti ad alteram, commercari volentem, accessum per Oceanum, orbi terrarum circumfusum, patere accessum debere. Cum jure naturæ & gentium Hispanos pugnare, quod sibi vendicare præsumant, quæ Deus & natura omnibus volunt esse communia. Atque hoc argumento per suum Hugonem Grotium librum ediderant de *Mari libero*, contra

tra Seldeni *Mare clausum.* Et hoc erat, quod Belgæ Austriaci Hollandis hoc tempore non raro objectabant.

Convicti hoc argumento, *ad hominem* formato, nihil habebant Batavi, quod reponerent, nisi ut ad mare *pactis clausum* confugerent: per quintum & sextum articulum pacis Monasteriensis interdictum Flandris navigatione Indica caussantes. Articulis enim illis expressim statui, *ut Hispani intra fines, hactenus consuetos, navigationem suam Indicam contineant: Hollandi vero loca, a Castilianis in India Orientali possessa, ne accedant.* De 5 & 6 pacis Risvic. art.

At facile responderunt Belgæ Austriaci; aliud his articulis non contineri, quam inhibitionem reciprocam, ne pars altera portus & littora alterius accedat, Belgas autem id curate observaturos: ad alia autem loca, ab Hollandis non possessa, mare nec natura, nec Jure Gentium, nec pactis ullis esse clausulum. Adhæc Instrumentum Pacis Monasteriensis de Castilianis loqui, Flandros autem & reliquos incolas Belgii Austriaci non esse Castilianos, imo nec Hispanos, cum quibus ea pax est inita. De Belgis ne quidem cogitatum; naturali proin illos frui debere libertate. Antverpiam fuisse olim universale emporium, nec conscientiæ duxisse Hollandos, illud ad se transferre. Non frustra naturam sibi dedisse portus & littora, quæ Oceanus alluat. Communes esse undas; num & aeris elementum sibi proprium dicant Batavi? Denique articulum quartum prædictæ pacis Belgis favere. Hæc aliaque Ludovicus de Bergen, Nennyus, Mattinyus, Dumontius, aliique Scriptores latius deduxerunt. Illi non obstant.

Nec verbis tantummodo certatum. Hollandi, velut cor sibi e corpore evulsum rati, cælum & terram inclamabant; atque imprimis sub severissimis pœnis prohibuerunt subditis, nequis in partem societatis Ostendanæ venire audeat; deinde, ut id ipsum quoque in Gallia & Anglia fieret, impetrarunt. Augendum videlicet Imperatorem, nimiumque potentem fore existimabant, se vero minuendos, si & ipsi, prout aliis Regibus & Rebuspublicis, Oceanus pecunias afferret.

Alterum negotium hujus anni 1723 fuit promulgatio *Sanctionis Pragmaticæ*, facta etiam in Belgio, de qua jam alias. Statutum nempe jus primogenituræ, ita quidem, ut 1 succedant Carolinæ. 2 Josephinæ. 3 Leopoldinæ Archiduces: quælibet cum tota sua linea.

Obiit

Obiit Jacobus *Basnage* 70 ætatis anno, ob Calvinismum ex Gallia profugus in Hollandiam, ubi Præconis munere functus est. Ecclesiasticam & profanam Historiam, aliaque opera gentis illius more scripsit, a suis multum dilaudatus.

Art. V.

Cameracenses, Suessionenses, Hispalenses, Viennenses contentiones. Hollandi Cæsari infensi ob navigationem Ostendanam. Quæ tandem abrogata est.

169. Bonevallii casus. In annum 1724 incidit ruina Comitis *Bonnevallii*, quem Marchio de Prie, Belgii Vice-Gubernator, ob verba aliqua in eum sparsa Antwerpiam in custodiam abduci jussit: indeque volente Cæsare Spilbergam in Moravia captivus migravit.

Cameracensis congressus contentiosus. *Cameraci* & hoc anno varia in medium fuerant adducta, sed nihil conclusum; contentionis serra ultro citroque trahebatur circa futuram successionem Caroli Hispaniæ Principis in Ducatu Parmensi & Placentino.

Postulabant Hispani, Carolo feuda illa ita conferri, ut ejus posteri necesse non habeant, illa innovare, & Investituram petere: ad omnes filios Reginæ Hispaniæ illa extendi: feuda illa non appellari *Ligia*: contra vero adjungi verba: *cum omnibus juribus & pertinentibus*. Nimia hæc Cæsareis videbatur petitio. Insuper Hispani repetebant Minoricam & Gibraltariam. At surdæ erant Anglorum aures. Unde tam diuturna & vacua congressus productio.

Protestabatur etiam summus Pontifex Cameraci, Parmam & Placentiam non esse feuda Cæsarea, sed Pontificia. Litteras etiam, quibus Carolo feuda illa contulit, Cardinali Aquaviva Hispaniæ Legato Romæ tradidit. Cumque Status Imperii Cæsaris arbitrio feuda illa permisissent, Papa Ecclesiasticos reprehendit, quod non majorem Pontificii juris rationem habuissent.

Princeps de Taxis etiam per Belgium Generalis Postarum Præfectus fuit renuntiatus.

Obit Prieus. Anno 1725 avocatus Viennam fuit Marchio de Prie, ubi paulo post vitam, ad 74 annos protractam finiit; vices illius interim supplevit Comes Daunius, donec adveniret *Elisabetha*, Cæsaris soror natu maxima, Belgii Gubernatrix. Princeps vero Eugenius illam

illam dignitatem ultro abdicavit, factusque est Vicarius regnorum & provinciarum, quas Cæsar possidebat in Italia. Daunius autem ad gubernandum Ducatum Mediolanensem abiit. Novæ Gubernatrici additi sunt Ministri, Viscontius, Rubemper, Pentenrieder; Baro Zumiungenius vero, qui copiis in Sicilia hactenus præfuerat, militiæ Belgicæ præfectus est. Elisabetha Gubernatrix.

Postquam hoc anno pax Viennensis & Fœdus Hannoveranum erant contracta, pars utraque conabatur, Hollandos attrahere. At illi hoc anno neutri accedebant.

Ultrajecti adhuc remanserant Canonici, qui ad Jansenismum deficientes, suæ sectæ Episcopum hoc anno elegerunt, quem Græcus quidam Episcopus consecravit. Pontifex omnes pro merito ab Ecclesia per censuram removit.

Anno 1726 Hollandi ad fœdus Hannoveranum accesserunt, (additis tamen quibusdam limitationibus) ad id maxime permoti per commercium Ostendanum, in dies magis magisque efflorescens, cui Hispania per pacem Viennensem insignia privilegia concesserat. Hinc ea conditione subscripserunt, ut Gallia, Anglia, & Borussia, omnes vires impenderent, ad illud disturbandum. Imperator autem obnitebatur, non posse se Hollandis promissa in tractatu limitaneo subsidia præstare, si commercium Belgis abscindatur. Holl. ad fœdus Hanov.

Anno 1727 non exigua inter fœderati Belgii provincias erat contentio de recipiendo Vicario; aliquæ enim Principem Diezensem eligebant: aliæ vero detrectarunt, donec ætate proveheretur.

Obiit Isaacus Hornbeckius, per septem annos magnus Pensionarius seu Syndicus, 75 ætatis anno, vir de Republica optime meritus. Successit Simon Slingelandus.

Anno 1728 Hollandi in Congressu *Suessionensi* omnibus viribus rursus instabant, ut societas Ostendana abrogetur, Belgisque Austriacis navigatio in Indias interdicatur. Volabant ultro citroque scripta, quibus pars utraque jura sua adstruebat. Petierunt tandem Flandri, ut saltem tres aut quatuor naves mittere in Chinam annuatim liceat; sed neque id impetrare poterant, Hollandis Monopolium sibi solis vindicantibus. Dissolutus dein re infecta Congressus Suessionensis per Hispalensem, cui Batavi accesserunt, illecti promissione disturbandi Ostendana commercia. Congressus Suessionensis. Hispal.

Obiit in exilio Paradanus Abbas Ulierbecensis, capitalis hostis Constitutionis *Unigenitus*, & auctoritatis Pontificiæ.

Anno 1729 facta est dicta accessio Hollandorum ea lege, ut tres coronæ fœderatæ Hollandis assistant in causa Ostendana & Frisiæ Orientalis: ipsi vero pro casu necessitatis præstent 4000 peditum, & 1000 equites. Hispania plura illis offert commoda in favorem commercii, satis gnara, hunc esse hamum, quo attrahantur hi pisces.

Senatus Bruxellensis ædes ligneas dirui jussit, & construi lapideas, oblata pauperibus pecunia, censu trium pro centum, sub hypotheca novarum ædium.

Anno 1730 Elisabetha Archidux, Belgii Austriaci Gubernatrix, spectavit supplicationem piam, quot annis ad Ubios institui solitam, ob victoriam, quam olim Brabantini a Duce Luxemburgensi reportarunt.

Neupergius Luxemburgi Præfectus proditionem detexit; cujus 18 complices capite plecti jussit.

Anno 1731 totum palatium Gubernatricis cum Archiviis & rebus pretiosis in cineres abiit. Damnum ad 18 milliones florenorum Hollandicorum æstimabatur.

Cum Cæsar & Anglus novam Viennæ conventionem iniissent, invitarunt etiam Fœderatum Belgium; sed quantum illi trahebant, tantum Gallus retrahebat, ut adeo hoc anno ad subscriptionem permoveri non posset.

Princeps Carolus Henricus Friso, ex Domo Nassovio-Diezensi, Princeps Auriacus appellatus, cum 20 esset annorum, electus est a Frisonibus Gubernator seu Vicarius.

Anno 1732 Comes Viscontius Neapolin Prorex abiit, illique in munere Primi Ministri apud Gubernatricem suffectus est Harrachius. Baro vero Zumiungenius, copiarum in Belgio Præfectus, obiit æt. 72.

Abrogatio Ostendani commercii. Hollandi hoc anno subscripserunt Viennensi tractatui, inter Cæsarem & Anglum inito, cum certis tamen conditionibus; inter quas fuit abrogatio Ostendanæ navigationis, & sponsio pro Sanctione Pragmatica. Duabus tamen adhuc navibus cursus in Indiam fuit permissus, ut societas Ostendana possit ibidem res suas componere, & quæ jam comparaverat, inde avehere.

Anno

Anno 1733 rogarunt Hollandi Imperatorem, ne Polonicæ electioni se misceat; secius enim, si bellum propterea oriretur, non habituros se pro casu fœderis. Respondit, se negotium illius electionis procul a se habere, modo Reipublicæ relinquatur libertas; si bellum propterea sibi inferretur, scituros Fœderatos Ordines, ad quid per Tractatum limitaneum aliaque pacta adstringantur.

Gallia tum Gubernatrici tum etiam Batavis pro Belgio *neutralitatem* obtulit. Cum autem Gallia, Hispania, & Sardinia fœdus inirent contra Cæsarem, is promissa ab Hollandis subsidia per Uhlefeldium petiit. At prævalente Fenelono, *neutralitatem* amplexi sunt.

Incidit in hunc annum partitio hæreditatis Auriacæ, de qua in Borussicis. Hanc minori Principis Auriaci ætate administravit Fœderata Respublica. Jam vero facta inter Regem Borussiæ & memoratum Principem conventione, exorta est controversia de Marchionatu *Flissingensi*, quem Wilhelmus III Rex Angliæ sibi emptione comparaverat, Seelandiæ vero Provincia independentem sibique proprium reddere volebat, eminentis dominii titulo, oblatis Principi sexcentis florenorum millibus. Respondit Princeps, si Flissinga sibi debeatur, non esse venalem; si non debeatur, cur offerretur pecunia? Rex etiam Angliæ pro causa Principis se interposuit, ut hæreditas illi sua relinquatur. Hæreditas Auriaca.

Anno 1734 Horatius Walpolus Hagam extra ordinem Legatus venit, cum Fœderatis Ordinibus ideam pacis concepturus, quæ belligerantibus Principibus proponeretur. Quamvis enim Anglia & Hollandia bello se non sinerent implicari, progressus tamen trium Coronarum in Italia atque ad Rhenum ita aspexerunt, ut jam proximus videretur ardere Ucalegon, & Europæ bilanx nimium inclinari.

Comes Welderanus Leodium abiit, ibique Catholicam Religionem professus est. Pesterus vero, Hollandicis Legationibus notus, jam septuagenarius, muneribus omnibus exutus in carcerem conjectus est.

Postquam Batavis suboluit, jacta anno 1735 fuisse inter Cæsarem & Gallos pacis præliminaria, haud satis æquo animo ferebant, se non consultis id esse factum: erantque solliciti, ne aliquid minus sibi gratum in illis contineretur. Nec omnino placuit, Galliam Lotharingia fore augendam.

Anno 1736 Dux Armbergius omnium in Belgio Austriaco copiarum supremus Præfectus est renuntiatus: Hornius vero S. R. I. Princeps.

Hollandi copias suas a 54700 ad 44400 reducebant. Anno sequenti Slingelando demortuo in præcipuo Pensionarii munere suffectus est Antonius Van der Heim, qui prius fuerat Thesaurarius.

Annus 1738 transactus inter querelas Hispaniæ, Angliæ, & Hollandiæ de abreptis invicem navibus. Cæsar commerciorum tractatum cum Hollandis tentavit. Sed his monopolium suum in Belgio præplacuit. Anno autem sequenti cum Gallia ejusmodi tractatum renovarunt, plura insignia privilegia per illum adepti; quod bello Anglo-Hispanico se non miscerent.

Anno 1740 post mortem Cæsaris Elisabetha Gubernatrix, nomine Reginæ Mariæ Theresiæ, ab Ordinibus Belgii homagium recepit. Composuit etiam diffidia, cum Episcopo Leodiensi propter aucta telonia orta. Complevit legiones, atque in omnem partem sollicitudinem exporrexit, si quis forte adversus impetus irrueret.

Hollandi Sanct. Prag. non defendunt. Casus jam erat & tempus, quo Hollandi prout Regina requirebat, Sanctionem Pragmaticam debebant defendere. Sed aliud est promittere, aliud promissis stare. Offerebant sua bona pro pace officia. hoc totum.

Fratrem Carolum Imperatorem ad perenne & tranquillum regnum anno 1741 secuta est Maria Elisabetha Gubernatrix Belgii, æt. 60. Dictus interim Gubernator Harrachius, donec Carolus Dux Lotharingiæ, cui ea Præfectura fuerat destinata, possessionem caperet.

Quamvis Hollandi copias suas anno 1742 ad 70000 auxisse dicantur, ut tamen Reginæ auxilia mitterent, permoveri non poterant, ne quidem tunc, cum Angli in Belgium venirent, & ad superiorem Rhenum ascenderent; interim vero, cum Hispani Anglique bello essent commissi, utriusque gentis commercia ingenti emolumento faciebant sua.

Anno tandem 1743 miserunt 20000 Fœderatis suis, Reginæ Hungariæ & Anglis ad Rhenum superiorem, Reischachio Barone & Cartereto Anglo Hagæ urgentibus. Obiit Franciscus Van de Meer, qui 19 annos fuit Reipublicæ Legatus in Hispania.

Harrachio Vice-Gubernator Belgii successit Königs-Eckius, Carolo Lotharingo bello adversus Gallos distento.

Art.

Art. VI.

Bellum successionis Austriacæ etiam in Belgium detonat. Gallorum magni ibidem progressus, Archistratego Mauritio Saxone, & Lövvendalio ejus Legato. Occupata tota Flandria & Brabantia Austriaca, cum Namurca, Montibus &c.

At vero anno 1744 Carolo cum serenissima conjuge in Belgium veniente Königseckius primi Ministri munere functus est. Ingens toto Belgio personuit lætitia; sed in summum luctum brevi mutata, dum Con-Gubernatrix Archidux, mortuam prolem enixa, obiit anno æt. 27, 15 Dec. in eo felix, quod Belgii calamitatibus subtracta fuerit. 170.

Quippe Rex Galliæ, indicto Reginæ & Anglis bello, expeditionem in Belgium suscepit, Noallio & Mauritio Saxone Ducibus. Et favebat fortuna; nam 16 Maji Warnetonum, Cortracum, & Harlebecum fuerunt occupatæ. Venit tunc in castra Wassenærus Batavorum Legatus, pacem aut inducias petiturus; respondit Rex, satis diu studiosum illius animum a se demonstratum. Mox ad Meninam admotus exercitus, derivatisque undis 28 Maji, præsente Rege apertæ viæ obsidionales: 4 Junii Hollandicum præsidium 1400 hominum discessum pactum, urbem dedidit, & Slusas abiit. 26 Junii Ipræ: 29 Knockium: 30 Junii Duxmüda: 10 Julii Furnæ expugnatæ. *Progressus Gallorum in Belgio.*

Victoria dum ita curreret, nuntiatum Regi, Principem Carolum, trajecto Rheno, theatrum belli in Alsatia figere. Quare 19 Julii cum magna copiarum parte in Alsatiam properans, Metis gravi morbo correptus est. In Belgio vero Mauritius Saxo cum 40000 relictus, diruto Cortraco, adversus fœderatorum 60000 exercitum, ex Anglis, Belgis, & Hollandis conflatum, excubavit. Anglos ducebat Waldius, sed cum tot munimenta diripi otiosi spectarent, Arembergio Principi tandem delatum est totius exercitus imperium. Experimentum is sui facturus digno operæ pretio ad Insulas expugnandas se accinxit; sed tergiversantibus Batavis, cœptis desistere debuit, & hyematum concedere. *Rex e Belgio Metas.*

Batavi interea, quibus periculum erat propius, trahente hinc Reischachio & Trevoro, inde Fenelono & Abbate Villano retrahen-

hentibus, in utramque partem claudicabant. Quamvis enim 6 millia in Angliam adversus Prætendentem misissent, & copias suas cum Anglo-Austriacis conjunxissent, necessitatis tamen obtentu, & auxiliorum, vi fœderum antiquiorum illis debitorum, id apud Gallos excusabant. De cætero nullum sibi cum Rege bellum esse. Parceret igitur munimentis limitaneis, suo præsidio per pacem Ultrajectensem & alia pacta publica commissis. Veruntamen, licet Franci magna cum humanitatis significatione has eorum excusationes & preces exciperent, donato etiam a Rege Wallenærio Legato; opportunior tamen aptiorque Belgium erat Martis campus, quam ut ab eodem depelli se paterentur.

Igitur Galli *anno* 1745 cum Austriaci a Rheno in Bohemiam adversus Borussum essent aversi, magno cum exercitu primo jam vere in Belgium sub Mauritio de Saxonia moverunt, atque 25 Aprilis *Tornacum*, insigne munimentum, obsederunt. Harcourtius oppugnabat: Mauritius cum exercitu oppugnantes protegebat.

Nihilominus Dux Cumbriæ Regis Angliæ filius, qui fœderato exercitui hoc anno præfuit, obsidionem solvere conatus, Gallosque ingenti ardore aggressus, Fontenaco oppido occupato, prima jam eorum munimenta, suggestus & loricas superaverat, cum immanibus hostium ignibus cedere, & Athum sub tormentorum jactum se recipere debuit, Gallis fugientes non persequentibus, sed oppugnationis operi instantibus. De numero occisorum, sauciorum, captorum, immensum variant scriptores. Hoc certum, grandem utrinque fuisse stragem, egregiamque laudem deberi Gallis, qui inter duos ignes, urbis videlicet, & fœderati exercitus, qui oppugnantes oppugnavit, victores hostem propulerint.

Pugna Tornacensis.

Tornacum, quamvis sub Dortho Præfecto strenue pergeret resistere, 21 Maji se dedere coactum est, arx vero primum 19 Junii præsidio, quod 5000 adhuc capitibus constabat, liber quidem abitus permissus, ea tamen lege, ne per biennium militaret. Galli, ne per tot locorum præsidia robur exercitus distraherent, arcem demoliti sunt.

Löwendalius 11 Julii Gandavum expugnavit, 16 vero arcem, præsidio capto. Erat autem Comes *Woldemarus de Löwendahl* ex regio Danorum sanguine oriundus, Varsoviæ Catholicam Religionem amplexus, Polonicam primum & Saxonicam militiam supremus excubiarum Præfectus secutus, ad Russicam dein translatus, rei tormentariæ Præfectus & Gubernator Kioviensis constitutus est. Demum anno 1743 in Galliam profectus, Mauritii supremi Ducis Vicarius,

Löwendalius.

Urbes expugnatæ.

carius, Ordinis S. Spiritus Eques, & Franciæ Mareschallus creatus est, bellis deinceps Belgicis inclarescens, atque pars magna expugnationum, quæ prono velut alveo deinceps fluebant.

Quippe 17 Julii Brugæ & Aldenarda se dediderunt, accedente brevi Alosto, 11 Aug. Dendermondo, & 22 ipsa etiam Ostenda, atque 7 Sept. Neoportus capto præsidio. Flandria Austriaca autem in potestatem redacta, Galli in Hannoniam progressi, 8 Oct. Athum extorserunt. Nec hyeme cessatum, qua rigente Mauritius Bruxellas, urbem Belgii principem occupavit.

Si quæras, qua ratione fieri potuerit, ut Gallus una expeditione firmissima tot claustra, dum adesset fœderatus exercitus, perfringere valuerit, consideres velim collectas hic ferme Franciæ vires, Duces præstantes, rem tormentariam instructissimam, populum unius labii, Regis præsentiam, animos generosæ pubis, ex prospero successu ferocioris; ex altera vero parte militem diversasarum Nationum & linguarum, strage Tornacensi accisum, nec satis sibi consentientem, per munimenta in præsidia dispersum, & magnam partem in Angliam adversus Prætendentem dimissum, Batavorum nutantium & trepidantium teporem, cum Regem in se irritare nollent: fugitantes denique prælium, ne uni velut aleæ fortuna Reipublicæ objiceretur. Adde confusionem gentis utriusque maritimæ ob apparatum simulatum, ad juniorem etiam Prætendentis filium in Britanniam trajiciendum. **Causæ adversæ fortunæ.**

Anno 1746 Galli suas prosequebantur victorias, Bruxella, Antverpia, Montibus Hannoniæ, Namurco, quantis nominibus! expugnatis. Et quiden jam 27 Jan. rigente summa hyeme, Comes Mauritius, totius Gallici exercitus Archistrategus, dignum se, dignum Heroum fastis opus aggressus, expeditionem, prorsus inexspectatam in Brabantiam, & quidem adversus ipsam urbem principem, Gubernatorum Sedem, suscepit, quam, interceptis Lovanio & Vilvorda, corona cinxit. Amnes & paludes, glacie concretæ, firmum advehendæ rei tormentariæ tergum præbebant; &, quod luctuosissimum, plerique belli Duces in ea urbe erant conclusi cum Duinio Hollando, cui urbis defensio fuit commissa. **Mauritii victoriæ.** **Bruxellæ captæ.**

8 Febr. viæ obsidionales fuerunt apertæ: muri tormentis quassati ruinas agebant. Intentabatur totius militiæ assultus. 19 Febr. Capitulatione cum Kaunicio Pro-Gubernatore Belgii, & Duinio ratione præsidii Hollandici inita, 10000 cum Ducibus capta sunt; salvis Archiviis, Bibliothecis, & mobilibus pretiosis Aulæ. Kaunicio cum suis rei politicæ administris liber Antverpiam concessus

abitus;

abitus, Duces sub fide nobili dimissi: milites gregarii in Flandriam Gallicam abducti. Princeps Waldeccius, qui cum suis Anglicis & Hannoveranis copiis ad Antverpiam confidebat, succurrere non poterat, quia digresso præsertim cum sex Hassorum millibus Friderico Principe in Scotiam, infirmior erat, quam, ut 50000 Gallorum posset invadere.

Laus Mauritii. Magisterium hic suum implevit Saxo: velut Semi-Deus propterea exceptus Parisiis; & superavit aliquid supra hostes, invidiam videlicet alienigena, fatentibus etiam æmulis, a Germano Gallum posse discere. Bruxellis præfectus Löwendahlius, æstimantibus Francis in utroque heroe, uti virtutem militarem, ita regium sanguinem.

Antverpia dedita. Quieti militis ad Aprilem tunc spatium datum. 4 Maji Rex ipse Bruxellis exceptus est; & brevi post *Antverpiæ*, quæ Gallis venientibus fuit aperta; quam dispari modo, ac Alexandri Farnesii tempore. Arci, quam Comes Widensis defendit, vim experiri placuit. At nihil tam firmum ars & natura constituit, quod ignes nostri sæculi non possint perfringere. 31 Maji se dedidit, præsidio libero abitu concesso ad fœderatum exercitum, qui Bredam recessit, auctus 10000 Hannoveranis, & 6000 Hassis.

Montes. Series oppugnationum ad *Montes* Hannoniæ permunitam urbem jam pervenit, quam Estræus & Boufflerus 7 Junii infestare cœperunt; sed Rex ejus expugnationem Principi Contyo commisit. 18 fossæ obsidionales apertæ. De septem suggestibus 65 tormentis bellicis, & 45 mortariis urbs verberabatur, quæ 13 deditionem fecit, protenso vexillo candido. Præsidium captum. Philipsthalius Princeps, & Nava Hollandus in testimonium egregiæ defensionis dimissi liberi. Appendix fuit Fanum S. Gisleni, 24 Jul. deditum.

Caroloregium. Huia. Secutum est *Carolo Regium*, 2 Aug. superatis loricis expugnatum, capto præsidio cum Præfecto Delfortio octogenario. Löwendahlius interea *Huiam* Leodiensem urbem impetu cepit, ut fœderatis inde cibaria abscinderentur.

Namurcum. Supererat *Namurcum*, munimentum celebre, quod Princeps Claremontanus Ducis Borbonii filius cum 61 cohortibus & 47 turmis, 130 tormentis, 45 mortariis, aliisque metallinis machinis, e 5 suggestibus, 12 Sept. cœpit impetere, 20 Sept. urbs, 30 castrum fuit traditum, præsidio in urbes Gallicas abducto.

Fœderatus interim exercitus sub Bathiano & Waldeccio 17 Julii Breda in Leodiensem agrum movit, ut Trajectum ad Mosam tutum præstaret. Venit huc in castra Princeps Carolus, Belgii Au-

Austriaci Gubernator, ut copiarum imperium, quæ ad 75000 ascendisse scribuntur, susciperet. Conatus is equidem est, expugnationes urbium sistere; sed eas Saxo, velut ad latus incedens, cum majore exercitu protexit.

Tandem vero, post plures velitationes, haud procul Leodio ad pagum *Rocoux* ventum est ad acre prælium; in quo denique Mauritius victoriam retulit. Fœderati, relicto campo Martio, Trajectum se receperunt, Galli vero *Leodium* occuparunt. Quia autem Episcopus Theodorus, quamvis neutri parti adhæreret, gravia passus est damna, Rex Christianissimus ei Leodium aliaque loca restitui, simulque in compensationem damni 1120000 librarum solvi jussit, cum promisso, nulla in agro Leodiensi figendi hyberna: illa Galli in Brabantia & vicinis locis, Austriaci in Luxenburgensi, Trevirensi, Coloniensi, Juliacensi tractu ceperunt, Angli vero, Batavi, Hannoverani, Hassi, in Hollandico. Carolus Viennam, Mauritius Lutetiam abiit.

Pugna ad Recoux.

Leodium.

Interea vero, dum arma undique perstreperent, & Hollandi jam proximi viderentur ulterioribus Franciæ progressibus, Bredæ in Brabantia Hollandica institutus est congressus pacis. Sed gladii humano sanguine necdum satis erant hebetati, ut cudi possent in vomeres. Unde tota hyems apparando bello impensa, formataque Hagæ Comitum idea futuræ expeditionis. Regina promisit 60000 armatorum, Anglia 40000, totidem Hollandia. Supremus vero Belgici Imperator belli Dux Cumbriæ lectus.

Obierunt Heymius, magnus Reipublicæ Pensionarius, & Fagelus Status Secretarius: cui successit Gillesius, qui cum Wassenærio Parisios abiit, pacis negotium præparaturus.

Art. VII.

Flandria Hollandica occupata, cum Berga ad Zomam. Pugna ad Laffeldam. Wilhelmus Friso Princeps Auriacus, electus Gubernator a Fœderatis Ordinibus. Eorum Regimen quale sit.

Cum autem Gallia nulla ratione Hollandos a Fœderatis posset avellere, statuit Rex, id armis extorquere. Igitur Löwendahlus 17 Aprilis 1747 ex una, Contadus ex altera parte in Flandriam Hollandicam irrupere, atque in ea Slusam, Cataractam Gandaven- 172.

Flandria Holl. occupata.

ſen (*Sas Van Gent*) munitam urbem, Waſiam regionem, Hulſtum, Sandbergam, Axelam, aliaque munimenta occuparunt; ut adeo intra menſis ſpatium tota Flandria Hollandica in Regis poteſtatem eſſet redacta.

Trepidatum non modo in vicina Selandia, ſed tota Batavia ad tantos tamque celeres progreſſus, muniti portus, armatus civis, implorata Anglia: ſolo, quod mirum, fœderato exercitu, qui tamen ad centum millia aſcendiſſe dicitur, ſe non movente, Mauritio vero jocante, quod ſibi togato & crepidato tam longa, tamque quieta hyberna concederentur.

Pugna ad Laffeldam. 15 Junii Saxo, Cumbriæ Principem excitandum ratus, poſtquam Rex Chriſtianiſſimus ipſe Bruxellas venerat, Trajectum verſus duxit exercitum. Cumberlandus, hoc animadverſo, exercitum ſuum inter Trajectum & Gallos locavit. Auſtriaci dextrum, Angli, Hannoverani, Haſſi ſiniſtrum cornu, Hollandi mediam aciem conſtituebant. Acris hic ad *Laffeldam* in agro Leodienſi pagum, non ultra ſeſqui leucam Trajecto diſſitum, pugna inter ſiniſtram fœderatorum & dextram Gallorum alam denſas inter pluvias conſerta eſt. Vicerunt Galli. Cæſa feruntur aut vulnerata Fœderatorum, maxime Anglorum, ultra novem millia, octingenti capti, quos inter Mülordi Ligonierus, Seutonus, Albemarlius, Comes Iſenburgicus. Præda memorabilis reportata, 29 machinæ tormentariæ, 9 vexilla, 7 labara &c. nec incruenta Gallis victoria fuit; ſex enim millia aut cæſa aut ſauciata narrantur. Comes quoque de Bavaria, ſupremi Ducis Gallici Legatus in hoc prælio cecidit.

Poſt pugnam Princeps Cumberlandiæ, de quo non conſtat mihi, quid in ea geſſerit, exercitum reliquum ad Trajectum retraxit, ut illam protegeret, & communionem cum Germania apertam ſervaret. Mauritius, cum oppido difficilem Trajecti expugnationem cerneret, in Tungris ſubſtitit, Löwenthalium tamen, ut fructus victoriæ legeret, ad expugnandam *Bergam ad Zomam*, munitiſſimam natura & arte in Hollandica Brabantia urbem, dimiſit. **Löwendalius Bergam ad Zomam expugnat.** Sanguinolentum prorſus & pertinax fuit opus. Defendit illam cum numeroſo præſidio Princeps Haſſo - Philipsthalius, ſuſpenſa eventus exſpectatione Europa: ſed Galli nolebant dici, ad hunc ſcopulum fortunam ſuam & vires impegiſſe. Igitur cum continua verberatione totam propemodum urbem in lapidum acervum convertiſſent, trino univerſali aſſultu tentato, 16 Sept. in eandem irruperunt. Haſſus cum Cronſtromio multisque præſidiariis fuga evaſerunt, 1500 vero intercepti ſunt. Præda multa, in hanc rupem depor-

deportata, in manus hostium venit. Quamvis autem Löwendahlius direptionem prohibuisset, non tamen semper est in potestate Ducis, manus iratas & prædæ cupidas coercere.

Tantum munimentum cum cecidisset, proniora deinceps fuere ad deditionem castra ad Scaldin complura. Berga expugnata, Rex Lovanio Versalias rediit. Exercitus autem hybernatum concessere, Fœderati in Brabantiam Hollandicam, Galli in Austriacam, quam occupatam tenebant.

Postquam Gallus terras Batavorum invaserat, magna apud eos hoc anno facta est mutatio. Populus fremens Wilhelmum, cognomento *Frisonem*, Principem Auriacum, ex Familia Nassovio-Diezensi natum, Regis Angliæ generum, Gubernatorem, seu potius Vicarium Reipublicæ deposcebat. Frisia, Geldria, Zuphania, Gröninga, Omelandia, jam ante eum elegerant. Sed reliquæ provinciæ constanter reluctabantur. Jam vero Selandia, ut Regi Angliæ, a quo auxilium contra Gallos exspectabat, gratum quid præstaret, signum extulit, & Vicarium proclamavit, eique Flissingam aliaque patrimonialia bona reddidit. Secutæ sunt provincia Hollandica, Ultrajectina, & Transisalanica, ut adeo ab omnibus septem provinciis eligeretur Vicarius, Archithalassus, & Capitaneus Reipublicæ, & quidem jure hæreditario aliisque privilegiis adjectis. Friso Vicarius Bataviæ.

Nam conclusum ab Ordinibus 1 Vicariatus Septem Provinciarum sit hæreditarius, ita quidem, ut Wilhelmi filius, si quem sit nacturus, succedat, atque hujus filia in defectu masculi. 2 Carolina, quatuor tunc annos nata, cum suis masculis descendentibus. 3 Si Carolina sine masculis decederet, succederet ejus soror juxta ordinem primogenituræ, cum suis legitimis masculis. 4 Nullus tamen Vicarius Regiam aut Electoralem Dignitatem obtineat. 5 Reformatæ sit religionis, & in Batavia educatus. 6 Si fœmina Vicariatum obtineat, nulli Regi aut Electori nubat, neque alterius religionis Principi sine consensu Reipublicæ. (*Quo postea indigebat Carolina, cum Nassovio-Weilburgensi, Lutheranæ professionis Principi nuberet.*) Quibus conditionibus.

7. Si ad fœminam Vicariatus sit devolvendus, in omnibus Collegiis & Consiliis Status sit præsens. 8 Tempore belli renuntiet summos Duces, qui reformatæ sint religionis, nec Reges, nec Electores: Statibus autem fidem jurent, & obsequium. 9 Tempore minoris ætatis mater filiorum tutelam & Vicariam potestatem gerat. Id quod dein anno 1751 Wilhelmo mortuo evenit, ubi

 vidua,

vidua, Regis Angliæ filia, ad cujus favores aucupandos haud dubie statuta sunt ista, tutelam & Vicariam potestatem exercuit.

Cum Wilhelmo, qui *Levardæ* in Frisia sedem fixerat, nuntiata electio esset, cum Conjuge & Carolina, unica, quam tunc habebat, filia Hagam abiit, ibique, juramento coram Ordinum Deputatis deposito, possessionem novæ suæ dignitatis cepit, quantam nemo ante ipsum ab anno 1672 habuit. Nam Wilhelmus III quinque tantum provinciarum fuerat Vicarius.

Regimen Batavorum.

Nam facile autem definias, qualis electo Vicario, Regiminis forma vigeat apud Batavos; non est Monarchica, quia Vicarius est Vicarius & Gubernator, & non pollet suprema & independente potestate: nec perfecte Aristocratica, propter derivatam magnam Auctoritatem in Vicarium hæreditarium, Maris Præfectum & Generalem Reipublicæ Capitaneum, qui supremos belli Duces constituit; uti etiam propter populum, non raro pro libidine dominantem, & ea, quæ sibi sunt placita, extorquentem, prout hanc ipsam Vicarii electionem extorsit. Nec tamen propterea est Democratica, tum quia Hagæ Comitum sunt Deputati singularum Provinciarum, quos *Generales Status* appellant, penes quos est præcipuum robur, Consilium item Status, & rei maritimæ Collegium: tum etiam propter Vicarii Universalis prærogativas. Quælibet provincia est sui domina, imo etiam pars provinciæ, & non nisi nexu quodam arbitrario cum aliis conjuncta. Hinc tot lites, & insanabiles dissensiones. In id tamen conspirant, ut commercia, spiritus & anima sua, floreant, nullum membrum ab exteris lædatur, secta Calviniana inter alias multas dominetur. Hinc ad supremam militiæ Præfecturam neminem admittunt, nisi sit hujus confessionis; cum tamen videant apud Catholicos in Germania Seckendorffios, in Gallia Mauritios Saxones, Lutheranos homines, supremo militari hoc munere fungi.

Novus Vicarius militiæ Hollandicæ Præfecturam *Cronstroco* detulit: cui detrectantes subjici Princeps Waldeccius, & Comes Lippensis Bückeburgicus, deposito baltheo, in patriam redierunt.

Art.

Art. VIII.

Trajectum expugnatum. Pax Aquisgranensis. De Vicarii Gubernatione. Batavorum de nuptiis Carolinæ scrupulus. Ultimo bello Neutrales.

Anno 1748 cum Galli jam Flandriam Brabantiamque occupassent, Fœderati totis viribus torrenti obsistendum rati, ingentem exercitum in Belgio congregarunt, Russis etiam 35000 ab extremis finibus accitis. At Galli sub Mauritio Saxone & Löwendalio, antequam Fœderatorum copiæ convenerant, Aprili ineunte Trajecto ad Mosam admoti, tanta vi urbem præmunitam impetebant, ut Aylva Præfectus 10 Maji ex mandato Auriaci eam dederet. Löwendalio urbis Præfectura delata, Mauritio Belgii conquisiti Gubernatore, Præliminaribus pacis jam conceptis & induciis publicatis, Bruxellas concedente. 172. **Trajectum expugnatum.**

Conclusa denique 18 Oct. Aquisgrani Gallos inter, Anglos & Hollandos pace, Rex Christianissimus ablata in Belgio munimenta, quamvis plura diruta, urbesque restituit, ea lege, ut Philippo Principi genero suo tres in Italia Ducatus, Parmæ, Placentiæ & Guastallæ traderentur. **Pax Aquisgran.**

Anno 1749 confectis bellis Princeps Carolus Alexander Imperatoris frater ad suam Belgii Præfecturam rediit, festiva admodum solennitate exceptus Bruxellis, assumptoque in primum ministrum Marchione de Botta, sapientissime provincias gubernavit, quas ejus loco Armbergius Dux administraverat.

Wilhelmus quoque Friso, Angliæ Regis gener, Vicarius hæreditarius Reipublicæ regimen suum prudenter auspicari satagebat; sed impedire non potuit, quo minus, sicut in Romana olim Republica plebs adversus Magistratus & patritios insurgeret, gravibusque discordiis collideretur. Ortæ sunt eæ tum ex aliis fontibus, tum ex pecuniaria taxa, ad extinguenda debita, ultimo bello contracta, singulis capitibus imposita. Cedere tandem plebi oportuit, & moderari exactiones. Cæterum Princeps Hasso-Philipsdalius ab Ordinibus præfectus est Tornaco, Burmannia Ipris, Austriacis urbibus limitaneis. **Friso Vicarius sentit difficultates.**

Anno 1750 Princeps Carolus inter Lovanium & Bruxellas canalem est auspicatus in commodum commerciorum, sumptoque in manus ligone primus fodere cœpit. Nassovius vero Fœderatæ Reipublicæ Vicarius Ludovicum Ernestum Brunsvicensem Principem

 supre-

supremum campi Mareschallum, Generalem Capitaneum & Archithalassum renuntiavit, qui in casum suæ mortis viduæ tutrici assisteret, quamvis ab Imperio rei tormentariæ præfectura esset ornatus.

Obit. Anno 1751 postquam Wilhelmus Nassovius Auriacus, Friso cognominatus, Flüssingam Domus Auriacæ patrimonium a Seelandiæ provincia recepit, morte abreptus est, anno æt. 40, Vicariatus 4, relictis Wilhelmo quadrimo, & Carolina octenni sub tutela matris Anglicanæ, quæ Vicariam deinceps potestatem exercuit. Vicarium ad æternitatem secutus est Baro Cronstrom, natione Suecus, Gubernator Sylvæ Ducis. Successit Princeps Beveranus.

Batavi ultimo bello neutri. Bello ultimo, Angliam inter & Galliam illinc, atque Borussiam inter, & Austriam hinc exorto, Fœderati Ordines se non miscuerunt, sed neutras partes amplexi sunt, quamvis vehementer ab Anglis incitati; at negabant Batavi, casum esse fœderis, cum non constet, Gallos fuisse aggressores, nec Britanniam vim esse passam. Irritati propterea Angli, multas Hollandis naves diripuere, territorium etiam eorum ingressi. Hinc tot querelæ, totque contentiones: hinc missi Londinum deputati, qui naves repeterent.

Ægre quidem habuit Batavos, quod Regina Imperatrix Neoportum & Ostendam, ut ab invasione Anglorum tutiores essent, depositi instar custodiendas interim Gallico præsidio tradiderit, non tamen eam ob rem a neutralitatis consiliis sibi recedendum putabant.

Eorum scrupulus. Anno 1760 Carolina, Wilhelmi IV Frisonis, Batavorum Vicarii filia, nupsit Carolo Principi Nassovio-Weilburgensi, Chilarchæ, & Bergæ ad Zomam Gubernatori. Scrupulum Hollandis religio Lutherana sponsi injecerat; sed tandem re composita, nuptiæ magna cum solennitate sunt celebratæ.

Paci conficiendæ locum Fœderati Ordines offerebant Bredam. Designabatur Augusta. Sed neutra urbs operis apud se consummati gloriam retulit. Multum interea inter provincias consultabatur, præsertim postquam Hispania quoque in partem belli venit, de augendis copiis, & instruendis classibus, decretumque ferebatur, campestribus legionibus tredecim armatorum millia, maritimis vero viribus triginta bellicas addendas, sive ad securitatem navigationum commerciorumque, sive a'io pertineret hic apparatus. Non legimus tamen opere ipso fuisse completum. Opportunius fortasse visum, optimis fructibus pacis frui, & libera per orbem mercatura, tum Europæ belligeranti aut occlusa essent maria, aut pyratis vel hostilibus classibus prædæque essent exposita.

CAPUT

CAPUT IX.
De Statu Helvetiæ
SÆCULO XVIII.

Art. I.

Turbæ Toggenburgicæ. Calvinistæ Toggenburgici Abbati S. Galli Domino suo rebelles. Tigurini & Bernates eis assistunt, & bellum movent. Monasteria expilant. Stadlerus a Svitensibus capite plexus.

Toggenburgum superiori in Turgoja provincia, proprios olim habuit Comites; ad Raronienses tum devolutum, venditum fuit anno 1468 Ulrico Abbati S. Galli, & quidem cum alto dominio, omni superioritate territoriali, & jurisdictione, alta & bassa, quam etiam diuturna possessione usuque exercuit, ac subditi, homagio præstito, editoque juramento non raro sunt contestati. 373. Causa Toggenburgica.

At vero, postquam Ulricus Zwinglius (cujus infelix patria erat Toggenburgum) superseminavit zizania, diroque Schismate scidit Ecclesiam, multi ex ea provincia in illius errores prolapsi, pro genio hujus sectæ gentisque, conati sunt subjectionis jugum excutere, & populare regimen inducere, obsistente & jura sua, ut par erat, defendente Monasterio S. Galli.

Nunquam vero gens illa Domino suo magis se opposuit, quam ineunte hoc sæculo, ubi novo Lichtensteigæ senatu constituto, jurisdictionem civilem & criminalem, jus fœderum, belli & pacis, totiusque regionis administrationem ac regimen, liber velut populus, sibi arrogavit, usurpavitque.

Obtendebant autem fœdus & Jus quoddam provinciale, sub protectione Svitensium & Glaronensium jam anno 1440 erectum, Juramentum suum, patriæ præstitum, & pacem publicam, anno 1531 initam, quibus intentionem suam fundatam dicebant. At vero nemo est, qui nesciat, his omnibus nullum esse robur, sine consensu illius, cujus interest, maxime Domini territorialis. Male profecto foret provisum regnis & principatibus, si subditi privatis inter se pactis, vel cum tertio initis, domino suo subtrahere possent parendi

parendi obsequium. Notum est scitum Juris, rem inter alios actam tertio non nocere. Aliud litteræ emptionis, a Friderico III Imperatore confirmatæ, homagia jurata Principi, & longæva consuetudo clamant. Et quamvis Abbas Jus illud statutarium Toggiorum approbasset, id aliter factum intelligi non posset, nisi salvo jure territoriali supremo, & independente.

Tigurini & Bernates se miscent.

Verum Toggii anno 1707 prolatis multis, quibus se pressos dicebant, gravaminibus Tigurinos & Bernates implorarunt, qui, defensione eorum suscepta, Principi Abbati scribunt, 1 Jus Provinciale manifeste pro Toggiis facere: 2 exiguum emptionis pretium, 14500 florenos, satis indicare, populum illum magnis gaudere privilegiis & exemptionibus. 3 Senatum & tribunal patrium in contractu Raperschwilano anni 1538 esse fundatum. 4 Administrationem regionis soli competere Senatui patrio, a solis Toggiis constituendo, non vero exteris. 5 Sine consensu Toggiorum non esse locum appellationi ad Abbatem. 6 Gravamina Evangelicorum esse tollenda. 7 Jus constituendi sibi parochos ad populum pertinere.

Non modo Princeps, sed etiam Cantones Helvetiæ, præsertim Svitensis & Glaronensis, Protectores Toggii, qui causam pluribus legationibus & congressibus jam tractaverant, indigne tulerunt, Tigurinos & Bernates, ad quos negotium non spectaret, velut judices aut arbitros, in quos non esset compromissum, ferre sententiam, omnino incompetentem. Neque enim Toggios, sine consensu alterius partis potuisse illis prorogare Jurisdictionem.

Quare Princeps S. Galli protestatus est, sex istos articulos neque ut consilium, minus ut sententiam posse a se recipi: atque Cantonibus neutris arbitrium deferri voluit; quamvis id soli Svitenses & Glaronenses sibi vindicarent.

Senatum constituunt.

Verum Tigurini & Bernenses, viribus suis freti, Toggios animarunt, ut cœptis strenue insisterent, atque articulis a se conceptis inhærerent. At opus non erat, currentibus calcar addere. Numerosum mox Senatum constituunt, ita quidem, ut in pleno sint 80 Patres, in minore 24, in arcano 12, qui consilio, sapientia, auctoritate Rempublicam in sacris juxta ac profanis gererent. Quanta inde secuta sit Religionis Orthodoxæ pernicies, facile æstimabit, qui spiritum Zwinglianum & Calvinianum novit.

Svitenses, qui hactenus cum Glaronensibus pro partibus Toggiorum, ceu Protectores eorum steterant, ubi Tigurinorum & Bernatium attentata viderant, neque solam Principis causam, sed Reli-

Religionis agi, consilia sua mutanda publicis in Comitiis censuerunt.

Unus erat maxime, qui hactenus populum Svitensem adversus Abbatem S. Galli incitabat, Josephus Antonius *Stadlerus*, Senator & in causa Toggiana sæpius Cantonis Legatus. Capite is Svitensium sententia publice carnificis manu plexus est; quod turbarum Toggiensium fuerit incentor, contumaciam Toggiorum adversus Dominum suum foverit, tum alias, tum per litterarum commercium cum Kellero, Toggio, affine suo: Svitenses plures pecunia Toggiana corruptos, in partes suas traxerit: sex articulos Tigurinos & Bernenses promoverit, uti etiam Calvinismum apud Toggios, illum Svitium quoque inducturus, si potuisset: propriis denique litteris, ac confessione, tum in tormentis, tum extra illa facta, convictus fuerit tanquam auctor turbarum, falsarius, proditor patriæ, & veritatis, a qua libertas & Religio dependisset. Alii quidam Senatores depositi & in exilium ejecti sunt. (anno 1708) Stadler Svitensis capite plexus.

Tum vero Svitium, graviter ferens, quod Tigurum & Berna falcem in alienam messem mitterent, cernensque, quo eorum consilia vergerent, cum Catholicis Cantonibus reliquis violentiæ obsistendum, & Religionis in Toggio oppressæ tutelam assumendam putavit.

Princeps interea S. Galli per Legatum Cantonibus significavit, se a subditis sui Comitatus fuisse spoliatum suis juribus, dominio, superioritate territoriali, officiales suos expulsos, imponi ab illis tributa, æedituum Catholicum occisum, Monasterium S. Joannis obsideri vi armata: Toggium contra omnia jura sursum deorsum volvi. Petitque auxilia contra rebelles hos suos subditos. Seditio Toggiorum.

Protestantes conveniunt primum Aravii, dein Tiguri, Catholici vero Lucernæ. Hi mediationem offerebant; illi sex articulis suis inhærebant. Denique Badenam communis omnium Cantonum Congressus indictus. Conventus Cantonum.

Propositæ ibidem partis utriusque querelæ. Princeps Mediatores elegit Lucernam, Uraniam, Solodorum: Toggii Tigurum, Bernam, Basileam. Hos Imperator per Legatum suum Trautmansdorffium monuit, ne Abbatem S. R. I. Principem lædant, Toggenburgum esse feudum Imperii.

Art. II.

Bellum Helveticum.

174. Tigurini bellum inferunt.

Sed nec Mediatores convenire poterant, nec Cæsaris ratio habita. Contra vero tum Toggii, tum Tigurini anno 1712 armis correptis bellum intulerunt. Et primo quidem Toggenburgici Calvinistæ Monasteria S. Joannis, in quo Religiosi San-Gallenses habitabant, & Magdenaviense Monialium, vi armata invaserunt spoliaruntque. Dein Tigurini quatuor millia peditum armatorum, & tres turmas equitum, cum 12 tormentis bellicis Toggenburgo admoverunt, Toggiisque juncti, Ductore Rabholzio, hostili grassatione omnia implerunt. Quatuor alia millia in Turgojam se infuderunt, Principe cum suis Religiosis trans Acronium profugiente, postquam Monasterium suum urbi San-Gallensi, quæ neutrarum erat partium, in depositum commisit. Sed postea Tigurini illud occupatum spoliarunt, pretiosis rebus, ipsis adeo templi campanis Tigurum avectis.

Monaster. S. Galli spoliant.

Cum Catholici quinque Cantones, Lucerna, Urania, Svitium, Subsylvania, & Tugium, tantas Tigurinorum violentias cernerent, scriptum publicum edunt, quo conqueruntur, Tigurinos, cum Mediatores de turbis Toggiis tranquille sopiendis agerent, armata manu invasisse Toggenburgum Catholicum, Turgojam, veterem etiam San-Gallensem provinciam; ac proin, a Svitensibus protectoribus se invitatos, vim vi repellere se esse coactos.

Bellum.

Igitur, cum Bernates quoque ex altera parte imminerent, ut cum Tigurinis se conjungant, fœderati Catholici, ut eam conjunctionem impedirent, Badenam, Mellingam, Bremgartam, liberæ provinciæ intermedias urbes, occuparunt.

Tigurini autem Frauenfeldam, Rhenoviensem tractum, Sonnenbergam, Denickenum, Fischingam, Wilam, Melingam, Bremgartam, ad quam velitatione victos Catholicos dicunt, ac denique Badenam expugnant, in qua præsens aderat Trautmansdorffius, Legatus Cæsareus, cui discessuro naves negatæ sunt: duæ etiam pilæ in ejus domum injectæ.

Quantas calamitates, exactiones, contributiones, oppressiones passæ sint Domus Religiosæ, Einsidlæ, Muris, Wettingæ, Rhenavii, prorsus innoxiæ, quot templa, urbes, oppida vastata, expilata, nulla penna potest exprimere. Quamvis hæc non tam jussu

jussu Magistratus, quam furentis militis rapacitate & insolentia sint patrata.

Quinque Cantones, numero inferiores ex Italicis Præfecturis evocabant copias, sed artibus hostium factum, ut non venirent. Venerunt autem illis auxilio mille Vallesiani, per legationem rogati, qui tamen per aliquot menses otiose circumducti, se cum patria proditos rati, quod Bernenses ex altera parte Vallesiæ imminerent, iterum redierunt, milite gregario non exaudiente Ducum imperium, imo & in patria adversus præpositos sibi magistratus insolescente, quod falso putaret, cum Bernatibus colludi, illosque Vallesiam invasuros, milite patrio in Helvetiam emisso At vero Bernates propugnaculum, quod ad pontem Agaunensem, qui fines utriusque gentis dividit, cum suggestu tormentario erexerant, rursus demoliti sunt; tumultusque plebis conquievit. Vallesiani succurrunt.

Interim autem Cantones, qui neutras partes sequebantur, uti Glarona, Friburgum, Solodorum, Basilea, Schaffhusium, Abbatiscella, cum urbibus fœderatis San-Gallensi, Milhusana, Bielensi ad Aquas duras (seu Zurzachii) de pace cum Tigurinis acturi, convenerunt.

Cæsar quoque non modo per suum ad Helvetos Legatum, sed propriis etiam litteris, Posonio datis ad Tigurinos & Bernenses, prout etiam ad Comitia Ratisbonensia, & Circulum Svevicum, graviter questus est, provincias Imperii Principis injuste invasas, & sanguine inundatas, Monasterium S. Galli aliaque expilata, antiquissimam Bibliothecam direptam, templa vastata, statuas confractas, sacra polluta, Religiosos viros, ipsum adeo Legatum suum contra jus gentium indigne habitum, naves ad discessum negatas, pilas igniarias in ejus ædes emissas, subvasallos Imperii ad homagium adactos. Cæsaris literæ.

Non commissurum se, addebat, ut Toggenburgum, Comitatus & antiquissimum feudum Imperii eripiatur Principi Imperii. Adhæc pactis & fœderibus Helveticis (de anno 1469, 1531, 1599) caveri, nequis status causis alterius subditorum se misceat, quod factum a duobus Cantonibus, ad quos res Toggenburgicæ nihil pertinebant. Petiit denique Cæsar, ut per arbitros turbæ & lites componerentur, copiæ abducantur, Princeps in integrum restituatur.

At duo Cantones fœderati his tam parum sunt moti, ut majori etiam ardore bellum prosequerentur, Badenam, Rapperschwilam, Wesenam expugnarent, in Svitenses, quin & Lucernenses terras, contra ac promiserant, irrumpentes, & per Hollandicum Viennæ

 Legatum

Holl. Legati responsio. Legatum proponerent, ad Helvetos pertinere, res Toggenburgi ordinare, illud non esse feudum Imperii; Abbatem ad Imperium nihil contribuere; solo titulo esse Imperii Principem, sicut alios plures in Helvetia; eum se dudum ad Helvetos applicuisse, ad quatuor præsertim Cantones, Tigurum, Lucernam, Svitium, Glaronam, Protectores, atque per hoc ab omni externa protectione se subtraxisse: communem causam passuram, si Bernates legiones suas, stipendiis Hollandicis militantes, in patriam revocare cogerentur. At Cæsar, hæc vane jactari ratus, suo institit proposito.

Atque, accedentibus Gallici & Sabaudici Legatorum, prout etiam Cantonum neutrorum studiis, id effectum, ut Aravii Congressus ad componendam pacem institueretur: conventumque tandem in aliquot articulos, quibus subscripserunt ex Catholicis Lucerna & Urania.

Sed tres reliqui Cantones necdum eo ventum censebant, ut pacem illam acceptare cogerentur, rusticis quoque Illustrissimi cujusdam Cantonis obstrepentibus, bellum continuatum est, donec ad pugnam prope *Vilmergam* (ad quam superiore sæculo Catholici tam gloriose triumpharunt, subsequente annua solenni memoria) ventum tandem est. Prælium ad Vilmergam.

Catholici in colliculo positi hostem in fugam jam conjecerant, cum opportuno eo loco deserto, in plana descendentes, ut hostem fugitivum persequerentur, ab eo, inversa fronte strenue dimicante, victi, & in fugam compulsi sunt.

Vulgare murmur varia de hoc prælio sparsit, quæ nolim commemorare: hoc solum dico, non esse, cur Acatholici inde superbiant. Discordiæ Catholicorum, & rusticorum insolentiæ debuerunt victoriam: prout etiam pacem, quæ brevi post Aravii secuta est.

Art. III.

Pax Araviensis, & Badensis.

175. Longum foret, omnes articulos *in extenso* recensere; igitur ea tantum, quæ notabiliora mihi videntur, summatim referam.

Badena, Bremgartum, Mellinga, quæ octo antiquioribus Cantonibus fuerant communes, Tigurinis & Bernatibus ceduntur, prout etiam Rappersvilla, quæ ad Urios, Svicios, Subsylvanos, &

& Glaronenses spectaverat; salvo tamen in his civitatibus jure Glaronensium, qui bello se non miscuerant: salvis etiam pristinis harum urbium juribus & privilegiis; salva denique per omnia Religione Catholica, ejusque libero exercitio.

Berna in communionem gubernationis Turgojæ, Rheni vallis, & Sargantii assumitur. Statuitur amnestia. Causa vero Toggenburgica, propter quam bellum cœptum est, ad amicam compositionem remittitur.

De Religione in locis communis gubernationis 32 articuli sunt promulgati, videlicet, ut ubi mixta est, pars utraque pari jure fruatur, & in exercitio suo permaneat. Majora negotia ad diætas remittantur. Causæ Ecclesiasticæ Catholicorum, uti matrimoniales & quæ ad cultum Divinum aut disciplinam spectant, coram eorum Judice Ecclesiastico tractentur, quin gubernator se miscere possit.

Pars neutra ad alterius ceremonias, processiones, ritus, festa teneatur. Nemini tamen licet ea impedire, aut ludibrio habere. Pacis articuli. Gubernatores & subditi jurent juxta ritum suæ religionis. Ubi templum utrique religioni est commune, altera in æstate ad horam usque octavam, in hyeme usque ad nonam utatur, altera postea: intra hebdomadem utrique pateat ad suas functiones. Baptisterium & cœmiterium quælibet pars suum habeat.

Utrilibet fas est, novum templum suis sumptibus pro se erigere; sed tunc amittit jus in antiquum. Si pars altera suis sumptibus vellet templum ampliare, id licitum esto, absque tamen præjudicio cultus Divini, sacristiæ, & altarium Catholicorum. Protestantibus permittitur, ad aliud vicinum suæ religionis templum exire.

Ubi sola Protestantium religio exercetur, soli bona Ecclesiæ administrent. Ubi vero est mixta, & bona templi necdum sunt divisa, dividantur: nullaque pars alteri postea contribuere teneatur. Collatores Beneficiorum, quæ Tigurinæ synodo sunt incorporata, ex tribus, sibi præsentatis, unum eligant. De bonis, a personis Ecclesiasticis relictis, in communibus Præfecturis, nihil detrahatur.

Pax publica anni 1531 aboletur; hæc autem eidem substituitur. In Turgovia, Rheni valle, & Comitatu Sargantino officiales sint mixti, aut alternent. Pupillis tutores suæ religionis dentur. Justitia indifferenter utriusque religionis consortibus administretur. Peregrini non assumantur in cives in Præfecturis communibus sine consensu omnium Cantonum, ibi gubernantium.

 Si

Si bellum orirerur inter Cantones coimperantes, communes provinciæ neutras partes sequantur. Nulla munimenta in iis construantur sine consensu omnium, quorum interest. Personæ ad mortem condemnatæ nullo modo compellantur mutare religionem. Convitia vetantur. Altera Religio appelletur *Catholica*, altera *Evangelica*. Quoad justitiam, hæreditates, successiones utriusque sit par & æqua conditio. In Diætis Corporis Helvetici duo sint Protocollistæ, alter Catholicus, alter ex Protestantibus.

Ex his apparet, quam dispar hic fuerit paciscendi conditio. Cantones Catholici sæculo XVI & XVII insignes de Protestantibus retulerunt victorias, nihil tamen istis per pacem fuit ademptum, sed omnia in integrum restituta. Hac autem pace, cum Protestantes per discordiam Catholicorum essent victores, plures urbes & districtus in liberis præfecturis sub traxerunt; cum tamen ob solum Toggenburgum Tigurini & Bernates se bellum gerere profiterentur.

Pax dura.

Quia autem etiam Religioni Catholicæ hæc pax erat perniciosa, cum in locis mixtis dividenda essent bona Ecclesiastica, quæ hactenus perceperant Catholici, & Tigurini atque Bernenses eam in commodum suæ sectæ exequebantur, plurimæ ortæ sunt lites, præsertim Frauenfeldæ, Zurzachii, Diessenhofii, Episcopi Cellæ, Arbonæ, Episcopo etiam Constantiensi & Curiensi graviter conquerentibus.

Habent hoc nempe Protestantes; quando Catholici vel pugillum terræ occupant, aut more pristino, in locis præsertim mixtis, volunt vivere, altum clamant, variosque in sacris & civilibus ponunt obices: ipsi vero, ubi viribus prævalent, sese intrudunt, omniaque ad ingenium sectæ suæ invertunt.

Protestantium agendi modus.

Experta hoc est isto quoque sæculo non modo Grisonia, Vallis Tellina, Wormii, & Clavennæ Comitatus, Grisonibus subditi, sed Vallis etiam Rhenana (Rheinthal) Toggenburgum, Sarganti-nus, & Badensis Comitatus, Turgoja, atque contentæ in ea, Frauenfelda, Zurzachium, Episcopi-Cella, Arbona, Diessenhofium, Steina, Clingnavia, Neokirchium, Wasserstellium aliaque loca non pauca, in quibus non modo, intrusis in Senatum, & officia publica Protestantibus, & quidem majori numero, sed in sacra quoque grassati, Ecclesiasticos nostros fructibus spoliarunt, eaque Ministellis attribuerunt, Episcopum Constantiensem jurisdictione sua, qua temporali qua Ecclesiastica privarunt, non attenta demonstratione antiquissimi juris.

Appel-

Appellant quidem ad pacem suam Araviensem, quam pro arbitrio suo interpretantur. Sed quomodo tertius, Episcopus e. g. Constantiensis, qui nullam belli partem habuit, jurisdictione sua, dudum jure quæsita, & per plura sæcula quiete possessa, privari potuit?

Compaciscentes septem Cantones, inquiunt, supremos esse Turgojæ, aliarumque, quas supra dixi, civitatum Dominos. Hoc non disputo (quamvis Episcopo etiam Constantiensi &c. in pluribus ex illis temporalis quoque Jurisdictio competat, & inter Condominos etiam sit Glarona, quæ nec in bello nec in pace partem ullam habuit, neque consensisse legitur). At demus, septem Cantones compaciscentes, plenos fuisse Dominos in temporalibus, num etiam in sacris & spiritualibus?

Compaciscentes quinque Cantones Catholici nunquam sibi arrogarunt Jurisdictionem Ecclesiasticam & Spiritualem, & hinc aperte sunt protestati, intentionis suæ non fuisse, tertium jure suo quæsito privare. Non igitur in spoliationes illas jurium & bonorum Ecclesiasticorum consenserunt, nec consentire potuerunt, cum scirent, ea a jurisdictione & dominio temporali esse exempta. Imo neque Protestantes erant eorum Domini, nec jurisdictionem in illa habuerunt. Quomodo ergo de re & jure alieno disponere poterant? At illi, viribus suis feroces, via facti progressi sunt, solique, sub prætextu executionis circa bona & jura Ecclesiastica pro lubitu disposuerunt, de quibus, tanquam alienis, pacisci non poterant.

Interea, cum Princeps San-Gallensis paci Araviensi non esset inclusus, Tigurini & Bernenses ditiones ejus per quinque adhuc annos usurparunt, & in verba sua adegerunt. Tentata quidem Rosaci anno 1714 concordia, sed cum Toggii declararentur liberi, & Imperator manum apposuisset, noluit Princeps habere ratum tractatum, sibi & Monasterio suo tam perniciosum. Atque sic hæsit negotium usque ad annum 1717, quo post quinquennale exilium, & toleratas forti animo ab heterodoxis gravissimas persecutiones pientissime obiit Leodegarius Lucernas, ex familia Burgisseria natus, S. R. I. Princeps, Comes & Dominus Toggenburgi, ad S. Galli Abbas. **Indignitas in S. Gallum.**

In

In ejus locum electus est in Monasterio Mereraviensi Josephus Rudolphi, natus Laybaci in Carinthia, cujus agnati Oenipontum transtulerunt domicilium, in Academia ibidem Jurisprudentiæ Professores celebres.

Pax Badena cum S. Gallo.

Novus hic Præsul anno sequenti 1718 cum Tigurinis & Bernatibus *Badenæ* pacem iniit; qua in suas provincias, etiam Toggenburgicas, restituitur, asserto dominio & superioritate territoriali, salvis tamen etiam Toggiorum subditorum juribus & privilegiis.

Senatus Toggenburgicus constet 60 viris, 30 Catholicis & 30 Protestantibus, a communitatibus eligendis, sed ex Toggiis. Gubernatorem, quemcunque placuerit, constituere est penes solum Abbatem Principem. Sola Religio Catholica & Zwingliana aut Helveticæ Confessionis, tolerentur. Abbati & Monasterio omnia ablata restituantur. Jus confirmandi pastores, etiam Acatholicos, est penes Abbatem.

Multa alia constituuntur, circa senatum, emptionem bonorum immobilium ad manus mortuas devenientium, libertatem religionis utriusque, scholas, divisionem fructuum, templa construenda, Synodum, Ministros Acatholicos in una ex quatuor urbibus Acatholicis, videlicet Tiguri, Bernæ, Basileæ, aut Scaphusii examinandos, circa electiones communitatum, collationes Principis &c.

Si autem circa hæc vel alia oriretur inter Principem & Toggios subditos controversia, ea coram sex Cantonibus, quorum tres Princeps, tres vero Toggii nominabunt, vel amica compositione, vel juris ordine, non vero via facti, decidentur. In Turgoia & Rhenana valle pax Araviensis observetur, sitque plena amnestia.

Hanc autem conventionem, necessitate & temporum calamitate extortam, Clemens XI Papa per Breve, in Archivio custodiendum, irritam declaravit. Nec cessarunt deinceps gravamina & querelæ, ab utraque parte propositæ, ob diversam pacis interpretationem, prout contigit etiam post pacem Westphalicam.

Art.

Art. IV.

Acerba pacis executio. Fœdus Cath. Cantonum cum Gallia. Cur Protestantes non accesserint?

Vix pax Araviensis erat confecta, cum Tigurum & Berna triumphantes, executionem illius adversus Catholicos pro arbitrio susceperunt. Nulla amplius pacta, privata & publica, quantumvis antiqua & roborata, nullæ Consuetudines & usus vetusti valebant. Divisa Ecclesiarum bona cum Acatholicis, Senatores novi ex eadem gente constituti, in angustias conjecti Catholici, erecta nova templa, prout factum Badenæ, Catholicis sub Acatholica dominatione nec gemere ausis. 1712. Executio Protest.

Intercesserant quidem Cantones Catholici, nunquam suæ intentionis fuisse, ut authentica pacta usus que per nuperam transactionem convellerentur, neque ut Episcopo Constantiensi, tanquam tertio, jura sua diminuerentur. Sed pars aversa nullas aures audiendi habuit; quia timeri se credebat, & pro lubitu dominari posse.

Interea autem septem Cantones, ex integro Catholici, una cum Vallesiana Republica, non modo *Fœdus Aureum*, ut vocant, anno 1585 erectum, 1655 repetitum, de Religione Catholica conservanda ac defendenda renovarunt, sed antiquum etiam cum Galliæ Rege 35 articulis, typo impressis, comprehensum. Summatim duntaxat aliquos refero. Fœdus cum Gallia.

1. Quamvis non omnes Cantones ad hunc tractatum concurrant, omnes tamen ad illum subscribendum invitentur, ut necessitatem illius videant.

2. Antiqua fœdera cum Gallia renovantur, præsertim anno 1521 & 1663 inita.

3. Hoc fœdus omnes, etiam futuros Reges Galliæ obliget, ad servandam perpetuam cum Helvetis pacem.

4. Si Gallia invaderetur, sive ab externis sive internis viribus, Helveti implorati permittent Regi 16000 virorum, sed non plures, conducere, non mari sed terra militaturos. Conductio autem eorum fiet sumptibus Regis, qui etiam belli officiales potest constituere, sed ex locis Helvetiæ, in quibus milites conducuntur, eligendos; nec dimittantur, nisi solutis ex integro stipendiis.

5. Si Corpus Helveticum, aut Canton, aut Status aliquis ab externo invaderetur, Gallia mittet tantas copias, quantæ petentur. Si autem internæ turbæ orirentur, Gallia, a parte gravata requisita, primum mitibus utatur remediis, dein vero, si ista non proficerent, viribus suis lædentem coget, ut intra limites Helvetici fœderis consistat.

6. Helveti, sub Gallicis stipendiis militantes, liberi sint a contributionibus, nisi negotientur, aut commercia tractent.

7. Si autem his abuterentur, merces amittant, & ab Helveticis suis Judicibus puniantur.

8. Tempore belli singuli quot mensibus accipiant 17 libras Gallicas, Duces vero superiores 1960 libras: pacis vero tempore illi 16 libras, isti 1000.

9. Si Centurio 175 conduxerit, cohors habeatur pro completa: pro deficientibus vero 25 viris Capitaneus stipendium percipiet; quia Rex numerum Officialium auxit.

10. Si autem numerus sit infra 175, Centurio nihil habeat præcipuum.

11. Si Centurionis cohors bello sit attrita, 4 aut 5 menses ei concedantur, ut illam reintegrare possit.

12. Centurioni singulis mensibus pro tota cohorte solvatur stipendium.

13. Quando fit delectus militum, Rex pro qualibet cohorte, ad 200 viros computata, anticipato vult solvere 6000 libras, quæ tamen postea subtrahentur.

14. Conducti necessaria in finibus Galliæ recipient, & dimissi usque ad fines Helvetiæ.

15. Vacantibus Ducum officiis Rex Officiales ex eadem legione substituet, habita ratione agnatorum, eorumque, quos Canton commendabit.

16. Inferiores Officiales proponant eos, quos Centurionis munere dignos judicaverint.

17. Captivis, ægrotis, aut in obsequio Regis absentibus, nihil detrahatur.

18. Si Capitaneus dimittatur, subrogetur alius ex eodem Cantone. Si autem cum cohorte sua abdicetur, non tenentur Helveti sub alio militare.

19. Supplementa copiarum a Cantone, per quem transeunt, ad desertionem non sollicitentur, aut conducantur.

20. Nul-

20. Nullus Gallus militet adversus Helvetos, & nullus Helvetus adversus Galliam.

21. Si Rex aut Delphinus expeditionem ipse suscipiat, Helvetii milites eum sequantur.

22. Si Rex vellet rursus ingredi in possessionem regionum, prout in fœdere, cum Francisco I inito, continetur, Helveti non assistent.

23. Si Galliæ & Helvetiæ sit bellum contra tertium, neutra pars sine altera pacem faciet.

24. Helveti in Gallia tanquam incolæ habeantur; igitur hæreditabunt, & hæreditates eorum in Helvetiam transferantur: possunt etiam negotiari, modo se legibus loci conforment.

25. Iisdem libertatibus Galli in Helvetia fruantur.

26. Rex confirmat omnia privilegia, quæ unquam Nationi Helveticæ in Gallia sunt concessa.

27. Hostes Galliæ & Helvetiæ, apud neutram tolerentur, sed extradantur.

28. Uti etiam fures & raptores.

29. Liber sit utrinque militum transitus, sic tamen, ut incolæ nullum detrimentum patiantur.

30. Pars utraque se obligat, Actoribus promptam administrare justitiam.

31. In hoc fœdere excipiuntur Papa, Sedes Apostolica, Sacrum Cardinalium Collegium, Sacrum Romanum Imperium, Domus Austriaca, Florentia, & Domus Medicæa.

32. Condemnatum in Gallia etiam in Helvetia persequi oportet, si ibi resideat, & vicissim.

33. Omnes pensiones continuentur, & acurate solvantur, prout Solodori usitatum, & in valore Helvetico.

34. Quamvis autem plures ab obligationibus hujus fœderis fuerint excepti; si tamen quis eorum vel Galliam vel Helvetiam invaderet, pars altera illi succurrat.

35. Hoc fœdus semper sancte observetur, & omnibus aliis fœderibus, ab anno 1521 initis præponatur. *Hæc est summa hujus fœderis, anno 1715 contracti.*

Quamvis autem hoc fœdus in plerisque articulis conveniat cum eo, quod anno 1663 omnes Helvetiæ Cantones inierunt cum Gallia, ipsique etiam Acatholici sint invitati, nec appareat, quod ipsis displicere admodum possit; displicuit tamen, id præsertim, quod articulo V conventum est. Suspicati sunt etiam, nescio quos, ar- **Cur Protest. non accesserint.**

 ticulus

ticulos secretos, sibi periculosos. Sed tantum suspicati sunt, memores forte eorum, quæ adversus Catholicos acta sunt, non sine imagine prætensæ dominationis.

Alii suspicabantur, id inter alia actum, ut, rescisso tractatu Araviensi, Badenæ Comitatus iterum fiat communis quinque Cantonibus Catholicis, qui in bellum tracti sunt. Sed, quod dixi, res tota intra suspicionem, fortassis non optime sibi consciam, stetit.

Hoc fœdus Regis Christianissimi nomine iniit Comes de Luc, ejusdem ad Helvetos Legatus, qui paulo post Viennam Orator abiit. Caracciolo autem, Pontificio Lucernæ Nuntio Acatholici varia affinxerunt, quæ non nisi odium, & ideæ male conceptæ, ipsis suggesserunt. Trautmansdorffium, Cæsaris Legatum, non legimus contra hoc fœdus aliquid movisse, cum Imperium cum Domo Austriaca fuerit exceptum.

Art. V.

Variæ sectæ inter Protestantes Helvet. Crisis de illis. Causa Barenthalensis. Formula consensus Helvetici graves dissensus excitat, & discordias inter ipsos Protestantes.

177. Variæ sectæ in Helvet. A pluribus jam annis in Acatholicis Cantonibus diversæ sectæ emerserant, uti Socinianorum, Pietistarum, Arminianorum, Visionariorum, qui privato suo spiritui inhærentes, & scripturas sacras pro libidine interpretantes, varios errores disseminarunt. Quare Tigurum, Berna, Basilea, Scaphusium, severe prohibuerunt anno 1717, ne id genus homines tolerentur, sed omnes ad confessionem Helveticam & libros symbolicos remitterentur. Plures propterea virgis cæsi in exilium ejecti sunt, cum comminatione, capite luituros, si redirent. Hæc est libertas conscientiæ, toties jactata.

Verum non video, cur homines istos persequerentur, cum ad purum Verbum Dei & inspirationes cælestes se referrent. An non Zwingliani & Calvinistæ id ipsum faciunt? Confessionem suam & libros smybolicos ex verbo Dei extractos, inquiunt. Unde hoc Crisis de illis. sciunt? quinam extraxerunt? nunquid homines fallibiles, qui spiritui suo innitentes Sacram Scripturam pro lubitu sunt interpretati? vel

vel unde sciunt, hunc sensum suum esse sensum Scripturæ, præsertim cum multi hominum milliones Scripturam aliter, ac ipsi, interpretentur?

Ut quid ergo Socinianis, Pietistis, Quackerianis aliisque enthusiastis irascuntur, cum eodem fundamento nitantur, nempe Scripturæ, secundum suum spiritum & phantasiam intellectæ atque expositæ? si dicas, nigrum esse illorum spiritum; an non hoc ipsum tibi potest regerere? quis jam inter vos erit judex? Scriptura? at pars utraque ad illam appellat. De ipso sensu Scripturæ inter vos est quæstio. Si dicas, tuum sensum esse clarum, ille suum clarissimum dicet. Si unum locum Scripturæ per alium velis explanare, idem ipse faciet, & textus textibus cumulabit.

Profecto, nisi judex aliquis visibilis & infallibilis in terris agnoscatur, nulla unquam erit certitudo, quo sensu controversi Scripturæ textus accipiendi veniant. Si serram contentionis ad te trahas, alter iisdem viribus ad se retrahet. Incerta, dubia, fluctuantia erunt omnia, in præjudicium providentiæ Christi erga suam Ecclesiam, cui tam magnifice assistentiam suam, stabilitatem, & infallibilitatem promisit. An vacua sint promissa Evangelica?

Certe, qui solam Scripturam controversiarum judicem constituit, idem facit, ac ille, qui solum Corpus Juris forensium causarum judicem assignat. Corpus Juris non est judex, sed debet esse in Republica judex, qui secundum illud pronuntiet. Pars utraque litigans se refert ad leges: sed judex decidere debet, cui leges faveant. Leges fundamentum sunt judicandi, sed non sunt judex. Geneva, memor fortassis, cui Domino obsequium subtraxerit, suisque munimentis non satis fidens, illa hoc tempore mirum in modum perfecit auxitque. Bernates & Tigurini ducenta thalerorum millia ad hoc opus suppeditarunt, & quidem in viginti annos absque censu.

Non tanta fuit concordia inter Abbatem Petrohusanum, & Creüzlingensem, qui de prioritate loci certabant. Lis ad Romanam aulam fuit delata, & Cæsaream. Illa per Rotam pronuntiavit pro Creuzlingano, allegans consuetudinem, ista cum Circulo Suevico pro Petrohusano, allegans pariter possessionem, & prioritatem Status, eo quod esset Prælatus S. R. Imperii, simulque contra forum Romanum excepit, eo quod hæc causa temporalis, ut inquiebat, ad Imperatorem spectaret. **Lis inter Abbates.**

Causa Bärenthal.

Plus rumoris excitavit causa *Bärenthalensis*. Quippe Bärenthalii, loco ad Principem Sigmaringanum spectante, Jacobus Beck, Philosophiæ Studiosus, & Joannes Tannefel, faber lignarius, allatis Tiguro libris, plebem pervertebant. Datus uterque in corcerem primum in Præfectura Speichingensi, Austriacæ ditionis, tum Viennæ, quo abducti sunt.

Ingentes hæc res motus excitavit. Tigurini, ad quos nihil pertinebat, non modo pecunia, libris, subsidiis errores fanaticæ hujus plebeculæ fovebant, sed etiam ad Regem Borussiæ & Ducem Wirtembergiæ litteras dabant, querelarum plenas: Anglia insuper & Hollandia in partes tractæ. Ratisbonæ ingens gravamen propositum, & ad *Dictaturam* datum.

Denique, cum totum Corpus Evangelicum (ut se ipsum appellat) altum clamaret, & minaretur, captivi libertate donati sunt, Bärenthalenses vero, qui erroribus suis inhærebant, Mönsheimium, Wirtembergicæ ditionis pagum, migrarunt. Ubi, cum ipsi nescirent, quid crederent, Ministellus Tigurinus, a quo magis perverterentur, illis datus est. (anno 1720)

Tigurini Præcones eodem anno relationem publicarunt hujus causæ falsis & exaggerationibus plenam; prout ostendit P. Emmanuel Koffler S. J. tunc temporis superior Residentiæ Rottwilensis, scripto in lucem edito.

Formula Consensus

Cæterum ex Protestantibus non tantum multi in Pietismum, aliasque sectas abierunt, sed inter se ipsos etiam vehementer collisi, alter alterum damnabat. Magnam causam dabat dissensioni nova *Formula consensus*, quam Acatholici in Helvetia ediderant, & ad quam omnes adigebant, ad demonstrandam forte libertatem conscientiæ, quam olim identidem ingeminabant.

Reprobata;

Ægerrime hoc ferebant, non Lutherani solummodo, in alterum extremum discedentes, sed Calvinistæ quoque. Unde Rex Borussiæ ad Cantones Acatholicos scripsit anno 1722, graviter conquestus, quod homines adigere vellent ad novam suam Formulam, in qua plura difficilia contineantur, præsertim de prædestinatione, quæ non modo ab aliis Protestantibus, sed etiam ab ipsis Reformatis non admittantur: neminem cogi posse ad confessionem, de cujus veritate non sit convictus. Doctrinam de generali & particulari gratia non esse clare expressam in Scriptura Sacra.

Scripsit

Scripsit etiam ad eosdem Rex Angliæ, relatum sibi, scriptum quoddam, quod *Formulam consensus* appellarent, inter Protestantes Germaniæ magnas turbas excitare, ac proin neminem ad subscriptionem cogendum.

Est autem hæc Formula Consensus nova confessio, a confessione Helvetica diversa, a Joanne Henrico Heideggero, famoso Præcone Tigurino, fabricata, quæ, sicut olim liber Concordiæ Lutheranorum, graves inter Protestantes motus concitavit, manifesto argumento, quanta in Corpore Evangelico sit unitas fidei. Tigurini & Bernates eandem acceptarunt, eamque in Lausanensem Academiam inducere volebant, sed cum magna Professorum contradictione. A Basileensibus quoque & Neocomensibus Theologis fuit rejecta, & a Werenfelsio strenue confutata. **Quia nova.**

Eo vero hæc Formula importunior visa est, quod hoc ipso tempore Corpus Evangelicum, sic dictum, laboraret Ratisbonæ, ut inter Protestantes unitas aliqua fidei & fraternitas induceretur. Quare a Corpore Evangelico anno 1722 Conclusum fuit formatum, & ad Dictaturam traditum; quo acerbe querebatur, negotium *Unionis* a quibusdam pacis osoribus (Protestantibus) pessime fuisse traductum, scriptisque etiam publicis acerbissimis verbis & expressionibus reprehensum, quæ remedium requirant, ut Unum Corpus Evangelicum constitui possit, absque Theologicis controversiis & dissensionibus, sicut omnes Augustanam Confessionem profitentur. **Unio quæsitur.** **Sed frustra.**

Vetat deinde, ne pars altera Protestantium alteram conviciis appetat, jubetque, ut se invicem *Evangelicos*, vel *Augustanæ Confessionis Consortes* appellent: si autem necessaria foret distinctio, Lutherani vocarentur *Evangelici*, Calvinistæ vero *Evangelice Reformati*: salvis cujusque regionis, civitatis aut loci constitutionibus Ecclesiasticis, consuetudinibus, ritibus, ceremoniis.

Volebant igitur Legati isti Protestantes unum corpus conficere, licet membra in pluribus principalibus fidei articulis, uti circa Cœnam Domini, &c. inter se toto cælo distarent, modo convenirent in hoc fidei suæ articulo, quo Papa sit Anti-Christus, & Ecclesia Romana meretrix Babylonica.

Scripsit

Scripsit deinde hoc Corpus Evangelicum ad Tigurinos & Bernates, hortaturque, ut ad Formulam Consensus neminem contra suam conscientiam cogant. Responderunt duo Cantones, se nihil magis optare, quam Unionem inter Evangelicos, sperare autem, libros suos symbolicos, inter quos esset Formula Consensus, jam anno 1675 confectam & receptam, nullum posituram obicem, cum secundum Verbum Dei sit formata.

Lausana rejicit Formulam.

Cum dein Bernenses iterato urgerent, ut Lausanna Formulae subscriberet, haec recurrit ad Regem Angliae, qui anno 1723 ad Protestantes Helvetiae rescripsit, aegro animo se accepisse, quod Formulae, apud potiores Protestantes tam scandalosae, & a quibusdam etiam Helvetiae locis rejectae, adhuc insistant. Petit denique, ut subscriptionem a nemine exigant. In eundem ferme sensum illis Rex Borussiae scripsit, voluitque, ut omnino aboleatur Formula.

Aliique.

Nec Reges tantum isti, sed privati quoque, & quidem, quod fieri solet, vehementius in illam calamos Acatholicos acuerunt. Amstelodami in Hollandia, Hamburgi, Rostochii, Helmstadii in Germania, aliisque ex locis acerba contra eam scripta prodierunt, nec amplius Formula consensus, sed dissensus & discordiae appellabatur. Sed Praecones Tigurini vices reddebant; nolunt enim videri debitores; quamvis aliquando sint, quod propria experientia didici.

Rixae propter illam.

Abbatiscellenses Zwingliani Formulam abrogarunt. Quae res in synodo urbis San-Gallensis, ad quam pertinent, non leves rixas excitavit, prout etiam in Grisonia, Basileae, Neocomi &c.

Haec eum in finem retuli, ut prudens lector videat, quam immerito Protestantes nobis objiciant Controversias nostras, cum ipsimet iisdem obruantur. Ubi hoc adhuc ingens discrimen intercedit; quiscunque vel in uno articulo a professione fidei nostrae recedit, non amplius noster est: ipsi autem, quamvis in multis discordent, maneant tamen fratres, & Unius Corporis Evangelici membra. Haec est unitas ipsorum Ecclesiae.

Art.

Art. VI.

Causa Udlingenschwvilensis graves lites excitat. Componitur. Papæ epistola. Causa Dotis Monialium.

In annum 1725 incidit *causa Udlingenschwilensis*, quæ Lucernam cum Episcopo Constantiensi, Nuntio Apostolico, ipsoque adeò summo Pontifice collisit. Res quoad substantiam sic habet. 178.

Udlingenschwilæ, pago in Præfectura Habspurgensi Lucernensis ditionis, Præfectus loci festo Dedicationis templi populo saltandi licentiam dedit, negavit Parochus Andermatt, saltumque publice interdixit.

Hæc scintilla magnum excitavit incendium. Senatus quippe Lucernensis, jurisdictionem suam læsam ratus, Parochum iterato accersivit, monito etiam de hoc Commissario Episcopali. At Parochus opposita exceptione fori, se scripto excusavit, absque facultate superiorum Ecclesiasticorum comparere se non posse. Causa Udlingenschwil.

Igitur Senatus Parochum, ceu contumacem, deposuit, atque ditione Lucernensi excedere jussit, alio in ejus locum electo, cui tamen confirmatio Ecclesiastica & cura fuit negata. Nuntius & Episcopus Parochum restitui petierunt. Recusavit Senatus. Quare Nuntius, Dominicus Passioneus clam Lucerna excessit, & Altorffium, oppidum nobile in Uraniensi Cantone situm, abiit, scripto relicto, quo Immunitatem Ecclesiasticam violatam questus est. Episcopus quoque, factum improbans, scripta ad Senatum epistola jura sua læsa fuisse, opponebat.

Respondit Senatus, saltum rem esse mere temporalem, jurisdictioni Senatus subjectam sæpiusque ab eodem, aut a Præfectis locorum permissum, aut negatum. Parochum igitur in jura Senatus involasse: male consultum fore Principi aut liberæ Reipublicæ, cujus potestas in suo territorio non sit minor ac Regia, si refractarium Clericum non posset citare ad audiendum verbum Principis, eumque, in contumacia persistentem, e ditione sua relegare. Usu ac consuetudine, longa traditione a Majoribus accepta, & præsumptione privilegii antiquissimi, se esse munitos. Adhæc Clericum permanere partem civitatis, membrum ipsius, civem Reipublicæ. Immunitatem Ecclesiasticam non esse concessam in ruinam Status publici. Parentem posse Clericum filium immorigerum & inquietum domo expellere, cur non & Respublica refractarium, ne subditi seducantur? Argumenta Senatus.

Repoſitum, privilegium fori toti corpori Eccleſiaſtico fuiſſe conceſſum; Epiſcopum Clericorum in ſua Diœceſi eſſe Judicem ordinarium: judiciariam ejus in Clericos, & cauſas Eccleſiaſticas poteſtatem a Chriſto fuiſſe inſtitutam, ab Apoſtolis ſtabilitam, a ſanctis Patribus frequentatam, a ſummis Pontificibus & Imperatoribus confirmatam. Non negari ſupremo Principi aut Reipublicæ independenti juriſdictionem etiam in Clericos, in caſibus exceptis, videlicet, ſi committant crimen perduellionis, proditionis patriæ, læſæ Majeſtatis, in quantum neceſſarium eſt ad tuitionem Reipublicæ, cum moderamine inculpatæ tutelæ exercendam: at hunc caſum nequaquam eſſe talem, ſed ſubjectum juriſdictioni Epiſcopali. Clericos per ſacros ordines eximi a poteſtate ſæculari, ut tanquam rei citari non poſſint ad tribunal laicum. Eos proin eſſe cives Reipublicæ, ſed exemptos & privilegiatos. Neque exemptionem iſtam ad ruinam Status politici tendere, exemplo feliciſſimorum & potentiſſimorum Imperatorum ac Regum demonſtrari. Parochum denique, ab Eccleſia inſtitutum, a Catholico Principe, ſine ullo ad poteſtatem Eccleſiaſticam recurſu deponi, qui nullo crimine excepto teneatur, rem videri omnino novam.

Parochi.

Denique negotium ad ipſum ſummum Pontificem fuit delatum anno 1726, qui ad Lucernates ſcripſit, cum dolore ſe intelligere, acta aliqua, paucis inſtigantibus, fuiſſe contra debitam ſacræ auctoritati venerationem, quæ Eccleſia a filiis non exſpectaſſet, nedum ab ejusdem Defenſoribus. Reſponderunt, nec ſe nec alium Catholicum Principem teneri, Eccleſiaſticum, non ſolum non confidentem, ſed manifeſte & obſtinate injurioſum, ſeditioſum, & verba Principis audire reſpuentem, in ditione ſua tolerare: ſuæ Sanctitatis judicio relinqui, an non in his circumſtantiis providendum fuerit, ut alius ſubſtituatur, ne populus cultu Divino, & Sacramentorum adminiſtratione careat.

Cauſa ad Papam.

Papa quatuor Cardinalibus negotium commiſit examinandum, quibus viſum, deſtituendo parochum, & alium ſubſtituendo actum contra ſacros Canones.

Catholici Cantones communi nomine ad Papam ſcripſerunt, petieruntque, ut cauſa amica compoſitione finiatur; quod tandem anno 1727 factum. Lucerna judiciales citationis terminos Cancellariæ officialium errori attribuit. Mandatum eligendi novum parochum revocavit, Papa autem conceſſit, ut parochus Andermatt neque ad parochiam Udlingenſchwilenſem, nec territorium Lucernenſe admittatur, novusque cum conſenſu Epiſcopi eligatur, cum ex-

Cauſa componitur.

exclusione tamen Milleri (qui Andermatto subrogatus fuerat) pro hac vice. Andermattus vero Constantiam abiit, ubi in Collegiata Ecclesia S. Joannis Canonicatu est potitus.

Papa dein paternam & charitate plenam scripsit Epistolam, quam hic subjungendam duxi. Sic habet:

Benedictus Papa XIII

Dilecti filii,

Salutem & Apostolicam Benedictionem!

„ Quod de eximia vestra in nos & hanc S. Sedem observantia nobis pollicebamur, ut nostram videlicet pro vindicanda Ecclesiastica Immunitate sollicitudinem religio & pietas vestra leniret, paternique animi dolorem filialis Lucernensium obedientia prorsus abstergeret, opportune repræsentarunt litteræ vestræ, die 20 mensis Decembris anni 1726 proxime elapsi ad nos datæ, atque a dilecto filio Comite de Julianis nobis redditæ, quas zeli vestri pro Ecclesiastica libertate tuenda testimoniis insignes, & reverentiæ significationibus refertas, studiosissime complexi sumus. Litteræ Papæ.

„ Ingenti enim cum animi voluptate intelleximus, parochum Ecclesiæ Udligenswilensis Leontium an der Matt non vestro jussu, sed inconsiderate ab incautis vestræ Cancellariæ Ministris fuisse ad curiam judicialiter accersitum: mandatum præterea, quo communitati Udligenswilensi indixeratis, ut novum parochialis ejus Ecclesiæ Rectorem eligerent, vos revocasse, adituros venerabilem fratrem Episcopum Constantiensem, ut, quæ ante dictus Leontius perperam gessit, in acta referat & cognoscat, suoque jure irritam nullamque declaret nominationem, a communitate factam presbyteri de Müller, eumque hac sola vice a nominatione excludat.

„ His profecto dilecti filii sapientiæ & obsequii luculentissimis argumentis tanta consolatione repleti sumus, tantoque superabundavimus gaudio, ut nihil nobis ad uberem plenamque lætitiam deesse videatur, quam ut occasiones nanciscamur, re ipsa vobis declarandæ, præclaræ, studiosæ, paternæque voluntatis. Dum autem merito gratulamur confirmatas & auctas vestra vir-

„ tute Lucernenſis nominis laudes, quibus Eccleſiaſticæ vos liber-
„ tatis Defenſores prædicat hæc Sancta Sedes, vobis Dilecti Filii
„ pignus præcipuæ charitatis & Apoſtolicam Benedictionem pera-
„ manter impertimur.

Datum Romæ apud S. Petrum ſub annulo Piſcatoris
25 *Jan.* 1727.

Cæterum plura de hac cauſa ultro citroque ſcripta fuerunt edita, & inter illa *Lucerna lucens Aletophili ad Aretophilum*, 6 Mart. 1726 edita, & in Gallicum dein verſa. Tres in ea quæſtiones proponuntur, 1 an ad parochum ſpectet, die feſto ſaltum permittere, vel prohibere, an vero ad Magiſtratum ſæcularem? 2 an Magiſtratus poſſit Clericum ad judicium ſuum citare. 3 An Magiſtratus poſſit Clericum, mandatis non obtemperantem, ditione ſua expellere?

Cauſa dotis Monialium.

Antequam hæc cauſa agitaretur, Lucernenſes interdixerunt, ne ingredientes Monaſterium ultra 1100 florenos importarent; quod propter Moniales ordinatum fuit. At interpoſuit ſe Nuntius, Immunitatem Eccleſiaſticam tali ſtatuto violari queſtus. Sed & hæc controverſia fuit compoſita, re in priſtinum ſtatum repoſita, ipſo Pontifice id urgente, & legem Senatus irritante.

Cum tempore defectionis Lucernenſes plures Sacerdotes in Valleſiam miſiſſent, ut Religio ibidem conſervaretur, hoc periculo depulſo, impetrarunt a Sede Apoſtolica, ut fructibus unius Canonicatus Beronenſis frui liceret, donec ſumptus, in eam rem facti, compenſarentur. Iſtis autem reparatis, Pontifex facultatem eis dedit, ſingulis decenniis renovandam, ut fructus illos in ſtipendia pro ſtudioſis Valleſianis poſſint applicare. Verum anno 1724 ſublatis iis ſtipendiis, Canonicatus ille eſt reſtitutus, fructibus uni ex 12 Exſpectantibus attributis.

Art.

Art. VII.

Capitulare Mediolanense cum Rhætis renovatur. Calvinistarum insolentia. Querelæ Episcopi Constantiensis. Disputatio de Asylo. Item Tigurina. Miles gloriosus Peracheri.

Anno 1726 renovatum est a Grisonibus *Capitulare Mediolanense* seu fœdus cum Imperatore. Erectum illud fuerat cum Rege Hispaniæ anno 1639, ratione Ducatus Mediolanensis defendendi, postea verò, cum Mediolanum ad Cæsarem esset devolutum, cum Cæsare: Acatholici Grisones mutatum illud volebant, quia in eo præscribitur, ut Vallem Tellinam, Wormii & Clavennæ Comitatus soli incolant Catholici; sed Catholicorum constantia, & Wenseri ejusque successoris Risenfelsii Legati Cæsarei, auctoritate effectum est, ut hic etiam articulus maneret insertus; unde 4000 Calvinistæ, qui irrepserant, excedere debuerunt; quamvis postea anno 1729 rursus irruperint: prout etiam in ipsam Grisoniam, ubi cum duas ferme tertias constituant (etsi in Religionis negotiis majora non valeant) pluribus locis, post confectam etiam pacem, se violente intruserunt, Episcopo Curiensi & Catholicis frustra se opponentibus. Contra vero, cum aliqui mercatores Catholici venirent in suburbium Curiæ, in quo est Ecclesia Cathedralis & Aula Episcopi S. R. I. Principis, cum ædibus Canonicorum, Magistratus urbis, ex integro Acatholicæ, non adquievit, donec dimitterentur.

179. Capit. Mediolan.

Religio in Grisonia.

Anno 1727 obiit Blasius Bender Abbas ad S. Blasii, per plures annos Cæsareus ad Grisones Legatus; cui successit Wenserus, & huic brevi avocato Risenfelsius, qui tandem effecit, ut Calvinistæ vi Capitularis ex Valle Tellina, Wormio, & Clavenna emigrarent, operam etiam jungente Episcopo Comensi, ad cujus Diœcesin provinciæ illæ pertinent.

Münsterthalii, loco Basileensi Episcopo subjecto, Bernenses in jura Episcopi involabant, prætenso titulo protectionis, qui tamen vix alius erat, quam quod incolæ a fide Catholica defecissent. Lis inde orta, acriterque agitata. Münsterthal.

Cum Episcopi soleant certis temporibus statum suæ Diœcesis Romæ Congregationi Cardinalium, ad negotia Episcoporum deputatæ, exponere, prodiit libellus hoc titulo: *Relatio concernens statum modernum Episcopatus Constantiensis, provinciæ Moguntinæ, nomine Joan-*

nis Francisci &c. in visitatione sacrorum liminum, suo ordine ac loco humillime offerenda pro anno 1712. *Romæ typis Josephi Nicolai de Martiis, superiorum consensu.*

In hac relatione, in quantum ad Helvetos spectat, conqueritur Episcopus, jurisdictionem suam sæpe turbari, non tantum in temporalibus sed etiam spiritualibus: in pluribus locis parochum singulis annis a communitate, suis nempe parochianis, debere petere, ut in parochia quasi confirmetur, quo impediantur animarum pastores, ne delicta illorum libere audeant reprehendere: ad pias causas non posse plus applicari, quam Magistratus concedat: causam debitorum, quæ ab Ecclesiasticis contrahuntur, ad tribunalia sæcularia trahi: Beneficia Ecclesiastica plus offerentibus obtingere, atque hinc Simoniæ pravitatem passim invaluisse: Jura Episcopalia, cathedraticum, subsidium charitativum, quartam Decimalem, primos fructus, non agnosci: sacros Canones, Concilium Tridentinum, non aliter recipi, nisi in quantum prætensis suis libertatibus non obstet.

Querelæ Episcopi Constantiensis.

Placet subjungere aliqua magis particularia. Anno 1702 Placidus Abbas Murensis, ex nobili Zurlaubiorum Tugii familia natus, opera & studio Trautmannsdorffii, Cæsarei ad Helvetos Legati, ultro oblato, creatus est ab Imperatore S. R. I. Princeps, haud æquo animo Helvetis id ferentibus. Et fuit Placidus vir magnus, qui diuturno felicique regimine Cœnobium Murense a Domo Austriaca fundatum dotatumque, ad summum splendorem perduxit, atque coemptis in Helvetia, & Suevia bonis locupletavit, Geraldo successore vitæ sanctimonia ejus vestigiis religiosissime insistente.

Abbas Murensis S. R. I. Princeps.

1705 ex Studiosis quispiam, Civis Lucernensis filius, in caupona famulam cellariam cultro confoderat. Fugit in Collegium S. J. quod 40 armatis obsidetur. Reposcitur. Opponitur privilegium asyli. Disputatur, an sit homicidium proditorium. Ad Episcopum pertinere decisionem, & sine ejus consensu reum non posse extradi, contendit Collegium. Interea vero reus in turrim veteris hospitalis contigui evadit, ibique deprehensus debita pœna afficitur.

Studiosi homicidæ causa.

Habita fuit Tugii sacra Missio a PP Fontana & Mariana S. J. Italis, per interpretem prædicantibus innumera hominum multitudine concurrente; & dein etiam in aliis Helvetiæ & Vallesiæ locis: prout etiam ab aliis in Valle Tellina.

Missio.

1717 Joannes Baptista Dillier, Sarnensis, dimissus e Societate nostra, libellum edidit, quod *Horologium Arithmetico-Morale* appellavit; quo vaticinans proximum Protestantici erroris interitum, Acatholicis deridendi se tanquam falsum prophetam occasionem præbuit.

Dillier.

1718

1718 Tigurini alterum fidei suæ sæculum solenniter celebrarunt, atque ad disputationem, quam Præside Joanne Jacobo Hottingero, Theologiæ Professore, & Respondente Lavatero, instituebant, extreos etiam invitarunt. Quo audito, Josephus Sonnenbergius S. J. clanculario litterarum commercio cum Tigurinis se ad disputandum obtulit. Qua occasione Peracherus *Militem* suum *gloriosum* edidit, libellum infamem, dignum propudioso Apostata. Disp. Tigurinas.

1723 Subsilvania Stantii & Sarnæ publice ad rogum condemnavit libellum auctoris, qui Dissertationes Menstruas scripsit, tanquam injurium sanctæ antiquæ Religioni Catholicæ; & Beato Nicolao de Rupe. Tigurini contra combusserunt Catechismum, Rosaci editum.

1724 Kellerus, Ordinis sacri Apostata, Tigurum fugit, commune ejusmodi hominum receptaculum, scripsitque *Nemesin Romano-Catholicam, examinatam & exanimatam.* Sed infelix Scriptor in lacum se immersit & suffocavit.

Art. VIII.

Fœdus Aureum renovatum cum Vallesianis. Waldenses recepti a Protest. in Helvetia. Seditio Genevensis. Episcopi Basileensis fœdus cum Gallia.

Anno 1728 L. B. de Federspiel, S. R. I. Principe & Episcopo Curiensi defuncto, a Capitulo electus est Josephus Benedictus L. B. de Rost, murmurantibus licet Grisonibus, eo quod esset exterus; nec modicas deinceps, urbs præsertim Curiensis Calviniana, ei molestias facessebant. 18a.

Deputati Episcopi Constantiensis super variis controversiis Diessenhofii transactionem inierunt cum Bernensibus & Tigurinis, qui Episcopo cesserunt Arburgum & Episcopi Cellam, quas a pace Araviensi communiter possiderant, salva tamen religione, Calvinistice reformata.

Vi Capitulationis e Valle Telina ejiciendi erant omnes Calvinistæ. Plures ex his Clavennam migrarunt, ubi Catholici multa propterea passi sunt. Cum erroris contagium in Occitaniæ & Sevennæ provinciis adhuc serperet, omnes Calvini asseclæ Edicto Regio rursum jussi sunt emigrare.

Valle-

Vallesiani cum Cantonibus Catholicis *Fœdus Aureum*, anno 1533 erectum, renovarunt. Cæsareus Legatus in Helvetia erat Riesenfelsius, Gallicus Bonacus, Hispanus Cornecus. (*anno* 1728) Anno sequenti Curiæ in Rhœtia cives contra Senatum insurgebant, ex spiritu Calvini turbulento.

Fœdus Aureum.

Rex Borussiæ cum Cantonibus Acatholicis & Geneva consilium iniit, quomodo consulendum expulsis a Rege Sardiniæ Waldensibus. Perfugæ in eorum urbibus & provinciis distributi: missæ intercessiones &c. An Catholici tanto fervore pro alienis subditis forent?

Waldenses recepti.

1731 Wensero, Cæsareo apud Grisones Ministro successit Comes *Wolckensteinius*. Anno sequenti Bonacus Christianissimi Regis ad Helvetos Legatus cum tota Republica Helvetica fœdus renovare conabatur, sed multas oppositiones apud Acatholicos invenit.

Episcopo Basileensi non parum molestiæ inferebant contumaces subditi, præsertim *Libromontani*, qui ad Tiguros & Bernates recurrerunt; Princeps vero ad Imperatorem, qui Reichensteinium misit, ut causam examinet & componat.

Anno 1733 orto inter Cæsarem & Gallum bello, multi in Helvetia asylum invenerunt, præsertim Basileæ, quo urbes Sylvestres & Marchio Durlacensis confugerant. Quantum autem Franciæ Legatus Muraltus fœderis renovationem urgebat, tantum Cæsareus, Marchio de Prie, obsistebat, cui concessum est, ut duas Legiones Helvetas conscriberet, quæ Friburgum, Constantiam, & urbes Sylvaticas defenderent.

Anno 1734 Genevæ cives, armis correptis, adversus Senatum insurgebant, quod ad muniendam magis civitatem nova tributa imposuisset. Exarsisset haud dubie acrius bellum civile, nisi Tigurini & Bernenses Legati intervenissent, & flammam restinxissent. Liberis civium suffragiis decretum in decennium pro munitionibus subsidium; interdictum vero Senatui, (ex illo sex gradu dejectis) ne absque consensu civitatis extraordinaria tributa imponeret.

Turbæ Genevenses.

Anno 1736 lis inter piscatores Basileenses & Hüningenses usque ad rixas & cædes exarsit. Gallia Suntgoiis & Alsatis omni cum Basileensibus commercio interdixit. Et timebantur majora. Sed intercesserunt Cantones reliqui. Consul Frey, qui turbas impedire debuisset, Parisios deprecatum missus, interveniente Angliæ Ministro veniam impetravit.

Basileenses.

1737 Ve-

1737 Vehementior Genevæ tumultus recruduit. Quatuor cives Syndicum probro exceperant. Comprehenſi & in cuſtodiam ducti ſunt. Irritati cives, arreptis armis, inſurgunt; cumque plures eorum a milite præſidiario necarentur, adverſus ipſam curiam, minarum pleni, procedebant. Tanto furori compeſcendo impares erant Tigurini & Bernenſes Legati. Implorata igitur a Senatu Franciæ, miſit Marchionem Lautrechium. Sed durior erat cervix, quam ut ſtatim flecti poſſet. In annum ſequentem protracta contentio. Tandem a conciliatoribus propoſita tranſactio placuit.

Magiſtratus, qui conſtat ex 15 intimis, 60 mediis, & 200 magni Conſilii Senatoribus, confirmatur in ſuis juribus & ſtatu, quem fundamentales hujus Reipublicæ leges requirunt. Sine conſenſu generalis Conſilii (quod trinum prædictum Senatorum ordinem complectitur) contributiones ne imponantur. Munitionum ſumptus ad annum usque 1750 continuentur. Ut omnes ſciant civitatis leges, conficiatur codex, quo omnes comprehendantur. Eidem Codici omnia publica Edicta & Ordinationes inſcribantur; Præſidium civitatis conſtet 720 capitibus. Hujus conventionis conciliatores erant ſponſores ſuorum Principalium nomine. Cuſum in rei memoriam numiſma, in quo viſebatur ara, flammis accenſa, conſiſtentibus a lateribus Juſtitia & Pace, jacente Diſcordia, cum lemmate ſubſcripto: *Juſtitia & Pax oſculatæ ſunt*: ex altera parte vero oliva cum inſcriptione: *Diſſidia Genevæ compoſita bonis officiis & arbitrio Ludovici XV Regis Francorum.* **Turbæ Genevæ compoſitæ.**

Acta hæc ſunt anno 1728, quo Solodorum venit *Courtevillius*, Legatus Franciæ, Lucernam vero Marchio d'Iſtia nomine Regis utriusque Siciliæ.

Cum Epiſcopus Baſileenſis per 5 jam annos cum ſubditis ſuis contendiſſet, nec Helvetorum opera aut Imperii diſſidia eſſent compoſita, Princeps anno 1739 cum Gallia fœdus pepigit: quo illa ad compeſcendos ſubditos auxilia promittit, libertatem vero Rauracis in Gallia, qua Helveti fruuntur. Epiſcopus autem promittit, ſe ingruente bello neutras partes ſecuturum; ſimulque Gallis dat poteſtatem in Rauracia conducendi militem. Ægris auribus audita eſt in Imperio hæc unio, præſertim, quod cauſa Epiſcopi & ſubditorum Viennæ in Judicio Aulico penderet. **Epiſcopi Baſil. fœdus cum Gallia.**

Anno 1740 600 Galli in Rauraciam & Bruntrutum, sedem hodie Principis, Duce Broglio, Mareschalli filio, immigrarunt, qui contumaciam frangerent. Inquisitum in auctores turbarum. Alii timore perculsi ad obedientiam redierunt.

Helveti negant transitum. Orto dein bello propter successionem Austriacam, Helveti, Vallesii, & Grisones, quamvis ab utraque parte sollicitati, ut copias præberent, neutri tamen concesserunt; sed pro uno, ut ajunt, viro se staturos, declararunt, si aut Hispani, qui Sabaudiam, & Lacum Genevensem oberrabant, viam in Italiam per Vallesiam, aut Princeps Carolus Austriacis per Basileam in Alsatiam quæreret.

Urbes Sylvestres. Anno 1744 Marchio de Prie Minister Austriacus nomine Reginæ apud Rempublicam questus est, quod se non opposuisset Gallis, urbes Sylvaticas invadentibus, prout tamen debuissent, vigore Unionis perpetuæ, anno 1511 cum Maximiliano I Imperatore initæ. Sed responderunt Helvetii, illam Unionem post mortem Caroli VI non amplius subsistere; aut potius cum Carolo VII Imperatore continuandam fore, qui per Comitem Frobergium eis neutralitatem obtulisset.

Rheinavii in Abbatem electus est P. Bernardus Rusconi Lucernensis.

Helv. neutrales. Anno 1745 Marchio Prieus negotium de civitatibus Sylvestribus vi fœderis defendendis urgere perrexit, questus insuper de negata Brigantinis emptione alimentorum in Valle Rhenana, atque impedita navigatione in Lacu Acronio. Curtelius vero Legatus Gallicus vehementer hortabatur, ut in sua neutralitate persisterent Cantones; qui Badenæ congregati hoc ipsum statuerunt. Secuti sunt exemplum Grisones; quamvis Comes Welspergius, Minister Austriacus, & Salisius Anglicus, omni ope conniterentur, eos in partes Reginæ Hungariæ pertrahere.

Anno 1747 venit ex Hollandia Bernam Harenius, qui a Protestantibus Cantonibus deposcebat 12000 virorum, vi fœderis defensivi, anno 1712 percussi, Batavis, ut dicebat, debitorum. Verum Gallia, & pluribus Cantonibus, qui perfectam neutralitatem Reipublicæ utilissimam existimabant, reluctantibus nihil evicit. Censebant videlicet prudentes, viam mediam, prout fert situs locorum,

locorum, inter Domum Austriacam & Borboniam, rebus suis esse tutissimam.

Anno 1748 Solodorum venit novus Regis Christianissimi Legatus ad Helvetiæ Ordines Renatus Paumius D'Argenson. Bernæ feliciter detecta est conjuratio quorundam turbulentorum civium contra Senatum, quem putabant libertati suæ nimium detrahere, & alios cives, quamvis dignos, a muneribus publicis excludere.

Anno 1751 Dux Sabaudiæ fœdus Lucernæ renovavit cum Cantonibus Catholicis, ad defensionem mutuam.

Helveti in Italia, ut suo loco diximus, possident quatuor Præfecturas, Luganum, Lucarnum, Mendrisium, & Malvasiam, quas anno 1512 in compensationem, quod Maximilianum Sfortia Ducatui Mediolanensi restituissent, acceperunt. Querebantur anno 1752 Helveti, quod Mediolanenses fines violarent. Sed congressu habito lis fuit amice decisa.

Anno 1753 Chavignius, novus Galliæ Legatus, Solodorum venit, invitatisque Reipublicæ Deputatis legationis suæ fidem fecit. Sicut etiam anno sequenti Nuntiorum Apost. mutatio est suscepta; nam Acciajuolo ad Legationem Lusitanicam digresso suffectus est primum Hieronymus Spinola, Nuntiatura Coloniensi perfunctus, sed eo mox ad Legationem Hispanicam avocato, designatus est Octavius Buffalini, Archiep. Chalcedonensis, qui tamen primum anno sequenti Lucernam venit.

Berna anno 1755 novum Senatorem accepit, Christophorum Dohna, Belliducem Borussicum; quod ejus Familia jam dudum jus civitatis ibidem obtinuisset. Quamvis autem Helvetia bello ultimo neutras partes sequeretur, suis magis juribus & dominiis conservandis intenta, quam alienis conquirendis, Berna tamen anno 1760 se armavit, in quem finem, non constat.

CAPUT X.
De Statu Lotharingiæ
SÆCULO XVIII.

Art. I.

Lotharingia ante mutationem.

181. Post pacem Ultrajectensem Jacobus Stuartus in Lotharingiam ex Gallia discessit. Negatus propterea Londini accessus ad Aulam Legato Lotharingico. At Dux se excusavit, quod privare eum non possit jure gentium.

Anno 1715 Leopoldus Josephus Dux duos fratres amisit, Carolum Josephum Electorem Trevirensem, & Franciscum Josephum Abbatem Stabulensem & Malmedensem. Uterque variolis obiit.

Renovatio feud. 1718 totum Lunevillensis Aulæ ædificium in cineres abiit, 60 personis combustis, & trium millionum damno. 1719 Dux coram throno Cæsareo homagium præstitit, & feuda a Romano Imperio dependentia, renovavit; ubi illi titulus *Regia Celsitudinis* in Diplomate est attributus; prout etiam factum priore anno in Gallia, dum Parisiis cum conjuge, Regentis sorore, versaretur. Emit a Duce Mammorancio Comitatum Lignii, quem cum Barri Ducatu univit.

1722 Imperator Duci pro suis in Ducatum Monferratensem Teschen. prætensionibus Ducatum Teschensem in Silesia attribuit. Anno sequenti obiit Leopoldus Ducis Princeps hæreditarius 16 ætatis anno, magno non Patris modo dolore, sed Aulæ etiam Viennensis, in Obit Leop. qua ad magnas spes educabatur; sed temperavit luctum Franciscus Stephanus, in fratris defuncti locum suffectus, & Viennæ deinceps in spes summas, Moderatore Cobenzlio, educatus, 15 tunc annorum Princeps, omnibus naturæ & gratiæ donis ornatissimus.

Dux autem regnans, Pater Francisci, duobus Comitatibus Domum suam auxit, *Dachstulensi*, quem quadringentis florenorum millibus emit a Comite Oetingano-Balderensi; (sed hæc emptio postea fuit rescissa) & *Falckensteinio*, cum Comite Manderscheidio controverso, quem Consilium Aulicum Viennense ipsi adjudicavit, allo-

allodialibus bonis Domui Manderscheidiæ relictis. Litem etiam Dux movit Electori Palatino propter jus Wildfangiatus.

Ex Domo Lotharingica obiit hoc anno 1723 Carolus Henricus Princeps Valdemontius, Caroli III Ducis filius naturalis, ætatis 74, qui partes Domus Borbonicæ secutus, pro Philippo V sub initium hujus seculi fuit Gubernator Mediolani. Filius vero ejus, Carolus Thomas, Cæsari militans, jam anno 1704 in Italia ad Ostiliam occubuit. Tota autem Valdemontia hæreditas, cum deficeret successio, ad Lotharingicam regnatricem Domum est devoluta. **Vaudemont.**

Anno 1729 obiit Leopoldus Josephus Carolus Dux Lotharingiæ, ætatis 50, Eques Aurei Velleris, anno 1679 per pacem Risvicensem restitutus; cum Lotharingia per annos 28 in manibus Gallorum antea hæsisset. Pro sua in Mantuam & Montem Ferratum prætensione accepit a Cæsare Ducatum Teschensem sub feudali nexu. Conjugem habuit Elisabetham, Philippi I Ducis Aurelianensis filiam natu minimam, atque ex ea genuit, præter complures alios liberos, jam defunctos, Franciscum Stephanum, Augustissimum Modernum Imperatorem, & Carolum Alexandrum, Magnum Teutonici Ordinis Magistrum, & Gubernatorem Belgii, cum Anna Carolina. **Obit Leop. Jos. Dux.** **Liberi.**

Anno 1730 Dux regnans Franciscus Stephanus Parisios profectus, Investituram in Barri Ducatum a Rege accepit. Inde redux Lotharingiam suam in optimum ordinem disposuit; atque Duci Bipontino Investituram contulit in iis feudis, quæ a Lotharingia dependent. A Cæsare vero petiit renovari feudum Mussipontanum, Nomenense, Blamontanum, Falckensteinense, Clermontanum, Salmense, Phalzburgense, Saarwerdense, pluraque alia. **Succedit Franc. Stephanus.**

Anno 1731 lustratis Aulis, Bruxellensi, & Anglicana, Nancei Academiam Equestrem erexit pro Nobilitate Lotharingica, ut bonis artibus, & equestribus exercitiis imbuatur.

Postquam Dux 1732 Viennam rediit, 1733 orto bello Polonico Galli Lotharingiam occuparunt. 1735 in Præliminaribus pacis conventum, ut Dux Lotharingiam retineat usque ad mortem Magni Ducis Florentiæ, Stanislao vero Regi quamprimum Ducatus Barrensis tradatur, proventus vero Duci compensentur. **122.**

At vero Galli post præliminares istas pactiones urgebant, ut uterque Ducatus, Lotharingicus videlicet & Barrensis non primum post mortem Ducis Florentini, sed statim Stanislao Regi tradatur, Duci autem Lotharingiæ interim quot annis tres librarum Gallicarum milliones a Francis persolverentur. **Lotharingiæ cum Florentia permutatio.**

Anno ſequenti, poſtquam Dux Lotharingiæ optimam partem elegit, atque Mariam Thereſiam Archiducem nuptiali ſibi fœdere conjunxit, conventio nova Imperatorem inter & Galliam fuit inita, 17 articulis comprehenſa.

1. Quamprimum Cæſar & Imperium in poſſeſſionem eorum, quæ vi Præliminarium ei fuerunt addicta, venerit, præſidium Hiſpanicum ex munitis Florentiæ urbibus abſceſſerit, & permutatio, a Rege utriusque Siciliæ, & ejus patre Hiſpaniæ Rege fuerit ratificata, præter Barri etiam Lotharingiæ Ducatus Regi Stanislao cedetur.

2. Poſt mortem autem Stanislai hi Ducatus coronæ Gallicæ incorporentur.

4. Gallia ſpondet Duci Franciſco Stephano eventualem ſucceſſionem in Magno Ducatu Florentino.

5. Utraque Majeſtas procurabit ſponſionem eorum Principum, qui in pace Riſvicenſi pro Lotharingia caverunt.

6. Domus Lotharingica retinet titulos, inſignia, & prærogativas, ſicut hactenus, in ceſſum tamen Ducatum jus nullum habeat.

7. Gallia ſolvet Duci usque ad mortem Gaſtonis 4 milliones cum 500000 librarum annuatim. Recipit etiam in ſe debita Ducatus, quæ aſcenderunt ultra 8 milliones librarum.

8. 9. 10. Continetur dos viduæ matris: item Carolo Principi, ejusque ſororibus præſtanda a Gallis, donec Dux in plenam ac liberam poſſeſſionem Thuſciæ veniat.

11. 12. 13. Dux Vidua Lunevillæ plena libertate fruatur. Duci Franciſco ceduntur omnia bona mobilia. Lotharingia nomen ſuum ſemper retineat, & ſpecialis ſit provincia.

14. Fundationes, ſententiæ latæ, decreta, immunitates & privilegia Eccleſiarum, Nobilitatis & tertii ſtatus, atque nominatim Univerſitatis Muſſipontanæ, inconcuſſa perpetuo maneant.

Conditiones.

15. Omnes Officiales & famuli Domus Lotharingicæ retineant priſtinas libertates, exemptiones & privilegia: atque nec ipſi ſubjecti ſint Juri *Albinagii*, ſeu juri Principis in hæreditatem peregrinorum, quod alias in Gallia viget.

16. Lit-

16. Litteræ, documenta, & instrumenta utriusque Ducatus Regi Stanislao tradantur, exceptis iis, quæ personas & Familiam Ducalem concernunt, uti sunt pacta dotalia, testamenta &c. eorum autem, quæ sunt communia, utrique parti copiæ dentur.

17. Hæc acta conventioni generali inserantur, & intra mensem mutuo commutentur.

Actum Viennæ 28 *Aug.* 1736.

Dux ipse etiam his actis subscripsit, contestatus, quamvis difficillimum sibi accidat, avitam ac paternam hæreditatem suæ Domus fidosque suos subditos derelinquere, se tamen ex veneratione Utriusque Majestatis, & amore pacis, in Europa conservandæ, in Præliminaria & conventionem consentire.

Art. II.

Lotharingia post mutationem sub Stanislao Rege.

Anno 1737 Lotharingiæ & Barri Ducatus Regi Stanislao fuerunt traditi. Is igitur, Versaliis Lunevillam profectus, capta possessione, summa mansuetudine & moderatione Regimen orsus est, ut Lotharingi eo facilius pristinos suos Dominos, multo gratissimos, oblivisceretur, & amorem in se transferrent. Quapropter Aulam suam ex Lotharingis potissimum constituit; non tamen oblitus Polonicæ suæ gentis, ex qua eminet Comes *Ossolinski*, Thesaurarius ante Coronæ Polonicæ, utriusque fortunæ socius & comes individuus; quem ditione Lignya donatum supremum Aulæ suæ Præfectum constituit, qui tamen anno sequenti obiit. Academiam insuper pro nobili juventute Lotharingica & Polonica perfecit. 181. Stanislaus in possessionem. Ossolinski obitus. Acad. Nobil.

Anno 1738 Princeps pientissimus sceptrum & coronam Reginæ Cœlorum publice in templo obtulit; salutato prius Versaliis Genero. Aliquot autem legiones Gallicanæ in provinciam venerant, quarum Ductores diligenter Aulam invisebant.

Anno 1739 Rex Stanislaus, saluti etiam æternæ subditorum suorum ut consuleret, sacras Missiones per Lotharingiam fundavit, ac ad eas Patres Societatis Jesu selegit, qui rudes doctrina fidei & morum imbuerent, atque peccatores in semitam vitæ Christianæ reducerent. Octo autem personas ad sanctum hoc opus destinavit, quæ provincias obeuntes munere suo Apostolico fungerentur. Sacræ Missiones.

Anno

Anno 1740 Bitſio munimenta, per pacem Badenſem detracta, fuerunt reſtituta. 1743 Rex Stanislaus poſt prælium Dettingenſe non amplius Lunevillæ, ordinaria ſua Sede, ſecurum ſe eſſe ratus, Nancejum conceſſit; cum famoſus Menzelius cum volatili manu in Lotharingiam irrupiſſet, prædasque ageret.

Sequenti vero anno, cum Auſtriaci in Alſatiam irrupiſſent, etiam Nanceio relicto, Metas primum, dein Meudonem, in Galliam ſe recepit. Rex autem Ludovicus, poſtquam Metas pervenerat, periculoſa febri correptus, ab 8 Aug. ad 22 decubuit, morientium ſacramentis jam proviſus. Sed placuit Deo, Ludovicum *multum Amatum* Franciæ ſuæ, totique Eccleſiæ diutius conſervare. Accurrit cum Delphino & Regia Familia Regina Conjux. 23 Aug. jam ita convaluerat, ut Schmettavium Boruſſicum, & Wachtendonckium Palatinum Miniſtrum ad alloquium potuerit admittere.

Rex Lud. Metis.

Digreſſo ex Alſatia hoſte, Rex Stanislaus Lunevillam rediit, ubi poſtquam ad Socerum Gener inviſit, hic 2 Oct. Sarburgo, & Tabernis Argentinam venit. In Brisgoviam inde delatus, expugnato Friburgo, Verſalias reverſus eſt.

Obit mater Ducis.

Obiit Commercii, Vitalitio ſuo, Eliſabetha Aurelianenſis, Magni Hetruriæ Ducis Mater æt. 68. Principatus autem ad Lotharingiæ Ducatum rediit.

Anno 1747 ad vitam æternam tranſiit Catharina, Stanislai Regis Conjux, Henrici Opalinski Poſnaniæ Caſtellani filia, æt 67. Vidit adhuc Nepotem, Delphinum Franciæ, cum Saxonica Principe conjunctum.

Stanislaus autem Rex bonarum artium uti gnarus, ita æſtimator æquiſſimus, Nancæi præter Academiam Nobilium, Societatem litteratorum, cum inſigni Bibliotheca erexit, tantaque ſuavitate, amore, & moderatione ſubditos ſuos regit, ut Regis clementiſſimi ac beneficentiſſimi nomen ſit ſortitus.

Anno 1749 viſitato Rege genero, Commercium in Ducatu Barrenſi receſſit, ibique arcem reparari juſſit. Venit eo cum familia ſua Princeps *Craon*, qui Florentiæ hactenus erat Præfectus. Anno ſequenti, facto rurſus Lutetiam itinere, Lunevillam rediit.

Prout ſingulis ferme annis, ita etiam 1752 inviſit ad Regem generum, Reginam filiam, Delphinum nepotem, neptes, pronepotem, Ducem Burgundiæ, licet jam 76 annum ætatis ageret. Anno ſequenti novum pronepotem nactus eſt, Ducem Andegavenſem, & anno 1754 Bituricenſem. Ad utrumque inviſit, ſequenti vero arcem ſuam Regiam Lunevillæ incendio conflagrare vidit, eamque rurſus conſtruxit, per longævam ſuam vitam (quod magnarum mentium eſt) utramque fortunam pari animo ferre doctus.

CAPUT

CAPUT XI.
Status Hungariæ
SÆCULO XVIII.

§. 1.

Novi civilis belli initia.

Ineunte Sæculo XVIII nova, eaque graviſſima, rebellio pæne tota Hungariam corripuit. Auctor illius præcipuus Franciſcus Leopoldus *Ragocius*, nepos Georgii Ragozii, qui dum contra Keminium de Tranſylvaniæ Principatu contenderet, 1660 ad Claudiopolim a Turcis prælio victus interiit: filius vero Franciſci Ragozii, qui matris Bathoriæ cura a Zrinii & Nadaſti conſpiratione abſtractus, privatam deinceps vitam egit. Hujus vidua Zrinia (Töckelio dein nupta) ſe cum filio (de quo loquimur) Franciſco Leopoldo Ragozio 1688 cum Mongatſina arce Cæſareis dedidit. Hic liberalibus diſciplinis probe imbutus, conjugem ſibi aſcivit Haſſo-Rhenofelſenſem, Principis Imperii titulum incaſſum a Cæſare precatus. 184. Novum Hung. bellum. Auctore Ragozio.

Non deerant, qui hominem, ſe ipſo non malum, repulſæ dolore, & objectis Majorum imaginibus, in ſpes magnas accenderent, hosque inter *Berezenius* comprimis, implacabili Germanorum odio inflammatus. Cauſa.

Utebatur Ragozius familiariter domi ſuæ Longevallio Procenturione Lotharingo. Hunc Pariſios ablegat, datis ad Regem litteris, quibus Procerum populique Hungarici pronam voluntatem jugum Auſtriacum abjiciendi ſignificat, petitque, militem & pecuniam ſubmitti. Nationem eo reſpicere, ut regnum formam, Polonico ſimilem, induat, aut potius, ut Hungaria & Polonia in unum regnum coaleſcant, quo potentius hinc Auſtriacis, inde Turcis reſiſti poſſit.

Longevallius hanc epiſtolam recta Viennam ad Cæſaream Aulam defert: diſſimulare juſſus, reſponſumque referre, Pariſios ad Regem abiit. Generalia duntaxat promiſſa Viennam primum, ad Ragozium dein cum retuliſſet, cum novis mandatis, admonito clam Cæſare, Lutetiam proficiſcitur.

Captivus in carcerem Neostad. ducitur, cum sociis.

Ne autem malum ulterius serpat, per Solarium Comitem Ragozius cum Syrmaio & Vayo comprehensus, Neostadiensem in arcem captivus abducitur, Berezenio celeri fuga in Poloniam evadente.

Evadit.

Ragozius proprio chyrographo se convictum videns, Lechmannum centurionem, custodiæ Præfectum, promissis corrumpit, ut adeo hic, excubitore alio misso, fugæ occasionem faceret. Ragozius itaque gregarii veste indutus, saccoque onustus, vigilias cæteras innoxius pertransiit, paratoque equo exceptus avolavit.

In Poloniam ad Berezenium.

Centurio, diffractas fenestræ crates, funemque in vallum pendulum monstrans, hac, ait, evasit, simulque fugitivum persequi properat. Verum turbida fronte perfidiæ indicium præferens, sistere gradum, gladiumque ponere jussus, quæstione habita, quatuor in partes distractus est. Ragozius vero in Poloniam ad Berezenium fugit, atque cum eo nova perdendæ patriæ consilia excoxit. (1701.)

His occasionem præbuit Cæsarearum legionum ex Hungaria ad bellum Bavaricum & Italicum deductio, indeque oblata genti, a Germanico dominatu perpetuo alienæ, & per tributorum magnitudinem tunc non leviter irritatæ, plena turbandi facultas.

Inermis Hungaria.

Seditionis occasio.

Quippe Leopoldus Cæsar, contra ac Erdædius, ærarii Præses, aliique, quibus integra fides, Hungariæ Proceres suaserant, flagrante undique bello, necessitate ac magni fœderis respectu motus, deductis copiis, inermem prope Hungariam reliquit. Nec de tributorum gravitate quidquam remissum, sed in tantis necessitatibus majora insuper fuerunt imperata. Post pacem Carlovicensem plura propugnacula fuerant dejecta, tum ut militi ac sumptibus parceretur, tum ut majoris momenti urbibus prospici melius possit. Factum autem, ut ne his quidem de præsidio, annona, & bellico apparatu satis esset provisum, unaque in campo Montecuculi cataphracta legio superesset. His fontibus, dictu incredibile, quanta procella & veluti diluvium totum regnum inundaverit.

A duobus grassatoribus initium.

A tenuibus principiis orta tempestas. Duo grassatores, *Kisius* & *Etseus*, cum anno 1703 magni ad Italicum & Boicum bellum delectus fierent, latronum sibi gregem adjunxerunt. Mittunt e tribu sua duos Legatos in Poloniam ad Ragozium, eique obsequia sua deferunt. Laudantur tanquam primi liberatores servientis patriæ; jubentur, quot possent, conspirationi suæ delectuum specie aggregare: arma, vexilla, publicas litteras a Ragozio submissum iri.

Jam-

Jamque multitudo tumultuantium convenerat, quos *Karolyus* Comes, submissis a Nigrellio, superioris Hungariæ Gubernatore, copiis fudit, cæsis eorum centum septuaginta; Etseum jam e rustico Tribunum cum aliis, cæteros in sylvas dispergit.

Venit interea exeunte Junio (1703) ex Polonia Ragozius, atque ad Mogatsinum, castrum olim suum, duo grassatorum millia invenit. Missis circum litteris, tyrannidem Germanicam, veterem gentis gloriam, servitutis dedecus, recuperandæ libertatis opportunitatem extollit: sollicitat, promittit, minatur. **Jungit se illis Ragozius, & Berezenius.**

Mirum dictu: torrentis instar rapidi ad eum superior Hungaria omnis devolvitur. Tokaino ad Danubium usque, indeque ad Transylvaniæ fines Germanica præsidia omnia obsidentur: qua vi, qua proditione capiuntur: Karolyus, & Csakius, seu fidelitatis gratiam opinione minorem retulerant, seu populari turbine abrepti, seu fundorum vastatione in desperationem acti, ad Ragozium & Berezenium deficiunt, factionique se Duces præbent. **Defectio Hung. super.**

Ragozio in superiore Hungaria jam dominante, Berezenius Inferiorem incendiorum, populationum, suppliciorum terrore, vi, dolo, ad defectionem compellit: ut adeo anno 1704 tanta fuerit Hungariæ ruina, perduellionis æstus tam incitatus ardensque, ut multis simul locis bellum erumpens, momentoque hac illac transvolans, e duobus & septuaginta Comitatibus nullum prope intactum relinqueret: indeque ab Austriæ finibus ad Valachiæ Moldaviæque limites perpetuum quoddam incendium flagraret. **Universale incendium.**

Neque Hungariæ finibus se continebat furor, sed Berezenio ductore, in Moraviam & Austriæ fines irrumpens, tanto omnes terrore concussit, ut incolæ passim diffugerent, & Viennæ velut ab obsidione Turcica trepidaretur, præsertim cum simul nuntiaretur, ex altera parte a Gallo-Bavarico exercitu Passavium jam esse captum. Quapropter, ut incendiorum metu liberarentur Viennæ Suburbia, undique aperta, Eugenii Principis consilio, amplissimo circum ambitu sunt cincta aggeribus, quos hodie ad justæ propemodum munitionis formam, ad securitatem splendoremque regiæ urbis, atque vectigalium augmentum, muro lateritio convestitos cernimus. **In Moraviam & Austriam effusum.**

Et sane necessarium illud sepimentum fuit, cum perduelles incendiarii usque ad Viennæ Suburbia grassarentur, ipsis adeo Cæsaris hortis, una ab urbe leuca distantibus, incendio deformatis.

Triſtes ſimul ferebantur nuntii, Papenſes, Veſprinienſes, Bathiani Huſſaros una defeciſſe: Karolyum cum viginti millibus Neoſtadium tendere: Ozkayum Sopronii oppidum extimum cepiſſe: Budam arcte obſideri: Inſulam Schüttam, & Comaromium proxima deditioni: Quinque Eccleſias eſſe direptas, Ariam captam.

Dum hunc in modum, vel ſæviente bruma, ſurſum deorſum verſaretur Hungaria, Eugenius Princeps Poſonium profectus, per fidos homines Berezenio, qui Ragozii regnique erat potens, pacem obtulit. At ille typho elatus omnes conditiones rejecit. Quare Eugenius per Palfyum & Forgatſium Comites Regni Coronam ex Poſonienſis arcis turri Viennam deportavit.

Pacem oblatam reſpuunt.

Cum igitur ſpes nulla pacis ſupereſſet, Heiſterus, ab obſidione Kueffſteinii avocatus, in Hungariam mittitur. Ardua ſane erat provincia: legiones paucæ: hoſtis nullo loco conſiſtens: Hungaria in ejus manibus: obſidiones circumferre lentum & difficile: urbibus captis nullus præſidio imponendus miles: domita provincia terrore abſterſo in priſtinam perduellionem relapſura: Schlickius, & Palfyus ob copiarum paucitatem tantæ procellæ jam ante impares.

Heiſterus in Hungariam cum 5000.

Verum *Heiſterus* cum quinque millibus, (modico ſane pro tanta mole ſubſidio) in Hungariam profectus, multos deditițios recepit, multos vi ad obſequium redegit, Karolyo præſertim ad Albam Regalem profligato. Conſilium autem dedit, ut deditiții Comitatus exarmentur, ne terrore remoto, ut facere conſueverant, tam facile ad ingenium redeant; ſed a Senatu Aulico rejectum id effecit, ut multæ deinceps illuſtres victoriæ caſſæ redderentur.

Plures refert victorias.

Ad Jaurinum ab hoſtium multitudine cinctus, & cum ſuis quinque millibus in orbem pugnans, nobilem refert victoriam, adeo quidem, ut major eſſet cadaverum numerus quam vincentium. Ne victoriam proſequeretur, panis rerumque penuria obſtitit. Reddidere vices Hungari, Ritſano primum, dein Rabata victo: lateque per Styriam populatione circumlata.

Vices redditæ.

De pace dein rurſus actum: poſtularunt Hungari: tributa aboleantur; Heiſterus & Rabutinius Hungaria abſcedant; Cæſar Poſonii aut Budæ ſedem figat; Ragozio Tranſylvaniæ Principatus poſtliminio reddatur. Germanus miles oppidis omnibus excedat.

Poſtulata.

Atrociores hæ erant conditiones, quam ut a Cæſare iniri poſſint. Reſumptum igitur bellum. Sub exitum Decembris Ragozius, Berezenius, Karolyus, quamvis triginta millia ſub ſignis haberent, ab Heiſtero ad Tyrnaviam magna clade affecti. Sed cum ob cibariorum

riorum inopiam fugientes persequi non posset, spatium se colligendi nacti, tanquam victores per regnum dominabantur, Austriæ ipsi & Moraviæ incendia & populationem rursus inferentes. (anno 1704.)

§. 2.

Belli Hungarici Progressus.

Anno 1705 *Heistero* Mareschallo, Duci præstanti, sed ob militarem libertatem, quam ut parendi contumaciam accepit Consilium Aulicum, amoto in Hungarica Armorum Præfectura suffectus est *Herbevillius*, quarta post obitum Cæsaris Leopoldi die. 185. Heistero suffectus Herbevillius.

Quamvis autem Heisterus insignes de perduellibus reportarit victorias, multaque eorum millia ceciderit; quia tamen ingens erat multitudo, & bellum hoc volatile venationi simile, ultima insuper egestas Cæsareos premebat, ut propterea hosti circumvolitanti insisti non posset, & multæ urbes arcesque fame perirent, prout sub hoc ipsum tempus Vivarinum, Eperiesinum, Agria, Cassovia, heu quantis impendiis Turcis nuper ereptæ! ob rerum penuriam Ragozio se dediderant, afflictum undique Hungariæ statum Herbevillius invenit. Misera facies.

Quin ultra Hungariam in Transylvaniam quoque & Sclavoniam, quam Palfyus Croatiæ Bannus cum fida Austriacis gente hactenus defenderat, procellosus turbo deſæviit. *Rasciani* Valachique agri sui populatione accensi, & alias ab Hungaris animo alieni, magno numero se conglomerant, ac Herbersteinio, Essekini Præfecto, Ductore, in fugam Hungaros conjiciunt. Tum vero iidem Rasciani, obnitente frustra Herbersteinio, populationem, rapinas, cædes late circumferunt. Et quia Græcanici schismatis homines, facem præferentibus Popis, odio Latinæ Religionis ardebant, Quinque Ecclesias, urbem Catholicam, fœde diripiunt. Nihil hic barbaræ crudelitatis omissum: spoliata & incensa templa, sacra polluta, sacerdotes atrociter interempti, interque eos duo Franciscani, Jesuitæ quatuor, religione & doctrina præstantes viri: ut adeo a talibus amicis plus metus esset, quam ab hostibus. Rascianorum rabies. Amici præ hostibus timendi.

Porro Herbevillius, novus belli in Hungaria Imperator, post finitum per Höchstadianam victoriam bellum Boicum, exactosque e Germania Gallos, duabus legionibus Danicis, aliisque copiis au-

ctus, occasionemque prælio decernendi aucupatus, ad Bibersburgum Palfyorum arcem, tribus a Posonio milliaribus dissitam, eandem invenit: ubi triginta millium exercitum, in quo plures erant Ductores Galli, unaque Germanorum ex transfugis conflata legio, pugna profligatum in fugam conjecit. Capta 30 minoris formæ tormenta, signa militaria 46, cum magna vi bellicæ & annonariæ penus. Sed plus fugæ quam cædis illatum.

Herbevill. cædit seditiosos.

Germanus quippe miles, disciplinæ militari assuetus, statario pugnandi genere valet; Hungari autem, qui se omnes milites nasci dicunt, Parthorum more bella gerunt. Rapto frequenter vivunt, nec impedimentorum mole, prout Germani, onerati, vim potissimam in primo impetu, & equorum celeritate reponunt. Neque e prælio fugere probro ducunt, mox redituri, si occasio ferat, & rursus pugnaturi. Victi etiam toto prælio se iterum mox conglobarunt, & tanquam non victi sed victores essent, pristino more sunt grassati. Quæ sane causa fuit, ut tot illustres Cæsareorum victoriæ sine fructu evanescerent.

Cur victoriæ frustraneæ.

Wagn.

Et post hanc ipsam Cæsareorum victoriam Hungari non modo per Hungariam universam & Transylvaniam tumultuabantur, sicut antea; sed Moravam quoque transgressi, more quasi annuo, ferro & igne Viennam terruerunt, dum ex mœnibus suis flammam, vicosque ardentes conspiceret.

Digresso subin Herbevillio cum exercitu, ut Transylvaniam, in exitium ruentem, sustentaret, Bothyanus & Ozkayus in supera & infera Hungaria in Moravia, Silesia, Styria, Austria, ad Viennæ usque suburbia terrore, cædibus, incendiis, omnia miscebant, Palfyo, qui residuum Cæsareorum manipulum ducebat, in Austriam ejecto, atque ad sistendum torrentem impari. (1705)

Wagn.

Josephus Imperator ad Insubriam vindicandam nervos ærarii, legionum robur, seque totum cum applicasset, ad edomandam Hungariam curæ minus impendit & apparatus. Ad defensionem igitur magis, quam inferendum respiciebatur. Sed & defensio erat ardua, quod non uno cum exercitu res esset, sed vagans per totam Hungariam, Sclavoniam, & Transylvaniam bellum, extinctumque uno loco incendium pluribus aliis vehementius exardesceret, injecto Cæsareis dubio, quo primo accurrerent.

Vires in Italiam aversæ.

Induciæ tum quidem, Angli Hollandique Legati opera, initæ, sed a seditiosis non servatæ, & Austriacis rebus noxiæ. Resumptis armis, dum Herbevillius procul in Transylvania abesset, Hungarico bello præfectus est Guido Stahrenbergius, Palfyo missionem petente.

Induciæ Breves.

te. Verum Cæsar virum fide ac bello præstantem jussit in statione persistere: meminisset, ne Regibus quidem adversus vulgi dicacitatem aliud esse armorum genus, quam contemptum. Quare cum copiarum parte ad bellum profectus Schütam Insulam expugnavit; Stahrenbergius vero *Strigonium*, paulo ante amissum recuperavit. (anno 1706)

Anno 1707 populatorium in Hungaria bellum laboris quidem & itinerum multum, memorabilium eventuum nihil habuit, nullas nobiles pugnas, nullas claras oppugnationes, sed vaga & volitans undique percursatio. Id male contentis, quo nomine appellabantur, propositum, Austriæ, Styriæ, Moraviæ, terrorem inferre, & continente discursu circumducere & fatigare statarium Germanum militem. Stahrenbergio prorogatum imperium. Vivarinum is oppugnare & Cassoviam destinaverat, sed plures se obices interponebant, donec annus efflueret, nullo memorabili operæ & impensarum pretio. **Bellum vagum & volitans.**

Anno 1708 Guido Stahrembergius, capto a perduellibus Maximiliano fratre, in Hispaniam missus, ubi opportunior bellicæ virtuti esset campus. Hungarico vero bello rursus præfectus est *Heisterus*, quo nemo melius pervicaces contundere atque compescere noverat. Sed vir asperioris indolis & adulari nescius, majori apud Cæsarem, quam Proceres ejus Aulicos bellique consilium, gratia valebat. Totam ille Hungariam longo usu mente sua habebat descriptam. Palantes opprimere subito, præsens adesse, cum procul abesse credebatur, hostes velut reti concludere, atque ad prælium adigere ad miraculum callebat. Unde etiam neminem magis formidabant. **Heisterus resumit imperium.**

Et sane mox experti sunt, adesse Heisterum. Magna quippe usus celeritate, Ragozium & Berezenium ad Trenchinium assecutus, grandem refert victoriam. Non alias toto hoc civili bello plus cladis datum. Cæsa 6000, multi capti: cum 50 signis, tormentis 14, impedimentis omnibus. Institit victor fugientibus, quos internecione delesset, nisi sylvarum latibulis multi vitam servassent. Tantus nihilominus victoriæ fructus fuit, ut ab ea die perduelles (qui confœderati volebant dici) nullum justum exercitum possent educere, pluresque ad pacem gratiamque Cæsaris respicerent. Hos inter fuit Joannes *Ozkayus*, (formidabile hactenus Moravicis tectis nomen) qui cum tota sua legione ad Cæsareas partes transit, Palfyi comprimis opera adductus. Idem cum legione sua facere tentaverat Bezeredius, magni vir nominis, sed ab amico, cui confiderat, proditus, cum aliis legionis suæ Ductoribus, captus, mortisque supplicio affectus est. **Cædit Ragozium.** **Ozkajus cum legione sua ad Cæsarem redit.**

Heisterus

Heister reprehensus.

Heisterus porro, recepto Nitriæ amplissimo Comitatu, amnestiam redituris promulgat: tantisque pro Republica rebus gestis, acrem a Consilio Aulico reprehensionem accepit: sibi confisum rescriptis consilii morem non gessisse: ærarii Præfectos acerbius insectatum: de occupando Vivarino promissis non stetisse: Trenchiniensi victoria non satis usum.

Animose respondet.

At ille martia libertate, quæ crimini sibi darentur, vel ab ignorantia, vel invidia proficisci, reposuit: aliud esse ratiocinari in conclavi, quo sapere videantur, qui belli rudes essent, aliud pro eventuum varietate consilium in arena capere. Ea esse trimestri expeditione gesta, quæ nemo sibi persuasisset, hostibus ad petendam pacem adactis. Vivarini occupationem, in tanta copiarum paratusque paucitate, a se non promissam. Querelas de ærarii administratoribus justas fuisse: vanis solatiis toties deludi egenum militem, qui sanguinem vitamque Reipublicæ immolat. Rerum penuria hoc & superioribus bellis optima sæpe consilia fuisse frustrata, vitio eorum, qui ex officio curare debuissent.

Anno 1709 male contenti, Trenchiniensi superioris anni prælio fracti, inducias petierunt ex formula *uti possidetis*, sed animo non bono: tempus siquidem, quo se colligerent, quærebant, sollicitando interim ex Polonia suppetias, & delectus in Turcico etiam solo, ære Gallico, habentes.

At vero Palfius cum Ozkayo, quem nuper cum legione sua ad Cæsarem transisse diximus, asperrima hyeme Arvensem Comitatum, montosum & sylvestrem, Poloniæ & Silesiæ conterminum pæne subegit, multis Nobilium cum Ravayo Barone ad Regias partes traductis: Heistero interea Hungariam Inferiorem, ut Austria secura esset, edomante: interceptis Simonthorna, Vesprinio, & Secsinio, munita Kohariorum Comitum arce, cum Gatsio castro, situ prævalido.

Poloni in Hung.

Venerat inter hæc ex Polonia Potockius, Kioviæ Palatinus, Svecicæ adversus Augustum Regem factionis caput, a Russis Polonia exactus, qui Ragozianis cum copiis suis, quas adduxerat, se jungebat. Sed opportune alter Polonus, Lubomirius Princeps, cum quinque suorum millibus ad Cæsareas partes transgressus, opitulante Ebergenio Austriaco Duce, Potockio fuso, magnum captivorum numerum, Svecos, Gallos, Polonos, intercepit.

Sicking.

Nec minorem stragem *Sickingius* & *Löffelholzius* fecerunt, Novigradensi Comitatu Regi afferto, traductisque ad eundem plus quinquaginta tribunis & centurionibus, coactione potius quam voluntate

tate Ragozio adstrictis. Certe plurimi ex Hungaris, præsertim Catholici, nequaquam alieno a Rege suo erant animo, sed populationibus agrorum & incendiis in partes, quas detestabantur, fuerant abrepti. Protestantes vero plerique, Rege suo ejurato, toto hoc bello Ragozii partes sectabantur: relicto documento, quam periculosa sit conditio Principis, qui hujus fidei homines in provinciis suis tolerare cogitur. Ladislaum *Ozkajum*, ad Regem nuper reducem, postquam sinceræ & integræ fidei plura exempla dederat, per insidias intercipiunt, atque Vivarinum abductum loci Prætor, Calvinista ferox & virulentus, per eum, quo tonsore alias usus fuerat, obtruncari jubet. Fortiter mortem tulit, commendata filiorum tutela Palfyo. **Ozkajus captus & interemptus.**

Neque impune Vivarino crudelitas abiit. Quippe Heisterus cum Palfyo, contra Consilii Aulici sententiam, munimentum, jam sex annis multarum in utramque Hungariam calamitatum seminarium, acri oppugnatione ad deditionem compulit: cum rebus mobilibus abire permissi incolæ: de fundis Aulæ gratiam implorare jussi. (1710) **Vivarinum captum.**

Löffelholzius expugnavit Leutsoviam, cum arce Scepusiensi: Cusanus Marchio Zolnokinum: Palsyus Agriam: Virmontius Partfeldam, & Eperiesinum. Sickingius ad Ipolum Ragozianos profligavit, Hochbergius ad Egersegiam; ubique magna cum strage. **Ducum gesta.**

Jamque post tot cædes, amissaque omnia prope munimenta, ad pacem adacti videbantur, cum *Baloghus*, celebris pervicacium Ductor, ultimos velut conatus exserturus, cum agmine, non admodum numeroso, omnem ferme Inferiorem Hungariam igni ferroque populatur. Victus denique, captusque capite crudelitatem luit. Traducti tunc iterum ad meliorem causam complures Nobiles, quos inter Andrasius, Redayus &c. (1710) **Baloghus crudelitatis dat pœnas.**

§. 3.

Belli Hungarici Finis, & Pax.

Annus tandem 1711 calamitoso bello finem, & pacem attulit, omnium bonorum votis diu suspiratam. Cum enim renitentibus sola superesset Cassovia, Munkasinum, & arces paucæ, Joannes *Palfyus*, cujus singularis & in bello virtus & in Regem fides enituit, populares suos ad pacem per litteras est cohortatus: desinerent tandem se turbulentis consiliis perdere: sævitum satis in materna visce- 186.

Palfii litteræ ad suos populares.

ra: inclitum regnum abiisse in triste bustum, miseramque solitudinem: squalere ambustas urbes, diruta oppida, vacuos sine colonis pagos: quos ferrum, fames, exilium non sustulit, pestilentia raptos. Si a Tartaris, Turcis, barbaris illata fuisset vastitas, mitius tolerandam fore: at cives mutuis cædibus occumbere, florentem antea patriam exscindi, summaque imis misceri, nullis sat lachrymis deplorari posse. Libertatis legumque tuitionem defectioni obtendi, quibus tamen ab æquitate & clementia Austriaca nullum periculum. Unius hominis, regnum affectantis, ambitioni tot Hungarorum millia fuisse immolata. Quæ autem spes, Austriam, adversus Turcas omnino necessariam, regno, a duobus jam sæculis possesso dejici se passuram, aut tutam fore Hungariam Rege Ragozio? neque in Francia spem reponerent, cui alias satis negotii, ut ab infelici bello suo se expediat. Respicerent se ipsos & perpenderent etiam, quo loco res sint renitentium, quam arcte constrictæ: consulerent, dum tempus adhuc est, fortunis, liberis, sibi.

Caroly aliique redeunt ad Regem suum.

Movit oratio plures, maxime Alexandrum *Carolyum*, qui primus nascentem seditionem detectam Viennam nuntiaverat, sed neglectus ab Aulicis, ut sua a populatione servaret, in partes fœderatorum deflexit. Jam vero conciliatus Regi, cum ipso Palfyo de fide & contumaces reducendi studio certare visus: ipsum adeo Ragozium est adhortatus, ut se patriamque a ruina liberet. Idque effecit, ut cum Palfyo in colloquium concederet. Sed Transylvaniæ spe inescatus, fiduciaque, in pace universali non minorem sui quam Bavariæ Principum rationem a Rege Franciæ habitum iri, oblatam clementiam respuit; atque in Poloniam, nunquam in patriam rediturus, fugit.

Karolii erga Regem studium.

Cassoviam eidem tradit.

Karolyus autem, traditis, quæ suæ potestatis erant, munitis arcibus copiisque, omni studio contendit, ut plures pluresque ad Regis obsequium adduceret: tempus adesse, ajebat, quo amnestiam amplexi, vitam & libertatem sibi, patriæ tranquillitatem obtineant. Eadem ad Cassovienses perscripsit, evicitque, ut urbem permunitam dederent.

Copiis juramentum præit.

Tum vero inclinatis ad pacem omnibus, idem Karolyus fidelitatis Sacramentum præit, subsequente exercitu, velut in aciem composito; signiferos longa serie vexilla demittere, tympana in unum locum jubet conjicere. Quibus per Germanos dimachas sublatis, Palfyo pacis authori grates dicit, gratulaturque: hic vicissim tanti operis confecti laudem in Karolyum refert: qui hymnum Ambrosianum concini jussit. Ex 149 signis nonnulla Viennam transmissa.

In

In toto hoc negotio singulari Palfyus usus est prudentia, dum sollicite cavit, ne quid de morte Josephi Cæsaris ad Ragozianos efferretur, totum alioquin negotium fortassis abrupturos. Viennam autem perscripsit, inter Austriaca prodigia referendum, quod ea mors ipsos adeo duodecim dies celata fuerit. Karolyo amice excusavit Palfyus, quod elinguem Cæsarem per aliquot dies loquentem fecerit. **Palfius mortem Cæsaris clam habuit.**

Pacificationis autem hæc erant capita.

1. Ragozio, si tres intra hebdomades, exauctorato milite, urbium arciumque præsidia dimiserit, libertas, dignitas, fortunæ redduntor.

2. In arcibus suæ ditionis Regium Regiis sumptibus præsidium habeto: vel in Poloniam, salvo tamen Vasalli officio, demigrato. Filii restituuntor.

3. Eadem gratia fruuntor Magnates, Prælati, majoris ordinis milites, qui in regno degunt. Arma autem bona fide ponunto.

4. Gregarii eadem amnestia comprehenduntor. Ad penates & agriculturam reversi, nec vi ad militiam trahuntor.

5. Cæterarum Nationum militibus, Gallis, Italis, Polonis liber ad suos reditus conceditor, transfugis exceptis, ad sua rursus signa traducendis.

6. Religiones, leges, immunitates, immotæ sunto.

7. Controversiæ in Comitiis ad regni leges judicantor.

8. Mortuorum pupillis & viduis bona, nisi alienata jam fuerint, Regis clementia redduntor. De alienatis ad Comitia refertor.

9. Dignitates autem ac munia ne inter bona censentor: atque de his aulæ judicium esto.

10. Hungari ac Transylvani captivi liberi sunto.

11. Horum approbatio quamprimum ab aula procurator, & promulgator.

12. Si quis alterum ob partes in hoc bello susceptas verbis aut factis lacessat, severe plectitor.

13. Transylvania huic pacificationi inclusa esto.

14. Ut experiantur Ordines, Regiam Clementiam fatali hoc bello nihil erga se imminutam esse, si quid ad incolumitatem suam pertinere existimaverint, libere in Comitiis flagitanto.

His pactis ab Hungaris & Transylvanis agminum Ductoribus 1 Maji 1711 singillatim fuit subscriptum: atque universim facile octodecim millia Regi, patriæ, sibi, fuerunt reddita.

Manipulus grassatorum compescitur.

Supererat prædandi dulcedine retenta legio 800 capitum, e Svecis, Polonis, Russis, Turcis, perfugisque Germanis scelerata factionis colluvies. In quos missus Actonus, in fugam actos dissipavit. Ad Comitatuum autem capita mandata circummisit Palfyus, ut vagos grassatorum manipulos, antequam mora augeantur, intra sylvarum latibula omni diligentia persequantur, deprehensosque supplicio tollant.

Munimenta Ragozi, qui in Galliam fugit, deduntur.

Pacato jam reliquo regno, duo adhuc munimenta Ragoziano præsidio tenebantur, *Unguarinum*, & *Munkacsinum*: illud admotis copiis Palfyo, hoc Löffelholzio se dedidit. *Berezenius* vero, totius seditionis auctor & moderator, cum Antonio Esterhasio, aliisque nonnullis Nobilibus, exilium patriæ, a se combustæ, prætulit.

Palfyus vero ad reparandas ruinas omni studio incubuit. Minores arces, prædonum, qui nunquam defuturi essent, asyla, dirui voluit: Zolnokinum vero, Tibisci frænum, & cum Transylvania nexum, prout & Tokainum ac Zattmarinum, ejusdem Transylvaniæ januam, fortius communiri.

Fides & constantia Hungarorum.

Atque hic tandem perniciosissimi fuit belli civilis finis, miseri semper, & præ aliis bellis calamitosi: hæc illa pax, in hanc usque diem per quadraginta & ultra annos ab Inclita & Generosa Natione Hungarica sanctissime observata. Quin, mutatis etiam rebus, constanti fide periclitanti Austriæ valido fuit præsidio, versoque in amorem odio, pristinam seditionum labem, quæ tamen nullatenus fuit omnium, dudum absterfit.

§. 4.

Carolus VI Rex. Bellum Turcicum. Victoria Petrovardina. Temesia expugnata. Belgradum oppugnatum, & post victoriam expugnatum. Eugenii gloria.

187. Carolus VI coronatus Rex.

Anno 1712 post initam pacem in Regni Comitiis, Posonii habitis, Carolus VI Imperator, magna cum solennitate coronatus est Rex Hungariæ. Corona S. Stephani, quæ belli tempore Viennæ fuerat asservata, Hungaris fuit reddita, ac novo Regi imposita.

Con

Consecratoris munus obiit Cardinalis Saxo-Zeizius, Archiepiscopus Strigoniensis, Hungariæ Primas, assistentibus Zackio, Erdödio, Collonitsio, Episcopis, Paulo Esterhasio Palatino Hungariæ, Joanne Palfyo, Vicario Croatiæ, multisque aliis Regni Proceribus. Ragozius vero in Galliam exulatum abiit.

Sequenti anno Esterhasio defuncto Palatinus Hungariæ suffectus est *Nicolaus Palfyus*. Obiit quoque Michael Abaffius, stirpis suæ ultimus, jam dudum Viennam translatus; Transylvaniam vero Cæsar per Vicarios suos gubernavit, & munimenta, novis exstructis propugnaculis & castellis, reparavit, præsertim Albam Juliam (Weissenburgum) cui arcem adjecit, *Carolo-burgum* appellatam. **Nicol. Palfy Palatinus.** **Abaffius obit Viennæ.**

Jam anno 1714 Turcæ sub Achmete III Venetis bellum denuntiaverant, eo quæsito prætextu, quod jam ab anno 1699 Peloponesum, sive *Moream* injuste possiderent, Dalmatarum seditionem fovissent, nihilque occasionis prætermiserint, quo Turcarum navigationes & commercia turbare possent. **Prætextus belli Turcici.**

Anno 1715 una expeditione totam Peloponesum sub jugum miserunt, plus octoginta Christianorum millibus in barbaram servitutem abstractis. Non adeo felix fuit eorum in Dalmatiam expeditio, Singo strenue resistente. **Morea amissa.**

Succumbendum tamen haud dubie fuisset Venetis immani Musulmannorum apparatui, quem terra marique instruxerant, nisi Imperator venisset auxilio. Is etenim, intercedente pro Venetis, imo pro tota Italia, quæ discrimini erat exposita, Clemente XI summo Pontifice, bellum Turcis denuntiavit, icto cum Venetis fœdere. **Cæsar opitulatur.**

Turcæ instituta solenni, multorumque millium frequentia celebrata, Meccam ad sepulchrum Mahometis peregrinatione, faustum armorum successum sunt precati: atque sub *Ali Bassa* Vizirio, Sultani genero, cum ducentis armatorum millibus Albam Græcam (*Belgradum*) usque sunt progressi. Eugenius Princeps exercitum, plusquam dimidia parte minorem, opposuit, multa millia in capite suo circumferens.

Quinta Augusti anno 1716 ad *Petrovaradinum*, commisso cruento prælio, Christianus exercitus insigni victoria est potitus, cæsis in acie triginta, ut fertur, Turcarum millibus, quinque vero millibus in fuga trucidatis. Inter cæsos fuit ipse Vizirius cum Bassis quindecim: inter captivos vero 56 Bassæ, cum 485 inferiorum belli officialium. Ex Cæsareis quatuor millia aut cæsa aut vulnerata numerabantur, atque inter illos Breunerus, Gehlenus, & Wallensteinius tribuni. Præda varii generis prorsus ingens fuit relata. **Eugenii ad Petrovaradinum insignis victoria.**

 Eu-

Eugenius, Muſelmannis terrore perculſis, tanta victoria utendum ratus, victorem exercitum *Temeſvarino*, urbi amplæ & permunitæ, applicuit, quam Turcæ anno 1552 Chriſtianis ereptam, 164 jam annos poſſederant.

Temeſiam expugnat. Commodum accidit, ut circumjectum urbi ſolum, quod paludibus frequens pluvia tempeſtate acceſſum negaſſet, ſudo conſtanter cælo eſſet exſiccatum. Unde oppugnatio ex ordine & regulis rei militaris adornari poterat. 2 Sept. viæ obſidionales ſunt apertæ. 1 Oct. Palanka Suburbium impetu captum, 12 Oct. urbs ipſa gratiæ Imperatoris ſe permiſit. Tentabant quidem Turcæ & Tartari obſidionem ſolvere, ſed a Steinvilio Lotharingo, Tranſylvaniæ Gubernatore fortiter repulſi ſunt. Atque hoc pacto Cæſar adeptus eſt permunitam adverſus Turcas urbem cum regione, 650 pagos complectente. Alexander autem Dux Wirtembergiæ factus eſt Temeſvarini Gubernator.

Belgradum obſidet. Anno 1717 cum Cæſar Eugenium in Hungariam mitteret, hortatus eſt, ut cujusdam peritiſſimi Ducis in bello directionem ſequeretur, miranti Chriſti in crucem affixi effigiem porrexit, cujus ductu militaret. Et ſane ſecutus eſt. Nam primo Turcas Danubio ſubmovit. Tum ponte navali tranſmiſſo flumine 18 Junii obſidionem Belgradi cœpit, eamque per menſem eſt proſecutus, præſentibus 35 Principibus, aliisque Nobilibus innumeris, ſub tanto Doctore artem militarem diſcere cupientibus. Illos inter eminebant duo Duces Bavariæ, Emmanuel Princeps Portugalliæ, Alexander Dux Wirtembergiæ &c.

28 Julii imminebat hoſtilis exercitus, obſidionem ſoluturus, valloque ſe muniit. Res plena videbatur periculi. Chriſtianæ copiæ ſtabant mediæ inter immanem Turcarum exercitum, & urbem, triginta armatorum millibus ferocem.

Tandem vero, poſtquam utraque acies hoc ſitu 14 diebus perſtiterat, Eugenius heroico prorſus facinore, ſimul & oppugnationem eſt proſecutus, & 16 Aug. 40000 millibus, hoſtium, qui Victoria ad Belgradum. 200000 ſuperabant, caſtra munita eſt adortus; Palſyo dextrum, Alexandro Wirtembergico lævum cornu ducente; tantaque fortitudine pugnatum, ut quinque horarum ſpatio parta ſit ingens victoria.

Fugientes, qua cuique patebat via, noſtri, ſummopere laſſati, non ſunt perſecuti; niſi quod *Eſterbaſius* cum Huſſarorum manipulo *Orſovam*, a fugientibus deſertam, occuparit. *Viardus* vero Dux Cæ-

ſareus

ſareus in Tranſylvaniam fuga evadere tentantes, ita exceperit, ut plura eorum millia caderent.

Altero a pugna die (17 Aug.) Alba Græca, poſtquam ignis paulo ante præcipuam pulveris officinam, cum plurium millium jactura, in altum vibraverat, nullaque ſolvendæ obſidionis ſpes eſſet, candidum vexillum extulit, atque paciſci petiit. Eugenius retento in urbe apparatu bellico, ſua victis permiſit. Viginti virorum millia exceſſerunt, decem millia, quia ultro volebant, retenta ſunt. Quod ſe dedidit.

Ex noſtris cecidere *Heiſterus*, 18 vulneribus conſpicuus, Lobkovitius, Haubenus, Dahlbergius, Regalus, Bredæ Gubernator. Heiſter cadit.

Gemina immani clade attriti Turcæ, geminisque Hungariæ clavibus privati, pacem petierunt. Difficillimum accidit Cæſari, e mediis avelli victoriis, planumque ad Turcam Europa ſubmovendum iter, a Chriſtianis impediri. Quia tamen Alberonius in Mediterraneo turbabat, & Angli Hollandique pacem vehementer urgebant, ſeque illius Sequeſtros & Mediatores interponebant, *Paſſarovici*, Serviæ oppido, pax coaluit in ſequentes 20 articulos, ex formula potiſſimum, *uti poſſidetis.*

§. 5.

Pax Paſſarovicenſis.

I. Aluta fluvius ex parte Poloniæ, Tranſylvaniæ, Moldaviæ, & Valachiæ limes & terminus eſto. 188.

II. Infra Danubium vero fluvius Timockus in Servia.

III. A Drina ad Unnam Savus ad Cæſarem pertineat.

IV. Ad Unnam retinet Turca vetus Novium.

V. Novum vero Novium ad Chriſtianos pertineat.

VI. In Croatia fines maneant, prout in pace Carlovicenſi ſunt fixi.

VII. Determinatio limitum quantocius per Commiſſarios fiat.

VIII. Nec deinceps violentur.

IX. Unde in finibus conſtituantur perpetui Commiſſarii, qui lites illico componant.

X. Et

X. Et transgreſſores pacis puniantur.

XI. Chriſtiani in Turcia ne premantur: ſed omni protectione fruantur.

XII. Captivi commutentur & redimantur.

XIII. Commercium ſit liberum, atque de eo tractatus ineatur. Prædonibus nulla receptacula concedantur.

XIV. Omnes rebelles puniantur.

XV. Ragozi, Bereceni, Eſterhaſi, Forgatſch, Vay, & Czacki, aliique renitentes ac fugitivi, poterunt quidem in Turcia ſubſiſtere, non tamen in finibus utriusque Imperii.

XVI. Polonia ſit huic paci incluſa.

XVII. Legati utrinque mittantur.

XVIII. Qui ſecundum dignitatem tractentur.

XIX. Fiat ratificatio intra 30 dies.

XX. Hæ Induciæ 24 annis ſubſiſtant: & interea extendi poſſint.

Hanc pacem nomine Cæſaris inierunt *Virmondus* Comes, & *Talmannus*, Conſiliarius Aulicus: nomine Sultani Ibrahim Aga, & Mehemet Aga, Cameræ Præſides. Mediatorum officio fungebantur, Suttonus nomine Angliæ, & Colyerus Hollandiæ nomine. (*anno* 1718.)

Pacis commoda. Multo quidem hæc pax, gemina expeditione procurata, ſanguine ſtetit, non parum tamen terræ, præter bina maximi momenti munimenta, firmiſſima Hungariæ & Tranſylvaniæ clauſtra, ecrumque diſtrictus, Cæſari adjectum eſt. Quippe illius territorium ad 70 in Longitudine, 30 in Latitudine, & in toto ambitu ad 180 milliaria Hungarica protenſum dicitur, ditione Cæſarea late in Valachiam excurrente & Serviam.

Pax cum Venetis. Veneti, qui poſt amiſſam Moream, non ſatis proviſam, conducto, ex Germania præſertim, valido exercitu, cui Schulenburgium præfecerant, inſtructaque claſſe terra marique rem ſtrenue geſſerant, atque Corcyram contra Turcarum invaſionem fortiter defenderant, & ipſi Ruzzinum Paſſarovicium ad pacem ſanciendam Legatum miſerunt; quem tamen Turcæ initio admittere detractabant, cum ſolis Venetis bellum proſequi cupientes. At vero cum Cæſar aut nullam, aut univerſalem cum omnibus Chriſtianis pacem ineundam diceret, etiam cum illis ad 24 annos factæ ſunt induciæ.

Præter

Præter aliquot loca in Dalmatia & Albania munimentumque Ismachium Venetis cessa, Insulamque Cerigo restitutam, tria munimenta, Butrintus, Prevesa, & Voinissa, Turcis hoc bello erepta, Venetis fuerunt relicta, sed Morea, celebre olim Spartanorum regnum, fuit perdita.

Demum subjunctus est commerciorum Tractatus inter Cæsareos & Turcas, quo stipulati sunt, ut navigatio per flumina & maria sit libera, ita, ut naves, Cæsareis vexillis distinctæ, portubus Turcicis secure recipiantur. A mercatoribus invehentibus & evehentibus merces non plus exigatur, quam tria pro centum: nec Turcici Ministri ulla munera exigant, nec ullo modo commercia turbent. In præcipuis emporiis constituantur Consules. Propter damna, a Melitensibus Turcæ illata aut inferenda, nulla vindicta, aut *Repressalia* exerceantur contra Cæsareos. Peregrinantes ad loca sacra nulla afficiantur molestia. **Tractatus commercialis.**

His ita compositis non parum temporis impensum est determinandis utriusque nationis limitibus, figendisque terminis. Comes autem Virmondus destinatus est Constantinopolim Legatus Cæsaris. Ragozio ad Pontum Euxinum sedes assignata.

§. 6.

Religionis dissidia. Novus Episcopatus, Senatus, & leges. Franciscus Dux Lotharingiæ Prorex Hungariæ. Coloniæ in Hungaria.

Anno 1719 bello Turcico finito, recruduerunt non levia de Religione in Hungaria certamina, Protestantibus variis querelis aures Cæsaris pulsantibus. Constituti propterea Budæ 24 Judices, qui secundum leges Hungaricas pronuntiarent. 12 ex eis erant Catholici, totidemque Protestantes. Verum tanta erat dissensio, ut anno sequenti hæc commissio absque fructu fuerit soluta. **189. Religionis dissidia.**

Alexander Dux Wirtembergiæ renuntiatus fuit a Cæsare Gubernator Serviæ & Albæ Græcæ. Budæ vero Gubernator Löffelholzio successit Daunius; Steinvillio Gubernator Transsylvaniæ Virmondus: qui anno sequenti Königseckio locum fecit: Mercius vero Gubernator Temesvarinus est designatus. Ut autem Transsylvanis & Valachis, qui in ditionem Cæsaris concesserant, melius esset provisum, novum Episcopatum pro illis erigi curavit. Domui vero suæ **Novus Episcopatus pro novis terris conquisitis.**

suæ prospexit, dum Sanctionem Pragmaticam de futura successione in Comitiis Posoniensibus promulgavit anno 1722.

Anno sequente Buda ferme tota in cineres abiit, 700 hominibus disrupta turri pulveraria obrutis. Obiit etiam Collonitschius, Archiepiscopi Viennensis nepos, ultimus Illustrissimæ hujus Familiæ de statu sæculari. Plures vero Austriaci Nobiles in Status Hungariæ fuerunt assumpti. Peculiarem autem anno 1724 Senatum, ex solis Hungaricis Proceribus constitutum, Cæsar erexit, eique Nicolaum Palfyum, Regni Palatinum, Præsidem dedit. Utque fertile solum Pannonicum plures cultores haberet, plures ex Germania Colonias eo deduxit, maxime in agrum Temesvarinum. Munitæ insuper Alba Græca seu Belgradum, & Orsova.

Peculiaris Senatus Hungaricus.

Coloniæ.

Anno 1725 mortuo Cardinali Saxonico, Archiepiscopo Strigoniensi ac Regni Primati successit Emericus Esterhasius, in Jaurinensi vero Episcopatu Sinzendorffius, Cancellarii Aulici filius.

Anno 1728 quasdam urbes & oppida Hungariæ Archiducatui Austriæ unire conabatur Imperator, Belgradum cum districtu Regno Hungariæ paratus adjungere. Sed Hungari, detrimentum coronæ afferri credentes, tantopere se opponebant, ut Cæsar a proposito desistendum putaverit. Mongazium autem Lothario Comiti Schönbornio Electori Moguntino, Surzinum & Surduckum ejusdem Nepoti Friderico, S. R. I. Procancellario, donavit.

Anno 1729 Rex statuit, ut bona *Rusticalia*, ab Ecclesiasticis aut Nobilibus empta, contributioni sint obnoxia, sicut antea fuerant. In futurum autem legem *Amortizationis* tulit; jussitque, ut utrique de jure suo in subditos authenticis documentis edoceant, salvis cæteroquin privilegiis. Transylvani hæc onera 50000 florenis redemerunt. Ubi illis simul promissum dicitur, Principatum Transylvaniæ nunquam Hungariæ incorporatum iri.

Novæ leges.

Anno 1730 Imperator plura in Sclavonia bona attribuit militibus bene meritis. Obiit Valachiæ Princeps (*Hospodar*) Maurocordatus, Græcæ religionis, Sultano vectigalis.

Anno 1732 *Franciscus* Dux Lotharingiæ a Cæsare renuntiatus est Prorex Hungariæ, atque cum magna gentis lætitia exceptus, munimenta visitavit. Cum Protestantes se vellent extendere, novasque Ecclesias erigere, remissi sunt ad Decreta Comitiorum, quibus limites ipsis fuerant positi.

Dux Loth. Prorex Hung.

Anno 1733 obiit Comes Draskovicius, *Bannus*, seu Præses Croatiæ, Dalmatiæ, & Sclavoniæ, cui successit Princeps Josephus Ester-

Esterhasius, supremus Excubiarum Præfectus Cæsareus: Comes vero Bathiani supremus Aulæ Præfectus est renuntiatus.

Anno 1734 habita Comitia Posonii in Hungaria, & Hermanstadii seu Cibinii in Transylvania; in quibus decreta Imperatori pecunia pro bello Polonico. Plures hoc anno ex Austria in Transylvaniam emigrarunt. Protestantes autem in regno, multis se terminis restringi passi, ingeminabant frivolas suas querimonias. Delegati ad causam hanc examinandam Cardinales Kollonischius & Sinzendorffius, cum P. Tönnemanno Cæsaris confessario, aliisque etiam sæcularibus viris. **Protestantes turbant.**

Anno 1735 Ordines Hungariæ Regi præbuere 640000 florenos cum frumento, subsidium, ut vocant, *Charitativum* pro bello Gallico. Cæsar autem eis concessit, ut in quinquennium fructus suos & pecora libere educere valeant.

Quia Cardinalis Cienfuegos Archiepiscopatum Montis Regalis in Sicilia, & Card. Althan Barensem in Neapolitano regno amiserat, datus est illi Episcopatus Quinque Ecclesiarum, huic vero Weizenus in Hungaria.

Conglobarunt se 800 prædones, quos ad Aradum obvallatos aggressus Traunius prope delevit. Superstites carnifici sunt traditi.

§. 7.

Bellum Turcicum ob Moscos cœptum, & minus feliciter gestum, sub Seckendorffio & Wallisio. Strages ad Kroskam. Turca ad Belgradum.

Cum Cæsar pacem Turcas inter & Moscos in *Niemerovensi* congressu frustra conatus esset reducere, Ottomanno Asoffum & Ozacovium repetente, omnemque ob damna, a Tartaris illata, satisfactionem recusante, Imperator officii sui esse putabat, amicam & fœderatam sibi Russiam potenti auxilio sustentare. **190. Bellum Turcicum ob Moscos cœptum.**

Quapropter anno 1737 grandem Cæsar exercitum in Hungariam misit, cui Fridericum Henricum Comitem *Seckendorffium*, Lutheranæ professionis hominem præfecit: qui exercitum, contra, ac Magnus Eugenius facere consueverat, multas simul vulpes capturus, in multas partes divisit. Principem Saxo-Hildburghusium in Bosniam cum parte exercitus misit, ubi ad *Bagnalucam*, quam obsidebat, con- **A Seckendorffio male gestum.**

 ferto

ſerto prælio, magnam paſſus cladem, ejectus eſt, Rainachio cum ſuis abſciſſo & cæſo.

Walliſius in Tranſylvaniam miſſus, ut inde in Valachiam Turcicam irrumperet: ſed a Turcis cæſus & retruſus eſt. Kevenhüllerus ſecundum Danubium procedere juſſus, cum ſex legionbus & mille Huſſaris, ad Widdinum occupandum, redire compulſus, ad Timocum velut in caſſes hoſtium incidit, fuiſſetque ad internecionem cæſus, niſi ſua & militis ſui virtute viam fugæ perfregiſſet, graviter de Seckendorffio, ſuccurrere negligente, queſtus.

Pfefferkornius ad Koſſavam cæſus. Eſterhaſio cum 33 cohortibus & 20 turmis ad Unnam in Croatia juſſo conſiſtere, defuit agendi occaſio. Pallavicinus cum claſſe octo bellicarum & 5 triremium Danubium obtinere juſſus impar claſſi Turcicæ, duas bellicas amiſit.

Seckendorffius autem, belli Imperator, cum robore exercitus in Servia ſubſtitit. Occupata Niſſa, præſidio deſtituta, ſed iterum amiſſa, Tribuno *Doxat* urbis Præfecto Belgradum ob deditionem præcipitem in quæſtionem tracto. Suſcepta Zwornickæ oppugnatio, ſed ſoluta, oppugnantibus Belgradum ſub tormentorum protectionem confugientibus. Ut adeo Seckendorffius tota hac expeditione multa fecerit, nihil perfecerit, florentiſſimumque Chriſtianum exercitum miſere attriverit, cum quo Eugenius Thraciam occupaſſet.

Datus propterea in cuſtodiam.

Quapropter Viennæ, negato Cæſaris alloquio, in cuſtodiam ductus eſt. Vitio maxime datum, quod exercitum, in multas partes diſſectum, variis itineribus otioſe, imo ad perniciem, circumductum perdiderit, creditumque, quodſi, munimentis limitaneis juſto præſidio firmatis, ſecundum Danubium unitis viribus proceſſiſſet, inſignem Chriſtiani nominis hoſtibus plagam fuiſſet illaturus. Hoc certum, Montecuculos, Carolos Lotharingos, Ludovicos Badenſes, Heiſteros, Eugenios Sabaudos, ſummos belli Imperatores, per geſta Seckendorffii non parum fuiſſe laudatos.

Königseckius belli Imperator.

Præcipitatis ſuperiore anno rebus, difficile fuit anno 1738 ruentem impetum ſiſtere. Exercitus priori non erat comparandus; crevit hoſtibus animus, decrevit noſtris, plures opportunæ occaſiones amiſſæ. Ardua proin Comiti *Königsekio* demandata eſt provincia, dum ſucceſſor Seckendorffii eſt renuntiatus.

Turcæ jam ineunte Martio ad expeditionem accincti, 24 Martii Uſſizam, caſtrum arduæ rupi impoſitum, expugnarunt, dein vero Novam Orſovam, quam in Danubii Inſula ab anno 1729 Chriſtiani

ni constructam gemina arce egregie firmaverant, tum munitum transitum Mediæ, & Semendriam, Christianis ultra Savum Semlinum propulsis.

Königseckius 28 Maji in castra ad Belgradum venit, promotis que Grotskam, Caransebes, Zlatinam castris, 4 Junii ad Corniam sunt locata, ubi Ottomannorum turma fuit cæsa. Meadia a nostris recepta, sed mox rursus post infelicem dimicationem amissa. Ratskæ, transitus ad Savum, obsidium Hildburgshusius, abactis Turcis, solvit. Quibus gestis in hyberna concessum.

Orsova præsertim jactura Christianis acerba accidit. Ad ejus nuntium *Kornbergius*, urbis illius Præfectus, licet 83 diebus eandem defendisset, Belgradi jussus est custodiri, Vienna existimante, Orsovam per se ipsam & duabus arcibus tantopere munitam, absque vitio non potuisse expugnari. Sed Kornbergius, dum defensionem sui paravit, in custodia morbo extinctus est. Orsova amissa.

Fatum acerbius fuit Tribuni *Doxat*, qui ob deditam præpropere, ut dicebatur, Nissam, Belgradi carnificis manu cecidit. Fuit Calvinista ex ditione Bernensi, 38 annis Architectus militaris. Doxæ interitus.

Anno 1739 ut singulis annis, quo noxium nihil magis ad bonum publicum esse potest, novus belli Imperator, renuntiatus est Olivierius *Wallisius* Mareschallus, qui tandem res jam inclinatas ad *Groskam* omnino præcipitavit, dum Christianum exercitum per saltus & angusta viarum in locum insidiarum, velut in pedicas & casses duxit. Wallisius pugna ad Kroskam rem perdit.

Cum enim non dubitaret, Belgradum esse Turcarum scopum, iis obviam procedendum censuit, & ad Kroskam opportunum locum occupandum; præcessit igitur cum equitatu, Hildburgshusio cum peditatu subsequi jusso. Consilii hujus conscii Turcæ, præoccuparunt opportuna ad nocendum loca, atque copias & tormenta ita disposuerunt, ut in subeuntem equitatum Christianum stygia velut peste fulminarent, antequam in aciem se posset disponere. Hinc strages potius, quam pugna ordinata fuit, eo pluribus cæsis, quo plures per angustias penetrabant. Venit quidem Neupergius cum 13000 suppetiis, sed adeo omnia confusa invenit, ut desperata victoria, attritæ copiæ Belgradum, qua via cuique patebat, se fuga reciperent: cumque nec ibi se tutas satis crederent, transmisso Danubio, in Bannatum Temeswariensem immigarunt, atque ad leve immanis jacturæ solatium 15000 Turcarum ibidem oppressa victaque in fugam Vipalanckam usque propulerunt.

 22 Julii

22 Julii fuit, qua infelix laniena Kroskana patrata est, equitatu nobilissimo tormentis potissimum aliaque igniaria grandine prostrato. Circa numerum cæsorum, ut fieri consuevit, varius omnino erat computus, aliis in immensum illum augentibus, aliis forte plus justo minuentibus. Hoc certum, quod nimium magnus fuerit, & cum ingenti rei Christianæ detrimento conjunctus.

Nam Magnus Vezirius *Mahmet Pascha*, tantæ victoriæ fructus lecturus, ad Belgradum, firmissimum adversus Ottomannicam potentiam aggerem, illico exercitum admovit, eamque tota vi oppugnare cœpit. Quamvis autem Succovius strenue eandem propugnaret, quia tamen Christianæ copiæ magis erant accisæ, quam ut obsidionem possent solvere, Cæsar Neubergio potestatem fecit, conciliatore Villenovano, Galliæ Legato, pacem ineundi. Is igitur in castra Turcica ad Belgradum progressus 18 Aug. in probrosum tractatum præceps ruebat.

§. 8.

Præliminaria Pacis Belgradensis.

ugr. 1. Belgradum & Sabazum traduntur Turcis, cum jure tamen novas munitiones, a Cæsare constructas, demoliendi.

2. Cæsareis fas sit, rem armamentariam, cibariam, aliaque bona mobilia, cum omnibus navibus in Danubio & Savo avehere.

3. Tota Servia ceditur Turcis. Bosnia ad fines pacis Carolovicensis reducitur. Danubius & Savus fines determinent.

4. Valachia Austriaca ceditur Turcis.

5. Prout etiam Orsova cum Insula. Cæsar vero retinet Bannatum Temmeswarinum, cum diruta Meadia.

6. Post quintum a subscriptione Præliminarium istorum diem inchoetur demolitio novarum Belgradi munitionum & operum, retentis interea obsidibus in castris Turcicis. Quamprimum autem ea demolitio ad portam Würtembergicam facta fuerit, 500 Turcæ eam portam occupabunt, & per aggerem a reliquis partibus maneant separati, donec demolitio sit absoluta

7. Hostilitas cesset a die subscriptionis: omnibusque incolis amnestia promittitur. Decem post diebus fiat initium Tractatui pacis Definitivo. Et post ratificationem Præliminarium sub eadem mediatione Legati Gallici inchoetur pacificatio cum Russia.

Sicut

Sicut autem ſubſcriptio horum Præliminarium 1 *Sept.* a Neupergio facta, ſic Tractatus etiam Definitivus ita præcipitabatur, ut Inſtrumentum pacis jam eſſet confectum ſignatumque, antequam Dalmannus cum nova inſtructione & ratihabitione Præliminarium advenire poſſet. Conſtabat autem hoc pacis Inſtrumentum 23 articulis, quorum epitomen ſubjungo.

§. 9.

Pax Belgradenſis. Criſes de illa.

Primi VI articuli continent id, quod in Præliminaribus conventum eſt. 192.

VII. Tractat de navigatione & piſcatione in Danubio & Savo.

VIII. De venia danda ſubditis, qui durante bello alterutri parti adhæſerunt.

IX. De captivis ſoluto lytro redimendis.

X. De libertate commerciorum.

XI Sultanus Algerianis, Tunetanis, Tripolitanis, & Dulcignotis prædationes prohibeat.

XII. Agit de teloniis, & quantum pro mercibus ſolvendum.

XIII. Intra menſem commiſſarii fines determinent.

XIV. Termini autem fixi maneant immoti.

XV. Si lis inde oriatur, Commiſſarii eandem ocius componant.

XVI. Omnis hoſtilis irruptio prohibetur.

XVII. Si bellum oriretur, poſſint ſubditi cum bonis ſuis ſe ſubtrahere.

XVIII. Rebellibus non præbeatur aſylum.

XIX. Czackius tamen poteſt remanere in Turcia, non tamen in locis limitaneis.

XX. Quomodo Legati utrinque recipiendi.

XXI. Ratificationes intra 30 dies commutandas.

XXII. Pax 27 annos duret.

XXIII.

XXIII. Etiam Tartarorum Princeps & omnes Tartarorum nationes hanc pacem ſervent. Secus graviter puniendi.

Actum ad Belgradum ſub tentoriis
18 *Sept.* 1739.

Adjuncta ſunt alia duo puncta: 1 hanc pacem non obſtare fœderi cum Ruſſis, utpote quod eſſet perpetuum 2. Cum Schmettavius pronuntiaret, ad demolitionem novarum Belgradi munitionum 6 menſes requiri, conventum eſt, ut intra 45 dies dimidia urbs Turcis dederetur, ea tamen lege, ne demolitio impediatur.

Pax deproperata, Paradoxa cum hac pace, ita præcipitata, orbis Chriſtianus non fuit contentus, minime vero Cæſar, quia per illam uno ictu abſciſſa ſunt, quæ Princeps Eugenius anno 1717 Chriſtianis terris adjecit. Quare Cæſar per Legatos ſuos in Aulis Europæis, quantum ſibi diſpliceret, ſignificavit, de negotio deproperato conqueſtus; quippe jam ante ratificationem ſuam, ad valorem roburque

Diſplicet Cæſari. totius pactionis neceſſariam, exemplo inaudito, cœptam Belgradi demolitionem; cum igitur res non amplius eſſet integra, coactum ſe permittere, quod emendari amplius non poterat.

In epiſtola maxime, propria manu ad Ruſſiæ Imperatricem ſcripta, dolorem ſuum teſtatus, multa, inquiebat, ſe in vita ſua paſſum aſpera, ſed nunquam tanta correptum animi ægritudine: id unum in tanta calamitate ſibi eſſe ſolatio, quod nullam in iis, quæ triſtia acciderant, partem habuerit.

Varius tunc ſermo per omnes pagellas volabat. Plerique

Quid culpæ datum Wallifio. culpam in Walliſium, Neupergium, & Villanovanum rejiciebant: in primum quidem, quod contra regulas militares non explorata hoſtium ſtatione ſituque, copias per fauces in locum inſidiarum improvide deductum, cladi objecerit, qua jam equitatus affectus fuiſſet, antequam peditatus e viarum præruptis anguſtiisque eluctari poterat: quod lentus & imprudens ubique hoſtem prævenire & ſtationem opportunam capere paſſus ſit: quod denique in ſuis Viennam datis epiſtolis ſcripſerit, Belgradum impar eſſe ulteriori defenſioni, litteras vero Succovii, contrarium ſcribentis, ſuppreſſerit. Privatus propterea militari Imperio, & *Arreſto* ſubjectus.

Neu-

Neupergio datum vitio, quod contra instructionem, a Cæsare acceptam, totum pacificationis negotium egerit, nec eo tempore, quo in castris Turcarum fuit, ullam informationem Viennam miserit, atque, dissuadente conciliatore Legato Gallico, Belgradum obtulerit; mox dein jam 2 Sept. cœpta demolitione, ac porta una Turcis aperta, coegerit quodammodo Cæsarem, Præliminaria habere rata. Excusavit hæc acta Neupergius Vezirii minis, abrupturum se tractatum, nisi absque mora hæc fierent. **Quid Neupergio.**

Alii altiori quadam auctoritate Neupergium hæc fecisse, sunt suspicati, quo fundamento nescio, nisi quod ex levitate pœnæ & intentione occulta, prout linguæ hominum sunt audaces, id conjectari posse autumabant.

Sunt alii, qui prudenter a Neupergio actum dicunt; pacem enim fuisse necessariam: exercitum Cæsareum strage Kroskana morbisque adeo fuisse attritum accisumque, ut nec solvere obsidionem, nec hosti, in Hungariam irrupturo, potuisset resistere: Russos, propter quos cum Turcis pax esset fracta, tum venatorio cum Tartaris bello fuisse distentos, tum ad unam vel alteram Moldaviæ urbem lentos hæsisse. Fuisse proin prudentis hosti victori potius cedere, quam integram Pannoniam in discrimen adducere. **Crises de pace.**

Alii illud insuper observant, quod si ex eventu metienda essent consilia, factum provide. Si enim in annum sequentem, quo mortuus est Imperator, productum fuisset bellum Turcicum, in tanto Europæ motu magnum Domum Austriacam orbemque Christianum omnem fuisse damnum incursurum.

Cæterum Turcæ non modicam offerebant pecuniæ summam, ut munimenta Belgradi relinquerentur ipsis integra; sed tenori pacificationis standum erat, flebilique jure suo usi Christiani, iis manibus præclaras munitiones disjecere, quibus easdem ingenti labore sumptuque, ex bonis Ecclesiasticis potissimam partem desumpto, construxerant. Quatuor omnino menses triste hoc laboriosumque demolitionis solatium absumpserat, cum finiente anno 1739 nostri emigrantes, infidelibus locum cessere. Stabat tamen adhuc arx, Cæsareo custodita præsidio, donec per legatos facta fuisset mutua pactorum commutatio; interim vero Vezirius quinque nobiles, Grossum, Salmensem, Guicciardum, Wallisium, Herbortum, ceu obsides secum Cpolin abduxit; ubi omnes Christiani captivi dimissi sunt liberi. Secuta est mox etiam pax Russica: quod suo loco dicetur. **Nova Belgradi munimenta diruta.**

Ulefeld Cpolim. Anno 1740 Legatus Cæſaris Cpolin abiit Comes Antonius *Ulefeldius*, cujus Majores ex Dania in Auſtriam domicilium tranſtulerant, eumque etiam poſt mortem Cæſaris Maria Thereſia, quæ pacem Belgradenſem ratam habuit, in hac dignitate confirmavit. A Sultano vero Orator Viennam miſſus Ali Baſſa. Tum vero milites Chriſtiani etiam arcem Belgradenſem demoliti ſunt, & rudera reliquerunt. Utinam conventum fuiſſet, ne poſſent amplius exſtruere.

Meadiam & Orſovam veterem, ad Bannatum Temeswarienſem pertinentes, Turcæ Cæſari reſtituerunt, ſed prius dirutas. Orſovam vero Novam cum munitionibus, a Cæſare conſtructis, retinuerunt. Finibus quoque per Commiſſarios deſignatis, quinque obſides, large a Sultano donati, remiſſi ſunt. Mariam Thereſiam Hungari vi Sanctionis Pragmaticæ, dudum acceptatæ, poſt mortem Patris mox Reginam ſuam ſalutarunt.

§. 10.

Hungariæ Comitia. Poſtulata. Maria Thereſia Poſonii coronatur. Nuntiata irruptione in Auſtriam, decernitur inſurrectio. Movent in hoſtem.

193. Regni Comitia. Anno 1741 habita ſunt Poſonii Regni Comitia, prius a Regina indicta. 18 Maji frequentes in curia aderant 4 Regni Status, Prælati videlicet, Regni Barones, Status Equeſtris, & Deputati liberorum Ordinum. Vices Ducis Lotharingiæ, Hungariæ Palatini abſentis, obiit Joannes Palfy de Erdœdi. 34 Viennam deputati, qui Reginam ad comitia & coronationem invitarent. Caput hujus Legationis Comes Erdœdi Epiſcopus Erlavienſis capita obtulit, quæ ſibi concedi Status petebant. Acceptavit Regina, & Comiti Bathyano, Cancellario Hungariæ Aulico, diſcutienda tradidit. Hæc autem erant Ordinum Poſtulata.

Poſtulata Ordinum. 1. Ut confirmatio jurium & privilegiorum regni inſeratur Capitulationi Regiæ.

2. Ut civile regimen in Hungaria, Bannatu Temeswarino, Sclavonia, & Servia, non amplius ſit ſubjectum militari.

3. Ut Regina nullum cum Turcis tractatum ineat, Statibus inſciis, atque ut Hungari non ſecus ac Auſtriaci in Aula habeantur.

4. Solu-

4. **Solutio copiarum non amplius per Commissarios Militares sed per Nationales reguletur juxta ordinem anni 1722.**

5. Erecta Viennæ Cancellaria Hungarica ex solis Hungaris constet; idemque circa Regni Ministeria observetur.

6. Ut Hungaris liceat suos fructus in Austriam & Styriam evehere, tertius nummus, pro peregrinis mercibus solvi hactenus solitus, abrogetur: atque ut Venetis in Hungaria boves emere liceat, sublato Monopolio.

7. Nobilitas ab omnibus oneribus sit libera: & quod a quolibet Comitatu præstandum est, sit proportionatum.

8. Dignitas Palatini juxta Decretum Regis Mathiæ de anno 1485 integre rursus restituatur.

9. Omnia Ecclesiarum Catholicarum Ministeria incolis conferantur: & ordinationes, in favorem Protestantium factæ, executioni mandentur.

Protestantes in Hungaria mittebant Viennam, qui pro libero religionis exercitio, & abrogatione gravaminum precarentur. Sed Regina per Cancellarium eis respondit, standum ordinationibus anni 1731, & 1736.

Posthæc Regina, comitante Serenissimo Conjuge, ejusque fratre Carolo 19 Junii Posonium iter suscepit, obviam eunte Colozensi Episcopo cum 40 Deputatis a regni ordinibus, & spatio semihoræ reliquis Episcopis ac Prælatis, cum Esterhasio, Banno Croatiæ & Dalmatiæ, præcipuaque Nobilitate, usque ad pontem, qui Hungariam ab Austria dividit; ubi ab Esterhasio de Galantha, Archiepiscopo Strigoniensi, Hungariæ Primate, oratione excepta est, cui clementissime respondit. **Maria Theresia Posonium.**

Die sequenti Regina in arcis aula, ubi Ordines Regni erant congregati, comparuit, thronoque insidens, per Cancellarium suum Aulicum propositionem fecit, quam ipsa latino sermone facunde est prosecuta, non tam Reginam quam Matrem se exhibituram pollicita, discussisque postulatis gravamina ablaturam.

Eloquenti huic orationi respondit Primas, gratiisque actis, nomine Statuum, indissolubilem fidem spopondit. Tum vero Ordines, in curiam Regiam progressi, relegebant factam propositionem, atque ex arcis turri sacram coronam, sceptrum, sanctam crucem, cum ense S. Stephani ad Reginam detulerunt: electoque prius Joanne Palfyo Regni Palatino, coronatio a Strigoniensi Archiepisco- **Regina coronatur.**

 po

po Primate suscepta est in templo S. Martini, cum maxima solennitate, consuetisque ceremoniis, quas longum foret enarrare.

Postulatorum confirmatio differtur. Post absolutam coronationem Status Reginæ consuetum donum obtulerunt, centum florenorum millia. Sed petierunt rursus sua Postulata confirmari, novaque alia addiderunt. Responsum, facturam Reginam, quæ sine coronæ & dignitatis suæ præjudicio fieri possint; nunc tamen res tanti momenti non posse omnes expediri: in proximis Comitiis hoc negotium posse absolvi. Proposita etiam quæstio de assumptione Conjugis in Con-Regentem: quæ initio pluribus displicuit. Sed postquam Regina diserte explicuit, nullum per hoc Regno afferri præjudicium; cum suprema & innata regia potestas nihilominus penes Reginam & Regnum resideat, Dux Lotharingiæ cum conjuge & Josepho Archiduce, pridie Vienna advecto, throno insidens, agnitus est Con-Regens.

Nuntiatur irruptio. Interea vero, dum hæc agebantur Posonii, nuntiata est irruptio Electoris Bavariæ & Gallorum in superiorem Austriam. Quare Regina 11 Sept. Regni Ordines in Regiam arcem convocat, atque mœsta voce sermone latino proponit summa coronæ suæ pericula, suæ personæ, filii, totiusque Domus verti incolumitatem, vitam, & spiritum. **Reginæ oratio.** In forti & generosa Natione Hungarica, populo suo, collocari jam suam fiduciam, nec dubitare, quin Reginam suam & Filiolum in spem Regni natum, adversus potentissimos hostes pro sua fide & magnanimitate sit defensura.

Hæc aliaque cum Regina esset prolocuta, Regni Ordines alta voce, sanguinem & vitam pro Majestate sua se profundere paratos, sunt contestati: decretaque est universalis Nationis excitatio & sub **Universalis insurrectio decernitur.** signa evocatio, ita, ut e populo 30000 selecta in 13 pedestres legiones distribuantur, Nobiles vero omnes, qui possent, equos conscendant, propriisque mereantur stipendiis: similis autem evocatio fieret in Croatia quoque, Dalmatia, Sclavonia, Transylvania &c. accesserunt tres legiones Hungaricæ ex Italia, Palfyana, Giulana, Vettesiana. Jam mense Octobri 15000 Nobiles insurgentes cum equis suis ad Posonium metati dicuntur, Reginæ imperium opperientes.

Ordo Ecclesiasticus etiam in sumptuum partem vocatus, ut de- **Responsio Ordinis Eccles.** cimas in bellum impenderet, fuit imploratus. At ille respondit, insurrectionis negotium esse personale, Palatinatibus proprium, quod

quod cum bonis Ecclesiasticis, omnino exemptis, nihil commune habeat. Si decimas aliquando Clerus contribuerit, in bellis duntaxat id factum Turcicis, in quibus religionis etiam defensio agebatur. Neque integrum sibi esse, absque Sedis Apostolicæ indulto in petita consentire. Regina, sedatis pro sua pietate discordiis, liberale Cleri subsidium acceptandum censuit. Hungariæ porro Regnum primum declaravit; cum hactenus cum Bohemia de prioritate controverteret.

Anno 1742 ineunte Hungaricæ & finitimarum gentium copiæ ad expeditionem erant accinctæ. Constabant etenim non modo ex Hungaris, sed etiam ex Croatis, Sclavonibus, Rascianis, Transylvanis, Uskochiis, Morlachis, Maroschis, Warasdinis, peregrinæ linguæ, habitus, & morum hominibus, qui partim in Austriam, partim in Bohemiam, partim etiam per Tyrolin in Bavariam profecti, legionibus, disciplina militari imbutis, miscebantur. *Insurgentes*, uti vocantur, nobiles equites magno numero in Bohemiam moverunt. Esterhasius, Andrasius, Vivarius, Bethlemus, Forgatschius, singuli singulas legiones conduxerunt, & in Bavariam duxerunt. Adjecit Archiepiscopus Colossensis Hussarorum aliquot turmas, habitu & apparatu præ aliis visendas. Quid copiæ istæ Reginæ, ab omnibus Principibus desertæ, in superiori Austria, Bavaria, & Bohemia præstiterint, *in Hist. Germ.* diximus.

Variarum gentium expeditio.

Anno 1743 varia ex Hungaria, Transylvania, aliisque Pannoniæ, Daciæque provinciis supplementa ad exercitus in Bohemiam, & Bavariam mittebantur; & quia gentes istæ, in Germania nunquam antea visæ, strenue rem gerebant, Regina omnes eis suas libertates & privilegia confirmavit. Comitem autem Bathyani Bannum Croatiæ constituit, & Kalnockium Tribunum legionis Transylvanicæ, recens erectæ.

Confirmantur privilegia.

§. II.

Nova insurrectio in Borussum. Sclavonia Hungariæ unita. Comitia. Mors Traunii, Joannis Palfy. Bathyani Palatinus. Protestantium querelæ.

Postquam anno 1744 Rex Borussiæ Bohemiam denuo invasit, 194.
Regina se Posonium ad Regni, quæ indixerat, Comitia contulit, laudataque Gente Hungarica ob insignia hactenus præstita belli obsequia,

Nova insurrectio.

sequia, ac præsertim ob heroicum trajectum Rheni, non modo Bohemiæ, sed etiam Hungariæ a novo inexspectato hoste iminens periculum ob oculos posuit. Generosa Natio, Borusso indignata, universalem rursus *insurrectionem* decrevit, atque id effecit, ut hostis, Bohemia & Moravia expulsus, Silesiæ etiam parte fuerit multatus Insurgentes autem, qui ad 25000 numerabantur, a Rudolpho Palfio, & Esterhasio Regni Mareschallo ducebantur.

Nadastio restituta bona.

Comiti *Nadastio* ob res fortiter bello gestas Regina omnia avi sui bona restituit, quæ a Leopoldo Imperatore Fisco olim fuerant addicta. Palfius Palatinus generoso sonipede & pretioso ense donatus.

Obiit Ernestus Baro *Petraschius*, Generalis Castrorum Præfectus. Anno vero sequenti Emericus Esterhasius, S. R. I. Princeps, Archiepiscopus Strigoniensis, Primas Regni, Consiliarius Intimus, qui ante 5 annos Reginam unxit & coronavit. Successit Sigismundus Comes Kollonitsius Archiepiscopus Viennensis.

Anno 1746 Reginæ mandato omnes Hungari, armis ferendis apti, a 20 ad 40 ætatis annum sunt consignati, quorum numerus ad centum octoginta millia ascendisse dicitur. Princeps autem Hildburgshusius militiam in Croatia magna cum laude ordinavit, in quatuor legiones regulares distributam, Herbersteiniam, Petazziam, Guicciardiam, & Dillesiam. Quævis legio contineat 4 agmina, quodvis agmen 1000 viros.

Ludovicus Comes Bathianus officium supremi Regni *Cancellarii* ob virium debilitatem abdicavit, eoque ornatus est Leopoldus Comes Nadastius, Pro-Cancellarii vero Comes Barkocius.

Anno 1747 Pesti celebrata est Dieta Præside Esterhasio, Regni Mareschallo. Propositæ in ea querelæ Protestantium; in quorum favorem peroravit Nadastius Cancellarius, quamvis Catholicus. Concessum etiam Hungaricæ Nationi, ut quot annis 4 mensibus res venales libere exportare aut evehere valeant.

Sclavonia juncta Hungariæ.

Regnum Slavoniæ unitum est hoc anno cum Regno Hungariæ, in 4 Comitatus divisum, Comite Karolio & Draskovicio, Commissariis Regiis hoc opus perficientibus. Engelshovio vero Tribuno mandatum, ut eam gentem disciplina militari imbuat, atque ad modum Croatiæ in legiones & agmina pedestria distribuat. Samuel autem

tem Mikovinus Hungariam dimetiri jussus est, & pro quolibet Comitatu mappam geographicam conficere, atque in ea omnes fluvios, amnes, lacus, paludes, montes & sylvas exprimere. Sunt autem in superiori Hungaria 35 Comitatus, & in inferiori 13.

Anno 1748 obiit Hermanstadii seu Cibinii in Transylvania Ferdinandus Traunius 71 ætatis anno, heros prudentia & virtute militari clarus. Successit ei Gubernator Transylvaniæ in militaribus Comes Brounius, civilibus vero præest Hallerus. Uterque autem Gubernator Cibinii residet.

Traunii obitus.

Quia Dux Mutinæ ultimo bello Borbonicas partes fuerat secutus, Regina privavit eum bonis in Hungaria sitis, quæ Carolus VI parenti ejus donaverat. Sed cum Aquisgranensi transactione ex integro esset restituendus, eadem anno 1749 recepit, ea tamen lege, ut *ælioramenta* compensaret.

Perpetuæ Protestantium querelæ obstrepunt, adimi sibi Ecclesias; quas videlicet contra leges regni aut construxerant aut rapuerant Catholicis, turbatis Reipublicæ temporibus. Jaurinensis præsertim Academia, recens ædificata, erat eis sudes in oculis.

Anno 1751 celebrata sunt Posonii Comitia Regni, præsente Regina, cum Augustissimo conjuge, & tribus Archiducibus filiis. Primum, quod susceptum fuit negotium, electio erat Palatini; quippe Joannes Palfy de Erdödi, quo nemo magis fide, integritate, constantia, auctoritate, Domui Austriacæ fuerat addictus, hoc anno ætatis 92 Palatini dignitatem pientissima morte vacantem reliquit.

Comitia regni.

Regina pro more quatuor Illustres viros proposuit, Ludovicum Esterhasium, & Ludovicum Bathianum, Catholicos, Comitem Revayum & Baronem Zayum, Protestantes. Ex his unanimi voto electus est Comes *Bathyanus*, jam ab anno 1732 Hungariæ Cancellarii munere summa integritate perfunctus.

Comes Bathyani Palatinus.

Palatino constituto, Regina Ordinum postulata, sigillo clausa, reddidit, atque Viennam rediit, relicto Dietrichsteinio Principe, qui nationis gravamina reciperet, atque Reginæ proponeret.

Dum Comitia Posonii agebantur, Imperator Schemnicium, Cremnitium, aliasque ad urbes Montenses, in inferiori Hungaria sitas, profectus est, ut auri, aliasque metallorum fodinas viseret. Excurrit etiam utraque Majestas in castra, ad Pesthum non procul Buda magno cum apparatu constructa.

Archi-

Archiepiscopatus Strigoniensis jam quinque annis vacaverat. Tandem Regina ad illum nominavit Nicolaum Comitem Czacki Colossensem ante Archiepiscopum, qui factus est simul Primas Regni, Apost. Sedis Legatus natus, Cancellarius Regius, & Princeps Imperii. Multæ aliæ a Regina factæ promotiones.

Protestantium querelæ.

Cum Protestantes identidem gemerent, quod non permitterentur pro libidine grassari, scripto etiam ad Regem Borussiæ libello supplici, Padanus Vesprinienfis Episcopus, qui ab eis ad Catholicos transierat, libellum illum confutavit, edito libro de hæreticis & apostatis, atque demonstravit, nullum illis in Hungaria jus competere, cum Episcopi & Clerus contra omnes permissiones, vi metuque extortas, semper sint protestati.

§. 12.

Concilium Albanum, anno 1703.

195. Celebratum est anno 1703 a Vincentio Zamajevich, Archiepiscopo Antibarensi, Apostolico Visitatore, Serviæ Primate; cui interfuerunt alii duo Archiepiscopi, & quatuor Episcopi Græcorum unitorum, pluresque apud Albanenses Missionarii. Tractatum de fide, eamque prædicandi ratione, & Ecclesiasticorum Canonum observatione; de Sacramentis: de personis in Ecclesiastica dignitate constitutis: de Parochis &c. Sub pœna excommunicationis prohibetur, ne Turcarum præsidium imploretur, ad evitandas censuras Ecclesiasticas. Tolli jubet abusum, quo non nisi post annum ætatis 16, 18, aut etiam 20 ad Sacramentum pœnitentiæ accedebatur; aut quo in patrinos baptismi assumebantur infideles & schismatici: aut infantes, a Turcis oblati ad baptismum, ad eum solummodo finem, ut a sordibus corporis abluantur, & ab incursu noxiorum animalium custodiantur, baptizabantur. Tolli denique jubet eam gentis illius persuasionem, septem duntaxat annis servandum esse jejunium quadragesimale.

CAPUT

CAPUT XII.
De Bohemia

Primis sæculi XVIII annis Bohemia nihil peculiare habuit, quod cum rebus Germanicis non fuerit conjunctum. Quod autem Josephus Imperator anno 1708 in Comitiis Ratisbonensibus Electoratum Bohemiæ in omnia jura sessionis & voti in Electorali Collegio non tantum in Comitiis generalibus, sed aliis etiam Imperii Conventibus introduxerit, Part. VIII & IX dictum est.

§. 1.

Canonizatio S. Joannis. Varii obitus. Borussus in Silesiam. Pugna ad Molvicium. Capta Praga. Mutata scena, recepta Praga, Maria Theresia Regina coronata.

Anno 1728 habita ab Ordinibus Silesiæ Dieta Principum, in qua 196.
postulatum Cæsaris propositum, ut videlicet contribuerentur, pro fundo Militari 1646666, pro Camerali 100000, & pro munitionibus 30000 floreni.

Anno 1729 Bohemiæ specialis honor & solatium accessit ex Canonizatione S. Joannis Nepomuceni Martyris, quem anno 1383 Wenceslaus in Moldavam præcipitari jussit, quod nollet prodere, quæ Regina in sacro tribunali confessa esset. Pretiosa ejus tumba in templo Cathedrali Pragæ ad latus summi altaris supra geminam aram sublimis pendet; ad quam sacrificium Missæ offerre potuisse Deo, magno mihi fuit solatio. Lingua ejus incorrupta in altari laterali visitur, sanctum ac perenne Sacramentalis sigilli monumentum. Miracula, quæ Deus per hunc Sanctum patrat, numerari non possunt omnia, evidenti argumento, cultum ejus Deo esse gratum. *Canonizatio S. Joannis.*

Anno 1730 in Comitiis Regni, Pragæ celebratis, a Comitibus Dietrichsteinio, & Clario ab Altringen nomine Regis postulati sunt pro quanto Militari duo florenorum milliones: pro Camerali 150000: pro munitionibus 30000: pro extraordinario 470000.

Anno 1731 obiit Ferdinandus Comes Kühnburgius, Archiepiscopus Pragensis, primum Cæsaris Camerarius, dein Episcopus Laubacensis, Legatus ad Aulam Lusitanam, denique anno 1710 Archiepisco- *Obit Archi. episc. Prag.*

episcopus. Non parum promovit Canonizationem cultumque S. Joannis, Bohemiæ Patroni. Anno 1723 Pragæ coronavit utramque Cæsareo-Regiam Majestatem. Successit Daniel Mayerus, Cathedralis ante Præpositus & Generalis Vicarius.

Et Uratislav. Anno 1732 ad familiare colloquium Pragæ congressi sunt Imperator & Rex Borussiæ. Creditum, in eo actum de sponsione Sanctionis Pragmaticæ, & successione Juliacensi. Uratislaviæ obiit Franciscus Ludovicus, Comes Palatinus, Elector Moguntinus, Archiepiscopus Uratislaviensis; cui suffectus est per electionem Capituli Philippus Ludovicus Sinzendorffius, magni Status Ministri filius, Episcopus ante Vivarini in Hungaria.

Aliique. Anno 1733 non diu perfunctus Archiepiscopi Pragensis dignitate Mayerus obiit, Bohemiæ Primas, Universitatis Cancellarius perpetuus: cui successit Adamus Comes *Wratislavius*. Verum ille paulo post apoplexia tactus, locum reliquit Comiti Mauritio *Manderscheidio* de Blanckenheim, origine Westphalo.

Anno 1734 viginti millia Bohemicæ militiæ, pro tuenda patria, aliisque in Germania Austriacis provinciis designari jussa, cum legiones, disciplina imbutæ, vel ad Rhenum vel in Italiam essent avocatæ.

Anno 1735 octo Russorum legiones equestres Lascius in Bohemiam duxit, atque inde per Palatinatum superiorem, lentis licet passibus, Rhenum versus. Anno sequenti absoluta fuit insignis Statua, S. Joannem Nep. referens. Anno vero 1737 Aula Saxonica Neohusium in Bohemiam concessit, ubi Wilhelmina Amalia, mater Reginæ, eandem exspectabat. 1738 Ernestus Comes Lichtensteinius ab Episcopatu Seccaviensi translatus ad Olomucensem. Anno vero sequenti bona temporalia in feudum accepit.

Borussus Silesiam invadit. Anno 1740 mortuo Cæsare Fridericus II Rex Borussiæ, postquam subscriptam a patre Sanctionem Pragmaticam defensurum se recepit, irrupit cum exercitu in Silesiam, protestatus, se nullatenus hostili animo id fecisse, sed ad jura sua vindicanda, ne alius illa præoccupet, id ipsum misso Gottero Viennam Legato contestatus. Interea vero in dies ulterius in Silesiam penetrabat, direptis variis provinciis.

Uratislaviæ, quæ præsidium Austriacum, privilegia sua obtendens, prius admittere detrectaverat, *neutralitas* primum a Rege Borussiæ fuit promissa, dein vero occupata est, præsidio imposito. Regina vero sub Neupergio copias in Silesiam misit. Certatum interea pluribus ultro citroque Juris Deductionibus.

Anno

Anno 1741 Rex progressus suos in Silesia prosecutus ad *Molvicium* Neupergium cædit, *Briegam* expugnat, &, insuperhabita transactione *Schnöllendorffensi*, *Neussa* capta, in superiorem etiam Silesiam, Glazensem Comitatum, & Moraviam sese infudit, ubi Olomucium intercepit. Susceptum Uratislaviæ homagium: custodiæ datus Episcopus. Pugna ad Molvicium.

Bavaricus inter hæc exercitus, superiori Austria occupata, adjunctis auxiliaribus Galliæ copiis, in Bohemiam progressus, Pragæ se applicuit, venientibus in auxilium 24000 Saxonibus, 10000 vero Borussorum in Circulo Reginæ-Gradeciensi eminus ad terrorem incutiendum se ostentantibus. Boji Gallique in Austr. & Bohemiam irruunt.

Tot hostibus cum undique se cinctam, & tribus in locis a Gallis, Bavaris, & Saxonibus invasam cerneret, dedere se coacta fuit: Austriacis, qui 40000 censebantur, cum urbi succurrere non possent, Budovicium se recipientibus. Pragam capiunt.

Anno 1742 versa est belli alea; licet enim a fœderatis expugnata esset Egra, & Austriaci ad *Zaslaviam* a Borussis victi, tamen, cum Saxones & Borussi a fœdere recederent, Austriaci vero cum Hungaris Bavariam invaderent, obsessi sunt Pragæ Galli, & tandem deserere eandem sunt coacti, quo pacto Bohemia, Egra & Comitatu Glacensi exceptis, ad Reginæ obsequium rediit. Mutata scena.

Anno 1743 tandem etiam Egra fuit 7 Sept. expugnata, Gallico præsidio capto, & per Bohemiam distributo. Regina vero Pragam cum magna solennitate ingressa, recepto homagio, a Lichtensteinio, Episcopo Olomucensi coronata est. Ad Archiepiscopum Pragensem alias hoc munus pertinet; sed quia Electori Bavariæ nimium favere visus fuerat, gratia excidit, prout etiam Comites de Bubna, Kaiserstein, Ferdinandus de Kolowrat, Carolus Lascanschy &c. Principis Fürstenbergici, Comitis Königsfeldii, & viduæ Ferdinandi Mariæ Ducis Bavariæ bona, in Bohemia sita, ærario publico sunt addicta, illa Reichstadio in Bavariam jussa recedere. Regina coronata. Bonorum confiscatio.

§. 2.

Borussus redit in Bohemiam. Pragam capit, & amittit cum parte Silesiæ. Sed Fridbergensi, Soppaviano, Sorano, & Kesseldorffensi prælio victor, pacem Dresdensem init. Schaffgotsius Uratislaviensis Episcopus: quem Legatus Apostolicus consecrat.

Anno 1744 Rex Borussiæ, inita Unione Francofordiensi, postquam Princeps Carolus in Alsatiam exercitum trajecerat, numeroso 197.

Iterum in Bohemiam. cum milite in Bohemiam denuo irruit, auxilii Cæsari oppresso ferendi obtentu Pragam jam cum magna Bohemiæ parte occupaverat, cum advenientibus Carolo Principe & Saxonicis copiis, relicta Praga & Bohemia, in Silesiam se recepit; retractis etiam copiis, quæ Moraviam vastaverant. Austriaci vero fugientium hærentes vestigiis, Silesiam superiorem, Neissa & Cosela exceptis, Brandenburgicis ademerunt. Atque hac ratione intra duorum mensium spatium Rex Bohemiam occupavit, & amisit. (*vid. Germanica*)

Sed repulsus.

Cardinali Sinzendorffio, Episcopo Uratislaviensi, novi quid accidit. Rex illi & Capitulo Cathedrali nuntiari jussit, ob publicas utilitates renuntiatum a se Coadjutorem Episcopi (45 tunc annos nati, viribus integris) Gothardum Schaffgotschium, Canonicum Uratislaviensem, omniaque deinceps Beneficia Ecclesiastica se collaturum. Permittendum, quod impediri non poterat.

Schaffgotsch Coadjutor.

Anno 1745 non eadem, qua anno superiore in Borussos felicitate, gestum est bellum. Quippe cæsis *Fridbergensi* prælio in Silesia Austriacis & Saxonibus, Hungaris vero ad *Soppaviam*, rursusque ad *Sooram*, Saxones primum in Lusatiam, dein vero in Saxoniam reversi ad *Kesseldorffium* victi, pacem Dresdensem sanxerunt. (*vid. Germanica*)

Borussi victoriæ.

Plura Judæorum millia Praga expulsa, permisso tamen in reliquo regno & Moravia domicilia. Obiit Sternbergius Bohemiæ Vicarius, seu Gubernator; cui suffectus est Princeps Lobkovicius.

Anno 1747 Imperator Stephanum Kinskium ex antiqua Bohemiæ Familia cum omnibus suis successoribus S. R. I. Principem creavit. Celebrata Pragæ Dieta, in qua actum de contribuenda pecunia & milite ad bellum Belgicum & Italicum, Buquojo, Kolowrato, Zenitio Commissariis Regiis.

Kinski S. R. I. Princeps.

Quomodo, mortuo Sinzendorffio Episcopo Uratislaviensi, suffectus sit Gothardus Schaffgotsius, jam antea electus Coadjutor, alias diximus, Rege Investituram in temporalibus prætendente, eamque per Comitem Müncovium exercente; licet opponeretur, hunc Episcopatum olim Archiepiscopo Gnesnensi in Polonia fuisse subjectum, dein vero ab eo exemptum, immediate a Sede Apostolica dependisse. Sicut autem Rex Catholicis Berolini novum templum concessit, sic & Calvinistis Uratislaviæ. Ratio nempe Status hæc suadebat.

Schaffgotsch Episc. Uratislav.

Anno 1748 celebratum Pragæ Comitium, Comite Haugvicio Præside. Actum de Russorum per Bohemiam transitu ordinando. Idem factum in Moravia, ubi Cæsarea utraque Majestas transeuntes Moscoviticas legiones præsens inspexit, atque Repninum earum

Ducem

Ducem large donavit. Ex Bohemia per superiorem Palatinatum & Franconiam iter tribus agminibus prosequebantur.

In Silesiam venit Archintus, Legatus Apostolicus, qui nomine Pontificis, compositis quibusdam controversiis, Episcopum inter & Canonicos Uratislavienses exortis, Schaffgotsio Bullam confirmationis in Episcopatu obtulit. Neque enim Rex Borussiæ juris dictionem in spiritualibus impediebat. Suscepta dein magna cum solennitate Consecratio in Ecclesia Cathedrali Uratislaviensi, præsentibus etiam Status Ministris. Similiter Rosenbergæ electio libera novi Abbatis & Præpositi a Canonicis Regularibus fuit peracta. **Legatus Apost. in Silesiam.**

1749 præter alias Ordinationes politicas, in Bohemia & Moravia peractas, Cancellaria Bohemica cum Austriaca fuit conjuncta, Harrachio Præside. Uratislavia vero, fulmine in turrim pulverariam illapso, grandi incendio est devastata.

Princeps Aurspergius Investituram super Münsterbergensi in Silesia Principatu per procuratorem a Rege Berlini accepit. Idem Rex anno 1751 cum fratribus suis in Silesiam profectus, copias suas lustravit, atque militaria earum exercitia præsens inspexit. Adversæ acies non aliter certabant, ac si hostili conflictu dimicarent. Celeritas, promptitudo, & in armis tractandis dexteritas omnium admirationem meruit.

Obiit Pragæ Hermannus Comes Ogilvius, supremus Castrorum Præfectus, Consiliarius bellicus, & tribunus, 71 ætatis anno. Pragam hostibus Reginæ bis tradere debuit, videlicet anno 1741 Gallis, Bavaris, & Saxonibus; dein anno 1744 Regi Borussiæ. Ortus fuit ex vetusta in Hibernia familia, quæ etiamnum ibidem floret, jam pater domicilium in Bohemiam transtulerat, variis in ea muneribus perfunctus.

Anno 1754 obiit Pragæ Comes Chotekius 80 æt. anno, relictis duobus filiis, Joanne & Rudolpho, summis hodie apud Augustissimam Reginam muneribus fungentibus.

Anno 1756 bellum gravissimum Bohemiæ quoque incubuit, de quo postea in Appendice plura. Post *Lobcosiciam* ancipitem pugnam, anno 1757 ad *Pragam* commissa atrocior. Oppugnata vehementer triurbs. *Planiana* victoria obsidionem solvit; expulsus Bohemia Borussus, qui tamen per frequentia agmina postea rursus irrupit, regnumque vastavit; quod dein, retruso in Saxoniam & Silesiam bello, aliquantum respiravit.

Hæc omnia ob rerum connexionem uberius tum in Appendice, tum in Germanicis & Borussicis relata invenies.

CAPUT XIII.

Status Poloniæ

SÆCULO XVIII.

§. 1.

Suecus in Poloniam. Electus Stanislaus. Poloniæ dissidia. Suecus in Saxoniam. Pax Alt-Ranstad. turbata Religio in Silesia.

198. **Aug. in Livoniam.** Anno 1700 Augustus Rex Poloniæ, icto cum Mosco fœdere, Livoniam, quam vi pacis Olivensis Suecus possidebat, invasit, Rigamque per Flemmingium, qui Saxones ducebat, necquidquam oppugnavit. Irritatus Carolus XII Suecorum Rex, cæso Russo, trajectoque Duna, Saxones invasit, vicitque, inde vero, occupato in Curlandia Mietavio, in Lithuaniam & Poloniam movit, Vilna & Varsavia interceptis, quamvis Primas, aliique protestarentur, **Car. XII in Poloniam.** hoc bellum a Saxonibus, absque Reipublicæ consensu susceptum, nihil ad se pertinere.

Verum Carolus, non quieturum se reposuit, donec Polonia, exauthorato Augusto, alium sibi Regem eligeret. Divisa tunc erat Respublica, quibusdam cum Sapieha & Primate, Cardinale Ragiozkio Caroli partes secutis, & Confœderationem contra Regem suum ineuntibus, aliis Augusto adhærentibus, & Carolum Reipublicæ hostem declarantibus. (1703.)

Electus Stanisl. Æstuantis instar pelagi fluctuante Polonia atque Lithuania, Rex uterque arma circumferebat; & Carolus quidem in Borussia Polonica, Elbinga, Thorurcio, & Marienburgo occupatis, Varsaviam Comitia indixit, in quibus, deposito Augusto, electus a quibusdam in Regem est Stanislaus Lescynski, Posnaniæ Palatinus, ex clarissima & pervetusta Familia; parte alia Augustum Regem suum venerante, & cum eo Varsaviam expugnante. Löwenhauptius autem Suecus & Sapieha Princeps Lithuanos & Saxones prælio vicerunt, prout etiam Meierfeldus ad Posnaniam.

Verum

Verum cum Augustus a Mosco millibus aliquot fuisset auctus, recta Varsaviam movit, parumque aberat, quin Stanislaum cum sua Familia, Primate, Lubomirskio confœderationis Mareschallo, & pluribus Senatoribus, adhuc ibidem congregatis, interciperet; reliquis fuga elapsis. Aliqui Magnates capti sunt, cum Posnaniensi Episcopo, qui Stanislaum fratrem suum Regem promulgaverat. Traditus hic fuit Nuntio Apostolico, eum reposcenti, a quo Romam missus, ibidem mortuus est. Hornius vero, qui cum 600 Suecis in arcem confugerat, dedere se coactus est Augusti arbitrio: dum interim Carolus Lembergam caperet, recepta paulo post Varsavia.

At vero Wisnowiskius cum manipulo Saxonum, Polonorum, & Moscorum, Sapieham, Stanislai Ducem, aggressus, multis cæsis, captisque, re armamentaria & impedimentis eundem exuit. Vices reddidit Suecus, cæsis magna strage Saxonibus, Augusto Rege Dresdam se recipiente. (1704)

Anno 1705 Stanislaus cum Catharina conjuge Warsaviæ coronatus est a Leopolitano Episcopo, præsente huic solennitati Carolo XII Suecorum Rege. Primas vero, Cardinalis Ragioskius Gedani mortem oppetiit, censura Romana, cum clero Stanislao adhærente, perstrictus; quia Pontifici, qui nolebat, Augustum regno exui, parere detrectaverat.

Inter hæc autem res Augusti in Polonia in dies arctiores fiebant, cæsis in Curlandia Russis, & in Polonia Saxonibus, & Polonis, qui partes Augusti adhuc sequebantur.

Igitur Augustus, cum bello in Occidente flagrante auxilia alia obtinere non posset, congressus cum Petro Moscoviæ Duce fœdus renovavit. Promittit Russus, se fœderatis suis astiturum milite & argento ad finem usque belli: restituturum Reipublicæ omnia loca, a Cosaccis in Ukrania & a Moscis in Lithuania occupata; permissurum denique Religionem Catholicam in Moscovia liberam, & templum Capucinum in urbe Moscua. Fœdus cum Mosco.

Contra vero pars Stanislao addicta, ut Suecis arctius se conjungeret, in has leges cum iis convenit, ut nulla pars Reipublicæ ab ea abscinderetur, neque gubernatio mutaretur, aut cum Rege Augusto ulla fieret transactio, nisi abdicato regno, neque cum Zaro, donec omnia damna illata reparasset; aut Suecia bellum finiret, usque dum tota Respublica cum Rege Stanislao esset tranquilla. Ad hunc finem obtinendum posse Suecum in Polonia conducere militem, & peragrare cum exercitu omnes provincias, omnesque contractus adver- Cum Sueco.

adversus Sueciam decerni irritos. Domum Sapieha restituendam in integrum: Electorem Brandeburgicum agnoscendum Regem, si Stanislaum ille Regem recognoscat. Protestantes in Polonia fruantur libertate, qua hactenus.

Hoc totum erat, quod Carolus pro hominibus suæ religionis obtinere poterat. Volebat illis concedi templa; sed Episcopus Caminieci adeo zelose se opposuerat, ut a petitione sua desistendum duceret. Scripserunt exinde confœderati ad Papam litteras, quibus significabant, Stanislaum esse electum coronatumque Regem, rogabantque, ne deinceps amplius reciperet nominationes ab Augusto. At hic ad flammas damnavit libellos, qui editi fuerant a Stanislai sectatoribus contra censuras Pontificis adversus clerum, qui eidem Stanislao adhærebat.

Secuta est Suecorum ad *Frauenstadium* victoria, qua Saxones rursus fuerunt gravi clade affecti.

Suecus in Saxoniam. Anno 1706 cum Carolus XII cerneret, Augustum Regem post tot clades adhuc validum, accurrentibus identidem ex Saxonia novis subsidiis, fontem hunc ut obstrueret, Saxonicam expeditionem decrevit. Unde cum exercitu, ne quidem salutato Cæsare, in Silesiam movit, ubi pro arbitrio in favorem Lutheranorum disposuit, indeque in Lusatiam, atque Saxoniam, ignes minatus, si quis se auderet opponere, aut lares deserere.

Incredibile dictu, quantum pecuniæ fuerit exactum, qua dein militem numerosum ex Germania conduxit Suecus, quot incendiis, **Pax Ranstad.** rapinis, vastationibus sævitum. Certe tanta erat calamitas opulentæ alias provinciæ, ut Rege Augusto in Polonia distento, Imhofius & Pfingstius Senatores *Alt-Ranstadensem* pacem inierint, turpissimam sane & plenam ignominia.

Conventum siquidem, ut Augustus Regnum Poloniæ abdicet; Stanislaum Regem agnoscat; Sobieskios Principes, quos interceptos in custodiam abduxerat, libertati restituat; fœderi cum Mosco renuntiet; Suecis hyberna in Saxonia concedat.

Indignitas hujus tractatus totam Europam sermonibus implevit. Incredibile visum, ab Augusto, qui validum adhuc in Polonia habebat exercitum, multosque Proceres sibi consentientes, a potenti insuper socio, Petro Moscoviæ Duce, erat suffultus, datam Legatis potestatem, pacem duram adeo conficiendi. Missos propterea in custodiam Imhofium & Pfingstium referunt.

Quam

Quam autem sancte tractatus iste a Suecis sit observatus, ex eo mox patuit, quod Mardefeldius, quem Carolus in Polonia cum parte copiarum reliquerat, licet de conventione constaret, Augustum prælio sit aggressus, sed damno suo ingenti, cum victus cladem insignem retulerit. Interea autem duo Reges amico congressu se mutuo salutarunt. Scripsisse etiam epistolam ad Stanislaum, Sueco petente, Augustus fertur, qua Regem salutarit, meliora, ac sibi accidissent in Polonia, tempora precatus. Patkulus gente Suecus, ad Augusti castra transgressus, extradi Carolo debuit, capite truncandus.

Anno 1707 Carolus exhaustam denique Saxoniam deserit, 40000 millium educens exercitum, quamvis cum 14000 tantum ingressus esset, auctum videlicet tantopere auro Saxonico. In Silesia substitit, multaque in favorem Lutheranorum circa religionem mutavit. Adempta Catholicis templa, & Protestantibus tradita, protestante licet Cæsare; sed non ea erant tempora, quibus injuriam vindicare potuisset. Suecus in Silesia Religionem turbat.

Pax Ranstattensis diversis in Polonia animis fuit accepta, multi acta in Saxonia irrita esse dicebant; neque enim Augustum coronam, a Republica acceptam, absque hujus assensu potuisse abdicare, ac proin thronum non esse vacuum. Alii ad novam Regis electionem procedendum putabant, plurimi autem Stanislaum Regem suum agnoscebant; qui reditu Caroli in Poloniam aucti sunt.

Anno 1708 præter civiles discordias, nihil actum memorabile, Stanislao secundum Ranstadensia pacta regnum nacto, Augusto vero in Saxonia ruinas reparante.

Anno 1709 Pultavensis Svecorum clades aliam omnino faciem rebus Polonicis induxit. Augustus cum Germano exercitu e Saxonia rediit: Stanislaus, cum Crassavio Chiliarcha, qui Suecorum legiones aliquot in Polonia retinuerat, in Pomeraniam Suecicam se recepit.

Augustus porro publico monumento declaravit; abdicationem regni fuisse irritam, cum duo Ministri mandatum sint transgressi; neque enim intentionis suæ unquam fuisse, coronæ renuntiare, quod facere non potuisset sine consensu unanimi Reipublicæ, a qua illam accepisset, ac propterea duos Ministros, qui tractatui Ranstatensi subscripsissent, fuisse condemnatos, alterum capitis, ad perpetuos carceres alterum. Adhæc electionem Stanislai neque liberam fuisse, neque concordem, cum pars sibi adhærens nunquam eo potuerit adigi, ut thronum vacuum declararet:

denique tractatum illum vi & metu injuſto fuiſſe extortum, ac roin nullas ſortitum vires.

Contra hæc varia pro Stanislao ſcripta ſunt edita; non eſſe vero ſimile, Pfingſtium & Imhofium in puncto tanti momenti non fuiſſe inſtructos, Auguſtum, ne Saxonia penitus opprimeretur, amore patriæ & ſubditorum, tractatum habuiſſe ratum; demonſtrari id ex congreſſu cum Rege Sueciæ, & litteris, ad ipſum Stanislaum datis, neque, cum Auguſtus eligeretur, conſenſum nationis fuiſſe unanimem, nec ſatis liberum. Quid ex iſtis veritati ſit conſentaneum, prudentis lectoris judicio relinquo: dolendum, non dari dominium duorum in ſolidum, cum uterque fuerit digniſſimus: quamvis utrique corona fuerit ſpinis contexta.

Rex Auguſtus, throno rurſus conſcenſo, in id incubuit, ut animorum æſtus deferveſceret, & Polonia, immanibus tot annorum calamitatibus feſſa, in quietem reponeretur. Moſci tamen adhuc pertinaciter incubabant provinciis, non ſine tacita, ut ſecurus eſſet, Regis voluntate, at invita omnino Republica, quæ eos exactos volebat, Turca etiam id poſtulante, ſed conatu irrito.

§. 2.

Auguſtus iterum Rex agnitus. Turbæ recrudeſcunt Polonos inter & Saxones. Transactio Lublinenſis. Juramentum Militiæ.

199. Anno 1712 in Regni Comitiis, Varſoviæ celebratis, Auguſtus iterato agnitus eſt Rex legitimus, qui Nationi privilegia ſua & jura confirmat. Inquiſitum etiam in media, quibus Ruſſis perſuaderi poſſet, ut Polonia excedant, & pax cum Suecis componi. Stanislaus ad Regem Sueciæ in Turcia inviſit. Potokyus autem ejus amicus a Baurio tribuno Ruſſico cum ſua turma in fugam conjectus eſt: Jablonoskius in Saxoniam captivus abductus. Plures alii Dantiſci comprehenſi, quod Stanislao adhæſiſſent.

Auguſtus Rex agnitus.

1713 Rex Auguſtus in Pomeraniam adverſus Suecos expeditionem ſuſcepit. Turcicus legatus pro Stanislao, ejusque amicis, fugitivis aut captivis interceſſit, ut reſtituerentur. Annuebatur petito ſub conditione, ſi ſe ſubmitterent. Plures id præſtiterunt cum Kiowskio, Wiesniowiskio, Smigelskio.

1714

1714 Pax Carlovicensis Polonos inter & Turcas, cum illius ruptura timeretur, confirmata est. In Pomerania autem Augustus vi fœderis ad octo millia adversus Suecum habuit.

1715 Inter ipsos Polonos & Saxones ventum ad arma. Occasio hæc fuit. Priore anno Augustus plures in Poloniam adduxerat copias adversus Carolum Sueciæ Regem, si iter ex Turcia per Poloniam tentaret, paratas. Cum autem is alia via Stralsundam evasisset, & arcte obsideretur, postularunt Poloni de libertate sua solliciti, ut miles Saxonicus rursus abduceretur. Quod cum non illico præstaretur ex integro, aliquot velitationibus fuit certatum, Flemmingio Saxonibus præfecto. Tandem vero anno Turbæ recrudescunt.

1716 tumultus fuit Ravæ compositus his conditionibus:

1. Cesset omnis hostilitas.
2. Comitia celebrentur.
3. In iis de abitu Saxonum tractetur.
4. Interea a Polonis alantur. Conventio Polonica cum Saxonibus.
5. Confœderatio Polonorum interim persistat.
6. Ecclesiastici & Nobiles a contributionibus sint liberi.
7. Deposita in urbe Zamoiscio (a Flemmingio astu occupata) dominis suis restituantur, subsistente interim in illa præsidio Saxonico, donec res componatur.
8. Cum Suecia pax ineatur.
9. Russi abscedant ex Polonia.

Hanc conventionem cum ægre ferrent multi ex Polonis, mox ad vim & arma redierunt. Lemberga ab iis capta, sed brevi a Saxonibus recepta. In Posnania ventum ad manus, succumbente Saxone: qui tamen ad Dobrozymum vices reddidit.

Zaro dein mediatore Lublini institutus novus pacis congressus, Dolorughio præside, factis induciis. Postularunt Poloni, ut miles Saxo intra duos menses recedat. Rex promittat, pacta servare. Frustrata. Sancita fœderatorum sint salva. Ablata restituantur. Captivi liberentur. In Polonia nullus Saxo sit Officialis bellicus. Nec Oeconomiæ præsit exterus. Condemnatis a tribunalibus Rex veniam non concedat. Debita solvantur a Saxonibus.

Augustus graviter ferens sibi leges præscribi, Majestatem non eo deprimendam putabat: Respublica libertates suas servandas integras; unde conveniri non poterat, sed commissæ prælio copiæ: quo victi licet a Bosenio Poloni Posnaniam, capto Seidlitio tribuno, expugnarunt.

Imminebant exteri, Tartari pro Republica, cui Turca favebat, Russi pro Augusto Rege. Quare Poloni, facile prospicientes, quam cruentum belli theatrum in patria sua esset erigendum, proniores transsactioni aures dederunt. Inita hæc est *Lublini* in hæc puncta.

Transactio Lublinensis. 1. Sit pax in Polonia & Lithuania, serventurque illæsa jura & prærogativæ Majestatis, Senatus, & Nobilitatis more majorum.

2. Exterus miles post ratihabitam hanc conventionem abscedat, nec deinceps reducatur, exceptis 1200 Saxonibus, quos Rex suis sumptibus ad corporis custodiam retinere potest: Dux autem eorum juret fidem Regi & Reipublicæ: nec alii Saxones in Polonia remaneant, excepta Cancellaria Saxonica, quæ tamen sex tantum personis constet, nec Polonicis rebus se immisceat.

Rex nunquam sine consensu totius Reipublicæ bellum offensivum suscipiat. Singulis bienniis Comitia convocet: neque ultra tres menses extra Poloniam subsistat. Neque extra illam degens officia distribuat. Nec Polonica negotia per Saxones, nec Saxonica per Polonos tractentur. Nemo, nisi judicialiter convictus & condemnatus, in carcerem detur.

Articuli. Omnes gratiæ exspectativæ circa Beneficia Ecclesiastica, dignitates & officia, irritæ sunto, sub pœna inhabilitatis ad futura. Dignitates Poloniæ non dentur Lithuanis, qui non degunt in Polonia, nec Dignitates & Officia Ducatus Lithuaniæ incolis Regni Poloniæ, qui in Lithuania non degunt, conferantur, sub pœna amissionis. Excipiuntur tamen moderni possessores.

3. Omnes tempore belli ortæ confusiones aboleantur, regnumque secundum leges antiquas fundamentales administretur. Unde omnia fœdera sublata, & nova prohibita sunto; prout etiam evocatio status equestris ad expeditiones bellicas, quæ ad solum Regem spectat, secundum leges Regni. Militia Nationalis ita ordinetur, ut nullo extero auxilio adversus Suecos aut alios regni hostes opus sit.

4. Dissidentes in religione cultum suum in templis antiquis sinantur peragere. Nova contra, quæ tempore belli fuerunt constructa, diruantur. Reliqui Dissidentes devotioni suæ in privatis domibus, attamen sine concione & cantu permittuntur vacare. Ministris externorum Principum exercitium religionis tantum pro suis domesticis liberum esto.

Decreta, in favorem Episcopi & Capituli Cujaviensis lata, adversus Dantiscum ratione juris Ecclesiastici, executioni mandentur.

5. Mili-

5. Militiam Status Reipublicæ una cum Rege solvant: Ducesque belli jurent, se gladio non usuros nisi ad mandatum Reipublicæ. Quod si non fecerint, pœnam læsæ majestatis incurrant.

6. Principes Sobieskii, Jacobus & Constantinus, pro se & suis bonis securitatem habeant, atque pro iis, quæ ipsis debentur, satisfactionem. Sed Regi & Reipublicæ fidem jurent.

7. Nemo præsumat, incolas regni extra fines ejusdem, aut provincias, ad illud pertinentes, educere.

8. Sit amnestia universalis; ac propterea omnes condemnationes, tempore belli factæ, cassantur, una cum omnibus decretis, omnesque captivi liberantor. Ab hac tamen amnestia excluditur Stanislaus Leszinski, cum omnibus ei adhærentibus, nisi intra tres menses ad Rempublicam redierint.

9. Sit etiam sublata Confœderatio Sendomiriensis, de Reipublicæ libertate licet optime merita.

10. 30 Jan. 1717 miles Saxo abscedat, & militia confœderatorum dissolvatur: Ducesque, imperio deposito, Regis gratiam experiantur. Hic pacis tractatus actis Comitiorum inseratur, & deinceps pro regula serviat. Quicunque autem se opposuerit, pro hoste patriæ habeatur. Illi quoque puniantur, qui deinceps cum externis potestatibus aut hostibus commercium habuerint.

Paci huic subscripsit Princeps Doloruki tanquam Mediator (Commissarii item Regis & confœderatorum: Præfecti autem copiarum Reipublicæ, quæ pacis tempore secundum Ordinationem 18 Dec. 1716 factam 15000 circiter conficiunt) Regi & Reipublicæ jurarunt, hos articulos pacis se defensuros, copiis non nisi ad arcendos hostes & quietem patriæ usuros, pro securitate Regis & Reipublicæ; cum externis nullum commercium habituros: electionem Regis liberam nullatenus turbaturos, sed in finibus regni adversus vim externam excubaturos: se ipsos a communibus contributionibus non excempturos: militiam ab omni insolentia, vi, prædatione cohibituros, curaturos denique, ne belli Officiales ex Dissidentium religione in præjudicium Catholicorum nimium augeantur.

Dantiscanæ civitati, quæ contra Suecos nihil hactenus præstiterat, Zarus sub comminatione vindictæ præscripsit, quænam deinceps auxilia usque ad finem belli Suecici præstari oporteat. Russi, post confectam etiam Regem inter & Polonos pacem, Polonia excedere tergiversabantur, ita, ut toto adhuc anno 1717 aliquæ tur- **Russi hærent in Polonia.**

mæ atque cohortes in eadem subsisterent, non sine gravi Polonorum molestia.

§. 3.

Russi tandem Polonia excedunt. Poloni Curlandiam feudum suum defendunt. Sobiesky calamitas propter filiam. Causa Thorunensis. Protestantium querelæ. Polonorum responsio. Borussi postulata. Causa Curlandica circa electionem Mauritii.

260. Ad ann. 1717. Anno 1718 Russi tandem excesserunt Polonia, quietem nacta, qua a multis jam annis caruit, internis externisque fluctibus jactata; unde quidam dixit, macros annos jam elapsos, successuros deinceps pingues: id quod Legatus quoque Turcicus, ad Regem missus, Reipublicæ augurabatur, sinceram Sultani amicitiam contestatus.

Stanislaus. Stanislaus post mortem Caroli XII, postquam Gustavus Samuel Bipontini Ducatus possessionem adiit, relicta ea provincia in Alsatiam concessit, jam Weissenburgi, jam Tabernis, jam Argentinæ degens. Dicitur voluisse se Regi Augusto submittere, si bonis suis in Polonia, quæ fisco fuerant addicta, una cum Regio titulo frui sineretur. Sed hic ei negabatur. Poniatowski vero, aliique, qui partes ejus secuti fuerant, cum Rege sunt conciliati.

Curlandia. 1719 Curlandia, feudum Poloniæ, Russicis adhuc præsidiis tenebatur, obtentu Annæ, relictæ a Friderico Wilhelmo Duce, anno 1711 sine liberis defuncto, viduæ, Petri I ex fratre Joanne neptis (quæ postea in solium Moscoviæ fuit evecta) Hanc sponsam petebat Fridericus Brandeburgicus, Svetensis lineæ, ut hoc pacto Curlandia post mortem Ferdinandi, ultimi ex Kettleriana familia Ducis, jam anno 1655 nati, & tunc adhuc cœlibem vitam agentis, Domui Brandeburgicæ insereretur. Et ambiebat pars utraque hoc connubium, Zaro & Borusso vota ista probantibus. At toto nisu se opposuit Polonia, non commissura, ut exteri Principes de feudo alieno disponant. Atque protestatione sua id effecit, ut hæc consilia effectus destituerit. At Curlandia multum adhuc disputationis pariet.

Jac. Sobieski. Jacobus Sobiesky, Joannis III Poloniæ Regis filius, natu maximus, qui ex Italia rediens Olavii in Silesia (quod pignoris titulo possidebat) domicilium fixerat, hoc anno eam urbem arcemque, imo

imo totam Silesiam deserere debuit, quod non efficeret, ut filia Jacobo III Angliæ Regi desponsa, in captivitatem Oenipontanam, ex qua evaserat, rediret. Dandum hoc erat amicitiæ Anglicanæ. Confiscato pignore, Princeps in Poloniam abiit: postea tamen fuit restitutus, summis per Europam familiis sanguine vel affinitate junctus.

Obiit Princeps Radzivilius Dux Olyckensis, Lithuaniæ Cancellarius; cui solenniter parentatum. Successorem in dignitate habuit Principem Wiesniovitium.

1720 jactis quibusdam cum Svecia Præliminaribus ad pacem borealem, Brunsvici ineundam, Lubomirski Princeps in Sveciam abiit, Poloniæ nomine Friderico coronam gratulaturus; Episcopus vero Cracoviensis ad Brunsvicensem Congressum Legatus.

Cardinali Salerno Rex Augustus propria manu Galerum imposuit.

1721 in Comitiis agebatur de exauctorando Comite Flemmingio, qui militi Saxonico, ad corporis custodiam relicto, præerat. Annuit ultro Flemmingius, fuerantque a Rege designati Lubomirskius & Dænhofius. Sed magnatibus inter se dissentientibus Comitia soluta sunt.

1722 Rex multas dignitates & Officia distribuit, Ermelandico præsertim Episcopo ad Gnesnensem Archiepiscopatum & Primatum Poloniæ nominato. Cæterum Rex singulis prope annis in Poloniam, & inde in Saxoniam profectus est, ut utrobique cura vigili rei publicæ provideret. **Rex munera publica distribuit.**

1723 satis pacata fuerunt omnia in Polonia, Rege licet in Saxonia absente. Obiit primogenita Jacobi Sobiesky, Mauritii Principis Turenii ex Domo Bullionica sponsa, qui post ejus mortem sororem Carolinam duxit. Sed in nuptiarum apparatu & ipse occubuit. Quare ejus frater Godofredus Carolinam sibi junxit; Pontifice in impedimento dispensante. **Epithalamium in lessum.**

Anno 1724 Historia Polonica nihil famosius habet, quam causam *Thorunensem*, quæ ingentes in Europa motus excitavit. Ea sic habet: Thorunii in Borussia Polonica Catholici dum per cœmiterium processionem solennem, deportato Venerabili Sacramento, instituunt, Studiosorum quidam Catholicus Lutherano proterve adstanti pileum manu decussit. Conglobantur mox Lutherani, & Studiosum illum male exceptum, in carcerem abripiunt. Studiosi Gymnasii S. J. eundem repetunt: at frustra. Lutherani alterum etiam ex Studiosis captivum abducunt. Illi Lutheranum quendam **Causa Thorunensis.**

com-

comprehenſum ad Gymnaſium ducunt, brevique iterum liberum dimittunt.

Armati mox cives Lutherani Gymnaſium circumſiſtunt, illudque una cum Collegio & templo S. J. invadunt, confringunt, lacerant obvia: ſacras imagines conſcindunt, proculcant, & in ignem, quem in platea excitaverant, projiciunt: neque blaſphemis clamoribus abſtinent. Sacerdotem ex Societate, vim ſacrilegam prohibere volentem, ferro & ſudibus proturbant.

Proteſt. inſolentia.

Diſperguntur quidem a milite Polonico præſidiario. Sed rurſus, interfecto uno ex militibus, vim arcere conantibus, in globum coacti irrumpunt in Collegium, illudque ſpoliant & devaſtant.

Quinque omnino horas tumultus hic & furor Lutheranorum tenuit, in ſacra & profana graſſantium.

Natio Polonica, potiſſimam partem apprime Catholica, exhorruit, ubi petulans facinus inaudiit. Miſſi igitur a Rege & Republica Thorunum Commiſſarii, tum ex Eccleſiaſticis, tum ex ſæcularibus Senatoribus, aliiſque coronæ officialibus electi, qui cauſam iſtam rite examinarent, atque ad regni Senatum referrent. Hic novum tribunal erexit, Varſaviæ, in quo cauſa iſta cognoſceretur & judicaretur.

Polonorum ſententia.

Pronuntiata tandem ſententia, ut aliqui ex reis morte plecterentur, alii carcere, alii mulcta pecuniaria punirentur. Statutum inſuper, ut Senatus Thorunenſis media parte ex Catholicis conſtet, ad militiam quoque urbis Catholici Officiales admitterentur. Templum B. V. M. ad Catholicos transferretur. Lutheranum Gymnaſium urbe excederet, & alibi ſedem figeret. Denique duo Præcones Lutherani proſcriberentur.

Miſſus ad executionem ſententiæ Princeps *Lubomirskius* cum aliis Commiſſariis. Promulgata Varſavienſis tribunalis ſententia, *Röſnerus* Præſes cum octo aliis capite plexi ſunt: reliqua pariter ſecundum ſententiam executioni data.

Röſnerus capite plexus.

Dici non poteſt, quantos hæc executio inter Proteſtantes motus concitarit. Pacem Olivenſem, quæ Boruſſis Polonicis libertatem religionis indulgeat, violatam queſti: vim a Catholicis inchoatam: quidquid ſecutum levis plebeculæ eſſe piaculum: Röſnerum ac Senatum Thorunenſem fuiſſe inſontem.

Itane vero? pax Olivenſis a Senatu Regio ipſoque Rege fuit violata? permittit illa Thoruni Lutheranis liberum religionis exercitium: an non etiam Catholicis? an Lutheranis concedit truculentam petulantemque violentiam in perſonas & ſacra Catholica? an Rex

Proteſt. querelæ.

Rex & Senatus Catholicus complicatis manibus tanta subditorum suorum crimina intueri debet? Patrent hæc Catholici in civitate Lutheranis subjecta; heu! quæ pœnæ plectendo sceleri?

At vis a Catholicis fuit inchoata, inquiunt. Proh quanta vis, si adolescens petulanter adstanti sacratissimo Mysterio pileum manu decutiat! Ergo urbs ruat in arma: cædes patrentur, invadantur ædes, spolientur, devastentur, sacra omnia sursum deorsum eant. Quoties hoc ipsum contigit in aliis civitatibus, ut juvenis homini irreverenti pileum decusserit; quis prudens propterea tantas insolentias excitandas putavit. Manerent domi, aut discederent tali tempore, quo sacra nostra peragimus; Deo injuriam & despectum publice fieri, non ferendum putamus. Responsio.

Sed vilis duntaxat plebeculæ, dicunt, fuisse tumultum: Rösnerus urbis Præfectus & Senatus fuerunt innocui. Verum, qui ex officio deberet publicas turbas impedire, & non impedit, an dicemus innocuum? deinde cur P. Rectori Secretarius Senatus est minitatus? cur milites civitatis Lutherani a tergo furentis plebeculæ steterunt armati? cur portæ urbis fuerunt clausæ, cum tumultus ingrueret? ne videlicet Catholica suburbia accurrerent. Nihil a Rege & Republica præcipitatum: nil actum temere: omnia probe & exacte fuerunt examinata, donec ferretur sententia. Despectum Numinis, sacrilegam petulentiam, vim publicam armatamque, invasiones truculentas, cædesque, direptiones, concussiones, rapinas, vindicare debuit scelerum ultrix justitia, in eo etiam temperata clementia, quod pluribus reis pepercerit.

Heterodoxi nihilominus quas minas non intentarunt? & Svecus, & Danus, & Prussus, & Anglus, quin & Hollandus quantos extulerunt clamores? quas vindictas coquebant? at Rex Augustus atque animosa Natio, non esse sibi exteris rationem de iis reddendam rati, quæ in regno suo agerent, id solum responderunt, secundum leges regni acta esse, quæcunque acta essent; tam violentas subditorum seditiones, concussiones, & enormes excessus in nullo regno, recte ordinato, impunes fore. Executionem Thorunensem justam esse delictorum pœnam. Non pertinere ad alios, de hac justitia judicare. Non quærere se, quid alibi agatur, an justæ sint Catholicorum oppressiones, sed nec velle, ut alii sibi leges præscribant, quærantque, quid agatur in Polonia. Polonorum generositas.

Hanc generosæ gentis animositatem expertus est Finckius, Legatus Anglicus, ne quidem admissus, quod acerbius latam Reipublicæ sententiam, executionemque illius perstringeret.

Postulata Borussi.

Anno 1725 Rex Borussiæ, executione Thorunensi offensus, a Polonis postulavit 1. ut sal Halla in Borussiam libere & absque vectigali traducatur. 2. Ut telonia in Polonia & Lithuania auferantur. 3. Poloni Borussos transfugas remittant. 4. Propter dominia quædam sibi satisfieri petit, & fines ocius determinari, Regiumque titulum sibi tribui. 5. Episcopum Cujaviensem puniri, quod alienum in territorium sacerdotes Catholicos induxisset. 6. Scire petit, cur intercessio sua pro Thorunensibus non sit audita. An, & quid Poloni responderint, non invenio.

Causa Curlandica.

Electio Mauritii.

Anno 1726 causam Thorunensem excepit *Curlandica.* Cum enim Ferdinandus Dux septuagenarius jam esset, & adhuc cœlebs, Status Curlandiæ, in futurum solliciti, successorem elegerunt Comitem Mauritium de Saxonia. Indigne hoc ferebat tum Ferdinandus Dux, tum Russia, quæ Gottorpiensem eligi optaverat, tum etiam Polonia, ad se pertinere existimans de Curlandia & Semigallia, tanquam feudo suo, in eventum aperturæ disponere.

Irritata a Polonis.

Res Grodnensibus in Comitiis fuit proposita, statutumque, 1 ut Mauritius, quod nec in Comitiis comparuisset, nec acta suæ electionis ad illa misisset, proscriberetur, & pro hoste patriæ haberetur. 2. Ut Mietavium mitterentur, qui causam examinarent, & Curlandiam in statum suum reponerent.

1727 Commissio Mietaviensis electionem Mauritii irritam declavit, addita prohibitione, ne is unquam Curlandiam intraret. Statibus vero provinciæ mandatum, ut Reipublicæ fideles cum nullo unquam extero Principe de electione novi Ducis tractarent. Quo animo Rex Augustus hæc sanguinis sui fata tulerit, facile est conjicere. Verum providentia ad majores lauros palmasque Mauritium reservavit.

Cosacci.

Anno 1729 Cosacci in Uckrania turbabant. Plures sub protectionem Turcicam se receperunt. Querela ad Gubernatorem Cozimensem delata, respondit is, Cosaccos liberam videri gentem, quæ modo a Turcis, modo a Polonis protectionem quærant. At Poloni hoc responso non contenti, immisso exercitu renitentes ad obsequium reduxerunt.

Obiit Varsoviæ Vincentius Santini Nuntius Apostolicus; cui successit Paoluccius.

Comitia dissoluta.

Anno 1730 indicta a Rege fuerant Comitia Grodnensia; jamque Varsoviam usque pervenerat, cum aliqui Deputati Provinciarum protestationibus suis effecerunt, ut dissolverentur, antequam initium acciperent. Idem fere accidit anno sequenti, Deputato Borussico

russico protestante; unde Rex ipse, qui peracto longo itinere Grodni præsens jam aderat, re infecta iter remetiri Dresdam debuit. Doluit etiam Dissidentibus, dissoluta fuisse Comitia, in quibus ad commendationem Protestantium Principum sperabant, se varios circa religionem favores impetraturos. Sors eadem comitiorum fuit anno 1732.

§. 4.

Obitus Augusti II. Electio duorum competitorum. Russorum irruptio. Augusti III coronatio. Gedani expugnatio. Pax Polonica.

Anno 1733 obiit Varsoviæ Fridericus Augustus Rex Poloniæ, anno æt. 63, Regni 36, Electoratus 39; Primas Regni Theodorus *Potocki* Archiepiscopus Gnesnensis, sede vacante pro more regimen auspicatus est: Comes vero *Poniatowski* Regni copias regebat. Primas Regni Varsoviam convocavit Status de negotio electionis deliberaturos. Habitis aliquot congressibus *generalem confœderationem* inierunt, 61 articulis comprehensam, atque a Primate, octo Episcopis, 296 Senatoribus & provinciarum legatis subscriptam juratamque. 201. Obit Aug. Rex Poloniæ. Confœderatio.

In iis statutum, neminem nisi Piastum vel Polonum esse eligendum, qui Catholicam Religionem profiteatur. Electionem debere esse omnino liberam, eamque 25 Aug. loco consueto intra Warsaviam & Wolam esse suscipiendam.

Duo autem præcipui erant coronæ Candidati, Fridericus Augustus videlicet, Saxoniæ Elector, Regis defuncti filius, a Rege Jagellone descendens: alter Stanislaus Lescinsky, Regis Franciæ Socer, jam anno 1704 electus in Regem, cujus pater fuerat Thesaurarius Poloniæ, mater ex Illustri Familia Jablonowskia. Duo competitores.

Stanislao adhærebat Primas cum non paucis Magnatum. At vero Cæsar & Imperatrix Russiæ ceu sponsores libertatis confœderationem illam improbabant, cuique votum suum relinqui liberum debere contendentes. Reipsa Stanislaum, cum Gallia intime conjunctum, aversabantur habere vicinum. Quare, ut efficacius id, quod mente conceperant, assequerentur, Anna Imperatrix copias militares in Lithuaniam duxit, Cæsar quoque exercitum in Silesia Copiæ exteræ.

 colle-

ctum Poloniæ finibus admovit, ut electionis libertatem adversus Primatis, ut dicebant, machinationes protegerent.

Electio discors.

Nihilominus 25 Aug. Primas Potoki, cum *Regimentario* Poloniæ Poniatowski, multisque aliis Stanislaum, in loco electionis præsentem, Regem renuntiavit. Regimentarius vero Lithuaniæ Wishiowiski cum multis Nobilibus, protestatione interposita, campo electionis excessit, atque ad Moscos se contulit, proditor & hostis patriæ propterea declaratus. Spoliatum Warsaviæ palatium Löwenwoldi Legati Russici, uti etiam Cracoviæ palatium Regium.

At vero, cum Mosci Vistula trajecta Warsaviam occupassent, Stanislaus cum Primate Dantiscum fugit, & copiis Polonicis, quas Potokius novus Regimentarius duxerat, dispersis, nova electio fuit indicta ab Episcopo Posnaniensi, munere Primatis fungente. Electus est Elector Saxoniæ, & ab eodem Posnaniensi Rex *Augustus III* proclamatus; cujus nomine Wackerbartus *pacta conventa*, 76 articulis comprehensa, confirmavit, Rex vero Augustus, postquam ei electio Dresdam fuerat nuntiata, amnestiam universalem promulgari jussit.

Sed Josephus Potoki, frater Primatis, Kioviæ Præfectus, nihilo secius in majori & minori Polonia, uti etiam Lithuania magnos motus excitavit; sed postquam Dux Weissenfelsius, & Tribunus Baudisius cum copiis Saxonicis advenere, quies aliquanta fuit reddita.

Stanislaus Gedanum.

Quia autem Rex Stanislaus Dantiscum confugerat, Lascius Russicum urbi illi admovit exercitum, relictis ad Varsoviam 15000 sub Lubrasio. Weissenfelsius vero occupata Posnania Dantisco omne auxilium interclusit.

Saxo coronatus.

Anno 1734 Rex Augustus III magno cum comitatu Cracoviam ingressus, atque 17 Jan. in Ecclesia Cathedrali a Lipskio Episcopo loci summa cum solennitate una cum Regina Maria Josepha inter sacra Missarum Officia fuit coronatus. Celebrata dein Cracoviæ fuerunt Regni Comitia, sed propter magnum numerum, Regi Stanislao adhuc adhærentium, nihil admodum perfici in iis potuit; nisi quod aliqua officia a Rege Augusto sint distributa, & confœderatio quædam fuerit inita. Rex autem cum Regina in Saxoniam rediit.

Rex

Rex Stanislaus, quod dictum, cum Primate & Montia Legato Gallico Gedanum seu Dantiscum se receperat; igitur Russi sub Lascio ad eam urbem expugnandam se accinxerant. Urbs autem promissis a Gallia subsidiis confisa, animosam defensionem præparavit. 20 Martii cœpta obsidio. 28 viæ obsidionales apertæ. 20 Maji venerunt suppetiæ Gallicæ, 2400 viri, ad Vistulæ Ostium (*Weixelmünda*) munimentum, milliari a Gedano dissitum, appulsæ. Sed Dux Weissenfelsius cum majoribus multo copiis Saxonicis 24 Junii hoc munimentum ad deditionem compulit. Gedanum obsessum.

Gedanum, cum jam in tertium mensem multas calamitates esset perpessum, nec ulla solvendi obsidionem via appareret, Legatos, qui cum Russis & Saxonibus transigerent, misit. At hi ante omnia Stanislaum Regem, Primatem, & Marchionem de Monte sibi tradi postularunt. Igitur Stanislaus 8 Julii mutato habitu noctu ex urbe evasit, salvusque Regiomontum pervenit. Postridie deditionis leges sunt conceptæ. Deditur.

1. Urbs agnoscit Augustum III, legitimum suum Regem, eique fidem & obedientiam pollicetur. 2. Privilegia tamen & jura urbis confirmentur. 3. Promittitur amnestia. 4. Milites peregrini sint captivi. 7. Urbs nunquam assistet hostibus Russiæ. 8. Solennem Deputationem mittet Petroburgum, veniam precaturam. 9. Millionem thalerorum Russis solvet pro sumptibus. 10. Campanæ 30000 aureorum redimantur. 15. Urbs millionem solvet ob dimissum Stanislaum, nisi culpam diluat. &c. Conditiones.

Multi Poloniæ Magnates, qui cum Rege Stanislao Gedanum se receperant, Regi Augusto se subjecere, & 2 Julii urbs Eidem homagium præstitit. Rex Münchium gladio, Lascium annulo magni pretii donavit.

Toto anno 1735 Rex Augustus cum Regina Varsoviæ versatus, de Republica constituenda deliberabat, ubi id ei felix faustumque accidit, ut Josephus Potoki, Kioviæ Palatinus, coronæ exercitui præfectus, Primatis frater, cum copiis suis se submitteret. Supplicatum etiam Regi, ut Primas regni, qui Gedano Thorunium captivus fuerat abductus, liberaretur. Quod ubi obtentum, Primas Varsoviam profectus, ac Regi se subjiciens, in gratiam fuit receptus, sequentibus exemplum pluribus Proceribus, atque integris provinciis. Potokii Fratres ad Aug.

Indixerat equidem Rex Comitia, contra quæ tamen, qui Stanislao adhuc cum Comite Tarlo, Lublinensi Gubernatore, adhæ-

 rebant,

rebant, vulgato per provincias ſcripto, proteſtabantur: cumque provinciarum deputati nollent Comitiorum Mareſchallum eligere, niſi prius exterus miles e regno eſſet dimiſſus, res effectu caruit; quamvis jam octo Legiones Ruſſorum, & quatuor Saxonum in Germaniam eſſent dimiſſæ, atque Rex promitteret, poſtquam omnia in Polonia conquieſcerent, omnes exteras copias inde abductum iri, exceptis 1100 Saxonibus, jam anno 1717 Regi ad corporis cuſtodiam conceſſis.

Interea autem toto hoc anno Stanislaus Regiomonti morabatur: ejus autem adhærentes, comes Tarlo cum Rudzinskio, Steinpflicto, Sapieha, Pozievio &c., per Poloniam adhuc cohortes ſuas & turmas circumferebat, donec de Præliminaribus, Viennæ initis, fuit nunciatum, conventumque, ut Stanislaus Poloni regni poſſeſſionem abdicaret, Regium tamen titulum retineret. Quo facto plerique omnes Poloni ad obſequium Regis Auguſti flexi, amneſtia, ab eo promulgata, frui voluere.

Pax Polonica.

Anno 1736 habita Comitia, in quibus pax tandem inita, 343 articulis contenta; quibus, præter alia multa, ſtatuitur, ut omnes priores Confœderationes, & ſcripta, contra Auguſtum III edita, ſint abolita. Reſpublica eum agnoſcit legitimum ſuum Regem, & pro hoſte patriæ habebit, qui adverſus eum aliquid machinaretur. Electio ſit libera; privilegia rata; Saxones & Ruſſi intra 40 dies Polonia excedant: ſecus hoſtes patriæ habendi, quin Rex id læſæ Majeſtatis ſuæ crimen reputet. Retinere tamen poteſt 1200 Saxones pro corporis cuſtodia, quorum Dux Reipublicæ fidem jurabit, & juriſdictioni Mareſchalli coronæ ſubjectus erit.

Curabit Rex, ut perſonæ abductæ & loca omnia reſtituantur. Solus deinceps omnia coronæ officia conferet. Diſſidentibus permittitur ſua religio. Amneſtia ſit univerſalis. Reginæ, ſi fiat vidua, aſſignantur 200000 floreni, & inſuper 2000 aureorum pro ſcatulla: Curlandiæ, poſtquam Kettleriana Familia fuerit extincta, permittitur libera electio Ducis, qui tamen confirmationem a Rege petet. Comitiorum Mareſchallus prima die eligendus &c. Poſt hanc Conventionem Rex, donatis Senatoribus, collatisque variis officiis, in Saxoniam rediit, relictis 1200 Saxonibus ſub Comite Sulkovskio.

Republica ſic conſtituta, omnes Principes Auguſtum Regem agnoſcunt. Marchio de Monte e cuſtodia liber dimittitur. Deducuntur ab oſtio Viſtulæ Saxonicæ copiæ, & munimentum Gedanis red-

redditur. Rex Augustus, Sulkovskius, Brühlius ab Anna Imperatrice Russiæ ordine *S.* Andreæ donantur. Comites de Tarlo &c., in gratiam recepti.

§. 5.

Obitus Ferd. Ducis Curlandiæ. Electio Bironii. Capitulatio. Ejectus in exilium. Comitia regni dissoluta. Beveranus electus Dux Curlandiæ, & depositus, Russorum revolutione. Mors misera Comitis de Tarlo. Contentio de Augusto ab Austria abstrahendo.

Anno 1737 obiit Ferdinandus Dux Curlandiæ, ad Religionem Catholicam conversus, ultimus Kettlerianæ familiæ, cujus proavus Gotthardus Kettler, cum esset in Livonia & Curlandia Magister ordinis Teutonici, eidem utramque provinciam, ducta uxore, perfide eripuit, atque, sicut Borussiæ Magister, sub protectionem Poloniæ confugit, atque ab ea Ducatum clientelari ac fiduciario jure possidendum accepit. 202. Obit Ferd. Dux Curlandiæ.

Cum igitur Ferdinandus nulla relicta prole obiisset, ad Status Provinciales, secundum conventionem cum Polonis initam, devoluta est electio Ducis. Tres erant Candidati, Mauritius Saxo, Regis frater naturalis, Princeps Hasso-Homburgicus, Ernestus Comes Bironius, natus 1690 in Curlandia, Camerarius Annæ Imperatricis, cujus favore electus est Dux Curlandiæ & Semigalliæ; qui per Finckensteinium a Rege Poloniæ confirmationem electionis petiit. Eligitur Bironius.

Antequam tamen illa impertiretur, Reipublicæ Delegati has Mietavii ei leges jurandas proposuerunt. 1. Quod homagium personaliter Poloniæ præstare velit. 2. Catholicis liberum Religionis suæ exercitium permittere. 3. Tempore belli 500 pedites aut 100 equites præbere Reipublicæ. 4. Polonis & Lithuanis, in Curlandia domicilium figentibus, æquales libertates indulgere. 5. Bona, a Kettlerianis pignori aut hypothecæ subjecta, reluere. 6. Sub nullius alterius protectionem concedere. 7. Nemini jus *Indigenatus* seu incolatus largiri, sed petitores ad Comitia regni remittere. 8. Curare, ut Acta Curialia, & Archivia, a Suecis Rigam asportata, restituantur. Capitulatio.

Rex

Rex hoc anno Senatus Consilium habuit, in quo actum de futuris Generalibus Comitiis; de controversia circa Jus Patronatus per Concordatum cum Sede Apostolica finienda: de Legato Niemeroviam ad Congressum pacificationis mittendo, de Neapolitanis creditis reposcendis: de violentis delectibus militum coercendis.

Obit Jac. Sobieski.

Obiit Jacobus Sobiesky, Joannis Poloniæ Regis filius, ætatis 70. Genuit ex Hedvige, Philippi Wilhelmi Electoris Palatini filia, (præter Carolinam, ex duobus fratribus Ducibus Bullioniis uni desponsatam, alteri nuptam) Clementinam, Jacobo Eduardo Stuarto, Angliæ Regi datam conjugem; ex qua nepotes nactus est Carolum Eduardum, & Henricum Benedictum, suos cum Bullionia hæredes. Verum Princeps Radzivilius bona Domus Sobieskiæ, in Polonia sita, ab iis emit.

Anno 1738 inchoata sunt Varsoviæ Comitia: sed cum aliqui Deputati Provinciales a Rege exigerent, ut impediret Russorum transitum per Poloniam, hoc autem non tam facile ac tam cito fieri posset, dissoluta sunt.

Lipskio Cardinali Rex ipse pileum imposuit. Post obitum Potokii ex Episcopo Cracoviensi factus is est Archiepiscopus Gnesnensis & Primas Regni. Verum renuntiavit his dignitatibus, & recepit Episcopatum Cracoviensem.

Anno 1739 Bironius electus Dux Curlandiæ, cum æger esset, per Finckensteinium Varsoviæ coram throno Regio, homagio præstito, feudum recepit, sumptu mille thalerorum.

Zembackius Episcopus Cujaviæ renuntiatus Archiepiscopus Gnesnensis ac Primas Regni. Alexander Ferdinandus Princeps de Thurn & Taxis a Rege adscriptus Ordini Equestri Albæ Aquilæ.

Comitia dissoluta.

Anno 1740 in Comitiis Varsoviensibus tractandum erat de pace cum vicinis Principibus servanda; de solutione militiæ facienda; de munimentis limitaneis reparandis, & armamentariis instruendis; de Elbingensi territorio, titulo pignoris a Rege Borussiæ detento, reluendo; de commerciis augendis, re monetaria emendande. Verum inter provinciarum nuntios super his tantæ ortæ sunt discordiæ, ut absque comitiali Decreto discederetur; Rege in Saxoniam redeunta.

In Posnaniensi Palatinatu Borussi Monasterium, quod Paradysum appellatur, fuerunt deprædati, quia Abbas in suo territorio delectus militum vetabat. Poloni in Ducatu Crosnensi, quem Borussi occupaverant, usi sunt *Repressaliis* jure retorsionis.

Anno

Anno 1741, cum Ducatus Curlandiæ per ruinam Bironii vacare a Russis nuntiaretur, Respublica Status provinciæ monuit, ut ad electionem novi Ducis procederent. Electus est Ernestus Brunsvico-Beveranus Princeps Ulrici Frater. At vix ascenderat, cum, nova in Russia revolutione omnia invertente, lapsu graviore ruit, & fuga saluti suæ consulere debuit. Quamvis enim Curlandia feudum esset Poloniæ, & Regem veneraretur suum Dominum, Russi tamen, quia militare suum in ea habebant præsidium, omnia pro arbitrio versabant, Polonis, potentiam veritis, & pacis amore conniventibus. Biron depositus, & Beveranus.

Unde etiam in bello Successionis Austriacæ neutras partes secuti sunt, aliquot duntaxat Legiones ad tutelam Regni in finibus locatæ sunt. Quin bello divites facti videri possunt, cum plurimo frumento, aliisque alimentis magno pretio Borussis juxta & Austriacis in Silesia venditis, grandem pecuniæ vim patriæ importarent.

Rex hoc anno in Poloniam non venit, Vicariatu Imperii & bello adversus Austriam districtus.

Anno 1742 Rex *Fraustadium*, urbem ad fines Poloniæ, tribus duntaxat milliaribus Glogavia distantem, Senatus Consilium indixit; quo multi Poloniæ Proceres convenerunt. Rex plures quæstiones iis proposuit. Fraustadiense S. C.

1. Quomodo interna Poloniæ quies firmanda, cum Rex propter bellum Germanicum in regno suo subsistere non possit? *Responsum*, Regi non defore media, quibus etiam eminus, tractis in curarum partem Primate, Senatoribus, Status & belli Ministris tranquillitati consulere possit.

2. Quomodo Commercium præsenti bello conservandum? *Responsum*, Conservandam Balthici libertatem, finesque a Coronæ Duce tutandos.

3. Quanta Summa determinanda pro reparando Caminieco? *Responsum*, 16000 florenos Polonicos ex ærario coronæ esse desumendos.

Collatis tum pluribus Regni Dignitatibus, creatisque Albæ Aquilæ Equitibus Rex Dresdam rediit.

Anno 1743 Princeps Radzivilius causam obtinuit ratione bonorum Domus Sobieskiæ adversus Comitem de Tarlo, qui illa hypothecario duntaxat jure possederat. At Comes a Senatu ad Comitia Regni appellavit. Princeps Lubomirskius jam anno superiore plura bona in Moravia coemerat, hoc vero insuper arcem &

& ditionem Seloviciam, pretio, ut scribitur, 400000 florenorum supra millionem.

Rex Elisabetham, Russiæ Imperatricem, in Ordinem Equestrem Candidæ Aquilæ assumpsit.

Anno 1744 inchoata sunt Grodnæ Regni Comitia tam feliciter, ut auspicatum omnino exitum sortitura crederentur. Aderant 162 Provinciarum & Civitatum Deputati, qui Comitem Oginsky elegerunt Mareschallum Comitiorum. Materia tractanda proposita, de administranda Justitia, restituendis Commerciis, reparandis metalli fodinis, domestica & externa securitate firmanda, copiarum augmento. Actum quoque de supplendis Coronæ Officiis, quæ ad initium Comitiorum completa esse debent.

At subito cursum tam auspicato cœptorum stitit Deputatus Wisnensis, qui publice fassus est ultro, a Wallenrodo Legato Borussico sibi & novem aliis Commissariis datam pecuniam, eum in finem, ut Comitia disturbarent, ne videlicet in favorem Regis ceu Electoris Saxoniæ, cujus territorium Borussi fuerant ingressi, aut Reginæ Bohemiæ, in quam hostiliter denuo irruperant, aliquid statueretur.

Pecunia corrupti Comitiales Legati.

Deputatus, quem dixi, pecuniam acceptam (3000 aurei fuerant promissi, & 350 traditi) in medium projecit, comminatus, se reliquos novem, ejusdem culpæ reos, nominaturum, nisi se ipsos manifestarent. At illi tacuerunt. Quare eos prodidit. Pars negavit: pars fassa est. Inde autem exorto tumultu, quidam Regionarii Nuntii, cum proditores patriæ compellarentur, ex Congressu eruperunt, nec reduci amplius poterant; atque hac ratione ad votum Wallenrodi Comitia dissoluta sunt.

Habitum dein a Rege Senatus Consilium, quo deliberatum, quomodo his in turbis provideri queat, ne Respublica detrimentum patiatur, statutumque, ut a Rege Borussiæ satisfactio petatur. Pecuniam, a Nuntio Wisnensi projectam, Orphanotrophio Varsaviensi Rex donavit, illum vero, in suam protectionem assumptum, 2000 thaleris ex Coronæ thesauro remuneratus est.

Mors misera Comitis Tarlo.

Comes Adamus Tarlo, Lublinensis Palatinus, singulari cum Comite Poniatowsky certamine congressus, gladioque confossus periit. Meliori fato obiit Wisniovitius, Vilnæ Palatinus, ultimus ex stirpe Jagellonica.

Fran-

Francofurtensis unio omnem conatum adhibuit, ut Augustum III Poloniæ Regem ab Austria ad se attraheret; quare Legatus Borussicus adhuc ante finem hujus anni 1744 Varsaviæ eidem, si unioni accederet, obtulisse fertur, ut Regnum Bohemiæ dividatur, atque sex Circuli Regi Poloniæ, qua Electori Saxoniæ, obtingant; præterea pars Moraviæ, Teschensis Principatus, cum transitu Jabluncæ, ut communionem cum Polonia habeat: Borussiam omnem operam collaturam, ut regnum Poloniæ hæreditarium Domui Saxonicæ evadat: Confraternitatem hæreditariam constituendam Domos inter Bavaricam, Saxonicam & Brandenburgicam, vi cujus Bohemia & Silesia obveniant superstiti reliquis. **Certamen de Saxone.** Galliam eadem Saxoniæ præstituram subsidia, quæ Anglia promisisset: sex memoratos Bohemiæ Circulos mox Electori tradendos.

Verum hic tam splendidis promissis nequaquam se passus est abstrahi a fœdere Austriaco, sed arctius adhuc eidem se adstrinxit, inito 8 Jan. 1745 Varsaviensi tractatu, Austriam inter, Saxoniam, & utramque Potentiam Maritimam, prout in Germanicis dictum, sancito.

Mortuo dein Carolo VII Imperatore, Franciæ & Borussiæ Reges adhuc ardentius institerunt, ut Regem Poloniæ lucrarentur, oblata etiam Cæsarea Dignitate. At ille memorabili constantia fide sua stetit, quamvis videret, quanto discrimini se & provincias suas objiceret. Conjunxit igitur copias suas cum Austriacis, donec Fridbergensi, Sorano, & præsertim Kesseldorffensi prælio victus, in pacem Dresdensem consensit.

Obiit Theodorus, Princeps Lubomirsky, Cracoviæ Palatinus, Reginæ Hungariæ Generalis Mareschallus, qui frustra conatus fuerat, Poloniam ad Austriacas & Saxonicas partes pertrahere.

§. 6.

Obitus Reginæ. Ejus liberi. Carolus Princeps tertiogenitus eligitur Dux Curlandiæ.

Postquam Rex cum Familia sua sub initium anni 1746 Dresdam rediit, atque Saxoniam suam calamitatibus, quas bellum intulerat, hiantem composuit, cum Regina ad Comitia Varsaviensia 203.

 pro-

profectus eſt. Electus Mareſchallus Princeps Lubomirskius, Caſimiriæ Præfectus, & Rawæ Deputatus. Stanislaus vero Zaluskius, Magnus, ut vocant, Coronæ Cancellarius, materiam tractandam Regis nomine Comitiis propoſuit: quomodo videlicet proventus Reipublicæ augeri poſſent: quomodo abuſus tribunalium tollendi: amicitia inter Illuſtres Familias concilianda: augendus Coronæ exercitus. Verum cum inde contentiones orirentur, abruptum eſt rurſus Comitium.

Anno 1747 Polonia Regem ſuum non vidit; quia apparandis tergeminis nuptiis in Saxonia detinebatur. Vacantia nihilominus Regni Officia & Dignitates diſtribuit. Zaluskius Regni Cancellarius nominatus Epiſcopus Cracovienſis.

Ad Archiepiſcopatum Gneſnenſem & Primatum Poloniæ Rex nominavit Komorowskium, Præpoſitum Cracovienſem, (1748) cui Pontifex præter Confirmationem ſpecialia alia privilegia conceſſit. Poſtquam Henricus, Comes Brühlius, primus Electoris Saxoniæ Miniſter probavit, familiam ſuam ex Polonia oriundam eſſe, magnos in ea fundos ſibi comparavit. Inter cætera Sierakovium emit a Regina Galliæ, ad quam materno jure ſpectabat, duobus, ut fertur, millionibus. (1749.)

Rex petit, Bironium reſtitui.

Rex, datis ad Eliſabetham Ruſſiæ Imperatricem litteris, ſuo & Reipublicæ nomine petiit, ut Erneſtus Bironius, anno 1740 in exilium ejectus, libertati & Curlandiæ Ducatui reſtitueretur. Sed impetrari id non poterat. Comitia Regni propter diſceſſum & pertinaciam unius Deputati rurſus ſunt diſſoluta. Unde Rex cum conjuge Dresdam rediit: poſtquam varia officia diſtribuit, & Varſoviæ Equites Candidæ Aquilæ creavit, Carolum AnſelmumPrincipem hæreditarium de Taxis, Principes Radzevilium & Lubomirskium, L. B. Weſſenbergium, apud Reginam Aulæ Præfectum, Comites Potokium, & Oſſolinskium. (*anno* 1750.)

Anno 1756 exorto graviſſimo bello Polonia neutras quidem partes ſecuta eſt, non tamen propterea indemnis abiit, jam Ruſſis, jam Boruſſis eandem inviſentibus, & illis etiam hyberna in eadem figentibus.

Obiit Regina.

Anno 1757 pientiſſime, ut vixit, obiit Dresdæ, multas belli calamitates forti animo perpeſſa, Maria Joſepha, Regina Poloniæ, & Electrix Saxoniæ, nata anno 1699 ex Joſepho Imperatore, nupta Viennæ Friderico Auguſto, moderno Regi Poloniæ; ex quo genuit 11 proles, 5 maſculas, & 6 fœmineas, omnes hodiedum viventes,

Liberi.

videlicet, 1. *Fridericum* Electoralem Principem, deſponſum *Mariæ*

An-

Antoniæ, Caroli VII Imperatoris filiæ, felici jam nunc octo liberorum matri. 2 *Franc. Xaverium* bellicis gestis Ducem clarum. 3 *Carolum* Curlandiæ Ducem. 4 *Albertum*, bellicis quoque muneribus conspicuum. 5 *Clementem* Ratisbonensem & Frisingensem Episcopum.

Ex filiabus 1 *Amaliam*, Caroli III Hispaniarum Conjugem, in cœlis jam regnantem. 2 *Annam Sophiam*, Maximiliano Josepho Bavariæ Electori desponsam. 3 *Josepham* Galliæ Delphino nuptam. 4 *Christinam.* 5 *Elisabetham.* 6 *Cunigundam.*

Anno 1758 Regis Poloniæ luctum ob amissam conjugem lectissimam, & dolorem ob oppressam Saxoniam, aliquantum temperavit solatium, quod attulit creatio *Caroli Principis* in Ducem Curlandiæ & Semigalliæ, atque homagium ab Ordinibus eidem præstitum. Nemo tunc reclamabat, sed Status universi, Mietavii congregati, publicum gaudium, bis explosis centum majoribus machinis, compulsatione campanarum, & nocturna urbis illuminatione sunt contestati, quod tot annis capite destituti, dignum in Saxonico Principe Ducem sint consecuti. Electio Caroli.

§. 7.

Concilium Zamoscïense anno 1720.

Celebratum est hoc Concilium apud Ruthenos in Polonia, Præside Grimaldo Archiepiscopo Edesseno, Legato Apostolico, præsentibus quatuor Archiepiscopis, duobus Episcopis, cum Exarcha totius Russiæ, pluribusque Archimandritis. Præmissa & subscripta ab omnibus Professio Fidei secundum formam Concilii Trid. lectæ litteræ Clementis XI, quibus eos ad hoc Concilium invitavit. Philippi cujusdam hæresis damnata, qui Divinarum Personarum distinctas naturas asseruit, negavitque Sacramenta. Nefas esse dixit, libros impressos legere. Cruces argenteas damnavit, quia Christus in lignea fuit mortuus. 604.

CAPUT XIV.

Status Sveciæ

SÆCULO XVIII.

§. 1.

Polonus & Russus invadunt Svecum in Livonia. A quo vincuntur. Irruit in Poloniam, ubi Varsaviam & Cracoviam occupat; Regemque novum eligi imperat. Expilat Saxoniam. Movet in Russiam, vincit ad Mobilaam, ad Pultavam & Boristenem penitus profligatur. Fugit in Turciam.

205. Bella Borealia.

Ineunte Sæculo XVIII Augustus Rex Poloniæ, indicto Svecis bello, Livoniam invasit, Riga per Flemmingium obsidione cincta. Creditum, Daniam fuisse hujus incentricem belli, ne Svecus Gottorpiensi possit succurrere, in cujus provincias Rex Daniæ irruperat, easque, sola Töninga dempta, occupaverat. Advolarunt in Ducis auxilium Sveci cum Luneburgicis, qui nolebant, Danum in Holsatia crescere. Cum autem Rex Sveciæ in Zelandiam irruisset, jamque Hafniæ immineret, Danus cum Holsato pacem *Travendalensem* iniit, quam vide in Danicis.

Caroli XII victoriæ.

Petrus autem Moscoviæ Dux, magnorum spirituum Princeps, haustaque per Europam regnandi arte instructus, inito cum Rege Poloniæ fœdere, Svecis bellum indixit, locum ad Balthicum ut munitum quæreret, & ambitioni suæ velificans, Nationem Russicam, hactenus ferme ignotam, & neglectam, in Europæ lucem æstimationemque extraheret. Ardua quidem, cum inconditus populus militari disciplina necdum esset subactus, omnia expertus est; nam cum *Narvam* obsideret, a superveniente Carolo XII Svecorum Rege immani prorsus clade fuit affectus. (*Anno* 1700)

Ingens tunc nomen Caroli, 19 ætatis annum necdum egressi, gentium ubique cœpit inclarescere, præsertim ubi *Dunam* transgressus, & castra Saxonica adortus, alteram victoriam reportavit. Cum autem Mietavium, principem Curlandiæ urbem expugnasset, & cum victo-

re

re exercitu Poloniæ immineret, Primas, datis ad eum litteris, ad pacem adhortatus est, bellum hoc, inquiens, non esse Reipublicæ, sed Saxonum & Moscorum cum Svecia. (1701)

Respondit Carolus, coactum se ad bellum contra Regem Augustum, a quo injuste contra *pacta conventa* esset appetitus. Medium aliud non superesse, quam ut tanquam inhabilis ad regendam Rempublicam in Saxoniam remittatur: se aggressurum hostem, ubicunque ille versaretur.

Poloniam ingressus *Varsaviam* occupavit, prout etiam Dünemundam, nobile in Livonia munimentum, quod anno superiore Saxones occupaverant.

Non ita felix Svecis fluxit annus 1702, quo Russi magna in Livonia clade eos affecerunt. At vero Carolus XII dimisso tantisper Mosco, totus in Augustum Poloniæ Regem incubuit, eumque ad *Clissonum* in Polonia prælio vicit, quamvis minori instructus esset copiarum numero (1702). At cecidit ea in pugna Dux *Holsato-Gottorpiensis*, sororius Caroli, ac belli socius. Victor exercitus Cracoviam mox ingressus est; Augustus vero Sendomiriæ Senatum suarum partium congregavit, a quo Suecus Reipublicæ hostis fuit declaratus. Oginskius Vilnæ in Lithuania Præfectus 600 Svecos occidit, 400 captivos abducit. Wisniowiskius quoque manipulum eorundem cædit. Sapieha autem, potens in Lithuania Familia, ad Svecos transiit, quod Augustum Regem sibi minus faventem crederet. Nec minus ei adversabatur Cardinalis Ragiozkius Archiep. Gnesnensis ac Regni Primas.

Pugna ad Clissonum.

Hac Poloniæ dissensione haud operosum admodum erat Sueco Augustum Regem vincere, atque id efficere, ut anno 1704 Stanislaus Lescynski Rex Poloniæ a multis optimatibus eligeretur, anno sequenti coronatus.

In Saxoniam irruit.

Anno 1706 Carolus, relicto in Polonia Mardefeldio, cum 14 Suecorum millibus in Saxoniam irrupit. Lipsia portis apertis illum excepit. Quantis dein exactionibus oppresserit Saxoniam, alias diximus. Certe tanta erat calamitas, ut pacem Ranstadiensem, quantumvis duram, utpote qua Augustus coronam abdicavit, extorqueret. Sed necdum miseriarum finis; toto anno Svecus pressit nobilissimam provinciam, pecuniisque extortis, non modo exercitum non minuit, sed grandibus etiam incrementis auxit, Protestantibus passim ex Germania, ipsaque adeo Helvetia ad eum accurrentibus. Certe in omnem Europam terrorem sparsit, suspensis exspe-

ctatione

ctatione populis, in quem irrueret, metuentibus maxime Imperatore, Anglis & Batavis, ne Galliæ socius accederet.

At ille votorum potitus in Saxonia atque Polonia, expeditionem in Moscoviam adornavit, Petrum quoque Czarum throno dejecturus. In tres igitur partes suas copias divisit. Secum in Polonia 40000 habuit, in Livonia sub Löwenhauptio 15000, in Finnia sub Meidelio 9000.

Et Moscoviam. Zarus tanta tempestate territus pacis conditiones proposuit, quas respuens Carolus, in Moscovia se pacem facturum reposuit. Ad Russorum igitur fines progressus, ad *Mobiloam* memorabili eos prælio fundit. In Ucraniam inde movens, cum cibaria deficerent, Löwenhauptum cum suis 15000 & 8000 curribus, commeatu onustis ex Livonia accivit. Verum ille, cum imperata facturus ad *Proniam* fluvium venisset, in Moscos incidit, paratos ad prælium, atque ab iis ita contusus est, ut 5000 concisi, 300 capti, reliqui dissipati sint, 8000 curribus cum omni annona & apparatu bellico in Russorum manus dilapsis.

Ad Pultavam & Boristenem ad internecionem cæsus. Carolus hac clade minime territus, sed proposito suo, plane audaci, in cor ipsum Moscoviæ penetrandi, insistens, *Pultavam*, in Kioviensi ditione urbem, obsidere cœpit. Zarus plurimum sua interesse ratus, hunc Russiæ aggerem conservari, ad solvendam obsidionem accurrit.

Aderat jam fatalis epocha, unde Carolus XII Suecorum Rex gloriæ suæ finem, & immanium calamitatum principium duceret, grandi futurus documento posteris, terminos humanæ ambitioni esse positos, quos ultra non procedat, nec magnam fortunam, conjunctam cum audacia, procul esse a præcipitio.

Commissa quippe ad Pultavam 27 Junii 1709 est pugna decretoria, quam præsentia utriusque Principis animabat: eamque tandem obtinuit Petrus victoriam, cui pares non multas legas. Novem Svecorum millia in acie cæsa, capta 3000 cum omnibus impedimentis, re armamentaria, castrisque ditissimis. Pars hæc tantum erat victoriæ, complementum accessit ad Boristenem; cum enim Carolus cum exercitus reliquiis, in Poloniam rediturus, eo profugeret, Menzikofius fugientes assecutus est, Regeque jam ultra flumen provecto, octodecim Suecorum millia captivos cum Löwenhaupto, eorum Duce, se dediderunt. Quis hoc credidisset de gente, & telluris suæ genio & longo bello durata? sed hæc est timoris vis. Ubi sese infuderit, ferrata etiam pectora colliquescunt.

Fugit in Turciam.

Caro-

Carolus Rex, ad cujus nomen totus Septentrio intremuerat, per vastas solitudines prope solus penetrans, fuga præcipiti in Turciam evasit; & primum quidem Ozakovii se abscondit, dein vero Tegini (Bender) a Bassa receptus est. Atque hoc pacto, cum pugna ad Pultavam esset Carolo, quod Pompejo Pharsalica, una dies omnes lauros & palmas uno ictu succidit. Felicior tamen fuit Carolus abavunculo suo Gustavo Adolpho; cui per duos duntaxat annos sævire in Germania licuit.

Quamvis autem vires & fortuna Carolum destituerint, non tamen magnitudo animi, quem vel inter Turcas luculente demonstravit. Sollicitare istos & instigare non desiit, ut Russiæ bellum inferrent, & obtinuit. Sed Vezirius præcipiti pace spes delusit. Sancitum equidem, ut liber & securus Regi concederetur transitus, sed Turca executionem non urgente, Carolus exul vivere debuit.

§. 2.

Sveci ubique cæsi, Bremam, Tönningam, Stetinum, Finiam amittunt. Rex captivus. Stralsundam redit. Contra 5 Reges certat, etiam Stralsundam & Rügiam amittit. Jactat tamen brachia. Occumbit. Effigies.

Anno 1712 Fridericus IV Rex Daniæ Stadam, præcipuum Ducatus Bremensis munimentum, Svecis vi eripuit, totamque provinciam fidem sibi jurare coegit. Verum paulo post a Steinbockio, commisso in Mechlenburgicis prælio cæsus, in Holsatiam se recepit: Russis Stralsundam & Insulam Rügiam irrito conatu tentantibus. 906. Brema ad Danum.

At versa fuit belli alea anno 1713, Svecis multo infelicissimo. Nam postquam Comes Steinbockius Altonam incendio ferme deleverat, imminentibus undique magno numero Russis, Danis, & Saxonibus *Tönningæ* mœnibus cum copiis suis se inclusit. At cum tres fœderati urbem arcta obsidione cingerent, & annona obsessos deficeret, cum exercitu suo, ad tredecim millia virorum excurrente, captivum se dedere coactus est. Svecorum ruina.

Hæc tanta ruina mox alias non leviores traxit: nam & Tönninga Danis tradita solo æquatur, & Holsatia Ducalis vastata, & *Stetinum*, princeps Pommeraniæ munimentum, a Russis expugnatur, atque, cum Imperium hanc urbem Moscovitis nollet concedere, Borussicis, & Holsatis præsidiis cum aliis locis in *sequestrum* datur. Nec Stetinum ad Russos. Et Borussos.

Sveci in Finnia cæsi.

in Finlandia fors Svecorum melior; nam *Ahrenfeldio*, qui novem eorum millia collegerat, a Gallicinio acie victo ac profligato, tota Finlandia ad Russos transiit.

Carolus Rex captivus.

Quod denique miserrimum, Rex Carolus, qui prope Teginam seu *Bender* propugnaculum sibi construxerat, a Turcis Tartarisque oppugnatus, vulneratus, atque captivus, privati & facinorosi instar hominis Demoticam, locum quinque ab Adrianopoli in Thracia leucis dissitum, abstractus est. Hæc nempe erat Turcarum fides, cui coronatum caput se crediderat. Et gratiæ loco habere debuit, quod Sultanus, hæc inscio se patrata fuisse, diceret.

Stralsundam redit.

Tot calamitatum pertæsus Rex, anno 1714 Stralsundam rediit, Regnum suum nobilissimis provinciis, & dimidio sui exutum contuens, simulque novas iterum clades passurus a fœderatis, Danis præsertim & Russis, terra marique cædentibus Svecorum reliquias.

Brema ad Hannoveranum.

Retinere potuisset Rex Carolus Wismariam, Wolgastum, Stralsundam cum Insula Rügia, si tractatu sequestri stare voluisset. At ille animo ferox pactionem omnem, nisi omnia sibi restituerentur, respuens, Stetinum a Brandeburgis repetiit. Hannoveranus vero, cum Bremensem Ducatum a Danis pecunia emeret, pariter huic bello involutus est.

5 Reges contra Svecos.

Cum quinque igitur hostibus prævalidis, Moscoviæ Imperatore, Regibusque Poloniæ, Daniæ, Borussiæ, & Angliæ, qua Hannoverano Electore, laceræ Sveciæ dimicandum fuit, singulis ex prostrato Colosso membrum aliquod sibi decerpentibus: solo vero Holsato-Gottorpiensi, & Hasso-Cassellano Svecum juvare volentibus magis quam valentibus. Gallia alias erat Sveciæ fiducia, at illa longo gravissimoque Hispanicæ successionis bello attrita, proprios Penates tueri debuit. Accessit mors Regis Ludovici, quæ omnem auxilii spem abrupit.

Sveci etiam Stralsund. & Rügiam perdunt.

Igitur Carolus, sola mente non dejectus, unus contra omnes arma, ut ut hebetata, circumtulit, conatu magno, sed irrito. Nam anno 1715 a quinque Regibus undique concisus, Insulam quoque Rügiam, Stralsundam, & reliqua, quæ in Germania adhuc habebat, loca amisit; vindicante cælo Germaniam, igni ferroque olim vastatam.

Carolus nihilominus impetrare a se non potuit, ut pacem peteret, sed bellum spirans, cum quodam dicere videbatur: *aut Cæsar, aut nihil.* Quippe, postquam Stralsundam jam non amplius defendi posse viderat, inde elapsus rigente hyeme magna inter pericula

mare

mare trajecit in Scaniam, ubi, quasi puderet Holmiam Regiam suam ingredi, subsistens, reparandis copiis belloque omnes vires impendit, adeo quidem, ut collectis brevi ex bellatrice illa gente octodecim millibus, expeditionem in Daniam adornaret. **Jactat nihilominus incertos.**

Hyems erat perfrigida, quæ Balthicum glacie ita obduxerat, ut firmum militi gressum præbere videretur; sed, quasi etiam elementa in perniciem Svecorum conspirassent, resoluta leni temperie subito glacie, multi aquis sunt hausti. Ne tamen nihil egisse putaretur, anno 1716 in Sundico Insulam Huenam, Uraneburgo Tychonis olim celebrem, occupavit: indeque in Norvegiam penetrans, Christianiam & Friderici Hallam expugnavit quidem, sed affluentibus magno numero Danis easdem relinquere & viam in Sveciam relegere coactus est. (anno 1716). Fortassis intenta Russi & Dani in Scaniam expeditio calcar addidit.

Anno 1717 Carolus Rex Lundæ in Scania subsistens bello apparando incubuit. Cumque Sveci piratæ Balthicum infestum redderent, & Anglicas etiam atque Hollandicas naves interciperent, Georgius Rex Angliæ classem, 26 bellicis validam, Bingio commisit, in Balthicum ducendam, ut prædones inhiberentur.

Wismaria, in pace Westph. Svecis cessa, priore anno a fœderatis expugnata, hoc anno 1717 munimentis suis, quæ habuerat firmissima, a Danis nudata est.

Demum annus 1718 Carolo XII Svecorum Regi vitæ turbulentæ finem attulit; cum enim bipartito exercitu, quorum alterum ipse ducebat, alterum Ahrenfeldio commiserat, in Norvegiam irrupisset, & sæviente bruma Friderici Hallam obsideret, 11 Dec. glande plumbea percussus occubuit, anno ætatis 37, regni 20. Filius fuit Caroli XI, nepos Caroli Gustavi, cui Christina regnum cesserat. Princeps excelsi & Martii omnino spiritus, ad audaciam usque & temeritatem generosi, atque in rerum asperis admiranda magnitudine & periculorum contemptu sibi constantis. **Donec occubuit.**

Primum regni dimidium super aera eum extollere videbatur, alterum ad calamitatum abyssum præcipitavit. Cum devicta Polonia & Saxonia victorem exercitum in Moscos duceret, eorum quoque Imperatorem throno dejecturus, anno 1709 Pultava & Boristenes stiterunt victoriam, exercitu ejus ad internecionem ferme deleto. Cum paucis in Turciam fugit, ibique summa inter capitis discrimina quinque annis versatus est, captivusque in Thraciam abstractus. 1714 Strahlsundam rediit: 1715 in Sveciam, **Elogium.**

regnum undique mutilatum intueri coactus: illudque reparandi ſpes heroem in Norvegia ſepelivit 1718.

Cœlibem vitam duxit. Ex Sophia vero ſorore ſeniore nepotem reliquit Carolum Fridericum Ducem Holſatiæ, & Ulricam ſororem juniorem, Friderico Principi Haſſo deſponſam. Supererat etiam Guſtavus Samuel ex eadem Domo Bipontina, qui Ducatum obtinuit.

Quia autem Caroli XII ſingularia prorſus ſunt fata, & hiſtoriam totius Septentrionis complectuntur, juvat hic ea, memoriæ gratia, in unum cumulum conjicere.

Carolus XII Sveciæ Rex, dum Auguſtus Rex Poloniæ & Petrus I Moſcoviæ Imperator Livoniam ei nituntur eripere, utrumque vicit, ſcriptisque ad Polonos litteris jubet, ut Saxonem in patriam remittant, aliudque caput ſibi eligant. (anno 1701)

Moſci cladem reponunt. Carolus nihilominus in Poloniam effuſus, ad Cliſſonam Saxones cædit, amiſſo tamen Gottorpienſi ſororio, & ſuffoſo, cui inſidebat, equo, graviter læſus, fracta coxendice. Victor exercitus, nemine obſiſtente, Cracoviam ingreditur. Sendomiriæ autem Carolus hoſtis Reipublicæ declaratur. (anno 1702)

Saxones rurſus prælio ſuperantur. Initoque fœdere cum Rege Boruſſiæ, Carolus Thorunium occupat, civibus Lutheranis colludentibus, Saxonico præſidio capto. Idem fuit Elbingæ fatum. Pax negatur Auguſto. (1703)

Stanislaus Lescynsky eligitur Rex Poloniæ (26 tunc annum ætatis agens) contradicente parte, Auguſto adhærente; quæ ad Selburgum a Svecis vincitur, & ad Poſnaniam. Auguſtus auctus 6000 Ruſſis & 4000 Coſaccis ad Varſoviam cladem Svecis reddit, multis eorum cæſis aut captis: rurſusque ad Polangam. Svecus vero Lembergam intercipit, relataque victoria Saxones Polonia expellit. (1704)

Löwenhauptus in Curlandia gravi ſtrage profligat Moſcos. Sed Petro cum magna multitudine imminente, Rigam ſe recepit. Auguſtus autem Moſcis adhuc arctius ſe adſtrinxit, Carolo cum Polonis in nova pacta eunte. (1705)

Frauſtadiana relata victoria Carolus cum exercitu Luſatiam & Saxoniam ingreditur, & utraque expilata, Tractatum Ranſtadienſem extorquet. A Maderfeldio Auguſti copiæ iterum cæduntur in Polonia. (1706)

Carolus

Carolus non obstante tractatu Ranstadiensi Saxoniam ingentibus exactionibus vexare pergit. (1707.)

Innovatis multis in favorem Lutheranorum in Silesia (in quem finem etiam ab Imperatore, bello Hispanico tunc distento, concessionem, rei Catholicæ noxiam, extorsit) regressus in Poloniam, Russiæ quoque Imperatorem solio suo dejicere statuit. Et videbatur cœptis aspirare fortuna; nam ingressus fines Russiæ, gemino prælio hostes fudit. Sed Löwenhauptus, cum vellet Regi annonam, qua laborabat, adducere, a Moscis cæsus, cum reliquiis ad Regem penetravit. (1708.)

Carolus, superato Boristhene in extremam Vohliniam penetravit, Pultavam urbem, in qua dives horreum annonarium Moscorum erat reconditum, expugnaturus. Ad pugnam decretoriam ibi deventum, qua ad internecionem cæsi sunt Sueci, reliquiæ vero ad Boristenem fugientes, a Menzicovio captæ sunt, & inter eas præcipui Duces, Löwenhauptus, Rinschildius, Wirtembergius Princeps &c. Rex natando per Boristenem evasit per varia deserta in Turciam, primum quidem Ozakovium, dein vero Teginum. Et *Bender.* huc tandem evaserunt tot octo annorum triumphi Caroli XII Suecorum Regis, quem velut Alexandrum, aut Cæsarem sui sæculi Protestantes celebrabant, ut vel apud barbaros asylum quæreret. Pompejum aptius dixeris in campis Pharsalicis, cui unus ictus omnes lauros incidit. (1709.)

Retro lapsa tunc siquidem est tota Suecorum gloria. Residui in Polonia cum Stanislao fugam arripuerunt. Augustus in thronum repositus. Cum Zaro, Dano, Brandeburgo, Hannoverano, Polono Sueciæ attritæ dimicandum. Adeo advolarunt omnes, ut Leoni prostrato jubas evellant. Primus erat Danus, infusus Scaniæ, ubi Helsimburgum, aliaque loca occupavit, sed a Steinbockio gravi clade est multatus. Zarus victor plures in Livonia urbes cepit. (1710.)

Mosco in Turcas averso, Danus Rostochium occupavit, atque Pomeraniam ingressus Stralsundam & Wismariam tentavit (1711.) Sultanum sollicitat Carolus, ut securam viam in Sueciam sibi pandat. Promittit ille, idque cum Mosco in pactum deducit. Sed nulla fit executio (1712.)

Varnizæ prope Teginum præsens vitæ discrimen subit; dum Chamus Tartarorum, & Seraskierus cum militum globo in domo sua eum aggrediuntur. At ille stricto gladio, pluribus Turcis interfectis, viam sibi aperit, accepto vulnere in capite (1713.)

Dum a Dano & Mosco ejus provinciæ diripiuntur, cum 4 duntaxat comitibus iter ingreditur, ut Stralsundam servet. (1714.)

Cum illam defendere non ultra posset, clam evadit in Sueciam, pacem omnem respuens, nisi omnia ablata sibi restituantur (1715.)

Collecto milite irruit in Norvegiam, sed viam in Sueciam relegere cogitur. (1716.)

Novum exercitum comparat adversus Russos, Danos, Polonos, Brandenburgos, Hannoveranos (1717.)

Irrumpens denuo in Norvegiam glande plumbea sternitur. Et sic tandem quievit; si tamen quievit. (1718.)

§. 3.

Litem de Successione abscindunt Status, dum regnum electivum statuunt. Eliguntque Ulricam, novamque regni formam statuunt. Suasu Reginæ eligunt ejus conjugem, & Capitulatione circumscribunt.

207. Lis de successione. Igitur mortuo absque liberis Carolo XII orta est quæstio, cuinam ex tribus illis personis jus successionis in regno competat. Omnes tres descendebant ex Catharina, Gustavi Adolphi Regis sorore, Joanni Casimiro, Duci Bipontino nupta, cui Gustavus Samuel gradu erat propior, simulque sexus prærogativa gaudebat. At sorores Caroli XII & ultimo huic possessori sanguine, & primo acquirenti propiores erant linea.

Igitur quæstio maxime vertebatur, an præferendus sit primogenitæ sororis, jam defunctæ, filius, matrem repræsentans, an vero secundogenita, adhuc vivens.

Status eligunt Ulricam juniorem. Sed quæstiones istas uno ictu amputarunt Status Sueciæ, dum declararunt, Sueciam non esse regnum hæreditarium, sed electivum; nemini proin, Rege sine descendentibus mortuo, jus ad illud competere: nec summam deinceps, & independentem a Statibus Regiam potestatem esse debere.

Acceptavit conditionem Ulrica, soror defuncti junior, & mox electa fuit Regina, protestante Friderico, & jus suum sibi reservante.

Comitia novas leges condunt. Anno 1719 congregata sunt regni Comitia, ex Statu Equestri, Ecclesiastico, Civili, & Rustico conflata. In his conditi sunt multi articuli, quorum magis notabiles videntur.

1. R

1. Religio maneat in statu pristino.

2. Regina justitiam administret secundum leges: novæ vero sine consensu Ordinum ne introducantur.

3. Regnum perpetuo electivum maneat.

4. Suprema potestas sit penes Reginam & Comitia simul, & extra ista penes eandem Reginam, & Senatum regni. Hic autem constet 24 personis, eligendis a Regina ex iis, quos regni Status proposuerint. Nullus tamen sit exterus.

5. Senatus bonum & libertatem regni tueatur, quin necesse sit, ut Reginæ mandatum exspectet.

6. Vacante throno regimen sit penes Senatores regni.

7. Reginæ fas sit, Comites, Barones & Nobiles creare.

8. Singulis saltem trienniis Comitia Regni celebrentur.

In reliquis statuitur, quot debeant esse in Consilio aulico, bellico, marino, camerali, commerciali, revisorio &c.

Tum vero Upsaliæ Regina fuit coronata ab Archiepiscopo, uti vocant, Upsalensi & Comite Gyllensteinio: Conjux vero Reginæ Fridericus Cassellanus supremus belli Præfectus fuit renuntiatus: Regni Officiales Guldenstern, Reinschild, Horn, Cronhielm. Senatores etiam regni electi: indictaque in annum sequentem Comitia, in quibus regiminis forma ulterius ordinetur. Denique Görzius Baro capite plexus, quod Regi defuncto noxia, ut fertur, suggessisset consilia. **Regni Ministri.**

Anno 1720 Fridericus Hasso-Cassellanus Princeps, Ulricæ Reginæ Conjux, & armorum superiore anno creatus Præfectus, in Regem Sueciæ ab Ordinibus regni electus est. Comitia in hanc rem celebrata sunt, in quibus Regina id petiit. Obstabat Friderico potissimum religio Calviniana, in qua in Hassia fuerat educatus. Sed Regina Status securos reddidit, conjugem facile ad Lutheranam professionem transiturum. **Fridericus Hassus Rex eligitur.**

Quo audito pronas omnes Reginæ aures dabant; Capitulationem tamen confecerunt, quam novus Rex juraret. Notabiliora ejus puncta hæc videntur. **Et Capitulationibus circumscribitur.**

1. Religionem Lutheranam publice profiteatur.

2. Solis Lutheranis officia conferat.

3. Nulli alteri Religioni conventus publici concedantur. Legatis privatim in domo sua conceditur.

4. Rex non minorem Reginæ amorem & æstimationem exhibeat.

5. Secundum novam formam introductam regat.

6. Prin-

6. Principibus Regiis non dentur in ſubſidium vitæ aut dotem bona immobilia, ſed pecunia.

7. Nulla graviora negotia in aula expediantur, ſed in regni ſenatu, & deſtinatis Collegiis.

8. Statibus ſemper liberum ſit, convocationem Comitiorum petere.

9. Minora belli officia Rex conferet: at majora non niſi cum conſenſu totius ſenatus.

10. Nemo ſine prævio ordinario proceſſu officio ſuo privetur.

11. Privilegia quatuor Statuum Rex non diminuat, aut mutet.

12. Diſpoſitio de publicis pecuniis in ſenatu, & Collegiis deſtinatis fiat.

13. Nulli exteri ad officia admittantur: nec Rex pro Germanicis ſuis provinciis plures officiales habeat, quam ſit neceſſe.

14. Germanicis provinciis non renuntiet.

15. In abſentia Regis ſenatus gubernet.

16. Rex tantum pro ſuis deſcendentibus & uxore ſucceſſionem prætendat in regno. Poſtea electio libera eſto.

17. In Decretis & Ordinationibus nihil mutet.

18. Res monetaria reducatur ad taxam, quæ fuit tempore Caroli XI.

19. Circa Univerſitates & Jus patronatus nihil mutetur.

20. Idem circa ſtipendia, nec fas ſit Regi piis cauſis aliquid demere.

21. Qui contra hanc conventionem aliquid moliri auſus fuerit, tanquam proditor puniatur.

Huic Capitulationi, qua Regem circumſcripſit Suecia, illico ſubſcripſit Fridericus, ac dein edita publice profeſſione fidei Lutheranæ, cœnam Lutheranam ſumpſit, credens, ut præſeferebat, ſe vere corpus Chriſti ſumere, quod hactenus negaverat. Acta hæc ſunt Carlspergæ; coronam vero accepit Holmiæ, ſimulque a 4 regni Ordinibus homagium.

Nova ſtatuta. Antequam autem Comitia ſolverentur, formatus eſt Regni Receſſus in hanc ſententiam.

1. Confirmant Status electionem Regis, & ejus filiorum, quos ex Regina eſſet ſuſcepturus.

2. Regina reſumat regimen, ſi Regi ſupervivat.

3. Si autem nullum filium relinquerent, locum habeat nova electio.

4. Su-

4. Suprema & independens Regia poteſtas in perpetuum ſublata eſto.

5. Initi cum Anglia, Dania, Boruſſia pacis ac fœderum tractatus confirmantur.

6. Cum Ruſſia bellum continuetur, donec pax honeſta obtineatur &c.

Subſcripſerunt 4 Status: ruſticus tamen non niſi cum proteſtatione contra ea, quæ in præjudicium ſuum poſſent vergere.

§. 4.

Pax cum Electore Hannoverano.

Poſt mortem Caroli Regis Sueci, tot cladibus & jacturis feſſi, totque hoſtibus impares, cum in dies magis attererentur, & hinc Danus ex Norvegia irrueret, inde Ruſſi ad ipſa prope Holmiæ mœnia prædas agerent, ad pacem ſerio reſpexerunt. Quia autem difficilius erat, cum omnibus fœderatis ſimul eandem pangere, cum ſingulis ſeorſim tractare cœperunt: & primo quidem Holmiæ jam anno 1719 cum Georgio Electore Hannoverano, cui Ducatum Bremenſem & Verdenſem, a Rege Daniæ venditum meminimus; ceſſerunt Sueci juri ſuo in utrumque, jam per P. W. adquiſito; illudque una cum jure voti & ſeſſionis in Hannoveranum tranſtulerunt. Hic vero propterea millionem thalerorum Suecis ſolvit; eundemque Electorem, relictis fœderatis ſuis Borealibus, ſocium Suecis acceſſiſſe, inde eſt colligere, quod mox Anglia prævalidam claſſem ſub Norriſio Archithalaſſo immiſerit Balthico, Suecos defenſuram. 208.

§. 5.

Pax cum Rege Boruſſiæ.

Mediante dein per Milordum Carteret Anglia, cum Rege Boruſſiæ ſub initium anni 1720 *Holmiæ* pax fuit concluſa: cujus hæc ſumma. 209.

1. Sit pax conſtans inter Sueciam & Boruſſiam.

2. Et amneſtia cum liberatione captivorum ſine lytro.

3. Suecia cedit Pruffiæ Stetinum, cum diftrictu inter Viadrum feu Oderam, & Penum fluvium: infulas item Wollinum & Ufedom, ut adeo Penum fit deinceps limes Pommeraniæ Suecicæ & Borufficæ.

4. Suecia ratione Pommeraniæ votum & feffionem in Comitiis Imperii habeat.

5. Boruffus religionem in ceffa Pommeraniæ parte ne mutet.

6. Subditi privilegiis acceptis gaudeant.

7. Proprietariis vi amneftiæ erepta reftituuntor.

8. Debita publica folvuntor.

9. Archivia extraduntor.

10. Ad Penum nulla telonia eriguntor. Commercia promoventor.

11. Pars utraque conetur libertatem a vectigalibus in Sundico a Dania obtinere.

12. Res veredaria ordinetur.

13. Boruffus bello inter Suecos & Ruffos ne fe mifceat.

14. Boruffus folvet Suecis duos milliones Hamburgi.

15. Suecia autem infuper cedit Boruffo duas urbes, Damum & Golnavium trans Viadrum. Contra vero Boruffus teneatur operam fuam impendere, ut Sueci honeftam ab hoftibus fuis pacem obtineant.

16. Pax Weftph. fubfiftat in omnibus, in quibus ei per hanc pacem non fuit derogatum.

17. Pacifcentes curabunt, ut Cæfar aliique Principes hujus pacis fint fponfores.

Plures additi funt articuli, qui tamen minoris ad eruditionem, quam folam hic intendimus, videntur effe momenti.

§. 6.

Pax cum Rege Daniæ.

210. Eodem anno 1720. pax cum Daniæ quoque Rege, interlocutore eodem Cartereto, Angliæ Legato, fuit compofita; cujus notabiliores conditiones funt.

1. Sit pax perpetua inter Daniam & Sueciam, cum plena amneftia.

2. Commercium terra marique fit omnino liberum.

3. Renuntiatur utrinque omnibus fœderibus, quæ huic paci funt contraria.

4. Dania

4. Dania bello, inter Suecos & Moscos adhuc vigenti, se non immisceat.

5. Cum Dux Holsatiæ huic paci ratione Schlesvicensis Ducatus se posset opponere, Suecia promittit, quod nullatenus se sit oppositura iis, quæ a Gallia & Anglia mediantibus in favorem Daniæ essent pronuntianda.

6. Dania cedit Sueciæ Pomeraniam usque ad Penum fluvium, Stralsundam, Insulam Rügiam, Marstrandam munimentum in Norvegia, omniaque alia illi erepta; cum Wismaria.

7. Contra vero Suecia Daniæ in Sundico vectigal solvat, sicut alii, ita ut nulla sit inter Nationes differentia. Ac insuper sexcenta thalerorum millia Hamburgi.

8. Hac pecunia a Suecis soluta, Danus prædicta loca illis tradet.

9. Exules restituantur. Orituræ vero controversiæ per Commissarios componantur.

10. Captivi sine lytro liberi sunto.

11. Fines in Lapplandia per Commissarios determinantor secundum veteres tractatus.

12. Quot hebdomadis Posta Suecica per Daniam, & Danica per Scaniam libere transeat.

13. Omnes priores conventiones de novo confirmantur.

14. Wismaria non amplius muniatur.

15. Veredi in alieno territorio cornua non inflanto.

§. 7.

Pax cum Polonia.

Cum Augustus Rex Poloniæ cerneret, Regem Angliæ, Borussiæ, & Daniæ, pacem cum Suecis tractare, noluit esse ultimus; ac proin eodem anno 1720 conventionem iniit, qua Suecia Augustum legitimum Poloniæ Regem agnovit, eumque, quem post Augusti mortem Respublica esset electura, pariter se agnituram promisit. a11.

Præliminaria hæc duntaxat appellabantur, nam ad pacem universalem totius Septentrionis, quam videlicet omnes, qui bello illi Boreali erant impliciti, essent inituri, se referebant. Sed pax cum Moscis necdum satis maturuerat.

§. 8.

Pax cum Russia.

212. Contrariis omnino principiis erant imbuti, Carolus XII Rex Sueciæ, & eo defuncto regni Status atque Rex Fridericus. Ille cum Russis pacem sanciendam putabat, ut reliquis Borealibus hostibus majori vi posset occurrere.

Quapropter suos in Insulam Aland legatos mittebat, qui cum Moscis ibidem tractarent. At vero post ejus mortem Suecla cum reliquis hostibus paciscendum existimavit, ut eo potentius in Moscum posset incumbere, dissolvitque Congressum Alandinum.

Indignatus Zarus, terra marique legiones infudit Sueciæ, qui eandem igni ferroque devastarent. Et sensit Suecia ultrices flammas, plus viginti urbibus, 1361 oppidis in cineres aut alias in ruinam datis, ærifodinis quoque, quibus abundat Suecia, ingenti damno destructis. Et quamvis Anglica classis, Balthico invecta, sisteret aliquantum impetum, terrestres tamen populationes prohibere non potuit.

Pax Neostadiensis. Quare versis in pacem cum hoc etiam potenti hoste Suecorum animis, *Neostadium* in Finnia delectus est congressui locus, in quo tandem in hæc potissimum pacta conventum. (Anno 1721.)

1. Pax esse jubetur perpetua cum plena amnestia, qua omnes fruantur, exceptis Cosaccis, qui ad Suecos transierant.

2. Diebus 14 lapsis post signatam pacem cessent hostilia.

3. Livonia, Estonia, Ingria, cum parte Careliæ, a Suecis in Russos transferuntur.

4. Finniæ vero partem potissimam Zarus restituit, cum duobus thalerorum millionibus.

5. Suecis conceditur annua exportatio certæ quantitatis frumenti.

6. Zarus se non miscebit novæ in Suecia regiminis formæ, aut successioni in regno.

7. Determinantur limites.

8. Subditis in cessis provinciis sua relinquantur privilegia; uti etiam religio Lutherana.

9. Bona confiscata restituantur, absque tamen perceptis fructibus.

10. Captivi sint liberi.

11. Zarus

11. Zarus Poloniæ Regem & Rempublicam huic paci vult inclusos, tanquam fideles suos confœderatos. Sueci vero includunt Angliam: iis tamen exceptis, in quibus Zarus se gravatum putat.

12. Commercium utrinque sit liberum.

Pacem hanc composuerunt nomine Sueciæ Lilienstetus, & Strömfeldius, nomine Zari vero Brucius, & Ostermannus, Westphalus.

Post pacem hanc *Neostadiensem*, qua tot provinciæ Russiæ sunt adjectæ, Petrus I. Magnus Moscoviæ Dux titulum *Imperatoris*, a Synodo & Senatu Russico sibi delatum, acceptavit: dictus a suis *Petrus Magnus*, *Pater Patriæ*, *Russorum Imperator*: Imperatoris titulum ei mox detulerunt Rex Borussiæ, Hollandi, Sueci, alii vero tardius.

§. 9.

Fœdus Russicum. Caussa Ducis Gottorpiensis. Conditiones, quibus Suecia accessit fœderi Hannoverano. Societas mercatoria Chinensis. Tractatus subsidialis primum cum Gallia, dein cum Anglia. Sinclári cædes.

Anno tandem 1722 Suecia, pace undique composita, in mediocritate sua conquievit; ruinis suis reparandis intenta. Convocata sunt hoc fine in annum sequentem Regni Comitia, in quibus multa disputatio cum statu Rustico, æqualitatem cum tribus reliquis Statibus in omnibus exigente. 213.

Anno 1724 omnino fœdus Russos inter & Suecos coaluit, cui postea etiam Cæsar accessit. Confirmatur in eo pax *Neostadiensis*, spondeturque auxilium, si pars alterutra invaderetur. Suecus mittet 10000, Russus 16000: adjecta utrinque classe, sumptu proprio. Neutra pars contraria his pacta inibit, nec pacem aut inducias sine altero. Hoc defensivum fœdus 12 annis vigeat. **Fœdus cum Moscis.**

Additus articulus secretus, in hunc sensum: cum Dux Schlesvico-Holsata, jam per tot annos Schlesvicensi Ducatu sit privatus, utriusque autem partis intersit, ut restituatur, atque hoc pacto plena quies in Septentrionem reducatur, ideo obligant se ad omnia bona officia, apud Danicam aliasque aulas efficaciter impendenda, ut hic publicæ tranquillitatis obex omnino tollatur. **Causa Ducis Holsatiæ.**

Obtinuit insuper Bassevitius, Ducis Legatus, ut Suecia promitteret, se post mortem Regis & Reginæ in electione novi Regis rationem habituram Holsatiæ Ducis, interim vero in annos singulos 48000 thalerorum in subsidium eidem præbituram.

Proniores in his Dux invenit Status senatumque Sueciæ, atque adeo ipsum etiam Regem Fridericum, quam Ulricam Reginam, suam materteram, quæ nescio quo odio nepotem suum persequebatur, fortassis ideo, quia filium sororis, natu majoris, esse meminerat.

Partes Ducis gnaviter adjuvabat Bestucheffius Russiæ Legatus, Holmiæ præsens; qui multum etiam laborabat, ut controversiæ de finibus, in Finnia determinandis, componerentur. Dux autem, quem duximus, ea apud Moscoviæ Imperatorem valebat gratia, ut Annam, primogenitam suam filiam, ei conjugem daret, atque hoc pacto ad geminum regnum spem acciperet; quippe, si primogenituræ jus valeat, debebatur ei corona Sueciæ, & per Legatum suum Bassevitium apud illam gentem sedulo instabat, ut saltem post mortem Friderici & Ulricæ Rex designaretur, *Celsitudinis Regiæ* titulo non tantum ab utroque Imperatore, Romanorum & Russorum, sed ab ipsa etiam Suecia, quæ eum nuper præterierat, decoratus.

Anno 1726. Rex Angliæ vehementer instabat, ut Suecia fœderi Hannoverano accederet, utque aptius ad persuadendum diceret, misit Wagerum Archithalassum cum classe in Balthicum, qui Holmiam, negotium confecturus, abiit. Rex, Imperatorem, Russum, & Hispanum, qui ad pacem Viennensem acceptandam hortabantur, reveritus respondit, rem eam tanti esse momenti, ut ad Status regni referri debeat. Convocata igitur Comitia, quæ in annum usque 1727 protracta fœderi tandem Hannoverano subscripserunt in hanc sententiam.

Suecia accedit fœderi Hannoverano.

1. Promittit Suecia fœderi accedere, &, si casus fœderis contingeret, tria peditum, & duo millia equitum mittere.

2. Gallia & Anglia Sueciam in fœdus recipiunt, omnesque hujus conditiones servabunt.

Quibus conditionibus.

3. Actus hujus accessionis a Rege & Corona Sueciæ, uti etiam a Regibus Galliæ & Angliæ duos intra mensas ratus habebitur.

Additi sunt septem articuli separati in hunc sensum.

1. Sicut Hannoveranum fœdus defensivum non alium finem respicit, quam ut quies & pax in Europa, acpræsertim Septentrione

ne conſervetur, ſic alii tractatus per hanc acceſſionem minime infringuntur, ſed potius roborantur.

2. Cum Suecia extra Europam impræſentiarum nihil poſſideat, ſponſio illius ultra eandem non porrigitur.

3. Promiſſæ auxiliares copiæ non mittantur in Italiam aut Hiſpaniam.

4. Per ea, quæ articulo V fœderis Hannoverani de rebus Imperii dicuntur, Suecia non intelligit alia, niſi quæ a Statibus Imperii conſueto more ſunt recepta.

5. Accedit quoque Suecia ſeparatis tractatus Hannoverani articulis, quia non ſunt contrarii obligationibus, quibus Rex, ceu Status Imperii Imperatori & Imperio eſt devinctus.

6. Nullus ex fœderatis tractatum ineat, huic contrarium.

7. Contra omnes hoſtiles incurſus promptiſſime ſuccurratur. Neque negentur auxilia prætextu proprii belli.

Secreto adjecto articulo Sueciæ ab Anglia & Gallia promittuntur per triennium quot annis 50000 Sterlingarum. Suecia vero ultra prædicta 5000 adhuc 10000 armatorum, ſtipendiis fœderatorum nutrienda ſpondet, revocanda tamen, ſi defenſio patriæ exigeret.

Anno 1728 venit Holmiam Legatus Turcicus, qui reſtitui petiit pecunias, quæ Carolo XII in exilio ſuo fuerant ſubminiſtratæ. Id ſolum conſtat, hunc exactorem ſolenniter fuiſſe exceptum, eique in ſingulos menſes 300 aureos ab aula fuiſſe numeratos, & cum diſcederet, mille, ipſius vero comitatui 400 Ducatos, pro more Sueciæ in diſceſſu talium Legatorum.

Upſaliæ erecta Academia Scientiarum, pro excolendis ſtudiis Philoſophicis, Mathematicis & Arithmeticis.

Anno 1730 mortuo Carolo Haſſiæ Landgravio ſucceſſit filius Fridericus Rex Sueciæ, qui tamen adminiſtrationem Wilhelmo fratri ſuo juniori tanquam Vicario commiſit. Inſtituta hoc anno nova mercatorum Societas, in Chinam navigantium, obluctantibus nequidquam Hollandis: cum cautum ſit, ut non attingantur portus & loca, Europæis nationibus ſubdita. 19 Articuli pro hac Societate ordinanda concepti ſunt, atque Rex ipſe protectionem ſuam eidem addixit. In Comitiis generalibus 24 Regni Senatores ad 16 reducti ſunt. **Navigatio in Chinam.**

Poſt ultimum bellum Ruſſicum Suecia reparandis ſalinis & ærifodinis erat intenta. At vero anno 1732 Sparro Archithalaſſo mandavit, ut naves bellicas ad 42 augeat, cum reliquo rei maritimæ appa-

apparatu. Inita etiam est cum Polonia concordia, quæ a Carolo XII jam ante plures annos fuerat interrupta.

Tract subsidiorum.

Anno 1733 Gallia per Legatum suum Casteia Sueciam sollicitavit, ut in favorem Stanislai turbis Polonicis se immisceret, permoveri tamen non poterat, nisi, ut veterem cum Francia amicitiam renovaret, & ad servandam pacem Olivensem, cujus esset sponsor, Polonos per suum Varsoviæ legatum hortaretur.

Anno 1734 Comitia Regni Holmiæ celebrata approbarunt novum Corpus Juris Suecici, omissis legibus antiquatis & inutilibus, declaratisque obscuris ac dubiis, ad recentiora tempora accommodatum.

Turbas movet.

Anno 1735, ut Gallia Sueciam a fœdere Russico retraheret, per Legatum Casteia Tractatum subsidiorum, quæ annuatim 450000 thalerorum conficere dicuntur, renovavit, reservata tamen ratificatione Regis Christianissimi. Cum autem Suecia nihilominus fœdus defensivum cum Russis de novo confirmasset, Rex Tractatum subsidiorum ratum habere noluit: id maxime objiciens, quod Stanislao & Dantisco recusasset succurrere. Suecia autem cum Anglia Tractatum subsidiorum iniit iisdem conditionibus, quibus ante cum Francia. (1736) Anno sequenti Comes Casteia 2000 aureis pro more donatus, locum Legati reliquit Comiti San-Severino Italo; qui anno 1738 Subsidiorum Tractatum renovavit, promissis in annos singulos 300000 thaleris, qui a Gallia hoc anno præstiti sunt Sueciæ, ut a Russis & Anglis abstraheretur. Anno 1739 abdicati sunt Senatores, qui Gallis fuerant adversi, adnitente Comite Tessino, Comitiorum Mareschallo, Gallicis partibus admodum addicto.

Sinclarii cædes.

Eodem anno Suecia, recepto chirographo Caroli XII, quo se Turcis obligaverat, iniit cum Sultano fœdus defensivum, oppositum velut fœderi Austriaco-Russico. Sinclärus Suecus excubiarum Præfectus, cum Cpoli rediret, occultis litteris instructus, in Silesia a duobus larvatis fuit interemptus, ac litteris spoliatus; quæ res multam in Europa suspicionem, altosque clamores excitavit, ut adeo Aula Viennensis & Petroburgensis datis ad Legatos suos litteris sint publice contestatæ, se non modo cædis Sincläriaпæ nullam habere partem, sed etiam illam tanquam infame latrocinium detestari.

§. 10.

§. 10.

Belli cum Russis Causæ. Suecorum clades. Lövvenhaupt belli Imperator capite plexus. De successore eligendo. Tres Competitores. Minitantur Sueci, se Principem Daniæ electuros, ut pacem a Russis obtineant.

Per Sinclări cædem, fœdus Turcicum, Cæsaris & Annæ, Russiæ Imperatricis obitum, adventum Classis Gallicanæ in Balthicum, per soluta subsidia, Antini Franciæ Legati flabella, impedire conantis, ne Russia successioni Austriacæ, belloque inde orto, se miscere posset; per turbas denique Russicas, & spem Sueciæ recipiendi, quæ 20 ante annos per pacem Nüstadiensem Moscis cedere cogebatur, sparsa sunt Russici belli semina: præparatæ classes, auctæ copiæ, & sub Löwenhauptio in Finniam traductæ: denique 8 Aug. 1741 Holmiæ plenis in Comitiis decretum ac publice promulgatum adversus Russos bellum. 214. Bellum cum Russis.

Additæ belli causæ: ruptam a Russis pacem Nüstadiensem, & jus gentium: contra Articulum VII miscuisse se Moscos in res Sueciæ, formam regiminis, negotium successionis: additas minas: negatam Sueciæ subditis in tribunalibus Russicis justitiam: contra Articulum VI potius aliis nationibus quam Suecis concessam licentiam, frumenti exportandi: interfectum a Russis Sinclärum, & litteris spoliatum. Causæ.

Mosci vero ad 50000 ad Wyburgum in Finnia sub Lascio, supremo belli Præfecto, collecti, & ipsi Suecis bellum indixerunt, conquesti, fractam ab illis pacem Nüstadiensem, non aliter ac hostes Russos habitos: ac denique nunc bello petitos: inter barbaros etiam non facile auditum esse, bellum indici, antequam rationes belli publicentur.

Sed a verbis brevi ventum ad verbera. Wrangelius cum tribus millibus prægressus, ad *Wilmanstrandum* ad internecionem a Lascio cæsus est. Löwenhauptus vero, qui serius advenerat, in hyberna cum exercitu suo concessit, sparsis tamen libellis, affuturum se Elisabethæ, &, si exterum Ministerium abdicetur, nullum Suecis cum Russis bellum fore. Cæsi Sueci a Lascio.

Et sane Elisabetha, ad thronum evecta, haud alieno erat a pace animo; unde ad eam, conciliatore Franciæ Legato Chetardio, componendam, quatuor mensium inducias concessit. Sueci

repoſcebant Careliam cum parte Livoniæ. At, dum Ruſſia mallet accipere quam dare, ſpe in totam Finniam porrecta, reſumpta ſunt arma 1742.

Löwenhauptus ſub ſignis habebat 28000 pedites & 13000 equites, non annumeratis Regiis Cuſtodiis, & machinatoribus. Claſſis vero Suecorum, quam Siæſterna gubernabat, 24 bellicis majoribus, & 20 minoribus navibus conſtabat, quibus impoſiti dicuntur 22000, qua remiges, qua milites nautici. Contra vero Ruſſorum in caſtris ad Wiburgum cenſebantur 70000, militari diſciplina ſubacti, cum 12000 promiſcuæ multitudinis. In Ingria remanebant 10000, & in Eſthonia & Livonia 13000. Claſſiarii in portu Cronſtadienſi numerabantur 8000, præter 15000, qui in 70 triremibus continebantur.

Apparatus.

Dum Ruſſi Fridrichshamo imminebant, Sueci eam incenderunt, atque munimentum hoſti permiſere. Fugientes perſecuti ſunt Moſci ad *Helſingfortum* usque, permunitam in Finnia Suecorum urbem, ad quam claſſis Suecica pariter ſe applicabat: ſed a claſſe Ruſſica ita ibidem includebatur, ut ſine pugna elabi non poſſet. Terreſtris quoque exercitus, quamvis ſub tutela & præſidio tormentorum ſtaret, ita tamen a Ruſſorum ignibus infeſtabatur, ut 4 Sept. 1742 Capitulatione inita, Helſingfortum, ad mare Finnicum in peninſula ſitum, Ruſſis cum tota provincia Nulandia relinquerent, impetrata tamen facultate in Sueciam ſe recipiebant.

Sueci debellati.

Dimiſſo exercitu & claſſe Suecica, facile fuit Ruſſis cum Aboa & Biörneburgo potiſſimam Finniæ partem ſubigere, præſertim, cum milites Finlandici, ad 8000 æſtimati, nollent patriam deſerere, ſed relictis Suecis, in verba Ruſſorum jurarent.

Löwenhauptus cum ſuo Legato Budenbrockio, ob rem male geſtam, jam ante exauctoratus, Holmiamque revocatus, in cuſtodiam datus eſt, & in quæſtionem vocatus, coram ſex tribunis, quorum Præſes Hamiltonus. Löwenhauptus ea excuſatione ſe defendebat, ideam belli, ſibi propoſitam, fuiſſe obſervatam: ligatas ſibi fuiſſe manus, quo minus libere ageret; donec Holmia venirent imperia, optimas occaſiones fuiſſe elapſas; claſſem detrectaſſe obſequium, prout etiam plures Duces ſui exercitus: mediam denique propemodum copiarum partem morbis interiiſſe.

Löwenhaupt capite plexus.

Sed hæc argumenta non valuerunt eum morti ſubtrahere; quippe anno ſequenti ex ſententia Comitiorum damnatus, e carcere elapſus, ſed a fuga retractus, & carnificis manu capite plexus eſt, ruſticorum præſertim Ordine adverſus conjugis & liberorum lachry-

lachrymas, atque clientelarum, gratiam implorantium, preces inflexibili. Ita finiit Löwenhauptus anno ætatis 51, quem paulo ante Sueci Comitiorum Mareschallum, & supremum belli Imperatorem elegerant. Idem ferme supplicium Budenbrockius quoque, gente Pomeranus, subiit.

Alterum caput, quod in Comitiis Regni agitabatur, erat electio successoris. Obierat quippe jam anno 1741 Ulrica Eleonora, Caroli XII soror, natu minor, anno 1718 ad solium evecta: cumque anno 1720 ipsius voluntate Ordines regni sceptrum in conjugem Fridericum transtulissent, ea fuit adjecta conditio, ut, si Ulrica improlis decederet, integrum esset Statibus, Friderico Rege adhuc vivente, successorem designare.

Successor eligitur. Tres maxime Candidati in deliberationem veniebant: & primus quidem Carolus Petrus Ulricus, Dux Holsato-Gottorpiensis, ex Wassorum genere descendens: ipsius siquidem avia paterna Hedvigis soror erat Caroli XII natu major. Quare, si sanguinem Regium spectes, nemo illo erat propior. Et expediebat Sueciæ, ut benignam a Russis pacem impetraret, illum eligere. Sed religionem Græcam assumpserat: statutum autem a Suecis fuerat, neminem eligendum, qui Lutheranus non esset.

Alter fuit Fridericus Hassiæ Princeps, Regis Sueciæ ex fratre Wilhelmo nepos, gener Regis Angliæ, a quo in his belli infausti turbis auxilii opportuni spes. Et alliciebat Regis patrui gratia.

Tertium Gallia commendabat Christianum IV Ducem Bipontinum.

Elisabethæ nepos. Denique 5 Nov. 1742 electus est 239 suffragiis Dux Holsatiæ Ulricus, contra 237, quæ Hasso favebant. Missi in Moscoviam, qui nuntium electionis ferrent Bondeus, Hamiltonus, Schäferus. At Ulricus jam denuntiatus fuerat successor in Imperio Russico; nec constat, cur non acceptarit electionem, utramque aliquando coronam conjuncturus, aut cur Elisabetha Imperatrix non omnem suam, ut id fieret, auctoritatem impenderit. **Sed detrectat.**

Commendabat autem illa Ordinibus Sueciæ *Adolphum Fridericum*, Ulrici ex eadem Gottorpiana Familia agnatum, & antea tutorem, hodiernum Regem Sueciæ, in gratiam Elisabethæ & Ulrici anno 1743 electum, ut mox videbimus.

Tertium caput, in Comitiis deliberandum erat, quomodo post tantas clades pax a Russis esset impetranda. Et sane accommodum huic fini medium fuit Ulrici electio, quamvis politica duntaxat, cum facile Sueci præviderent, eam ad effectum non deducendam. Nihilominus per eandem, uti & spem, Ulrici agnatum Adolphum Fridericum electum iri, tantopere Elisabetham Imperatricem flexerunt, ut in pacem componendam consentiret.

§. 11.

Congressus Aboensis. Pax. Adolphus Gottorp. electus successor in favorem Russiæ. Dablenses rustici rebelles. Nuptiæ Adolphi cum Borussa. Natus eis Gustavus filius. Fœdera. Medicus capite plexus.

215. Congressus Aboensis. Igitur ineunte Martio 1743 Russia *Aboam* ad pacis congressum misit Alexandrum Romanzow, cum Tribuno de Lubras, Suecia vero Hermannum de Cederncreuz, cum Status Secretario Nolckeno. Sed multis inter se parasangis distabant. Russi ex interdicto *uti possidetis* transfigere volebant: Sueci non modo Finlandiam, nuper armis occupatam, sed Livoniam quoque, pace Nüstadiensi Russis cessam, reposcebant; ut adeo pacis negotium in longum protraheretur, magnique ex parte utraque ad bellum continuandum apparatus fierent: nihil tamen admodum magnum gestum. Insula Aland, quæ media est inter mare Balthicum, sinum Bothnicum, & sinum Finnicum, recepta a Russis, rursumque amissa.

Tandem Sueci categoricam a Russis responsionem petebant, quantum ex acquisitis sibi cedere vellent, additis minis, se hereditarium Daniæ Principem in successorem electuros, nisi Finniam aliaque plura redderent.

Russi, ne id fieret, & Dania ac Suecia aliquando sub unum caput redirent, faciliores paci Suecorumque postulatis aures præbuerunt. Unde *Aboæ* 1743 27 Junii a Commissariis subscripta sunt præliminaria: quibus statuitur, ut cesset hostilitas terra marique. Ut Suecia ad commendationem Imperatricis & Magni Principis Adolphum Fridericum Holsatiæ Principem eligat in successorem coro-

næ

næ Suecicæ. Reliqui articuli distinctius comprehenduntur in articulis pacis, 7 Aug. conclusæ.

1. 2. 3. Sit pax & amnestia perpetua. **Pax.**

4. Suecia cedit Russiæ iterum omnes regiones, quas art. 4. & 8. pacis Nüstadiensis eidem cessit.

5. Ex Finnia provinciam Kymenegard, monumenta Fridrichsham, Wilmanstrand, Pittis, Nyslot cum districtu.

6. Russia restituit Sueciæ reliqua, quæ in Finnia occupaverat, uti Aboam, Biörneburg, Insulam Aland, Cajaniam, Bothniam, Tavastum, Nulandiam, partem Careliæ.

7. Fluvius Kümene, in sinum Finnicum influens, limites utriusque Nationis determinet.

8. 9. Religio, jura, privilegia, in locis cessis sint salva.

10. 11. 12. 13. In Finnia maneant omnia munimenta, arces &c. in statu præsenti: quæ tamen Russi intulerunt, abducere possunt. Cessent contributiones. Captivi reddantur sine lytro. Sueci possint certam frumenti quantitatem ex provinciis ad sinum Finnicum emere.

14. 15. 16. Commercium sit liberum. In naufragio merces salventur, & dominis suis restituantur.

17. 18. Si Russicæ naves bellicæ Suecicum monumentum prænavigant, primi eas salutent explosione tormentorum Sueci, & vicissim. In mari autem sibi occurrentes salutationem omittant, donec hæc res componatur.

19. 20. Confirmatur pax Nüstadiensis. Omnes differentiæ per Commissarios complanentur.

21. Hæc pax intra tres septimanas ratificabitur.

Additum fuit, Regem Sueciæ non usurum titulis provinciarum, per pacem Nüstadiensem aut istam cessarum; sed solam Imperatricem iis posse uti.

Per hanc pacem utrique parti videtur satisfactum; nam Suecia integras provincias recepit, hoc bello abstractas; Russia vero pluribus locis est aucta; & obtinuit successorem in regno Sueciæ, quem optaverat. Nam

Electus paulo post cum magna solennitate est successor Adolphus Fridericus, atque Hamburgo in Succiam deductus: ubi postquam Regi fidem juravit, primus ei in Senatu regni locus est datus.

Adolphus Holsatus electus successor.

Dahlenses rustici, inconditum hominum genus, ad 4000 conglobati Holmiam processerunt. At portas occlusas invenerunt. Rex ipse equo insidens egressus ad quietem eos est hortatus. Verum illi armata vi in urbem irruperunt, ubi velut in loco capto grassantes, rejecto Adolpho, Principem Daniæ successorem eligi postularunt; sed reversæ opportunæ copiæ navales eos displosis sclopis urbe ejecerunt. Missi dein in terram eorum milites, rebelles ad obsequium coegerunt.

Dahlenses rebelles.

Anno 1744 Adolphus Fridericus, successor electus, sponsam suam, Ludovicam Ulricam, Borussiæ Regis sororem, in Suecia excepit, &, postquam illa Lutheranam professionem edidit, matrimonio sibi junxit.

Matrimonium successoris.

Venit illico Borussicus Holmiam Legatus Finckensteinius, Lubrasius Russicus, Rumpsius Hollandus: Tessinus vero Berolinum abiit. Russi milites, rebus cum Dania compositis, liberaliter donati, Suecia excesserunt.

Anno 1745 Sueci Judæis & Jansenistis Gothenburgi liberum cultus sui exercitium concesserunt.

Anno 1746 Adolpho successori natus est filius, qui Gustavi nomen accepit. Patrini erant Rex Fridericus, Elisabetha Imperatrix Russiæ, Rex Borussiæ, & Ordines Regni Sueciæ.

Filius natus.

Orientalis Sueciæ Societas a Comitiis confirmata est in 20 annos, concessumque, ut trans Promontorium Bonæ Spei libere commercari possit. Gothenburgensi e portu naves solvere jubentur, atque in illum rursus invehi.

Anno 1747 nullum quidem in Suecia fuit bellum, varii tamen motus eandem colliserunt, gemina præsertim factio, quarum altera Russica dicebatur, altera Borussica, aut Gallica. Illa persuadere conabatur accessum ad fœdus defensivum, Austriacos inter & Moscos percussum, allaborante in id Holmiæ Korffio Legato Russico. At prævaluit altera, ita quidem, ut Suecia cum Borusso

Fœdera.

fœdus

fœdus icerit, & subsidiorum tractatum, 1738 cum Gallia initum, renovarit. Promisit Lanmarius Legatus, pensuram Franciam eam pecuniæ summam, quam a novem jam annis solverat, trecenta videlicet Imperialium millia.

Plura verbis & scriptis in utramque partem spargebantur, præsenti etiam Sueciæ Regiminis formæ, ut credebatur, perniciosa. Captus Springerus Mercator Holmiensis; qui quæstioni severæ subjectus, cum sententia esset pronuntianda, e carcere elapsus, in domum Legati Anglici profugit. Extrahitur armata manu, jus gentium inclamante legato. Lata in reum sententia, quod propter seditiosa, & inimica in Status regni consilia agitata, & vetito litterarum commercio nutrita, capitis pœnam sit promeritus; hanc tamen in perpetuum Marstrandi carcerem mutari.

Gravius punitus est Blaquellus, Regis Medicus, quod clancularis machinationibus successionem in regno, ab Ordinibus statutam, intervertere, & Regis auctoritatem independentem reddere attentarit. Caput illi carnificis manu decussum. Cremati quoque tres libelli, quorum auctores latebant. Contra vero Comes Tessinus, a Legato Russico aliisque accusatus, quod partes Gallicas illicitis modis promovisset, causa a Comitiorum Deputatis cognita, absolutus, primique Ministri dignitate ornatus est. Medicus plexus.

Bona Comitis Löwenhauptii & Baronis Buddenbrockii, qui in eodem fermento capite plexi fuerant, Fisco illata, hæredibus rogantibus a Comitiis sunt restituta.

Cum Imperatrix Russiæ cum Imperatrice Romana fœdus iniisset, Sueci copias in Finniam transportarunt, locaque Russiæ vicina munierunt, vel ut bellum inferrent, vel ut in Galliæ gratiam Russos a ferendo Austriacis auxilio continerent.

§. 12.

Obitus Friderici Regis. Adolphus Fridericus coronatur. Bellum gerit in Pomerania contra Borussos.

Anno 1748 Friderico Rege gravi infirmitate detento, successor Adolphus, præoccupata industria, curas suas regno dependit, 816.
ex

ex Boruſſa conjuge filium alterum nactus Carolum. Suſpicio non levis Suecos in fermentum agitavit, ne regnum adeptus regiminis formam mutaret, Teſſino Comite præſertim, ejus miniſtro tam Gallis grato, quam Ruſſis inviſo, accuſato, quod independentis Monarchiæ conſilia Domino ſuo inſpiraret.

Obitus Regis.

Anno 1751 obiit Fridericus Rex Sueciæ anno ætatis 75, regni 31, Landgraviatus Haſſiæ 21, Princeps optimæ indolis, cui præter religionem nihil deerat. Regnum per uxorem Ulricam eſt conſecutus, quamvis mutilum, & Ordinibus obnoxium. Nolebant enim redire Caroli XII tempora. Unde etiam ab Adolpho Friderico novo Rege juramentum publicum exigebant, quo ſponderet, ſe juxta formam, anno 1720 introductam regnaturum, in quam jam antea etiam, (1743) cum ſucceſſor declararetur, juraverat, religionem videlicet, jura, & libertatem ſe tuiturum perpetuo, habiturumque pro hoſtibus & proditoribus patriæ, qui conarentur independentem poteſtatem reducere. Suſcepta dein coronationis ſolennitas, non Upſaliæ, prout alias conſuetum, ſed Holmiæ, nec Regi duntaxat hic honor collatus, ſed Reginæ quoque Ludovicæ Ulricæ. Primas partes in his ſolennitatibus eloquentia ſua condecorandis habuit Carolus Guſtavus Comes Teſſinus, Regni Cancellarius, Senator, ac Moderator Guſtavi, Regii Principis.

Promulgatio & coronatio novi Regis.

Cum Rex Boruſſiæ anno 1756 Saxoniam occupaſſet, Rex Sueciæ, ceu vas pacis Weſtphalicæ obligatum ſe credidit, eandem tueri. Involutus igitur ultimo contra Boruſſum bello, militem in Pomeraniam miſit, qui reciprocantis inſtar marini æſtus fluxit & refluxit, procurrit & recurrit; victor in æſtate, victus in autumno, prout in appendice referetur.

Poſtquam autem Ruſſiæ novus Imperator a fœdere receſſit, etiam Suecia cum Rege Boruſſiæ pacem iniit, relicta Saxonia in ejus manibus.

CAPUT

CAPUT XV.

Status Borussiæ SÆCULO XVIII.

§. 1.

Frid. I Rex primus Borussiæ. Cur sibi coronam imposuerit. Rex salutatur a Cæsare & Protestantibus; reclamante Ordine Teut. Coloniensem agrum invadit. Geldriam capit. Causa Novocomensis.

Anno hujus sæculi primo Fridericus I Elector Brandeburgicus & Dux Borussiæ, non tam amplitudine, credo, quam multitudine provinciarum elatior, sibi ipsi Regiomonte in Borussia coronam imposuit, seque Regem dixit, factique rationem, missis ad Europæos Principes Legatis, reddidit. 1701. Frid. I se Regem dicit.

Borussiam, inquiebant, antiquis temporibus regnum fuisse; & quamvis postea clientelari jure fuerit innexa Poloniæ, hoc tamen nexu dudum per pacta publica, cum Rege Casimiro inita dissoluto, supremum se & nemini, nisi Deo, obnoxium dominium illius esse consecutum, cuivis autem domino, ab aliis potestatibus independenti, fas esse de re sua disponere, formamque aut titulum pro arbitrio defigere, neque rem istam novi esse exempli. Argumenta.

Aristobulum, Judæ Machabæi pronepotem, Alexandri M. successores, Rodulphum Burgundiæ Comitem, Rogerium utriusque Siciliæ, & Boleslaum Poloniæ Ducem, a se ipsis creatos esse Reges. Henricum VIII Angliæ Regem Ducatum Hiberniæ ad regni honores extulisse. Illos videlicet, potentia sua suffultos, non indignos se judicasse suprema in terris dignitate. Fridericum quoque provincias opesque possidere, tanto fastigio non impares.

Romanum Imperium nihil inde detrimenti passurum; Fridericum fore Regem Borussiæ, independentis ab Imperio, simulque Electorem Imperii, qualis ante fuisset; nec aliam in Comitiis sedem, nec potestatem novam, aut prærogativam accessuram. Archiduces Austriacos Hungariæ & Bohemiæ, Oldenburgicos Comites Daniæ,

Bipontinum Ducem Sueciæ, atque novissime Electorem Saxoniæ Poloniæ Regna consecutos, nec inde quidquam derogatum Germanæ Reipublicæ.

Quin imo pertinere ad Majestatem & gloriam Imperii, in civibus suis tot Reges ostentare posse, & in vasallis coronata capita. Neque opponi posse pactum cum Polonia, ut extincta hac Electorum stirpe feudi nexus in agnatos hæredes recidat; nam & Neapolis Regnum Romanæ Ecclesiæ beneficiario jure esse obnoxium.

Rex salutatur a Cæsare. Imperator, ut in illa temporum difficultate potentem amicum haberet, omnium primus Regem salutavit, Borussiamque regnum declaravit. Quæ res Friderico adeo placuit, ut & Imperatorem, ceu Christianorum Principum caput, cujus esset Reges creare, prout Angliæ, Poloniæ, Bohemiæ, Daniæ &c. Regna ex hoc fonte profluxissent, Dignitatis suæ Regiæ auctorem prædicaret, & decem armatorum millia ad bellum Hispanicum promitteret, remissis centum Imperialium millibus, quos ei Cæsar debebat.

Et protestantibus. Quam levi autem impendio Imperator hæc commoda est consecutus, tam adversæ Catholicorum quorundam voces audiebantur: quo usque progrederetur Cæsar in exaltandis augendisque Protestantibus; nuper Hannoveranum renunciatum Electorem, nunc Borussum Regem, non levi Catholicæ rei præjudicio. Galli potissimum erant, qui ad conflandam invidiam hæc objectabant. Alii futuras in electione & capitulatione Cæsarea turbas formidabant. Certe Austria postea experta est, quam Domum exaltarit. Protestantes vero Reges ac Respublicæ sine cunctatione novo Regi novam dignitatem gratulabantur. Galli vero & Hispani primum post pacem Ultrajectensem agnoverunt Regem.

Reclamante Ordine Teut. At vero Equitum Teutonicorum ordo, contestatione gravissima, in acta publica relata, juribus suis, quibus nunquam renunciasset, sibi cautum voluit. Quomodo autem Albertus Brandeburgicus, Magister hujus Ordinis, Borussiam ad se taxerit, alias meminimus.

Bello dein Hispanico Rex Borussiæ Rhenobergam, Electoris Coloniensis urbem permunitam, diuturna obsidione pressit, Cohornius Bonnam. Quamvis autem Borussi milites, in Belgium potissimum translati, non admodum multum pro tantis viribus præstitisse legantur, reportarunt tamen in præmium locatæ operæ Geldriam.

Alio

Alio insuper distractus in privata commoda, causam communem languidius adjuvabat. Anno 1703 cum Carolus XII Sueciæ Rex Poloniam opprimeret, Regemque Augustum persequeretur, tractatum cum eo iniit, quo se obstrinxisse fertur, ad invadendam Rempublicam, si illa contra Suecos se declararet. Eodem anno *Geldriam* urbem Borussus expugnavit post quinque mensium obsidionem. **Geldriam capit.**

Anno 1707 orta est controversia de Principatu Novi Castri, **Neuchatel.** seu Neoburgi, vel Novocomi, in 17 Castellanias divisi, quarum sola Landeronia est Catholica. Ad Domum Longavillanam pertinuerat, quæ 250 annis hunc Principatum (Comitatui Burgundiæ & Helvetiæ interjectum) possederat. Ea autem extincta familia **Causa Neocomensis.** 17 erant, qui se hæredes ferebant, Galli potissimum Principes, Domui Longavillanæ innexit. At omnibus prævaluit Rex Borussiæ, ex Domo Nassovia, Auriaca, & Catalaunensi, jus suum accersens. *Orange. Chalon.* Reponebant Galli, familias istas nunquam possedisse Novocomum, & adesse propiores Domus Langavillanæ hæredes, Contios & Aurelianenses. Neque ea erant tempora, quibus Ludovicus Rex propter hunc exilem Principatum multum virium ac sumptuum posset impendere, tot cladibus attrita Gallia. Adhæc Angli, Hollandi, Bernates & incolæ Calviniani, aperte favebant Borusso. Imperatori necessaria erant ejusdem subsidia. Atque hac ratione Borussus, sua fretus & sociorum potentia, possessionem adiit, atque in ea per pacem Ultrajectensem fuit confirmatus, extincto etiam, quod allegaverant, jure coronæ Gallicæ, asserentes, Novocomum feudum esse Burgundiæ, ac proin, emortua Domo Longevillæa, eidem esse apertum.

§. 2.

Meursia augetur. Obit. Succedit Frid. Wilb. Pacem Ultraject. init cum Gallia. Conditiones. Stetinum emit a Russo. Caussa Auriaca. Leibnicio succedit Gundling Praes. Acad. scient. Coccejus obit. Dissensio cum Caesare. Miscet se causae Thorunensi &c. accedit foederi Hannoverano. Obit Chauvinus, & Metternich Catholicus, Thomasius, Gundling. Causa Limpurgica.

218. Meursia. Anno 1712 Meursiam Rex Borussiae Hollandis eripuit. Pertinuerat illa ad Domum Auriacam, ex Comitatu anno 1706 in Principatum commutata.

Obitus Frid. III. 1713 obiit Fridericus III Rex primus Borussiae, aetatis anno 56, regni Borussici 13, Electoratus 25. Successit *Fridericus Wilbelmus* filius: qui Dohnam Pommeraniae & novae Marchiae, Ilgenium Borussiae, Prinzenum Geldriae & Cliviae, Bartholdum Marchiae Brandeburgicae, Blaspielum Westphalicis Provinciis, Cameckum Halberstadio & Magdeburgo gubernatores praefecit. Ejus copiae hoc tempore 40000 circiter constare dicebantur.

Pax Ultraject. Conclusa est hoc anno pax Ultrajecti, inter Galliam & Borussiam quoque, quam in Hispanicis exhibui. Statuitur amnestia & amicitia. Pax West. sit salva. Geldria Hispanica transfertur in Borussum, prout Carolus II possedit: salva religione. Gallia agnoscit Prussum tanquam supremum Dominum Principatus Neocomensis (*Neucbatel*) Prussus cedit Galliae Principatum Auriacum. Helvetia paci includitur. Separato articulo Gallia Borussum agnoscit Regem. Rhenobergam Borussus reddet Coloniensi, salvis tamen suis praetensionibus.

Stetinum ad Borussum. Expugnatum a Russis Stetinum, quod dein Borusso pro 500000 thaleris concessum. Berlini celebratum primum Reformatae, ut praetendunt, religionis saeculum.

1714 Borussus Stetinum in sequestrum accepit. Milites numerabat 42000. Regimen Ducatus Magdeburgici translatum Halla Magdeburgum.

1715.

1715. Cum reliquis fœderatis Borealibus Suecum Germania expulit. Hoc anno in Saxoniam & Marchiam Brandeburgicam venerunt novi prophetæ, quales olim erant Lutherus, Calvinus, Müngerus. Sed fortior spiritus expulit minus fortem.

1716. Elector Viennæ per Comitem Metternichium præstito homagio Investituram suorum feudorum coram throno Cæsareo accepit, etiam ratione Principatus Meursii. Lis inter lineam Onolsbacensem & Baruthanam a Judicio Aulico decisa, ut in munere condirectorii alternent singulis trienniis.

1717. Rex bona Equestria, soluto nexu feudali, declaravit allodialia & absolute hæreditaria, reservato tamen non exiguo canone annuo. Plures Equites illa Regi vendebant. Judæos expulit, quod nollent solvere, quantum petebatur.

1718. In puncto hæreditatis Auriacæ etiamnum inter Borussum, & Nassovio - Diezanum, cujus causam Hollandi propugnabant, fervebat controversia, contestante per exceptionem fori declinatoriam Borusso, hanc causam a tribunalibus Belgicis definiri non posse; sed aliis utendum mediis. Ad eandem hæreditatem litigiosam pertinet Herstallum, de quo in Belgicis. **Causa Auriaca.**

Cum Domo Mechlenburgica confirmata fuit fraternitas & unio hæreditaria.

In Borussia agri inculti & prata gratis distributi, ut cultores alliciantur, & frequentia populi augeatur. Pannificium etiam, fabricæ, artes mechanicæ ad perfectionem deductæ auctæque, ut pecunia attrahatur, aut saltem in subditis provinciis retineatur. Præsertim vero militiæ augendæ impensum studium, ut adeo 70000 milites numerarentur: inter quos multi procero corpore, per Europam conquisiti. Doctissimo *Leibnizio* mortuo suffectus *Gundlingius* Præses Academiæ Scientiarum. **Provinciis providetur.** **Leibniz. Gundling.**

1719. Rex multum conquestus de oppressionibus, ut prætendit, Calvinistarum in Polonia & Palatinatu, armorum minas adjecit, & *repressalia* Magdeburgi & Mindæ imperavit.

Magdeburgum, alias jam munitum, novis propugnaculis eximie instructum.

Francofurti ad Viadrum ætatem 77 annorum clausit Henricus *Coccejus*, illustre sidus Jurisprudentiæ politicæ. **Mors Coccei.**

In provinciis Regis hoc anno 306000 nati infantes scribuntur.

Anno 1720 per pacem cum Suecis Rex in Pommerania non parum terrarum ditionibus suis adjecit, prout dictum in Suecicis.

Peregrinationem instituit in Hollandiam, ibique Amstelodamum, Hagam, Roterodamum &c. visit: salutatoque Hannoveræ socero, Berlinum rediit.

1721. Rex novos conquestus obtinuit in Pommerania; tum vero Borussiam aliasque provincias suas visitavit: ubi tribunalia, fabricas, opera publica, commercia, artificum tribus, omniaque ad politicam spectantia rite ad emolumentum tum suum, tum subditorum ordinavit, ejectis etiam omnibus peregrinis medicis, qui deinde affines regiones inundarunt.

Causa Tecklenburg. 1722. *Causa Tecklenburgensis* in Westphalia non parum negotii facessebat. De Comitatu illo inter Comites Bentheimenses & Solmenses jam dudum lis vertebatur. Isti anno 1707 jus suum Electori Brandeburgico vendebant: ac proin hic in litem cum Bentheimensibus successit. Agitata fuit illa Viennæ in Judicio Aulico, a quo plura mandata adversus Brandeburgum sunt emissa, executione Hannoverano & Wolferbytano commissa; quæ tamen propter potentiam & renitentiam possidentis nunquam fuit suscepta. Hæc, uti & sic dicta *repressalia*, propria authoritate facta, aliaque plura Aulam Cæsaream ab aliquot annis alienarunt, supremi in Imperio Judicis officium violatum pluribus scriptis demonstrantem. Certe tantum exarsit dissensio, ut bellum timeretur.

Frigus inter Aulam Vien. & Boruss.

1723. Rex multas exteras familias in Borussiam introduxit, ut loca sterilia ac deserta, præsertim in tractu, Lithuaniæ imminente, ad fertilitatem perducerent. Berlini Collegium Medico-Chirurgicum constituit, sex Professoribus constans, qui Medicas, Chirurgicas, Anatomicas, Botanicas, Chymicas, Mathematicas operationes & demonstrationes exhiberent.

Rex se miscet causæ Thorn. 1724. Rex primus causæ Thorunensi se miscuit, aliosque Protestantes exemplo & hortatu traxit, ac si Borussia esset Europæ arbitra. Hinc illa etiam ab Aula Cæsarea aversio. Deferbuerat quidem aliquantum contentionis æstus, sed non omnino subsidit. Propterea

Accedit fœderi Hannoverano. Anno 1725. Rex fœderi Hannoverano, adversus pacem Viennensem concepto, prompte subscripsit: suscepto etiam Hannoveram ad Angliæ Regem socerum suum itinere.

Obiit Berolini Stephanus *Chauvinus* ex Gallia fugitivus, auctor Lexici Philosophici. Successorem in Cathedra Philosophica habuit Paschalem, popularem suum.

1726.

1726. Cum Rex, executione Thorunensi, quamvis re inter alios acta, offensus, varia postulata & prætensiones adversus Poloniam formaret, hæc, nequaquam territa, Elbingam cum Dynastiis Dragmiro, & Ostenda repetiit.

Verum non modo Catholicis ubique se infensum exhibuit Fridericus, sed etiam Lutheranis: quod vel ex eo est colligere, quod subditis suis omnibus severe prohibuerit, ne ad Academiam Wittenbergensem accedant. Litterarum tamen æstimationem præfetulit, dum (sicut pater Leibnizium) Gundlingium Baronem creavit, suumque Camerarium. Infensus Catholicis & Lutheranis.

1727. Agebatur de fœdere defensivo, Cæsarem inter & Borussum; sed quia obtineri non potuit, ut Domus Solisbacensis jure suo in Ducatus Juliæ & Montium cederet, aut absolutum id non fuit, aut effectus illius latuit.

Extincta linea seniore Domus Baruthanæ, successit ex altera Georgius, qui hactenus Rottenburgi ad Tuberam sedem fixerat, non obstante prætensione Regis Borussiæ ob debitum 800000 thalerorum.

Obiit Ratisbonæ Comes Metternichius, Brandeburgicus ad Comitia Legatus, qui paulo ante mortem Catholica sacra est amplexus. Metternich obit Catholicus.

Anno 1713 apertum Imperio fuerat feudum Comitatus *Limpurgensis*, jam a Cæsare Leopoldo Regi Borussiæ promissum. Sed Wolrathus ultimus possessor undecim filias reliquerat, quæ rogarunt Cæsarem, ut interim, donec, quæ bona sint feudalia, & quæ allodialia, esset definitum, in possessione relinquantur. Causam is delegavit Bambergensi, Herbipolensi, & Würtembergensi. Judicium vero Aulicum anno 1728 Investituram Regi contulit, salvo tamen jure filiarum Limpurgensium, & ulteriori causæ discussione.

Obiit 1728 Christianus *Thomasius*, æt. 74, magnum Jurisprudentiæ decus, editisque libris clarus. Regis Borussiæ Consiliarius intimus, Academiæ Fridericianæ Director & Professor Primarius. Sunt in Marchia Brandeburgica Protestantes, qui Equitum Melitensium S. Joannis nomen gerunt, etiam conjugati, Sonneburgi. Tales hoc anno plures creati sunt. Mors Thomasii.

Anno 1729 Borussici conductores militum in agro Brunsvicensi custodiæ sunt traditi, quod subditos vi abstraxissent, neque querelis unquam responsum fuerit. Ne scintillæ istæ in apertam belli flammam erumperent, Ducis Saxo-Gothani opera effectum. Querela ista non erat unius Domus Brunsvicensis.

Obiit

Et Gundlingii. Obiit Nicolaus Hieronymus *Gundlingius*, Academiæ Hallensis famosus Professor, de re litteraria, præsertim de Jure Publico, civili, feudali, & studio Historico bene meritus.

Anno 1730 Rex cum filio ad varias Germaniæ aulas invisit. Filiam primogenitam Culmbacensi despondit. (1731) Friderico autem Principi hæreditario Elisabetham Beveranam.

§. 3.

219. *Divisio hæreditatis Auriacæ. Causam Juliacensem cum Palatino vult transigere. Obit. Succedit Fridericus II Heros invictissimus. Gesta in Silesia. Pax. Ludvigum, Böhmerum, Wolffium, Hoffmannum, viros doctissimos colit. Irruit denuo in Bohemiam. Frisiam Orientalem occupat. Lis de illa. Pignus luit.*

Divisio hæreditatis Auriacæ. Anno 1732 Berlini divisa tandem est pinguis hæreditas Auriaca, quam Wilhelmus III Rex Angliæ reliquit, inter Domum Brandeburgicam & Nassovio-Diezensem hactenus controversa.

Rex Borussiæ retinet Principatum Meursiæ, & Comitatum Lingensem in Germania, Præfecturam Montfortensem in Geldria: plures ditiones in Hollandia: arcem Gravesand: Heristallum cum districtu in agro Leodiensi. Telonium Genepense in Brabantia cum ditione Turnhutensi: Domum Hagæ, cum omnibus provisionibus & melioramentis.

Principi autum Diecensi, Frisiæ Gubernatori, ceduntur reliqua, uti Gertrudenberga, Ulissinga, Comitatus Bürensis, Breda, Gravia, aliæque multæ ditiones, decimæ, in Hollandia, & aliis provinciis. Utraque Domus potest uti titulis & insignibus successionis Auriacæ. Princeps recipit in se omnia debita, passiva & activa Auriaca. Prætereo plura alia particularia bona ac jura, hinc atque inde cessa.

Anno 1733 Imperator per Seckendorffium cum Rege tractatum iniit, quo hic decem armatorum millia promisit adversus Gallos: qui tamen ita properarunt, ut primum mense Junio anni sequentis in castra venerint, Chetardio retardante. Sicut autem Franciscus Stephanus Magnus Dux Hetruriæ jam ante, sic anno isto Princeps Eugenius Junior Berolinum venit, cum omni honoris significatione a Rege exceptus.

Anno

Anno sequenti Rex cum filiis Friderico, Wilhelmo, Henrico, & Leopoldo Dessavio, ad Rhenum profectus, a Magno Eugenio singulari cum apparatu exceptus est. Postquam autem omnia lustravit, domum rediit. Obiit Alexander de Wartensleben, omnium Marefchallorum antiquissimus, Gubernator Berolini, magna apud Regem pollens gratia; & anno sequenti Georgius Marchio Baruthanus, nono Regiminis sui anno. Successit filius Fridericus, 24 ætatis anno. Rex Societatem Scientiarum Berolinensem 3000 librorum auxit, & Cameram rerum naturalium plus quam trecentis raris monumentis. **Rex Rhenum salutat.**

Anno 1736 Stanislaus Rex Poloniæ Regiomonte Berolinum venit, Regio more exceptus, atque inde in Franciam abiit.

Anno sequenti Rex cum Electore Palatino Carolo Philippo transigere voluit, imploratis etiam Anglis Hollandisque. Igitur per Degenfeldium, Ministrum suum, significandum curavit, quamvis vi Tractatus, anno 1670 initi, Juliacensis Ducatus ad Domum Brandeburgicam pervenire debeat post extinctam Domum Neoburgicam, Regem tamen Borussiæ Ducatum illum post mortem Electoris Principi Solisbacensi relicturum, modo illi Ducatus Montensis, cum Düsseldorpio, Ravensteinio, Winnenthalio, & Breckensando cedantur. Quo facto spondet Rex, se thalerorum millionem Solisbacensi soluturum, & tribus ejus fratris defuncti filiabus 150000, & singulis pro dote 30000. At Elector respondit, se de manifestis juribus Principis Solisbacensis nihil posse remittere; quæcunque anno 1670 pacta sint inita, non potuisse iis, tanquam inter alios actis, juribus tertii præjudicium afferri. **Causa Juliacensis.**

Rex Berolini pro emigrantibus ex Bohemia novum templum exstruxit. Munimenta Scettini reparavit auxitque.

Anno 1738 Rex cum filiis Friderico & Wilhelmo Mindam, Hamum, & Vesaliam profectus, tres ibidem legiones, Dessaviam, Dohniam, & Borckiam lustravit. Ad aulas dein alias assymbolus divertit. Anno vero sequenti in Borussiam abiit, cura in omnes provincias, late diffusas, exporrecta. Neque magnis œconomo in paucis claro sua itinera sumptibus constitere. Chetardium Marchio Valory sublevavit.

Annus 1740 fatalis fuit magnis Principibus, nam Romano Imperio, Russiæ, & Borussiæ caput abstulit. Et quidem *Fridericum Wilhelmum*, Borussiæ Regem ultima Maji hydrope extinxit Pozdami, postquam 51 annis vixit, & 27 regnavit. **Obitus Regis.**

Liberi. Ex Sophia Dorothea, Georgii Ludovici, Hannoverani Electoris, & Regis Angliæ filia, genuit 14 liberos, septem masculos, & totidem fœminas. Ex illis superstites reliquit, Fridericum successorem, natum 1712, Wilhelmum natum 1722, Henricum natum 1726, Ferdinandum, natum 1730.

Ex fœminis prima nupsit Marchioni Culmbacensi, altera Onolsbacensi, tertia Carolo Duci Brunsvicensi, quarta Marchioni Suetensi, quinta Adolpho Friderico Regi Sueciæ. *Fridericus II* vero desponsus est Elisabethæ Christinæ Ferdinandi Alberti Ducis Beverani filiæ.

Frid. succedit heros clariss. 28 Annorum erat Heros iste, cum regnare cœpit; deinceps vero tanta gessit, quæ omnis stupeat posteritas. Homagium recepit Regiomonti in Borussia 16 Jul. in Marchia Brandeburgica 2 Aug. & Magdeburgi per procuratorem, Vesaliæ in Clivia 29 Aug. tum variis terris sub nomine Comitis de Ruppin peragratis, Brunsvici fratrem Wilhelmum, supremum militiæ Mareschallum, ac Gubernatorem Pomeraniæ, 18 tunc annorum juvenem, despondit cum Ludovica Amalia conjugis suæ sorore.

Prima gesta. A bellis regimen orsus, copias propter Herstallum Leodiensi primum agro, atque defuncto Carolo VI Silesiæ infudit; quæ omnia supra de rebus Germaniæ sunt relata. Ovans Berolinum regressus aulam Ministris, militiam Ducibus instruxit, creavit Comites, & Equites Nigræ Aquilæ; quin novum Ordinem *Pour les Merites*, fundavit.

Anno 1741 post victoriam *Molvicensem* ab Inferiore Silesia homagium recepit, & in superiorem quoque, imo & in Moraviam & Bohemiam, direpto Glacio, irrupit. *Ludwigum*, inter eruditos celebrem, Cancellarium Magdeburgensem creavit: Christianum *Wolffium*, famosum Philosophum ac Mathematicum, Marpurgo Hallam reduxit, unde a Præconibus fuerat expulsus. Samuelem *Schmettavium* ab Austriacis castris ad sua traduxit. Denique cum Regina Hungariæ pacem iniit, tota ferme parta Silesia. Hallæ Saxonum obiit *Hoffmannus* Medicus celeberrimus.

Quomodo anno 1744 irruperit Rex denuo in Bohemiam, Pragamque expugnarit, brevique, advenientibus Austriacis & Saxonicis copiis, eam rursus reliquerit, in Silesiam redierit, dictum est in Germanicis.

Ludo-

Ludovicam Ulricam ſororem ſuam, anno 1720 natam Rex deſpondit Adolpho Friderico, electo in Suecia ſucceſſori, hodierno Regi Sueciæ.

Juſtus Henningus *Böhmerus*, Conſiliarius Regis intimus & Profeſſor Hallæ Saxonum, renuntiatus eſt Cancellarius Ducatus Magdeburgici, magno litteratis incitamento, cum viderent, homines eruditos tanto Regi eſſe in pretio.

Böhmerus Cancellarius.

Obiit hoc anno Aurici Carolus *Edzardus* Princeps Friſiæ Orientalis, æt. 28, ſtirpis ſuæ ultimus. Rex Boruſſiæ, miſſo milite, ocius provinciæ poſſeſſionem cepit, exacto homagio, eo juris obtentu, quod Imperatores Leopoldus, Joſephus, & Carolus VI hoc feudum, ſi Imperio aperiretur, Domui Brandeburgicæ (data *exſpectantia*) promiſiſſent.

Rex Friſiam Orientalem occupat.

Crediderant autem Batavi Embdenæ civitati & Statibus provincialibus ſupra millionem ducenta florenorum millia, & Principi Ezardo defuncto trecenta millia, ſub hypotheca ditionum. Hollandi igitur præſidium Embdenæ aliiſque locis impoſuerunt; quæ res varias lites concitavit. At Rex Boruſſiæ, reſtituto Hollandis credito, provinciam ab eorum jure pignoratitio redemit: ſimulque Inveſtituram a Cæſare, & Votum in Collegio Principum poſtulavit.

Batavis mutuum reſtituit.

Sed interceſſit Elector Hannoveranus, pacta confraternitatis atque unionis hæreditariæ, cum Principibus Oſtfriſiæ inita, obtendens. Magna inde contentio, ſcriptis & Juris Deductionibus ultro citroque fervide agitata. Acceſſit tertius competitor Comes Widenſis, qui promiſcuum eſſe feudum prætendit, illudque filiis ſuis, quorum mater & avia fuiſſent prognatæ ex familia Oſtfriſia, vindicavit. Sed Boruſſo ſua manſit poſſeſſio, cujus confirmationem Monachii a Vicario Imperii petiit, obtinuitque.

Cauſa agitata.

Cæterum Rex per Andrium, ſuum Londini Miniſtrum, Neucaſtlio Secretario Status ſcriptum hoc anno tradidit, quo cauſſas novæ ſuæ in Bohemiam irruptionis expoſuit. Plenum eſt querelarum in Hungariæ Reginam: omnia ab ea rejecta pacis conſilia. Electionem Cæſaream, ab ipſo etiam Rege Angliæ, ut Electore Hannoverano, communiter factam, ab ea declaratam irritam, electumque throno ſuo rurſus deturbandum, vel, ut conſortem æqua poteſtate fruiturum recipiat, cogendum. Copias Imperatoris ex Imperio pulſas. Membra in caput concitata. His ſe permotum Imperatori ſuccurrere, prout Anglia & Hollandia Reginæ ſuccurriſſent, & cum aliis Imperii Principibus unionem inire; nullatenus vero ut dominationem ſuam extendat, ſed ut Germana libertas conſervetur, &

Cur bellum inſtauravit.

Angliæ reſpondet.

pax æqua obtineatur. Quid facturam Magnam Britanniam, si in ejus Regnis talis tragœdia exhiberetur, aut, si quis Regi coronam detrahere, & Prætendenti alicui imponere conaretur? Sicut igitur nullus Germanus cogitet, rebus Anglicis se immiscere, sic sperare Regem, Anglicanam Nationem non missuram falcem in alienam messem. De cætero se debita Silesiæ, per tractatum Uratislaviensem sibi imposita, usque ad ultimum assem soluturum. Hujus scripti multa exemplaria Minister Borussicus in populum sparsit, indignante Rege Angliæ, & privatum Articulum Unionis Francofurtensis objiciente, quo Bohemia inter Cæsarem & Borussum fuisset divisa.

§. 4.

Gesta in Silesia & Saxonia. Ordinem Processus Judicialis per Coccejum reformat. Lis ob sponsionem pacis Dresdensis ab Imperio procurandam. De Montium Ducatu. Exstruitur templum Catholicum & sacellum pro militibus Berolini. Regis bellicæ & politicæ virtutes.

270. Rex ubique victor triumphat.

Anno 1745 Rex, parta *Fridbergensi* in Silesia victoria, ac subin etiam Sohrana, bellum in Lusatiam atque Saxoniam transtulit. Kesseldorffense denique prælium pacem Dresdensem peperit; prout supra in Germanicis prolixius relatum. Rex autem Berolinum triumphans ingressus est, comitantibus Wilhelmo & Henrico fratribus, atque Ferdinando Brunsvicensi, gloriosæ expeditionis sociis. Distributæ Belliducibus urbes & provinciæ gubernandæ, rerum feliciter non minus ac fortiter gestarum præmia. Flancio commissa Memelia, Budenbrockio Uratislavia, Kleistio Colberga, Kalchsteinio Glogavia, Dassovio Vesalia. Geslerus supremi Ducis Legatus, natus in Suevia, sed oriundus ex Helvetia, propter heroica, in pugna præsertim Fridbergensi edita, cum tota sua familia Comitis dignitate, honoribus, & opibus auctus.

Novus processus judicialis.

Ut autem Rex Fridericus non tantum summum belli Imperatorem, sed Politices quoque & Justitiæ vindicem se probaret, per Coccejum Baronem, Jurisprudentiæ decus, ad decurtandas lites, novum Processus Judicialis ordinem constituit. Catholicis vero copiam fecit, Berolini propriis eorum sumptibus Ecclesiam construendi. Ferberus ab arcano Regi consilio Spandavi capite plexus

est

est propter vetitum cum hoste commercium, propria, ut fertur, manu productus, convictusque.

Quamvis per pacem Dresdensem compositæ viderentur dissidentium Principum controversiæ, novæ tamen mox iterum Domum inter Austriacam & Borussicam succrescebant. Potissima vertebatur circa sponsionem Imperii; nam summi contrahentes Art. IX pacis Dresdensis receperant, curatum iri, ut Imperii Ordines vades illius pacis sponsoresque accedant. Novæ tricæ cum Austria

Nec abnuit Austria; sed voluit, ut etiam simul sponsio Imperii, anno 1732 præstita de ordine successionis Austriacæ, in Sanctione Pragmatica comprehenso, renovaretur. Plura, satis prolixa, in hanc rem scripta utrinque sunt publicata.

Excipiebant Borussi, successionem Austriacam nihil commune habere cum pace Dresdensi, aut hujus sponsione; cum ergo Regina laudato Art. IX promiserit, curaturam se, ut vadimonium Imperii impetretur, Decreto Commissorio Cæsaris hoc esse urgendum, quin de successione Austriaca quæstio, de qua nihil in pace Dresdensi, misceatur. Ob sponsionem pacis Dresd.

Sed replicabant Austriaci, Regem non modo memorato sæpius Art. IX pro omnibus provinciis & ditionibus Reginæ spopondisse, sed jam dudum antea, tum privatim, tum etiam anno 1732 cum toto Imperio, fide interposita, pro Sanctione Pragmatica, & contento in ea successionis ordine cavisse. Si igitur petat, ut Regina fidem suam liberet, merito jure reciproco exigi, ut & ipse suam exolvat, & Imperium sponsionem suam pro Sanctione Pragmatica renovet, idque eo magis, quod Ordines nunquam pro pace Dresdensi caverint, bene vero Sanctione Pragmatica. Certe explorati juris esse, ut quod quisque juris in alterum statuit, eodem & ipse utatur.

Postquam hæc rationum momenta Bernesius Cæsareus Legatus Berolini obtulerat, Brandeburgicum Ministerium longa Deductione anno 1747 *Duplicando* respondit, disparem esse rationem sponsionis Borussicæ & Austriacæ; nam anno 1728 inter Carolum VI Imperatorem & Fridericum Wilhelmum Regem Borussiæ arcanum fœdus Berolini fuisse percussum, quo Rex sponsionem pro Austriaca successione susceperit quidem, sed ea conditione & cautione, ut Cæsar Regi spondeat possessionem Ducatus Montium, post obitum Palatini Electoris Caroli Philippi obtinendam, atque sub eadem conditione datum a Rege postea suffragium in Comitiis pro sponsione Sanctionis Pragmaticæ. Arcana deteguntur

At vero postea Cæsarem anno 1737 ab hoc fœdere recessisse, atque per Legatum suum Hagæ Comitum Franciæ & Hollandis declarasse, se pro casu obitus Electoris Palatini Comitem Palatinum (Modernum Electorem) in possessionem Juliæ & Montium, armata etiam, si opus sit, manu, introducturum, atque in hanc rem anno 1739 Versaliis peculiarem tractatum fuisse initum, a Lichtensteinio oratore Cæsareo, & Ameloto Regio Status Secretario subscriptum.

De Montium Ducatu.

Cum igitur Austria ab arcano Berolinensi fœdere recesserit, neque Regem se amplius eo obstrictum credidisse. Hæc aliaque, tum ultro citroque ventilata, publicis in monumentis extant. Ut tamen Cæsar benevolum erga Regem animum ipso opere demonstraret, infeudationem Frisiæ Orientalis, a Vicario Imperii anno 1745 eidem factam, confirmavit.

Anno 1747 positus est nomine Regis a Comite Haackio primus lapis Berolini pro templo Catholico, Ceremonias ritu Catholico peragente Turno, Abbate Premetensi Ordinis Cisterciensis. Lapidi supponebatur numisma, cujus ex una parte Regis effigies visebatur, ex altera hæc inscriptio: *Fautori suo Religio Romano-Catholica die 13 Julii* 1747, adjectis litteris Regiæ concessionis, lingua Germanica & Gallica. Lapidem tegebat bractea cuprea, cui impressum erat nomen Benedicti XIV Papæ, & Regis Friderici II, cum nomine S. Hedvigis Patronæ Silesiæ.

Initium templi Catholici Berolini.

Aliud ædificium Berolini Rex molitus est pro infirmis militibus, adjecta gemina capella, altera Protestantibus, altera pro cultu Divino Catholicis destinata. Frons hujus domus hanc inscriptionem præfert: *læso & invicto Militi.* Potsdami quoque novum palatium voluptuarium erexit; cui nomen *Sans Soucy*, hoc est, *sine cura* imposuit.

Verum raro sine curis fuit, uti militaribus, ita politicis artibus & œconomicis excellens hic Princeps. Tondebat quidem oves, sed ut vellera possent succrescere, eis providit: agriculturam, commercia, artes mechanicas, & quidquid pecuniam, rerum agendarum nervum, subditis afferre posset, exporrigente se in omnem partem sollicitudine, florentem ad statum perduxit. Hinc Svinemundanus portus navigationibus aptatus: immissæ naves mercatoriæ pelago: Embdanus in Ostfrisia portus Indias cum Europa conjunxit. Dici sane de Magno hoc Principe posset, quod ille quondam: *utinam noster esses!*

Laus Regis.

§. 5.

§. 5.

Codex Fridericianus introductus. Embdena navigatio. Obit Böhmerus, & Wolffius. Lis ob jus Stapulæ. Aliquid de bello ultimo & Mechlenburgico Ducatu.

1748 Regiæ Scientiarum Academiæ novum ornamentum accessit a Cardinale Quirino & Scipione Maffeo, qui Academiæ illi, cujus Præses erat Clarissimus *Maupertuis*, sunt associati. Ordinatio Processus Judicialis ad decurtandas lites, a *Coccejo*, Cancellario & Arcani Senatus Ministro confecta, per Provincias Regis fuit introducta. Fridericus ex linea Brandeburgica collaterali Dux Baruthanus filiam suam magnas inter solennitates despondit Duci Würtembergico regnanti. 221. Codex Fridericianus.

Anno 1749 Rex, ceu supremus Dux Silesiæ, throno insidens, Principi Lobkovicio flectenti genua Saganum Principatum jure beneficiario possidendum tradidit: prout etiam Schaffgotsio, Episcopo Uratislaviensi Principatum Neussæ & Grotkaviæ.

Obiit Justus Heninges *Böhmerus*, Hallæ Professor Jurisprudentiæ famosus, Cancellarius Magdeburgicus, & Regius Senator. Scripsit Jus Canonicum, quale ab homine Lutherano exspectes. Cum Protestantes nullum habeant Jus Ecclesiasticum, Pontificum Decretalibus uti coguntur; sed illas mutilant, variant, & pro libidine ad suas ideas detorquent, præsertim ubi de matrimonio aliisque Sacramentis, de sacris Ordinibus, usu Pallii, Immunitate Ecclesiastica, potestate Pontificis & Episcoporum, de Regularibus, eorumque votis, de Beneficiis Ecclesiasticis, & Concordatis Germaniæ loquuntur. Böhmeri obitus.

Anno 1750 & 51 Rex cum fratribus suis & Ferdinando Brunsvicensi Principe, comite assiduo, visitandis ordinandisque provinciis suis impendit. Singulari apud eum valuit gratia famosus *Voltaire* Philologus, quem Camerarium suum renuntiavit, 3000 thalerorum pensione auctum; qui tamen postea gratia excidit, & Genevam discessit. Embdenæ Societati mercatoriæ, sub protectionem assumptæ, insignia privilegia collata. Voltaire.

1752 Rex duas naves mercatorias Embdena in Chinam misit, dissimulantibus Anglis & Hollandis. Anglos tamen nautas dimittere oportuit, cum lege cautum esset, ut nullus Anglus peregrinis in navibus serviat. Ut justitiæ administratio promoveretur, Rex in lites & processus pendentes inquiri jussit, atque 9366 invenit; ex quibus eodem adhuc anno 6802 per sententiam sunt expediti. Nobiles

biles 20mo, civium vero filios 21mo ætatis anno *Majores* declaravit, sic tamen, ut usque ad 24tum annum capitalia & bona immobilia alienare non possent. Pomeraniam 59 pagis, & 876 familiis auxit. Tres Borussiæ Circulos in octonos divisit, deductis eo coloniis.

Embdena navigatio.

1753 *Embdena navigatio* in solam Chinam hactenus erat destinata, unde oneraria hoc anno venerat, jam vero etiam in Bengala commercandi privilegium eidem Societati mercatoriæ fuit concessum, ea tamen lege, ne merces venderet in provinciis, in quibus erectæ sunt fabricæ Regis. Arx Marchionis Baruthani cum templo aulico tota propemodum in cineres redacta.

Wolfius obit.

1754 Ericum de *Plotho* renuntiavit Arcani Status Ministrum, suumque ad Comitia Ratisbonensia Legatum. Obiit Hallæ Saxonum Baro Christianus *Wolfius*, 75 æt. anno, natione Silesius, famosus Philosophus & Mathematicus, intimus Regis Consiliarius, Academiæ Hallensis Cancellarius, Senior, & Professor Matheseos, Juris Naturæ & Gentium, contra quod tamen non uno duntaxat loco impegit. Cum res physicas ita explicaret, ut etiam miracula Christi e medio tollere videretur, urgentibus Prædicantibus Halla excedere debuit, sed postea magno cum applausu fuit reductus. Viri docti laudem ei nemo ademerit.

Lis ob Jus Stapulæ.

1755. Initus fuit jam anno 1728 Saxoniam inter & Brandeburgiam Tractatus Commercialis, quo Lipsiæ Jus *Stapulæ*, a Cæsare & Imperio ei dudum collatum, asserebatur, quo videlicet merces per urbem & certum illius districtum transvectæ publice venales ad certum tempus exponi debent. Hoc vero anno Magdeburgum simile Jus Stapulæ cœpit exercere, atque mercibus, Lipsiam deferri solitis, vectigal imponere. Declinatis igitur terris Brandeburgicis merces Hamburgo Lipsiam deportabantur, longiore licet via.

Ventum tandem ad transactionis tractatum. Verum anno sequenti, cum majora jam agitarentur consilia, Commissarii Brandeburgici re infecta sunt avocati.

Fridericus Marchio Baruthanus hoc anno, peragrata Gallia, Avenione substitit, indeque Genuam transmissus, Italiam visit. Rumore autem serpente de mutandæ religionis consilio, Rex Borussiæ per suum Ratisbonæ Legatum, significasse dicitur, mirari se, illum rumorem spargi, cum ex Familia sua ab aliquot centenis annis nemo religionem mutarit. Incredibile est, Regem eruditissimum hæc dixisse; cum notorium sit, Electores Brandeburgicos a Luthero ad Calvinum transiisse, & Christianum Wilhelmum, Joannis Sigismundi Electoris fratrem, Relig. Catholicam Viennæ fuisse amplexum.

Quantum

Quantum anno 1756 fuerit bellum excitatum, omnes novimus, satisque experta est Saxonia, Bohemia, Borussia, Pomerania, Silesia, Moravia, Lusatia, Mechlenburgum: pugnæ cruentæ, Lobosicia, Pragensis, Planiana, Rosbacensis, Preslaviensis, Lissana, Jägersdorffensis, Zorndorffensis, Hochkirchensis, Kunnersdorffensis, Torgaviensis, omnes a Rege Borussiæ confertæ, testes. Quot urbes oppugnatæ, aut expugnatæ, aut ignibus infestatæ? Wittenberga, Torgavium, Lipsia, Dresda, Praga, Regino-Gradecium, Zittavia, Budissa, Olomucium, Berolinum, Uratislavia, Schweidnizium, Cystrinum, Regiomontum, Colberga, Glacium, quanta nomina! loquuntur. In appendice uberior de his erit sermo. **De Bello ulti-mo.**

Anno 1760 Wernerus Dux Borussicus in *Mechlenburgicum* Ducatum movens, litteras patentes præmisit ad Magistratus & Præfectos, quibus eos totamque Schwerinensem provinciam Regi Borussiæ subjectam esse declaravit, exegitque sub incendiorum comminatione, præter ingentem pecuniæ vim annonam & cibaria pro suis copiis. Respondit Ducis Schwerinensis nomine Lantingshusius, militiæ Suecicæ Præfectus, adhortando Provinciales, ut Duci Domino suo fidem servent; non esse in Werneri potestate, alienos subditos a vinculo subjectionis absolvere, & alterius Domini potestati subjicere. Si autem Regis voluntate hæc attententur, apertam fore rupturam pacis Westphalicæ, sub sponsione & fidejussione coronæ Suecicæ constitutæ. Prohibet denique, ne quidquam contribuant Borussis, sine Ducis Domini sui consensu, promittitque Ducatus tutelam. Verum, cum Sueci recederent, prævalenti potentiæ cedendum fuit. Exactus a Würtembergensi Principe Imperialium millio cum magno apparatu rei annonariæ. Surgebat nihilominus tantos inter fragores Ducis liberalitate Buzoviæ nova studiorum Universitas, tranquilla Musarum sedes. **De Mech-lenb. Ducatu.**

Anno 1761 Dux Schwerinensis subtraxit oculos patriæ servientis spectaculo, atque Lubecam modo, modo Hamburgum concessit; juvenilis quoque pubes recessit, ne sub signa cogeretur. Copiæ vero militares Mechlenburgicæ adhuc in Insula Rügia morabantur; quia Dux nolebat vim vi repellere, sed via juris Ratisbonæ, quamvis frustra, procedere conabatur; cum inter armorum strepitum leges non exaudiantur.

Quinta Maji 1762 novum Russiæ Imperatorem inter & Regem Borussiæ per Golzium Baronem, & Woranzovium Comitem pax fuit composita, qua opimiorem Borussi ne quidem poterant appetere. Reddita Pomerania atque Borussia, Schweidnicio & Glazio adhuc sub potestate Austriaca persistentibus, Rhenanis vero provinciis, Geldria & Clivia, sub præsidiis Gallicis detentis, donec & illas annus 1763 restituit.

CAPUT XVI.

Status Daniæ

SÆCULO XVIII.

§. 1.

Danus Holsatiam Ducalem invadit. Pax Travendalensis, rupta post Pultavanam Sueci cladem. Dani, a Suecis ad Helsinburgum victi, Scania ejiciuntur. Rostochium capiunt.

822. Anno 1700 Dux Holsato-Gottorpiensis munimenta quædam sua in ditione erexerat, Suecico recepto præsidio, quod indigne ferens Rex Daniæ, Wittenbergum cum 12 armatorum millibus Holsatiæ Ducali immisit, eamque totam propemodum occupavit, Tönninga obsidione tentata. At accurrentibus in auxilium Ducis inde Suecis, hinc Luneburgicis, inita est Pax *Travendalica* his conditionibus.

Pax Travendalica. Omnium, quæ bello acta sunt, sit oblivio & amnestia, qua etiam fruantur Lubeca & Hamburgum. Tractatus antiqui renovantur. Uterque Holsatiæ Ducatus, Regalis videlicet & Ducalis, maneant æquales, ita quidem, ut Rex & ejus successores neque ratione Ducatus Holsato-Schlesvicensis ullam sibi prærogativam aut jus in Gottorpienses possit arrogare. Rex Duci in damnorum compensationem solvat 260000 Thaleros Imperiales, neque a Suecis aliquid repetet. Domus Luneburgica nullum feret auxilium Regi Poloniæ, qui Livoniam invasit, contra quem & Moscum Carolus XII Rex Sueciæ bellum apparat.

Post Pultavanam pugnam rupta. Conquievit dein Dania, paci huic insistens, quamdiu Rex Sueciæ in Polonia & Saxonia tumultuabatur. At postquam is anno 1709 fuit per cladem Pultavanam fractus, Fridericus IV Rex, percusso cum Augusto Poloniæ rursus Rege, & Petro Magno Duce fœdere, Suecis bellum denuntiavit; regiones septentrionales ab aliquot annis a Suecis fuisse turbatas, inquiebat; notam abunde esse inquietam & ferocem Caroli indolem, quæ in ipsa etiam Regum capita

pita grassetur: perspectum insuper ejus in se animum & consilia, ambitione & ubique dominandi libidine turgentia. Daniam variis affectam injuriis. Et quæ sunt plura similia, a Suecis postea confutata.

At ferro efficacius fortiusque quam penna disputarunt Sueci, dum Danos, Ranzovio ductore in Scaniam trajectos, atque insigni ad *Helsinburgum* prælio a *Steinbockio* victos, in Zelandiam suam rejecerunt.

Dani, Russicis auxiliis succincti, alteram aleam tentandam putarunt, & in Scaniam expeditionem repetendam. Commissum navale prælium, quod ventorum turbines disjecere.

Cum expeditio in Sueciam minus prosperum successum habuisset, ad Germanicas Suecorum ditiones Rex animum consiliaque convertit, & primo quidem Rostochium expugnavit, dein vero Stralsundam & Wismariam infestare est aggressus, sed conatu irrito.

§. 2.

Annis sequentibus feliciores Dani Stadam cum Bremensi Ducatu occupant. Profligato captoque Steinbockio, plures urbes. Pax. Quæ Slesvicensem Ducatum Danis attulit. Accedunt fœderi Hannoverano. Succedit Friderico IV Christianus VI, qui fœdus init cum Cæsare, Russia, ac dein etiam Sueco. Subsidia dat Anglo præ Gallo. Filio Sueciæ coronam imponere conatur, ut tria regna conjungat. Sed Holsatus eligitur. Promittit tamen Suecia se non miscere causæ Slesvicensi.

Anno 1712 Dani expugnata *Stada* Bremensem Ducatum occuparunt. Sed paulo post in Megapolitano Ducatu a Suecis acie sunt victi. At anno sequenti Dani, Russi & Saxones Steinbockium, Suecorum Ductorem, ad *Tönningam* in Holsatia, eo adegerunt, ut cum toto suo exercitu more militari captivum se dederet. Tönningæ vero (quæ ad Ducem Gottorpiensem pertinebat) munimenta solo æquata sunt; anno 1714 insuper Insulam Heilglandiam Suecis eripuerunt Dani: & anno sequente Insulam Rugiam; 1715 Stral- 223. Sueci a Danis victi.

 fundam,

ſundam, Rege ipſo Friderico IV triginta ſex armatorum millia in Pomeraniam ducente.

Anno 1716 Dani Suecos, in Norvegiam irrumpentes, retuderunt. Intenta vero in Scaniam irruptio effectu caruit. Proximo anno Wiſmaria, Suecis erepta, a Danis munimentis omnibus eſt exuta. Magnus Steinbockius victor victusque obiit in Danica captivitate. Dani magna ſolennitate alterum fidei Lutheranæ ſæculum celebrarunt. Documento aptiore fateri non poterant, quam antiqua ſit ſua fides & Eccleſia. Anno 1718 Daniæ vires in defendenda Norvegia erant occupatæ, in quam Carolus Sueciæ Rex magna ferocia irruerat, ſed mortem reportavit: poſtquam Sueci fugerunt in patriam. 1719 munimentum Marſtrandenſe expugnarunt Dani cum caſtello Carlſteinio. Danckwartus vero urbis Præfectus ob deditionem a Suecis capite plexus eſt. Adveniente ſub Noriſio claſſe Anglica induciæ ſex menſium Suecos inter & Danos fuerunt initæ. 1720 mediante Anglia tandem pax eſt conſecuta, cujus articulos, aliaque ad hoc bellum pertinentia prolixius in Suecicis dedimus. Fructus belli præcipuus erat Ducatus Schleſvicenſis, a Suecia ſub cautione Galliæ & Angliæ Dano conceſſus, non attenta proteſtatione Gottorpienſi.

Pax cum Suecis.

Anno 1721 obiit Ludovica Mechlenburgica, Friderici IV Daniæ Regis uxor. Altero poſt illius ſepulturam die Rex publicavit ſuum conjugium cum Reventlavia, Cancellarii ſui filia, quam, jam ab anno 1713 cognitam, Schleſvicenſem Ducem creaverat. Non dabatur ei initio Reginæ titulus, donec Rex ipſe poſtea illum eidem tribuit. Hübnerus in ſuis tabellis genealogicis diligenter annotat pellices & proles illegitimas Catholicorum Principum: cur non etiam Lutheranorum?

Pluribus dein annis Rex bona pace fruebatur, & viſitando Norvegiam, Sleſvicum, Holſatiam, Oldenburgum, ſuas extra Daniam provincias, quæ ex uſu eſſe videbantur, ordinavit: punita etiam conſpiratione, quæ in Norvegia fuerat detecta.

Cum *anno* 1726 Ruſſiæ Imperatrix, inſtructa claſſe, Ducem Holſatiæ in Ducatum Schleſvicenſem reſtituere cogitaret, claſſis Danica Anglicæ juncta ad Livoniam excubabat, impediitque, ne illa emitti poſſet. Cæterum fœderati Hannoverani vehementer urgebant, ut Dania tractatui illorum ſocia accederet. quod tandem anno 1727 obtinuerunt.

Dania ad fœdus Hannoveranum.

Anno

Anno 1728 ingens incendium Hafniam prope in cineres redegit. Conflata nihilominus nova mercatorum Gröningensis societas. Navigatum in Gröningam, sed nullo operæ pretio. Varia etiam inita consilia, quibus Indica Orientalis societas languenti commercio succollaret. In Lapponiam quoque extensa lucrandi cupiditas, merces, modo peregrinæ sint, facile emptores inventuras rata.

Anno 1730 obiit *Fridericus IV* Rex Daniæ, æt. 60, Regni 31. Regina vidua, Comitis Reventlavii filia, mox ab Aula recessit. Funus Rotschildam, Regum Daniæ sepulchrum, delatum. Successit filius *Christianus VI* natus 1699 ex prima patris conjuge Mechlenburgica. Anno sequenti unctus & coronatus est ab Episcopis. Creati plures Equites Ordinis Elephantini, & Dannebrogici. Reventlavii Comites muneribus dejecti: aliis, ut fieri amat, ascendentibus, aliis descendentibus.

Friderico IV succedit Christ. VI.

Anno 1732. Rex Ordinem *Fidelitatis* fundavit, in quem multos utriusque sexus suscepit. Triplex inde fœdus initum, inter Cæsarem, Russiam & Daniam. Septem articulis constat.

1. & 2. Promittitur constans amicitia, & promotio communis utilitatis.

3. Excluduntur omnia fœdera, huic contraria. Promittitur defensio omnium provinciarum, defacto possessarum.

4. Præsertim vero Rex Daniæ cavet spondetque pro Sanctione Cæsaris Pragmatica.

5. Si pars contrahentium invaderetur in Europa, reliquæ assistent; nec arma ponent, donec ex integro fuerit satisfactum.

Fœdus cum Cæsare & Russia.

6. & 7. Liberum est aliis, huic Tractatui accedere. Intra 3 menses fiat ratificationum commutatio.

Actum Hafniæ 26 Maji 1732.

Præterea separato articulo promittit Rex Daniæ millionem thalerorum, si Gottorpiensis Dux desistat a sua prætensione in Ducatum Schlesvicensem; danturque ei duo anni ad deliberandum.

Anno 1734. Rex vi fœderis Cæsari ad Rhenum misit 6000 virorum, quos ipse Altonæ lustravit; Hamburgum inde & Oldenburgum progressus, comitante conjuge Baruthana. Cum vero Gallica & Russica classis in Balthico ob bellum Polonicum appareret, Dania & Suecia, sepositis simultatibus, fœdus defensivum percusserunt; quo promittitur amicitia & communis commodi cura, cum sponsione pro iis, quæ actu possident. Pro casu invasionis alter contrahens alteri assistat 2000 equitibus, & 6000 peditibus, 4 tor-

Cum Suecia.

mentis campestribus, & 6 navibus bellicis, probe instructis, atque pluribus etiam, si necessitas requirat, iisque sit liber ingressus in portus alterius. Hoc fœdus non obstet tractatibus, cum aliis initis.

Actum Holmiæ 5 Oct. 1734.

Subscripserunt pro Rege Daniæ Sestadius Legatus, pro Rege Sueciæ Hornius cum aliis 5 Ministris. Sed nullus erat hostis. Classis Gallicæ ac Russicæ Dantiscum erat scopus.

Anno 1736 Rex salubri consilio prohibuit, ne quis aurum vel argentum in vestimentis portet. Annis sequentibus litis aliquid intercessit cum Hollandis propter telonium in freto Oresundico, & piscationem.

Anno 1739 Gallus & Anglus certabant, quis alter alteri Danum præripiat. Chavignius Franciæ Legatus invitabat Regem, ut Tractatui subsidiorum, cum Suecis anno superiore concluso, accederet, promissis, ut fertur, in annos singulos octingentis florenorum millibus. Sed prævenit Titleus Anglus, qui cum Rege pactum icit.

Confirmantur tractatus anteriores. Dania alet 1000 equites & 5000 pedites. Anglia autem solvet tribus annis 25000 thaleros, cum delectuum sumptibus. Anglia assistet Daniæ terra marique.

Anno 1740 cum Galli Westphaliam ingrederentur, Rex Angliæ petiit promissas auxiliares copias, & impetravit: in Holsatiam missæ, trajectoque Albi cum Hannoveranis se conjunxerunt.

Anno 1742 & 43. Cum in Suecia agitaretur negotium de successore in regno eligendo, Rex Daniæ Principem suum hæreditarium vehementer commendabat, omnia, si eum eligerent, pollicitus: tria sic Regna, Sueciæ, Daniæ, Norvegiæ rursus conjunctum iri, sicut per Unionem Calmariensem 1398 fuissent conjuncta: offerebat fœdus off- & defensivum, cum 12 navibus bellicis, & 12000 armatorum.

Rex tria regna unire cogitat per filium.

Berckentinus Holmiam missus, cum Gyllenborgio Sueciæ Cancellario, Tessino, Wrangelio aliisque regni senatoribus negotium egit. Prædicantibus & rusticis placuit Danus, atque obtinenda per eum regnorum unio, non autem Nobilium & civium Ordinibus. Hinc isti de industria Comitia differebant, donec pax Aboana esset composita, ut dein velut cogerentur Adolpho Holsato suffragium dare. Et sane hæc erat callida senatorum politica, ut & haberent successorem, quem volebant, & simul per comminationem Dani eligendi terrerent Russos, metuentes, ne per Danum tria

illa

illa regna coalescerent, atque hoc pacto obtinerent pacem, non ut victi sed victores.

Cum dein Holsatus electus esset, Rex Daniæ, ut creditu pronum, id graviter ferens, electionem irritam dixit, eo quod major Statuum pars Principi Regio suffragium dedisset: certam insuper sibi datam spem, imo assecurationem, ratione Ducatus Schlesvicensis in pace Aboana, peculiari articulo sibi securitatem iri præstitum, jam vero nec mentionem de eo factam. **Holsatum electum graviter fert.**

Reposuit Comes Tessin Legatus Suecicus, Principem Regium ante electionem habuisse quidem Statum Ecclesiasticum & rusticum sibi faventes, at in ipsa electione mutasse sententiam. De Schlesvicensi causa Russos noluisse tractari, sed eam in aliud tempus remissam.

At vacuam hanc excusationem esse Rex existimans, terra marique bellum apparavit. Sed ubi videt Suecos non timide responsuros, & insuper totas Russiæ vires in se pugnaturas, iram suam temperandam aliquantum duxit, atque id tantummodo petendum, ut Adolphus, successor declaratus, suo in Holsatiam juri renuntiet; quo amicitia inter utrumque regnum restaurari posset.

Proposita hæc postulata sunt Adolpho successori. Is autem respondit, coactam sibi renuntiationem istam videri; dein non ad se, tutorem hactenus duntaxat, sed ad Fridericum Principem Russiæ, ceu caput Domus Holsato-Gottorpianæ pertinere, de Holsatiæ juribus disponere. Atque hoc pacto petitionem odiosam a se amoliendam putavit. Senatus autem Sueciæ reposuit, jam art. 6 pacis, anno 1720 conclusæ, promissum a Suecis, se nec directe nec indirecte immisturos in causam Schlesvicensem, aut Duci Holsatiæ in hac parte opitulaturos. Hanc autem sufficientem utique esse cautionem pro Dania, ultra quam non appareat, quid exigi vel ab amica vel hostili etiam gente possit, præsertim cum jam primo articulo fœderis defensivi, anno 1734 icti, a Suecis cautum sit pro omnibus ditionibus, a Dania possessis.

Regius Princeps, qui excidit spe Sueciæ, ad alia vota transiit, & Regiam Principem thori consortem sibi adlegit, Ludovicam videlicet, Georgii II Britanniæ Regis filiam, magno cum apparatu in diversis prius arcibus voluptuariis, ac denique Hafniæ exceptam.

§. 3.

§. 3.

Succedit Frid. V Angli gener. Quamvis Sevensi Tractatui per Linardum fidejussor accesserit, toto tamen ultimo bello neutras partes secutus est. Comitem S. Germani copiis præficit.

224. Quamvis anno superiore omnia bellum, Sueciam inter & Daniam gerendum spirare videbantur, hoc (1744) industria Comitis Tessini Legati Sueci, imminens procella amica conventione est aversa. Dania renuntiat prætensioni ad coronam Suecicam. Hæc vero renovat tractatum anni 1720, & 1734, quo promisit, causæ Schlesvicensi se non miscere. Simultates quoque inter Aulam Danicam & Russicam sunt compositæ.

Ut Rex Christianus VI Fridericiam, novam ac munitam urbem, incolis & commercantibus frequentem redderet, potestatem fecit Catholicis, Calvinistis & Judæis, templa pro se construendi.

Anno 1745. Rex subsidiorum tractatum in duos annos prorogavit. Gallia promittit 1200000 Imperialium. Dania autem nulli externo præbebit auxilia. Quæ proin, cum Prætendentis filius in Scotiam solveret, Anglia frustra petens a Dano, ab Hassia obtinuit.

Obit Christ. VI. *Anno* 1746 obiit *Christianus VI* Rex Daniæ & Norvegiæ, æt. 47, regni 16. Funus Rotschildam, consuetum Regum Mausolæum, deportatum. Ex Sophia Culmbacensi reliquit successorem *Fridericum V*, natum 1723, Angliæ Regis generum. Qui, Aula sua constituta, cum Algerianis transegit, ne naves, sub vexillis Danicis in Mediterraneo comparentes, deprædarentur. Pro quo Piratarum beneficio Legatus Danicus obtulit non modicam vim rei armamentariæ.

Succedit Frid. V.

Anno 1747. Rex Fridericus V cum conjuge sua Friderico-burgi solenni pompa fuit coronatus.

Cum Rege Utriusque Siciliæ Tractatum commercialem iniit, 40 articulis comprehensum.

1749.

1749. Rex solenne per omnes suas provincias triduum indixit, quo celebraretur memoria XII Regum, qui ex Domo Oldenburgica per tria sæcula continua serie regnassent. Oratores & Poetæ hic pharetras suas exhauserunt.

Fœdus cum Suecis in alios 15 annos prorogatum. Ut annosæ lites amputarentur, Rex viva voce Recessus formari coram Judicibus jussit, abolitis scriptorum ambagibus.

Magno vitæ periculo in examinanda re armamentaria Rex defunctus, amisit Reginam conjugem, Georgii II Angliæ Regis filiam, in puerperio una cum prole extinctam.

Solus ferme Europæos inter Principes Rex Daniæ nullas in partes abiit, dum bellum ultimum totam prope Europam, quin Asiam quoque, Africam & Americam pervagaretur. Consultius videlicet visum Regi sapientissimo, populos a Deo sibi concreditos in pace tranquilla gubernare, quam belli calamitatibus & incertis eventibus exponere. Maria interim, aliis turbida, & oppessulata, Daniæ erant aperta & pacata, ingenti commerciorum proventu. Sevensi equidem tractatui, Gallis fatali, per Linardum Comitem sponsor & fidejussor accesserat; sed nescio, quo fato, optima ejus, quod præsumendum, intentio fuerit frustrata. Neutralis.

Cum classis Anglica in Balthicum ventura nuntiaretur, Danus accessit tractatui, anno 1759 Russiam inter & Sueciam pro securitate & libertate navigationum & commerciorum inito, atque in eum usum sex naves bellicas instruxerat. Nec minus eruditioni consulebat, dum viros doctos in Thraciam, Syriam, & Arabiam ablegavit, ut doctrinæ monumenta inde eruerent.

Comes de *S. Germano*, postquam a castris Gallicis ad Danica transierat, Regis voluntate haud procul Hamburgo 15000 armatorum castra locaverat. Comes S. Germani.

Similia castra in Holsatia Rex posuerat, vel ad exercendum militem, vel demonstrandum, quantum momentum esset additurus, si alterutri belligerantium parti se se adjungeret.

Anno 1762, postquam novus Russiæ Imperator pacem cum Borussis percusserat, Daniæ minitari videbatur, ut Regem Holsatiæ possessione dejiceret. Factus utrinque apparatus; sed postquam Imperator throno suo fuit deturbatus, causa Berolini fuit composita.

CAPUT XVII.

Status Moscoviæ SÆCULO XVIII.

§. 1.

Carolus XII Petrum I variis primum cladibus affecit, sed ad Pultavam penitus est profligatus. Zarus Livoniam occupat. Turcam primum vincit, dein vero conclusus pacem obtinuit.

125. Sub initium sæculi XVIII Moscovia, hactenus in tenebris ferme sepulta, nec magno nexu Europæ cohærens, a Petro I arte militari exculta, vires suas, & immensam provinciarum amplitudinem noscere & æstimare cœpit. Ut adeo non modicam hodie partem Historiæ constituat. Suecia visa idonea, quam bello appeteret, cui alias jam Augustus Poloniæ Rex bellum indixerat. Huic fœdere junctus Petrus *Narvam* obsedit; sed Carolus XII Sueciæ Rex cum parva, in comparatione Moscovitici exercitus multitudine, manu Russos immani illata clade penitus profligavit. (1701.)

Petrus vincitur a Car.

Digresso dein Sueco in Poloniam ad Augustum Regem profligandum, Moscus Livoniam pressit; expugnat anno 1704 *Narvam*, cum memorabili Suecorum clade. Mittit aliquot millia Regi Augusto in Poloniam. Occupat *Mietaviam*; a Löwenhauptio tamen victus, copias suas ad propriam defensionem ex Polonia revocavit.

Narvam & Mietaviam capit.

Vario deinceps Marte certatum ad annum usque 1709, qui in suo principio Moscoviam in magnum discrimen adduxit, in decursu vero ad fastigium gloriæ & felicitatis provexit; quippe, cum Carolus XII Sueciæ Rex dejecto Augusto Poloniæ throno, Petrum quoque Magnum Moscoviæ Ducem e dignitatis apice præcipitare constitutum haberet, cum valido & victoriis assueto exercitu in Russiam movit, & Pultavam, munitam in Ucrania urbem, obsedit.

Decretoria ad Pultavam victoria.

At incidit in heröem, bellicarum non minus, quam politicarum, quas per Europam didicerat, artium gnarum, Petrum I, qui commissa pugna acerrima grandem Colossum uno veluti ictu penitus pro-

prostravit, captis, quæ cladi Pultavanæ supererant, ad Boristenem Suecorum reliquiis, ipsoque Rege in parte felicitatis ponere coacto, quod rimam invenerit, per quam penetraret in asylum Turcicum. Zarus vero triumphum solennem egit, ingressusque est Moscuam eques, latera stipantibus hinc Menzikofio, illinc Doloruckio. Captivi Sueci pedites sequebantur, quos inter eminebant, Comes Piper, primus Sueciæ Minister, Reinschildus, Löwenhauptus, Schlippenbachius, Roseus, Stackelbergius, Hamilton, aliique plures agminum Duces & Chiliarchæ. Post hos vehebantur capta Suecorum arma, tormenta bellica, machinæ &c.

Initium hoc magnitudinis Russicæ, & decrescentis Sueciæ. Omnia siquidem deinceps Zaro in Livonia, Ingria, & Finnia fuere proniora. Nam Rigam, Dünemundam, Pernavium, Revalium cum tota Livonia, atque Wiburgum, Abonam, aliasque urbes in Finnia expugnavit (anno 1710.) Capta Livonia.

Progressibus Moscorum ulterioribus intercessere Turcæ, qui a Carolo Sueciæ Rege permoti sunt, ut Russis bellum denuntiarent, quo Carolus & Stanislaus in regnum reducerentur. Primum in Russicas provincias irruptionem fecerunt Tartari, sed a Galizio strenue sunt repulsi. Zarus, tracto in suas partes Cantemirio Principe, in Moldaviam movet, inde in Turciam penetraturus. Ad Pruthum pugna conferitur, qua Russus victor non levem Tartaris & Turcis cladem infert. In Turcam movet.

Verum accurrentibus undique magno numero cum majoribus machinis Turcis, conclusus veluti fuit caudinas inter furcas Russorum exercitus. Petrus magnitudine periculi territus, pacem a Vizirio petiit, aureoque, ut fertur, ariete barbari pectus perfringit. Sancitur pax in has leges. Primum vincit. Dein concluditur.

1. Assacum (Asof) præclarum ad Ostia Tanais munimentum, Moscus Turcis restituat, cum omnibus ab eo dependentibus.

2. Tangarocum, Camenecium, aliæque munitiones, recens a Russis constructæ, solo æquentur.

3. Zarus se non amplius misceat rebus Polonicis, Cosaccis, aut Tartaricis.

4. Sueciæ Regi liber permittatur transitus ad suas provincias.

Quamvis autem hæc pax Pruthena Turcis fuerit admodum proficua, ob receptum præsertim Assacum, non defuere tamen scriptores, qui cum Aurignio Vezirium grandis imprudentiæ ob præcipitatam hanc pacem accusent.

Pacem obtinet.

Eam fuiſſe Ruſſici exercitus incluſi conditionem, inquiunt, ut una die ad internecionem concidi, Stanislaus in regnum, & Carolus in Status ſuos potuiſſet reſtitui, Portæ Ottomannicæ majora commoda provideri, & omnia, quæ ex Pultavenſi clade conſecuta ſunt, damna reparari. Sed tractatus iſti facilius ſunt concepti, quam executioni dati. (1711.)

§. 2.

Pax cum Turcis. Proſecutio belli cum Suecis. Zari filius Alexius fugit. Obit in carcere: relicto Petro filio. Pax Suecica. Imperatoris titulus. Expeditio ad Caſpium. Holſatus gener Zari. Hujus mors. Elogium. Stemma.

226. Conventio cum Turcis.

Poſt Pruthenam pacem, cum Turcis initam, Ruſſi anno 1712 Tanain (Aſof) permunitam ad Paludem Mæoticam & Oſtia Tanais urbem, iisdem reddiderunt. Cum autem Turcæ novum bellum, ob retentas in Polonia copias, & forte etiam in favorem Caroli XII apud eos adhucdum exulantis, minitarentur, nova iterum conventio eſt inita. Vi cujus Ruſſi intra tres menſes Poloniam deſererent, nec reverterentur: Carolo regreſſum ad ſuum regnum concederent. Intra Tanain & Circaſſiam nulla munimenta conſtruerent. Kioviam & Ucraniam retinerent, cum Coſaccis tamen ultra Boriſtenem nihil negotii haberent.

Continuatio belli Suecici.

Anno 1713 Zarus expeditionem in Holſatiam & Finniam feliciter ſuſcepit; prout dictum in Suecicis. Anno ſequenti Ruſſi Ahrenfeldium terreſtri, Wartrangum navali prælio ſuperarunt. 1715 pro Rege Auguſto & Saxonibus Ruſſi ad 30000 in Polonia contra confœderatos Polonos & Lithuanos excubabant. 1716 & ſequenti Zarus, continuato quamvis adverſus Suecos bello, peregrinationem in Germaniam, Hollandiam, Galliam ſuſcepit, comitantibus Doloruckio, Schaffiroffio, & Coarackino, primæ in Moſcovia dignitatis proceribus. Multa de his itineribus ſcribuntur & dicuntur, quæ longum fuerit enarrare. Hoc certum, eum omnia luſtraſſe, & pro excolenda prudenti & ordinata politica varia documenta hauſiſſe.

Zarovicii fuga.

Anno 1718 Alexius (*Zarovizium* Moſci dicunt) primo genitus Zari filius, ob conceptam, ut quidam putant, in patrem conſpirationem, cum is ex peregrinis regionibus rediret, fugam arripuit;

puit: & primo quidem Viennam ad Aulam Cæsaream, & præsertim Imperatricem Elisabetham, cujus sororem Conjugem habuerat. Sed cum Imperator Zarum nollet offendere, Neapolim profectus est. Verum etiam ibi ab exploratoribus deprehensus, in Moscoviam ad patrem, graviter offensum iratumque, reductus est.

Ubi in conspectum patris venit, procumbens in genua veniam inter lachrymas petiit. Promissa illi, si causam fugæ, omnesque illius suasores fideliter aperiret.

Interim tamen Zarus Status suos, ecclesiasticos & sæculares convocavit, & coram illis, Alexio, ex prima uxore genito, tanquam inepto & reo abdicato, Petrum, ex secunda uxore, sibi charissima, natum successorem declaravit. Atque huic dispositioni omnes Proceres debebant subscribere. **Abdicatur.**

Severa dein quæstio in Principem habita. Princeps Kikinus & Patriarcha Rostoffensis ceu complices conspirationis in vitam Zari rota contriti, Alexius vero in arctam abductus fuit custodiam: & tandem a commissione delegata capitis condemnatus. At, dum hæc aguntur, extinctus est, morte an naturali, an veneno parato, incognitum. Altiori hæc judicio relinquuntur. **In carcere obit.**

Credibile videtur, Alexium fuisse insontem, nec fugisse, nisi, ne artibus novercæ adigeretur renuntiare juri successionis, juniori fratri destinatæ. Reliquit autem superstitem filium Petrum ex Carolina, Welfertano-Blanckenburgici Ducis filia, Imperatricis sorore, genitum; qui postea ad solium evectus est. **Relicto Petro filio.**

Anno 1719 mortuus est Petrus, sexto ætatis anno, quem Zarus, ex secunda conjuge susceptum, anno priore successorem suum solenni ritu designaverat: neque alium amplius habuit filium.

Cum Suecis in Insula Aland pacis ineundæ rationem inierat. Verum illi tractatu abrupto bellum prosequebantur. Quare Zarus excandescens, validissimam classem, 40000 armatorum, ut narratur, instructam, sub Apraxino pelago immisit, quæ variis in locis exscensu facto, Sueciam misere devastabat, donec Sueci calamitatibus fessi pacis consilia susciperent. **Suecia contrita.**

Anno 1720 pergebant nihilominus Mosci variis invasionibus Sueciam premere, donec classis Anglicana impetum aliquantum continuit. Interea autem Zarus suum Petroburgum novis ædificiis ac palatiis ad omnem splendorem auxit.

1721. Tandem pax cum Suecis Neostadii in Finnia coaluit; quam in Suecicis exhibui. Accessit Russiæ Livonia, Ingria, Estonia, pars Careliæ & Finniæ. **Pax cum Suecis.**

Titulus Imperatoris. Hoc anno Zarus titulum *Imperatoris Russorum*, ab Ordinibus Moscoviæ splendida solennitate sibi delatum, acceptavit: quem jam a Maximiliano I Cæsare Magno Moscoviæ Duci datum dicebant. Alii ex Europæ Statibus eum mox hoc charactere venerati sunt, alii vero tardius, nec sine difficultatibus.

Imperator Chinensis Russis mercatoribus potestatem fecit, ut quot annis bis in Imperium suum venire liceat; quapropter Zarus solennem ad eum legationem misit. In regno Siberiæ multi adhuc erant gentiles Tartari; quorum multi ad Græcam religionem sunt conversi.

1722 Edictum promulgavit, ut parentibus liberum sit, quemcunque ex filiis suis bonorum immobilium hæredem scribere, non attento ordine ætatis. Pro Domo autem sua sibi libertatem reservavit, quemcunque successorem designandi.

Expeditio in Georgiam. Post hæc novam expeditionem ad mare usque Caspium suscepit, ea intentione aut prætextu, ut Sophum Persiæ Regem contra Miriweisium aliosque rebelles subditos tueretur. Astracano Derbentum venit, quam urbem expugnavit: sicut ab Occidente, sic ab Oriente protendens fines Imperii, Musulmanno ex obliquo lividis oculis hæc grandia incrementa aspiciente.

1723. Ulterius progressus plura ad mare Caspium loca occupavit, ad Schirvanam usque Persarum provinciam. Venit etiam Persicus in Moscoviam Legatus, a *Thamasio* juniore Sophio missus, cui inito fœdere Russiæ Imperator auxilia promisit, reservatis sibi iis, quæ ad Caspium conquisierat. Sed non legimus deturbato Persarum Regi multum auxilii fuisse allatum.

Schaffiroffii ruina. Schaffiroffius Cancellarius & primæ admissionis Minister ad mortem condemnatus gratiæ debuit, quod exulare licuerit.

Anno 1724 Zarus cum tota Aula sua, optimatibus & Principum Ministris Moscuam concessit, ibique Catharinam Conjugem suam Majoris & Minoris Russiæ Imperatricem magnifica solennitate coronavit, Novogrodensi Archiepiscopo sacris operante. Adduxit Zarus exemplum veterum Imperatorum Græcorum, Justiniani, Heraclii, Basilii, Conjuges suas coronantium. Prælusit nempe iis, quæ anno sequente facturus erat.

Holsatus Zari gener. Accessit solennitas altera, qua Zarus Annam, filiam suam natu maximam despondit Friderico, Holsato-Gottorpiensi Duci, qui, a Corona Suecica exclusus, spes suas ad Moscoviæ Imperatorem attulit, & jam per triennium apud eundem commoratus, eum

Mo-

Monarchæ amorem æstimationemque meruit, ut generum suum eligeret.

Anno 1725 ineunte obiit Petrus I Alexievizius, Russorum Imperator, Stranguriæ morbo oppressus: Princeps vere magnus, qui Russiam e barbarie extraxit, & toti mundo conspicuam reddidit. Vile, obscurum & ignotum prope erat Moscorum nomen, at ille ad summum potentiæ & gloriæ apicem evexit. Attrita Suecia, mutilata Persia, Livonia, Esthonia, Ingria, Carelia, Finlandia, Astracanum regnum, Derbentum, ipsum adeo mare Caspium, perpetua sunt virtutis & magnitudinis monumenta. Carolum XII Sueciæ Regem, quem ceu heroem vinci nescium totus expavit Septentrio, fregit, & quidem solus, dum adhuc esset integer, & ovans victoriis. Tota deinceps vita trophæis signata, ad immortale suum & gentis decus. Obitus Zar. Elogium.

At non militaribus duntaxat Moscoviam imbuit artibus, terra marique potens, sed civilibus quoque & politicis, quas Europam peragrando apud cultas Nationes didicerat. Nauticam, architectonicam, mechanicam, commercia ad fastigium provexit, accitis magno pretio magistris. Ut Europæ esset propior, indeque velut auram politiorem spiraret, Petroburgum jam anno 1703 in Careliæ & Ingriæ finibus condidit, splendore, magnitudine, opulentia, præcipuis Europæ urbibus parem, quam commerciorum centrum, suamque regiam esse voluit.

Quæ itinera confecerit, cogitando vix assequi possumus: uno sæpius anno quatuor orbis plagas emensus, non ire, non currere, sed volare videbatur. Jam in Polonia, jam in Pommerania, jam in Holsatia, jam in Dania, jam in Hollandia, jam in Gallia, jam iterum in Germania, jam Rigæ, jam Petroburgi, jam Moscuæ, jam in Persia visebatur. Utinam ita cucurrerit, ut comprehendat, & manentem civitatem attigerit.

Obiit anno ætatis 53, regnavit 5 annis cum fratre Joanne & 37 annis solus. Res gestæ pluribus sæculis regnasse prædicarent. Patrem habuit Alexium Michaelovizium ex gente Romanowia, anno 1676 mortuum. Reliquit is tres filios, qui omnes regnarunt, Theodorum natu maximum, qui patri successit. Sed post 6 annorum Imperium improlis obiit 1682. Successerunt ei duo fratres juniores Joannes & Petrus, qui in quintum annum simul regnarunt. Prosapia.

Quia

Quia autem Joannes senior debilitate mentis & oculorum laborabat, abdicavit simultaneum Imperium, illudque in solum Petrum, fratrem juniorem transtulit, regnandi artibus adeo excellentem, ut natura, quod senioribus fratribus negaverat, huic soli reservasse videatur.

Porro Joannes reliquit duas filias, in Historia Russica memorabiles: 1. Catharinam, Duci Mechlenburgico nuptam. 2. Annam Duci Curlandiæ collocatam, postea Imperatricem.

Genealogia. *Petrus* autem I duas Conjuges habuit: 1. Eudoxiam Lampuchinam, Magnatis Russici filiam, ex qua genuit *Alexium*, qui, propter fugam gratia patris excidens, in carcere mortuus est. Habuit is Conjugem Carolinam, Welferbyto-Blanckenburgicam, Romanæ Imperatricis sororem, ex qua reliquit *Petrum II* postea Imperatorem.

Ex secunda Conjuge *Catharina* Alfendeylia, in Livonia, ex officiali bellico, ut fertur, nata, vel, ut alii volunt, bello Livonico capta, progenuit 1. *Annam*, Carolo Friderico Duci Holsato-*Gottorpiensi* desponsam, ex qua natus est *Carolus Petrus Ulricus* 1728. 2. *Elisabetham*, Moscoviæ Imperatricem: cui, dum hæc scribo, defunctæ successit memoratus Carolus Petrus Ulricus 1762. Sed eodem anno throno & vita deturbatus, Conjuge Anhaltina habenas capessente.

Hanc Genealogiam intelligat necesse est, qui Historiam hujus temporis Moscoviticam vult intelligere, quia omnes personæ sunt notabiles.

Cæterum Petrus I Imperator Russiæ primam uxorem, postquam ex ea Alexium genuit, divortio, jam anno 1698 a se separatam, monasterio inclusit, in quo diu superstes vixit, post mortem mariti liberata. Quam ob causam hoc Petrus fecerit, & quomodo secundum matrimonium constare potuerit, me latet.

§. 3.

§. 3.

Succedit uxor secunda Catharina. Erectio Academiæ Petroburgensis. Mors Catharinæ. Succedit Alexii filius Petrus II. Schaffiroffi & Menzicoffi ruina. Münchii potentia. Tract. cum Hisp. Pax cum Persis. Obitus Petri II.

Vivente adhuc Petro Senatus & Synodus jurabant, se eum acceptaturos successorem, quem aut quam ipse nominaret. Nominavit autem Catharinam alteram uxorem suam, quam jam ante Imperatricem coronaverat. Igitur illa mox post mortem mariti proclamata est hæres Imperii, quod summa omnium voluntate est auspicata; anno ætatis 42, secutaque rationem status, quam maritus iniverat. **1727. Succedit Catharina.**

Prima inter negotia in eam curam incubuit, ut Petroburgi Academiam scientiarum artiumque, a Petro jam designatam, erigeret, in qua Philosophia maxime, Mathesis, & litteræ humaniores docerentur. Advocati magno pretio peritissimi Professores, Insulani ex Gallia, Bernullii ex Helvetia, Bülfingeri, Beckensteinii, aliique ex Germania. **Academia Petroburgensis.**

Principes quoque Germaniæ, Holsati & Homburgici Aulam Petroburgensem illustrarunt. Singulari autem apud Imperatricem gratia valuit Carolus Fridericus Dux Gottorpiensis, cujus sponsalia cum Anna Imperatricis filia in matrimonium transierunt. Nihil omissum, ut Ducatum Schlesvicensem consequeretur; adornata propterea classis, quam tamen, ne excurreret, classis Anglica Danicæ juncta, continuerunt.

Irata erat Moscis Anglia, quod Catharina ad pacem Viennensem accessisset, novum fœdus icisset cum Cæsare, qui paci Neostadiensi accessit. Non omissa in his tractatibus causa Schlesvicensis, in favorem Gottorpiensis urgenda. Sed vigilabat Danus, & per accessum ad fœdus Hannoveranum præcavit.

Catharina, postquam duos annos sapienter regnavit, e rerum humanarum theatro abscessit, anno ætatis 44. Ante mortem memorabile testamentum condidit, quo *Petrum Alexiowizium* (quod sane mirum) Alexii in carcere mortui filium duodecimum tunc ætatis annum agentem, successorem denominavit, nullo sanguinis vinculo **Catharina Imp. obit.**

Succedit Alexiovicius Petrus II.

sibi junctum, quamvis duas haberet filias, Annam & Elisabetham, ex Petro I susceptas ac regno aptas. Fortassis dedit Cæsaris favori & Imperatricis Romanæ, cujus ex sorore nepos erat Petrus, rationique, quæ masculum fœminis præfert: prout etiam hoc testamento ordinavit pro futuris temporibus.

Testamentum.

Non tamen præteriit filias suas, sed grandem eis dotem cum ampla pensione annua reliquit, cum omnibus bonis mobilibus. Voluitque, ut Petrus, donec 16 ætatis annum impleret, sub earum tutela & administratione, uti etiam Ducis Gottorpiensis, & Consilii Aulici, quod novem præcipuis Imperii proceribus constaret, educaretur.

Ordinavit prætcrea, ut, si Petrus absque liberis decederet, ei succederet Anna, Gottorpiensi nupta, cum suis descendentibus; si autem tales non relinqueret, Imperium devolveretur ad Elisabetham, secundam Petri I & Catharinæ filiam, quam hodie felicissime regnantem conspicimus.

Obligavit etiam novum Imperatorem, ut Domum Holsatam defendat, omnemque Duci Carolo opem præstet ad obtinendum Ducatum Schlesvicensem, & si is throno Russico admoveretur, cum regno Sueciæ amicitiam & conjunctionem colat. Quæ idem Dux in Moscovia percepit, nullatenus cadant in debitum, quod ab eo exigatur. Imperatori Petro Principis Menzikofii filiam desponderi voluit. Concordiam denique totius Familiæ commendavit, jussitque Imperatorem Romanum requiri, ut ultimæ huic voluntati sponsor accedat.

Petrus II igitur adeptus Imperium, & coronatus Moscuæ, sponsalia cum Menzikovia contraxit. Verum illa non tantum hoc jam anno 1727, quo nata sunt, fuerunt rescissa, verum Princeps

Ruina Menzikovii & Schaffiroffii.

ipse Menzicovius, postquam ad summas dignitates fuerat evectus, & per 40 annos officia sua Imperio consecravit, primusque Minister, Imperatorem ipsum habiturus erat generum, non raro in rebus humanis exemplo, subito gratia omni excidit, adeo quidem, ut nefarii instar hominis, in custodiam datus, exilium dein, non rediturus, sit passus.

Crimini illi dabatur, quod Alexium, patrem Imperatoris, ad mortem usque sit persecutus, suasorque fuerit Petro I, ut primam suam uxorem, Alexii matrem repudiatam, in Monasterium detruserit, multosque alios in exitium præcipitarit, atque pecuniam publicam in privatos usus converterit. Hæc & alia narrabantur. Fortassis nimiæ potentiæ invidia, consueta aulis machina, rotam versabat.

Quo

Quo autem profundius Menzikovius est prolapsus, tanto altius *Ostermannus* fuit evectus. Schaffiroffius ab exilio revocatus. Doloruckii, Gallizini, Gallowini, Apraxini, Kurakini quoque in altum sublati.

Carolus Fridericus, Dux Holsatiæ, cum Anna conjuge, quamvis inter tutores Imperatoris & Imperii Administratores a Catharina fuerit designatus, post sexennem in Moscovia commorationem, non ultra subsistendum ratus, Kielam in patriam rediit. Carolus autem ejus patruelis, moderni Sueciæ Regis frater, destinatus sponsus Elisabethæ, hodie regnantis, Petroburgi obiit (*anno* 1727.)

Petrus II igitur ad solium evectus, splendido cum comitatu Ducis de Liria, aliorumque Legatorum, abiit Petroburgo Novogrodum, atque inde Moscuam, ubi ab Archiepiscopo Novogrodensi in templo cathedrali inter Missæ solennia coronatus est. Auctum est gaudium, dum ex Holsatia nuntiatum est, Duci Gottorpiensi ex Anna Petrowna (Petri I filia) natum Carolum Petrum Ulricum, qui tamen brevi matrem amisit. Funus Kiela Petroburgum deportatum. Obiit quoque Nathalia, juvenis Imperatoris soror unica (1728) **Petrus II coronatus.**

Præcipua apud novum Monarcham gratia valuit Christophorus *Münchius*, quem, Germanus licet esset, in Frisia Orientali patre Consiliario Principis natus, copiis suis præfecit, totamque ejus familiam Comitum dignitate ornavit; postquam ingentis operis Canalem Ladoganum, commerciis opportunum, duxit, & Chinensem etiam mercaturam promovit, auxitque Petroburgum novis munimentis, ædificato etiam pro Lutheranis templo. Nec minus favit Academiæ Petroburgensi, quæ commentarios suos scribere aggressa, Europam crisi suæ subjecit, confidentibus Musis in loco hactenus inculto. **Münchii potentia.**

Anno 1729 suasu Ostermanni Procancellarii Petrus adhuc duas Academias scientiarum erexit, alteram Dörptæ, Novogrodi alteram: in suburbiis autem Moscuæ tria templa: primum pro Catholicis, alterum pro Anglis, tertium pro Hollandis; utque commercia latius extenderentur, initum est inter Russos & Hispanos fœdus commerciale, opera Ducis de Liria. Conventum in eo, ut merces Russicæ in portubus Hispaniæ dimidium tantum ejus pendant, quod aliæ nationes pendere consuerunt. Eodem privilegio in portubus Russiæ gaudeant naves Hispanæ. Liquores autem omnino sint a vectigali immunes. Hispanis liceat, in Moscovia bellicas & mercatorias naves fabricare: Russis vero quot annis navem unam in Americam mittere, ibique negotiari. **Tract. cum Hisp.**

Pax cum Persia. Cum *Esseffo* quoque Persiæ usurpatore pax inita. Imperator Russiæ Persiæ restituit provincias Astrabat, & Tabristan ad mare Caspium, cum ea tamen conditione, ut a regno Persiæ non alienentur; contra vero retinet Derbentum, & regiones circumjectas; ubi plura loca nominantur. Lites confinium per Commissarios componantur. Commercia utrinque sint libera.

Obiit hoc anno in exilio infelix Menzikovius, quem totus veluti orbis tempore Petri I adoraverat. Hæc mundi fiducia.

Obit Petrus II. Anno 1730 Petrus II Imperator Russiæ, cum sponsalia, cum Catharina, Principis Doloruckii Status Ministri filia, per nuptias vellet complere, variolis extinctus est, in flore juventutis, ætatis nempe anno 15, Imperii 3.

§. 4.

Succedit Anna Joannis filia. Doloruckii ruina. Navigatio per mare boreale. Tartari invadunt Cosaccos. Bellum Polonicum. Bellum Turcicum. Involvitur Cæsar. Pax Belgradensis macra.

228. Succedit Anna Curlandica. Extincta Domus Romanowiæ mascula in Petro II progenie, ad fœminas ex eadem Familia devolutum est Imperium. Supererant earum quatuor, Catharina, Caroli Leopoldi Ducis Mechlenburgici Conjux, Anna, Friderici Curlandiæ Ducis vidua, & Proscovia cœlebs; omnes tres natæ ex Joanne Alexievicio: quarta vero Elisabetha, Petri I filia.

Ex his Senatui & Ordinibus Imperii placuit *Anna*, jam ab anno 1711 vidua, quam Petrus II proposuerat. Missi igitur nomine totius corporis Russici Metavium in Curlandiam tres Legati, a Senatu Dolorukius, a Statibus Gallizinus, a militia Leontifius, qui nuntium deferrent.

Anna mox altera die Moscuam profecta, a Novogrodensi Archiepiscopo est coronata, atque consilio crcano, quod Monarchicam potestatem coarctare voluerat, abrogato, Senatum constituit, & novos S. Andreæ Equites creavit; inter quos Soltikovius Aulæ Præfectus, Weisbachius tribunus, & Wratislavius Legatus Cæsareus. Schaffiroffius, olim Procancellarius, in exilium missus, commerciis præfectus, Ostermannus & Bironius S. R. I. Comites a Cæsare

a Cæsare renuntiati. Jaguzinskius equestri torque donatus ad Aulam Borussicam ablegatus, Romanzovius Constantinopolim, Gallowkinus Parisiis Hagam, Löwenwoldus Viennam. Gallicinus Cameræ, Princeps Nariskinus, ab exilio revocatus, dictus Præses commerciorum.

Quo altius autem isti ascenderant, eo profundius dejectus Alexius Princeps *Dolorukius*. Omnia is sub Petro II in Aula poterat, adeo quidem, ut, dum Imperator ejusdem sibi filiam despondisset, in societatem velut Imperii vocatus videretur. At versa subito fortunæ rota, pro versatili rerum humanarum genio, addictis fisco Domus opulentæ bonis, cum tota sua familia in exilium ejectus est. Dolorukii tragœdia.

Culpæ datum, quod sanitatem Petri Imperatoris neglexisset, imo per immodicas venationes, rigente bruma institutas, corrupisset. Eidem filiam suam absque præscitu regnatricis familiæ clam desponsasset, imo obtrusisset, ficto etiam Petri testamento, quo hanc sponsam post fata sua Imperii hæredem declarasset. Aulam pro libidine versasset: pecuniam publicam defraudasset: cumque fratres Alexii & agnati horum aut complices aut conscii fuissent, eandem exilii pœnam ipsis subeundam. Accessit casus Principis Sapieha, militiæ præfectura exuti. Culpa.

Beringius centurio, ut commercia cum Japonia, China, & India Orientali faciliora redderentur, jussus est per mare Boreale viam tentare; cumque ad 67 gradum latitudinis navigando pervenisset, regressus, viam inventam nuntiabat. Navigatio per mare boreale.

Anno 1731 Anna Imperatrix novum senatum bellicum constituit, assumptis in eum Trubczkio, Weisbachio, Lascio, Münchio, Soltikovio, Uschakovio, Schwerino, Fortio, Löwenwoldio, Hochnuthio, aliisque pluribus. Ut vero nobilis juventus Russica bonis artibus & militari præsertim disciplina aptius imbueretur, equestrem Moscuæ Academiam, heroum seminarium, erexit.

Ne autem successio in Russiæ Imperio turbas aliquando excitaret, Petri I patrui sui exemplo juramentum a Proceribus & populo exegit, eum successorem se recepturos, quem ipsa esset designatura; id enim in Russia summi Imperantis esse proprium, ut successorem sibi possit statuere. Præstitum juramentum: mussitantes exulatum missi. Magni vero & infelicis Menzikovii filius, e Siberia revocatus, custodiæ corporis præfectus.

Cum in Persia, interempto Esseffo usurpatore, Princeps Thamas paterno throno fuisset restitutus, Anna Schaffirovium Ispahanum gratulatum misit, qui cernens, summam rerum penes *Kulicanum*, militiæ Præfectum, esse, illius quoque benevolentiam captavit.

Moscuam vero, ubi Imperatrix toto anno versabatur, venerunt Legati Junschini Sinarum Imperatoris, ut felix regimen precarentur, & amicitiam renovarent. Solenniter auditi, & gratiis actis cum largis muneribus dimissi sunt.

Tartari in Cosaccos. Cum Turcis pax dubia; nam Crimmæi Tartari Cosaccorum regiones late vastabant, actisque prædis grandia damna inferebant. Russiæ Legatus querelam detulit ad Sultanum, qui misso Moscuam Legato promisit, se Chamum ejusque subditos coerciturum, ut pacem deinceps sanctius colant. Sed verba hæc data, quia bellum inter Turcas & Persas recruduerat: serio nihil actum, cum Tartari non desinerent, prædationibus suis Moscoviæ subditos affligere.

Præter Eudoxiam, primam Petri I conjugem, sed repudiatam & in Monasterium detrusam, atque a Petro II nepote suo liberatam, obiit Proscovia, soror Imperatricis Annæ natu minima, quæ cœlibem semper vitam duxerat.

Münchii dignitas. Anno 1732 Anna Imperatrix Petroburgum redux, *Münchium*, hujus urbis Præfectum, Præsidem Imperialis Collegii, & supremum armorum Præsidem edixit, copiasque suas terra marique auxit, ut adeo 230437 capita numerarentur, reparatis ubique munitionibus, ampliatisque. Et, quia Tartari non desinebant populari Uckraniam, ductus est agger, multo milite custoditus. Canalis Ladoganus absolutus.

Novus rursus e regno Sinensi aderat Legatus, amicitiam & commercia confirmaturus. Princeps Hasso-Homburgicus, provinciis ad mare Caspium a Persis reportatis præfectus. Teutonicæ aliarumque nationum homines ad militaria atque civilia munera promoti. Academia Equestris, Moscuæ erecta, tanta sumpsit incrementa, ut 325 nobiles Russi, Livones, & Esthones in ea educarentur.

Anno 1733. Imperatrix amisit & alteram suam sororem, natu majorem, Catharinam, Carolo Leopoldo Duci Mechlenburgo-Suerinensi nuptam, ex quo genuit *Elisabetham Christinam*, quæ nomen Annæ cum Religione Russica assumpsit, ceu hæres veluti præsumptivus coronæ, Regiæ Celsitudinis titulo propterea honorata. Læta ac tristia illius fata exhibebunt anni sequentes. Princeps Beveranus

An-

Antonius Ulricus, futurus ejus sponsus, venit Petroburgum, magno cum honore exceptus.

Miscuit se hoc anno Imperatrix electioni Polonicæ, atque copias terra marique contra Stanislaum emisit, ab Optimatibus quibusdam implorata. Graviter id tulit Sultanus, qui propterea Calmuccos Tartarosque in ditiones Russorum irruere & impune grassari permisit, quin oleum flammæ affudit, erupturus in apertum bellum, nisi bellum Persicum adhuc ensem in vagina continuisset. Sed & Russia prurientes in vindictam manus inhibuit, Polonico adhuc bello distracta. Anna se miscet electioni Polon.

Ex Academia Equestri Nobilium Juvenum extracta est prima cohors, cujus caput Princeps Repninus, exercitiis bellicis, quorum coram Imperatrice illustre specimen dabant, probe imbuta. Templum Gallicum Petroburgi consecratum.

Anno 1734 Tartari, Sultani subditi, ad Pontum Euxinum & mare Caspium, pergebant in ditiones Russicas grassari, prædari, urere, trucidare, in barbaram servitutem abstrahere. Russia adhuc bello Polonico suspensa, hoc anno satis habuit, apud Portam querelas deponere, quamvis absque remedio. Grassatio Tart.

Multam quoque controversiam attulit causa Marchionis de *Monte*, Legati Gallici, quem postulantibus Russis Dantiscum tradere debuit. Jus gentium læsum, querebatur Marchio: se Legati characterem nunquam posuisse, nec quidquam eo indignum egisse.

At Russi reponebant, eum ab Imperatrice sua nunquam fuisse agnitum Ministrum publicum, præsertim post mortem Augusti II. Non posse proin Legati sanctitatem obtendi. Præterea plura ab eo gesta hostilia in favorem Stanislai: conductam legionem; non Legati sed militis actam personam: sparsos libellos inimicos, populos concitatos adversum Moscos. Pessimam fore summorum Imperantium conditionem, si hostem apertum, Legati nomine abutentem, non possent persequi. Igitur Marchio Elbingam abductus est in custodiam. Dantiscani vero Petroburgum Legatos deprecatum miserunt. Gemina quoque Legatio ex Persia a Kulicano nomine Junioris Sophi venit, amicitiam cum Russia renovatura. Causa Marchionis de Monte.

Initus cum Anglis Tractatus Commerciorum in 15 annos. Gens quædam, ultra Caspium mare posita, cum suo Chano Russiæ Imperatrici se ultro subjecit, missis in eam rem Petroburgum Legatis. Princeps Homburgicus & Kurakinus, Comites item Münchius, Ostermannus, Apraxinus, ad præcipuos honores promoti. Obiit vero Comes Gallofkin Cancellarius Russiæ. Aulæ Ministri.

Anno

Anno 1735. Tartarorum Crimensium Chanus, collecto 80000, ut narratur, exercitu, Dagestanam Russorum provinciam aggressus, eam gentem ad rebellionem pertraxit, Russosque vicit, occiso Weisbachio eorum Duce. Finito bello Polonico missus in Uckraniam cum exercitu adversus Tartaros Münchius, supremus armorum Præfectus.

Antonius Ulricus Beveranus Princeps custodiæ corporis præfectus, Homburgicus rei tormentariæ. Obiit Comes Löwenwoldus, intimæ admissionis Minister.

Bellum cum Tartaris. Cum pluribus jam annis Crimæi seu Præcopenses Tartari grassationibus suis Russici Imperii subditis gravissima damna intulissent, connivente aut etiam probante Turcia, Anna Imperatrix id non ultra ferendum rata, finito bello Polonico, 80000 exercitum sub Münchio & Lascio Ducibus in eos misit. (*anno* 1736.)

Precopium Asof Captæ. Primo expugnantur eorum ad utramque Tanais ripam castra & munitiones, tum cæso Chano *Precopium*, permunitam Crimeæ urbem, capto 2550 Tartarorum Turcarumque præsidio, extorquent. Cecidit pariter ingens munimentum Tanais (*Asac* aut *Assoc* vulgo nuncupatum). Liber abitus concessus numeroso Turcarum præsidio. Fatum hujus urbis secutæ sunt plures. Penetratum in interiora Crimeæ Peninsulæ: incensa Chani sedes. Sed Caffa volantem victoriam stitit.

Nec minus fortiter atque feliciter bellum gessit *Donducombus*, Calmuckorum, qui Russico subsunt Imperio, Ductor. Is etenim cum 40000 in Cubanam (in qua Asof) Tartariam, insignem victoriam reportavit, cæsis multis, captis pluribus, sub protectionem Russorum confugientibus plurimis.

Kulicanus, supremus in Persia belli adversus Turcas Præfectus, missa legatione fidem dedit, se nullam, in qua Russia non comprehenderetur, cum Turcis initurum pacem. Secutus mox ad Imperatricem Legatus alter, qui nuntiavit, Kulicanum sub titulo *Schach Nadyr* thronum Persicum conscendisse, constantemque cum Russia culturum amicitiam. (*anno* 1736.)

Niemerowiensis congressus. Anno 1737. Quamvis *Niemerovii* congressus ad conciliandam pacem Russos inter & Turcas institueretur, Cæsarque omnem lapidem moveret, ut ea componeretur, bellum nihilominus majori adhuc atque anno superiore vi continuabatur; quippe Anna Imperatrix duos grandes exercitus in hostem misit, Münchio alterum,

Lascio

Lascio commissum alterum. Ille *Ozakovium*, viginti Turcarum millibus & centum tormentis firmatum, & alioquin situ & opere permunitam urbem expugnavit generoso assultu. Præsidium cum magno rei armamentariæ apparatu captum. Numerus eorum, qui utrinque cæsi scribuntur, est incredibilis. De 17 Turcarum, & 18 Moscorum millibus quidam memorant. Hoc certum, Seraskierum, multosque Duces aut cæsos, aut captos, novem quoque caudas equinas in manus venisse. Ozacovium.

Quamvis autem occupationes tot locorum ingenti Russis steterint impendio, tamen, quod mirum videri posset, dirutis munimentis, Precopium cum Crimæa deseruerunt, annonæ haud dubie compulsi inopia. Geminam quoque classem Russi Euxino immiserunt, quarum altera Münchio ad Ozakovium præsto esset, altera Lascio in Crimæa.

Anno 1738. Münchius, ut Benderam, & Chozimum occuparet, per difficillima itinera & ambages copias (cum Cæsareis in Servia debuisset succurrere) circumduxit, vix alio operæ pretio, quam ut suum attereret exercitum, atque provincias vastaret, in Ukraniam tandem & Poloniam se recipere coactus, Tartaris Turcisque reddentibus verbera, quæ acceperant. Classis autem Russica Asofium sub tormentorum præsidium se recepit. Münchius male administrat.

Anno 1739. Mosci, relata a Turcis insigni victoria, Chozinum, munitissimam in Moldavia urbem, occuparunt, cum Jassio ad Pruthum Hospodarii sede, tota provincia in Russiæ protectionem concedente. Ad Teginam dein (Bender) Bessarabiæ munimentum expugnandum se accinxit Münchius, cum de pace muntiatum est.

In ea Russia nec Cæsaris socii, nec sui ipsius satis memor fuisse videtur; nam post tot victorias, post tot munimenta capta, post fusum humani sanguinis diluvium, post tot damna a Tartaris illata, fructus vix alius fuit reportatus, quam ut loca capta redderentur, & pristini Imperii utriusque fines manerent iidem. Taurunum (*Belgradum*, *Alba Græca*) belli sacrificium esse debuit; socio lnente suas suppetias. Pax macra.

Ozakovium, Cozinum, Asoffium (quanta nomina!) restituenda, sed ultimum dejectis munimentis, non amplius restituendis. Ne Russici Cosacci, aut Calmukii Turcicos Tartaros aut alios subditos infestent, interdicitur, & vicissim. Transgressores puniantur. Cubanenses Tartari sint liberi, & veluti limes utriusque gentis. Captivi sine lytro reddantur, exceptis, qui religionem mutarunt.

Articuli.

Naves Rufficæ Ponto Euxino abftineant. De cætero commercia libera funto. Si diffidia oriantur, per Gubernatores componuntor. Ruffi absque tributo in terram fanctam peregrinantor. Circa titulum Imperatricis conveniatur. Legati Ruffici excipiantur, ficut aliorum magnorum Principum. Ratificationis inftrumenta intra tres menfes Marchioni de Villeneuve Mediatori extraduntor.

Actum in caftris ad Belgradum 18 *Sept.* 1739.

Subfcripferunt Ludovicus Salvator Marchio de Villeneuve, nomine procuratorio.

Mehmet Pafcha, Magnus Vizirius. Rex Galliæ autem hujus pacis fidejuffor acceffit.

Villeneuve Mediator.

Nota. Tam Cæfar, quam Imperatrix Marchioni *Villanovano*, Gallico ad Sultanum Legato, in caftris Turcicis ad Belgradum præfenti poteftatem fecerunt, eorum nomine pacem componendi, fub refervatione tamen ratificationis. Conceptum autem fuit pacis, tam Cæfareæ, quam Rufficæ inftrumentum lingua Italica & Turcica.

3. Oct. fub eadem mediatione Gallica per eundem Procuratorem Niffæ adjecti funt articuli tres, qui ad fines determinandos fpectant, conventumque, ut ex parte Occidentali Borifthenis verfus Poloniam maneant limites, anno 1705 determinati: ex parte Orientali ad fontes Borifthenis a flumine Saliva ufque ad flumen Berda ducatur linea.

Nuptiæ neptis.

Dum pax ifta conficeretur, Petroburgi folennes nuptiæ contractæ funt inter Antonium Ulricum, Principem Brunfvico - Beveranum, natum 1714, & Annam, Imperatricis ex defuncta forore Catharina (Carolo Leopoldo Duci Mechlenburgico nupta) neptem, præfumptivam Ruffiæ hæredem, præfente etiam Elifabetha Petri I filia.

Erupit hoc anno proditio Doloruckiana, feu Dolghoruckiana, qua familia ifta, in exilium ejecta, conabatur Regimen mutare. Sed quia multi conjuraverant, facinore detecto, auctores capite plexi funt: quos inter erant ex principe Dolgoruckiana gente Bafilius pluribus antea legationibus perfunctus, Sergius, & Joannes, Bafilii fratres, quod proditionem non detexiffent, exilio multati: in quo Alexius, Catharinæ Petri II fponfæ parens, jam perierat.

Loco

Loco Osteinii Comitis Petroburgum venit Legatus Cæsareus Marchio de Botta, Marchio de Chetardie Gallicus. Crammus Brunsvicensis ob nuptias gratulatum venit.

§. 5.

Obiit Anna Imp. succedit Joannes pronepos. Mater Bironio dejecto tutelam arripit. Sed mox cum filio & marito a throno ad carcerem ducitur: Elisabetha, Petri I filia, ad coronam vocata. Holsatus successor declaratus. Procerum plurium ruinæ.

Anno 1740 obiit Anna Russorum Imperatrix, ætatis 47, Imperii 10. Ante mortem autem plures adhuc Nobiles cum Comite Wolinsky capitis damnavit ceu Majestatis reos; dein successionis ordinem præscripsit. 229. Obitus Imp.

Nominavit igitur successorem, ex ordine primogenituræ, *Joannem*, trium mensium infantem, suum ex Catharina sorore pronepotem. Quippe Catharina ex Carolo Leopoldo Duce Mechlenburgico genuit Annam, hæc ex Antonio Ulrico Beverano Joannem, destinatum successorem. Tutor ei datus Bironius, Dux Curlandiæ, apud Annam Imperatricem singulari valens gratia. In hanc Ordinationem jurare debuerant Primores Imperii. Successorem nominat Joannem pronepotem.

Mortua Anna Joannes proclamatus Imperator, eique homagium præstitum, & Bironio tutori ac Regenti Imperii jurata fides.

At grandium semper tragœdiarum theatrum fuit Moscovia. Vix Ernestus Bironius, ex nobili factus Comes, ex Comite Dux Curlandiæ, ex Duce supremus Imperii Russici Moderator, cum ecce! repente, versa fortuna, concubia nocte e lecto extractus, cum tota familia Schlüsselburgum captivus abducitur, atque Anna mater Joannis Imperatoris tutrix proclamatur, Beveranus vero pater Imperatoris supremus armorum Præfectus: edito *Manifesto*, quod vocant, Bironium, tametsi ab Anna Imperatrice renuntiatus fuisset tutor Imperatoris, merito tamen eo munere fuisse privatum, quod vix illud auspicatus plura contra leges Imperii egisset; Parentes Imperatoris, non sine comminationibus, habuisset despectui; pretiosa subtraxisset, ærarium expilasset &c. mortem propterea meritum, sed eam in perpetuum carcerem mutari, bonis tamen omnibus confiscatis. Biron tutor. Captivus. Mater tutrix.

Uuuu 2 Igitur

Aulam ordinat.

Igitur mater, suscepto pro vagiente in cunis filio regimine, Münchium primum post conjugem suum Imperii Ministrum dixit; Ostermannum, Procancellarii hactenus functum munere classium Præfectum, Zerraskium Cancellarium, Gallofkinum Procancellarium, Ernestum Münchii filium Aulæ Præfectum. Nariskinum, Kurakinum, Repninum, Gallovinum, Uschakovium, Löwenwoldum, Lapuchinum, aliosque dignitatibus & honoribus auxit. Romanzovium vero Cpolin legavit. Reliquis vero Aulis significandum curavit, Russiam, Austriæ junctam fœdere, Archiduci Mariæ Theresiæ missuram auxilia.

Ingens mutatio.

Obvallata sic Anna fixisse sibi & filio Fortunam videbatur. At protasis hæc duntaxat erat, quam post rerum involutionem horrenda mox excepit catastrophe; quippe anno sequenti 1741 5 Dec. *Elisabetha*, Petri I filia, cum militum cohorte conclave Tutricis Annæ ingressa, eam cum filio Imperatore & conjuge Antonio Ulrico primum in privatum suum domicilium, dein vero Rigam abduci jussit, ibique custodiri.

Captus Imp. cum matre, & patre, multisque proceribus.

Princeps vero Hasso-Homburgicus Elisabethæ nomine Münchium, Ostermannum, Gallofkinum, Löwenwoldum, Mengdenum, aliosque, quos utraque Anna præcipuis Imperii muneribus atque dignitatibus admoverat, comprehensos captivosque in custodiam abduxit.

Altera vero die, 6 Dec. Elisabetha convocato Senatu, Ordine Ecclesiastico, atque Ministris, sibi fidis, Imperatricem se dixit, applaudente populo.

Elisabetha Imperatrix.

Si mireris tam subitam revolutionem, cogita gratam apud Russos Petri I memoriam, in amorem filiæ redundantem: hujus dotes ad omnia summa natas: alienationem animorum a gente Teutonica, primas Imperii dignitates præripiente, inclinationem potiorem in Imperantem patrium atque domesticum, quam exterum, eumque infantem, invidiam Procerum, quos Anna neglexerat; non nullas denique *Chetardii* artes, quibus ut Russiam a ferendis Archiduci auxiliis averteret, & Suecum comparandum hostem, & domi turbandum aliquid forte putavit.

Ostermanni & Münchii machinæ.

Ut autem universæ Nationi, quo jure Elisabetha tam grandem mutationem suscepisset, apertius constaret, causas illius typo impressas vulgavit: nempe secundum testamentum Catharinæ matris suæ Imperatricis, anno 1727 defunctæ, sibi post Petrum II fuisse debitum thronum, Ostermannum autem, testamento illo suppresso, Annam Curlandicam studiis suis ad sceptrum promovisse, eique morienti

rienti successionis ordinem porrexisse, quo Annæ Mechlenburgicæ filiolus, duorum mensium pussio, Imperator declarabatur, atque hæc omnia Münchium auctorem habuisse aut adjutorem.

Imperium porro, novo constituto Senatu ad eum ferme modum composuit, quo tempore Petri I parentis sui erat comparatum. **Nova Aula.** Lecti Senatores, Trubezkius armorum Præfectus, Zerkasky Cancellarius, Tribunus Soltikow Aulæ Moderator, Zschenilchew, Uschakow, Gallowin, Kurakin, Nariskin, Galliskin &c. Ministri Aulæ. Negotiis externis præfectus Zerasky Cancellarius cum Procancellario Bestuchew, Gallowin & Kurakin.

Anno 1742 Elisabetha Imperatrix, cum esset cœlebs, ut futuræ successioni provideret, Carolum Petrum Ulricum, suum ex sorore Anna Petrowna nepotem, Caroli Friderici Holsato-Gottorpiensis Ducis filium, 16 tunc annos natum Petroburgum accivit, ad mores Russiæ educandum. Palatium illi cum Aula assignatum. Paulo post autem Imperatricem Moscuam comitatus est. Ubi coronatio summa cum solennitate peracta fuit. A Novogrodensi Archiepiscopo uncta est: coronam vero sibi ipsi imposuit, atque sceptrum & Pomum Imperiale in manus sumpsit.

Solennem hunc actum alter excepit, quo Princeps Carolus, ejurato Lutheranismo, Russicæ Religionis professionem in Ecclesia sub Missæ solenniis, coram tota aula edidit, crucem, sacras Reliquias & Imagines osculo veneratus; nomenque mutavit, dictus deinceps *Petrus Foedorowiz*, id est: Friderici filius. **Holsatus dictus succes-sor.** Unctus dein ab eodem Novogrodensi, *Magnus Princeps*, & *Successor in Imperio* ab Imperatrice est renuntiatus, tributo eidem etiam Imperatoriæ *Altitudinis* titulo. Finita Missa, omnes præsentes, crucem osculati, fidem eidem jurarunt. Paulo post a suo Holmiæ Legato nuntium accepit, se a Suecis quoque successorem in regno fuisse electum.

Ad finem anni Elisabetha Imperatrix per Comitem Bestuchef cum Anglia fœdus defensivum iniit. Si Russia bello petatur, mittet Anglia 12 bellicas, 700 tormentis, & 1560 viris instructas. **Fœdus cum Anglia.** Si Anglia invadatur, mittet Russia 10000 pedites & 2000 equites: vel pro his 500000 aureos Russicos, (*Rubel*) quorum unus duos florenos conficit. Si Russiæ bellum sit cum Turcis, Tartaris, aut Persis, Anglia non obligatur: neque Russia adversus Italiam, Hispaniam, & Lusitaniam.

Regina Hungariæ ab Elisabetha subsidia petiit, vi fœderis pristini; sed ob bellum Suecicum copiæ hoc anno impetrari non poterant. Promissa tamen pecunia.

Exules. Oftermannus, Münchius, Gallofkin, Löwenwold, aliique ad capitis fupplicium damnati funt; jamque educti fuerant ad ferale pegma, & Oftermannus caput fecuri fubjecerat, cum accepta vitæ gratia, omnes in exilium miffi funt: Dolgoruckii vero, adhuc fuperftites, revocati. Anna Mechlenburgica cum conjuge Brunfvico-Beverano, & duobus filiis adhuc Rigæ in Livonia cuftodita. Bironius, Dux olim Curlandiæ, & Ruffiæ Adminiftrator, tutorque Imperatoris, ex Siberia in mitius exilium translatus.

Chetardio, large ab Imperatrice donato, fuffectus Franciæ Legatus Dallion. Neohufius Caroli VII Cæfaris Legatus pariter Petroburgum venit; fed quia ejus litteræ Imperialem titulum Elifabethæ non tribuebant, non funt receptæ, donec adderetur.

§. 6.

Nuptiæ Holfati fucceſſoris cum Anhaltina. Chetardius & Botta Legati Sacrificium Status. Renovatio fœderis cum Auftria. Tarditas auxiliorum. Magni obitus. Cultus bonarum artium. Mittuntur tandem ad Rhenum fubfidia, fed mox pace facta redeunt. Mors Comitis Lafcy.

230. Ut nullus annus fit expers magnorum in Ruffia motuum turbarumque, dum exteri tumultus per pacem, cum Suecis initam, conquiefcunt, interna rurfus erupit proditio (*anno* 1743.)

Nova Confpiratio. *Lapuchina* Domus prioris jam confpirationis fufpecta, cumque Löwenwoldo, intimo fuo amico officiis & dignitatibus privata, affumptis in facinoris focietatem Beftucheffia aliisque fœminis, confilium coquebant, dejiciendi Elifabetham, & Annam Mechlenburgicam reftituendi. At fcelere detecto, aliis lingua exfecta, alii in exilium funt relegati.

Marchionis de Botta caufa. Arguebatur confpirationis particeps Marchio de Botta, Legatus Reginæ Hungariæ; quæ res, his præfertim temporibus minime opportuna, fimultatem quandam & diffidentiam inter utramque Aulam inducebat. Negabat Marchio, fe ullam in ea confpiratione habuiffe partem: fed id a fe actum tantummodo, quod in mandatis habuiffet, ut fcilicet Antonio Ulrico Brunfvicenfi, Reginæ cognato, ejusque conjugi Annæ ac prolibus libertatem ab Imperatrice Elifabetha

betha impetrare conaretur. Sed, dum Aula utraque *Manifesta* sua per Europam dispergit, longius prolata est negotii delicati compositio.

Chetardius ex Gallia Petroburgum rediit, valuitque pristina apud Imperatricem, obsequii memorem, gratia. Wichium Angliæ Legatum Tirawlejus sublevavit. Famosus Comes Woldemarus de *Löwendal*, qui ab anno 1737 Russiæ militaverat, missione impetrata, ad Gallica castra transiit; ubi mox promotus gestis inclaruit. Judæi tota Russia ejecti, interdicto reditu. De bello cum Suecis gesto, & pace hoc anno secuta, in rebus Suecicis dictum.

Anno 1744 venit Moscuam, ubi Imperatrix morabatur, Sophia Augusta, Anhaltino-Servestani Principis filia, destinata conjux Carolo Petro Ulrico, seu Petro Feodorovicio, Imperatricis ex sorore nepoti & successori declarato. **Sponsalia Anhaltinæ cum Petro Fœderovicio.**

9 Julii Græcam professionem Sophia edidit, assumpto nomine Catharinæ Alexiewinæ, & titulo Imperatoriæ Altitudinis. Sequenti dein die celebrata sunt publice sponsalia.

Variis suspicionibus agitabatur Russia. Et primo quidem, non satis Dünemündæ secure asservata videbatur Anna Mechlenburgica, cum conjuge Antonio Ulrico Brunsvicensi, & filiolo Iwane III, quem post Annæ Imperatricis mortem successorem in Russico throno proclamatum, indeque ab Elisabetha dejectum fuisse diximus. Nam separati sunt ab invicem. Et Anna quidem deportata est in Monasterium Insulæ prope Archangelopolin, conjux in arcem Ivano-Gradensem, haud procul Narva, filius Ivan in aliud Monasterium, metu videlicet, ne forte turbis exortis ad rerum clavum reducerentur. Hinc Imperatrix, rescissis omnibus actis, nomina eorum, ne ulla extet memoria, ubique eradi jussit: homagiorum & juramentorum formulæ flammis publice traditæ. **Separatio priorum Imperatorum.**

Hic metus in magnas pariter præcipitavit calamitates duos Marchiones magnorum Principum Ministros, Bottam videlicet, & Chetardium Gallicum. Et iste quidem, dum quadriennio abhinc Legatus esset, non parum contribuit, ut Elisabetha ad thronum eveheretur, quod Dux Ant. Ulricus nimium memor futurus crederetur gentis, ex qua ortus esset. Sed postea, cum Elisabetha Austriacis amicior esse videretur, quam Gallia forte exspectarat, Chetardius, quamvis jam nactus Legatum successorem Allionem, in Moscovia tamen privatus quodammodo substitit. **Chetardii.**

Cum autem suspicio in eum caderet, quod adversus Imperatricem aliquid machinaretur, jussus est Russia excedere, exutus insigni-

bus

bus Ordinis S. Andreæ, & donis pretiosis, quibus eum Elisabetha, ceu optime de se meritum, exornaverat. Cum in Galliam venisset, quo eum querela præcesserat, assignatum sibi locum exilii invenit, factus Sacrificium Status.

Et Bottæ fata. Haud multum dissimile fatum obtigit Marchioni de Botta; qui, cum Austriacus in Russia Legatus esset, visus est in Ant. Ulricum, Reginæ Hungariæ propinquum, ejusque conjugem & filium propensior, quam delicata illa & suspiciosa Moscoviæ tempora ferrent, intercedens etiam pro eo dimittendo libero, & in Germaniam remittendo. Elisabetha ad Mariam Theresiam querelam detulit, petiitque, ut causa illius cognosceretur. Faciendum id, ut Russia servaretur amica. Indicta primum Marchioni domestica custodia; dein vero in arcem Græcensem abductus est, simulque jussus Rosenbergius Reginæ in Russia Legatus significare, displicere Aulæ Viennensi, quæ Botta egisset, ac propterea tamdiu eum captivum fore, donec Imperatrix Russiæ libertatis gratiam eidem impertiat. Elisabetha satisfactum sibi asserens, Marchionem dispositioni Reginæ permisit; quæ eundem liberatum in Italiam ad legionem suam dimisit, ubi rursus in causa Genuensi varia fata expertus est.

AulæMinistri. Dum Imperatrix Moscuæ degebat, vices ejus Petroburgi egit *Lascius* Hibernus Comes, & sub eo Repninus Princeps. Alexius Bestucheff erat Cancellarius Imperii, Romanzovius Vice-Cancellarius, Gallicinus ab Intimo Consilio: Carolus & Gustavus Bironii, Bismarckius, & Schönbergius e captivitate dimissi liberi. Antiochus Cantimir Princeps Russiæ Legatus Parisiis obiit. A Neuhausio Legato Cæsareo delatus Elisabethæ Imperatricis titulus.

Petuntur Russica auxilia. Anno 1745 Austria & Saxonia ab Imperatrice petierunt auxilia, vi fœderis; sed Rex Borussiæ effecit, ut neutras partes sequeretur; quantumvis Saxo, ceu Vicarius Imperii Romano-Germanici Principem Feodorovicium ratione Ducatus Holsato Gottorpiensis, data venia ætatis, Majorem declararet; qui dein solennes cum Sophia Anhaltina nuptias celebravit, præsente etiam hujus matre.

Fœdus Defensivum ictum Sueciam inter & Russiam. Ab Allioone Legato Gallico delatus Elisabethæ titulus Imperatricis, quo facto, ad alloquium fuit admissus. Tirawleo Legato Anglico successit Hyndfordus, natione Scotus: Gyllenborgo Sueco Barkius: Gersdorffio Saxoni Pezoldus, Rosenbergio Austriaco Bretlachius.

Obiit

Obiit magnus ille Russiæ Cancellarius Henricus Ostermannus, gente Westphalus, in Siberiensi exilio, 66 æt. anno: Gollovinus, Zernichevius, Wisniacovius, magni in aula viri, eandem carnis viam sunt ingressi. **Obitus Ostermanni**

Anno vero sequenti (1746) humanæ vitæ comœdiam clausit Anna Mechlenburgica; cujus mater erat Catharina Joannis Zari filia, Petri I neptis ex fratre: nata 1718, nupta Antonio Ulrico Principi Brunsvico-Beverano 1739. Ex eo genuit anno 1740 Ivanem, quem eodem anno Russiæ Imperatrix Anna, utpote suum ex sorore pronepotem, Imperii hæredem declaravit, sub tutela Bironii Curlandiæ Ducis. Bironium Anna, Ivanis mater, stravit, Annam Elisabetha, Petri I filia, 1741. Abducta Anna primum Rigam in custodiam, dein separata a conjuge & liberis in Monasterium anno 1744 detrusa, ubi in flore ætatis obiit, felicior futura, si relicto mundo versatili, Monasterium ultro fuisset ingressa. **Et aliorum.**

Jam anno 1726 Carolus VI Cæsar cum Catharina, Russiæ Imperatrice, fœdus defensivum inierat, vi cujus, cum Russia a Turcis bello premeretur, Turcam in Pannonia aggressus est, ingentia propterea damna passus. Æquissimum proin erat, ut orto post mortem Caroli VI gravissimo de successione Austriaca bello, Russia vigore ejusdem fœderis, Reginam, undique pressam, adjuvaret. Sed tum Russicæ turbæ, tum causa Bottana, tum potentes Reginæ hostes, sufflaminabant implementum fœderis ad annum usque 1746, quo renovatum est. **Russicorum subsidiorum tarditas.**

Vi hujus fœderis Russia pro casu invasionis mittet Reginæ & Imperatrici Mariæ Theresiæ 30000 armatas, puta, 20000 peditum, 10000 equitum, donec quies sit reducta. Totidem mittet Regina invasæ Russiæ, ea tamen limitatione, ne Russicæ copiæ ducantur in Italiam, aut contra Regem Hispaniæ, nec Austriacæ in Persiam. Excipitur etiam casus, quo pars implorata proprio bello esset implicita. Pars implorans transitum per alienas terras procuret. Præfectus copiarum auxiliarium subjectus sit supremo Duci partis impetrantis: salva tamen religione, pœnis, & belli usu secundum Nationum consuetudinem. Lites a Commissariis utriusque partis judicentur. Neutra pars (NB.) sine præscitu & consensu alterius inducias aut pacem ineat. Legati in aulis exteris sibi mutuo sint auxilio. Perduellibus nullum præbeatur asylum, sed extradantur. Reges Poloniæ & Angliæ ad hoc fœdus invitentur. **Renovatur fœdus.**

Quamvis autem hoc fœdus debeat esse perpetuum, & etiam successores ligare, statuuntur tamen more fœderum 25 anni; qui sane hoc

hoc anno 1762, quo Petrus Feodoroviz, successor Elisabethæ, ab eo descivit, necdum sunt elapsi. Subscripsit nomine Imperatricis Mariæ Theresiæ Joannes Franciscus Baro Bretlachius, supremus vigiliarum Præfectus, Legatus, Petroburgi; nomine vero Elisabethæ Imperatricis Alexius Bestucheff, Cancellarius Russicus. Secutæ sunt ratificationes utriusque Imperatricis.

Obierunt 1. duo fratres Bironii Carolus & Gustavus, agnati Ernesti Ducis quondam Curlandiæ, & Russiæ pro Ivane III Administratoris. 2. Basilius Dolgoruckius Mareschallus Castrensis, consilii bellici Præses, cum familia sua variis fatis clarus, æt. 79, agnatus ejus Sergius Dolgoruckius, Catholicam Religionem amplexus, in patriam redux Græcam profiteri coactus est.

Imperium & artes promovet. Elisabetha Imperium, patris sui exemplo, optime terra marique ordinavit, non minus in politicis quam militaribus, erectis variorum operum fabricis, metallorum fodinis, in Siberia maxime, mire cultis, commerciis ad florem perductis. Litteraturæ quoque & Academiæ scientiarum & artium eximie favit, auctis illius proventibus, ut ad 53298 aureos Russicos, quorum quilibet duos Imperiales constituit, ascenderent, unita etiam eidem artium & rerum naturalium Camera, magna per incendium damna passa. Universam Russiam geometrice dimetiri, & geographice descriptam in Atlantem Russicum 19 mapparum referri jussit; cumque Stöllero Franconi Professori Academico mandasset, ut ultra Siberiam peninsulam Kamschaca exploret, inde redux nuntiavit, se Asiam cum America ea ex parte deprehendisse conjunctam.

Hollandi tractatum commerciorum cum Russis erigere volebant, sed Anglis clam obsistentibus nihil impetrarunt.

Nova fœdera. Anno 1747 conata est quidem aula quædam femina discordiæ inter Suecos & Russos ratione finium spargere, ne isti Reginæ Hungariæ promissas copias auxiliares possent mittere. Sed tempestatem dissipavit Anglia, quæ non modo accessit fœderi defensivo Russo-Austriaco, sed peculiarem etiam cum Moscis subsidiorum tractatum pepigit Petroburgi per Legatum suum Hindfordum, cui accesserunt Batavi.

Russia promittit, se hoc adhuc anno 30000 virorum ad fines Livoniæ promoturam, & 50 triremes paratas habituram. Pro his solvet Anglus 100000 librarum Anglicarum. Adjecta alia conventio circa modum & tempus has copias transmittendi per Poloniam & Moraviam. **Lentitudo Russorum.** Verum hoc anno istæ tam tarde coibant, & sequenti tam lente procedebant, ut vix non in proverbium abiret, quo de lento homine dicebatur: *properat, sicut Russi.* Jaco-

Jacobus Keith, Scotus, jam a tempore Petri I militaribus in Russia obsequiis bene meritus, missione impetrata, ad Regem Borussiæ transiit. Frater ipsius, qui cum Prætendentis filio in Scotiam solverat, volebat in Moscovia fratri succedere, sed ab Anglico Legato tam atris coloribus fuit depictus, ut nihil obtineret.

§. 7.

Intellecta pace redeunt Russi, felices, quod putarint, se timeri. Lis de finibus. Lascy obitus. Bellum cum Borusso. Obit Imperatrix. Succedit nepos Petrus III, qui fœdus rumpit, & cum Lutheranismum vellet introducere & omnia mutare, depositus & extinctus est. Uxor vero coronata.

Anno 1748 Elisabetha Imperatrix secundum subsidiorum tractatum Anglorum & Hollandorum stipendiis misit 30000 armatorum per Poloniam & Germaniam, adversus Gallos militaturos, Duce Repninio Principe. Verum cum tardo itinere versus Rhenum pervenissent, pacem Aquisgrani conclusam intelligunt. Quare, unde venerant, redeundum fuit. Id autem solatii & honoris secum reportarunt, quod crederent, adventu suo perterritos Gallos, e medio victoriarum in Belgio cursu in pacem fuisse abreptos. 231. Redeunt unde venerunt.

Toto anno 1749 Imperatrix cum Petro Ulrico Duce Holsatiæ, suo ex sorore nepote, quem Petrum Foederovicium ac Magnum Principem appellabant, in urbe Moscua residebat, atque rem maritimam in eum statum, quo sub Petro I patre suo fuerat, redegit. Pedestrem quoque exercitum, auctum probeque instructum in Finniam misit, ut paratus ibidem excubet adversum Suecos, cum quibus longa ac molesta de Finniæ limitibus erat contentio. Borussus Sueco favit, visusque simultatis cum Russia causam aut accepisse aut quærere. Certe Legati utrinque, Principe non salutato, discessere. Lis de finibus.

Cum dein anno 1751 mortuo Friderico Suecorum Regi suffectus esset Adolphus Fridericus Dux Holsato-Gottorpiensis, intensa fuit sollicitudo Russiæ, ne novus hic Rex introductam in Suecia regiminis formam mutaret, & independentem sibi potestatem arrogaret, data is solenni fide Imperatricem ab hac cura absolvit, atque sic pax & concordia fuit firmata.

Obiit hoc anno clarissimus Heros Petrus *Lascy*, Gubernator Rigæ, natus in Hibernia; Gallicam dein militiam secutus, Russiæ denique obsequiis se addixit, ad armorum imperium summasque di- Obit Lascy Comes.

 gnitates

gnitates pro suis meritis & constanti in Elisabetham fide, ad cujus coronam non parum contulit, promotus. Obiit anno æt. 85, in Religione Catholica, quam semper, etiam inter Schismaticos, eximie coluit. Filium reliquit, supremi Ducis Legatum, in Saxonia militantem, fratremque in Hispania Tribunum.

Comitem Rassumonowskium in supremum belli Ducem a Cosaccis electum, Imperatrix singulari cum solennitate confirmavit Moscuæ. Qui dein Kioviam profectus amplissime fuit receptus.

Bellum cum Borusso.

Cum anno 1756 Borussiæ Rex in Saxoniam & Bohemiam moveret, Elisabetha Imperatrix Russiæ vi antiqui fœderis defensivi obligatam se credidit, Reginæ Hungariæ, Bohemiæ &c. & Electori Saxoniæ assistere. Comparato igitur missoque, quamvis lente, prout Russorum ferme mos fert, exercitu, egregiam fidelemque navavit operam, tametsi fortassis in aula esset Russica, qui non eandem ac Imperatrix voluntatem circumferret, ut ea, quæ circa Bestuchefium, Apraxinum &c. & post mortem Elisabethæ acta sunt, videtur tralucere.

Designati autem sunt belli Imperatores, primum Apraxinus, dein Fermorius, postea Soltikofius. Gesta autem eorum ac belli rationem postea in appendice latius aliquantum explicabimus.

Obit Imperatrix.

Annus 1762 grandem Moscoviæ multationem attulit; nam 5 Januarii obiit Elisabetha Imperatrix, Petri I filia secundogenita, post Petrum II nepotem ex fratre Alexio & Annam consobrinam (dejecto Joanne III infante) proclamata Imperatrix anno 1741, Moscuæ coronata 1742, nata 1709. Imperavit feliciter annos 20, vixit 52, desponsa fuerat anno 1727 cum Duce Holsato-Eutino; sed eo ante nuptias mortuo cœlibem vitam duxit, virago summis virtutibus ornata.

Petrus III degener.

Successit *Petrus III* seu Foederovicius, Carolus Petrus Ulricus appellatus, antequam ejurato Lutheranismo Græcam Religionem assumeret, Elisabethæ ex Anna sorore, Duci Holsato-Gottorpiensi nupta, nepos, jam ante ab Elisabetha matertera hæres Imperii designatus.

At is tristi suo fato prælusit, dum status & religionis systema subvertere nisus est. Nam imprimis, ruptis fœderum vinculis, socios deseruit, atque cum Rege Borussiæ primum inducias pepigit, dein etiam pacem. Revocatus, qui cum Austriacis se conjunxerat,

Fœdus rumpit.

e Silesia cum copiis Zernicheffius; redditæ Borussiæ & Pommeraniæ urbes, tanto sanguine & labore partæ; assumpta militaris forma

normaque Boruſſica; dono accepta a Rege legio Siburgica, tantaque amicitia imbibita, ut copias ſuas cum Boruſſicis conjuncturus videretur, aut Dano propter Holſatiam illaturus bellum.

Adhæc illuſtres exules, Bironium, Curlandiæ quondam Ducem, & Imperii Ruſſici Adminiſtratorem, ab Anna conſtitutum, Münchium, ſupremum ante belli Imperatorem, aliosque Lutheranos homines e Siberia revocavit, ac præcipuis muneribus ornavit. **Exules Lutheranos revocat.**

Denique, quod infelici Principi cervicem fregit, magna erat in Lutheranos, qualis olim erat, propenſio; nam templum illis erexit, in quod, deſertis Ruſſorum Eccleſiis, cum iisdem precaturus conveniebat frequens. Cum autem Archiepiſcopus Novogrodenſis intercederet, in exilium miſſus eſt. Plures alias mutationes circa Clerum & Monachos molitus eſt, ut adeo ſpeciem præberet alieni a ritibus Græcis animi, timereturque, ne Lutheranam ſenſim religionem induceret, propter politicas quoque novationes apud gentem, moris ſui tenacem, exoſus erat. **Lutheraniſmum conatur introducere.**

Conſpiratione igitur inita, Catharina, Petri III Imperatoris uxor, Imperatrix publice eſt proclamata, ejus vero ſeptennis filius, Paulus Foederovicius, quem ex Petro III ſuſceperat, hæres & ſucceſſor Catharinæ matris. Acta hæc ſunt 9 & 10 Julii 1762. **Deponitur.**

Petrus quidem, throno dejectus, omnia tentavit, ut ruinam ſiſteret, ſed Ruſſi omnes ejus conatus præverterant, & pauci Holſatæ (600 duntaxat erant) quos apud ſe habebat, impares erant, ut impetum ruentem cohiberent. Octo ſolummodo dies Petrus calamitati ſuæ ſuperfuit, 17 Julii extinctus, anno ætatis 34, Imperii menſe octavo. **Extinguitur.**

Igitur *Catharina II* (*Alexievina*) Petri III conjux, Joannis Auguſti Ducis Anhaltino-Serveſtani (*Anhalt-Zerbſt*) filia, nata anno 1729, Græcam Religionem anno 1745 in nuptiis profeſſa (Sophia Friderica Auguſta antea appellata) thronum Ruſſicum conſcendit, ac Moſcuæ coronata eſt anno 1762. Pacem cum Boruſſo initam primum improbavit, dein vero ratam habuit. **Catharina II coronatur.**

Anno 1763 *Bironio*, quem ab exilio revocaverat, Ducatum Curlandiæ, a Carolo Saxoniæ Principe poſſeſſum, jure poſtliminii reſtitui voluit, miſſis in Curlandiam copiis. Multa ultro citroque dicta & ſcripta, de quibus memoratum aliquid in Polonicis. **Bironium Curlandiæ reſtituit.**

CAPUT XVIII.

De rebus Turcicis & Persicis.

§. 1.

Qualis successio. Bellum frequens cum Mosco. Crisis de pace. Moream occupant. Bellum pace Passarovicensi finitum.

212. Modus succedendi. Anno 1703 Mustapha II, qui anno 1695 patruo suo successerat, a Turcis ob ignaviam est depositus, & in ejus locum intrusus Achmetes III frater junior, quamvis haberet Mustapha filium. Ex quo videas, Turcas, licet hactenus ex stirpe Osmanni I semper suos Imperatores desumpserint, nullatenus tamen servare ordinem primogenituræ, sed, uti persæpe contigit, præterito filio, fratrem mortui aut depositi vel etiam strangulati ad Imperii coronam vocare, indeque rursus ad depositi filios redire. Hoc ut evitarent Imperatores, fratres suos agnatosque interimere, aut perpetuis includere carceribus consueverant.

Studium pacis. Quietem tunc aliquam Europæ indulsit Mustapha atque Achmetes, & sane mirum est, barbaros datæ Carlovici fidei adeo fuisse memores tenacesque, ut totis 14 annis, quibus bellum Hispanicum tenuit, quoque Principes Christiani in mutuas strages fuerant armati, eandem sancte observarent; cum facile seditione Hungarica in rem suam uti, & incrementum capere potuissent.

Anno tamen 1710 bello cum Moscis sunt collisi. Confirmata quidem anno superiore fuerat pax Carlovicensis, sed ea conditione, ne Zarus se opponat reditui Sueciæ Regis per suas ditiones; hanc autem conditionem impletam non fuisse querebantur Turcæ, cum in finibus collocatæ fuerint Moscorum copiæ, ad eundem intercipiendum. Suberat alia quoque causa, quæ Ottomannos ad bellum denuntiandum permovit; quia scilicet Russi plures ad mare nigrum arces ac munitiones construxerant. Bellum Russicum.

Anno

Anno 1711 Petrus Magnus Moscorum Dux in Moldaviam cum 80000 profectus, a Turcis & Tartaris cinctus, eas in angustias fuit redactus, ut ferro aut fame sibi pereundum cerneret, nisi pacem rogaret. Obtinuit illam ea lege, ut Assacum redderet, munitiones, recens constructas demoliretur, Polonorum rebus se non misceat, neque Cosaccorum aut Tartarorum. Sueco liberum in suas ditiones transitum permittat. *Asof.*

Reprehendunt Politici Vizirium grandis erroris, atque imprudentiæ, aut potius prævaricationis, quod corruptus pecunia tam opportunam occasionem Moscos delendi neglexisset, eosque dimisisset, antequam conditiones essent impletæ: una die reparari potuisse cladem ad Pultavam, reduci Carolum in suum regnum, Stanislao rursus imponi coronam: Imperium Ottomanicum in Moscoviam extendi. Zarum promissis non stetisse, Carolo exuli permanendum in Turcia: nec reductam occasionem rei tam bene gerendæ per depositionem Vizirii. **Crisis de Pace.**

Cum igitur Zarus non omnes pacis leges impleret, Sultanus arma resumpsit, donec anno 1712 sollicitantibus Anglis & Batavis nova pax Constantinopoli est confecta; conventum, ut Carolus Rex reducatur: Zarus copias Polonia deducat, aliaque addita, quæ in Russicis memoravimus. Sed & hæc conventio effectu fuit destituta. Perrexit Zarus reditum Sueco intercludere, Poloniam milite suo continere, Pomeraniam infestare. **Quam Zarus non servat.**

Quare Achmetes excandescens, protensis caudis equinis, ad bellum revertitur: sed lente illud initio fuit administratum. In Venetos, pace Carlovicensi fracta, versa belli consilia. **Turcæ Moream rapiunt.**

Nam anno 1715 sui securos aggressi Turcæ, duorum mensium spatio totam Moream, pacis fiducia minus provisam, expugnarunt, cum duabus urbibus, quas in regno Candiæ Veneti retinuerant, Suda videlicet & Spinalonga.

Qua autem fortuna bellum hoc gravissimum a Mosco, Venetis & Cæsare sit gestum, & relicta Turcis Morea per inducias Passarovicenses anno 1718 finitum, in Hungaricis retulimus.

§. 2.

§. 2.

Rebellio Miriwveisii. Rex trucidatus. Tamas filius a Mosco, Miriveis a Sultano auxilia petit. Uterque addicit, sed in suum commodum. Esref occidit Miriveisium & regem se dicit. Turcas vincit. Tamas per Kulicamum Esreffum vincit & perimit. Turcas profligat. Achmetes a throno ad carceres, Mahometes e carcere ad thronum.

233. Turcæ & Mosci in Persiam. Anno 1723 & sequentibus, cum Miriweisius Candahariæ Princeps adversus Regem suum rebellis, Persiam invasisset, Turcæ & Mosci sub prætextu Regem throno dejectum juvandi exercitus suos in fines Persiæ miserunt, sed decerpendo provincias pro se ipsis in turbido piscari visi sunt. Hoc certe anno Turcæ Carducensem in Georgia provinciam occuparunt. Quos progressus Mosci ad Caspium mare fecerint, alias est memoratum. Altera quidem Natio alterius in Oriente incrementis invidebat, sed, quod dici solet, ensis ensem in vagina retinebat.

Pluribus deinceps annis bellum Persas inter & Turcas fervebat, parte utraque egregie cædente cæsaque, urbs Tauris a Persis amissa, receptaque.

Miriweisii rebellio. Persiæ autem regnum hoc tempore prope eversum fuit; nam provinciarum præfectis aliis alibi tumultuantibus, *Miriweisius* Candahari provinciæ ad magni Mogolis fines satrapa, cum *Aguanis* suis, rebellione excitata, urbibusque passim sub jugum missis, ad ipsa Ispahani (quæ caput regni est) mœnia penetrat.

Rex peremptus. Sophus Rex Persiæ (*Hussein* appellatus) longo pacis otio & voluptatibus enervatus, resistendo impar fugam arripuit; sed inde retractus a rebellibus, oculisque orbatus, cum duobus filiis barbara crudelitate perimitur, tertio filio, eoque natu minimo (quem *Sophum Tamas* appellant) furori subtracto, qui deinceps gravissimas inter difficultates cum rebellibus varia fortuna bellum gessit.

Sophus Temas. Misso is Petroburgum usque Legato, a Petro I auxilia petiit. Addixit ille prolixe, numerosumque exercitum in Persiæ fines per Wolgam, Astracanum Casanumque regnum adduxit. Sed sibi non Sopho provincias conquisivit, prout alias dictum. Miriveisius contra usurpator regni & prædo publicus, missa Constantinopolim Le-

Legatione, cum honore excepta, subsidia petiit, impetravitque: sed pariter sibi militatura.

Obiit quidem circa annum 1725 Miriweis, ab *Esreffo*, agnato suo, ut narratur, interemptus, sed nulla inde Persiæ quies, Esreffo Miriweisii locum occupante, regiumque sibi titulum arrogante. Sopho Tamas per montes & deserta vagante cum exili manipulo ex Christianis potissimum constante. Esreff cum Turcis congressus, anno 1727 gravi eos ad Taurim clade affecit. Tandem vero pax inita. Esreffus agnitus Rex Persiæ. Turcæ autem pluribus locis aucti sunt. Esreff.

Anno 1728 Sultanus, bonarum artium amator, exemplo hactenus in Turcia non viso, typographiam Cpoli erigi curavit, opponente se licet Mufftio, qui id religioni noxium censebat. Cusi mox libri lingua Turcica, Arabica, Persica.

Anno 1730, postquam Sophus Tamas, per *Kulicanum* Esreffo ad internecionem cæso & interempto, Ispahanum Thronumque paternum receperat, urbes, ab eodem Esreffo Turcis cessas, repetiit: cumque reddere nollent, bellum eis denuntiavit. Accepta Cpoli denuntiatio, redditaque, protensa cauda equina. Sultanus ipse, præludens ruinæ suæ expeditionem suscepit. Sophus Tamas, vel potius Kulicanus, ipsius belli Præfectus, cum 50000 obviam processit, atque ad urbem Taurim ingenti Turcas clade prostravit. Impetu capta Tauris. Octo Tartarorum millia a Turcis ad Persas transgressa. Totus exercitus Turcarum aut cæsus, aut in præcipitem fugam aversus. Kulican Turcas profligat.

Tristis hic nuntius Cpolin perlatus, in tantam plebem furiosam egit rabiem, ut quidam, sublato Mahometis vexillo, turbam ad rebellionem concitarent. Huic conjuncti Janitsari, caput Vezirii, & aliorum duorum Ministrorum deposcebant. Sultanus furorem his victimis satiandum sperans, misit. At effera plebs, carcere perfracto, Mahometem, depositi Mustaphæ II filium, eductum throno imposuit, Imperatorem vero suum Achmetem III, postquam 29 annos sceptrum tenuerat, in eundem carcerem detrusit. Sultan. in carcerem. Mahomet e carcere ad thronum.

§. 3.

Rebellio Cpoli recrudescit. Tamas Sophus, erutis oculis in carcerem trusus a Kulicano, & ejus filius infans throno impositus. Accipit a Turcis, & strenue reddit verbera. Consternatio Cpoli. Vizirius depositus. Bonneval Apostata, Ragozi obitus.

834. Mahometes V, Achmetis nepos, postquam 29 annos in carcere jacuerat, a Muftio coronatus, ne se absente nova seditio recrudesceret, Seraskierum adversum Persas misit, donec Vizirius esset constitutus.

Principi Ragozio, uti & Comitibus Bonnevallio, & Marsiglio, qui ad Turcas confugerant, pristina vitæ subsidia confirmavit.

Villenovanus Legatus Christianissimi Regis Peræ, Cpolis suburbio, magna solennitate celebravit nativitatem Delphini. Illuminatum erat ejus palatium multis, more Turcico, varii coloris, ampullis & lampadibus vitreis. Tormentorum e navibus Gallicis explosione datum festivitati initium. Dicta a P. Quardiano Capucinorum panegyris, cantatus hymnus Ambrosianus, cum omnibus exteris Oratoribus hospites adhibiti mensæ 250. Christianis mancipiis (ad duo millia erant) missa ad triremes cibaria, exhibita a Turcis comœdia.

Rebellio altera. Anno 1731 turbulentum adhuc erat Turcarum Imperium; nam, cum auctores seditionis, superiori anno excitatæ, plecterentur, caritatem etiam alimentorum multi quererentur, bellumque a Persis, religionis consortibus, in Christianos transferri postularent, nova rebellio coaluit. Conglobata tria millia de plebe per urbem tumultuabantur, sed novus Vizirius, prælato Mahometis vexillo, 3500 armatos in eos duxit, & plerosque occidit. Primorum etiam Ministrorum capitibus, velut pilis, lusum.

Tamas a Kulicano in carcerem datus. Bellum Persicum variante fortuna gestum est. Bis cæsi Persæ, semel Turcæ. Tamas autem Rex in vitæ licentiam diffluens, turpem & Persicò nomini indignam cum Ottomannis pacem iniit, iisque quartam propemodum Persiæ partem ignavus cessit. Quam ob rem anno sequenti a Kulicano, supremo suo armorum Præfecto throno dejectus, & oculis orbatus in carcerem ductus est; ejus vero filius Abas III quinque mensium infans Rex proclamatus.

Kuli-

Kulicanus tutor Regis & administrator regni a Turcis provincias, per noxiam pacem a Sopho Tamas cessas, repetiit, cumque recusassent reddere, bellum eis denuntiavit. **Fisus ad thronum.**

Sultanus, convocato *Divano*, seu supremo suo consilio in *Seraglium*, seu palatium suum, & deliberatione de bello gerendo habita, omnes per Asiam *Bassas*, id est, provinciarum Gubernatores, adversus Persas valido cum exercitu procedere jussit, cui Osmanem *Seraskierum* sive Ducem præfecit; cum magni *Vezirii*, seu primi Ministri, cujus alias est majores exercitus regere, præsentia in Aula turbata esset necessaria. **Kulican in Turcas.**

Haud procul Bagdado commissum anno 1733 atrox prælium, quo tanta clade profligati sunt Persæ, ut Kulicano nihil superesset, quam simulata petitione pacis ad reparandum exercitum tempus lucrari. Quod ubi est consecutus, invasit Turcas, sui velut securos, grandemque ab iis reportavit victoriam. Culpa rejecta fuit in Principem Tartarorum, qui prædando retardati serius advenerant. Quo minus Kulicanus victoriæ fructus legeret, obstitit novus exercitus, a vicinis Bassis in subsidium missus. Id tamen effecit hæc clades, ut Turcæ bello Polonico miscere se non possent. **Clades datæ acceptæque.**

Annus 1734 nullo justo prælio fuit insignitus. Velitationibus secundis agebant Persæ, &, Bagdado incassum tentato, Taurin cum aliis præclaris urbibus expugnarunt.

Comes Alexander Bonneval, Tribunus quondam Cæsareus (quem ob delicta in carcerem datum, indeque elapsum ad Turcas confugisse alias diximus) abjurata religione Christiana, hoc anno, assumpto Achmetis nomine, circumcisus fertur, magna in sceleris præmium apud Sultanum valiturus gratia. **Bonneval Apostata.**

Kulicanus anno 1735 Bassam Temicensem in Georgia oppressum gravi strage prope delevit. Tum vero adversus majorem multo & præcipuum Ottomanorum exercitum progressus, parta insigni victoria, immanem ei cladem intulit, cadentibus in acie 14 Bassis cum ipso Kiuperlo, supremo Turcarum Duce, castrisque direptis, omni opulentia plenis. In ærario castrensi 180000 thaleri leonini dicuntur inventi, quos Kulicanus inter strenuos suos pugiles distribuit. **Kulican profligat Turcas.**

Ad nuntium tantæ stragis tota Cpolis intremuit. Ali Bassa Magnus Vezirius depositus, suffectus Ismael, qui tamen & ipse post lapsum duorum mensium fuit deturbatus. Cum necdum satiaretur rabies furentis populi, sed Sultani quoque corona nutaret, is 50 rebellibus jussit caput demeti, aliis fauces elidi, aliis in exilium

 ejectis.

ejectis. Kulicanus victoria usus, Tifflin, & Irvanum, permunitas urbes Musulmannis eripuit.

Obitus Ragozi. Obiit hoc anno Franciscus Leopoldus Princeps Ragozi Radossi in Turcia, anno ætatis 69, constans semper in fide Catholica. Anno 1701 e carcere Neostadiensi elapsus, reliquam ætatem in exilio egit. Conjugem habuit ex Domo Hassowanfridensi. Josephus filius natu major mortuo patre Neapoli in Galliam profugit ad conjugem Bethuniam.

§. 4.

Kulican Rex Persiæ sub nomine Schach Nadyr cum Turcis pacem componit, restitutis finibus, qui ante bellum fuerant. Persicum bellum excipit Russicum & Hungaricum.

1735. Cum durante hoc bello Persico Russi identidem apud Fulgidam Portam instarent, ut Tartarorum irruptiones in Russicas provincias earumque deprædationes coerceret, facileque appareret, Moscovitas illas non ultro inultas laturos, ne simul cum duabus potentissimis gentibus sibi bellum esset, omni studio in id incubuit, ut bellum cum Persis qualicunque pace finiretur.

Nec Kulicanus, ad solium Persiæ jam evectus, ut vulnera Persiæ, per tot annorum tumultus inflicta, persanaret, alienum a pace, si honesta offerretur, animum habuit.

Pax cum Persis. Sancita igitur pax ea lege, ut fines utriusque Imperii essent iidem, qui ante bellum & turbas Persicas fuerant: ut Persis Meccam ad sepulchrum Mahometis secure & absque vectigali peregrinari liceat: Kulicanus Rex Persiæ agnoscatur: Russi, gens alienæ sectæ, a pace ista sint exclusi. Quam conditionem Kulicanus contra fidem datam adjici passus est. (*anno* 1736.)

Cæterum, licet Persæ non minus quam Turcæ sint Mahometani, altera tamen gens alteram pro hæretica habet, quia Turcæ Omari, Persæ vero Ali interpretationem Mahometis sequuntur.

Finis belli Persici initium Turcis fuit belli Moscovitici; quod supra in Historia Russica fuit relatum.

Niemerovii congressus. Anno 1737 magno Legatorum apparatu inchoatus est congressus *Niemerovii* urbe ditionis Polonicæ pro pangenda pace Russos inter & Turcas, conciliatore Cæsare; sed cum Turcæ Asoffum repeterent, nullamque satisfactionem pro damnis præteritis, & securitatem

tatem in futurum præstare vellent, solutus est, bellumque acrius recruduit, Cæsare etiam in partem tracto, qui Turcis denuntiavera per Dalmannum, suum Cpoli Legatum, nisi pacem facerent, fœdere cum Russis se arma arripere coactum iri.

Magnus Vezirius depositus, quod Ozakovio non subvenisset. Idem fatum subiit successor, quod bellum non satis feliciter gereretur, idem aliis; ut adeo ortum inter Veziriorum & occasum vix possis distinguere. Tantas mutationes traxit furor populi Cpolitani & metus Sultani; qui, tametsi summa potestate imperet, tamdiu tamen, prout tot funesta exempla demonstrant, coronam gestat, quamdiu plebi & Janitsaris placuerit. Unde non raro Ministros etiam optimos plebejo furori suæque securitati immolare cogitur. Depositus etiam Tartarorum Chamus, quod lineam Præcopensem negligentius defendisset. **Bellum cum *Moscis*,**

Bonnevallius Apostata infamis Josephum Ragozium ex Gallia Cpolim pellexit ea spe, quod Sultani auxilio his belli motibus Transylvaniam sit recepturus. Sultanus, cum Principatum dare non posset, Principem dixit. Edito scripto Hungaros & Transylvanos sollicitavit Ragozius, sed hoc adhuc anno desideriis & spebus suis fuit immortuus.

Cæterum expeditio adversus Cæsareos nimium fortunata Turcis fuit, cæsis ad Banialucam, Cossavam, ad Timocum, & in Valachia dispersis Christianis copiis: Seckendorffio propterea in quæstionem vocato; prout in *Hist. Hungariæ* memoratum. **Et Cæsare.**

Anno 1738 Turcæ Ussizam, Novam Orsovam cum gemina arce, Meadiam, Semendriam expugnarunt. Legatus Gallicus, Anglicus & Hollandicus, pro pace, cum Cæsare & Russia intercessere. Sed Musulmanni Assoffium & Ozakovium repetebant, Cæsari nihil restituturi. Bellum igitur prosequi placuit sub novo Vezirio Mehemet Bassa: qui adversus Cæsarem missus est ad Danubium & Savum cum præcipuo exercitus robore, in Russos Tartaris ferme tantum expeditis.

Anno 1739 Ottomanni sub Vezirio Ali Bassa, occupatis jam accessibus, Belgradum expeditionis suæ finem statuebant. Suspicatus id Wallisius ad *Krotkam*, pagum inter Belgradum & Semendriam medium, se opponere constituit; sed Turcæ, hoc consilium subodorati, prævenerunt, locoque ibidem & sibi & tormentis suis, quorum ingentem vim secum traxerant, electo, subeuntes ex saltuum & rupium faucibus Cæsareos ita exceperunt, ut ingentem eorum stragem ederent, fugientesque persecuti etiam a Belgrado depelle- **Strages ad Krotkam.**

Belgradum amissum. rent, atque ad hoc, novis operibus permunitum, &, ut creditum, invincibile propemodum munimentum tota vi expugnandum incumberent. Secuta est pax, pro Christianis sane dura. Amissum (Bannatu Temeswarino excepto) quidquid pax Passarovicensis attulerat. *De quo videatur Hist. Hung.*

§. 5.

Vizirius depositus ob pacem Belgradensem. Kulican Mogoria Imperatorem debellat, & vectigalem reddit. Ab Oriente in Occidentem reversus Turcas profligat.

236. Anno 1740. Plebs Cpolitana seditionem excitavit adversus Magnum Vezirium Mehemet Bassa, quod victoria Kroskana non melius sit usus, sed pacem cum Christianis pro opportunitate temporum nimis macram inierit. Sultanus & sapientiores, quamvis satis perspicerent, pacem cum duabus potentissimis nationibus non potuisse gloriosam magis utilemque confici, præsertim propter Belgradum & Orsovam reportatam, Vezirium tamen, ad sedandas populi turbas deponi oportuit, atque ad gubernationem Geddæ amandari. In illius locum successit Nisange Bassa.

Vezirius depositus.

Alexander Gika, qui ad Belgradum interpretis munere fungebatur, Princeps Moldaviæ a Sultano fuit renuntiatus. Monumentum vero Chozim a Russis fuit rursus Turcis traditum. Tartarorum Principi suffectus Selimus Girey.

Quamvis anno 1741 Sultanus non levi tentatione pulsaretur ad invadendum, in illis Christianorum turbis Bannatum saltem Temesinum, sanctimonia tamen pacis Belgradensis generose eandem vicit, toto tempore belli Austriaci quietus.

Digresso Ulefeldio Pecklerus remanet Cpoli Interpres.

Bassa, qui præpropere Chozimum Russis tradidisse fuerat accusatus, cute de corpore detracta, elisoque gutture periit, bonis omnibus publicatis. Ulefeldio Constantinopoli digresso, remansit *Pecklerus Residentis*, ut vocant, titulo. Romanzovius vero, post compositas varias de titulo & ceremoniis litibus, Cpolin ingressus est Legatus Russicus. Bonnevalius Præfectus Ægypti renuntiatus esse dicitur.

Anno 1742 jam iterum depositus Vezirius, Rhodum relegatus est in exilium; quia per avaritiam odiosum se reddidit apud Sultanum & populum.

Anno 1743 recruduit bellum Persicum; quia Turcæ nolebant tradere ultimi Sophi filium, qui ad eos confugerat, cum Kulicanus coronam arripuit, & Persis negabant liberum Medinam accessum ad sepulchrum Ali, cujus interpretationem sequebantur Persæ, Turcæ vero Omari. Kulicanus seu *Schach Nadyr* aliquot in Turcomannia, & Diarbeckia loca eripuit. Igitur Cpoli caudæ equinæ e palatio Imperatoris sunt protensæ, copiæque in Orientem missæ.

Antequam autem hæc fierent, Kulicanus expeditionem in provinciam Candaharum suscepit, cujus famosi Miriweisii filius se Regem dixerat, atque hoc debellato in Magni Mogolis Imperium exercitum infudit, eique victo & capto coronam quidem restituit, sed plura regna & provincias detraxit, ac potentissimum Imperatorem sibi vectigalem fecit. Filius autem ejus Tartaros ad mare Caspium Persiæ subjecit. Kulican in Mogoriam.

Anno 1744 continuatum est bellum Turco-Persicum. Rex Kulicanus Nadyr cum 150000, ut fertur, armatis Babylonem movit (quæ *Bagdatum* hodie appellatur) eamque, omissa oppugnatione corona cinxit. Turcæ vero Sephium, qui ad eos confugerat, Regem Persiæ proclamarunt, ut eo nomine factiones in Persia excitarent. Continuatio belli Persici.

Anno 1745 Sultanus Achmeti Seraskiero Mahometem, Bosniæ Bassam, substituit; qui pugnandi avidus, Persas obvallatos aggressus, ingenti strage affectus est. Turcarum 30000 cæsa dicuntur, cum ipso Mahomete belli Imperatore. Contremuit iterum Cpolis ad nuntium cladis, & prope a seditione aberat. Accessit grande incendium officinæ navalis, quo 18 bellicæ cum omni apparatu nautico conflagrarunt. Cæsus Turcæ.

Anno 1746 pax inter Persas & Turcas fuit conflata, cujus basis statuitur determinatio finium utriusque Imperii, qualis priore sæculo sub Amurathe IV fuit. Plura etiam statuuntur de unitate religionis; & peregrinationibus Meccam, quam Turcæ & Persæ sacram habent, quia in ea natum credunt prophetam suum Mahometem, & Medinam, ubi sepultum putant. Pax.

§. 6.

§. 6.

Kulican sectam Turcarum profitetur. Induciæ, pace Belgradensi 1739 initæ, ad 30 annos prorogatæ. Illustres Viziriorum & Bassarum ruinæ. Bonnevalii interitus. Kulicanus peremptus. Schach Adil Cidarin rapit, non sine novis motibus. Mahometi V succedit Osmanes III, & huic Mustapha III. Periculum Melitæ ob navem Turcicam.

237. Kulicani secta.

Hactenus Turcæ & Persæ, quamvis utrique Mahometem & Alcoranum colerent, tanquam hæreticos se invicem insectabantur, quia Turcæ Sonnisticæ erant sectæ, quæ Omari interpretationem sequebatur, Persæ vero Siatisticæ, juxta Ali diversam Alcorani interpretationem. At vero Kulicanus Sonnisticam Turcarum sectam professus, in tota Persia illam introduci voluit. Hinc Muftius pacem cum Persis, ceu religionis sociis, urgebat, & arma in Christianos converti voluit. Sophium autem, quem Regem Persiæ antea Turcæ proclamaverant, perpetuo carceri incluserunt.

Sophus in carcere.

Penckleru s, qui Cpoli residebat, tanquam Orator extraordinarius Cæsareus est deputatus, ut Sultano Francisci I electionem ad Imperatoriam dignitatem nuntiaret. Sed quia in litteris mandati visebatur titulus *Regis Jerosolymæ*, non fuit admissus, donec alias litteras Vienna obtinuisset.

Tractatus commerc. cum Turca.

Anno 1747, postquam Mahometes V facta cum Persis pace, copias suas ex Asia reduxerat, periculum fuit, ne, conversis in mutuam perniciem Christianorum Principum armis, Hungariam invaderet. Sed Penckleri Cæsarei, Porteri Anglici, & Neplefii Russici, Legatorum industria effectum, ut induciæ, anno 1739 ad Belgradum initæ, ad 30 annos prorogarentur. Imo tractatus etiam commerciorum cum Porta initus a Cæsare ratione Florentiæ, moxque naves onerariæ ex portu Liburno Cpolin trajectæ sunt.

Castellanes Legatus Gallicus, quod negotia cum Porta minus feliciter gessisset, cum Desallerio est commutatus. Russicus graviter questus de iterata Tartarorum Crimensium in Ucraniam irruptione. Citatus Cpolim Chanus, tanquam Vasallus, & reprehensus, quod inquietos & rapaces suos subditos non magis contine-

ret.

ret. Misere hoc anno prope Cpolim periit famosus Comes Alexander *Bonnevalius*, transfuga & turpis Apostata, æt. 75, sub nomine Osmanni Bassæ; cujus vitam degenerem quidam scripsit. Solymannus filius ejus adoptivus hæreditatem petiit, quam Vizirius obsignaverat. Moldaviæ Princeps (*Hospodarem* appellant) a Sultano præfectus Valachiæ, & hujus Princeps, mutatis clypeis, Moldaviæ. Piget scribere, depositum Vizirium, pluresque Bassas ac Ministros Aulæ Ottomannicæ; quia nihil frequentius, quam ascensus & descensus. Sed non Turciæ duntaxat, sed mundi est genius, ut adeo dici possit non raro, quod Tullius quondam, dum Julii Cæsaris tempore plures brevi Consules Romani fuissent evecti dejectique, dixisse fertur: *properemus gratulatum, dum adbuc est Consul.*

Interitus Bonnevallii.

Mundi genius.

Grande hujus inconstantiæ, & humanarum dignitatum, sursum deorsum euntium, documentum est etiam Persia. Quantas illa vel solo dimidio hoc sæculo tragicas mutationes revolutionesque vidit! *Kulicanus Nadyr*, magnus ille bellator, alterque Tamerlanes, qui Persia subjugata, Sophis Regibus dejectis, Esreffo tyranno interempto, Magno Mogoriæ Imperatore sub jugum misso, Magno Turcarum Monarcha sæpius devicto, atque ad pacem adacto, Persiæ solium apicemque gloriæ scanderat, hoc anno 1747 Ispahani proprio in palatio, a suis Ducibus barbare fuit interemptus, & quidem consilio & mandato sui agnati *Ali Kulicani*, qui per gradus, parricidali sanguine cruentatos, ascendit ad thronum Persicum, *Schach Adil*, quod Justum dominatorem signat, assumpto nomine; qui mox ad Sultanum Oratorem misit, ut pacem confirmaret. Lue contagiosa, quod frequens, Cpoli grassante, Imperator, Muftio deposito, urbe excessit, sequentibus Legatis exterorum Principum. (1748.)

Schach Nadyr interemptus.

Schach Adil.

In locum Mufti depositi, Mahometes V suffecit Effatum Effendi; qui tamen mox anno sequenti, quia cum Vezirio non conveniebat, Synopen ad mare Euxinum in exilium migrare debuit.

Novus Persiæ Rex Adil, solium per cruentatos gradus ascendens, bello est appetitus a nepote Kulicani; qui tamen ad Taurin prælio victus est. (1749.)

Novæ Persiæ turbæ.

Suecia, conquesta per Legatum de bellico in Russia apparatu, fœdus cum Turcis renovavit (1750.)

1752. Obiit Princeps Wallachiæ Georgius Gika, Græcanicæ religionis. Principatum vero emit a Sultano ejus filius Mathias Woda. Mehemetes Vizirius, ad sedandum populi tumultum deposi-

tus, Cairo in Ægypto præfectus est. Anno sequente Hollandis Mercatoribus, ad preces Legati, permissum, ut Cpoli templum erigerent.

Obit Mahomet V.

Anno 1754 obiit *Mahomet V* Turcarum Imperator, æt. 59, Imperii 25. Vizirius, Janitsarorum Præfectus, Turcicæ superstitionis Præses, cum Imperii Cancellario, aliisque Ministris præcipuis Sultanum renuntiarunt *Osmanem III*, defuncti fratrem, anno 1699 natum, Principem mansuetum, & amantem pacis; quod, ut etiam Mustapha III successor, satis demonstrarunt bello ultimo, dum nullis flabellis ad frangendam pacem impelli se permiserunt. Apud Turcas nulla coronatio est usitata: sed post juratam Alcorano & Mahometi fidem Muftius, tanquam supremus sacrorum antistes, novo Imperatori acinacem circumdat.

Succedit frater Osmanes III. pacificus.

Petrus *Schwachheimius* in munere Legati Cæsarei sublevavit Henricum *Pencklerum*, qui 14 annis apud aulam Turcicam illud gesserat.

Annus 1755 præter Muftium quatuor Vizirios depositos vidit, totidemque novos, aula æstus instar marini influxus & refluxus agitata. Mirum, tales a mortalibus Appeti Dignitates, quæ dum oriuntur moriuntur.

Melitæ periculum ob navem Turcicam.

Bello ultimo, inter Europæos Principes anno 1756 exorto, Turcia se non immiscuit, fide induciarum sancte servata. Annus tamen 1760 facile magnum potuisset excitare incendium. In navi Turcica, quæ singulis annis tributum in Archipelago colligit, vehebantur 70 Christiana mancipia. Hæc cultris armata, 300 Turcas, qui erant in navi, aggressi, alios occiderunt, alios, ut in mare prosilirent, adegerunt, navique potiti, velis explicatis, Melitam eandem deduxerunt, cum præda non exigua.

Sultanus ira commotus minitatur Insulæ excidium, nisi navis illa sibi ocius restitueretur: cumque Melitenses navem retinerent, magnum classiarium apparatum instruit. Verum conciliatore Gallico Legato, restituta a Melitensibus navi, tempestas conquievit; quamvis Equites jam ex omni Europa Melitam fuissent evocati, seque Insula ad fortem & magnanimam defensionem, reparatis munimentis, præparasset.

Quan-

Quanta autem fide Turcia pacem servabat cum Christianis Principibus, bellis se se atterentibus, tantum turbarum eidem concivit plurium Bassarum rebellio, & Persiæ, a 40 jam annis perpetuis motibus agitatæ, vicinia.

Imperarunt autem hoc sæculo Sultani, Mustapha II ad annum 1704, Achmetes III ejus frater ad annum 1730, quo fuit depositus. Sultani. Mahomet V, Mustaphæ II filius, ad annum 1754, Osmannus III, ejus frater. Mustapha III, Achmetis III depositi filius, qui ab anno 1757 in hodiernam diem feliciter imperat. Ultimus erat suæ familiæ; jam vero natus est ei filius ingenti cum plausu & jubilo totius Constantinopolis.

§. 7.

Concilium Montis Libani. Anno 1738.

Huic synodo orthodoxæ interfuere, cum Patriarcha Antiocheno Præside, 14 Episcopi Maronitæ, duo Syri, totidem Armeni, multi Abbates, aliique de Clero, Ecclesiæ Romanæ unito, plures. Recepta in illa Decreta, a Sacra Congregatione de Propaganda Fide eidem proposita: actumque de limitibus & divisione Diœcesium: de subsidio, Episcopo conferendo, dum sacros Ordines confert, & sacrum oleum distribuit. Quia scilicet propter Turcarum persecutiones & oppressiones non habebant Episcopi, unde viverent. 238.

Benedictus XIV Romanus Pontifex anno 1741 hanc Synodum confirmavit, prout in Constitutionibus hujus Pontificis Parte XI, memorabitur, sub clausula tamen, in Approbatione Conciliorum Orientalium consueta, quod scilicet Pontifex per eam approbationem nihil derogatum velit Constitutionibus Antecessorum suorum Ecclesiæ Universalis Antistitum, & Conciliorum Generalium Decretis super ritibus cæterarum Nationum.

CAPUT XIX.

Compendium Belli novissimi.

Art. I.

Bellum Borusso-Austriacum, ab anno 1756 inchoatum.

839. Bellum grave, & in hanc usque diem magna animorum viriumque contentione gestum, quodque omnem prope Europam (ut fert hodiernus bellorum usus) in partes traxit, brevi, quod soleo, stylo adumbrare aggrediar. Origo illius ex novo orbe accersita. *Acadia*, Borealis Americæ pars, Gallos inter Anglosque, incertis limitibus, controversa, gentem utramque bello collisit, cœpto ab Anglis direptione navium.

Origo Acadia.

Cum autem metueret Anglus, ne Gallus, Batavis medias partes amplexis, Hannoveranas provincias invaderet, cum Borusso sub initium anni 1756 Westmonasterii *fœdus* iniit, 4 articulis comprehensum, quibus Germaniæ securitati cavetur, ut, si exteri copias in Germaniam ducerent, pars utraque junctis viribus resisteret. Subscripserunt pro Rege Angliæ Hardvicus Cancellarius, Granvillus Arcani Consilii Præses, Hollesius Dux de Neucastle Thesaurarius, Holdernesius Status Secretarius, & Toxius pariter Secretarius Status. Pro Rege Borussiæ vero Michelius Legatus.

Fœdus Anglicum.

Gallia hoc fœdere se peti rata, 1 Maji 1756 Versaliis *Neutralitatis* Tractatum iniit cum Imperatrice & Hungariæ, Bohemiæ &c. Regina, cui & ipsi fœdus illud Angliæ cum Rege Borussiæ non admodum placuit. Conventum, ut Regina turbis Americanis se non misceat, sed cum Gallia amicitiam servet, neutrique parti se addicat; Rex vero Christianissimus nec Belgium nec alias Reginæ provincias aggrediatur. Quod etiam Regina respectu ditionum Galliæ promittit.

Eadem die Versaliis additus est tractatus *mutuæ defensionis*, in neminis præjudicium, sed ad firmandam magis inter utrumque contrahentem pacem & amicitiam, conservandamque Europæ quietem. Novem constabat capitibus.

Gallo-Austriacum.

I. Sit

I. Sit perpetua & ſeria amicitia & unio inter Regem Chriſtianiſſimum, & Reginam Hungariæ, Bohemiæ &c. eorumque hæredes & ſucceſſores, provincias, & ſubditos, ſine omni exceptione, aut quocunque prætextu.

II. Pax Weſtphalica, omnesque poſtea inter utramque Majeſtatem initi tractatus pacis confirmantur, acſi de verbo ad verbum eſſent inſerti.

III. Regina pro omnibus terris & dominiis, quæ rex in Europa poſſidet, ſpondet cavetque, ſolo præſenti bello, inter Galliam Angliamque excepto.

IV. Rex vero promittit, omnia regna & dominia Reginæ ſecundum ordinem Sanctionis Pragmaticæ contra quoscunque invaſores defendere.

V. Vi mutuæ hujus ſponſionis & cautionis pars utraque unitis viribus ad pacem conſervandam incumbet, atque ad avertendam invaſionem hoſtilem officia ſua pro viribus interponet.

VI. Si autem bona officia non ſufficerent, pars altera invaſo cum 24000 viris armatis aſſiſtet; excepto tamen rurſus præſenti bello, Franciam inter & Angliam exorto.

VII. Hæc ſubſidia conſtent 18000 peditibus, & 6000 equitibus, mittentis ſumptibus alendis. Pars impetrans vero illis de hybernis providebit, illique liberum ſit, pro illa militia pecunias exigere, de menſe ad menſem ſolvendas, ita, ut pro mille peditibus 8000 floreni Rhenani mittantur.

VIII. Pars utraque ſibi reſervat jus, alios quoque huic tractatui, qui mere eſt defenſivus, aſſociandi.

IX. Hunc Tractatum utraque Majeſtas propria manu ratum habebit, & intra 6 menſes ratificationes mutuo commutentur, vel adhuc citius, ſi fieri poſſit.

Subſcripſerunt nomine Regis Rovilleus Status Secretarius, & Petrus de Bernis Abbas Metenſis; nomine Reginæ vero Comes Georgius Stahrenbergius, Cæſarearum Majeſtatum apud Chriſtianiſſimum Regem Orator.

Additi ſunt duo articuli ſeparati. 1. Quod neutri parti debeat eſſe præjudicio, quod alterius nomen priori loco in hoc tractatu ſit poſitum. 2. Neque, quod lingua Gallica fuerit conceptus.

Jam antequam Tractatus iſte eſſet concluſus, menſe videlicet Aprili, Gallica claſſis ex portubus Breſtano & Telonis Martii excurrit, atque a Duce Richelio *Minorica* fuit expugnata, cum Por- Minorca.

tu Magonis & S. Philippi munimento, cum ingenti Anglorum dolore, quem sensit Bingius, eorum architalassus, morte multatus.

In Germania interim vere & æstate fervebat apparatus belli. Borussus Horneburgi in Principatu Halberstadiensi 40000 castra posuit: in Bohemia quoque & Moravia colligebatur miles.

Regina autem per suos apud exteras aulas Ministros palam est contestata, Tractatum cum Francia initum mere esse defensivum, sparsos autem rumores de contentis in eo privatis articulis, de Silesia recuperanda, de electione Romanorum Regis, deque causa Principis Hassiæ conversi, omni carere fundamento. Collectas aliquas in Bohemia & Moravia copias ad nullius læsionem pertinere, sed propter ingentes belli apparatus, quos Rex Borussiæ faceret, in omnem casum aggressionis, ad vim vi repellendam, præparatas.

Rex Borussiæ vero copias Bohemicas, & Russicas, Curlandiæ imminentes, obtendens, per Klinggräfium, suum Viennæ Legatum, declarari præcise postulavit, an bellum sibi hoc vel sequenti anno sit inferendum. Mirata Regina, cum stabilem pacem, & non ad unum duntaxat, vel alterum annum extensam, iniisset, super præciso hoc postulato, respondit, videri Regem hoc, coronata inter capita inusitato, quæstionis modo, bellum quærere; cum pax inter eos Dresdæ constans esset sancita, neque data sit Regi causa ad ejuscemodi diffidentiam. Cæterum nullum cum Moscovia pactum esse initum ad invadendum Regem Borussiæ.

Borussus in Saxoniam. Rex hac declaratione non contentus, cum, & sibi & militiæ suæ ingenti confisus, bellum appetere videretur, tribus agminibus, quorum unum ipse, alterum Ferdinandus Princeps Brunsvicensis, tertium Beveranus ducebat, in Saxoniam movit, totamque, nemine obsistente, occupavit, ut provincias suas ex hoc latere, ut ajebat, tegeret, restituendam, ubi præsenti defunctus esset periculo, sacri instar depositi. Sed an depositi leges observatæ fuerint, judicent alii.

Ut hunc in Saxoniam ingressum orbi probaret, necessitatem opposuit præveniendi Austriacos, & terrarum suarum securitati prospiciendi, optare se, propediem adesse felicem horam, qua illam Electori possit reddere. Quantas autem deinceps misera Saxonia sit passa calamitates, notius est, quam ut referre sit necessum.

Quin illico in Bohemiam irrueret, remoram aliquam injiciebat miles Saxonicus, in castris ad Pirnam munitis se continens, quia nihil a tergo volebat intutum relinquere. Quæ mora *Brunio*, quem

Regina

Regina belli Imperatorem designaverat, spatium aliquod concessit, ut posset ad tutandos fines legiones adducere. Castra autem metatus est ad Budinum.

Cum igitur Rex cerneret, Saxones in castris, natura & arte permunitis, hinc Königsteinio, inde Sonnensteinio tectos, montibusque ita esse obvallatos, ut temerarium foret, eos aggredi, parte exercitus ad illos includendos relicta, cum altera in Bohemiam progressus in ipsis finibus ad Petrovaldam, repulsis ter a Peronio Borussis, damnum passus est. In Bohemiam.

Tandem vero 1 Octobris (1756) ad *Lobosicium* oppidum uterque exercitus in conspectum venit, commissaque pugna admodum cruenta, de qua pars utraque victoriam sibi attribuit. Dicebant Borussi, quamvis magno sibi labore & sanguine, ob depellendos ex collibus & vinetis Austriacos hæc pugna, a septima matutina ad secundam usque pomeridianam continuata, constiterit, victoriam tamen penes se stetisse, cum Austriacos acie depulerint, multisque eorum cæsis, 700 cum Lobcovicio captivos abduxerint. Pugna Lobosicia.

Austriaci negabant, se acie excessisse, sed tota nocte in eadem perstitisse, primumque altera die in castra Budinum se recepisse, quia annonam suam & impedimenta in iis reliquissent: Borussos numero fuisse multo superiores, & ignium celeritate continua obstitisse, quo minus Austriaci plenam referrent victoriam: plures tamen hostium cecidisse, Regemque ipsum mox in Saxoniam se recepisse, expertum robur militiæ Austriacæ: magnam laudem tribuunt etiam Odonello Hiberno, & Radicato Pedemontano, qui in acie cecidit.

Quin imo Brunius cum selectis octo millibus expeditionem mox in Saxoniam suscepit, ut inclusum Saxonicum exercitum liberatum sibi associaret. Sed, quamvis Austriaci per plures dies in loco conjunctionis condicto exspectarent, Saxones tamen non comparebant; unde illis, omnium rerum penuriam passis, ad castra Budinum recedendum fuit, effectu salubriter destinata destituente.

At caro stetit Saxonicis copiis sua mora, sive eam impossibilitati, sive corruptæ fidei imputes; nam, cum evadere tentassent, a Borussis circumfusæ, captivas more militari se tradere coactæ sunt. Sed Borussi in fidem Regis adactas, sua sub signa coegerunt, deplorabili sane & exitiali fato florentis exercitus. Rex nihilominus suos ex Bohemia eductos, ubi aerem minus salubrem senserant, per Saxoniam in hyberna distribuit. Saxones obruuntur.

Rex

Rex vero Poloniæ, postquam Saxones Borusso se dediderant, cum filiis, Xaverio, & Carolo, Varsoviam abiit, Regina cum Principe Electorali Dresdæ remanente, atque ad calamitates forti animo ferendas pectus obfirmante.

Interea vero, dum hæc in Saxonia & Bohemia agebantur, alius Borussorum exercitus, qui 33 cohortibus & 55 turmis constabat, *Schwerino* duce e Silesia in Bohemiam prorupit, cui oppositus erat Princeps *Piccolomineus*. Nulla inter eos justa conserta pugna, plures tamen acres velitationes, fortuna ferme alternante, quin pars altera posset alteram loco opportuno depellere. Austriaci autem ad Reginæ-Gradecium, Borussi vero ad Jaromirium castra, ex quibus utrinque procursum, collocaverant. Tandem vero hyeme appetente, Schwerinus cum suo milite Glacium & in Silesiam ad stativa rediit, Austriacis in Bohemia persistentibus.

Art. II.

Prosecutio Belli anno 1757.

§. 1.

Bellum Austriaco-Borussicum.

240. Neque tamen quieta vel hyems fuit. Variis procursionibus actum, commissaque velitaria certamina. Prima Januarii 1757 *Lascius* (magni illius 1750 in Russia defuncti Mareschalli filius) ad Ostricium Borussos oppressit. 20 Febr. *Maquirus*, natione Hibernus, excursionem in Lusatiam apparavit, misso cum levioris armaturæ milite, Löwensteinio, Lichtensteinio, & Laudono, qui, ad Hirschfeldam in Lusatia velitari cum Borussis concursu, rem fortiter gesserunt, & feliciter, ad Zittaviam usque propulso hoste.

Parabatur inter hæc strenue bellum, ad expeditionem anni 1757 traductæ in Bohemiam Italicæ & Belgicæ copiæ, auctæ Hungaricæ, duæ legiones a Moguntino & Herbipolitano submissæ, singulæ legiones Equestres mille capitibus constare jussæ. Suppletos solerter hiatus, quos bellum prioris anni intulerat, commutati aut redempti captivi. Aliquot legiones Ulanorum ex Polonia cum quatuor Saxonicis adductæ, hisque omnibus supremus belli Imperator impositus *Princeps Carolus*, Cæsaris Frater, ex Belgio advectus, cui Brunius datus

Carolus Princeps belli Imperator.

datus Legatus: Kollovratus Moraviæ præfectus. Accesserunt Nobilissimi Volones, Xaverius & Carolus Saxoniæ Duces, Principes, Bipontinus, Mutinensis, Ludovicus Würtembergicus, ac demum etiam ipse Dux regnans Würtembergiæ cum legionibus suis; quæ tamen, cum invitæ adversus Borussum irent, non exiguas ei molestias facessebant.

Nec minus Borussus, quamvis jam alias copiis abundaret, impigre se armavit, præsertim per Saxoniam, quæ & argentum & supplementa contribuere non parce jubebatur, sacro deposito strenue in usum verso. Nec deerant volones insignes, Dani, Batavi, Baruthani, Brunsvicenses. Instruxit etiam quatuor levioris armaturæ procursorum agmina, contra Hungaros, Croatas, Sclavonios, sub Noblio, Mayrio, Kalbeno, Angello Italo, tribunis.

Austriaci 20000 sub Principe Armbergio ad Egram collocaverant, ut Dessavio opponerentur, ad Chemnitium metanti. Quippe Rex Borussiæ quatuor agminibus in Bohemiam movit; quorum primum, quem dixi, Dessavius Egram versus ducebat, plus terroris, quam vis illaturum. Alterum Rex ipse in Montem Album ad Pragam ducebat. Tertium sub Beverano ex Lusatia in Bohemiam irrupit, atque 21 Aprilis ad Reichenbergam Austriacos in fugam compulit. Quartum Schwerinus ex Silesia duxit, atque ad Pragam cum Rege se conjunxit.

Sexta Maji ad *Pragam* cruentum omnino commissum est prælium. Rex dextrum cornu tuebatur, Schwerinus lævum; in hoc tanto impetu Austriaci invehebantur, ut, multis cæsis, ter illud repellerent, ipsum *Schwerinum*, quo Ducem & bellatorem majorem Rex non habuit, exanimem sternerent; sed hac ratione, cum Austriaci in dextro cornu fugientem hostem insequerentur, divisa fuit ala dextra a sinistra; quod, cum cerneret Rex, in mediam vacuitatem se injecit, atque, advocatis novis copiis, totum cornu circumdedit, tantaque vi incubuit, ut victores fugam circumspicere coacti, qua cuique patebat via, diffugerent; pars tamen eorum aliqua, viam per medios hostes sibi aperuerunt, ut cum sinistra ala conjuncti, cum illa Pragæ, ad eam defendendam, sese injicerent, reliqui vero dispersi Beneschavii rursus se congregarunt, atque sub Beckio non levem hosti plagam intulerunt.

Pugna Pragensis.

Sverinus occumbit.

De numero cæsorum & captorum nihil certi statui potest; quia, sicut amat contingere, pars utraque cladem suam minuere, & alteram augere satagit. Hoc certum, quod plurimi utrinque ceciderint, sauciatique fuerint; quos inter etiam erat *Brunius*, paulo post defunctus Pragæ.

Et Brunius.

Obtenta hac victoria Rex Pragam obsidione cingere conatus est. 19 Maji majora ad eam oppugnandam tormenta sunt advecta. Quia autem magna exercitus pars in urbem confugerat, non audebant Borussi irruptionem tentare, sed tormentis & ignibus missilibus non tam munimenta, quam domus quatiebantur. Facta est quidem terna eruptio e civitate, sed quia Borussi suggestibus circum urbem erectis, tormenta undique in subeuntes habebant disposita, non magnum inde emolumentum capi poterat.

Obsidio Pragæ.

Interea autem, dum Pragensis obsidio ferveret, *Mayerus*, notus procursor, per Bohemiam, Palatinatum, Franconiam vagatus, cum aliquot millibus per horrea annonaria sparsit incendia, & tractum Norimbergensem, Schwobacensem, Fürthanum, Hohenloensem, aliosque vicinos hospitatione militum, & exactionibus oppressit (solo agro Baruthano immuni) donec a Bambergensi & Herbipolitana militia terris istis depulsus, ad Regem in Bohemiam rediit, simulque Danubium, Nicarum, Mænum ab ingenti, quem incusserat, metu, aliquantum liberavit.

Mayer procursor.

Creditur, hæc expeditio, quæ plus terriculamenti, quam virium habuit, a Rege adornata, in vindictam, quod Comitia Imperii Ratisbonæ, reclamantibus licet vehementer quibusdam Protestantibus, bellum in Borussum, ceu Imperii invasorem, per majora multo suffragia decreverint, *Triplo* pro rata imperato.

Ex eodem fonte profluxit altera Borussorum in Thuringiam, adversus Erfordiam maxime, suscepta expeditio prædatoria. Tradita urbs, præsidio in arcem confugiente. Exacta vis ingens pecuniæ, quæ cum repræsentari non posset, abducti obsides.

Interea pugna *Planiana* seu *Collina* rerum statum vehementer immutavit; quippe post prælium Pragense 16000 Austriaci, qui in dextro cornu strenue dimicaverant, ab hoste circumfusi, aperta sibi ferro via, cum re tormentaria & impedimentis Beneschavium penetrarunt, eisque jungebantur Moravicæ copiæ, atque illæ, quas Marefchallus Leopoldus Comes *Daunius* ex Austria recens adduxerat, & quæ sub Piccolomineo steterant, ut adeo justum 50000 constituerent exercitum. Cum hoc Daunius, supremus ejus Præfectus & *Nadastius* Equitum Magister quartis castris inter plures velitatio-

Daunius Dux collecti exercitus.

nes

nies ad Planianum pervenit. Rex Borussiæ, relicta ad obsidionem Pragæ copiarum parte, prælii percupidus supervenit. Commissa itaque pugna acerrima. Repressi septies incurrentes Borussi, magna cum strage. Pugna Planiana.

Videbatur magnanimo Regi, victoriis assueto, impossibile, tergum hosti vertere; sed tandem, ni totum vellet immolare exercitum, Austriacæ virtuti cedendum fuit, relicta huic plena victoria (18 *Junii* 1757). Secundum relationem Austriacam Borussus uno hoc pertinaci prælio amisit viginti virorum millia; ex quibus 6500 in acie occubuerunt; capta supra septem millia; 3000 desertores recepti, cum 22 signis militaribus, 45 tormentis majoribus, multisque curribus armamentariis & annonariis. Ex Austriacis non ultra 6000 desiderata memorant.

Magna ex illa die Daunii fama, uti etiam Nadasti, (qui cum decem, ut fertur, millibus Equitum ultima impressione facta, fessum hostilem fregit exercitum) aliorumque Ducum, quorum virtus bellique peritia enituit. Aliam, ab hac relatione diversam ediderunt Borussi, jacturam suam minuentes.

Magnitudo tamen victoriæ ex nullo certius, quam effectu potest colligi. Soluta mox Pragæ obsidio, ubi jam ultima prope erat cibariorum caritas. Tribuni Keith castra, quæ in Monte Albano habebat munita, a Carolo Principe in fugam compulsa, 800 Borussorum cæsis, 1100 sauciatis. Præterea 1800 ægri ac vulnerati relicti dicuntur, octo machinæ majores, aliusque locuples belli apparatus. 380 a *Laudohno*, fugientibus insistente, capti. Soluta Pragæ obsidio.

Abacto sic Borussico exercitu, 44000 Austriacorum Praga egressa, cum Dauniano victore exercitu se conjunxerunt; atque expugnata Gabela Borussos tota Bohemia expulerunt. Quin *Zittavia*, a Putkamero Pomerano defensa, in bustum ferme conversa, atque ad deditionem compulsa, in interiora Lusatiæ, pluribus urbibus interceptis, penetratum, Borusso ubique cedente. Borussi Bohemia pulsi. Austriaci in Lusatiam.

Sed non modicum detrimentum Austria passa est jactura Maximiliani Ulyssis *Brunii*, seu *Browni*, ex vulnere, in pugna Pragensi accepto, 26 Junii Pragæ mortui. Ex nobili atque Catholica Hiberniæ familia erat oriundus. Pater ejus anno 1690 cum Jacobo II patria egressus, Cæsari deinceps militavit. Filius ejus Ulysses, natus anno 1705, per varios militiæ gradus ad summum armorum imperium est eluctatus; quod in Italia & Bohemia præclara cum laude gessit Aurei Velleris Eques, Gubernator Transylvaniæ, ac postea, ad bellum Borussicum evocatus, Pragæ præfectus est. Obit Brunius.

Janus in Silesia.

Baro *Janus*, excubiarum Præfectus, Protestanticæ licet professionis homo, Domui Austriacæ fideli obsequio adhærens, mense Julio Silesiam cum manipulo ingressus, Landishutum & Strigoviam occupavit, cæso Creuzenio Schweidnicii Præfecto. Sed cum Borussi augerentur, montium præsidio defendere se debuit.

Winterfeld cæsus.

Aliam felicem expeditionem Carolus Princeps contra *Winterfeldium* prope Görlitium in Lusatia adornavit. Pugnatum acriter; victi Borussi, vulnerato lethaliter ipso Winterfeldio, cum 2000 aliis, cæsis aut captis. Rex mortem Winterfeldii magis, quam copiarum jacturam deplorasse dicitur. Natus fuit in Uckermarchia, Dux belli præstans, Colbergæ Præfectus.

5 Sept. Austriaci *Budissam* occuparunt, capto præsidio. Borussos dein Silesiam ingressos insecuti sunt Austriaci, commissis aliquot velitaribus certaminibus. Occisus Tribunus Vettes, Hungarus.

Expeditio Berolina.

Memorabilis est expeditio, quam Andreas *Haddick*, nobilis Ungarus, castrorum Præfectus, Berolinum mense Octobri suscepit. Cum 4000 solummodo militibus potissimum Hungaris *Berolinum* profectus, a Magistratu civico, misso tubicine, 300000 thaleros petiit, & Deputatos, cum quibus paciscatur; nisi intra horæ spatium venirent, plumbeos imbres comminatus. Cum autem civitas in dando responso moras necteret, quatuor machinis suis campestribus catenas, quibus sublicius pons suspendebatur, perfregit, ut pons decideret. Unde per portam cum suis irruens obsistere conatos stravit, & suburbium occupavit, Regina Spandavium recedente. Postquam autem Deputati 185000 Imperiales repræsentaverant, Haddicus (accepto nuntio de accelerantibus subsidiis) recessit in Silesiam ad exercitum. Borussi aliter non nihil hanc irruptionem retulerunt; negare tamen non possunt, totum Berolinum ingenti terrore fuisse percussum.

Schweidnicium captum.

12 Nov. Austriaci, Bavari, & Wirtembergenses, *Schweidnicium*, insigne muninentum, magna fortitudine trium hebdomadum spatio expugnarunt, capto præsidio. Oppugnationem dirigebat Nadastius.

Victoria Preslaviensis.

Post expugnatum Schweidnicium Austriaci Principem Beveranum, qui cum 40000 ad *Uratislaviam* munitis se castris continebat, adorti sunt trino aggressionis loco, perruptisque munitionum repagulis, plenam victoriam reportarunt (22 Nov.). De occisorum, captorum, sauciorum, desertorumque numero nihil certi statui potest, cum relationes toto cælo distare videantur. Hoc solum dici potest,

fuisse

fuiſſe utrinque magnum. Boruſſi noctu partim Uratislaviam fugerunt, partim Viadrum transgreſſi ſe collegerunt. Victores vero in hoſtium caſtris ſub armis perſtiterunt.

Fructus victoriæ, præter gloriam, grandemque apparatum bellicum, fuit geminus: 1 Dux *Brunſvico - Beveranus*, ſupremus hujus exercitus Imperator, dum 24 Nov. ad recognoſcendum prope ſolus egrederetur, captus, & Znoymam in Moraviam abductus. 2 Urbs *Uratislavia*, omni opulentia plena deditione accepta, præſidio Glogaviam abducto. Beveranus captus. Preslavia capta.

Anni 1757 (quo plura, quam toto reliquo bello geſta ſunt) initium res Auſtriæ in magnum diſcrimen adduxerat. Pugna Pragenſis infelix, triurbs valde oppugnata. Medium plenum erat glorioſis victoriis. Planiana clades hoſtem ferocem fregit, & Bohemia expulit. Luſatiæ & Sileſiæ illata victricia ſigna: cæſus Winterfeldius, expugnatum Schweidnicium: hoſtis, caſtris licet munitis obvallatus, ingenti prælio ad Uratislaviam victus, urbs ipſa Sileſiæ princeps ſubacta. Sed finis infelix fatalem annum clauſit cataſtrophe, una die (quæ eſt rerum humanarum viciſſitudo) adimente, quod totius prope anni expeditio large contulerat.

Quippe Rex Boruſſiæ a Rosbacenſi, quam ab Imperialibus & Gallicis copiis retulerat, victoria cum victore exercitu mira celeritate per Saxoniam & Luſatiam redux in Sileſiam, conjunctisque ſibi, quas Beveranus duxerat, legionibus, ad *Liſſam* vel *Leutbenam* Auſtriacum exercitum in aciem diſpoſitum, ſibi obviantem, invenit. Conſertum mox prælium atrox, cujus eventus Auſtriacis multo funeſtiſſimus. Primi dicuntur ſtatione exceſſiſſe Wirtembergici, fortaſſis admodum inviti. Hiatus iſte turbavit proximos ordines. Secuta confuſio, & fuga luctuoſa. Cæſorum, ſauciorum, captorum, tum in acie tum in fuga, piget numerum ſcribere. Victores illum in immenſum augent, minuunt victi. Pugna ad Liſſam.

Complementum victoriæ erat Uratislaviæ oppugnatio & deditio. Ad 17000 (quod inauditum) ſe captivos tradidiſſe, in relationibus ſuis memorant Boruſſi. Crediderim, plurimos ex iſtis fuiſſe ægrotos aut ſaucios, qui nec intra muros hoſti reſiſtere potuerint, aut eruptionem ex ea tentare. *Sprecherus* Griſo urbi fuerat præfectus, Calvinianæ confeſſionis homo. Beckius dicitur noluiſſe Capitulationi ſubſcribere. Deditio Preslaviæ.

Tanta multitudine capta, & reliquo exercitu in Bohemiam, Moraviamque dilapso, facile erat Borussis, totam Silesiam adhuc ante finem Decembris recuperare. Solum Schweidnicium, tanto impendio captum, restitit. Sed, cum nemo esset, qui obsidionem solveret, tandem & ipsum communi Silesiæ fato cessit.

Mense Novembri, cum Austriaci Silesiæ subigendæ essent intenti, *Izenblizius* & Mareschallus *Keith*, ut eorum vires diverterent, e Saxonia in Bohemiam effusi, horreum Leutomericium, quod annona erat fartum, incenderunt, imperatis Pragam usque contributionibus. Sed accurrentibus cum milite *Marschallo* rei tormentariæ Præfecto & *Haddickio*, viam Chemnitium in Saxoniam relegere coacti sunt.

§. 2.

Initia Belli Gallo-Westphalici anno 1757.

742. Rex Galliæ, sponsor Pacis Westphalicæ, & Reginæ Hungariæ junctus fœdere, jure se obstrictum credidit, spoliato Electori Saxoniæ succurrere, & Reginæ promissa 24000 auxilia mittere. Quare ad finem Februarii 1757 sub Principe *Subisio* & Marschallo Comite *Estræo* exercitum per Brabantinum, Leodiensem, Trevirensem, Juliacensem, & Coloniensem agrum, adversus Borussum duci jussit.

Transmisso Rheno ad Disseldorpium in castra convenerunt copiæ, quibus sub *Dombalio* Tribuno se adjunxere Cæsarea aliquot agmina. Mensibus Martio & Aprili Clivia, Meursium, Marchia, & cum iis Vesalia, Duisburgum, Lippstadium, Soestum, Hamma occupatæ, sola Geldria vim tempore aliquanto experiri ausa. Coloniæ quoque, & Monasterio impositum præsidium, ut inde facilior in Frisiam Orientalem esset transitus.

Cum Rex Borussiæ paucas in Westphalia haberet copias, Rex Angliæ, rejectis pro Germania neutris partibus, ipsi oblatis, exercitum coegit ex Hannoveranis, Brunsvicensibus, Hassicis, Saxo-Gothanis, Lippo-Bickeburgicis, 50000 capitibus constantem, quem primum sub *Zastrovio* Pomerano, dein vero sub *Cumbriæ Duce*, filio suo, Gallis opposuit. Quapropter isti Bentheimium Comitatum, quem jure pignoris Hannoveranus prætendebat, simulque Borussicos Comitatus, Tecklenburgensem & Lingensem occuparunt.

runt, querelam licet Hannoveranus ad Comitia Imperii deferret, & auxilia contra Gallos, ceu ditiones ſuas invadentes, peteret.

Cumberlandus, poſtquam ex Anglia advenit, copias Hammeliæ conjunxit, atque cum illis *Bilefeldam*, principem Ravenſpergenſis Comitatus civitatem, proceſſit, ubi caſtra ſua fixit. Prima per Schulenburgium ſuſcepta velitatio 4 Maji cum Fiſchero, famoſo procurſore Gallico. Caſtrovius *Paderbornam* Colonienſi eripuit. Occupata *Rittberga*, ad Caunizium Viennenſem Cancellarium ſpectans; quæ injurias belli non modice fuit experta.

Verum, cum imminerent Galli, motis caſtris, Cumbrius cum exercitu ſuo trans Viſurgim ſe recepit (13 Junii) cujus trajectum Francis prohibere omni ope adlaboravit. Sed 16 Julii totus Gallicus exercitus eandem transmiſit, atque brevi totam *Haſſiam* cum *Caſſella* occupavit. Moxque Hannoveranis terris infuſus, *Mindam* Hannoveranam, *Göttingam*, ſimulque per Davetam Marchionem totum *Principatum Friſiæ* Orientalis cum urbe & portu *Embdano* ſubegit. Gallorum progreſſus.

Notandum autem, quod Galli terras, ad Hannoveranum (ceu hoſtem ſuum) ſpectantes nomine proprio, eas vero, quæ ad Boruſſum pertinebant, utpote qui hoſtis Galliæ non eſſet, nomine Imperatoris & Reginæ occuparint, easque Regimini Auſtriaco, cujus caput Comes de *Pergen*, gubernandas in civilibus & politicis reliquerint.

Hannoverani porro fugam ſuam ad Hammeliam, non leve monumentum, ſtiterunt; *Haſtenbeci* autem, pago, horæ ſpatio ab Hammelia recedente, 26 Julii commiſſum eſt *prælium*, in paucis memorabile. Hannoverani una ex parte monte & ſylva, altera ex parte paludibus altisque foſſis tegebantur. Eſtræus eos per Chevertum maxime, ex collibus locisque opportunis deturbabat, tantaque vi ignium infeſtabat, ut Dux Cumbriæ receptui caneret, atque Hameliam primum, dein ulterius, ſervatis tamen ordinibus profugeret. Quo minus eos Eſtræus mox inſequeretur, epiſtola notæ manus, qua inſidiæ nuntiabantur, inhibuit. Primus victoriæ fructus erat *Hammelia* occupata. Pugna ad Haſtenbeck.

Hæc dum ſtrenue ageret *Eſtræus*, mediis ex victoriis ſubito revocatus armorum imperium *Richelio* Duci tanquam antiquiori Mareſchallo jubetur tradere. Paruit illico, atque Aquisgranum ad thermas abiit. Ortus fuit ex familia Loviſia de Tellier, ſed propter matrem Eſtræam, cujus hæreditatem acceperat, Comitis Eſtræi nomen aſſumpſit. Eſtræus Richelio imperium tradit.

Ac-

Accesserunt, Hastenbecensis victoriæ complementa, mense Augusto *Nienburgum*, *Hannovera*, *Brunsvicum*, *Verda*, *Hildesia*, *Brema*, & Septembri *Harburgum*, ut adeo tota propemodum Westphalia & Inferior Saxonia Gallorum præsidiis teneretur, nihilque ferme præter *Stadam* Hannoverano, ejusque sociis, superesset, recedente semper magis magisque Cumberlando; nec operosum magnopere fuisset illam quoque expugnare, atque Fœderatos aut in Oceanum aut ultra Albin ejicere; cum Richelius 8 Sept. *Monasterio - Sevensem*, Gallis perniciosam, Daniæ Rege urgente, & per *Linarium* Comitem cavente, Conventionem iniit, cujus summam hic juvat attexere.

Klosfter Seven.

Conventio Sevensis.

842. 1. Intra 24 horas cesset hostilitas.

2. Hassi, Brunsvicenses, Saxo-Gothani in suas provincias revertantur, cum litteris commeatus seu securi transitus, quas Dux Richelius eis dabit. In suis autem regionibus dividentur, prout inter Regem Galliæ, & eorum Dominos conventum fuerit.

3. Hannoverani trans Albim se recipient, exceptis sex ad summum millibus, qui sub sponsione Regis Daniæ manebunt Stadæ, nullam tamen hostilitatem exerceant. Designatus districtus Stadæ ad dimidium milliaris. Viæ recessus trans Albim per utriusque partis Commissarios ordinentur. Galli in occupatis locis usque ad pacem remaneant.

4. Donec determinentur limites, Galli in Bremensi Ducatu non procedant ultra Ostum fluvium: in omnibus autem, quas ceperunt, possessionibus persistent. Omnibus his articulis Rex Daniæ accedit tanquam vas & sponsor.

Gallis noxia. Ab hac conventione omnis mali origio, quod deinceps per plures annos Gallis incubuit. Debellari ex illa parte potuisset brevi tempore, unico monumento restante; sed Richelius, ut Fœderatos redderet neutros, & quiete parta, in Borussum iret, quod etiam Austriaci urgebant, fidei datæ, & sponsioni Danicæ confisus, copiis modicis in locis occupatis relictis, exarmatis ne quidem hostibus, adversus Borussos processit.

Vix autem cum maxima copiarum parte recesserat, ut Halberstadium occuparet, & Marchiam Brandeburgicam per velites tentaret, insurgentes Fœderati (*Hannoverani* & socii) *Harburgum* oppugnarunt, Galliis ex Verdensi & Bremensi provincia pulsis: id facino-

facinori suo prætexentes, Gallos contra conventionem priores exercuisse hostilia, cum tamen nihil eorum cum veritate possent edicere; nempe, qualis religio, talis fides.

Galli, fiducia tractatus initi, plurimis locis dispersi, hyemeque rigente, ultra Visurgim Rhenumque adeo sunt rejecti, pluribusque locis cæsi. Commodabat nempe Fœderatis Rex Borussiæ *Ferdinandum* Ducem Brunsvicensem, regnantis Brunsvici & Welfferbyti Ducis Caroli fratrem, præstantem bello heroem, disciplina Borussica probe imbutum; quo ductore retro lapsa est res Gallica. Missi singulis annis novi Duces; sicut fieri consuevit, re minus prospere gesta. Resumpti ultimo belli anno, qui primo, Subisius & Estræus. Sed causa vulnerata, res non amplius erat integra, Anglis præsertim magno numero accurrentibus, Anglicoque argento dominante.

Eorum fuga.

Ferdinandus Princeps.

§. 3.

Bellum Borusso-Imperiale. Anno 1757.

241. Quod omnes prope Imperii Ordines adversus Regem Borussiæ arma corripuerint, memoratum supra est. Instructum commune ærarium, ex decretis 30 mensibus profectionis Romanæ conflatum. Exercitus circa Norimbergam conjunctus, eique a Cæsare præfectus Princeps Josephus Saxo-Hildburgshusius. Finis, Borussum depellere Saxonia, eamque Electori restituere. Rex Galliæ, præter exercitum sub Estræo Hannoveranis eorumque sociis oppositum, alium Subisio Principi commisit, Imperiali conjungendum. Regina quoque Hungariæ addidit aliquot legiones, Bretlachiam, & Trautmansdorffiam cataphractorum equitum, Spleniam & Seezeniam Hussarorum, cum Croatis, quibus Laudonus præerat.

Mense primum Augusto 1757 in Saxoniam movit collectus hic ex pluribus nationibus exercitus. Occupata Erfordia, Gotha, Jena, Vinaria Rex Borussiæ, relicto in Silesia adversus Austriacos Beverano Principe, cum parte sui exercitus novo huic suo hosti occurrendum putavit.

In Saxoniam igitur profectus, 5 Nov. ad *Rosbacum*, haud procul Merseburgo, Imperiales & Gallicas copias aggressus, memorabilem victoriam retulit, astu & calliditate supplente, quod militum numero deerat. Quippe in adverso colle, ubi conspici non pote-

Pugna ad Rosbacum.

rant, tormenta aliasque machinas cum pugnacissimo milite abscondit; a fronte vero copias suas varie circumagendo remissius pugnando, fugam etiam simulando, in locum insidiarum hostem pertraxit, plumbeaque grandine tam vehementer incubuit, ut hostem in plenam fugam averteret, imperiales quidem in Franconiam, Gallos vero in Hassiam. Rex vero magnis itineribus in Silesiam properavit, ibique pariter per Lissanam victoriam gloriosam expeditionem coronavit.

§. 4.

Bellum Russo - Borussicum anno 1757.

244. Jure fœderis defensivi, 22 Maji Aulam inter Viennensem & Petroburgensem initi, Augustissima Imperatrix & Regina Hungariæ, Bohemiæ, mense Septembri, cum Borussus in Bohemiam irrueret, petiit promissa auxilia. Coibat Russorum exercitus, sed pro more hujus gentis, lente admodum in Livonia sub *Apraxino* supremo armorum Præfecto, ut adeo non nisi Majo anni 1757 finibus suis egrederetur, quamvis Elisabetha Imperatrix jam 11 Januarii anni ejusdem Tractatui Versaliensi accessisset.

Mense igitur Majo 1757 Mosci tribus agminibus, quorum primum Apraxinus, alterum Lapuchinus, tertium Lievenus ducebat, per Poloniam & Lithuaniam terris Regis Borussiæ imminebant. Missa simul classis ad infestanda Borussiæ littora, 9000 continenti exposita: quibus Fermerus 28000 ex Samogitia adduxit. Memmelia, insigne munimentum, expugnata; inde vero in interiora Borussiæ penetratum, Lewaldo necquidquam obsistente.

Ad *Jädersdorffium* ventum ad prælium 30 Aug. pugnatum utrinque acriter. Tandem vero Russi completam retulerunt victoriam, plurimis in acie cæsis, sauciatis, captisque. Borussi adscribunt victoriam hostium multitudini, Russi suæ virtuti, adduntque, Borussorum fuisse 40000.

Verum Mosci noverant vincere, non autem uti victoria. Nam non modo fugientem hostem non sunt prosecuti, aut in ulteriora Borussiæ progressi, sed fugientium instar, desertis, quæ occupaverant, locis, recesserunt, sola retenta Memmelia. Proditione id actum credebatur, mandante clam illo, qui postea, fracto fœdere, palam Borussis favit, ex socio factus hostis. At ille brevi pœnam perfidiæ luit.

§. 5.

§. 5.

Bellum Sueco - Borussicum anno 1757.

Anno 1756 Suecia, vas Pacis Westphalicæ, pro mittendis auxiliis contra Borussum, pacem illam invasione Saxoniæ & Bohemiæ violantem, ab Aula Cæsarea interpellata, 14 Martii per Legatum suum Ratisbonæ declaravit, Sueciam vi ejusdem pacis Westobstrictam esse, oppressis Imperii Statibus succurrere. Quem in finem 17000 Suecorum sub *Sternbergio* in Pommeraniam transmissa, non nisi mense Septembri 1757 contra Borussos aliquid, ad speciem saltem, tentandum existimarunt. 245.

Occupata absque vi Insula Ugedomia, Anclamum civitas, munimentum Penamyndanum, Uckermünda, Demminum, Suenemünda, cum Prenzlavia, urbe præcipua in Uckermannia, & Wollino Insula. Verum, superveniente *Lewaldo*, post discessum Russorum ex Borussia, hæc omnia, ferme quam facile occupata, tam facile rursus sunt amissa. Suecos in Suecis requireres. Recesserunt, & sub Stralsundæ tutela se abscondebant. Umbratile videbatur bellum. Regina Sueciæ est soror Regis Borussiæ, & Rex affinis; natio utraque confessionis Protestanticæ. Urbes quam facile captæ, tam facile amissæ.

Art. III.

Prosecutio belli anno 1758.

§. 1.

De bello Austriaco - Borussico anno 1758.

Dilapso post cruentum ad Lissam prælium Austriaco exercitu in Bohemiam, pars utraque ad reparandas ruinas, novamque expeditionem in annum 1758 instaurandam curas suas intendit. Accitæ ex Italia & Belgio suppetiæ, atque ad complendas Legiones, bello accisas, novi delectus habiti. Rex Borussiæ pari modo, conscripto novo milite, vocatisque etiam sub signa sua captivis, Austriacis, Suecicis, Gallicis, hiatus suos explevit, &, quod potissimum 246.

tiſſimum erat, renovato cum Anglia opimo fœdere, quatuor Imperialium milliones, qui 670000 Sterlingarum Anglicarum conficiunt, annuatim ſibi pendendos, eſt ſtipulatus; adjecta ea lege, ut neutra pars ſine altera pacem ullam aut conventionem pangat.

Schafgotius Romam. Poſt Liſſanam victoriam, deditamque Boruſſo Uratislaviam, *Schafgotſius*, Epiſcopus ad eundem ſcripſit epiſtolam, qua ſignificavit, ſe, cum gratia Regis excidiſſet, profecturum Romam, ibique ad finem usque belli ſubſtiturum. Rex graviter illum diſceſſum tulit, miſſoque reſponſo, eundem ingratitudinis, & perfidiæ poſtulavit.

Copiæ interea neque hybernis quiete frui poterant. Commiſſæ velitationes plures. Memorabilis eſt illa, qua Simſchönius Boruſſos, Troppaviam aggreſſuros, repulit, cæſis eorum centenis aliquot.

Schwednicium amiſſum. Pulſo Jano, vigilum Præfecto, ex Comitatu Glacenſi, Boruſſi ſe accingebant ad oppugnationem *Schweidnicii*, cui præfectus erat Comes *Thürheimius*; a menſe jam Decembri ſuperioris anni, ne cibaria inferrentur, illud cinctum corona habebant. Cœpta eſt oppugnatio 1 Aprilis. 16ta munimentum ſe dedidit, capto præſidio. Tantundem temporis Auſtriaci anno priore impenderant eidem expugnando.

Keith oppugnat Olomucium. Schweidnicio ſubacto, Rex 1 Maji in Moraviam duxit exercitum, *Olomucium*, quod Erneſtus *Marſchallus*, Saxo, Lutheranæ confeſſionis, defendebat, ibidem expugnaturus. Præfecit huic negotio Jacobum *Keith*, Berolini Præfectum, natione Scotum, qui primum in patria anno 1715 Jacobi Regis partes ſecutus, in Hiſpania dein militavit; ſed cum Calvinum ejurare nollet, dimiſſus, & in Moſcoviam translatus, ad ſummos honores militares eſt eluctatus. Demum ad ſervitia Regis Boruſſiæ tranſiit, atque in prælio Hochkirchenſi poſtea occubuit. Ad Olomucium expugnandum eidem adjutores dati Fouquetus, Treskovius, Rebentiſchius, Schenckendorffius.

Solvitur obſidio. Ad primam usque Julii a medio Majo cruenta ducebatur obſidio; quam tandem ſolvere Boruſſi cogebantur, imminente hinc cum exercitu per montium juga Daunio, inde, captis a Laudone & Jano plus mille curribus, commeatu militari annonaque, quam *Putkammerus* & *Ziethenus* e Sileſia adducebant, interclusis. Captus ille: hic in Sileſiam fugit. Nec parum deſperationem urbis expugnandæ auxit Bülovius, qui mille ducentorum auxilia eidem injecit,

cit. Numerum occisorum captorumque non addo; quia scriptores nimium quantum variant.

Soluta obsidione Rex cum exercitu ex Moravia in Bohemiam movit, atque sub medium Julii ad Regio-Gradecium castra collocavit. Sequebatur exercitus Austriacus, præmissis cum copiis Lascio, Russici Mareschalli filio, & Antonio *Tillier*, Berna oriundo, cujus pater Franciscus *Tillier* præfectus fuerat Friburgo in Brisgovia, anno 1719. Cum Viennæ gravi morbo laboraret, Catholicam Religionem professus, atque anno 1739 mortuus. In itinere plures velitares incidebant pugnæ, proniore plerumque Austriacis fortuna. Rex in Bohemiam. Tillier.

Cum autem interea Russi ac Sueci Regis provincias invaderent, relictis permunitis, quæ ad Regino-Gradecium habuerat, castris, exercitum ex Bohemia in Silesiam trajecit, atque ad Landishutum 9 Augusti metatus est, relictoque ibi valido præsidio, cum 33 turmis & 14 cohortibus, 11 Augusti adversus Russos processit, ac 25 Augusti secundum cum iis prælium ad Cystrinum, vel *Zorndorffum* iniit, Laudohno interim munimentum *Peiz* in Lusatia Brandeburgica occupante. Pugna Zorndorff.

Cum Rex contra Russos dimicaret, Daunius, advocatis etiam Imperialibus copiis, in Saxoniam duxit exercitum, quam *Henricus* Regis frater occupabat. Hic cum hosti impar videretur, Rex magnis itineribus in Saxoniam advolavit, fratrem Saxoniamque periculo erepturus.

Per integrum tum ferme mensem haud procul Dresda castra adversa stabant, loci opportunitate utrinque permunita, donec Daunius suo cum exercitu 5 Oct. in Lusatiam recessit. Secutus est Rex, atque ad pagum *Hochkirchium* 14 Oct. Austriaci, commisso cruento prælio, plena sunt potiti victoria, Borussis in fugam actis, castrisque eorum in potestatem victoris venientibus. Centum tormenta bellica feruntur erepta. 28 signa Tillierus, excubiarum Præfectus Viennam detulit. Decem armatorum millia in acie cæsa, aut capta, aut vulnerata memorantur, atque hos inter Jacobus Keith supremus aciei structor, Franciscus Dux Brunsvicensis, summus vigiliarum Præfectus occubuere. Mauritius Princeps Anhaltinus, cum graviter saucius Budissam veheretur, captus, cum aliis 500. Fatenturque in relationibus suis ipsi Borussi, Regem omnesque majores copiarum Duces, aut contusionem passos, aut corporis sui, vel equorum vulnera. Majorem adhuc multo cladem inferendam fuisse hosti, scribunt aliqui, nisi Princeps quidam Acatholicus suo defuisset officio. Pugna Hochkirch.

Sed neque Austriacis incruenta fuit victoria; unde Daunius hosti fugienti non insistendum duxit. Sed neque procul ille aufugit, propinguis in collibus, paludibus munitis, copias suas colligens, ac brevi post 7000, a fratre Henrico ex Saxonia adductis, auctus.

Uterque exercitus mutuo aspectu defixus hærebat ad 25 usque Octobris, quo die Rex, castris solutis, legiones ex Lusatia in Silesiam traduxit, ut obsidionem *Neissæ*, quam Austriaci inchoaverant, disturbaret. Daunius, Laudohno insequi jusso, in Saxoniam rediit, occasioni Dresdæ expugnandæ inhians.

Soluta obsidio Neissæ. Neissæ obsidio *Devillio* Equitum Magistro, & Comiti *Harschio*, rei tormentariæ Præfecto, fuerat commissa; jamque per plures dies, erectis suggestibus, ex machinis majoribus munimentum fuerat impetitum, cum circa finem Novembris, Rege imminente, recedendum fuit, relicto non modico apparatu bellico. Idem erat fatum *Coselanæ* obsidionis. Et Cosel.

Izenbliz. Cum Daunius ex Lusatia profectus in Saxoniam Dresdæ appropinquaret, opposuit se Fridericus *Izenbliz*, supremi castrorum Præfecti Legatus, ex Marchia veteri oriundus, miles plenus fulgure. Schmetau suburbia incendit. *Schmettavius* vero Dresdæ Præfectus, quamvis Austriaci nullam omnino adhuc vim exeruissent, suburbia incendi jussit subito, cum homines alto sopore essent demersi, unde factum, ut multi incendio conflagrarent, alii nudi ex lectis profugerent, quo eos suprema calamitas abstraxerat. Quæ res multas querimonias, in ipsis adeo Ratisbonæ Comitiis Imperii concivit.

Daunius, tum ut ulteriorem ruinam Dresdæ sisteret, tum quia rex ex Silesia, Neissa liberata, Saxoniæ imminebat, in Bohemiam hybernatum se recepit; Borusso suos per afflictam potissimum Saxoniam distribuente.

§. 2.

Bellum Borussico - Imperiale. anno 1758.

247. Frid. Bipont. belli Imp. Imperiales copiæ quinque Circulorum, Bavarici, Suevici, Franconici, & utriusque Rhenani novum hoc anno caput accepere, dum *Hilburgshusius Friderico Duci Bipontino* fasces tradidit. Stativa Prætoria, quibus interea præerat Ludovicus *Fürstenbergius*, rei tormen-

mentariæ Præfectus, primum Norimbergæ, tum Bambergæ figebantur. Rei annonariæ cura Judæis erepta, atque *Vilſecco* Comiti commiſſa.

Non diu hybernorum quiete frui licuit; quippe Joannes *Mayerus*, qui ſequiore thoro Viennæ natus, ac poſtea jam Cæſarea, jam Saxonica ſigna ſecutus, ſub initium belli hujus ad Boruſſica caſtra tranſiit, cum ſua velitum cohorte Februario jam & Martio menſe in Thuringia & Franconiæ finibus obturbabat. Dici non poteſt, quanta hic veles cum prædatorio ſuo manipulo damna intulerit. Menſe Majo cum Drieſeno in Franconiam irruit, atque Bambergam occupavit, &, poſtquam eandem expilavit, abſtractis ſex obſidibus 10 Junii receſſit. Mayeri prædatio.

Imperialis interea exercitus ad Egram in Bohemia metabatur, in Saxoniam inde irrupturus. Quod ſane permovit Drieſenum & Mayerum, ut Franconia relicta, in Saxoniam ad Henrici Principis copias properarent. Velitares pugnas, quarum multæ commiſſæ ſunt, non commemoro, cum alternante fortuna ſint ſuſceptæ, & ad rei ſummam non multum contulerint. Dux Bipontinus, conjunctus cum Daunio, Dresdam & Pirnam tentavit; ſed a Rege cum exercitu ſuperveniente coactus fuit recedere. Felicior fuit in expugnando *Sonnenſteinio*, caſtro munito monti impoſito, quod modicum intra ſpatium ſubegit, capto præſidio. Sonnenſtein captum.

Munitis dein ad hoc munimentum caſtris ſe continuit, donec, inopia cibariorum, quæ a Boruſſis fuerant intercluſa, laborans, 14 Oct. inde digreſſus, Rege ad liberandam Neiſſam profecto, ad occupandam Lipſiam, Torgaviam, & Wittenbergam ſe accinxit, conſilio ſane optimo, ſed propter accurrentes novos ex Marchia hoſtes, effectu ſuo deſtituto, ut adeo ad hyberna in Franconia capienda redire fuerit coactus, ducta in finibus catena, cui defendendæ primum Haddickius, dein vero Maquirus præerat: ſed nullis repagulis arceri ſatis poterat vis hoſtilis, quo minus levibus certaminibus dimicandum fuerit.

§. 5.

§. 3.

Bellum Borusso-Russicum, anno 1758.

248. Fermor. Russi, renovato sub finem anni 1757 cum Austria & Francia fœdere, *Apraxino* propter prioris anni perfidiam Wilhelmum *Fermor*, natione Germanum, sed bellis Russicis innutritum, substituerunt.

Borussia capta. Occupata sub initium anni 1758 *tota Borussia* Brandenburgica. Accessere mense Martio Elbinga & Thorunium, memorabiles in Borussia Polonica urbes. Illam Soltikovius, hanc Gallicinus cepit. Gedanum omne præsidium respuit.

Russi in Marchiam. Sub finem Junii Russi transmisso Vistula in Pomeraniam Brandeburgicam & novam Marchiam irrupere. Quorum ut progressus sisteret, accitus est Mareschallus *Dohna*, qui adversus Suecos missus fuerat. Non tamen impedire poterat, quo minus Cystrinum firmissimum munimentum obsiderent; & expugnassent haud dubie, nisi Rex fulminis instar e Silesia venisset suppetias.

Pugna ad Zorndorff. 25 Augusti ad *Zorndorffium* vicum, non plus uno milliari Cüstrino dissitum, commissum est Borussos inter & Russos sanguinolentum prælium, quod ipsas adeo decem horas pertinaci ardore est continuatum. Nunquam ita variatum in describenda pugna, & asserenda victoria. Pars utraque hanc sibi solenni hymno accinuit: utraque ab altera prius desertum aciei campum asserit: utraque alterius ruinas jacturasque in immensum auget, suasque minuit. Hoc certum, noctem diremisse prælium, & altera adhuc die adversas stetisse acies, atque tormentis fulminantes, ad 30 usque Augusti in eadem statione hæsisse: tum vero Russos primum Landspergam, postea autem in Pomeraniam recessisse.

Certum quoque videtur, Moscos multo majorem cladem jacturamque fuisse passos; cum ipsi fateantur, utrumque suum cornu, dissolutis ordinibus in confusionem adductum, Borussos vero iisdem servatis fortiter dimicasse, legiones præsertim equestres. Relationes Berolinenses numerum cæsorum captorumque Russorum ad viginti millia extollunt, capta vero tormenta ultra centum.

Post Zorndorffensem pugnam Rex in Saxoniam movit, subventurus Henrico fratri, ab Austriacis & Imperialibus copiis in angustias redacto.

Colberga obsessa. Russi vero expeditionem memorabili opere coronaturi, totum Octobrem expugnandæ Colbergæ, permunitæ in Pommerania urbi, consecrarunt, ut maritimo itinere facilius commeatu, quo laborabant, possent instrui, & hybernis stationem opor-

portunam figere. Verum ſub initium Novembris, tonando feſſi, in utramque Boruſſiam hyematum conceſſere.

Cum ſub initium hujus anni timeretur adventus claſſis Anglicanæ in Balthicum, operationibus Sueciæ & Ruſſiæ obviatura, utraque hæc Poteſtas 26 Aprilis Holmiæ fœdus icit, vi cujus Ruſſia 15 bellicas naves majores & 4 minores, Suecia vero 10 majores & 4 minores Balthico immittat, ut combinata hæc claſſis adverſus Anglos excubet.

§. 4.

Bellum Boruſſo-Suecicum anno 1758.

Finiente jam anno 1757 Boruſſi Lewaldo duce, exactis e Pommerania Boruſſica Suecis, ſua receperant, duo duntaxat munimenta ſi demas, Anclamum & Penemündam, quæ tamen ipſa etiam ineunte anno 1758 ſunt expugnata. Sueci vero Stralſundam & in Inſulam Rügiam profugerunt, ubi *Sternbergio* Archiſtratego ſubrogatus eſt comes *Roſenus*, Boruſſis in Pomeraniam Suecicam Stralſundam usque irrumpentibus impar. *Lewaldo* vero ſucceſſit *Dohna*; qui diviſo exercitu, partem adverſus Suecos, ad Balthicum jam retruſos, adhibuit, partem alteram in Ducatum Megalopolitanum miſit, qui graviſſimis exactionibus & hoſpitationibus hoſtilibus toto hoc bello fuit afflictus, non alia, credo, ex cauſa, niſi quia Dux Suerinenſis liberum in Comitiis Imperii ſuffragium tulit. Acceſſere Boruſſis Wismaria & Roſtochium, in Pomerania vero Suecica Greifswalda, Wolgaſtum, Grimma, cum horreis frumentariis & annonariis, ut adeo Sueci vel voluerint vinci a levi Boruſſorum manu, vel degenerem a Majorum virtute infirmitatem prodiderint. Sed quid? Regina Sueciæ ſoror erat Regis Boruſſiæ. Alius forte ſenſus erat Senatus Suecici, alius aulæ. 249.

Menſe tandem Julio videbantur Sueci ſerio velle bellum in Pommerania gerere, ſaltem ut amiſſa recuperarent. Nam aucti legionibus aliquot, Stralſunda ſua prorepentes, cum Boruſſi contra Moſcos magnam partem fuiſſent avocati, Anclamum, Penemündam, cum inſula Uſedomia occuparunt, atque in Uckermarchiam, obſiſtente ferme nemine, effuſi, ipſi etiam Stettino minari viſi ſunt. Verum poſtquam Boruſſorum vires, alio ante abſtractæ, ſe collegerunt, Sueci rurſus ad mare usque Balthicum repulſi ſunt, æſtu velut marino fluctus ſuos cientes, & reſorbentes.

§. 5.

Bellum Gallico-Hannoveranum, anno 1758.

250. Quamvis Angli, Hannoverani, Hassi, Brunsuicenses, Saxo-Gothani, Vinarienses, Borussi, inter se *confœderati* contra Gallos bellum gererent, nervum ministrante Anglia, *Gallico-Hannoveranum* nihilominus appellandum censeo, quia cis & trans Visurgim adversus Hannoveranos, Borussorum socios gestum est; quam autem felix fuit Gallis initium, Fœderatis ad ostia ferme Albis Stadamque protrusis, tam sævum eis vulnus intulit conventio *Sevensis*, a Richelio Duce inita; nam sub initium hyemis, Francis per provincias dispersis, Fœderati, rupto contractu, Gallos in Hassiam usque pepulere.

Nam postquam Galli Borussos aggressi Halberstadium expugnarunt, Ferdinandus Princeps Brunsuicensis, Dux præclarus, a Rege Borussiæ, ut Fœderatis copiis præesset, commodatus, castra ad Lüneburgum locavit, indeque dimissis cohortibus variis in locis Gallos infestavit: cumque Bremensem etiam Ducatum essent ingressæ, Dux Broglio prævertendum ratus, Bremam Civitatem Imperialem Cæsaris nomine occupavit.

Gallorum fuga. Verum cum Borussi duce Henrico Principe ex una parte Halberstadium recepissent, atque Gallis insisterent, ex altera vero parte Ferdinandus Princeps eosdem urgeret, Brunsuicum, Guelferbytum, Goslariam, Hildeshemium, Hoyam, Verdam, Bremam, Hannoveram, Göttingam, Nienburgum, aut ultro deseruerunt, aut deserere coacti sunt, ut adeo nullus ad Visurgim Gallis locus superesset, præter Hameliam & Mindam, quam, cum valido munita esset præsidio, ex ordine expugnare oportuit. Captum præsidium; idem ne fieret Hammeliæ, urbem ultro deseruit: prout etiam Lipstadium, Monasterium, Soestum, Ravenspergam, Paderbornam, Frisiam Orientalem, omnesque ferme provincias Westphalicas usque ad Rhenum. Atque hæc omnia hyemis tempore acta sunt.

Prælium ad Crevelt. Appetente vere Fœderatus exercitus, ducibus Ferdinando, ejusque nepote Carolo, Principe hæreditario Brunswicensi, trajecto Rheno, plures urbes & oppida occupavit, prædasque usque in Geldriam egit. Ventum denique prope *Creveltum* in Mœrsiæ Principatu ad prælium 23 Junii. Victoria penes fœderatos stetit. Düsseldorpium & Ruremonda victoriæ præmium fuere. *Princeps Claremon-*

Contad fue-

montanus, qui *Richelio* successerat, post pugnam istam Marchioni *Contado* supremam belli Præfecturam tradidit. Novi hujus Imperatoris præclara fuerunt initia; nam hostem Rhenum remetiri coegit, eumque strenue est insecutus. Tum vero uterque exercitus in adversa Lippæ ripa ad Octobrem usque otiose consistens, mutuo aspectu delectari videbatur. Nec actum aliquod, nisi ut Gallorum manipulus Ducem Holsato-Gottorpiensem invaderet, & clade aliqua multaret: pars utraque subsidia in Hassiam mitteret, Gallique Monasterium frustra tentarent. Concessum denique in hyberna. Galli Rhenanum, Fœderati Westphalicum agrum insederunt. cedit Claremontano.

Interea autem, dum hæc ad Visurgim, Rhenum & Lippam gesta sunt, Mars non minus in Hassia fremuit. Galli, quos ducebat *Subisius Princeps*, mense Martio, imminente Borussico agmine, Hanaviam recesserunt. At auctus subsidiis, Marpurgum rursus, & Casselam cepit, Isemburgo non auso resistere. Gesta in Hassia.

Ad *Sangerbusium* 23 Julii commissa est pugna, qua Galli victores Fœderatas copias non levi clade affecerunt; nec segniter usi victoria, in Hannoveranas ditiones signa protulere, captis Eimbecio & Göttinga. Galli bis victores.

Altero prælio ad *Lutterbergam* Subisius suppetiis, quas Chevertus adduxerat, auctus, Fœderatos, quibus Zastrovius, Obergus, & Isemburgus præerant, iterum profligavit. Verum cibariorum inopia victorem adegit, ut imposito Giessæ præsidio, Hanaviam recederet, atque ad Mœnum & Rhenum hyberna distribueret. Accessit pro anni coronide *Rhenofelsa*, mense Decembri a Castrisio expugnata.

Art. IV.

Prosecutio Belli anno 1759.

§. 1.

De Bello Borusso-Austriaco.

Cum olim, velut jure Gentium, aut tacita conventione, ex humanitatis ratione profecta, quies hybernis concederetur, ut militi, expeditionibus militaribus fesso, respirare aliquantum liceret, novo autem bellandi more hoc etiam solatium illi subtractum videmus: prout experientia plane demonstrat. Nam & hoc anno, rigente licet bruma, variis procursionibus, & velitationibus Mars infremuit. 251. Nulla hyber. quies.

Devill Silesia pulsus a Fouqueto. Atque ut alia prætercam, mense jam Martio, *Beckius* Baro, bellator eximius, ut Borussos obstrepentes compesceret, cohortem Borussicam ad Greiffenbergam cecidit. *Fouquetus* vero *Devillium*, Silesia pulsum, Olomucium usque est persecutus, sed annonæ propter inopiam viam in Silesiam repetere coactus est, mense Aprili.

Sub idem tempus Princeps Henricus, Regis Borussiæ frater, frequens in hac scena actor, irrumpens e Saxonia in Bohemiam horrea annonaria Domus Austriacæ diripuit, & immanibus exactionibus populum, tot jam damna passum, afflixit.

Castris se continent. Post multa leviora certamina exercitus uterque stativis egressus in Silesiæ finibus ad Junium usque adultum in castris se munitis continuit, visumque utrique grave, stationem tam opportunam deserere. Tandem Borussus, commisso fratri Henrico bello Silesio, cum parte exercitus adversus Russos procurrit, quibus Daunius Rex in Russos. *Laudohnem* cum 18000 subsidium misit, ipse vero cum reliquo exercitu in Lusatiam movit, ubi monumentum *Peiz* expugnavit, capto more militari præsidio.

Sequitur Laudon. Henricus Princeps, cum Imperialis exercitus præcipuas Saxoniæ urbes occupasset, nec Finckius Mareschallus, ad defensionem Saxoniæ relictus, resistendo par esset, cæso Vehla, Tribuno Austriaco, ex Silesia per Lusatiam in Saxoniam celeri gressu contendit, insequente cum suo exercitu belli Imperatore Daunio, cujus copiæ ad Pretschum cladis aliquid accepere. Austriaci ad Dresdam, Borussi ad Torgaviam metati sunt castra; donec Rex 5 Novembris a Russica expeditione redux, ad Torgaviam Legiones suas, cum iis, quas Henricus frater duxerat, conjunxit, captaque *Misnia* urbe, Dresdæ imminebat, ut regiam illam civitatem in potestatem suam iterum redigeret: sed cum validiora Daunii castra perspiceret, quam ut aggredi illa auderet, fame Austriacos depellere cogitabat.

Hoc consilium ut exequeretur, *Fridericum Finckium*, cum valida manu Dippoldiswaldam misit, ut commeatum, ex Bohemia venientem, intercluderet; at Daunius, Imperator uti cautus, ita in Actio Maxena cum Finck. omnem occasionem rem bene gerendi intentus, occupatis circum collibus, Finckium ad Maxenam 21 Nov. ita inclusit, atque ex omni parte ignea grandine infestavit, ut, armis positis, se cum toto suo exercitu captivum dedere fuerit coactus. Novem capti sunt majores ordinum Ductores, præter *Finckium* videlicet, in Borussia natum, atque ex Russica militia ad Borussicam translatum, *Rebentischius* Baro, supremus vigiliarum Præfectus, *Wunschius*, *Platenus*, *Gersdorffius*, *Bredovius*, *Vasoldus*, *Linsterius*, *Moselus*, cum multis

multis inferioribus belli Ducibus, & gregariis, quos Auſtriaci ad 14000 extulerunt, minuentibus numerum Boruſſis. Captivi iſti primum in magnum ad Dresdam hortum ſunt abducti, dein vero in Bohemiam, Auſtriam, Tyrolin, Sueviam.

Præterea totus apparatus bellicus in poteſtatem venit. 114 Labora & vexilla, multæ tubæ & tympana, aliaque ſigna victricia Viennam ſunt aſportata. Aucta lætitia, cum de victoria, quam Beckius a cohorte Boruſſica ad Miſniam reportavit, fuit nuntiatum. Per utrumque hoc certamen grande Regi damnum fuit allatum, ut adeo per ſubmiſſas Hannoveranas copias fuerit ſupplendum. Præda.

Quando Auſtriaci & Boruſſi e Sileſia in Luſatiam atque inde in Saxoniam exceſſere, relicti ſunt rei tormentariæ Præfectus Harſchius & Devillius Magiſter Equitum, Bohemiam adverſus Fouquetum defenſuri, qui pluribus ſecundis certaminibus hoſtem fregerunt.

§. 2.

De Bello Boruſſo-Imperiali anno 1759.

Jam menſe Februario Boruſſicæ copiæ *Erfordiam*, quam vigiliarum Præfectus *Quaſco* tuebatur, occuparunt. Imperiales autem, cum quibus plures Auſtriacæ legiones ſe conjunxerant, ex hybernis Franconicis prodibant, easque rurſus Fridericus Dux *Bipontinus* belli Imperator ducebat, & ſub eo *Durlacenſis* rei tormentariæ Præfectus; *Badenſis*, *Serbellonius*, *Altbanus*, Equitatus Præfecti: *Bretlachius*, Baro *Kolb*, Princeps *Stolbergius*, *Maquirus*, *Trautmansdorffius*, belli Imperatoris Legati: *Nagelius*, *Roſenfeldus*, *Gurcius*, *Rodt*, *Müflingus*, *Lobkovicius*, *Vogbera*, *Kleſeldus*, *Neuboſius*, *Luſinskius*, *Riedt*, ſupremi vigiliarum Præfecti. 252. Duces Imperiales.

Sub initium Maji Boruſſi ſub Henrico Principe, Hülſeno, & Finckio Franconiæ imminebant. Ad *Aſcbam* levis contigit conflictus, quo Boruſſi ſuperiores *Maquirum* compulerunt, ut per Kemnatum, Vilſeggium, Ambergam, aliasque ſuperioris Palatinatus terras Norimbergam ſe reciperet, quo Imperiales copiæ, relicta in manibus hoſtium *Bamberga*, aliisque Franconiæ locis, profugerant. Velitatio ad Aſch.

Prætereo jacturas, quas paſſæ ſunt hac irruptione Imperii copiæ, & querimonias Franconiæ, Bambergenſem Epiſcopatum ſeptem intra menſes ad avertenda incendia ſeptingenta Imperialium millia Bamberga calamitas.

debuisse pendere, obsides abductos, commissos a levioris armaturæ Borussis velitibus enormes excessus.

Imperialium felices progressus. Irrumpentibus in Marchiam Russis & in Silesiam Austriacis, coacti sunt Borussi Franconia, Thüringia, imo & multis Saxoniæ locis excedere mense Junio & Julio; secutus est Imperialis exercitus, atque urbes & oppida relicta occupavit; alia vero vi ad deditionem adegit, facta etiam procursione in *Halberstadiensem*, *Hallensem*, & *Hobensteinensem*, Brandeburgicæ ditionis provincias.

Tota jam Saxonia, excepta Dresda, Lipsia, Misnia, Torgavia & Wittenberga, victricibus Imperialium armis subacta, *Lipsia* quoque 5 Augusti fuit expugnata; 14 Aug. *Torgavia*; 21 Aug. *Wittenberga*; 27 *Misnia*, ac denique etiam, quod caput erat, 4 Sept. *Dresda*.

Sistuntur. Sed mox res prospere gestæ retro lapsæ sunt, clades non exigua a Wunschio Tribuno ad *Torgojam* illata Imperialibus; capta urbs, & brevi etiam *Lipsia*. 13 Sept. ad Corbicium cum Finckio certatum æquo ferme Marte. Plus cladis acceptum ad Misniam. Atque huic rerum statui mense Octobri supervenit Austriacus & Borussicus ex Lusatia exercitus, prout superiore §. meminimus. Tandem vero mense Decembri Imperialis exercitus, postquam multa tulit fecitque, in Franconicum Circulum hybernatum rediit.

§. 3.

De Bello Russo-Borussico 1759.

253.

Sulkowski captus. Quamvis Russorum copiæ sub finem superioris anni ex Marchia & Pommerania recesserint, Imperatrix tamen Elisabetha, firmiter hærebat fœderi, cum Austria, Gallia, & Suecia inito. Unde pro expeditione hujus anni plures in Polonia ædes annonarias erexerant; has ut destruerent, Borussi mense Martio in Poloniam irruperunt, ac Principem Sulkovski, quod Russis favere videretur, captivum abduxere. Russi contra levioris armaturæ, prædis per Pomeraniam & Marchiam actis damna illata vindicabant.

Soltikow Generalissimus. *Soltikovius*, supremus belli Imperator, exercitum per Poloniam ducebat, ut in Silesiam irrueret. Venienti occurrunt Borussi *Wedelo* duce. Ad Posnaniam munitis in castris ad Julium usque mensem uterque hæret exercitus; donec 23 ejusdem Russi ad *Kayam* & *Züllicaviam* conserto prælio insigni sunt potiti victoria, atque fugientes Borussos

Borussi insecuti, *Crossenam* & *Francofordiam* ad Viadrum occuparunt, atque cum *Laudobno*, qui viginti prope Austriacorum millia adduxerat, se conjunxerunt. Bis vincit Borussos.

Rex Borussiæ, qui hactenus adversus Daunium pugnabat in Silesia, audita Kayana clade, accito cum valida manu ex Saxonia Henrico fratre, Austriacis eundem opposuit, ipse vero cum 60000 exercitu in Marchiam profectus 23 Aug. ad *Kunersdorffium* prope Viadrum & Francofurtum, cruentam prorsus ac pertinacem pugnam conseruit. Fausta erant Borussis initia, ut adeo victoriam in manibus tenere putarent; nam Russos e pluribus jam collibus, quibus Martis campus assurgebat, jam depulerant, cum denique sub vesperum labore, æstu, & siti fessi, in effusam fugam sunt conjecti, *Laudobno* ad plenam victoriam multum conferente. Cæsa multa mortalium millia, captaque ingens præda. Pugna ad Kunersdorff.

Minor exspectatione pro magnitudine victoriæ fructus fuit, nam licet *Haddickus* etiam cum Russis se conjunxisset; non tamen legimus, memorabile quid a victoribus gestum. Uterque exercitus per varia itinera se mutuo circumducebat. Uterque in Silesiam movit: atque ineunte Novembri Russi in Poloniam redierunt. Rex autem magnam copiarum partem in Saxoniam adversus Imperiales copias, ibidem dominantes, jam ante dimiserat. Denique Rex etiam atque Daunius cum maxima virium parte per Lusatiam in Saxoniam concessere; relictis in Silesia hinc Fouqueto, inde Devillio & Harschio. Reditus in Saxoniam.

De bello Suecos inter & Borussos hoc anno gesto piget scribere; nam fluxus & refluxus anni prioris recurrit. Sueci in Insulam Rügiam & Stralsundam fuerant retrusi. Post Kunersdorffensem autem Borussorum cladem, magna copiarum, quæ in Pommerania militaverant, pars ad defensionem Marchiæ a Rege accita, prodeundi rursus Suecis, & per Pomeraniam se extendendi occasionem fecit. At ante finem anni iterum repulsi sunt; lusumque Anclamo, Demmino, Penemunda, Wollino &c. velut pila.

§. 4.

§. 4.

Bellum Gallo - Hannoveranum anno 1759.

854. Gallicæ copiæ ſub finem anni 1758 hyberna ad Rhenum, Mænum, & in Haſſia fixerant, fœderati vero ad Rhenum, in Weſtphalia & Haſſia Inferiore, Prætoria ſtatione Monaſterii collocata.

Rex autem Angliæ cum Wilhelmo Haſſiæ Landgravio fœdus, anno 1755 percuſſum, renovavit in hæc puncta.

I. Inter utrumque contrahentem, eorumque ſucceſſores ſit ſincera unio.

II. Renovantur antiquiora pacta.

III. Rex ſpondet, non depoſiturum ſe arma, donec Landgravius ex integro fuerit reſtitutus.

IV. Rex 12000 Haſſorum ſub ſtipendiis ſuis retinebit, adjectis pro Landgravio ſubſidiis, an. 1755 promiſſis.

V. Stipendiariis iſtis copiis Rex pro arbitrio ſuo utetur.

VI. Hic tractatus 4 annos teneat.

Adjectus fuit articulus ſeparatus, quo Rex promittit 97582 libras ſterlingarum pro 6992 militibus, præter eos, qui jam eſſent ſub ſtipendiis Anglicis, ſuſtentandis, ad defenſionem Haſſiæ & compenſationem damnorum.

Parlamentum Anglicanum nervum belli large ſuppeditavit, Pitto, qui adverſam aulæ partem ante ſequebatur, poſtquam Secretarius Status fuerat renuntiatus, facunde perorante. Bavaricæ ac Palatinæ copiæ, quæ ſtipendiis Gallicis militaverant, cum tractatus ſubſidiarius non amplius renovaretur, domum ſunt reverſæ. Bavaricæ autem in exercitu Auſtriaco, Palatinæ in Gallico meruerant.

Subiſius Princeps, qui in Haſſia bellum gerebat, petito tranſitu Francofordiam ad Mænum occupavit. Wezlaria vero ab utraque belligerantium parte libera ab hoſpitatione eſt declarata.

Ineunte vere Imperiales copiæ Hirſchfeldæ Principatum invaſerunt, Gallicæ Marpurgum, ad vindicandas immanes contributiones, quas Hannoverani a Fuldenſibus extorſerant.

Sub finem Martii & initium Aprilis, Fœderatorum exercitus, Ducibus Ferdinando, Principe hæreditario Brunſvicenſi, Holſato, Iſemburgo, Anhaltino, capta Meinunga, Waſunga, Fulda, pluribusque

busque secundis velitationibus commissis, Franconiæ jam imminebant, trepidantibus Herbipoli, Francofordia & aliis civitatibus. Sed metum exemit Broglius, qui 13 Aprilis, conserto ad *Bergam* cum fœderatis prælio, aggressores strenue repulit. Ingens certe laus debetur Francis, & eorum præsertim Duci Broglio, qui, accitis ex 80 stationibus summa celeritate copiis, ad vicum Bergensem sapientissime ordinavit aciem, & Germaniam contra Germaniam fortissime defendit. Inter fœderatos cum multis aliis cecidit Princeps Isemburgicus. Blaselus Tribunus cum velitibus varias eodem tempore clades, Grimbergæ præsertim, intulit Fœderatis.

Marpurgum mox, Cassella, Gottinga, Rietberga, Münda ad Visurgim, Monasterium subactæ sunt, inde a Rheno totius Gallici exercitus Imperatore Contado, hinc ex Hassia fœderatos propellente Broglio.

Cum autem res Gallorum feliciissime florerent, dies una præclare gesta, & spem in futurum prope omnem evertit. Erat hæc dies ipsis fatalis prima Augusti, qua haud procul a *Münda* commissum est *prælium*, Gallis sane infaustissimum, fortuna plenam fœderatis deferente victoriam.

Galli Mündam se recepere, trajectoque Visurgi, quas occupaverant, urbes, ac denique cum Cassella & Marpurgo omnem propemodum Hassiam amiserunt, præter complura capitum millia machinas currules, aliumque apparatum bellicum. Accessit ad Fuldam clades Würtembergicorum, quorum 10000 sub stipendiis Gallicis militabant. Tandem etiam Monasterium in manus fœderatorum relapsum est. Princeps vero hæreditarius Brunsvicensis cum valida manu in Saxoniam movit, Borusso contra Austriacos & Imperiales futurus auxilio.

Art. V.

Prosecutio Belli anno 1760.

§. 1.

Bellum Borusso-Austriacum.

Sub initium hujus anni Rex Angliæ atque Borussiæ, ut viderentur pacem optare, desiderium componendæ Europæ præseferebant Rex Stanislaus Nancejum, congressus locum, offerebat, Batavi Bredam, 255. Spes pacis ostentata.

Bredam. Nec abnuebant Austria, Russia, Gallia, sed Poloniæ quoque & Sueciæ Reges invitari volebant. Spes pacis mox evanuit.

Castra ad Dresdam. Ad bellum terra marique prosequendum versa consilia; quin is erat animis ardor, ut nec rigente hyeme refrigesceret. Pertinaci ad Dresdam statione adversa castra consistebant. *Maquiro* urbem strenue propugnante.

Actio ad Cosdorff. Sub finem Februarii *Beckius* Borussos ad *Cosdorffium* aggressus, Zettericium, eorum Ducem, cum aliis belli officialibus captivum abduxit. Majorem victoriam *Laudohnus*, post plura minora certamina, 22 Junii ad *Landishutum* in Silesia retulit; nam captos inter erat ipse *Fouquetus de la Motte*, rei summæ in Silesia præfectus, cum Schenckendorffio, Malachowskio, majoribus ordinum Ductoribus, & quinque gregariorum millibus, præter cæsos quam plurimos, magnamque vim rei tormentariæ &c.

Et Landishutum. Captus a Laudono Fouquet.

Glazium captum. Fructus hujus victoriæ fuit *Glacium*, munimentum præstans, levi opera 26 Julii expugnatum, præsidiariis multis cum aggressoribus conspirantibus: eadem ferme etiam hora novum munimentum, veteri adjectum, se dedidit. Præsidium utriusque more militari captum, cum ingenti vi rei armamentariæ & annonariæ.

Laudohnus, ut victoriarum cursum prosequeretur, magna celeritate cum selectis copiis Uratislaviam contendit. Jamque cœpta erat oppugnatio, cum Henricus Princeps accurrens eandem solvit.

Dum hæc in Silesia acta sunt, Austriacus exercitus sub Daunio, & Borussicus sub Rege, ad Dresdam stabant. Cum captivorum commutatio tentata non procederet, ad novos delectus, ut legiones complerentur, versa studia, novaque subsidia provincialibus imperata.

Lascy. Beck. Riedt. Daunius 3 Maji castra, quæ tota hyeme Pirnæ fixerat, in suburbium Dresdæ transtulit, dimissis, quæ Laudohni copias augerent, in Silesiam suppetiis. *Lascius* autem, *Riedus*, *Beckius*, aliique Duces plura, minora quidem, secunda tamen prælia conferebant.

Stratagema. Mense Junio, præter velitares aliquot id genus pugnas, & traductiones nonnullarum cohortum atque turmarum, nihil admodum actum. Julius majores mutationes subiit. Quippe, cum Rex Daunium munitis, quæ ad Dresdam habebat, castris vi nulla posset depellere, stratagemate utendum ratus, cum exercitu in Lusatiam movit. Daunius haud dubius, Regem in Silesiam, ut res ibi suas labantes firmaret, profecturum, Saxonia excedentem insecutus primum,

primum, deiñ etiam prævertendum exiſtimans, Ottendorffium usque, Sileſiæ oppidum, caſtra promovit.

Rex, hoc conſpecto, reflexo ex Luſatia itinere, ad *Dresdam oppugnandam accurrit.* Daunius vero, ut urbi ſuccurreret, in Saxoniam rediit, & obſidionem ſolvere hoſtem adegit. Rex in Sileſiam.

Ad Auguſti initium Rex in Sileſiam abiit. Secutus eſt Daunius, ſeque cum Laudohno conjunxit. Ab eo vero rurſus ſeparatus Laudohnus 15 Aug. haud procul *Lignicio* cum univerſo Boruſſorum exercitu coactus confligere, gravem cladem accepit, amiſſis, ſi Boruſſis fides eſt, ultra decem millibus. Certe hoc prælium magnarum rerum ideam non parum confudit. Per itus & reditus conſumptus September. Pugna ad Lignicium.

Octobri uterque exercitus in Saxoniam rurſus fuit delatus, atque 3 Novembris non procul *Torgavia* graviſſimo prælio colliſus. Boruſſi ſtructis ordinibus e ſylva erumpentes, ter vehementi impetu in Auſtriacos ſunt invecti, totiesque inſigni cum fortitudine repulſi ſunt, ut adeo jam certa haberetur victoria, Viennam etiam nuntiata. Verum cum *Daunius*, pede globo ſauciatus, commiſſo *Odonello* imperio, Torgaviam eſſet translatus, Boruſſi noctis ſubſidio, deturbatis Auſtriacis, colles ad *Siptitium*, Zietheno ductore, occuparunt. Victoria in hoc vertebatur; nam, cum Auſtriaci, die illuceſcente, cernerent, totam ſuam aciem vehementi ignium peſti & globorum grandini ex collibus illis eſſe expoſitam, pulvis etiam & plumbum deficeret, Torgavia relicta, Dresdam ſe receperunt, Boruſſo inſequente. Scriptores quidam memorant, Auſtriacos in pugna Torgavienſi amiſiſſe 10000 armatorum, Boruſſos vero ultra 20000. Utraque demum pars copias, pugnis & itineribus feſſas, per hyberna diſtribuit, Auſtriaci circum Dresdam, Boruſſi per reliquam Saxoniam, jam alias exhauſtam. Daunius Viennam conceſſit, Rex Lipſiam. Laudohnus in Bohemia, Golzius in Sileſia hybernavit. Ad Torgam. Daun vulneratus.

§. 2.

De Bello Boruſſo-Imperiali anno 1760.

Princeps *Bipontinus*, ſupremus copiarum Imperialium Ductor, hyemem Viennæ tranſegerat, ubi aureo Vellere, & Ordine Thereſiano fuit inſignitus; copiis vero per Franconiam diſtributis *Serbellonium* interim præfecit, qui Prætoriam ſtationem Bambergæ fixit. 256. Serbelloni.

 Huic

Haddick. Huic successit *Haddicus*, donec Bipontinus 3 Maji in castra venit, resumpturus Imperium. *Lusinskius*, *Klefeldus*, *Stolbergius &c.* pluribus velitationibus hostem infestarunt, viamque in Saxoniam Imperialibus præpararunt. Qui 22 Junii Dresdam attigere, interceptis, quæ in itinere occurrerant, urbibus & oppidis.

Legiones Austriacæ. Conjunxerant se illis legiones Augustissimæ Imperatricis & Reginæ, Pallavicina, Saxo-Gothana, Maquiria, Esterhasia, Lambergica, & duæ Herbipolenses, & ex Hussaris Haddickiana, Baronena, cum Bannalistis & Croatis.

Imminente ad obsidendam Dresdam mense Julio Rege Borussiæ, Imperialis exercitus, cum se imparem cerneret, aucto urbis præsidio, recessit Plavenam. Augusto vero mense, Rege in Silesiam digresso, redilt, adversum *Hylsenum*, quem Rex cum manipulis aliquot in Saxonia reliquerat, præliaturus. Validam quoque manum Dux Würtembergiæ eodem mense adduxerat ad liberandam Saxoniam; partem velut extra ordinem Imperialis exercitus legiones istæ constituerant.

Bipontinus Dux quærebat occasionem, cum Hülseno confligendi. Prolusum velitatione ad Waldheimium, 12 Aug. inter Kleistium & Centurionem Otto, cujus venatorius manipulus in fugam compulsus est. Sequebatur 20 Aug. majus prælium ad *Streblam* urbem inter Imperiales & Hülseni copias. Multum sanguinis utrinque fusum; tandemque victoria, Bipontini Ducis, Haddickii Magistri Equitum, Stolbergii Principis, Guasci Comitis, Klefeldi, aliorumque Ducum virtute parta, penes Imperiales stetit, hoste Torgaviam se recipiente.

Pugna ad Strehlam.

Lüsinskius interea Tribunus peculiari cum manipulo plures Thuringiæ & Saxoniæ urbes, Halamque Brandeburgicam occupaverat, ac demum Würtembergiæ Duci junctus, ab exercitu recessit, Lanthierio in ejus locum suffecto.

Würtembergici. *Würtembergicæ* copiæ, Gallicis stipendiis solutæ, e Franconia domum sunt reductæ, ibique supplementis auctæ, invitante Cæsare, ductæ sunt in Saxoniam, ad eandem Domino suo vindicandam, componendumque turbatum pertinacibus bellis Imperium. Hailbrunnæ Dux legiones suas congregaverat, atque inde mense Augusto in Saxoniam duxit, cumque Lipsiæ deditionem posceret, respondit Præfectus, si urbs invaderetur, se & illam & suburbia redacturum in cineres. Reposuit Dux, si quid Borussi in Lipsiam essent attentaturi, se in Hallam retorsurum. Occupata mox *Lipsia*.

Post

Post pugnam Strehlensem Imperialis exercitus *Torgaviam* cepit, mense Septembri, capto præsidio, Hülseno vero non sine clade Wittembergam se recipiente. Sed Bipontinus cum suis Imperialibus & Würtembergicis fugientem persecutus, mense Octobri *Wittembergam* expugnavit, captumque rursus præsidium. Res vero armamentaria cum reliqua præda Torgaviam est deportata, exuta Wittenberga munitionibus quibusdam. Lipsia, Torgavia, Wittenberga captæ.

At vero adveniente Octobri mense Rege Borussiæ, o quantum mutata est rerum facies. Relicta mox Wittenberga; ex Lipsia, tegente nebula, a Klefeldo eductæ copiæ, & post infelix ad Torgaviam prælium, hæc etiam urbs, quantumvis munita, est deserta. Imperialis vero exercitus, relicta Saxonia, in Franconiam rediit, ut adeo Saxonia ad eum sit reducta statum, quo ante expeditionem fuerat, nisi quod a pluribus exercitibus magis fuerit devastata. Et rursus amissæ.

§. 3.

De Bello Sueco - Borussico anno 1760.

Summa etiam hyeme non desiere velitares pugnæ, postea etiam continuatæ, ludicra velut certamina, quæ causæ communi parum profuerant, nisi quod aliquæ Borussorum copiæ in Pommeraniam fuerint abstractæ, quæ alias Austriacis & Imperialibus incubuissent. 257.

Landingshusius, Suecorum Archistrategus, jam mense Januario Anclamum subita irruptione oppressit, capto *Manteufelo*, Borussorum in Pommerania supremo Duce. At *Stutterheimius* Anclamum mox recepit, Suecosque trans Penum rejecit, non tamen sine naulo. Mechlenburgo - Suerinus Ducatus interea, quamvis partem belli nullam haberet, gravibus, more prioribus annis consueto, exactionibus premebatur, volente, sed non potente id impedire Duce: qui propterea querelas suas ad Comitia Imperii Ratisbonam detulit, sed arduum erat remedium.

Appetente æstate, cum Borussus, copiis alio avocatis, paucum militem in Pommerania reliquisset, Suecci rursus animosi, circumlatis per omnem prope Pommeraniam victricibus signis, ipsi adeo Stetino minitari sunt visi. In Uckermarchiam quoque effusi, metebant palmas, & trophæa erigebant. Passewalkium, Prenzlovia,

 aliæque

aliæque urbes occupatæ. Ad Taschenbergam commissa velitaris pugna, victoribus Suecis, quia numero multo superioribus. Secundis his in rebus *Ehrenschwerdius* erat dextera Landingshusii supremi Ducis, ex altera vero parte *Bellingius* Stuttersheimii.

At vero cum mense Octobri Fridericus Eugenius Princeps Würtembergicus, (filius tertio genitus Alexandri Stuttgardo-Würtembergici Ducis) nova adduceret in Pomeraniam auxilia, bello illi præfectus, aliam rebus faciem rursus induxit. Recessit ille quidem in Marchiam, antequam Russi Berolinum occuparant, sed reliquit *Bellingium*, *Stuttersheimium* & *Wernerum*. Repulsus priorum annorum exemplo Suecus ex Uckermarchia totaque Pommerania Brandeburgica; ut adeo tempore verno seminarent Sueci, in æstate meterent, in autumno omnia rursus amitterent, in hyeme Stralsundæ suæ incubarent.

§ 4.

De Bello Russo - Borussico.

858. Postquam Mosci æstatem variis motibus per Borussiam, Pomeraniam & Poloniam consumpserant, non magno admodum operæ pretio, aut ad causam communem emolumento, mense tandem Octobri, urgente Aula Viennensi, in Marchiam Brandeburgicam duce *Soltikovio* irruptionem fecerunt. Daunius, supremus militiæ Austriacæ Imperator, in hunc finem *Lascium* cum 14000 misit, ut cum Russis se conjungeret.

Soltikofius sexta Octobris Francofurti ad Viadrum stationem fixerat, præmisso Berolinum cum viginti millibus *Zernischewio*, cui Lascius quoque se conjunxerat. Unitæ hæ vires nona Octobris *Berolinum* occuparunt potius quam expugnarunt, Principe Würtembergico, qui septem duntaxat millia habuisse dicitur, tantæ multitudini se non auso opponere, sed Spandaviam recedente, ut munimentum illud defenderet. Neque Golzius iis erat viribus, ut discrimini se vellet committere.

Berolinum occupatum.

Rex igitur, cum Marchiam suam periclitari intelligeret, accelerato gressu Silesia excessit. Russi, nuntiato ejus adventu, relicto Berolino, primum Landsbergam, inde vero in Poloniam recessere. Lentitudo & tergiversatio Russorum jam tum tribuebatur artibus Aulæ Borussicæ & Londinensis, maxime vero Petro Ulrico, destinato

nato successori in throno. Quali is fuerit in Austriam & commune fœdus animo, mox post mortem Elisabethæ Imperatricis luculente patuit.

Art. VI.

Prosecutio Belli anno 1761.

Postquam hostilis uterque exercitus hyemem in Saxonia transegerat, appetente vere, Rex Borussiæ, qui Lipsiæ hyemaverat, Henrico fratre in Saxonia relicto, potiorem copiarum, quibus abundabat, partem in Silesiam transtulit, *Laudobno* jam impare tantæ moli resistere, donec venirent suppetiæ. Quas ubi ex Hungaria & Saxonia obtinuit, 19 Junii ad Hartmansdorffium Borussorum agmen acri velitatione aggressus, 190 eorum cepit, reliquos in fugam egit. Neque in Saxonia res admodum magna gesta est. Mutua æstimatione aut metu suspensus miles, castris, opportune locatis, se continuit, exilibus duntaxat certaminibus, & copiarum traductionibus belli speciem præbentibus. 259.

Ex altera parte acrius aliquantum certatum. Mense jam Februario ad Langensalzam Gallis clades illata a Borussis & Fœderatis, ad Marpurgum a Gallis est reddita, cæso *Breidenbachio*. Galli nihilominus, *Marpurgo* deserto, arcem præsidio munitam retinebant. *Frizlaria* ab Hannoveranis capta. Recedentibus Gallis insistebant illi; jamque Mæno & Francofordiæ imminebant, cum *Broglio* Dux, copiis, quas a Rheno Inferiore *Mujus* adduxerat, auctus, hostem, undis velut retroactis, per Hassiam redire coegit.

Ad *Grünbergam* ventum ad acre prælium. Victoria penes Gallos stetit, Broglii summi Ducis insigni virtute parta 21 Martii. Capta cum Rhedeno, equitum Magistro, Hannoveranorum duo millia, præter 10 signa, & 19 majores machinas, quæ in manus venerunt. Soluta Cassellæ obsidio, quam Fœderati inchoaverant, desertaque tota Hassia, quam hyemis occasione occupare tentaverant, in stativa concessere. Pugna ad Grymbergam

Interea autem, dum verno tempore Galli atque Hannoverani, quam hyems negaverat, quietem capiunt, Imperiales & Borussicæ copiæ in Thüringia velitatione collisæ, ad *Salfeldam* 2 Aprilis cladis aliquid dederunt & acceperunt. Finiente autem Aprili, postquam Dux *Bipontinus* belli Imperatoris, quam sapienter gesserat, Bipontinus abdicat imperium.

rat, poteſtatem abdicaverat, Serbellonius ſucceſſor in caſtra venit, atque omnia ad futuram in Saxoniam expeditionem adornavit.

Menſe Junio Dux Broglio per Haſſiam adverſus Hannoveranas provincias legiones ſuas duxit, fugientique hoſti non ſine illata clade inſtitit. Alter vero Gallorum exercitus, Ductore Subiſio Principe, a Rheno Inferiore in Weſtphaliam movit, ut adeo Fœderati a Broglio ad Septentrionem, a Subiſio vero ad Orientem propellerentur. Jamque ſpem conceperant, protruſis ad Albim hoſtibus, primæ expeditionis fortunam reducendi. Sed cum Ferdinando erat negotium, qui unitis, Anglis, Hannoveranis, Brunsvicenſibus, Haſſis, Gothanis, aliiſque fœderatis copiis, 15 Julii ad *Fillingsbuſium* Broglii exercitum memorabili prælio eſt aggreſſus. Multum eo die ſanguinis utrinque fuſum, inclinante ferme ad Gallos victoria. Suſpendit nox pugnam, quæ altera die vehementius recruduit, cum non exigua Gallorum clade, qui tamen ſervatis ordinibus ſe receperunt. Fatentur Galli, ad 2400 ſuorum qua cæſos qua captos, Fœderati ad 5000 eos extendunt, ſuam vero cladem mille capitibus definiunt.

Pugna ad Fillingshuſum.

Condixerant Subiſius & Broglio, 16 Julii ſe copias conjuncturos, quod ſi contigiſſet, alium haud dubie res habituræ fuiſſent exitum. Cur autem factum non ſit, varii ſunt rumores ſparſi.

Fructus alius hujus victoriæ Fœderatis vix fuit, niſi quod *Scheiterus* & *Lucknerus* cum ſuis velitibus varia Gallorum frumentaria horrea incenderint, atque ad Bredelærum aliquid cladis ſub finem Julii intulerint. Inter itus & reditus, procurſiones, velitationes conſumptus Auguſtus & September. Octobri autem *Xaverius*, Princeps Saxoniæ, qui tota hac expeditione Saxones ſuos, cum Gallis commixtos, ſtrenue ducebat, *Guelferbytum*, inſigne munimentum, expugnavit, capto præſidio, Brunsvicum quoque ſubacturus, niſi affluentibus undique Fœderatorum copiis prudenter ceſſiſſet multitudini.

Princeps Xaverius Welpherbytum expugnat.

Menſe Novembri ad Embecum convenit hoſtilis exercitus, pugnamque reſpicere videbatur occaſio; verum cibariorum defectus, & ingruens brumæ rigor ad hyberna reſpicere cogebat; hæc Broglius per Thuringiam, Haſſiam, atque circum Göttingam diſtribuit; Ferdinandus vero Dux ſedem Prætoriam Hildeſiæ fixit, Sporkenus Hammeliæ, Princeps Brunſvicenſis in Weſtphalia, prout etiam Milordus Gramby cum ſuis Anglis, Lucknerus Embeci, loco procurſionibus opportuno.

Dum

Dum hæc Principem inter Ferdinandum & Ducem Broglium in Haſſia & ad Viſurgim geſta ſunt, Subiſianus exercitus adverſus Principem hæreditarium Brunſvicenſem ad Lippam bellum geſſit. Velitationes plures commiſſæ, juſtum prælium nullum. Extendebant ſe ex hac parte Galli per Monaſterienſem agrum: occupata *Friſia Orientalis*, ruſticis conglomeratis necquicquam ſe opponentibus. Tentata quoque Brema, Anglorum receptaculum; ſed defectu tormentorum expugnari non potuit. Felicius a *Condæo* Principe occupatum caſtrum Meppenſe. Et quia Fœderati domibus annonariis inhiaverant, multis in locis vices ipſis ſunt redditæ, magnam partem a *Wurmſero*, nobili procurſore. Adulto autem Octobri Subiſianæ copiæ cis & trans Rhenum hybernatum conceſſere; militia vero, quam *Regiam Domum* appellant, Pariſios abiit. **Friſia. Condæus. Wurmſer.**

Menſe Julio Ruſſi tandem Sileſiæ imminebant, atque occaſionem quærebant, qua cum Laudohno ſe conjungerent; iſtam nacti licet, non tamen audebant permunita Boruſſorum caſtra aggredi. Quapropter *Butterlinus*, ſupremus Ruſſorum Dux, ſe rurſus ſeparavit a Laudohno, relictis tamen ſub certis conditionibus apud exercitum Auſtriacum viginti Ruſſorum millibus, ſub *Zernichefio* Comite, contra vero Beckius Baro cum ſex equeſtribus legionibus Ruſſos ad Viadrum eſt comitatus. **Butterlin Moſc. Dux. Zernichef.**

Rex Boruſſiæ, cum Platenum Tribunum ad deſtruenda Ruſſorum horrea annonaria in Poloniam miſiſſet, munitis ſuis caſtris egreſſus, longius a Schweidnicio receſſit, id agens, ut Auſtriacos ex editis munitisque locis proliceret. Verum Laudohnus Divino quodam conſilio Regis abſentia in rem ſuam uſus, copias ex variis Legionibus lectas ſub Amadeo vigilum Præfecto ad expugnandum impetu *Schweidnicium* mittit. Omnia ſumma alacritate & incredibili in tanto motu & inſtrumentorum apparatu ſilentio ſunt adornata.

Die 1 Oct. ſub auroram munitiones extimæ ſunt occupatæ, applicatæ ſcalæ, tranſcenſa mœnia, machinæ ad urbem inverſæ, atque tres intra horas inaudita felicitate urbs munitiſſima, præſidio & re armamentaria inſtructiſſima, eſt ſubacta. Præſidium militare 3776 capitibus conſtans, cum Zaſtrovio Præfecto captum: præda ingens, 222 majores machinæ, cum omni apparatu bellico in manus victoris venit, cui 1400 qua cæſis, qua vulneratis, quos inter 97 Ruſſi, hæc victoria ſtetit. A Boruſſis hac de expugnatione nulla edita eſt relatio. Rex autem, quod Heroum eſt, magno illam animo accepiſſe fertur, laudato etiam Zaſtrovio, quod, quantum fieri potuit, cum præſidiario ſuo milite reſtiterit. **Schweidnia captum.**

Haud multo poſt conceſſum in hyberna, quæ Rex Uratiſlaviæ, ut ſecuritati illius conſuleret, fixit. Laudohnus Viennam abiit, poſtquam copias aliquas ad Daunium in Saxoniam miſerat.

Et Colberga. Schweidnicii fatum Colberga excepit, longiori opere ex ordine expugnata; quippe Butturlinus, poſtquam Ruſſos ſuos ab Auſtriacis ſeparavit, per Marchiam Brandeburgicam in Pommeraniam progreſſus, omnem curam intendit, ut commercium Colbergam inter & Stettinum abſcinderet. Capta proin Treptovia, urbs intermedia, cæſaque Boruſſorum cohors. Butturlinus vero, commiſſa Romanzovio Colbergæ expugnatione, cum parte copiarum ad Viſtulam hyematum abiit.

Sub initium Septembris urbs terra marique oppugnari cœpit, tenuitque obſidio usque ad 16 Decembris. Conabatur quidem Princeps Würtembergicus, qui Boruſſis in Pommerania pæerat, eandem ſolvere, ſed fruſtra. Capto præſidio cecidit Colberga, Ruſſorum fortitudine & conſtantia proſtrata Sed ultimum hoc erat Ruſſorum facinus; mortua enim Eliſabetha Imperatrice, aliam prorſus faciem Ruſſia induit.

Sueci interea, ut obſidio Colbergenſis protegeretur, ſecurius in Pommerania citeriore, Boruſſos infeſtabant. Nulla tamen res admodum magna geſta eſt, niſi quod Deminum, & alia quædam loca ſint a Suecis capta. Intra procurſiones & velitares pugnas bellum hoc Pommeranum ſtetit. Demum Sueci hyberna in ſua Pommerania fixerunt, Boruſſi pro more in Ducatu Mechlenburgico, Princeps Würtembergicus Roſtochii. Dux vero Megalopolitanus, ut oculos ſubtraheret provinciæ ſuæ triſti ſpectaculo, deſerto Schwerino, Lubecam abiit.

Auguſta pro pace deſtinata. Inter Martios armorum fragores dulce pacis nomen inſonuit; dum belli, in ſextum jam annum protracti, invidiam quævis belligerantium pars amoliri a ſe nitebatur. Aula Viennenſis, Petroburgenſis, Pariſienſis, Varſavienſis, Holmienſis, Auguſtam Vindelicorum pacificationis locum, ſuumque pacis conſilium per Legatum Ruſſicum Aulæ Londinenſi ac Miniſtris Boruſſicis proponebant. Annuebant huic pacis propoſitioni Aula Londinenſis & Berolinenſis cum ſuis Fœderatis, jam ante a ſe ſignificatæ. Deputati jam Auguſtam ad congreſſum Miniſtri, conductæ domus, parata ſedulo omnia, tota Europa in ſpem pacis erecta.

Sed necdum hebetata ſatis erat ferri acies, quin acuebatur magis, veniente in partem, ut totam Europam bellum pervaderet, *Hiſpania.* Conciliatoris hactenus partes aſſumpſerat, ſed Tractatus quidam Domus Borbonicæ bello occaſionem dedit. In-

Innoxius erat hic Tractatus, ad neminis offensionem pertinens, sed ad sinceram concordiam unionemque defensivam inter Principes ejusdem Familiæ intentus, præcipue vero inter Galliæ, Hispaniæ, & Siciliæ Reges. Quamvis autem domestica hæc conventio 15 Aug. 1761 inita clam haberetur, suboluit tamen *Bristolo*, legato Anglico, cui eo temporis articulo omnia videbantur suspecta. Petiit igitur ab aula Hispana, eum sibi tractatum communicari, simulque præcisum responsum a Rege exegit, an cogitet, fœdus cum Gallia adversus Angliam percutere: si responsum negaretur, pro belli declaratione se habiturum ac ocius discessurum. Tractatus Domus Borbonicæ.

Acerbe Rex eam Ministri postulationem tulit, atque revocato Comite de *Fuentes*, suo ad Aulam Londinensem Oratore, omni subditis suis cum Anglis commercio interdixit, detentis, quæ in portubus Hispanis sub anchoris stabant, navibus Anglicis, velut deposito, donec, quas partes Anglia sit amplexura, appareat.

Anglia, hæc ubi fuerant nunciata, protinus bellum adversus Hispanos declaravit, missaque in Americam classe, & pyratis, qui mare infestum redderent, expeditis, naves Hispanorum diripiebant, & eorum Insulis minabantur. Nec vacuæ fuerunt minæ, prout Havana postmodum experta est. Initia belli Hisp.

Art. VII.

Prosecutio Belli anno 1762.

Sub initium hujus anni agmen Platenum, e Pommerania in Saxoniam redux, Imperiales copias infestabat; at vero, postquam istæ se collegerant, Platenus pluribus certaminibus fractus, multisque suorum amissis in fugam fuit compulsus, capto etiam, præter alias plures urbes, per irruptionem Merseburgo. Nulla hybernis quies; nam Henrici quoque Principis exercitus perpetuo motu volvebatur, Imperialibus cæsim punctimque varias ejus cohortes fortiter vincentibus. 260.

Hyeme autem inter velitationes exacta, severior ad *Freybergam* 12 Maji scena aperta est; quippe Seidlicius, Hülsenus & Stutterheimius, collectis, quæ in Saxonia erant, copiis Borussicis, Stolbergium Principem, & Maquirum Comitem, qui Imperiales ducebant, majoribus viribus prælio aggressi, victoria potiti sunt, quæ tamen, præter captam Freybergam & Chemnicium, non magnos fructus tulit. Quin imo jussu Serbelloni Stolbergius & Lu- Pugna Freybergensis.

Lucinskius juncti geminam mox cladem reddiderunt, primum quidem ad Chemnicium, dein vero ad Kesseldorffium. Tandem vero, cum Borussi novis supplementis augerentur, Imperiales ad fines Franconiæ ex Saxonia recesserunt.

In Silesia interim princeps uterque exercitus ad novam expeditionem se impigre accingebat; quamvis, mutato tantopere Russiæ systemate, Austriaci, digresso cum suis Zernechesio, minuerentur, Borussi vero, venientibus, qui a Russis & Suecis captivi fuerant detenti, non parum augerentur.

Zernischef jubetur ab Austr. recedere.

At vero, cum, Russis & Suecis a fœdere Austriaco privata cum Rege Borussiæ conventione recedentibus, Rex omnes copias, quas illis opposuerat, adversus solos Austriacos & Imperiales jam posset colligere, imo novus Russiæ Imperator non modo *Zernichesfium* cum milite ab Austriaco exercitu separasset, sed etiam cum Borussis conjunxisset, mirum non fuit, quod Daunius ex editis locis montanis, quæ ad defendendum Schweidnicium occupaverat, ignium vi, & copiarum multitudine prævalente, fuerit dejectus, atque a Schweidnicii communione seclusus. Unde factum, ut urbs, sibi permissa, post diuturnam cruentamque oppugnationem, ac strenuam defensionem, se dedere tandem, atque captivam tradere fuerit coacta.

Schweidniz rursus amissum.

Hæc dum in Silesia agebantur, Borussi, milite abundantes, sub Kleisto ex Saxonia, & Reizensteinio ex Silesia, in Bohemiam irrumpebant, sub diram necessitatem contributiones, quocunque venerant, abductis etiam obsidibus, incolas, alias jam exhaustos, adigentes. Sacrificium triste fuit *Regino-Gradæcium*. Quidquid cives corrogare, offerebant, ut incendium averterent. Civitas nihilominus a Cosaccis, barbara gente, contra Austriam jam militante, expilata, & crudo incendio prope fuit deleta. Tentabat equidem Imperialis exercitus afflictæ Bohemiæ succurrere, sed a Seidlicio repulsus est. Felicior fuit Löwensteinius, qui irrumpentes hostes quater repulit.

Fatum triste Gradecii.

A Viadro & Albi ad Visurgim jam & Rhenum convertimur. Hannoverani cum suis Fœderatis, graviter ferentes, Göttingam a Gallis teneri occupatam, sub ipsos brumæ rigores varios insultus at incassum, tentabant. Nec minus Eichsfeldia direptionibus fuit pressa. Sed non feriabantur Gallorum arma, in Hannoveranum & Brunsvicensem agrum non raro illata, cæsis, in quas offenderant, hostilibus turmis. At Brunsvicensis Junior Arensbergæ arcem ur-

bem-

bemque, ad Colonienſem ſpectantem, expugnavit, Mureto ſtrenue licet illam propugnante.

Præludia hæc velut erant expeditionis bellicæ. *Subiſio*, in locum Ducis *Broglio*, in Galliam revocati, ſuffecto, Rhenus obtigit ſuperior, *Eſtæo*, qui lauros ad Viſurgim jam initio belli meſſuerat, inferior. Quibus Subiſius præerat, ex hybernis ad Caſſellam in Haſſia conveniebant. 24 Junii ad *Grebenſteinium* commiſſa eſt pugna, Fœderatis fauſta. Victi Galli cum magna hominum & impedimentorum jactura Caſſellam ſe receperunt. Altero mox certamine, quamvis fortiter dimicarent, receptui canere compulſi ſunt. **Broglio revocatus.** **Pugna ad Grebenſtein.**

Favente magis fortuna uſi ſunt Galli ad Rhenum Inferiorem, ubi *Condæus* Fœderatos, quos Brunſvicenſis Princeps Fridericus ducebat, bis vicit, capto Scheitero cum non paucis aliis. Fœderati nihilo ſecius arcem Waldecianam 11 Julii expugnabant. *Göttinga* Galli ultro exceſſere, deſtructis tamen ante munimentis & apparatu annonario. At ecce! mox Præfecto mandatur, ut urbem laceram repetat. Fœderati vero *Fuldam* expugnant, & exactionibus premunt, Gallico capto præſidio. Procurſorium velut per provincias erat bellum; clades ultro citroque non leves illatæ. **Condæus victor.** **Göttinga.** **Fulda capta.**

Cum Hiſpania & Gallia Luſitaniam a fœdere Anglicano non poſſent abducere, atque in ſuam ſocietatem pertrahere, dimiſſis utrinque legatis, & belli declaratione facta, Hiſpani ſub initium Maji 1762 ſub Archiſtratego Marchione de *Sarria* in Regnum Portugalliæ penetrarunt. Prima, quæ ſe oppoſuit, *Miranda* occurrit; ſed, poſtquam turris pulveraria incenſa mœnium ruinas & hiatus egit, ſe captam cum præſidio dedit. Eandem ſortem ſubierunt *Bragantia*, *Chavea*, *Moncornum*, præſidio elapſo, relictæ vacuæ. **Hiſpani in Luſitaniam.**

Angli, probe gnari, propter ſe peti Luſitaniam, quantique ſua interſit, Luſitana conſervari commercia, auxilia condixerunt. Miſſæ naves cum 10000 armatorum, ductore *Lippenſi Bickenburgico*, qui prius ad Viſurgim militaverat. Collecta quoque Luſitanorum ad 30000, *a Tirawleo* Anglo exercitiis militaribus imbuta, & ad bellum præparata. Acceſſit multitudo agreſtium, qui, præter æſtivos calores & alimentorum defectum, Hiſpanorum progreſſus retardabant, quo minus fructus, quos ſperaverant, meterent. **Angliæ auxilia.**

Art. VIII.

De Bellis Ultra-Marinis annis ultimis.

261. Non Europam duntaxat peragratum est bellum, atrocitate sua ferox, magnitudine præliorum & provinciarum vastatione fœcundum, sed tranatis maribus in Asiam etiam, Africam, & Americam perrupit. Solus Turca, quod mireris, dum christiani in mutua viscera grassarentur, quievit, quamvis forte non semel lacessitus.

In Americam maxime tempestas detonuit; unde prima etiam origo mali propter controversos fines. Datum initium a direptione navium; ventum ad urbes, insulas, provincias: Acadia, Canada, Pensilvania, Ludoviciana, Martinicia, Havana, Quadalupa, agebantur.

Anglorum spolia. Et quidem anno 1758 Angli occupabant *Niagaram*, *Ticonderagum*, *Quebecum* Canadæ urbem principem: maria omnia velut obsessa habebant 125, ut fertur, navibus bellicis majoribus, minoribus varii generis prope innumeris. Gallos ducebant *Moncalmus* & *Vaudrevilius*, Anglos *Amborstus*, *Towensendus*, *Johnsonus*. (Quebec.)

Montreal. Anno 1759 in manus Anglorum delapsum est munimentum *Montreal*, postquam Galli fortiter illud defenderant. Atque hoc pacto Angli *Canadæ* seu *Novæ Franciæ* possessionem adepti sunt.

S. Domingo. Anno 1760 accessit Insula S. Dominici; & anno sequenti Insula Martinicia (*Martinique*) ex Antillis præcipua. (Martinique.)

Terra Nova, Anglis erepta. Galli autem interea Terram Novam (*Terre Neuve*) spatiosam Insulam cum suis munimentis Anglis eripuerunt, direptisque non raro navibus damna sua strenue ulti sunt.

Havana. Cum Hispania etiam cum Anglis bello fuisset collisa, Angli *Havanam*, Insulæ Cubæ urbem præcipuam, anno 1762 occuparunt, magno Hispaniæ detrimento.

In Orientalem quoque Indiam pervasit bellum Anglo-Gallicum, præsertim in Coromandelis oram. Sunt ibi duæ urbes famosæ, *Pontichcritum*, quæ ad Gallos, & *Madras*, quæ ad Anglos spectat; (Ponticheri.) averso aspectu illæ se se hoc bello intuebantur; quin imo torvo vultu congrediebantur. Nam primum Galli Madras aggrediebantur, effectu conatui non respondente. Felicior fuit Anglus, qui Ponticherium tandem expugnavit, multis tamen suorum amissis, salvisque Religionibus. (15 Jan. 1761.) Neque tam vis hostilis, quam alimentorum defectus, Gallos ad deditionem compulit.

Sura-

Suratam jam prius Angli eripuerant, prout etiam Carangolium &c. Surata.
Pugnæ & velitationes non paucæ consertæ sunt, magna utrinque fortitudinis commendatione. Multitudini non raro partis unius cedere virtus alterius debuit. Cæterum plures utrinque erant Indi in urbibus, & præliis socii, quam Europæi.

Persia perpetuo suo malo, internis videlicet dissidiis, ac revolutionibus laborat, variis per provincias tyrannis Imperium fluctuans discerpentibus. Atque ut totum orbem bellum pervagetur, amplum Sinarum Imperium, pacis alias artium quam belli amantius, supremis his temporibus cum Indis & Tartaris collisum, porrectis ad Bengalam usque finibus, grandibus duabus provinciis auctum est.

Art. IX.

Pacificationes Variæ.

Jam 26 Martii 1761 Aula Viennensis, Parisiensis, Petroburgensis, Varsaviensis, ac Holmiensis, ut suspicionem a se amolirentur, quod morentur negotium pacis, Angliæ & Borussiæ Regibus, eorumque fœderatis, quod insinuatum supra, Augustam Vindelicorum congressus locum offerebant. Sed Europæ spem armorum tumultus suffocavit. 1761.

Dum autem hæc consilia pacis, Augustæ conciliandæ frigebant, Comitium Ratisbonense fervebat. Major suffragiorum pars negotium conficiendæ pacis Cæsari committendum a Statibus censebat, absque ullo tamen in futurum præjudicio. Obluctabatur minor, negabatque, ubi de singulorum juribus agitur, majora prævalere, sed *itioni in partes* locum esse. Catholici omnes priores pacificationes confirmandas judicabant, Protestantes Risvicensem excipiebant. Conceptum nihilominus secundum *Majora* conclusum Imperii, quod Cæsar ratum habuit. Conclusum Comitiorum de pace.

Eodem tempore, quo de Congressu Augustano agebatur, Gallia quoque & Anglia tractabant. Missus Londinum *Bussius*, Parisios *Stanlæus*. Ille Interdicto *uti possidetis* standum putabat: hic terminum possessionis ad tempus ratificatæ pacis referri voluit. Cum non conveniretur, Gallia cessionem Canadæ, sub certis tamen conditionibus, obtulit, Insulæ item Minoricæ, Hassiæ, Hanoviæ, Bussius & Stanlæus de pace tractant.

eorum-

eorumque locorum, quæ in ditione Hannoverana tenet occupata. Repetiit vero caput Bretanicum, seu Portum Regium. Geldriam, Vesaliam, aliaque ad Rhenum Inferiorem loca Borussica non posse cedi, cum sint in potestate Reginæ Imperatricis. Omnes naves, ante belli declarationem ereptas, restituendas; captos sine lytro remittendos.

Conditiones.

Anglia vero postulavit, totam absque reservatione cedi Canadam, Senegalliam insuper, Goream, Minoricam, omnes urbes & regiones, in Germania occupatas, ne Borussicis quidem exceptis: Ostendam & Neoportum illico evacuari: bellum usque ad ratificationem pacis continuari: captivos liberari: Dunkercæ munimenta portumque ad Ultrajectensis pacis normam dirui: captas naves retineri: libertatem, assistendi fœderatis in Germania: societates in India Orientali sibi relinqui. Contra vero Gallis vult restituere Calonesum (*Bellisle*), Quadaluppam, & Marigalantam, permittere insuper capturam piscium in littore Terræ Novæ.

Pax frustrata.

Tandem, postquam a 26 Martii usque ad 20 Sept. fuit tractatum, Legatus uterque domum recessit, continuatumque terra marique bellum, quin imo auctum, cum Hispanus etiam indignatus, quod Anglia conditiones pacis tam opimas non acceptarit, socius Gallis accesserit.

Mutatio Russiæ.

In Septentrione, postquam Elisabetha Russiæ Imperatrix 5 Januarii 1762 obiit, ingens facta est rerum mutatio; nam Petrus III vix fuit ad thronum evectus, cum prodere visus est, qua mente fuerit hactenus in fœdus, quod Elisabetha, ejus matertera cum Aula Viennensi, Versaliensi, Varsaviensi, & Holmiensi initum, quantum in se erat, fideliter custodiverat.

Induciarum conditiones.

Nam, licet primis diebus aliud præseferre videretur, brevi tamen, die videlicet 16 Martii 1762 Stargardiæ clam suis Fœderatis cum Rege Borussiæ fecit inducias. Viadrus in Pommerania statutus terminus, qui utrumque exercitum separaret. Borussi non ingrediantur Poloniam, nec Russi Silesiam, Zernichevio autem cum suis copiis liber per eandem concedatur transitus, ut ad Russicum exercitum se possit recipere. Commercia libera sunto. Subscripserunt Dux Beveranus & Princeps Wolconskius.

In-

Imperator Russiæ cum has inducias pangeret, omnes bello implicitos Principes ad pacem hortatus est. Secuta est hortantem Suecia; nam mense majo 1762 tam Russi quam Sueci cum Borussis pacem inierunt, ea lege, ut omnia in statum pristinum, quo ante bellum fuerant, restituerentur, adjectis duntaxat quibusdam conditionibus. Rex Borussiæ pro pacis beneficio Moscorum Imperatori legionem Borussicam donavit. **Sequitur Suecia.**

Tantopere cum jam hiaret fœdus, ad pacis consilia versi sunt omnium animi; atque imprimis Gallia, sequente Hispania. Præliminaria sub initium Decembris anno 1762 cum Anglis pepigit in hæc capita. 1 Statuitur amnestia. 2 Gallia cedit Angliæ *Canadam*, Insulam *Bretoniam*, *Acadiam*, *Insulas Granatenses*. 3 Catholica Religio in his provinciis sit salva: possintque Galli, venditis bonis, libere discedere. 4 Conceditur Gallis jus ad littora Terræ Novæ aliisque locis piscandi, piscesque exsiccandi. 5 Relinquitur Gallis Insula *S. Petri*, & *Miquelonia*, pro piscatoribus cum obligatione, ne muniantur. 6 Urbs & portus Dunkercensis ad eum statum redigatur, qui anno 1748 per pacem Aquisgranensem fuit definitus. **Et Gallia. Conditiones.**

7. Anglia præterea restituit Franciæ Insulam *Quadalupam*, *Mariagalantam*, *Desiradam*, *Martiniciam*, *Bellinsulam*. 8. Insulæ neutrales sic divisæ sunt, ut Insulæ S. Dominici, S. Vincentii, & Tabago ad Anglos, Insula vero S. Luciæ ad Gallos spectet. 9 In *Africa* Insula Gorea Gallis, Senegallia vero Anglis relinquitur. 10 In *India* Orientali restituuntur Galliæ loca, quæ initio belli in ora Coromandelis, Malabariæ, Orixæ & Bengalæ habuit.

11. *Minorica* Insula cum munimento S. Philippi restituitur Angliæ, eo in statu, quo fuit tempore expugnationis.

12. Gallia restituit omnes, quas occupatas tenet, regiones urbesque, ad Electorem Hannoveranum, Landgravium Hassiæ, Duces Brunsvicenses, & Comites Lippenses, pertinentes, in statu, quo fuerunt tempore occupationis. 13. Reges Galliæ & Angliæ promittunt, se porro fœderatis suis in Germania non adstituros. 14. Geldriam, Cliviam, Vesaliam, Mœrsiam, aliasque urbes, ad Regem Borussiæ pertinentes, interim Galli nomine Imperatricis præsidiis occupatas teneant, donec res ista componatur.

Et Hispaniæ.

15. Regi Hispaniæ restituuntur, quæ Angli in Insula Cuba occuparunt, nominatim Havana, in eo statu, quo fuerunt tempore occupationis. Hispani vero Lusitania excedant, restitutis quæ occuparant &c.

Postea 10 Februarii 1763 Parisiis Pacis Tractatu Definitivo hæc aliaque puncta confirmata fuerunt a Duce Choiselio nomine Regis Franciæ, a Marchione Grimaldo nomine Regis Hispaniæ, & a Duce Betfordo nomine Regis Angliæ.

Denique etiam Pax inter Reginam Hungariæ &c. & Regem Borussiæ 15 Februarii 1763 in arce Huberti (*Hubertsburg*) in Saxonia fuit conclusa. Illius hæc est summa.

I. Cesset omnis hostilitas. Sit plena amnestia & amicitia. Neutra pars in præjudicium alterius quidquam agat, aut permittat.

II. Omnis hostilitas, damnaque illata perpetuæ oblivioni dentur, nullaque inde compensatio unquam petatur: bonaque fisco addicta suis dominis restituuntor.

III. Regina renuntiat omnibus prætensionibus in ditiones Regis Borussiæ, præsertim in eas, quæ per articulos Præliminares Uratislavienses, & pacem Berolinensem cessæ sunt: prout etiam Rex renuntiat omnibus prætensionibus in ditiones Reginæ.

IV. Si forte post obsignationem hujus Tractatus damnum inferretur, fideliter reparetur.

V. Regina restituet Glacensem Comitatum, Geldriam, Vesaliam in eo statu, quo fuerunt, dum occuparentur, omniaque alia loca, quæ Rex ante bellum habuerat. Similiter Rex copias suas ex omnibus ditionibus Reginæ Regisque Poloniæ, juxta Tractatum, eadem die initum, educet, & in terras suas reducet.

VI. Quamprimum hæc conventio fuerit signata, cessent omnes exactiones; &, si quid forte extorqueretur, illico restituatur. Si quæ contributiones necdum fuerint præstitæ, sint remissæ. Omnesque obsides gratis liberentur.

VII. Omnes bello capti sine lytro dimittantur, solutis tamen debitis, ab illis contractis. Remittuntur quoque alimenta, illis præbita. Idem circa copias Imperiales observandum.

VIII. Dimittantur quoque, qui coacti fuerunt alterius castra sequi.

IX. Regina restituet Regi omnia instrumenta & documenta, quæ sunt in locis restituendis.

X. In-

X. Incolis Glacenſis Comitatus ſit liberum alio diſcedere.

XI. Rex ratas habet collationes Beneficiales, in Ducatu Clivenſi a Regina factas.

XII. Uratislavienſis Tractatus Præliminaris, Tractatus Definitivus Berolinenſis de anno 1742, & Tractatus limitum ejusdem anni confirmantur, quatenus præſenti non ſunt contrarii.

XIII. Commercia inter utriusque ſummi contrahentis ſubditos promoveantur.

XIV. Rex in Sileſia Religionem Catholicam conſervabit in ſtatu, quo fuit tempore Tractatus Præliminaris Uratislavienſis, prout etiam incolarum poſſeſſiones, jura, & privilegia: ſalva tamen libertate conſcientiæ Proteſtantium, & jure Regio.

XV. Renovantur obligationes, in Tractatu Berolinenſi ſuſceptæ, ſolvendi debita, pro quibus Sileſia hypothecæ eſt ſubjecta.

XVI. Regina ſpondet pro omnibus ditionibus Regis, & Rex pro omnibus, quæ Regina habet in Germania.

XVII. Rex Poloniæ comprehenditur hac pace ſecundum normam peculiaris Tractatus, hac eadem die inter utrumque Regem initi.

XVIII. Rex renovabit Tractatum, cum Electore Palatino anno 1741 ratione Juliacæ & Montenſis ſucceſſionis initum, ſub iisdem conditionibus, quibus concluſus eſt.

XIX. Totum Imperium omnesque Status hac pace comprehenduntur. Confirmatur etiam pax Weſtphalica, cum aliis Imperii Conſtitutionibus.

XX. Includuntur huic paci utriusque partis fœderati & amici, alio tractatu nominandi.

XXI. Commutatio & ratificatio hujus Tractatus fiat intra 15 dies poſt ſubſcriptionem & ſignationem.

Actum in Caſtro S. Huberti 15 *Febr.* 1763.

Signarunt hunc Tractatum, qui eundem conceperunt, Gabriel Collenbachius Conſiliarius Aulicus, & Fridericus Herzbergius Conſiliarius Regius.

CAPUT XX.

Historia Probabilismi:

seu

Dissertatio

De Usu Opinionum Probabilium.

263. De hac equidem materia aliqua jam supra libro III occasione *Litterarum Provincialium*, & rigidæ, quam Jansenistæ præseferunt, morum doctrinæ, ex P. Daniele aliisque retuli; sed quia a centum jam annis nulla quæstio vehementius est agitata, ad hunc Eruditionis apparatum pertinere arbitror, de lege dubia prolixius aliquantum hoc loco disserere.

Sensum quidem meum ea super re aperui jam *part.* 1 *c.* 2 *q.* 6, hic autem non tam meam, quam aliorum mentem recensebo, innoxiam ratus fore Probabilismi relationem Historicam, & controversiæ multo gravissimæ, eum mihi maxime præfigens scopum, ut ostendam, quam immerito ab imperitis aut malevolis Societati Jesu Probabilismus tanquam proprius attribuatur, qui innumeris aliis ex omni Ordine & Natione est communis, quemque nulla ordinatione Societas suis præscripsit, sed omnibus liberum reliquit, quam probabiliorem censerent, docendi sententiam, prout plures ex illis magno ardore severiorem ore & calamo docuerunt, & etiamnum docent.

Cæterum, quod dixi, non Auctorem aut Doctorem ago, sed compilatorem & historicum relatorem, eorum præcipue, quæ P. Gravina vir eruditissimus Italice potissimum recentissime hac de materia scripsit; quæ ego in synopsin contraho.

Art.

Art. I.

Definitio opinionis probabilis. An unus Doctor faciat probabilem? Diversitas scriptorum. Jansenistarum in Probabilismum primus furor. An Probabilismus origine sit Thomisticus? An Anti-Probabilismus Jansenistis aliquid debeat? Quid Jesuitæ præstiterint circa Probabilismum.

P. Josephus Maria Gravina S. J. Panormi in Sicilia edidit anno 1755. *Tractatus Apologeticos* de *Probabilismo* adversus Magistrum Vincentium Diez, Illustrissimi Ordinis PP. Prædicatorum, studii Generalis S. Dominici ibidem Regentem. 264.

Hoc opus eruditissimum, quod P. Gravina in tres partes divisit, æstimari potest velut complementum absolutissimum eorum, quæ San-Vitalis, Ghezzi, Lecchi, Bovius, Richelmi, Gagna, Balla, Carpani, Lagomarsini, Nocetti, Zacharias, adversus Concinam, Dinellum, Patuzium &c. doctissime scripserunt. Quare alienum non fuerit, ex hoc opere, Italice potissimum scripto, & in Germania perraro, aliqua excerpere, & brevissime referre.

Primam partem Gravina in 40 Dialogos subdividit. In 2 definit *opinionem probabilem*, quæ nempe *solidis sit nixa rationibus, classicisque tecta patronis, nulli certo principio, nullique, vel conventioni, vel legi, vel censuræ adversetur publicæ.*

In 3 ait, unum vel alterum auctorem tanti valere posse apud æquos rerum æstimatores, ut instar multorum vel solus opinionem reddat *extrinsecus* probabilem. Affertque in hanc rem testimonium duorum celebrium Thomistarum, Melchioris videlicet Cani *l.* 8 *de loc. Theol. c.* 10, ubi scribit: *In scholastica disputatione plurium auctoritas obruere Theologum non debet; sed si paucos viros, modo graves, secum habeat, poterit sane adversus plurimos stare; non enim hæc numero judicantur, sed pondere.* Item Barnabam Callegum de Vera, qui in *Resol. Moral. de consc. dub.* 21 de conscientia probabili ait: *Noster Angelicus Doctor multa scripsit & docuit contra alios, qui ante ipsum scripserunt; & tamen ejus opiniones statim, ac ab ipso traditæ sunt, existimatæ sunt probabiles, tum propter maximam ejus auctoritatem apud Theologos, tum quia non levibus, sed rationalibus fundamentis ductus est ad sic opinandum.*

In quem sensum scripsit ipse S. Augustinus l. XI contra Jul. c. 10 n. 36. *Me delectat non numerare multitudinem, sed appendere paucitatem.*

Consentit Jus Civile, dum *l.* 1 *c. de vet. Jur. enucl.* §. *sed neque* 6 ait: *sed neque ex multitudine auctorum, quod melius & æquius est, judicatote; cum possit unius forsan, & deterioris sententia & multos & majores in aliqua parte superare.*

Imo & Ignatius Camargo S. J. vehemens *Probabiliorista* (ex quo Concina aliique *Anti-Probabilistæ* multa descripserunt) *Reg. Honest. Mor. l.* 1 *controv.* 3 *art.* 3 ait, *opinionem gravium Doctorum, imo etiam unius tantum aliquando, licet rarissime, etiam contra plurium aliorum, vel etiam communissimam, esse posse quandoque regulam sufficientem ad honeste operandum, dummodo fiat operanti propria, & omnibus inspectis vera existimetur ab ipso.*

Distinguit deinde Gravina inter scriptores; & alios appellat classicos, qui apud doctos, in praxi, tribunalibus, scholis, ita sunt recepti, tantique nominis, ut eos tuto sequi possimus: alios vero *summistas:* hosque rursus in duplici classe; alios nempe, qui Auctorum sententias colligunt, easque examinant, & rationibus firmant, atque sic veluti suas faciunt; quales ex PP. Dominicanis fuerunt Cajetanus in sua *Summa,* Sylvester Prieras in sua Summa *Sylvestrina*, Fumus in Summa, quæ *Armilla* dicitur: ex PP. Franciscanis Angelus de Clavasio in sua Summa *Angelica*, ex Societate Jesu Toletus, Emmanuel Sa, Busenbaum, Taberna &c. ex Clero sæculari Ostiensis. &c. Et hos quoque dicendos *Auctores.*

Alios vero Summistas, qui sine examine, crisi, ac declaratione aliorum doctrinam describunt, cum Gellio vocat *Proletarios*, quasi triviales, quos nomine *Auctorum* indignos censet, sed *Collectores* & *Compilatores* dicendos, quales sunt Gratianus & alii compilatores Juris Canonici. Qui non aliam habent auctoritatem, ac fontes, ex quibus hauserunt: prout etiam, qui jurantes in verba Magistri, eum ut ovis ovem, anas anatem, grus gruem sequuntur. Non modicam tamen etiam compilatores Reipublicæ litterariæ utilitatem præstant, dum ea, quæ sunt dispersa, colligunt, aut in synopsin contracta lectori, cui aut fontes desunt, aut tempus vel patientia in evolvendis multis voluminibus deficit, unum velut sub conspectum ponunt.

Sunt, qui etiam ab Historico testes & probationes requirunt. At vero Historicorum Principes, Livius, Cæsar, Tacitus, Curtius, Thucydides, Dionysius Halicarnasseus, Xenophon, & ipse Historiæ Conditor Herodotus, nullos testes produxerunt, nec indicarunt monumenta, ex quibus, quæ scripserunt, desumpserunt. Quod exemplum celeberrimi postea Historici sunt secuti. Historici est,

est, res gestas narrare; an credere velit, lectori debet relinquere.

Cæterum non est dubium, inter ipsos etiam Auctores classicos diversos esse auctoritatis gradus, sed hos designare, e. g. an S. Thomas sit præhabendus S. Bonaventuræ, an schola Thomistica Scotisticæ, difficile nimium invidiosumque foret.

In Dialogo V Gravina ostendit, Montaltium & Wendrockium odio Jesuitarum in probabilismum insurrexisse; idque vel ex ipsa Melchioris *Leydeckeri* Calvinistæ *Historia Jansenismi*, anno 1695 Ultrajecti impressa, comprobat.

In VII negat, nos homines ab iis, quæ sunt probabiliora, absterrere, imo suaderi a nobis, ut ea sequantur: solam obligationem negari; eo quod probabilius nobis sit, eam non dari.

In VIII *Laxismum* docentem, licitum esse sequi opinionem, quantumvis tenuiter probabilem, merito esse damnatum, & non nisi per calumniam confundi cum probabilismo, gravi fundamento nixo.

In IX *Rigorismo* doceri, semper standum pro lege, quamvis ea probabilius non existat. Hunc amplexum fuisse Natalem Alexandrum *T. 7 suæ Theol. pag.* 151.

In X asserit, tria hæc meridiana luce evidentiora esse. 1. *Probabilismum, totus quantus est, Thomisticum esse origine.* 2. *Diuturnam Probabilismi adolescentiam acceptam in primis referendam esse Thomistis.* 3. *Anti-Probabilismum* (furioso & calumnioso æstu defensum) *stratagema esse sectæ Jansenianæ, nec non cursum ejusdem magna ex parte illius sectæ operis esse, & laboris.* Addit quartum: *Id unum Jesuitarum esse proprium, ut probabilismum, pluribus nominibus alienum, limitarint, arctarint, emendarint, perfecerint, & contra Jansenianos furores propugnarint.*

Probabilismum, prout in præsenti in Academia disceptatur, acceptum in primis referendum Inclito Prædicatorum Ordini, multis de causis, sed potissimum ejus spectata origine, probat ex Alberto M. qui celebri apud antiquos Thomistas canone *Frater simplex*, sic scripserit: *Frater simplex, vel quilibet homo cum salute sequi potest in consiliis, quamcunque opinionem voluerit, dummodo alicujus magni Doctoris opinionem sequatur.* Regulam hanc celebratam fuisse a quampluribus Thomistis, S. Antonino, Humberto, & præsertim a Joanne Nider in *Consolatorio Timoratæ Conscientiæ part.* 3 *c.* 11 *&* 12, ubi eandem regulam exhibet expositam a Bernardo Claramontensi his verbis: *ex quo opiniones sunt inter magnos Doctores, & Ecclesia non determinavit alteram*

alteram partem, teneat, quam voluerit, dummodo judicium in hoc resideat propter dicta eorum, saltem quos reputat peritos.

In Dial. XI affert probationem aliam, cur probabilismum origine Thomisticum dicat, quod videlicet Seraphinus Cavalli, Prædicatorum Ordinis Generalis Magister præcepto formali Bartholomæum Medina anno 1577 adegerit, ut Ethicam suam in 12 publici juris faceret, quam & *aurearum expositionum* elogio honestare placuerit. In hoc autem opere Medina probabilismum clare defendit; & sic non *rimulam*, ut Eckardus scribit, sed plenam portam aperuit.

Quasi vero rimula sit quæstio, quam Medina *Magnam* appellat, & ex professo contra Cardinalem Cajetanum *q.* 19 *art.* 6 *&c.* tractat, atque 4 argumentis, 3 confirmationibus apertissimum probabilismum propugnat, contrariamque sententiam confutat. Repetitque hanc doctrinam in *Instructione confessariorum*, Cardinali Alexandrino Protectori Ordinis Dominicani a Petro Gonzalez, qui eam italice reddidit, inscripta, & 10 intra annos quinquies recusa. Et quidem probabilismum propugnat *in omnibus negotiis, etiam in maximum præjudicium tertii vergentibus, etiam in materia sacramentorum;* ut Gravina Dial. XII testatur.

Ubi addit, eandem rimulæ amplitudinem anno 1683 amplexum esse Joannem a S. Thoma celeberrimum Thomistam, *in* 1. 2 *t.* 1 *disp.* 12 *art.* 3, ubi ait: *stante hac certitudine, seu probabilitate practica*, in quacunque materia *licite procedi potest - - - etiamsi opposita pars tutior, & probabilior appareat.* His addi possunt, quos supra allegavi.

Idem Gravina Dial. 22 laudat M. Barnabam Gallegum de Vera, qui anno 1648. Madriti edidit opus de *conscientia probabili. dub.* 1 ait: *secunda sententia, quæ est longe probabilior, mihi magis placet, licitum esse in praxi sequi sententiam minus probabilem, & minus tutam, dummodo sit practice probabilis. - - - Hæc igitur secunda sententia communior est inter Thomistas.*

Dial. XIII pergit ad probandum alterum membrum suæ propositionis, *diuturnam* nempe *probabilismi adolescentiam acceptam in primis referendam esse Thomistis.* Probat autem 1 auctoritate P. Stephani de Champs, qui *in quæst. facti c.* 5 *anno* 1659 scripsit: *Recentiores* (Thomistæ) *tam admirabili consensu patrocinium* probabilismi *susceperunt, ut ex iis, qui post Medinam, id est, ab annis fere centum, de hac controversia scripserunt, nullum plane viderim vel legerim, ab auctoribus, tractatu hoc toto citatis, appellatum, qui vel in speciem contrarium docuerit.*

2. Ex

2. Ex P. Daniele, qui Epist. 2 ad P. Serry idem testatur, nempe a Medina usque ad annum 1659 Thomistas omnes, qui hanc materiam tractarunt, secutos esse Medinæ doctrinam, neminemque toto eo tempore eandem impugnasse. Certe adhuc anno 1644 universus Prædicatorum Ordo Romæ congregatus in Generalibus Comitiis, sub Reverendissimo P. Thoma Turco Generali Ordinis Magistro *Ordin.* 21 Joannem Ildephonsum Baptistam formali obedientiæ præcepto adegit, ut in lucem emitteret sua commentaria in 1. 2, in quibus probabilismum ex professo defendit, dum solide tractat de *conscientia probabili* Tom. 3, ubi concl. 7 dub. 6 n. 601 docet inter alia: *licitum esse, habere intentionem consultandi varios Doctores, donec aliquis vere doctus & pius proponat opinionem, quæ consultanti faveat.*

Lopez vero ejusdem S. Ordinis p. 1 Instruct. Consc. c. 120 ait, *quod confessor pœnitenti, probabilem DD. opinionem sectanti, negare absolutionem non potest, licet confessor ipse contrariam opinionem probabiliorem censeat.* citatque Lopez Medinam. Unde patere ait Gravina, non modo *objectivum*, sed etiam *subjectivum* probabilismum a Medina fuisse traditum.

In XIV refert, a P. Alexandro P. Danieli septem objectos fuisse Thomistas, qui medio eo tempore, nempe ab anno 1577 ad annum 1659 probabilismum rejecissent, videlicet *Dominicum Gravina*, Martinum de *Prado*, *Tapiam*, *Mercorum*, *Baronium*, *Gonetum*, *Contensonum.* At respondisse Danielem, tres primos esse probabilistas, cum Gravina *l.* 2 *de objecto revelationum* scripserit: *licitum est tenere multoties opinationem probabilem, relicta probabiliore, quando vera esset probabilitas.* Prado autem *T.* 1 *pag.* 15 ajat: *quando opiniones sunt æque probabiles, potest quis sequi, quam voluerit.* & pag. 18: *Sæpe in praxi licitum est, sequi opinionem minus probabilem, relicta probabiliore.* Tapia t. 1 anno 1654 edito pag. 77 asserat: *opinio etiam minus probabilis & minus tuta, dum tamen sit probabilis practice, potest eligi* tuta conscientia, relicta probabiliori & tutiori. & n. 6 addat: *etiamsi alienam non putes probabilem, posse te deponere dictamen proprium & adhærere alienæ.*

Cum Mercorus apparuit, liber P. Dechampii jam fuerat editus; hinc eo in publicum producto, P. de Champs adjecit appendicem, in qua Mercorum, qui primus post Jansenistas belli signum extulit, inconstantiæ arguit. Tres reliqui libros suos ediderunt post annum 1659, quo de Champs scripserat, & quidem Baronius primum anno 1665, & eodem ferme tempore Gonetus, Contensonus vero 1676; manere proin integrum de Champii testimonium, ab

ab anno 1577 ad 1659 nullum fuisse ex PP. Dominicanis, qui probabilismo contradiceret.

Dial. XV refert ex Dechampio & Daniele, *veteres Theologos Parisienses solenni Decreto Anti-tutiorismum approbare*: omnes vero omnino Doctores Sorbonæ, usque ad adventum Jansenistarum, approbasse probabilismum. Ex Cardenas vero, qui anno primum 1680 opus suum contra Jacobum a S. Dominico scripsit, *Sententiam de vera probabilitate practica admittenda, secure ad praxin quaescere in quadam pacifica quasi possessione in regnis Hispaniarum, in quibus Theologia felicissime floret; amplecti hanc sententiam omnes Academias, Collegia, Studia Generalia & privata, sive Thomistarum, sive Scotistarum, sive Jesuitarum, ut nullus aut fere nullus sit in his regnis Theologus, qui dissentiat*: ut adeo ultra centum annos, nempe ab anno 1577 ad 1680 nullus aut vix ullus in tota Hispania fuerit Theologus, qui dissentiret.

Denique ex eodem Dechamps: Ex *Gallia* Isambertus clamat: *ita communiter Doctores*: Ex *Hispania* Montesinus, Navarra, Greg. Martinez: *hæc sententia est communis in scholis*: hæc est communior Theologorum: hæc est sententia communis; Ex *Italia* Bonacina, Roggius, Bossius: *Ita communiter Theologi, iique, ut ita dicam, infiniti*: *Ita omnes publici Professores Theologiæ*; Ex *Germania* Caramuel Episcopus: *Illa sententia hodie est omnium.*

A Dialogo XVI Gravina *tertium* suæ propositionis membrum probat, videlicet, *Anti-Probabilismi*, Anti Jesuitici, criminatorii, ac turbulenti, (non autem modesti, temperati, pacifici) *initium merum fuisse stratagema sectæ Jansenianæ, nec non Anti-Probabilismi cursum magna ex parte ejusdem sectæ operis fuisse & laboris.* Probat autem ex Leydeckeri Historia Janseniana lib. 3 de *dogmatibus Jansenismi*, ubi tanquam certum ponit, *Sancyranum & Jansenium, collatis studiis Ethicam Jesuitarum, tanquam pro aris & focis tutandis, oppugnasse, præsertim dogmata de probabilismo, quasi-Jesuitico.* Ex odio ergo Jansenistarum & spiritu vindictæ in Jesuitas, præcipuos suos adversarios, quibus omnia decreta, edicta, sententias, contra se latas, adscribebant, ortum esse bellum illud vehemens anti-Jesuiticum, a Sancyrano & Jansenio cœptum, ab Arnaldo, Montaltio, Wendrockio, Gerberonio, Quesnello, & Symmistis continuatum: euntibus in eorum partem sociis, quos pudere debuisset, tales duces sequi.

Igitur, licet Jansenistæ probe scirent, doctrinam de probabilismo origine esse Dominicanam, progressu vero omnibus cum ipsis communem, solos tamen Jesuitas metam designarunt, in quam

quam communi studio, ira, odio, vindicta collimarent. Hinc *Litteræ* illæ *Provinciales*, *Moralis Practica Jesuitarum*, *Theatra Jesuitica.*

Fatetur ipse Wendrockius, omnium maxime virulentus, in tertia *Nota præambula* ad Litteras Provinciales, quod *Jesuitis tribuantur, quæ ipsi ab aliis hauserint.*

Ut tamen solos posset Jesuitas reprehendere, maligne scripsit: *Alii scriptores fere sibi peccant, aut certe non multis; Jesuitæ toti Ecclesiæ peccant, quam suis novitatibus inficiunt. Latebant hæc dogmata in Bibliothecarum angulis; paucis nota, paucis nocebant. At ipsa Jesuitæ super tecta prædicabant, in aulas Regum, in familias privatorum, in curias Magistratuum invexerunt:* additque, *quod in illo Casuistarum grege, numero, autboritate, fama principatum obtineant, suosque vel alienos errores acrius defendant, latius disseminent.*

Quæ sane Jansenistarum iste triarius non minori odio in Jesuitas, quam contemptu scholarum Catholicarum effutiit, maxime vero Illustrissimi Ordinis PP. Prædicatorum, & scholæ Thomisticæ, a qua Jesuitæ doctrinam de probabilismo hauserunt; quam fulgentissimam atque multo ornatissimam scholam Sanvitalis Jesuita appellavit *mundi magistram, oraculum sapientiæ, in orbe terrarum sapientia, sanctitate, & zelo animarum clarissimam*; quam certe Societas Jesu veneratur, dignamque multi ex illa censuerunt, cujus doctrinam circa usum opinionum probabilium, cum pluribus tamen limitationibus, sequerentur.

In *Dial. XVII* Gravina iterum Sancyranum & Jansenium antesignanos recentiorum antiprobabilistarum statuit, hujusque calumnias in probabilismum refert: prout etiam narrat ea, quæ Caramuel epist. 4 ad Cardinalem Pallavicinum scripsit. *Eram Lovanii*, inquit, *cum jam mortuo Jansenio executores testamenti de clandestina ejus Augustini editione secretissime deliberarunt. Et D.* LIBERTUS FROMONDUS, *inter novæ hujus doctrinæ asseclas coryphæus, ut viam superventuro aperiret errori, aut verius, ut illum, nihil simile Academiæ Doctoribus prævidentibus disseminaret, has propositiones:* Probabilitatum usus est res nova: Non potest non condemnari apud DEUM, qui relinquens viam tutam insistit opinioni probabili &c. *conatus est in scholas intrudere, se opponentibus viris doctis & piis*; additque: *ante annos paucos Janseniani in Gallia, ut doctrinam Jansenii, ab Innocentio X condemnatam, sub larva pietatis revocarent, pium & doctum* probabilitatum *usum sunt criminati, prævidentes, illo semel proscripto, Jansenianam necessario hæresin resurrecturam.* Protestatur tamen P. Gravina, quod ultimæ huic Ca-

ramuelis reflexioni nullatenus se immisceat; nec ego illam meam facio, sed historice duntaxat eandem cum illo præcise refero.

Ceterum prima Fromondi propositio est falsa, & contra certam Historiam. Secunda inducit tutiorismum universalem, & si loquitur universaliter de omni opinione probabili, ab Alexandro VIII fuit damnata in hac *Sinnichii* Jansenistæ propositione: *non licet sequi opinionem, vel inter probabiles probabilissimam.*

In Dial. XVIII eandem materiam prosequitur, ducitque epocham Probabilismi *Medinani*, sub propriis & formalibus terminis & formulis concepti, ab anno 1577; epocham vero Antiprobabilismi *Sancyranam* ab anno 1632, *Jansenianam* vero ab anno 1640; quia iis temporibus Sancyranus & Jansenius in probabilismum Catholicum invehi cœperunt.

Dial. XIX ait, hæc non eo narrari, ut impugnatio probabilismi ullo modo hæresis nota afficiatur; cum Catholice impugnari possit, & a pluribus etiam Jesuitis impugnetur: cum liberum illis sit, probabilismum (verum tamen, solidum & limitatum) defendere, vel impugnare. Sed eo hæc spectare, ut adversarii Catholici, maxime Thomistæ, desinant Jesuitis attribuere probabilismum, tanquam proprium, cujus ipsi sunt auctores, quique deinde, ipsis ducibus, factus est omnibus communis; perspiciantque, non sanctos viros studio pietatis primos adversus probabilismum arma arripuisse turbulenta, & furiosa, sed perfidos hæreticos, ut bellum, quo premebantur, in Jesuitas transferant, quos ceu impugnatores suos habebant exosos. An vero gloriosum sit viro Catholico, illorum vestigia premere, & linguam maledicam & calumniantem discere, ipsis considerandum relinquimus. Modo regnaret semper charitas & recta intentio; quamque severam sentiendi vivendique regulam aliis præscribimus, ipsi servaremus!

Dial. XX Conclusionem suam, hactenus probatam, infert, initia nimirum Anti-Probabilismi (turbulenti, convitiantis, & cum inimico strepitu propositi) merum esse stratagema sectæ Jansenianæ, ejusdemque cursum magnam partem fuisse eorum operis & laboris; cum etiam post Sancyranum & Jansenium non desierint, in Probabilismum tonare; prout ex scriptis Arnaldi, Pascalis, Nicolii, Fromondi, Gerberonii, & Quesnelli constat.

Dial. XXI repetit, a Capite & Corpore Ordinis Prædicatorum duos scriptores, Medinam & Ildephonsum præcepto fuisse adactos, ut probabilismum suum evulgent; non autem constare, quod Cajetanus, Mercorus, Baronius, Gonetus, Contenson, Alexander, Serry,

Serry, Jacobus a S. Dominico, aut ullus alius Thomista coactus fuerit, suum probabiliorismum edere. Ex Jesuitis autem nulli unquam fuisse imperatum, ut probabilismum prælo committat. Atque vel ex hoc etiam patere, an probabilismus *Jesuiticus* sit dicendus, an *Thomisticus*.

Dial. XXIII quartum membrum suæ propositionis probat, nempe, *id unum Jesuitarum esse suum & proprium, ut probabilismum, pluribus nominibus alienum, arctarint, emendarint, perfecerint, & contra Jansenianos furores propugnarint*; probatque 1 ex P. de Champs, qui c. 8 copiosos exhibet indices Jesuitarum probabilistarum, qui etiam ante censuras damnarunt probabilismum Ministri Sacramentorum, Judicis, Medici, Magistri docentis &c. 2 Ex eo, quod nullus sciatur Jesuitarum, qui probabilismum docuerit tam amplum, vagumque, nullis circumscriptum terminis, ac docuere insignes Thomistæ, uti Medina, Candidus, Joannes a S. Thoma, (*in omnibus negotiis, in quacunque materia, in qualibet materia*) neque contenti sunt Jesuitæ quacunque probabilitate, etiam tenui, dubia, incerta, aut per momenta sententiæ oppositæ eversa. Sed requirunt probabilitatem veram, certam, Theologicam, practicam, absolutam, & comparativam, nixam nempe rationibus gravibus ac solidis, quæ virum prudentem movere possint ad assensum. Deinde requirunt ultimum dictamen intellectus, ex principiis directis vel reflexis, omnino certum moraliter; unde nullum est peccati, saltem formalis, periculum.

3. Ex eo, quod solerter discrimen Jesuitæ faciant inter probabilitatem mere *speculativam* & *practicam*, item inter quæstiones *juris* & *facti*, quod P. Suarez assignavit, laudatus a Morino propterea. Quibus distinctionibus probabilismus multum limitatur, temperatur, coarctatur, restringitur. Imo, si ex duabus opinionibus probabilibus, illa, quæ stat pro lege, manifeste sit probabilior, illi adhærendum & secundum illam agendum, omnino censeo, nec licitum esse sequi manifeste minus probabilem, stantem pro libertate, sive dein hæc adhuc maneat probabilis, sive non.

Addit P. Gravina, si quis ex Jesuitis laxam aliquam sententiam docuerit, eum passim a suis oppugnari.

Art. II.

Quatuor paradoxa. Probabilismum esse tutum: anti-probabilismum periculosum: illum degenerare non posse in laxismum: hunc autem in rigorismum facile degenerare.

265. Dial. XXIV Gravina quatuor propositiones, in speciem paradoxas ponit. 1 *Usus probabilismi maxime tutus est.* 2 *Usus probabiliorismi maxime periculosus est.* 3 *Probabilismus germanissimus degenerare minime potest in laxismum.* 4 *Probabiliorismus germanissimus in rigorismum debet excurrere.* Primam dein propositionem probat 1 ex eo, quod *lex dubia sit lex nulla, ut obliget*; idque constare, ait, ex utroque Jure, & auctoritate Doctorum, cum ejus existentia non sit sufficienter promulgata.

2. Ex eo, *quod probabilitas opinionis minus probabilis non elidatur a probabiliore.*

Dial. XXV allegat P. Laurentium *Berti* famosum probabilioristam, ex Inclito Augustinianorum Ordine, qui T. 4 de *Theol. Discipl. l.* 21 *c.* 15 scribit: *probabilem rationem, quam contraria nequeat labefactare, & quæ a veritate non abhorreat, etiam nos dicimus inculpatam & innocentem.* Si ergo probabilis ratio non eliditur, innocenter illi adhæremus. Eadem est Baronii sententia.

Dial. XXVI probabilismum probat exemplo Machabæorum contra communiorem sententiam die festo pugnantium, Apostolorum, declarantium, Christianos legi Mosaicæ non esse obnoxios; Antiochenorum, tempore Juliani, ne fame perirent, idolothytis vescentium, contra opinionem Ecclesiæ Constantinopolitanæ; item exemplo controversiæ de paschate celebrando, & baptismo, ab hæreticis collato. Ubi sane Polycrates & Firmilianus cum suis Asianis, & S. Cyprianus cum suis Africanis Episcopis, opinioni minus probabili adhæserunt.

Dial. XXVII ex S. Augustino, *l.* 20 *cont. Faust. c.* 75 & *ep.* 47 *ad Publicol.* de bello justo vel injusto, licito vel illicito idolothytorum usu sic tractante, ut utramlibet opinionem eligi posse doceret.

Dial. XXVIII argumentum petit ab obedientia Religiosa, quæ secundum SS. Patres exigit, ut pareatur superiori in omnibus rebus, in quibus nullum manifestum est peccatum.

Dial.

Dial. XXIX ex usu Principum & populorum, præsertim circa exercitium *Jurisdictionis:* item ab auctoritate Thomistarum, & Academiarum, nominatim etiam Sorbonæ, ducibus Gamachæo, Isamberto, Duvallio, ante Jansenismi Eclypsin, qua Sorbona sit infuscata.

Item ex Christiano Lupo, ex Ordine S. Augustini eruditissimo scriptore, qui *Dissertat. de probabil. c.* 3 demonstret, quod *Ecclesia Catholica circa humanas leges semper permiserit uti sententia probabili.* c. 4 quod *etiam circa Divini juris materiam.* c. 6 quod *Romani quoque Pontifices sua Rescripta quandoque forment ex istiusmodi probabilibus sententiis.* c. 7 quod *Ecclesia semper admiserit probabiles sententias, etiam circa jus naturale.* c. 5 & 8 hæc firmat exemplis.

Item ex libro, cui titulus: *Lydius lapis recentis Antiprobabilismi*, a Doctoribus Salmanticensibus composito; in quo *Sessioni* 24 hic titulus præfigitur: *opinio benigna ex praxi summorum Pontificum apprime confirmatur.*

Uti etiam ex Thesi Francisci Solis, Ordinis de Mercede, celebris Doctoris Salmanticensis, qua dicit: *Dispensationes & Gratiæ, quas summi Pontifices, innixi opinionibus, communi Doctorum judicio minus probabilibus, concessere, notæ sunt omnibus usque adeo, ut, cum de illarum veritate nullus sit ambigendi locus, neque lateat, quantum hoc Anti-probabilistas fulmen exarmet, aliqui eorum,* ad eludendum argumentum, *fint causati, in his eventibus Pontifices Maximos opiniones, minus receptas, veras existimasse, communiores vero & plausibiliores falsas proinde reputasse.*

Adjungitur exemplum dispensationis in voto solenni castitatis, & matrimonio rato. Adrianum VI ad solam opinionem Cajetani in hoc dispensasse. Huc pertinet etiam responsum Urbani VIII, ut Missionarii in convertendis barbaris sequantur sententias probabiles, barbaris magis favorabiles. Quam exultarent Jansenistæ, si probabilismus condemnaretur, ut possent dicere, Pontifices in doctrina morum errasse!

Dial. XXX adducit argumentum ex Authoritate S. Francisci Salesii, qui probabilismum PP. Lessii & Reginaldi approbarit, non sine elogio. Hoc autem adeo displicuisse ex Anti-probabilistis cuidam (Hyacintho Serry) ut de magno ac docto hoc sancto scribere non horreret: *quidquid primo mentem subibat, id probabat, modo pietatis speciem præseferret.*

Dial. XXXI ostendit, censuras, quibus laxæ quædam propositiones fuerunt notatæ, nullatenus profluxisse ex probabilismo vero & genuino, nihilque cum eo habere commune. Sicut neque Joannis

Joannis Caramuelis, Episcopi Vigevanensis, *Apologema pro antiquissima & universalissima doctrina de probabilitate*, quo Fagnanum refutavit. In Caramuelem pro solita sua modestia invectus est P. Vincentius Baronius Dominicanus. Sed non minus Theologia Moralis Baronii, quam Apologema Caramuelis Romæ confixa est. Ipsis autem genuinis probabilistis displicuit Caramuelis amplus nimium & laxus probabilismus; unde ejus doctrinam ad examen vocarunt Andreas Mendo, Joannes Cardenas, & Honoratus Fabri, eandem velut vitem luxuriantem putantes.

Dial. XXXII affert exemplum Ludovici de Ponte & Pauli Segneri, qui voce & calamo pro probabilismo pugnarunt: item Joannis Berreyarca, Aloysii Baldinuci, & Francisci de Hieronymo, celebrium Missionariorum & animarum directorum, qui sibi austeri, aliis vero benigni, ad animarum salutem procurandam optimam viam esse putabant, si secundum salubrem usum opinionum probabilium procederent. Eundem fuisse sensum Constantini Roncaglia, ex congregatione Matris Dei, eruditi expurgatoris laxarum Natalis Alexandri, probabilioristæ, propositionum, de quo jam alias in hoc apparatu notaveram, quod, postquam in scholis probabiliorismum docuerat, audiendis confessionibus admotus, sententiam mutarit; candide fassus, aliud esse ad pulpitum scribere, & in schola prælegere, aliud in praxi exercere.

Experimento, inquiebat, *vidi*, *nihil ad praxin deservire* quæstionem, an licitum sit sequi minus probabile in conspectu probabilioris: *quis enim vel studendo*, *& præcipue*, *dum audit confessiones*, *potest omnia momenta utriusque partis librare*, *& inde definire: hoc est minus probabile*, *hoc est probabilius? hoc esset onus intolerabile. Satis mihi fuit in praxi*, *sequi sententias*, *quas rationabili fundamento innixas putavi*, *& ita credidi*, *me satisfecisse conscientiæ* absque eo, *quod judicem me constituerem inter minus probabilem*, *& magis probabilem. De Consc. opinat. sive de opin. probab. q.* 1, & *tr.* 1 *de act. Hum. c.* 11.

Hos viros probos, doctos, & vitæ sanctimonia claros, Gravina opponit Cardinali de Aguirre (qui tamen ingenue fassus est, se materiam istam non satis examinasse) aliisque, depravari per probabilismum disciplinam morum lamentantibus.

Dial. XXX respondet ad objectionem petitam ex *c. Juvenis de sponsal.* & *c. significasti de Homicid.* ubi dicitur, *in dubiis tutiorem viam esse eligendam.* Verum, si verba ista adeo stricte & universaliter essent in vim præcepti accipienda, summus tutiorismus & consequen-

sequenter Rigorismus esset introducendus, nec licitum esset, sequi probabiliorem, imo neque probabilissimam, si opposita sit tutior.

Unde *eligere viam tutiorem esse consilii, non præcepti*, ait S. Antoninus *T* 1 *Summæ l.* 3 *c.* 10, & Sylvester Prieras S. Palatii M. ac dein Generalis Ordinis, in Summa sua Sylvestrina *V. confessio* scribit: *licet sit tutius, statim, habita opportunitate, confiteri, tamen non est tutius tenere, quod sic obligemur; quia viri timorati haberent maximas occasiones peccandi.*

Idem habet Jus utrumque; sic Reg. 65 de R. J. in 6, & 171 ff. de R. J. *In pari causa potior est conditio possidentis.* & ll. *semper* eod. *In dubiis benigniora præferenda sunt.* &. l. *si fuerit* de re dub. *In rebus ambiguis humanior sententia est præferenda;* consonat *cap. fin. de transact.*

Gravina discordiam istam conponit, dicendo, in dubio *practico* tutiorem esse eligendam: in dubio vero speculativo (excepto *possessore*, cui causa adjudicanda, & exceptis quæstionibus *facti*, in quibus tutior eligenda) eligi posse pro arbitrio; pro aliis tamen eligenda benigniora, si sint vere probabilia.

Doceri hoc, teste Nidero Dominicano in *Consol. tim. Consc. part.* 3. *c.* 11, a B. Humberto de Romanis, Generali Prædicatorum in *Expos. Constit. Ord. Prædicat.* his verbis: *Quia fructus animarum impediri solet per nimiam austeritatem in consiliis & opinionibus (terrentur enim ex hoc homines in tantum, ut salutem negligant)* idcirco *relaxanda est, quantum fieri potest, austeritas, & agendum est benigne cum hominibus; quia sic melius trahuntur ad salutem, cum sententiæ mitiores tenentur.*

Consonat Ostiensis *in cap. sed vir de cognat. spir. ubi sunt diversæ opiniones*, inquit, *& diversa jura, semper humanior est præferenda,*

Cæterum confundi non debet *dubium* cum *opinione*. Dubium stricte dictum est suspensio intellectus inter duas sententias, opinio est assensus intellectus, uni præstitus. Hinc Vasquez in 1. 2 t. 1 disp. 62 c. 9 ait: *commune axioma* (tutior pars est eligenda) *intelligitur solum in dubiis, non in opinionibus; nempe, quando dubium tale est, ut judicium conscientiæ cum assensu colligi non possit: sed etiam dubia semper conscientia maneat, sicut revera intelligunt Navarrus & Sylvester.* Si nempe dubium practicum, in quo operari nunquam licet, per ultimum dictamen conscientiæ, moraliter certum, non deponatur, operans peccat. Quod plane contingere videtur in adversariorum sententia; cum enim principia reflexa rejiciant, nullam certitudinem consequi possunt ultimi dictaminis, quia illud manet intra fines meræ probabilitatis, & opinionis, conjunctæ cum formidine peccati.

Dial. XXXIV ait, ſelectiora in oppugnando probabiliſmo armi eſſe *calumnias*, uti, quod *nobis regula honeſtatis ſit probabilitas, eaque dubia*; cum tamen ea nobis non ſit, niſi certitudo moralis *Judicii Reflexi, quo formatur proximum, ultimum, practicum conſcientiæ dictamen, moraliter certum.* Neque probabilitas directa eſt dubia, ſed requirimus certo exiſtentem, veram ac ſolidam.

Aliam calumniam refert, quod dicant, alium nobis probabiliſmum eſſe, dum valemus, & alium, dum morimur: quod probabiliſtarum prudentia ſit prudentia carnis, prudentia Pilati, Chriſtum condemnantis. Verum calumnias, convitia, mendacia, ſarcaſmos, maledicas declamationes, non niſi riſu & contemptu eſſe excipiendas.

Pilatus ſcivit, Chriſtum eſſe innocentem, & accuſationes meras eſſe calumnias & impoſturas Judæorum; conſequenter non potuit licite ſequi eorum teſtimonia, quæ non erant *convenientia*; ac proin nullam habuit probabilitatem, quod liceat Chriſtum condemnare. Imo ad hoc, ut poſſit Judex condemnare ad mortem, Jura requirunt *probationes luce meridiana clariores*. Unde patet, quam inepte & ridicule P. Berti, Auguſtinianus, & P. Diez, Dominicanus *Pilatum* faciant *Probabiliſtam*.

Dial. XXXV Gravina procedit ad ſecundam ſuam probationem, *quod uſus probabilioriſmi ſit maxime periculoſus*, eo quod, rejectis principiis reflexis, non habeatur ulla certitudo ultimi dictaminis conſcientiæ, ſed vel in dubio practico, vel cum opinione probabili, cum formidine peccati eſſet operandum, ut prius fuit inſinuatum.

Præterea in principiis Probabilioriſtarum invehi *moralem impoſſibilitatem aſſequendi boneſti in dubitationibus*; propterea ſyſtema Haberti, Sorbonici, de *Delectatione Victrice, moralem ſecum ferente neceſſitatem peccati*, a ſuis Gallis, Abbate de Maas, & P. Daniele Janſeniſmi nomine notari. Deſperationi hinc ſenſim viam ſterni, præſertim ſi quis probabilioriſmo abutatur ad introducendum Rigoriſmum. Hinc tantum abeſſe, ut probabilioriſmus ſit licentiæ frænum, ut potius ſit calcar.

Scribit enim P. Gregorius Martinez, celebris Doctor ex inclita PP. Prædicatorum Familia, *T.* 1 *ſuper* 1. 2 *q.* 19 *art.* 6. *Homines probi & timorati ſemper ſunt ſecuri, ſi probabilem ſequantur. - - - Alias eſſent infiniti ſcrupuli Fidelium, utrum feciſſent, vel non feciſſent ſecundum probabiliorem, vel minus probabilem.*

Idem advertit P. Alphonſus Saraſa *de art. ſemper gaud. part.* 1 *tract.* 5 §. 3 his verbis: „ An eſt credibile, legem a Deo latam,

quæ

„ quæ in infinitas hominem angustias adigat, & quæ vix ab ullo, „ imo a nemine possit observari? quid enim? certe, si probabiliorem in omnibus opinionem sequi debeo, ex mente Dei, etiam mihi onus incumbit, diligenter inquirendi, quæ sit probabilior. „ An vero tantum onus humanæ vires ferunt? - - - Nam, cum „ sciat homo, se falli posse, non tantum momenta causæ ipse expendere, sed aliis etiam expendenda dare debebit, ne forte peccet, si adversa probabilior fortasse sit opinio. Et cum hodie appareat sæpe minus probabile, quod heri videbatur multo probabilius, continuo cogetur actionem institutam abrumpere, & toties eam mutare, quoties probabilitatis pondera variantur, aut „ ipsis incrementi quidpiam adjicitur aut adimitur.

„ Rursus, si probabilitas actionis ex doctorum virorum auctoritate existit, quotiescunque probabilis occurrit opinio, antequam ex ea, quid agendum sit, conscientia decernat, examinare debebit, quot pro ea stent Auctores. An non plures pro „ contraria? rursus: an æque graves? an æque docti? denique, „ an omnes rem pari studio excusserint? ab his enim circumstantiis pendet major vel minor opinionum probabilitas. - - - „ Profecto legi huic ut satisfiat, non Theologos modo, Jurisque „ omnis peritissimos esse erit necesse, sed & ingenio doctrinaque „ Angelos superare. Sane nihil quidquam rerum in orbe fiet, si „ tanta accuratione examinanda sunt omnia: & tamen examinanda „ prorsus sunt, si præceptum sit, non agere, nisi quod probabilior fert sententia. Quis autem credat, talem legem homini a „ Deo datam, (cujus jugum suave est & onus leve, & cujus „ mandata gravia non sunt) si vero data non est lex, quo pacto obstringimur?

Confirmatur exemplo Judicis in foro externo; quia ille debet ferre sententiam pro eo, cujus causa est probabilior, quanto tempore sæpe pro unica causa recte decidenda opus est! quot ultro citroque testibus, instrumentis, præsumptionibus, probationibus! quot exceptionibus, replicis, duplicis, triplicis, expensionibus, ut Judex cognoscere possit, utrius causa sit probabilior! Idem plane fieri deberet in judice sui ipsius, si probabilitas caussæ ad honeste agendum non sufficeret, nec nisi secundum probabiliorem deberet judicare se ipsum ac dirigere. Idem a Judice sacro in tribunali sacro sedente. Circumstant non raro in Germania unicum confessionale simul ultra 50 pœnitentes; plures ex illis volunt confessionem generalem deponere, aliqui debent priores confessiones

confiteri. Miserum sane confessarium! miseros pœnitentes, si non possent secundum sententiam vere probabilem procedere! si in tot diversissimis causis, in circumstantiis in infinitum variabilibus, semper sub peccato tenerentur probabiliora inquirere. Quoties deberet confessiones abrumpere, e confessionali surgere, adire Bibliothecas, auctores legere, numerare, ponderare, aut alios consulere, fortassis etiam cum scandalo pœnitentium, aut periculo violandi sigillum. Alia certe est praxis etiam eorum, qui probabilismum ore exsibilant, opere sequuntur.

Fatetur P. Thyrsus Gonzalez, Societatis Jesu Generalis, probabiliorista vehemens, *T.* 3 *select. Disp. d.* 50, se, dum Missionarium ageret, uno die tempore matutino audivisse 68 confessiones generales. Mirum profecto & incredibile, si Probabiliorista iste, in tot diversis causis tam brevi tempore judicandis, nunquam usus est opinione probabili. Ego de me fateor; sine scrupulo sequor sententias, quæ mihi apparent vere probabiles (nisi oppositæ appareant probabiliores) & tamen magnas in confessionibus audiendis sentio difficultates; si vero in tot occurrentibus dubiis non possem secundum opinionem probabilem procedere, sed necesse semper foret, in probabiliorem inquirere, viderentur insuperabiles. Post omnes torturas, in pœnitentem & se ipsum exercitas, confessarius sæpe non potest judicare; hoc *est probabilius*, *hoc est minus probabile.* Gratulor probabilioristis, si ipsi tanto sint ingenio, tanta spiritus discretione, tanta doctrina, ut semper id possint. Non credo. Facile est, ore dicere: *hoc est probabilius:* sed sincere & prudenter id semper judicare, in praxi moraliter est impossibile. Hominem se esse neget, qui aliter sentit. Certe piissimus & doctissimus Gerson ait: *variæ suboriuntur circumstantiæ, pro quarum diversitate diversificari debet judicium; ut vix possit aliqua in moralibus generalis regula tradi, quæ in particularibus casibus exceptionem non admittat.* Et paulo ante dixerat: *Itaque debet quilibet nunquam oblivisci, quam incerta est scientia nostra, ita, ut idem sæpe homo brevi temporis momento nunc in hanc, nunc in oppositam feratur sententiam.*

Profecto si Doctor post expensas longo & diligenti studio duas contrarias sententias sæpe adhuc manet dubius, nec potest se resolvere, quam probabiliorem judicet; quomodo id fieri poterit in actibus humanis, propriis & alienis innumeris, in casibus & circumstantiis infinitis? Recole testimonium Constantini Roncaglia supra allatum.

Aliud

Aliud foret, si major probabilitas per se ipsam esset manifesta, tunc enim secundum illam agere oporteret, si stet pro lege contra libertatem; neque tunc esset tanta difficultas, ut per se patet.

Dial. XXXVI monstrat Gravina, quod obligatio Judicis, Medici, Magistri, Ministri sacramentorum, sequendi opinionem probabiliorem, nullo modo suffragetur probabiliorismo; quia in illis probabilitas non est practica, cadens supra *licentiam actionis*, sed speculativa, cadens supra probabilitatem causæ, medicinæ, materiæ sacramentalis. Unde non datur hic probabilitas, quam nos exigimus, nempe practica, versans circa licentiam actionis. Non enim est probabile, quod Judex possit ferre sententiam pro eo, qui habet causam minus probabilem, aut Medicus dare medicinam, minus probabiliter bonam, aut baptizans adhibere aquam dubiam, aut minus probabiliter veram, quando potest habere aquam certo veram ac naturalem. Ac proin, ut dixi, non datur hic probabilitas *practica circa licentiam actionis*: sed probabilitas mere speculativa circa causam, medicinam, aut materiam sacramenti. Quod utinam melius notaretur.

Et ratio ulterior est, quia per nullum dictamen Judex, Medicus, aut Minister sacramenti potest avertere damnum proximi, aut ejus periculum, sicut exercens actum probabiliter licitum per dictamen reflexum, moraliter certum, potest avertere peccatum saltem formale atque offensam Dei, & ejus periculum. Hinc baptizans neque potest adhibere aquam, probabilius validam, si possit habere certo veram ac validam. Unde argumentum retorquetur.

Dial. XXXVII P. Gravina probat suam tertiam propositionem, quod *probabilismus germanissimus degenerare minime possit in laxismum nisi probabilismus deseratur*. Nam genuinus probabilismus, ut inquit, & laxismus involvunt contradictoria. Siquidem ille est vera, solida, practica, & certa probabilitas, non autem iste. Ille nititur fundamento gravi ac solido, non autem iste. Ille non est contentus probabilitate quacunque tenui, incerta, aut per oppositam probabilitatem elisa: bene vero iste. Ille proscribit opinionem, quæ est contra certam aliquam legem, certum principium, certam conventionem, legitimam censuram: non autem iste.

Allegat dein P. Gravina multos Doctores, præsertim S. Thomam, ac Thomistas, quorum testimonio & authoritate probat, probabilismum esse Thomisticum, Dominicanum, legibus conformem, pium, Christianum, ac proin nihil cum laxismo habere commune.

Dial. XXXVIII probat quartam propositionem, quæ videri possset paradoxa, quod videlicet *probabiliorismus germanissimus in Rigorismum excurrat, & simul laxismum inducat.* Primam partem constare ex ipso systemate Probabilioristarum, quod præcipiat moraliter impossibilia, si obligationem imponat, semper inquirendi in probabiliora. Alteram ex historia patescere: *Montonistas, Novationos* & præcipue *Tertullianum*, dum summum rigorem affectabant, in gravissimos errores fuisse prolapsos. Idem *Audianis* in Asia evenisse. *Donatistæ* in Africa totam Ecclesiam corruptam clamabant. Quantus rigor *Flagellantium* in Italia, Quackerianorum in Anglia! quid *Clemangius* in Gallia, *Niemsius* in Germania, aliique damnatæ memoriæ Auctores, magis accusabant, quid Lutherani & Calvinistæ magis vociferabantur, quid Jansenius, Sancyranus, Arnaldus, Quesnellus, aliique Jansenistæ, quam corruptam Ecclesiæ disciplinam? quam morum severitatem Jansenistæ & Convulsionarii cum Diacono *Paris* hypocrita, & Michaele Molinos ejusque Quietistis & Lutheranis Pietistis, externe præseferebant! Similes *Pharisæis* hypocritis, quos Christus descripsit, apparentes in vestimentis ovium, intus autem lupos rapaces.

Hoc in eum duntaxat finem adducere visum, ut appareat, quam facile probabiliorismus (de se inculpatus) in rigorismum degeneret, & rigorismus in laxismum; cum tot homines, a probabiliorismo in rigorismum, atque ab hoc in gravissimos errores sint prolapsi. Et quinam erant quadraginta illi Doctores sorbonici, qui cum P. Alexandro famoso illi *Casui Conscientiæ* subscripserunt Parisiis? certe Probabilioristæ erant: prout etiam lymphata *Appellantium* turba.

Unde P. Gravina ait: *duce experientia patet, probabiliorismum impedimento suis sectatoribus non fuisse, quo minus in quamplures inciderint laxissimas opiniones. Cajetanum testamur, cujus sexcenta circumferuntur laxissimæ opiniones - - - cum autem Cajetanum nominamus, fundatorem & Achillem Probabiliorismi profecto intelligimus.*

Absit tamen, ut Cajetanum, Alexandrum, aliosque probabilioristas, ullo modo cum prædictis hæreticis, qui externe Rigorismum præseferebant, comparemus. Probabiliorismus Catholice teneri & defendi potest. Sed id ostendere erat animus, probabiliorismum magis quam probabilismum periculosum esse. Quod ex eo quoque confirmari potest, etiam probabilistis, si quas laxas tradiderunt sententias, eas probabiliores visas fuisse: nemo enim facile, præsertim in moralibus, doctrinam proponit in publicum, qui eam non probabiliorem opposita arbitretur. Unde etiam probabilistarum

rum exerrantes propositiones probabiliorismo potius quam probabilismo sunt adscribendæ.

Dial. XXIX & XL concludit, aitque, cum probabilioristæ in praxi omnia sibi licita putent, quæ probabilistæ, contentionem de sectanda opinione probabiliore (cum nihil negotii habeat ad componendos mores) nihil ad severioris Ethicæ cultores pertinere, & esse mere speculatricem: non esse proin, cur Patres aliqui ex Illustrissimo Ordine S. Dominici tantas tempestates in Italia & Gallia (Germania quoque) ridentibus hæreticis, concitent, totque calumniis & convitiis Jesuitas, velut morum corruptores, insectentur, cum nihil isti doceant, nisi quod a Thomistis & præsertim antiquioribus, forte doctioribus, acceperunt. Optandum sane foret Ecclesiæ, ut utraque sacra Familia arma, quibus fratres in fratres insurgunt, conjungerent, atque in hæreticos, Ecclesiæ hostes, converterent. Impugnant illi identidem virulentissimis scriptis librisque sanctam Ecclesiam, & vix ulli aut pauci sunt ex probabilioristis, qui eam defendant, præsertim in Germania.

Art. III.

Mens S. Thomæ, Mutii Vitellesci & Instituti S. J. Vasquez, Pallavicini, Sanchez. Quinam ex Jesuitis sint probabilioristæ?

In parte II P. Josephus Gravina singillatim confutat P. M. Vincentium Diez, studii Generalis S. Dominici Panormi Regentem, atque ad singulas ejus objectiones respondet. Ego aliqua tantum obiter hic eruditionis gratia referam. 166.

Conclusione 3 objicit P. Diez S. Thomam, quod *quodlib.* 3 *Art.* 10 dicat: *In his, quæ pertinent ad fidem & bonos mores, nullus excusatur, si sequatur erroneam opinionem alicujus Magistri; in talibus enim ignorantia non excusat. Resp.* Hanc Doctoris Angelici sententiam esse verissimam. Non enim est probabilis opinio erronea, seu quæ est contra fidem aut bonos mores, id est, contra testimonium S. Scripturæ aut definitionem Ecclesiæ. Ex quo infert Steph. Spinola: *ergo in iis, quæ ad fidem & bonos mores pertinent, excusatur quis, sequendo opinionem sui Doctoris, si non est erronea & contra manifestum scripturæ testimonium? quod est idem ac quando est probabilis; quia exceptio firmat regulam in non exceptis.* In talibus autem, quæ manifeste erronea

nea ſunt, non excuſat ignorantia; quia eſt *vincibilis.* Alias enim excuſarentur hæretici, ſequentes doctrinam ſui Magiſtri, Lutheri &c. Ita exponit S. Thomam Joannes Nider Dominicanus in ſuo *Conſol. timor. Conſc.* c. XI, additque: *Hæc verba S. Thomæ non poſſunt intelligi, niſi de illis,* ubi manifeſte *patet ex Scriptura aut Eccleſiæ determinatione, quod ſit contra legem DEI, & non de illis intelligit,* *ubi illud non apparet.* Cæterum, quantum pertinet ad S. Thomam, Jeremias de Padua ex Ord. S. Franciſci in *Probabiliſmo,* *methodo mathemat. demonſtrato P. I Supp. XI* ait: *D. Thomas centenas de moribus opiniones libertati faventes contra antiquos docuit.* Et P. Cardenas *P. III Criſis Diſp.* 56 c. 8 ſcribit: *Nihil evidentius dici poteſt, quam quod S. Thomas in materiis probabilibus, & in concurſu diverſarum opinionum doceat nos ſæpiſſime eam partem, quæ ſtat pro libertate contra legem.* Poſtea ſubjungit, plus quam ducentas hujusmodi opiniones in S. Thoma reperiri. Idem teſtatur Moya.

Obj. 2. P. Mutius Vitelleſcus Generalis Societatis anno 1617 ad Superiores Societatis ſcripſit, monuitque, ut curent, eas doceri ſententias, *quæ tutiores, graviores, majorisque nominis Auctorum ſuffragiis ſunt frequentatæ,* *quæ bonis moribus conducunt magis:* nec dicant: *tueri quis poteſt, probabilis eſt, auctore non caret.*

Reſp. P. Mutius voluit, ut Profeſſores & Doctores noſtri in ſcholis libriſque non dicant probabile, quod forte non eſt probabile, aut tenuiter eſt tantum probabile; ſed, prout publicos Doctores decet, rem bene examinent, & ea, quæ probabiliora ſibi videntur, doceant, præſertim circa materias morum: hoc enim eſt officium Doctoris *publici,* qui ex quaſi-contractu ad id obligatur, ſicut Judex, Medicus &c. Si tamen ex iis, quæ iſti docent, tanquam ſibi probabiliora, alii veram probabilitatem certamque colligant, nequaquam obſtat P. Mutius, quin eam ſequantur.

Nam idem ipſe, cum Urbanus VIII reſpondiſſet, circa matrimonia Infidelium, rem omnino graviſſimam, uſu adhibendas ſententias probabiles, quæ ex infidelitate converſis magis eſſent favorabiles, ita omnino agi a ſuis voluit.

Quantum vero ad ipſum probabiliſmum ſpectat, ſeu ad uſum opinionum vere probabilium, Probabiliſtæ ex multis graviſſimis rationibus jure exiſtimant, ſententiam ſuam eſſe *tutiorem, graviorem, majorisque nominis Auctorum ſuffragiis frequentatam, quæ pietati bonisque moribus conducat magis.* Unde voluntati P. Generalis perfecte obſequuntur. Bene hic notandum, quod R. P. Sylveſter Prieras Generalis PP. Dominicanorum, ſupra jam laudatus, in Summa ſua *V. confeſſio ſacr.* ſapientiſſime dixit: *Licet ſit tutius, ſtatim confiteri, - - - non tamen*

tutius

tutius est, tenere, quod sic obligamur; *quia viri timorati haberent maximas occasiones peccandi.* Sic etiam tutius est, in concursu duarum opinionum probabilium, sequi eam, quæ stat pro lege; non tamen est tutius, docere & tenere, quod ad hoc obligemur. Tutius & probabilius est docere, quod non obligemur semper probabiliorem sequi. Qui habet intellectum bene dispositum, capit facile, quod dicimus. Cepit optime doctissimus Augustinianus Bartholomæus Solonius T. 1 *Contr. de Just. & Jur. in* 2. 2 *quæst.* 63 *a.* 11, ubi scribit: *eligenda est opinio, ut alii volunt, probabilior: sed quod liceat amplecti probabilem, creditam veram, est opinio probabilior, cum habeat plures & gravissimos Auctores, & firmiora fundamenta, quam opposita, maxime cum aliorum argumenta facile solvantur, nostra non ita: ergo licet eam sequi.*

Ad id, quod P. Mutius dixit, *non nullorum ex Societate sententias, in rebus præsertim ad mores spectantibus, plus nimio liberas, esse periculosas*; respondet Theodorus Eleutherius; *fecisse eum, quod prudentes Superiores solent, qui minimos subditorum excessus, vehementer exaggerant, ut graviores impediant.*

Pertinet huc etiam, quod S. Thomas dicit in *Epist. ad Galat. Lect.* 3 *in c.* 2, quamvis in illa dubitatione opinionum, an liceat vesci cibis, lege vetitis, abstinere fuerit tutius, non tamen fuisse tutius, christianos ad hoc obligare. Quia talis doctrina alienasset Gentiles a fide christiana; hinc reprehensum Petrum a Paulo, qui tamen, ne Judæi scandalizarentur, Timotheum circumcidit. Sic etiam dicimus, magis securum esse docere, quod non detur obligatio, sequendi semper tutiora.

Obj. 3. P. Suarez dicit *lib.* 6 *de leg. c.* 8: *in casu dubio, in quo judicari non potest probabiliter, an casus comprehendatur sub legis obligatione, nec ne, recurrendum esse ad superiorem, si fieri possit, vel si non possit, servandam esse legem*; nam, *si in casu formidoloso & probabili hoc fieri debet, multo magis in dubio.*

Et Vasquez ait, decipi eos, qui putant, eum, qui dubitat, an lex aliqua lata fuerit & promulgata in curia ea lege non teneri, eo quod ipsi non satis promulgata videatur: siquidem in dubiis tutiorem partem esse eligendam.

Resp. 1 *ad* 1. Suarez loquitur de casu, quo constat de existentia legis; nam tunc lex est in possessione; consequenter, qui prætendit exemptionem, eam probare debet, vel, si id non possit, superiorem accedere, aut legem servare. Nam licet speculative esset probabilis exemptio, non tamen practice, si lex est in possessione: hoc est; licet sit probabilis exemptio, non tamen probabile est, quod lege non teneatur, si lex est in possessione, & æque probabile est, quod non sit

exemptus. Sic, qui certo scit, se peccatum grave commisisse, & dubitat, an fuerit confessus, aut etiam speculativam probabilem rationem habeat, quod fuerit confessus, tenetur confiteri, nisi per rationem probabiliorem, aut judicium probabilius, possit præceptum confitendi a possessione sua dejicere.

Resp. 2. Forte melius ad propositum, quod P. Suarez loquatur de *casu dubio*, *in quo non potest judicari probabiliter*, an casus comprehendatur sub lege: objectionem proin non esse ad rem: cum Probabilistæ loquantur de casibus, in quibus *judicari potest probabiliter.* Nam paulo ante posuerat hanc conclusionem pro casu tertio:

Tertio dicendum est: qui probabiliter judicat, legem non comprehendere casum illum, secure potest excusari ab obligatione legis, etiamsi formidet, vel utrinque habeat rationes probabiles dubitandi: citatque Cajetanum, Sotum, Medinam, Navarrum &c. ex ratione, *quia licet sequi judicium probabile, conscientiam dubiam practice deponendo.*

Loquitur autem de casu, quo superior a subdito conveniri non potest; nam, si illum possit accedere, hoc omnino faciendum docet, etiam pro casu probabilitatis. Et hoc est, quod dicit per verba illa: *si in casu formidoloso & probabili hoc fieri debet, multo magis in casu dubio;* id est, conveniri superior & consuli, si possit adiri.

P. Vasquez in ea est sententia, quod ad legem constituendam sufficiat promulgatio, facta in Curia Principis & non requiratur, ut etiam in provinciis promulgetur, tunc *scientes* illam legem obligari: prout ait *t.* 2 *in* 1. 2 *disp.* 156 *c.* 2 *n.* 7, illum quoque obligari, qui dubitat de promulgatione; quia in dubio practico tutior pars est eligenda. Per hoc tamen non negat, eum, qui dubitat de promulgatione sufficienti, si habeat rationem vere probabilem, posse dubium practicum deponere, & sic ab obligatione excusari. Aliud tamen omnino foret, si dubium practicum non posset deponere; nam tunc lege obligaretur; non tamen si legem invincibiliter ignoraret; prout rursus dicit Vasquez l. c. n. 8: *quodsi ad aliquorum notitiam non pervenerit*, (publicatio illa in Curia) *hoc non tollet veram rationem legis, sed subditus excusabitur ab observatione illius.*

Obj. 4. Instituto Societatis 4 *p. c.* 3 *n.*4 ita præcipitur: *sequantur in quavis facultate securiorem, & magis approbatam doctrinam.* Quæ constitutio in pluribus congregationibus fuit approbata, præsertim in XII anno 1682, ubi *novæ laxioresque opiniones* doceri & typis mandari prohibentur, statuta etiam in transgressores pœna.

Resp. Probabilismus non est res nova, sed dudum a Thomistis introducta; quos deinceps innumeri ex omni Ordine & Natione

ne Doctores sunt secuti. Hinc Probabilistæ suam doctrinam tutiorem, & auctorum suffragiis magis approbatam existimant, nullatenus vero laxam, cum veram, absolutam, solitam, Theologicam, & practicam probabilitatem requirant, dependenter a qua dein dictamen conscientiæ moraliter certum formari queat.

Probabilioristæ potius illi dicendi sunt laxi, qui principia reflexa rejiciunt, nullumque proin dictamen ultimum & proximum conscientiæ moraliter certum formare possunt, consequenter agunt in dubio practico, cum probabilioritas judicium non faciat certum, sed dubium positivum relinquat, præsertim cum, ut inquit Philosophus, *multa falsa sint probabiliora veris.*

Igitur, dum nostra Societas vetat doceri *laxiores* opiniones, nullatenus intellexit verum probabilismum, sed propositiones laxas in materiis particularibus: id est: prohibuit, ne aliquid licitum, aut probabile dicant, quod tale non est. Quo observato nullum erit periculum laxitatis. Et hinc summi Pontifices nunquam damnarunt probabilismum verum, limitatum, restrictum, ac temperatum, qualem Jesuitæ defendunt, sed illimitatum, vagum, laxum, exorbitantem, qualem aliqui ex Patribus Dominicanis cum Medina & Joanne a S. Thoma, Petro Ledesma, Vincentio Candido defenderunt: *in omni materia*, *in omnibus negotiis*, non distinguendo inter probabilitates, solidas & tenues, speculativas & practicas, in quæstionibus facti & juris.

Bene etiam hic notandum, quod docet Cardinalis Sfortia Pallavicinus *T.* 1 *in* 1. 2 *disp.* 9 *q.* 4 *a. XI n.* 12: *quærenda quidem est*, inquit, *major securitas, sed major securitas sententiæ, non major securitas actionis: sicut etiam in condenda lege quærendum est optimum; sed optimum in jubendo, non optimum in faciendo. Lex enim, per quam juberemur facere omnia optima, esset pessima, & inobservabilis, & perpetua causa delicti, & damnationis. Sic etiam, si induceretur opinio, quod semper teneremur facere illam actionem, quæ in agendo securior est, etiam a transgressione materiali, hæc opinio non solum non esset tutior, sed maxime exposita periculo frequentis transgressionis formalis. Quare tutior est opposita.*

Et idem omnino dicendum de majori probabilitate: quærenda est major probabilitas sententiæ, non vero actionis &c. Quo sensu Doctor Eximius, *T.* 2 *de Relig. Tract.* 4 *l. XI. c.* 33. scripsit: quod sequendo probabilismum eligatur pars tutior; *quia hæc* (sententia de probabilismo) *est tutissima & practice certa, & secundum rectam ratio-*

 nem

nem potest dici tutior, quia majus periculum animarum incurreretur, si tot vincula in casibus dubiis eis injicerentur.

Huc etiam pertinet, quod docuit celeberrimus Magister Dominicus Bannez S. Theresiæ Director, cujus Systema de Prædeterminationibus physicis Thomistæ passim amplectuntur, loco supra citato, *quasdam opiniones versari circa actionem aliquam exercendam, ut, an aliquis contractus sit licitus: quasdam vero versari circa res, an e. g. hæc domus mea sit. Dicimus ergo*, concludit, *quod de opinionibus primi generis verum est, posse hominem sequi opinionem probabilem, relicta probabiliori.* Ubi sane optime distinguit inter probabilitatem *speculativam* (in secundo genere) & *practicam* (in primo.)

Obj. 5 Præterea probabiliorismum tuentur, inquit P. Diez, ex Societatis Theologis dignitate & doctrina gravissimi, tres Cardinales, Bellarminus, Toletus, Pallavicinus, item Ferdinandus Rebellus, Paulus Comitolus, Andreas Blancus (*Candidus Filaletus*) Mutius Vitellescus, Thyrsus Gonzalez, Ludovicus Scildere, Michael Elizalda (*Antonius Cella Dei*) Ignatius Camargo, Thomas Muniessa, Ægidius Estrix, Gabriel Antoine, Franciscus Malatra, Josephus Alpharo, Joannes Blanchet, Adamus Ehrentreich, Edmundus Simonet, Joannes Gisbertus, Hieronymus Placentia, Dominicus Nunnez, & alii. In rebus fidei, & in articulo mortis tantum tuetur Antiprobabilismum Sanchez.

Resp. Si isti 23 ex omni natione, & alii, ut addit P. Diez, probabiliorismum defenderunt, quare adversarii Probabilismum *Jesuiticum* appellant? cur illi proprium attribuunt, quod nativitate & educatione est Dominicanum, quod factum deinde commune ex omni natione & gente Doctoribus, cui tam multi Jesuitæ sunt contrarii?

Cæterum istos P. Gravina ita ventilat & cribrat, ut Diezio pauci remaneant. Alios enim ostendit fuisse probabilistas, uti tres illos Cardinales (*Conclus.* 18). Idem *Conclus.* 4 probat de A. R. P. Mutio Vitellesco. Idem de Gisberto, Scildere, Sanchez *Conclus.* 17. P. Alpharus P. Thyrsum soluta oratione, P. Blanchet ligata laudarunt. Alios amphibios esse ostendit. P. Thyrsum, Elizalde (Cella Dei) Estrix, Comitolum, Camargum, Anti-Probabilistas fuisse non negat.

Quod

Quod de P. Thoma Sanchez P. Diez asserit, eum aliam statuisse Theologiam *pro nunc* in vita, & aliam *pro tunc* in morte, Gravina inter calumnias numerat. Cæterum plures sunt actus, ad quos in articulo mortis homo tenetur, ad quos non semper in vita tenebatur, uti ad actus fidei, spei, & charitatis eliciendos, ad confessionem peccatorum, ad quam, dum valeret, non statim tenebatur post commissa peccata. Imo ipse S. Thomas, testante Cano, *Relect. de pœnit. p. 6.* docuit, in morte confessionem faciendam per interpretem, licet in vita ad hoc non detur obligatio. Igitur vi præcepti specialis tunc urgentis poterit moribundus obligari ad aliquid, ad quod nunc, dum valet, non obligatur, vel saltem non statim.

Art. IV.

Alia objectamenta, circa P. Thyrsum, Innocentium XI & XII &c. Contensoni exclamationes. Quid de Tamburino, Guimenio, Piroto, Bibliotheca Jansenistica? Quid Sacri Ordines? Conventus cleri Gallicani de anno 1700.

Obj. 6. Bellarminum, Pallavicinum, Toletum, Comitolum, & Gonzalez, comparari posse cæteris Jesuitis universis, ait Laurentius Berti. Istos autem fuisse probabilioristas: & quidem Pallavicinum relicto probabilismo transisse ad probabiliorismum. 267.

Resp. Gravina, Bellarmino, omni doctrinæ genere multo ornatissimo deberi primatum, ipso Clemente VIII, dum in Cardinalium Collegium eum assumeret, attestante, *parem illi in doctrina esse neminem.* Toletum etiam & Pallavicinum fuisse doctissimos. Negat autem, eos unquam fuisse probabilioristas. Recensere, quanta perfectio in Episcopo requiratur, aut approbare librum alicujus probabilioristæ, non esse argumenta, quæ probabilioristam probent. Comitolum & Thyrsum Gonzales (sicut etiam Elizaldam, Camargum, Æstrisium. Secretarium P. Thyrsi, Muniessam, Blancum) non esse inter primos Societatis Doctores, nec comparandos Eximio Suarezio, profundissimo Vasquezio, solidissimo Sanchezio, Eminentissimo Lugoni, consultissimo Molinæ, Lessio, Laymanno,

 Palao,

Palao, Pirringhio, Azorio: fummis Theologis, Valentiæ (quem Clemens VIII *Doctorem Doctorum* appellavit) Tannero, Coninck, Dicaftillo, Efparzæ, Ruiz, Viva, Gormaz, Arriaga, Platelio, Martinonio: nec eruditiffimis viris, Petavio, Sirmondo, Ducæo.

Quid memorem Canifium, & Gretferum, Lutheranorum & Calviniftarum malleos? Quid Ripaldam Janfeniftarum, Fontanam Quesnelliftarum flagellum? Quid viros doctiffimos, Dechampium, Granadum, Maldonatum, Hurtadum, Amicum, Raynaudum, Illfungium, Tamburinum, Salas, Henriquez, Filiuccium, Turrianum, Ragufam, Haunoldum, Rafslerum, Reginaldum, Efcobarium, Bardium, Arsdekinum, Lacroix, Baunium, Bernalium, Cornelium a Lapide, Menochium, Tirinum, Cardenam, Delrium, Fagundez, Gobatum, Gibalinum, Moyam, Danielem, Segneri, Fabri, Mayrium, Gormazium, Ulloam, Baldellum, duos Perezios, Præpofitum, Tancredum, Terillum, Marinum? quid alios innumeros Theologiæ Pofitivæ, Scholafticæ, Moralis, Polemicæ, Afceticæ, Myfticæ, Paræneticæ, Criticæ, Doctores? quid plurimos, eosque celebres Jurisprudentiæ Sacræ Interpretes, qui libris doctiffimis mundum illuftrarunt? quod vel fola provincia Germaniæ fuperioris tales orbi dedit, uti Laymannos, Haunoldos, Friderichios, Pirrhingios, Wagnereckios, Wieftneros, Schmalzgrueberos, Pichleros, aliosque plurimos?

Non dico, quod hi omnes probabilifmum docuerunt, fed aliquos memoravi, ut oftenderem, audacius, quam verius dici, quinque viros poffe cæteris omnibus comparari.

Obj. 7. Ut in Societate communis evaderet probabiliorifmi doctrina, eliminata minus probabili, fuam contulit operam efficacem Innoc. XI & XII, dum librum P. Thyrfi Gonzalez in lucem emitti curarunt, non fine elogio, editoque decreto, quo P. Generalis jubetur fuis interdicere, ne fcribant pro opinione minus probabili, aut impugnent fententiam oppofitam.

Refp. P. Gravina, hæc a P. Concina & P. Diez fcribi fublefta fide. Decretum hoc effe apocryphum, repertum forte in armario, in quod conjiciuntur decreta apocrypha, vel ob-aut fubreptitia. Mala fide hic teftem adduci P. Gagna: cum is decretum iftud prætenfum oftendat effe confictum.

Obj. 8.

Obj. 8. Ante annum 1577 omnes Dominicani Probabiliorismum asseruerunt, teste Cordubensi, qui communem asserit, & Coratio, qui centum allegat.

Resp. Hoc facilius est asserere, quam probare. Non raro contingit, ut pars utraque sententiam suam communem dicat. Coratius centum in confuso allegat, sine pondere, numero, & mensura.

Cæterum antiqui hanc materiam aut non satis & ex professo examinarunt, ut testatur Navarrus in *Enchir. c.* 27 *n.* 289, ubi ait, *quod plures eam* (Anti-Probabilismi opinionem) *sequantur, tanquam oves aliæ alias, quæ præcedunt, sine judicio sequentes: communiorem enim ad hoc existimarem*, inquit, *illam, quam sex vel septem auctores classici, rem ex professo tractantes, assererent, quam probatam a quinquaginta, sola fere auctoritate priorum ductis. Quin & arbitror, utramque posse dici communem, quando utraque habet octo vel decem assertores graves, & cum judicio eam deligentes.*

Aut igitur veteres, qui ante Medinam scripserunt, hanc materiam ex professo suis momentis non ponderarunt, aut ex falsis principiis fuerunt inducti, uti, quod semper tutiora sequi oporteat, quod ne quidem probabiliorem, aut probabilissimam, relicta securiore, liceat sequi; quod nulla dari possit ignorantia invincibilis Juris naturæ; & sic non tam probabiliorismum, quam tutiorismum & rigorismum tradiderunt. Aliqui locuti sunt de actibus tendentibus in præjudicium tertii, de Judice, Medico, Ministro sacramenti: alii de dubio practico &c.

Multi autem jam ante Medinam probabilismum docuerunt: nam P. Vasquez *in* 1. 2 *q.* 62 *c.* 4 testatur, quod *jam antea in scholis communis fuerit.* Et Thomas Sanchez *l.* 1 *in Decal. c.* 9 *n.* 14 jam suo tempore 30 auctores pro probabilismo citavit, inter quos decem sunt Dominicani, & quidem aliqui priores Medina, uti Victoriam, Sotum, S. Antoninum, Tabienam.

Neque dicas, Medinam primum statui probabilistam, & ejusdem inventorem. Ergo omnes ante ipsum contrariam illi sententiam propugnarunt; nam *Resp.* Medina statuitur primus, quia ex professo materiam istam in propriis terminis methodo scholastica examinavit, solidis argumentis firmavit, contrarias objectiones solvit. Antiquiores autem Doctores, licet multi ex illis ejusdem fuerint

fuerint cum Medina sententiæ, non ea ac ille, industria, & perfectione id præstiterunt. Unde Medina nullatenus est inventor probabilismi, sed eundem magis excoluit, perfecit, illustravit, ut omnes scholæ & Doctores deinceps per integrum ferme sæculum ejus doctrinam, quoad substantiam, sequerentur.

Obj. 9. Probabilismi doctrina, ut prohibeatur, delata fuit ad quatuor Summos Pontifices, Alex. VII, Innoc. XI, & XII, atque Clementem XI a Prælatis Flandriæ & Hispaniæ, & a PP. Estrix, & Camargo S. J. tanquam corruptæ morum disciplinæ & omnis mali fons & origo pestifera. Vehementissime vero in eandem detonuit Vincentius *Contenson* Dominicanus in sua ad Alex. VII epistola; ubi inter alia exclamat: *exurge Beatissime Pater! perimus sane! perimus! - - - Casuistarum nubes, opinionum nebulæ sic ruerunt, ut nisi caveas, totius fiet Christiani mundi una tempestas. - - - exurge, Beatissime Pater! quare obdormis! & ne repellas in finem. - - Et, siquidem judicas, Ecclesiam Gallicanam juste moveri, moveatur omnium Magistra Romana.*

Resp. Aliud est accusari, aliud damnari. Accusatus est probabilismus, & a pluribus, & sæpius, & acerbissime. At vero nullus eum unquam Pontifex damnavit, ne quidem Innoc. XI acerrimus doctrinæ censor. Quid sentis de reo, qui vehementer accusatur, sed a Judicibus nunquam condemnatur. Damnatæ sunt ab Alex. VII & Innoc. XI multæ propositiones laxæ & temerariæ. Si probabilismus esset eorum fons, ante omnia hunc obstrui oportuisset. At damnatus est probabilismus Thomæ Tamburini, inquit P. Diezius, item Guimenii, seu larvati Matthæi Moya: uti etiam Apologia Casuistarum Joannis Pirot, Bibliotheca Jansenistica P. de Colonia.

Resp. Tamburinum, dum dixit, licitum esse sequi opinionem etiam tenuiter tantum probabilem, modo e probabilitatis finibus non egrediatur, incaute fuisse locutum. Nullus alius ex Jesuitis hoc docet; sed omnes requirunt probabilitatem veram, Theologicam, practicam, absolute talem; hoc est, nixam ratione gravi, quæ virum prudentem movere possit ad assensum. Et in hac sententia, si contextus, & ea, quæ tradidit alibi, considerentur, etiam fuit Tamburinus. Nam loquitur conditionate, si opinio in comparatione cum opposita probabilitate adhuc maneat vere probabilis.

Gui-

Guimenius, quiscunque ille fit, non est *Auctor*, sed merus *Summista*: qui compilavit varias opiniones, & Auctorum sententias, quin eas veras aut falsas enumiet, aut examinandas duxerit. P. Moya autem in suis operibus de insigni sua doctrina optime est meritus.

Eadem ferme, ac Guimenii, est ratio Piroti, cujus librum Societas nunquam approbavit, neque sub nomine Piroti fuit editus. Collegit Auctor Apologiæ in eo multas sententias, rigidas & laxas, præsertim Thomistarum, nec usus satis est crisi in iis discernendis. Nec tamen auctor dixit cum Jansenistis, Apologiam ad Clerum Gallicanum & Sedem Apostolicam deferentibus, an propositiones contineantur in suo libro, an sint intelligendæ in sensu damnato, esse quæstionem facti, in qua decidenda Pontifex, imo Ecclesia tota, non sit infallibilis, prout Jansenistæ loquuntur de propositionibus Jansenii. Nihil horum objecit Apologista, sed condemnationi adquievit. Si autem intra terminos veræ ac solidæ probabilitatis hæsisset, nulla opus fuisset condemnatione.

Auctor *Bibliothecæ Jansenisticæ* finem optimum sibi præfixerat, ut videlicet præmuniat Catholicos contra librorum & libellorum torrentem, quo Jansenistæ Europam inundaverant; qui libri tanto sunt periculosiores, quanto sub dulcedine Historiæ magis curiositatem alliciunt, amœnitate styli delectant, atque sub simulatæ disciplinæ & ascefeos velo devotos incautos facilius decipiunt.

Cæterum sua probabilioristas severitas neutiquam a condemnatione absolvit, ut in Natali Alexandro, Vincentio Baronio, Hyacintho Serry, Thomæ Menghino, Ordinis Prædicatorum famosis scriptoribus, videmus.

Obj. 10. Postquam probabilitatis detecta fuit abortiva deformitas, Prædicatorum Capituli Generalis 1656 ordinatione, & omnium Religiosorum conspiratione taliter fuit impugnata, ut evidenter intelligeretur, quam aliena semper fuerit ab animo Religionis.

Resp. Fatetur ergo P. Diez, ante annum 1656 viguisse in sacro suo Ordine probabilismum, cum tunc primum ejus *abortiva deformitas*, ut humanissime loqui placet, fuerit detecta. Et ex hoc ipso colligitur, quam alienus *semper* fuerit ab animo Religionis Prædicatorum, prout etiam ex eo, quod P. Ildephonsus a Capitulo Generali jussus fuerit, opus suum, in quo probabilismum defendebat, in publicam lucem emittere, & Medina a Reverendissimo suo P. Generali.

Obj. 11. Sacri Ordines, S. Francifci, Carmelitarum, Augustinianorum, Præmonftratenfes, Trinitarii, Theatini, Congregatio Oratorii in Gallia, Benedictinorum, potiffimum Maurina, Helvetica, Hifpanica, Germanica, Italica, Anti-Probabilifmum tuentur, nominatim Cardinalis de Aguirre, Card. Sfondrati, *Gabriel Gerberon*, Joannes Mabillon, Gardius, Torres, Gomez, Larditus. Ex Ordine S. Francifci, Alexander de Ales, S. Bonaventura, Scotus, S. Bernardinus Senenfis, Angelus de Clavafio, Trovamala, Faber, Cardinalis de Laurea. Matthæucius, Durantus, Henno, Rabeus, Ciaffonius, Recanatus, Paulus a Lugduno, Cajetanus a Bergamo, Palluncitus, Bonadonus, Cardinalis Cafinus; quibus adjungendi Theologi non Regulares innumeri.

Resp. Si numerus ingens Probabiliftarum ex omni ordine & gente petatur, confuli poffunt longiffimi Catalogi, quos confecerunt, Sarafa, Terillus, Cardenas, Fabri, Dechamps, Gobat, Zacharias, Rafslerus, Flander, Anglus, Hifpanus, Gallus, Germanus, Italus. Quibus acceflerunt recentiores innumeri, qui tum libris editis, tum propofitis Thefibus, tum in prælectionibus Academicis probabilifmum propugnarunt, & quidem tanquam probabiliorem, & pro falute animarum tutiorem.

Obfervat hic P. Gravina, quod fi evanefcant decem Dominicani probabiliftæ, cum toto Prædicatorum Ordine comparati, ut inquit P. Diez, quid cenfendum de octo Auctoribus, cum toto ampliffimo, antiquiffimo, & multo doctiffimo Ordine S. Benedicti comparatis? non parum vero miratur, quod inter illos octo Probabilioriftas etiam recenfeatur *Gabriel Gerberon*. Caufa admirationis eft notior, quam ut memorari debeat. Signum eft, quod Diezius alios, quos pro fe citet, non invenerit. Alias plane hunc allegare erubuiffet.

De eruditiffimo Illuftratore Conciliorum Hifpaniæ Cardinale de Aquirre alias dictum; ipfummet faffum effe, fe materiam de probabilitate minus examinaffe. Et in præfatione ad *Concil. Hifp.* ait, Probabiliftas effe innumerabiles, ut cum Poeta dici poffit: *obruimur numero.*

Octo autem allegatis Terillus opponit S. Bernardum, Abbatem Panormitanum, Caramuelem, Dionyfium Carthufianum; & P. Dechamps Petrum Lorca, Petrum de S. Jofepho, Carolum Malletum, Gregorium Sayrum. Et quot alii, etiam in Germania noftra & Helvetia, ex Illuftriffimo & eruditiffimo Ordine S. Benedicti probabilifmum acriter defendunt? nuper admodum doctiffimus quidam Abbas

Abbas, me audiente, dixit, omnes in suo Monasterio pro probabilismo stare, uno excepto; questusque et, eundem a quibusdam tam acerbis calumniis criminari.

P. Nicolaus Monsia Benedictinus Cassinensis anno 1694 librum edidit, sub titulo, *crisis probabilitatis*, contra nostrum P. Thyrsum: in quo probabilismum egregie defendit, testaturque, quod ille in Congregatione sua Cassinensi sit communior. De Card. Aguirre pag. 67 hæc scribit: *Neque putamus, hanc nostram* (pro probabilismo) *sententiam esse contra doctissimam & piissimam mentem per omnia Eminentissimi Cardinalis de Aguirre, ex sacra Benedictina Familia assumpti, quamvis dictus Reverendissimus auctor* (P. Thyrsus) *Dissert.* 13 *a n.* 79 *& seqq. multa loca ejusdem Eminentissimi recitet. Nam idem Eminentissimus ibidem protestatur, se cognovisse, hanc quæstionem esse gravissimam, eamque ex instituto minime resolvisse, sed potius excurrendo eam libasse, ut apparet ex Dissert.* 13 *n.* 84 *in fine.*

Quantum ad *Seraphici Ordinis* Doctores spectat, P. Gravina primos octo ex recensitis dubios esse ostendit. Reliquis 12 opponit ex P. Dechamps 12 alios ex schola subtili, probabilismi assertores, videlicet Angles, Pelbartum, Villalobos, Portellum, Poncium, Marcantium, Hauzeur, Basseum, Longum, Caspese, Gesvaldum, Raggium.

His addi possunt alii 12, nimirum Henrick, Mastrius, Neusser, Lupus, Posnaniensis, Sporer, Baro, Delgadillus, Boscus, Boyvinus, Borullus, Bervodinus: atque insuper Philippius, Sichenus, Fulgentius de Trinitate, Felix Potestas.

P. Jeremias de Padua Franciscanus librum edidit, cui titulus: *Probabilismus Methodo Mathematica demonstratus*, in quo prædictis addit Okamum & Majorem, atque probabilismum tanquam veritatem demonstrabilem proponit. Cajetanus del Pezzo in *addit. ad Moralem P. Potesta app.* 1 *pag.* 1 testatur, Scotistas fere omnes Probabilismo patrocinari.

Certe in Germania passim ab illis defenditur tum in scholis tum editis libris, cum celeberrimo Doctore Anacleto Reiffenstuel, qui in sua *Theologia Morali*, anno 1692 edita, *Tr.* 1 *d.* 3 *q.* 4 *concl.* 11 *n.* 52 *&* 53 Probabiliorismum rejicit, & Probabilismum communiorem inter Theologos asseverat. P. Panger in sua *Theologia Scholastica Morali Polemica*, anno 1732 Augustæ cum singulari elogio sui sacri ordinis edita, *T.* 2 *d.* 3 *q.* 7 quinque argumentis Probabilismum defendit, & 11 Objectiones solvit, testaturque, Scotum

quoque fuisse Probabilistam. Credo autem, scholam subtilem non minus doctam esse & piam, ac Thomisticam. Quamvis multi doctissimi etiam Thomistæ eandem probabilismi sententiam sint amplexi, ut supra demonstratum fuit, imo eandem per Medinam, aliosque ita de novo illustrarint, ut communem fecerint.

Ex *Augustiniana* sacra Familia pro licito usu opinionis probabilis P. Gravina citat eruditissimum P. Christianum Lupum, clarissimos viros, Salonium, Poncium, Bejam, Aragonium; quorum opera cum approbatione censorum & superiorum S. Ordinis fuerunt edita.

Ex S. *Carmelitarum* Ordine primo loco ponit Joannem Bacconium *Doctorem Resolutum*, tanquam caput scholæ Carmelitanæ. Hunc sequuntur præclari triarii, Petrus Carnejus, Joannes Baptista Lezana, Urbanus de Assumptione, Franciscus Bonæ Spei, Andreas Laus.

Ex *Theatinis* Cajetanus Petius, Andreas Lanfrancus, Antonius Naddi, Antoninus Diana, Novarinus, Pasqualigus, Delbene, Gualdus &c. Quid de Inclito Ordine *Servorum B. V. Mariæ* dicam, in quo multi viri doctrina & eruditione clarissimi Probabilismum acerrime propugnant, prout in celeberrimo studio Generali Oenipontano non raro ipse vidi? Honoris gratia aliquos nomino lectores doctissimos, amicitia mihi dudum conjunctissimos, Ferdinandum Gassmayr, Joannem Gienger, Gabrielem Schenck, Provinciæ Præsides, Alexium Blanck, Zachariam Rathgeb, omnes lectores ornatissimos.

Memorabile est, quod Contenson acerrimus Probabiliorista *T. 1 Theol. Mentis & Cordis l. 6 Diss.* 3 *c.* 2 fatetur: *Probabilismi licentiam*, inquit, *ab aliis* (nempe a Thomistis) *hauserunt Jesuitæ*, *& cum Jesuitis non pauci alii ex omnibus Ordinibus & Academiis, nonnulli etiam Sorbonici sæculi hujus Doctores sectantur. - - - Non sunt Theologorum Societatis Jesu propria* (sententiæ de usu opinionum probabilium) *sed multis aliis communes. Unde si Probabilistarum catervam in aciem producere liberet, magnam partem conficerent aliorum Institutorum & Ordinum Professores, quos probabilitatis dogma pervasit.*

Et sane pervasit ipsum etiam clarissimum Ordinem Prædicatorum, plurium Doctorum textus supra attulimus, juvat hic eos unum aspectum objicere. A P. Dechamps, probabilismi fautores, & assertores, exacte citantur S. Thomas, S. Antoninus, B. Albertus M. Petrus Paludanus, Didacus Alvarez, Barthol. Ledesma,

Silvester

Silvester Prieras, Joannes Viguerius, Barthol. Medina, Ludovicus Lopez, Franciscus Victoria, Thomas Marcado, Joan. Paulus Nazarius, Dominicus Bannez, Jacobus Nunnez, Gregorius Martinez, Petrus Ledesma, Vincentius Candidus, Joan. Bapt. Ildephonsus, Paulus de Blanchis, Joan. Bapt. Hacquetus.

His 21 P. Zacharias adjungit alios decem, uti Petrum Tapia, Acacium de Velasco, Balthasarem Navarete, Thomam Villar, Barnabam Gallegum de Vera, Franc. Lopez, Joan. a S. Thoma, Dominicum Gravina, Joan. Martinez de Prato, Vincentium Ferre. Accedunt, testibus Sarasa, Gobat, & Moya, Joan. *Nider*, Ulricus *Engelbertus*, Umbertus de *Romanis*, Bernardus *Claromontanus*, Barthol. *Fumus*, Melchior *Canus*, Joan. de *Friburgo*, Dominicus *Soto*, Marcus *Serra*, cujus Theologia, in qua quinque validis argumentis probabilismum propugnat, ab Ordine fuit approbata, ac primum Valentiæ, ac dein Romæ anno 1553 cum magnis encomiis edita, ipsique Rev.mo P. Generali Joanni Bapt. de Marinis dedicata.

Agmen 43 Probabilistarum ex inclita Familia S. Dominici claudant Martinus de *Ledesma*, Joannes de *Cruce*, & Ludovicus *Bancellus*, qui in *Theol. sua Thomist. tr.* 11 *de Act. Hum. q.* 5 *a.* 5 ait: *ad hoc, ut possimus in conscientia sequi aliquam opinionem, sufficit quidem, quod directe & objective sit vere probabilis, & vere tuta, licet sit minus probabilis & tuta, sed tamen requiritur, quod reflexe & approbative sit probabilior & tutior: - - - Multa sunt, quæ tutius est facere; sed simul etiam tutius est, non se credere obligatum ad ea facienda. - - - Nisi moraliter ipsi constet de tali obligatione.*

Obj. 12. Conventus Cleri Gallicani numerosissimus, (quem Concina Concilium *Nationale* appellat, magis amplum, quam unquam viderit hoc regnum) totam Ecclesiam Gallicanam repræsentans, cum Parochis innumeris, probabilismum, ceu mali omnis fontem, anno 1700 damnavit.

Resp. Secundum computum P. Gravina Ecclesia Gallicana componitur ex 18 Archiepiscopis, 112 Episcopis, 44000 Parochis, plus 300 Capitulis, 22 Universitatibus, ultra 14777 Domibus Religiosis, 1356 Abbatiis. In Conventu autem illo aderant, unus Cardinalis, nempe Noallius, & cum eo Archiepiscopi quatuor, Episcopi decem, ex omni reliquo Clero viginti: atque ad hunc numerum redactum fuit numerosissimum Concinæ Concilium Nationale totius regni, innumerabilis Diezii parochorum multitudo. In Germania

mania autem superiore, credo, vix decimus quisque erit ex parochis, qui genuinum probabilismum rejiciat.

Deinde etiam Probabilistæ docent, cum dubio practico nunquam licitum esse operari; imo ultimum ac proximum dictamen conscientiæ requirunt omnino certum, quod dubium omne excludat. Et in hoc sensu Conventus ille potest intelligi; prout etiam Prælati Hispaniæ & Belgii in sua ad Clementem XI epistola, aut intelligi possunt loqui de probabilitate *notabiliter* minore, quam plurimi ex Societate nostra rejiciunt.

Art. V.

Probabilioristas in gravissimos errores & laxitates incidisse. Tres centurias exhibet Gravina. Eorum maledicentia. De Natali Alexandro, & Van - Espen. Probabilismus probatur ex SS. PP. Jure utroque, 43 Domiminicanis. Transactionis idea.

268. Parte 3 P. Gravina demonstrat, ab experientia constare, Probabiliorismum impedimento suis sectatoribus non fuisse, quo minus in plurimas inciderent laxissimas opiniones, idque exemplo Cajetani ostendit, cujus 150 lapsus exhibet circa Baptismum, pœnitentiam, Eucharistiam, matrimonium, Decalogum, præcepta Ecclesiastica, Simoniam, justitiam, aliasque materias varias.

Tres deinde errorum laxarumque opinionum Centurias, citatis exacte locis, proponit, in quos sacri cujusdam Ordinis Scriptores Probabilioristas incidisse probat. In prima centuria exhibet laxas eorum sententias & errores contra doctrinam de Sacramentis, actibus humanis &c. In 2 centum errores contra Theologiam Dogmaticam, quos docuerint, Eckardus, Montesonus, Grabon, Contenson, Natalis Alexander, Hyacinthus Serry, aliique multi.

In tertia errorum centuria enumerat singillatim centum laxas & laxissimas Antiprobabilistarum propositiones contra bonos mores, uti de sigillo Sacramentali, de Sacramentis, de intentione Ministri, de pœnitentia, de confirmatione, de præceptis Ecclesiasticis, de confessione & communione, de amore Dei, de quinto & sexto præcepto Decalogi.

Plurimæ

Plurimæ ex his trecentis propositionibus sunt adeo enormes, ut, si Jesuitæ illas docuissent, tanquam pestem humani generis ex orbe terrarum exturbandos aliqui clamarent; & tamen isti volunt esse Probabilioristæ. Infert jure optimo P. Gravina, prætensum probabiliorismum minime impedire, quo minus ejus laudatores in laxismum & gravissimos errores incidant.

Capite 4 Gravina exhibet enormem maledicentiam Probabilioristarum, qua in benigniorem sententiam ejusque assertores invehuntur, præsertim Vincentius Baro, cujus convitiorum in Theophylum Raynaudum ingentem Catalogum ordine alphabeti proponit.

Subjungit furiosas declamationes Vincentii Contenson, quibus novus iste Jeremias lamentatur exitium orbis, Ecclesiæ ruinam, per probabilismum inductam. Addit maledictorum plaustra, quæ Vincentius Diez in P. Gravina & benigniorem sententiam exonerat.

Cap. 5 ostendit, quod plures ex probabilioristis degenerarint in Laxones & Rigoristas, secundum quos ne quidem ex probabilibus probabilissimam liceret sequi relicta tutiore, nominatim *Natalis Alexander*, qui tamen, simul in aliis laxista, multas propositiones erroneas docuit, ut ostendunt in Notis suis ejus censores ex Sacro Ordine, & Roncaglia ac Mansi in ejus correctione, uti etiam P. Gravina in centuria secunda, classes V, ubi refert, Alexandrum fuisse inter Appellantes ad futurum concilium atque huic appellationi schismaticæ fuisse immortuum. Insuper quam alienus fuerit a doctrina factionis Jansenisticæ, patet etiam ex eo, quod *casui* illi famoso *conscientiæ* subscripserit, & *Dissert.* 26 *in Hist. Eccles. Sæc.* 3, hanc propositionem scripserit: *Gratia sufficiens non importat potentiam proximam ad resistendum.* Huic non multum absimilem proponit Zegerum Bernardum *Van-Espen*, canonistam Lovaniensem, in moralibus Rigoristam, Imperio & Sacerdotio perniciosum, Hollandici schismatis, & Richerismi fautorem, Jansenisticæ factionis amicum, suspensum a Divinis & functionibus Academicis, ac propterea Ultrajectum fugitivum, ibique mortuum in schismate anno 1728, vivum paradigma laxissimi Rigoristæ. In ordine factionis Jansenisticæ sub nomine *Antonini* latuit. Coddeum constanter habuit pro legitimo Vicario Apostolico, licet a Papa depositum; deciditque cum

cum Quesnello, quod Clerus in Hollandia bona conſcientia poſſit recurrere ad Magiſtratum Proteſtanticum ad obtinendum Vicarium ſui genii, & arcendum, quem Papa deſignaverat. Ejus opera Canoniſtica Romæ fuerunt damnata.

Cap. 6 allegat SS. Patres, uſui opinionum probabilium faventes, uti Auguſtinum, Hieronymum, Bernardum, Anſelmum, Baſilium, & Eccleſiæ Doctores alios, uti S. Bonaventuram, & S. Thomam. 1. 2 q. 105 *art.* 2 *ad* 8 ait: *In rebus humanis non poteſt haberi demonſtrativa probatio, ſed ſufficit aliqua conjecturalis, ſecundum quam Rhetor perſuadet.*

Cap. 7 recenſet 43 Dominicanos probabiliſtas: & *Cap.* 8. Doctores ex eodem ſacro Ordine, qui doctrinam Moralem Jeſuitarum laudarunt, & approbarunt. Imo Reverendiſſ. mi Patres Generales, cum univerſalibus capitulis, & ſanctis, uti Pio V. Pontifice, Ludovico Bertrando &c. laudibus & æſtimatione Societatem celebrarunt. Hinc odium in Jeſuitas nequaquam eſt commune Illuſtriſſimo Ordini, ſed perſonis quibusdam proprium, quæ eo altius ſe extollendas exiſtimant, quo profundius Jeſuitas depreſſerint.

Cap. 9 ex principiis utriusque Juris probat uſum opinionum probabilium: uti ex eo, quod *in dubiis melior ſit conditio poſſidentis*; quod *lex dubia ſit lex nulla*: quod *in obſcuris minimum ſit ſequendum*; quod *in dubiis favendum reo*; *quia jura ſunt proniora ad abſolvendum, quam ad condemnandum.*

Item ex praxi primæ chriſtianæ ætatis, qua Eccleſia admodum benigna fuit in adminiſtrando ſacramento pœnitentiæ, (teſte clariſſimo Morino *l.* 4 *Comm. Hiſt. de Diſcipl. in admin. ſacr. pœnit. c.* 9.) usque ad hæreſin Montaniſtarum, de laxitate conquerentium, prout ſolent Janſeniſtæ; alligantes onera, quæ ipſi nolunt portare, prout Chriſtus genti cuidam exprobravit, quæ diſcipulos ejus ceu legis transgreſſores accuſaverat.

Denique ex uſu & praxi Sanctorum, qui Chriſti exemplo, cujus *jugum ſuave eſt, & onus leve,* quique ſingulari cum benignitate peccatores in gratiam receperat, atque a ſe diſci voluit, *quia mitis eſt & humilis corde*, hujus, inquam, Diviniſſimi Magiſtri ſui, qui

agnus

agnus appellari voluit, exemplo sancti ejus miram in pœnitentes mansuetudinem præferebant. *Leni nos jugo suo subdidit*, inquiebat S. Aug. *Melius excusamur apud DEUM propter multam misericordiam, quam per nimiam severitatem*, dicebat S. Thomas: item: *Si Deus benignus, ut quid Sacerdos ejus austerus vult apparere?*

S. Raymundus de Pennafort in Summ. de pœnit. & remiss. § 21 ajebat: *unum tamen consulo, quod non sis nimis pronus judicare mortalia peccata, ubi tibi non constat per certam scripturam, esse mortalia: sed potes dicere, esse peccata, & inducere homines ad pœnitentiam de talibus; alias enim possent induci homines cito in desperationem.*

In eandem sententiam ivit S. Antoninus, qui 1 p. Summ. tit. 3 c. 10 § 10 reg. 7 ait, *quod misericordia præponderat juris rigori secundum Jurisperitos, & quod secundum hanc virtutem possumus præcepta DEI, Ecclesiæ, Prælatorum benigne interpretari.* Ecce mentem Sanctorum ex Sacro Ordine S. Dominici, longe diversam a mente & calamo alicujus Contensonii, Concinæ, Dinelli, Patuzzi, Reicharti, declamatorum, ad imitationem Sancyrani, Jansenii, Quesnelli ejulantium.

Idem sensus fuit Gersonis *l. de vita spirit. animæ Lect.* 4 *Coroll.* 11, ubi ait: *Ex his elicio doctrinam salubrem pro DD. Theologicis, ne sint faciles asserere, actiones aliquas aut omissiones esse peccata mortalia. - - - Per tales assertiones publicas nimis duras, generales & strictas, præsertim in non certissimis* (qualia sunt omnia probabilia) *nequaquam eruuntur homines a luto peccatorum, sed in illud profundius, quia desperatius, immerguntur. - - - Quid prodest, imo quod non obest, coarctare plus justo mandatum DEI, quod est latum nimis? quid insuper expedit, amarius graviusque reddere illud jugum Christi, quod suave est, & onus ejus leve? - - - præstabitur sedulius obsequium Domino, & Patri tantæ mansuetudinis, cujus mandata gravia non sunt.*

Accedit venerabilis P. Joannes Nider, illustre sidus Ordinis Prædicatorum, qui *Consol. Tim. Consc. p.* 3 *c.* 24 ait: *Valde periculosum est diffinire, aliquid esse peccatum mortale, nisi hoc constet multum evidenter.* Probatque hoc suum assertum auctoritate S. Augustini & S. Thomæ. Et Gabriel Biel *in* 4 *sent. dist.* 15 *q.* 13 *a.* 2 *concl.* 3 ait: *incautum & malum est, asserere, aliquem actum fore peccatum mortale, ubi illud nec sufficienti auctoritate, nec evidenti ratione ostendi potest; nam hoc*

est ponere laqueum ambulantibus, & inducere certum mortale, ubi morale non est, vel esse, certum non est. Item Petrus Aragonius *in* 2. 2. *q.* 83 *a.* 12 *dub.* 15, ubi hæc habet: *Certe videtur valde durum, & a pietate christiana alienum, mittere aliquem in infernum, aut dicere, quod peccat mortaliter,* sine evidenti & certa ratione. Videantur hæc omnia prolixius & exactius deducta apud P. Gravina *Ind.* 9 *Art.* 3.

Cap. ult. P. Gravina adversario suo ideam quandam pacificationis aut amicæ transactionis proponit. Assumendam utrinque *Theologiam mentis & cordis*, non verbis tantum, ut Theologiam Contensonii, sed re constantem. Illam ad judicium intellectus, hanc ad operationem voluntatis pertinere. Probabiliorismum nihil ad hanc facere, cum voluntatem non faciat meliorem. Documenta varia de Ordine quodam Religioso ex Antonio Senensi, S. Antonino &c. affert Gravina. Sed ego, qui Ordinem illum Illustrissimum summopere veneror, & cum quibusdam ejus membris sincera amicitia junctus sum, hæc omnia missa facio. Quamvis enim quidam non cessent, minimam nostram Societatem persequi, denigrare, ac sparsis etiam libellis inimicis lacerare, inique tamen ageretur, si privatorum quorundam livor toti Ordini tribueretur, qui Generalibus etiam suis in Capitulis specialis in nos amoris argumenta dedit. Neque odiosa commemoranda sunt, quando de amica compositione agitur.

Hæc ut perficiatur, Gravina suadet, ut omnes dicamus corde & animo cum Gabriele Gualdo Theatino *Disp. de Bapt. Inf. in Ut. disp.* 6 *n.* 3. *In scholis probabilista acerrimus sum: in moribus probabiliorista. Cum antiquis probabilitatem doceo, cum recentioribus probabilio ristis probabilioritatem sequor.* Ita vivamus & nos, aliis benigni, nobis rigidi, rosam imitantes, quæ *aliis floret, fragratque, sibi dum riget,* spinis circumsepta. Hac via sanctos iisse, eademque sanctum fore Diezium, & alios sanctos facturum, ait Gravina; refertque exemplum memorabile P. Bernardini Piccini, animarum celebris Directoris, in se ipsum rigidi, in alios, quod bonarum mentium est, mitis & benigni.

Hunc dicere solitum accepimus, se experientia edoctum & usu diuturno, homines, præsertim adolescentes, patientia magis & misericordia, quam pœnis & terriculamentis a culparum consuetudine avocari. Secutus proin est doctrinæ genus non austerum, sed moderatum temperatumque, quod Christianæ mansuetudini animarumque saluti accomodatius cognovisset.

Et sane experientia compertum habemus, eos, qui constanter Societatis hominibus utuntur conscientiæ arbitris & animarum directoribus, pios plerumque esse vitæque compositæ, nec diu eorum uti opera, si vitam suam non emendent. Non enim ita inepte benigni sunt, ut peccata non dicant peccata, aut emendationem vel obligationes non urgeant. Dixit quidam: *ne dixeris probabilistas nimium benignos: nullus Jesuita me voluit absolvere; probabiliorista me facile absolvit.* Non pauci fuerunt, qui, dum viverent, a Jesuitis abhorrebant, cum autem ad mortem ventum fuisset, eos accersebant, & de peccatis confessi, eorum directioni se committebant. Alii dixerunt, se ideo nolle Jesuitis confiteri, quia nimis rigide contritionem & emendationis propositum urgerent.

Demum adhortatur adversarios, ut arma, quæ toties in Jesuitas strinxerunt, stringuntque continuo, in hæreticos & hostes Ecclesiæ convertant, qui de nostris litigiis exultant, & triumphum canunt, ut verissimum omnino hic sit tritum illud: *inter duos litigantes tertius gaudet.* Si autem pergant, conviciis, calumniis, maledictis nos lacessere, vitio nobis vertere non posse, si nos defendamus, memores illius sententiæ, quam ipse Tractatibus suis Apologeticis de Probabilismo præfixit, ex S. Thoma *quodl* 10 *q* 6 *art.* 13, ubi scripsit: *Hi, . . . quibus incumbit ex officio, vel ex statu perfectionis aliorum saluti providere, peccant, nisi infamiam propriam juxta posse repellant,* Ego vero, quæ hactenus dixi, per narrationem mere historicam ex aliis retuli, quin mea faciam. Ad apparatum enim eruditionis non tam spectat, ex proprio sensu loqui, quam gesta, scripta, & doctrinam aliorum narrare.

Si arbiter ego essem, libenter concederem, non esse licitum, sequi sententiam manifeste minus probabilem, aut quando altera clare cognoscitur, esse probabilior, modo adversarii concedant, non dari obli-

obligationem ſemper dimetiendi gradus probabilitatis; quia hoc in praxi ſæpe eſt impoſſibile. Quis enim de infinitis quæſtionibus probabilibus cum fundamento ſemper dicat, quænam ſint probabiliores? Profecto hæc obligatio maximis anxietatibus foret obnoxia.

Hoc autem temperamento adhibito, neque rigoriſmi neque laxiſmi (quantum ad hanc materiam) eſſet periculum: onus non imponeretur nimium: ſententia utraque combinaretur, pax & concordia hac tranſactione facile componeretur.

